Hammers aukt. 10/2 1909 N:o 126

Gedani.

SAMUELIS LIB. BAR. de PUFENDORF

De

REBUS
A
CAROLO GUSTAVO
SVECIÆ REGE
GESTIS.

CAROLI GVSTAVI
SVECORVM GOTHORVM
et
VANDALORVM
REGIS
VITA ET RES GESTÆ
Boulanger Sculpsit

SAMUELIS LIBERI BARONIS de PUFENDORF

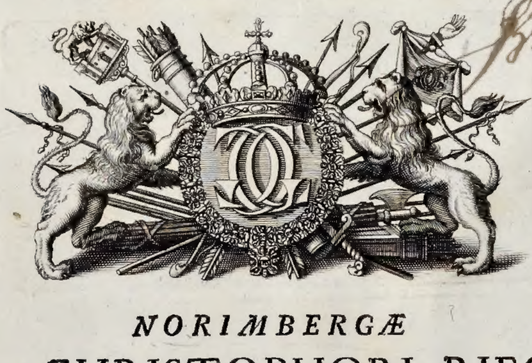
De

REBUS
A
CAROLO GUSTAVO SVECIÆ REGE
GESTIS
COMMENTARIORUM LIBRI SEPTEM

ELEGANTISSIMIS TABULIS ÆNEIS EXORNATI

Cum

TRIPLICI INDICE.

NORIMBERGÆ

Sumptibus CHRISTOPHORI RIEGELII

Literis KNORZIANIS.

ANNO M.DC.XCVI.

CAROLUS XI, SUECORUM, GOTHORUM,
ET VANDALORUM. REX.

I. Blesendorff Ser. Elect. Brand. Sculptor sculp.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQUE

PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

CAROLO XI.

SVECORUM, GOTHORUM, VANDALORUMQUE

REGI,

AC PRINCIPI HÆREDITARIO,

MAGNO PRINCIPI FINLANDIÆ, DUCI SCANIÆ, ESTHONIÆ, LIVONIÆ, CARELIÆ, BREMÆ, VERDÆ, STETINI, POMERANIÆ, CASSUBIÆ, ET VANDALIÆ, PRINCIPI RUGIÆ, DOMINO INGRIÆ ET WISMARIÆ

NEC NON

COMITI PALATINO RHENI, BAVARIÆ, JULIACI, CLIVIÆ ET MONTIUM DUCI,

&c. &c. &c.

REGI AC DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME AC POTENTISSIME
REX,

DOMINE CLEMENTISSIME

PRodeunt nunc in publicam lucem dudum confecti de rebus à CAROLO GUSTAVO Svecorum Rege, gloriosissimæ memoriæ, PARENTE SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS VESTRÆ per totum orbem inclyto, fortiter, feliciterque gestis, Commentarii, à beato

Marito

Marito meo auſpiciis MAJESTATIS VESTRÆ ex Archivis Regni conſcripti, Eidemque, antequam is ad parile munus obeundum in Aulam Brandenburgicam dimitteretur, debita ſubmiſſione exhibiti, poſtmodum à REGIA MAJESTATE VESTRA, cum Holmiam vocitatus is eſſet, eidem novis honorum Titulis atque Inſignibus, & Regiæ Gratiæ Documentis haud vulgaribus cumulato, redditi, addito Mandato clementiſſimo, ut typis nunc evulgarentur. Equidem paucorum intra annorum decurſum eædem fuere patratæ; (diutinam enim ætatem INCOMPARABILI HEROI fata non conceſſere) ita tamen ſunt comparatæ, ut fidem fere excedere, & omnem poſteritatem inſimul in admirationem rapturæ videantur. Majus ſane perenniusque monumentum SACRA REGIA MAJESTAS VESTRA DIVO GENITORI erigere haud poterat, & opus plenum abſolutumque ideo cenſeri poterit, quod SACRA REGIA MAJESTAS VESTRA magnis ſumptibus elegantiſſimas Tabulas, à præſtantiſſimis artificibus æri inciſas, addi curaverit, unde non poteſt non inſigne eidem accedere ornamentum, multorum oculos & animos allecturum. Votum igitur, REX POTENTISSIME, poſtremum, à Marito non perſolutum, quod ex Svecia redux in fatalem incideret morbum, & terrenis, pia placidaque morte defunctus, valediceret, nunc ego humillima mentis ſubmiſſione ſolvo, Editionem Germanicam & Gallicam, ut pientiſſimæ SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS VESTRÆ Voluntati ſatisfiat, ſimul curatura, cum haſce in Linguas Hiſtoria jam ſit translata. Ut igitur SACRA REGIA MAJESTAS VESTRA poſthumum hunc partum gratioſiſſimo, uti conſvevit, vul-

tu ſuſcipere, meque Marito, & Liberos meos Parente optimo deſtitutos, Gratia Regia & Auguſtiſſimo Patrocinio porro complecti ne dedignetur, devotiſſima mente oro atque contendo

SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS VESTRÆ

Dab. Berolini die 15. Nov. Anni M. DC. XCVI.

Humillima & obſequentiſſima Cliens

VIDUA L. B. à PUFENDORF.

IN HI-

IN HISTORIAM
CAROLI GUSTAVI
A SAMUELE L. B. de PUFENDORF
DESCRIPTAM PRÆFATUR
GODEFRIDUS THOMASIUS.

SACROSANCTAM IMPERANTIUM MAJESTATEM, quæ populorum oculos omnium fulgore clarissimo præstringit, nec fatorum injuriæ obscurant, neque ipse adeo rerum omnium interitus tenebris involvit suis. Præsto adest Historia, antiquitatis reparatrix, vindex temporum, quæ purissima serenitate memoriam Eorum illustrat, & ab oblivione ac silentio asserit, ut non magis occidisse existimandi sint, quam ignes illi sempiterni, in utraque hujus universi axe collocati, circa quos, tanquam cardines, immensa tot siderum corpora perenni cursu provolvuntur. In primis istud nostro tempore Septentrioni dandum est decus, fortissimæ Svecorum genti nunc quasi hereditarium, quòd horum Reges incomparabili prorsus Animi imperterriti Magnitudine, ac Virtutibus vere Imperatoriis ita emineant, ut rebus domi militiæque præclarissimè gestis Incluti, eam ad posteros transmittant factorum gloriam, in cujus commemoratione omnium fere ceterarum nationum, sive bello perdomitarum, sive pactionum & federum vinculis coniunctarum, notitia, tanquam communi ambitu comprehendatur. Quod ipsum uti antehac luculento sanè specimine declaravit GUSTAVI ADOLFI, Summi atque à morte etiam Invicti Principis historia, stilo Pufendorfiano adornata; ita nunc porrò CAROLUS GUSTAVUS, neutiquam impar tanto Achilli Successor à CHRISTINA nominatus, documentum dabit, ad quod fastigium Regalis Animi Virtus enitendo possit pertingere. Paucissimis Hic annis ingentem omnino negotiorum difficillimorum molem & mente complexus est, & opere exequutus, fortuna quasi ad votum adspirante, ut ubicunque signa extulisset, etiam insignia victoriarum defigeret, Maximus utique Regum jure appellandus, nisi PROGNATUM ex Se reliquisset, qui nulla profectò in re habendus sit Hoc Tanto Genitore inferior.

PRÆFATIO.

Exuperantissimæ Pietatis, quæ reliquarum Virtutum decora complectitur, officium hoc cum primis opere effulget, in quo condendo ac perficiendo nullis pepercit Regalis Munificentia sumptibus, ne quidquam facile posset desiderari splendoris in illustri monumento Nominis longè Illustrissimi. Conquisiti magna cura atque judicio excellentissimi artificii cælatores, qui tabulis ex ære ad omnem elegantiam incisis referrent tantarum rerum ac personarum simulacra, mentique adeo ipsi protinus ingererent, quæ ut æternum insideant, intimis medullis defixa, permagni sanè civium, & bonorum maximè omnium interest. Non est hoc loco reticendum, aut fraudandum laude sua, præclarum Dalbergii Comitis officium, qui uti Hercules Musarum habetur, genialiter his temporibus inter Borealium regionum secessus hospitantium, ita incredibili industria ac nitore ad naturæ fidem designatos dedit locorum situs, & castrorum limites, prospectusque expeditionum, assiduus ipse Regis itinerum comes ac particeps periculorum. Neque verò postremum operi decus accedit ex ingenio Scriptoris, qui præcipua inter seculi labentis ornamenta recensendus, summis quibusvis rebus parem adhibuit sollertiam, ut unicè existimatus fuerit dignus, cui gloriosissimarum actionum describendarum negotium committeretur. Fecit hoc omnino summa, qua potuit, fide, rerumque maximarum momenta accuratè, uti decet, expensa consignavit stili politissimi acumine, idque tam expedita alacritate, ut dubium maneat, citiusne Regis Strenuitas destinata perfecerit, an hujus concitatissima ingenii vis penso deducendo fuerit perfuncta. Eadem oppidò celeritate, quasi fato fieret, liber è prelis typographorum nunc emergit, trimestri admodum temporis spacio absolutus; qua quidem ratione si mendarum fortasse nonnihil hinc inde dispersum deprehendatur, ex præcipiti festinatione operarum, excusabunt, credo, eam culpam, neutiquam sponte admissam, cordati ac benigni rerum æstimatores. Jam autem porrò dabitur opera, in exterorum maximè ac literis minus tinctorum gratiam, ut proximè in Germanicam linguam, & Gallis vernaculum idioma transscriptus prodeat Historiæ luculentissimæ contextus, cui perennitatem auguramur & suum pretium, donec homines erunt, qui masculam virtutem atque animi magnitudinem aut miraturi sunt, aut è longinquo quantumvis imitaturi. Ineptorum tenebrionum insulsa temeritas heic equidem non cohercebitur, quorum imbelles sæpenumero impetus levissimo halitu difflare solebat magnus, dum viveret, Pufendorfius, ut mirum penè sit, non deesse adhuc, qui barbam mortuo leoni subinde audeant vellicare, lepusculos. Horum ex familia haut ita pridem aliquis insano furore correptus posthumam de consensu inter Protestantes stabiliendo dissertationem adgressus est stolidissimis argutationibus insectari, uti fere solent pessimi homines, qui, ut criminum nihil intentatum relinquatur, nequaquam verecundantur impietatem ipsam, scelerum matrem, suscipere in patrocinium, eosque, qui religiosæ sanctimoniæ studio fœditates omnes execrantur & procul habent, nescio cujus sectæ pietaticultricis convicio proscindere. Alter etiam impudentissimo livore occœcatus illepidis prorsus & inficetis versiculis ludere voluit in historicos summi viri labores, quasi vitio danda essent, quæ omnes sanæ mentis pro præcipuis hujusmodi operum virtutibus habenda esse meritò censent, & cumprimis requirunt, integritas videlicet ac fides, quæ nihil recensere omittat eorum, quæ aut laudanda in hoste fuerunt, aut in consiliis etiam atque actionibus, tametsi federatorum, reprehendenda. Quid facias miserrimo huic hominum generi, quod omnes adeo honestatis ac rectæ rationis sensus videtur ejurasse? Ecquid aliud, nisi ut plorare jubeas, & in proterviæ pœnam Poggiis, Joviis, Maimburgiis, Varillasiisque, ac ceteris de hoc censu, fabularum magis Milesiarum, quàm historiæ scriptoribus ætatem pervolvendis immorari & immori.

SAMUE-

SAMUEL LIBER BARO DE PUFENDORF.
SERENIS. ET POTENT. ELECTORIS BRAN,
DENBURGICI CONSILIARIUS INTIMUS.

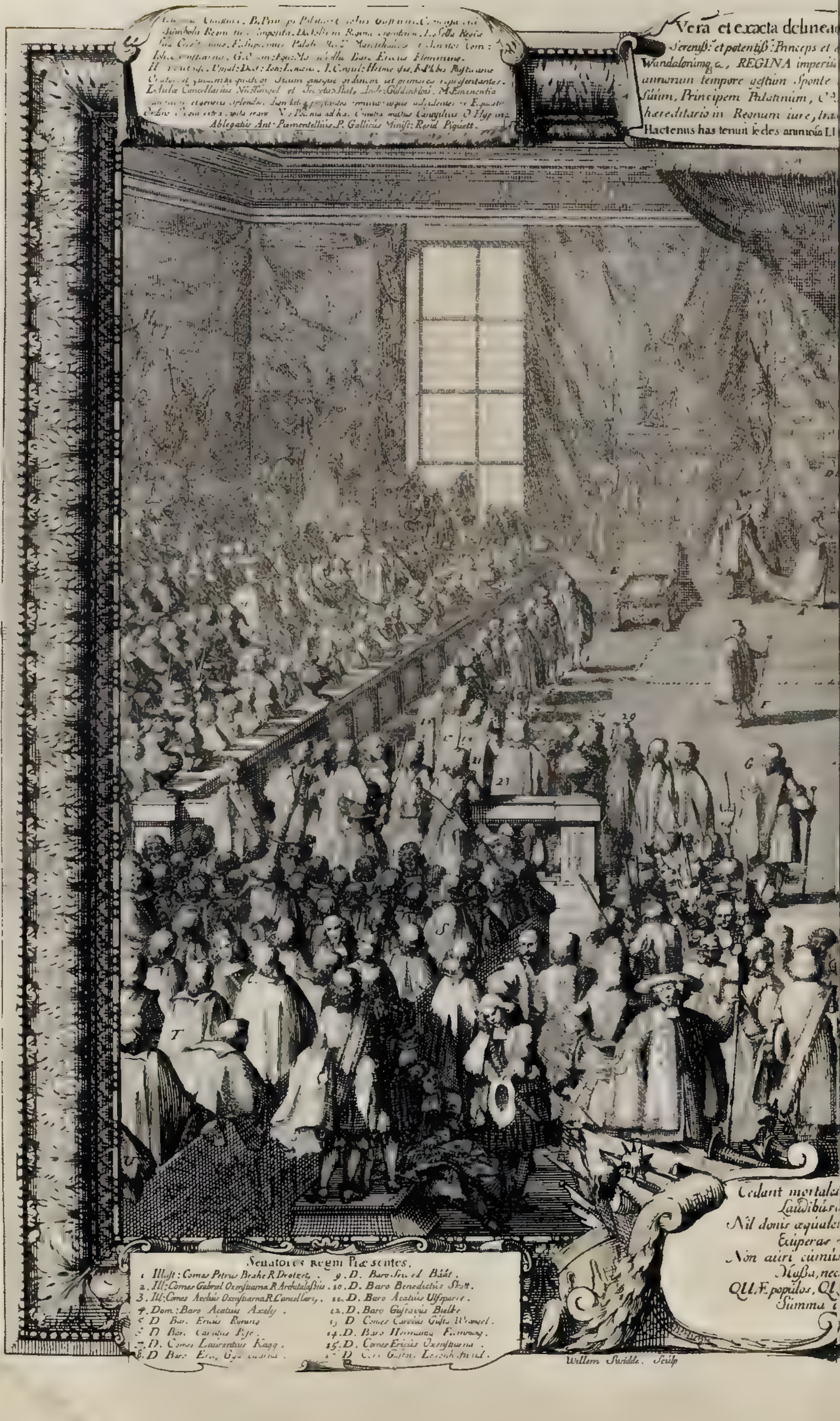
Blesendorff S. E. B. Sculptor sculp.

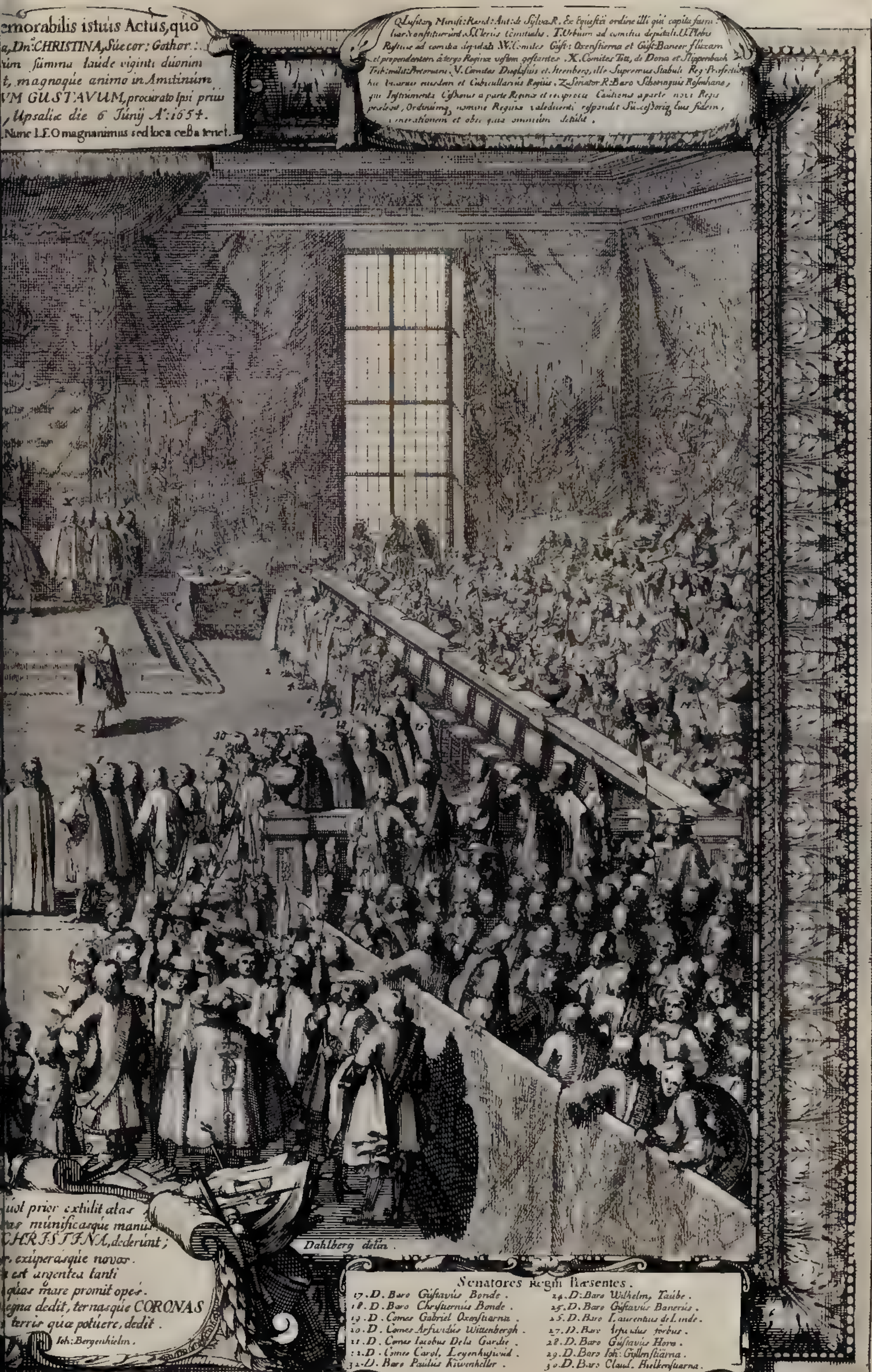
SAMUELIS LIBERI BARONIS
DE PUFENDORF

RERUM
A
CAROLO GUSTAVO
GESTARUM
LIBER PRIMUS.

1654. ſtatu Bremæ ſeponitur. 38. De Homagio Bremenſium. 39. Horum moroſitas. Tractatus concluditur. 40. Transactionis cum Bremenſibus capita. 41. Homagium præſtitur. 42. Copiæ in Germania manent. Oldenburgicus neutralitatem fruſtra ambit. 43. Poloni bellum in ſe attrahunt. Canaſilii negotiatio. 44. Rex mentem ſtatumque Poloniæ penitius explorat. 45. Ablegati Svecici Warſaviæ acta. 46. Diſceptatio ſuper reſponſo Johannis Caſimiri. 47. Poloni cum Belgis ſuper fœdere agitant. 48. Alia in Poloniam explorandi cauſa miſſio. 49. Status Poloniæ tunc temporis. 50. Conſultatio de parandis armis in Svecia. Rationes pro pace. 51. Rationes pro parandis armis. 52. Armorum paratus quem potiſſimum reſpicere debeat? An Danum. 53. An Moſcum? 54. An Polonum? 55. Quouſque adverſus Polonos procedendum. 56. Senatus conſultum fit. 57. Status vicinorum. 58. Miſſio ad Brandenburgicum. 59. Polonorum miſſio in Sveciam. 60. Diſpoſitio per Livoniam.

CAROLI

Vera et exacta delinea
Serenis: et potentis: Princeps et
Wandalorumq, REGINA imperii
annorum tempore gestum Sponte
Suum, Principem Palatinum,
hereditario in Regnum iure, tra
Hactenus has tenuit sedes annuosa LI
Ablegatis Ant: Pimentellius P. Gallicus Minist: Resid. Piquett.
Senatores Regni Præsentes.
1. Illust: Comes Petrus Brahe R Drotzet.
2. Ill: Comes Gabriel Oxenstierna R Archithalassus.
3. Ill: Comes Axelius Oxenstierna R Cancellar.
4. Dom: Baro Acatius Axely.
9. D. Baro Bååt.
10. D. Baro Benedictus Skytt.
11. D. Baro Acatius Ulfsparre.
12. D. Baro Gustavus Bielke
15. D. Comes Ericus Oxenstierna.
Willem Swidde. Sculp

emorabilis istuis Actus, quo
a, Dn^a. CHRISTINA, Suecor: Gothor:
rim summa laude viginti duorum
t, magnoque animo in Amitinum
VM GUSTAVUM, procurato Ipsi prius
, Upsaliæ die 6 Junij A°: 1654.
Nunc LEO magnanimus sed loca cessa tenet.
Dahlberg delin.
uol prior extulit ætas
nunificasque manus
CHRISTINA, dederint;
exsuperasque novas.
est argentea tanti
quas mare promit opes.
egna dedit, ternasque CORONAS
terris quæ potuere, dedit.
Ioh: Bergenhielm.
Senatores Regni Præsentes.
17. D. Baro Gustavus Bonde.
18. D. Baro Christiernus Bonde.
19. D. Comes Gabriel Oxenstiarna.
20. D. Comes Arfwidus Wittenbergh.
21. D. Comes Iacobus De la Gardie.
22. D. Comes Carol. Leyonhufwud.
32. D. Baro Paulus Kiwenheller.
24. D. Baro Wilhelm, Taube.
25. D. Baro Gustavus Banerius.
25. D. Baro Laurentius de Linde.
28. D. Baro Gustavus Horn.
29. D. Baro Ioh: Gyllenstiärna.
30. D. Baro Claud. Bielkenstiarna.
Holmiæ

No. 1

1654.

CAROLI GUSTAVI Regis Svecorum res geſtas condere aggredior, opus paucos quidem annos complexum, ſed arduum ac varium magnitudine eventuum, difficultate negotiorum, ſucceſſuum vicibus. Concuſſi validiſſimi populi, duorum Regum alter extra fines regni ſui ejectus, intra Regiam obſeſſus alter, progreſſibus victoris ſiſtendis tota propemodum Europa excitata. Ad Sveciam premendam ſex populi connixi, quos unius Regis virtus ſuſtinuit, ab amicorum auxilio deſtituti, cui quanquam finem belli mors fato propera conſpicere haut dedit, fructus tamen tot laborum filio patriæque ſervatus. Iſta omnia, qua ſerie, quibusque conſiliis acta ſint, ut plenè & incorruptè poſteritati traderentur, Filius Rex haut poſtremum pietatis partem judicavit, quòd magnis viris haut ſplendidum magis, ac duraturum monumentum excitari queat, quàm hiſtoriæ opera. Quam ſanè egregiam polliceri poſſem, ſi magnitudinem rerum ingenio, dicendique artibus æquare liceret. Sed cùm hæ infra mediocritatem ſint, apud cordatos ex hoc uno commendationem ſcriptioni meæ expecto, quòd eadem ſincera fide ex indubiis documentis depromta eſt, nullo affectu aut præjudicio interpolata.

Ingreſſus operis.

§. 2. Huic igitur Comitum Palatinorum ad Rhenum proſapia oriundo ad Sceptra Seciæ aditum præbuit non tam ſanguis per matrem è Regibus Sveciæ demiſſus, quàm favor Chriſtinæ Reginæ & Ordinum Regni conſenſus, quem egregiis ſpeciminibus bello Germanico meruerat. Etſi jam à puero ſpem aliquam regni apud ipſam genuerat, quòd Guſtavus Adolfus nulla ſobole maſcula relicta deceſſiſſet, & unica regni hæres Chriſtina extaret, cujus amorem puellaribus annis ſibi pigneraſſe viſus eſt, ejusdem nuptias ſubinde ſibi ſtipulatus in ea ætate, quæ validi conſenſus capax nondum habetur. Quam ſpem tamen poſt ambiguam reddebat magnus rivalis Fridericus Wilhelmus Brandenburgicus Elector, quem Guſtavus Adolfus maritum filiæ deſtinaſſe conſtat. A multis ea conditio Sveciæ cumprimis exoptanda videbatur, opibus Sponſi perpetuo nexu cum eo regno conſociandis, per quas gradus ad condendam Septentrionis Monarchiam ſtruendus eſſet. Ac tali modo Poloniam quondam atque Lithuaniam tum pleraſque ditiones Domus Auſtriacæ coaluiſſe. Enim vero iſta incrementorum Sveciæ Spes Proceribus tanti non fuit viſa, ut ideo extraneum Principem adſciſcere vellent, poſt luctuoſa quondam externi in ſe imperii documenta, & quia metus erat, ne iſte magis ſe Principem Germaniæ, quàm Regem Sveciæ meminiſſet. Quo æmulo amoto Carolus Guſtavus nil amplius obſtiturum cenſebat, quò minus optato connubio ſimul dotalitio regno potiretur. Eaque ſpe plenus poſt tot virtutis bello Germanico edita ſpecimina in Sveciam revertebatur, quando Regina plenis jam nubilis annis florebat. Aſt hæc quo magis ætate progrede-

Spes Caroli Guſtavi nuptiis Chriſtinæ potiundi.

grede-

1654. grederetur, eo minus desiderio mariti ac prolis, quæ plerisque virginum summa votorum solet esse, tangi, magnitudine animi, uxoralis conditionis leges adspernantis, aut quia aliquid de fastigio suo delibandum videbatur, cura Reipublicæ in maritum translata, aut eidem communicata. Sponte ista animi inclinatio, an aliorum suggestione provenerit, ut in negotiis, quæ nullo teste suscipi solent, haut asseveraverim. Sanè constat fuisse, qui cùm animum virtutemque Caroli Gustavi elevare non possent, habitum corporis parum sublimem, nec eminentem sat oris gratiam cavillarentur, ut disturbato hocce connubio, quod solum in Svecia ipsam decere videbatur, post ejusdem in cælibatu extinctæ fata interregno locus fieret, quod indigenæ cuipiam aditum ad coronam præbiturum erat. An jam quidam profani homines, qui specie sapientiæ haut protritæ obrepserant, animum fastidio sacrorum patriorum imbuerant, &c, quæ communi hominum judicio probatur, viam deserere subegerant? Quicquid causæ subesset, nullis precandi artibus obtinere iste poterat, ut connubium ipsi Regina promitteret, & ad extremum cum summæ belli per Germaniam præfuturus discederet, omnesque suadæ vires, cupidine tam splendidam conditionem obtinendi excitatus, incassum expromsisset, id demum extorsit, ut eadem declararet, si utique matrimonium inire placeret, non alii se quàm ipsi nupturam: cœterum ut diademate potiatur, se utique effecturam. Hæc pollicita uti non poterat non grato animo accipere Carolus Gustavus, ita nec nimium istis confidere, & qua ratione fatorum decreta sese explicitura essent, expectare constituit.

Is Successor Christinæ designatur.

§. 3. Christina tamen, isto in Germania absente, quod promiserat bona fide repræsentatum ibat, &, ut ab Ordinibus Regni Princeps hæreditarius decerneretur, obtinuerat. Isti Reginæ instituto Senatus acerrimè restiterat, non odio in Carolum Gustavum, aut quia Sceptro ipsum minus dignum judicaret; sed quia anceps valde videbatur, Reginam florente ætate Successorem sibi adsciscere, qui fortè regnum habere, quàm expectare mallet. Neque enim in mentem adhuc venire poterat, non connubio solùm, sed & Coronæ ab ipsa renunciatum iri. Sed & plerisque ex Equestri ordine ea res parum accepta erat; quòd, si utique Christinæ ætatem absque marito exigere placeret, rem ad interregnum deduci mallent, renovando tunc fortè veteri eligendi juri, & quia inter arcana servandæ libertatis habetur vivo Principe Successorem non designare. Prævaluit tamen Regina autoritate, suasu, ac prensantium artibus, ostentato cumprimis periculoso interregnorum statu, ac pertractis in suam sententiam sacerdotibus, oppidanis, & agrestibus, queis sub quovis regiminis genere par fere conditio, Nobiles quoque, ut placito ipsius adquiescerent, permovit. Ea res post, reverso è Germania Carolo Gustavo, dum Christina solenniter diademate redimitur, publica lege sancita est.

Ejusdem designati Successoris vivendi ratio.

§. 4. Ast Carolus Gustavus, quo propius jam summæ spei admotus erat, eo longius à publicorum tractatione negotiorum sese removit, altissimo otio in Oelandia Insula, aut assignatis prædiis immersus, raro in urbem accessu, & non nisi hactenus, ut Reginam salutandi officio defungeretur. Unde Holmiam ingressus statim in arcem se conferebat, & hac relicta mox iterum digrediebatur, ne longioribus in urbe moris, & familiari cum Proceribus conversatione Reginæ animum suspicione perstringeret. Eoque proceres populumque nec ipse ambitiosè colere, nec ab iisdem cultum admittere, ne quam cupiti regni opinionem excitaret, quæ multos summo fastigio proximos præmaturo exitio involvit. Nam tacitus metus coquebat, ne Christina, quam sententiam circa regnum deponendum ceperat, iterum mutaret, & penitius secum expenderet, quantum distet, regnum possidere ac regio quantumvis vocabulo fulgentem alieno fere imperio obnoxiam agere. Tum ne florente adhuc ætate cupido matrimonii ineundi exsuperaret; quo casu novus Reginæ maritus non poterat non ægris oculis adspicere solio velut imminentem, ac soboli suæ prægravem. Nec latebat, ab illis, quibus invitis jus Regni in ipsum collatum erat, nihil non ad extremum usque tentatum iri, ut Reginam consilio abdicandi regnum dimoverent. Certè Viennæ, & per magnam Europæ partem tunc credebatur,

CHRISTINA

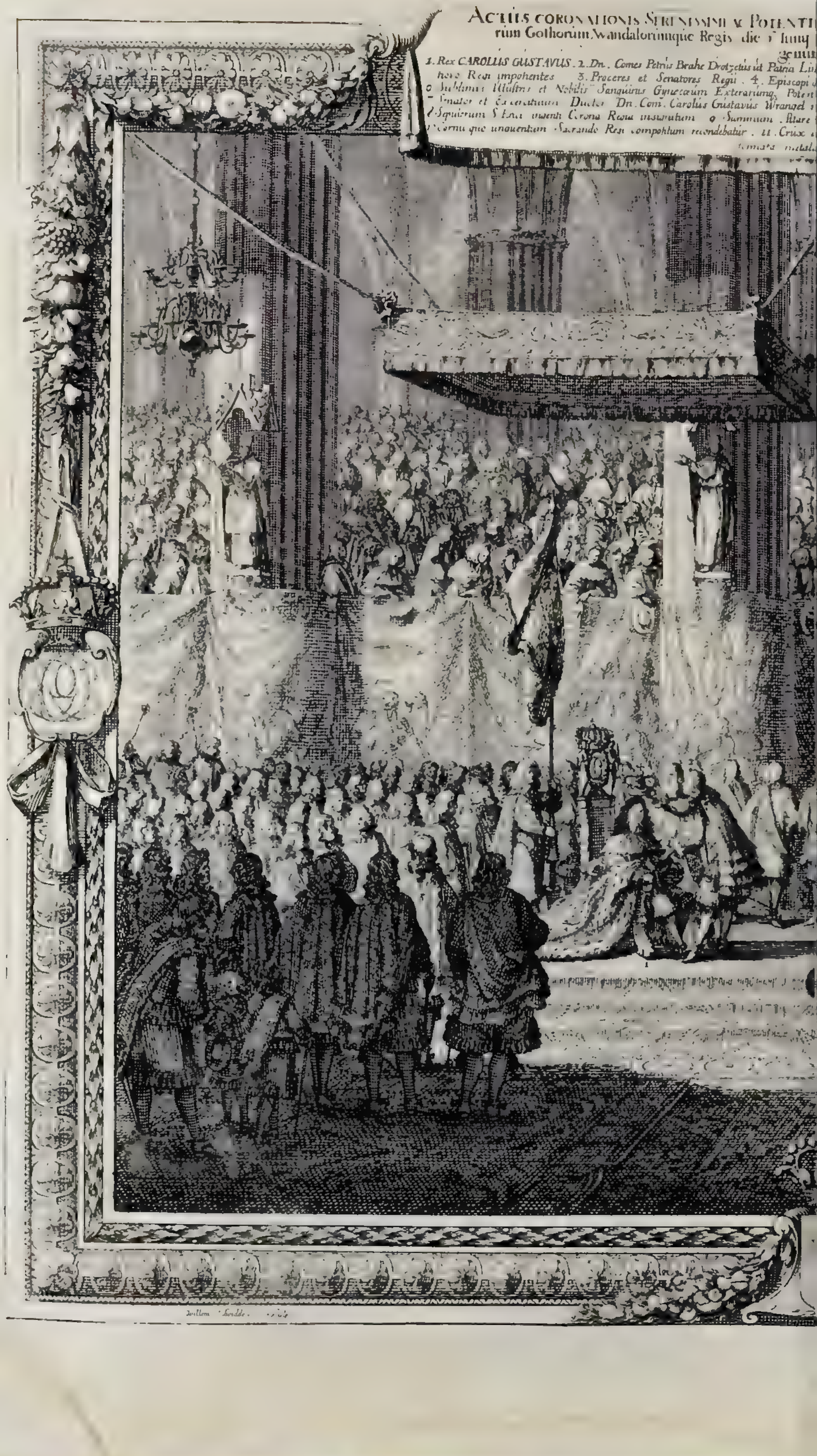
Le Bck pinxit. Suecorum, Gothorum et Vandalorum Regina. &c. *P. Lombart sculp 1668*

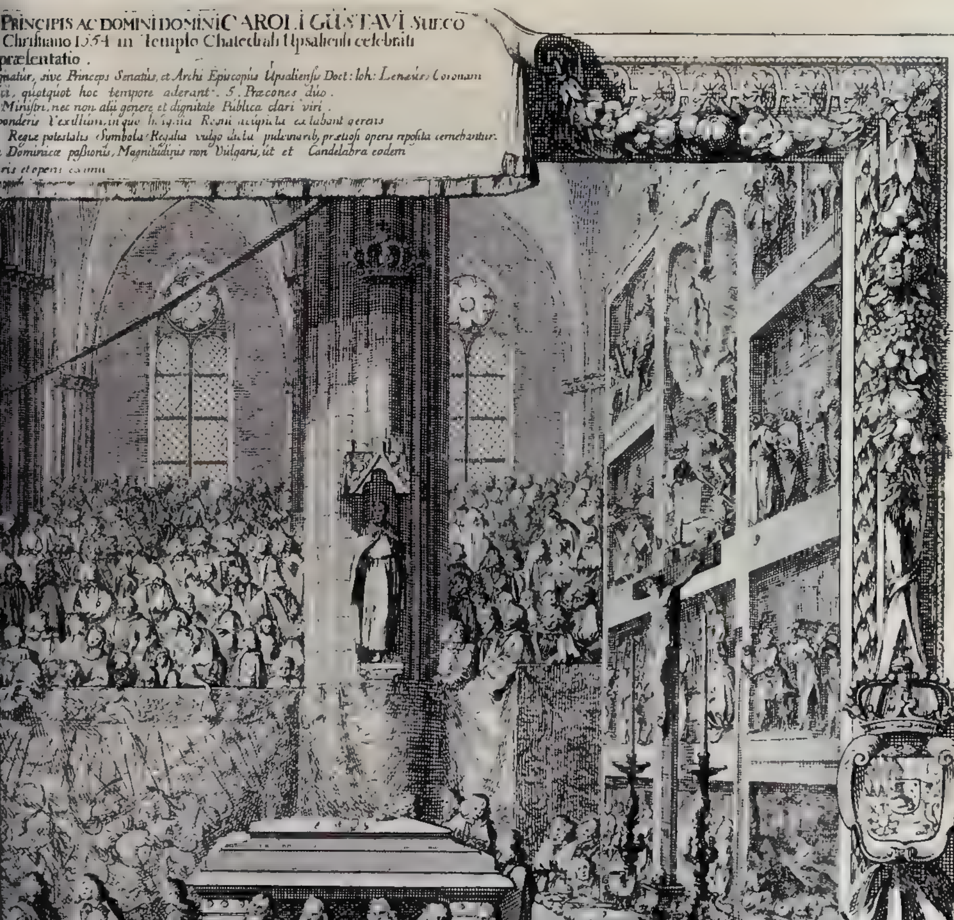

CAROLUS GUSTAVUS

David Klöcker pinxit Suecorum Gothorum et Vandalorum Rex Augustißimus &c. *Petrus van Schuppen sculpsit 1655*

N°2.

ACTUS CORONATIONIS SERENISSIMI AC POTENTI
rium Gothorum, Wandalorumque Regis die
1. Rex CAROLUS GUSTAVUS . 2. Dn. Comes Petrus Brahe Drotzetus ut Patria
3. Proceres et Senatores Regni . 4. Episcopi
Sanguinis Gynecæum Exterarumq.
Dn. Com. Carolus Gustavus Wrangel

PRINCIPIS AC DOMINI DOMINI CAROLI GUSTAVI Sueco
Christiano 1654 in Templo Chatedrali Upsaliensi celebrati
præsentatio .
gnatur, sive Princeps Senatus, et Archi Episcopus Upsaliensis Doct: Ioh: Lenæus Coronam
quotquot hoc tempore aderant . 5 . Præcones duo .
Ministri, nec non alii genere et dignitate Publica clari viri .
Regiæ potestatis Symbola Regalia vulgo dicta pulvinarib, pretiosi operis reposita cernebantur.
Dominicæ passionis, Magnitudinis non Vulgaris, ut et Candelabra eodem

No 2

1654. batur, Christina regno abeunte rem in Svecia ad imperium Optimatium redituram. Unde & ipse Princeps securitatis suæ causa, & quia sic decebat, Reginæ destinata dissuadere, ac ut Sceptrum, quoad vita superesset, retinere vellet obsecrare. Contra non deerant, qui Carolum Gustavum quàm primum solio admotum optabant, indies magis refrigerato in Christinam civium affectu ob vivendi rationem à severis nationis moribus abhorrentem, & quia post finitum Bellum Germanicum eo modo negotia Regni tractare instituerat, ut hoc pessum iturum utique videretur, ni brevi alia Gubernandi ratio iniretur. Et quia Magnus Gabriel Gardius, qui tunc flagrantissima Reginæ gratia florebat, hanc præcipuè à consilio Sceptri deponendi retrahere credebatur, artibus quorundam effectum est, ut iste affectu Reginæ, aulaque expelleretur. Sanè non multo post Christina consilium per aliquot annos protractum bona fide exsequi instituit. Unde & Carolus Gustavus, cùm jam demum seriò rem à Regina agi animadverteret, post omnem tergiversationem consumtam iter Upsaliam, quò à Regina diadematis accipiendi causa invitabatur, ingressus est, animo ita obfirmato, ut aut moriturum se apud familiares diceret, aut Corona nunc potiturum. Nam ne tunc quidem negotium id disturbare cessabant nonnulli, qui fortunis suis novo sub Rege aliquam imminutionem non citra rationem metuebant. Quorum tamen machinationes iste disjecit per fidos sibi homines, quos inter præcipui Arvidus Wittenbergius, & Carolus Christophorus Slippenbachius erant. Etsi idem mox regno potitus nullum offensi animi signum adversus eos, quos sibi adversatos norat, ostendit; quin præcipuos eorum exquisitis benevolentiæ indiciis mactaret, Axelium quoque Oxenstiernam paterni vocabuli honore dignatus, cujus & filium Ericum ipsi Successorem in Cancellarii munere destinabat.

de la Gardie. *Wittenberg.* *1654. Slippenbach.*

§. 5. Tandem amotis omnibus obstaculis dies aderat, quo Christina solenni Ordinum Regni conventu Imperio se abdicaret, idque in Carolum Gustavum transferret; quo & ipso die horis pomeridianis hic Upsaliæ in summa æde ritu solenni diademate redimitus fuit pompa mediocri, & longè infra splendorem, quo Christina idem sumserat, exhausto tunc ærario, & quia ipse per inania æs alienum, quo Regnum premebatur, ad quinquagies centena uncialium millia adscendens, accumulare intempestivum ducebat. Isto in actu id cumprimis observatione dignum videbatur, quòd Carolus Gustavus tantam eloquentiæ vim, gratiamque ostenderet, ut ipsam Christinam, omnesque adstantes admiratione perfunderet, & quæ antea de ipsius prudentia ac dexteritate fuerat non mediocris, opinionem plurimum superaret.

Idem coronatur 6. Junii.

§. 6. Inter primordia imperandi id cumprimis generosi animi indicabat esse, omni verborum honore, cultuq; exprimere, quantum de ipso merita esset Christina. Inde in nummis, qui peracta coronatione in vulgus spargebantur, unum latus ipsius effigiem, alterum coronam præ se ferebat cum lemmate, A DEO & CHRISTINA.

Christinam exquisito cultu prosequitur.

Sanè utut penes Reginam non erat Regnum cui vellet dare, ac reverà consensus Ordinum jus ad Regnum contulerat; non poterat tamen viva Regina super isto negotio quid moveri & constitui, nisi hacce autore. Extulerat quoque hæc Comitis dignatione Antonium Steinbergium, à quo ipsa olim in aquas præcipitans servata fuerat, quem in Domo Equestris Ordinis debito

Steinberg.

1654. bito loco recipere antiquæ Nobilium familiæ dedignabantur, velut tribuni duntaxat munere functum, & tenui re; & quia in odium Magni Gardii eo honore potitus erat, cùm reliqui Comites supremorum fere Ducum munia obiissent. Id negotium cùm sibi cordi esse Christina ostendisset, Rex novus statim rescripto Equestris Ordinis Marescallo denuntiat; Steinbergium à se Comitis honore mactum; & ut justo loco potiatur imperat. Et cùm ne sic quidem tergiversari desinerent, non nisi isto inter Comites recepto Equestrem Ordinem ad juramentum dicendum admissum iri significat, quibusdam tantum rigorem ipso regni ingressu mirantibus. Sed cordati magnopere probabant constantiam inter imperandi primordia autoritatem tuentis, & quòd eo specimine declarasset, nosse jam se personam Regis agere. Sed & Christinam regno jam deposito super nuptiis sollicitare decorum ducebat, ne antehac regnum magis, quàm ipsam ambiisse videretur. Ast cùm illa propositi tenax persisteret, classem duodecim navium bellicarum magnificè instrui curat, quæ ipsam Calmaria in Pomeraniam aut Wismariam trajiceret; etsi ista post per Daniam Hamburgum ire mallet. Quia etiam eadem opinionem reditus sui in populo ali volebat, ne fortè hic ipsius itineri intercederet, de ædibus Holmiæ locandis loqui cœperat. Id quod amabili à Rege expostulatione castigatum, velut non deteriore jure quàm antea de arce disponere integrum eidem foret. Et fatebatur Christina, iis verborum deliciis adversus se usum Regem, ut nihil elegantius cogitari queat. Mox ad ipsam in Brabantios digressam Rex Claudium Tottium mittebat rogatum, ut post absolutam eam peregrinationem in patriam redire dignaretur, quò Rex cultum, quem ipsa mereretur, exhibere eidem posset. Id si abnueret, jubebatur Tottius apud omnes Principes, quà transeundum erat, testari, quicquid honoris atque officii Christinæ uspiam præstitum sit, id velut sibi factum imputatum iri. Quo fine & literæ ad Reges Galliæ, Hispaniæque, & Archiducem Leopoldum Wilhelmum Belgii tunc Gubernatorem dabantur. Ista cùm Christinæ Tottius Bruxellis exponeret, testabatur hæc; *Regis affectum sibi magnopere probari: Sed cùm omnia domi tranquilla sint, ac istius administratione res Sveciæ indies in melius eant, non perspicere se, quid ipsi ac Regno inservire queat. Unde sperare neminem fore, qui sibi libertatem invideat, quam pretio* Coronæ emerit. Literas commendatitias reddi nolebat, velut cui sua merita, ac rerum gestarum gloria sat favoris ubique conciliarent.

Tott.

§.7. Prima Regi cura firmando novo Regno habebatur matrimonio se innectere, hucusque dilato, quòd ambiguus fortuna ageret. Conditiones dispicienti placuit potissimum Holsatica Domus, qua olim oriunda Christina Gustavi Adolfi mater gratam sui memoriam apud Svecicam gentem reliquerat. Ac intererat Sveciæ, illam Domum ipsius rationibus propius adjungi. Sed cùm Friderico Holsato-Gottorpiensi Duci duæ tunc nubiles filiæ forent, missus est primò Adolfus Joannes Regis frater, inde Laurentius Lindanus, & Paulus Wirtzius in aulam Ducis, qui Regio connubio digniorem deligerent. Horum calculo minor natu Hedwigis Eleonora, cujus & imago Regi magis arriserat, potior visa est, etsi majorem natu Regina Christina, quæ in transitu ambas spectaverat, commendasset. Iidem & in antecessum super legibus pacti connubialis convenere; ad quas solenni instrumento adornandas, simul Sponsæ in Sveciam deducendæ post ablegabatur Ericus Oxenstierna, Vicecancellarii tunc munus gerens à Rege nuper delatum. Eum quatuor bellicæ naves insigniter instructæ, quibus Claudius Bielkenstierna imperabat, Eclenverdam deducebant. Legato inter alia, quæ præsens negotium requirebat, injunctum postulare, ut primo adventu *ab ipso Duce in arcis area infimas ante Scalas exciperetur, mactus insuper dextræ manus, prioris incessus, sedisque honore, ac titulo* Excellentiæ; *ut tamen Duce renitente titulum huncce, & occursum ad infimos gradus non adeo rigidè exigeret. Quod si fortè Dux obtenderet, sibi non constare, quid honoris alii Principes Legatis Regiis deferre soleant; docere jubebatur; Moguntinum, Treverensem, Saxonem, & Palatinum Electores Pragæ Anno 1652. Marchionem Castelloro-dericum Regis Hispaniæ Legatum ad infimas Scalas excepisse, dextram insuper manum*

Regis matrimonium. 1654.

Von der Linde. *Wirtz.*

Bielkenstierna. *Eclenverde.*

HEDWIGIS ELEONORA
Svecorum Gothorum et Vandalorum Regina, &c.

David Klöcker pinxit — *Petrus van-Schuppen sculp. 166-*

N. 3.

No 3

1654.

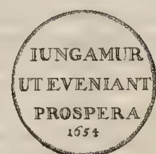
manum, priorem ingressum in conclave, digniorem locum suburanisco, & vocabulum Excellentiæ *detulisse.* Qui legatus vicissim Electoribus Secularibus titulum *Celsitudinis*, Ecclesiasticis *Eminentiæ tribuerit.* Ubi &c. contigerat, ut cum Coloniensis Bavarica Domo oriundus *Celsitudinis* titulo honorari pertenderet, Hispanus id abnueret, nonnisi *Eminentiæ* titulum oblaturus; quòd iste Electore patre haut natus esset: Unde & Salutatio inter ipsos omissa est. Vicissim Oxenstierna Ducem vocabulo *Celsitudinis*, aut idiomate Teutonico *Serenitatis* nuncupare jubebatur. Enimvero neque circa cerimonias, quæ postulabantur, neque circa ipsam conditionem tam honorificam filiæ, sibique Dux quicquam scrupuli movit. Negotio Gottorpii confecto Sponsa Regia Eclenverdæ navibus imponitur, quam patris nomine comitabantur Claudius à Qualen & Fridericus Alfeldius. Vento secundo in portum Dalerensem delatam ipse Rex excepit. Paucos post dies nuptiæ Holmiæ celebratæ, ac biduo post novæ Reginæ in primario urbis templo solenni ritu corona imposita est.

Altesse. — Durchleuchtigkeit. — *12 Octobr.* — *Alefeld.* — *24. Octob.* — *26. Octob.* — 1654.

Lusitanicus Residens priore dignatione habetur.

§. 8. Porrò initia Regni non per delectationes, feriasque exacta; sed statim ad negotia publica conversus Rex, quæ destinatis in futurum inservirent, curabat. Ac primò quidem is amicitiam Regis Lusitaniæ studebat retinere, cujus ministro Christina paucos ante abdicationem dies denuntiarat, se ipsius Principem haut quidquam legitimum Regem agnoscere, quod hactenus citra exceptionem fecerat. Gratiæ id Hispanorum dabatur, ad quos Sceptro deposito divertere cogitabat, & persuasionibus Antonii Pimentelli, qui Regis inimici Legato insultatum ibat. Sed Carolus Gustavus veritus, ne isthæc injuria commerciis Svecorum apud Lusitanos fraudi foret, & in istius vindictam navibus civium ibidem manus injicerentur, jam antea Lusitano Ministro per Piequium Residentem Gallicum insinuaverat, ne facto Reginæ offenderetur, quod ipse propediem correcturus sit. Et mox cum Lusitanus Regi partam coronam Scripto gratularetur, hic per Piequium eidem significat, *se ipsi eo nomine gratias acturum, simulque testaturum, quàm lætum sibi sit ipsum in aula sua conspicere, postulans, ut Regi suo in antecessum denunciet de susceptis à se Regni habenis, & quantopere cordi sibi sit cum Rege & Regno Lusitaniæ amicitiam colere.* De facto tamen Christinæ nullum verbum, uti nec in literis, quas statim post Christinam ex urbe digressam Carolus Gustavus ad eum Regem dabat. Ita enim decorum videbatur silentio potius, quàm aperta improbatione abolere qualecunque factum Reginæ

Piequet.

1654. ginæ tantopere de ipso meritæ; nec ipsa inspectante quid agere, quo ab eadem acta damnarentur.

Cum Anglia Protectore acta. §. 9. Cæterum quia novi Regis curam præcipue adverterant turbæ Bremenses sub Christina motæ, ac late per Lithuaniam grassantia Moscorum arma, id cumprimis agendum videbatur, ut qui vicinorum in Sveciam animus foret, quidve consilii apud eosdem agitaretur, exploraret, &, si quos posset rationibus suis conciliaret. Et, quia Belgas Fœderatos jam pridem invidia in Sveciam Danorum partibus adjunxerat, quò illorum infestos conatus eluderet aut libraret, Anglorum amicitiam affectare instituit, jam à Christina fœdere firmatam. Eo fine ad Oliverum Cromvellum Angliæ Protectorem statim literæ dantur, de suscepto imperio, & propenso in ipsius amicitiam animo significantes. Etsi nec id officii erga Carolum II. Regem Britanniæ exulem omittebatur. Tum *Cojet.* & Petrus Julius Cojetus itineri in Angliam suscipiendo sese accingere jubebatur. Inter alia Scrupulum Regi injecerat, quòd Cromvellus legato cuipiam dixisse ferebatur, cùm de paratu armorum in Svecia mentio injiceretur, *se mirari, quare non Gedanenses quoque, & alii Hanseatici se ad sequestris officium inter Svecos Polonosque suscipiendum invitent, prout à Poloniæ Rege jam factum sit; cum istorum tantopere intersit, ne illi populi in mutua arma erumpant.* Huic negotio quid veri subesset Cojetus jubebatur inquirere, & per idoneos homines Polonorum petita, si quæ forent, Cromvello suspecta reddere, velut non aliud spectantia, quàm ut conjunctio Sveciæ & Angliæ convellatur. Tum operam daret, ut Protector ipsi de instituto suo super concilianda pace operam offerendi prius significet, quàm de eadem Polono, aut aliis polliceatur: Id quod Sveciæ cum Anglia conjunctio requirat, & quia Anglia, ex quo tempore liberæ Reip. faciem induit, à Polonis præter molesta nihil senserit. Nam cupiebat Rex, ne Cromvellus operam suam circa conciliandam pacem ulli offerret, antequam solennis legatio in Angliam appulisset, de arctiori fœdere & conjunctione Sveciæ cum ea Republica penitius expositura, quæ utriusque conservationi & incrementis idonea videantur; cui obstaculo futurum sit, si Cromvellus jam alterutri sequestris officium addixisset. Volebat etiam Rex à Cromvello Gedanensibus confirmari, non esse quod à Svecia infesti quid sibi metuant, velut quæ ad amicitiam cum ipsis exercendam prona sit. Enim verò differebatur aliquandiu Cojeti iter, quòd responsum ad Regis literas à Cromvello nondum advenisset. Eoque Benjamin Bonellus Commissarius *Bonell.* Londini Regius, Witelocium custo- *Witloc.* dem sigilli monere jubebatur; indecorum esse in negotiis, quæ promta & obvia cum humanitate obeunda sint, moras interponere, ac Regi suspicionem injicere, velut Anglis recens cum Sveciæ Regno instaurata amicitia parum æstimetur. Quo fine & Cojetum adferendæ ratificationi destina- *30. Sept.* tum hucusque detentum. Paulo post tamen cùm Cromvelli responsum adferretur, quale Rex desiderabat, Cojetus iter in Angliam accelerare jubetur. Fœdus porrò à Bucstrodo Witelocio in Svecia conclusum Cromvellus statim firmaverat; ratihabitionis tamen instrumentum non prius mittere constituerat, quàm Svecica ratihabitio Londinum allata foret, suam cum ejus latore in Sveciam remissurus. Sed cùm Rex per Bonellum moneret, ut suo officio pari ratione responderetur, ac ratihabitio per peculiarem ablegatum in Sveciam mitteretur: Cromvellus id se facturum pollicebatur confirmans insuper, sibi cum Bremensibus nihil negotii fore. Hi quippe literis ad ipsum datis multa super Königsmarckio questi fuerant, auxilium implorantes, si res in diuturnum bellum eruperit, veterem Hanseaticorum cum Anglia conjunctionem & communes circa sacra opiniones memorantes. Accedebant à Belgarum Legato stimuli, queis Cromvellus ad ejus urbis causam suscipiendam instigabatur. Ast Cromvellus palam testari; *se in ejus civitatis gratiam nolle amicitiam cum Rege imminuere, cui vitio verti nequeat, quod ditionem atque autoritatem suam adversus refractarios tueri instituat.* Idem tamen literas in favorem Bremensium ad Regium ejus provinciæ Regimen scribebat, queis controversiam æqua ratione componi suadebat. Sed Rex per Bonellum Cromvello demonstrabat, *tantum abesse, ut sacra Bremensium turbare velit, ut potius utilem operam navarit, ne Romanos ritus professi sacerdotes*

dotes

1654. 25 Nov.

dotes ea urbe nidularentur. Cojeto iter ingressuro demum in mandatis datur, ut *Cromvello pro gratulatione de suscepto Regno gratias agat, deque sincero Regis in ipsum affectu testetur, tum solennis legationis moram negotiorum circa mutationem imperii emergentium varietate excuset. Dein oblata fœderis cum Witelocio conclusi ratibabitione postulet, ut civibus Svecicis de damnis nupero bello inter Anglos & Belgas acceptis satisfiat. Et quia alio bello maritimos inter populos surgente ingens commerciis turbatio injici poterat, liquido definire tentet, quid mercium bello vetitarum censu venire debeat; ac ut in certam formulam diplomatum tuti itineris conveniatur; simul quid navibus bellicis observandum, si in alterutrius portus introeant. Tum de piscatione halecum sub litoribus Angliæ, commerciis ad Anglicanas in America colonias obtinere laboret, ostentato vicissim Moscici commercii compendio per Livoniam & Ingriam. Utque Anglorum in America coloniæ cum incolis novæ Sveciæ amicitiam exerceant, ac vitandæ collisioni fines inter se regant.* Denique Cromvelli statum exploret, ejusque firmitatem, & quid expulso Regi circa recuperandum Regnum spei sit: Quæ Cromvello copiæ, classes, qui reditus, quæ fœdera & consilia, qui circa negotia publica tractanda ministri, & quæ alia scire expediat, ut quid ab isto expectandum sit judicari queat. Hisce cum mandatis sub exitum anni Cojetus in Angliam adpulit, cujus ibi acta sequenti libro exponentur.

Contrabande.

Cum Gallis acta.

§. 10. Galli circa officia, ejusmodi casu solita, promtam humanitatem exhibebant. Julius Mazarinus Cardinalis literis, *queis Regi partum diadema gratulabatur, inseruerat, dolorem ob Christinæ abdicationem majorem fuisse futurum, ni tam egregius Successor contigisset, & quia certò sibi constet Regis affectus semper eò inclinaturos, quò rationes status sui vergunt. Scilicet uti conjunctio Galliæ & Sveciæ insignes effectus bello Germanico produxerit; ita necessum esse eas res virtute istius conjunctionis conservari, ex eoque generari justum æquilibrium coërcendæ ambitioni eorum, qui legitimè ad ipsos pertinentibus satiari nolunt.* Ab ipso Galliarum Rege in Sveciam Legatus mittebatur Carolus Avaugurius, quondam in Germania apud exercitum Svecicum Residentis simul ac tribuni militaris munere functus, eoque Regi Carolo Gustavo notus, acceptusque. Suaserat Petrus Chanutus Mazarino, ut per Avaugurium, dum terrestri itinere in Sveciam tendit, circa amicitiam inter Sveciæ & Daniæ Regna arctius stringendam apud Fridericum Regem tentaret, sic ut duo hæc Regna inter se juncta postea Galliæ sociari queant; quo vinculo potentia surrectura sit formidabilis, ac Cæsaris, Hispanorumque, & Anglorum viribus librandis sufficiens, & quæ Belgas vel invitos ipsorum partibus adjungere valeat. Nec pauci in Svecia fuerant, qui Borealia ista Regna arctiore fœdere sociari optabant, quò Dani Belgarum conjunctione abstraherentur. Sed nimia Danorum diffidentia Svecos ad affectandam Anglorum amicitiam averterat. Et Avaugurius Daniam transiens de conjunctione illa silebat, quòd interea Gallis cum Cromvello convenisset. Idem cùm Holmiæ per duos Senatores ex hospitio suo ad solennem audientiam deducendus esset, horum uni sedem ad latus suum in curru, & utrique titulum *Excellentiæ* tribuere abnuebat. Inde factum est, ut solo Magistro officiorum comitante in aulam veheretur, gratulationem & amica verba expositurus. Eidem & cum Senatoribus universis controversia oriebatur, quibus *Excellentiæ* titulum negare instituebat, cùm hi in ejus se possessione esse ostenderent. Id negotium Galliarum Rex Caroli Gustavi decisioni committebat, quanti ipse suos æstimare vellet. *Qui statuit; observandum esse morem, qui Chanuti temporibus in usu fuerit, nec quicquam innovandum.* Postulabat mox Avaugurius, ut post compositas turbas Bremenses Teutonicus miles Sacramento Gallico transscriberetur, Gallisque per Bremensem provinciam conducere militem liceret. Cui responsum: *Copias in Bremensi Ducatu maximam partem indigenis Svecis constare; & Teutonicas cohortes non exautorandas, sed augendas potius. Circa permittendos delectus Regem facturum, quod legibus Imperii Germanici congruum sit, ac in neutram partem studio inclinaturum, sed quod uni permittatur, nec alteri denegandum.* Rex quippe uti nulla ratione bello tunc Gallos inter Hispanosque flagranti immisceri vole-

Avaugour.

1654. *Chanut.* *17. Octob.* *12. Nov.*

1654. volebat, ne Hispani offensi Svecorum navigationem turbarent: Ita & sufficere judicabat Hispaniam inimicam non habere, arctiorem cum eadem conjunctionem frustra affectari arbitratus. Unde & Matthias Palbitzkius à Christina in Hispaniam ablegatus ex itinere Lutetia domum revocatur, quòd Rex Gallis suspicionem nullo fructu injicere nollet; ac satis habebatur per literas de suscepto Regno, & colenda amicitia significasse.

Palbitzki.

Cum Moscis acta.

Horn.

§. 11. Mosci tunc de instaurandis in limite tractatibus, novoque titulo Czari tribuendo monebant. Unde Rex Gustavo Hornio Livoniæ Gubernatori scribebat, ut eos tractatus tantisper declinaret obtentu mutati in Svecia regiminis, & quia è pacto Legati prius invicem. sint mittendi. Super titulo nihil sibi in mandatis datum excusaret. Nam & Polonicas provincias, quarum titulos arripuerat Czar, Poloniæ Rex nondum pacto cesserat; & appendix recens istius titulo adsuta de multis regionibus Septentrionem & Occasum versus altius penetrare, ipsius Sveciæ præjudicio fore videbatur, cujus provinciæ Moscis ad Occasum objacent. Jussus quoque est Joannes Rhodius velut privata curiositate à Moscis sciscitari, quid per istud tituli augmentum intelligatur? Mox & nuntius cum literis ad Czarem missus est de susceptis Regni habenis significantibus, quæ veterem duntaxat Czaris titulum exprimebant. Eas si Mosci acceptare abnuerent, ostenderet iste: *Haut moris esse Christianos inter Principes titulum sibi præscribere provinciæ per pacta nondum cessæ. Unde & Sveciæ Reges titulo Livoniæ tamdiu possessæ abstinuisse: nec Christinam provinciarum Germanicarum vocabula nisi post pacem adhibuisse. Sed nec Czarem id per literas à Rege petiisse: hoc si fiat, Regem facturum, quod rationi & mutuæ amicitiæ conveniens sit. Sicuti nec Czar Christinæ titulos provinciarum recens partarum prius tribuerit, quàm ipsa per literas id requisiverit.* Cœterum Moscis per Lithuaniam grassantibus Rex tuendo limiti legiones aliquot è Finnonia in Livoniam transire jussit, reliquis Gustavo Hornio monente statim eodem secuturis, ut ne tamen ullum offensæ, aut hostilia induendi ansam præberet. Unde cùm nonnulli Poloni Nobiles, partem Livoniæ Polonicam incolentes, ab Hornio militem Svecicum tutelarem peterent; Rex lares suos deserentibus refugium in sua provincia præbere; insidendis arcibus & prædiis supersedere jubebat. Tum ne quid iste trepidè ageret, quamdiu incendium non propius Livoniæ finibus advolveretur. Citra strepitum tamen oppidorum munitiones firmaret, ac provinciales arma in promtu habere curaret repellendis, si fortè ad limitem se ostenderint, prædatoriis catervis. Interim quomodo arma ipsis adversus Poloniam succedant, diligenter exploraret. Præterea ne fortè Mosci ad Mare Balticum penetrarent, Rex Jacobum Curlandiæ Ducem id petentem Czari commendabat, ut ditioni ipsius pareat, ac quiete frui eundem permittat ab armorum contagio utrinque remotum. Apud Daniæ Regem in transitu de suscepto Regno significabat Adolfus Joannes Regis frater, abstersurus etiam si quid esset offensæ, quòd Christina citra denunciationem, & dissimulata dignitate Daniam transierat.

4. August. 1654. *18. Octob.*

Slippenbachii legatio in Germaniam.

§. 12. Ad Germaniæ Electores, Principumque nonnullos mittebatur Slippenbachius Comes, qui de studio Regis amicitiam cum ipsis colendi, communemque libertatem ac pacem tuendi confirmaret: tum falsas suspiciones eximeret, velut Rex occasione turbarum Bremensium novo Germaniam bello involvere instituerert, cùm nihil aliud ipsi propositum sit, quàm dignitatem & jura sua adversus insolentis vulgi insultationes asserere; eoque is vel Principes causa Regis conciliaret, vel infesta si qua essent consilia averteret, probè exploratis eorundem studiis, destinatisque. Sed quia Rex Cæsari per literas duntaxat de assumto diademate significàrat, ne circummissa ad Electores & Principes splendida legatio istum offensa aut suspicione perstringeret, (quæ tamen ne sic quidem declinabatur,) Slippenbachio literis fiduciariis Legati dignatio haut tribuebatur; præsertim cùm ab istis Principibus Legati nondum ad Regem accessissent. Etsi haut eo secius omnes Electores, Bavaro excepto, Legati Regii honore istum mactabant, honoratiore loco in propria domo, & titulo *Excellentiæ* ultro delato. Primus adibatur Elector Brandenburgicus, qui antea

Ad Electorem Brandenburgicum.

1654. 2. Jul. antea literis ad Regimen Bremensis provinciæ datis non obscure Svecos injuriæ Bremensi civitati illatæ arguerat, monens, ne ad extrema rem deduci patiantur, utque hostilibus actibus abstineant, & quæ deberi sibi putent, via juris exsequantur; satis abruptè, & velut pro imperio. Ejusmodi literis ut deinceps Elector supersedeat, Slippenbachius velut suo nomine monere jubebatur. Hic cùm de studio Regis ad fulciendam Evangelicorum causam testaretur, Elector de fœdere inter illos ineundo differebat, confirmans simul, *nisi Mors Ferdinandi IV. Romanorum Regis intervenisset, quem mense Julio mors fato propera abstulerat, pacem Germaniæ ultra annum duraturam haut fuisse. Nunc Electores morte Ferdinandi III. imminere autoritati suæ recuperandæ.* Litem Bremensem amicè, componi idem optabat; cui fini haut congruere cognitores à Cæsare delegatos, qui reverà spectent ad Ordines Imperii in Sveciam irritandos; & quam functionem quoque Luneburgicus Dux, ac Monasteriensis Præsul improbent: quorum uterque ad Cæsarem scripserit, se commissam cognitionem suscipere non posse nisi sententiæ quædam è mandato ipsorum deleantur; qui & agnoscant, in hac causa Cæsari judicis potestatem haut competere. Pollicebatur quoque Elector, se ad Cæsarem super abolenda illa commissione scripturum, ac Protestantibus Principibus persuasurum, ne Bremensi è negotio sinistri quid suspicentur. Hisce tamen, quæ sat amica videbantur, subinde altius penetrantes querelæ adspergebantur, quæ satis conciliati animi fidem adimebant; præsertim cùm Cæsarei apud ipsum Ministri sparsissent, post domitam Bremam Svecicas copias in Clivensem ditionem infundendas, vindicando Regis in eam juri. Qui 20. Nov. & paulo post apud Belgas Fœderatos proposuisse comperiebatur; se in eo nunc occupari, ut cùm Coloniensi, Luneburgicis, & aliis Imperii Principibus arma paret defensionis causa adversus omnes, qui pacem turbare audeant; in quam societatem & Belgæ invitabantur. Obiter quoque petebat Elector, ut *Rex Legatos ipsius pari deinceps cum Venetorum & Belgarum Legatis modo habeat. Quod quo minus Lubecæ nuper factum sit, Svecos obstitisse, qui primario duntaxat Legato titulum Excellentiæ, & honoratiorem locum detulerint; cum tamen tres Belgarum Legatos pari honore exceperint. Par quippe esse Reges Legatis Principum ob vicinam regiminis formam præ omnibus Rebuspublicis favere. Atque idem suadere prærogativam Electoralem, & quod indecisam adhuc litem Dux Sabaudiæ cum Venetis super præcedentia agitet.* Idem tunc de Poloniæ rebus mentione injecta judicabat; *tempus jam monere, prudenti haut negligendum, controversiam Sveciæ cum Polonis per tractatus, aut arma finire: ac ubi in arma proruptum fuerit, se Borussiæ nomine vel Sveciæ patrocinium subiturum, vel Polonorum vasallagio se exemturum.*

1654.

Ad Electorem Saxoniæ. §. 13. Apud Saxoniæ Electorem tum alia, tum quæ super conjugio Regis cum istius Nepte memorabantur, pronis auribus accepta. Cæterum seni inolitum in Austriacos studium immotum stabat. Cùm properata præter necessitatem Ferdinandi IV. electio exprobraretur, excusabat favorem tunc Christinæ in Hispanos, eoque cùm nihil præsidii è Svecia expectari posset, Austriacorum desideriis reluctari non ausum. De cœtero ostendebat, nil curæ sibi esse, quid Bremæ à Svecis fiat. Et tamen idem paulo 4. Sept. ante instinctu sine dubio Cæsaris de Bremensi negotio ad Regem scripserat, non obscurè huic culpam violatæ pacis Westphalicæ impingens. Quæ literæ ob vitium tituli haut rupto sigillo remissæ sunt. Ad Moguntinum *Ad Moguntinum. Snoilsci.* Electorem jam antea Georgius Snoilscius Francofurto conferre se jussus erat, eum moniturus, cùm fama ferat Bremenses à Cæsare secretò obfirmari, ut is pro virili impedire laboret, ne novum in Germania bellum oriatur. Simul contestetur; milite in Germaniam trajecto Regem haut quidquam id agere, ut Bremam vi oppugnet, aut ulli vicinorum molestiam facessat; sed ut loca ab istis occupata recuperet, & vim sua ditione averruncet. Slippenbachio eadem ingerenti declarabat Moguntinus; *Quòd nuperis Comitiis Brema velut immediata Imperii civitas inter ordines sessione potita sit, in causa fuisse, quòd exiguus tunc ad Sveciam respectus fuerit, armis exutam, ac languentibus consiliis. Nunc postquam Rex super amicitia cum Ordinibus colenda testetur, longè minoris Bremam esse, quàm ut ullus Principum ejus curam sit suscepturus, ac*

1654. *modò ne urbs præsidio impoſito ſub jugum mittatur, neminem vitio daturum, ſi importunum vulgus probè argento emungatur, ac ad refundendum Regi damnum compellatur, cùm nemini non ejus urbis inſolentia improbetur.* Ad Bavarum acceſſuro Slippenbachio prior in domo iſtius ſedes abnuebatur, quam reliqui Electores conceſſerant. Igitur ne vel Regi vel cœteris Electoribus præjudicii quid adferret minore honore admiſſo, exuto Legati charactere velut privatus Monachium ingreſſus, nec literis fiduciariis exhibitis negotium ſuum expedivit.

Ad Bavarum.

Legatio ad Luneburgicos.

§. 14. Ad Luneburgicos Duces, & Adminiſtratorem Magdeburgicum eandem ob cauſam proficiſci jubebatur Benedictus Oxenſtierna. Mandata eadem, quæ Slippenbachii, ut de Scopo Regis circa turbas Bremenſes ipſos edoceat, & ab infeſtis Sveciæ conſiliis, ſi qua agitentur, avertat. Additum, ut apud conventum Inferioris Saxoniæ, qui tunc Brunſvigæ habebatur, & in quo iſte primum actum alternantis directorii nomine Ducatus Bremenſis exercuerat, dextrè impediat, ſi qui fortè ſequeſtres iſti negotio ſe ingerere velint; utque exploret, num Proteſtantibus animus ſit arctiore ſe invicem fœdere illigare. Quam rem tamen cautè, nec fervidè agat, ne ejus facti invidia apud Catholicos in Regem redundet. Et quia Luneburgicus copias circuli contrahi poſtulabat, offerens, ſi qui Ordinum ratam partem militum in promtu non habeant, ſe eandem ſubminiſtraturum, ac in ſua provincia aliturum, accepta impenſarum refuſione id impedire jubebatur, velut Regi præſenti rerum facie ſuſpectum; oſtenſo *mali rem exempli eſſe, ſi præfecto Circuli pro lubitu circa militem publicum diſponendi poteſtas concedatur*; præſertim cùm tunc apud Luneburgicos, ac vicinos Ordines delectus fervere dicerentur. Qui & iſta omnia ex voto Regis expedita dedit.

Rex Bremenſes turbas componi cupit.

§. 15. Bremenſes turbæ quomodo exortæ, & quouſque progreſſæ fuerint, priore opere, quo Guſtavi Adolfi, & Chriſtinæ geſta expoſuimus, traditum reperitur. Illas Rex quantum daretur honeſta ratione componi optabat, quòd rationes ſuæ tunc non ferrent novo in Germania bello implicari, dubio inſuper eventu, nec digno operæ pretio adparente. Etſi ignavâ 1654. conſilia, quæ nonnulli ſuggerebant, reſpuebantur, ut Königsmarckii acta à Rege improbarentur, velut ſolius Reginæ juſſu ſuſcepta, inconſulto Senatu. Sed Regi potius viſum Chriſtinæ mandata ad Regimen ejus provinciæ repetere, ne Königsmarckius ulla amplius loca occupet, ſed capta tueri ſatis habeat, ac vim, ſi qua intentaretur, propulſet. Quod ſi Bremenſes apertos provinciæ agros tributis ſubjicere audeant, tantiſper id diſſimulet, quoad nova mandata ſint allata. Tum ne commercia terra, aut flumine ad urbem impediat, ne Saxonibus Weſtphaliſque prætextum ſumendis armis præbeatur. Simul ubi res ferat, Cæſari, aliiſque juſtitiam cauſæ ſuæ demonſtret. Quod ſi Lubecenſes atque Hamburgenſes, aliique vicini ſequeſtres ſe offerant, de prono in pacem Regis animo teſtetur, & quas oblaturi ſint conditiones cognoſcat; tractatus tamen non ſuſcipiat, niſi relatione ad Regem facta. Quod ſi nova à Cæſare mandata inhibitoria veniant, uti fama eſt, in iſtius honorem eadem decenter accipiat, ſimul oſtendat; prioribus ſe mandatis obtemperaſſe, ac à vi inferenda abſtinuiſſe; Bremenſes contra hoſtilium pervicaces non potuiſſe non vi repelli. Cæterum ſi qua à Cæſare veniant ad Regem transmittat, hujuſque ſententiam expectet.

10. Jun.

Bremenſes ferociunt.

§. 16. Enimverò Bremenſes longè ferociores, quàm pro captu conditionis ſuæ, vicina provinciæ loca tributis ſubjicere, ac in provinciales ſævire, ſpretis quæ à Stadenſi Regimine ad ipſos dabantur literis, quæ talibus abſiſtere monebant. Poſtulantes, ut captivi ſui apud Svecos oblato lytro, aut permutatione dimitterentur, Königsmarckius rejiciebat, velut indignum ſit cum ſubditis Regis pactum inire juſtos inter hoſtes ſolitum. Qui & judicabat, non parum ferociæ iſtis deceſſurum, ſi mercium in urbem illatarum nomine tantundem exigatur, quantum ipſi à provincialibus per tributa exprimant, ſalvis de cætero commerciis, ni Rex diſertè vetuiſſet hiſce ullam remoram injici. Aſt Bremenſes hinc inde ſubmiſſo clam milite aucti Burgum quingentis militibus inſeſſum noctu invaſere, ac poſt acrem pugnam opus cornutum, tribuno Forbuſio præfecto jam cæſo, expugnarunt.

14. Junii.

Iidem Burgum expugnant Burg. Forbus.

Qui

V I S V R G I S
DVCATVS LVNEBVRGENSIS PARS.
Katzentuhrn
Ober Fischlandt.
Maschlandt.
BREMEN
Habenhusen.
Visurgis fl.
Hastedt
Schakhusen
Horn
Burger Weide.
Hemmlingen
parva Wumme

BREMA
cum Situatione circumiacente
A. Porta S^t: Stephani.
B. Port: Chathedralij.
C. P. Anscarij.
D. P. Nobilium.
E. P. Australis.
G. Mistkasten.
FLVVIUS.
COMITATVS
OLDENBVRGENSIS,
Ochte fluv.
Strohm
Nieder Fiehlandt.
Swiebrook
landt.
Rabblinghusen
Hasenbür.
Langenou
Schüsen.
Visurgis fl:
BREMER
Maschlandt.
Santwerder
BLOK LANDT,
Wumme fluv.
Gröpell.
Granken.
fluvius.
LANDT.
Oxhusen.
TORBORG.

1654. Qui supererat miles Svecicus è munitione interiore, in quam se receperat, strenuè resistebat. Sed Bremenses suorum sanguini non parcentes oppugnationem pertinaciter urgere, centuriis licet aliquot amisfis, ac tandem duos cohortium vicarios, totidem signiferos cum ducentis triginta gregariis ad deditionem compellere, qui & quatuor post horas signis explicitis loco excesserunt, cùm sub vespera manus Svecorum serum auxilium latura acceleraret; Culpa amisfi loci in vitium munitionis conferebatur. Alii judicabant, debuisse stativa equitum non procul Burgo collocari, ut ingruentibus hostibus citra moram occurri posset. Eo facto immensi Spiritus Bremensibus accessere, aditu jam latè in provinciam Svecicam aperto; etsi excursionibus eorundem prohibendis Königsmarckius ad alterum aggeris latus statim castellum excitaret. Accedebant ampla à Cæsare promissa de auxilio ferendo; & Moguntinus de protectione Imperii securos esse jusserat. Per Luneburgicam quoque & Mindensem ditionem delectus habiti provincialesque lustrati animos addiderant, velut ipsis ubi opus sit subventuri. Sanè Stada ad Luneburgicos Principes missus Paulus Hafnerus exciendis è fœdere Hildesiensi auxiliis irritus fuerat, eminente istorum in Bremenses favore: quos & extructum nuper apud Verdam castellum non levi suspicione perstrinxerat. Cellas quoque misso Plarco Pensino ad petendum transitum trecentis peditibus è Pomerania venientibus, obtentu mandatorum Cæsareorum frigidè responsum: *ad alios Principes super hoc negotio referendum.* Tum & Hassiæ Landgravius super auxiliis è fœdere Hildesiensi præstandis monitus, cum aliis sibi communicandum responderat; cæterum amicam compositionem omnibus modis suadere: Interim cùm Königsmarckio exigua manus esset, & provincialis eques ægrè ad officium moveret, Bremenses nullo metu castellum ad Vegesaccum machinis quatiunt, ac centurionem Stuartum, acriter licet initiò resistentem, exteriore munitione expulsum in arcem se recipere cogunt, quæ & ipsa machinis verberata ad deditionem compellitur hac lege, ut præfectus abire permitteretur, gregarii & machinæ penes Bremenses manerent. Inter alia hostilia Bremenses Braunium quoque tribunum in prædio suo agentem trucidabant, ac provinciales ad rebellionem in Svecos sumendam stimulabant. Mox cum bis mille peditibus, ducentis equitibus Verdam accedentes ei oppido tributa imperabant. Iidem dehinc cum octingentis peditibus, trecentis equitibus Tedingshusam aggressi portam machinis disjecerant, vicario cohortis Grothusio salvis armis inde coacto discedere: cui jam digresso Königsmarckius serum auxilium adducebat. Bremenses per Luneburgicam ditionem vi sibi viam sumserant, collocata licet à Ducibus aliqua manu ad custodiendos transitus. Quæ insultatio dissimulata fuit, & Bremensium catervis impunè vagari permissum; cùm contra si qua Svecorum manus ad Luneburgicos fines se ostenderet, ab agrestibus statim ad arma conclamaretur.

Hafner. — *24. Jun. Zell. Pensin.* — *26 Jul. Vegesack. Stuart.* — *Braun.* — *Verden. 23 Jul.* — *Tedingshusen.* — *Grothusen.*

§. 17. Mox tamen Königsmarckio Verdæ agenti occasio vindictæ sumendæ præbita est; cui nuntius venit, à Bremensibus trecentos equites, ducentos pedites Tedingshusam missos arci per noctem demoliendæ. Is igitur contracta raptim manu eodem adproperans in equites invehitur, ac viginti quinque cæsis captisque, reliquos in fugam compellit. Pedites ab equite suo deserti, & repentino Svecorum adventu à navigiis quoque exclusi, queis jamjam Bremam avehendi erant, aggere Visurgis tecti iter facere instituunt, quò Svecis equitibus difficilis accessus erat. Instabant tamen abeuntibus Sveci, receptis in equos peditibus, quoad uno ab urbe milliari in aperta progressos invaderent, ac plerisque cæsis septuaginta caperent fere saucios, non nisi octo in urbem evadentibus. Excusavit Regimen Stadense apud Luneburgicos, quòd sui milites, dum Bremenses insequuntur, territorium ipsorum tetigissent.

Bremenses vapulant. 28. Julii.

§. 18. Ast Rex cùm satis perspiceret, misso in Bremensem provinciam milite opus esse ad decorum istis turbis finem imponendum; nec citius flexuros Bremenses, eorumque incentores, quàm si Sveciam bello paratam videant; Gustavum Ottonem Stenbockium cum valida manu eodem trajicere jussit. De cujus adventu in antecessum Lubecensibus & Hamburgensibus significatur, innoxio transitu petito;

Copiæ è Svecia mittuntur. — *Steenbock.*

1654. petito; simul ostenditur, *injuriis se Bremensium adigi ad vim opponendam tuendis suis terris: cæterum neminem præterea offendere sibi propositum.* Pari argumento ad Principes Inferioris Saxoniæ, & Westphaliæ scribitur, ne ex ista copiarum missione sinistri quid suspicentur. Præcipuè cordi erat Burgum recuperare, antequam ad tractatus perventum foret, efficaciore tunc possidentis disputatione: simul ferociam plebis frangere admittendis eo facilius conditionibus. Is feliciter trajecto mari cum octodecim peditum cohortibus, equitumque manu Königsmarckio jungitur. Hic igitur copiis auctus, quod diu meditatus fuerat, per insolitam antea viam paludes transgreditur, ut medium se urbi ac Burgo interponeret, viamque Bremensibus intercluderet ad auxilium suis ferendum. Sed superata licet palude difficillimus ad Burgum accessus erat, dejectis omnibus pontibus, & aggere viæ decies intercisо. Ingruentibus Svecis Bremenses ab uno abscissu ad alterum se receperunt, machinis in subeuntes confertim detonantes, queis Sveci haut segnius responderunt, donec duæ peditum phalanges angustias viæ eluctarentur, insequentibus mox equitibus. Bremensibus tamen, etsi non fine jactura, Burgum se recipiendi spatium fuit, quod difficilem per viam Svecis gradum accelerare non daretur. Dehinc exterior munitio nullo suorum amisso à Svecis expugnatur. Et brevi post Burgum citra exceptionem deditur, cujus præfectus tribunus Balthasar in urbem dimissus est, gregarii trecenti sexaginta legionibus Svecicis admixti. Ea res Bremensium animos vehementer fractos admittendæ transactioni temperavit. Regi contra eadem læta admodum accidit, vindicata jam armorum existimatione, & proniore ad compositionem via; quam maturari cupiebat antevertendis machinationibus apud vicinos in Sveciam agitatis, & Cæsare gravius in dies suspectante, juxta ac suspecto. Simul bellum Moscos inter Polonosq; flagrans Regis curas in se verterat. Unde Königsmarckio injunctum; *cautè deinceps procedat, nec multum amplius in Bremenses moveat, ne fortè vicinorum invidia in acre incendium erumpat. Tum commercia nullo modo turbet, queis vicinorum rationes implicitæ sint.* Etsi Königsmarckius eam brevissimam judicarat viam ad obsequium redigendæ urbi: Unde & aliquot jam navibus manum injecerat: quæ jussu Regis iterum dimittendæ erant.

23. Aug.

Königsmarckius Burgum recuperat. 28. August.

5. Sept.

1654. §. 19. Circa componendas eas turbas plurium opera satagebat, sed dispari scopo aut candore. Sanè Cæsar initiò gaudebat occasionem sibi oblatam Svecos insultandi, ac Protestantes Ordines in eosdem irritandi, pro re nata longius progressurus. Quem ad auxilia urbi ferenda Jesuitæ stimulabant, cultus Romani exercitium sibi apud Bremenses vicissim stipulaturi. Ac confirmarat Schræderus Cæsareus Secretarius Edeno Bremensi Syndico auxilia adversus Svecos imploranti; *Cæsarem & Imperium Bremensibus nunquam defuturum; Interim à vicinis Belgis Sveciæ infestis suppetias excitent. Addebat, si vel minimum quid Bremenses Svecis compositioni promovendæ gratificentur dignos ipsos esse, qui in Danubium præcipitentur.* Et constat Viennæ diu dubitatum, num inhibitoria mandata adversus Svecos publicanda forent; donec reversus è legatione Svecica Raimundus Montecuculus omnem dubitationem exemit. Is quippe retulerat, solutiore administratione Sveciæ res eo redactas, ut hujus jam ratio minus solicite habenda sit. Unde edictum promulgatur ea forma, qua contemtus juxta atque odium in Svecos aperte pellucebat, nominato inter alia sine ulla dignitatis mentione Königsmarckio; de qua tituli omissione velut indecoro facto Rex Cancellariæ Cæsareæ exprobari jusserat. Etsi Königsmarckius pro solita constantia jactaret; cum machinas Cæsareas nunquam formidaverit, neque nunc chartas ipsius & atramentum metuere. Mox tamen ut tectius procederent Cæsarei, mors Ferdinandi IV. & Hispanorum in obsidio Atrebatum à Gallis accepta clades efficiebat; & quia jam Svecis Rex spectatæ virtutis imperare cœperat. Unde quanquam per literas hortari Bremenses non cessarent, ne Svecis se submitterent, spe certi à Cæsare auxilii facta si opus fuerit: Id tamen præcipuè nunc captabant, ut judicis partes hac in lite Cæsar invadere posset. Cui rei ansam præbuisse videbatur ipsum Regimen Stadense, quod literis ad Cæsarem suarum actionum justitiam demonstrantibus subjunxerat: *Ut Cæsar indignationem suam adversus urbem pacis violatæ*

Cæsaris circa Bremenses turbas intentio.

Schræder.

Eden.

Montecuculi.

1654. *latæ manifestam expromeret*, *mandatis inhibitoriis*, *ac restitutoriis editis*, *ipsaque proscriptione intentata*. Quæ verba Regi vehementer displicebant, velut per quæ agnosceretur, Cæsari ejus cognitionem competere; quo principio idem sibi soli interpretationem, & executionem Pacis Westphalicæ sit arrogaturus. Quod erratum non excusabat color, velut in Germania non inusitatum foret auxilium Cæsaris adversus refractarios subjectos implorare; cùm & hoc ipsum confessionem imbecillitatis haberet.

Regis ad Cæsarem litera. *15. Jul.* Igitur Rex, ne Cæsari jurisdictionis quid circa hanc controversiam tribuere videretur, ad eundem literas dedit, quibus ostendebat: Bremam à „prima origine Episcopis subjectam „in Reginam Regnumque Sveciæ cum „omnibus juribus priorum Præsu„lum, & postremi præcipuè trans„latam. Qua homagium abnuente „cùm Cæsaris autoritas requisita fuis„set, ut urbem de officio admone„ret, nil potuisse obtineri. Quin in„justos hujus conatus fuisse subleva„tos, ac quæstionem de statu urbis co„gnitioni, atque interpretationi or„dinum subjectam; Qui tamen tum „satisfactio Svecica Osnabrugæ ador„natur non interfuerint, eoque quid „actum tunc sit ignorarint. Neque „Cæsarem velut unam paciscentium „partem ejus causæ decisionem pro „Imperio sibi asserere posse. Quibus „omnibus à Christina Regina semper „contradictum sit. Et à se contradici, „competentibus reservatis. Post cùm „ob periculum à copiis Lotharingicis „ac bello maritimo Anglos inter ac „Belgas, non improbante decreto cir„culi inferioris Saxoniæ, Anno 1652. „ob securitatem provinciæ Bremen„sis, & vicinorum castella ad Alleram, „& Visurgim strui cæpissent, Bremen„ses id factum acerbis questibus distu„lisse. Inde territorii sui fines variis „ausis proferre instituisse, Burgum „munitionibus firmasse, locum ad ter„ritorium Regium spectantem. Qui„bus cùm obviam iret provinciæ gu„bernator, à Cæsare mandato inhibi„torio, & pœnali fine clausula fuisse no„tatum. Cui mandato hunc paruisse: „Bremenses velut probatis suis ausis in„solentiores tributis subditos Regios „subjecisse, aliaque hostilia patrasse. „Quibus compescendis necessum sibi „fuisse copiarum aliquid in Bremen„sem Ducatum mittere tuendis suis „subjectis, finibusque. Ea destinata na„turali ac gentium juri quadrantia Cæ„sari se jam indicare; ac sperare Bre„mensium calumniis aures ab ipso præ„bitum non iri, qui potius acrem à se „castigationem, ac Cæsaris, Ordinum„que indignationem promeruerint. 1654.

Rex Cæsaream Commissionem repudiat. §.20. Haut eo minus tamen Cæsari idoneum visum pertrahendæ ad se isti causæ cognitores decernere Christianum Ludovicum Luneburgicum Ducem, & Bernhardum Monasteriensium Præsulem; Cujus & Residens Plettenbergius Bremensium causam Duci quam diligentissime commendabat. *Plettenberg.* Commissioni denuntiandæ Dux Ottonem Joannem Wittium Stadam mittebat, simul sciscitaturum; Num Regi placeat amicam tractationem admittere atque armis interim supersedere. *10. Aug.* *Witte.* Cui à consilio responsum: *Regem amicam negotiationem haut repudiaturum*, *modo idoneæ conditiones offerantur*, *quas cognoscere cupiant*. Ad quæ Wittius; De *aliis non cogitandum*, *quàm quæ conservandæ autoritati Regiæ* faciant: *Cæterum se rem prius cum Monasteriensi communicaturum*. Ab istis dies undecima Decembris tractationi auspicanda dicta est. Id Stadensium responsum Regi non parum displicebat, quod delegata ista Cæsaris cognitio suæ dignitati non exiguo præjudicio foret. Eoque monebat, si denuo tale quid apud ipsos proponatur, id nullo dato responso ad se remittant.

Luneburgici officium declinatur. *2 Sept.* *Molzan.* §.21. Accedebat post ab eodem Duce Holmiam missus Adolfus Fridericus Molzanus, Regi Cæsaream *Commissionem* ipsi ac Monasteriensi Præsuli delatam, significaturus. Qui tamen nullum ejus delegationis exemplum se attulisse excusabat ob iter festinatum. Ex quo colligebatur, eandem nonnulla continuisse Regi præjudicio cedentia; velut quod Bremæ dignatio civitatis imperialis tributa, culpa quoque præsentium turbarum Svecis impacta es„set. Enimvero Rex commissionem à „se admitti posse negabat, quæ à se pe„tita nunquam sit. Quam & ipsi Bre„menses à se desideratam inficiabantur. „Ac facile rem componi posse, modo „Bremenses non ultro turbas alere „velint. Nec Regem Cæsaris judicio „causam istam submittere posse, „quamdiu consilium ipsius Aulicum

 Assessori-

1654. „Aſſeſſoribus Evangelicis haut rite „conſtitutum, ejusque judicii Ordina- „tio in Comitiis per ordines examina- „ta, & ad modum aliarum Imperii le- „gum confirmata non fuerit. Cogni- „tores quippe acta una cum ſententia „ſua ad Cæſarem referre, à quo iſta ad „conſilium Aulicum remittantur, „cauſas in longum extrahere, ac tur- „bas in fraudem Proteſtantium alere „callidum. Denique etſi princeps „controverſia in præſens de ſtatu urbis „non ſit, utut ejus opinio Bremenſi- „bus ad infeſtandam provinciam ani- „mos addiderit; tamen quia Cellenſis „Dux & Monaſterienſis Præſul in „Comitiis pro *immediato* Bremæ ſta- „tu ſuffragia tulerint, non poſſe non „ipſos adverſæ parti addictos, Sveciæ- que iniquos haberi. Legatus iſte cùm jam Elsnabbam in Germaniam traje- cturus abiiſſet, Holmiam regreſſus proponebat: *Quia Princeps ſuus velut Cæſareus cognitor admitti nequeat, num Regi placeat ipſum proprio nomine ſeque- ſtris partes obire?* Aſt Rex, cui in hac cauſa quivis ſequeſtres diſplicebant, reponebat: *ob ambages, morasque quamvis interventionem declinari, ac breviorem compoſitionis viam oſtendi, ſi cum ſua urbe ſoli ſibi tractare detur. Et quia Dux ob rationes jam adductas Cæſaream delegationem tantùm non abdi- cet, parum decorum fore, ſi nunc ſuo nomine iſti controverſiæ interponere ſe aggrediatur.*

Elſnabben.

Ut & Brandenburgici. *24 Aug.* *Weſenbeck*

§. 22. Offerebat quoque Elector Brandenburgicus operam ſuam apud conſilium Sadenſe per Matthæum Weſenbecium Mindenſem Cancella- rium, his adductis rationibus, *quòd Rex vix admiſſurus videatur cogni- tionem Cæſaream Lüneburgico & Mo- naſterienſi commiſſam, velut circa li- tem inter Principem & cives: & quia Electoris plurimum interſit, eam li- tem maturè ſopiri, ne fortè iſthac oc- caſione Catholici Principes, Colonien- ſis, Neoburgicus, & Monaſterienſis patrocinium ejus urbis invadant.* Rex ad quem ea res remittebatur, ſuis reſpondebat: ſi è *republica* id ipſis vi- deatur, Brandenburgici operam ad- mitti poſſe, ſaltem *elidendæ Commiſ- ſioni Cæſareæ.* Igitur poſt modeſtam tergiverſationem acrius inſtantem ne protelarent. Hic tamen, cùm rem ad compoſitionem ultro vergere in- telligeret, ſe Mediatorem obtrade- re omiſit; etſi aliàs Weſenbecius iſte non ſpernendam operam diſponendis ad quietem Bremenſium animis na- varit. 1654.

Hanſeaticorum opera non eſt ingrata.

§. 23. Rex tamen uti aliorum Prin- cipum interpoſitionem averſabatur: ita quò minus Lubecenſes & Hambur- genſes operam circa ſedandas illas turbas ſumerent, etſi non ad modum juſtorum ſequeſtrium, haut repu- gnabat. Nam ſaltem Hamburgenſes Svecis non iniqui habebantur, nec utrorumque tanta autoritas, ut Sve- ciæ commodis obſtare poſſent, qui & ipſi Bremenſibus, ut amicam tranſa- ctionem affectarent, magnopere ſva- debant. Et ubi ad tractatus venien- dum erat, opus videbatur viris, qui inter partes hinc inde mearent, ac ſubinde Bremenſibus exponerent, quæ ab ipſis Svecis dici parum decebat. Quod ut illis dextrè inſinuaret, Vin- centio Mœllero Regio Hamburgi Mi- niſtro anſa præbebatur, dum utrique civitati de ſuſcepto in Carolo Guſtavo imperio ſignificare, deque hujus ſtudio ad colendam cum ipſis amicitiam te- ſtari jubetur. Quibus addenda erant, quæ adſtruendæ Regis cauſæ adver- ſus Bremenſes facerent, nec huic aliud propoſitum, quàm quod dignitatis ac ditionis ſuæ neceſſitas injungeret. Simul ut expiſcetur, num iſti fortè quid Sveciæ adverſi cum Bremenſibus mi- ſceant, & ab auxilio hiſce ferendo eos- dem avertat. Quid ſi ea occaſione operam ſuam componendæ liti offe- rant, Stadam ipſos remitteret.

Mœller.

Belgæ fœderati à Bremenſibus ſolicitantur.

§. 24. In Belgis fœderatis maxi- mam fiduciam collocaverant Bremen- ſes, quos ut ad militem & argentum ſibi ſuppeditandum impellerent, omnem lapidem movebant. Illos contra ut ab hiſce verteret Rex, per Haraldum Appelbomium de juſtitia cauſæ ſuæ, ac innoxiis deſtinatis con- firmabat. Nec animum ſibi eſſe ur- bem oppugnare, ſed duntaxat inſo- lentiam urbanæ plebis compeſcere, & ablata recuperare, ni iſti pertinacia ſua neceſſitatem ipſi adferant lon- gius progrediendi. Si fortè Belgæ ex ipſo percontentur, num inter- ventio ſua Regi grata ſit futura, velut extra mandatum & privato judicio dextrè eandem eluſum iret, obtentu ſumto, quòd tanti non ſit ea controverſia: & facile inter Principem ac cives viam inventum iri

Appelboom.

1654. iri eidem componendæ citra extraneorum operam. Et quia jam Brandenburgicus, & Hanseatici huic negotio sese accinxerint, plurium interpositionem plus impedimenti, quàm facilitatis allaturam, ipse quoque Rex datis literis eosdem monebat, *ne Bremensium criminationibus, pro solita sibi irreverentia perstrepentium, aures præberent, neu quid facerent, quo istorum spiritus augeantur. Sibi vicinorum quietem turbare haut propositum.* Quæ etsi non parum refrigerarent ardorem eorum, qui Bremensibus militem submitti contendebant: subinde tamen pellucebat malignus in Sveciam affectus, cum de Burgo à Bremensibus capto nuntiaretur, eminente in Königsmarckium odio, quem præfidentem, reique gerendæ avidum metuebant, ubi nimium se confirmasset, ne ad vicinos differre incendium conaretur. Nec deerant qui jactarent; *ignominiæ cessurum Belgis, si & nunc Reformatis sacris addictam urbem destituerent, cùm vix quovis piaculo eluendum facinus sit, ad Rupellam quondam jugo eripiendam nihil contulisse.* Contra à Bremensibus missus graves querimonias miscebat, quo promissum auxilium ita segniter procederet, cujus fiducia oblatas à Cromvello suppetias repudiare subegerat. Quæ etsi pronis auribus à plerisque excipiebantur, Hollandia tamen provincia rem subinde extrahens quo accuratius consultando eandem expendebat, eo minus audebat apertè in partes descendendo novi belli cum Svecis telam ordiri. Et cùm nupero bello Anglicano opes defuerint pro se ipsis pugnam ciendi, quare nunc pro aliis vires prodigant. Sed & Conradus Beuningius è Svecica legatione redux non parum scrupuli Belgis injecerat, ut non temerè, & tenuem adeo ob causam Svecis insultare auderent: præsertim gliscente inter Hollandiam, & reliquas provincias simultate ob separatum cum Cromvello pactum super exclusione Principis Arausionensis. Et quanquam Geldria, Transisalania, Frisia, & Groninga duo militum millia Bremensibus submittenda decernerent, quibus & factio Arausionensis succinebat: Hollandia tamen eo magis cessim ibat, verita, ne adversa factio ipsam bello cum Svecis implicare studeret, cujus impensæ & damna in eandem potissimum redundatura erant. Et Beuningius ostenderat, Svecis, ubi irritentur, in proclivi esse centum quinquaginta naves Hollandorum onerarias in portu Rigensi intercipere. Tum Germaniam vix solide degustata quiete armis in Sveciam haut facile quid tentaturam. Ac prudentes judicabant, plus emolumenti in Sveciam redundaturum honesta transactione, quàm sub jugum redacta urbe; præsertim cùm salvo hujus statu Cæsaris, ac vicinorum invidia non parum remissura sit. Nec cessabat Appelbomius justitiam causæ Regiæ demonstrare; nec Regi propositum ipsam urbem invadere, sed hostiles duntaxat ejusdem spiritus infringere. Igitur tandem decretum; *Deputatos esse mittendos compositioni tentandæ. Ubi hæc non succedat, Bremenses pecunia juvandos, idque misso in Sveciam Legato excusandum.* Cæterum quanquam Regi ingratum erat Belgas sese liti huic ingerere; quia tamen apertè repudiati ad perniciosiora Sveciæ consilia impelli poterant, ad literas, queis officium suum offerebant, placidè responsum; nec se repugnare, quo minus Bremenses ad officium faciendum ipsi disponant. Et quanquam verosimile erat, inter Belgas & Bremenses fœdus existere, Rosenhanio tamen injungebat Rex, ut isto dissimulato eos velut neutri parti addictos conciliandæ tractationi admitteret. 1654.

25. Julii.

Rochelle.

von Beuningen.

Schering. Rosenhane.

§. 25. Ista Belgarum destinata etsi Bremensibus valde displicerent, militum & pecuniæ affatim inde expectantibus: tamen quia istos bellum cum Svecis declinare, nec alios ad suppetias sibi ferendas accurrere conspiciebant, gliscente quoque in urbe discordia, ad compositionem cum Rege animum adplicant, deficiente cumprimis argento, quod conductitio militi solverent. Ut viam transactioni sternerent, literas ad Regem componunt, quibus post præmissam *gratulationem de suscepto imperio variis coloribus acta sua defendere, statumque liberum suæ urbis adstruere satagebant, culpa turbarum in Königsmarckium devoluta, quem gravibus querelis onerabant. Petebant hinc armis pausam imperari; ac paratos se transactioni Cæsareis cognitoribus*

Bremenses in compositionem inclinant.

1654. *toribus intervenientibus.* Rex ad gratulationem humaniter, ad reliqua graviter respondebat. *Turbas non à Kœnigsmarckio, sed ab ipsis ortas ob castella, quæ is in solo Regio ob periculum belli externi excitarit. Arma, quorum necessitas sibi imposita sit, medio successu deponere haud decorum, aut Cæsareæ cognitioni se submittere; cum hac in causa ipse non ut Bremensis Dux, sed ut Sveciæ Rex æstimetur, lite nimirum orta ex Instrumento Pacis, cujus ipse non minus, quam Cæsar princeps pars paciscens sit. Quod si tamen serio nunc ipsis sedeat ad officium redire, gratasque, & honestas conditiones offerre, à Scheringio Rosenhanio prolixius responsum accepturos.* Eas tamen literas Bremensibus post reddere Rosenhanius omisit, ne ansam ad illas quid reponendi arriperent; sed satius visum per Secretarium Regis mentem illis significare; Rege deinceps id factum probante.

Rosenhanius ad tractandum cum Bremensibus mittitur.

§. 26. Isthunc quippe virum Rex obeundis tractatibus destinaverat titulo Legati in Germaniam, ne ob solam Bremensem causam mitti videretur, quasi hæc ipsi tantopere cordi foret, ut ex metu compositio quæreretur. Unde & facultas eidem conferebatur cum quibusvis, ubi opus sit, circa sopiendam litem Bremensem tractandi. Ac primum Wismariam trajicere jubebatur, certum ibi negotium expediturus, velut ejus gratia præcipue venisset. Cæterum summa rei erat cum Bremensibus transigere, quod in præsens res Germaniæ haut ita forent dispositæ, ut ibi bellum cum spe emolumenti geri posset; quin potius scintilla ista ingens productura incendium videretur, rationes Regis tam in Germania quam alibi destructurum, summamque rerum periculo expositurum. Si Bremenses pervicaciæ suæ insistant, operam daret, ne turbata Visurgis navigatio vicinis ansam præberet Bremensibus sese arctius jungendi. Nam quia exterorum merces à Bremensium mercibus citra acrem inquisitionem discerni nequeant, magna cum invidia conjunctum fore, si tale quid tentetur. Eoque præstare, ut quibusvis mercibus absque molestia liber transitus permittatur; præsertim cum alias impensæ belli lucra Bremensium absumturæ sint, modico ex usurpata libertate fructu in ipsos redundaturo; nec Christinæ Reginæ, aut sibi animus fuerit urbem vi oppugnare; id quod prudentibus facile sit conjicere modico ex adparatu, copiisque Svecicis in Germania. Ne tamen Pontificii, Principes in Westphalia, aliique, queis de animo suo non constet, suspicione perstringantur, supersederet quid suscipere, quod speciem præbeat urbem oppugnare cupientium; sed satis haberet ipsorum petulantiam compesci, & intra mœnia coërceri. Si Cæsarea mandata adferantur, ea modeste ac decore acciperet; quod si tamen Cæsar judicis sibi partes arrogare videatur, illa declinaret, & ad se remitteret, testatus, prioribus mandatis receptis Svecos quievisse, Bremenses hostilia multo acerbius expromsisse. In negotiatione cum Bremensibus aliorum interventionem defugeret, quod sæpe sequestres rem difficultatibus involvant; ac partibus inter se facile convenire queat, si utrinque concordia placeat. Lubecensium, & Hamburgensium operam, si commode repudiari nequeat, placebat admitti, quod illi ob respectum Sveciæ alteri parti aperte favere non ausuri sint. Sed Luneburgicis, quos Rex nullo modo huic negotio misceri volebat, officium offerentibus reponeret: *Litem inter Regem, ipsiusque urbem municipalem verti, quæ nec tanti sit, ut alios se eidem ingerere opus videatur, ac citra sequestres expeditius componi queat. Exemplo Luneburgicorum alios quoque se negotio immixturos, magis exinde intricando. Cum itaque Rex de sincero ipsorum animo certus sit, sperare eosdem perspecta difficultate è plurium interpositione oritura ob accelerandum negotium sese ultro subtracturos, quo & aliis via intercludatur sese obtrudendi.* Si Belgæ se offerant, qui & Anno 1639. liti inter Fridericum Archiepiscopum, & urbem intervenerint, quantum possit modeste eorum operam eluderet. Nam etsi ratio ipsis sit, ne favore plus in unam, quam alteram partem inclinent; non infrequens tamen esse, ut ministri varios ob respectus in transversum acti negotium tricis involvant. Circa locum tractatuum, si dato diplomate tuti commeatus intra præsidia Svecica nullo modo accedere velint Bremenses, Hamburgum demum admitteret.

Ejus mandata 10. Aug.

Weser.

De statu urbis Bremensis.

§. 27. Cæterum quia vix evitari poterat, quo minus de statu Bremæ tange-

1654. tangeretur, faltem ubi Bremenfium deputatorum procuratoria examinanda erant; Rex nolebat Rofenhanium fuper jure Regis in difceptationem defcendere, quod velut extra dubium ponendum fit. Ubi tamen res ferret, per modum extemporanei fermonis ifta Regii juris fundamenta deduceret. Bremam urbem à primis „cafis pifcatoriis ad annum usq; 1640. „fine dubio municipium, & Archiepi-„fcopatus membrum, haut quaquam „Imperialem civitatem fuiffe. Invi-„tationem ad Comitia Ratisponenfia „Anno 1640. à Bremenfibus per fub-„reptionem obtentam, eique confe-„ftim Archiepifcopum contradixiffe; „cujus & caufa in Senatu Principum „probata, Cæfarique commendata fit; „qui rationibus Archiepifcopi expen-„fis actum ipfum invitationis, feffio-„nis, & fuffragii inanem declaraverit, „ac decreto caffatorio Anno 1643. ur-„bem in priorem ftatum repofuerit, „qui fuerat ante invitationem ex con-„feffione ipforum Bremenfium utiq; „mediatus & municipalis. Bremen-„fem inde deputatum Kochium tra-„ctatu Osnabrugenfi ad Legatos Sve-„cicos decretum caffatorium Viennæ „die XV. Decembris Anno 1643. edi-„tum attuliffe, multa queftum fuper „inconftantia aulæ Cæfareæ. Ex quo „manifeftum fit, Bremenfibus id de-„cretum fuiffe cognitum; etfi nunc „emolumenti fui caufa negent fibi de „ifto quidquam conftitiffe; Legatos „Suecicos tunc è querela Kochii fci-„viffe, affectatum à Bremenfibus fta-„tum immediatum fuiffe abolitum, „Bremamque in priftinam conditio-„nem municipalem repofitam. Atque „de ifthac confolidatione urbis cum „Archiepifcopatu Regina referenti-„bus fuis Legatis conftitiffe, ante-„quam eundem in Satisfactionem fibi „depofceret; eoque non neceffum fu-„iffe poftulato fuo ejus urbis difertam „mentionem fieri, fed fuffeciffe Archi-„epifcopatum poftulare cum omni-„bus bonis, juribus, & pertinentibus, „prout ultimi Præfules eum poffede-„runt. Ita ftatum Bremæ tempore „inchoatorum tractatuum, & quando „præfulatus ille à Regina expeteba-„tur, mediatum & municipalem fuif-„fe. Sed nec ftatum ejusdem per tra-„ctatus Osnabrugenfes fuiffe immu-„tatum, fi confideretur, quod palam

Koch.

„& rite inter Cæfareos, Regiosque „actum fit, infuper habito quod Cæ-„far fufceperit infcio qui tunc erat Ar-„chiepifcopo, infciis Ordinibus Impe-„rii, & Legatis Svecicis in fraudem „Archiepifcopatus, & tractationis fu-„per fatisfactione cum Svecis inftitu-„tæ. Reginam poftulaffe totum Ar-„chiepifcopatum cum omnibus juri-„bus & pertinentibus. Cæfareos, cum „perfpicerent ea verborum latitudi-„ne Bremam quoque comprehendi, „binis formulis Anno 1646. & 1647. „eam urbem excipere voluiffe. Sed Le-„gatos Svecicos Cæfareis (id quod hi „atteftato die 18. Februarii An. 1647. „Bremenfibus dato fateantur,) figni-„ficaffe; per mandata fua integrum fi-„bi haut effe in eam exceptionem con-„fentire. Ac ad oculum patere è for-„mula menfe Januario Anno 1647. „concepta, Svecos immediatum urbis „ftatum, quem Cæfarei infarcire cu-„piebant, difpunxiffe, ac pro eo repo-„fuiffe *fuus ftatus*. Igitur verba, quæ „nunc in Inftrumento Pacis extant, „*præfens fuus ftatus*, non intelligenda „de ftatu civitatis controverfo, velut „quæftio ftatus iis tractatibus indecifa „relicta, ac Cæfaris & Ordinum diju-„dicationi commiffa fit; fed Svecos „ipfa in negotiatione Cæfareis often-„diffe, Bremam à prima fua Origine „fuiffe, & adhuc effe municipium im-„perio mediate duntaxat fubjectum; „& quo ftatu, atque conditione præ-„fens Archiepifcopus, ac priores eam „agnoverint, talem & non aliam à Re-„gina in Archiepifcopi jura fucceden-„te agnofcendam. Conftare quoq; Fri-„dericum Archiepifcopum admifioni „ejusdem Imperiales inter civitates „contradixiffe. Hæc igitur cum præ-„cefferint, antequam §. *Civitati ve-„rò Bremenfi* Tabulis Pacis infereretur „omnium quorum intereft præfcitu „& confenfu, de genuino ejusdem fen-„fu non amplius obfcurum effe. Pace „demum facta, cum Regina Bre-„menfes ad homagium præftandum „evocaret, & poftea Viennæ, ac Ratis-„ponæ intellectum, Cæfareos, quia „exceptionem de immediato Bremæ „ftatu Inftrumento Pacis inferere haut „valuerant, quo eam Ducatu avelle-„rent, poftea Bremenfium ambitio-„nem clam foviffe ad immediatum „ftatum affectandum, ut legationi Cæ-„fareæ centum millia florenorum 1654.

„Mo-

1654. „Monasterii exsolverent; quod Bremensis deputatus Ratisponæ, ac Moguntinus Elector, ipsique Cæsarei „Ministri fassi sint. Ea pecuniæ summa emtum Cæsareum diploma Linzii Calendis Junii Anno 1646. datum, quod vocant *declaratorium & confirmatorium status Civitatis immediati & separati ab Archiepiscopatu, nunc Ducatu Bremensi.* Cui accessisse attestata nonnulla à Legatis Cæsareis, & Cancellaria Moguntina, velut in tractatibus pacis omnia acta sint, uti Cæsarei, & Bremenses jactant. Enimvero venditionem illam Capitulationi Cæsareæ, Imperiisque legibus adversari, „& velut pessimi exempli ab omnibus Ordinibus pro communi gravamine habendam. Saltem Svecos „eandem probare non posse, quippe „inter alios gestam inconsultis iis, „quorum intererat, & in fraudem tractatus. Cæsareos si candide agere „voluissent, id diploma legatis Svecis, atque Ordinibus insinuare, ac „tanti momenti negotium publicæ „disceptationi subjectum definire debuisse. Nunc diploma argento emtum, ac falsis narratis & fundamentis „superstructum, quia publicam lucem „non ferebat, suppressum, & Bremensibus per *attestata* aliquot cautum; quorum vanitatem Sveci scriptis publicis dudum destruxerint. Equidem „jactari; Bremensem deputatum durante negotiatione in conspectu legationis Svecicæ Senatui Civitatum „interfuisse, & ad hanc inter alios Ordinum Legatos citra contradictionem delegatum, suffragiumque ibi „tulisse. Enimvero haut ideo Bremam „legitime Collegio urbium insertam, „aut Svecis tunc rationem & jus fuisse „Bremensis deputati admissioni intercedendi. Nam Reginam tunc Archiepiscopatum jure belli duntaxat, „eumque non integrum possedisse, ac „durante bello, & nondum absolutis „tractatibus non potuisse sibi arrogare „jus jam constituti in Imperio status, „qui consensu Cæsaris & Imperii jus „territoriale, & huic connexum jus „Comitiorum haberet. Eoque non potuisse impugnare sessionem Bremæ „in Collegio urbium, quod ea nondum Svecicis armis occupata foret, „nec de belli aut tractatus eventu adhuc constaret. Ac Reginam, licet „provinciæ reditibus jure belli fruentem, sibi nondum tribuisse omnia „jura, quæ legitimus, & ab omnibus, quorum interest agnitus provinciæ „dominus exercere posset. Sicuti eodem tempore citra ullum ipsius præjudicium Brandenburgicus Elector „pro Pomerania, & Franciscus Wilhelmus Episcopus pro Verdensi Præsulatu suffragium Regina non repugnante tulerint. Et Fridericum licet „Svecorum armis expulsum adhuc „saltem in civili possessione Præsulatus fuisse, quem & Cæsar diplomate „Linciano Archiepiscopum nuncupaverit, cumque ipso sub finem tractatuum super resignatione egerit. „Qui & jura Archiepiscopatus saltem „contradicendo, & protestando contra Bremæ admissionem, ac sessionem inter Ordines conventu Osnabrugensi, conservarit, sic ut actus iste „Bremensibus tantopere jactatus contradictione non caruerit. 1654.

Linz.

§. 28. Circa rem ipsam jubebatur Rosenhanius, si Bremenses homagium abnuant, vocabula præsens suus status in medio relinquere, reservatis juribus Regis. Cæterum amnestia stabilita à Bremensibus stipularetur, ne hi Capitulares amplius foveant, protegantque: tum ut damna data reparent, ac in posterum cautionem præstent. Ad extremum permitteret, ut Burgum cum adsito Castello munitionibus exuatur, sed castella ad Visurgim extructa, ne in limite posita, provinciæ securitati inservientia, utique retineret: cùm nec Rex intercedat, quo minus Luneburgici post pacem factam Nienburgum novis munitionibus firment. Contra nec permitteret, ut Bremensibus Bederkesæ aut alibi præsidia habere liceat. Satisfactionis loco prædia Bremensium longius ab urbe in provincia sita obtinere studeret, ut tamen nimis rigidè istam ne intenderet, quod Regi id præcipue spectetur, ut hæ turbæ salva sua dignitate & securitate quamprimum componantur. Pro securitate Regis stipularetur, ne Bremenses quid in regem, ejusque jura machinentur; & si ab aliis tale quid agitari sentiant, huic indicium faciant, & ingruens periculum juncta cum Regiis opera propulsent. Denique ne Pontificiis, ac Jesuitis cumprimis, templum in urbe concedatur, id quod in aula Cæsarea quæri feratur. Quod si tamen

Scopus Regis circa tractatus Bremenses.

Nienburg.

Bederkesa.

1654. tamen gliscens in urbe discordia ita possit ali, ut cives ultro Regi se submittant, eam occasionem haut negligendam. Aliàs fixum Regi sedere turbis istis ocyus defungi. Cæsaream commissionem, ubi se ingerat, amoliretur Legatus hoc obtentu, quòd pace Westphalica cautum sit, ut lite inter protestantes Ordines exsurgente uterque Commissarius ex Evangelicis sit: cùm nunc Monasteriensis Luneburgico sit adjunctus: qua exceptione objecta tempus produceret transactioni interim perficiundæ. Cum Bremensibus inducias inire desugeret, ne per has negotio extracto Cæsareæ Commissioni ansa præbeatur eidem sese obtrudendi: & quòd minus invidiosum sit arma continuare, quàm semel posita iterum arripere. Occasionem quoque rei gerendæ frustra perituram, & copias per otium stipendia gratis consumturas: ac interim forte urbem inita cum Catholico quopiam Principe societate hostilia iterum orsuram, dum per hiemem à Svecia nil copiarū Königsmarckio submitti potest.

Königsmarckius cum Bremensibus inducias intit. Rönigsmarck.

§. 29. Enimvero paucos ante dies, quàm Rosenhanius Stadam accessisset Königsmarckius cum Bremensibus super induciis convenerat, connitentibus summopere Wesenbecio, & Hanseaticorum legatis; qui urbis quidem causam summo studio apud Svecicum ducem agebant, ut tamen vicissim obstinatam plebem ad duras sat conditiones admittendas disponerent, ostentato urbis periculo, quàm validus extra hostis, discordia intus urgeat. Tum tenues opes bello diu sustinendo, & indies ruentes in pejus ipsorum res. Nec alios ita temerè auxilio adcursuros, alienamq; litem suam facturos, uti antea crediderant, Monasteriensi quoq; Præsule discordia cum Ordinibus suis provincialibus implicito. Unde fracti semel animi quocunque pretio depacisci malebant, quàm diutius inter belli terrores agitari. Inibantur induciæ istæ purè, non expectata Regis adprobatione, quæ intra mensem adferri haut poterat, quas Königsmarckius & Stenbockius subscripserant. *Earum le-* „ges erant, ut à die 13. Septemb. ad 13. „Novembris incluso postremo die ho„stilia utrinque cessent, Bremensibus„que in provinciam, Regiis in urbem „tutò hinc inde commeare liceat. Bre„menses ad sustentandum militem Sve„cicum quindecim uncialium millia „quatuor pensionibus exsolvant, binis „quibusque septimanis quartam par„tem. Induciæ utriusq; partis consen„su prorogari queant. Bremenses inte„rim milites suos non augeant, nec Sve„ci alios evocent, præter quadringen„tos, qui Gothoburgo expectabantur. „Reddant Bremenses machinas & „mortaria Burgi, & Tedingshusæ cap„ta. Regiis ministris intra urbem tu„to agere liceat. Qui è provincia in ur„bem pertracti sint, libere dimittan„tur. Captivi utrinque permuten„tur; aut qua permutatio non pertin„git, redimantur. Bremenses militem „suum intra urbem, & suburbia conti„neant: Sveci contra extremas urbem „versus stationes amoveant. Si inter „milites Svecicos, Bremensesque rixa „orta fuerit, id induciis fraudi non sit, „sed authores injuriæ è dictato legum „puniantur. Denique Bremenses Capi„tularium protectionem non suscipi„ant, si denuo possessione Curiarum, „& redituum *suorum ejiciantur.* Interea Königsmarckius tentare constituerat, num trans Visurgim validam stationem capessere posset, ut via ad auxilium urbi inferendum plane intercluderetur, Burgo quoq; & castellis ad Visurgim, ac Wilzhusa valido milite infessis; præsertim cum Luneburgicorum delectus non cessarent.

1654. Gothenburg. Wilzhusen.

Illæ Regi displicent.

§. 30. Enimvero inducias hasce citra mandatum, & se inscio factas ægerrimè ferebat Rex, quòd sua expedire videretur, ut mollescentes jam Bremenses acrius urgerentur. Nec constabat Regi, quo animo hi ad eas descenderint, & num seriò viam paci struant; an verò tempore in hiemem extracto aliunde auxilium expectent, majore mole bellum instauraturi, quando clausum ob mare è Svecia nil amplius copiarum submitti possit: Idque literis sat asperis Königsmarckio exprobabat, & quòd adversus toties repetita interdicta commerciorum libertatem turbasset, datis quoque ad Stenbockium literis, ut si fortè Königsmarckius hac reprehensione offensus imperium in copiis abdicaret, ipse regimen susciperet. Unde Rosenhanio Rex injungebat; si fraudu-„lenti quid à Bremensibus strui animadvertat, statim inducias abrumpe„ret, præsertim ubi sub spe rati sint „conclusæ. Sed si inducias tollere haut

19. Sept.

è re

1654.

„è re videatur, tractatus ad finem per-„ducere maturaret. Nam constabat Regi, ni alii casus in Europa intervenissent, harum turbarum obtentu in Bremensi provincia ac Pomerania Sveciæ multum negotii fuisse facessendum. Sed & Rosenhanio, aliisque istæ induciæ improbabantur, præsertim quòd ita longè porrigerentur. Nam Bremensibus è metu respirantibus priores spiritus redituri videbantur, spatium quoque nactis machinationes suas Viennæ, & in Batavis, ac apud vicinos persequendi; tum copiis, annona, pecunia, & paratu bellico sibi prospiciendi; sopiendis & interim intestinis turbis, quæ alias non parum facilitatis tractatui adferre poterant. Post elapsos quoque duos induciarum menses ipsa hyems, urbisque situs Svecis facultatem rei gerendæ ad mensem usque Martium ademtura erat. Ita istis interim probè firmatis Svecos ludibrium debituros. Et quia plus copiarum jam contractum erat, quam quibus alendis provincia sufficeret, illæ hiberna tempestate in Sveciam trajiciendæ erant, ni provinciales plane exhauriendi forent. Equidem ut in duas vel tres septimanas arma suspenderentur, non abs re fuisse, ut eo spatio elapso perspici posset, num serio ad tractatus animum applicarent Bremenses; ubi pro re nata inducias prorogare, aut ad arma redire integrum fuerit. Idque cunei vicem habiturum fuisse ad transigendum illos compellendi, ac perpetuo metu, simul continuis bellorum sumtibus ac molestiis oppressos detinendi. Ac facile ex eo, quòd Bremenses ultro inducias rogarant, patere, metu eos tunc fuisse consternatos, cùm omnia quæ postulabantur annuerint; quo in statu facile ad compositionem compelli posse videbantur.

Kœnigsmarckius se excusat.

§. 31. Kœnigsmarckius tamen hasce facti sui rationes Regi exponebat: Lautis se conditionibus potitum, ac „materiam rei gerendæ jam defe-„cisse, cùm vetitum sibi foret com-„mercia intercludere, aut urbem op-„pugnare: nec Bremensibus præter „mœnia quid superfuisse. Nam si tur-„ris speculæ in usum serviens trans „Visurgim invaderetur, Novæ urbi „ita propinqua, non potuisse non su-„spiciones vicinorum asperari, velut „utique ipsa urbs peteretur. Ac ter-„restri itinere copias traducturo Lu-„neburgicum, aut Oldenburgicum „territorium fuisse tangendum: Iis-„dem trans Visurgim portandis, equi-„tatui cumprimis, naves defuisse. „Tum locum urbi tam vicinum toto „prope exercitu tuendum fuisse ad-„versus oppidani militis eruptionem: „qui & facile perfossis aggeribus tu-„mido autumnalibus aquis Visurgi in „vitæ periculum conjici potuerit, à „provincia insuper plane disclusus. „Denique quid mandatorum Rosen-„hanius habuerit se ignorasse. Com-„mercia se haut turbasse, uti Olden-„burgicus Comes questus est, sed ex „officio fraudibus detegendis inquisi-„tionem instituisse. Et potiores sibi „causas esse de eo Comite querendi, „quàm huic de se, velut qui conniven-„do Bremensibus permiserit, ut com-„plura Svecis hostilia inferendi facul-„tas foret. Porrò Bremenses haut „quaquam vi adhibita ita arctè inclu-„di potuisse, uti nunc per inducias fa-„ctum, omni ipsorum agro militum „nostrorum hospitiis infesso. Ac iis-„dem in proclivi fuisse provinciam da-„mno afficere; quæ nunc in tutum „subducta sit, cùm per hiemem ipsis „nihil moræ à nobis inferri potuerit. „Nunc quoque vires urbis insigniter „atteri alendis propriis copiis, agro-„que omni nostris tributis subjecto, „non modica insuper pecuniæ summa „exsolvenda. Et ita institisse, qui pro „Bremensibus intervenerant, spe quo-„que promtæ compositionis facta, ut „defugere se non posse crediderit, quo „minus pronum paci animum vicissim „declararet. Quæ rationes sic satis Regi probabantur, modò ejusmodi rerum tractatio illi relicta fuisset, cui à se commissa erat, & induciæ speratum fructum produxissent, cùm nunc Bremenses magis animo obfirmati videantur.

1654.

Inducias non abrumpi placet. 20. Oct.

§. 32. Consultatum igitur inter Rosenhanium, Kœnigsmarckium, & Stenbockium fuit, servari inducias, an abrumpi præstaret? Sanè fraudulenter egisse videbantur Bremenses, & spatium duntaxat quæsivisse auxiliis undique exciendis, & querimoniis suis passim differendis; tum & tractatus lentè admodum moliebantur. Quæ idonea resumendis armis causa haberi poterat; quo & Kœnigsmarckius valde inclinabat, sicca cumprimis autumni tempestate arridente. Sed Rosenha-

1654. ſenhanio induciis ſtare potius viſum, quòd *Bremenſes jam antea mœnibus incluſi ſint, ut nuſpiam in agros prodire queant: nec amplius obtineri poſſe, ſi caſtra urbi admoveantur. Ereptum illis, quicquid extra urbem muniti tenuerant, præter ſpeculam: ac nil reſtare præter urbem, & commercia, quæ invadi Rex vetuerit, ut armis licet reſumtis noceri eisdem haut queat. Contra abruptas inducias magnam Regi invidiam parituras, & velut fidei violatæ criminationem, incitandis eo acrius invidis, ut Bremenſium cauſam ſerio ſuſcipiant. Præterea carendum tunc fore militibus noſtris pecunia per inducias promiſſa, quibus ex hoſpitiorum quiete protractis cum fame, & injuriis aëris fuerit luctandum, poſtquam provinciæ tributa tantæ multitudini non ſufficiant. Ac ita Bremenſes de annona ſibi jam proſpexiſſe, ut intercepta ſubvectione non amplius premi queant. Sed nec quemquam pro iſtis adhuc arma movere, nec Moguntinum, aliosque ægre ferre inſolentiam eorundem caſtigari, Regique è bonis eorundem extra urbem poſitis ſatisfieri; qui tamen toleraturi non ſint ipſam urbem oppugnari: quo caſu & Cæſar Ordines per literas ad auxilium huic ferendum graviter ſit adhortaturus.* Eas ob rationes potius viſum inducias ſervare, quarum & jam major pars ceſſerat, & quia nullum periculum adparebat ab aliquo, qui urbi ſuppetias latum moveret. Et quòd Bremenſes ita tardè ad tractatus accederent, id videbatur profectum à ſtupore, & inſcitia, turbidoque intus ſtatu, quo extricare ſe neſciant; eoque non auſos citra patronos ad ordiendam negotiationem deſcendere, ſed Belgarum & Hanſeaticorum deputatos hucusque exſpectaſſe. Quæ rationes & Regi probabantur.

Tractatus à ſolo Roſenhanio ſuſcipiuntur.

§. 33. Cæterum quòd ſoli Roſenhanio tractatus à Rege commiſſus foret, id Kœnigsmarckium non leviter mordebat, qui lautiores ſe conditiones Regi obtenturum fuiſſe judicabat, ſi collega iſti adjunctus foret, quem Bremenſes faciliorem ſibi arbitrabantur. Sed Regi ratio fuerat, ne is bellicis actionibus abſtraheretur; & quia Bremenſes velut ſibi iniquum horrebant, & proprias injurias ulturum, ne conditiones nimium aſperando ad deſperationem iſtos propelleret. Cæterum cùm Bremenſes tardè admodū molirentur, Roſenhanius quòd diu iſtos expectare parum è dignitate Regis eſſet, per certos homines Bremæ ſpargi curabat, ſe propediem ad alia negotia per Germaniam expedienda digreſſurum, ac ni temporis nunc occupent, deinceps tractandi occaſionem haut futuram. Ita ergo duo ab iſtis miſſi Stadam veniunt, ſuper præliminaribus conventuri, de cætero promtos ſe tractatibus ferentes. Hi primò Cæſaream Commiſſionem ſibi adjungi cupiebant; quo fine & Chriſtianus Ludovicus Dux Wittium miſerat ſuper eadem admittenda denuo propoſiturum. Qui tamen, Roſenhanio repugnante, languide rem agebat. Rejecta Cæſarea Commiſſione Bremenſes Belgicam interventionem ſibi depoſcebant; qua opus eſſe Roſenhanius negabat, velut negotiationem remoraturа magis, quam promotura. Igitur petebant, ut ſaltem Lubecenſes atque Hamburgenſes adhibere liceret non velut ſequeſtres, ſed ut aſſiſtentes: id quod haut ægre conceſſum. Locū tractatui Bremenſes primo Mindam, inde Hamburgum proponebant. Sed cùm Roſenhanius Stadæ inſiſteret, diu huc deſcendere abnuebant, ac re infecta tunc diſcedebant, aliquot tamen poſt dies Stadam regreſſi, ut præliminarium reliqua abſolverent. *Heic primò poſtulabant, ut miles Svecicus provincia deducatur, ac tractatus alio quam Stadæ loco inſtituatur, ubicunq; Roſenhanio placeat. Tum ut peculiari ſibi diplomate caveatur in caſum abrupti tractatus, reſervata quoque Cæſarea Commiſſione, & Belgarum interventione.* Iis reſponſum: *præpoſterum eſſe de milite dimittendo agere ante cœptos tractatus, cùm iſtud ad horum executionem ſpectet. De ſalvo conductu annuebatur. De loco mutari non poſſe. Cæſarea Commiſſione opus non eſſe, ſi ſerio & citra ambages tranſigere velint.* Excipiebant Bremenſes: *plebem ſuam eſſe difficili ingenio, ut vix Cæſareæ Commiſſioni, & Belgarum officio renuntiatura ſit, niſi cognitis prius conditionibus ferendis, ut de eventu tractatuum judicari queat.* Ad quæ Roſenhanius: *poſtulatum nimis craſſum & abſurdum eſſe, cùm nec facultatem nec mandata habeant tractandi, adverſæ partis conditiones explorare, & rem ſibi integram ſervare velle. Exhiberent prius procuratorium, ut vim obligandi ſortiantur, quæ cum ipſis agenda ſint. Sat cognitam illis eſſe materiam litis, quæ ad præſentia tempora ſit accommodanda.*

Præliminaria expediuntur. 26. Sept. 1654.

6. Octob.

D Iſti

1654. Isti hæc ad suos se relaturos recipiebant, simul formulam procuratorii à Rosenhanio præscribi petebant. Qui sat asperam dabat, sed quæ Regium Legatum decebat. Quam cum à se Bremam mitti posse negarent, aliam ex urbe se curaturos promittebant, quæ Rosenhanio satisfactura sit. (17. Octob.) Sed ejus allatæ vitia statim demonstrabantur, quæ & pleraque ipsi agnoscebant, nisi quod acriter contenderent; *sibi cum solo Gubernatore, & Regimine provinciæ rem esse, non cum Rege*, in quem aliquid moliri nunquam sibi in mentem venerit. Mittebant tamen è suorum numero in urbem, qui aliud procuratorium adferret.

(Belgarum & Hanseaticorum Deputati adveniunt. Bootsma. Kniphusen. Gloxin. Pœpping. Frees.)

§. 34. Aderant interim à Belgis Fœderatis missi Conradus Beuningius, Eppo Bootsma, & Rudolfus Wilhelmus Kniphusius. Lubeca Davidem Gloxinum & Joannem Pœppingium; Hamburgum Joan. Mœllerum & Hieronymum Freesium huic negotio destinaverat. Belgis, qui haut invitati se obtrudebant, Rosenhanius super fiduciariis, quas exhibebant, literis scrupuli nonnihil movebat; quod *lingua latina scriptæ non essent, & macularum quid rasuræque præferrent. Nec constare, quem sensum Belgicæ linguæ familiaris formula U. L. habeat, si Legato Regio adplicetur, nec inscriptionem rite formatam.* Belgæ contra; *tanti ista non esse, ut negotiationi mora inde nasci debeat. Sanæ linguæ genus ad substantiam rei nihil facere, nec superioribus temporibus ita scrupulose Linguam latinam adversus Svecos usurpatam; maculas ab incogitantia scribæ profectas: & formulam U. L. adversus ipsos quoque Germaniæ Principes adhiberi. Quæ circa inscriptionem moveantur, facile negotio succedente emendanda.* Mordebat Belgas, quod de lingua Latina Rosenhanius monuerat, cum Hanseaticorum literæ fiduciariæ Teutonico idiomate conscriptæ citra scrupulum admitterentur. Congressu facto circa cerimonias Belgis non satisfaciebat Rosenhanius. Ipsos enim medio atrio exceptos cum conclave ingrederentur præcedebat, ac ipse honoratiorem sedem capiebat. Qua de re cum post misso Secretario quererentur, hic reponebat: *sibi haut constare, quem dignitatis gradum* Extraordinarii Deputati *vocabulum exprimat. Alias si Legati aut Plenipotentiarii character illis tributus fuisset, ut adhuc tribuatur, solitos ritus haut defuturos.* Et quanquam Beuningius ostenderet, se nuper Holmiæ eodem Deputati vocabulo insignitum pari cum Regiis Legatis honore affectum; & qui Hagæ è Collegio ordinum generalium ad Legatos Regios deputentur, ad valvas currus excipi, primoque incessu, & sede honoratiore potiri. Rosenhanius tamen discrimine inter Legatos & Deputatos haut decebat. (1654.)

(Eorum propositio.)

§. 35. Proponebant dehinc isti, cum è *turbis bisce ingens incendium surgere queat, totam Germaniam involuturum non sine gravi commerciorum ruina, quæ vigere suæ Reipublicæ tantopere interfit, se venisse ob amicitiam & venerationem, qua Regem prosequantur, fidæ operæ ad amicam compositionem conferendæ.* Rosenhanius vicissim laudato eorum studio testabatur: *Regi haut in animo esse vicinorum quietem turbare; unde & jam per inducias hostilia fuisse sublata, & commerciis libertatem semper relictam. Ac potuisse rem jam esse confectam, ni Bremenses ipsi moras inutiles adhibuissent, quinque induciarum septimanis frustra elapsis. Super interventione Regem censuisse, rem ejus molis, aut indolis non esse, ut adhibitis sequestribus, aut fatigatis amicis opus sit; sed inter ipsum, urbemq; suam sine aliorum interventu commode conveniri posse. Et quia ante suum è Svecia discessum nemo Regi sequestris operam obtulerit, de hac sibi mandari nil potuisse; nec penes se esse inscio Regi eam admittere. Ne tamen iter ipsorum amico animo susceptum frustra sit, suadebat, rogabatque, autoritate & consiliis suis Bremenses ad faciendum officium permoveant; quod si serio fiat, de successu se haut dubitare.* Repositum à Deputatis: *Rem esse sat periculosam, & in quam tota Germania oculos conjecerit, & unde occasionem arrepturi sint Catholici Principes arma sumendi.* Addebant peculiariter Hanseatici: *jam Christinæ Reginæ operam se suam obtulisse negotio huic componendo, nec sequestrium dignationem ambire, sed ut fidele studium expromant promovendæ paci, nulla super vocabulo cura. Nec tamen Cæsareæ Commissioni præjudicium adferre velle.* Ut autem officia sua exhibere possint, conditiones sibi communicari petebant. Ad quæ Rosenhanius: *notorium esse, quid Rex desideret; nec in præsens distinctius mentem suam declarare posse, antequam justum procuratorium Bremenses attulerint.* Belgis, qui

1654. qui hac negotiatione excludi nolebant, declarabat Rosenhanius: *etsi periculosum sit citra mandatum mediatores admittere: quia tamen Regi de ipsorum amicitia, & studio cautum sit, sine dubio magni ponderis apud Bremenses futuro; confidere se eidem haut ingratum fore, si absq; titulo Mediatorum negotio interesse velint Assistentium, & amicorum invicem, quoad à Rege responsum ad Ordinum generalium literas adferatur Hac lege omnia cum ipsis communicaturum, & quavis occasione testaturum, non nisi æqua Regem cupere.* Qua declaratione Belgæ adquiescebant, nec plus à se desiderari; simul de studio suo prolixè testabantur. Quanquam autem Rosenhanio injunctum esset omni modo Belgas sequestres declinare, & ipse non obscurè innueret, quam insolens sibi videatur, istos accessu prius non petito alienum in negotium irrumpere: tamen quia durum erat præsentes repudiare, & cum offensa abeundi necessitatem imponere, dicta lege istos admittere satius ducebat. Nam repulsam sine dubio ægrè laturi erant Belgæ, forsitan apertè hinc in Bremensium partes transgressuri, iisque auxilia laturi. Quin & fortè Deputatis suis imperare poterant, ut in gratiis Svecorum manerent, Bremensibus pertinacia addita, ac pravis consiliis in Svecos suggestis. Sanè in mandatis isti habebant, irrita inter Svecos & Bremam transactione cum vicinis Principibus super fœdere tuendæ urbi agere. Observatum etiam fuerat ex hactenus actis, tantam Bremensium hæsitationem, ut expedire se, ac negotio finem imponere nescirent, nisi cordatis viris, & quibus ipsi confiderent, interveniêntibus, qui suadere ipsis, ac proposita declarare possent. Ipsi quippe attoniti, interque se diffisi, metuente Senatu, ne per tumultum à plebe trucidaretur. Tum & angustæ intus res; ac supra vires erat, conventam pecuniam Svecis exsolvere, ac proprium militem alere; qui & crebris desertionibus minuebat.

Tractatuum progressus. 25 Octob. Wachman. Meier. Blanck. Kæper.

§. 36. Jam igitur Bremensium Deputati Joannes Wachmannus, Henricus Meierus, Nicolaus Blanckius, Georgius Kæperus, & Joannes Ariens novum procuratorium exhibebant, in quo prius monita emendata erant, nisi quod utique asseverarent, nil sibi controversiæ cum Rege, sed cum Regimine provinciæ fuisse; simul idem ad mandata sibi data restrictum esset. Quod erratum statim explodebatur, eas tricas, absurdumque agendi modum Rosenhanio, & Assistentibus acriter exprobantibus. Excusabant isti, eam clausulam è vetere apud ipsos consuetudine promanasse, & aliud procuratorium pollicebantur. Ea super re Rosenhanius apud Assistentes valde questus, cum talibus nil sibi negotii fere testabatur, qui hactenus tam perversam viam instituerint. Agnoscebant hi Bremensium sævitatem, ac miserebantur consilii fere expertes. Precibus tamen & rationibus evincebant, ut spatiū ipsis in perendinum indulgeretur emendato procuratorio adferendo; quod curaturos Bremenses chirographo se obstringebant, caventibus insuper Assistentibus. Interea parcendo tempori ad summam negotii accedebatur.

Quæstio de statu Bremæ seponitur.

§. 37. Primum igitur Rosenhanii postulatum erat, ut Bremenses *immediato*, quem affectabant, statu desisterent. Hi contra testari; *nunquam sibi animum fuisse Regem aut Regnum Sveciæ offendere, nec Cæsari aut Imperio præjudicium se creare velle, sed irritis hisce tractatibus Cæsaream sibi commisfionē reservare. Tum & reliquas conditiones nosse cupere: & quæ circa unam aut alteram concessuri sint, valida non fore, nisi omnibus absolutis.* Quibus præmissis declarabāt immediato statu nulla ratione à se cedi posse; etsi ad fundamenta Juris Regii, quę late deducebantur, parum esset quod responderent. Assistentes ferebant; *acriter se apud Bremenses instititisse, ut circa hoc caput placito se Regis attemperarent; sed nullo istos modo inde potuisse dimoveri. Cæterum eo salvo ostendisse, circa reliqua ita acturos, ut Regi dignitas, ac securitas constet. Igitur petere, ut heic aliquod temperamentum dispiciatur.* Ita placebat quæstionem de statu urbis in præsens seponi. Quo facto Assistentes formulam concipiebant; quæ repudiata Rosenhanius aliam adornabat, quam aliqui è Deputatis Bremam deferebant, ut cives ad eam acceptandam permoverent. Circa caput de assecuratione tractatus Rosenhanius jussus erat accurate prospicere, ne fortè Cæsar, qui ejus rei cognitionem ad se pertrahere voluerat, data occasione istum irritum declararet; eoque fine ab Assistentibus evictionem

1654. ſtipulari. Id quod cum iſte his proponeret, obtentu ſumto, quod alias non congruat tractatum ab ipſis ſubſcribi; iidem reponebant, de eo ſibi mandatum non eſſe, ad ſuperiores ſe tamen relaturos. Belgæ addebant: *eam evictionem æque Bremenſibus, atq; Regi profuturum.* Quod cum Roſenhanio altius penetrare videretur, iſtam ſilentio penitus involvere ſatius judicabat. Idem quoque Regi prædiis, quam pecunia ſatisfieri malebat. Id quippe ſpecioſius „eſſe, ne adeo indigus aut avidus Rex „videatur; & majoris eſſe rem, è qua „certi reditus annui proveniant, quam „quæ ſtatim conſumi poſſit. Facilius „quoque iſta obtineri velut ſingulos „cives parum onerantia, quod illis „prædiis pauci Senatorum in ſalarii lo„cum, aut delectationis cauſa fruerentur. Publica quoque urbem pau„pertate premi, & pro octoginta un„cialium millibus annuas uſuras ſol„vere. Quod ſi nunc à Belgis pecunia „mutuo ſumenda ſit, ea prædia hiſce „oppigneranda eſſe, plurium moleſtia„rum deinceps, anſam præbitura, „quam ſi à Bremenſibus poſſideantur. „Sed præcipuum eſſe, quod hoc modo „Bremenſes è viſceribus provinciæ „amoveantur, ultro dehinc litibus ſu„per jure territoriali, & ſuperioritatis, „& quæ inde fluunt, expiraturis.

De homagio Bremenſium.

§. 38. Voluerat quoque Rex à Bremenſibus ſibi homagium præſtari, uti Friderico Archiepiſcopo factum fuerat, ipſe dehinc privilegia iſtorum confirmaturus. Excipiebant Bremenſes; *homagium urbis non traxiſſe originem è vetuſtis Regalibus ab Ottone I. Epiſcopo Adaldago collatis; ſed è contractu mutuæ defenſionis: & confirmationem privilegiorum non à Præſulum gratia dependere, ſed habere vim* reverſalium *ex aliqua præcedente obligatione ortam.* Cùm tamen demum homagium quoque annuerent, confirmationem privilegiorum prius repræſentari volebant, quàm iſtuc præſtarent; quòd illa ſemper antehac dicto homagio ſtatim exhiberi ſolita ſit. Sed quia Roſenhanius metuebat, ne ſi tempus extraheretur, & copiis abductis metus ceſſaret, iſtud abnueretur, cautionem ſuam interponebat, confirmationem privilegiorum utique conventa die adfore, aut eadem negata homagium irritum fore. Formulam porrò homagii nolebat Roſenhanius Inſtrumento conventionis inſeri, velut laxis nimium verbis conceptam, & parum ſtringentem. Ac nudum homagii vocabulum plus opinionis apud exteros habebat, velut par foret illi, quod ſubditis præſtare mos eſt. Interim ad finem vergentibus induciis Beuningius ſuper iiſdem prorogandis proponebat. Id quod Sveci differebant, quoad perſpicerent, quo negotiatio evaſura eſſet. Simul machinas verſus urbem vehi, copiasque ex hibernis contrahi jubebant. Productæ ſunt tamen illæ in triduum inde binos in dies, quoad finis tractatuum imponeretur. 1654.

Bremenſium moroſitas.

§. 39. Cæterum Bremenſes etſi toto tractatu difficiles ſe exhiberent, ac ſingula verba cavillarentur: tamen omnibus jam prope abſolutis plurimum pervicaciæ oſtendebant, ac velut deſperabundi rationi aut modeſtiæ nihil loci relinquebant, velut ultro tractatus abrumpi optarent. Ejus rei cauſa judicabatur, quod à Cæſare eidemque addictis, ipſoque Cromvello obfirmarentur. Quin & Cellenſis Dux homagium & conventionem cum Rege enixè diſſuaſerat, auxilio prolixè promiſſo. Ac ipſos Aſſiſtentes jam tantæ moroſitatis tædium ceperat; qui dextrè admodum & modeſtè in hoc negotio ſe geſſerant, ut citra ipſorum induſtriam Roſenhanius operam luſurus fuerit. Circa id quoque tempus Hollandia provincia, quæ hactenus cæterarum pro Brema ſtudium fere refrigeraverat, oſtium Viſurgis, ſimul iter terreſtre explorari juſſerat, quo copiæ in urbem, tranſactione non ſecuta, introduci poſſent. Quæ conſilia ſub finem tractatuum concepta quidam à Dano, atque Oldenburgico profecta judicabant. Alii oſtentationi id datum cenſebant, cùm de imminente tractatuum concluſione jam conſtaret, ut ſtudia ſua pro Bremenſibus jactarent, quando iis haut opus fore norant. Igitur Roſenhanius, ne in nervum res erumperet, remiſſis ſuper quibus certabatur, negotiationi finem impoſuit. Cujus egregiam in hoc negotio operam Rex dono quinquies mille uncialium proſecutus eſt. Bremenſes jactabant, homagii præſtationem quinquaginta uncialium millibus redimere ſe maluiſſe. Quæ ſatisfactionis loco dederant trecentis uncialium millibus, etſi juſto liberalius, taxabant; unde Regi ſeptem uncialium

Tractatus concluditur. *24. Nov.*

1654. lium millia annua redibant. Castello ad Vegesackum à Svecis extructo non tam Bremenses quam Assistentes se opponebant, ut in priorem statum redigeretur, velut commercia in Visurgi turbare aptum. Et Rosenhanio tanti non videbatur super eo contendere. Burgo cum ægerrime cederent Bremenses, Belgarum demum Deputati horum tergiversationem abruperunt, minati ni annuerent, se omissa negotiatione discessuros. Pro expensis deducendo militi ultra duodecim uncialium millia obtineri non poterant ob notoriam urbis paupertatem, & importunas Bremensium juxta & Assistentium preces. Sed maximum operæ pretium erat, quod hac transactione ingens bellum declinaretur, cui plurimi quorum intererat diuturna alimenta suppeditare poterant, multorum infestis consiliis elusis, parta insuper apud Protestantes moderationis laude. Sane Wilhelmus Nassovius Frisiæ Gubernator magnopere ad arma rediri cupiebat, quo rei gerendæ occasio foret, captandæ simul populari auræ, velut de sacris res ageretur. Sed & apud Brandenburgicum, Neoburgicum, & Monasteriensem delectus fervebant, vasto incendio promta materia. Hollandi tamen uti urbem à Svecorum manibus servari serio cupiebant, ita ut ejusdem opibus accisis commercia imminuerentur parum curabant. Unde & duodecim uncialium millia mutuo ipsis dare abnuebant, quæ Regi in satisfactionem exsolvendæ erant. Beuningius quoque ut invidiam patrocinii Bremensis apud Svecos utcunque dilueret, de fœdere injiciebat inter Sveciam, Belgas, & Protestantes Germaniæ, Principes ineundo consiliis Domus Austriacæ coërcendis; cui tamen Dania includenda sit ob fœdus, quo illa Belgis innectitur. Quibus sermonibus nil solidi subesse facile animadvertebatur. Et Rex ejusmodi fœdus coalescere haut posse censebat, ut quidem idoneas vires sortiretur, ob tam multorum diversas rationes. Appelbomio tamen injunctum, ut caute expiscetur, num forte Belgæ fucum sibi facere instituant, quoad cum Polonia & Dania adversus Sveciam se conjunxerint.

Transactionis cum Bremensibus capita.

§. 40. Conventionis cum Bremensibus tunc initæ ista erant capita: Con„troversia circa immediatum urbis „statum, titulumque civitatis Imperia„lis ad alios tractatus seponatur, salvo „interim jure Regis, ac ut urbi quo„que immedietas sua, & quæ inde de„pendent, prout eam in præsens pos„sedit, reservata sit; quo nomine dein„ceps nihil inferetur. Ea reservatione „salva urbs fidem Regi Sveciæ promit„tit, in ejusque confirmationem ho„magium statim post conclusos tra„ctatus præstabit, ea formula, qua id „nupero Archiepiscopo Anno 1637. „præstitum fuit: idemque Regis suc„cessoribus præstabitur, statim atque „illi investituram Ducatus à Cæsare „obtinuerint, pari cum reservatione, si „interea controversia illa non fuerit „imposita. Vicissim Rex urbi jura, „consuetudines, privilegia, quatenus „huic conventioni non repugnant, „confirmabit; quod diploma simul „cum præstito homagio exhibebitur „ad formulam anno 1637 conceptam. „In præsens lucrando tempori Rosen„hanius Legatus super ista confirma„tione & ratihabitione tractatus ca„vebit, illam intra trimestre repræsen„tandam. Bremenses uti nullo fœ„dere adversus Regem & ejus ditiones „innexi fuerunt: Ita deinceps ejus„modi quid ne ineant. Si Bremenses „intelligant Regi Regnoque Sveciæ & „Ducatui Bremensi periculum aut ho„stilia strui, mature Regem aut Regi„gimen Ducatus monebunt, & ad istud „avertendum operam dabunt. Vicis„sim Rex urbi adversus vim injustam „adsistet, & commercia ejus tuebitur. „Urbs non amplius Canonicos circa „prætensa bona jam secularisata, tue„bitur. Basilica, cum adjunctis curiis, „domibus, & incolentibus illas Magi„stris & feudatariis Regis, & proprie„tariis, Ecclesiæque, & Scholæ Mini„stris, (qui tamen commerciis & ne„gotiationibus civium abstinebunt,) „à civili jurisdictione urbis sint exem„ti, nec ullis oneribus ordinariis, aut „extra ordinem graventur. In Pala„tio Archiepiscopali urbs omni juris„dictionis criminalis actu abstinebit, „prætoremque ibi jurisdictionem „suam citra turbationem exercere pa„tietur. Ut pro more veteri semel „in anno conventus judicialis in do„mo Capituli agatur, urbs ne impe„diat. Satisfactionis loco urbs Regi „pleno dominii jure in perpetuum ce„dit jus suum in vicum Leam, arcem- 1654. *Lehe.*

 que &

1654. „que & præfecturam Bederkesam. „Burgum quoque & vectigal ibi in „præsenti statu maneat, donec aliter „fuerit transactum. Contra Domus & „præfectura Blumenthalia cum Neu„kircha & Vegesacco, aliaque Bremen„sium bona per Ducatum ipsis relin„quantur in statu, quo semper tenue„runt, reservato tamen Regi jure terri„toriali. Jus territoriale in quatuor „Goas, & Jurisdictionem Borchfel„diam, quod Brema prætendit, sed cui „Rex contradicit, itidem ad aliam „compositionem seponatur, possessio„ne interim uti hactenus penes civita„tem manente. Circa jura & com„munionem in Ecclesias Wilhadi, & „Anscharii urbs possessione hacte„nus recepta deinceps quoque gau„deat. Subditi Regis in urbe nul„lis tributis nomine consumtionis „onerentur. Æs alienum Ducatus, „ad quod Bremenses sese obstrinxe„runt, pro rata exsolvant, ab ære a„lieno deinceps per provinciam con„trahendo immunes. Rex urbi do„nat fundos ad Clerum quondam „spectantes, nunc ad ipsum devolu„tos, quibus Nova urbs inædificata „fuit. Copiis abducendis urbs certam „pecuniæ summam peculiari conven„tione promittit. Statim omnis ho„stilitas sublata fit, & præterita quævis „per amnestiam aboleantur, copiæ de„ducantur, captivi absque lytro dimit„tantur. Ratificatio intra tres men„ses curabitur. Subscripserant instrumentum Rosenhanius, deputati Bremenses cum Belgis & Hanseaticis Stadæ die 24. Novembris Anno 1654. In ratihabitione Bremenses nolebant à Rege nuncupari vocabulo *urbis suæ*. Quod Rex admittebat quidem, ut tamen in exordio poneretur; *litem exortam fuisse in nostro Ducatu inter ipsum & urbem Bremam*, eoque Bremam quoque partem Ducatus esse innuebatur; simul Stadæ vocabulum *nostræ urbis* haut adponebatur.

Blumenthal. Neukirch. *Borchfeld.*

Homagium præstatur. 4. Dec.

§. 41. Profecti dehinc sunt Rosenhanius & Kœnigsmarckius Bremam recipiendo homagio, cui angustum spatium præfixum fuerat, ne forte per longiores moras invidi conventa iterum turbarent. Sed extremam sub horam ita aspera collisio oriebatur, ut tota prope negotiatio velut in portu everteretur. Occasio erat, quod Rosenhanius Stadæ acriter institerat, ut prolixior clausula, quam quæ initio conventionis extat, insereretur: quo Regi jura sua reservarentur, quod cum ibi pervincere non posset, verebantur Bremenses, ne forte ejusmodi clausula ratihabitioni Regiæ adnecteretur. Unde scriptam cautionem Rosenhanium poscebant, ut si forte tale quid à Rege ratificationi addatur, quod conventioni repugnet, homagium irritum sit. Cui postulato eludendo Rosenhanius totum diem impendebat, ac tandem ad unam & alteram cautionis formulam concipiendam ægre descendebat. Sed qua magis efferati Bremenses declarabant, nisi cautione qualem velint obtenta sacramentum se non dicturos. Rosenhanius eas minas spernens in cathedrale templum concedebat audiendæ concioni, præsenti negotio accommodatæ. Sed quia Bremensium suspicio ex istius tergiversatione gliscebat, eo momento, quo & templo in Curiam accipiendo juramento destinatam adscendendum erat, cautio, qualem illi cupiebant, in templo subscribenda erat. Quamvis enim Rosenhanius eadem opus esse negaret, istis tamen in sententia obfirmatis satisfacere potius videbantur, quam abrupto negotio turbis ingentibus ansam præbere. Ita demum in Curiam proceditur, ubi à duobus Camerariis nomine universorum juratum est, in hunc sensum, quod „Senatus & totius civitatis nomine in Clementissi„mum suum Principem adsumant „Regem Carolum Gustavum, & Co„ronam Sveciæ, velut Ducem Bre„mensem, cui fideles faventesque esse, „ejus bona cupere, mala avertere ve„lint, uti bonos viros jure decet: in cujus signum manus elevabant. Ejus homagii hic esse effectus ferebatur, ut deinceps *respectivè clementissima & humillima confidentia* inter Regem & urbem sit. Hoc peracto Rosenhanius ipsis confirmationem privilegiorum tradebat; cui quod dies adscripta non esset, Secretarius in exteriore membrana adnotabat, eam sexta die Decembris exhibitam fuisse. Legatis Svecicis pro more lautia data, singulis argenteum poculum, in quo crumena cum centenis aureis reposita erat. Cæterum qui hactenus tantum morositatis ostenderant Bremenses, post cautionem quod diximus obtentam in ho-

1654. *6. Dec.* Land=Fürsten.

1654.

homagii actu, & subsecutis conviviis maximam humanitatem & submissionem ostendebant, ac tota urbs lætitiam præferebat, velut summa fide & affectu Regi addicta. Eo facto Rosenhanius per decem equites Canonicos refractarios, Scultzium, Kulam, Schœnbeckium, & Syndicum Hæringium comprehendi jussit, qui vetera & per Westphalicam pacem abolita Capituli jura sibi arrogare veriti, haut fuerant. Sed Schultzius & Syndicus fuga custodiam evadebant. Reliqui duo ad preces conversi promittebant, se talia deinceps haut ausuros.

Schultz. Kula. Schœnbeck. Hering.

Copiæ in Germania manebant.

§. 42. Enimvero compositis licet Bremensibus turbis copias in Germania hibernare Rex volebat stabiliendæ suæ per Imperium autoritati, quò Ministrorum Regiorum dictis in Conventu Deputatorum Francofurti, & alibi pondus inde accederet; & quia Cæsar ad Inferiores Saxones mandatum emiserat super restituendo ad Warnemundam castello. Unde Antonius Guntherus Comes Oldenburgicus suspicione perstrictus Sebastianum Fridericum Kœtericium in Sveciam mittebat post expromtam gratulationem ambiturum, ut Comiti neutrarum esse partium indulgeatur. Eum Rex initio differebat obtentu Bremensium turbarum brevi sopiendarum. His compositis respondebat; „neutralitate opus non „esse: ac ea concessa multum suspi„cionis apud vicinos excitari posse. Aliàs Comitem de amicitia sua securum esse jubebat.

Oldenburgicus neutralitatem frustra ambit. Kœteritz.

Poloni bellum in se attrahunt.

§. 43. Cura Bremensis negotii solutus Rex bellum Polonicum acriore studio parare cæpit. Eam tempestatem declinare Polonis, si mens non læva fuisset, facili negotio licuerat regnante Christina, quæ obsoletam actionem cedentibus amicitiam & fœdus addicere parata erat, cujus respectus Moscum quoque ab inferendo istis bello revocare poterat. Sed minoris tunc fiebat Christina inermis, cujus & suscepta post pacem Germanicam gubernandi ratio vicinis nil formidandum minabatur. Nec ita brevi grande quid suscepturus credebatur Successor exhausto ærario, rebus domi nondum firmatis, nec solio Regio per sobolem stabilito. Unde eousque istorum insolentia excesserat, ut urgentibus quantumvis hinc Cosaccis, inde Moscis, Carolum Gustavum Sveciæ diadema capessentem irritare non dubitarent. A Joanne Casimiro Poloniæ Rege ad Christinam paucos ante dies, quàm hæc Regno abiret, missus fuerat Henricus Canasilius, super instaurandis tractatibus, uti ferebat, moniturus. Quod negotium velut intempestivum à Regina rejectum fuit. Enimverò adparebat longè diverso istum fine venisse, ut Carolo Gustavo super jure Regni controversiam moveret. Nam in oratione ad Reginam inter alia jecerat, à „Polonis Gustavo quidem Adolfo & „Christinæ Regni Sveciæ titulum tri„butum fuisse; sed eodem alterum ho„norare iisdem haut placere, nec ad id „se teneri. Et à Joanne Casimiro utcun„que ferri potuisse, Regnum Sveciæ „penes proximos sibi agnatos esse; „sed ut idem nunc in alienam fami„liam transferatur, nullo modo con„cedi posse. Cui Christina reposuerat: „Cognatum suum Joanni Casimiro „cum triginta millibus testium de„monstraturum, se legitimum Sveciæ „Regem esse. Eadem Canasilius moverat apud Archiepiscopum & alios Ordines, ne in præjudicium Joannis Casimiri coronam in istum conferrent. Quæ inaudiens Carolus Gustavus dixerat: „si ipse Coronam con„ferentibus DEO, Christina, & Ordi„nibus obtineat, adversus quosvis „alios eandem se facile tuiturum. Meritus erat importuno isthoc facinore Canasilius, ut hostili modo haberetur; ac multi fremebant: Non par esse, ut „sanctimonia legatis debita fruatur, „qui ipsa fundamenta convellere pa„ret ejus Reipublicæ, ad quam missus „sit. Eoque rectè supplicium de ipso „sumi posse, qui ausus sit operam suam „accommodare patrando actui tam „protervo in conspectu Reginæ, Prin„cipis hæreditarii, & Ordinum adver„sus constitutiones Regni, & pacta induciarum. Sed Regina præcaverat, ne in istum durius quid statueretur. Et Carolus Gustavus machinationes istius ante coronationem dissimulaverat, nec tanti eundem æstimaverat, ut tam atrocis injuriæ vindicta de ipso sumeretur. Cæterum post peracta coronationis solennia idem Cana-

Canasilius.

Canasilii negotiatio.

1654. Canafilius per Miniftrum Gallicum Regi novo infinuabat de ftudio Joannis Cafimiri circa firmandam cum Svecia amicitiam, ac de fœdere adverfus Czarem Mofcoviæ ineundo. In quod fi Rex pronus fit, Legatos plenis mandatis inftructos adfuturos, qui fe interveniente id negotium confecturi fint. Enimvero Rex per Axelium Oxenftiernam Canafilio præter vetera adverfus induciarum leges à Polonis admiffa demonftrabat inju„riam & importunitaten præfentis fa„cti, quod è mandato Joannis Cafimi„ri patrare aufus fuiffet, adverfa fron„te induciis repugnans, quo ipfo „hafce per ipfum abruptas videri, ve„lut quibus hoftiles duntaxat actus „fufpendantur, & quæ ftricti juris „habeantur, ita ut una earum parte „violata, eædem planè diffolvantur, „ftatu belli iterum recrudefcente. „Se tamen ob refpectum Chriftinæ „pro meritis in ipfum animadverte„re nolle, fiquidem Joannes Cafi„mirus miffis in Sveciam Legatis eam „injuriam reparet. Nam hanc diem „aliam vitam, alios mores poftulare. Id quod futurum Canafilius pollicebatur, oftenfis Oxenftiernæ à Cancellario Poloniæ literis, quibus fignificabat; fi ipfius proteftatio in Svecia „finiftrè accipiatur, eo nomine Re„gi fatisfactum iri. Quod perinde habebatur, atque propriam injuriam in anteceffum damnare. Nam quòd eam proteftationem Carolus Guftavus æqua mente laturus effet, nemini fano in mentem venire poterat. De cætero oftendebatur, etfi Svecia „à pace haut quidquam aliena fit; ta„men neque Regibus Regnisque de„corum, neque paci promovendæ „idoneum, ad priorum tractatuum „morem novam fcenam ftruere orbi „fabulas daturam, ac tot fequeftri„bus laboris juxta ac fumtuum ne„ceffitatem adferre, mox difceffu re „infecta fufcepto aliis ludibrium, no„bis exacerbatæ fufpicionis cau„fam præbere. Unde fi Polonis re„verà pax cordi fit, in locum tot in„anium miffitationum feriam lega„tionem huc deftinandam, plenis „mandatis inftructam, quæ citra „ambages tam vetuftam controver„fiam heic in Svecia componat. Sin „veniant minus idonea poteftate „præditi, Regem judicaturum, quid„vis potius, quàm pacem & fince„ram cum Svecia amicitiam à Polonis „quæri. Recenfebantur inde inju„riæ adverfus inducias à Polonis il„latæ, quas Regi diutius tolerare „haut placeat; ac ni iftas maturè re„paratum veniant, bellum iisdem „expectandum. De fœdere adverfus „Mofcos præmaturum nunc effe „verba facere, quìscum & nulla of„fenfa Regi intercedat. Quibus minis perftrictus Canafilius promittebat, legatos cum idoneis mandatis, brevi adfore toti liti componendæ. Ita ifte tunc è Svecia difceffit; cætera fat frigidè habitus velut qui nullas ad novum Regem fiduciarias literas exhibuiffet. Poft reditum in Poloniam idem ad Miniftrum Galli„cum Holmiam fcribebat; omnia fe „Regi fuo fideliter retuliffe, & hunc „utique Legatos in Sveciam miffu„rum. Enimvero ifti per totam æftatem atque autumnum fruftra expectabantur; ac interim intelligebatur, Johannem Cafimirum per Byæum in Curlandia, apud Brandenburgicum, in Holfatia, & Dania portus difpicere pro claffe, quæ fub infignibus Polonicis in Mare Balticum adverfus Sveciam ventura fit, ac in eum finem fœdus Hagæ agitari. 1654. *de Bye.*

§. 44. Aft Rex, cùm id à Polonis agi animadverteret, ut per varia ludibria dilatis Svecis fuo dein tempore arma inferrent, iftorum menti ftatuique penitius explorando Joannem Kochium cum literis fuis ad Joannem Cafimirum Regem proficifci jubet, cum mandatis, ut folicitè ob„fervaret, quo animi motu eæ li„teræ ab ifto excipiantur. Quas & „huic ipfi in manus traderet, & fi „vario prætextu ad eundem accef„fus negetur literas in alterius ma„nus pervenire ne patiretur, fed id „perinde haberet, ac fi Carolus Gu„ftavus à Polonis Rex non agnofca„tur, eoque diuturni ludibrii im„patiens inde faceffèret. Tum ut „refponfum fibi è Cancellaria utique „Latina lingua dari poftulet; etfi ha„ctenus Poloni literis manu Regis lin„gua Gallica fcriptis ad Chriftinam „Reginam defuncti fint: ac nifi hoc „modo fcribere velint, potius citra epifto-

Rex mentem ftatumque Polonorum penitius explorat. Koch.

1654. „epiſtolam diſcedat, quòd ejusmodi tergiverſatio, quid animo iſti volvant, ſatis arguat. Simul exemplum reſponſi tradi ſibi, & ſi quid Regi præjudicio cedens illud contineat, emendari poſtulet. Ubi exemplo potiri nequeat, ſaltem inſpiciat, ut inſcriptio rite, & prout pacta requirunt concepta ſit. Ubi ſecus quid deprehendat, potius nullis acceptis literis inde diſcedat: ſi titulus rectè ſe habeat, de ſigillo ſolicitus ne ſit, ac iſtud à ſe obſervari diſſimulet. Dum Proceres inviſit cognoſceret, quid ſtudii præ ſe ferant ad repetendos tractatus: quid Regi ſuo circa hos propenſionis ſit, in neutram partem indicium faciat. A ſalutandis illis, qui à Moſco aut Coſaccis fortè in aula adſint, abſtineat evitandæ Polonorum ſuſpicioni. Imprimis curioſè exploret, quis Polonici Regni interior habitus, quid virium; quid Poloni à Turcis, Tartaris, Tranſſylvano, Moldavo timeant, ſperentve: quæ ſpes cum Coſaccis tranſigendi: qui Moſcorum progreſſus, & num hi Polonis formidentur: num Poloni à Cæſare auxilium expectent: an Hiſpanica conſilia ibidem quid valeant: num Danus quid aut Brandenburgicus agitet, fœdusque cum Belgis abſolutum ſit; quam de Carolo Guſtavo opinionem foveant; quæ conditiones placeant æternæ cum Svecis paci concludendæ: num denique legationem in Sveciam adornent. Imprimis expiſcetur, quid Canaſilius è Svecia redux retulerit. Ubi ſiniſtra hunc renuntiaſſe conſtet, Kochius id excuſet, quòd Chriſtinæ non vacaverit in ipſo abdicationis articulo adventanti plenius reſponſum dare. Et quia ad hanc duntaxat literas fiduciarias attulerit, Carolo Guſtavo Regi haut conveniſſe ipſius negotiationem admittere: & cùm idem facultate agendi deſtitutus fuerit, haut congruere viſum plenius mentem ſuper inſtaurandis tractatibus declarare: etſi nec iidem in Svecia repudiati ſint. Si Canaſilius queſtus fuerit, parum honorificè ſe habitum, oſtendat Kochius; pro re nata ſat honoris ipſi exhibitum, ac ſi quid parcius factum, incumbentia tunc novi Regni negotia in cauſa fuiſſe. Sin iſta Polonis non ſatisfaciant, tandem erumpat: ita iſtum ſe geſſiſſe, ut longè duriora meritus ſit, ac graves de ipſo querendi cauſas ſuppetere. Cæterum declinet multa jactare de Regis Caroli Guſtavi deſiderio inducias continuandi; ſed ubi occaſio ferat, laxis duntaxat verbis de amicitia teſtetur. Præterea ſolicitè expiſcetur, quæ apud Polonos inclinatio ſit in pacem cum Moſcis; num tractatus inter illos agitentur: num Poloni impetrare à ſe poſſint, ut Moſco Smolenſcium & provincias, quas hic nupero tractatu amiſerat, viciſſim cedant: num Poloni Svecorum auxilium adverſus Moſcos implorare cupiant: quid de Tartarorum & Ragozii auxilio ſpei ipſis ſit: qua mole bellum in Moſcos Poloni parent, & qua ſucceſſus ſpe: num poſt pacem inter ſe concluſam junctim; vel ſinguli in Sveciam infeſti quid agitent: denique num utique tractatus iterum ſuſcipere cordi iisdem ſit. 1654.

Ablegati Svecici Warſaviæ acta.

§. 45. Kochius literis, mandatisque Regiis acceptis ſtatim Gedano Warſaviam accelerabat. Eo ipſo die, quo hic eam urbem ingreſſus erat, Rex Joannes Caſimirus inde Nieporentum ſe conferebat, duas amplius ſeptimanas ibi commorans, ut ſenatores à propinquo ad ſe evocare poſſet. Cæterum ſpargi juſſerat, paulum ſe recreationis capere voluiſſe à laboribus proximo conventu exhauſtis. Rumor erat iſtius adventu Regem vehementer excanduiſſe, jactantem, ſi ipſe tringinta millium exercitu inſtructus foret, ſe eundem capite truncaturum, Carolo Guſtavo & Svecis inſuper habitis. Ac vulgò credebatur, Kochium aliquid Polonis infeſtum adferre. Hic interim Leſſincium Cancellarium ſalutandi cauſa adierat, qui de ſincero Polonorum animo prolixè teſtabatur. Ad eundem & aliquoties accedebat Hildebrandus in tractatibus quondam Lubecenſibus Secretarius expiſcandi gratia, inter alia Joannem Salvium laudibus ferens, velut qui, ſi vita ſuperfuiſſet, paci tunc Lubecæ ſupremam manum impoſiturus fuerit. Tum de animo ſuorum & tunc, & in præſens paci promto ampliter jactare. Si „Joannes Caſimirus pro ceſſione „actionis ſuæ Livonia potiri nequeat,

Leſſinski.

queat,

1654. „queat, utrique Regi arma in Moscum „socianda, & provinciam unam „atque alteram huic adimendam, „qua Joanni Casimiro satisfieri queat. „Addebat, *bujus fratrem* Carolum Ferdinandum exuta infula matrimo„nium inire cupere, ne Jagellonica „& Gustaviana stirps extinguatur, mo„dò haberet, unde pro dignitate su„stentare se possit. Warsaviæ rumor erat, Canasilium injussu Joannis Casimiri in Svecia adversus successionem Caroli Gustavi protestationem interposuisse; id quod ab inimicis Canasilii confictum Kochius post intelligebat. Cùm Rex diutius Nieporenti moraretur, Kochius è Cancellario sciscitabatur: num ipse ad Regem eodem proficisci debeat: id quod iste medio relinquebat. Demum sub finem mensis Augusti reverso in urbem Regi quæ in mandatis habebat Kochius, exposuit. Cui à Rege responsum: *se cognati sui* (eo vocabulo utebatur,) *salutationem, amicamque significationem, & oblata boni vicini officia libenter percepisse, quibus cùm & ipse paria facturus sit, Lecta epistola pluribus mentem suam declaraturum.* Dum ista diceret, non poterat eminens quædam animi commotio in ipso observari, sed potius anxia quædam solicitudo subesse videbatur, ne isthæc missio infensi quid strueret; sparsa quoque tunc Warsaviæ fama, Carolum Gustavum denuntiare, ni Joannes Casimirus Sveciæ titulo abstineat, ipsum Mosco sociatum arma Poloniæ illaturum. Super literis Caroli Gustavi Cancellarius Lessincius scrupuli nonnihil movebat, quòd iste titulum suum Regis Poloniæ titulo præposuisset; cùm omnes alii Reges, Hispanus, Gallus, Anglus, Danus omisso suo nomine ac titulo à compellatione Regis Poloniæ literas suas ordiantur: tum quòd titulus *Potentissimi* omissus esset. In contextu quoque literarum *Majestatis* non *Serenitatis* vocabulum adhibitum maluerat. Nam *Majestatis* titulum Hispanum, Gallum & Polonum sibi invicem tribuere; quo fine & Poloniæ Rex ad istos scribens majore sigillo utatur cum expressione & sculptura habitus Majestatem repræsentantis. Quin & Anglum, Danumque Polono *Majestatis* titulum dare, hunc vicissim illis non nisi *Serenitatis* reponere. Cùm tamen Kochius responderet; inscriptionem literarum & reliqua ad formam pactorum ac receptum usum quadrare; super istis nil amplius à Cancellario movebatur. Sed quia in literis hæc verba extabant: *latorem ista uberius explicaturum*, suspicabatur iste Kochio injunctum plura proponere de tractatibus, aut bello Moscico. Quibus eliciendis differebat Cancellarius: „circa tractatus omnia adhuc esse in„tegra. In bellum Moscicum Polo„nos nulla sua culpa incidisse, cui „non parum ponderis à conjunctione „Cosaccorum accedat, valida & ex„pedita natione, quæ & cupidine „ardeat mari rem gerendi; eoque „Moscum istam allexisse ostentato „Mari Baltico. Vicissim Turcam Tar„tarorum Principi injunxisse, ut Mo„scos in gratiam Poloniæ invadat. „Nam quo minus ipse Turca id faciat, „legibus suis prohiberi, quæ duo „simul bella suscipi nolint, flagrante „tunc cum Venetis bello. Quæ facile conficta esse adparebat. Cupiebat porrò Polonus ad literas Caroli Gustavi lingua Gallica responsum reponere, uti Reginæ Christinæ factum. Sed asseverabat Kochius, literas nisi latinè scriptas acceptatum non iri. Nam quicquid Christina fecerit, Latinam linguam olim inter Reges & Senatores utriusque Regni usu receptam, & pactis congruam; tum negotium utique esse publicum. Contra Poloni cùm ad titulos pactis expressos Carolo Gustavo tribuendos „ægrè descenderent, jactabant; pa„ctis non præcipi, ut latinè utique „scribatur; sed ubi Latinam linguam „adhibere placeat, titulis ibi expres„sis utendum. Novum id esse po„stulatum, & pactis tantùm non re„pugnans. Nec literas à Camera Re„gia datas ita pressè ad pacta posse ad„stringi, velut quæ privatarum ma„gis, quàm publicarum indolem ha„beant. Sed contendebat Kochius; *pacta dum titulos mutuò adhibendos Latinè exprimunt; ad hanc linguam usurpandam utique adstringere; & conditionem, si Latinè scribatur, pactis conformem non esse. Uladislaum Christinæ aliquoties Latinè scripsisse. Si pacta servare Polonis cordi sit, ipsos genuinum istorum*

31. Aug. 1654.

1654. *istorum sensum secuturos. Ubi hac in re à pactis discedatur, non levem Svecis suspicandi causam præberi. Nec discrimen inter* Cameram & Cancellariam *heic posse admitti, cùm responsum quod nunc petatur, indolem privati negotii longè superet.* Ita instante Kochio Rex post consultationem cum quibusdam senatoribus habitam Latinè respondere constituit.

Disceptatio super responso Casimiri. §.46. Ejus responsi exemplum cùm ægrè obtinuisset Kochius, hæc verba offendebât. *Quod nos eo gratiore animo accipimus, quòd nullus hinc de manifesto jure nostro esse potest dubitandi locus, nec alicujus in causa nostra præjudicii periculum, cùm tenori pactorum & induciarum innitimur.* Adversus quæ statim iste testabatur; *ejusmodi literas à se accipi non posse, velut quæ verba contineant, pactis ac Caroli Gustavi juri & possessioni repugnantia.* Tandem Kochio valedicente Rex Teutonica lingua declarabat: *se vicissim servare decrevisse, quæ ipsius herus offerat. Ob instans in Lithuaniam iter plura nunc scribere non posse: quæ restent misso Legato se expositurum.* Inscriptio literarum, quæ Kochio tradebantur, non exprimebat verba pactis constituta, *Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regi, Magno Duci Finlandiæ &c. &c. &c.* sed tantùm positum erat *Sveciæ Regi &c. &c. &c.* De quo Kochius statim apud Cancellarium querebatur, negans talem epistolam à se acceptari posse, præsertim cujus argumentum ignoret. Cancellarius „reponebat: Regem fecisse, quod „fieri potuerit. Formam scribendi „pactis haut expressam, per quæ cum-„primis jus & actio Domus Regiæ sit „reservata. Sigismundum eum titu-„lum nunquam dedisse, Uladislaum „Christinam *modernæ Reginæ* voca-„bulo nuncupasse, Joannem Casimi-„rum hactenus Gallicum idioma ad-„hibuisse. Svecis in proclivi esse circa „titulos liberalitatem exercere, qui „possessione Regni gaudeant: id quod „tener affectus, quo Joannes Casi-„mirus jus suum amplectatur, haut „admittat. Cæterum Polonos indu-„ciarum pacta servaturos, & à Sve-„cis gemina expectare. Idem Kochio dehinc literarum exemplum prælegebat, in quo superius notata sententia mollius expressa erat: *Proinde hac fortunæ accessione serenitatis vestræ nihil fraterno juri nostro derogatum iri speramus, quin potius serenitatem vestram æquam sanguini, æquam causæ nostræ futuram.* Ad quæ Kochius: „isthæc à pactis abeuntia Regi suo „probari non posse. In re manifesta „ambagibus opus haut esse. Articu-„lo primo pactorum scribendi mo-„dum utique definitum. Cùm Sigis-„mundus nunquam scripserit, eun-„dem in neutram partem circa titu-„lum quid statuisse. Ab Uladislao „*modernæ* Reginæ vocabulum inter-„posita protestatione Christinam ad-„misisse, & latorem istarum litera-„rum parum præmii reportasse. Non „plus scrupuli circa titulos in Polo-„nia, quàm in Svecia movendum esse, „si pacta cordi sint. Teneritatem „affectus, quo Joannes Casimirus „actionem suam prosequatur, præ-„valere non posse vinculo conventio-„num, è quibus petenda sit norma „omnium actuum causam publicam „tangentium. Posteriore formula „jus istud qualecunque Joannis Casi-„miri mollius insinuari; sed jam haut „eo magis à se admitti posse. Nam „quamlibet sive apertam sive obli-„quam prætensionem habere vim „protestationis adversus Caroli Gu-„stavi imperium. Eoque titulum corrigi, & isthæc verba expungi postulabat. Id quod Cancellarius ad Regem se relaturum promittebat. Ea super re apud Vicecancellarium quoque Kochius querebatur; qui inscitiam & errorem scribarum excusa-„bat. Nam Regem utique è consilio „senatus in tituli inscriptionem ad „normam pactorum consensisse. Cæ-„terum protestationis vim non ha-„bere, si quis prætensionis suæ men-„tionem injiciat: nec universum or-„bem prohibere posse, quò minus „Joannes Casimirus in Sveciæ Re-„gnum jus obtendat, utpote natus „patre, qui diademate Regni Sveciæ „redimitus fuit. Ast Kochius immotus negabat, per mandata sua fas sibi esse talia continentes literas domum adferre. Pari modo repellebatur Hildebrandus Secretarius, qui *verbis istis amicam duntaxat commemorationem juris Regii contineri jactabat. Cæterum Regem paratum super cedendo suo jure transigere,* 1654. Hiltprant.

1654. *modò idonea satisfactione potiatur; cujus locum subire possit Livonia tota, aut ejus pars, Carolo Ferdinando Regis Fratri in feudum à Svecia dependens danda. Aut ut in præsens arma in Moscum socientur, hisque ereptæ terræ Domui Regiæ in satisfactionem dentur, Polonis quoque ad easdem occupandas operam collocaturis.* Idque ut in Sveciam referat, Kochius rogabatur. Hic contra; de satisfactione cogitare inane esse, cùm Svecia nullum Joannis Casimiri jus agnoscat. Adferebantur post eidem aliæ literæ mutata inscriptione, quas ea lege acceptabat, si verba de actione in Sveciam omissa forent. Id quod lator earum Secretarius, & post ipse Cancellarius asseverabat; etsi exemplum literarum non traderetur. Uterque tamen falsa dixisse compertus est, cùm in autographo earum literarum hæc verba extent: *Cognati nexus memoria reconciliat in Nobis ipsa juris discrimina, ut & hanc Serenitatis Vestræ fortunæ accessionem fraterno juri non derogaturam speremus, & Serenitatem Vestram æquam se sanguini, æquam causæ præstituram non ambigamus.* Obsignabantur eæ literæ privato Regis sigillo, cujus medius umbo insignia Sveciæ exprimebat. Aliàs humaniter Kochium Poloni habebant, lautiis quoque præbitis. Ista tunc à Polonis moveri eo importunius videbantur, quòd non minus Joannes Casimirus, quàm Uladislaus, cùm ab ordinibus Poloniæ eligerentur, scripto cavissent de non urgenda in Sveciam prætensione, ac propter illam Regnum Poloniæ bello haut involvendum.

Poloni cum Belgis de fœdere agitant.

§. 47. Isthanc porrò offensam augebant, quæ tunc Warsaviæ super fœdere cum Belgis per Byæum agitabantur; quod tamen ab hisce prius motum credebatur. Inter cujus capita præcipuum erat, quòd à Belgis viginti naves bellicæ in Mari Beltico sistendæ essent præstandæ commerciorum securitati. Rex senatusque Poloniæ id negotium magnopere sibi esse cordi ostenderant, & ob operam circa istud navatam Byæi salarium quingentis uncialibus augebant. Qui ejus perficiendi causa in Belgium remittebatur, in itinere super eodem cum Gedanensibus, Electore Brandenburgico, & Daniæ Rege acturus. Contra Rex per Haraldum Appelbomium isti fœderi, quò minus coalesceret, renitebatur, velut cujus conditiones à Polonis impleri non possint, & quod nulli usui futurum iisdem sit. Daniæ Senatoribus Magnus Durellius velut privato nomine demonstrare jubebatur; ipsi Daniæ summo præjudicio fore, si exteris classibus armatis Mare Balticum ingredi integrum sit. Denique Gedanensibus Joannes Kochius ingerebat; caverent tanto suspectius, quo absurdior nationi mediterraneæ ratio obtendatur, navigationis libertas. 1654.

Durell.

Alia in Poloniam explorandi causa missio.

§. 38. Advertebant ista animum Regis, ut penitius explorandum curaret statum vicinorum, tam altè penetrantia agitantium. Igitur præter Kochium in Borussiam mittebatur Joannes Mejerus Lillienthalius obtentu privatorum negotiorum, inde in Poloniam progressurus ad investigandum, quæ vires ibi, quæ consilia, quæ fiducia aut diffidentia inter Regem subditosque: num quæ Regi cum Cæsare consilia misceantur. Quid copiarum tam indigenæ militis, quàm Teutonici in promtu sit; qui Duces, quæ opes alendo militi, quæ subsidia, si cladis quid acceptum fuerit: quid à Tartaris expectent, quid à Transsylvano, Moldavo, Walacho, Turca, & num huic mens sit sistendis Moscorum progressibus aliquid in Poloniæ gratiam moliri. Num Poloni labentibus suis rebus Austriacorum, aut Sveciæ auxilium imploraturi sint: aut num quæ Poloniæ partes Cæsaris, Ragozii, aut Brandenburgici tutelam respiciant: num quæ tractatuum inter Polonos, Moscosque spes, aut mutua missio: an Polonus quibuscunque conditionibus pacem à Mosco redemturus sit cessis provinciis, quæ anno 1634. huic ab istis ereptæ fuerant: num Moscus hisce contentus esse velit, an verò toti Poloniæ subjugandæ immineat, occupatis quoque portubus quibusdam ad Mare Balticum: ac num fortè Polonis Moscisque bello inter se posito animus sit in Sveciam quid tentare. Præter hæc inquirere jubebatur, quid copiarum Mosco jam in Polonia sit, quæ peregrinæ legiones, qui duces: quæ loca is ceperit, quibus immineat; num ad Dunam fluvium pedem figere idem instituat: quæ belli cum Cosaccis conditio, quis armorum adparatus in

Lillienthal.

utraque

1654. utraque Borussia, quid militum Brandenburgico conscribatur, & num quæ oppida Borussiæ munitionibus firmentur: quæ Brandenburgico hisce in Poloniæ motibus destinata, ac num is opportunorum sibi locorum protectionem suscipere agitet. Quid Gedanensibus, atque Elbingensibus animi sit, si fortè Moscus totam Poloniam opprimat. Num in Curlandia arma defensioni suscipiendæ adornentur. Num Poloni seriò in tractatus cum Svecis inclinent, ac Regis, an ordinum pronior in pacem sit animus, an utriusque par; num Legatos missuri, & quas conditiones oblaturi sint. Quid Canasilius retulerit, & quid eo nomine decretum sit: quo denique ministro præcipua Regni negotia expediantur.

Status Poloniæ tunc temporis. §. 49. Lillienthalius iste, non minus atque Kochius, consensu retulerunt, res Poloniæ valde esse turbulentas ob motus internos, bellumque Moscicum magna mole incumbens, & quia Cosaccorum rebellio adhuc persistebat; cujus sedandæ eo minor spes erat, quod Mosci firmum in ea provincia pedem fixerant, quo ægrè dimovendi videbantur. Saltem Regem tantisper præstantissima suarum provinciarum, ac multos Nobilium reditibus suis carituros, non sine damno commerciorum, interceptis mercibus utilissimis ea regione provenientibus, quæ & non minima causa sit, quare Polonia tanta rei nummariæ inopia nunc prematur. Equidem non tam viros Poloniæ deesse, quàm opes illis sustentandis ob iniquitatem temporum, bellique diuturnitatem, ac propter singulorum privatos respectus. Polonos bona consilia adspernari, quemlibet ibi suo arbitrio, neminique obnoxium velle agere, ac insolenter admodum se jactare jure circa electionem Regis suffragium ferendi, cujus jussis non ulterius pareant, quàm quantum placeat. Joannem quoque Casimirum initio Regni multos à se alienasse; hanc offensam atque diffidentiam persistere, haut facile eradicandam; eamque persuasionem apud Ordines penitus inolitam, Regem non optimo in ipsos animo esse. Imprimis eosdem magnopere exacerbari, quòd Rex bellum cum Cosaccis extrahat, cùm utique remedia in promtu fuerint istud malum 1654. prævertendi, aut corrigendi. Equidem à multis creditum fuisse, diffidentiam inter Regem civesque minuendam, postquam iste insigne summi imperii bellici in alium transtulerit, *Bulava.* quod hactenus sibi ipse servaverat bello moderando: magis tamen ægrescere animos, quòd Rex jam magnam partem militaris administrationis abdicatam in duces devolvat, modica reipublicæ cura. Quanquam enim Ordines petierint, & nuperis Comitiis decretum fuerit, ut Rex statim in Lithuaniam se conferret, ubi maximum ab hoste periculum imminebat: id tamen subinde ab isthoc vario obtentu dilatum, modò itinere religionis causa Czenstochovam, Cal- *Czenstochowa.* variam, & alia loca suscepto, modò juridicis conventibus indictis. Quin nuper Grodnam accessisse, judiciali- *Grodno.* bus causis ad mensem Novembrem eodem evocatis. Defendendo Regno & repellendis hostibus nullas esse vires præter manipulum externi militis, & paucas legiones animis ægras, quarum supplementa defectu pecuniæ lentè processerint. Unde & militem in transitu atque hospitiis petulanter grassari, ac provincias violenter exedere. In Comitiis insignia tributa decerni; sed eorum exsolutionem languidè expediri; reliqua ab uno anno in alterum differri. Conductitias copias fere in Volinia & circum consistere: prætorianum militem in Lithuaniam concessisse, ut Mosco resistatur. Nobiles tota Lithuania ad arma vocatos; promisisse quoque totam Regni nobilitatem, se in expeditionem ituram, ubi periculum ingruat. Radzivilio in Lithuania modicam manum esse, vix quinque bellatorum millia implentem, quem Mosci planè profligarint, ut in aperto amplius se ostendere non audeat. Eum utcunque sparsam manum recolligere adscito & volonum numero, sed qui ad molem Moscici exercitus nihil proficiat. Accedere æmulationem inter Radzivilium supremum militiæ Li- *Radzivil.* thuanicæ ducem, & ipsius collegam Gosievium, rebus gerendis non exi- *Gonsieuski.* guam remoram, quorum discordia militem quoque in factiones distraxerit, sic ut harum una in hostem tendente, altera cessim eat, certo reip: exitio.

1654. Cum enim Radzivilius summo imperio militari parto magnos spiritus gereret, Romanæ sectæ additos validum ipsi æmulum adposuisse Gosievium, Thesaurarii munere simul fungentem, cujusdissidii causa Regi citius quàm destinaverat Grodnam eundum fuisse. Post Radzivilium pulsum Moscos obsidium Smolenscii suscepisse, cui ut subveniatur nullam rationem superesse. Potocium cum sua manu vix stationem suam adversus Cosaccos & Moscos tueri. Nobilium universitatem ad arma vocatam inconditam esse turbam sua mole gravem, quæ ipso agmine vastitatem regionibus, quà transit, inferat; cui solitum sex fere septimanas in expeditione consistere, inde hosti terga obvertere, singulis domum dilabentibus. Paucos in Turcarum auxilio fiduciæ quid collocare, velut qui ægerrimè ferant frequentes Cosaccorum incursiones ? quos & nunc internecione delere, si possint, decreverint, postquam in Mosci partes concesserunt : id quod Turcæ rebus suis periculosum judicent. Tartarorum morem esse prolixè polliceri, parum præstare. Fortasse ubi argentum numeratum sit in expeditionem ruere, sed mox defetisci, quòd metuant, ne ipsis Moscoviam invadentibus, Nagaici ac Tanais fluvii accolæ populi in Crimeam irrumpant. Transsylvanum, & Moldavum à Turcæ nutu pendere. Cosaccos à resumendo obsequio multum adhuc abhorrere, tenero jam libertatis sensu imbutos, quos & conjunctio cum Moscis multo quàm antea terribiliores reddat. Cæsarei auxilii exiguam apud Regem fiduciam, nondum exolita custodiæ Gallicæ memoria, in qua tantopere ab Austriacis neglectus fuerat : quò & aliæ minutæ offensæ post accesserint. Nec multum ibi consilia Hispanica valere. Cum Dano aliquod literarum commercium Joanni Casimiro; sed quòd in Sveciam aliquid cudatur, nondum deprehendi potuisse. In Sveciam solicitè oculos conjecisse Polonos ob copias in Bremensem provinciam emissas, & quia Caroli Gustavi spectatam bello virtutem, magni æstiment; eoque ne quid infesti in ipsos hic agitet optare. Spem pacis cum Mosco haut adparere, qui ex voto fluentibus armorum successibus multa egregia loca occuparit, ac amissum Anno 1632. Smolenscium, Severiam, Czernichoviam, & Plotzciam cum subjectis territoriis recuperare ardeat, haut sufficientibus quoque Polonis Ucrainæ recuperandæ. Contra nec Polonos pacis cupidos, ac malle omnia aleæ exponere, ingenio gentis extremis insistere pervicacis, nec temporibus obsecundare callidæ. Conjunctionem cum Svecia eosdem optare, si aliqua hujus auxilium impetrandi spes foret: sed cùm parum se de eadem meritos norint, sat habere, si Sveci hostilia non induant, nec cum Mosco adversus Poloniam conspirent. Contra metuendum non esse, ne Poloni Moscis in Sveciam socientur. Seculares Ordines magis in pacem cum Svecia ferri, quàm Ecclesiasticos, qui Livoniæ recuperandæ spem mutatis temporibus nondum deposuerint, & cum Turcis atque Paganis transigere malint, quàm cum Evangelicis; cùm secularibus Livonia dudum pro tacitè derelicta habeatur. Equidem neque Ecclesiasticos hoc rerum statu ad extrema rem cum Svecis deduci cupere; sed credere, in proclivi esse aliquid comminisci eisdem differendis. Denique Turcæ jussu Transsylvanum, Walachum, & Moldavum Polonis favere, ac nuperis Comitiis Ragozii filio jus indigenatus in Polonia donatum ea tamen lege, ut si ipse patri in Principatu succedat, in electione Regis suffragium ne ferat ; sed in istorum amicitia parum fiduciæ collocari. 1654.

Potoki.

Pospolite Russinie.

§. 50. Ita Polonici status confusio, quam Regina Ludovica Maria peculiaribus sibi destinatis non parum augebat, simul indies latius grassantia Moscorum arma Carolum Gustavum curæ exsortem esse non patiebantur, ne fortè imparatum vicinæ flammæ impetus corriperet; ac ut maturè disponeret, queis opus foret exequendis, quæ rationibus Sveciæ pro captu temporum expedirent. Igitur per Ericum Oxenstirnam Cancellarium Senatu exponi jussit præsentium temporum faciem, & quam latè vicinum Svecicis provinciis tractum belli incendium involverit ; quod otiosis oculis adspicere providentiæ lex non patiatur. Ea deliberatio dum peragitur, Regi in Senatum venire haut placebat, ut eo liberius sententiæ dicerentur, neu animadversa ipsius inclinatione obsequii necessitatem sibi impositam

Consultatio de parandis armis in Svecia.

1654.

Rationes pro pace.

positam Senatores quererentur. Ea res in utramque partem disceptabatur. Erant qui *Regno utilius* differe-„rent omnem belli occasionem decli-„nare, ac pacis commodis frui quam-„diu liceat, quæ cum ancipiti & mo-„lesta armorum Conditione citra ne-„cessitatem permutare durum sit. „Eoque præstare cum vicinis amiciti-„am colere, Regnique defensioni uni-„cè invigilare, ac limitaneas munitio-„nes milite, ac justo paratu firmare. „Sveciam è gravissimo bello Dei bene-„ficio eluctatam, paceque gloriosa po-„titam ; cujus felicitatem ut æqua „mente pati posse videatur providen-„dum esse. Igitur temere in arma ne „ruendum, pacive renunciandum, cu-„jus solius causa bellum gerere pru-„dentes deceat. Equidem Sveciam & „antehac felicia bella gessisse, ac vi-„ctricibus Gustavi Adolfi armis è con-„temtu vindicatam, atque ita firma-„tam, ut facile vicinorum arma elude-„re liceat. Sed alia tunc fuisse tempo-„ra, patriæque nostræ velut debiliori „aliorum auxilia & favorem præsto fu-„isse, ac neminem non successibus „ejusdem applausisse. Quin hostes „ipsos velut januam fortunæ Svecicæ „aperuisse, dum eam contemnunt ; & „Moscis erepta fere intestino eorum „dissidio in acceptis referri ; bellum „Germanicum magnam partem Ger-„manorum sanguine & opibus ge-„stum. Sed nunc tantis incrementis „potitæ Sveciæ gravem invidiam in-„cumbere, cujus specimen nuper tur-„bæ Bremenses præbuerint,quæ mul-„torum infestos eidem animos nuda-„verint. Isthanc metu & suspicione „immensum exasperandam, si adpa-„reat, ipsam nullo urgente periculo „valida arma parare. Sanè Mosci mo-„tum haut insuper habendum ; sed re-„verà ab hoc haut ita grave periculum „imminere, quale jactatur. Nam eo „latere urbes esse & arces egregiè mu-„nitas, facile vim ipsius elusuras, ut sat „spatii futurum sit parandis armis, si „utique ad manus cum eodem sit ve-„niendum. Ac Polonico bello impli-„citum haut verosimile esse divisis vi-„ribus in Sveciam quoque ruiturum ; „cui & semper ab invasionibus Tarta-„rorum metuendum,& hactenus ami-„citia sat fida cum Svecia culta sit.Nam „ut Poloniam licet satis jam debilita-„tam planè pessundet, Moldavum, „Transsylvanum, Tartaros, Turcasq; „haut passuros. Danis ut Sveciam „quiescentem ultro invadant,nec ani-„morum satis nec virium esse. Ger-„maniæ Principes peculiaribus studiis „in diversa trahi ; Cæsarem longè re-„motum, nec aliunde quid periculi „adparere. Igitur haut temerè para-„tis præter solitum armis alios irri-„tandos, nec, dum incerto periculo, „& in longum prominenti prospici-„tur, præsens ac certum attrahendum. „PorròSveciæRegnum à natura positu „ita opportuno munitum, ut nemini „in proclivi sit istud invadere,ubi quie-„tem cordi esse eidem pateat, nec per-„petuum bellandi studium ostenda-„tur, quo gentem hanc laborare fama „differat. Equidem armatos inter vici-„nos supinam negligentiam apricari „exitiosum ; sed quæ avertendæ alio-„rum invasioni sufficiant modico pa-„ratu constare ; ac consiliorum dexte-„ritate facile pacem servari. Ast in bel-„la citra necessitatem ruere placito Di-„vini Numinis, legique dilectionis „Christianæ, & communis humani-„tatis repugnare. Cogitandos quoque „casus humanos ex improviso incur-„rentes, ac incerta fortunæ, nulli se „mortalium mancipio addicere soli-„tæ.Quin quo felicius adspiraverit for-„tuna, eo acrius vicinorum invidiam „exarsuram, qui junctis consiliis pro-„gressibus se Sveciæ objecturi sint, ne „huic unum vicinum post alterum „evertere vacet.

Rationes pro parandis armis.

§.51.Enimverò reliqui talia speciosè jactari agnoscebant, si pacis bona sedendo & quiescendo defendi possent. „Sed nunc eam mortalium conditio-„nem esse, ut istis frui securè non de-„tur, ni armis formidinem vicinis in-„cutere queas. Sveciam bellorum sve-„tam, pristina obscuritate dispulsa,per „hæc inter alios populos autoritatem „sibi circumposuisse:Hanc iisdem re-„mediis, quibus parta fuit, conservan-„dam.Sanè in aprico esse, quantum fa-„ma Sveciæ imminuta sit, dum post „tractatus Westphalicos exutis planè „armis in langvidam se quietem com-„posuit, & quàm multa indigna hoc „spatio devoranda fuerint ; & quan-„tum ista jam iterum gliscere incipiat, „exiguo bello Bremensi alacriter gesto. „Igitur dulce quantumvis vocabulum „pacis authoritate, securitate, atq; in-„crementis Regni prodactis caro ni-„mis

1654. „mis emi. Copias autem augere, & stantis legionibus peregrinos quoq; delectus addere, easque otio desides pati, id verò esse bellum cum seipso gerere, ac sumtibus incassum factis vires suas atterere. Nec noxiam magis impensam, quàm quæ in militem numero superfluum, eumque otiosum profunditur, quem annonam gratis comedere non oporteat. Quin diuturna pace militem mollescere, bellique laboribus tolerandis ineptum reddi, languescente paulatim nationis Martio spiritu, quem diuturna bella immensum aluerint. Præterea falli qui credant, impunè nobis licere de sola pace cogitare, bello tam atroci per vicina circumstrepente. Et quid turpius ac minus tutum Regi, quàm à vicinorum libidine pendere, ac injuriis eorundem sese opportunum præbere? Sanè cum Polonis pacem Sveciæ non esse, sed inducias duntaxat. Isti quid nobis malorum intentaverint, nemini obscurum esse. Et incendium ex ea parte jam fines nostros adflare. Equidem Regi animum non esse confestim in arma ruere, neque de hisce in præsens statui posse, antequam cum Ordinibus Regni consultatum sit, sed istud quæri, num periculosis hisce temporibus securitas absq; armis obtineri queat? Tractatus, si qui offerantur, ideo haut rejici; quin ut his pondus accedat, arma in promtu habere, quàm maximè expedire. Quid si verò Poloni Moscique posito inter se bello junctim Sveciam invadant, aut si Polonia Moscorum armis planè succumbat? Quæ tunc Sveciæ conditio futura sit, si agendi tempora otioso alieni laboris spectaculo prodegerimus? Ita omnium consensu decernitur, arma summo esse opere paranda, & exercitus, classemque quantum possint, firmandos.

Armorum paratus quem potissimum respicere debeat?

§. 52. Ast decreto quantumvis armorum paratu Rex testabatur, nondum sibi constitutum bello aliquem invadere; sed ob præsentium temporum conditionem super instruendis armis ad Senatum retulisse, consilio ipsius exquirendo, ne paratum istum è superflua bellandi prurigine profectum judicet. Nunc expedire, ut maturè discutiatur, in quem potissimum è vicinis oculi vertendi sint, eo melius occasioni, si qua se offerat, observandæ, ac ut ista prius rite digesta Ordinibus proximò conventu eo commodius proponi queant. Id igitur facile conveniebat, hoc armorum paratu eò potissimum respiciendum, ubi incendium propius advolvatur, resque nostræ maximo fulcimento indigeant; eoque ex inimicis illi potius frontem obvertendam, qui gladium jam strinxerit, quàm qui pace adhuc immersus agat. Equidem hanc Sveciæ primam semper fuisse curam, Dani conatibus maturæ obviam ire, cui incrementa & comercia nostra subruere intensissimum studium fuit. Et quanquam iste exarmatus jam sit, & infesti nihil palam agitare videatur: tamen prætextum bello quærentibus non defore, si à postrema pace acta excutiantur. Sat agere quoque ipsum circa firmandam classem, cui nullus nisi adversus Sveciam usus sit. Eundem per innatum in nos odium imperare sibi non posse, quò minus omnibus occasionibus nocendi nobis immineat, quæ facile nascituræ sint, ubi alio bello longinquo cumprimis distringamur. Eum esse Daniæ situm, ut in ipsa Sveciæ penetralia terrorem inferre, & plus noxæ, quàm quispiam alius dare queat. Contra non adeo difficile videri Daniam opprimere, ingruente hinc è Svecia, inde è Germania exercitu, immenso Sveciæ emolumento, si ostia Maris Baltici in potestatem redegerit. Qua parte si Sveciæ cautum sit, eo securius arma adversus alios verti posse. Nec parum offensæ Danum præbuisse inito fœdere cum Belgis, & locato hisce vectigali Oresundico. Et quanquam posterius pactum sublatum sit; id tamen non factum amore nostri, sed metu, ne arma cum Anglis adversus ipsum conjungeremus. Immensum gliscere Danorum invidiam in nos, quòd magna pars portuum Maris Baltici in nostra potestate sit, ac multitudine nostrarum navium vectigalia istorum in Oresunda minuantur. Denique valde periculosam esse Sveciæ, si, quam classem nunc in Mari Baltico Belgæ, Poloni, Danique parturiunt, ea perficiatur. Igitur si quod operæ pretium factura sit Svecia, ante omnia insidiatores istos contundendos, tergo nostro semper imminentes. Differebatur contra; in longum prominere, „quæ Poloni circa classem in Mari Baltico

An Danum? 1654.

1654. „tico moliuntur, nec constare, an ad „eam instruendam Dani operam jun-„cturi sint, quorum itidem interest, ne „alienæ classes isthoc Mare persultent. „Nec statim indicium belli esse naves „reparare. Ac si utique movere se „incipiat Dania, eas Sveciæ vires esse, „ut ejusdem conatus facile opprimi „queat. Nec judicio orbis adprobari „posse, ob quamvis offensam statim in „arma prorumpere, non tentata prius „amica transactione; & quas offensa-„rum causas Danico Legato antea ex-„probravimus, jam fere amotas esse. „Sanè cùm aliquando Gustavo Adolfo „Regi ostenderetur, in proclivi esse „Hafniam occupare; id etiam obvia „occasione repudiasse, ni justam Dani „causam præbuerint. Eundem tamen, „cùm Christianus IV. Ferdinandi ar-„mis premeretur, decrevisse Scaniam „invadere, statim atque Cæsarei Fio-„nia essent potiti; quòd ruente Da-„nia sibi quoque aliquam ejus par-„ticulam situ opportunam vindicare „haut absurdum foret. Cæterum „nunc quidem eum Daniæ statum „non esse, ut hujus metu tanti sumtus „adparandis armis faciendi sint; nec „infesta ejusdem consilia adeo pellu-„cere, ut statim bello illato occupari „debeant. Nec verò unquam Germa-„nos, Belgas, Anglos concessuros à Sve-„cia Daniam opprimi, ac Septentrio-„nis Regna in unam Monarchiam „compingi, omnibus vicinis metum „incussuram. Interim adversus pe-„riculum, quod ab illa parte oriri pos-„sit, sufficere, si classis in promtu ha-„beatur, ac limitanea oppida probè fir-„mentur. Haut eo minus tamen Carolus Gustavus Wrangelius, Arfvidus Wittenbergius, & Christiernus Bondius contendebant: „si adversus Polonos „bellum susceptum fuerit, Danum Bel-„gis junctum à tergo nos invasurum, „urente inter alia invidia vectigalis ad „oram Borussiæ, quod superiore bello „tantum fremitum apud vicinos ex-„citaverit. Nec per proprias ratio-„nes Danos tunc quieturos. Tum & „abductis nostris copiis Germaniæ „Principes Sveciæ infestos spatium na-„cturos hostibus se nostris jungendi. „Quod si igitur Poloni per biennium „adhuc differantur, hique Moscorum „vim tantisper utcunque propulsare „queant, fortè interim bellum Dani-„cum patrari posse. Tunc ubi tergo

Wrangel. Christier. Bonde.

„jam cautum sit, tutius Polonos inva-„di posse sed nec classem nostram suf-„ficere adversus junctas Danorum & „Belgarum maritimas vires, & à limi-„taneis oppidis Calmaria, atque Jen-„copia malignum ad Sveciam tegen-„dam præsidium. Haut quoque de-„fore idoneum bellandi prætextum „adversus Danos, queis non adeo scru-„pulosè momenta justitiæ ac fidei li-„brare solitum sit, ubi Sveciæ nocendi „occasio arrideat. Censebat tamen major Senatus pars à Dania periculum haut ita præsens esse, uti ab altero latere, nec causas belli ita graves; ac utcunque res cadat, limitem sic satis adversus Danos defendi posse. Nec ita paratos esse Belgas, Danosque, aut jam inter se convenisse, ut statim ausuri videantur bello Sveciam lacessere. Sanè Belgas amicitia Sveciæ indigere, nec Mari Baltico carere posse, in quod si cum armata classe accedant, haut multum profecturi videantur portu destituti, ac difficili ad litora Svecica accessu. Denique si utique in arma erupturos Danos liqueat, alia negotia omitti, ac totam belli molem Daniæ infundi posse. Interim minus periculum non ita respiciendum, ut majus negligatur. Priori cum Polonis bello easdem circa Daniam se obtulisse considerationes; quæ tamen Gustavum Adolfum à destinatis in Poloniam non averterint, donec Anno 1624. cum Dano transfigeret. Sed nec ita pronum videri debere Daniam opprimere, si ejus socii, oppida, situs, viresque expendantur. Quæ & rationes Danum cohibeant, ut non facile intra nostras sylvas ac rupes nos ultro invasurus videatur. Belgas fortasse repetita per Borussiam vectigalia ægrè laturos; sed & antea istis eadem toleranda fuisse, & quam eo nomine conceperant indignationem intra verba stetisse. Ac si utique Dano erumpere in arma placeat, favore tunc Germaniæ, Galliæ, Angliæ causam nostram haut parum sublevandam. Quicquid denique à Dania nobis immineat, in diem esse, sed inde præsens instare periculum, ubi vicini jam armati sunt, ac belli flamma fines nostras lambit. Præterea easdem causas, eandemque occasionem, quæ nunc sit, adversus Daniam nobis semper in promtu esse: sed quæ ex altero latere se in præsens ostendat, ubi semel è manibus amissa fuerit,

Calmar. Jencöping.

F nun-

1654. nunquam rediturам. Denique maximam nos invidiam apud Germanos, aliasq; nationes incursuros, si Daniam quiescentem ultrò jam oppressum eamus. Sed versis in Poloniam armis neminem nobis vitio daturum, si & ipsi securitati nostræ prospiciamus, vicinis bello implicitis, ac limiti nostro imminentibus; cùm nemo non pari casu idem sit facturus. Eductis quoque è Germania copiis nostris statim suspiciones Principum Germaniæ cessaturas, ac Luneburgicis, aliisque, qui delectibus agendis jam incumbunt, mox tædium subiturum milites gratis alendi. Cùm itaque sine dubio ex altera parte apertius se ostenderet periculum, placuit Daniam omittere, nec eo secius domi res ita disponere, ut ipsius infesti conatus facile propulsari possent.

An Moscum? §. 53. Enimvero ex altera parte Moscus validissimo cum exercitu in Lithuania grassatus non Poloniam solùm sed & ipsam Sveciam terrore afflabat. Ab ipso Borysthenі jam, Tanaique ac Smolenscio manus injectas, unde facultas ipsi sit domestico militi immensa barbarorum agmina sociare. Haut incognitum esse, quanto semper desiderio iste æstuarit, ut ad Mare Balticum pedem iterum figere queat, commerciis suis excolendis, quibus ipse Princeps impensè deditus est, iisdemque maximam suarum opum partem debet. Eo fine aliquoties de invadenda Narva, aut Revalia agitasse. *Revel.* Cui cùm res ita prospere in Lithuania fluant, haut ægrè oppressa Curlandia illic ad mare perrupturum. Quin jam tacitè bellum nobiscum gerere, turbatis eo tractu commerciis nostris; cujus rei fructum proximo vere in Duna sat appariturum interceptis mercibus, qui eo fluvio Rigam devehi solent. Qui & alias non sine magna sua molestia ad *Archangel.* Fanum Archangeli commercia sua derivarit, ut in portubus Livonicis solitudinem faceret. Insolentiam isti nationi congenitam tantis successibus immensum gliscere; nec dubium esse, quin Moscus Polonis oppressis in nos sit ruiturus; à quo & Livonia jam velut indagine cincta sit. Et quid novam tituli laciniam sibi velle, cùm versus occasum præter Svecicas provincias nihil eidem objaceat? Augeri confidentiam, quòd ita ab omni parte ditiones suas firmarit, ut facile omnes aliorum invasiones spernat. Persidem versus egregias munitiones positas. Calmuccos Tartaros stata Strelizarum militia coërceri. Turcis ad ipsius fines accessum non patere. Crimæis Tartaris validas arces oppositas esse; quorum & incursiones parum ab ipso curentur. Cosaccos salutis suæ servandæ causa subactos, ut ad ipsius societatem se contulerint, quòd nulla sinceræ reconciliationis spes ipsis sit cum Polonis, quas ita atrociter læserunt. Eundem milite jam, & opibus instructissimum. Quantos spiritus idem gerat vel id esse indicio, quòd tam futili de causa Polonis bellum intulerit; ac haut obscurè crepet, à majoribus suis possessa se recuperaturum. Qui & adversus Sveciam ingentem tractum prætendat Kievengardam usque, & unum ab Uta oppido milliare. Cùm ergo iste animo consiliis, genioque à nobis dissideat, imprudens esse nos inermes ejus libidini exponere, &, ne flagrante quidem jam ad limitem nostrum incendio copias eidem repellendo haut expedire; præsertim cùm rixandi ansam quæsituro non desit solennes ipsi lites de transfugis, limitibus, & commerciis movere. 1654.

An Polonum? §. 54. Polonis denique si „ tantum „virium foret & occasionis, quantum „animi est nobis nocendi, dudum de „Svecia actum fuisse. Quid consilio„rum Uladislaus, quid hic Joannes Ca„simirus agitarit, in aprico esse. Quan„topere à pace isti abhorreant, Lube„censibus tractatibus adhibita ludi„bria loqui. Igitur probè expenden„dum, an non præsens Poloniæ debili„tas in usus nostros convertenda sit, & „tam diuturnæ controversiæ finis im„ponendus, quando tempora nunc „honestas nobis conditiones polli„ceantur. Sanè cùm Legatus è Polonia „propediem expectetur, maturè ne„gotium excutiendum, quò respon„sum ipsi dandum rite temperari „queat. Saltem fortius nunc cum Polo„nis agendum, quàm hactenus, & eo„rundem ludibria acrius repellenda. „Ac satius fuisse, composito bello Ger„manico in Cantersteinii locum ju*Cantersteiu.*„stam legationem in Poloniam mitti, „quæ citra ambages declararet, ni Po„loni circa componendam nobiscum „litem æquas conditiones admittant, „arma nostra sensuros. Accedere nunc „aliam rationem, quòd verendum sit, „ne Polonia nimium debilitata Mosco plane

1654. „plane ſuccumbat; quod ne fiat Sueciæ quàm maximè intereſſe. Unde „Polonis inter iſtam neceſſitatem hærentibus fortius jam poſſe denuntiari, ut aliquando bona fide ad componendam controverſiam deſcendant, „exprobratis, quæ adverſus induciarum leges deliquerint; ut intelligant, „ni amicam transactionem occupent, „æquè nobis partem Poloniæ invadere in promtu fore, quàm Moſco. „Quod ſi transactio ſequatur, poſſe „nos Polonis adverſus Moſcos inſignem operam navare: ſin minus, occaſione in rem noſtram utendum eſſe. Unde vel juvandos Polonos, vel „opprimendos, prout ipſi ſe dederint. „Eo fine copias, quæ in Bremenſi provincia hoſpitentur, ſtatim in Pomeraniam traduci poſſe, oſtentando Polonis cominus terrori; aut ſi æquas „leges adſpernentur, facili in Poloniam „irruptione. Equidem quinquennium adhuc induciis reſtare; ſed ut „eas abrumpamus multas nobis gravesque cauſas ſuppetere; & tam commodam occaſionem dictare, ut nunc „potius litem tam moleſtam expedire „debeamus, quàm poſt pauculos annos, temporibus mutatis. Nec opus eſſe, ut ſequeſtrium interventionem adhibeamus, ac repetitis toties „ludibriis nos iterum præbeamus; „cùm conſtet, Polonos ſemper adhibita verborum modeſtia tempus extraxiſſe, quoad demum occaſio idonea adverſus nos præbeatur. Ac nuper, dum quam maximè apud iſtos „conſilia agitantur de Belgarum claſſe „in Mare Balticum arceſſenda, Canaſilium huc miſſum de pace & amicitia „multis acerbis perſtrepentem. Eidem „confirmationem induciarum petenti, & tractatus offerenti per Cancellarium denunciatum; Regem huc non „deſcenſurum, ni Legati cum plenis „mandatis in Sveciam accedant. Jam „denuo inferioris gradus ablegatum „venire, pariter ſpem juſtæ legationis „facturum. Iſta ludibria cùm diutius tolerare indignum ſit, tandem „aliquando maſculè agendum, ac nulla circuitione declarandum; Polonis, „ni confeſtim tranſigant, amici nil expectandum. Nam tractatibus, niſi „ab armis vigor accedat, apud illam „nationem nihil profici: ſed ubi ſeriò „rem à nobis agi viderint, ſpem eſſe, „aliquando poſitis tergiverſationibus „bona fide ad rem acceſſuros. Denique longa pace milites Ducesque noſtros ſeneſcere, & vigorem nationis „in arma pronæ otio langueſcere; ac „gloriam nuperis bellis partam ſubinde novis ſpeciminibus renovandam, ne obſoleſcat. Ita placebat, armorum paratu, qui ſuſcipiendus ſit, cumprimis Poloniam reſpiciendam. De bello tamen ſtatim decernere intempeſtivum adhuc videbatur; ac inſtructis armis optimè Regem judicaturum, in quem potiſſimum eadem vertenda ſit. 1654.

Quousque adverſus Polonos procedendum?

§. 55. His ita diſcuſſis Rex ulterius Senatui expendendum dabat: ſi Polonia transactionem admittere, & prætenſioni in Sveciam & Livoniam renunciare velit, num eo acquieſcendum, ac miles mox iterum exautorandus, an verò longius procedendum ſit, & cautionis in vicem, ac reparandis ſumtibus in militem factis provincia quædam poſtulanda? „Sanè malignam eſſe cautionem, quæ ſola charta, & atramento conſtet; ac fortaſſe „alios prærepturos, quorum acceſſio „Sveciæ tam decora juxta atque fructuoſa ſit futura. Nec dolorem ceſſæ Boruſſiæ adhuc exoleviſſe, quam „niſi data occaſione recuperatum eamus, ignaviæ, ac ſtuporis infamiam „eſſe metuendam. Quin nec à Moſco metum permittere, ut conductus „miles mox iterum dimittatur; quem „& ſubita exautoratio valde nobis „alienatura ſit, & ad æmulos noſtros „transeundi neceſſitatem eidem allatura. Nam negotii magnitudinem „requirere, ut præter indigenam militem etiam extraneus conducatur. Cui ut ſtipendia & præmia ex „alieno peti queunt curandum eſſe. „Ac victoriam & arridentem occaſionem haut in uſus ſuos vertere ſtolidum haberi.

Senatus Conſultum fit. 11. Dec.

§. 56. Fit itaque Senatus conſultum in hanc ſententiam; Rex inſigni „armorum paratu ſe inſtrueret, non „ſolùm ſuppletis Legionibus domeſticis, ſed & conducto milite extraneo, „ut idoneæ vires in promtu ſint propulſandis periculis, quæ patriæ obvenire queant, utque occaſionibus frui „poſſit, è bello cumprimis Moſcos „inter & Polonos jam fervente naſcituris. Præcipuè autem oculos in „Poloniam vertendos, cujus confuſis „ac debilitatis rebus conandum, ut

1654. „diuturnæ cum ipſa controverſiæ fi-„nis imponi queat non ſine Sveciæ „incremento. Et quia Regi ad adpa-„ratus belli magnæ ſint impenſæ fa-„ciendæ, par eſſe, ut præter abolitio-„nem veteris litis Poloni quoque ad „præſtandam cautionem de non of-„fendendo in poſterum, refundendos-„que ſumtus compellantur. Huc ut „Poloni ultrò deſcendere velint, „optandum eſſe: tergiverſantes ar-„mis cogendos: idque Morſteinio „Polonorum Ablegato protinus de-„nuntiandum, ut intelligant, citra mo-„ram jam transactioni manum ad-„movendam, quòd tam Sveciæ quàm „Poloniæ regni rationes haut ferant, „rem iſtam in ancipiti hærere. Haut „quidquam tamen Senatum ſuade-„re, ut ſtatim bellum ſuſcipiatur, ad „quod conſenſu Ordinum opus ſit; „ſed ut omnibus periculis mature „obviam iri, patriæque commodum „rite obſervari queat. De cætero Re-„gis judicio relinqui, qua ratione iſta „omnia pro captu temporum atque „eventuum executioni ſint danda.

Morſtein.

Status vicinorum.

§. 57. Hiſce porrò deſtinatis præſens Germaniæ facies, quæ probè conſtituta iisdem maxima obſtacula potuiſſet objicere, mirè videbatur favere, diſtractis Ordinum animis, ac multorum in Domum Auſtriacam invidia: quæ & ipſa non parum vacillabat morte Ferdinandi IV. Romanorum Regis, vergente Ferdinandi III. ætate juxta ac valetudine, ac nondum adulto Leopoldo, Catholicis Ordinibus nulla inter ſe conjunctio; & ab Evangelicis Svecia iterum reſpici cœperat, ob exploratam novi Regis virtutem, quæ conſilia, & actiones à nuperis planè diverſas minabatur. Tum & Hungarorum nunquam tanta fuerat contumacia circa aſſumendum Regem Leopoldum, qui Auſtriacis primus eſſe gradus ſuevit ad Cæſareum diadema. Brandenburgicum, ſi quid turbet, compeſcere haut in arduo fore. Saxonem ſenio debilem nuſpiam ſe commoturum. Bavarum è præcipuis fore, qui impediturus ſit, ne Auſtria iterum arma induat. Eandem cum Bavaro Colonienſis mentem eſſe. Cæterum cùm paulatim innoteſceret, Poloniam à Svecis peti, Auſtriacis non parum ſolicitudinis injiciebat gliſcens iterum Sveciæ potentia ſub Rege ſpectatæ virtutis, ac prudentiæ; quòd ipſorum maximè intereſſet Poloniam ſervari. Et dixerat Ferdinandus, *invidendam quidem eſſe Sveciæ tam egregiam occaſionem: ſatius tamen eſſe iſtam cum Polonis implicari, & tantiſper luctari, quò ſpatium ſibi fiat rebus ſuis interea melius diſponendis.* Moſcus, ſi ſana mens foret, credebatur Sveciæ conatibus cumprimis fauturus, velut qui progreſſibus ejusdem adverſus Polonos magnam felicitatem adferre poterant, horum viribus aliò averſis. Dania debilis, ac ſuſpicionibus Equeſtris Ordinis adverſus Regem diſtracta, haut temerè videbatur alienam calamitatem in ſe derivatura. Belgæ quoque Fœderati proximo cum Anglis bello ſat infeliciter defuncti, ſimul internis diſſenſionibus, & factionibus diſtracti haut facile novis ſe bellis immerſuri credebantur, imminente cumprimis Angliæ Protectore Olivero Cromvello recens conciliato, quem æmulatio paſſura non eſſet, ipſos ex alienis turbis inſigne emolumentum quæſitum ire; cum præſertim eidem privatæ rationes neceſſitatem adferrent arma terra marique ſemper in promtu habendi. Cujus & publicè juxta privatimque intererat, Sveciæ arma vigere, ac per ea Proteſtantium potentiam gliſcere; idemque bello Hiſpanis indicto Auſtriacorum vires non parum diſtrahebat. Sed & Gallorum arma, quibus inteſtinæ turbæ per aliquot annos languorem attulerant, jam iterum effloreſcere, ac Hiſpanis prævalere cæperant. Ipſa porrò Svecia tunc ducibus egregiis, atque militibus florentiſſima, qui ſimile Germanico bellum augurantes cupidè in novam expeditionem ruebant. Nec in Germania minus Svecicorum armorum favor, ac prædæ ſpes affatim virorum delectibus Regis alliciebat. Ita iſti bello omnia mirè videbantur favere, ſolo excepto ærario, quod jam plus ſatis exhauſtum ære alieno premebatur. Unde quæ parando bello, & conducendo militi requirebatur pecunia, à privatis fere mutuò ſumebatur, maligno ad diuturnitatem fonte. Simul è Boruſſicis vectigalibus idem, qui ſuperiore bello proventus ſperabatur, quem ad ſepties centena uncialium millia annua adſcendiſſe conſtabat. Quæ ſpes cùm deinde falleret, non minus quàm quæ in ſub-

1654.

1654. in subsidiis Anglicis & Gallicis reponebatur, haut mirum est, bellum ea, qua cœptum erat, mole continuari non potuisse.

Missio ad Brandenburgicum. §. 58. Porrò quia Brandenburgicus Elector, velut quem Poloniæ res ita prope tangebant, otiosus spectator haut credebatur futurus, qui & delectibus agendis sat diligenter hactenus operatus fuerat, & cum Coloniensi Electore Luneburgicis, Belgis, aliisque fœdus agitaverat; Rex Bartholomæum Wolfsbergium Residentis dignatione Berolinum mittebat, consiliis ejusdem explorandis. Inprimis investigare is jubebatur, numquid armorum in Borussia Elector paret adversus propinquans ibi à Moscis periculum: num quæ ipsi rationes cum Gedanensibus intercedant: num forte Major Polonia ejusdem protectionem ambiat. Quod si Elector sciscitetur, an non Regi placeat à se circa instaurandos cum Polonis tractatus operam navari, responderet: Pactis cautum, ut durantibus induciis semel atque iterum super pace componenda negotiatio suscipiatur: idque jam factum. Cæterum perspectum fuisse, Polonis pacem haut quidquam cordi esse: ac Regi stare istorum ludibria haut ferre. Eoque Electorem dextrè à consilio instaurandorum tractatuum averteret.

Polonorum missio in Sveciam. §. 59. Ast Polonis, quanquam à Canasilio relata non exiguam solicitudinem injecerant, nonnulla tamen spes blandiebatur è turbis Bremensibus concepta, velut hæ in justum bellum evalescentes Regis cogitationes à Polonia aversuræ essent. Nec minus Rex Joannes Casimirus majore quàm antea studio Cosaccos ad compositionem allicere, oblata satisfactione, & novis in Livonia sedibus, genti maritimis excursionibus suetæ egregiam prædandi occasionem præbituris. Vix etiam crediderat, Carolum Gustavum statim in bellum erupturum, diademate nuper in novam familiam illato, luxatis domi rebus, & maturæ ordinationis indigis, ac solio nondum per sobolem firmato. Sed subsidente Bremensi flamma cùm indies Svecorum adparatus bellici magis increbescerent, prudentissimus quisque è Svecia ingentem Poloniæ tempestatem animo præcipiebat. Unde & conventu Grodnæ habito Senatores Joanni Casimiro suadebant, ut Svecis utique satisfaceret, omisso Regni Sveciæ titulo. Idque ut decorè & salva autoritate fieret, eam cessionem Carolo Gustavo in doni nuptialis vicem offerret. Enimverò id consilium non absurdum, & generoso Regis animo devinciendo, simul conciliandæ Polonis moderationis famæ cumprimis idoneum, in irritum cadebat, quòd Johannes Casimirus ad nuptias non esset invitatus. Unde mox capto à Moscis Smolenscio, ac ingentibus Cosaccorum progressibus Andream Morsteinium in Sveciam mittere Poloni properabant, qui gratulatione super novo Regno apud Carolum Gustavum defungeretur, ac de confirmandis, aut prorogandis induciis, vel constituenda plena pace moveret. Quod si Svecos in eam pronos inveniret, Goraiscius tractatibus adornandis eodem secuturus erat. Qui & acriter Joanni Casimiro institerat, ut quovis modo cum Svecis transigeret, quòd Carolo Gustavo à nemine vitio verti posset, si ea controversia quamprimum defungi velit. *Goraiski.* 1654.

Dispositio per Livoniam. §. 60. Prævalentibus Moscorum in Lithuania armis proxima periculo erat Livonia; cui tuendæ Rex Gustavo Hornio ejus provinciæ tunc Gubernatori injungebat, ut militem ibi in procinctu haberet; tum Mosci, Polonique actiones accuratè observaret. Simul Curlando de amicitia Regis confirmaret. Lithuanorum quoque animos exploraret, num super adsciscenda sibi protectione Svecica agitent; eisque ad hanc ambiendum stimulos subderet. Cæterum delectibus agendis incumberet, ac plures legiones è Finnonia evocaret, ut isti eo præsentius sibi subsidium penes Sveciam paratum sentiant. Citra strepitum tamen omnia administraret, & destinata silentio tegeret, ne intempestivè erumpant. Moscum quippe novis suis titulis, aliisque postulatis non parum suspicionis injicere, ne fortè ambitio & cupiditas ad plura tentanda ipsum invitent, præsertim si non plus virium, quàm hactenus, à Polonis sibi opponi sentiat. Et securitatis Sveciæ quàm maximè interesse, ne Moscus in Curlandia, & ad Mare Balticum pedem figat, eoque ipso Livoniam velut indagine cingat. Quod si tamen Moscus in propriam ditionem

1654. ditionem copias retrahat, ac eas per interiora Ruſſiæ in hiberna diſtribuat, frigidius rem gereret, ne intempeſtivus motus ſuſpicacem gentem advertat, atque irritet. Ubi propius moveat Moſcus, alliciendos eſſe Lithuanos, & ſub patrocinium recipiendos, modo de ipſorum fide ſatis cautum ſit. Eo caſu Moſco teſtaretur; in ipſius offenſam nil ſuſcipi, ſed tantum in tutelam admitti veteres amicos Sveciæ, qui ſervandæ ſuæ ſaluti ac libertati à Polonia ad Sveciæ protectionem ſe conferant; ac confidere nos ob amicitiam inter Sveciam & Ruſſiam nil hoſtile iſtis illatum iri. Sicuti & Chmielinſcius Regi literis caverit, ſe cum Coſaccis haut infeſti quid intentaturum locis, ubi Sveciæ vexilla erecta ſint. Viciſſim nec Moſco iis è locis hoſtile quid inferendum. Sed eo caſu opus eſſe, ut copiæ in promtu ſint, dictis autoritatem additurae. Cæterum ut præcipua provinciæ oppida probè munita & inſtructa ſint, curaret, & per hiemem fines tueri ſatis haberet. Nam domi omnia juſtæ expeditioni parari, & militem paſſim per Germaniam ſine ſtrepitu conduci, ut ſi quid proximo vere ibi ingruat, tota mole occurri queat. Interim in apricum proditurum, quid à Polonis expectandum ſit.

Chmielinski.

SAMUE-

SAMUELIS LIBERI BARONIS
DE PUFENDORF

RERUM
A
CAROLO GUSTAVO
GESTARUM
LIBER SECUNDUS.

EPITOME.

1655. MOrſteinei legatio in Sveciam. 2. Senatus Sveciæ ad Senatum Poloniæ ſcribit. 3. Polonorum ad eas literas declaratio. 4. Regis ad Ordines Sveciæ propoſitio. 5. De reductione bonorum Coronæ. 6. Conſultatio ſuper bello Polonico. 7. Ordinum ſententia. 8. Decretum comitiale. 9. Decretum ſuper ſacris. 10. Legatio Tartarica. 11. Miles conſcribitur. Germaniæ Principibus ſuſpicio eximitur. 12. Wittenbergii mandata. 13. Polonorum in Sveciam legatio. 14. Wittenbergius in Poloniam movet. 15. Idem in copias Majoris Poloniæ tendit. Super deditione cum Polonis agitur. Duo Palatinatus Majoris Poloniæ ſe dedunt. 16. Wittenbergii progreſſus per Majorem Poloniam. 17. Rex è Svecia diſcedit. 18. Claſſis ad oram Gedanenſem mittitur. 19. Super tractatibus Polonicis mandata. 20. Rex in Poloniam tendit. 21. Joannes Caſimirus ad Regem legatum mittit. Prziemſcii oratio. 22. Regis reſponſum. 23. Rex in Joannem Caſimirum tendit. 24. Warſavia occupatur. 25. Regis ad ulteriores progreſſus diſpoſitio. 26. Rex in hoſtem tendit. Conflictus ad Czarnovam. 27. Hoſtis ad Cracoviam pellitur. 28. Prælium ad Donaicam. Joannes Caſimirus à Regno profugit. 29. Cracovia deditur. 30. Quartiani Carolo Guſtavo ſe dedunt. 31. Rex Ordines Poloniæ ad deditionem invitat. 32. Exercitus Polonicus ſe dedit. 33. Plerique Palatinatus Poloniæ ſe Regi ſubmittunt. 34. Multi alii ſe edunt. 35. A Leſſinio Warſaviæ acta. 36. Svecorum exigua damna. 37. Stenbockius bene rem gerit. 38. Ab Henrico Hornio acta. 39. Per Lithuaniam geſta. Duneburgum à Svecis expugnatur. 40. Mandata Gardio data. 41. Gardius Moſcos demulcet. 42. Idem Lithuanos ſolicitat. 43. Radzivilii cum Svecis tractant. 44. Conventio cum Radziviliis. 45. Sveci Lithuaniam ingrediuntur. 46. Lithuani Carolo Guſtavo ſe ſub-

1655. ſubdunt. 47. Gardius Lithuanos in fidem recipit. 48. Idem in Boruſſiam abit. 49. Cum Curlandiæ Duce actitata. 50. Rex Cracoviæ res ordinat. Idem Cracovia diſcedit. 51. Czarnecii copiæ diſſipantur. 52. Chmielinſcius Regi amicitiam offert. 53. Gedanenſes incaſſum ſolicitantur. 54. Elector Brandenburgicus deſtinata Regis explorat. 55. Idem de fœdere cum Rege movet. 56. Regis mandata circa fœdus cum Brandenburgico. 57. Tractatio cum Brandenburgico ſuſcipitur. 58. Ea tractatio inanis eſt. 59. Elector Boruſſiæ defenſionem ſuſcipit. 60. Rex in Boruſſiam tendit. 61. Boruſſia invaditur. Thorunium ſe dedit. Carolus XI. naſcitur. 62. Elbinga ſe dedit. 63. Stenbockii geſta. 64. Inter Regem & Electorem mutuæ exprobrationes. 65. Elector ad tractatus urgetur. 66. Tractatus agitatur. 67. Fœdus inter Regem & Electorem. 68. Pacta feudalia. 69. Pacta peculiaria ſuper Warmienſi Epiſcopatu. 70. Joannes Caſimirus vires reparat. 71. Rex Cæſari cauſas belli Polonici probare ſtudet. 72. Cæſar à Polonis ſolicitatur. Cæſaris conſiderationes. 73. Rex denuo Cæſari ſcribit. 74. Brandenburgicus Cæſarem in Svecos incitat. 75. Rex Moſci amicitiam conſervare ſtudet. 76. Legatio in Moſcoviam. 77. Moſci averſos ſe Svecis oſtendunt. 78. Legati Svecici in Moſcoviam proficiſcuntur. 79. Alia cum Moſcis controverſia. 80. Rex amicitiam cum Dano conſervare ſtudet. 81. Negotiatio circa fœdus cum Danis. 82. Danorum motus & conſilia circa bellum Polonicum. 83. Rex Belgas delinire nititur. 84. Belgarum in Regem machinationes. 85. Eas Rex elidere conatur. 86. Anglorum amicitia affectatur. 87. Fletwodus in Angliam mittitur. 88. Chriſtierni Bondii in Angliam Legati mandata. 89. Svecicorum Miniſtrorum in Anglia negotiatio. 90. Belgæ Svecorum negotiationi ſe opponunt. 91. Dubitationes circa fœdus cum Cromvello. 92. Negotiatio Bondii languet. 93. Galliæ tunc habitus erga Sveciam. 94. Acta cum Ragozio. 95. Turcicus Legatus ad Regem venit.

Immi-

IMminentem à Svecia Polonis tempestatem non obscurè per Canasilium superiore æstate denunciatam, quo minus hi maturè declinarent, Rex Joannes Casimirus potissimum in causa fuerat. Quanquam enim Senatus atque Ordines ejus Regni molestam controversiam cum Svecia componi cuperent, ne duobus jam hostibus tertius accederet; ac eo ipso tempore Princeps Carolus Ferdinandus, non modicum transactionis obstaculum, facto concessisset; Joannes Casimirus tamen temporibus obsecundare nescius, modò hæc modò alia consilia agitabat exitum non invenientia, ac novis subinde vellicationibus Carolum Gustavum; ut omnem dubitationem abrumperet, subigebat. Venerat sub exitum superioris anni ab isto missus in Sveciam Andreas Morsteinius; sed qui nulla agendi facultate instructus præter veteres insultationes, novasque morarum ambages nihil adferebat. Sanè literæ, quas exhibebat, legationi fidem facientes non uno modo vitiosæ repertæ. Cautum erat pactis induciarum, ut Reges sibi invicem scribentes titulos suos ternis abrupti sermonis signis truncarent. Sed hisce literis Polonico quidem titulo tria ejusmodi signa, Svecico non nisi duo adposita erant. Minuta in se res, sed in qua libido insultandi, & vellicandi Regem æstimabatur, & quod prærogativæ quid à Polono affectari apparebat. Additus erat in fine literarum numerus *Regnorum Casimiri*, velut præter Poloniam etiam Sveciæ imperitaret. Cùm igitur istæ Morsteinio non sine exprobratione redhibitæ essent, hic obsoleto colore imperitiam Scribæ arguebat, errorem istum emendatum iri pollicitus. Adferebantur mox novæ literæ, quas Rex Joannes Casimirus lacrymabundus subscripsisse memoratur, non sine horrore, quòd irritam Morsteinii in Svecia negotiationem auguraretur. Sed nec istæ acceptari poterant, quòd tres Coronæ Regni Sveciæ insigne Polonici Regni sigillo insertæ conspicerentur, quæ antea inter præcipuas causas abrupti tractatus Lubecensis fuerant. Unde Rex declarabat, ob istud literarum vitium audiri istum à se non posse. A Cancellario tamen Regni Erico Oxenstierna ad colloquium admissus „ostendebat; Joannem Casimirum „nullo modo à se impetrare posse, ut „Legatos in Sveciam mittat, ac se duntaxat venisse expediendis tractatuum præparamentis, quo loco & tempore, „quibusve sequestribus hi suscipiendi „forent. Ad hæc paucis interjectis „diebus Oxenstierna jussu Regis Morsteinio significat: Regem è colloquio „ipsius secum habito, & literarum fi„dei exemplo satis perspexisse, Joanni „Casimiro Regi parum cordi esse con„troversias inter hæc Regna compo„nere, præsertim cùm ipse nulla tra„ctandi aut concludendi facultate in„structus accesserit. Quamvis autem „Rex pactis induciarum non amplius „obstringatur ad instaurandos tracta„tus: id tamen amori pacis tribuere, „ut siquidem agendi modus Canasi„lio, à se propositus Regi, Ordinibus„que Poloniæ placeat, eum animum „alla-

Morsteinii legatio in Sveciam.

Regnor. nostror.

24. Jan.

27. Jan.

1655. „allaturus sit, qui quantum in se ad supremam isti negotio manum imponendam facere queat. Quam tamen „sententiam mutare integrum sibi futurum sit, ubi dictum agendi modum à Polonis repudiari intellexerit. „Unde consultum videri, ut Morsteinius citra ulteriorem temporis jacturam in Poloniam remeet, denunciaturus, ut si Regi Reique publicæ Poloniæ perpetua cum Svecis pax cordi sit, eas rationes ineant, quæ testationibus, quas de animo Polonorum „Canasilius fecerit, Regisque Caroli „Gustavi intentioni congruant. Enimvero Morsteinius moras quærere, emendatas fiduciæ literas, pleniorемque agendi facultatem polliceri: quæ dum afferretur, Upsaliam interim se, & fodinas æris lustraturum ferebat. Sed vetabat id Cancellarius, quòd diuturna ejusdem in Svecia commoratio inutilis judicaretur, utpote tempori incassum extrahendo inservitura, & Moscis suspicionem injectura, quasi quid in ipsorum fraudem cum Polonis agitetur. Compertum mox est, hanc missionem id quoq; spectasse, ut Polonis animus adderetur, ipsorumq; delect⁹ promoveretur, velut Svecis arma adversus Moscos sociaturis; quòd citra hanc spem nemo eorundem militiæ nomen dare vellet. Ast Carolus Gustavus seriò rem agere, & abruptis morarum & cavillationum ambagibus negotio finem imponere cupiebat: præsertim cùm Canasilius pollicitus fuisset, Goraiscium Holmiam venturum tractatibus concludendis. Ac interposita mora, quam designatio loci tractatibus suscipiendis, legatorumq; eodem missio paritura erat, maximi sumtus, colligendo exercitui impensi in cassum peribant, ni vel extemplo controversia finiretur, vel in expeditionem copiæ educerentur; Polonis interim inani opinione amicitiæ Svecicæ emolumentum suum quæsituris. Quod si rationi apud Polonos locus non sit, rem gerendo & hos in Ordinem redigi, & plus autoritatis apud Moscos obtineri posse. Polonis si bona fide pacem affectent, haut in arduo fore viam eidem expediendæ invenire. Morsteinium diutius heic hærere indecorum sibi, vitiosa literarum forma illuso; ac cito in Poloniam regressum majus operæ pretium facturum Regi atque Ordinibus cardinem negotii repræsentando, & quanta ipsis tempestas incubitura sit, ni solidam & expeditam transigendi rationem occupent. Sed nec verosimile videbatur, Joannem Casimirum tanto negotio Morsteinium fuisse adhibiturum, si de eodem finiendo seriò cogitaret. Morsteinius responso accepto jactabat: Tale se non expectas„se à Rege, quem paci pronum judi„carit. Et si eidem insistatur, nil su„peresse, quod in Svecia agat. Haut „esse è dignitate Regis sui legationem „in Sveciam mittere; ac priores tra„ctatus sequestrium interventu insti„tutos, qui nunc citra offensam nego„tiatione excludi haut possint. Velle „tamen alias fiduciarias literas expectare. Quæ & post allatæ sunt, vitiis intus emendatis, sed mendoso Sigillo obsignatæ, & non nisi præliminarem conventionem spectantes, qua adornanda Carolus Gustavus tempus terere nolebat. Ita Morsteinius audientia Regis exclusus, cùm aliquot menses Holmiæ hæsisset, irritus in Poloniam revertit. Equidem ut isti saltem adire Regem daretur, Legatus Gallicus, & Brandenburgicus operam dabant. Sed placitum Regis, blandiens spes, ac opportunitas temporis omnibus, quæ adferebantur rationibus potior erat. Additum tamen, gratum Regi fore, si Legatus plena cum potestate ad se huic vel alibi accedat, qui cum citra ambages, ac nullo sequestre negotium componi queat. 1655.

Senatus Sveciæ ad Senatum Poloniæ scribit.

§. 2. Urgendis eo magis Polonis, ac ut penitius mens eorum exploraretur, Rege jubente Senatus Sveciæ ad Poloniæ Senatum literas in hunc sensum dat: Accessisse ad Reginam Chri„stinam à Poloniæ Rege missos, qui „pacis promovendæ studium verbo „præ se tulerint. Venisse nuper pari „obtentu Morsteinium, sed cujus li„teræ, quibus aditum sibi ad Regem „structurus erat, talia expressisse, quæ „magis irritandis, quàm componen„dis dissidiis faciant. Dedisse tamen „id candori animi sui Regem, ut per „ipsos Senatum Poloniæ moneat; sta„re sibi aut solidam, duraturamq; ami„citiam struere, aut suam Regnique „securitatem ab aliorum injuriis, ac „imminente periculo ea via assertum „ire, quam & judicio totius orbis, & „ipsorum Polonorum conscientiis ad„proba-

1655.

„probare queat. A Svecis hactenus „nihil neglectum ineundæ compositioni idoneum. Enimvero Lubecæ „deprehensum, Polonicis Legatis defuisse idonea mandata, nec eosdem „amore pacis permoveri potuisse, ut „de eo quid remitterent, quod nec „Sveciam negligere decebat, nec Poloniæ pervicisse proderat. Isthac è „pertinacia cum similium congressuum similes eventus præviderentur, „internuntiis Polonicis denuntiatum „fuisse, indecorum esse, & intolerabile, inanibus ludibriis amplius se „præbere. Fuisse semper, & esse adhuc sibi desiderium honestam cum „Polonia pacem ineundi, modò Regum justè sibi imperantium, & Regni Sveciæ dignitati, & securitati „cautum sit. Declaratum fuisse Canasilio, non congruere utriusque „nostrum honori, neque ad finiendas nostras lites prodesse, ad priorem tractatuum morem rumoribus „duntaxat præbere materiam, Sequestribus molestiam facessere, specioso adparatu omnium populorum „oculos in nos convertere, inde irrito discessu iisdem ludibrium debere, mutuis inter nos odiis, ac suspicionibus non parum exacerbatis. „Hoc pretio nullos sibi amplius tractatus placere; iisque semel atque „iterum incassum tentatis ad eosdem „repetendos non amplius teneri. „Unam tantum viam superesse, ut à „Joanne Casimiro Rege Legatus plena cum agendi facultate in Sveciam „mittatur, componendæ liti propemodum obsoletæ, & rationes nostras unicè spectanti. Secus si fiat, „indicio fore à Polonis pacifica consilia haut agitari. Isthæc cum Canasilius dudum in Poloniam nuntiare „jussus sit, venisse nuper Morsteinium literis instructum Regi Regnoque Sveciæ ignominiosis, quibus excusandis haut sufficere errorem scribarum obtendere. Unde neque recipi literas, nec internuntium audiri à Rege potuisse, cui & significatum sit, non esse; quod alias ille à Joanne Casimiro Rege literas „moretur, cum non nisi de loco tractatuum designando in mandatis habuerit. Nec tamen ideo pacem à „se repudiari, modò ejus componendæ ista ratio ineatur, quæ Canasilio indicata fuit. Id se ipsis significare voluisse, ut pro sua prudentia „causas litis hucusque productæ dispiciant, simul intelligant, isthunc „agendi modum conciliandis longo „dissidio exasperatis animis haut congruere. At sua parte nunquam omissum quid amicitiæ stabiliendæ. Num paria ipsi fecerint, rem „ipsam loqui. Ut alia in præsens sileantur, jam cum maximè pacis nomen jactatur, intolerando modo Regem, Regnumque Sveciæ insultari. „Num ita decuerit fieri, penes ipsos „judicium fore. Quo res cunque cadat literas hasce sinceri sui in pacem „studii testes fore.

1655.

Polonorum ad eas literas declaratio. *9 April. Leffinski. Lowitz.*

§. 3. Literas istas Joannes Kochius Andreæ Lessinio, Gnesnensi Archiepiscopo Lowicii tradidit. Is privato colloquio fatebatur, Regem Joannem Casimirum tum antea, tum nupero conventu mense Martio habito varios scrupulos circa prætensum jus in Sveciam movisse. Equidem Uladislao, cum Poloniæ Rex eligeretur, purè fuisse cavendum, se ob eam controversiam Regnum Poloniæ bello, aut quavis molestia haut involutarum. Sed Joannem Casimirum conditionem infarsisse præstandæ pensationis, *nescio qua consilii, vel etiam indulgentiæ, aut potius negligentiæ ratione*, ea verba ipsius erant. Enimvero Rempublicam nil eidem pensationis debere, nec quid unquam daturam, cui & nihil privatæ controversiæ cum Rege & Regno Sveciæ intercedat. Ordines proprio motu prætensione sua cessuros: id exemplum Regi sequendum fore. Cum de Morsteinio mentio incidisset, Archiepiscopus errorem Cancellariæ excusabat. Sed cum Kochius reponeret, Morsteinium confessum mandata sua è decreto Senatus expedita fuisse, nil quod responderet habebat. Cæterum is multa de studio suo in pacem testatus, apud Regem omnem se operam daturum confirmabat promovendæ transactioni. Exemplum literarum ad absentes Commissarios circummissum iri: mox responsum à toto Senatu expediendum. Id sequenti mense scriptum Hieronymus Zaworius in Sveciam pertulit. Hic mense Junio Holmiam delatus præter literas ad Senatum nihil habebat, quo fidem sibi facere[t]

15. Maji. Zaworski. 15. Jun.

1655. ret publicæ miſſionis, præter diploma tuti itineris, quod ultro nemine poſcente exhibuit, titulum Svecicum Regi Poloniæ adſuens; cùm iſto planè opus non foret Gedano rectà hac maritimo itinere venienti, nec exteri cujuspiam territorium attingenti. Id quod & ipſi exprobratum. Cæterum iis literis Senatus Poloniæ probato Svecorum in pacem ſtudio, agendique candore, à ſe nihil paci conſtituendæ omiſſum teſtabatur, Legatis Lubecam miſſis; qui quare infecta re diſceſſerint, ſui judicii non eſſe. Suo Svaſu inde miſſus Canaſilius cùm retuliſſet, Carolum Guſtavum Holmiæ citra ambages rem velle tranſigi, intempeſta hieme ablegatum Morſteinium, velut prænuncium Legatis mox ſecuturis, qui non de tollendis duntaxat inter hæc Regna diſſidiis, ſed & conjunctione armorum in communes hoſtes agerent. Eorum itineri remoram injectam, cùm Morſteinium levem ob cauſam in conſpectum Regis haut admiſſum intelligerent. Interim legationis Principem Sbigneum Goraiſcium fato functum novas moras attuliſſe. Deſignatos tamen jam eſſe Legatos plena cum agendi poteſtate. Horum negotiationi ut ſaltem Miniſter Gallicus, & Brandenburgicus in Sveciæ Aula agentes intervenire posſint, petebatur. Cæterum ſpargebatur, Senatores Poloniæ conventu Warſavienſi decreviſſe, Sveciæ titulo ac pendentibus inde prætenſionibus, ſimul Livonia deſiſtere. Sigilla quoque fuiſſe mutata ſublatis tribus Coronis. Et credidiſſe Polonos, ſibi nunc facile cum Svecis conventurum; eoque non amplius ita acriter uti antea tranſactioni cum Moſcis & Coſaccis inſtitiſſe, quos nullo alio hoſte urgente contemnebant. Quin & aliquot jam literas ſcriptas, in quibus verba *Svecorum*, *Gothorum*, *Wandalorum*, *& Livoniæ* omiſſa ſint. Quod alii fictum credebant, ad fucum orbi faciendum, velut seriò pacem quærerent, ut ſpecie tractatuum invidiam in Svecos devolverent.

Regis ad ordines Sveciæ propoſitio. 12. Martii.

§. 4. Interim Rex Carolus Guſtavus conventum Ordinum Regni ad menſem Martium indixerat, poſtquam prius pro veteri more præcipuas Regni provincias circumiviſſet, *plateam Divi Erici equitare* vocant. Ad frequentes Ordines de domeſticis rebus, & qui vicinorum ſit habitus re- 1655. „ferebatur. Cum Dania pacem nul„la læſione alteratam perſiſtere. Ob „turbas Bremenſes copias in Germa„niam fuiſſe mittendas, quas per hie„mem ibi relinquere, ac novis delecti„bus augere conſultum fuerit viſum „ob pericula, quæ hinc inde ſe oſten„dant. In Moſcoviam nuper miſſum „internuntium ſolenni legationi viam „pro more præparaturum; qui & „omnibus ibi amicitiæ indiciis ma„ctatus Regi ſtimulos addiderit ad le„gationem eodem maturandam. Polo„nis etſi per Canaſilium via monſtrata „ſit promtæ tranſactioni inveniendæ, „nil amplius tamen inde ſecutum, „quàm ut iſti Morſteinium miſerint; „cujus literæ non pauca ſibi præjudi„cio ac ignominiæ cedentia præferen„tes, pacem ab iſtis ſeriò haut quæri „ſatis arguant. Unde factum, ut ſal„vo ſuo Regnique honore iſte audiri „non potuerit, literis etiam quas at„tulerit repudiatis. Interim Moſci„cum juxta ac Polonicum exercitum „finibus Livoniæ propinquaſſe; unde „ſibi neceſſitas allata ſit oppida præſi„diis firmandi, ac legiones aliquot in fi„nibus diſponendi irruptionibus pro„hibendis. Ea rerum externarum fa„cies ſi cum interno Regni ſtatu com„paretur, pro mole periculorum, quæ „imminere videantur, non pauca de„ſiderari circa militiam terreſtrem, „quæ delectibus ſit ſupplenda, addito „militis extranei robore. Tum claſ„ſem navibus, viris, paratu inſtruen„dam, qua cumprimis ſecuritas Sve„ciæ innitatur. Expromerent igitur „Ordines conſilium, qua ratione peri„culis obviam eundum, ſimul ut terra „marique militia augeatur, opem „conferrent.

De reductione bonorum Coronæ.

§. 5. Iſta dum deliberationibus agitantur, præcipua cura erat inſtaurandi ærarii; cujus tenuitatem plerique exinde ortam judicabant, quòd maxima pars bonorum Coronæ per Chriſtinam in privatos collata foret. Et Rex cumprimis negotium iſthoc ad liquidum deduci cupiebat, ut quid redituum ſibi foret certò noſſet, temperando inde erogationum modo. Nam vectigalia, & *accijias* inter ſtatos Coronæ reditus non reputari, velut quas in certum tempus pro re nata Ordines annuerint. Heic plerique Senatores cenſebant; quia hanc rem accurata

1655. accurata inquisitio præcedere debeat, quam præsentis temporis ratio adspernetur interim in certum tributum consentiendum, quoad inquisitio facta sit. Tum à Rege petendum, apud reliquos ordines autoritatem suam interponere dignetur, ut hoc temperamento tantisper adquiescant. Hi enim quam maximè revocationem bonorum Coronæ ingerebant, soli equestri ordini incubituram, cùm novi tributi maxima pars in ipsos esset redundatura. Addebatur, periculosum esse duces in expeditionem trahere, ni domi ipsis de bonis suis, quæ velut præmium virtutis, & navatæ in patriæ incrementa egregiæ operæ acceperint, cautum sit. Enimvero Rex istas rationes tanti non esse censebat, simul demonstrabat, reficiendo ærario utique fundos requiri, cumprimis in usum fodinarum, aulæque Regiæ, ac ut Rex ruris recreationem capere possit, & in usum equilis, & venationis, denique ad statos militum atque sociorum navalium numeros alendos. Ita omissa tergiversatione manus operi admovenda fuit. Cùm inde ad singularem fundorum discussionem accederetur, primò occurrebant prædia Regum rustica, quibus opus foret ad œconomiam & delectationem Regis, ac ut præfecti provinciarum sedes ibi sortirentur. Ubi quæstio erat, num sub his comprehendi debeant quævis vetusta Regum prædia, quorum olim in Svecia sat amplus fuerit numerus, quippe quorùm proventu Reges fere sustentati sint, ignotis tunc vectigalium emolumentis, & quæ post pro captu temporum onera cives ultro subiere. Heic censebat senatus, ex hisce fundis ærario nihil levamenti proventurum; nec Regis mentem esse antiquissimas privatorum possessiones rescindere. Monebatur quoque, ne limites & subjecti prædiis Regiis fundi rustici justo latius extendantur. Nam si cum prædiis Regiis omnes quoque fundi rustici, qui quondam istis colendis operas præstiterunt, simul revocentur, paucos fundos in privatorum manibus mansuros, cùm olim integræ parochiæ operas manuarias prædiis Regum præstiterint. Ac istud menti priorum Regum repugnare, qui bene meritis civibus in præmii vicem ista contulerint. Igitur cavendum, ne medicina morbo deterior curando ærario adhibeatur.

Ladugarder.

Sanè veteres Reges parum emolumenti è tanta prædiorum multitudine cepisse, pleroque fructu per præfectorum fraudes intercepto. Unde non nisi illa prædia revocanda, quæ dictis usibus necessaria sint, cætera penes possessores relinquenda. Circa tempus quoque, unde reductionis initium faciendum foret, discrepantes erant ordinum sententiæ. Nam Sacerdotes, Urbani, & agrestes ad annum hujus seculi quartum, quo decretum Norcopense conditum fuit, adscendendum contendebant; præsertim cùm tempore Gustavi Adolfi in provinciis recens partis Coronæ tantum redituum haut remanserit, ut stati earundem sumtus inde tolerari possint, quin è Svecia supplendi sint. Pervicit tamen senatus & equester Ordo, ut initium reductionis à morte Gustavi Adolfi Regis caperetur, etsi eo nomine Christinæ administrationi nota non sit inurenda. Nam à tempore conditi decreti Norcopensis ad annum tricesimum tertium haut ita promiscuè bona Coronæ alienata fuisse, uti deinceps factum. Quæ Gustavus Adolfus donarit, fere gravissimis rationibus niti. Opus ipsi fuisse hoc modo Regnum consolidare. Multos Nobiles priorum iniquitate temporum bona sua amisisse, quæ in alios per donationes translata fuerint. Ad hos devinciendos Gustavum Adolfum è proprio fere patrimonio eosdem donis mactasse. Ista omnia rescindere quid incommodi habeat, nemini obscurum esse. Eundem insuper multos fundos privatis donasse melioris culturæ causa per Ingriam cumprimis & Livoniam diuturno bello desolatam, ut privatorum industria & sumtu iterum excolerentur, supina erga publicos fundos præfectorum cura, velut alienos. Ac tanta ejus Regis in patriam esse merita, ut vix ratio sit circa ipsius acta scrupulos movendi. Illis quoque temporibus multos per præmia in Regnum allici opus fuisse, quod diuturnis turbis debilitatum refectione opus habuerit. Quid quod proximi duntaxat Regis donationes rescindendi facultatem lex tribuere videatur? Nec deerant, qui verba legis ad illas magis alienationes pertinere censerent, quæ à Rege proprio ausu in extraneos factæ sint; cùm adjecta conditio, *si possit*, circa cives locum habere 1655.

1655. habere nequeat, quibus talia bona eripere semper Regi facultas sit. Difficillimum quoque fore negotium, si ad plurium Regum tempora retro sit eundum, rescindendis hac occasione tot emtionibus, hæreditatumque divisionibus, subversoque plurimorum patrimonio. Denique prædia quædam cum consensu Ordinum donata, quæ nunc nuda voluntatis mutatione revocari par non sit. Id tamen dubium non habebatur, quin certa prædia, uti hactenus, à Corona inalienabilia declaranda forent, uti sint Strâmsholmia, Ulffunda, Grypshalmia, Escilstuna, Svartsæa cum subjectis districtibus. Tum quæ loca metalli fodinis destinata fuerint, modo ne tractus montanus justo latius extentatur. Nam qui talia dona ambierint, sibi imputarent, si nunc iisdem iterum excidant. Placebat quoque instaurari numerum prædiorum militarium, & quæ nautis assignata erant per provincias Norlandicas, & Alandiam atque Oelandiam insulas. Irritæ quoque declarabantur expectativæ bonorum olim vacaturorum. Tum ut oppida à Nobilibus non extructa, nec antiquitus possessa, simul vectigalia & accisiæ concessæ revocarentur. Nec minus ad conditionem decreti Norcopensis redigebantur, quæ ab anno trigesimo tertio jure allodiali donata fuerant. Denique circa bona emta, quæ emtoribus relinquebantur, placuit disertè addi, ut & ea hoc nomine comprehenderentur, quæ salarii titulo accepta forent.

Consultatio super bello Polonico. 10. Mart.

§. 6. Ast apud selectos Ordinum Rex proponebat, quas ob causas paratus armorum de consilio senatus susceptus sit. Huic occasionem dedisse turbas Bremenses, quas multi clandestinis artibus aluerint, intervertendis Sveciæ juribus, ac ut molestiam ipsi facesserent. Neque enim urbem solam talia audere potuisse, nisi aliis instigantibus, quorum præcipui fuerint Cæsar, ac Belgæ Fœderati. Unde necessum fuisse militem indigenam in Germaniam mittere, simul extraneum scribere ob securitatem Regni, ac parandæ autoritati, utque honestum finem negotio imponere daretur, alienæ libidini haut amplius obnoxio præsertim cum Brema sese commotura haut fuerit, Svecicis armis in promtu exsistentibus. Quanquam autem Cæsaris consilia mors filii fregerit; suspectos tamen fuisse delectus tota Germania habitos nullo manifesto hoste; id quod causam cavendi dederit, cum multi ægris oculis incrementa Sveciæ adspiciant. Nec minus ad Moscorum & Polonorum arma fuisse respiciendum. Cum Moscis diuturnam Sveciæ pacem cultam, quam tamen non pauca adversus pacta ab ipsis patrata interpolarint, præsertim circa transfugas; quæ res Christinæ tempore ad liquidum fere deducta sit. Ab iisdem quoque cives nostros in ipsorum ditione commercia exercentes sat duriter habitos; quæ facta tamen interpretando accendere haut visum, ut spes pacis conservandæ aleretur. Quorum & animo in Sveciam explorando diversos internuntios missos. Sed postquam iidem Poloniam invaserint, exercitu quoque prope fines Livoniæ adducto, copias nostras in ea provincia fuisse contrahendas tegendo limiti, & ne hæc istorum libidini exponeretur. Nec minus ad Poloniam oculos fuisse reflectendos, quicum gravis controversia huic Regno intercedat haut componenda, nisi Poloni sua prætensione desistant, velut quæ ipsa fundamenta status nostri petat. Circa eam tollendam à temporibus Caroli IX. fuisse desudatum, nec post tam cruenta certamina pace potiri licuisse, sed hostilia ad certum duntaxat tempus suspensa. Equidem sub finem belli Germanici Polonos non nihil studii in pacem præ se tulisse metu nostrorum armorum, & quia Cosacci viscera ejus Regni lacerabant. Sed conventu Lubecæ instituto Polonos suæ actioni mordicus inhæsisse, nobis utique intolerandæ. Venisse dehinc sub tempus, quo Christina solio abitura erat, Canasilium verbo, ut de pace ageret, re verà successionem nostram turbaturum: quæ tamen consilia abortierint, postquam omnium Ordinum adplausu thronum nobis conscendere contigit. Cæterum cum ex pactis semel atque iterum tractatus suscepti sint, nec ulla amplius obligatio stringat novum conventum ambire; haut eo secius se constituisse controversiam illam amica via finire, sed compendiosa magis, & citra strepitum, ac sequestres. Idque Canasilio seriis verbis declaratum. Enimvero hunc diu adhuc Holmiæ præter ipsius mentem hæsisse. 1655.

Kochium

1655. Kochium inde in Poloniam missum literas familiares à Rege Joañe Casimiro retulisse, quibus hic per ambages jus sibi suum reservarit. Postquam diu Legati cum plenis mandatis expectati sint, venisse Morsteinium cum epistola familiari, qui priorum internuntiorum exemplo circa præliminaria satagere instituerit, cùm nosset ab istis ambagibus nos abhorrere. Exemplo istius epistolæ inspecto patuisse vitia conventioni quondam in Borussia initæ repugnantia, quæ is falsò in scribarum errorem conjicere conatus sit. Eandem meris honoris verbis constitisse circa præparamenta pacis à Morsteinio adornanda, nullo indicio à Polonis rem seriò agi. Eundem quoque ab initio inficiatum fuisse, Joanni Casimiro per Canasilium exposita fuisse, quæ ipse super modo finiendæ controversiæ huic significarat: demum tamen adactum, ut istud fateretur. Agitari insuper fœdera Polonos inter & Respublicas mari potentes circa peregrinas classes in Mare Balticum attrahendas; cùm nemini jus in hoc Mari competat præter quam Sveciæ & Daniæ, eoque nec armatæ classes ibidem comparere possint, nisi nobis fœderatæ, aut infestæ. Quibus conatibus eludendis se non potuisse non arma expedire, simul Polonis solidam rationem subministrare, ut pacem aliquando bona fide quærant. Quo fine & suo jussu à Senatu Sveciæ ad Senatum Poloniæ literas datas fuisse. Denique cùm alii circum vicini arma parent, haut par esse manibus se in sinu complicatis desidere. Sed & Daniam multa infesta nobis consilia fovisse, cumprimis bello Anglicano Belgis arcto fœdere alligatam; quæ & commerciis nostris non parum molestiæ inferat. Quæ cùm ita sint, consilium se ipsos poscere, quid hac rerum facie suscipiendum sit. Se quidem nullam pacis conservandæ occasionem neglecturum, sed cùm ea penes nos solos haut posita sit, in omnem eventum arma in promtu habenda, & quò eadem vertenda rationem maturè ineundam.

Ordinum Sententia. §. 7. Selecti hisce expensis censebant; *Moscorum Polonorumque arma equidem haut insuper habenda. Sed id cumprimis considerandum, num quæ necessitas nobis imperet utique in bellum erumpere; ac num idoneæ bello sumendo causæ suppetant; quòd pactis cautum sit, ut offensa licet interveniente amica prius via tentetur. Neque se votum suum dissimulare, ut bellum in præsens declinare, sibiq; Regem domi retinere detur accurato, ac prudenti regimine reparandis, quæ luxata sint.* Quibus demonstratum fuit Polonos semper non nisi de extrahendo tempore cogitasse: nunc etiam ab iisdem ipsum Regis diadema solicitari. Ut porrò arma pararentur ob præsentem rerum faciem necessum fuisse. Nunc statuendum, cui fini eadem sint adhibenda; ne istorum alendorum onus in solam Sveciam redundet. Quid porrò Moscus novis suis titulis quærat, in aprico esse, & quantopere portum ad Mare Balticum occupare anhelet, summo cum Sveciæ periculo. Id igitur nunc quæri, utrum expediat otiando & connivendo tamdiu expectare, quoad Polonus aut Moscus, ubi opportunum ipsis visum, nos invaserit, an verò non potius securitatis nostræ rationes requirant præsentem occasionem in usus nostros convertere. Sanè Regi persvasum esse, serò manus rei admotum iri, ubi vel Polonia planè pessumiverit, vel alii bello isti sese immiscuerint. Polonos tamen adhuc Senatus literis monitos, ut constet, num tandem aliquando rationi locum velint concedere. Cæterum etsi Rex non magis in Moscos affectu inclinet, quàm in Polonos; indolem tamen causæ svadere, ut hi primum invadantur, quorum animus in nos è fœdere cum Belgis agitato satis pelluceat; quo quis alius quàm Svecia peti possit, cùm eidem Daniæ Rex, & Holsatiæ Dux inclusus sit? Et quantæ proterviæ sit, ea epistola, qua primus paci gradus struendus erat, novas injurias cumulare; cujus vitia nullo modo excusari possint, cùm constet super iis in senatu decretum fuisse? Ac privatas injurias facilius condonari posse; isthac ipsa fundamenta Regni nostri convelli. Poloniam porrò huc jam redactam, ut ab exitio parum abesse videatur; qua occasione quid nobis agendum sit, paria exempla aliorum Regum docere. Ac ut maximè Polonis fortuna hactenus faveat, ut præsentibus se periculis eripere valeant; eo magis nobis in futurum ab ipsis cavendum. Quid enim tunc facilius fore quàm fœdera cum malevolis inire ad recuperandam

H Livoniam

1655. Livoniam, cui antehac Cosaccos immittere instituerint, hoc autoramento eorum sibi studia pigneraturi? Ni ergo nunc arripiatur occasio controversiæ Polonicæ finem imponendi, hac elapsa expectandum nobis fore, ut isti suo nos tempore invadant, cùm constet, Polonis ut Sveciæ nocerent, præter occasionem nihil hactenus defuisse. Nec modica mole istos bellum moturos, cùm omnes fere Principes amicitia jam complexi sint, nisi quod fœdus eorundem hucusque Brandenburgicus Elector, & Holsatiæ Dux declinaverint, & Danus adhuc deliberet, quoad successus rerum liquidius consilium suggerat; quem metus sit, ne à Belgis in transversum abripi se patiatur. Tot invidorum gladios ut à nobis arceamus, maturè periculis occurrendum, ac ante omnia Polonos primo loco petendos, quibus cum induciȩ duntaxat sint, multis modis per istos violatæ; ac controversia intercedat ipsum jus Regni tangens. Sacerdotibus porrò ingerentibus, amicam compositionem sumtis armis potiorem, responsum: eam à nobis semper quæsitam, sed per Polonorum insolentiam nunquam obtineri potuisse. Hoc ipso tempore Polonos aliam inire viam, quàm quæ à Rege ipsis proposita sit expeditissima. Cùm itaque animus eorum in Sveciam hostilis manifestè pelluceat, ac violata sæpius pacta nos haut amplius stringant, iidemque non nisi temporibus immineant nos invadendi; quid superesse, nisi ut occasionem, dum favet, arripiamus? Eam quippe brevissimam viam esse controversiæ finem imponendi, ac ludibriis illorum nos subducendi, qui apertè sat ostenderint, per tractatus nolle se nobis satisfacere. Ita tamen Poloniam præ oculis habendam, ut adversus Moscos quoque, & alios, si res ita cadat, parati simus. Fortasse etiam Cæsarem, Danum, Belgas effundendæ in nos invidiæ ansam arrepturos. Unde omnia ita disponenda, ut periculo, quod maximè urgeat, occurri queat. Ita selecti probatis Regis rationibus, quid ipse præcipuè è Republica duxerit, sibi quoque placiturum ostendebant.

Decretum Comitiale. §. 8. Discussis omnibus decretum Comitiale conditum hoc argumento: *Probari Ordinibus destinata Regis adversus Poloniam, cùm satius sit occupare seriam rei compositionem aspernantes, & adhuc hostilia machinantes.* Cui fini decernebantur in tres annos delectus, & duplex nautarum numerus. Ut immobilia Coronæ bona in meliorem quam hactenus statum reponerentur, nec tamen privatorum fortunæ ideo subverterentur, placebat moderata reductio, cujus initium foret à die sexta Novembris anni 1632. quo die Rex Gustavus Adolfus ceciderat. Per hanc revocanda erant bona Coronæ per contractus in alios translata, quando contractus ab adquirente impletus non fuerit pretio aut æquivalente bono soluto: tum si falsa quis merita jactaverit, quorum intuitu donatio ipsi facta sit; aut si quæ per obreptionem obtenta sint. Inde prædia rustica, quibus Corona carere nequeat; prata Regio stabulo quondam destinata; veteres Coronæ piscationes; vetera vivaria cum prædiis ad sylvarum inspectores pertinentibus: Tum oppidis, Academiis, Gymnasiis, Scholis, ptochotrophiis, ac templis dicata; prædia judici territoriali in quovis districtu, aliisque justitiæ ministris, tum fabricis armorum, catarrhactisque servandis destinata; veredariorum quoque fundi, & publica diversoria: item quæ prædia militibus attributa ab anno tricesimo secundo alienata fuerint: usui classis destinatæ provinciæ Gestricia, Helsingia, Medelpatia, Angermannia, Bothnia occidentalis, Jemtia, Herredalia, Alandia; tum & certa naucleris prædia. Vindicabantur quoque fodinis, ac præcipue magnæ cupri fodinæ, quæ ex rescripto Christinæ Anno 1649. ipsi debentur: tum fabricis orichalci, nitri, ac pulveris pyrii assignata: insuper vetera Coronæ molendina in oppidis, aut intra dimidium milliare ab arcibus & prædiis sita: delectationi Regum inservientia loca, nominatim Svarthæa, Grypsholmia, Escilstuna, Ulfsunda, & Stræmsholmia: item quæ â fodinis ferri, aut pro usu fluminum Regiorum solvi solent; simul vectigalia, accisiæ, tributa oppidorum cum ipsis oppidis per Nobiles primum non extructis. Ista omnia restitui jubentur, & quidem ubi simplicis donationis titulo parta sint absque pensatione, nisi quod impensæ utiles refundendæ sint, arbitrio bonorum virorum taxatæ. Qui bona fide tale quid emerint, aut in solutum 1655.

1655. solutum acceperint, retineant, quoad pretium restitutum fuerit. Quibus pignoris invicem data sint, tamdiu iis fruantur, quoad sors soluta fuerit. Præter hæc Nobiles in quartam partem bonorum sibi donatorum ab anno tricesimo secundo restituendam consentiebant. Designabantur quoque certa loca, quibus intra unum milliare adsita prædia permutatione sibi adquirere Coronæ utique fas foret: nimirum Upsalia, Nicopia, Alavastra, Omberga, Lincopia, Calmaria, Jenecopia, & Orebroa. Circa Aboam & Wiburgum id spatium duobus milliaribus circumscriptum. Denique bona Coronæ ab anno tricesimo secundo æterna allodii lege parta ad conditionem feudalem, qualis decreto Norcopensi Anno 1604. definitur, revocabantur; expectativa abolebantur; hoc modo retracta bona iterum donari vetabantur. Addebatur à Rege decretum; etsi inter annum hujus seculi quartum & tricesimum secundum aliquot prædia amplioribus conditionibus, quam Norcopensis recessus patitur, alienata fuerint: quia tamen Gustavus Adolfus Rex aliis provinciis adquisitis suppleverit, quæ hoc modo Coronæ reditibus decesserunt, eaque bona per diuturnam possessionem in aliorum fere manus pervenerunt: igitur confirmari à Rege omnia ad annum usque tricesimum secundum parta, ut deinceps immota, & citra controversiam penes possessores maneant. Sed & alia, quæ Rex postulaverat, promte ac liberaliter ab ordinibus annuebantur; qui singulari clementia subjectorum animos sibi conciliaverat, gnarus, mansvetudine, ac bonitate efficacius: quam per rigorem imperium in subjectorum animos exerceri.

Decretum super sacris. §. 9. Eodem quoque Conventu decretum conditum, quo sacra ad Augustanam formulam denuo sanciebantur. Qui diversa scita profitentur, „iis devotioni suæ domi vacare permissum clausis januis absque magnis „cætibus, & scandalo, ac ut neminem „in sectam suam alliciant, cogantve. „Si qui conventus celebrent clam aut „palam, aut alienos doctores huc pertrahant; ritusque domi suæ exerceant, ac eadem dogmata in liberos „propagent, deprehensi primo multa „pecuniaria, inde carcere, tertia vice „relegatione plecterentur. Ministris „tamen extraneorum Principum aut „Rerumpublicarum sacra ritu suo pro „se & domesticis exercere permissum, „ut tamen aliis ad ea sacra accedere „non liceat. Ista quòd ita severè statuerentur inter alias ea causa erat, quòd Regis pater Joannes Casimirus Palatinus Bipontinus Reformatorum opinionibus addictus fuerat; quarum suspicionem hoc modo Rex à se amoliebatur. Etsi post senatus expedire *27. Sept.* judicaret, ejus decreti promulgationem paulisper suspendi, ne Cromvellus offenderetur, qui Waldensium causam tunc in Sabaudia fervidè agebat: & quòd id ipsum dedititiis per Poloniam scrupulum injicere posset, velut concessa ipsis sacrorum libertas servanda non foret.

Legatio Tartarica, Majo mense. §. 10. Circa id tempus Holmiam adpellebat legatio Tartarica, Chami sui amicitiam & fraternitatem offerens. Ea in Polonia ad dandos obsides compulsa fuerat, cùm in Sveciam se proficisci fateretur. Polonus in diplomate dicti itineris, quod isti legato datum erat, addiderat vocabulum Regnorum nostrorum; jam ante improbatum quod & ipsum gliscentem indies offensam non parum accendebat. Jactabant isti Chanum Regi Poloniæ svasisse, ut cum Svecia promtè transigat, ac Legatos huc mittat, verè, an quia ostentatione benevolentiæ ampliora dona captabant. Quæ & solito majora tunc data sunt, num fortè instante bello aliquis istorum usus foret. Literas quoque ad Christinam Reginam dederat Bogdanus *Chmielinski.* Chmielinscius Cosaccorum Zaporoviensium Dux, perferente Patre Daniele Atheniensi Abbate, quibus amicitiam & officia offerebat. Ei Rex Ca- *19. Jan.* rolus Gustavus respondebat, misso ad *Radziejowski.* eundem Hieronymi Radziejovii Secretario, num fortè istius sibi operam ad usum futuri belli adjungere posset. Quanquam istis barbaris nihil rationum superstruxerat Rex, in lucro habiturus, si quid opis inde proveniret.

Miles conscribitur. §. 11. Potior cura erat proprium exercitum instruere suppletis domesticis legionibus, & conducto passim milite per Sveciam, Livoniam, & Germaniam; ubi insignem cumprimis operam navabat Joannes Christophorus Kœnigsmarckius, gratiosum militi Teutonico nomen, cujus fama ductores juxta atque gregarios mirè alliciebat.

1655. ciebat. Confectæ abhoc complures legiones, certatim spe novarum prædarum accurrentibus, qui vel parta bello Germanico jam consumserant, vel parem huic successum augurabantur. Ejusdem delectibus promovendis Rex ad vicinos Principes literas dabat, quas ipsi transmissas cautè jubebat dispensare, ac ut à conductoribus, militum sigillatim si qua opus sit traderentur, non una vice omnes, ne ea res nimium illorum animos advertat, ac remoram magis quàm facilitatem delectibus conciliet. In Germaniam quoque mittebatur Joannes Oxenstierna Legati dignatione, ut data occasione Principibus Germaniæ suspicionem eximeret, quam delectus Svecici gignere poterant; ac confirmaret, nihil periculi Germaniæ à Rege imminere. Sanè Regem ultro vires suas adversus Bremam inhibuisse, quam opprimere non adeo in arduo fuerit; ut eo documento fidem faceret, Germaniæ se quietem turbare nolle. Quòd idem copias suas è Germania non reduxerit, sed potius per delectus eas augeat, id non spectare ad offensionem Imperii, sed fieri exemplo aliorum Principum, qui ægrè laturi non sint Regem eodem cum ipsis jure gaudere. Et cùm vicini jam arma induerint, aut circa eadem paranda satagant, Regi quoque vitio non posse dari, si & ipse securitati suæ prospiciat, ne ex improviso detrimenti quid capiat. Eadem Luneburgicis Ducibus confirmare jubebatur. Et quia fama per Germaniam ferebat, Slippenbachii legationem eò spectare, ne Cæsaris filius in Regem Romanorum eligatur, isti injunctum eam famam, qua occasio daretur, refellere.

Germaniæ Principibus suspicio eximitur.

§. 12. Ast expeditioni auspicandæ in Pomeraniam præmissus est Wittenbergius, gubernatione ejus provinciæ in ipsum collata. Huic in mandatis datum copias per Germaniam conscriptas in justi formam exercitus redigere; statum viciniæ, ac cumprimis Poloniæ, & Lithuaniæ diligenter explorare, digerendis inde consiliis. Ordines Germaniæ, inprimis Electorem Brandenburgicum securum esse juberet, hæc arma in ipsum non parari. Ubi Polonorum exercitus bene instructos intellexerit, ad Regis usq; adventum quiesceret; tantisper omnia parata teneret. Ast ubi resciverit, Gustavum Hornium è Livonia jam rem gerere, ac versus Marchiam nihil copiarum existere, quòd metuendum sit, aut Moscos & Cosaccos prævalere, ac per Lithuaniam Poloniæ ingruere; aut si citra ingens discrimen Posnania invadi posse videatur: absque mora itineri se accingeret, petito per Pomeraniam Brandenburgicam innoxio transitu. Ubi Elector tergiversetur seriò aut in speciem, id non curaret, sed iter haut eo secius pergeret, coërcito duntaxat intra disciplinam milite, ne isti justa querendi causa præbeatur. Primùm Posnaniam in potestatem redigeret, & opportuna inter Wartam & Notecium fluvium loca, Posnaniæ penum congereret, integrum in annum toti exercitui suffecturum, castris ibi munitis, ac Silesia ad conducendum militem, subvehendamq; annonam uteretur. Ut eo melius terræ hostilis commodis frui detur, militem intra modestiam contineret, excursiones ultroneas prohiberet, & quemque assignato hospitio contentum esse juberet, exemplo in petulantes edito. Tum omnes humaniter haberet nullo sacrorum discrimine; templa & cœnobia spoliari ne pateretur, neu suspicionem excitaret, velut circa sacra in posterum novandum quid sit. Nostrates quoque sacerdotes sacra in Pontificiorum aut Reformatorum templis celebrare ne permitteret, sed vel in privatis ædibus, vel in campo apud militem. Præterea copias haut nimium diffunderet, ne hostis medium se illis ingerere queat. Data occasione adversus Gedanenses omnia amicitiæ signa ostenderet. Quod si Rex per adversos ventos è Svecia in Pomeraniam adpellere prohibeatur, & interim Poloni acriter ipsi incumbant, iisque repellendis par non sit, ipse judicaret, num in Pomeraniam iter relegere, an infessa peditatu Posnania cum equitatu in tuta se subducere velit. Posnania capta ne copias latè dispergeret, neu prælio decerneret, si Poloni justo cum exercitu adveniant: sed potius vires suas contineret, & curatè observaret non solùm quid in Polonia, sed & in Marchia & Silesia geratur, ne fortè ex improviso opprimatur: nec aliquid ancipitis aleæ susciperet, antequam Rex advenerit. Quod si Poloni Legatos ipsi obviam mittant, in horum gratiam iter suum ne sisteret; quòd verosimile

Wittenbergii mandata. 21. April.

Posen.

1655.

1655. ſimile ſit id tantùm ab iſtis agi, ut Regis deſtinata eludant, dum interim provinciæ noſtræ conducto milite exhaurirentur, in caſſum conſumta occaſione, qua Rex uti cupit ad Polonos in ordinem redigendos. Denique nec Polonorum de prono in pacem animo conteſtationibus, nec querelis eorundem remoram expeditioni ſuæ injici pateretur, nil ſuper hiſce mandatum ſibi excuſans. Addebatur, ut Radziejovium, qui Hamburgi tunc agebat, ad ſe invitaret, ejusque conſilio circa ſuſcipiendam eam expeditionem uteretur.

Polonorum in Sveciam legatio. §. 13. Jam Wittenbergius iter in Poloniam auſpicare cœperat, & ipſe Rex in procinctu ſtabat, impenſis in parandam expeditionem decies centenis uncialium millibus; cùm demum legati è Polonia Joannes Leſſinius Comes, & Daniæ Naruſcevicius (*Naruſcewitz.*) Holmia adpellunt. Poſt exhibitas fiduciarias literas, quæ pactis congruæ inventæ, ad Regem admiſſi (*27. Jun.*) multa de ſtudio ſuo in pacem teſtabantur. Cujus Regem non minus cupidum Ericus Oxenſtierna reſponſo ſuo ferebat. Sequente die ut quid ſolidi ab iſtis adferretur pateret, ad eosdem acceſſere Oxenſtierna Cancellarius, Magnus Gardius, Guſtavus Bielkius, & Laurentius Canterſteinius. (*De la Gardie Bielke.*) Ubi Poloni poſt repetita heri dicta non obſcurè quidem innuebant, *Regem Joannem Caſimirum non tractaſſe id negotium ea circumſpectione, prout Respublica optaverit. Sed nunc ſeriò à ſe pacem expeti; multis inde invecti in Moſcorum perfidiam, quæ & Svecis metuenda ſit, quibus compeſcendis ſociata Sveciæ ac Poloniæ arma plurimum profectura ſint.* His repoſitum: *Pacem prius ad liquidum deducendam, id quod Regi dudum optatum fuerit. Sed quia is de adventu ipſorum deſperaverit, & jam expeditioni ſe accinxerit, huc in præſens rem rediiſſe, ut arma Poloniæ inferenda ſint ob cauſas iſtis Legatis notiſſimas.* Recenſebatur inde Boothii in Livoniam, Cracovii in Pomeraniam irruptio, quorum & huic Poloni machinas commodarint, quas iſte in receptu fluvio demerſerit: tentata Oeſalia, jam à Danis per pacem in Sveciæ jus translata, cujus Nobiles per Uladislaum Regem publicè ſolicitati ſint. Addebantur quæ cum Comite Waldemaro, cum Arnimbio, (*Arnimb.*) cum Dano agitata ſint, & cum Coſaccis, quos in Livoniam pertrahere Poloni conati ſint, Riga quoque per proditionem captata. Nuper denique actum cum Belgis ſuper claſſe Mari Baltico immittenda: ac plenas contumelia fuiſſe literas à Morſteinio allatas. Unde neceſſitas Regi nata ſit rebus ſuis proſpiciendi, ac tantarum acerbitate injuriarum ſe liberandi. Nec ideo tamen deſiderium pacis planè exuiſſe. Sed quia id negotii heic commodè ſuſcipi nequeat, ob ſumtus in exercitum faciendos, alium locum Legatis tractatui ſuſcipiendo eligendum, aut Regem in Pomeraniam ſequendum. Reſponſum à Polonis: Cracovii irruptionem à ſe non potuiſſe impediri, quòd arma tunc in promtu non eſſent: nec ullo ſe pacto obſtringi ad innoxium Cæſareis tranſitum prohibendum, quem & Bancrio Torga ſe recipienti indulturi fuerint, ni aliò ſe vertere placuiſſet. Turbas à Boothio inſcia Republica datas cum Uladislai Regis morte exoleviſſe. De Oeſalia ignorare ſe, ac ſi quid fuerit, nihil aliud tunc ſpectaſſe Uladislaum, quàm ut jus ſuum, Regnique Poloniæ in ipſo tradendæ poſſeſſionis actu proteſtando conſervaret. In negotiationem cum Belgis Rempublicam nondum conſenſiſſe. Offenſam Morſteinii literis præbitam tanti non eſſe, & mox emendatam; & Anglum Franciæ, Danum Vandalorum Gothorumque titulum uſurpare. Enimvero his ſepoſitis optimum fore ſuper via componendi litem, & quæ animis placandis faciant, diſpicere. Et quia Sequeſtres heic adhibendi non ſint, ſaltem interpretem admitti par eſſe, qui utrique partis ſententiam hinc inde referat. Quibus Oxenſtierna ſubridens: à Polonis leges pacis absque interprete proponendas. Ita tunc diſceſſum, Poloni inde per Avaugurium Legatum Gallicum Regem conabantur permovere, ut teſtando in pacem ſtudio profectionem in Pomeraniam pauculos adhuc dies differret. Iidem poſtridie (*10. Jul.*) Cancellarium adiere, quem rebus ſuis ad iter disponendis occupatum inveniebant: cui dicebant: *Feſtinatum tantopere iter magis exaſperandis animis, quam promovendæ paci facere. Res Poloniæ non usque adeo deploratas eſſe ut per deſperationem omnia à ſe concedenda ſint; ac favente Numine illas iterum reſtitui poſſe.* Interea Canter-

1655. fteinius nomine Senatus poftulabat, ut procuratoria fua exhiberent, addito; tractatus commodè heic incipi poffe, etfi in Pomerania abfolvendi fint. Cui Poloni reponebant: *ubi cœpti fint, perfici eos par effe. Nam etfi circa eosdem multi anni confumti fint, tamen paucas inter horas perfici poffe, fi utrinque feriò res agatur.* Eodem die Rex Leffinio ad Colloquium admiffo declarabat: *tractatus in Pomerania fufcipiendos, quòd iter non amplius differri queat. Se quidem irruptionem in Poloniam fieri juffiffe, armis ad Chriftianam lenitatem temperatis, in votis haut eo minus effe, ut pax coire poffit. Ad quæ Polonus, eam dilationem utrinque parum convenire, cùm utraque pars paci fe proclivem teftetur, ac tanto facilius negotio exitus inveniri queat. Ac licet inter primordia belli moderatio Chriftianis fitis conveniens adhibeatur; non poffe tamen animos fervide fua defendentium non exacerbari.* Acceffere dehinc Svecici Commiffarii ad Polonos, ubi poftquam diu difceptatum foret, utri priore loco propofitio facienda foret, demum Oxenftierna interrogabat, pacem an inducias vellent? Cùm pacem fe malle Poloni refpondiffent, Cancellarius oftendebat; ut pax coalefcere poffit, radicem difcordiæ ufurpatum à Joanne Cafimiro titulum utique amovendum effe. Ea difceptatio per hunc & fequentem diem extracta fuit, donec tandem Poloni, velut magnifici quid concederent, declararent, à Joanne Cafimiro titulum Regni Sveciæ abdicari amore pacis, ea tamen lege, fi pax in reliquis articulis plenè concludatur. Inde fuper ceffione Livoniæ multa disputabantur, cujus partem demum, nempe Eftoniam cum Revalia Poloni offerebant. Sed Sveci negotio Livonico dilato, ut aliæ quoque pacis leges expromantur, urgebant, quòd Rex craftino die in viam fe daturus fit; qui & optionem illis relinquat, utrum tractatus Stetini, an in portu Daleræenfi, aut ad littus Gedanenfe abfolvere malint. Hi reponebant: *Holmiæ fuper Livonia æquè facile, ac fuper aliis rebus tranfigi poffe. Ut Regem Stetinum fequantur, fibi mandatum non effe: ac fi utique huc defcendendum fit, fuper armorum ceffatione prius cavendum effe. Ni enim Rex bellum inhibeat, & in continuationem induciarum confentiat, fua mandata expiraffe tam circa renunciationem, quàm ad aliud quid tractandum.* Negabat Cancellarius Regem id facturum, qui in Germania dicerit, de pace optimè inter arma, & velut fub clypeo agi. Proponebant inde Poloni, ut fi Regi differre iter non placeat, in Livoniam potius, quàm Pomeraniam cum exercitu vertat. Quod non minus, quàm ceffationem armorum adfpernabantur Sveci. Nam uti per hanc inanibus tractatibus agendi tempora in caffum prodigere Poloni ftudebant: ita itinere Livonico Mofcus gravi fufpicione perftringendus erat. Svecis digreffis Poloni quid fibi agendum foret deliberabant. Nam id fibi parum honorificum velut fupplicabundis Daleræam, aut Stetinum fequi. Ad littus Gedanenfe tractare honoris fpeciem præ fe ferre, fed reverà fufpectum, ac fumtuofum. Nec placebat Francofurtum ad Oderam, aut Colbergam proponere, velut neutri partium addicta loca, quòd ibi non Legatorum, fed Commiffariorum dignatione compariturí fint, ubi itidem fuper honoratiore loco certandum, ac Sequeftribus utendum fit, qui fortè negotium fufflaminaturi magis quàm promoturi fint, præfertim fi mutuò dicta non fideliter referant, aut finiftra interpretatione detorqueant. Concludebant igitur tractatus Stetini continuandos, ut tamen prius Gedanum proficifcerentur, de actis ad Regem Joannem Cafimirum relaturi. Quam in rem fcriptum exhibebant hoc fenfu: *quia cœpti de pace tractatus ob gravitatem negotii, ac difceffum Regis in Germaniam Holmiæ non potuerint abfolvi, eosdem ad quartum diem Augufti Stetini inftaurandos, & perficiendos effe.* Ita Legati re infefta difcefferunt, infignibus donis, quæ fedecies mille uncialibus taxabantur, mactati, quæ poft multam tergiverfationem demum acceptarunt. Intellectum fuit, Leffinio in mandatis fuiffe datum, prætenfionibus Polonorum cedere; fed fi à Svecis de cautione fuper non amplius turbando injiciatur, id ad fuos referre. Quo fine conventus Ordinum Poloniæ ad menfem Novembrem indictus erat, ad quem provocare decreverat Joannes Cafimirus eludendæ hujus anni expeditioni; velut non antea fat temporis fuiffet negotio huic difcutiendo, fi maturè evanidæ actionis ceffione imminentem tempeftatem decli-

Marginalia: 11. Jul. — 12. Jun. — Dalera. — 1655. — Colberg. — 14. Jul.

MARIS BALTICI PARS
POMERANIA
BRANDENBURG
SILESIÆ PARS
REGNI POLONIÆ
Milliaria Polonica communia
Auctior et Correctior Tabula Chorographica
REGNI POLONIÆ,
Vicinarumque Regionum, ubi itinera, quæ Seren.
Rex Sueciæ
CAROLUS GUSTAVUS
unà cum Exercitibus suis ab initio usque ad finem belli fecit,
nummeris denotantur, per supr. Castr. Metat. loc. E.I. Dahlberg.

SAMOGETHIÆ PARS
Palatinatus
Vilnensis
Palatinat°
PARS
Trokensis.
MAGNI
PALATINATUS
NOWOGRODI:
DUCATUS
PODLAS: ENSIS.
CHIÆ.
LITHUANIÆ
PALATINATUS
BRIESTIENSIS
Palatinatus
Lublinien
Palati: natus.
Chelmensis
RUSSIA
PALATINATUS
BELSENSIS.
RUBRA
BORUSSIA
DUCALIS
DUCATUS
MASSOVIENSIS.
Palatinat:
Czerzcovien
PALATI
NATUS SAN:
DOMIRI:
ENSIS
NOR
Konigsberg
Brandenburg
Kowno
Troki
Grodno
Georgenburg
Insterburg
Wilna
Angerburg
Augustowa
Rastenburg
Tykozin
Narew
Zambrowiz
Warsovia
Praaga
Stolzka
Lukow
Sokal
Belz
Olesko
Lubomle
Turiski
Woldzimirz
Horodlow
Samoiscie
Krasnik
Sandomirz
Opatowa
Radom
Kielze
Przemislaw
Rubieszow
Dubno
Kozka
Ratno
Leopolis Pol Wlzow al Reusch Lemberg
Grodek
Iawarowo
Rodimo
Przeworsk
Mosty
Mazouria
Chelm
Lublin
Parczow
Tuchenia
Biala
Briestie Litepski
Lachowiz
Horodek
Caminiec
Sacrzou
Nowodwor
Bielska
Mielnik
Wisznie
Soldau
Ostrolenka
Rozan
Pultowsk
Sieradz
Warka
Kozienice
Czersko
Wilkomierz
Opoczno
Piaseczno
Solec
Zawichost
Opalow
Stobnica
Polaniec
Cordier sculp.
54
53
52
51
50

N. 5

1655. declinare placuisset. Ab aliis creditum fuit, eos Legatos in mandatis habuisse satisfactionis loco Regi eam partem Livoniæ offerre, quæ adhuc sub Poloniæ Regno manserat, & Curlandiam salvo jure Ducis, ut hic deinceps feudum suum à Regno Sveciæ recognosceret, adjecta ingenti summa pecuniæ. Sed non nisi extrahendo tempori istos venisse cum alia indicio sunt, tum & illud præcipuè, quòd eo ipso tempore, quo iidem Holmiam ivere, à Cæsare duo Legati ad Czarem Moscorum missi fuerint, qui hunc in Svecos incitarent, & inter eundem atque Polonos rem ad compositionem deducerent, ostentata Poloniæ Corona in Czaris filium transferenda. Et uti Austriaci semper impedierint, quo minus res inter Sveciam & Poloniam componeretur; ita & Joannem Casimirum, Austriacis consiliis obnoxium horum instinctu tractatus elusisse, ut hisce in turbido piscandi occasio foret.

Wittenbergius in Poloniam movet. §. 14. Interim Wittenbergius paratis omnibus, quæ expeditioni requirebantur, legiones Svecicas quæ occasione motus Bremensis eductæ in ea provincia & Pomerania hibernaverant, tum Teutonicas Kœnigsmarckii opera conscriptas apud Stetinum contraxit, quæ præmissis machinis Odera superato in castris ad Dammum oppidum consederunt. *3. Jul. Damum. 4. Jul.* Ipse sequenti die Stetino eodem subsecutus exercitum lustrat, qui septendecim bellatorum millia explebat; quos duodecim machinæ majores, sexaginta minores comitabantur. Annonæ simul vehebatur, quantum in octo dies sufficeret, ne Brandenburgicis subditis molestia fieret. Quanquam hi Electoris jussu panis ac cerevisiæ affatim suppeditarent, Wittenbergio vicissim militem acri disciplina cœrcente. Dammo hic tubicinem cum literis Radziejovii præmiserat ad Palatinos Majoris Poloniæ, qui circa Usciam cum copiis consederant, ad deditionem ipsos solicitantibus. *Oustzie.* Cui ab his responsum: legatos plenis cum mandatis in Sveciam missos, de quorum successu optimè speretur. Interim confidere nihil hostile adversus se susceptum iri. *5. Jul. 7. Jul. Fridrichs-Walde. 8 Jul. Uchtenhagen.* Dammo movens exercitus Fridrichswaldam, inde per Uchtenhagam Freiwaldam attingit. Heic dum per unum diem quiescit Wittenbergius, convocatis ductoribus destinata Regis pandit, hortatus ut militem magna parte tironem diligenter instruant, quid in omnem casum ipsi agendum. Inprimis ne Polonorum clamoribus, quibus ingruere solent, moveantur, sed densatis ordinibus illos excipiant. Nam sparsos & laxatos certissimum exitium manere: nec ulli in fuga salutem quærendam ob velocissimos Polonorum equos. Tum provinciales leniter habeant, ut intra lares suos manentes militi necessaria suppeditent, cùm vastitate facta sibi ipsis famem conciliaturi sint. Hinc per Bemdorfum, Janschoviam, Wangerinum, Tranburgum facto itinere, Falkenburgum attingitur, non procul Poloniæ limite, *9. Jul. Janschow Wangrin Tranburg. 11. Jul.* quem Wittenbergius primus transit, exercitu inter alacres tympanorum tubarumque sonitus sequente. Perventum eo die Tempelburgum; quod oppidum insciis & invitis ducibus à milite direptum, qui hostili præda manus imbuere ardebat. *Tempelburg.* Draheimum situ valde opportuno arx quam quadringenti Poloni pridie ultro deseruerant, à Wittenbergio sexaginta peditum præsidio firmatur; quod & eam arcem obtinuit, donec Rex biennio post è Polonia in Daniam proficisceretur. *Draheim.*

Idem in copias majoris Poloniæ tendit §. 15. Hoechstedium inde & Cronam cum Wittenbergius pervenisset, intellexit copias majoris Poloniæ, quæ quindecim millia explere dicebantur, apud Usciam consistere, ut Svecos transitu Notecii fluminis arcerent. *Hoechsted. 12. 13. Jul. Crono. Notez. 14. Jul.* In quos rectà tendens Wittenbergius ipse cum aliquot equitum legionibus præcessit, hostium statui explorando. Primum agmen ducebat Wussovius præfectus vigilum, qui præcurrens catervas aliquot Polonorum cis angustias viæ deprehensas fudit, non sine multorum cæde, prosperum belli auspicium. *Wusson.* Reliqui in munitionem medio viæ aggere raptim extructam se conjecerunt, è qua, simul aliis suggestibus trans flumen excitatis in subeuntes Svecos fulminabant, his non segniter respondentibus. Quo minus vi transitum fluminis aperiret Wittenbergius, nox ingruens impediebat. Quanquam id sat arduum videretur, lata & profunda ad utramque Notecii ripam uligine, quæ angusto viæ aggere superanda erat, hostili exercitu in adversa ripa consistente. Tormenta tamen idoneis locis dispo-

1655. disponuntur, ut ſequenti die Poloni aggere viæ dimoverentur. Simul Conradus Marderfeldius cum tribus legionibus Schneidemulam mittitur, ut tranſitum ibi cuſtodientes Polonos trans flumen rejiceret. Qui diffugientes velut tranſitu jam potitis Svecis non parum terroris cæteris attulerunt. Aſt poſtero die ſummo mane à Polonorum caſtris tubicen adeſt, literas, afferrens ab Opalinio Posnanienſi, & Grudſinio Caliſienſi Palatino ſubſcriptas, queis ab armis ceſſatio petebatur, & colloquium diſcipiendis remediis, ut citra ſanguinem res componeretur. Id quod cupidè amplexus Wittenbergius Radziejovium Procancellarium, & Paulum Wirtzium cum aliquot ductoribus eò deſtinat, quibus Polonorum deputati deni utrinque medio inter extremas ſtationes ſpatio occurrerunt. Poſt humaniſſimam invicem ſalutationem Sveci ſvadebant, ut Poloni ultro Caroli Guſtavi Regis patrocinium amplecti velint, polliciti, cuilibet ſua ſacra ac libertatem ſalvam fore. A Radziejovio multa jactabantur de oneribus atque contumelia, queis Nobilitatem Polonicam Joannes Caſimirus affeciſſet, libertate ipſius multis modis malè habita. Ea ſuper rè Poloni ſpatium ſibi deliberandi ad pomeridianas usque horas depoſcebant: Stata hora eodem loco conventum; ubi cùm paululum dubitarent Poloni, annitente Radziejovio in certas leges convenitur; quæ & illo adhuc die ſubſcriptione à Wittenbergio, ac duobus Palatinis firmantur ratihabitione Regi reſervata. In cautionem Svecis ſtatim traditur caſtellum in aggere viæ cum ſex machinis: ac uterque Palatinus cum multis Polonorum proceribus lauta cœna à Wittenbergio excipitur. Capita conventorum hæc erant: Subjiciebant ſeſe „Palatinatus Posnanienſis, & Caſi„lienſis protectioni Regis Caroli Gu„ſtavi, cui fidem, & obſequium, qua„le Regibus Poloniæ hactenus præſti„terunt, pollicebantur. Penes Re„gem Sveciæ fore omnia Regalia, li„beram nempe diſpoſitionem bono„rum Reipublicæ, & Eccleſiaſtico„rum, teloniorum, & omnium pro„ventuum hucusque receptorum. „Tradebatur ſimul poſſeſſio Posna„niæ, Caliſiæ, Lesniæ, Miedzivi„ciæ, aliorumque opportunorum & „munitorum locorum in bonis Re„galibus ſitorum, quibus is uti poſ„ſit, prout commoditati & ſecurita„ti ſuæ convenire videatur. Depe„ditatu utriusque Palatinatus Rex „pro lubitu diſponeret. Viciſſim Wittenbergius nomine Regis Sveciæ hiſce Palatinatibus ſpondebat; „Cuilibet ſacrorum ſuorum exerciti„um in ſuis templis liberum fore, „nec minus cuique veterem liberta„tem per juramenta Regum ac leges „probatam ſalvam perſtituram. Præ„dia bonaque Nobilium à ſtativis & „hybernis militum, ac multo magis „à direptione immunia fore, & ſi „quid à milite in iſtos patretur, ſe„verè animadvertendum. Omnia „judicia & jurisdictiones reddendo „juri deſtinatas ſub nomine Regis „Sveciæ exercitum iri: tum dignita„tes Senatorias, & officia à Regibus „Poloniæ conferri ſolita, à Rege Sve„ciæ incolis Poloniæ conferenda. „Si quis ex incolis horum Palatina„tuum tranſactioni huic contradixe„rit, ac partibus Joannis Caſimiri Re„gis adhæſerit, ejus bona diſpoſitio„ni ac fiſco Regis Caroli Guſtavi ceſ„ſura. Ita quidem iſti Palatinatus cum quindecim militum millibus citra pugnam ſeſe dediderunt. Excuſabant id factum aliqui, quòd valido quantumvis equitatui pedes idoneus defuerit, rebus neceſſariis rite inſtructus: & quod ſpes pacis per Legatos in Svecia protrahendæ pleros que ſecuros reddiderit; perſvaſos armorum oſtentatione à Svecis nil niſi pacem quæri. Tum & ſimultates procerum inter ſe conſilia, adparatumque belli, & progreſſus turbaſſe, interveniente quoque multorum Procerum offenſa in aulam. Unde & oblatas à Brandenburgico ad tuendam Notecii ripam cohortes alios ſvaſiſſe recipiendas, alios ut ſuſpectas rejeciſſe. Denique cùm omnia ubique in Regno laborare viderentur, deſperationem demum ſubiiſſe, ac ſatius viſum, Regem Sveciæ mature protectorem amplecti, quàm victoris poſtea leges iniquiores ſubire. Nec dubium eſt, quin Radziejovii perſvaſiones multum huc contulerint; id quod & in frontiſpicio conventionis

Marderfeld Schneidemuhl.

15. Jul.

Super deditione cum Polonis agitur. Opalinski Grudſinski.

Duo Palatinatus Majoris Poloniæ dedunt.

Pars Exercitus Suec: hac transiit.
Notitz Fl.
Prata Palu dosa.
Pagus.
Raddou Fl.
Acies
Repræsentatio.
Difficiliorum Viarum circa Oppidum Ousztie et quomodo D. Marschallus Comes Wittembergius, postquam Nobilitatem vulgò Pospolita Rusziene et Exercitum Majoris Poloniæ, sub Posnaniensi et Calisiensi Palatinis, Opalinskio scil: et Grudzienskio, in deditionem acceperat, fluvium Notetz traiecit. d: 15 Iul: Anno 1655.
Peditatus Suecor:
16. Cohors Præt. Reginæ
17. Leg. Drakenbergii.
18 L. Tr. Schedingii.
19. 20. Leg. Irwini.
21. Leg. Oxenstiernii.
22. Leg. Essenii.
23 Leg. Tr. Wurtzii.
24 Leg. Trib. Fersenii
25. Leg. Comit. de Dohna.
26 Leg. Trib. Muscam.
27 Legio Essenii.
28 Leg: Ostrogothica
29 Leg. Com. Stenbo
NB Singulæ equitum turmæ quadraginta Sclopetariis interpunctæ
Trib. Stakleu Legio.

Exercitus
Polonorum
Castra
Polonica
Oppidum Oustzie
Notitz Fl.
Paludes
Paludes
Munimentum Polonicum
Terra Uliginosa
Paludes
Tres pontes deiecti
Tormenta Suec.
Tormenta
Statio primaria Suecorum
Suedici
Exercitus
Leg. Praetor. Reginae
Leg. Praetor. Regis
Trib. Ioh. Engelij
Leg. Comitis Konigsmarkij
Richer sculp.

X.6.

Ichnographia
Polonicæ Majoris, quæ
A. Porta Vratislavien.
B. Porta aquatica.
C. Porta magna.
D. Porta Molendaria.
E. Molendinum.
F. Porta Brommeria.
Via Vratislaviensis

Metropolis
se in fidem S. Reg
O. T. Iesuitar. vetus.
P. Colleg. Iesuitar.
Q. Templ. Parochiale.
R. Cœnob Dominicanor.
S. Molendin. novum.
T. Nosocomion.
V. Omnium Sanctorum
FLUVIUS
Subur bia
Via ad Templum Chatedrale
LAP. S

1655. nis exprimebatur. Cui & Rex ob navatam operam gratias egit, ac ut ita pergeret hortatus est. Qui haut segniter initio id negotium suscipiebat, passim per internuncios ac literas ingerens, ut Poloni abdicato Joanne Casimiro Sveciæ Regi accedant. Non deerant tamen multi Nobiles in istis Palatinatibus, qui eam conventionem improbarent, ac Palatinos perjurii arguerent, ad extremum libertatem suam se tuituros jactantes.

Wittenbergii Progressus per majorem Poloniam 16. 17. Jul.

§. 16. Post hanc deditionem factam equitatus Polonicus in diversa dilabebatur. Svecico exercitui biduum insumtum, quoad angustias istas, & Notecium flumen superaret. Inde uno die ad quietem sumto rectà Posnaniam tenditur, quò Radziejovius & Marderfeldius præmissi sunt ad deditionem urbi persuadendam; quæ & parum tegiversata arbitrio se Regis permisit. Quò & mox Wittenbergius itinere per Rogeznam & Golzinam sumto perveniebat; à Magistratu magnificè exceptus. Missus dehinc Radziejovius cum bis mille equitibus sub tribuno Bœttigero, quòd Thesaurarius Poloniæ cum manu aliqua accedere diceretur, protegendæ Posnaniæ. Huic injunctum, accurata disciplina militem continere, quò Poloni ad Imperium Regis Sveciæ allicerentur. Is aliquantum progressus referebat, Joannem Casimirum Regem à copiis malè instructum decrevisse Warsaviam deserere: eoque svadebat, ut Wittenbergius raptim cum parte exercitus eodem tenderet. Sed huic consultum non videbatur, tam altè se regioni hostili immergere, Joannis Casimiri viribus ac destinatis, & Polonorum fide nondum satis explorata. Cùm triduo ad Posnaniam substitisset exercitus, Scrodam inde accessit, ubi à Rege Wittenbergius mandata accepit, ne longius in Poloniam penetret, quousque ipse cum primario exercitu adesset. Igitur iste opportuno loco castris munitis consedit. Interim præsidium immittebatur Posnaniæ, Calisiæ, Miedziviciæ, quæ loca quantum posset munitionibus firmari jubebantur. Cæterum pedites ad Usciam deditítii, provinciis hisce orti, per tenebras passim ad suos quisq; lares dilabebantur. Ad Cernicoviam quoque trecenti id genus pedites sub signa Svecica recepti, qui itidem exceptis octoginta deserebant. Ad Flenam aliquot centuriæ interceptæ, quas inter viginti Germani Sacramento adacti, Polonis diffluentibus. Unde cùm Polonico militi parum fideret Wittenbergius, præsertim nondum virtutis specimine capto, & adversus populares suos pugnaturo, satius habebat conductitio Teutonico milite exercitum augere. Quo fine ad legiones aliquot conducendas diplomata inter ductores distribuuntur, pecunia isti usui è Polonicis hospitiis corradenda. Et quia manus illa, quæ cum Radzievio reliquum exercitum præcesserat, dissolutè agebat, eadem à Wittenbergio in castra revocata est. Petierat iste antea, ut quatuor equitum millia sibi traderentur, quibuscum seorsim rem gesturus sit. Id quod Wittenbergio consultum non videbatur, ne præcipua hospitia ab ipso delibarentur; & quia parum tutum erat homini ancipitis fidei tantum virium circumponere. Ut tamen in duo equitum Polonorum millia imperium haberet concessum. Cùm per complures dies ad Scrodam metatus esset Wittenbergius, jussu Regis Pisdriam, inde Stuptam se confert. Et quia Radziejovius retulerat, Siradiensem Palatinatum nondum ad suscipiendos tractatus comparuisse, uti promiserat, quòd longius absente Wittenbergio à Joannis Casimiri milite diripi metueret; hic tractatibus istis promovendis Coninum ad Wartam progreditur, simul ut medium se Borussicis & Polonicis copiis interponeret inhibendæ horum conjunctioni, ac viam in Borussiam panderet. Nam Joannes Casimirus Nobiles ad arma evocaverat, spe auxilii à Tartaris & Cosaccis submittendi animos ipsis addens: qui etsi jussa ejus aversarentur, apertè tamen ista abnuere non audebant, ne hostili modo ab eodem haberentur. Conino Wittenbergius Israëlem Ridderhielmium tribunum cum equitum manu Lanciciam versus ire jussit, qui ad Colam quadringentos Polonos sub Schoenbergio tribuno offendit, explorandi causa, & ut ejus tractus Nobiles ad Joannis Casimiri signa permoverent, emissos. Quos ipse impetu facto fudit, ereptis duobus signis, quadraginta cæsis, aliquot captis: reliqui fere in paludes compulsi. Referebant captivi, Joannem Casimirum

Margin notes: Posen. — 20. Jul. Rogozno Golzina. — Boettiger. — Warsau. — 25. Jul. Scroda. — Kaliz. Miedziviz. — 1655. Flen. — 7. 8. Aug. — Conin. 9. Aug. — 10 Aug. Ridderhielm. — Lonciz. Colo Schoenberg

1655. Lowicium perveniſſe cum quinque fere millibus, & expectare diſtrictus Sendomirienſis militiam. Palatinatum Lancicienſem, & Siradienſem ad arma vocatos obſequium abnuiſſe.

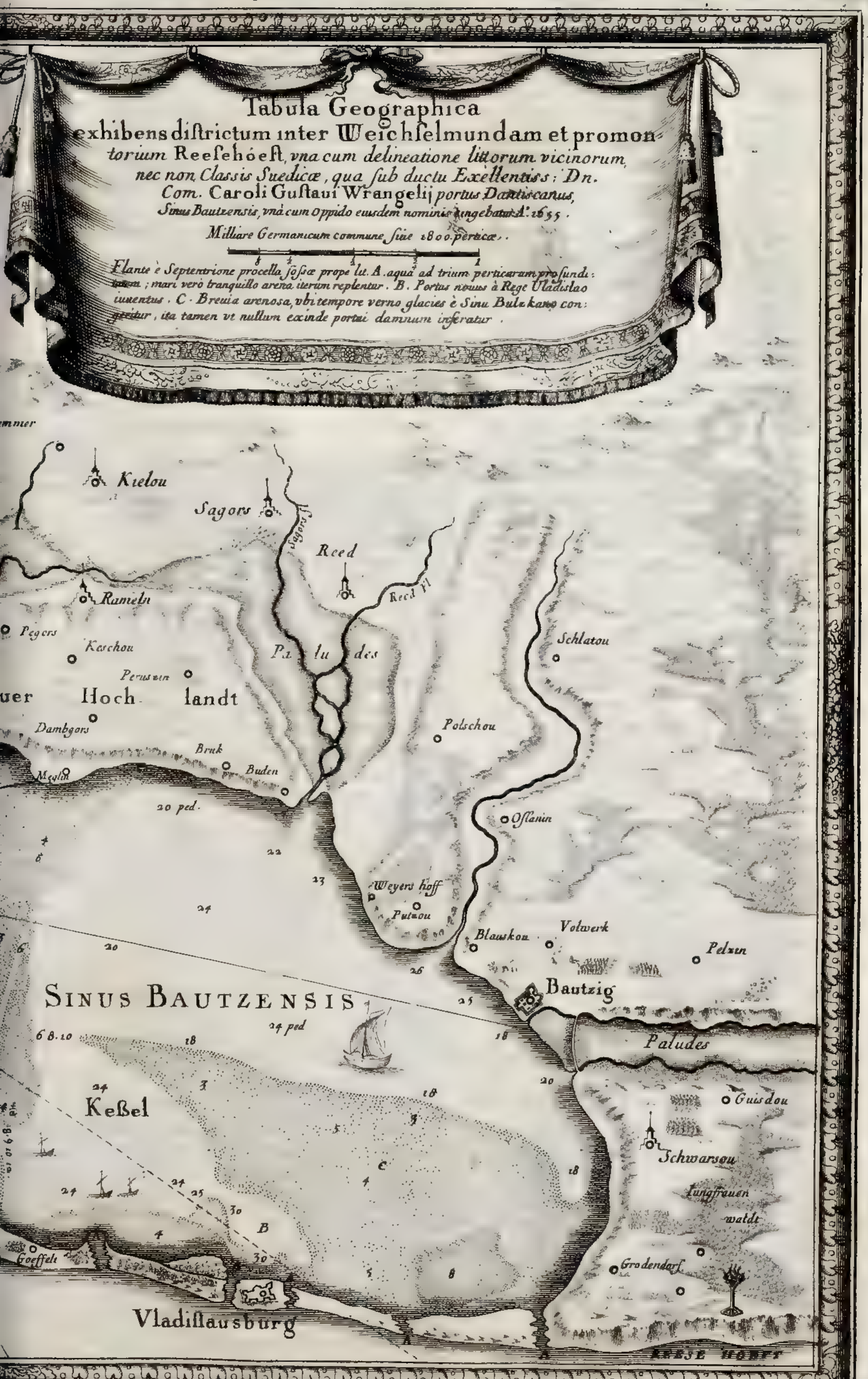
Rex è Svecia diſcedit. §. 17. Rex Carolus Guſtavus interim magna cum diligentia expeditionem accelerans res domi diſpoſuerat; quarum curam Senatui certis mandatis inſtructo commiſerat, rei militaris directione in Guſtavum Hornium collata, quem ideo è Livonia in Sveciam evocaverat. Ne exterorum principum miniſtri ipſum ſequerentur, quos conſilia ſua cominus rimari nolebat, ſpargebatur, ipſum intra trimeſtre in Sveciam reverſurum. Legatus Danicus multa cum *4 Jul.* teſtatione amicitiæ dimittitur. Inde Rex Daleræam vehitur, ubi claſſis quadraginta navium bellicarum cum multis onerariis ſtabat exercitu & paratu bellico onuſta. Pedes indigena novem legionibus conſtabat, ſelectus *9 Jul.* ac veteranus miles. Paucos poſt dies, poſtquam Reginæ, & proceribus, qui eum huc proſecuti fuerant, valedixiſſet, ſecundo vento oram ſolvens tota cum claſſe ſexto die felici navigatione ſub inſulam Grypswaldenſem *15 Jul.* adpulit. *Wolgaſt.* Inde aliquot dies Wolgaſti *Anclam.* moratus, per Anclamum Stetinum *29 Jul.* ſe contulit, quò & univerſus exercitus convenerat. Brevius equidem *Pillau.* videbatur per Pillaviam ſtatim Boruſſiam invadere. Sed potius viſum Regi per Pomeraniam in Poloniam irrumpere, ut Boruſſiam à Polonia ſepararet.

Claſſis ad oram Gedanenſem dimittitur. Heel. Dantzig. §. 18. Claſſis, expoſito in terram exercitu, duce Carolo Guſtavo Wrangelio in ſinu Pauzcenſi ſub Hela ſtationem capere jubetur diſtrahendis hoſtium viribus, ne univerſa moles Regi incumberet, ac ut Gedanum in partes traheretur. Ei in mandatis datum, à navibus portum Gedanenſem intrantibus, aut inde egreſſis vectigal exigere æquo modo taxatum. Circa quod etſi Rex initio Anglicis navibus prærogativæ quid indulgere præ Belgis conſtituerat; mox tamen re melius perpenſa omnes æqualiter haberi jubebat molliendæ Belgarum invidiæ ac ne abjectè nimis Anglos captare, tum ut jure magis ſuo, quàm reſpectu in certam nationem agere videretur. Eò ubi adpuliſſet, Gedanenſes ſalutaret, iisque ſignificaret; mandatum ſibi vectigal exigere, & merces bellicas detinere, quousque bellum cum Polonis duret, de cætero commercia ipſorum haut turbaturum. Quæ humanitas danda erat non tam Magiſtratui urbis, qui pro Polono obduruerat, quàm plebi, num qua fortè diviſio in urbe excitari poſſit. Si caſtella ab Uladislai, & Caſimiri nomine dicta Polonico præſidio obtineantur, illa occupare conaretur. Sed ſi Gedanenſis miles inſideat, eadem ne oppugnaret, niſi fortè aquationem impedire velint. Si Danica claſſis adveniat, & prope ipſum ancoras jaciat, ipſe inde digreſſus in aliquem ſe Sveciæ portum conferret, declinandæ cum Danis colliſſioni. Nam cum iſtis negotii nil Rex ſibi tunc eſſe volebat, ne ſi prævalere quidem iisdem poſſet. Sed ubi Belgæ veniant, & ipſe parem ſe illis, aut ſuperiorem judicet, eos vi inde conaretur repellere. Si Gedanenſes aut alii ſuper vectigali apud ipſum querantur, eos ad Regem rejiceret. De cætero hoſtilibus abſtineret, ac oſtenderet; juſſum ſe à Rege vectigalia exigere, quoad Gedanenſibus cum hoc convenerit. Enimvero vectigal iſtud Regi plurimum invidiæ, emolumenti parum attulit, quòd Gedanenſes telonium ſuum clauderent; & Belgæ in fretum Oreſundicum adpellentes, cùm de iſto vectigali audirent, omiſſo Gedano ad alios portus navigarent. Ita Regem ſpes ſua fefellit, è vectigalibus Boruſſicis idem ſibi emolumentum pollicentis alendo bello, quod Guſtavus Adolfus quondam perceperat.

Super tractatibus Polonicis mandata. Lillieſtroem. §. 19. Porrò Stetinum Rex evocaverat Joannem Oxenſtiernam, cui unà cum Joanne Lillieſtræmio in mandatis dederat abruptos Holmiæ tractatus cum Polonis inſtaurare, ſi quæ ab ipſis Legatio prout convenerat adeſſet. Sed quia interim facies rerum inſigniter mutata erat, allato jam nuntio ſuper deditione duorum Palatinatuum, interrogare jubebantur, num procuratorio inſtructi forent nomine Reipublicæ etiam excluſo rege Joanne Caſimiro tractandi, & quid ſatisfactionis offerant: & num amicos Regis Moſcum, Brandenburgicum, duosque

Urbs Dantiscum
Bischofsberg
Vistula fluv
H.Brunn
Monasterium Oliua
Kalk Schanz
Nerunga
Molendinum
Bootsmans lacht
Jasper See
Dantis
Weichselmunde
Zoppot
Cana
Vada arenosa nuper aggesta
Kalip
Navos Suecorum Stationaria
Hoch Redlou
Danziger Reide
Katzehoft
Dingen
Molendinum
Oxive
Oxiver hoft
Maris Balti
Heel
Ci
Classis Suedica
Danziger heisternest
Italianischer Haake
Bauzger heisternest
Casimirs Sc
Pars.
B. Lapointe sculp.

Tabula Geographica
exhibens districtum inter Weichselmundam et promontorium Reesehöeft, vna cum delineatione littorum vicinorum, nec non Classis Suedicæ, qua sub ductu Excellentiss: Dn. Com. Caroli Gustaui Wrangelij portus Dantiscanus, Sinus Bautzensis, vnà cum Oppido eiusdem nominis cingebatur A°. 1655.
Milliare Germanicum commune siue 1800. perticæ.
Flante è Septentrione procella fossæ prope lit. A. aquâ ad trium perticarum profunditatem; mari verò tranquillo arena iterum replentur. B. Portus nouus à Rege Uladislao inuentus. C. Breuia arenosa, vbi tempore verno glacies è Sinu Bulekano congeritur, ita tamen vt nullum exinde portui damnum inferatur.
Kielou
Sagors
Sagors fl.
Reed
Reed fl.
Rameln
Pegers
Keschou
Perusein
Pa lu des
Schlatou
Hoch landt
Dambgors
Polschou
Bruk
Buden
20 ped.
Osslanin
Weyers hoff
Putzou
Blauskou
Volwerk
Pelzen
Bautzig
Sinus Bautzensis
24 ped
Paludes
Keßel
Guisdou
Schwarsou
Jungfrauen waldt
Grodendorf
Goeffelt
Vladislausburg
REESE HOEFT

1655. que Palatinatus dedititios includere velint. Quod si intelligant, seriò rem ab ipsis agi, ad Regem referrent, ac pressiora mandata expectarent, interim tractatus probabili obtentu extraherent. Mox tamen cùm Rex Lessinium per Majorem Poloniam Stetinum tendere intelligeret, ipsi scribebat; cùm res interea valde mutata sit, omisso Stetinum itinere in Polonia sibi occurreret. Quod si tamen is utique Stetinum pertenderet, Commissarii Svecici jubebantur ipsi persvadere, ut secum Thorunium proficisceretur; quòd Rex credat, plus fortasse tractationis fore de subjectione Poloniæ, quàm aliis rebus, quæ commodius intra ejus Regni limites, quàm alibi suscipi queat.

Rex in Poloniam tendit. §. 20. A Brandenburgico Electore Rex per literas innoxium transitum petierat; à quo ipse per Legatum salutatus fuit, gratulatione super felici adventu addita. *29. Jul.* Inde lustrato apud Stetinum exercitu, qui bellatorum quindecim millia explebat, eo diligentius iter urgere instituit, quo ampliorem successus spem primordia belli à Wittenbergio edita faciebant, *31. Jul.* qui & vehementer ipsius adventum optabat. Itaque biduo post cum exercitu *Furstenau. 3. Aug.* Dammo movens Arenswaldum, inde Furstenaviam tendit, ubi dies una exercitui ad quietem indulta. *5. Aug. Teupiz.* Postera die Poloniæ fines ingressus ad Teupiciam oppidum uno die substitit, severo edicto promulgato, ut petulantia & injuriis in inermes miles abstineat, exemplis quoque passim in noxios editis; etsi modico fructu, cùm conductitium militem sola præ*Czarnicou.*dæ libido in bellum pertraxisset. Hinc apud Czarnicoviam Notecius lata utrinque uligine transitu difficilis nemine obsistente superatur; ubi Gustavus Otto Stenbockius cum peditatu, ac parte equitatus, machinisque quarum sexaginta majoris formæ, *Nackel. Bomberg. Platting.* centum octodecim minores erant; recta via Nackelam tendere jubetur. Ad *11. Aug. Jembiz. Kletzou.* occupandam Bombergam exadversum Thorunio sitam Andreas Plantingius cum valida equitum manu mittitur. Ipse Rex per Jembitzam, *Gniesen.* Rogoznam, & Clezcoviam magnis itineribus Gniesiam contendit. Cùm Ragoznæ propinquaret, Palatinus Calisiensis, Gniesnæ Posnaniensis eidem magna equitum caterva stipati occurrerunt, amplissimè de fide sua testati, quos omnibus clementiæ signis delinire Regi curæ fuit. Petebant isti sponsionem cum Wittenbergio initam à Rege confirmari, quòd sibi fixum sit protectioni ipsius subjectis fidem & obsequium constanter exhibere, prout antea Regibus Poloniæ obligati fuerint. Quibus Rex demonstrabat: Se quidem in ipso„rum desideria explenda pronum; „sed sibi nondum constare de omni„bus, quæ circa conventionem istam „acciderint; simul intellexisse, non „solùm Archiepiscopum Gniesnen„sem, & Posnaniensem præsulem, „aliosque Clericos in istis Palatina„tibus, sed & Castellanos, ac multos „Nobiles protectionem suam abnue„re. Cùm tamen sibi utique vicissim „cautum esse oporteat de fide & ob„sequio omnium, qui hosce distri„ctus incolunt. Tum ipsos non pos„se pro cæteris cautionem interpo„nere; nec sibi consultum videri „adversus refractarios eo, quem pa„cta permittunt, rigore uti. Igi„tur Coninum sequi agmen jube„bantur, ubi ipse cum Wittenber„gio locuturus sit. Eo loco mox conventa à Rege citra exceptionem firmantur, ac ceteri edicto invitantur, ut & ipsi protectionem Svecicam amplectantur. Accesserunt toto hoc itinere ad Regem plurimi Castellani, præfectique Regii, ac Nobiles, qui ejus sese tutelæ submittebant, quibus ut à licentia militari cautum esset, diplomata Regia, milesque tutelaris promtè indulgebantur. Isti cùm Regis humanitatem, agendique vigorem perspicerent, maxima se admiratione atque adfectu in eundem perfundi testabantur, ac Uladislao IV. ipsum adsimilabant, Polonis insigniter æstimato atque dilecto; vel quòd seriò tanti Principis virtus animos ipsorum in sui venerationem traheret, vel quòd simulato in tempus obsequio primum victoris impetum eludere præsentibus rebus unicum remedium ducerent, quoad mutata belli facies alia consilia suppeditaret. Sanè non obscurè isti „fremebant; Joannis Casimiri Regis „pervicacia hanc Poloniæ calamita„tem attractam, qui sua cum factione „patriæ amantium civium consilia

1655. „eluferit, fubinde pacem cum Svecia „maturandam ingerentium. Augebat inclinationem animorum quod circa id ipfum tempus Vilna primaria Lithuaniæ urbs, à Mofcis occupata nuntiaretur, fic ut fervitio imminente Carolo Guftavo fe fubdere, quàm à Mofcis excidium, aut duriffimum jugum fubire tolerabilius videretur. Gniesnæ porrò Capitulum Regis fe protectioni fubmittebat. Sed ipfe Archiepifcopus Joannem Cafimirum comitabatur. Dimittuntur inde, qui arcem Crufevitzam lacu fere circumfluam, ex quo Notecius fluvius originem trahit, occuparent: fimul alia circum oppida, Flena, Nackela, Mefericia, Posnania, Califia, Coftena præfidiis obtinentur, queis injunctum ea loca quantum poffint novis munitionibus firmare. Gniesna movens Rex apud Coninum Wittenbergii cum exercitu, qui in aciem explicatus adventantem feftivis explofionibus excepit, conjunctus eft. Quò & Steinbockius, qui cum graviore agmine recta via adproperaverat, accedebat. Ita univerfus exercitus, triginta quatuor bellatorum millia explens, Colam tendit, Wartam ibi fluvium fuperaturus.

Krufeviz.

Meferiz. Koften.

§. 21. Aft Joannes Cafimirus, qui hactenus fucceffum legationis Cæfareæ in Mofcoviam captans tractationem Stetinenfem neglexerat, cùm tanta mole Carolum Guftavum vifceribus Poloniæ fe infundere confpiceret, nullis quæ hunc fifterent in promtu viribus, fubdolæ pacis negotiatione tempus extrahere inftituebat, ut ruentibus rebus reparandis fpatium foret, fimul aliorum fe in Sveciam conatus explicare poffent. Igitur dum ad Colam aliquot per dies hæret Rex, à feftinato itinere exercitum refecturus, rerumque faciem in Polonia penitius infpecturus, à Joanne Cafimiro miffus adeft Chriftophorus Prziemfcius Cubicularius, gratiofum apud Svecos nomen, quòd & ipfe belli Germanici initio fub Guftavo Adolfo Rege militaverat, ipfiusque frater Sigismundus fub ejusdem belli finem egregiam operam navarat. Adferebat hic à Joanne Cafimiro literas fiduciarias, aliamque epiftolam, qua hic hoftilia fe meruiffe negabat, pacique fe pronum declarabat. Habebat etiam à Senatoribus literas legationi fidem facientes, quæ hanc duntaxat infcriptionem præ fe ferebant: *Sacræ Regiæ Majeftati Sveciæ, Domino noftro colendiffimo*; fed quæ non acceptabantur, quòd Regis nomen ac titulus expreffus non effet, & quia vocabulum *colendiffimi* faftigio Regis inferius videbatur. Præfertim cùm pauci tunc Senatores apud Joannem Cafimirum agerent, ac fufpicio effet, eas literas non ab ipfis fcriptas, fed eorum nomine à Rege concipi juffas. Is igitur Prziemfcius ad Carolum Guftavum admiffus in hunc fenfum „verba fecit. Regem Joannem Cafi„mirum fatis mirari non potuiffe ac„cepto nuntio de Wittenbergii intra „fines Poloniæ irruptione; multoque „magis inopina rei novitate confu„fum, cùm ipfum Regem valido exer„citu ftipatum fubfequi intellexerit. „Unde fe veniffe fcifcitatum, quo ani„mo atque impulfu, fcopoque id fa„ctum fit. Sanè acres fuiffe caufas „oportere, quæ hactenus neque tra„ctatibus pacis, neque miffis in Sve„ciam Legatis, neque per facrofancta „induciarum pacta reprimi potuerint. „Sibi quidem à confcientiis fuis nihil „exprobrari, quod tantis irarum flu„ctibus orginem præbuerit, & quod „tam afpera vindicta Rex fibi plecten„dum ipfe fumferit. A fe induciarum „leges fanctiffimè obfervatas. Dum „Sveci bello Germanico implicantur, „Polonos florentiffimis fuis rebus fæ„piffimè in focietatem belli ab ifto„rum hoftibus & æmulis folicitatos, „ac proclivem fuiffe nocendi occafio„nem; fed fidei apud hos fanctimo„niam, quæ oftentabatur utilitati femper „præponderaffe. Si privati quidam „in Cæfaris partes proni arguantur, „multos viciffim apud Svecos ftipen„dia meruiffe, Boruffos, Curlandos, „Polonos ipfos, quos inter fratrem „Sigismundum Regi notum nupero „bello à barbaris cæfum. Se quoque „non folùm fub Guftavo Magno Regis „avunculo tirocinium pofuiffe, fed & „non ita pridem Regi Galliæ Sveco„rum fœderato haut invalidam Polo„norum manum adduxiffe, ac per „triennium operam non fpernendam „navaffe. Si qui in Cancellaria erro„res fint admiffi, tanti non effe, ut „bello vindicari debeant. Num igitur „fortè divitiarum & prædæ cupido „tantum exercitum in Poloniam per„traxerit? Enimvero conftare fibi, eam

Jonnes Cafimirus ad Carolum Guftavum legatum mittit. 16. Aug.

Colo.

Prziemski.

Prziemfcii oratio.

1655.

Situs Oppidi
COLO
in Polonia maiori, vbi
Seren. Rex Sueciæ audito
Regis Poloniæ cum copio-
sissimo exercitu aduentu,
fluuium Wartam trajecit,
aciemq; instruxit ad d.
17. Aug. A. 1655.
Statio primaria
Warta
Fluuius
Castellum destructum
Sæ Ræ
Ablegatus Polonicus Prz
mandata exponit in Castris ad Op
d. 16. Aug: A. 1655
Oppidum Colo
J. Le Potre sculp
A. S. R. M
B. Legatus Ser. Regis Poloniæ.
C. Illustr. Dn. Mareschallus com. Wittenb
D. Illust. Dn. Carol. Mag. Marchio Baden
E. Illust. Dn. Philippus Pr. Palat. Sultzba

Acies Suecorum.
Tentoria S. R. M. Sueciæ
um Colo
mola
Warta fluvius.
Sueciæ,
sky, Regis sui
um Colo
N.9.

1655. „eam labem ab animo Regis longè „abesse: & quid opum è tam misere „lacerato ac vastato Regno extorqueri „posse? jam octo annos elapsos ex quo „atrocissimis vexetur bellis Polonia, „cladium numero annos æquante, „fusis totidem exercitibus, reparatis„que. Quodnam Regnum tantis „damnis tolerandis suffecerit? qui the„sauri non exhauriantur? Venisse Re„gem jam in pingvissimam Poloniæ „partem, & à belli calamitatibus re„motiorem. Sed si miserorum heic „provincialium paupertatem cogitet, „& ex his de aliis partibus judicet bel„lo sedem præbentibus, clarè adpari„turum, quàm longè infra opinionem „divitiæ Polonorum sint. Nullas heic „opulentas urbes, nullos divites mer„catores, nullas auro argentique fo„dinas. Omnes Polonorum opes an„nuo agrorum proventu & pecoribus „constare; his per hostilem proprium„que militem absumtis cessare agri cul„turam juxta ac tributa, ac utrisque „famem imminere. Cùm itaque nec „injuriæ nostræ, nec opes bello cau„sam præbuerint, suspicandum nobis „restare, aliis calcaribus Regem urge„ri, nimirum gloriæ ac famæ cupidi„ne, inanissimis animi humani deli„ciis. Sed quam heic Gloriam, cum „immanissimis hostibus de vita ac sa„lute certantes invadere? Solidam „gloriam in eo quærendam, ne aliena „concupiscantur, & suum cuique tri„buatur. Famam aqud nos spargi, „venisse ipsum tuendæ Poloniæ. Id si verum est, tutetur nos adversus atro„cissimos hostes, ac libero populo li„bertatem ipsa vita cariorem ne adi„mat: servet Regnum Regi legitimè „electo, & consanguineo. Tunc se „ipsum non protectorem solum, sed „& benefactorem agnituros, ac velut „Servatori tropæum erecturos. Hac „via solidiorem gloriam quæri, quàm „si plura Regna jugo subdantur. Ast „si Rex id propositum sibi habeat, ut „Poloniam armis subigat, falli eum, si „credat, etiam ubi fortuna belli sese „ipsi mancipio addixerit, imperium „id unquam stabile fore, aut Polonos „cum Svecis bona fide uniri posse. „Immane quantum separata esse ea „Regna, per ipsam naturam mari in„terfuso diremta; quorum populi in„dole, sacris legibus, moribus, lin„gua, vestium formis discrepent. Nil „commune duobus populis esse præ„ter indomitos spiritus, alieni servitii „intolerantes, & qui nunquam eous„que frangi possunt, ut unus alterius „imperium laturus sit. Ne crederet „Rex Poloniam armis subactam mo„derato imperio regi posse: gladiis & „crucibus opus fore. Quid autem „gloriæ esse, clementem & benignum „Principem ultro sibi necessitatem im„ponere, ut non possit non in crude„lem & infensum dominum degene„rare. Iniret ergo Rex aliam gloriæ „viam, ac placatum in Polonos ani„mum sumeret. Petere jam se pacem, „bellum deprecari, ac submissè rogare, „quid Rex ab ipsis exigat ad satisfacien„dum paratis. Modo tantisper subsi„stat, nec infensum exercitum ulte„rius pergere sinat, sed sæpius abru„ptos pacis tractatus instaurare digne„tur. 1655.

Regis responsum. Biœrnclo. §. 22. Huic jussu Regis à Matthia „Biœrnclovio responsum: De causis „belli Joannem Casimirum Regem „dictante propria conscientia satis ju„dicare posse, si antehac acta memo„ria remetiri velit. Statim atque „ipse Sceptrum Sveciæ capessierit „monitum istum ferri non posse am„plius literas sibi præjudicio ceden„tes, ac inanes missiones, ac periculo„sas hinc inde machinationes. Ea ad„monitione non modò nihil pro„fectum, sed & acrius ab isto in per„niciem Sveciæ agitata consilia, quæ „ni præverterentur, summam rerum „apud nos periculum incursuram „fuisse. Ista cum orbis notitiæ sint „exposita, sigillatim exponi in præ„sens supervacaneum esse. Nunc se „confisum auxilio Numinis, & justitia „causæ sequi constituisse, quod ratio „belli dictitat. Si quid ipsi propone„re placeat paci inserviturum, Com„missarios destinandos ad ipsum au„diendum, & rem disceptandam. In„ducias annui non posse. Inde lingua Teutonica suo nomine alloquebatur Regem Prziemscius; cui Rex humaniter respondit, de studio suo in pacem multa testatus. Tractatus pacis Holmiæ cœptos Stetinum remissos. Nuper quoque suo jussu Cantersteinium Lessinio significasse, ut dum è Polonia Stetinum tendit, ipsum accedere, ac de pacis legibus proponere velit. Quod si Joannes Casimirus judicet, tractatus in Polonia commodius posse obiri,

1655. curaturum se, ut solida via negotium procedat, locum in propinquo eligendi optionem cognato se suo relinquere. Regerebat Polonus: commodissimum fore medium inter duo castra locum eligere, ab utrisque duodecim milliaribus distantem. Addebat, num pace Regis fieri possit, ut Joannes Casimirus ipse eum accedat. Cui Rex subridens; cùm tam prope invicem absint, se cognatum suum huc proficiscendi onere levaturum; ac sperare, se honore colloquii ipsius mox fruiturum. Congressi mox sunt cum isto Cantersteinius, & Bicernclovius; sed cùm nulla tractandi facultate eundem instructum pateret, nihil aliud actum, quàm ut causæ belli, & quid indignitatum Sveciæ illatum foret, latius deducerentur. Abeunti literæ ad Joannem Casimirum referendæ à Rege traditæ sunt, quibus denuo de causis armorum exponebatur, ac honestæ tutæque paci acceptandæ se paratum, cui conciliandæ ut Legati cum plenis mandatis ad se mittantur, invitabat. Creditum à multis fuit, Prziemscium istum Borussiam Regiam Carolo Gustavo obtulisse, eumque in finem jam *chartam* quam vocant *blancam* secum habuisse; quam & acceptare debuisse Regem rationis fuerit. Enimvero tale quid à Joanne Casimiro oblatum nunquam fuit, cui nihil aliud quæsitum, quàm ut per inanem de pace negotiationem agendi in campo tempora eluderet, quoad auxilia, sociosque belli aliunde excitasset. Sicuti & qui dein ad Regem Cracoviæ assidentem mittebatur Broncovius, Sockazoviensis Castellanus non minore verborum pompa perorans nil aliud quàm progressibus Regis moram injicere instituit petitis literis tuti itineris pro Lessinio & Georgio Lubomirio, ad tractatus pacis obeundos destinatis. Quas & Rex citra moram tradidit, in arbitrium Joannis Casimiri collato, quem locum, quodve tempus pro præsenti rerum facie commodissimum judicet tractatibus suscipiendis. Cæterum quanquam Prziemscius ultro fatetur, Joannem Casimirum & alios mirari, quomodo tam accuratè disciplina apud Svecicum exercitum servari queat: haut eo secius agrestes per Palatinatus dedititios in palantes milites sævire cœperant. Quo intellecto Rex edicto, talibus ut abstineant, pro-

25. Aug. Broncofski.

20. Aug.

vinciales monet, gravissimas pœnas interminatus. Si quis ab aliquo milite læsus sit, eum arreptum proximo præsidio sisteret, haut dubiè pœnas daturum. 1655.

§. 23. Satis jam perspiciebat Rex Joannem Casimirum ab ingenio nondum discedere, & quicquid de studio pacis jactaret, id unicè spectare, ut tempus extrahendo primum ipsius impetum eluderet, ac interim totius Poloniæ vires, ac Tartarorum auxilia à tergo excitaret, Mosco inde, atque Austriacis, aliisque in arma adversus Svecos pertrahendis. Igitur cùm id quidem minimè omnium placeret istius se ludibriis præbere, aut invitantem fortunam destituere, super eo duntaxat paululum addubitatum fuit, an non omissis in præsens spatiosis Poloniæ provinciis, statim Borussia foret petenda, quæ præcipuum hujus belli præmium sperabatur. Ita quippe in Conventu Ordinum Sveciæ, cùm super modo bellum gerendi consultaretur, placuerat, ut Rex quidem hinc Wittenbergium Majori Poloniæ, inde Magnum Gardium Lithuaniæ immitteret, distrahendis Polonorum viribus. Statim tamen robur exercitus sui in Borussiam verteret, eaque occupata ac firmata hostem arcuisse inde satis haberet Gustavi Adolfi ad exemplum. Si enim ad totum Regnum occupandum animus adjiciatur, vires Svecicas per tam laxa terrarum spatia diffusas ultro collapsuras, ac non posse non universam Catholicorum molem in ipsos ruere, artibus ac vi destinatis hisce frangendis. Contra minorem fore invidiam, si præter Borussiam nihil affectari videatur; & modicum intra spacium vires melius servari, ac ingruentes hostes facilius propelli. Fortassis & Gedanenses permoveri posse, ut in partes transeant, si citra moram vacillantibus adhuc animis cominus vis admoveatur, antequam adversa Sveciæ factio prævalere ibi possit. Hoc rerum Svecicarum fundamento posito, facilius Polonos permoveri posse, ut jactura istius provinciæ pacem redimant, quàm si ad desperationem adactis necessitas imponatur extrema tentandi. Quia tamen hoc modo Polonis tempus concedebatur ad universas vires à tergo excitandas è provinciis bello adhuc intactis; satius visum territis instare, nec spatium

Rex in Joannem Casimirum tendit.

Ichnog
Quibus S R
Arcem et Sede
A Arx super
Hortus Archi Episcopalis
Rassna Fl.
Paludes
Profun
Monasterium dirutum
Pars oppidi
Louitzy
Xenodochium
L.I.D.B. delin
Prosp
Lo

hia operum
ueciæ Louitzium
Anno 1655.
B. Arx inferior .
Prædium
Paludes
Paludes
us Arcis
ITZII.

N 30,

V I S T U L A

VARSAVIA
oniæ ordinaria eo
i S.RM. Sueciæ d.30.
occupabatur
FLU.
um 6 Statua R. Sigismundi 7 Porta Cracovien
n Principis Caroli Ferdinandi.

N. 11.

1655. tium ad reparandas vires, animosque resumendos indulgere. Ac ignavum habebatur, quò fortuna invitare videbatur sequi non audere. Nec deerant, qui ipsam Poloniæ coronam velut ex facili ostendebant, ac uno & altero prælio totum bellum patrari posse. Simul quæ consilii inopia, & consternatio devotionis incitamenta apud dedititios Polonos exprimebat, velut sinceræ fidei & affectus in Carolum Gustavum documenta interpretabantur. Quorum & multi immensa fortunis suis incrementa animo præceperant, si id consilium successisset. Ita hæc sententia prævaluit, ut Rex dilata Borussia ipsum caput rerum in Polonia petere institueret, velut cæteras partes ultro tracturum. Igitur citra moram placuit castra Joannis Casimiri, circa exciendos toto Regno Nobiles satagentis, & Warsaviam petere. Quo fine iste Cola movens toto cum exercitu Clodavam, inde Sobotam tendit, si Joannem Casimirum duobus ultra Piontecam milliaribus consistentem comprehendere posset. In itinere Svecorum præcursores aliquot Polonorum catervas acriter multabant, plurimis cæsis, & magna impedimentorum parte capta. Ast Polonus Carolo Gustavo ingruente consistere non ausus, magna cum trepidatione Cracoviam versus se recipiebat; ad quem insequendum Rex Wittenbergium valida cum manu Ravam properare jubet, datis ipsi atque Alexandro Erskeino mandatis, ut si qui Palatinatus deditioni se offerant, eos in fidem recipiant his fere legibus; ut sua cuique sacra salva sint, Nobiles ob omnibus oneribus exemti agant, nisi quòd sustentando exercitui annonam, quantum necessitas exegerit, haut gravatim suppeditaturi sint. Tum ut Joannis Casimiri imperio renuntient, & Regni Regnoque Sveciæ fidem atque obsequium promittant.

Clodava. Sobota. Piontec. Cracou. Rava. Erskein.

§. 24. Reliquus exercitus rectà Warsaviam tendebat. Obiter Lowicia arx occupatur, ac præsidio firmatur, ubi multos Moscos, qui captivi detinebantur, Rex libertate donatos, & equis instructos, in Lithuaniam ad suos abire permisit. Inde Rex cum tribus equitum legionibus, duodecim peditum centuriis prægressus, Stenbockio cum mole exercitus subsequente, tubicinem Warsaviam præmisit, qui urbi deditionem imperaret. Quæ quidem defensionem non ausa, quosdam è decurionum numero Regi obviam ire jussit, qui urbem ipsius arbitrio dederent. Inventæ heic centum viginti quatuor machinæ æneæ, cum non exigua paratus bellici, & annonæ copia. Eorum qui urbe profugerant, domus direptæ: qui remanserant, bona salva retinuerunt. Rex Wiastowæ in prætorio Regio prope urbem diversatus est.

1655. 30 Aug. Warsavia occupatur. Wiastowa.

§. 25. Rebus ita prosperè fluentibus præcipua Regis cura erat, ut novis delectibus exercitum augeret, quia tot oppidis tuendis præsidia magnum peditatus numerum absumebant. Et in Germania quidem affatim militum cogi poterat, plurimis in eam expeditionem cupidè ruentibus, ni rerum gerendarum nervus attinuisset, argento, quod hinc inde mutuò sumebatur, tantis erogationibus haut sufficiente. Nec parum remoræ injiciebant Nobiles in Posnaniensi & Calisiensi Palatinatu, qui Svecicos ductores ad Silesiæ fines militi colligendo vacantes, passim opprimebant, aut dissipabant; vetere in Svecicum nomen odio imbuti, ut qui bello Germanico multos Svecicos palantes insidiis excipere sveverant. Eos Rex comprehendi, aut si latitarent prædia ipsorum incendi jussit, non alio effectu, quàm ut animi magis utrinque irritarentur. Warsaviæ quoque Rex edictum promulgat, quo Masovios, & vicinos isti urbi populos ad deditionem invitat. Struendæ in Borussiam viæ Stenbockio injunctum, assumta parte exercitus Novodworæ ad confluentes Bugi & Vistulæ castra munire, ac Vistulam ponte insternere.

Regis ad ulteriores progressus dispositio. Novodwor Bug Weixel.

§. 26. Warsaviæ, vicinisque circum Palatinatibus Rex Gubernatorem Benedictum Oxenstiernam imponebat; cui adjungebatur Claudius Ralambius, & Gustavus Banerius Caroli F. ut cum illis tractatus susciperent, qui in fidem Regis predituri se essent. Quo fine & paulo post Biœrnclovius & Cantersteinius mittebantur. Quibus aliquo post tempore Ericus Oxenstierna Cancellarius accedebat. Rebus Warsaviæ dispositis, Rex Ravam se ad Wittenbergium conferre instituit, adversa valetudine tentatum, & qui hosti utut cessim semper eunti impar erat. Joannes Casimirus quippe,

Rex in hostem tendit. Ralamb. Baner.

1655. *Wolwors.* quippe, qui hactenus numeroso cum equitatu ad Wolworsam constiterat, cum Wittenbergium se præterito recta Cracoviam tendere animadverteret, & ipse per Inowlocam eodem prævertere contendit. *Inowlox 2 Sept.* Accidit heic, cum Wittenbergius jam Opoznam pervenisset, *Opzno.* ut centum viginti equites, qui postremum agmen claudebant, dum impedimenta tardius incedentia expectant, à decem Polonorum vexillis circumfusi, numeroque obruti cæderentur, aut caperentur, Subtribuno Forgello, *Forgel.* qui eos ducebat, & præfecto vigilum ægrè elapso. Qui exiguus licet successus Joanni Casimiro id animi addidit, ut Wittenbergii castra ad Opoznam oppugnare instituеret. Sed mox Carolus Gustavus cum aliquot equitum legionibus Warsavia accelerans, ac ibidem Wittenbergio junctus hos conatus dispulit. *4. Sept.* Interim isto vix Warsavia digresso Gerhardus Dœnhofius à Joanne Casimiro missus adest, *Dœnhof.* apud Benedictum Oxenstiernam super pace propositurus. Sed quem Rex ad se mitti, & si qui alii eo nomine venerint, jussit. Injiciebat iste de induciis, expediendæ eo celerius paci; simul innuebat, circa cessionem Livoniæ difficultatis nihil fore. Cæterum de Borussia tradenda spei nihil ostendebat. Cui Rex reponebat: si quid se velit Joannes Casimirus, Legatos plenis cum mandatis mitteret: & si in præsens vix temporis satis supersit tractatibus agitandis, cum facilè animadvertat id unicè à Polonis agi, ut mora interjecta ipsius successus eludant. Cæterum cum ad Opoznam biduum Rex substitisset, mox Czarnovam uno inde milliari moturus, *6 Sept. Czarnova.* Joannem Casimirum cum decem amplius equitum millibus, sed nullo peditatu, in aciem dispositis ante id oppidum consistentem reperit. Rex velut decertandi occasione oblata lætus statim & ipse suos in aciem explicat, catervasque equitum cum hostibus velitatum emittit, *Conflictus ad Czarnovam.* qui medio inter duas acies spatio non segniter invicem concurrerunt. Mox & machinis in hostem fulminari cœptum. Cum res ad justum jam prælium spectare videretur, subitò densissimus imber gradum sistere subegit. Fuere tunc inter Polonos, qui durante imbre Svecos strictis acinacibus invadi svaderent, quòd igniaria arma madore inutilia forent reddita. Sed aliis arma, funesque incensos sub vestibus tegi monentibus, satius visum maturè de receptu cogitare. 1655. Itaque cum mox imber remitteret, effuso cursu Poloni se in vicinam sylvam subduxerunt. Regi istos pari celeritate persequi non visum, ne solutis suorum ordinibus Polonis fortè animus subiret confusos & à peditatu separatos invadendi. Ita satis habuit tunc ad mille Polonorum cecidisse, omniaque horum impedimenta, quatuor plaustrorum millia erant, intercepisse. Nec ultra duo milliaria fugientibus insistere placuit. Joannes Casimirus dilapsis plerisque Nobilium equitibus, cum reliquis Cracoviam versus se recepit.

§. 27. Rex fortunæ instandum, nec hosti spatium se recolligendi concedendum ratus, *Hostis ad Cracoviam pellitur.* è vestigio Polonos magnis itineribus insequi, mediumque se istorum copiis inserere instituit. Nec conatibus successus defuit, dum ad unum à Cracovia milliare ita improvisus hosti ingruit, *15. Sept.* ut nuntios tam subiti adventus præverteret. Ast Poloni conspectis Svecorum præcursoribus deserta raptim castra, quæ trinis ante urbem locis posuerant, incendunt, & magna cum trepidatione trans Vistulam confusis ordinibus se proripiunt, ne unico quidem ad velitandum prodire auso. Suburbio quoque Cleprae ignis à Polonis injectus fuit. Primum Svecorum agmen octingentis equitibus constans ducebat Bretlachius tribunus, *Bretlach.* qui per conflagrantes suburbii ædes ad portam usque urbis nemine obsistente ruebat, quam & ipsam apertam inveniebat, ut nullo negotio in eandem penetrari potuisset, quòd omnes præsidiarii in arcem sese contulissent. Sed ipse insidias veritus, occasione tam egregia uti non ausus retro cessit. Rex trepido Polonorum receptu conspecto, cum hos in altera Vistulæ ripa pedem fixuros arbitraretur, eodem die dimidium infra Cracoviam milliare ad fluvium accessit, vado transiturus, simul castellum invasurus Palatini Cracoviensis manu firmatum. Sed quia Poloni statim per aliquot milliaria retrocedebant, haut consultum Regi visum, equitatum continuato itinere fatigatum protinus in hostem rapere. Missus tamen tribunus Israel Ridderhielmius cum

Nomina Legionum Succicarum
Equitatus.
1 Reginæ Legio
2. Campi Mareschalli Wittẽbergy Legio
3. Prætoriana
4. Com. Konigsmarki Legio
5. Landgravii Fridrici Hessiaci
6 Legio Vplandica
7 Smalandica Legio
8 Tribun mil vulgo Colonelli SenKleri Legio
9. Tribun. Israelis Legio
10 General Excubiar Præf. BotKeri Legio.
11 Tribun Bretlachi.
12 Comitis Ponti de la Gardie
13 Tribun VxKely
14 Trib. Engeli Legio.
15. Tribun. Taubi
16 Trib Fabiani Berens Dimachæ vulgo Dragones
Peditatus.
17. General Excubiar Præf Wurtzy Legio Germanica
18 Trib. Perseny Germanica.
19. Trib. Capelli Westerbodnica.
20. Trib. Esseni Nericiana
21 Trib Comitis Gustavi Oxenstierni Helsingica.
22 Trib. Irwini Smalandica
23. Tr. DraKenbergi Westgoth
24 Tr Schedingi Smalandica
25 Trib Baronis Carole
Silva in qua Succi
Polonorum impediméta
Persequebantur.
Profundæ Paludes
Agger ad quem Polonoru a Suecis intercepta
Exercit
matim in fuga
Collis è quo Rex Polon Suecorum aciem conspexit
Oppidum Czarnova
Virgulta Paludinosa
Agger.
Acies
Polonoru
via qua
ACIES
Solum

DELINEATIO
Camporum et Silvarum propè oppidum Czarnova, inter Opocxno et Przedbors vbi duo REGES eorumq; exercitus sibi obviam facti, primum prœlio decertaturi videbantur, Suecis in id aciem instruentibus; sed post leves aliquot Velitationes Poloni subito terga verterunt relictis in Suecorum prædam 4000. jmpedimentorum plaustris.
6. Septemb. Aº 1655.
Pagus.
Polonorum
conjici
Silva, in quam
magna Polono
rum Exercitus
pars confugit
Pagus.
ante
fugam.
itur
NI
TIES.
CO
RVM
altius.
Pagus à Polonis incensus.
Cochin sculpsit.

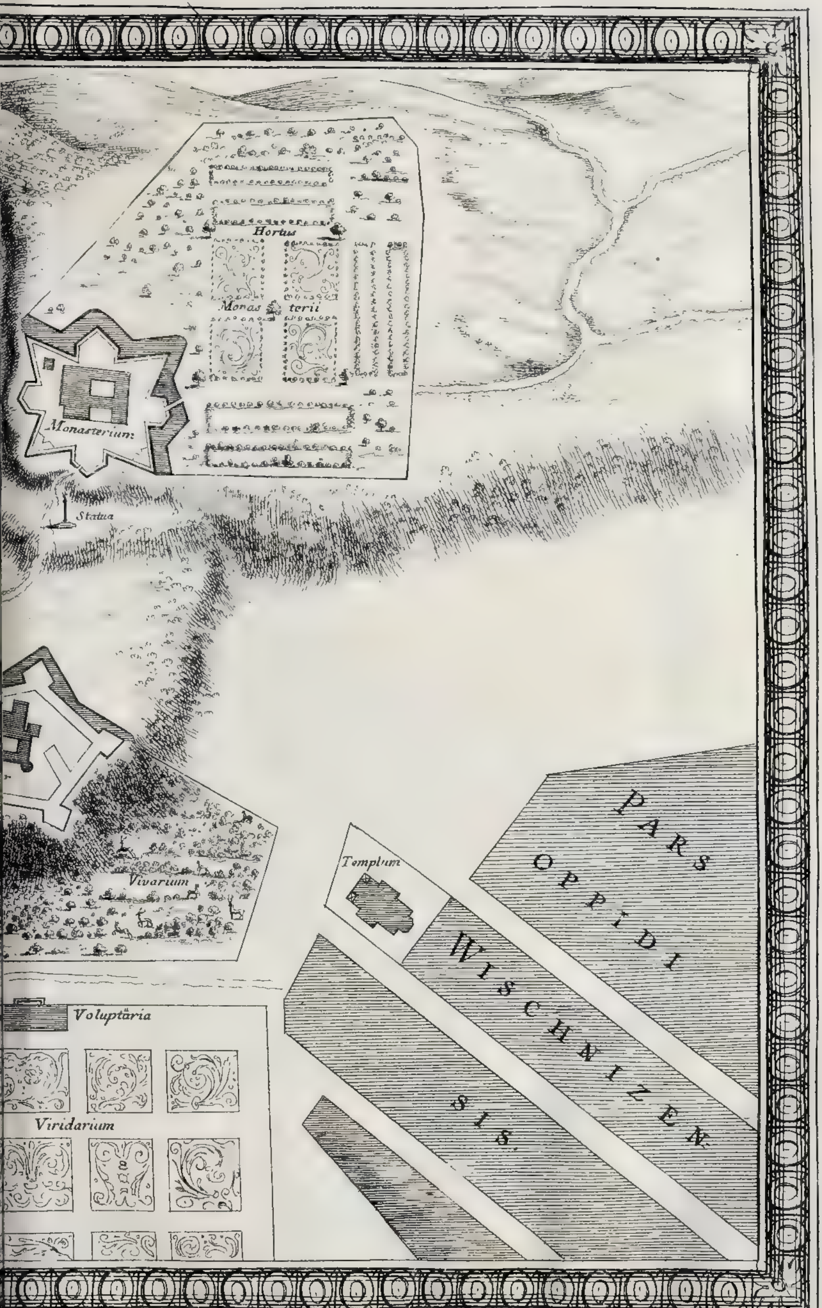

Conflictus
A. Accessus Regis
C. Via profunda et angusta
D. 2000 Quartiani
E.
F. Impedimenta Polonorum
G. Arx in montano
Tarnowa
Pagus
Pagus
Doniexa Flu
Fuga Polonorum
Pagus
Castra Comes
Acies primaria Polonorum
Fuga
Quartianorum
1. Smalandica Legio
2. Legio wittenbergy
3. Trib. Israel cum sua Legio

arnovam et Wounician
dispositio acies apud B.
Domena flus
Polonorum
Palatinus
Müller

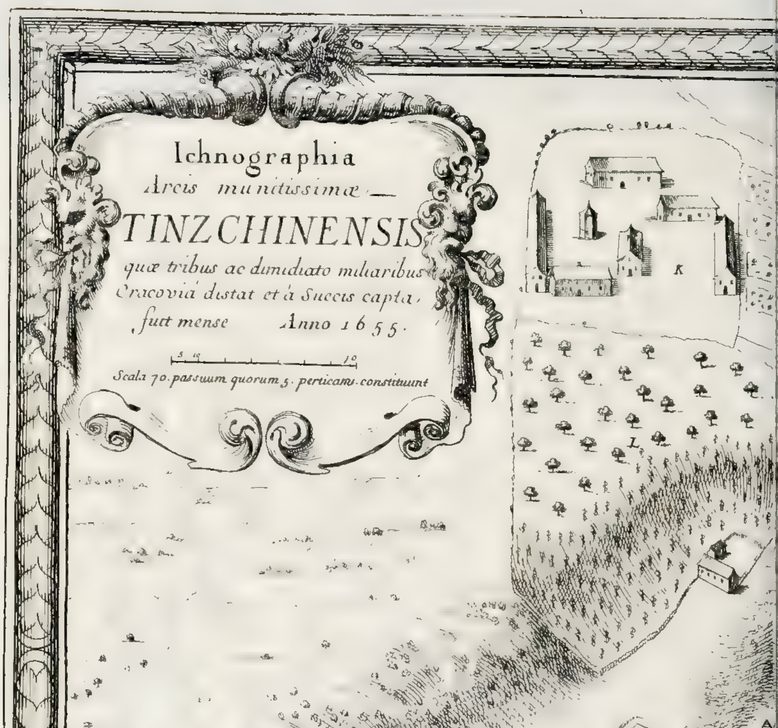
N 13.

Arx
Wischni
zensis
munitissima et Monasterium
a Rege Sueciæ ad deditione
compulsa, victoris arbitrio
se sine ullis conditionibus
permiserunt die xxi men
sis Septembris anni
M. DC. LV.
Vivarium
Stabulum
Palus
La P. f.

Hortus
Monas terii
Monasterium
Statua
Templum
Vivarium
Voluptaria
Viridarium
PARS OPPIDI WISCHNIZENSIS.

N. 14

Ichnographia
Arcis munitissimæ
TINZCHINENSIS
quæ tribus ac dimidiato miliaribus
Cracovia distat et à Suecis capta,
fuit mense Anno 1655.
Scala 70. passuum quorum 5. perticam constituunt

Explicatio Notarum
A . Ædificia . B . Area . C . Tem:
plum . D . Puteus . E . Turris altis:
sima ad portam arcis . F . Mœnia
cum turribus . G . Lacunar per quod
introitus in arcem patet . H . Turris
rotunda et amplissima ad introitum .
I . Hortus . K . Villa . L . Vinea .
M . Tinzchina Pagus . N . Sylua
arci vicina .

N. 15.

1655. cum sexcentis equitibus, vestigia abeuntium lecturus; à quo non pauci moratores cæsi. Postera die Philippus Palatinus Sulzbacensis cum sua legione, & aliquot dimacharum turmis Casimiriam suburbium irrumpere jussus est, quem Rex unà cum legione insequitur. Iste pulsis qui obstiterant pariter cum Polonis fugientibus ad ipsam urbis portam pervenerat; quam apertam irrumpere in proclivi erat, si qui firmare ipsius tergum possent, statim præstò fuissent, nam cum paucis in urbem jam milite plenam se penetrare rationis non erat. Ita suburbium istud ac pons Vistulæ nullo milite desiderato occupatur, nec minus suburbium Stradonia, quadringentis Heidonibus, (pedites Hungarici sunt,) insessum, qui partim cæsi, partim unà cum quatuor vexillis capti sunt. Ad tuendam Cracoviam Joannes Casimirus Stephanum Czarnecium, & Fromondum Wolfium prætoriæ legionis tribunum reliquerat cum septem amplius militum millibus, quam Rex, capto in Casimiri suburbio hospitio, statim operibus machinisque oppugnare cœpit, Polonis ex urbe atque arce quantum dabatur strenuè resistentibus.

Sulzbach. *Czarneski.* *Wolf.*

§. 28. Dum Cracoviæ oppugnatio procedit, Rex Robertum Duglassium cum idonea manu ad Landscronam, validam arcem monti impositam qvinto à Cracovia milliari, mittit, qua & is nullo negotio potitur. Mox cum nuntiaretur, Joannem Casimirum cum plerisque copiis, quæ ipsi adhuc restabant, ad Donaicam flumen metari octavo à Cracovia milliari, ipse Rex assumta valida manu eodem tendit. In itinere Wischnicensis arx munitissima imperantis Regis arbitrio citra exceptionem se permisit; ubi triginta quinque machinæ majoris & minoris formæ, nec spernenda copia adparatus bellici inventa. Nec minus Tinschinensis arx in potestatem redacta. Duglassius dum Lands crona revertit, aliquot agrestium millia obsistere conantium malè multat, maxima parte cæsa, reliquis in montana refugis. Heic postquam Regi junctus fuisset, rectà in hostem tenditur. Cum selecta manu præmittitur Bretlachius exploraturus, utra in ripa fluminis Poloni consisterent, ut Rex summo mane incautos invadere posset. Hic fallacibus nuntiis deceptus, qui hostem in altera ripa consistere retulerant, ex improviso stationi hostium ante castra positæ impingitur, quam & nullo evadente intercepit. Ubi si tacitus consistere voluisset, quoad Rex cum omnibus copiis accessisset, quicquid erat Polonorum intra castra opprimere in proclivi fuerat. Sed is inconsulto impetu in ipsa Polonorum castra ruit, ubi strenuè licet pugnam ciens, dum numero obruitur, nec ad reliquorum usque adventum sustinere valet, quibus per viarum angustias tardius eluctandum erat, fusus amissis suorum non paucis rejicitur, Rege improvidum impetum acriter increpante. Rex inde progressus universas hostium copias in aciem explicatas ante se reperit. Constabant illæ turmis Quartianorum, quatuor Hussarorum cohortibus, quinque turmis equitum Nobilium, una legione dimacharum, & aliquot Walachorum cohortibus; quæ omnes octo bellatorum millia explere judicabantur. Juvit numerum etiam loci opportunitas, quòd retro cavam viam fronti prætensam constitissent. Rex haut eo minus assumta Smalandica & Wittenbergii equestri legione, superataque objectæ viæ difficultate rectà in Hussaros ruit: tribunum Bœtigerum à dextro latere hostes invadere jubet. Walachos, qui & ipsi dextrum Svecorum latus impetere parabant, Sulzbacensis & Ridderhielmius excipiunt. Post acrem concursum Poloni solutis ordinibus trans flumen se proripiunt. Ceciderunt eo conflictu aliquot Polonorum centuriæ, captus Henricus Dœnhofius tribunus cum multis aliis ductoribus; accessere viginti tympana equestria, multa vexilla cum Joannis Casimiri Labaro, omniaque impedimenta; fugientibus Sveci per quinque milliaria institerunt. Læta cumprimis ea victoria Regi fuit, quòd suos modo pugnandi Polonis solito adsuescere perspiceret, ac Hussaris terribili quantumvis facie ingruentibus prævalere. Ei pugnæ Joannes Casimirus non interfuerat, seorsim ab exercitu Sondschoviæ agens, infensos suorum animos veteres ob offensas, & continuam infelicitatem veritus. Et quia valida cum manu immine-

Prælium ad Donaicam. *Duglas.* *Landscrona.* *19. Sept.* *21. Sept.* *Wischnitz.* *Tinschin.* *23 Sept.* *1655.* *Joannes Casimirus à Regno profugit Sondscou.*

K

1655. imminebat Duglassius eum intercepturus, cum aliquot Germanorum equitum turmis ad fines Hungariæ, inde Oppelensem in Silesia Ducatum extra limites Poloniæ se proripit, quò & Regina præcesserat, quòd infelicibus nihil tutum existimaret, an ut victoris impetum declinaret, quoad excitis aliunde auxiliis res suas reparare posset. Etsi neque tunc de pace movere omitteret, misso iterum Adamo Bronchovio, qui de loco tractatuum ageret, & ut hisce eo commodius suscipiendis tantisper ab armis cessaretur. Cui à Rege responsum: difficile esse inter hos armorum progressus certum locum designare; eoque si Joanni Casimiro pax cordi sit, præstare, ut Leffinius idoneis mandatis instructus exercitum sequatur, quò sibi ex voto satisfieri possit.

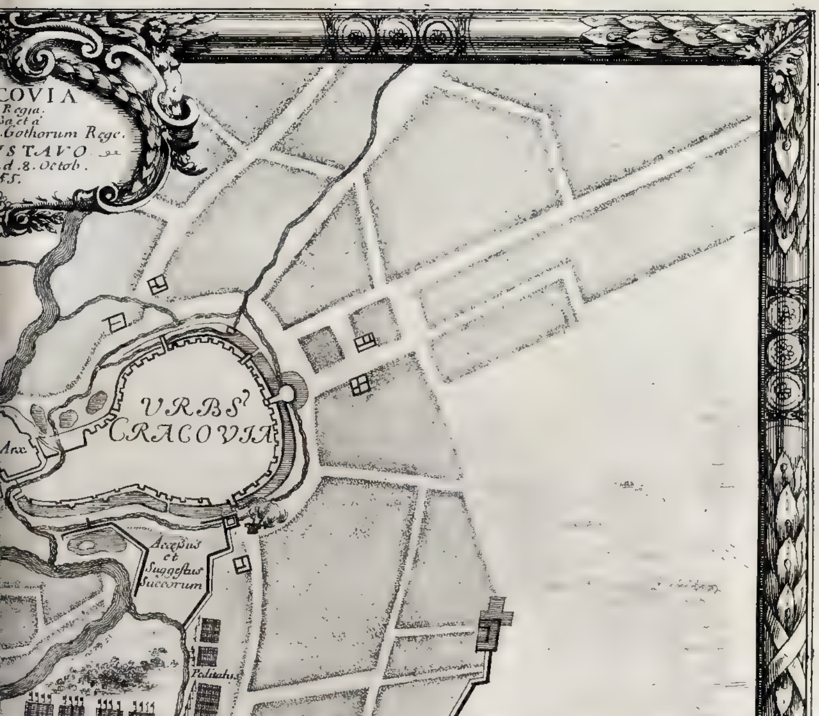
Oppeln. *29. Sept.*

§. 29. Joanne Casimiro in Silesiam pulso, res Poloniæ prono lapsu in exitium præcipitare videbantur. Rege enim in castra ad Cracoviam reverso, cùm violenta urbis expugnatio longioris operæ videretur, jussu Regis Wittenbergius præfectis Polonicis Czarnecio & Wolfio demonstrat; omnem auxilii spem ipsis periisse, Joanne Casimiro extra Regnum profugo, ejusque copiis dissipatis, simul Potocio exercitus Polonici duce à Cosaccis pulso. Ut dictis fides fieret, tribunus Doenhofius nuper captus in urbem dimittitur hortaturus, ut ad urbem exitio subtrahendam victorem haut amplius incassum irritent, obsessi quanquam nulli operæ circa defendendam urbem pepercissent, cùm tamen Joannis Casimiri res in præsens planè prostratas conspicerent, inani pertinacia omissa Wolfium tribunum cum duobus aliis præfectis in castra Svecica mittunt, qui ad Wittenbergium, inde ad Regem deducti certa capita offerunt, in quæ urbem cum arce Regi dedituri sint. His benignè auditis à Rege in urbem mittitur Slippenbachius Comes, & Joannes Fridericus Schwalckius Secretarius qui cum Czarnecio plene super deditione transigerent. Conventio absoluta à Wittenbergio, & Czarnecio utrinque subscripta „fuit. Ejus capita hæc erant. Libertas „Sacrorum Romanorum, publicusque „cultus in urbe salvus maneat: ædes „bonaque sacra inviolata sint, & ab „hospitiis militum immunia, nisi in„evitabilis urbem tuendi necessitas „requirat; hominibus Ecclesiastici „ordinis tutò ibi subsistere, & redi„tibus suis liberè frui liceat; ut ta„men pacificè, & cum fide atque ob„sequio adversus Regem Sveciæ vi„vant, nec hostile quid adversus ipsum, „ejusque præsidium & urbem ten„tent, faciant, aut fieri permittant, „tum communia onera nomine bo„norum & redituum suorum non „minus quàm cæteri provinciales pro „rata exsolvant. Officiales arcis Cra„coviensis, & Nobiles in urbe agen„tes dignitate, bonisque suis fruan„tur, ut tamen pacificè, ac debita „fide obsequioque erga Regem Ca„rolum Gustavum intra Poloniæ Re„gnum maneant. Migrare volenti„bus id liberum sit, salvis omnibus „mobilibus. De absentium Nobi„lium bonis in urbe inventis Regi „pro arbitrio statuere integrum sit. „Urbs Cracovia, omnesque cives, & „incolæ privilegiis per priores Polo„niæ Reges concessis fruantur. Aca„demia quoque Cracoviensis præro„gativas Regni legibus firmatas, ac „status reditus retineat. Præsidio „militari excedere liceat, abductis „duodecim machinis minoris formæ; „quod interim ad fines Silesiæ in men„sem usque Octobrem hospitiis frua„tur, ut tamen intra id tempus nihil „hostile in Regem Sveciæ, ejusque „exercitum tentet, & quietè absque „oppressione provincialium, & via„torum degat, inque eam Rem Regi „caveat. Eo tempore elapso quò ire „velit liberum ipsi sit, ut tamen mi„nisteria sua præ aliis Regi Sveciæ of„ferant, si Joanni Casimiro opera „istius uti amplius non placeat. Pro„vincialis miles ad suam quisque pro„vinciam redeat, ibique tranquillè „agat, nec in Svecicos hostile quid „tentet. Ministri Regis Joannis Ca„simiri ad ipsum dimittantur. Militi„bus res & impedimenta sua avehere „liceat. Omnes captivi Svecici in ur„be & arce detenti liberi dimittantur, „ut tamen Rex Sveciæ pari numero ca„ptivos Polonicos libertati restituat. „Captivi Mosci in urbe remaneant. Ar„chivum Regium, acta q; publica, tum „machinæ, paratusque bellicus, & ab „aliis deposita in arce & urbe bona

Cracovia deditur. *26. Sept.* *Potoki.* *Schwalk.* 1655.

ibi

Vistula fl.
Casimiria
Equitatus
Vistula fl.
Equitatus

Regia.
Gothorum Rege.
URBS CRACOVIA
Arx
Accessus et Suggestus Succorum
Peditatus
Peditatus

N. 16.

Repræsentatio actus quo Polonicus
Rᵉ. Maᵗⁱ Sueciæ CAROLO GUSTAVO
Polonicis Principibus, altiorum graduum ducibus ac Tribu
stante, in aperto campo non procul Cracovia post integressam
a. Marescallus Comes Wittenbergius, qui nomine R. M: Suec
d Generalis Comes Iacob de la Gardie. e Illustrissimi, Comes
Iohan Wrangel. h. Gen. Maior Henricus Hornius. i Gen
l. Tribun, Carolus Sparre. m. Polonicus Strategus Princeps
p. Gen. Commiss: Sapieha. q. Ioh. Piaczinski Gen. Quartianorum
u. Coretzki Trib. w. Stanislawski
Urb. Sandomiria
vera Repræsentatio actus qvo Polonicus Strategus
altiorum graduum ducibus et Tribunis Reg. Sueciæ CAROLO GUSTAV
Sandomiria in aperto campo
1. Generalis Comes Douglas qui nomine Regᵃᵉ Mᵗⁱˢ Sueciæ Iuramentum
4. Gen. Maior Comes Gustavus Oxenstiarna. 5. Gen. Mai. Ioh. Wrangel. 6
9. Palatinus Vilnensis Litepski. 10. Subcamerarius Kioviensis Niemeritzki. 11.
Dahlbergh ad vivum delin:
15. Exercit. Polonicus

...egus Princeps Coniespolscius post quam
...coviæ ad Osculandam manum Regiam admissus esset, una cum aliis
...toto exercitu duodecim millibus Quartianorum et Dovarizorum cu:
...nem Iuramentum Fidelitatis Eidem præstitit. die 16 Octob. A 1655
...mentum acceptavit. b. Generalis Comes Douglas. c. Generalis Comes de Dona
...de la Gardie. f. Gen. Maior Comes Gustavus Oxenstiarna. g. Gen. Maior
... Carolus Lewenhaupt. k. Comes Woldemarius Regis Daniæ Christiani 4 filius
... n. Princeps Demetrius Wisnewitzki. o. Princeps Michael Wisnewitzki
...h. Sobiezki Tribunus. s. Christop: Posinski Trib. t. Niemritz Trib.
... Exercit. Poloniæ. y Urbs et Arx Cracoviensis.
... et Coronæ Signifer Coronæ Coroniæ cum multis aliis
... Oppidum Novemiasthirn se dediderunt ac post d. 3 Novemb 1655 non procul
...m Fidelitatis dixerunt
... 2. Carol, Magnus Marchio Badensis. 3. Carolus Dux Megapolitanus
... Carol. Sparre Tribunus. 7. Strategus Potocki. 8 Georgius Lubomirski
...kalinski 12. Trib. Brokowski. 13. Trib. Makowski. 14. Trib. Prusinski
... Bellatorum Constans.
N. 17.

1655. „ibi relinquantur; cautioque præste„tur, nil cuniculorum & insidiarum „occultari. Ea transactione facta stationes quædam in urbe Svecico militi insidendæ tradebantur. Digresso Polonico præsidio, quod præter provincialem militem octodecim centurias conductitiorum peditum continebat, Paulus Wirtzius arci urbique præponitur, cum sua, ac Fabiani Fersenii, & quibusdam aliis legionibus eam tuiturus; quam & iste statim novis munitionibus firmare instituit, eo faciliore opera, quod suburbia ab ipsis Polonis inflammata forent. Ejusdem imperio quoque vicinæ arces Landscrona, Wisnicia, & Tenschinum subduntur.

9.Oct. Fersen.

Quartiani Carolo Gustavo se dedunt.

§.30. Tantis successibus Caroli Gustavi ingentem cumulum addebat, quod sub idem tempus status Poloniæ miles, cui Quartianorum vocabulum, ipsi se data fide submitteret. Statim post pugnam ad Donaicam flumen Wittenbergius ad istorum duces Coniespolsinum, Dominicum Wiesnovicium, Potocium, aliasque literas dabat, quibus ut se suosque Regi Carolo Gustavo subdant hortabatur, quo gloria nationis Polonicæ per infaustum Joannis Casimiri regimen prolapsa instaurari queat, sub Carolo Gustavo tanta virtute ac felicitate illustri Rege immensum floritura. Permovit ea res Polonos, seu quia Joannem Casimirum conclamatum credebant, seu ut vim Svecorum tantisper eluderent, fallendi hosce occasione post haut ægrè invenienda. Igitur respondit Vexillifer Poloniæ Coniespolscius; lubenter ad Regem se missurum, si Deputatis suis caveatur. Circa quod quidem nulla mora fuit. Itaque mox aderant, qui cum Rege Quartianorum nomine agerent super ejusdem militia & protectione amplectenda, Stanislaus Wassycius, & Samuel Lowscius. Procuratorium, quod hi adferebant, subscripserant Joannes Sapieha, Joannes Piasezenscius, Alexander Coniespolscius, Demetrius Georgius Zbaraviæ & Wiesneviciæ Dux, Joannes Sobiescius, Christophorus Rosinscius. Eo „scripto memorabant, patriam suam „insigne jam documentum præbere, „quàm instabili vertigine res huma„næ volvantur, velut eò redactam, ut „novus ipsis Princeps circumspicien„dus sit, non quòd fides sua quam Re„gi debant præter veterem nationis

Koniespolski Wiesnowitz. 26.Sept.

28.Sept.

„Polonicæ morem vacillet, sed quia „hic ipsos Regnumque deseruerit. „Nec dubitare, quin, cùm id negotium „è propenso suo in Carolum Gusta„vum animo proveniat, idem pro glo„ria nominis toto orbe celebrati acceptaturus sit. Post aliquot dierum disceptationem Casimiriæ suburbio Cracoviæ conventio absoluta fuit; „cujus ingressu Rex laudare & magni „æstimare se ferebat curam Qvartia„norum, quam non pro se solùm, sed „& pro patria gerant. Cùm autem ipse „tam ex innata ad clementiam procli„vitate, quam gloria nationis Poloni„cæ tot egregiis factis celebratæ mo„tus, sibi semper salutem & conserva„tionem hujus Regni proposuerit; „haut omissurum se, statim atque Or„dines Poloniæ justo tempore apud „ipsum convenerint, idoneè cavere „eorum libertati, religioni, bonis, sa„cris, administrationi justitiæ, juribus, „privilegiis & immunitatibus Nobi„lium, qui patriam suam non deserue„runt; tum ut provinciæ Regno ereptæ „restituantur, munia publica distri„buantur, resque publica rite admini„stretur: utque communi ordinum „consensu ejusmodi dispositio fiat, quæ „in ipsius, Regnique Poloniæ, ac „omnium Ecclesiasticorum & secula„rium emolumentum cedat. Quem „in finem ipse haut gravatim operam „collaturus sit, modò ordines condicto „tempore compareant, & in commu„ne cum ipso consulant. Sed quia „Quartianorum militia maturè ad „ipsius clementiam confugerit, ac per „Deputatos de fide & obsequio suo ca„verit, ipsiusque imperio se subjecerit, „quorum & virtus continuis adversus „barbaros excubiis, aliisque præclaris „facinoribus probata sibi maximi æsti„metur, se pro sua in eam militiam „propensione sequenti modo cavere „eidem voluisse, certa cum spe hanc „benignitatem ab ista grato animo „agnoscendam. Prout & sibi curæ sit „futurum, ut ea militia majorem „subinde fructum Regiæ benevolen„tiæ capiat. Sequebantur capita conventionis, qua Rex quidem cavebat, libertatem conscientiarum, & publicum sacrorum cultum cuique ex religione sua salvum fore, nec minus privilegia & jura olim parta, prout à prioribus Poloniæ Regibus conservata sint. Bona eorum hæreditaria penes posses-

1655. sores mansura, nec stativis militum contra morem legesque patriæ oneranda: aut si ratio belli & necessitas transitum per ista sumi subigat, militem exacta disciplina continendum. Regem omnes, qui se tempestivè protectioni, imperioque ipsius subdiderint, nullo discrimine favore complexurum, modò isti virtute & fortibus factis nomine, & gloria gentis dignos se præbeant, ac quemlibet pro studio in Regem patriamque, ac pro meritis æstimandum. Super administranda justitia proximis Comitiis statuendum; interim judicia campestria in vigore fore. Nobiles Quartianos citra ullum impedimentum bona regalia, quæ per indultum Regium teneant, possessuros. Regem quoque effecturum, ut Quartianis pro residuo stipendio, & donativò proximis Comitiis satisfiat. In præsens Regem iisdem promittere, quam primum nomina sua ediderint, vel annui stipendii quartam partem, vel loco hujus idonea hospitia, de cætero cujusque præfecti pro meritis & dignitate sua condignam rationem habiturum. Et quia Poloniæ intersit Quartianæ militiæ statum ita in solido collocari, ut eidem tutò inniti queat, ne in mala quæ diu ipsam exercuerunt, relabatur, huic rei in Comitiis Regem medicinam facturum; cui spes sit, se consilio & ope Quartianorum, adeoque omnium bonorum civium sublevatum iri. Regem denique Nobiles militiæ Quartianorum in muneribus, quæ nunc gerunt, servaturum, & quemlibet pro meritis ad majora evecturum. Eadem promittebantur omnibus Poloniæ incolis, qui Regi Carolo Gustavo se subdituri sint. Reliqua proximis Comitiis definienda. Vicissim declarabant Quartianorum „delegati, eam militiam Regem Joan„nem Casimirum abdicaturum, omni„que cum eodem vel ipsius adhæren„tibus & sectatoribus commercio re„nuntiaturam. Omnes & singulos „ejus militiæ fidos se & obsequentes „Carolo Gustavo velut vero suo Regi „exhibituros in omnibus & adversus „omnes, sive is eorum opera conjun„ctim, sive separatim uti velit. Præ„fectos militiæ Quartianorum, ut de „rerum fide & obsequio Regi cautum „sit, literis reversalibus eidem se „quamprimum obstricturos. Omnes „urbes, arces, & munitiones Quar„tiano milite insessas, cum omnibus, „quæ ad illas pertinent, Regi, quando ei „visum fuerit, statim traditum iri. Hac conventione perfecta Deputati ad suos remissi sunt, quibus Rex ipse literas ad Coniespolscium, aliosque eorum duces perferendas dabat, quibus ipsorum virtutem laudibus extollebat, & quæ alia conciliando studio facere judicabantur. Nec minus Potocius, aliiq; Duces à Rege invitabantur, ut sua auspicia sequi velint, amplis promissis additis. Placuerunt istæ leges Quartianis, qui & mox unà cum ducibus suis ad castra Regis accessere. Lustratione facta numerati sunt quinquies mille centum septuaginta quatuor equites, ducenti undecim dimachæ. Inde solenni juramento Regi fidem adstrinxerunt, magnam ipsius admirationem & amorem præ se ferentes. Nec minori humanitate ac fiducia Rex cum illis agere, quàm cum veteribus, ac dudum spectatæ fidei civibus, ut novos illos cum hisce æterno amicitiæ fœdere sub Caroli Gustavi imperio coalituros crederes.

16. Octob.

Rex ordines Poloniæ addeditionem invitat.

§. 31. Cùm autem præter Quartianos etiam complures passim Palatinatus ac districtus super deditione delegatos ad Regem mitterent, hic ea inclinatione animorum utendum ratus ad universos Regni ordines lite„ras evulgat hoc sensu: Non igno„tum illis, quàm gravibus ipse causis „motus sit ad arma Joanni Casimiro „inferenda, ac ut malum præverte„ret, quod ab hoc suis cervicibus im„minebat. Justis armis favorem Nu„minis ita adstipulatum, ut nullo ob„sistente Warsaviam sedem Regiam „in deditionem redegerit, peragrata „insuper victricibus armis majore Po„loniæ parte, non sine spe parium „deinde successuum. Quanquam au„tem eodem armorum impetu grassa„ri possit adversus eos, qui nondum in „partes suas transierint, cùm tamen in„doles sua ipsum impellat clementiæ „potius, quàm iræ documentis incla„rescere; igitur velle, jubere se, ut „omnes Regni hujus ordines hisce lite„ris conspectis protinus ad ipsius pro„tectionem sese conferant, & abdicato „Joanne Casimiro ad vicesimum No„vembris diem Warsaviæ compa„reant, ablegatosve mittant. Id si fece„rint, sacra illis salva, bonaq; adversus „vim militum tuta fore, & commercia „cum vicinis, quantum presentis tem„poris ratio fert: tum & circa ea, quæ ipsorum

1655.

„ipsorum statum, dignitatem, & jura „spectent, eorundem desideriis satis„factum iri. Si qui gratiam isthanc ad„spernentur, nec à Joanne Casimiro se „disjungant, ac ad quietem se compo„nant, hostium loco fore, eorumque „bonis manus injectum iri.

Exercitus Polonicus sese dedit.

Landscoronski.

§. 32. Exemplum porrò Quartianorum mox & iste exercitus est imitatus, qui hactenus sub Stanislao Potocio, & Stanislao Landscoronio in Ucraina adversus Cosaccos rem gesserat, sed nunc evocante Joanne Casimiro serum Cracoviæ auxilium adveniebat. Misit & hic ad Regem Deputatos, ac in easdem cum prioribus leges se dedidit, abdicato Joanne Casimiro. Promittebat insuper, se omnes urbes arcesq; suo præsidio insessas, & quæ in Palatinatibus Kiovensi & Russiæ sitæ sunt, Carolo Gustavo quando huic visum fuerit traditurum, integrumq; eidem fore præsidia & præfectos eorum locorum mutare, aliosque imponere, & sacramento sibi obstringere. Tum ut qui supersunt apud ipsos Germani milites protinus sub signa Regis concedant: Polonicus autem miles, quamprimum Rex jusserit, Svecico sese exercitui jungere teneatur. Duces & præfecti eadem quæ in exercitu gesserunt munera deinceps quoque retineant, ut tamen ad nutum Regis sese componant. Vicissim Rex hisce eadem quæ Quartianis promittebat. In has igitur leges iste quoque exercitus, qui lustratione facta undecim bellatorum millia explere comperiebatur, unà cum ducibus Regi Carolo Gustavo fidem suam juramento obstringebat, tantis subitò mutuæ fiduciæ indiciis, ut Rex paucis suorum stipantibus in ipsorum castris intrepidè ac velut citra suspicionem versaretur. Quin & non-pauci horum à Rege beneficia ac prædia petebant, obtinebantque. Quos inter Andreas Potocius bona mensæ Regiæ in Russiæ Palatinatu sita in triennium vicenis uncialium millibus conducebat. Qui & idem Castellanatibus, aliisque bonis à Rege donabatur, uti & Stanislaus Potocius, Constantinus Wiesnovicius, Joannes Carolus Danielovicius, ac alii multi. Non abs re fuerit formulam literarum reversalium, quas Quartiani Re„gi tradiderunt, heic adponere. Cùm „extremum patriæ nostræ, nobisque „& Quartianorum militiæ à Rege Jo„anne Casimiro desertæ imminens „periculum necessitatem nobis im„poneret communi saluti nostræ in„vigilandi, & Serenissimi Regis Sve„ciæ Caroli Gustavi imperio & pro„tectioni nos subjiciendi, itemque „Rex clementissimum suum, vere„que Regium in nos animum, para„tamque in avertendis periculis no„stris voluntatem data declaratione „& assecuratione ostenderit, nos sin„gularem hanc Regis gratiam & cle„mentiam, quòd nos patriamque no„stram benignè complecti, & sub im„perium, protectionem, & tutelam „suam Regiam nos, nostraque bona „& subditos recipere, præsentique pe„riculo & exitio eripere dignata est, „grato animo perpendentes sanctè & „sincerè pollicemur, & hisce rever„salibus profitemur, quòd nos, poste„rique nostri, & ea cui præsumus mi„litia Quartiana solam prædictam su„am Regiam Majestatem Sveciæ pro „legitimo Rege & domino clemen„tissimo in posterum agnoscemus, & „ex nunc agnoscimus, eidemque ut & „posteris & successoribus ejus debitam „fidem, reverentiam & obsequium in„violabiliter præstabimus, omnia verò „damna etiam cum periculo vitæ & „fortunarum nostrarum semper ac „ubique præcavebimus & avertemus. „Ita nos Deus bene adjuvet, & san„ctum Evangelium. In cujus majorem „fidem hisce manibus nostris subscri„ptas sigillis nostris muniri jussimus. „Ad Novam Miestam.

28. Oct.

Pleriqua Palatinatus Poloniæ Regi se submittunt

§. 33. Postquam exercitus Polonici in fidem Regis concessissent, moram haut amplius faciebant eo tractu Palatinatus, quo minus & ipsi ejusdem sese imperio subjicerent, Cracoviensis, Sèdomiriensis, Russiæ, Lublinensis, Kioviensis, & Beczensis. Circa Palatinatum Volhiniæ ea maxima difficultas erat, quòd iste jam Moscis jurasset, qui Cosaccis eundem assignaverant. His omnibus Rex libertatem conscientiarum, & solitæ ipsis religionis exercitium salvum promittebat, eosque in protectionem suam recipiebat, tuiturus ipsorum bona, quæ nondum à Moscis & Cosaccis occupata sint; eorum autem, quibus bona erepta sint, condignam rationem habiturus. Tum quòd miles Regius nihil injuriæ ipsis illaturus sit; bonaque Nobilium hæreditaria penes possessores mansura, nec stativis militum contra morem legemq; patriæ oneranda sint. Si verò

1655. necessitas & ratio belli subegerit, ut militibus per prædia ipsorum sit transeundum, disciplinam exactè observatum iri. Vicissim Rex ab istis stipulabatur, ut Joannem Casimirum abdicent, omnique cum eo & ejusdem „adhærentibus commercio abstineant, omnesque & singuli Carolo Gustavo velut vero suo Regi fidos, & obsequentes se præstent in omnibus, & „adversus omnes, fidemque suam reversalibus literis obstringant. Regi „liceat loca ad securitatem suam Poloniæque inservientia, ubicunque visum fuerit, munire & præsidiis firmare, quoad hoc bellum sedatum sit. „Urbes arcesque Regiæ in iis Palatinatibus sitæ Regi tradantur, præfectique & præsidiarii, si mutare eos noluerit Rex ipsius sacramento obligentur. Subsidia tam peditatus in singulis Palatinatibus, quàm contributiones in usum belli proximè præteritis Comitiis decreta continuentur, „usque dum hisce malis, quæ Poloniam exercent, finis impositus fuerit, „& residua Regi præstentur. Nobiles „denique Palatinatuum, qui stipendia „non merent, ad suos lares intra quatuordecim dies se conferant, ac ibi „quietè agant, ni bona sua fisco Regio „adplicari velint.

Multi alii se dedunt. §. 34. Nec pauciores nomina sua profitebantur apud Ericum & Benedictum Oxenstiernas, Claudium Ralambium, & Gustavum Caroli Banerium, quos Rex Warsaviæ reliquerat cum mandatis, ut quicunque Palatinatus & districtus Poloniæ, tum & singuli in fidem ipsius dedituri se essent, eos reciperent. Ab hisce igitur in ditionem recepti Palatinatus Masoviæ, Chelmensis, Halicienfis, Czarnostaviensis, Kavensis, Lenciciensis, Plocensis, aliiq; districtus, qui in Podlachiæ, Siradiensis, Junovladislaviensis, easdem cum superioribus leges fidem suam scripto obstrinxerunt. Omnes hi causam tantorum malorum, quæ Poloniam inundarint, in Joannem Casimirum referebant, qui nunc Rempublicam deserat, eoque ipso necessitatem ipsis imponat quacunque ratione saluti suæ consultum eundi. Enimverò ad literas Regis nuper promulgatas nemo Procerum Warsaviam accedebat, inque Regis fidem succedere cupiebat, velut in quos magna pars incommodorum ex hac mutatione redundatura esset. Præcipua causa, quæ 1655. istos protelaret, habebatur, quòd Rex in reversalibus deditiorum fidem sibi & successoribus suis Regibus Sveciæ stipulatus esset; id quod isti cum libertate sua & jure Regni electitii consistere haut posse judicabant. Ac si Regi ea mens foret, ut Polonia Sveciæ Regno in perpetuum subjiceretur, nulla alia ratio ipsam in obsequio conservandi erat, quàm ut sublato aut oppresso Procerum potentissimo quoque reliquos servitio opportunos redderet. Unde & Gniesnensis Archiepiscopus cum Corona Regia Pragā se conferebat.

A Lessinio Warsaviæ acta. §. 35. Inter hæc Warsaviam venerat Naruscevicius, qui apud Benedictum Oxenstiernam amplas conditiones Regi offerebat, quo nomine & ad hunc proficisci cupiebat; id quod eidem concessum haut fuit. Accessit deinde eodem Joannes Lessinius, cum Erico, & Benedicto Oxenstiernis nomine Joannis Casimiri Regis acturus. Sed cùm isti negarent mandata sibi in eum finem esse, nihil tunc profectum fuit. Privato sermone Lessinius querebatur, *apud Joannem Casimirum bona consilia & tempestiva monita locum non invenisse; eundemque dum alios contemnit, propriæque sententiæ pervicax inhæret, civiumque animos morosо agendi modo à se avertit, effecisse, ut bonum publicum negligeretur, ac offensa inter ipsum civesq; glisceret; quo fonte omnia præsentia mala promanarint.* Eundem cùm Oxenstiernæ obliquè in Regis partes allicere studerent, statu Poloniæ ob oculos posito, quæ Rege Joanne Casimiro servari vix queat, iste in hæc demum verba erumpebat: dicturum se quod sentiat; *perinde sibi esse Regem habere Carolum Gustavum, aut Joannem Casimirum, dummodo status Reipublicæ maneat salvus, suisque sibi liceat frui privilegiis.* Cùm demonstrarent Oxenstiernæ; non dubium esse, quin Carolus Gustavus amplexurus sit Poloniam imperio ad genium nationis accommodato, reponebat Lessinius; *vel Regem Sveciæ se habituros Regem, vel non alium, quàm qui ex nutu & beneficio ipsius sit futurus Rex. Nec se permissuros, ut plures exteræ nationes in Poloniam pertrahantur. Si Joannes Casimirus ipsos defendere nequeat, non adeo immotis radicibus jus istius subnixum, velut libera duntaxat electione delatum; ac providendum sibi utique esse, ne patria pleno exitio*

1655. *exilio involvatur. Denique si Joannes Casimirus extra Regnum profugerit, ipsum civem obligatione exsolvisse; sin adhuc intra fines Poloniæ hæreat, se ad ipsum profecturum, eundemque permoturum, ut Corona honestis conditionibus cedat. Sin id abnuat se postulaturum, ut cum defensionem ipsi præstare nequeat, juramento se exsolvat, utque ipse sibi consulere possit, permittat. Ac nosse se rationes, quibus is ad hoc annuendum permoveri queat. Quam in rem se consilia cum Gniesniensi Archiepiscopo Andrea, & Thesaurario Bogislao Lessiniis gentilibus suis collaturum, quibus maturatis utique opus videatur.* Non multo post Lublino ad Regem literas dabant Uladislaus Dominicus Dux Ostrozogię Cracoviensis, Joannes Tarto Lublinensis Palatini, Georgius Lubienscius supremus Regni Marescallus, modicam moram petentes, ut cum reliquis Senatoribus consultare possint, qua ratione vel Regi satisfieri queat, vel ipsi fide, qua Joanni Casimiro teneantur, exsolvi possint. Iis Rex multa cum humanitate respondet, ac ut labanti patriæ sine mora consultũ eant hortatur, circa quam erigendã ipse omnem operam collaturus sit. Enimverò istæ, si quæ seriæ fuerunt cogitationes, effectu caruerunt.

19. Oct.

Svecorum exigua damna.

§. 36. Isti porrò tam enormes successus, quibus vastissimum Regnum in ditionem jam redactum videbatur, modica hominum jactura Carolo Gustavo constiterant, ac parum detrimenti Svecici copiæ ceperant, nisi obsidio Cracoviæ, quòd & hinc inde per Majorem cumprimis Poloniam palantes intercíperentur per conglobatos Nobiles, qui fidem vel non dederant, vel datã exuerant. A quibus & Fridericus Hassiæ Landgravius Regis affinis, dum Posnania comitante Ludovico Nassoviæ Principe, aliquot ductoribus, & modica equitum manu ad exercitum tendit, ad Costinium oppidum occisus est. Insederant id oppidum ducenti Svecici pedites sub præfecto vigilum Forbesio, quos centuriæ aliquot Polonorum Nobilium improvisò oppressos ad unum conciderunt. Id cum ignoraret Landgravius, qui eo in oppido morari decreverat, quoad idonea ad exercitum perveniendi occasio foret, ac portam clausam conspexisset, equo descendens duobus comitantibus propius accessit, portam sibi aperiri postulans. Sed pro amico responso globorum grando ingruebat, qua statim Landgravius trajectus procubuit, reliquis ægrè ad equos se recipientibus. In quos cum Poloni eruptione facta ex oppido tenderent, Sveci in campum progressi impetu dato istos repulere. Corpus Principis aliquandiu desideratum, post inventum, ac Lissæ depositum fuit. Id facinus ulturus Joannes Weicardus Wresovicius Comes raptim è vicinis præsidiis contracta manu sub id oppidum noctu suggressus, impetu facto per tenebras id vi expugnavit. Heic quicquid in armis repertum cæditur, aliqui laqueo necantur, quibusdam morientibus cruciatus additi; quadraginta Nobiles, qui evadere conabantur, à triginta Svecicis equitibus intercepti. Ita trecentorum cæde Principis vindictæ litatum, oppidumq; flammis deletum, invito Rege, qui servari id maluerat opportuno positu ad viciniam in officio continendam. Paulo post quoq; octingenti circiter Nobiles Poloni conglobati præfectum turmæ ad tributa exigenda missum non procul Fravenstadio cum quadraginta equitibus interceptum, fustibusq; contusũ capite truncaverant. His coercendis Rex Burchardum Müllerum Wresovicio junctum majoris Poloniæ curam agere jussit, ac conglobatos rebelles dissipare, quos inveniret cædere, ac latibula illorum destruere. Eodem fine in Siradiensem Palatinatum Boettigerus tribunus valida cum manu mittitur, simul ut Petricoviam occuparet; & præsidio firmaret. Ab istis passim, qui arma sumere ausi fuerant, plectebantur; etsi Wresovicius nimia sævitia irritasse magis, quàm correxisse provincialiũ animos argueretur. Occupabant quoque post Poloni Laneiciam oppidum, ac arcem, in quam Sveci refugerant, obsidebant. Ad quos disjiciendos Carolus Lewenhauptius valida cum manu missus suos obsidio exemit, rebelles multa cum cæde dispersit. Ast Müllerus Czenstochovam munitum cœnobium in potestatem redigere cupidus, cùm monachos persuasionibus movere non posset, ut præsidium reciperent, vim adhibere instituit, petitis Cracovia duabus machinis majoribus. Sed vim admovere vetuit Rex, ne hiberno obsidio copiæ attererentur, neu populus superstitione loci imbutus eo facto offenderetur. Denuo quoq; multatus fuit Georgius Forgellus tribunus. Is, cum

24. Sept.

1655.

Wresowitz.

30. Sept.

Lewenhaupt.

Son-

1655. Sondek.

Sondeci ſtativa haberet, intellexit catervam hoſtilem non procul inde ſe oſtendere. Cui abigendæ cùm extra oppidum in campum proceſſiſſet, agreſtes qui in ſuburbio inſidias illi ſtruxerant, ad portam accurrebant, regreſſu eundem excluſuri. Eo conſpecto Forgellus inſidiatores diſſipabat, tum in hoſtes ingruentes tendebat. Sed prævalente numero pulſus cæſis ſuorum non paucis, & amiſſis impedimentis ad tertium cis Wisnoviciam milliare ſe recipere coactus eſt.

Stenbockius bene rem gerit.

§. 37. Aſt in diverſis partibus faventior ducibus Svecicis arridebat fortuna. Juſſerat Rex Stenbockium cum parte copiarum infra Warſaviam ad Novodworum caſtris munitis conſidere, tuendo acceſſui in Boruſſiam, & compeſcendis Maſoviis. Is cùm apud Warſaviam per pontem navalem copias trajeciſſet, Cunradum Marderfeldium tribunum cum idonea manu præmittit; caſtris parandis. Qui dum cohortem peditum in altera Bugi ripa caſtellum excitare jubet, irruentibus Polonis viginti ſuorum amiſit. Mox tamen par relatum, dum caterva Polonorum, quæ inſidias Svecis ſtructura Bugum tranſierat, à Carolo Lewenhauptio deprehenſa trans flumen rejicitur, viginti cæſis, centum amplius aqua ſubmerſis. Conſederant in altera Bugi ripa ad ſedecim Maſoviorum millia duce Plockio Palatino; quorum propiores ad ripam ſtationes mox machinis diſpelluntur. Inde miſſo tubicine Stenbockius iſtis denuntiat; ſi Regis Caroli Guſtavi protectionem ſubire velint, ſe ipſos tantisper tuiturum, quoad Warſaviam mittere queant deditionis leges adornaturos. Reſponderunt iſti; ſe poſtera die obſidem cis flumen miſſuros, alium à Svecis dari ſibi poſtulantes. Venit à Maſoviis Palatinides Krutcovius; viciſſim ad ipſos ivit Benedictus Hornius. Inde declarare iſti, ad amicitiam ſecum Svecis colendam paratos eſſe; cæterum alterius protectionem adſciſcere, Rege ſuo adhuc intra limites Regni hærente, ſibi haut integrum. A qua ſententia ne minis equidem dimovebantur. Infecta negotiatione Benedictum Hornium remiſere, ſuo obſide viciſſim recepto. Eodem die ingens tumultus in caſtris iſtorum obſervabatur, diviſa in contrarias ſententias multitudine. Sed poſtridie poſita

17. Sept.

discordia per internuntium Stenbockio ſignificant; ſibi decretum nullo modo Regis Sveciæ protectionem admittere, ſed extrema expectare malle. Igitur Stenbockius, poſtquam machinis iſtos è caſtello, quod in ripa adverſa extruxerant, expuliſſet, perfecto mox ponte, cujus caput lorica tegebatur, exercitum in alteram ripam traduxit, gravioribus machinis & impedimentis intra caſtra cis flumen relictis. Copiis diſpoſitis, quòd rectà in hoſtes progredi ob montem difficili adſcenſu non daretur, ad dextram pauliſper flectens in elatiorem locum Maſoviis oppoſitum enititur, fruſtra id prohibere connixis hoſtibus, qui machinarum globis pellebantur. Inde inſtructis Ordinibus in iſtos progreditur; ſed qui ceſſim euntes aſſultum hujus declinabundi altioribus, quæ ceperant, locis deſertis ſub caſtris ſuis conſtiterunt. Eos Stenbockius per delectos equites duce Carolo Lewenhauptio invadi juſſit, machinis quoque acriter in eosdem fulminans. Maſovii cadentibus ſuorum nonnullis ſtatim turbati in fugam ſe dederunt, relictis ſeptem machinis, duobus vexillis, octo equeſtrium tympanorum paribus. Trecenti cædebantur, pauci capiebantur. Fugientibus Sveci per unum milliare inſtitere. Quingenta amplius impedimentorum plauſtra victoribus in prædam ceſſere, qui unicum duntaxat ſuorum deſideraverunt, unico ſauciato. Hæſit iis in caſtris Stenbockius, quòd Rex Crocovia Warſaviam rediret, vicinis locis interim perſultatis, ne qua provincialium coitio fieri poſſet. Simul provinciales ad obſequium Regis deducere laborabat, cùm Palatinus in contrarium niteretur, Brandenburgici auxilio confiſus. Donec Rege poſt res circa Cracoviam bene geſtas huc propinquante Maſovii quoque ceſſere, & aliarum provinciarum exemplo iſtius ſe imperio ſubmiſere. Ab eodem Caſtellum tunc extructum eſt in inſula Bugi fluminis, qua is Viſtulæ infunditur, quod ſubtribunus Anderſonius toto bello tuitus eſt ad concluſam usque pacem, vicino tractu tributis ſubjecto.

1655.

Ab Henrico Hornio acta.

§. 38. Henricus Hornius paulo ſerius cum equitibus ſuis è Finnonia in Pomeraniam adpulerat. Is aſſumta Stirumii Comitis legione, aliisque turmis recens conſcriptis, quæ in Poloniam

Stirum.

Polonorum
Pagus
Fu
g a
Via quæ fert ad Oppidum Sacrezin
Pagus
Vistula
Fluv
Pagus Mogilno
Castra Polonorum
Fossæ
Receptus vulgo Redoute
Bugk
Castra
Vallum Castrorum
Suecorum
Via qua itur Warsariam

VERA DELINEATIO
Castrorum Suecicorum
prope Nowodwor ubi Dn: Campi Marschallus Comes Gustavus Otto Stenbock cum Octo peditum ac duo Equitum Legionibus Flurium Bugk transut et 16000 Massororum quibus Castellanus Plocki præerat, fudit fugauitq: die 20. Septemb. 1655
1. Statio D: Marschalli
2. Peditatus 8. Legionum vulgo Regiment—
3. Equitatus 6 Turmas divisus vulgo Esquadrones
4. Munimentum in insula fluminis vulgo Bugk Schās.
5. Polonorū opera ad impedendū fluminis traiectū
6. Torment Suecor
7 Pons flurio Bugk imposito ac opere fortificato in hostium conspectu munitus quo superato copiæ depressa loca 8 et angustū convallem 9. emensæ in planitie 10 ad pugnam disponebantur
11. Batteriæ et Tormenta Polonorum
12. Leg. Uplandica
13. Leg. Smalandica
14. Leg. Westgothica
15. L. Ostrogotica
16. L. Sudermannia
17. L. Nericiana
18. L. Angermannica
19. Finnonum Legio
20. Turmæ Westgotthicæ
21 L. Ostrogot.
Fossæ
& ante conflictum
Equitatus.
Peditatus.
Acies
Equitatus.
Cohors in subsidium sepositi
Pagus Pomichoua
Turma in insidus locata
Flu
Pagus Okunin

N.20.

VISTV
L
H
I
A
E
F
G
SCHWARTZ
SCHENOGRAPH
VISTVL

A FLVUIVS
Via ad Vrbem
K
Ichnographia Castri
SCHWETZ
in Pomerellia ab Exercitu R.M. Sueciæ d. 4. Octob. 1655. occupati.
A. Area Arcis interior. B. Pomerium et murus ab ea parte arcem cingens. C. Turris altissima. D. Tabernæ vel casæ militum. E. Area exterior. F. Moles tormentis instructæ. G. Suggestus tormentarij. H. Campi aquis crescentibus inundati. I. Mons Arenosus satis altus. K. Pars Oppidi Schwetz
20 Perticæ Rhinl.
WASSER.
FL.
I
ASTRI SCHWETZ
FL.

N. 21.

Paludes
Düna
Delineatio
Arcis Duneburgh
designatione quam Rex
A.° 1655 in Martio a
et a Generale Poloniæ
a Marescallo Sueciæ
Poloniæ
circum cincta,
w. Swidde Sculp:

Stagnum
Paludes
Arx Duneburgh.
Fluvius
trica Vrbis et
Litthuanie Sita cum ea
rtificare instituit Sed
Muscoviæ Generale obsessa,
nerofski auxilia ta, tandem
vo Leÿonhufwudh postquam
prima Iuly eodem anno
cupata.
end:

N. 24.

1655. Schwetz. niam tendebant, sub initium Octobris Svetzam Pomerelliæ oppidum iter direxit. In itinere non procul oppido quatuor Nobilium Polonorum turmas assultantes ita excepit, ut quinquaginta eorum caderent, reliquis in fugam conjectis. Ad arcem inde Svetzensem acceditur, cujus præfectus imperatam deditionem abnuebat. Hujus ferociæ frangendæ Hornius aliquot ædificiis in suburbio ignem injici jussit, à quibus vehemens tunc exsurgens ventus flammam in ipsam arcem differebat, Svecis interim continuò in arcem jaculantibus, & assultui dando sese parantibus. Ita ancipiti malo territi præsidiarii Hornii sese arbitrio submisere. Quatuor heic peditum cohortes cum suis vexillis in potestatem pervenerunt. Longius inde progressus Hornius, Coniciam, Tauchelam, & Neuenburgum Pomerelliæ oppida in ditionem redegit, quoad post Regi in Borussiam descendenti jungeretur. Tribunus quoque Alexander Weissensteinius, qui Brombergam insidebat, ex improviso Vistulam transiens militem Borussiæ provincialem oppresserat, ejusque parte cæsa reliquos dissipaverat; ac latè vicina regione percursa, qui resistere auderent, opprimebat. Ac ut trajectus in Borussiam semper in expedito foret, ad oppositam Vistulæ ripam castellum excitabat.

4. Octobr.

Conitz. Tauchel. Neuenburg.

9. Sept. Weissenstein.

Per Lithuaniam gesta.

§. 39. E diversa parte in Lithuania non minus supra votum res hactenus successerant. Præfuerat huc usque Livonia Gustavus Hornius; in cujus locum sufficitur Magnus Gabriel Gardius, Thesaurarius tunc Regni, titulo Legati Regii, quò cæteros Duces dignatione emineret, cui Gustavus Adolfus Lewenhauptius subesse jubetur. Cæterum ante Gardii adventum Lewenhauptius valida cum manu ad oppugnandum Duneburgum profectus erat, à cujus oppugnatione Mosci paulo ante per Samuelem Comorovium Palatinum depulsi erant, ne isti, qui tunc denuo se movere incipiebant, locum præriperent, infestandæ Svecorum provinciæ valde opportunum. Et Rex jusserat ad distrahendas Polonorum vires eodem tempore in Lithuaniam è Livonia irrumpi, quo Wittenbergius in diversa parte Poloniam invadebat, addito mandato, ut Lithuani humaniter haberentur;

Lieutenant Royal.

Jun.

Duneburgum à Svecis expugnatur. Duneburg. Kommorofski.

1655. quò accedente à Moscis metu eo facilius Sveciæ tutelam amplecterentur. Porrò cùm Lewenhauptius limites Livoniæ Sveciæ Duneburgum versus superaret, Comorovius Literis ad ipsum datis sciscitabatur, quam ob causam, & quo fine veniat? Cui ab hoc responsum: ad occupandum Duneburgum, nec ulterius se venire. Unde Polonus cum quatuor militum millibus, quibuscum ad istud oppidum consistebat, trans Dunam flumen se recepit, machinis tamen & tubis longioribus in Svecos jaculatus. Ast Lewenhauptius assumtis equitibus & desultoribus raptim ad oppidum ruebat extinguendo incendio, quo Poloni idem delere instituerant, ac ducentos Polonos, circa ignem augendum satagentes sub arcis portam rejiciebat. Ita incendium intra paucas domos stetit, & Sveci ædibus tecti prope arcem stationes capessivere. Munimenta inde arcis per diem noctemque machinis quatiuntur, & omnia assultui dando parantur. Nam moras nectere heic in exesa regione inopia non patiebatur. Igitur Poloni territi deditioni se paratos ferebant, quæ his conditionibus concessa, ut relictis machinis, sed explicatis more militari vexillis, sex cohortes Polonici peditatus excederent. Et lautiores initio belli conditiones indulgebantur, ut cæteri ad ultroneam deditionem allicerentur. Per triduum ibi substitit Lewenhauptius solo æquandis ædibus arci noxiis, novisque munitionibus adornandis, tum subtribunus Joannes Willichmannus valido cum præsidio imponitur. Commorovius, qui hactenus ex altera ripa capi arcem adspexerat, à Lewenhauptio petebat, ut sibi cum suis illæso abire liceret; id quod iste facile annuit. Scribebatur mox ad Moscicum vicinæ Rositæ præfectum Nassokinum: bello in Polonos decreto imminentem finibus suis arcem occupandam fuisse. Cæterum adversus Moscos amicitiam continuare sibi injunctum. Duneburgo capto statim Poloni Nobiles eo districtu habitantes imperio Svecorum suscipiendo nomina sua profitebantur. Sed Nicolao Korfio Palatino, qui Gustavum Hornium pro prædiis suis in parte Livoniæ Polonica sitis militem tutelarem poscebat,

1. Jul.

Willichman.

Rositen. Nassokin.

Korf.

1655. bat, abnegatum fuit, ne Moscis querelæ ansa præberetur. Lewenhauptius nulla re amplius suscepta jussu Hornii copias ad Kakenhusam reducebat; qui haut consultum judicabat, longius in Lithuaniam penetrare, antequam seges maturesceret, quod omnis eo districtu annona consumta foret. Et quia Poloni plerasque in Lithuania copias non procul Svecorum finibus contraxerant, satius esse tantisper intra Livoniam subsistere, quoad ingruente è diversa parte Mosco Polonorum vires distraherentur. Regi tamen ista acta parum arridebant, quod & Moscis suspicio fuisset injecta solo Duneburgo ipsis vicino expugnato, ac impressione in Lithuaniam dilata, quam ideo necessariam judicabat, ne universa Polonorum moles Wittenbergio incumberet. Excusabat tamen factum Gustavus Hornius, quod Gardii successoris sui adventum expectandum judicasset, qui sine dubio plenioribus mandatis sit instructus: & quia veritus sit, ne inter Polonos & Moscos transactio ineretur, ad quam illos desperatio, hos molestia belli & pestis, quæ tunc eorum terras populabatur, impellere poterat. His autem junctis à se resisti non potuisse. Nec perspicere se, quomodo pactionibus aut vi Lithuania subigi possit absq; collisione cum Moscis; quòd utroque casu Regi necessitas sit nascitura, Lithuaniam adversus Moscos defendendi. Non posse quoque non Lithuanos hostili irruptione protelari, quorum ultronea deditio sperari queat, ubi res paulo plenius maturuerit.

Kakenhusen.

Mandata Gardio data.

§. 40. Ast Magno Gardio à Rege injunctum erat, cum Moscis quantum in se amicitiam colere, & locis, quæ ab ipsis obsideantur aut teneantur, abstinere; ac potius data occasione testari, arma Regis unicè communem hostem Polonum spectare. Cæterum exercitum quantum posset augeret, præsertim quòd suspicio esset, Moscos Curlandiam, ac fortè ipsum Regium montem petituros, ubi parum erat virium tantæ moli par. Igitur tegendæ Curlandiæ, & oræ maritimæ in Lithuaniam protinus exercitum duceret, prævertendis Moscis, ac Birsas, & quæ alia loca opportuna videantur, occuparet. Interim Curlandiæ Ducem, & Lithuaniæ Ordines demulceret, confirmato, destinata nostra ipsorum defensionem spectare. Quod si Lithuaniæ proceres Svecorum protectionem suscipere abnuant, eorum subditos & colonos solicitare conaretur, ut ab heris suis secessionem faciant, pollicitus, Regi propositum esse, istos præsenti servitio ereptos ad liberi populi conditionem provehere. Conferebatur quoque ipsi ac Benedicto Skyttio, Estoniæ tunc Gubernatori, plena facultas cum Ordinibus Lithuaniæ tractandi. Jubebatur porrò is primo suo adventu omnia amicitiæ indicia erga Curlandiæ Ducem expromere, quem & antea ipse Rex in casum belli cum Polonis suscipiendi de amicitia sua securum esse jusserat. Ast post aliquot à suo adventu dies, obtentu sumto ab appropinquante Mosci exercitu, ipsi demonstraret; quantopere intersit Regis Curlandiam protegi, ne Moscus ad mare penetret; Ducemque urgeret ad protectionem Regis saltem ad tempus suscipiendam, quod medius status præsenti conditioni, & ingruente tam valido hoste haut expediat. Caveret tamen, ne occasione istius Ducis Brandenburgicus Elector, cujus sororem iste in matrimonio habebat, offenderetur, quoad pateat, quid Regi ab Electore expectandum sit, & quem successum arma, quæ è Pomerania Poloniæ inferebantur, sortitura sint. Quod si Mosci hospitia ipsius in hostico sumta invadere audeant, vim propulsaret, simul injuriam eorum demonstraret: sed vicissim in eorum stativa ne irrumperet, neu ad hostilia progrederetur. Tum & Lithuaniam ingressus Moscorum stativis ne nimium propinquaret, aut intempestivum metum nostrorum armorum iisdem incuteret. Propositum quippe sibi esse simplici planè via agere, & Moscum amicum, Polonos hostes habere, & hisce quantum possit noxam inferre, simul exercitum suum ex hostico alere, Livonia non ulterius à proprio milite comedenda; eoque ut protinus in Lithuaniam erumperet, & hospitia sua dilataret, volebat.

Kœnigsberg.

Birsen.

Skytte. 1655.

§. 41. Gardius in Livoniam delatus perspecta præsentium rerum difficultate judicabat, primò omnium amicitiam cum Moscis firmandam, nec Polonos planè ad desperationem adigendos: cæterum ita præsenti occasione

Gardius Moscos demulcet. 15. Jul.

1655. occasione utendum, ut hi ad consilia scopo Regis inservientia induci possint. Primo igitur adventu vicinis Moscorum præfectis de amicitia Regis confirmabat: de Duneburgo silentio involvebat, quia nec isti super eo querelarum quid moverant. Quanquam istos non mediocri suspicione Legatorum Svecicorum mora perstrinxerat, quorum adventus dudum istis promissus fuerat; & quòd exercitus Svecicus nondum sese adhuc moveret, cùm tam multa de ejus expeditione sparsa forent. Simul multi Poloni cum bonis suis intra Svecicam ditionem receptu potiti, ac legatio Polonorum in Sveciam fidem propemodum fecerat, coalita inter Svecos Polonosq; amicitia fabam in Moscis cudendam. Igitur Gardius Plescoviæ Gubernatori denuntiat; adesse jam Legatos Svecicos, ac ut more solito recipiantur postulat. Tum se quamprimum adversus comunem hostem in expeditionē iturum. Lewenhauptius quoq; captivos aliquot Moscos, quos Duneburgi repererat, libertate donatos ad suos remiserat.

Idem Lithuanos sollicitat. §. 42. Ast alliciendis Lithuanis per emissarios, aliosque, queis cum istis literarum commercia intercedebant, Gardius spargi curabat; quomodo injustæ Joannis Casimiri actiones pacificas Regis Sveciæ cogitationes ita immutarint, ut cùm huic firmiter propositum fuisset amica ratione diuturnæ liti aliquando finem imponere, id nunc demum sumtis armis fuerit aggrediendum. Cui consilio & hæc causa accesserit, ut ipsos imminenti à Moscis exitio eriperet. Nec posse ipsis non perspicuum esse, quantopere Regis intersit, ne iidem alteri cuipiam Principi in prædam cedant. Igitur armis, quæ nunc inferantur, non ruinam ipsorum quæri, sed salutem. Ita cautè tamen ista dicebantur, ut nihil publico nomine, nec in Mosci offensam factum argui posset. Porrò Radziviliorum, Sapiehæ, Archiepiscopi Vilnensis, & aliorum procerum mentem per certos homines expiscabatur, iisque insinuabat, esse sibi tractandi facultatem cum singulis atque universis, prout ipsi consilia capessere queant; usus hoc in negotio opera potissimum mercatorum, nullis fiduciariis literis instructorum, ne fortè intempestivè in disceptationem literariam pertraheretur. Atque isti hoc institutum

Sapieha.

tam præclarè succedebat, ut plerique Sveciæ protectionem amplectendam judicarent. Sed quæ via huic negotio commodè ad finem deducendo ineunda esset, invenire in arduo erat. Nam in fidem non recepti Lithuani in desperationem ruebant. Sed ubi reciperentur, collisionis ansa cum Moscis nascitura inde erat, haut passuris tantam Sveciæ accessionem fieri, ac tam opimam prædam sibi è faucibus eripi. Quia tamen Rex ita jusserat, occasio cum istis paciscendi è manibus amitti non poterat; sed num hoc casu Legatis Svecicis in Moscoviam pergendum esset, anceps quæstio erat. Equidem speciosis verbis Mosco demonstrari poterat; Lithuanos justo metu armorum Regiorum eidem se submisisse, id quod ipsi velut Sveciæ amico non possit non gratum esse. Cùm autem hoc facto Lithuani Mosco hostes esse desierint, par esse, ut hostilibus adversus eosdem inhibitis arma sua ipse aliò convertat. Vicissim ex hisce locis omnia amica expectanda. Ast si Mosco dictis ejusmodi satisfieri nequeat, velut qui reverà Svecorum interventu spe sua Lithuaniam absorbendi frustratus sit, salva existimatione Regem deditiorum suorum tutelam deserere haut posse, eoque bellum cum Mosco inevitabile fore. Enimverò sepositis hisce difficultatibus id utique agendum erat, ut cum exercitu quam primum Lithuaniam ingrederetur, id quod & ipsi Lithuani anxiè cupiebant. Lustratione apud Kakenhusam facta legiones equestres numeris non satis expletæ reperiebantur, pedes paucus & malè instructus, præsidia debilia, ut non modicum Livoniæ periculum immineret, si Mosco arma movendi libido subiret. Præsertim cùm nil pecuniæ in promtu foret, vectigalibus fere quiescentibus quæ & collapsura planè metuebantur, si quæ eorundem intensio parabatur, executioni danda foret. *4. Aug.*

Radzivilii cum Svecis tractant. §. 43. Inter hæc Janusius Radzivilius Lithuaniæ militiæ supremus Dux perspectā præsentium temporum difficultate, quòd Lithuania brevi unius aut alterius præda futura esset, oblatam Sveciæ protectionem amplecti decrevit. Quo fine Præsuli Vilnensi viro patriæ amantissimo inevitabile hujus periculum ob oculos ponebat, magnaque præsidii spe à Sveciæ Rege

 ostensa

1655. ostensa ipsi persuadebat, ut se cum pariter ac Bogislao Radzivilio literas ad Magnum Gardium scriberet, adjuncto prolixo libello super conditionibus futuræ tractationis. Quo id præcipuè agebant Radzivilii, ut Præsulem velut præcipuum Catholicorum in Lithuania tractatibus cum Svecia implicarent. Enimverò hi cùm libellum istum prolixum nimis cernerent, ac longæ disceptationi ansam præbiturum, periculum autem has moras ferre non videretur, isti epistolæ peculiare procuratorium per familiarem sibi & cognatum Gabrielem Lubiensium transmisere. Hic Rigam delatus utrasque literas reddidit, & aliquoties super illis cum Gardio sermones contulit. Sed cùm demonstratum ipsi esset, tempus jam non ferre ut super Præsulis scripto diu disceptetur, una & altera formula ad præsens tempus adaptata illi traditur, quæ aliquoties discussa atque refecta demum utrinque probata subscribitur.

Lubienski. *16. Jul.* *31. Jul.*

Conventio cum Radzivilis.

§. 44. Ejus conventionis hæc capita erant: „ Principes Radzivilii cum „suis posteris in fide & obsequio erga „Regem Sveciæ, ejusque posteros at„que Successores velut Magnos Li„thuaniæ Duces firmiter persistent: „iidemque omnes suas copias milita„res Regis Sveciæ Sacramento obliga„bunt, & quoties opus fuerit, exercitui „Regio conjungent. Tum & ratio„nem quamprimum cum aliis Magni „Ducatus Lithuaniæ Ordinibus ini„bunt, qua exercitui Svecico Lithua„niam jam ingredienti de commeatu „& stipendio prospiciatur. Pro cujus „receptu Birsæ, & quæ alia loca ido„nea visa fuerint præsidiis Svecicis in„sidenda Gardio sine mora & ulteriore „compositionē tradentur, præsidio „quoque Niesviensi Sacramento Sve„ciæ Regis adstringendo; quæ loca „Ducibus velut proprietariis submoto „periculo, rebusque pactis statim re„stituentur. Vicissim Regis Sveciæ „nomine Magnus Gardius eos Princi„pes cum omnibus suis ministris, mi„litibus atque subditis in gratiam & „protectionem Regiam recipiet, eo„rumque bona intra Lithuaniæ ter„minos sita à Moscis & Cosaccis non„dum occupata proteget ac defendet: „occupata autem, ubi in pristinum sta„tum restituta fuerint, Rex Principi„bus, eorumve successoribus reddet. „Libertas religionis per totam Li„thuaniam citra mutationem confer„vabitur. Inhibebit Gardius milites „suos, ne oppidis, arcibus ac subdi„tis Principum incursione, prædis „agendis, aut direptione damnum in„ferant; simul itinera & commercia, „quantum per injuriam temporum li„cuerit, tuta præstabit. Tum & nomi„ne Regis spondebit, Principibus in„violatum permansurum usum titu„lorum, & prærogativarum, ipso„rum personis & Ducatui ab antiquo „competentium; cætera quoque eo„rundem negotia atque desideria Regi „quàm diligentissimè commendatu„rus. Quin si & inter Regem Sveciæ, ac „Poloniæ regnum ad tractatus res de„ducta fuerit, rebus ac rationibus Prin„cipum in hoc regno ex æquo præten„sis providebitur, nec minus familiari„bus adhærentibus & clientibus eo„rundem, qui in præsens fidem simul „Regi obstrinxerunt. His legibus Rad„zivilii Regis Sveciæ protectionem „subeuntes sanctè pollicebantur, se, „posterosq; & successores solum Sve„ciæ Regem, ejusque posteros atque „Successores pro suo Rege & Magno „Lithuaniæ Duce agnituros; eidem de„bitam à Vasallis fidem, reverentiam, „& obsequium præstituros, omnia ve„rò damna vel cum periculo vitæ ac „fortunarum semper & ubique aversu„ros. His peractis Lubiensius, exhibitis Reversalium Principalium autographis, donis mactatus dimittitur, cui binæ responsoriæ literæ, tum formula similis conventionis ad Ordines Lithuaniæ traditur. Is porrò tractatus quia plusculum temporis absumserat, Moscus interim Vilna occupata per Lithuaniam pro lubitu grassabatur, cùm negotio maturius confecto vel modicis Svecorum copiis Radziviliano militi adjunctis Mosci progressus sisti potuisse viderentur.

Sveci Lithuaniam ingrediuntur. *Thæler.* *Bausk.* *Polonga.*

§. 45. Tractatu cum Radziviliis conclusо Gardius sexcentos pedites, ducentos equites sub Thælero tribuno præmittit, Birsas, simul Bauscam, & Polongam insessuros. Lewenhauptius cum toto exercitu, qui septem bellatorum millia explebat, in Lithuaniam penetrare, ibique militem adstricta disciplina coërcere, ac studia provincialium, quantum posset, sibi conciliare jubetur. Svecos Birsas delatos præfectus oppidi antequam admitteret,

aliquot

1655. aliquot dierum dilationem petebat. Sed Thælerus apud proximum templum sub ipsis mœnibus statione capta acriter cessioni instabat, in quam & is demum consensit, tradita statim Svecis semilunari munitione. Mox Lewenhauptius accedens præsidium loci quingentis militibus constans in verba Regis Caroli Gustavi adegit. Sed quia hi sub Svecicas cohortes distribui nolebant, Lewenhauptius oppido eductos exercitui suo adjunxit. Birsis præsidio firmatis hic aliquot milliaria Radziviliam retro cedebat, quod non consultum duceret, longius eidem provinciæ sese immergere, antequam Lithuani Carolo Gustavo jurassent; præsertim cum non constaret, quam in partem Mosci accepturi essent, quod Sveci rebus sese Lithuaniæ immiscerent. Nam utcunque res caderet, de receptu Rigam versus cautum esse opportebat, ne ista urbe excludereturus secluderetur. Interim Ulenbrockius centurio Braslaviam, & Drujam mittitur, propinqua Duneburgo oppida, ut ista cum vicino tractu in Sveciæ Regis verba adigeret. Jacobus Casimirus Gardius quoque valida cum manu Piltenam accessit, eumque Præsulatum Sveciæ Sacramento adegit.

Radziwilski. *Ulenbrock.* *Braslaw.* *Druja.* *Pilten.*

Lithuani Carolo Gustavo sese sub.lunt. 15. August. *Kowno.*

§. 46. Interea cum universis Lithuanis super deditione sat-agebatur, pronis in eam rem præcipue Radziviliis, quorum Janusius literis Gardium hortabatur, ut cum exercitu adproperaret, Caunoque præsidium imponeret sistendis Moscorum progressibus: nec Lithuaniam nunc aliter ipsi respiciendam, quam Sveciæ provinciam. De quo & Gardius ipse certis legibus spem faciebat. Rediit inde Lubienscius cum literis à Janusio Radzivilio, Vincentio Corvino Gosieuio, & magna Nobilitatis Lithuaniæ parte subscriptis, queis Regis Caroli Gustavi protectionem se subire profitebantur. Quibus vicissim Gardius super omnibus ipsorum privilegiis tam circa sacra quàm civilia cavebat; quod haut consultum duceret prius propositis legibus nimis pertinaciter insistendo ipsos protelare, ac necessitatem adferre, Mosci jugum subeundi. Ac sanè jam magna pars Lithuanici exercitus ac non pauci Nobiles vacillare cœperant, sic ut pleræque Gosievii turmæ facta succesione Memelam flumen transirent, & sex vexilla Radziviliani militis exuto obsequio Caunum diriperent. Quorum exemplum plures imitaturi metuebantur; Sacerdotibus cumprimis Pontificiis varias suspiciones adversus Svecos suggerentibus, ac in Moscum inclinantibus, propiore situ, & qui plerasque ipsorum terras jam occupaverat. Ac sub idem tempus præfectus Moscicus ad Lithuanicum exercitum accesserat, qui pollicitis juxta, minisque Lithuanos dedititios sub Czaris ditionem pertrahere laborabat, jactitans; Sveciæ haut virium sat esse ipsis adversus heri sui potentiam defendendis. Qui tamen re infecta abiit: Igitur Gardio placuit Benedictum Skyttium protinus ad Lithuanicum exercitum proficisci, ut eum in obsequio Regis firmaret, & querelis ejusdem super deditionis legibus mederetur, discordesque inter se Lithuanos ad obsequium uniret. Consilium quoque erat pertracto ad se conductitio milite provinciales equites domum dimittere, ac præstantissimum quemque ejus provinciæ in Svecicam militiam pertrahere: tum reliqua Lithuaniæ oppida, Radziviliano milite infessa, in Regis potestatem redigere: ac Lithuanos ad quietem componere, ne Mosco ansam abrumpendæ cumSvecis amicitiæ præberent.

Gardius Lithuanos in fidem recipit. *Poswole.* *Velona.* *Keidan.*

§. 47. Dum Skyttius circa ista satagit, Magnus Gardius Riga movens Radziviliam in castra se conferebat; unde longius progressus Poswolæ metabatur, ut Lithuanos, qui inter se discordes tractatus in longum extrahebant, admoto metu ad absolvendum negotium compelleret. Lewenhauptius rectà Velonam, quà Memela fluvius superandus erat, cum bis mille equitibus præmittitur. Ipse modico cum comitatu Keidanum excurrit, quò Radzivilius Ordines Lithuaniæ convocaverat, ut tandem aliquando pressè declararent, propositæ à Rege Sveciæ leges arriderent, an minus. Qui & auditis ejusdem in Polonia progressibus demum protectioni se ipsius submittere decreverunt. Ab his adventans, Gardius honorificè admodum exceptus est. Ubi absolvendo tra-

1655. ctatui, quem Skyttius solus hactenus agitaverat, unà cum isto incubuit, non modico labore exhausto, antequam isti ad propositas conditiones acceptandas permoveri possent. Post 10. Octob. complurium dierum disceptationem conventio à Janusio Radzivilio velut Vilnensi Palatino, Petro Barctendo Samogitiæ Episcopo, plurimisque aliis proceribus ac Nobilibus subscribitur, ac instrumenta hinc inde traduntur in conclavi Principis Radzivilii præsentibus provinciæ Ordinibus. Principi verba facienti respondebat Skyttius, quæ præsenti negotio congruerent. Scævi ominis loco habitum fuit, quod dum Korfius nomine Ordinum perorat, pavimentum, corruptis vetustate trabibus tantam hominum multitudinem non ferentibus, ad tres ulnas subsideret, etsi paucis haut ita graviter eo lapsu sauciatis. Istius instrumenti exordio memorabant, „majorem patriæ suæ partem à Moscis occupatam & oppressam; tum non minus „grave periculum imminuisse bello „à Svecis indicto, nec opis quid consiliique à Rege Joanne Casimiro accessisse, deficientibus quoque aliis „expediendæ salutis remediis. Igitur necessitatem sibi impositam rebus suis in tuto collocandis gratiam, „& protectionem Regis Sveciæ expetendi; qui & propensam suam in „ipsorum conservationem voluntatem per Magnum Gabrielem Gardium, & Benedictum Skyttium, plenis in eam rem mandatis instructos, „benigne obtulerit. Quam amplexos se suosque posteros ipsi subjecisse. Et quia neque incolumitatis, „vitæque suæ ac patriæ oppressæ, „ipsa naturali lege dictante, rationem insuper habere, neque duobus „dominis, inter se hostiliter decertantibus subesse possint, divinum „decretum tam inevitabili necessitate declaratum venerabundos agnoscere, fatorumque dispositioni se „subjicere, ac oblatam Regis Sveciæ „clementiam, qua exilio ipsos eripere „dignetur, grato animo perpendere: „eoque fine suo, suorumque posterorum nomine, scienter & volenter, proprio motu, & deliberato „consilio Regis Joannis Casimiri obsequio, & subjectioni penitus renuntiare, omneque ejusdem jus in Lithuaniam abolere: tum interposita 1655. „fide, honore, & conscientia sua juramenti loco sancte promittere & „spondere, se posterosque suos Regiam Majestatem Sveciæ omnesque „futuros Sveciæ Reges pro legitimis „suis Regibus, Magnisque Lithuaniæ „Ducibus agnoscere, ac in posterum „perpetuo agnituros, omnia istorum „damna etiam cum vitæ & fortunarum suarum periculo aversuros, „nulla fœdera pactave amicitiæ cum „ullo Principe, aut republica inituros, quibus etiam, si quæ ante inita „sint, se renuntiare, eosdem socios „amicosque & hostes cum Sveciæ Rege ac Regno deinceps habituros; stipulatos vicissim sibi quæ cum Plenipotentiariis Svecicis convenere. „His conventis nullam Papalem, Episcopalem, Ecclesiasticam, aut quamvis aliam dispensationem, protestationem, & absolutionem, nec Comitiorum, conventuum, aut alia „decreta derogatura. Juramentum ideo omissum, quod ipsi Regibus Poloniæ non alio modo quam scripto fidem suam obstringere suevissent. Ita sub Sveciæ Regis ditionem concedebat tota Samogitia, cum districtu Wilcomiriensi, Upitiensi, & Braslaviensi, ac parte Caunensis; simul actio nascebatur ad majorem partem Lithuaniæ tunc à Mosco occupatam. Et quia Gardius atque Skyttius conditiones citra peculiare Regis mandatum aptaverant, huic liberam ratificandi facultatem reservabant; id quod aliis Magnis Ducibus indultum non fuerat. Antequam Ordines digrederentur, è quolibet districtu duo designabantur plenis cum mandatis, qui horum vices tantisper repræsentarent, ac à Skyttio convocati convenirent, & concluderent, quæ ad emolumentum Regis & conservationem patriæ facerent. Janusius Radzivilius peculiares sibi conditiones paciscebatur, ad suum familiæque suæ stabilimentum; quæ abnui non poterant pignerando ejusdem studio. Reliqua ad arbitrium Regis rejiciebantur. Enimvero istius deditionis vim elevabat Haruscevicius nuper in Svecia ejus Ducatus nomine Legatus, qui Warsaviæ tunc agens jactabat; hac deditione non multo plures comprehendi, quam Radzivilios, ipsorumque domesticos, & Nobiles

1655. Nobiles quosdam iisdem obnoxios. Maximam partem Procerum, quorum interſit Lithuaniam ſalvam eſſe, & qui patriæ amantiſſimi, ac dignitate eminentiſſimi habeantur, remotioribus locis agere, quorum caput ſit Leo Sapieha Lithuaniæ Procancellarius, cujus factioni & ipſe ſit addictus, ac adverſas invicem conſiliis ſtudiisque Radzivilii & Sapiehæ factiones agere. Cum autem Radzivilius gratiam Svecorum occuparit, Sapieham hiſce diffidere, & eam ob cauſam reliquos Lithuanos circa deditionem tergiverſari, ne ab iſtis dependere videantur. Ac primum caput cædi deſtinatum fore Sapieham, alterum Naruſcevicium tertium Goſievium. Eam ob differentiam Sapieham cum quinque equitum millibus vigeſimo quarto à Warſavia milliari conſiſtere, ac eventum belli ſpeculari, cum ipſo potius Rege tractaturus, ſi ſatis cautum ſibi ſit. Cæterum promittebat iſte Naruſcevicius, ſe ad Sapieham profecturum, ipſique deditionem perſuaſurum. Quod tamen negotium iſto mox extincto irritum fuit. Aſt Joannes Caſimirus in Sapieham ſummum in Lithuanicas copias imperium conferebat, Radzivilium proditorem declarans; qui ſub finem anni fato concedens parum ſtabilitatis Svecorum rebus in Lithuania pollicebatur.

Gardius in Boruſſiam abit. §. 48. Juſſerat porrò Rex Gardium cum magna parte copiarum in Boruſſiam tendere, ſub Lewenhauptio non amplius copiarum relicto, ſive amicus Moſcus ſit, ſeu minus, quam quo opus ſit tuendis Livoniæ oppidis, ac continendis in officio Lithuanis. Nam circa Boruſſiam ſumma ipſi rerum Poloniæ vertebatur, quam tota belli mole obruere ardebat, antequam proximo vere alii bello ſe immiſcentes ipſius deſtinata turbarent. Igitur Lithuaniæ cura Benedicto Skyttio committitur. *Turn.* Turrius Comes cum valida manu inter Curlandiam & Boruſſiam relinquitur conſervandæ communicationi inter utramque provinciam, ac ut Moſci, Curlandi, & Brandenburgici motus obſervaret, ſimul novis delectibus & adſcito provinciali equite ſe firmaturus. Præſidia imponuntur Heliſnaviæ, Polongæ, Schodæ, Bieſſæ, Braslaviæ, Druſæ, Icaſnæ, Onixtæ, Jurgenburgo, & aliis idoneis locis: Velonæ 1655. validum caſtellum excitatur tuendo Memelæ tranſitui. Et quia nulla Moſcorum manus Memelam tranſierat, Regi vindicabatur, quicquid terrarum inter id flumen & Boruſſiam ſitum eſt, citra ſtrepitum tamen, ne Moſcus irritaretur. Goſevius, qui alias Joanni Caſimiro addictiſſimus habebatur, ingens deſiderium oſtentabat Regi Carolo Guſtavo eximia quædam officia exhibendi, pollicitus ſe ad Sapieham profecturum. Id quod tamen Gardius abnuit, de animo ipſius dubitans, & cautè obſervatum, ne qua elabi poſſet, in Boruſſiam ad Regem ſecum abduxit: cui cùm is juratam fidem dediſſet, abeundi quò vellet facultas data eſt. Lewenhauptius retro in Livoniam diſceſſit, ei provinciæ moderandæ, in qua adhuc octo militum millia ſupererant. Keidano di- *12. Octobr.* greſſus Gardius ad exercitum rediit, quem Velonæ trans Memellam duxit, *20. Octobr.* ubi Bogislaus Radzivilius cum bis mille equitibus ipſi jungitur. Iter verſus Boruſſiam ita conſtituebatur, ut octo intra milliaria Moſcis non propinquaretur, magnis quoque ſylvis interjectis; ſic ut nullæ iſtorum catervæ conſpicerentur. Auguſtovæ exercitus aliquot per dies ſubſtitit frumentandi cauſa: inde cum ſeptem millibus ſelectorum militum in Boruſſiam *6. Nov.* penetrans Gardius Regi apud Elbingam conjungitur.

Cum Curlandiæ Duce agitata. §. 49. Cum Jacobo Curlandiæ Duce multa eo anno agitata ſunt; quem uti in partes pertraxiſſe Carolus Guſtavus deſtinatis ſuis proficuum judicabat: ita hic eventum belli ſpeculabundus, ut omnia ſibi integra retineret, ſumma induſtria laborabat. Is jam regnante Chriſtina in eventum belli Polonici ſtipulatus ſibi fuerat, ut neutrarum partium eſſe liceret. Idem dum bellum Polonicum adparatur, eam ipſam ob cauſam Melchiorem FolcKerſamum Holmiam miſe- *Folckerſam.* rat; cui Rex in eum caſum amica omnia pollicitus erat. Et cùm Wittenbergio in Poloniam irrumpente Rex bona Polonorum Rigæ deprehenſa in fiſcum redigi juſſiſſet, Curlandorum bona, quæ metu belli Moſcici in eam urbem permiſſu Guſtavi Hornii congeſta erant, tangi haut voluerat; quin Dux ipſe obtinuerat, ut ſi periculum à Moſco ſubigeret, ibidem cum ſua familia

1655. milia refugium sibi pateret. Ast Gardius primo in Livoniam adventu laxis verbis amica omnia Duci pollicebatur. Sed paucos post dies Mitaviam ablegabat Paulum Helmesium, qui demonstraret; cùm per medium statum præsenti rerum facie neque Regis neque Ducis securitati consulatur, satius videri ipsum arctiore quodam modo Regi conjungi; eoque postulabat, ut Dux ipsiusque subjecti necessaria conservando exercitui Svecico conferant; nec adversæ partis aliquos in tutelam recipiant, nisi de ipsorum bonis Regi cautum sit: Ut in Ducis provincia militem conscribere, recens conscriptis stativa, ubi colligantur, & hospitia ad tempus capessere liceat; Ut Bausca Svecico præsidio insideatur, quò in Lithuaniam penetrantibus tergum tutum sit, ac tuendæ cum Livonia communicationi: Denique ut annona exercitui, & pecuniarii subsidii aliquid præbeatur. Duci vicissim Rex protectionem pollicebatur, ac militem accurata disciplina coërcitum iri. Addebatur, ut durante bello Dux duodecim navibus bellicis in Mari Baltico pro re nata Regi militet, onerariis pro lubitu uteretur. Contra Dux multis rationibus demonstrare nitebatur; protectionem Regiam neque Sveciæ, neq; sibi proficuam ob situm Curlandiæ, quæ longo eoque tenui tractu hinc mari inde Lithuania cingatur, nullis naturalibus munimentis, ac paucis manu factis. Unde & è Lithuania universam facile infestari posse. Neque de Lithuanorum amicitia satis cautum sibi esse; tum Belgas mari potentes portubus juxta ac navibus ipsius imminere. Unde & post mortem Ducis Magni eam facile oppressam fuisse. Qua de causa & Gustavum Adolfum maluisse medii status legibus eandem amplecti. Ac reverà Curlandiam parum copiarum aut pecuniæ possessori conferre posse; quin numerosis præsidiis alendis oneri insuper fore. Præterea suscepta Svecica protectione obtentam apud Moscos rege commendante *neutralitatem* commissum, hisque ansam præbitum iri, Curlandiam invadendi nullis ad resistendum viribus. Denique hoc tempore protectionem alienam suscipere crimen defectionis à Regno Poloniæ habere. Ast neutralitatem longè potiorem, quæ & prius usu recepta sit, & hoc rerum statu saltem ad exitum usque belli, aut quoad de Lithuanorum amicitia cautum sit, commodè observari queat: præsertim cùm eam Regina Christina salvo præsente Ducis statu indulserit, & ipse Rex de eadem servanda spem fecerit. Nec eo minus Svecos hac regione ad securitatem, & receptum tuto frui posse, uti superiore bello magno cum fructu fecerint. Posse etiam Ducem è prioribus inter Sveciam & Poloniam pactis, dum neutrarum se partium fert, officium sequestris fortè non inutile exercere. Cæterum Ducem in sua provincia Svecis receptum velle concedere, si opus sit, ac muneris aliquid pecuniarii: stativa militum, & quæ alia speciem subjectionis habeant deprecari. Cupiebat quoque Dux districtum Piltensem medii status beneficio amplecti; sed Sveci abnuebant; qui & bona è Piltensi agro in arcem Goldingensem congesta sibi deposcebant, Duce haut repugnante. Etsi aliàs judicabat locis neutras partes sequentibus licitum esse deposita ejusmodi custodienda sumere, id quod & bello Germanico in usu fuerit; ac posse Moscum hoc exemplo idem postulare. Se tamen ad materiam litis declinandam suis vetuisse tales res recipere. De çætero contendebat exercitum protinus Lithuaniæ immitti, id quod & ipsi Lithuani anxiè desiderent, quibus & primus autor fuisse videri volebat tractatuum cum Svecis suscipiendorum. Ea Ducis declaratione haut contentus Gardius ipsi scribebat alium se propediem missurum, qui postulati sui necessitatem latius demonstraret. Venit inde Rigam à Duce Mislingius Baro, qui acriter instabat, ut ipsi neutrarum partium esse liceret. Cui eadem quæ prius reposita, spe facta, Skyttium propediem ad Ducem profecturum tractatibus continuandis. Cujus itineri interveniendo Reckius provincialis præfectus Rigam venit; sed qui parum, quod ad rem faceret, afferebat. Unde placuit Gardio Skyttium absque mora ad Ducem proficisci, ut modesta ac molli via hunc ad destinata Regis amplectenda adduceret. Ubi hoc modo nihil proficeretur, Gardius constituerat Mitaviam & Bauscam præcipuas Ducis mu-

Marginalia: 15 Jul. Helmes. — 2. August. — Misling. — 29. August. Reck.

1655. cis munitiones in potestatem redigere, ejusque provincia in conservationem exercitus Regii uti: tum Ducem ejusque subjectos in verba Regis adigere, ac ut Polono renuntient compellere; præsertim cùm plurimi eorum in Poloni partes proclives dicerentur, ac metus foret, ne à Polono aut Brandenburgico copias reciperent, quæ in vicinia multum molestiæ Svecis daturæ erant, Lithuanorum quoque animis per eas avertendis. Skyttius post in Lithuaniam abiturus cùm ex itinere apud Ducem Mitaviæ diverteret, sat frigidè ab hoc excipiebatur; qui & parum studii in partes Svecicas, ac multum potius diffidentiæ ostendebat, ac postulata Regis declinabat, culpa in Nobiles suos rejecta, qui Poloniæ juramento sint adstricti. Ad extremum tamen Dux quinquaginta uncialium millia in usum exercitus Svecici annuebat; ac se ad Regem missurum, qui super omnibus transfigeret. Venit inde ad Regem Ducis nomine Folckersamus Cancellarius, de iis acturus, quæ cum Skyttio convenire non poterant. Eorum summa huc redibat, si Rex indulgere nolit, ut Dux deinceps omni superioris respectu, & vasallagii nexu solutus agat, saltem neutro statu frui concederet. Cui à Rege responsum: in præsens ut neutrarum sit partium, Duci indulgeri non posse; ac sperare Ducem eo adquieturum, quod ipse utriusque securitati expedire judicet. Interea se observaturum, quæ Duci cum Gardio, & Skyttio convenerint, quoad de omnibus circa Ducis statum & Domum plenè constitui queat. Uteretur quoque Dux pro lubitu navibus suis bellicis citra fraudem Sveciæ. Pollicebatur quoque Rex, Svecicum militem suis sumtibus, & citra noxam Curlandiam transiturum; simul prædia ad uxorem Ducis spectantia ab omnibus exactionibus immunia fore. Venit paulo post iterum ad Ducem Skyttius ulterius super eo negotio acturus, cum mandato tamen, ne Ducem nimis urgeat, declinandæ Brandenburgici offensæ. Illi „Skyttius demonstrabat inductam à „Christina neutralitatem ea lege, si à „Rege & Republica Poloniæ eandem „obtinere queat; id quod factum fuisse, à Duce demonstrari non posse. Equidem proferri epistolam à „Joanne Casimiro scriptam, qua præfectis suis præcipit, ut istum medii „status beneficio frui permittant. Sed „hanc in Comitiis haut decretam aut „subscriptam, citra quod in Polonia „nihil validum habeatur: nec in ea „epistola Sveciæ mentionem fieri: nec „perpetuam neutralitatem exprimi, „sed omnia ambiguè posita esse. Sta„tum quoque Poloniæ jam mutatum, „& Duci iis conditionibus adquiescen„dum, quas Rex indulgere velit. Istis motus Dux, & quia Regi hactenus omnia supra votum successerant, circa submissionem eidem, Regnoque Sveciæ faciendam declarabat ita se acturum, prout Rex ipse præscripturus sit. Inde ad petendam Regis declarationem Folckersamum in Borussiam ad huncce mittit; qui acta à Gardio & Skyttio cum Duce probabat, easdemque conditiones subjectionis adornare jubebat. Quo fine & Skyttius denuo ad Ducem profectus eò rem deduxit, ut tam Princeps quàm ipsius Consiliarii solenniter declararent, se vasallagio Polonico renuntiaturos, feudumque deinceps à Rege & Regno Sveciæ recogni turos. Simul aliquot petita exhibebant, quæ Skyttius correcta ad præsentem statum adaptabat. Inprimis cùm peterent pari lege sub Sveciæ Regno agere, qua sub Polonia fuerant, reservare sibi cupiebant jus in præcipuas Livoniæ partes, in insulam Oesaliam, in præsulatum Piltensem, ac in medietatem Dunæ fluminis cum iis, quæ in citeriore ripa sunt sita. Quæ ut iniqua & antea à Curlando cessa rejiciebantur. Regi quoque Portoria, & naves bellicæ addicebantur. Ista omnia jam cum Skyttio transacta & scripto concepta fuerant, cùm hic subito à Rege in Borussiam evocatus negotium Gardio absolvendum reliquit: qui & sequenti anno è Borussia redux mense Martio Mitaviam ideo revertit. Sed cùm conventa jam à Duce subscribenda essent, repentinus nuntius Lithuanorum rebellione remoram tractatui injecit, isque ad ulteriorem Regis dispositionem rejectus fuit: præsertim cùm Dux semper stipulatus esset, ut tractatus ille secretus maneret, quoad Regis exercitus in eo esset statu, ut adversus potentissimos vicinos, Moscum & Polonum, tueri ipsum valeret: interim palam non nisi de neutro statu spargeretur. Ita quidem ludificando, & tempus extrahen-

Marginalia: Nov. — 14. Nov. — 1655.

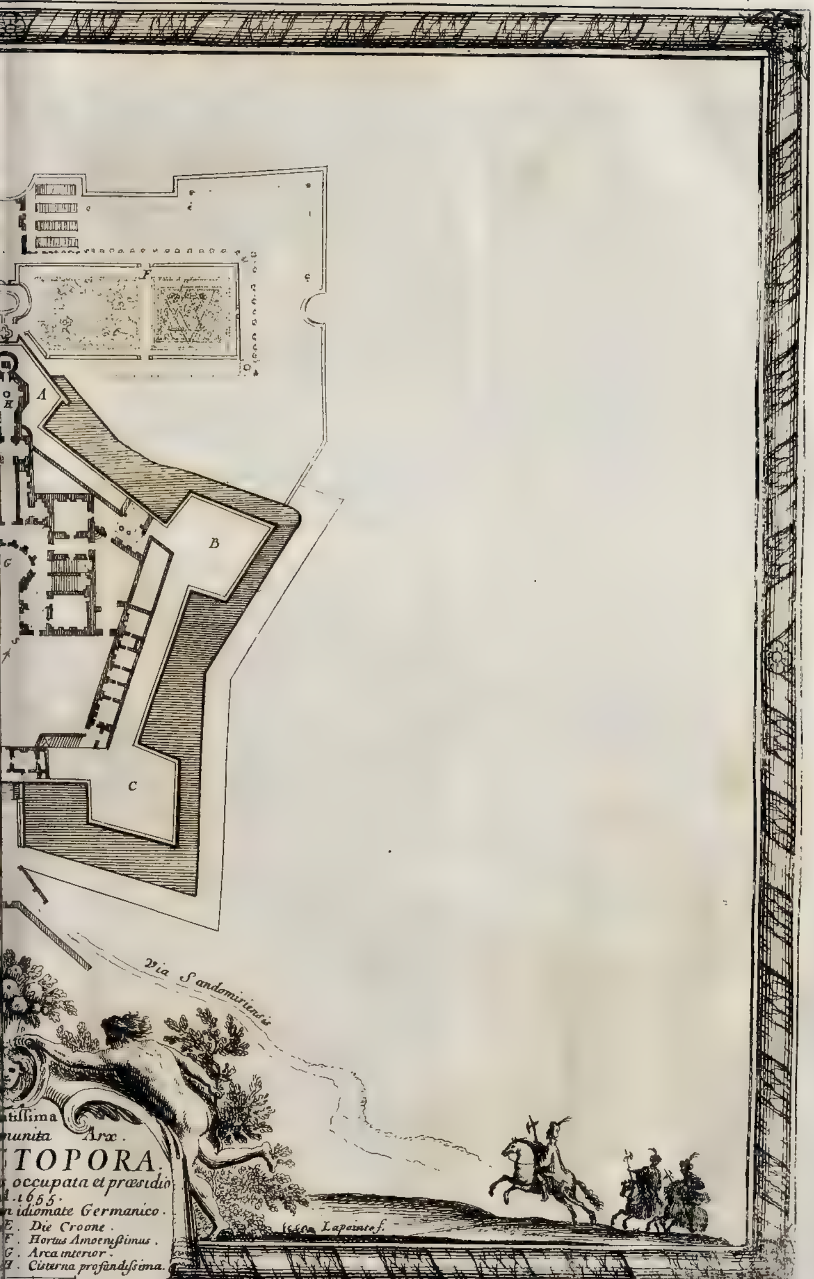
1655. trahendo Curlandus successum belli aucupabatur.

Rex Cracoviæ res ordinat. §. 50. Cæterum Rex post captam Cracoviam aliquot per dies ibi subsistebat, ut exercitum suum, Quartianosque deditos per hospitia ita distribueret, ne his nocendi facultas esset, ac si quid fidei datæ adversum moliri vellent, ab isto coërceri possent, tum ut quid Tartari suscepturi essent, specularetur, de quorum motu nuntii ferebant. Castellanum Cracoviensem, & Masoviæ Palatinum, qui se dediderant, amicis literis ad se invitabat, multa testatus de studio suo circa erigendas Poloniæ res. Ad Palatinum quoque Lublinensem, Cracoviensem, & supremum Regni Marescallum Lubomirscium literæ dantur exquisita verborum humanitate adornatæ, ut facta deditione salutem patriæ iterum stabilitum ire velint. Ad refractarios circa Sendomiriam Nobiles castigandos Joannes Engelius tribunus mittitur. *Engel. 8. Octob.* Et quia Joannes Casimirus validam manum Siradinensi Palatinatui immiserat, Svecorum delectus dissipaturam, *12. Octob.* Rex aliam istis catervam opponebat, cui sex Quartianorum cohortes adjungebantur capiendo specimini fidei. Simul acria edicta promulgat, ut milites sui deditítios Polonos nulla molestia aut injuria afficiant. Et quia Joannes Casimirus modicas copias circa Czenstochovam colligere dicebatur, Svecorum delectibus per majorem Poloniam disjciendis, & ut Quartianos iterum ad se pelliceret; istis reprimendis idoneam manum objiciebat. Alexander quoque Erskeinus velut Consilii bellici præses ad Melchiorem *Hatzfeld.* Hatzfeldium Cæsareum ducem scribere jubetur, ne is Joanni Casimiro permittat è provinciis Cæsareis Svecorum res in Polonia turbare. Quo minus autem iste ibi quietè agat, se non intercedere. *Idem Cracovia discedit. 20. Oct.* Rebus ita dispositis Rex cum exercitu Cracovia Warsaviam versus movebat, Coniespolscium cum omnibus suis copiis secum ducens. Novemiasti supremus militiæ Polonicæ Dux Potocius, & signifer Coronæ Landscoronscius cum *25. Oct.* exercitu suo, prout cum deputatis ipsorum ad Cracoviam convenerat in Caroli Gustavi fidem se dedunt, ac huic juramento se obstringunt. Eos Rex unà cum Duglassio, & parte sui exercitus Sendomiriam versus dimittit. 1655. Duglassio in mandatis datum Svecicas legiones circa Sendomiriam in hiberna disponere, haut nimium tamen à se invicem sparsas, ut si res exigat, statim iterum contrahi queant. Potocii autem, & Landscoronscii copias separaret, quorum constantiæ quantum fidendum esset, nondum specimen ceperat; quas Podlachiam versus in hospitia disponere decreverat, ut eo remotiores forent à commerciis cum Joanne Casimiro apud Silesios agente. Duglassius Potocio tanquam veterano duci supremi imperii honorem deferre jubebatur, quamdiu simul agerent, ut tamen Regis scopo utilia & congrua moneret. Tum & lustrari Polonicas legiones, & quantum pecuniarum corradi posset, in stipendium ipsos dari jubebat, ut & hoc vinculo fidem earum adstringeret. Et quia nuntius adferebatur, Moscos Bugum flumen versus tendere, Duglassio injunctum militem tutelarem Lublino immittere; quod non credat, se à Mosco ultro lacessendum. *3. Nov.* Lustratione Polonicarum copiarum apud Sendomiriam facta Duglassius altera vice easdem in Regis Sveciæ verba juramento adegit. Qui & arcem Chrzistoporam elegantissimam, & probe munitam per insidias occupatam præsidio firmavit. *30. Oct.*

§. 51. Stephanum Czarnecium spectatum militia virum, partibus suis adjungere mirè cupiebat Rex. *Czarnecii copiæ dissipantur.* Itaque & propriis & Wittenbergii literis eum invitat, ut Sveciæ se militiæ addicat, multis deprædicans virtutem, & peritiam rei militaris tum alibi, tum in obsidio Cracoviæ ostensam. Et is quidem spei non nihil Wittenbergio ostendebat. Reverà tamen Joanni Casimiro firmiter adhærere statuerat, ad quem & plerique Senatores in Silesiam se contulerant. Cùm ergo tempus, quod pacto deditionis sibi ad deliberandum stipulatus erat, cederet, ac Wittenbergius, qui ob incommodam valetudinem Rege digresso Cracoviæ substiterat, sentiret istum fraudulenter agere, Burchardo Mullero in mandatis dedit, ut elapso convento tempore isti ac Wolfio in Silesiam elabi agitantibus intra Poloniæ fines insidias

E
D
via qua venitur Clementowa
et
a Suecis per
Nomina
A. Das hohe
B. Sihe dich fuhr.
C. Der Drache.
D. Der Grawe

A
B
C
Via Sandomiriensis
Arx.
TOPORA.
occupata et præsidio
1655.
idiomate Germanico.
E. Die Croone.
F. Hortus Amoenissimus.
G. Area interior.
H. Cisterna profundissima.
Lapointe f.

1655. dias tenderet. Cùm igitur Czarnecio animus esset cum dimachis suis in Silesiam evadere, & machinas Cracovia eductas, quæ Bendzinæ hactenus substiterant, secum avehere; dimachæ isti seditionem movere cœperunt compulso Czarnecio, ut exoluto stipendio missionem ipsis daret. E quibus duo centuriones & multi gregarii statim militiæ Sveciæ accesserunt. Plerique in Polonia remanserunt; pauci Czarnecium in Silesiam secuti sunt. Wolfio autem tribuno cum septem suis cohortibus Siewieria, ubi hactenus hospitatus fuerat, eodem fine Bendzinam tendenti, in ipso motus initio Sadovius tribunus à Mullero emissus supervenit; qui quanquam carragine raptim circumdatus defensionem adornaret, tamen collapsis suorum animis salutem petebat. Reliquæ duæ cohortes legionis Wolfianæ, quæ Baudziæ metabantur, ultro Svecis se dedebant; è quibus Wittenbergius prætoriam sibi cohortem legebat.

28. Nov. *Sadowski.*

Chmielinscius Regi amicitiam offert. 2. Novem.

§. 52. Circa idem tempus à Bogdano Chmielinscio Cosaccorum duce ad Regem missus venerat Daniel Atheniensis Abbas, qui istius nomine exponebat: *se statim atque è Ratziejovii literis de armis Svecicis Poloniæ illatis perceperit, protinus exercitus sui partem misisse ad invadendum Potocium & Polonorum provincias, quò studium suum Regi Sveciæ adprobaret; simul Caminieciam, & Leopolim, aliaque loca obsidio cinxisse, quò propius ab exercitu Svecico abesset, ac ne Mosci sua præsidia in ista loca inducerent. Cosaccos quippe ab isto tractu Moscos excludere velle, quò patens semper via sit communicationi cum Rege Sveciæ, sub cujus protectione ad omnia ipsius servitia parati vivere desiderent.* Quo fine & copiam sibi fieri petebat cum Radziejovio consilia conferendi, quem Cosaccorum nomine impensè Regis gratiæ commendabat. Pollicebantur quoque Cosacci, si Moscus aliter se adversus Regem gerat, quàm prout ratio requirit, ac sine idonea causa eidem arma inferre audeat, se à partibus Regis staturos. Rogabant tamen, ne istum Rex sine causa lacessat, quòd utili ejusdem auxilio adversus hostes suos usi sunt, & quòd illis secum & cum Svecia junctis jugum multis gentibus imponi queat. Promittebant quoque Regi auxilia quantacunque velit adversus quoslibet, Moscis exceptis, modò spolia sibi & præda relinquantur, Regis protectionem vicissim sibi stipulati, si invadantur; Tum ut pace conclusa sui ratio habeatur. Et quia ipsi absque bello vivere nequeant, ut Rex post finitum Polonicum bellum Turcis arma inferat; Tunc enim se mari hosce invasuros, quod Venetis solicitantibus per bellum Polonicum facere impediti sint. Cui fini cùm Caminiecia Podoliæ necessaria sit servandæ communicationi, Radziejovium ei oppido præfici petebant, à cujus consiliis pendere possint. Et quia Rex Senatui atque ordinibus Sveciæ, dum Corona redimitur, promiserit, se Sveciam non deserturum, ut Proregem in Polonia constituat Cosaccis planè addictum, & qui pacta cum ipsis ineunda observet, quibus conficiendis Legatum à Rege expectent, plenis mandatis instructum. Nam sibi constitutum eosdem amicos & hostes cum Rege habere, ne Moscis quidem exceptis, si absque justa causa ipsum læserint. Isthunc internuntium Rex pari cum contestatione amicitiæ ad Chmielinscium remittebat, pollicitus Legationem se ad ipsum missurum de summa rerum expedienda. Interim postulabat, obsidium Leopoleos solvi, quòd Palatinatus Russiæ Regi se dediderit, ac terras, quæ ipsius protectioni se subjecerint, ne populetur. Enimvero dum iste Abbas apud Regem hæret, Cosacci interim Tartaris se conjunxerant, obtentu sumto, quòd legatio à Rege Sveciæ tam diu emaneret; qua ex mora ipsi conjecerint, Regem, si scopo suo circa Borussiam potiatur, ipsos parum curaturum, ac fortè in ordinem redigere conaturum. Et ferebantur Regis Joannis Casimiri Legati ad Chmielinscii genua procubuisse, veniam & reconciliationem ipsum poscentes; qua submissione ad misericordiam Cosacci permoti sint.

Caminiec. Lemberg.

Gedanenses in cassum solicitantur. 6. Nov.

§. 53. Rex porrò cum aliquot per dies Warsaviæ substitisset rebus ordinandis, in Borussiam vertit, quæ præcipuè hoc bello petebatur, & in qua summa rerum per Poloniam vertebatur. Ea ne iste ita facile potiri posset, obstabant potissimum Fridericus Wilhelmus Elector Brandenburgicus, & urbs Gedanensis. Et iste quidem, postquam è Svecia certior fuisset redditus,

1655. ditus, Poloniam utique Caroli Gustavi armis peti, statim ea de re Joannem Casimirum monuerat: qui mox misso Zawadscio hosce hortabatur; diligenter sibi prospicerent, & urbem atque castellum ad os Vistulæ probè munirent, aliàs hocce castellum suo milite insidendum. Mox & Cossus præpositus Warsaviensis eodem mittebatur, fidem, & constantiam adversus Poloniæ Regnum ipsis ingesturus. Eadem suggerebant Brandenburgicus, cujus consilium ista rerum facie exquisiverant. Unde & iidem munimenta urbis summa vi firmare, suburbia demoliri, omnia ad vim repellendam parare. Eam contra urbem ut in partes suas pertraheret Carolus Gustavus, omnem lapidem movebat. Joanni Kochio in mandatis datum Gedanensibus demonstrare, quid causarum Regem permoverit ad ejusmodi consilia in Poloniam capessenda: & quia ista urbs nunquam Regis Poloniæ plenum in se imperium agnoscere voluerit, sed fere suas res separatim sibi habuerit, propriis viribus nixa, eidem persuadere, ne bello huic sese immisceat, amplissima quæque de studio Regis in ipsam testatus. Ista per Kochium Elerto Consuli insinuabantur, addito; à Rege injunctum Wittenbergio, ut vehiculis, & mercibus ipsorum tutum terra iter præstaret, nec Regem in Mari Baltico ullas exactiones aut deprædationes toleraturum. Audiebantur ista à Consule velut grata: ut tamen blandè dictis parum fidei tribuere videretur. Summa responsi huc redibat: *defensionem quam pararent Moscum spectare, qui per Lithuaniam pro lubidine grassetur. Cum Svecia spem pacis esse: & Regem Poloniæ Lessinio plenam concludendi faculatem contulisse. Tum aliquot adhuc annos induciarum superesse, per quos multum ad pacem profici queat. Utcunque tamen res cadat, se à fide, qua Regno Poloniæ obstringantur, haut discessuros.* In Senatu porrò pauci duntaxat in Svecos proni, plerique studiis aversi; eminente etiam apud quosdam animi acerbitate. Plebs tamen facilius in partes pertrahenda videbatur, Senatui non admodum concors: quæ & non obscurè fremebat, priore bello Gedanum non plus gratiæ inivisse, quàm Elbingum & Joannem Casimirum sibi ipsi tuendo non sufficere. Enimverò senatus palam jactare; fidem datam quamdiu vires ferant servandam, ac sin utique in bellum res eruperit, nullo modo cum Svecis amicitiam sibi constare posse. Nam plebs, ubi ab hisce nullum periculum imminere senserit, laborem circa extruendas munitiones gravatura metuebatur; quæ tamen senatus perficere hac occasione cupiebat, gavisus quoque prætextum sibi dari exosa suburbia ad Culmensem Episcopum spectantia subruendi. Nec instituto dimovebantur, utut jam tum Polonicus miles per Borussiæ agros sat licenter grassaretur, jactitans; ista aliàs Svecis in prædam cessura; & se effecturum, ut isti parum, ubi venerint, reperiant; velut jam eam provinciam pro derelicta haberet. Haut eo secius Kochius ingeminare jubebatur postulata super subeunda Sveciæ protectione, adhibitis hisce rationibus; *quòd is Sveciæ positus sit, ut ex ea Gedanum commodissimè defendi queat: quæ & plurimum conferre possit ad commercia ejus urbis amplificanda. Firmius caveri sacris ipsorum, ac ob horum paritatem ipsis ad honores & munia in Regno Sveciæ viam patere. Regem quoque urbi quædam bona Ecclesiastica commodo ipsis situ tributurum. Nunc acceptis quæ offerantur conditionibus potituros, quæ deinceps frustra desideraturi sint. Ac si oblata respuerint, non defore facultatem ipsis nocendi etiam citra obsidium. Jubebatur tamen minas cute miscere, ne tractatio abrumperetur, quòd Rex hanc in integro retineri vellet, quoad videret, quem successum arma sua habitura forent. Tum ut subinde istos stimularet, quò Legatos ad Regem mitterent.* Enimverò ista omnia incassum sumebantur, etiam postubi Polonis ubique profligatis ipse Joannes Casimirus Regno profugisset. Et mox cùm classis Svecica ante portum Gedanensem vectigal exigere cœpisset, id quod à Kochio senatui denuntiatum fuerat, indies magis infensi, quò Sveci sperato emolumento exciderent, telonium claudere instituerunt, nullam quoque navem in urbem admissuri, quæ Svecis vectigal exsolvisset. Et cùm Wrangelius Pautzcam oppidum invadere decrevisset, ac ob adversum ventum tardius militem in terram exponere potuisset, centum pedites oppido firmando mittebant, frustra expostulante Wrangelio, ab istis

Zawadski. Coss. 19. Maii. 9. Jun. Elert. 1655. Cujaviensem

1655. ab istis hostilium initium fieri, cùm à se nihil inffensi illatum sit. Præcipuum autem instrumentum plebi in officio continendæ adhibebantur concionatores, qui pro suggestu fidem adversus Poloniam ingerebant, Svecisque invidiam faciebant. Qui & facile, si quid affectus in Svecos supererat, abolebant, vulgi fere animis ab eorum ore pendentibus. Inde senatus cives novo sacramento ad defensionem urbis adegit, quòd metueret, ne Svecis prævalentibus sua autoritas non parum detrimenti caperet. Simul Elbingam mittebant, qui eam civitatem ad constantiam in partibus Polonorum hortarentur. Ita irritatis utrinque animis mox ad infesta processum.

Elector Brandenburgicus destinata Regis explorat.

§. 54. Ast Elector Brandenburgicus toto hoc bello personam suam primariarum sanè partium multa cum dexteritate, sed non sine gravi Regis molestia egit. Hic cùm arma à Rege magna vi parari animadverteret, ut quò ista spectarent penitius exploraret, per Residentem suum Joannem Ulricum Dobrzenium Regi exposuit: è Slippenbachii sermonibus se haut levi suspicione perstrictum, velut ipse in Ducalem Borussiam quid meditetur. Cui suspicioni eximendæ Rex Bartholomeo Wolfsbergio ministro suo in Electoris aula injungebat testari; tales sermones cædere Slippenbachio in mandatis haut datum; sed ultro lacessentibus excidisse, quæ in sinistram partem detorqueri possent. Ne tamen solicite istud ageret, quod anxia nimis excusatio suspicionem fere augere soleat. Sed & Slippenbachius per literas, dicta sua interpretabatur. Mox idem Dobrzenius expiscandis Regis consiliis jactabat, Electorem cupere Regi fœdere jungi. Sed cùm interrogaretur, quem finem id fœdus spectare debeat, nihil distinctè expromere norat, sed brevi se pressiora mandata accepturum. Unde Wolfsbergio mandatum, Electori confirmare; Regi haut quaquam in animo esse aliquid præjudicii, aut detrimenti Electori adferre, ac vicissim spem esse, eum Regis commodis haut obstiturum. Et quia Elector tacito quopiam metu eo nomine videatur agitari, penes ipsum esse conditiones proponere, quibus ambo arctiore vinculo innecti queant, quò de sua amicitia cautum eidem esse queat. Et

21. Febr.

Doberzenski.

4 April.

si adpareat ipsius destinata rationibus Regiis quadrare, apertius sententiam suam se declaraturum. Augebatur tamen apud Electorem suspicio, quod rumor esset, Joannem Oxenstiernam venturum, & gravibus de negotiis propositurum; qui hactenus frustra expectatus fuerat.

Elector de fœdere cum Rege movet.

§. 55. Cùm autem liquidius Electori constare inciperet Poloniam bello peti, is primò per Georgium Fridericum Waldeccæ comitem mox ipsi Wolfsbergio testabatur: *velle se arctiore cum Rege vinculo stringi, armisque junctis ejus partes amplecti, ac prætensionem ejusdem in Poloniam fulcire. Id duntaxat nosse cupere, quò ista prætensio spectet. Cæterum optare fœdus quamprimum concludi, quod etiam ad Germaniæ res, ac tuendam Protestantium causam sit extendendum, ne inter utramque partem medius destituatur, à neutra sat cautionis obtento. Eo fine cum ipso Rege colloqui velle.* Rex in fœdus cum Electore pronus erat, modò ut secretò id tractaretur. Sed super Germaniæ rebus malebat utriusque ministros si opus sit junctim urgere, quæ paci & legibus Imperii congruant, quam solenne fœdus ferire, fortè haut in secreto habendum, cujus invidia in se relapsura sit, qui nullo modo Cæsarem & Austriacam Domum lacessere rebus suis proficuum judicabat; præsertim cùm id parum ponderis habiturum videretur. Sed circa negotium Polonicum, ubi uterque conjunctas habeat rationes, ipsam prope necessitatem inter ipsos fœdus imperare. Ac sedere sibi, jura ac bona Electoris non modò non imminuere, sed & data occasione augere. Vicissim spem sibi esse, ab Electore sua destinata non modò non impeditum, sed & promotum iri. Ad quæ Waldeccius velut obiter & privatim jacere, Electori non sine molestia esse, quòd Borussia velut feudum à Polonia recognoscendum sit. Et quia ipsius provinciæ eo sint positu, ut vix aliter à Rege in Polonia bellum geri queat, quàm ut illas tangere, portubusque uti necessum habeat; fœdere caveri cupere, ac id fraudi sibi non fore, in omnem eventum auxilium Sveciæ in promtu facturum. Ad quæ Wolfsbergius paulo curatius scrutari jubebatur, quid Elector liberatione à feudi vinculo spectet, & quos portus usibus Regis relinquere velit: ut

1655. tamen iſtud ageret velut proprio motu, non velut ex mandato. Quid autem Rex eo nomine prætenſionis in Poloniam moveret, quod Joannes Caſimirus conſiliis ſuis ſecuritatem Sveciæ turbarit, bellumque in finibus excitarit, ac ſibi cauſam præbuerit arma parandi, ſumtusque ingentes faciendi, in præſens exprimere nolebat; eoque nec Wolfsbergio ea de re in aula Electorali mentio facienda erat. De cætero Electori confirmare jubebatur, Regem intuitu Poloniæ arctam fidamque conjunctionem cum ipſo initurum; ad quam & huic atque miniſtris cavar adderet. Ad quæ Elector Wolfsbergio pandebat; *ſuos anteceſſores velut Boruſſiæ Duces, ſed ipſum à Rege & Republica Poloniæ variis modis ita oneratos, ut cauſæ ſibi affatim ſit liberationem ab iſto jugo affectandi. Igitur ſi Rex conjunctionem ſuam admittere, ac ſatisfactionis loco ipſi concedere velit Epiſcopatum Warmienſem, ac partes quaſdam Samogitiæ & Lithuaniæ, unà cum Boruſſia ſua ſupremi imperii jure poſſidenda; ſe ſuper eo negotio certum fœdus cum Rege icturum; ac ni Polonus æquas conditiones Regi offerat, ſe ſumtis in iſtum armis communem cum Rege cauſam acturum.* Rex è prius actis, & præſentis temporis conditione judicabat, quanquam è re Electoris videatur conſilia ſua ipſius rationibus attemperare; hunc tamen eas haut æqua mente ſecuturum: ac potius aliud animo agitare, quàm verbis præ ſe ferat. Quanquam itaque cauſa non deeſſet, quare iſta propoſita adſpernarentur, haut eo ſecius placebat tractatus ab ipſo oblatos amplecti, explorandis ejusdem deſtinatis, quid paratu armorum ſibi velit. Eoque fine Benedictus Oxenſtierna, & Joannes Lillieſtræmius mandata accipiebant ad id negotium Stetini ſuſcipiendum, ſi Elector id ſibi cordi eſſe deinceps oſtendat. Si unum Legatum Elector mitteret, ſolus Oxenſtierna tractaret; ſi plures venirent, collegam Lillieſtræmium adſumeret, ut tamen etiam priore caſu negotium cum hoc communicaret. Scopum fœderis ſtatuerint res Poloniæ. Brandenburgicos paterentur primam formulam deſignare, quòd Dobrzenius Holmiæ primus de fœdere moverit, & iſtis optimè de Electoris conſiliis conſtet. Ubi ingrata iſti, aut indecora Regi proponant, ipſi diſſimulata diſplicentia tempus conarentur extrahere, quò ſibi ſpatium fiat re expenſa mentem ſuam declarandi; interim bona ſpe Electorales demulcerent. Fœdus circa res Germaniæ declinarent. Si Brandenburgici in Cæſarem invehantur; id quidem ipſi audirent, ſed paribus invectivis abſtinerent, quoad perſpiciatur, quæ Electoris mens ſit, ac potius tantiſper ſimulent, Regi optime cum Cæſare convenire. Enimvero quanquam mox Elector literis manu propria Regi ſcriptis de ſingulari cupidine fœdus cum ipſo feriendi teſtaretur: intelligebatur tamen, eundem fœdus cum Belgis urgere iſtius deſtinatis impediendis. Unde cùm nondum conſtaret, quò negotium hoc evaſurum eſſet; ac Elector haut liquido ſatis declaraſſet, arma cum Rege jungere, an neutras partes ſequi vellet; certa Commiſſariis mandata dari non poterant. Sed ſi quis Electoralium Stetinum veniret, diſſimulare jubebantur quidquam ſibi de fœdere Belgico cognitum; interim oſtenderent plenis ſe mandatis ad tractandum & concludendum inſtructos, ac iſtum ſpe optatæ concluſionis lactarent, tempori duntaxat extrahendo. Wolfsbergio tamen injunctum velut privato nomine de fœdere Belgico tangere, & quam parum idem Electoris teſtationibus conveniat, quamque facile ipſi moleſtia inde provenire queat. Aſt Haraldo Appelbomio præceptum, iſtud fœdus quantum poſſet impedire, inter alia hac ratione adducta, quòd Elector Arauſionenſem Domum, cui tam arctè illigetur, deſerturus non ſit, quam tunc Hollandi noviſſima cum Anglis pace majorum muneribus excluſerant: & vix in ejus facultate fore præſtare, quæ promiſerit. Ita quid de fœdere cum Electore Rex ſibi polliceretur vix perſpiciebat, etſi ut idem arma ſecum conjungeret, optabat, ſat habiturus quoque, ſi idem extra conſortia belli removere ſe vellet. 1655.

Regis mandata circa fœdus cum Brandenburgico.

§. 56. Elector contra uti rationibus ſuis congruere judicabat tempus extrahere, & omnia ſibi integra ſervare: ita haut eo ſecius ſerium in fœdus ſtudium oſtendere expediebat, ne fortè arma Regis alio deſtinata in ſe averteret. Scripſerat quippe Dobrzenius, Wittenbergium adventu ſuo in Pomeraniam ad Electorem Berolinum acceſſu-

1655. acceſſurum. Sed is Pomeraniam ingreſſus miſſo Paulo Wirtzio excuſabat: res Pomeraniæ ita confuſas ſe reperiſſe, ut iter iſtud ſtatim ſuſcipere non potuerit, & eam profectionem hoc tempore multis ſuſpicionem injecturam. Quæ tamen excuſatio Electori haut ſatisfecit; cui & dilatio illa non parum ſcrupuli injecit: eoque non citra impatientiam queſtus eſt; dum Svecicos tractatus expectat, lautas ſe conditiones à Cæſare, Belgis, aliisque oblatas recuſaſſe. Belgas ipſum monuiſſe, caveret, ne à Svecis in fraudem induceretur; eosdemque naves bellicas promiſiſſe ad defenſionem Pillaviæ. Ac ſi invadatur, undecunque auxilia ſe exciturum. Addebat Otto Sverinus: *ſi Regi tantummodo de titulo, & Livonia agatur, ſe ſtatim effecturum, ut à Rege & Republica Poloniæ ipſi ſatisfiat.* Igitur cum Rex ſerio rem ab Electore agi crederet, iſthæc mandata Commiſſariis ſuis transmiſit. Demonſtrarent initio, quàm indigne „Chriſtina Regina, & ipſe à Polonis „habitus ſit; quod non potuerit non „ad animum revocare. Et quia Polo„nia in eum ſtatum redacta ſit, ut ab „aliis ſub jugum mittenda, aut lace„randa videatur, ſe urgentibus inſuper „aliis gravibus cauſis non potuiſſe non „ſecuritati ſuæ invigilare, aliorumque „noxia ſibi deſtinata prævertere. Quod „ſi igitur Electori placeat arma ſecum „ſociare, id libenter admiſſurum hac „lege, ut Marchia, & Pomerania ab „omnibus belli oneribus ſit exemta, „excepto innoxio tranſitu: in Boruſſia „ſibi liber tranſitus terra, & aquis, „uſusq; portuum ad ſtationes navium „pateat: Elector ſuis ſumtibus ad pa„cem usque alat tria equitum, quin„que peditum millia cum idoneis ma„chinis: penes ſe ſit directio bellica„rum actionum, & diſpoſitio hoſpi„tiorum in expeditione, ut tamen Ele„ctoris copiæ pari cum ſuis ratione ha„beantur. Satisfactionis loco Ele„ctori ſe curaturum Epiſcopatum „Warmienſem unà cum Boruſſia in„dependentis imperii jure poſſidenda, „& ſi quid aliud absque ſuo præjudicio „in ipſum transferri queat; ut tamen „ſi quis locus ſit in eo præſulatu, aut „Boruſſia Ducali Boruſſiæ Regali val„de opportunus, Elector poſt ante„greſſos tractatus eundem ſibi relin„quat: cum ipſo circa navigationem „& commercia certa pacta ineat: ob „communicationem cum Livonia „per Ducalem Boruſſiam liberum „tranſitum concedat; ſibi quoque & „Coronæ Svecicæ expectativam in „Boruſſiam Ducalem poſt extinctam „familiam Electoralem conſtituat. „Circa prætenſionem Juliacenſem non „aliter à Rege procedendum, quàm „prout pace Weſtphalica eſt diſpoſi„tum. Sed in ſuæ ſatisfactionis locum „Rex ſibi depoſcebat renunciationem „Joannis Caſimiri in Sveciam, ac Li„voniam intra veteres terminos, & „cum pertinentibus, ſimul Samogi„tiam; & quicquid terrarum inter ul„teriorem Pomeraniam & Rigam ja„cet, ſumta latitudine à mari ad War„tam & Notecium fluvios, inde recta „linea Thorunium usque; ut tamen „hoc tractatu ita ſe conſtringere nolit, „quo minus, ubi res ferat, plura po„ſtulare queat. Quod ſi autem Ele„ctor eventum belli ſpeculari, ac neu„tras partes ſequi cupiat, ſe id hac lege „conceſſurum, ut ſibi faveat, nec Po„lonis auxilii quid ferat, tum aliquot „militum millia ſibi concedat, de par„tis terris præmium habiturus, prout „conventum fuerit. Quod ſi nullo „interpoſito pacto extra conſortia bel„li removere ſe velit Elector, id quo„que ſe admiſſurum, dummodo in„tuitu quoque Boruſſiæ neutri par„tium ſtudeat, ſibique innoxium uſum „terrarum & fluminum præbeat; vi„ciſſim pollicitus, ipſius emolumen„ta ſibi curæ fore. Cæterum Rex quanquam par judicaret ab Electore de conditionibus pacti primum proponi legatis ad ſe miſſis, præſertim cum Slippenbachius eundem prius adiiſſet; tamen ne qua occaſio firmandæ cum ipſo amicitiæ negligeretur, placuit Benedictum Oxenſtiernam Stetinum ire: ſimul Dobrzenio teſtabatur, ſi Elector ſerio rem agat, brevi cum ipſo ſibi conventurum. Addebat quoque mandatis Commiſſariorum ſuorum Rex, efficerent, ut Brandenburgici primo loco formulam fœderis conciperent, cum ipſi hoc primi affectarint. Quod ſi iidem judicent, ſola armorum oſtentatione Polonos poſſe terreri ad pacem amplectendam, demonſtrarent; huc proceſſiſſe rem, ut arma utique ſint arripienda, & huc quoque Electori eſſe deſcendendum. Si Elector de fœdere adverſus-

1655. versus Moscos proponat, id declinaret; nec minus si idem sequestrem se ferat. Circa satisfactionem Regi Braunsbergam reservarent, tum totam Nerungam Dantiscanam, & usum portus Pillaviensis absque tamen præjudicio Electoris, ac ut Curlandiæ Dux deinceps eodem modo Sveciam, quæ hactenus Poloniam recognosat. Si de rebus Germaniæ utique aliquid fœderi inferi velit Elector, id demum admitteretur laxioribus duntaxat verbis, ut junctis consiliis in conventibus publicis pro executione, & conservatione pacis Westphalicæ contendatur. Si idem nomine Halberstadiensis, & Mindensis Principatus in fœdus Hildesiense recipi velit, id ad reliquos quorum interest rejiceretur. Quod si de solo medio statu agere velit Elector, eum hac lege concederent, ut is fœderi cum Belgis renuntiet, aut nulla ratione per id Regi præjudicet. Quo casu & caput de supremo in Borussiam imperio ita erat concipiendum, ut ne fraudi foret tractatibus, quos Rex deinceps cum Polonis sit initurus. Denique quia Rex animadvertebat in aula Brandenburgica ob suspiciones, inanesque metus consilia fluctuare, ut vix solidi quid sperare inde liceret, cautè suos circa eum tractatum agere jussit, ne fortè Elector titulo protectionis Borussiam Regalem invaderet, quam sibi ipse in præcipuum belli præmium destinaverat.

Tractatio cum Brandenburgicis suscipitur. §. 57. His cum mandatis Benedictus Oxenstierna Stetinum profectus est; ubi & protinus significatione de ipsius adventu facta ab Electore missi aderant Waldeccæ Comes, & Sverinus Baro. Eius tractationis intuitu Rex in Borussiam cursum dirigere omiserat, ne quid ea occasione incideret, quod fœderi præjudicio foret. Porro tractatione Stetini suscepta, in plerisque sat facile inter se videbantur conventuri. Sed in eo præcipue res hærebat, quod & Regii statim citra exceptionem summum Borussiæ imperium annuere dubitarent, & Brandenburgici cautionem, qualem isti cupiebant, præstare detrectarent. Inter eam disceptationem Rex in Pomeraniam adpellens cum de tractatuum successu audiisset, suos ulterius procedere vetabat. Qui & protinus tractatus suspendebant obtentu sumto, Regem sibi adeundum, spe tamen promti reditus facta. Qui & si forte Elector Regis colloquium expetat, id declinare jubebantur ob multa negotia, quæ huic in præsens incumbant. Excurrentes Wolgastum ad Regem Commissarii mox Stetinum revertunt 21. Jul. 1655. ad continuandos tractatus hisce cum „mandatis, ut conjunctio armorum „extendatur adversus quosvis, qui Po„lonico se bello terra, marive directe „lato auxilio, aut rerum subrectione „immiscere aggrediantur. Defensio„nem præstaret Rex Electori, si hujus „belli nomine, quod velut Dux Bo„russiæ gerit, etiam in ditionibus Ele„ctoralibus invadatur. Contra ab„stineret Elector fœderibus, & com„merciis, quæ directe aut oblique in „ipsius fraudem tendant. Exercitui „Regis primario conjungeret quatuor „militum millia pro Regis arbitrio „adhibenda: insuper in promtu ha„beret minimum sex millia suis au„spiciis rem gestura junctim cum Re„giis aut separatim in Borussia. Ne „Elector circa tuendam Borussiam „cum quovis alio super auxilio mili„tari tractet absque Regis consensu. „Si conjunctio utriusque exercitus „fiat, penes Regem sit directio, ut „tamen Electori jus sit duces suos „constituere, remunerare, punire, „removere. Ubi ipse Elector cum „aliquo duce Regio se junxerit, pe„nes Electorem sit directio. Si du„ces utrinque copias sociaverint, pe„nes Regium regimen sit. Ubi lon„gius abfuerint, auxilia sibi mutuo „mittant. Rex Electori volenti cer„tum districtum in hospitiorum usum „concedat. Elector Regi milites „conducendi copiam in suis ditioni„bus faciat. Regi liberum sit in Pil„lavia, & Memelæ vectigalia insti„tuere tolerandis belli sumtibus Ele„ctore in dimidiam proventus par„tem admisso. Quia autem Elector „hine inde tractatus agitare fereba„tur, ut Regi constare non posset, „quo istius destinata spectarent, cau„tionis in vicem Rex deposcebat Pil„laviam & Memelam ea conditione, „ut Elector Pillaviæ præfectum con„stituat, quem Rex sacramento suo „obstringat ad observationem fœde„ris: Rex contra præfectum Meme„læ imponat, quem Elector fide ac„cepta sibi devinciat. Duraret hoc fœdus

1655.

„fœdus ad finem usque belli, nec Ele-„ctori interim de pace, induciis, aut „neutralitate tractare fas sit absque „consensu Regis. Contra Regi curæ sit, „sive per arma, sive per tractatus finia-„tur bellum, ut destinata ipsi satisfactio „salva sit; etsi aliam quamvis provin-„ciam, quam Warmiensem concedere „maluerat, velut Regali Borussiæ tam „opportuno situ. Post conclusum fœ-„dus Elector statim rem gerere incipe-„ret; idemque omnibus fœderibus re-„nuntiaret, quatenus huic bello Polo-„nico, & juri Sveciæ in Mari Baltico „fraudi esse queant; nec durante hoc „fœdere cum aliis tractet aut agitet, „quæ utrique isti negotio adversentur. His cum mandatis regressi Stetinum Oxenstierna, & Lilliestræmius cum Brandenburgicis negotiationem agitare pergunt. Ubi circa reliqua quidem sat faciles sese præbebant Brandenburgici. Sed circa Pillaviam, & Memelam cautionis loco tradendam, & renunciationem fœderis Belgici hærebant, defectum mandati excusantes, & de istis ad Principem sibi referendum. Non dubitare tamen, quin ab Electore Arnswaldum obviam Regi sint mittendi fœderi absolvendo. Terrendo Regi sparserant, Angliæ Protectorem Electori id requirenti auxilia adversus Svecos promisisse. Ast Rex etsi ad extremum postulato super Pillavia & Memela desistere constituisset, quod aliam rationem non defore speraret stringendo Electori, ut conventis staret: tamen cum hunc magno studio copiis augendis incumbere videret, simul cum Belgis fœdus, cum Polonis frequentia literarum commercia agitare, caute cum eodem juxta, ac mascule agendum sibi constituit.

Ea tractatio inanis est.
4 Aug.

§. 58. Reverterunt post Furstenaviæ ad Regem Sverinus, & Dobrzenius, allato ab Electore procuratorio, & facultate reassumendi tractatus super fœdere, & conjunctione armorum adversus Poloniam. Quibus Rex statim Benedictum Oxenstiernam, & Matthiam Biærnclovium adjungebat, in itinere cum istis tractaturos. Ubi proponebant Electorales; Electorem intuitu Borussiæ Ducalis sub Regis & Regni Sveciæ protectione fore, de cætero liberum & supremum jus in eam provinciam obtenturum. Contra Rex pertendere, ut idem ejus Ducatus nomine vasallus Sveciæ foret, beneficio tamen de non appellando gavisurus: de præsidio Pillaviæ ac Memelæ imponendo remittere, ut tamen fœdus, quod cum Belgis ab Electore jam conclusum erat, qua juri Sveciæ in Mari Baltico, & præsenti bello videatur præjudicare, cesset; ac Rex in partem vectigalium Pillaviæ ac Memelæ veniat. Sed Brandenburgici conclusionem declinare, jactantes, sibi quidem persvasum, Electorem postulato circa fœdus Belgicum, & participationem vectigalis facile consensurum, ubi super summo Borussiæ imperio convenerit. Quia tamen mandatis huic negotio accommodis instructi non sint, Berolinum se abituros, ac brevi redituros. Rex qui non tam præsentem Electoris potentiam respiciebat, quam quot isto alienato omnes adversa ipsi consilia agitantes ansam arrepturi erant ejus opera destinata sua infestandi; quo negotium utique ad finem perduceretur, duas istis formulas tradebat, quarum una fœdus, altera mutuam inter ipsum & Electorem obligationem continebat. Quibus acceptis isti Berolinum discedebant. Ast iidem post Opoznæ ad Regem reversi non modo abolitionem fœderis Belgici, & participationem vectigalium adspernari, sed & alia capita, super quibus antea jam convenerat, retractare, aut exceptionibus circumscribere. Unde Regi non amplius obscurum erat, Electorem alia consilia agitare, ac Legatos misisse non concludendi gratia, sed ut actiones ipsius, & eventus armorum specularentur. Nam eo ipso tempore iste cum Rege Poloniæ secreta commercia in ipsius fraudem agitare dicebatur, ac per Weimannum Hagæ, apud Ordines Fœderatos ratihabitionem fœderis sui urgebat, acriter quoque instans, ut hi classem Mari Baltico immittere properarent, eamque ibi hibernare sinerent, quo ista rem proximo anno eo maturius in Svecos gerere possit. Simul ope Cæsaris, Dani, & Belgarum autoritatem sibi, viresque circumponere instituebat. Ferebatur quoque occulta commercia cum Mosco agitasse, qui promisso suo auxilio ipsum, ut destinatis constanter insistat, hortatus sit. Inprimis idem circa cudendum fœdus satagebat inter Borussiæ Ordines, & alios vicinos Palatinatus ad Regem Borussia excludendum. Unde Rex quo ista spectarent sat gnarus, & ludibriorum pertæsus solida vi grassari, & se ipso è Polonia, Gardio è Lithuania ingruente, ad partes suas amplectan-

1655.
11. Aug.
4 Sept.

1655. das Electorem compellere instituit.

Elector Borussiæ defensionem suscipit.

§.59. Elector interim octo militum millibus stipatus in Borussiam è Marchia se contulerat, quem præter urbem suam iter capientem Gedanenses insigni quidem cultu exceperant, ut tamen arctiorem cum ipso conjunctionem refugerent. Ab eo mox ad conventum Ordinum Borussiæ Mariæburgum delegati mittuntur, qui super defensione ejus provinciæ proponebant, cujus protectioni suscipiendæ se Elector offerebat. Hisce destinatis refragabantur Gedanenses, Thorunienses, atque Elbingenses, suo è judicio prout res se darent consulturi. Cæterum color dicebatur: nondum constare, quomodo Joannis Casimiri sese res habeant, ac num iste talia probaturus sit. Nec arma adhuc in Svecos stringi posse, qui nondum hostile quid Borussiæ intentarint. Nec eas Electoris esse vires, ut provinciam adversus Svecorum invasionem tueri queat, ingruente hinc è Lithuania Gardio, inde è Polonia ipso Rege Carolo Gustavo, quem metus sit hoc armorum paratu irritatum totam belli molem huc devoluturum. Denique qui Poloniam & Vistulam in potestatem redegerit, sibi quoq; Dominum fore. Cum reliquis tamen Borussiæ Ordinibus in has leges fœdus conclusum: *ut ea conjunctio fiat citra præjudicium Regis Poloniæ, & salvis cujusque juribus, bonisque Catholicorum Ecclesiasticis. Ne eadem cujusque offensionem spectet; nec ab eadem alterutri invita altera parte descedere, aut absque alterius partis consensu pacem, inducias, neutralitatem, aut aliud fœdus inire liceat. In communem militiam Electori summum sit imperium; & qui milites Electorales oppidis, arcibusq; Borussiæ præsidio immittentur, eos provinciales alant. Ordines provinciales quatuor militum millia Electorali exercitui conjungant. Conjunctione hac facta statim ad Joannem Casimirum mittatur, ejusque consilium exquiratur. Nec minus Sveciæ Regi eadem denuntietur, petito, ut militem finibus Borussiæ deducat, & loca occupata restituat. Huic postulato si Svecus locum non relinquat, junctis viribus vim propulsandam.* Simul decretum, ut ab Electore præsidium intra Mariæburgum, Dirschaviam, Slochoviam, Lauenburgum, Braunsbergam, & Graudentum recipiatur.

Graudentz

Rex in Borussiam tendit.

§.60. Ast Rex post subactam fere Poloniam, ac dissipatos hostes, ut Brandenburgici destinata, antequam invalescerent, præverteret, præter proprium militem assumtis quoq; septem Quartianorum millibus sub Conieспolscio duce in Borussiam properabat. Et quia judicabat cum Electore ad manus utique deveniendum, Duglassio injungebat legiones, quas in Polonia relinquebat, non latè dispergere, ut statim ubi opus sit, præstò esse possint. Erico quoque Stenbockio, qui Pomeraniam curabat, injunctum, ut recens conscriptum militem non turmatim uti hactenus, sed legionatim in Poloniam per Electoris provinciam mittat, ac probè sibi caveat, præcipua Stetini cura, ne fortè Brandenburgicus ex improviso quid tentet. Warsavia jam moventem accessit ab Electore cum literis missus Dobrzenius, quibus hic tractatibus absolvendis se paratum esse testabatur. Ad eas à Rege in eum sensum „est responsum: Postquam necessitas „sibi allata sit in Polonos arma stringen„di, Electorem ultro ac nemine invi„tante ostendisse, jamdudum Poloniæ „imperium circa Borussiæ Ducatum „ipsi intolerandum justas gravesque „causas præbere jugum id excutiendi; „eoque nomine societatem armorum „sibi obtulisse. Ei fœderi se libenter „aurem præbuisse, ac post iteratas pro„positiones & testationes Commissa„rios constituisse perficiundo negotio, „ac quantum potuerit ipsius se deside„riis attemperasse. Ast quòd Electora„les Legati jam tertia vice infecta re di„scesserint, id non sibi, sed immensis „ipsius, & suam quàm maximè securi„tatem, bellique gerendi rationem im„pugnantibus postulatis esse imputan„dum. Cùm istius Legati Rogoznæ di„scessissent, se credidisse, ideo tantùm „eos regredi, ut ipsi suas rationes circa „emergentes quasdam circumstantias „explicarent, super quibus in mandatis „nihil habeant. Reversos in castra ad „Opoznam non modo conventis non „inhæsisse, sed & novis exceptionibus „sibi noxiis rem intricasse, ut non ad „fœdus concludendum, sed aliam ob „causam venisse adpareret. Ne tamen „plus suspicionibus, quam literis ac to„ties repetitis amicitiæ testationibus „confidere videretur, tertium disce„dentibus Legatis de sincera sua inten„tione denuo confirmasse. Re ipsa ta„men adparuisse, suspicionem suam „non fuisse inanem, periculosis sibi „consiliis ab isto agitatis, ac nonnullis „Broussiæ Regalis locis occupatis. Cum tamen

1655. 9. Nov.

Oppidum
NEUMARCK
ad fluvium Drebnitz in Borussia a Suecis occupatum d. 20 Novemb. A°. 1655.
Scala 150 pas com
BORUSSIÆ
PARS.
Sub urbium
Via Strasburgensis
Curia
Drebnits Fl
MASSOVIÆ PARS

Oppidum
et Arx
GOLLUP
ad fluvium Drebnitz in Borussia
à Suecis occupatū
23. Novemb. A°.
1655.
Villa
Area Exterior.
Arx
Via Turmensis
BORUSSIÆ
PARS.
Hortus
Suburbium
Hortus
Via Strasburgensis.
Prata
Sub urbium
Caupona
DREBNITZ
Sylua
MASSOVIÆ
PARS

N.43.

Primaria Prußiæ
Capta una cum delineatione
A. S.R. Maiestas Sueciæ
C Dn Com Wittenberg
E Dn Com Gustav Otto Stenbok
tariæ præfectus
H D Com Gabriel Oxenstierna R.S
K Prin Georg Landgraf Haßiæ
M Dn Adolph With Princ Naßou
O Consul et Senat Ciuitat S R M
plum S Mariæ R Temp S Iohannis
V Temp S Iacobi W
nouæ Y Porta Lignaria
V I S T U L A

NIUM
bis d.26 Nov.An.1655 deditione
S. R. Maj. Sueciæ in eandem
Dn. Princ Carol. Mag. Marchio Badensis
Dn. Prin Philippus Co. Palat. Sulzbacensis
Dn Iohan. Georg. Princeps Anhaltinus
Prin Fridericus Landgraf Haßiæ Homburg.
Dn. Pr. Carolus Dux Megapolitanus
Dn. Comes Iacobus De la Gardie
Dn. Comes Claudius Tott.
P Forum et Curia Civit Veteris Q Tem
b Virgin ad S Spirit. T. Templum S Lau
Franciscanorum X Curia Civitat.
E. I. Dahlberg del.
Dibose
F L U V I U S
Porta Thorun. veteris
Porta Culmensis
Cives in Armis

Via qua Prewsch Holland itur
Alte Hummel fl.
G
B
Annenberg
I
Hummel fl.
Porta Molaria
Hohezinne
E
Wunderbergh

Delineatio Geometrica
Ciuitatis ELBINGENSIS in Borus=
sia Regali a Sereniß: Suecorum Rege
Gustavo Adolpho Magno munitæ
An.º 1629 et Seren: Suco-Gothorum Regi
Carolo Gustavo deditæ 10. Decemb. 1655.
A. Ciuitas vetus.
B. Ciuitas recentior.
C Templ Parochiale.
D. Templ Monachorum.
E. Templ. S. Spiritus.
F. Gimnasium.
G. Templ. Ciuitat. nouæ.
H. Templ. Corporis Dni.
I Porta Fabrorum.
K. Porta S. Mariæ.
L. Porta Arcis.
M. Porta Hollandorum.
10 20 30 40 50
Perticæ Culmens.
ELBING
FLVVIVS
Speichers
Via qua Dantis cum itur
Đ. Lapointe fecit

N. 25.

1655.

„tamen sibi nunquam propositum „fuerit ipsum etiam citra respectum „ad fœdus lædere, quin in Poloniam „trajecturum studio Borussiam decli„nasse, quo ansam surgentibus suspi„cionibus præscinderet. Quas vero „sibi cogitationes ipsius cœpta inje„cerint, si præsertim iisdem insista„tur, in proclivi esse conjicere. Ne „igitur diutius in incerto hæreat, de „feriis ipsius destinatis utique edoceri „cupere. Sibi equidem in animo esse „per fœdus amicitiam cum ipso firma„re. Sed nisi quæ in fraudem suam cœ„pta sint amoveantur, se haut vereri „judicio Orbis Christiani facti hujus „indolem, suorumque consiliorum „& actionum bellicarum nexum expo„nere. Ad hasce literas Wolfsbergius promtum & liquidum responsum ab Electore flagitare jubebatur. Regem quippe non solum ex interceptis literis aliisque indiciis, sed & occupatis jam in Borussia locis perspicere, consilia ipsum agitare factis testationibus, suisque commodis adversa, quæ ipse tolerare nec velit nec possit. Eoque jam recta in Borussiam tendere. Si Elector alia consilia capessere, & certi quid decernere velit missis Legatis, se facile laturum ut veniant, & mandata exequantur. Sed quia hactenus per inania detentus fuerit, nec suæ res ejusmodi moras ferant, sperare se, si rem serio agat Elector, Legatos ejusmodi mandatis instructos venturos, ut negotium absque dispendio temporis concludi queat. Tum & Electori demonstraret, quia Rex ferre non possit, ipsius copias per Borussiam Regiam vagari, ac stativa invadere, ut vitandæ collisioni intra provinciæ suæ limites istas coërceat, ne quid forte contingat amicitiæ inter ipsos adversum. Quod si intelligat, Electori rem cordi esse, in aula ipsius maneret: sin minus, statim valedictione facta inde discederet.

Borussia invaditur.

§. 61. Interea Gustavus Otto Stenbockius Novodworo movens, ubi hactenus metatus fuerat, assumto cum quibusdam legionibus Henrico Hornio Sacrozinum, inde Borussiam versus iter intenderat, cui mox Warsavia adproperans Rex jungitur. Bielskæ Niemericius & Piasinius Quartianorum manum Regi adducebant. Per Scepsiam facto itinere exercitus Strasburgo admovetur, munito & opportuno oppido ad Drebnitzam flumen sito; quod defensionem non ausum ultro portas Regi aperuit. Nec Neumarcum, & Golupamoram fecerunt, quo minus statim præsidium Svecicum admitterent. Thorunium versus præmittitur tribunus Israël Ridderhielmius, non tamen longe nimis in provinciam penetrare jussus, ut occurrente forte validiore Brandenburgicorum manu receptus ipsi ad exercitum pateret. Eodem quoque præcurrit Radziejovius cum ter mille equitibus, Thoruniensibus deditionem persuasurus; quem & post triduum cum peditatu insecutus Stenbockius in ipso suburbio stationem cepit. Post nonnullam dubitationem, cum nuspiam auxilii spes adpareret, missis in castra deputatis citra vim adhibitam Thoruniensis in ditionem Regis concessere, sua sibi privilegia salva stipulati. Eam urbem Rex solenni pompa ingressus est die vicesima quinta Novembris, quam insignem quoque reddidit nativitas filii Caroli, qui paulo ante mediam noctem Holmiæ in lucem editus est. Eum nuntium post Rex ad Elbingam accepit, quem apud exercitum & omnia Poloniæ præsidia festivis displosionibus celebrari jussit. Simul de ejusdem nativitate omnibus per Europam Principibus per literas significabat, præter Belgas, queis verbis per Appelbomium indicium fiebat. Urbi à Rege omnia privilegia confirmabantur, clavesque portarum Consulibus relinquebantur. Præsidio duæ legiones sub supremo vigiliarum præfecto Cunrado Marderfeldio imponuntur.

Sacrozin. 14 Nov. Bielski Niemeritz 19 Nov. Piasinski. Scheps. Strasburg. Drebnitz. 20. Nov. 23. Nov. Golup. Thorn. 24 Nov. Thorunium se dedit. 25. Nov. Carolus XI. nascitur.

Elbinga se dedit Marienwerder.

§. 62. Thorunio Rex cum exercitu Mariæ Werderam versus tendit, ubi pars copiarum Brandenburgicarum, queis Borussiam Regiam tueri ante animus fuerat, substiterat. Sed quæ audito Regis adventu retrocessere; quarum modicæ aliquot catervæ à Quartianis omnia latè persultantibus malè multatæ sunt. Ad Elbingam dehinc acceditur, quæ vetere in Svecos affectu, & conclamatis fere Joannis Casimiri rebus, nec ulla cominus auxilii spe haut invita in oblatam deditionem consensit. Ejus leges hæ fuere: Renuntiaret urbs Joanni Casimiro, & Carolum Gustavum „cum omnibus legitimis ejusdem hæ„redibus naturalem & legitimum „Principem agnosceret; in eamque „rem fidem daret, quandocunque Rex „postulaverit; cui tamen eum actum „differre placeat, quoad tota provin„cia pacata sit. Omnia privilegia urbi „salva forent, & pro re nata augeren-tur.

Elbing. 10. Dec.

1655. „tur. In ſubſidium belli aliquid pecuniæ „ab urbe conferretur, de quo conve- „niendum ſit, ſed in poſterum nullo „tributo oneraretur, niſi in quod uni- „verſi Ordines conſenſerint. Contra „promittebat Rex, ſe curaturum, ut „urbis commercia cum exteris auge- „antur, ejusque gravamina quantum „dabitur emendentur. Quæ ſecuri- „tatis cauſa in urbem bona adducta „ſint cum ipſis hominibus, & merca- „torum obligationibus ſalva eſſent, „nec in fiſcum redigerentur. Vallum „& mœnia urbs ſuis ſumtibus conſer- „varet. Machinæ ad urbis defenſio- „nem manerent. Ita poſtera die urbem Rex magna cum pompa ingreſſus eſt, cui præſidium mille militum impoſuit. Gubernator urbi ac totius ſimul Boruſſiæ, & Pomerelliæ Laurentius Lindanus conſtituitur.

11. Dec.

Von der Linde.

Stenbockii geſta.

Dirſchau.

§. 63. Elbinga in ditionem redacta Rex partem exercitus Stenbockio attribuit, ut Dirſchaviam & minora circum oppida Boruſſiæ, ac Pomerelliæ occuparet. Eidem injunctum cum Gedanenſibus amicitiam colere, eosdemque invitare, ut ad Regem Legatos mittant. Sed ſi Svecis noxam inferre iidem aggrediantur, ipſis demonſtraret; præter opinionem Regi accidere, quod ab iſtis hoſtilium initium fiat; & inde territorium ipſorum tributis ſubjiceret: non tamen temerè ad manus rem deduceret, ſed pedetentim intra urbem eos redigere conaretur, & facultate privaret è ſuis prædiis emolumentum capiendi; teſtatus tamen ideo duntaxat fine fieri, ut ipſi ad tractatus cum Rege ſuſcipiendos promoveantur. Urbe erumpentes repelleret quidem, ſed mercede non conductos iterum dimitteret, hortatus, ſuis perſvaderent, ut ad paciſcendum cum Rege deſcendant. Tantisper quoque commercia eorum cum Stetinenſibus libera ſineret. Inſuper probè Cæſareos obſervaret, num è Sileſia Polonis aut Brandenburgico auxilio accedere velint. Tum angulum Montavienſem occuparet, caſtellumque ibi quondam poſitum inſtauraret. Quod ſi Brandenburgici Pomeraniam invadant, eodem ſe conferret, ubi & jam præſidia augeri Rex juſſerat. His cum mandatis iſte Elbinga digreſſus Mariæburgum tendit miſſo tubicine; qui urbi deditionem imperaret. Eam inſidebat Palatinus Jacobus Weierus

Montauer Spitze.

Weier.

cum magno numero Nobilium Polonorum, & Heidonum, & Schafgotſchius tribunus cum aliquot Germanicis cohortibus. Sed cùm iſte in præſens Brandenburgici adhuc auxilio, & inclementia Cœli obſidium haut admittentis confiſus deditionem ferociter adſpernaretur, Stenbockius obſidio ejus urbis in aliud tempus dilato ſatius ducebat, vicinis circum locis in poteſtatem redactis exercitui hoſpitia laxare. Dum Mevam vertitur, intelligit validam catervam à Weiero Gedanum præſidii cauſa emiſſam Mariæburgum reverti, quæ num ea veſpera intra urbem admittenda foret dubitabat. Igitur Woldemaro Comiti, qui cum ſua legione tunc ad Regem tendebat, ut eam interciperet, injungit. Qui & raptim profectus dimidio à Mariæburgo milliari noctu in vico iſtos offendit, & vigiles ac paratos, acriterque reſiſtentes numero demum obruit, multisque cæſis ducentos dimachas ſalutem petentes ſub legione ſua diſtribuit. Ex hiſce intellectum, aliam Polonorum catervam circumvagari, paſſimque prædas agere, quæ ferebat ſe obtenta à Polonis miſſione ad Svecicum exercitum abire. In hanc immiſſus Fridericus Landgravius Haſſo-Homburgicus tertio à Meva miliari deprehenſam oppreſſit, cæſisque plurimis ſeptuaginta Nobiles plerosque cepit. Interim Stenbockius Mevæ deditionem imperarat, quam quatuor cohortes dimacharum, & ſelecta manus peditum Brandenburgicorum inſidebant. Sed præfectus ea repudiata ſuburbio ignem injecit, quam miſſa à Stenbockio manus iterum extinxit, ac in eo ſtationem cepit; tum ſuggeſſu extructo portam machinis quatere inſtituit. Unde oppidani ſtatim animis collapſi implorata gratia portas aperiunt, præſidio in arcem ſe recipiente; quod & mox arbitrio ſe Stenbockii tradidit, armis ſignisque depoſitis. Polonicus miles quà vellet dimiſſus; Germani, & quod Brandenburgicum erat, Svecicis legionibus admixti. Inde Dirſchaviam præmittitur tribunus Fabianus Berendius cum dimacharum manu in ſuburbio ſtationem capturus, qui & præſidium Polonicum aliquoties erumpere, flammasque eidem injicere auſum rejecit. Stenbockius cum exercitu accedens, cùm præfectus impera-

1655.

Schafgotſch.

Mewe.

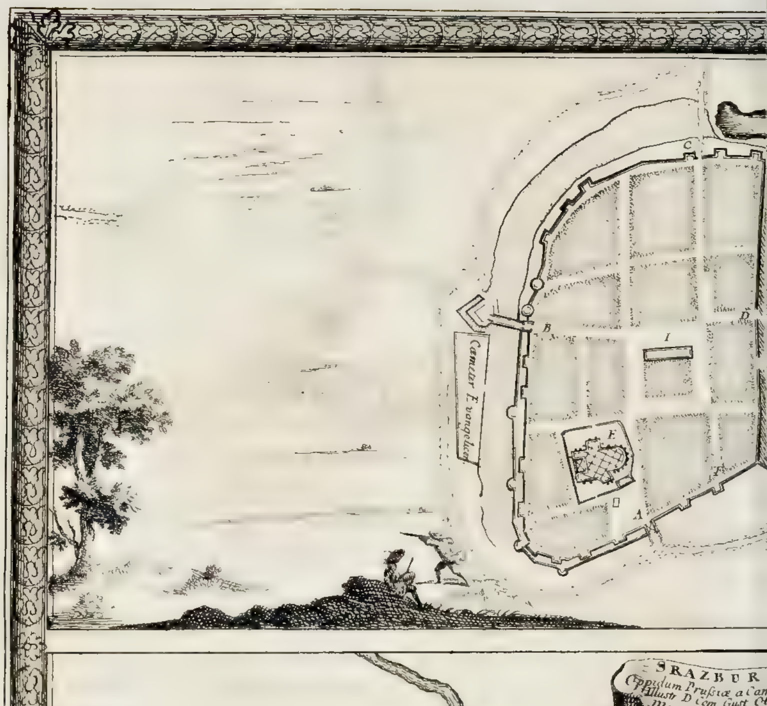
24. Dec.

Berends.

Borow Kamer
Sandt
Pars
Kachen
BORAW FL
Sandt
VISTVLA
PARS WEISEN
MONTO
PARS MA
RIENBVRGIS
Kamonka
Blumenstein
Schadewaldt
Falkenou
Wennersdorf
Schonaw
MARIENBOVRG
Wiltenberg
Tesmersdorf
Der Weise Bergh
Vengern
Beckersee
Liebentahl
Konigdorf
Jonasdorf
Ablersnaet
Braunswald
Katzenaau
Stocksee
Elbingisch
B O
R U S S I Æ
P A R S

Falkenow
VISTVLA
Montower Spitze
Sandt
Nogat F.
BERG
Stube
Kubach
Zeyer
Nogat Fl.
FRISCHE
HAFF
Pribbernou
MARIS BAL TICI PARS
Schleuse
Werder
Neyhoff
Lamehandt
Bollwerk
Elbing F.
Sandkrug
HOKER LANDT
Darbeet
Barentshagen
N. 26.

Oppidum Prussiæ a
Illustr D Com Gust
Mense Novemb A
Srazburgum

VISTULA F.
Ichnographia Oppidi
MEVÆ
ab Exercitu S. R. M. Sueciæ sub ductu Campi Mareschall
Illustr. Dn Com. Gust Ott. Steenbockij d 24. Decembr. A°.
1655. occupatæ.
A. Porta aquaria. B. Porta Dantiscana. C. Porta Marienburgica.
D. Porta Arcis. E. Templ. Pontificiorum F. Templ. Evangelicorum.
G. Arx. H. Templum Arcis. I. Curia. K. Propug. nuper extructum.
10 10 20 30 40 50
Pert Rhinlan.
Dribenze fl.
Arx
Suburbium
LaP. fe.

N. 27.

Setzhueben
Die Laak
KLAPP HOLTZ
WIESEN
ALTE
PREGEL FLUVIUS
STADT
KNIEPHOF
KLAPPHOLZ Wiesen
NASSE GRABEN
VORSTADT
HABERBERG
REGIOMONTIS
Borußiæ Urbis
Nouæ munitiones.
Scala 50 . Virg :
Profil

Landt graben
Hinter Roßgarten
Der Kalte hoff
Chürfürstlich Schloß
Die Newe Sorg
Sackheim
Der Kupplerteich
Alstatter Holzwiesen
Wiesen
Nevve Pregel
Pregel
F. Dapointe Sculp.

N. 28.

1655. peratam à tubicine deditionem abnueret, ſtatim omnia aſſultui faciendo parari jubet. Unde oppidani metu perculſi præfectum compellunt, ut tympanotriba emiſſo dilationem peteret. Quam cum repudiaret Stenbockius, iſte ſtatim centurionem cum formula pacti emittebat. Quam & ipſe cum rejiceret Svecicus dux, præfectus ipſe prodiens cum hocce colloqui cupiebat. Sed acriter increpitus faceſſere jubetur, ni protinus portas pandat graviora experturus. Et jam palos ante portam Sveci occuparent. Præfecto in oppidum reverſuro Wusſovius ſubtribunus clavem portæ è ſacculo prominentem extraxit, ac recluſa porta Svecicum militem oppido immiſit. Unde raptim è ſtationibus in forum deducti præſidiarii arma cum tribus vexillis deponere coguntur. Germanus & Brandenburgicus miles ſub Svecica ſigna redigitur, Polonica turba dimittitur. Oppidanis, utut citra pactum in ditionem perveniſſent, vim militum arcuit Stenbockius. Is cum intellexiſſet, quasdam Weieri turmas in inſula Mariæburgica hinc inde per hoſpitia diſtributas agere, miſſa caterva noctu in vico Vogelſanga deprehenſas ad unum concidit. Aſt Stargardiæ præfectus audito quid Dirſchaviæ accidiſſet, paria metuens noctu oppido deſerto cum præſidiariis Gedanum evadere inſtituit. Eo cognito Stenbockius Homburgenſem Landgravium abeuntibus immiſit, qui in via deprehenſos multos occidit, ſexaginta cepit, reliquos ſub Gedanum usque perſecutus eſt. Eam urbem prætergreſſus Stenbockius, quam miſſo tubicine ad tranſigendum cum Rege incaſſum invitabat, Olivæ cœnobio dimacharum manum impoſuit. Inde Pautzcam ſubito aſſultu invadere inſtituit. Quæ deſtinata tamen fruſtra fuerunt, quod Polonicum & Gedanenſe præſidium inſidiis maturè agnitis ad vim excipiendam omnia paraſſet: in catervam hoſtium oppidò progreſſam Fabianus Berendius, & Plantingius mittuntur viam iſtis intercluſuri. Qui & eosdem ante oppidum deprehenſos acriter multant; ſed dum ſub iſta oppidi munimenta prope nimis ruunt, ſuorum quoque nonnullos amittunt. Ea in expeditione, qua duodecim hoſtium centurias nullo ſuo damno deſtruxerat, Stenbockius morbo correptus Thorunium ſe contulit, copiis per Pomerelliam & Caſſubiam in hiberna diſpoſitis. Simul Mariæburgo obſidium eminus circumpoſuit, quod ſequenti anno in Svecicam ditionem conceſſit.

Vogelſang.

Stargard.

Oliva.

§. 64. Inter hæc Sveciæ catervæ Brandenburgicos ubicunque inventos per Boruſſiam Regalem proturbabant, ac malè multabant. Qua ſuper re miſſi ab Electore ad Regem Laurentius Chriſtophorus Somnitius & Dobrzenius Thorunii graviter querebantur. His denuo Rex denuntiabat, ut Elector copias ſuas intra propriam provinciam contineat, & loca Regiæ Boruſſiæ omittat, ſi anſam amicitiæ continuandæ præbere, ac pacem ſibi ſeriò cordi eſſe oſtendere velit. Tum literis datis hactenus acta exprobrat, à pollicitis planè abeuntia, inito quoque cum Joanne Caſimiro fœdere ſuper utraque Boruſſia defendenda. Unde mirum videri, querelas jam moveri, quòd milites ipſius per Boruſſiam Regalem deprehenſi à ſuis malè ſint habiti. Eoque citra ambages panderet, quid ab ipſo ſibi expectandum ſit, & amicus an hoſtis eſſe velit. Sed cùm Rex ſatis animadverteret, à Brandenburgico id agi, ut extracto per inania tractatuum tempore Joannes Caſimirus interim vires repararet, ac è Belgio quoque accedentibus auxiliis progreſſus ſui ſiſterentur; tota ipſum mole obruere, rectàque Regium montem contendere inſtituit, ubi Elector cum Equitatu hærebat, ni imminentem vim tranſactione prævertere mallet. Eo fine Wrangelium ad ſe evocat, qui ingruente hieme claſſem in Sveciam remiſerat. Tum Wittenbergium, qui ob adverſam valetudinem Cracoviæ permanſerat, Poſnaniam ſe conferre jubet obſervandæ Pomeraniæ, ne in eam è Sileſia per Cæſareos quid tentaretur. Idem & Burchardo Mullero injungitur. Kœnigsmarckius quoque proſpicere jubetur, ne fortè à Belgis in Bremenſem provinciam ex improviſo quid tentetur. Tum & tranſitus Viſtulæ probè cuſtodiuntur, ne fortè Elector cum equitatu ſuo in Pomeraniam erumpens à tergo negotium faceſſat. Interim Regiorum manus Welaviam Pregelæ adſitum oppidum occupaverat, trecentis deſultoribus Canicii tribuni ſub Svecica ſigna redactis ſimul latè jam Electoris provinciam perſultantes Sveci haud

1655.

Inter Regem & Electorem mutuæ exprobrationes.

Somnitz.

3. Dec.

Welau.

15. Dec.

Canitz.

1655. 16. Dec. Creutzburg.

parum damni dabant. Jam Creutzburgum processerat Rex, cùm literæ ab Electore redduntur nono Decembris jam datæ, quibus hic culpam turbatæ amicitiæ à se remotam in Regem rejicere instituebat. Cumprimis arguebatur, *quòd Ministri Regii tractatuum initio Pillaviam & Memelam, partemque ibi vectigalium, & commerciorum directionem per utramque Borussiam postularint. Et quòd Wittenbergius ad Electoris duces scripserit; se copias, quas in Borussiam ducturi sint, pro hostibus habiturum. Quin ipse Rex Electoralibus Legatis sæpe denunciarit, secum Electore in Borussia non secus atque cum aliis Poloniæ Ordinibus acturum.* Contra demonstrabat Rex, quæ prima „fronte aversi animi signa videantur, „iis rationem constare, si ad sua tempora, & agitata in iis consilia expen„dantur. Sanè à se initium haut fa„ctum hostilia per Borussiam exercen„di; quin contra Electorem sæpius te„statum, se Regi nil damni inferre vo„luisse. Electorem ultro societatem „belli in Poloniam ad ejusdem usque „finem obtulisse, si Warmiensis Epi„scopatus, ac pars Samogitiæ, ac Li„thuaniæ dentur, eorumque evictio „præstetur. Quæ postulata cùm enor„mia sibi viderentur, super iis mode„randis Commissariis suis injunxisse. „Eum porrò in finem vectigalium, & „commerciorum directionem postu„latam, quòd intelligeret, Polonis ob „directum dominium multa jura in Bo„russiam competere: sed quæ & qua„lia illa sint, in promtu sibi haut fuis„se, quoad utrique competentia jura „ad liquidum deducerentur. Tali ca„su partem unam alterius rationes in„dagare, non ut suis postulatis, si nul„lo fundamento innitantur, insistat, „sed ut negotio penitius inspecto secu„rè paciscatur. Partem vectigalium „à se justè petitam. Ea quippe à Gu„stavo Adolfo Rege jure belli primùm „introducta: post cùm per induciarum „pacta abolenda fuissent, ab Electore „hucusque nullo jure usurpata. Ita„que fas sibi fuisse, sive jus Regni Sve„ciæ, seu fœdus ineundum spectetur, „eam quæstionem movere, præser„tim cum merces, quarum nomine „vectigall exigitur, æquè in Regia, „quàm Ducali Borussia proveniant, „eoque Elector ista emolumenta sibi „soli arrogare nequeat. Pillaviæ & „Memelæ custodiam à se postulatam „securitatis causa, quòd Elector fœ„dus cum Belgis in fraudem Sveciæ „agitare non desisteret. Ejus postula„ti rationes dum haut considerant Le„gati Brandenburgici, loco responsi „acerbas minas, & nescio quas è bar„barie, atque ipso Acheronte adver„sus se evocandas suppetias frementes „Stetino se proripuisse. Ibidem intel„lectum, copias Electoris in unum co„gi. Itaque non sine causa Wittenber„gio mandatum, ut talia loquentibus, „& agentibus Electoralibus Ministris, „& frequentibus inter Polonum, & „Electorem commerciis sibi prospice„ret, & Brandenburgicos duces mo„neret, ne Borussiam intrent fœdere „nondum concluso & antequam liqui„diora judicia de sincero in Sveciam „animo ediderint, ni hostium loco „haberi velint. Sequenti tempore de „prioribus postulatis multum remis„sum. Ipsum Electorem formula fœ„deris Ragoznæ oblata declarasse, se „Borussiam, & Warmiam à Regno Sve„ciæ in feudum recogniturum. Ter„tia vice redeuntes legatos prius pla„cita retractasse, aut circumscripsisse; „Electorem interim Borussiæ Regiæ „protectionem suscepisse, fœdusque „cum Belgis feriisse. Quid mirum, si „ipse dixerit: se talia agere perseve„rantem non posse non pro hoste ha„bere? Potuisse Electorem intra sim„plicis amicitiæ limites consistere, & „vel danda à se scripta cautione, vel „verbo Regio intra suum ditionem tu„tò manere. Ipsum belli societatem „elegisse, seriò, an ut eo obtentu citra „suspicionem arma parare posset, „ipsum optimè nosse. Equidem Borus„siæ Ordinibus, ut defensionem ador„narent, vitio dari non potuisse. Ele„ctori tamen haut integrum fuisse ne„gotio isti se ingerere, quamdiu tra„ctatui non renuntiarit, quo utique „Borussia Regia sibi concessa fuerit. „Quo in proposito ita religiosum vo„luisse videri Electorem, ut sibi adhuc „in Svecia agenti per ministrum suum „significavit, se ob communem usum „locum aliquem ad Vistulam occupa„re velle. Quin cùm Legati adhuc „Cracoviæ agerent, missum insuper „Putcammerum, ut testaretur, ab „ipso occupata quædam loca Borussiæ „Regiæ ditioni suæ vicina, ne collu„vies perditorum hominum hinc in„de

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

9. Aug.

Putcammer.

1655. „de nullo imperio vaga iisdem se in„funderet; qua sibi traditurus sit, ubi „fœderi ultima manus imposita fuerit. „Hunc confectis in sui præjudicium „novis fœderibus eadem loca retinere „velle. Et fœdus cum Borussis contra „quem alium, quàm se dirigi. Ista ta„men omnia oblivioni se daturum, „modò adpareat cordi esse Electori „tractatus secum concludere, nec „tempus studio teri, ut sibi opportu„nitates agendi subtrahantur, male„volis accedant. Id tamen utique se „velle, ut Ducalis Borussia eodem mo„do Sveciæ Regno innectatur, uti an„tea Poloniæ fuerat. Circa cætera, „quæ mitigari Elector cupiat, se faci„le concessurum. Si eas conditiones „respuat Elector, fieri posse ut occasio„ne tractandi irreparabili cum ipsius „damno excidat. Exprobratum quoque Electori, quòd Francofurti in conventu Deputatorum & alibi tantas querelas de damnis sibi à Rege in transitu per Pomeraniam & Marchiam Novam illatis moverit. Nam quas statim post eum transitum Elector literas ad Regem dederat paria questas, eas dicis causa scriptas idem significarat, & ut apud Circulum superiorem Saxonicum excusatior esset.

Elector ad tractatus urgetur. §. 56. Cùm itaque Rex una manu pacem, altera bellum ostentans cum exercitu progredi non desineret, & Electorem cum equitatu Regio monte inclusum, pabuli, lignorum, aliarumq; rerum penuria urgeret, ac inde prodeunti urbs civium arbitrio relinquenda foret animis ægrorum; præsentibus malis declinandis haut aliud supererat, quàm ad duros quantumvis tractatus accedere. *18. Dec.* Reverterunt igitur ab isto Legati ad Regem, testati de serio ejusdem circa tractatus concludendos studio; simul circa capita hactenus controversa talia proponebant, è quibus spes optati exitus propius elucesceret. Ut igitur Rex vicissim amicitiæ indiciis Electorem demulceret, *19. Dec.* Slippenbachium cum literis Regium montem mittit, quibus istum patrinum recens nato filio adoptabat. Petebant inde Electorales, ut instante jam tractatuum fine hostilibus abstineretur. Sed quia hi nonnullis postulatis insistebant, quæ à Rege commodè concedi non poterant, & Electoris turmæ passim circa exercitum Regis vagabantur, ut quid animo agitarent haut constaret: igitur Rex per Wolfsbergium Electori significat; cupere se quidem hostilibus absistere, sed non alia lege, quàm quia spes sit tractatus absque mora, & sepositis enormibus postulatis absolutum iri, ac Electoris copias intra limites suos coërcitas, propius haut accessuras. Sed si ipsius Legati nimia postulare pertendant, ac ejusdem miles protervius insultet, excusatum se velle, si quid parum grati inde sequatur. Reversus Slippenbachius spem adferebat, brevi *23. Dec.* omnia ex voto confectum iri, si Rex Ericum Oxenstiernam Cancellarium Regium montem mittere velit, atque interim hostilibus utrinque abstineatur. Quorum utrumque Regi facile probabatur. Sic igitur ejus negotii perficiundi causa Regium montem Oxenstierna profectus est, jussus insuper non sine minis demonstrare, hinc inde hostilia ab Electoralibus copiis in Svecos exerceri, cùm tamen Elector ipse ut talibus abstineatur, rogaverit. Et circa id ipsum tempus sexcenti equites Brandenburgici ductu subtribuni Brunelli Regio monte prodie- *Brunell.* rant, alicubi damni quid Svecis illaturi; sed qui in catervam Svecicam sexcentis equitibus Germanis, & aliquot Quartianorum centuriis constantem impacti ita excipiebantur, ut pauci admodum, iique malè saucii in urbem evaderent: ipse Brunellus ad Germanos confugiens salutem impetraret, Polonis immaniter sævientibus. Quæ clades Brandenburgicis excurrendi libidinem non parum imminuit. Et hucusq; ab induciis videbantur iidem abhorrere, quod Sveci in ipsorum ditione subsisterent. Sed cùm Rex circa initium novi anni Welaviam, inde Groenhagam processisset, *Groenhagen.* viamque sibi ad invadendum Regium montem panderet, periculo propius admoto inducias demum petiit Elector, & impetravit. Per quas tamen ne in securitatem se darent, cladisque inopinæ quid acciperent, Rex suis imperabat, quòd invitum ad tractatus descendere Electorem nosset. Cui ta- *4. Jan. 1656.* men ut fidem faceret, seriò à se rem agi, Bartensteinam, *Bartenstein.* inde Schippenpeilam relicta Samlandia se conferebat. *Schippenpeil.* Magnopere autem cupiebat Rex negotio finem quamprimum imponere, eoque cancellario injungebat quantum posset id urgeret, nec per inania sibi

1655. ſibi illudi pateretur: ubi moras nectere Brandenburgici haut ceſſent, inde diſcederet, & ductores Svecicos, qui per inducias agminatim Regio monte agebant, moneret, ut ocyus inde faceſſent.

Tractatus agitatur. §. 66. Cæterum tractatus iſti difficulter admodum procedebant, prout ſolet apud eos, qui ad paciſcendum inviti deſcendunt, eoque quàm minimo decidere cupiunt. Cumprimis in vaſallagii vinculum ægrè conſentiebat Elector, quòd vereretur, ne deinceps aliter quàm pro Electorali faſtigio cum ipſo ageretur, malebatque intra limites æqualis fœderis, atque amicitiæ manere. Contra Rex feudalem nexum fundamenti loco ponendum contendebat mutuæ conjunctionis. Ac potuiſſe Electorem, ſi ante annum tractatus occupaſſet, quo voluiſſet modo concludere; ſed nunc temporibus mutatis feudi legem declinari non poſſe. Et tamen etiam Reges abſque labe ſuæ dignitatis à Cæſare feuda recognoſcere. Cùm nexus feudalis abnui amplius non poſſet, Electorales caveri cupiebant, ne ideo libertati ſuffragiorum ſuorum in Comitiis Germaniæ ferendorum quid decedat, neve ſi illa deſtinatis Regis non ſemper quadrent, diſſidii anſa inde arripiatur. Tum ſi quid unquam ab Electore, ejusve ſucceſſoribus in leges feudi commiſſum arguatur, à Rege velut directo domino nullo modo ad privationem feudi eo nomine procedi queat. Ut Electori velut domino utili uſus fructus, ſub infeudationes, jura fiſci & territorialia, & quæ ab illis dependeant, illibata perſiſtant. Ne Elector nomine Boruſſiæ inter Ordines Regni Sveciæ habeatur, nec juribus & ſtatutis ejusdem obnoxius ſit, aut in Conventibus Ordinum Sveciæ comparere neceſſum habeat; prout hactenus in Polonia primus Dux habitus, & ad Comitia Poloniæ admiſſus fuerat. Ut feudalis nexus non prius initium capiat, quàm finito bello. Ut ne, ſicuti ſub Polonico ſtatu factum, Commiſſarii in provinciam mittantur variis inquiſitionibus inſtituendis, ac controverſiis Ducem inter & Ordines provinciales componendis; ſed illæ penitus aboleantur. Ut antequam intra conventum tempus inveſtitura facta ſit, penes Electoris poſteros regimen provinciæ maneat, nec intra idem Sveciæ Reges ullam ſibi directionem arrogent, etiam ubi ſucceſſorem minorennem eſſe contigerit, cui ab anteceſſoribus Ducibus Boruſſiæ quos velint tutores conſtitui poſſint, modò ad iſthæc pacta ſervanda ſe obſtringant. Ut Elector ad nihil amplius teneatur, quàm his pactis expreſſum ſit. Ut de uſu portuum & participatione vectigalium ſecreto articulo disponatur, neque hæc prius uſu recipiatur, quàm cum Belgis ſuper iisdem conventum ſit; tum ut vectigalia in Livonia & Boruſſia æqualia ſint. Ut auxilia de quibus ferendis conveniendum ſit, non prius repræſententur, quàm præſtito vaſallagio. Ut directio militiæ, & qua ratione defenſio provinciæ adornanda ſit, in ſua ditione & munitionibus Electoris arbitrio relinquatur. Si provinciam hanc ad Regnum Sveciæ devolvi contingat, Ordinibus provincialibus jura ſua ſalva permaneant. Ut circa monetam, & tabellarios à Rege nihil novetur. Denique uti Elector Lutheranos circa ſua ſacra inturbatos relinquet, ita eidem fas ſit Reformatos tueri. Ex his nonnulla à Rege conceſſa, reliqua rejecta ſunt. Nec minus difficultatum circa Warmiam movebatur. Maluerat quoque Rex poſt factam concluſionem copias ab Electore exautorari, ac ſibi tranſcribi. Aſt huic haut prudentis videbatur tam periculoſis temporibus arma exuere, & bellantium ſe libidini exponere; eoque ſatius ducebat armis retentis pro re nata in ſocietatem belli deſcendere. Ita ergo cùm ad abrumpendam Electoralium tergiverſationem Oxenſtierna aliquoties diſceſſum minatus eſſet, ac Rex propius Regio monti immineret, demum negotium iſtud ad finem perductum fuit. 1655.

Fœdus inter Regem & Electorem. §. 67. Capita fœderis, quod tunc Regio monte concludebatur, huc redibant. *Amoveantur ea, quæ ſpeciem diffidentiæ hactenus invicem præbuerunt; & omnia utrinque acta adverſus commodum aut in damnum alterius perpetua oblivione ſint ſepulta. Omnis ubique hoſtilitas, & inimicæ actiones ac conſilia invicem ceſſent, commoda verò mutua ſedulò promoveantur. Rex militem ſuum Boruſſia Ducali & Warmia intra viginti quatuor dies è ratificatione, quæ intra quatriduũ fiet, educat, relictis omnibus tam mobilib⁹ quàm ſe moventibus quæ quidem hactenus conſumta non ſunt, conſumto-*

1655. *sumtorum damno utrinq; compensato. Nec ab eo tempore istis provinciis à Sveco milite tributa imponantur. Egredienti Svecico militi à Brandenburgicis annona præbeatur. Tribus legionibus assignata è Warmiensi præsulatu duodecim uncialium millia nec amplius exigere licitum sit. Elector contra omnem suum militem nulla amplius tributorum exactione sine damno & injuria incolarum Regali Borussia & Pomerellia educat; inprimis Mariæburgo, & Slochovia, aliisque locis intra quatuordecim dies, relicto ibi commeatu, apparatuq; bellico, & quæ alia ad ista loca pertinent. Qui è Polonia, & Lithuania cum rebus suis in ditiones Electoris refugerint, illis quinque septimanarum spatium sit Regis gratiam implorandi, aut sub Electoris imperium concedendi salva libertate, & facultatibus. Qui publica fide ab hostibus ad Electorem accesserunt, iis tutò abeundi sit libertas, nec minus his, qui Electorali militiæ nomina dederunt. Reliquorum, qui hisce legibus se non attemperarint, bona inter Regem atque Electorem æquis portionibus dividantur. Qui ex Ordinibus Regalis Borussiæ hactenus Electori conjuncti fuerunt, eos Rex Electore commendante in gratiam recipiat. Si cujuspiam è deditiis Poloniæ aut Lithuaniæ bona ab Electore detenta fuerint, protinus restituantur. Bona, jura & actiones Electoralibus subditis in Borussia Regali competentia iisdem salva sint. Omnium ante actorum sit amnestia, nec ulli duci aut militi fraudi sit adversæ parti operæ quid navasse. Qui bona mobilia aut immobilia sub alterius partis ditione possederint, in integrum restituantur. Captivi omnes utrinque liberentur. Qui apud alteram partem sacramentum dixerint, illis manere ibi sit integrum.* Subscripserant id pactum à parte Regis Ericus Oxenstierna; à parte Electoris Otto L. B. à Schwerin, Laurentius Christophorus Somnitz, & Joannes Ulricus Dobrzenski.

Slochov.

Pacta feudalia.

§. 68. Pacta autem feudalia peculiari Instrumento adornabantur in hunc sensum. I. Quia ex parte Poloniæ „conjunctio illius Reip cum Ducatu „Borussiæ primò est derelicta, Ele„ctor quoque non amplius eidem ob„strictus vigore hujus conventionis „pro se & legitimis suis successoribus „masculis penitus renuntiat omni de„pendentiæ, nexui & vasallagio, qui„bus hactenus intuitu Ducatus Borus„siæ Regibus Regnoque Poloniæ ob„ligatus fuit. Illo autem vasallagii „vinculo, quo Elector hactenus Regi„bus Regnoque Poloniæ obstrictus „fuit, eodem (II. Conditionibus dunta„xat iis immutatis, quæ inferius ex„primuntur,) ab hoc die conclusæ „tractationis se suosque posteros Bo„russiæ Duces Regi ejusque successori„bus Regibus Regnoque Sveciæ ob„stringit, atque Ducatum suum Borus„siæ ceu Regum Regniq; Sveciæ feu„dum nunc & in perpetuum recogno„scet. III. Intra annum à die ratihabitæ hu„jus transactionis Elector, aut si ipsum „vivis interim excedere contigerit, „ejusdem ex legitimo matrimonio de„scendentes masculi eo Ordine succe„dendi, qui in Electorali Domo rece„ptus est, investituram à Rege vel suc„cessoribus ejus Regibus Sveciæ juxta „formulam conventam, & ritus, qui „hactenus inter Reges Poloniæ & Du„ces Borussiæ usitati fuerunt, petet & „impetrabit, ea tamen conditione in„novata, quod liberum sit Electori, „ejusque Successoribus vices suas in actu investituræ legatis suis plenipo„potentiariis sustinendas demandare. IV. „Etiamsi verò homagium corporali „juramento fidelitatis per legatos in „animam Electoris præstandum anuo „spatio differtur: Obligatio tamen va„sallagii à die hujus transactionis inci„piet, adeo ut nunc statim non minus „quàm in posterū Elector & insequen„tes Borussiæ Duces nihil agant, aut „in Ducatu suo constituant, quod Re„gi, ejusq; successoribus Regibus Re„gnoque Sveciæ damno, injuriæ aut „præjudicio futurum sit. Quod tamen „ita intelligendum est, ut quandocun„que Duces Borussiæ jure suo compe„tenti in administratione Ducatus „utuntur, nihil tale commisisse vide„antur. V. Eadem investituræ ratio con„stanter servabitur, quotiescunq; ca„sus innovati feudi contigerit, scilicet „ut intra annum innovatio feudi po„stuletur, nisi prorogationem ejus ter„minis Reges Regnumve Sveciæ Borus„siæ Duci ad singularem ejus requisi„tionem indulserint. VI. In recognitio„nem tum supra dicti, tum Warmien„sis quoq; feudi Elector, ejusq; descen„dentes & legitimi successores masculi „circa extraditionem literarum inve„stituræ solvent quatuor millia duca„torum aureorum, quotiescunq; inve„stitura Ducatus Borussiæ in illos ite-

1655. „randa fuerit. Præter iſtam ſummam „aliis donativis in officiales Regios erogandis ob inveſtituræ ritus Elector „ejusq; poſteri Boruſſiæ Duces non adſtringentur. VII. Quoties armis infeſtari, „aut bello involvi Reges Regnumque „Sveciæ contigerit ratione terrarum, „quæ præſenti bello Regi Regnoq; Sveciæ adquirentur, vel ſi hoſtilis aliqua „vis, à prædictis terris arcenda erit, „Duces Boruſſiæ tenebuntur mille peditibus & quingentis equitibus Regi „Regnoq; Sveciæ aſſiſtere, eosq; usq; „ad terminos terrarum Boruſſiæ, & ſex „hebdomadibus, poſtquã è finibus Boruſſiæ egredientur, ſuſtentabunt. Deinde autem Rex Regnumq; Sveciæ de „neceſſaria ſuſtentatione & ſtipendio „militari iis proſpiciet. VIII. Quandocunq; „commodiore ac breviore itinere exercitum aut copias militares Regum „Sveciæ per Ducatum Boruſſiæ aut „aliquam ejus partem duci oportebit, „liber tranſitus hinc inde ſine mora & „impedimento illis pateat: ita tamen „ut Ducibus Boruſſiæ, aut eorum vices „in ejus Ducatus regimine gerentibus „de illis prius ſignificetur. Quemadmodum autem absq; ſumtu Ducum „& incolarum Boruſſiæ tranſeundum „erit prædictis copiis, ita ductoribus „eorum inprimis incumbet curare, ut „abſtineatur ab omni damno & injuria „tum incolarum, tum terrarum, quas „tranſituræ ſunt. IX. Uſus portuum maritimorum Ducatis Boruſſiæ Regibus „Regnoq; Sveciæ, ejusq; ſubditis ſemper maneat liberrimus, ſalvis iis, quæ „de ſolutione teloniorum infra conſtituuntur, ita ut liceat navibus mercatoriis cujuscunq; generis eos portus „ingredi, & inde enavigare, vel in ſtatione & ad anchoras ibidem conſiſtere. Permiſſum quoque ſit naves ibidem reficere, & commeatum atque „alia neceſſaria juſto pretio comparare. Eadem libertas maneat navibus „bellicis, ſed his conditionibus, ut „quamprimum anchoras jecerint, adventum ſuum indicent gubernatoribus portuum, fidemque faciant per „literas tuti itineris, ſe Svecicas eſſe; „tum ut conveniente diſtantia, unde „periculum fortalitiis imminere non „poſſit, etſi portus capacitas admiſerit, extra globi tormentarii jactum commodo tamen ad ſtationem „loco ſubſiſtant. Nec numero militum „aut nautarum, unde periculum excitari poterit dictis fortalitiis, aut juſtæ „ſuſpicioni cauſa præberi, in terram ſine ſcitu & conſenſu gubernatoris Ducalis egrediantur. X. Hoſtibus Regum „Regnique Sveciæ, ubi per ſpecialem „ſignificationem Electori tales eſſe „denuntiati fuerint, neque unquam „tranſitus, neque aditus ullus aut receptus vel perditiones terreſtres „vel portus Ducalis Boruſſiæ, quoad „poterint Duces ibidem id prohibere, „concedatur. Cumprimis durantibus „belli præſentis motibus promittit Elector, quantum in ſe eſt per portus „Ducatus Boruſſiæ Regi ejusq; ditionibus nihil hoſtile intentatum aut illatum iri. XI. Elector ejusq; ſucceſſores „legitimi maſculi in nullam Regalis „Boruſſiæ partem, in cujus poſſeſſione „vel uſu vi pactorum cum Regno Poloniæ hactenus non fuerunt, jus nullũ „aut actionem ſibi vindicabunt. Navibus bellicis in Mari Baltico inſciis & „invitis Regibus Sveciæ Duces Boruſſiæ non utentur, ſalvo tamen jure illis illorumq; ſubditis utendi navibus „mercatoriis, item piſcandi, colligendi „ſuccini, aliisq; litorum juribus, quæ „ipſis hactenus competierunt. XII. Convenit etiam inter Regem & Electorem, „ut vectigalia in portubus Ducalis Boruſſiæ inſtituantur; circa quæ iſte „modus obſervabitur, ut non graviora „onera imponantur navibus aut mercibus per Ducales portus tranſvehendis, quam in Regalis Boruſſiæ portubus exigentur, de quibus communi „conſilio adminiſtrandis peculiari inſtrumento quamprimum convenietur. Reditus quoq; omnes è teloniis „iſtis & confiſcatione mercium atque „navium provenientes Rex Electorq; „& eorũ utrinq; poſteri in duas æquales partes inter ſe divident. Hoc onere exemta ſint ea, quæ Regum Sveciæ & Ducum Boruſſiæ propria ſunt, „& ad bellicum adparatum confecta „peculiari eorundem uſui inſervientia, „non vero ad mercatum aliquem deſtinata per dictos portus transmittentur, quorum ſingulæ ſpecies peculiari „Inſtrumento deſignabuntur. Cæterarum vero mercium, quibuscunq; navibus per portus ducales transvehendarum eadem ratio in ſolutione teloniorum habenda erit, quæ in cæteris „Boruſſiæ Regalis portubus obſervabitur. XIII. Si Elector conventiones, pacta & „correſpondentias cujuscunq; generis „cum ullis, ad præſentes Poloniæ motus pertinentibus perſonis aut ſtatibus intra

1655. „intra vel extra Poloniam inivérit, vel „foedera cum aliis gentibus sancierit, „aut hoc tempore tractanda suscepe-„rit, ea foedera aut conventiones sub „quocunque nomine aut prætextu „intelligi possunt, vim eatenus nul-„lam habeant à momento conclusæ „hujus transactionis, quatenus huic „conventioni præjudicant,& vel dire-„cte vel per indirectumRegis Regniq; „Sveciæ securitati & commodis ad-„versantur. XIV. Post extinctos Electoris le-„gitimos descendentes masculos circa „successionem in feudum DucatusBo-„russiæ, uniuscujusq; prætensio, cui „tunc aliqua in eumDucatum compe-„tere videbitur, eo in statu manere & „relinqui debet, in quo fuit tempore „postremæ investituræ à Regibus Po-„loniæ per Electores susceptæ. XV. Vicis-„sim Reges Regnumq; Sveciæ Electo-„rem ejusq; legitimos successores ma-„sculos in possessione justa, plena & „perpetua Ducatus Borussiæ cum o-„mnibus juribus, & pertinentibus, „quibus Elector secundum pacta cum „Poloniæ Regno hactenus Ducatum „hunc possedit, & eo usus est, tueban-„tur, neq; illum ulla ratione in eo Du-„catu vel ejus jurium & pertinentium „usu & possessione turbabit. XVI. Rex pro „se & successoribus suis Regnoq; Sve-„ciæElectorem ejusq;successores legi-„timos masculos exsolvit & liberat in „perpetuum tam annua ordinaria, „quàm extraordinaria pensione seu „Canone, quem hactenus Duces Bo-„russiæ Regibus Poloniæ pendere de-„buerunt; tum exemtos fore declarat „in posterum Duces Borussiæ onere „exhibendarum ad usum Regis qua-„tuor navium,quo hactenus ad tutan-„dam oram maritimam Regibus Re-„gnoque Poloniæ obstringebantur. XVII. „Concedit Rex Electori, ut erigat „summum in Ducatu suoBorussiæ tri-„bunal,ubi de appellationibus cogno-„scatur, ita ut nullæ planè causæ, quæ „hactenus ab instantia Electoris adRe-„gum Poloniæ tribunal per appella-„tionem devolvi consueverunt, per „quemcunq; modum ad Regem Re-„gnumque Sveciæ, & quodvis aliud „judicium devolvi, trahi, aut avocari „possint aut debeant. Id judicium Ele-„ctor cum consilio Ordinum Borus-„siæ instituet, & cum cura id aget, ut „justitia ritè administretur, & privi-„legia Ordinum legitimè adquisita, & „longo usu obtenta, modò huic con-„ventioni non contrarientur, illæsa „conserventur. Elector præterea ex-„ercitium liberum invariatæ Augu-„stanæ confessionis proteget,& manu „tenebit. XVIII. Ubi inter Electorem ejusq; „status provinciales lis orta fuerit,ea „vel coramAustregis abElectore&Sta-„tibus pro æquali parte nominandis „componatur aut decidatur, vel ut E-„lector ex suis Consiliariis quoscunq; „voluerit, & totidem viros Status no-„minent, quibus Rex unum jungat, „qui ejus nomine huic judicio præsit. „Omnes hi nominati viri juramento, „quo uni vel alteri parti obstricti sunt, „exsolventur, & alio juramento pro-„mittent, se insuper habito omni alio „respectu ex conscientia in causis con-„troversis sibi commissis processuros, „& secundùm jura decisuros. XIX. Circa res „Oeconomicas &quæ ad eas spectent, „Elector solus liberam habeat disposi-„tionem à nemine impediendam. XX. Li-„berum sit Regi Regnoque Sveciæ in „Ducali Borussia, & vice versa Electo-„ri in RegaliBorussia si opus fuerit mi-„lites colligere,absq; tamen damno & „sumtu ejus partis, in cujus ditione „miles ille colligetur. Si miles ex unius „stipendio in alterius ditiones trans-„fugerit, nulla ratione admittatur in „protectionem,sed sine mora restitua-„tur. XXI. Si Electori ejusque Successoribus „Borussiæ Ducibus ob hanc conven-„tionem periculū aliquod à quocunq; „in feudum Borussicum immineat, „Rex Regnumq; Sveciæ omni melio-„re modo eum eosve proteget. Pariter „Elector ejusq; successores pro virili „Regi Regnoq; Sveciæ assistent, si oc-„casione & ex causa hujus conventio-„nis feudalis Ducatus Borussiæ armis „hostilibus infestetur. Quod si autem „Rex in terris per hoc bellum Poloni-„cum tam intra quàm extra Borussiam „adquisitis, aut aliàs ob hanc conven-„tionem in iisdem impugnetur, Ele-„ctor supra dictis, quingentis equiti-„bus, mille peditibus Regi adsistet. XXII. Fa-„milia Electorali Ducum Borussiæ ex-„tincta, si devolvi Ducatum Borussiæ „contingat in possessionem & domi-„nium utile Regis, status prædicti Du-„catus, quamprimum Regi Sveciæ vi-„sum fuerit, juramento se obligabunt, „quòd nulli alii quàmRegibus Regno-„que Sveciæ velint adhærere, & suam „fidem & devotionem præstare. Vicis-„sim Rex nomine suo & successorum „suorumRegumRegniqueSveciæ pro-„mit-

1655. XXIII.

„mittet & assecurabit, quòd eo casu emergente istorū privilegia ac jura tueri velit. Rex Episcopatum Warmiensem dependentia & nexu omni, quo hactenus Regno Poloniæ & Episcopis suis devinctus fuit, liberat & exsolvit, jubetque cessare omne illud jus, quod ei Regno, eisque Episcopis in illum competierat; eumque Episcopatum nunc corpori terrarum Borussiæ eximit, salvo tamen dominio Regis, Regnique Sveciæ in illum directo, eumque extinctis Capitulis & qualitate Episcopali, ut & incorporatis eorum reditibus, prædiis, juribus, & adpertinentibus omnibus & singulis intra limites prædicti Warmiensis Episcopatus hactenus comprehensis (iis exceptis proventibus, juribus & jurisdictionibus, quæ extra Episcopatum ad illum aut ejus Capitula hactenus spectarunt, exceptis item locis quibusdam, de quibus peculiari Instrumento dispositum est,) in seculare feudum convertit, idque pro corroboranda magis magisque mutua confidentia inter se & Electorem, qua uterque per hanc transactionem invicem combinatur, Rex concedit & confert Electori pro se & omnibus suis ex legitimo matrimonio descendentibus masculis possidendū & eo utendum fruendum, ceu Regum Regniq; Sveciæ feudo masculino. In aliam verò quàm Electoris ex legitimo matrimonio descendentium masculorum lineam successio feudi Warmiensis non extendatur; sed si illa aliquando expiraverit in dominium utile Regis, ejusque successorum & Regni Sveciæ debet revocari. Ob utrumque tamen tam Warmiense, quàm Ducatus Borussiæ feudum Elector ad non amplius subsidium militum, quàm supra expressum tenebitur, sed iisdem feudi conditionibus iisdemque prærogativis Warmiensem ditionem ac Ducatum suum Borussiæ possidebit & reget, salvis statuum & incolarum ibidem privilegiis, quatenus secularisationi huic & conventionibus cum Rege initis non adversantur. Ea conventio intra quatriduum ratificanda & permutanda erat. Subscripsere iidem, qui superiorem.

7. Jan. 1656.

Pactum peculiare super Warmiensi Episcopatu.

§. 69. Super Warmiensi præsulatu peculiare pactum adjiciebatur, quo Rex sibi reservabat Capituli Canonicalis sedem Frauenburgum cum præfectura cognomine, ita ut oppidum istud cum præfectura penitus à Warmiensi Principatu separetur, iis quibus nuperrime limitibus comprehensa. Sed si qui reditus extra eam præfecturam ad Capitulum Frauenburgense pertinuerunt in aliis Warmiensis præsulatus locis, illi utique ad Electorem pertinere intelligerentur. Braunsberga autem ea lege à Rege Electori conceditur, ut quantocyus munitiones diruantur, præsidio inde educto, nec unquam eædem instaurentur. Instrumenta ad Warmiensem Præsulatum spectantia, quatenus Electori concessus fuit, quæ Frauenburgi asservantur, Electori tradentur. Regi porrò intuitu oppidi & præfecturæ Frauenburgensis nihil juris competat in ulla loca, reditus, aut jura in reliquo Præsulatu Warmiensi sita, quæ antea ad Episcopum aut Capitulum pertinuerant; nec vice versa Electori quid in loca, reditusque oppidi & præfecturæ Frauenburgensis. Quod si Episcopus & Capitulum Warmiense jura quædam aut reditus extra limites ejus Præsulatus hactenus habuerunt, illorum nihil Elector sibi vindicabit, sed penes Regem eadem deinceps manebunt. Perfectis hisce pactis Elector mox Regem Bartensteinæ invisit, ubi quinq; dies inter ipsos per omnia sinceræ amicitiæ signa fuerunt exacti. Ac plurimum sibi ad summam rerum profecisse videbatur Rex tam potenti Principe non solùm circa Poloniæ, sed & Germaniæ res rationibus suis adjuncto, simul multas invidorum machinationes destruxisse, quarum fundamentum Elector iste adversas Sveciæ partes sectatus statuebatur; inter quos tunc peculiaris quædam amicitia, eminentium utrinque virtutum æstimatione constans, coaluerat. Ac sperabantur istius exemplum Poloni quoque proceres mox secuturi; sic ut Carolo Gustavo ad adquirendum Poloniæ Regnum vix quidquam præter ritum coronationis deesse videretur, super quo etiam adornando jam agitabatur.

Joannes Casimirus vires reparat.

§. 70. Enimvero Joannes Casimirus interim è Silesia, in quam profugerat, animos Polonorum iterum sibi conciliare, & auxilia undique excire allaboraverat, cui & ipsa fortunæ adversantis sævitia apud plerosque civiū contractam antea offensam in commiserationem verterat. Simul proceres collapsas ipsius res omni ope erigere studebant, qui recenti sub imperio veterem

1655. terem sibi libertatem & autoritatem haut permansuram metuebant. Et plebem ubi prima è consternatione se recepisset, mox Svecici militis tædium subire cœperat; qui recens fere in Germania scriptus sola prædæ cupidine ducebatur, & acri quantumvis disciplina ita coërceri non poterat, quo minus provincialibus molestus esset. Ac ipsi provinciales hinc inde in militem palantem sævientes hujus ultionem irritabant. Accedebat pecuniæ tenuis paratus tanto bello haut sufficiens; unde necessum erat per stativa, & novos ad delectus aut supplementa gravibus exactionibus dedititios onerare, ductoribus assignatas sibi pecunias rigidè exigentibus. Joannes Casimirus quoque Oppela ad universos Poloniæ Ordines literas emiserat, quibus culpam calamitatum Poloniæ hactenus incumbentium à se amolitus, præsentis status miserias exponit, & ad vindicanda avita sacra, & libertatem hortatur; anteactorum omnium oblivionem pollicitus, ac perduellis loco habendum minatus, si quis hisce literis non paruerit, aut deinceps Svecorum partibus adhæserit. Sed & acres stimulos plebis animis subdebant sacerdotes Romanis ritibus metuentes qui templa nonnulla, in quæ res suas provinciales congesserant, direpta magna cum invidia differebant. Quartiani quoque sub Potocio, & Landscoronscio, cum pecunia, quam fido suo militi subtractam Rex ipsis dederat, avaritiæ eorundem non sufficeret, fremebant; cum pecuniam non accipiant, non amplius Carolo Gustavo se obstringi; ac liberos se homines, & quibus facere liceat, quod velint, juramenti religione inter inania habito. Et eo latius ista labes serpebat, quod Carolo Gustavo longè in Borussia absente nemo esset, qui motuum initia opprimeret. Igitur isti Lublino, ubi stativa iisdem assignata erant, longius Tyssevicum retro Zamoisciam in Russiam penetrabant, provinciales passim in Svecos incitantes. Ipsi novo in verba Joannis Casimiri juramento concepto prioris juramenti vim elisum ibant, simul literas publicabant, quibus Svecicam se protectionem subiisse agnoscebant, servandæ vitæ & fortunarum reliquiis; „ea tamen conditione in animo reservata, ut eousque Sveciæ Regi obsequantur, quoad felicior occasio „ad priorem redeundi Principem „proveniat. Nunc igitur flexis ad „obsequium Joannis Casimiri civium „animis exuto violento imperio ad „vindicanda sacra, & libertatem accingi. Inde multis invecti in petulantiam militis Svecici omnes ad sumenda arma hortantur; si qui abnuerint, Tartarorum rapacitati, & sævitiæ exponendos. Hi quippe promissis Polonorum, & jussis Turcarum Imperatoris ad auxilia Polonis ferenda sese accingebant, insuper habitis literis, quas Rex Carolus Gustavus ad istorum Chamum dederat, quibus de magna Poloniæ parte subacta significarat, hortatus ut amicitiam cum Sveciæ juxta ac Poloniæ Regno institutam conservet, neve Joanni Casimiro auxilium ferat; simul diploma tuti itineris pro legato, quem ad ipsum missurus sit, petens. Ita Potociano milite deficiente, ac provincialibus passim insurgentibus, simul rumore de adventu Tartarorum sparso confusa rerum facies per superiorem Poloniam surgebat; quæ tamen parum terrebat Regem, quod judicaret, in Tartarorum auxilio haut ingens momentum fore, & Polonos mox istorum tædium subiturum. Ac si præcipuæ urbes obtineantur, in proclivi fore confusam turbam iterum ejicere. Unde Duglassio, qui cum parte exercitus circa Sendomiriam hærebat, imperabat, pedites & machinas, ubi Tartaros ingruere sentiat, ei oppido includat: Ipse cum equitibus versus Burchardum Mullerum se recipiat, cui Mox Gustavus Otto Stenbockius sese sit juncturus, ac seipsum tempestive adfore. Mullerus ad Petricoviam, Posnaniam, & Costenam stativa capere jubebatur, si Nobiles per Majorem & Minorem Poloniam quibus cum Joanne Casimiro commercia miscebantur, movere se sentiat, & conglobatos repente opprimere. Etsi Duglassius defectione Potocii & Tartarorum adventu cognito, qui per insidias ipsum opprimere instituerant, mature secum suis Sendomiria Lowicium receperat, Sed & quia Georgius Lubormirscius, aliique Polonorum proceres ad Carpathios montes auxilia contrahebant, Rex Paulo Wirtzio præcipiebat, ut Cracoviæ quantam posset annonæ vim congereret sustinendo in longum obsidio. Nam ut vim militis ad oppugnanda munita loca parum idonei sustineret, in proclivi rebatur. Sub finem anni

Marginalia: 1655. — 18. Nov. — Tyssewice. — 19. Dec. — 30. Oct. — 21. Dec. — Petricov.

1655. anni Joannes Casimirus Rex Glogovia minore cum centum equitibus in Cepusiensem Comitatum profectus est, ut cum Lubomirscio, aliisque proceribus se conjungeret, inde ad Potocium & Tartaros transgressurus. Hunc successum isto anno bellum Polonicum sortitum est.

Rex Cæsari causas belli Polonici probare studet. §. 71. Cæterum isthoc bellum uti totius Europæ animos adverterat; ita apud plerosque suspicionem, invidiam, metum, apud paucos favorem excitarat, quorum illos delinire ac placare, hos propius sibi innectere Rex laborabat. Ac Cæsari quidem non poterat non id bellum solicitudinem injicere ob contiguam tanto tractu provinciis suis Poloniam; ubi plurimi adhuc Svecici nominis favorem nondum exuerant, sacris suis libertatem eorum præsidio sperantes. Ac metus erat, ne forte Rex magnanimus bellum in Germania, quod invitus posuisse credebatur, suscitare iterum aggrederetur; si occasio arrideret. Igitur Rex uti alias apud Germaniæ Principes literis, & per Legatos testatus fuerat de studio suo pacis Westphalicæ leges sancte observandi: ita prolixis literis Wolgasto scriptis Cæsari causas sumtorum in Polonos armorum exposuit, ac pacem sibi cum ipso & imperio conclusam perstituram confirmavit. *18. Jul.* Paulo post & Steno Bielkius Viennam mittitur, *Bielke.* apud Cæsaris filium Leopoldum gratulandi officio functurus de assumto Hungariæ diademate, de quo Cæsar literis suis Posonii datis Regi significaverat. *27 Jun. Presburg. 31. Jul.* Eo in itinere iste Saxoniæ Electorem salutare, simul eidem causas belli Poloniæ illati, ac studium colendæ cum Germania pacis exponere jubebatur: & quia Brandenburgici Legati Stetino re infecta discedentes asperiora dicta, ac minas jactaverant, cum de Pillavia, & Memela in cautionem tradenda mentio fieret, suis verbis istum rogare; Brandenburgicum ad pacifica consilia impelleret, ac cum primis moneret, ne intra imperium quid in Regem tentaret. Ne tamen ostenderet, jam offensæ quid Regem inter, & Electorem intervenisse, sed illum velut in longum prospicientem prævenire velle, ne pravi Consiliarii hunc in transversum agant. Denique ut Saxo delectibus Regis faveat. Apud Cæsarem eidem mandatum de causis belli Polonici, ac de religiose servanda pace Westphalica repetere; simul rogare, ut si qui Ordines Imperii bello 1655. isti ingerere se aggrediantur, Cæsar id sua autoritate prohibeat, quod istud bellum à rebus Germaniæ plane separatum sit. Denique expiscaretur, quid Aulæ Cæsareæ super armis Regiis videatur, & quæ ibi consilia agitentur. Cæterum Dresdæ Bielkius Saxonem senio gravem, & neptis connubio, quod hic magno sibi honori ducebat, delinitum, Regisque rebus sat faventem inveniebat. Unde cum Cæsarei ad conscribendas copias istum impulsum irent, præfracte id abnuebat, hostem sibi esse negans. Et cum quidam Consiliarii Cæsareis partibus addicti instarent, ut saltem Svecicos delectus inhiberet, ne id quidem annuebat, jactans; cum ipse milite non utatur, se non prohibiturum, quo minus qui velint Svecicam militiam sequantur. Displicebat id Saxonis in Svecos studium Cæsari, eoque veritus, ne quid forte gravioris negotii ibidem strueretur, Sternbergium Comitem Dresdam allegabat expiscaturum, quid rerum Bielkius proposuisset. *Sternberg.* Apud eundem quoque Brandenburgicus de auxiliis institerat, aut ut saltem militis conducendi copia ipsi fieret; quorum utrumque abrupte rejectum; ac bello non necessario potius abstinendum. Super delectibus tamen permittendis svadente Reinholdo Taubio Aulæ præfecto Bielkius apud Electorem aperte haut movebat; *Taube.* sed satius visum citra strepitum istos peragi, Electore connivente, ut si Cæsar eo nomine expostularet, liquido asseverari posset; Electorem à nemine super eo negotio compellatum, multo minus id cuipiam indulsisse. Etsi multis suis vasallis veniam iste daret sub Rege Sveciæ stipendia faciendi, cum isto in Electoratu nulli vasallo alienam militiam sequi liceat absque permissu Electoris sub pœna confiscationis bonorum, scripta quoque cautione interposita de reditu, ubi ab isto revocetur. Ast Viennæ Bielkio verba honoris pari mensura reponebantur tam apud Cæsarem, *7. Oct.* quàm Hungariæ Regem. Cæterum nemo fere ministrorum Cæsareorum *10. Oct.* cum ipso colloqui audebat, & ex iis, quos ipse inviserat, eundem honorem nemo reponebat, præter Legatum Venetum, & Principem Aurspergium, ac Bucheimius id officii à se omitti excusabat declinandæ suspicioni. *Aursperg. Bucheim.* Sane manifestum erat, ingentem tunc metum à Svecis per Cæsareas provincias fuisse, ne for-

1655. ne fortè facta repente cum Polonis pace in has sese effunderent. Vicissim Cæsareus Minister Franciscus Lisola Stetino literis ad Regem datis petierat, sibi indicari, ubinam locorum ageret; quòd injunctum sibi à Cæsare sit ipsum adire. Ast Rex Joannem Oxenstiernam jusserat hujus negotium expiscari. Si enim nil haberet magni momenti quod proponeret, istius iter ad se dissuaderet obtentu sumto, quòd Rex nullibi locorum quietus persistat, & fortè hac hieme in Sveciam trajecturus sit rebus ibi ordinandis.

Cæsar à Polonis sollicitatur. §. 72. Contra Cæsarem cum Rege committere laborabat non solùm Elector Brandenburgicus, misso Viennam *Lœben.* Lœbio Barone, sed & cumprimis Epi-*Sept.* scopus Culmensis, qui literas Viennam adferebat à Joanne Casimiro Rege & viginti duobus Senatoribus subscriptas, auxilium adversus Svecos flagitantes; simul Cæsari, ejusque posteris Coronam Poloniæ jure hæreditario offerentes, modò coronationis ritus differatur, quamdiu Joannes Casimirus adhuc in vivis sit: interea temporis directionem belli, negotiorumque pacis penes Cæsarem fore. In eam rem afferebat cautionem ab octodecim Præsulibus subscriptam; sed qui haut quidquam sufficientes judicabantur, ut universos Ordines repræsentarent. Ac metus erat, ne depulsa necessitate Polonis libido decederet præstandi, quæ rebus angustis obtulerant. Eo intellecto Svecicus minister Svederus Diteri-*Kleihe.* cus Kleihius apud Cæsarem instabat, ne Polonis aurem præberet ad abrumpendam cum Rege suo amicitiam. Cui Cæsar: non mirum esse miseros auxilium undique exposcere. Cæterum se nihil amicitiæ cum Svecia adversum *Cæsaris considerationes.* suscepturum. Ast Cæsarei, etsi tam plausibilis Polonorum propositio salivam moveret, tamen cùm procuratorium haut perfectum agnoscerent, ac nonnulli Palatinorum, qui subscripserant, Svecis se jam dedidissent, simul Caroli Gustavi progressus indies gliscerent, oblata acceptare detrectabant; præsertim quia & nuperum cum Svecis bellum magnam partem ab auxilio Polonis adversus eosdem lato promanasset. Sed nec Polonos ita prolixè de Austriacis meritos; ac nondum memoria excidisse; quid quondam Maximiliano Sigismundi competitori factum. Polonos quoq; olim inducias in Borussia fecisse exclusо Cæsare, ut tantùm non studio Gustavum Adolfum huic immisisse videantur. Quod si bellum novi Hungariæ Regis Leopoldi nomine suscipiatur, velut ad Imperium & Cæsarem nihil spectans, metuendum esse, ne Carolus Gustavus istarum subtilitatum securus rectà ipsum Cæsarem petat. In ditionibus hæreditariis multos esse, qui præsentem conditionem ægrè ferant. Si cum Svecis bellum suscipiatur, Hispanis auxilium deinceps ferri non posse: ita apud hos partam hucusque gratiam consumi. Igitur potius visum tantisper Svecorum testationibus adquiescere: interim defensionem omni modo adornare, legiones supplere, adparatum bellicum in promtu habere; & quoad occasio maturesceret in arma erumpendi expectare. Ferebatur Cæsar Pontificem consuluisse, num oblatam à Polonis coronam acceptare debeat; idque hunc suasisse, inter alias hac ratione usum, quòd Carolus Gustavus istis victoriis haut diu gavisurus sit, velut qui exemplo Gustavi Adolfi caput suum ita audacter periculis objiciat.

§. 73. Post captam Cracoviam Rex *Rex denuo Cæsari scribit. 25. Oct.* denuo ad Cæsarem literas dabat, de successibus suis significantes, ac se ipsius respectu Joanni Casimiro in Silesiam refugo haut institisse: Simul petebat, ne quid sibi hostile ex ipsius ditionibus inferatur. Gemina Kleihius sermone exponebat. Cui à Cæsare responsum: *amicitiæ significationem gratam esse, & cupere se omnem sinceræ benevolentiæ affectum reponere. Ex legibus amicitiæ, & communi jure factum, quòd Rex Joannem Casimirum intra ipsius se ditiones recipientem persecutus non sit. Ac uti sibi curæ sit futurum, ne suis è ditionibus Regi noxæ quid inferatur; ita sperare à Svecis in Polonos profugos intra suos limites nihil tentatum iri.* Sed quid ad literas Regis responderetur, haut in expedito erat. Nam ut Cæsar Regi de partis victoriis gratularetur, affectus proprius, & sacerdotes, quibus obnoxius agebat, non patiebantur. Nec tamen silentio dolorem pandere, & offensam incurrere placebat. Ac videbantur istæ literæ multa quidem verborum humanitate conceptæ tentandi Cæsaris gratia scriptæ, ut responsum

1655. ſponſum eliceretur, quod poſt in hunc torqueri poſſet. Tandem cum Rex Joannes Caſimirus per Joannem Baptiſtam Viſcontium Reſidentem Cæſaris officium bello componendo expoſceret, hic ita reſponſum temperabat, ut in neutram partem affectus emineret; ac non niſi pacis ſtudium oſtentaretur, cui conciliandæ Franciſcum Euſebium Pœttingium Comitem Bohemiæ Procancellarium ad ipſum miſſurus ſit, ſuper loco ac tempore tractatus acturum.

Viſconti.

Pœtting.

Brandenburgicus Cæſarem in Svecos incitat. Bonin.

§. 74. Sed & parum tunc Viennæ profectum à Brandenburgicis Legatis Lævio, & Bonino, qui magno conatu Cæſarem in Svecos incitabant, jactantes, Electorem omnes ſuas fortunas cum Cæſare conjuncturum; & eas eſſe iſtius vires, ut facile Boruſſiam adverſus Svecos tueri poſſit. Ea res propoſita fuit in ſecretiore conſilio, cui & Nuntius Pontificis, Legatus Hiſpanicus, Epiſcopus Vienenſis, & duo Jeſuitæ adſtiterunt. Ubi ſacerdotes quidem, & nonnulli Conſiliarii abrumpi cum Svecis pacem ſuadebant. Sed contradicebat Hiſpanus, cui & ipſe Cæſar adſtipulabatur. Nondum ſe bello paratum; & armis intempeſtivè arreptis ſe ſuasque ditiones ancipiti aleæ expoſiturum. Argenti copiam in promtu non eſſe; nec cum Ordinibus imperii ſuper armorum conjunctione conventum. Si Sacerdotes bellum ſuadeant, quartam redituum partem ab ipſis eſſe exſolvendam; tum viam comminiſcendam, quomodo animi Germanorum in tres partes circa ſacra diviſorum conciliari queant. Igitur in præſens tutius videbatur Carolo Guſtavo per alios negotium faceſſere, ut Cæſareas provincias invadendi oblivio ſubiret. Tum conſilia cum Hiſpanis, Pontifice, Gallis, Belgis, Danis, Moſcis miſcere; Turcæ Svecorum potentiam ſuſpectam reddere, ac eundem monere, ne Ragozium cum iſtis arma conjungere permittat, incuſſo quoque metu, ne Svecus univerſorum armorum colluviem in Turcam effundat. Et Rex ipſe judicabat, Cæſarem haut temerè rebus tam proſperè fluentibus aperta via ipſum invaſurum, ſed alios potius, ac præcipuè Danum, Moſcumque in Sveciam ſtimulaturum. Cum tamen audiret in Cæſareis provinciis delectus fervere, ac apud Wratislaviam ponte navali Oderam inſterni, ſimul Melchiorem Hazfeldium cum aliquot legionibus in Sileſiam miſſum; Duglaſſio & Mullero injungebat diligenter quid in Sileſia agatur obſervare, ac ſi Cæſarei in Poloniam irrumpere aggrediantur, ad Petricoviam contractis copiis reſiſtere: tum præcipua Majoris Poloniæ loca, ac limitem verſus Sileſiam præſidiis probè firmare.

1655.

Breslau.

Rex Moſci amicitiam conſervare ſtudet.

§. 75. Cum Moſco ut amicitia conſtaret Regi magnopere curæ erat; qui paratis per Livoniam armis non leviter commovebatur, velut in ſe deſtinatis. Sed cum eadem in Polonum verti conſtaret, adquieſcere viſus eſt. Rex quippe literis ad Czarem Alexium Michaëlovicium datis „retulerat, Polonis pacem hactenus „cordi non fuiſſe, eosque potius occaſionem captaſſe prava ſua conſilia „in Sveciam armis exſequendi, damnis ſubinde illatis. Nuper quoque „Morſteinium à Joanne Caſimiro literas attuliſſe ſibi non leve præjudicium adferentes. Ita demum neceſſitatem ſibi allatam proximas „Sveciæ provincias Polonicas invadendi. Id quod illi pro amicitia „mutua ſignificandum duxerit, poſtulans, ducibus ſuis imperet, ut „deinceps quoque amicitiæ commercia cum Svecicis colant, id quod „& ipſe ſuis præceperit. Eas literas Joannes Roſelindus Moſcoviam perferebat, in quibus Czari novus titulus dabatur, cui Provinciæ nuper Polonis ereptæ inſerebantur, excepta appendice de regionibus ad occaſum ſitis, quæ in fraudem Sveciæ aſſumta videbatur, cum Moſcoviæ ea parte nihil terrarum, præter Livoniam & Ingriam objaceat. De cujus omiſſione ſi Moſci moveant, ipſe defectum mandati excuſaret; cæterum ſolennem Legationem, quæ in Moſcoviam mittenda ſit, iſta expedituram.

29. Mart.

Roſelind.

Legatio in Moſcoviam. von Eſſen.

§. 76. Ei legationi obeundæ deſtinatus erat Guſtavus Bielkius ſenator, Alexander Eſſenius ſummus excubiarum præfectus, & Philippus Cruſenſtierna. His injunctum poſt ſolennia ſalutationum de pace æterna ſervanda confirmare, prout cautum eſt,

1655. est, si alterutro in imperio novus Princeps regimen suscipiat. Quo fine & literæ, queis pacem confirmari inter eas gentes solenne est, utrinque permutandæ erant. Privata audientia extollerent studium Regis circa colendam cum Czare amicitiam, simul memorarent causas belli Polonis illati; qui cùm nunc communes sint hostes Sveciæ & Moscoviæ; id vinculi instar esse debere ad adstringendam harum inter se conjunctionem. Eoque Regem Ducibus suis præcepisse, ut cum Moscis omnia amicitiæ officia exerceant, quibus gemina ab hisce expectet. Volebat porrò Rex, ut Legati sui quantum possent iter accelerarent præventuri, ne fortè Moscos inter & Polonos properata tractatio suscipiatur, & ut expiscarentur, quid Cæsaris negotiatio apud Moscos parturiat. Ab hoc quippe duo Legati, cùm arma Poloniæ à Rege inferri constaret, magnis itineribus in Moscoviam tendebant, Alegrettus ab Alegrettis Monachus Franciscanus Ragusa oriundus, Linguæ Slavonicæ peritus, & Dietericus Lorbacus Baro Austriacus. *Lorbach.* His, si forte maturam pacem Moscos inter & Polonos conciliatum irent, antequam Rex destinatis suis potitus esset, Legati Svecici obsistere jubebantur. Quod si Czar de conjunctione armorum adversus Polonos urgeat, reponerent; ignotam fuisse Regi Czaris super hoc negotio sententiam, eoque nihil certi mandati super eodem dari sibi potuisse. Sed si Czar Legatos ad Regem vicissim mittere velit, ea de re propositiuros, sine dubio omnia ex voto confectum iri. Postularent insuper, ut Moscici Duces cum Svecicis conveniant, ne unus in alterius hospitia se ingerat, neu tutelaris invicem miles turbetur. Denique ut Sociorum Regis, Brandenburgici, Curlandi & deditiorum terris Moscicus miles abstineat. *16. August.* Cùm interim belli initia Regi supra votum se darent, Rex eos successus velut contra communes hostes Czari per literas communicabat. Simul Legatos jubebat omnem isti suspicionem & invidiam inde conceptam adimere, eundemque impellere, ut is Legatos ad Regem super armorum conjunctione mittat.

§. 77. Enimvero jam maturè apud Moscos erumpebant indicia animi in Svecos parum æqui; qui & successibus adversus Polonos immane quantum inflati Czarem *Justi Solis* vocabulo extollebant; ac super recuperanda Ingria, aliisque locis crepabant. *1655. Mosci aversos se Svecis ostendunt.* Querelas quoque movebant aliquot Polonos Nobiles in Livoniam refugos ex ea provincia Moscis damnum inferre. Id quod Gustavus Hornius *Jan.* offensæ vitandæ illis interdicebat, & ut Livonia excederent, aut in penitiora ejus provinciæ loca se abderent, ne Svecis turbarum ansam præbeant. Mordebat quoque Moscos interceptum à Svecis Duneburgum, quod à se frustra licet tentatum velut suum jam reputaverant. Nam Nassokinum ad oppidum istud occupandum accedentem Comorovius depulerat. Unde cùm de eodem capto Lewenhauptius literas ad Nassokinum dedisset, misso Roselindo interprete, testatus id non ad offensam Moscorum, sed tuendis Livoniæ finibus factum; Russus quidem id sibi haut displicere ferebat, quod hospitia ipsorum circa Rositam interpositu Svecorum adversus Polonorum invasiones tegantur, & libera jam Dunæ navigatio Rigam versus sit. Ast apud alios acriter eundem hoc super facto questum constabat, superbis verbis jactitantem, eam ignominiam sese haut inultam laturum. Nam in procinctu fuerat ad oppidum id denuo oppugnandum, sed cùm à Svecis idem præreptum audiret, omissa ea expeditione intra stativa sua quiescebat, interim magna Moscos cura agitabat, ne Sveci fœdere cum Polonis inito junctim ipsos invaderent. Qua tamen eos adventu suo in Livoniam liberabat Magnus Gardius, qui statim de studio Regis amicitiam cum Czare colendi testabatur, ac solennem Legationem mox adfore. Cui Plescoviæ Gubernator amicè respondebat; & jussu *Plescow.* Czaris omnia ad istam honorificè recipiendam parata esse. Mittebatur quoque Joannes Roselindus cum literis ad Czarem, quibus de causis belli Polonici exponebatur, jussus simul animum Mosci erga Sveciam penitius explorare. Is igitur cùm Plescoviam venisset, deprehendit, Regis successus per Poloniam & Lithuaniam Moscis valde displicere, iisdemque ingentes spiritus

1655. spiritus ob expugnatam Vilnam accessisse. Ac subinde sciscitabantur, num Regi animus sit dedita per Livoniam Polonicam loca tueri? Cui hic reponebat: non dubitare se, quin Czar amico Regi eam fortunam favore Numinis obvenisse gavisurus sit. Ista si quis alius invadere audeat, Regem utique parta tuiturum. Ac persuaserant sibi Mosci, quia Rex de colenda amicitia testabatur, ipsum occupata Livonia Polonica Ivanogrodam, aut Nœteburgum Moscis vicissim oblaturum. Idem, cùm Moscis novum titulum obtendentibus ad Legatorum adventum rejiceret, hique parum hoc modo sibi satisfieri ostenderent, interrogabat; num nullas planè literas absque novo titulo acceptare velint? Ea si mens Moscis sedeat, Svecos scriptionem omissuros. Quo dicto Plescoviæ Gubernator perstrictus paulo mitius, ideo literarum commercia haut abrumpenda dicebat. Eidem Smolenscium delato super Czaris novo titulo itidem controversia movebatur: quæ hoc temperamento tunc componebatur, ut isthoc in actu minor Czaris titulus adhiberetur. Cæterum multa eo tempore à Moscis contra pacta agebantur, quæ satis animum paci aversum arguerent. Inter quæ erat, quòd Regi Carolo Gustavo vocabulum *Domini* in titulo bis tribuere abnuerent; ac apud Cæsarem, Brandenburgicum, Venetos, & Belgas titulum Livoniæ usurparent, quo tamen in perpetuum quondam renunciaverant. Literis quoq; ad Turcam Czar se Dominum totius Germaniæ vocitabat, quo nomine Sveciam & Finnoniam notabat. Patriarcha Moscoviæ diæcesi suæ Ingriam, & Rexholmiam accensebat. Literis ad Regem Sveciæ scriptis data opera Regis titulum sub Sigillum suum deflectebat, velut eum hoc modo sibi subjecturus. Qui Regios ablegatos & nuncios excipere solent, (Prestavos vocant,) hos, ut sinistrum ipsis latus tegerent, magna cum importunitate compellebant. Inprimis altius penetrabat, quòd novo tituli augmento Czar sibi adscriberet multas regiones versus occasum totumq; latus septentrionale; tum hæreditarium se Dominum & Successorem ferret regionum & urbium, quæ ad Russiam & antecessores suos quondam pertinuerant. Quotannis quoque initio jejunii sui Lutheranos velut hæreticos, canes, & Ethnicos Mosci exsecrabantur. Qui nostratium in Moscoviam negotiandi causa proficiscebantur, variis molestiis afficiebantur, obscœno canis convitio subinde adspersi; ac si apud Magistratus quererentur, insuper irridebantur. Ubi quis nostratium Moscum occidisset, in loco supplicii pronunciabatur: hunc hæreticum atque infidelem cædem hominis Christiani fecisse, eoque nomine moriendum ipsi esse. Ex hisce igitur aliisque indiciis judicabat, Gardius, Moscum nil amici animo volvere, eoq; Regem per literas consulebat, num salva ipsius autoritate Legatos iter ingredi expediat, antequam de Mosci animo liquidius constet. Quibus literis ferò ad Regem perlatis hic respondebat: si Gustavus Bielkius adhuc in Livonia agat, omisso in Moscoviam itinere Warsaviam ad se accederet, ubi quid ulterius agendum, ipse deliberaturus sit. Nam initio mensis Augusti Gardius alias literas ad Moscorum Duces dederat, quibus significarat, Lithuanos Sveciæ Regis imperio se submisisse, eoq; postulabat, ut omnibus dedititiis velut Regis amici subditis abstineant: abs se vicissim amica omnia expectent. Super finibus in Lithuania regundis Legatos acturos. Eas literas Mosci amicè, & non fine lætitiæ signis acceptasse videbantur: suisque imperaverant, ut omni hostilitate adversus Lithuaniam Svecis subjectam, ipsosque Svecos abstineant. Simul literis publicis haut aliud quàm continuationem amicitiæ ex legibus æternæ pacis præ se ferebant. Nec eo secius tunc Legatus à Czare ad Radzivilium venerat in hujus ipsum partes pertracturus, cùm iste jam Svecicam protectionem suscepisset. 1655. 12. Octob.

Ivanogrod Nœteburg.

§. 78. Enimvero Legati Svecici, blandis Moscorum literis inescati, simul veriti, ne si post adventus sui denuntiationem longiores moras necterent, Moscis suspicionem injicerent velut revocati forent, allatis quoq; jam à Plescoviæ Gubernatore literis, omnia ipsis recipiendis parata, iter Riga ingrediuntur, ac Mosoviæ in urbe solito honore excipiuntur. Eo tempore Czar adhuc in Lithuania aberat, qui mense demum Decembri ad urbem accedebat. Erumpebant statim non pauca sinistri successus

Legati Svecici in Moscoviam proficiscuntur.

7 Sept. 28. Octob.

1655. cessus indicia. Nam per totum Czaris imperium decimus quisque militiæ adscribebatur, & quinta bonorum pars tributi nomine imperabatur: quo adparatu adversus Poloniam plane pessundatam opus non erat. Nec dissimulabant Mosci, sibi displicere, à Svecis Lithuaniæ protectionem susceptam. Sinistre quoque acceptum, quod Sveci Legati Czaris ingressum in urbem spectare noluerant, id quod Cæsarei fecerant. Etsi Sveci excusarent, parum se decorum judicasse in publicum prodire, antequam à Czare auditi sint. Tabellarius quoque ipsorum Tweræ detinebatur, ac ea de re querentibus respondebatur, suis quoque Legatis Holmiæ non permissum tabellarios in Russiam mittere. Sane ipsos plena agendi facultate instructos, ac citra nova mandata facere & omittere posse, quæ velint. Cum etiam Legati querelas moverent, suis non permitti in urbem pro lubitu exire, reponebat Cancellarius, qui anno 1649. Legatus Holmiæ fuerat; Axelium Oxenstiernam tunc sibi occinuisse; *ad loca extera proficiscentem non adferre mores oportere, sed ibi sumere.* Demum post Cæsareos ad Czarem deducebantur Legati, apud quem Gustavus Bielkius memorabat imperium à Rege susceptum, & quàm cupidus ille sit cum Czare pacem æternam & amicitiam colendi, cujus & confirmationem secum attulerit. Secreto colloquio idem proponebat; *mutuam amicitiam Sveciæ juxta ac Moscoviæ fuisse utilem, quam & Rex omnibus modis conservare cupiat, præsertim postquam uterque Princeps bello adversus communem hostem sit implicitus; qui perculsus licet non tamen plane spernendus sit, sed junctim persequendus.* Ad quæ à Moscis nil aliud repositum, quàm esse quidem istum persequendum, sed ita ut ne ipsi inter se ideo collidantur. Exhibebat inde Bielkius Moscis catalogum querelarum de transfugis non redditis, de regundis finibus, de commerciorum libertate impedita, & quòd Sveci per Moscoviam negotiantes contra pacta in jus trahantur, maleque habeantur, postulata satisfactione pro iis, qui læsi fuerint. Sed circa titulum maxima difficultas surrectura videbatur, cui Mosci jam Lithuaniam quoque intexuerant. Etsi Sveci in literis, queis pax æterna firmabatur, circa nova Mosci additamenta huic concesserant, quæ citra præjudicium Sveci concedi poterant. Enimvero ne quod operæ pretium à Svecis fieret, Cæsarei Legati in causa erant, quos Sveciæ malum machinari non obscure pellucebat frequentibus cum Moscis congressibus nocturno fere tempore, eo secretius, quòd Alegrettus cum istis citra interpretem loqui posset. Qui & Moscis inculcaverant; vetus id Svecis esse, profligatis ab altero bellis se immiscere, & alieni laboris fructus intercipere. Sed & longè majore honore Cæsarei mactabantur, quàm Sveci, quos Mosci variis subinde molestiis vellicabant. Cùm itaque hi bellum in proximum annum summa vi pararent, quò id spectaret, jam non obscurum amplius erat.

Twer.

19. Dec.

§. 79. Sed & nova controversia, cum jam Legati fines Moscoviæ ingressi essent, surgebat circa Braslavienses districtus oppida Drujam, Drissam, & Icaznam; quorum hæc Mosci quidem eminus assultaverant, non tamen ceperant; sed Drujam direptam & incensam iterum deseruerant, civibus in Czaris verba non adactis. Post cùm iterum Mosci viderentur ingruere, oppidani Svecorum auxilium implorabant, à quibus presidium oppido impositum. Mox à Magno Gardio Ulenbrockius missus est ad Braslaviensem districtum in Caroli Gustavi ditionem accipiendum. Ad quem Rositæ præfectus Nassokinus cum trecentis equitibus amici specie accedebat, petitoque colloquio Drujæ cives Czari jurasse contendebat. Id quod, præter paucos quosdam captivos, cives se fecisse negabant. Nec eo secius Nassokinus ejus loci restitutionem urgere, fremens; Drujam Czar habeat, an minus, parum interesse. Sed longè gravius esse, quòd Sveci pacto Reidani concluso Czarem perjurum hostem vocitarint; quòd Rex Sveciæ Lithuanis quæ ad Czarem spectant donarit; quòd huic Lithuaniam præripuerit, cui subigendæ is valetudinem impenderit, propriasque ditiones exhauserit. Id oppidum nisi intra mensem restituatur, vi sese idem recuperaturum. Sed & alibi passim indicia erumpebant animi Svecis infensi. Rex tamen collisionem cum ea gente omni modo declinare cupiens ducibus suis injunxe-

Alia cum Moscis controversia.

1655.

1655. rat, Moscis significarent; Regem non prohibiturum, si qui è dedititiis suis Lithuanis Czari se subjicere velint, modò Mosci non prohibeant, quo minus & ex occupatis per ipsos partibus qui velint ad nos concedant, quoad super finibus partarum utrinque terrarum transactum sit. Qua super re tractatus quamprimum cum ipsis esse instituendos. Quæ tamen omnia haut quidquam infesta istorum destinata infringebant.

Rex amicitiam cum Danis conservare studet. §. 80. Cùm Dano ut amicitiam conservaret, neve hic conatibus ipsius se objiceret, Rex summopere studebat; inprimis ne pateretur Belgas classem in Mare Balticum Polonis sublevandis immittere. Itaque cùm animadversum esset, gliscente apud Svecos armorum paratu, Danos metuere, ne à Belgis bellica classis in Oresundam veniat obtentu præsidii onerariis navibus præstandi, *Oresund.* Magnus Durellius Svecicus in Dania Minister id ausum apud Regem exaggerare jubebatur, illumque obfirmare, ne idem permittat. *Esse id cùm periculo ipsius Daniæ conjunctum, & hoc modo fretum magis Belgis quàm Danis subjectum fore. Quin facto à Belgis initio plures classes eodem posse pertrahi, quibus in quasvis Daniæ partes facilis exscensio sit. Ac non posse non eam rem Svecis secus suspicandi ansam præbere.* Quos Belgarum conatus vehementer sibi improbari Dani initio testabantur. Mox cùm Polonicam expeditionem ingrederetur Rex, Durellius de ipsius destinatis, bellique causis Daniæ Regi significare jussus est, simul explorare, an & quousque hic cum Svecia conjungere se velit ad defensionem Maris Baltici; id quibus conditionibus commodissimè adornari possit, si declarare eidem placeat, Regem isti facile candorem instituti sui probaturum. Sed si Danus mentem suam priore loco pandere abnuat, confirmaret, Regem non dubitaturum super conditionibus fœderis primo loco proponere. Et quia Dani ægrè ferebant, à Svecica classe ad oram Gedanensem vectigal exigi, idem demonstrare jubebatur: quia Gedanenses oblatam sæpius compositionem cum Rege repudiaverint, non alio ipsos modo in ordinem potuisse redigi. Quanquam ista Danorum offensa paulatim subsidere videbatur, quòd occluso eò portu Nobiles Dani pinguius lucrum è frumento suo sperarent, cujus hoc anno uber proventus fuerat. Mentione fœderis à Durellio injecta Fridericus Rex eidem se pronum declarabat; ut tamen à Carolo Gustavo prius super ejusdem legibus panderetur. Nec mora, ab hoc ad Durellium capita fœderis mittuntur, quæ huc redibant: *Mutuum utrinque commodum quæratur; damnum avertatur, collato certo auxiliorum numero: uterque Regum ad alterius Regnum defendendum contra quoscunque invasores teneatur. Ne extraneæ classi bellicæ permittatur Mare Balticum introire: neu alteri ejusdem maris accolæ præter ipsos liceat classem habere; quem in finem certus numerus militum & navium auxiliarium sit definiendus. Id fœdus non præjudicet alterutrius eminentiæ & juribus quibuscunque, ac à neutro fœdus cum quopiam circa Mare Balticum ineatur in alterius fœderati fraudem; ac si quod jam initum sit, eidem renuntietur.*

Negotiatio circa fœdus cum Danis. Gerstorf. §. 81. Durellius ista mandata executurus Joachimo Gerstorfio Proregi significat, Carolum Gustavum pronum esse arctiori fœderi cum Dania concludendo, si ab hac ejus conditiones exponantur. Id gratum sibi Gerstorfius testabatur, ac Fridericum Regem cum Senatu certas leges concepisse, tum designasse, qui cum ipso agerent. Addebat; Danicos in Belgio Ministros acriter contendere, ne classis in Oresundam mittatur, id quod contra Brandenburgici valde urgeant; ne Svecis suspicandi ansa præbeatur, ac Dania forte intempestivo bello implicetur, Durellio istis consiliis valde adplaudente. Cæterum primo congressu Durellius Danorum super fœdere mentem nosse cupiebat. Reponebat Gerstorfius, cùm Sveciæ Rex fœdus priore loco obtulerit, par esse ab eodem initium fieri conditiones expromendi. Durellius ad id paratum se ferebat, sed commodius fore conditiones utrinque exponi, ut è facta invicem collatione de exitu judicare liceat. Petebant dehinc Dani dierum aliquot dilationem propter absentiam Regis, & plerorumque Senatorum, quòd ea res nondum plenè in Senatu disceptata sit. Altero congressu Durellius Danis cùm id peterent, & suam sententiam statim quoque se expositiuros pollicerentur, capita *30. Octobr.*

1655. pita fœderis concepta sigillatim laxis duntaxat verbis recitabat; quæ isti diligenter annotabant, responsum propediem polliciti. Aptabantur inde utrinque fœderis formulæ, ubi circa tria potissimum discrepabatur. Dani quippe fœdus hoc ad Oceanum Septentrionalem & Occiduum extendi volebant, & ut Angli quoque ac Belgæ ad idem invitarentur; tum prioribus fœderibus nihil præjudicii adferretur, jactantes, se sanctè servatis aliorum fœderibus ostendere velle, quid facturi sint, si fœdus cum Svecia perfectum fuerit. Et quia ipsi unicè pacem respiciant, haut lubenter materiam belli cum Belgis struere velle, quod serius ocyus surrecturum videatur. Quæ postulata ut declinaret, Durellius Rex jubebat, simul demonstraret; si Svecia ad defensionem Oceani Septentrionalis adstringenda sit, Daniæ quoque vicissim incubiturum onus Albim & Visurgim tuendi. Nec in præsens ullum circa id mare periculum esse; ac tali conventione Anglis Belgisque suspicionem injectum iri. Alios porro in fœdus defendendi Maris Baltici trahere neque necessarium, neque tutum esse, & cum grandi præjudicio utriusque Regni conjunctum. Postremum autem Danorum postulatum ita moderandum videbatur Regi, ut omnia pacta, quæ isthanc Maris Baltici defensionem classiumque exterarum exclusionem impediant, irrita sint. Interea fœderis conclusionem urgere jubebatur, ac sciscitari, num forte Legatos ad locum tertium mittere velint eidem solenniter absolvendo. Ast Dani post factam à Svecis super fœdere propositionem ulterius progredi nolebant, quoad perspicerent, num istis ea res cordi sit; ac si animadvertant, à Svecis tantum tempus extrahi, pro re nata consilium capturi erant, Belgarum interim favorem omni modo sibi pignerare studentes. Id porro facile observabatur, Danos de Durellii negotiatione sibi persuasisse, id ab eo agi, ut blandis verbis ipsos demulceat, quoad Svecis occasio nascatur Daniam invadendi. Eoque anxie apud ipsum inquirebant, num serio res eidem agatur, aut num infesti quid à Svecis sibi immineat. Qui cum constanter de Regis sui amicitia confirmasset, Dani adquiescere visi sunt; & ipse Fridericus Rex parum circa id negotium solicitus idem plane ad Senatum rejiciebat. Etsi periti rerum judicarent, Danos defensioni suæ invigilaturos, quamdiu Svecorum arma florerent; sed hisce languentibus & ipsos erupturos, quod utique serius ocyus cum Svecis committendi sint. Unde & Regis Sveciæ declarationem super propositis à se capitibus fœderis avide expectabant, pro captu consilia inituri. Et spes erat rumorem classis Belgicæ proximo vere adventuræ Svecis stimulos subditurum ad carius ipsorum amicitiam æstimandam. Interim in sequentem annum defensioni necessaria solicitè parabantur, populo magnam vim pecuniæ conferente. 1655.

Danorum motus & consilia circa bellum Polonicum.

§. 82. Cæterum Danos inusitatus per Sveciam armorum adparatus non levi metu perculerat, ne forte in ipsis ea faba cuderetur. Qui tamen exolescebat, cum Poloniam peti constaret. De cujus successu ipsi parum liberaliter ominabantur, quod omnes Sveciæ Ordines magnitudine tributorum & vectigalium exhausti juxta infensique agerent, magna quoque Nobilitatis parte animis ægra ob revocationem bonorum olim donatorum; unde Rege absente, eoque improli facile intestinas turbas in Svecia surgere, & hanc in eum revolvi statum posse, qui ultimis Caroli IX. annis, & primis Gustavi Adolfi fuerit. Ita Svecos ad turpem pacem adactos Daniæ non amplius fore metuendos. Simul quia Axelius Oxenstierna fato functus erat, à Rege Imperii recente, ac novis Ministris haut solita antea Sveciæ maturitas consiliorum expectabatur. Inde jussu Regis per Durellium super destinatis in Poloniam Dano indicium fiebat, addito petito, ne ipse Polonis auxilium ferat, ac aliis id volentibus iter terra marique claudat; simul ut de ipsius amicitia securus sit. Cui à Daniæ Rege liberaliter responsum. Et quia Durellius rogaverat, ut Rex Daniæ impediat, ne Belgæ classem armatam Baltico Mari immittant; hic pollicebatur, se istis conatibus per Ministros suos pro virili obstiturum, demonstraturumque, pacta conventa inter se & Generales Ordines in nullius fraudem inita, eoque concedi non posse, naves bellicas justæ classis numero in Mare *12. Jun.*

1655. Baltlcum penetrare; ac si ejusmodi classis veniat, transitum eidem haut concessum iri. Nec eo secius mense Julio Cornelius Trompius cum sex navibus bellicis in freto adpellebat, præsidio mercatoriis navibus, uti ferebat, futuras. De quo querebatur Durellius, demonstrans; non posse non id suspectum esse, cum nullum ex Oceano periculum sit, ac Daniæ ipsius intersit, ne alii Baltico in Mari potestatis quid sibi arrogent. Ad quæ à Danis responsum: Regem Ministris suis Hagæ injunxisse, ut missionem classis impedirent: quibus Ordines Generales reposuerint; tres duntaxat aut quatuor naves se missuros, quæ nihil formidinis aut suspicionis injicere possint; nec Regi de adventu istarum prius constitisse, quàm in freto adpulerint: & optare, ut ubivis potius terrarum istæ sint. Nec easdem in Mare Balticum nisi vi perrupturas, vi utique abs se opponenda. Reverà tamen Danorum Ministri in speciem missionem classis dissuaserant, sed clam Brandenburgicos instigarant, ut eandem tanto acrius urgerent. Cum tamen Durellius instaret, ut è freto Trompius facessere jubeatur; Dani abnuebant, quod sibi haut expediat Belgas offendere, aut ab iisdem se disjungere, quamdiu de Svecorum amicitia sibi non satis cautum sit. Etsi Senatus Sveciæ à Durellio rem acriter nimis urgeri judicaret, velut tantillus navium numerus ab ipsis metueretur. Accedebat inde in Daniam Henricus Canasilius à Poloniæ Rege missus, qui de lubrico ejus Regni statu exponebat, facile pessum ituri, ni eidem vicini subveniant: quo ex incremento Svecia cum aliis vicinis, tum Daniæ præcipuè deinceps prægravis sit futura. Cui responsum: molestam sibi esse Poloniæ calamitatem; sed dispiciendum sibi prius, quid alii in ejus gratiam facturi sint: tunc enim se quoque quantum res ferat collaturos. Sed & non parum Danos à Cæsare in Sveciam stimulari constabat; qui tamen in præsens nec ipsi inter se satis concordes Svecorum successus aliorumque motus speculabantur, pro re nata & ipsi consilia capturi.

Tromp.

Rex Belgas delinire nititur.

§. 83. Belgas, ne destinatis suis obsisterent, præcipuè verebatur Rex; quibus demulcendis mittebatur Gustavus Sparrius Laurentii F. Is publicè de studio Regis circa colendam & augendam cum illis amicitiam testabatur, addita gratiarum actione pro officiis circa componendas turbas Bremenses præstitis. Secreto congressu adimendæ istis suspicioni exponebat necessitatem parandorum armorum ob bella vicinorum finibus jam Livoniæ advoluta. Nam securitatem & rationes status haut permisisse, ut dum vicini de summa rerum certant, ipse manibus in sinum demissis desidens ab illorum libidine dependeat, cum formidandus Sveciæ sit futurus, utri de altero victoria obtigerit. Mosco quippe prævalenti subire desiderium posse provincias quondam amissas recuperandi. Polonos, fortuna adversus Moscos favente, veteres in Sveciam controversias persecuturos. Quanquam autem nondum arma in alterutrum decreta sint; si tamen ad manus perventum fuerit, Regem commercia haut turbaturum, quæ ut floreant, ipsius quoque quàm maximè intersit. Huic magna vis verborum speciosorum, re inanium, fuit repositum; cum reverà parum gratus ipsis esset ejusdem adventus, quem eo duntaxat fine missum credebant, ut ipsis fucum faceret, ne ad commoda sua observanda maturè invigilarent.

1655. *Sparre.*

Belgarum in Regem machinationes.

§. 84. Enimvero Belgæ acri suspicione perstringebantur, cum Poloniam, & cumprimis Borussiam à Carolo Gustavo peti innotesceret. Eam ob causam amicitia cum Brandenburgico affectabatur, quod expediret istis, à Principe minus potente portus Borussiæ obtineri; cui & stimulos subdebant; ut omni vi obsisteret, ne Sveci Borussia potiantur, neve his Pillaviæ usum concedat. Ac decernebant Ordines provinciæ Hollandiæ, fœdus cum Brandenburgico ad conservationem portuum Borussiæ esse adproperandum, & fœdus defensivum cum Gedanensi civitate ineundum. Tum ut armatæ naves in Oresunda consentiente Dano excubent, quoad de eventu destinatorum Svecicorum constet. Mandata inde ad Legatos suos in Gallia & Anglia dabant, ut explorarent, num Rex Sveciæ ibi de suis consiliis significarit; num hisce ibi faveatur; num quid eidem auxilii inde sit expectandum; num sinistrè ibidem acceptandum

5. Maji.

dum

1655. dum sit, si ipsi opera Brandenburgici Svecorum destinata sistant, ac an non potius ipsorum consilia fulcire velint. Neoporto cumprimis in Anglia Legato injunctum Protectori demonstrare, quantum ipsius intersit Svecorum conatus coërceri; idque facile per commune fœdus inter Angliam, Daniam & Belgas obtineri posse. A quo tamen hic abhorrebat; ac Dano id præmaturum videbatur, velut qui periculo proximus primum assultum excepturus esset. Ita porrò magnificè de classe sua Belgæ sentiebant, ut jactarent, ea adparente Svecicas naves nulla tentata pugna in portus suos se abdituras. Gedano quoque parum metuebant, quòd abundè temporis eidem foret defensionem adornandi, & quia nondum ipsorum auxilium imploraverat. Eoque segnius circa classem armandam laborabant, persuasi, Sveciæ non sat opum esse tanto exercitui alendo, qui sub hiemem ultro dilapsurus sit, modò Poloni munitas urbes tueri queant. Regi porrò per Nicolaum Heinsium Residentem suum denuntiabant; sicuti ipsi sperent, arma ejusdem in detrimentum suæ Reipublicæ ac civium haut spectare; ita nec idem sinistrè quid suspicaretur, si naves bellicæ præsidio onerariarum in fretum Danicum mittantur. Nullo autem modo vectigalia in Borussia tolerare decreverant, ne suis impensis arma Svecorum alerent, extrema potius omnia tentaturi. Canasilio tamen à Polono ad ipsos misso, qui ut mari Svecos distraherent petebat, non nisi laxioribus verbis responsum. Ac mirabantur, ita segniter à Polonis rem agi, eosque primum ictum excipere velle; tum de fœdere antea designato haut pro conditione temporum satagi. Cum Brandenburgico tamen fœdus demum absolvebatur, quod data opera exordio carebat, ne verba quædam eidem insererentur, Sveciæ Regem irritatura. Ei fœderi ut & Danus sese adjungeret, Belgæ acriter instabant, hac inter alias ratione usi, quòd Cromvellus caverit, se cum Svecis nihil tractaturum in Belgarum fraudem. Judicabant porrò cordatiores Belgarum, Carolum Gustavum in præsens à Polonis honestissimis conditionibus pacem obtinere posse, eamque ut amplectatur, magnopere è re ipsius esse. Sed si de subigenda Polonia cogitet, futuro anno gravia obstacula reperturum à Cæsare, Dano, Anglis, Belgis, ipsoque Turca, cujus intersit, ne Polonia in potentioris Regis manus proveniat. Ipsam quoque Poloniam esse corpus vastum, nationem licentiæ suetam, coërcitu difficilem. Et posse Carolo Gustavo magnos initiò progressus obtingere, sed qui ad diuturnitatem valituri non sint, ob intrinseca obstacula, & externos hostes. Fortè tamen Borussiam obtineri posse, si ea sola petatur, opportuno Sveciæ positu, proventuque uberem, nec arduæ nimis tutelæ. Sed & Conradus Beuningius multa de paupertate, & impotentia Sveciæ declamabat, quæ contemni facile queat, eminente cumprimis Amstelodamensium in Svecos odio, quod præter Beuningium Nicolaus quoque Heinsius accenderat, atrocia de offensa Regis in Hollandos scriptitans. Ordines tamen Generales cautius agebant, ne justo longius progrederentur, ac bellum terrestre sibi attraherent, à quo vehementer abhorrebant; & quia Cromvello haut satis fidebant. De mittendo tamen in Daniam Beuningio decernebatur, ut hic omni ope impediret, ne Sveci in Mari Baltico potentiores fierent, utque Danus in Sveciam incitaretur, sive Cromvellus simul in partes descendat, seu minus, quod crederent Dano adjuncto se sufficere ad leges Sveciæ præscribendas.

Nieuport.

van Beuningen.

§. 85. Contra Haraldus Appelbomius Regis Hagæ Minister hujus jussu Belgas edocebat de causis belli; ac „diffidentiæ tollendæ ostendebat; hoc „bellum ipsos non tangere, ac Regi „sedere exemplo antecessorum suorum amicitiam cum ipsis colere. Si„mul monebat, ne huic bello sese im„misceant, cùm Rex eorum commer„cia haut turbaturus sit; ac uti ami„citia cum Svecis multum emolu„menti Belgis, ita & hostilitatem gra„via utrinque incommoda parere posse. Fœderi tamen Brandenburgico, & missioni classis in Oresundam publicè se opponere haut consultum ducebat. Nam neque preces, neque minas adhibere decebat; & quò acrius contra luctaretur, eo suspectiora Regis destinata redditurus erat, inani verborum effectu, ubi de ipsorum lucro agi adpareret.

Eas Rex elidere conatur.

1655. pareret. Obliqua tamen via fœdus cum Brandenburgico extrahere conabatur, hunc suspectum reddendo velut ipsos cum Svecis committere agitantem, quo Arausionensis iterum sublevaretur. Simul Ordines Cliviæ instigabantur, ut supra infractione suorum privilegiorum querelas moverent, quæ præstanda Belgæ receperant. Ad extremum tamen fervor Amstelodamensium fœdus istud pervicit. Adversus missionem classis perfidos sibi homines insinuabat; operam ipsos ludere, cum Rex Vistulam supra Gedanum in potestate habeat, eoque jam commercia pro lubitu temperare queat. Danos & Anglos in neutram adhuc partem inclinare. Quod si soli Belgæ hostes se declarent, terra à Svecis negotium iisdem facessi posse. Denique Regem literis ad ipsos suis

18. Aug. declarasse; apud se plus amica via, quàm per violentiam obtineri posse & quia Belgæ Sequestres se inter Carolum Gustavum & Polonos laturi dicebantur, Rex Appelbomium non acriter reniti jubebat, sed tantum levi brachio monere, tractatus jam citra sequestrium operam susceptos, ac fortasse decentius ita absolvi posse. Et quando omnia bello ardeant, tractatus cum pompa in cassum suscipi.

27. Sept. Idem dehinc per libellum Ordines Generales monebat; *ne in sinistram partem ipsi accipiant, quod Rex classem suam ad portum Gedanensem collocarit. Id quippe factum ipsorum Belgarum exemplo, qui bello Hispanico navigationem ad portus Flandriæ occluserint, cùm ipsi merces terrestri itinere eodem importarent; qui & novissimo cum Anglis bello navigationem ad tria Regna Britannica prohibuerint. Igitur quid sibi licere putarent, id in aliis nefas haut ducerent; præsertim cùm Rex commercia in Mari Baltico haut quidquam impedire, sed jure gentium licentiam pro modica recognitione ipsorum exemplo indulgere instituat.* Enimvero surdis narrabatur fabula, ac apertè fremebant Belgæ, nullo modo se istud vectigal toleraturos. Quia tamen ipsi Gedanenses idem vectigal irritum reddiderant, ac in hiemem ruerat annus, placuit demum Trompium è Dania demum revocari, & classem, quæ parabatur hac hieme subduci: tum Legatos ad Sveciæ, & Daniæ Reges mittendos, & proximo vere classem in promtu habendam, qua utendum sit, prout res per hiemem successerit. Eodem anno id quoque infensi à Belgis Sveciæ illatum, quod hujus colonos Nova Svecia plane ejecerint, cujus Gubernator Risingius cum triginta sex hominibus mense Decembri Pleimuthensi in portu Angliæ adpellebat. *Rising.*

Anglorum amicitia affectatur. §. 86. Adversus Belgas ut se firmaret, eorumque machinationes eluderet, Rex Oliverii Cromvelli Angliæ Protectoris arctiorem conjunctionem affectabat; cujus obtinendæ spem æmulatio inter eas nationes, & è recenti bello adhuc fumantia odia faciebant. Ut igitur Anglorum animos venturæ legationi solenni præpararet Rex, Petrum Julium Cojetum eo præmiserat. Prætextum sumebatur, ut ratificationem fœderis cum Witelocio icti exigeret, & ibidem nondum definita absolveret. Circa istam jubebatur modestè tentare, num in utroque exemplo Regis nomen præponi posset, id quod in fœdere Gallicano factum dicebatur. Saltem ut idèm, quod circa Galliæ atque Hispaniæ Reges observaretur. Tum ut Anglis persuadere conaretur, ut commercia sua cum Moscis à Fano Archangeli Narvam & Nyam transferant. Inprimis adornari curaret catalogum mercium bellicarum, ne ea res bello post orto controversiam pariat. Et quia Rosenwingius Minister Danicus adquiescere noluerat, pacta inter Danum & Protectorem minore Sigillo obsignari, sed majus Sigillum utique poposcerat, idem ipse quoque observaret. Destinata insuper Belgarum de classe in Oresundam mittenda Anglis suspecta redderet, quod non possit non hisce fraudi esse, si Belgæ ampliorem sibi potestatem in Mari Baltico arrogent: simul exploraret, num Cromvello lubido sit huic Belgarum conatui frangendo fœdus cum Rege inire, ex quo Anglis insigne emolumentum, & prærogativæ quid præ Belgis provenire queat. Aut si iste huc descendere nolit, saltem Belgas à noxiis Sveciæ consiliis averteret. Denique causas belli Polonici exponeret, ac plebis in Anglia aversionem à Polonis aleret, spe facta melioris conditionis circa commercia Borussiæ, si Rex ea provincia potiatur. Quo fine quoque in animo Cromvelli refricaret memoriam crudelis persecutionis Scotorum, quæ ante quadriennium in Polonia contigerat.

Nyen. Contrabande. *Rosenwing*

§. 87. Post

1655. *Fletwodus in Angliam mittitur. 15. Maii. Fleetwood.*

§. 87. Post quoque eodem missus est Georgius Fletwodus supremus vicarius, cujus frater Carolus Cromvelli gener multa ibi autoritate pollebat. Privata ipsius negotia prætendebantur: cæterum explorare jubebatur Cromvelli animum, eidemque stimulos addere ad arctius cum Rege fœdus, utrique nationi proficuum futurum. Quam tamen rem caute tractaret, ne Cromvellus suspicetur id magis ob peculiare Sveciæ, quam commune commodum quæri, aut quod Regi cordi sit molesto ipsum negotio implicare, aut ab ipso enormia consilia agitari. Quod si animadvertat Cromvello fœdus ejusmodi arridere, quæ conditiones ei placeant expiscaretur. Tum si quæ sit suspicio ob parata à Rege arma eximeret; nec commercia Anglorum in Mari Baltico & Borussia detrimenti quid captura, bello licet Polonico exardescente. Denique delectus sexies aut octies mille Scotorum promoveret.

Christierni Bondii in Angliam legati mandata.

§. 88. Sed solennem Legationem obibat Christiernus Bondius Senator, ut honorem ob missum Witelocium Cromvello reponeret, ac amicitiam inter duos populos arctius adstringeret. In mandatis illi datum, quæ fœderi cum Witelocio concluso deerant supplere: ne inter merces bellicas censeatur cuprum, ferrum, pix, frumentum, ligna, præcipue merces è Svecia exportari solitæ; sed tales duntaxat, quæ peculiariter ad usum belli jam adaptatæ sunt. Tum ut formula diplomatum concipiatur, quibus nautarum tuto itineri caveatur: ut civibus Sveciæ satisfiat de damnis novissimo inter Anglos & Belgas bello datis: item quibus legibus naves bellicæ in alterius portus accedere debeant. Iubebatur quoque agere de permittenda navigatione in Americam, & ut Nova Svecia ibi conservetur; de piscatione halecum sub litoribus Angliæ, & Scotiæ; ut navigatio in Moscoviam à Fano Archangeli in Ingriam & Livoniam pertrahatur; quo fine & Anglis aliqua moderatio vectigalium offerenda sit, præsertim si circa piscaturam halecum, & navigationem Americanam faciles se præbeant. Etsi jus liberæ stapulæ non facile permissurus erat Rex, præsertim cum publico exercitio sacrorum conjunctum; sed summum, quod concedendum videbatur, erat domicilium pro recondendos ipsorum mercibus, quas in Moscoviam importare, vel inde exportare velint, ac ut eodem jure & conditione utantur cum Sveciæ civibus, exemti ab oneribus civilibus, ac ut in majore quantitate civibus ac Moscis vendere queant. Sed præcipuum negotium erat Cromvellum permovere, ut si quis in Mari Baltico adversus Regem quid tentet, ipse auxilium ferat; tum ut bello hocce justo & necessario in Poloniam suscepto Anglicana Respublica neque palam neque oblique hostibus, malevolisque Regis ope consiliove adsistat, sed potius huic faveat; quo fine certus modus auxilii ferendi sit definiendus. Et quia extera classe in Mare Balticum perrumpente non possint non commercia turbari, Cromvellus suis sumtibus quamdiu opus fuerit viginti circiter naves bellicas exhibeat, sociis navalibus instructas, & è placito Regis rem gesturas, quibus Rex militem impositurus sit. Ut Cromvellus fretum Gallicum & Oceanum tutum præstet, ne Svecorum navigatio abs quopiam turbetur, salvo de cætero cujusque dominio Maris. Ut Regi integrum sit in Anglia militem, navesque conducere præscio Protectore. Ut si fieri queat, Cromvellus prærogativam aliquam Svecis in Anglia & subjectis provinciis præ aliis nationibus indulgeat, ut si non plane indigenis Anglis æquentur, saltem in aliquo loco, aut certa portione minus onerentur, quam alii extranei. Ad isthæc obtinenda primo demonstraret justas causas, quæ Regem ad movendum bellum Polonicum impulerint, quod Angliæ nil plane suspicionis excitare queat. Tum quanta utilitas sit commercii ad Mare Balticum, & quantum divitiarum Belgæ tot per annos ex eo ceperint; quam dites regiones eo mari alluantur, quam utilibus ac necessariis mercibus eædem exuberent, in quod ingentes lacus ac fluvii effundantur majore numero, quam in quemvis alium maris sinum. Id commercium Regem in pensationem dictorum postulatorum Anglis indulgere paratum esse præ cæteris nationibus in illis portubus, quos in potestatem redacturus sit, relicta quoque Gedani Anglorum quæ nunc est

1655. ſtapula, & ut hi Svecis ibi æquiparentur. His acceſſura quoque erat in aliis Sveciæ portubus ea immunitas, qua aliæ Svecorum naves, quas ſemiliberas vocant, gaudeant; quin & eadem cum Svecicis navibus conditio, modo & Angli noſtratibus aliis in locis parem libertatem tribuere, aut alias noſtrorum commerciorum incrementa procurare velint. Si Angli cum aliis bello implicentur, Regem ipſis Mare Balticum, & Oreſundam liberam præſtiturum. Integrum quoque fore Anglis ſtapulam ſuam Gedano Rigam transferre. Quod ſi gratis naves bellicas præbere nolit Cromvellus, certam pecuniam in ſingulos menſes iisdem promitteret. Fœdus id in decem annos concluderet, quod neutrius partis fœderatis & amicis fraudi ſit. Has tamen conditiones non omnes una vice proponeret, ſed quantum poſſet iſtas parce diſpenſaret. Quia etiam Belgæ eo tempore fœdus cum Gallo, Dano, Anglisque agitare dicebantur ad impedienda Regis deſtinata, Bondius id Cromvello ſuſpectum jubebatur reddere, velut quo ipſum ſeducere laborent, quoad ipſi Mare Balticum ſuæ ditionis fecerint, ſimul ut Anglos ab amicitia Sveciæ disjungant, quæ hiſce eximia emolumenta in eo Mari parere apta ſit. Denique vectigal excuſaret, ad oram Gedanenſem capi cœptum, cujus neceſſitas Regi impoſita ſit, quod ea civitas lautas ſibi conditiones oblatas præfracte repudiaverit: quo etiam non tam lucrum captetur, jacentibus jam antea eo loco commerciis, ſed ut hoſti noceatur; mercesque bellicæ intercipiantur; Rege parato viciſſim Anglis prærogativæ quid indulgere. Quod ſi Cromvellus cupiat cum ipſo ſolo, ac non cum Republica ſimul fœdus iniri tuendis ipſius peculiaribus rationibus, ne id quidem abnueret Bondius ſaltem verbis laxioribus, & ne exprimatur, adverſus quem Rex ipſum defenſurus ſit.

Svecicorum Miniſtrorum in Anglia negotiatio.

§. 89. Aſt Legati Svecici, cum negotiationem ſuam ſuſciperent, exteriorum honoris & affectus indiciorum affatim, ſolidæ rei parum inveniebant. Et Cojeto quidem de cauſis belli Polonici exponenti Cromvellus teſtabatur, id ſibi valde probari, & ingentem acceſſionem rebus Proteſtantium inde ſperare; tum amica omnia ubertim offerre. Delectuum tamen in Scotia habendorum permiſſionem differebat, idque ne in ſiniſtram partem capiatur petebat, quod ſibi reditus claſſis ſuæ ex America ſit expectandus, pro cujus ſucceſſu conſilia formanda ſint. Id porro agnoſcebat, Angliam quondam Svecorum amicitiam, prout communis Proteſtantium cauſa exigebat, haut ſatis coluiſſe, quod à ſe ſit reſarciendum. Tum impediturum ſe pollicebatur, ne Belgæ miſſa claſſe deſtinata Regis turbent, quæ ut ſuccedant, magnopere optare. Ratificatio fœderis Witelociani per nobilem quendam Roltium miſſa, qui Warſaviæ Regem adiit. *Rolz.* Id tamen Angli parum digerebant, quod Cojetus illis ingereret; Boruſſiam quondam Polonis reſtitutam, ut eo fidelius induciæ ab ipſis ſervarentur: quæ cum ab iisdem ſæpius violatæ ſint, recte nunc eandem repeti, velut ceſſante cauſa, ob quam data ſit. Nam Boruſſiam tanquam granarium Europæ haut tuto Svecorum arbitrio concedi inſinuabant. Etſi de cætero Polonis ſat infeſtos ſe oſtenderent, à quibus mercatores ſuos male habitos querebantur. Unde cum circa idem tempus Byæus Polonorum Hagæ Miniſter in Angliam veniret, ut fœdus proponeret ad defenſionem Boruſſiæ, ſi à Svecis invadatur, & commercia ibi turbentur; ne admiſſione quidem potitus eſt, utut Belgarum Legato Neoporto commendante. Nam ne Svecorum arma præjudicium ſibi afferant, alia via cavere ſibi in promtu eſſe. Enim verò in Cromvello parum fiduciæ collocari poſſe ſtatus ipſius arguebat lubricus, & qui ſola armorum violentia ſtaret, plerisque civium à præſenti regimine animis averſis. Præfecti militares obſcuro fere ortu ad eam dignitatem provecti, non poterant non Cromvello adhærere, quod eodem ſubverſo ipſos quoque exitium maneret. Gregarii opimis ſtipendiis devinciebantur, quos ideo ſtricta diſciplina coërcere dabatur, ut populus vix ſentiret exercitum ſibi incumbere. Sed id ipſum regiminis faſtidium pariebat, quod plebs ſibi à ſui ſimilibus imperari dedignaretur, paucosque iſtos contemneret. Cum igitur

1655. igitur jam odium imperii Regii exolevisset, & in præsens id duntaxat quæreretur, uter sceptrum gerere debeat, populo in factionem Stuarticam, & Cromvellicam diviso, duris modis iste in officio continendus erat, à Cromvello, quem amore & per mollia non poterat. Et plus quam decem millia è primoribus populi in custodiam data erant, nuper quoque edicto promulgato, ut qui partium Regiarum fuerint, ultra viginti milliaria Anglicana Londino abscedant. Si qui ergo hanc ob causam rus abibant, eo ipso proditi capiebantur; qui Londini remanserant, si Regiarum partium esse convincerentur, in carcerem rapiebantur. Singuli tamen, qui gratiam ipsius implorabant, dimittebantur, haut temere quid deinceps tentaturi vel terrore, vel quasi beneficio devincti. Ipse tamen insigni prudentia pollens eum locum dum viveret facile tuiturus credebatur, accurata corporis sui custodia, dum Londini fere inclusus agit. Unde & ardua surgebat quæstio; num fœdus concludendum foret cum Protectore, ipsius & Reip. simul, an verò ejusdem solius nomine. Nam primo casu consistere fœdus posse, quæcunque intus mutatio contingat, velut quæ exteros non spectet. Sed si cum solo Protectore concludatur, transiri in ejusdem factionem, & privatum litigium sumi, necessitatemque fieri eidem etiam contra expulsum Regem adsistendi; id quod apud Protectorem quidem plausibile, sed pariter periculosum erat. Sane Gallum aliquo modo se obstrinxisse ad privatum Cromvelli commodum amplectendum, confecto catalogo eorum, quos utrinque in suis ditionibus tolerare non debeant.

Belgæ Svecorum negotiationi se opponunt. 28 Jul.

§. 90. Porrò adversus Bondium, qui Londinum comitante Witelocio, & Stricklando ingrediebatur, amplissime quidem de suo in Regem studio testabatur Cromvellus, ut tamen vix operæ pretium circa rem ipsam fieret. Ejusdem negotiationi sese acerrime opponebant Belgæ, quibus non parum coloris præbebat vectigal ad Gedanum, quod satius fuerat omitti nullo fructu ob æstatem jam præcipitantem, & raro commercio. Etsi quando id utique exigere certum erat, præstabat omnes æqualiter haberi, nec Anglis immunitatis quid concedi, antequam cum Rege transegerint, ne iidem, dum timeri admodum videntur, insolentiores fierent. Nam semel introducto vectigali melius cum iisdem disceptari posse velut è possessorio. Cæterum Belgæ non modo Cromvellum amicitia Regis divellere, sed & in fœdus, quod ipsi cum Dano, Polono, & Brandenburgico agitabant, pertrahere nitebantur. Quo fine fingebant, Regi Sveciæ secretum esse cum Brandenburgico fœdus, per quod Arausionensem primum in Belgio, inde expulsum Regem Carolum in Britannia restituere velint. Huic suspicioni convellendæ „ostendebat Bondius, quantopere sollicitationibus Danorum & Belgarum „restiterint Sveci, bello adversus Angliam ipsos implicare nitentium. Sed „nec apparatum belli à Rege factum „nimium esse, quod Belgæ arguerant, „velut plura præter Poloniam peterentur. Nam prudentis non esse mediocriter audere, aut imperfectum „opus moliri; ac bello cæpto nondum „constare, quinam alii in partes descensuri sint. Classe porro ad Gedanensem portum collocata Regi animum non esse commercia onerare, „Anglorum præsertim. Sed quia fama „sit, alios classem in Mare Balticum „missuros, sine dubio commercia turbaturam, & vero in fœdere cautum „sit, ut hoc casu partes de modo auxilii ferendi conveniant; igitur nosse „capere, quid Cromvellus facere decreverit; cum Belgæ negotiis Maris Baltici sese ingerere satagant, quorum „conatus ab ipso comprimi par sit. „Quorum & odium in Svecos eo acerbius sit, quo iniquioribus causis ortum; nempe quod in partem belli „adversus Angliam abnuerint, & ab „aliquot retro annis commercia sua „ipsi excolere cœperint. Et cum Svecorum, Anglorumque juxta intersit, „ne quod Hollandi agitant monopolium radices agat, par esse sibi ab hisce subveniri, ubi à Belgis eo nomine invadantur. Denique cum Svecia & Anglia firmissima sint religionis Evangelicæ fulcra, utramque „prohibere par esse, ne alterutra in „favorem Pontifici addictorum turbetur. Ad ea Cromvellus reponebat: „se juvenem Regi Gustavo Adolfo favisse, & cum omnibus bonis viris „doluisse, consilia tam perverso modo tunc in Anglia fuisse temperata, 1655.

1655. „ut Svecis nihil opis inde ferretur. „Nunc impensè gaudere se amicitia tam „magni & nobilis Regis. Ejus paratus bellicos omnibus suspicionem „injecisse, qui majores fuerint, quàm „pro Polonia; sed nunc ipsius rationibus sibi plenè satisfactum. Cum „Polonia nil sibi vinculi intercedere; „sed Sveciæ Regem amicum sibi & fœderatum esse, cujus fortunæ magnopere faveat. Belgas jam amicos & „sacrorum socios, qui magno animo „pari prudentia Pontificium jugum „excusserint; qui quòd circa commercia soliciti sint, mirandum non „esse, cùm eo unico fulcro res illorum stent; etsi à se invidia ipsorum „in alios haut probetur. Contra laudare se generosum Regis animum, qui „parta commoda non sibi soli retinere, sed & cum amicis communicare velit. Pro iis quæ offerantur „gratias agere, ac meditaturum, quomodo Regi pro virili officia præstet, „ac sperare in præsens non plus exactum iri. Cæterum maximi æstimare Regem, & quàm arctissimè „cum ipso conjungi cupere. Addebat multa de Zelo suo circa puriora sacra, auguratus à Carolo Gustavo perfectum iri, quæ Gustavus Adolfus cæperit. Penitius mentem suam primo colloquio pandere defugiebat.

Dubitationes circa fœdus cum Cromvello.

§. 91. Ex hisce quanquam Cromvellus arctioris cum Rege fœderis cupidus videretur; Bondius tamen satis expedire non poterat, num super isto statim movere consultum foret. Nam ipsius quidem status anceps, & quanquam ita res suas stabilierat, ut eas dum vita superesset haut ægre servaturus videretur, prona etiam ad invadendum regium titulum via: Anglia tamen plena civium præsentia aversantium, quorum insidias declinare haut in proclivi erat; eoque sublato nova turbarum seges surrectura metuebatur. Partibus autem Regiis resurgentibus ægrè harum offensam effugere dabatur tam arcta amicitia cum usurpatore junctis. Ac quia primis successibus Sveciæ res in Polonia satis firmatæ videbantur, Cromvelli amicitia non admodum opus erat. Igitur dubium Bondio habebatur, num strictius fœdus properari expediat, ac an non satius sit integra omnia retinere, & facto jam fœdere adquiescere; quod & ipsum ad commercia tuenda obstringat, & Regis statum atque destinata lædere prohibeat. Quin posse ejusmodi fœdus Regis rebus in præsens obstare. Cùm enim is dedititiis sacrorum suorum libertatem promiserit, si nunc fœdus feriatur religioni superstructum, id publicè cognitum Polonis suspicandi ansam præbiturum, velut Rex Romana sacra opprimere moliatur. Ex adverso in præsens ejusmodi fœdus suadebant Belgarum, aliorumque vicinorum invidia & machinationes, successibus Regis acrius irritandæ; quibus elidendis Anglorum amicitia plurimum profutura sit; præsertim cùm fieri vix posse videatur, quin tanti in Polonia successus nova Regi bella paritura sint; Quod si igitur cum Moscis bellum surgat, Anglos multum conferre posse derivandis à Fano Archangeli, Narvam aut Revaliam commerciis, portuique ibi destruendo. Si cum Cæsare pax abrumpatur, quod vix videtur evitari posse, bello tam prope ipsius ditionibus advoluto, ac isto circa reformanda sacra acerbius quàm antea sæviente; Regi ex Anglia insigne auxilium accedere posse viribus maritimis, & suppeditata pecunia. Præsertim cùm sacrorum causa in id bellum valde proclivem se ferat Cromvellus, ac apertè jactet, solam An„gliam esse, quæ Protestantium cau„sam apud Rupellam, & in Germa„nia prodiderit, quòd illos solos ci„tra auxilium destituerit. Id erra„tum se nunc emendatum cupere, „cùm Angliæ status ita sit in præsens „compositus, prout communis Pro„testantium res requirat. Cui stabi„liendæ hanc occasionem arripien„dam, ne singulis momentis à libi„dine Catholicorum, & immanium „sacerdotum pendere necessum sit. Sed & domesticum Cromvelli statum nunc egregiè firmatum, factione Regia haut facile emersura, ac ad inopiam fere redacta, cùm potentissimus ac locupletissimus quisque à Cromvelli partibus stet. Quibus eo major necessitas incumbat ad servandum præsentem statum connitendi, quòd Regi prævalenti haut aliud remedium sit futurum suis benefaciendi, quàm bona Cromvellianis erepta istis donare. Quod si vel maxime 1655.

1655. maximè Regiæ partes exſuperent, id Sveciæ parum obfuturum, velut quæ non tam cum Cromvello quàm cum Anglicana natione fœdus inìverit; ac ſi Angliæ Rex commodum ſuum intelligat, Regni ſui rationes haut neglecturum, quæ cum perſona imperantis non alterantur. Et Regem injuriæ, quam ſibi à Svecis illatam putet, facile obliturum, ſi hos in partibus ſuis retinere queat. Tum & emolumenta, quæ circa commercia Carolus Guſtavus Anglis indulgere velit, non Cromvellum & ejus familiam, ſed nationem Anglicanam ſpectare. Quæ circa ſacra objecta ſint, tanti non eſſe, & prudenti fœderis adaptatione facile præcaveri poſſe; cujus ſcopus eſſe debeat purioris religionis defenſio, non violenta ejuſdem propagatio. Igitur quoad Rex circa hoc dubium mentem ſuam declararet, Bondius iſti omnia integra ſervare ſtudebat.

Negotiatio Bondii languet. §. 92. Enimvero cum in rem præſentem veniendum eſſet, ac Bondius urgere inciperet, ut Sveciæ, & Angliæ conjunctio fieret prohibendis Belgis, ne, quod tunc minabantur, claſſem in Mare Balticum mittere poſſent; præter ſplendida verba, & motas difficultates nil ſolidi poterat extundi; utut Bondius jam dicta emolumenta late deduceret, & quantum interſit Belgas utrique vicinos in officio contineri. Nam objiciebatur, iſta quæ Sveci oſtentent inania fore, ſi Danus parem prærogativam Belgis in Oreſunda indulgeat, quam Sveci Anglis in Livonia & Boruſſia præſtituri ſint. Poſſe quoque Belgas cum Gallis ſe conjungere. Multi quoque è Conſilio ſtatus Belgis addicti Svecica poſtulata eludebant eo ſecurius, quod Bondio non daretur cum ullo ex eo Conſilio colloqui; & apud Turlovium Secretarium *Turloe.* ſtatus tantùm non ſupplicabundum circumcurſitare, uti Belgæ faciebant, haut è dignitate videbatur. Atque hi cumprimis Bondio ſeſe opponebant, Regiſque actiones traducebant; inter alia edictum Regis in Svecia ſuper ſacris cavillati, velut odium ipſius in Reformatos arguens; nec mendaciis parcebant, Reformatos in Polonia à Rege duriter haberi ſpargentes. Accedebat apud Cromvellum argenti penuria, civibus per tributa exhauſtis, & irrito conatu adverſus Hiſpaniolam, & claſſem Hiſpanicam argento onuſtam. Unde is Belgas offendere metuebat, ne ad deſperationem adacti periculo tam è mari Baltico quàm ex Anglia imminente Caroli Stuarti partes ſuſciperent, ipſique negotium domi faceſſerent, multorum animis præſentium tædio ægris. Quin & velut inſigne beneficium Regi imputabat, quòd proximo anno claſſis Hiſpanicæ adventum inhibuerit, ne Hiſpani Cæſari pecuniam, hic Polonis auxilium præſtare poſſet. Nec ideo deſiſtebat Bondius periculum Angliæ imminens demonſtrare, ſi Belgæ Danis uniti portum in Mari Baltico inditionem redigant; id quod ipſos agitare, è fœdere cum Brandenburgico conſtare. Id ſi fiat, Anglos Mari Baltico planè excluſum iri; & quævis Belgarum incrementa Anglis damno cedere. Tum & metuendum, ne ſi Rex tam opimas conditiones à ſe oblatas repudiari videat, egregia ipſius deſtinata refrigerentur. Sanè Belgas palam jactare, ſe impediviſſe, quo minus delectus Svecici in Scotia ſuccedant; ac id dicterii Cromvello affingere: intra ſeptimum aut octavum annum mentem ſuam ad propoſita à Svecis declaraturum, interim Regis actiones per otium ſpeculaturum. Cromvellus ad hæc de affectu ſuo in Regem ingeminare; pro oblatis gratias agere. Fundamentum ſuorum conſiliorum eſſe libertatem religionis, & commerciorum. De negotio Maris Baltici diligenter ſe conſideraturum. Tantum abeſſe ut progreſſibus Regiis invident, ut optet ipſum fines ad Mare Caſpium proferre. Si Regi placeat, ſe apud Belgas operam ſuam interpoſiturum, ut conatus ipſorum impediantur, & obortæ controverſiæ amicè componantur. Aſt Bondius Cromvelli interpoſitionem apud Belgas declinare, Regi ſine dubio diſpliciturам; ne fortè ea occaſione Belgæ quaſdam conditiones Sveciæ noxias circa commercia Boruſſiæ ſibi ſtipularentur. Quia tamen Regi nihil controverſiarum cum Belgis intercedat, quibus & ipſe nihil injuriæ intulerit, eidem gratum futurum, ſi Cromvellus Belgas à mittenda in Mare Balticum claſſe cohibeat; Conciliatione opus non eſſe, ubi nullum bellum anteceſſerit. Ad quæ vix erat Cromvello quod reponeret. Ac revera eidem aqua hærebat, fallente lucri ſpe Hiſpanico è bello, & domi ſubinde

1655. turbante factione Regia. Et qui publica negotia tunc tractabant, rerum exterarum sat imperiti erant, insolentia insuper turgidi ob potentiam maritimam, quam novissimè cum Belgis bello penitius nosse didicerant. Et quicquid coloris obtenderet Bondius, fœdus à Rege in Belgas quæri pellucebat, quos tunc offendere Angli metuebant. Nec eo minus gloriam Dei, ac desiderium fœdus cum Rege concludendi crepabant; cùm ad oblatas conditiones ne respondere quidem dignarentur, ac re ipsa nihil præstarent. Nam venia duo Scotorum millia conducendi jejunum nimis beneficium erat, cùm Cromvelli interesset, eam nationem viris debilitari. Et mercatoribus, qui ad Fanum Archangeli commercia exercere sueverant, haut placebat eadem in Livoniam transferri. Ibi enim apertum sibi mare patere; heic vectigali Oresundico, & aliis periculis esse obnoxios; ac metuere se commercia instituere in locis ad Svecos pertinentibus, ubi vectigalia mutationi sint obnoxia, ac sæpe intendi soleant summa cum mercatorum molestia, uti hoc ipso anno à Rege in Livonia factum. Unde pretia mercium ad naves armandas necessariarum immensum crevisse, accedente insuper publicanorum importunitate merces diu inter telonia detinentium, & odiosè omnia ruspantium. Id velut secretum Turlovius referebat: Romæ aliquoties congregationes habitas super successibus Caroli Gustavi, quos velut Regno sacrorum periculosos metuant: nec Galliæ nimis fidendum, invidia in Regem æstuanti, quæ & fortè in pacem cum Hispano inclinet, ad communem rem Catholicam observandam. Inter

4. Oct. ista cùm Legatus Venetus Londinum solenniter ingrederetur, Bondius paululum rus excurrebat collisioni cum Gallo circa obviam mittendos currus vitandæ.

Galliæ tunc habitus erga Svecicam.

§. 93. Gallos, quantumvis veteres Sveciæ socios, Carolus Gustavus ad isthoc bellum nihil auxilii poposcerat, velut proprio bello districtos, & queis multæ cum Polonis rationes intercedebant. Unde & hi nihil aliud

De Lumbres.

quàm per Avaugurium, & Lumbranum identidem viam pacis in cassum tentabant; quin credebantur favore in Polonos magis quàm Svecos inclinare. Sanè constabat à Pontifice quicquid est Catholicorum Principum stimulari ad auxilium Poloniæ ferendum: & modò Joannes Casimirus hac hieme sustinere valeat, Svecos facile minutatim carpi posse; ac jam tempus esse eosdem Germania expellendi, postquam omnibus facti sint exosi. Inter Belgas multi crediderant, Svecos à Gallis pecunia ad hoc bellum sublevari. Cùm igitur aliquando nuntius de clade Svecorum Hagam adferretur, Petrus Chanutus Gallorum ibi Oct. Legatus jam tempus esse ferebat eum errorem hominibus eximendi, eoque palam testabatur de suppeditata Svecis pecunia falsum esse, non sine acerbitate quadam animi. Sed paucos post dies cùm nuntius iste vanitatis manifestus foret, pudebat istum ita improvidè ad animi sui sensa nudanda prorupisse. Cùm tamen à Cæsare in Galliam missus esset, qui demonstraret, Svecos totam Poloniam subacturos, nisi obviam iisdem eatur, à Gallo ambiguè responsum: se omnia facturum, ad quod leges amicitiæ cum fœderatis suis servandæ ipsum obstringant. Inprimis ea cura Gallos videbatur tangere, ne quid detrimenti ritus Romani caperent. Sanè Parisiis ad omnes platearum angulos Schedulæ affixæ fuerant; ni Poloniæ subveniatur, religionem Catholicam ibi pessum ituram. Et ipse Galliæ Rex per Avangurium Carolo Gustavo curam religiosarum personarum & locorum commendabat; id quod parens ipsius itidem bello Germanico à Gustavo Adolfo & Christina stipulatus sit, & quæ plurimum quoque conferat ad combinandos illos, qui diversa sacra sequantur, & ut alii Catholici minus deinceps fugiant ipsis sese jungere. Et cùm idem mox audiret, à Carolo Gustavo circa sacra in Polonia nihil novari, id valde sibi placere testabatur.

Acta cum Ragozio. Ragozi.

§. 94. Nonnihil tamen firmamenti rebus suis sperabat Rex à Georgio Ragozio Transsylvaniæ Principe. Is sub initium hujus anni Secretarium Holmiam miserat, super suscepto regno gratulatione defuncturum. Qui & de afflictis Poloniæ viribus, ac huic in Ragozio nil fiduciæ reponendum confirmabat. Ei verba honoris liberaliter reponebantur, ac spes fiebat propediem legatum in Transsylvaniam mittendum. Igitur isti Principi in partes Sveciæ pertrahendo mittebatur

1655. 8. Maii. Welling.

tur Gotthardus Wellingius. Ei in mandatis datum publicè de studio veterem amicitiam excolendi testari, ac parem honorem reponendi Principi, qui misso in Sveciam Ablegato Regi partum diadema gratulatus fuerat. Privatim doceret, quibus de causis Rex arma in Polonos sumere subactus sit. Quod si hoc rerum statu Principi aliquid privatæ aut publicæ sit rei, quod Regi communicandum judicet, hunc quantum detur æquis istius postulatis aures præbiturum. Tum observaret, in quam partem isthæc propositio acceptetur; quam rationem Princeps ejusque ministri Regis Reique publicæ Poloniæ, & in hac singulorum habeant; ac num plus Polonicis, quàm Moscorum rebus faveant. Confirmaret quoque, arma Svecica Poloniæ illata haut quaquam fraudi, sed emolumento potius Principi fore. Simul exploraret, quem nexum habeat Princeps cum Porta Ottomanica, cum Moscis, Tartaris, Moldavis, Walachis, & Regno Hungariæ. Si Princeps svaserit, ut aliquis ad Turcam mittatur, responderet: Regem quidem à tali missione non abhorrere; sed quia nondum norit, quomodo eadem acceptanda sit, malle Principe uti parario, qui autoritate in ea aula polleat. Et si intelligat, Turcas vereri, ne Rex sua arma Polonis aut Moscis juncta ipsis inferat, eam suspicionem per suos Ministros iisdem eximat; Regi cum istis negotii nil esse confirmans, nec Sveciæ rationes ferre Turcas invadere tam longè remotos. Cum Cosaccis diceret nihil commercii Regi extitisse, nisi quòd nuper Daniel Abbas in Svecia causas exposuerit, ob quas Cosacci arma in Polonos ceperint, oblata quoque sua amicitia. Ex quo Rex perspexerit, non levem esse illorum motuum causam, & rationes quasdam svadere, ut horum statui, queis subsistat, faveatur; eoque Regem vicissim studium suum adversus istos fuisse testatum. Wellingius Albam Juliam delatus honorificè à Principe exceptus fuit, quem & hic magno desiderio expectaverat. Etsi paululum refrigerari videretur Ragozius, quod iste nihil super arctiore conjunctione proposuisset, uti ipse antea animo præceperat. Unde Wellingius obtendebat, Regem armis suis nil aliud quærere, quàm firmam pacem, propriamque conservationem, nec in animo habere exteros Principes huic negotio immiscere; præsertim cùm nescierit, qua ratione Princeps huc descendere possit bello Walachico implicitus. Quo colore dicto non solùm adquiescebat Ragozius, sed & magni se æstimare profitebatur voluntatem Regis, addito; sibi non solùm decretum amicitiam multos per annos cultam propagare, sed & aliquem è suis ad Regem missurum voluntati ipsius penitius explorandæ, simul suam mentem circa hoc bellum expositurum. Ac fatebatur, se inopinis belli successibus, & à Rege oblatis tantum non obstupescere, ac quid postulare debeat prope ignorare. Inde Wellingio in hunc sensum scripto responsum: *gratam esse sibi salutationem Regis, & victoriarum communicationem, & quòd de causis belli Polonici edocere ipsum dignatus sit, quas gravissimas ducat, ac Numen justæ causæ auxilio suo affuturnm. Gratissimum quoque esse, quòd Rex cupiat amicitiam renovari inter utriusque antecessores contractam; circa quam stabiliendam ipse omnia sit collaturus. Gaudere quoque à Rege arma sua in emolumentum ipsius offerri, & cupere, ut Rex mentem suam uberius explicet, quò ejusdem destinatis se conformare queat; se quoque deinceps cogitata sua eidem candide communicaturum. Delectus militum in Transsylvania à se permitti commode non posse, quod motus Walachici nondum sint compositi, quibus pleræque suæ copiæ districtæ teneantur.* Ast idem mox post luculentam à Walachis reportatam victoriam seriò ad res Poloniæ animum adjecit, ut tamen non satis apertè cum Rege ageret, ac peculiares sibi rationes sequeretur.

August. 18. Sep.

§. 95. Accessit quoque hoc anno ad Regem Legatus ab Imperatore Turcarum Mustapha Aga ad Joannem Casimirum destinatus; qui faciem rerum in Polonia mutatam cernens interrogabat, num Joannes Casimirus Rex adhuc in Regno suo degeret? Id cùm negaretur, jactabat; *cùm mandata sua directa sint ad Regem Poloniæ, ideo Carolum Gustavum sese aditurum, velut qui Poloniæ Coronam in manu habeat. Nam moris apud suos esse, ut si quis ex aula Ottomanica ad alium Principem mittatur, ac interim morte, aut alio casu mutatio contingat, Legatus haut eo minus commissum sibi negotium apud succes-*

Turcicus Legatus ad Regem venit Novemb.

1655. 2. Dec. *successorem persequatur.* Idem Warsaviam delatus dicebat: *si Rex heri sui literas ad Joannem Casimirum scriptas acceptare nolit, se illas resumturum. Addebat, Imperatorem suum Joanni Casimiro auxilium quidem promisisse, sed contra neminem præterquam Moscos, & Cosaccos: adversus Carolum Gustavum nihil moturum; Cui Majorem jam Poloniam sese dedidisse ante discessum suum Constantinopoli nuntiatum sit.* Auditus fuit hic Legatus sequente anno Soldaviæ, ubi præter inania nihil tractatum, quòd mandatis iste ad Regem destitueretur. 1655. Soldau.

SAMUE-

SAMUELIS LIBERI BARONIS
DE PUFENDORF

RERUM
A
CAROLO GUSTAVO
GESTARUM
LIBER TERTIUS.

EPITOME.

1656.

AMpli nimium progreſſus haut ſolidi. 2. Cauſæ rebellantis Poloniæ. 3. Regis diſpoſitio circa res Poloniæ. 4. Mariæburgum expugnatur. 5. Regis in ſuperiorem Poloniam expeditio. Prælium ad Golumbium. 6. Adverſus Lithuanos acta. 7. Rex Jaroslaviam tendit. Zamoiſcia fruſtra tentatur, ut & Primislavia. 8. Rex Jaroslaviam pervenit. Perículoſus exercitus Svecici ſtatus. 9. Rex Jaroslavia diſcedit. 10. Sapieha deſerit. 11. Rex Sendomiriam attingit. Arx Sendomiriæ in aërem evibratur. 12. Rex trans Sanum evadit, Lithuanosq; profligat. 13. Clades Svecorum ad Warcam. 14. Per alia Poloniæ loca interim geſta. 15. Rex incaſſum Czarnecium perſequitur. 16. Ducis Adolfi Joannis acta. Prælium ad Gniesnam. 17. A Rege in Gedanenſes acta. Edictum Regis. 18. Rex ad exercitum revertit. Czarnecius vapulat. 19. Rex in Boruſſiam excurrit. Cum Brandenburgico tractatur. 20. Fœdus cum Electore concluditur. Pactum ſeparatum. 21. Regis acta per Boruſſiam. 22. Warſavia à Polonis expugnatur. 23. Poloni ad Cracoviam vapulant. 24. Rex cum Electore Warſaviam tendit. 25. Prælium ad Warſaviam. 26. Secundæ diei pugna. 27. Tertiæ diei pugna. 28. Regis diſpoſitio poſt pugnam Warſavienſem. 29. Regis deſtinata turbantur. 30. Poloni iterum ingruunt. Fœderatorum clades. 31. Svecici eam cladem ulciſcuntur. Pugna ad Philippovam. 32. Amicitia cum Brandenburgico nutat. 33. Eam Rex conſervare ſtudet. 34. Cum Brandenburgico tractatur. 35. Tractatus concluditur. 36. Articuli Secreti. 37. Diffidentia ideo non tollitur. 38. Joannes Caſimirus Gedanum accedit. Kœnigsmarchius capitur. 39. Rex in Boruſſia manere conſtituit. 40. Rex in Polonos tendit. Poloni vapulant. 41. A Wirtzio acta. 42. Radziejovius capitur. 43. Rex amicitiam cum Moſco ſervare ſtudet. Ea nutat. 44. Livoniæ ſtatus tenuis. 45. Lithuano-

1656. rum rebellio. 46. Eam caſtigare Gardius fruſtra conatur. 47. In Livonia defenſio adornatur contra Moſcum. 48. Moſci in Careliam & Ingriam irrumpunt. 49. Moſci hinc inde vapulant. 50. Czar in Livoniam irrumpit: Duneburgum expugnat, & Kakenhuſam. 51. Moſcus exercitum Rigæ admovet. 52. Rigæ obſidium. Id ſolvitur. 53. Moſci Dorpatum expugnant. 54. Regis mandata circa bellum Moſcicum. 55. Regis circa tractatus cum Moſco mandata. 56. Incaſſum cum Moſco de pace agitur. 57. Circa pacem cum Polonis conciliandam fruſtra ſatagunt Galli. 58. Aliqua ſpes pacis affulget. 59. Regi à Polonis propoſita diſplicent. 60. Cum Gallis ſuper fœdere agitatur. 61. Curlandus Regi ſociari tergiverſatur. 62. Idem multa ſuſpecta agit. 63. Ragozius de ſtudio in Regem teſtatur. 64. Regis ad Ragozium miſſio. 65. Super fœdere cum Ragozio negotiatio. 66. Rex Ragozii deſideriis annuit. 67. Tractatus cum Ragozio abſolvitur. 68. Ragozius expeditioni accingitur. 69. Cum Coſaccis acta. 70. Cum Tartaris acta. 71. Legatio in Turciam. 72. Cæſaris legatus re infecta diſcedit. 73. Regis ad Cæſarem literæ. 74. Cæſar in utramq; partem ſollicitatur. 75. Regis circa Angliam intentio. 76. Super fœdere cum Cromvello diſceptatur. 77. Ingrata fœderis formula ab Anglis proponitur. 78. Alia fœderis formula à Rege propoſita. 79. Joannis circa fœdus diſceptatio continuatur. 80. Circa fœdus commerciorum difficultates. 81. Conventionis cum Cromvello initæ capita. 82. Super arctiore fœdere deinde movetur. 83. Tractatus cum Danis hærent. 84. Dani in transverſum abeunt. 85. Brandenburgicus reaſſumendo tractatui operam offert. 86. Caroli Guſtavi circa eum tractatum conſiderationes. 87. Conſultatio ſuper negotio Danico. 88. Regis circa Danicos tractatus conſiderationes. 89. Tractatus cum Danis reaſſumitur. 90. Dani ſuper procuratorio Durellii ſcrupulum movent. 91. Regis ſuper hac re declaratio. 92. Idem negotium is ad Senatum refert. 93. Belgarum in Svecos machinationes. 94. Legatio Belgarum ad Regem. Ea ſiſtitur. 95. Tractatio cum Legatis Belgicis ſuſcipitur. 96. Circa Belgarum poſtulata conſiderationes. 97. Ejus tractatus difficultates. 98. Belgarum conſilia ideo non alternantur. 99. Elbingenſis Tractatus contenta. 100. Ejus Conventionis exiguus eſt fructus.

Supe-

1656.

SUperiore anno Successus armorum Carolo Gustavo supra votum fluxerant, primariis Poloniæ urbibus occupatis, extra Regni fines pulso Joanne Casimiro, dedentibus se certatim provinciis, perpetuoque Regni milite, ac Lithuania ultro ditionem Sveciam subeunte. Tum imprimis ingens momentum habebatur Brandenburgicus Elector in partes pertractus, qui tunc quàm maximè inito fœdere Belgarum subsidio se firmabat, si tempus extrahere daretur graves à tergo molestias daturus. Prudentiores tamen judicabant, Regem primo fortunæ torrente longius justo abreptum plura animo armisque complexum ivisse, quàm tueri idem solius Sveciæ succinctus viribus posset: & quæ primo impetu impulsa fuerant, facile iterum surrectura, ubi vel iste remittere cæperit, vel oppressi alienis viribus sublevati fuerint. Ac satius fuisse consilio à Senatoribus, & Ordinum selectis suggesto inhæsisse, ac in Borussiam omnes vires convertisse, Polonosq; inde arcere satis habuisse; quòd dispersæ per lata nimis terrarum spatia vires ad instar fluminum lato alveo diffusorum fere langvescant. Ac ipse eventus ostendebat sapientius suasisse illos, qui inter tam prosperè fluentes initio res moderata ingerebant, ac ut vastis nimium progressibus ultro frænum injiceretur; nec ad plura amplectenda conatus porrigeretur, quàm quæ tueri haut ita in arduo foret. Nam ne totam Rex Poloniam obtinere posset, omnes, qui Romanos ritus amplectantur, manibus pedibusque reluctaturi erant; & numero hostium obrutum non planè succubuisse deinceps in lucro habendum. Enimverò à militaribus viris, aliisque uti solet, moderata, ac tuta consilia supercilio, & feroci jactantia eludebantur, velut Polonis omnis jam resistendi spes decesserit, qui & fidei insuper religione sese obstrinxerint, ac ignavum esse, coronam à fortuna oblatam repudiare; cui solenniter capessendæ jam vestimenta, aliusque paratus adornabantur. Cùm tamen ea esset Poloniæ amplitudo, ut nullo modo in provinciæ formam redacta Sveciæ innecti posset: & jam Sigismundi exemplo constaret, haut congruere, ut Sveciæ ac Poloniæ ab eodem Rege imperetur. Sanè Lessinjus, qui nuper legationem in Sveciam obierat, cùm post apud Carolum Gustavum super pace frustra satageret, hunc interrogaverat; num utiq; Poloniæ Rex fieri cupiat? Quod hic neque annuerat, neque rejecerat, sed ambiguo quærentem responso suspenderat: Polonis optimè constare debere, quid ipsis expediat. Cui iste regesserat: Polonos quidem ipsius imperium haut ægrè toleraturos; sed ut alii, qui ab eodem dependeant, sibi imperent, id nullo modo ab istis ferendum. Et circa pacem se quidem laboraturum; sed frustulatim se concidi malle, quàm pati, ut aliquid de Polonica libertate decerpatur.

Ampli nimium progressus haut solidi.

§. 2. Sic igitur quæ magnam partem sub ditionem redacta videbatur Polonia, haut ita firma spe ad diuturnam possessionem tenebatur. Quam enim prima consternatione fidem dederant Poloni, ejus sensus, ubi iterum se colligere, & aliqua auxilii spe erigi cœpissent, facile exolescebat adversus Svecos cumprimis nativo velut odio invisos, sacrisque, & moribus, linguaque discrepantes, & quos ipsis

Causæ rebellantis Poloniæ.

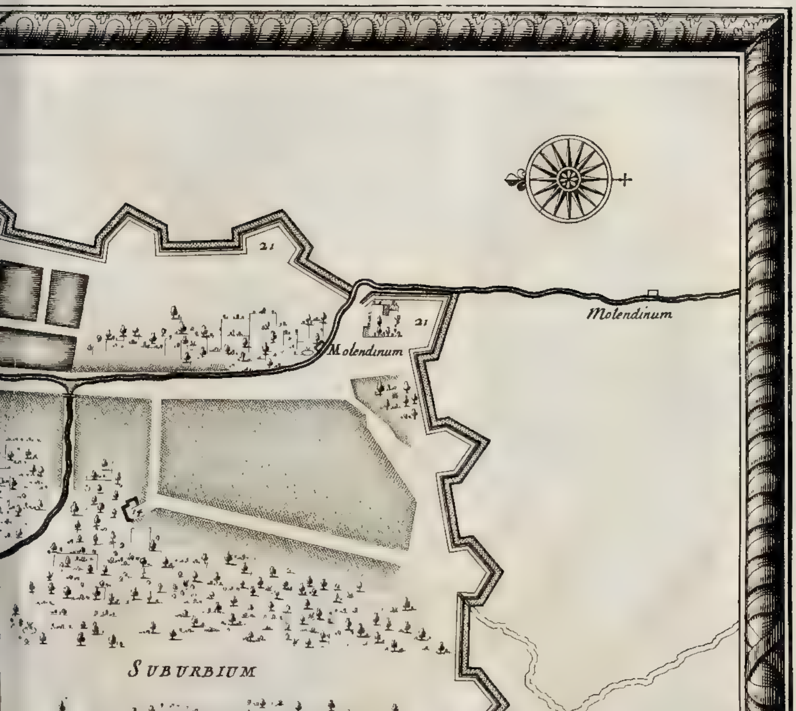
1656. præ se contemnere moris est. Sed nec ratio belli ferebat, ut Rex molli regimine, immunitate, ac beneficiis novorum Subjectorum benevolentiam sibi pigneraret, conductitio Germanorum milite stipatus, quem sola prædæ spes in bellum pertraxerat, quemque accurata adeo disciplina coërcere, cum nulla stipendia solverentur, haut licebat. Unde cum hisce & alimenta, &, quæ avaritiam explerent, è dedititiorum contributionibus petenda forent, accedentibus insuper militum insultationibus atque injuriis, non poterant non isti præsentis conditionis duritiem detestari. Et cum præfectis certa hospitia assignarentur, è quorum tributis pecuniæ supplendis legionibus, novisque delectibus instituendis corradendæ erant, hi fere exigendi finem non faciebant, nisi quem provincialium inopia imperabat. Polonicæ porrò militiæ duces, qui non nisi ad eludendum primum Svecorum impetum Regi sacramentum dixerant, ubi hoc in Borussiam cum maxima exercitus parte digresso metuere desiissent, nec, quantum aviditati suæ sufficeret, dari viderent, ac se præ Sveco Germanoque milite Regi viles fore censerent, ubi Joannes Casimirus iterum sese commovere cœpisset, insuper habito juramento ad Svecos expellendos sese accingere constituerunt, quorum exemplum facile plebs imitata frænum momordit. Utrisque stimulum subdebat Pontifex, qui opera Sacerdotum & Jesuitarum ipsis persuaserat, hoc bello à Carolo Gustavo id agi, ut ritus Romanos, & quæ stabiliendo sacrorum regno sacerdotum astutia commenta est, aboleret, & quæ ipse profitebatur sacra reponeret, diris insuper devovens, qui partes Svecicas sequerentur. Ac mysteriis exclusuros sese minabantur sacerdotes, qui obsequium in Suecos non exuerent, velut hæresin ipsis obtrusuros. Ne autem jusjurandum Carolo Gustavo præstitum scrupuli quid daret, in proclivi erat efficere sacerdotibus, queis imperium in conscientias suæ sectæ hominum exercetur, ad rationes Regni sacrorum attemperatum, cui quicquid ullo modo repugnat, quantacunque sanctimonia constet, rescindere, inter arcana ejus status habetur. Simul Joannes Casimirus ingerebat, Svecos Nobilitatis Polonicæ libertatem oppressuros, ac promissa ipsis facta, & immunitatem à tributis tantisper indultam mox expiratura, ubi res suas in Polonia stabilierint. Unde dicto citius universam per Poloniam, quà valida præsidia subjectos non utcunque coërcebant, miles juxta ac pagani insurgere ac palantem & tutelarem Svecorum militem trucidare, omnique infensa reponere. Tum miles Nobilesque ad Joannem Casimirum confluere, qui è Silesia per montana supra Cracoviam loca Leopolim versus tendebat, excitandis Tartarorum auxiliis. Sic quæ devicta jam credebatur Polonia, novo repente bello cæpit exardescere, atrocissimis utrinque odiis, quòd & Svecicus miles Polonos velut rebelles humanitate indignos duceret, & Poloni consumta veniæ spe non inulti perire vellent, Carolo Gustavo tamen per ipsam difficultatem & pericula increscere animus, ac ad frangendam Polonorum ferociam vi conniti. Tum consilio alios sibi conciliare aut invidorum conatus eludere satagebat animi constantiam & vigorem tot undique periculis ingruentibus oppositurus. 1656.

Regis dispositio circa res Poloniæ Bartenstein.

§. 3. Postquam igitur cum Electore Brandenburgico transactum ac nova amicitia congressu Bartensteini inter lætitiam, ac omnia sinceræ benevolentiæ imitamenta, uti inter Principes solet, confirmata foret, Rex ad motus Poloniæ tempestivè sedandos Duglassium, qui præmaturo à Tartaris metu Lublino Lowicium recesserat, ibi subsistere jubebat, tum & alias legiones eodem destinabat, in quas imperium fratri Adolfo Joanni sub Generalissimi vocabulo collatum. Quò & ipse Rex abiturus erat, quòd spes esset, suo adventu rebelles Nobiles facile iterum à Joanne Casimiro discessuros aut in Hungariam expellendos; si nihil ingentium virium urgeat, in Borussiam iterum descensurus. Magnus Gardius, qui ad invadendum ex utroq; latere Electorem in Borussiam evocatus fuerat, post hunc pacatum, relictis plerisq; veteranis apud Regem copiis, in Livoniam remittitur, collato etiam in ipsum per Samogitiam & Lithuaniam imperio. Ei injunctum, ut copias per eas provincias, quantum res ferret, firmaret, & ad omnem eventū instrueret. Simul cum Moscis amicitiā coleret, *Lowitz.*

offen-

Via Elbingensis
Arx
Arx interior
CIUITAS MARIE
BURG .
Via Dantiscana
Vogelsank
Forum
NOGAT
Delineatio Geometrica
Arcis et Ciuitatis MARIENBURGENSIS
in Borussia obsessæ 7 februar: et captæ 28. euisd:
ab Exercitu Suecico sub ductu Illustriss: et Exellent: Dn.
Gustaui Ottonis Steenbock Comitis in Bogesund Ba-
ronis de Oresteen et Kronebeek, Regni Sueciæ Supremi Rei
Armamentariæ Præfecti. Anno. 1656.
1. Templum Catholicorum. 2. Templum Augustanæ Confess: 3. Curia. 4. Xen-
dochium. 5. Mola asinaria. 6. Porta vulgo Toppertohr. 7. Porta Arenaria. 8
Iurisdictio Iesuitarum. 9. Templum Arcis. 10. Turris Dantiscana dicta 11. Pe-
nu Publicum. 12. Armamentarium. 13. Turris Buttermilchsturm. 14. Acces-
sus Suecorum. 15. Mortarius 60. pondo. 16. Mortarij 200. pondo singuli.
17. Suggestus duorum tormentorum bellicor. sing. 24. pond. 18. Sug: 2.
Torment sing 12 pond. 19. Cuniculus ad fossam. 20. Cunicul. ad Tur-
rim maiorem. 21. Fortalitia quibus cinctum fuit suburbium temporib.
Gustaui Magni Regis Sueciæ.
Scala 50. Pert. Rihn.
10 20 30 40 50
F. de Lapointe Sc

21
Molendinum
21
Molendinum
SUBURBIUM
UVIUS
Via Graudensis
N. 30.

1656. offensæ ansam iisdem ne præberet, leves injurias dissimularet, tum super limitibus in Lithuania pro captu præsentis temporis conveniret, Suecanæ ditionis fines, quantum daretur, proferret, ad extremum tamen ita eos designari pateretur, ut linea à fluvio Suita per Caminum, Grodnam, Minsciamque, inde ad Berecinam & Borysthenem fluvios ducta utriusque imperii ditiones discriminaret. Quod si Mosci rationem audire nolint eos dehortaretur protestatione adversus iniqua ausorum opposita, ubi ad vim descendant, quantum possit, resisteret.

Camin. Grodno. Minsk. Berecina. Dniper.

§. 4. Ast in Borussia digresso ad valetudinem curandam Stenbockio, Philippus Palatinus Sultzbacensis Mariæburgum circumpositis eminus stationibus incluserat. Stuma quoque interim in ditionem redacta. Sed quia Brandenburgicus ex pacto cum Rege militem suum machinasque Mariæburgo eduxerat, sic ut qui in oppido restabant, latis munitionibus tuendis haut sufficerent, nec is machinarum numerus superesset, qui arcendo è fossa & lateribus propugnaculorum hosti requirebatur, visum fuit vim propius admovere. Quem in finem Sultzbacensis, Laurentius Lindanus & Christophorus Delphicus Comes à Dona exercitum iterum ex hibernis contraxerant, ad quem recuperata valeudine Stenbokius Thorunio sese mox conferebat. Cùm ille propius oppidum succedens prima nocte suburbia occupat, ac suggestus statuendis machinis excitat, hortatus tamen prius oppidanos ac præsidiarios, ut ultro Regis Sveciæ ditionem subeant. Sed hi eruptione tentata cum ducentis viginti equitibus, centum quinquaginta peditibus ita asperè excepti sunt, ut plerique equites & è peditibus centum caderent. Istis repulsis animus Svecis erat eodem impetu munitionem, quæ portam regebat, occupare. Sed quia Dona, qui assultantes ducebat, globo per sinistrum brachium graviter fauciabatur, cæteri oppugnationem omisere. Quanquam autem Jacobus Weierus monita Stenbokii aspernaretur, oppidani tamen, qui reliqua Borussiæ loca in ditionem Svecicam concessisse norant, extrema expectare non ausi, ac Polonis discordes ad Stenbokium misere, qui paratos se suscipiendo Regis Sveciæ imperio ostenderent. Inde portam à Maria dictam reserant, quam Jacobus Gardius cum sua legione ingreditur, insequentibus mox aliis turmis, à quibus multi Poloni tam subitæ deditionis ignari in oppido deprehensi multique primo impetu cæsi sunt, amissis quoque omnibus sarcinis & quinque vexillis. Reliqui in arcem evaserant, quam tueri acriter Weierus instituebat. Unde eam Steenbokius intra & extra urbem excitatis suggestibus verberare, globos ignivomos & saxa jacere, cuniculos agere tanto enixius, quod tempus extrahere Weierum, & à Gedanensibus auxilium expectare constaret. Tandem vim admotam non amplius ferentes obsessi in has leges deditionem faciunt, *ut quicquid frumenti, paratus bellici, machinarum, aliarumque rerum inesset ad Regem coronamque Poloniæ arcemque spectans, Regis Sveciæ in arbitrio relinqueretur: acta publica & rationes in arce remanerent, senatores*, dignitarii, *Nobilesque præter eos, qui Svecicam militiam illicito modo deseruissent, cum sarcinis suis abirent, præsidiarius miles modo honesto discederet, nec ad mutandum sacramentum vi compelleretur, ut tamen iis, qui ultro velint ad Svecica signa transire, integrum sit, reliqui ad loca extra ditionem Regis Sveciæ posita se conferrent.* Cùm circa adornandas deditionis leges satageretur, Ludovicus Weierus qui è gravissimo morbo decumbebat, à Stenbockio rogabat, ut sibi tubicinem liceret Gedanum mittere, arcessendo Medico. Svecicus dux uti istam humanitatem viro nobili indulgere honestum ducebat, ita ne qua fraus subesset, & ne tubicen iste aliud fortè quid commercii in urbe agitaret, provisurus, clanculum præmittit, qui tubicinem illum in urbe observaret, ubi intellectum, non tam de Medico evocando curam fuisse, quàm ut mille sexcenti milites expedirentur, qui arci Mariæburgensi subvenirent. Quos cùm jam iter ingressos Stenbockius intelligeret, ita acriter obsessos urget, ut protinus pontem quo Nogatus fluvius transitur, adsitamque turrim Svecico præsidio insidendam tradere cogerentur. Inde equitatus Gedanensibus obviam mittitur, sed qui cognito Mariæburgi statu repente Vistula superato in tuta evase-

Mariæburgum expugnatur. *Stum.* *von der Linde.* *3. Febr.* *de la Gardie.* *Weier.*

1656. 6. Martii. evaserant, paucis duntaxat desideratis. Ita arce excesserunt una Polonicorum, sex Teutonicorum equitum turmæ cum quadringentis peditibus Polonicis dimacharum manu. E quibus Germani equites statim Svecica signa subibant. Idem faciebat Polonicus pedes, sed qui mox spreto sacramento deserebat. Gedanum deducebantur Jacobus Weierus, Sigismundus Gyldenstierna & Schafgotschius Comes. Schafgotsch. Post captam Mariæburgensem arcem Ericus Oxenstierna, quem Rex supremum Borussiæ Gubernatorem constituerat, edictum promulgat, quo omnibus senatoribus, *dignitariis* ac Nobilibus, qui pro Rege Joanne Casimiro arma gesserant, bona omnia salva, & receptorum sacrorum exercitium liberum pollicetur, si isto abdicato Caroli Gustavi se imperio subdere velint: Qui id abnuerent, eis concessum rebus suis convasatis aliò discedere, & immobilibus per semestre frui, donec à Rege Carolo Gustavo veniam eadem divendendi obtinuerint. 30 Jan. Weissenstein Slochou. Inter hæc Alexander Weisensteinius tribunus munitam arcem Slochoviam ad deditionem compulerat, armis & annona instructissimam, ubi ducenti veterani pedites, qui præsidium ibi agitaverant, ultro Svecico sacramento accessere. Mariæburgo digressus Steenbockius Dirschau. superato apud Dirschaviam Vistula in Gedanensium insulam descendit, castrisque apud Stibeloam Stibelo. munitis eam totam tributis subjecit, per quietem exercitu paulisper refecto. Ubi quanquam subinde Gedanensium se catervæ ostenderent, Svecis tamen ingruentibus statim sub urbem se recipiebant, nunquam conferendi manum facultate præbita.

Regis in superiorem Poloniam expeditio. §. 5. Post Brandenburgicum in partes pertractum multis expedire videbatur, totam belli molem cominus Dantiscanæ urbi advolvere, fortè eodem fortunæ torrente cum reliquis abripiendæ, nullo amplius deditionis pudore, postquam tota fere Polonia exemplo præiverat, & quoad cum hac urbe convenisset, motus in Polonia surgentes insuper habendos ac conglobatos iterum Polonos facile accessu Borussiæ arceri posse, quos & haut temerè tanta vesania subitura sit, ut per totam Poloniam Tartaros in Borussiam auxilio adducere velint, longè majorem, quàm ipsi hostes populationem daturos; sed Regi potius visum surgentem Poloniæ rebellionem, antequam se per moram confirmasset, maturè opprimere, ac nutantes adhuc subito adventu confirmare. Idque præcipuè Radziejovius suggesserat, ut difficili ac longo itinere per hibernam tempestatem suscepto, attritus exercitus periculis belliq; casibus ipso cum Rege objiceretur. Quem ut eo longius Russiam versus pelliceret, confirmarat, Zamoiscium velle cognomine Zomoiski oppidum suum munitissimum in Regis manus consignare modò exercitus Regius propius accedens colorem deditioni præberet. Igitur Rex asperrimo 24. Jan. anni tempore contracto apud Thorunium exercitu Lowicium contendit, ibique Duglassio, qui cum equitatu, numeris ac vigore haut parum imminuto, hactenus eo tractu stativa habuerat, conjungitur; Nuntiatum ibi est, Joannem Casimirum Zamoisciam Zamoiscie. contendere, ac Lubomirscium ad Tartarorum Chamum profectum esse, Lubomirski. excitandis ejusdem auxiliis. Simul Czarnecium cum valida manu circumvagari, Czarneski. passimque provinciales in Svecos excitare, adjunctisque Nobilibus se firmare, Svecis quà posset insidias struentem, cui & animus fuerat Duglassium apud Lowicium invadere. Vir iste toto bello Svecis longè molestissimus fuit, expedita manu passim Rava. Novomiasto. ex improviso assultans, & incautos carpens, & ubi acrior vis opponeretur, properè se subducens fugaque non minus quàm pugna hostem atterens. His conatibus maturè opprimendis Rex longius movere instituit, ac Lowicio Lowitz. discedens per Ravam ac Novomiastum versus Casimiriam ducit. Eo itinere relatum est Regi, Czarnecium cum aliqua nobilium ac militum manu cis Vistulam non longè inde agere. Unde explorandi causa Radomum Radom. versus cum ducentis quinquaginta equitibus præmittitur Rutgerus Aschebergius. Aschebergius. Hic tenebris oppressus unum à Radomo milliare in prædio Nobilis cujusdam pernoctare coactus à mille quingentis Polonis circumdatus acerrimè oppugnatur. Decies hi impetum dederant, toties summa cum nostrorum virtute rejecti fuerant. Inde vi omissa oblatis opimis conditionibus Suecos, ut ad ipsos transire velint, invitant. Sed acerbo

Vistula
Vetus
Vistula
Ichnographia
Castelli ad Caput Vistulæ vulgo
Nomina Propugnaculorum
Nomina Legionum
Castra. 19 Pons Navalis
E D B del
Lapointe fc

50 ped. Rhinl.
alluens
entem
intrans
Castra Reg. Suec. et Statio primaria ad pagum Stubelau in campis Gedanensibus ab Illustr. C. Gustavo Ott. Steenbok posita d. 15. Martij relicta a. d. 4 Apr. A. 1656
A Statio primaria Ill. D. Steenbokij
B Statio Ill. D. Com. Iacobi de la Gardie
F Leg. Dahlkarlia.
K Leg. Burdonij
60 Ped. Rhinl.

REX S
Missum ab Im
Legatum Mv
Audu So

ECIÆ
ratore Turcico
PHA HANASSA
A.
An 1656.
N. 29.

PVGNA
prope pagum Golumbo 1½ millia-
ri ab Oppido Casimirs, ubi Ser: Rex Sue-
-ciæ, 85 Cohortes Polonicas, è duodecim millibus Quar-
tianorum et Dowarzarum, sub ductu Generalis Czar-
netzky constantes, fudit d 8 Febr: 1656. Svec: tessera erat
DEVS NOBISCVM
Acies Suedica
1. S: R: Maiestas. 2. Princeps Adolp: Ioh: R: M: Frater. 3. Mareschallus Wittemberg
4 Gen: Duglasius. 5 Leg. Wittembergica. 6 Leg. Finnon. Baron Hinrici Horny
7. L: Finn: Bar: Gust: Kurk. 8. Westgoth: L. 9. L: Ostrogothorũ. 10. L: Smalandor
11 L Trib Sinklerij 12. Leg Com. Woldemarij, filij Reg Daniæ. 13. Leg.
Quartian Trib Niemriz 14. Kalinski Quartian. Leg. 15 Trib
16. Trib: Aschembergij. 17.
Engelij 18 Dimachæ S.
Dragones.
VISTU=
LA
Pagus Golumbo
Paludes
Congelatæ
Paludes congelatæ

FLVUIVS CONGELATA
Wieprs
Fluv
Paludes
Conge
latae
Exercitus suedicus
Noel Cochin sculp

N. 33.

1656. acerbo responso protelati denuo assultant, acriterque repulsi & prædium & circumjectum inflammant, ut jam nostris non minus ab igne, quàm hostili gladio periculum immineret. Igitur Aschebergius desperatione virtutem accendente densatis ordinibus ultro in hostem irruens manu viam sibi aperit, obstantes cædit, ac in fugam pulsos sub Radomum usque persequitur. Centum amplius è Polonis eo conflictu oppetierunt, plures fauciati sunt. Ea clade territi, qui se conglobaverant Nobiles iterum dissipantur, & Czarnecius metu propinqui hostis magna cum trepidatione trans Vistulam facessit. Tanto magis Rex gradum accelerare, si qua fugitivum opprimere posset. Ex itinere Janowitza munitissima arx præsido firmatur. Vistula glacie stratus mox apud Casimiriam superatur. Heic intellectum Czarnecium cum duodecim Polonorum millibus magnam partem Quartianis ad vicum Golumbium subsistere, haut persuasum, regem ita celeriter insecuturum. Rex quinquam ibi aliquandiu subsistere decreverat ac legiones jam per vicinos vicos dimiserat, tamen nunc rei gerendæ occasionem oblatam gavisus suos celeriter revocat, & ipse cum dextro cornu, cui Henricus Hornius præerat, antecedit, sinistro sub Waldemaro Comite subsequi jusso. Et eo celerius procedebat agmen, quòd quæ alias remorari poterant iter, paludes glacie tunc constrictæ expeditam viam præberent. Czarnecius, cùm ad manus utique veniendum perspiceret, suos in aciem disposuerat magno ut videbatur animo hostem excepturos. Acri utrinque impetu concurritur, Polonis pro more ingentem clamorem tollentibus, qui & aliquandiu obnixi in vestigio stetere. Sed non diu hisce constantia duravit adversus Svecorum tubos certo ictu comminus directos, ac gladios lateribus adplicitos. Itaque omissa pugna in celeritate equorum salus quæritur, quorum fugientium terga Sveci ad quintum usque milliare cædunt. Magna ibi hostium multitudo trucidata, multi insignes ductores capti, & undecim vexilla iisdem erepta. Svecorum pauci admodum cecidere, nec nullus alicuius notæ. Duci Adolfo Joanni, dum obviam ruenti Finnoni equiti magno cum impetu impingitur, genu contusum. Rex cùm ea clade prostratos Quartianorum animos cerneret, diplomate publicato eos, qui desciverant, ad sacramentum suum revocare conabatur, impunitatem & honoratam sub se militiam pollicitus. Sed quæ usque adeo nihil valebant, apud Svecicum nomen aversantes, ut jam & illos qui hucjusque apud Regem remanserant, nutare adpareret, quos inter quotidie Rex summo cum vitæ periculo versabatur, obvia sæpius occasione ipsum occidendi, si in tantum scelus sat constantiæ fuisset. Et paulo post Coniespolscius noctu cum magna manu Quartianorum deserebat, cui ne multum fideret, Regem jam antea Chmielinscius monuerat. Eum paulatim alii sequebantur, donec ad extremum Sapieha cum reliquis se subduceret, Rege gaudente, se tandem infidorum hominum insidias devitasse, adversus quorum apertam hostilitatem virtus ipsum sua tutum præstitura erat.

Janowitz. 7. Febr. — *Prælium ad Golumbium 8 Febr. Golumbo.* — *Horn.* — *Coniespolski.* — *Chmielinski.* — *Sapieha.*

§. 6. Post id prælium à Bogislao Radzivilio literæ allatæ sunt, queis à Rege tria equitum millia submitti sibi petebat ad Palatinum Witepsciensem obsidio Tyrozini depellendum, quod magni momenti oppidum erat, & ex quo circumjecta lata regio coërceri poterat. Id enim ipse cum solis suis copiis non audebat adversus populares, ad quos & suorum multi quotidie transfugiebant. Igitur à Rege illuc ire jussus Duglassius magna cum diligentia proficiscitur, si qua obsessoribus improvisus supervenire posset. Ab hoc in itinere turma Cosaccorum oppressa & magna pars cæsa fuit. E quibus aliqui clade elapsi de adventu Svecorum Tyrozinum attulere. Unde orto tumultu Poloni venientes expectare non ausi cum trepidatione se inde proripiunt. Radzivilius tamen quatuor volonum turmas summo manè oppressas & paulo post apud Janoviam ducentos Cosaccos concidit, idem mox assumpto tribuno Fabiano Berendio Polonicum tribunum Luconacum invadere constituit, qui circa Caminieciam Lithuaniæ hærebat octo turmis succinctus. Nostris ingruentibus is primum resistere velle visus est, sed mox duabus machinis in ipsum fulminantibus tergum dabat, multisque cæsis ipse cum tribus præfectis aliisque quàm plurimis

Adversus Lithuanos acta. — *Witepski.* — *Tyrozin.* — *Janovia.* — *Berendt.* — *Luconaki.* — *Caminiec.*

1656. mis capiebatur, reliquis in Polesiæ sylvas sese abdentibus.

Rex Jaroslaviam tendit. 11. Febr. §. 7. Ast Rex post Czarnecium profligatum ulterius Lublinum usque procedit, cui oppido ad incendium redimendum summa pecuniæ pro captu præsentis conditionis imperatur, nam idem superiore anno à Cosaccis asperè habitum fuerat. Præmissus inde valida cum manu Duglassius Zamoisciam versus, num forte id oppidum subito adventu opprimere posset, præsertim cum fama id præsidio vacuum ferret. Sed frustra is conatus erat, quòd oppidum valido præsidio teneretur. Inde cum reliquo exercitu Rex ipse accedens terrorem cominus ostentare instituit, quod antea interprete Radziejovio, an fingente, Zamoiscius oppidi dominus spem fecisset, si vis admota honestum sibi prætextum præbeat, se oppidum in ipsius manus consignaturum. Sed ubi jam in rem præsentem veniendum foret Zamoiscius abnuere, ac medium statum expetere. *Zamoiscia frustra tentatur.* Quem & ipsum certis conditionibus concedere Rex voluit, eamque ob causam in oppidum missus est Joannes Sapieha Quartianorum præfectus, & Bretlachius tribunus, *Bretblasb.* sed ab isto omnis tractatio elusa fuit, obfirmante Zamoiscium ipso Sapieha, qui antea Regi de istius deditione confirmarat. Sed nunc idem Zamoiscio fatebatur fraudes, quas in exitium Regis agitarit, ac uti huic persuadere laboret cum exercitu longius montes versus progredi, ubi à reliquis suis planè divulso pereundum foret, ac vivo aut mortuo in Polonorum manus incidendum, quibus interim sat spatii fuerat omnes undique vires excitandi. Cum tamen Sapieha iste fidem suam erga Carolum Gustavum cumprimis jactaret, jurejurando adstrictam, à quo & magno vicissim honore habebatur. Quem cum Rex deferente Potocio interrogaret, quid hicce meritus esset, ut palo per medium corpus adacto imponatur, respondit, nec eo secius idem paulo post flagitium imitabatur. Cæterum Rex cum Zamoiscienses amici nihil præ se ferrent, magnum globorum numerum fere ignitorum in oppidum evibrari jussit, si incendium excitare posset. Sed cum præsidiarii neglectis istis summa vi defensionem adornarent, 1656. nec Regi grandiores machinæ essent quatiendis munitionibus, quod expedito itineri non nisi leviores adsumsisset, & constricta glacie humus obsidentium labores aspernaretur, ne frustra valido oppido adsidens militem prodigeret, eo relicto Jaroslaviam iter intendit, *Jaroslaw.* ut pingui circum regione & quam nullus unquam hostis attigerat exercitum reficeret, ac si per tempestatem liceret, Leopolim *Lemberg.* infestaret Tartarisque accessum præscinderet. Cum Thomassovium per- *Thomassow* venisset, nunciatum est, Czarnecium duobus inde milliaribus consistere. Iste quippe pulsus licet non longè à Svecico agmine discedebat pabulatoribus & palantibus insidians, & si quà posset, nocendi occasionem captans. Unde Rex statim decrevit, cum equitatu ipsum invadere, sed qui audito hujus adventu per noctem præceps Leopolim versus se proripuerat. Jaroslaviam præmissus est subtribunus Andreanus cum dimacharum manu. Sed cum obstantes hostes transitu Sani fluminis eum arcerent, auxilio eidem accessit Ascheberglus cum ducentis equitibus ac minoribus machinis, qui repulso hoste viam aperuit. Ex eo loco Hammerschildius, *Hammerschild.* Gorgasius, & Ascheberglus cum tribus legionibus Premislaviam *Gorgas Premislaw* versus ire jubentur, circa quod oppidum Nobilium & agrestium manus coiverat, quorum duas cohortes deprehensas illi conciderunt, & centum amplius impedimentorum vehiculis potiti sunt. Sed iidem dum obscura nocte Sanum fluvium transire conantur, fracta glacie non procul oppido quinquaginta equos aquis haustos amisere. Insidebant isthoc quadringenti Poloni & aliquot Judæorum centuriæ, valido alias muro cinctum, ac loci situ firmum, ut assultantes equites facile arcerentur. Igitur eodem missus Duglassius cum valida peditum manu ac duabus machinis, qui cum adventu suo eas displosisset, oppidani post modica inter eruptiones damna accepta dataq;, super deditione agere cœperunt. Ea in tractatione à Rege nuncius venit, Czarnecium validis cum copiis adesse, ac medium se Regi atque Duglassio inserere conari, eoq; ipse quantum posset, inde recedere jussus est. Igitur abrupta tracta-

1656. 3. Martii.

tractatione hic Jaroslaviam versus properat, cui excipiendo Rex toto cum equitatu ad mediam usque viam occurrit, ac sequenti die in castra ad Jaroslaviam deduxit, nullo damno accepto, cùm Czarnecius non nisi levi velitatione extremum agmen lacesseret.

Rex Jaroslaviam pervenit.

§. 8. Interim hostis, qui Jaroslaviam insederat, adventu regis territus profugerat, vacuumque oppidum isti reliquerat. Eò antequam Rex perveniret, remittente gelu lutosas vias exercitus summa cum difficultate eluctabat, præcipuo impedimentorum labore, quæ ideo longius à reliquo agmine incedebant. Id cùm hosti intellectum esset, qui semper modico ex intervallo Svecorum iter legebat, mille amplius Poloni impedimenta ultra Sanum adhuc hærentia invaserunt, quibus tuendis nonnisi Laurentius Krusius cum ducentis quinquaginta equitibus relictus erat, hisque improvisò circumfunduntur, quòd nostri propter interjectam sylvam longius ipsos prospicere non potuissent. Igitur pugna conserta Krusius acriter licet connixus numero obrutus cessim ire cogitur, non amplius tamen quàm sexaginta suorum desideratis, & aliquot impedimentorum vehiculis. Et quia tumultu excitato aliquot Svecorum legiones in auxilium isti adproperabant, hostis statim confusis ordinibus in tuta se subducebat. Jaroslaviam Rex delatus, opulentum oppidum dies aliquot exercitui ad quietem concessit, quem iter isthoc non parum imminuerat & afflixerat. Nam non solùm aliquot Quartianorum millia deseruerant, ad populares suos regressi, sed & plurimos Svecorum, dum cibaria aut prædam consectati palantur, efferati agrestes trucidaverant, qui & quos lassitudo aut morbus agmen relinquere coëgerat, quorum magnus numerus ob celeritatem profectionis, & sævitiam cœli erat, nulla miseratione occidebant, sic ut vix ulla res toto hoc bello regiis copiis tantam cladem intulerit, quàm iter hoc Jaroslaviense. Cæterum Rex ut eo tutius ad oppidum istud consisteret, munitionibus suburbia amplecti instituit, ut totus exercitus intra illa metari posset, operique manus statim admota est. Sed quia dimidio ab urbe milliari angustus ad oppidum aditus erat, quem castello utique munire placebat prohibendæ subitæ hostium irruptioni, trecenti milites ad opus ibi faciendum destinantur. In hos Czarnecius subito è vicina sylva assultum dabat, & occurrentem tribunum Braunium, qui cum trecentis equitibus operarios protegebat, post unius horæ velitationem pellebat, cæsis quadraginta equitibus ac compluribus operariis, etsi magna horum pars interea trans pontem Sani apud Jaroslaviam evaserat, ac nisi vigilantia Regis virtusq; præstò fuisset, qui primus equo celeriter conscenso adstantem peditum manum in hostes rapuisset, Czarnecius unà cum Braunio per pontem in oppidum, ipsaque castra irrupisset, magnas sine dubio turbas daturus. Sed cùm emissi longioribus tubis globi Polonis circa aures sibilarent, Czarnecius converso repente agmine turbatis ordinibus trans angustias in sylvam evasit, centuriis aliquot suorum desideratis. Mox Rex assumtis aliquot equitum legionibus, & Wittenbergio cum reliquo equitatu præter Quartianos insequi jusso Czarnecio institit, ac multos tardius fugam molientes concidit, ultra sesquimilliare in vesperam usque fugientes urgens, sic ut ea nocte in castra redire non posset. Sed quia Sapieha cum Quartianis apud peditatum in castris substiterat, horum quatuor turmæ occasione ex absentia Regis arrepta deserebant. Quas tamen duæ legiones equestres, quæ primariam stationem in castris obibant, persecutæ unam turmam centum capitum in castra retraxerunt. Sapieha, qui ignarum se hujus proditionis simulabat, fidem suam ostentans postero die omnes suos Quartianos extra oppidum ordinibus explicatis disponebat, ac apud Regem cum equitatu reversum multis cum execrationibus testabatur, eam desertionem se inscio & invito factam, eoque noxios, qui omnes inermes, ac in pedes demissi adstabant, offerebat, ut Rex in eos exemplum statueret. Qui tamen precantibus veniam promittebat, armaque restitui jubebat, sed vix paululum progressus erat Rex, cùm tumultus repente ortus est, fremente milite Svecico, hos esse proditores, qui omnibus ipsis exitium sint illaturi, quos præstet in vestigio concidi, & eorum equos atque arma inter nostros

Kruus.

Periculosus exercitus Svecici status 28. Febr.

1656. 5. Mart.

San.

Braun.

6. Mart.

1656. diſtribui. Nec mora è legionibus, quæ ante oppidum conſtiterant, in iſtos impetus fit, præcipuo Bretlachianæ legionis furore, ut illorum magna pars concideretur. Ac tanta erat conſternatio, ut Sapieha cum omnibus Quartianis trucidatus fuiſſet, ni Rex cum Duglaſſio nudato gladio advolans ſævientes compeſcuiſſet, omnibus ductoribus legionis Bretlachianæ in cuſtodiam datis.

Rex Jaroſlavia diſcedit. §. 9. Decretum antea fuerat Regi Leopolim invadere, ut è propinquo Coſaccorum auxilium ſibi adjungere poſſet, quorum Dux Chmielinscius *Chmielinski.* hactenus pronum ſe rebus Svecicis oſtenderat, idoneam modò erumpendi occaſionem præſtolatus. Sed nunc maturè in vicina Boruſſiæ regredi ſatius viſum, ne hoſtis univerſa vi excita medium ſe infereret, ac intercluſo itinere à reliquis ſuis copiis ipſum arceret, & quia omnia rebellione ardere ac præſidia Svecica paſſim per Poloniam oppugnari audiebat. Nec Brandenburgicus quantumvis rogatus ad diſtrahendum hoſtem uſpiam ſe movebat, ſeu hoſtium ſolicitationibus non ſatis acriter reſiſtens, ſeu quòd Rege in anguſtum redacto lautiores ſibi ab eo conditiones ſtipulari poſſet. Nec multum ad ſummam rerum proficiebatur, quòd *Wreſowitz* Wreſowicius Comes interim agreſtes rebelles per majorem Poloniam acriter depexos dederat. Tum indies circa regem hoſtium numerus gliſcere, tanto cupidius Nobilibus juxta atque agreſtibus concurrentibus, quòd fidem adhiberent mendaciis eorum, qui de morte Regis ac internecione Svecici exercitus, quæ optabant, velut vera & jam patrata paſſim vulgaverant, quæ à malevolis in majus ſubinde aucta totam per Europam fama differebat. Et ſanè uti Svecicus miles continuis laboribus, inclementia cœli, difficultate viarum morbisque valde attritus erat, ac indies minuebatur, ita contra Polonorum copiæ augebantur, toto è regno turba convolante. Reditu decreto *Stoltzenberg.* Rex Stolzenbergium & Wejerum tribunos præmittebat, ut catervis, quæ ad ipſum tendebant, ſignificarent retro Warſaviam ſe conferre, & ipſius adventum præſtolari. Hi aſſumtis ſedecim ſclopetariis dimidio ſupra *Sendomirs* Sendomiriam milliari cymbam ingrediuntur, Sano flumine, inde Viſtula devehendi. Mox infra Sendomiriam ingentem Polonorum multitudinem invenerunt, qui per quatuor milliaria agreſtes inſtigaverant ad eam cymbam invadendam, ſed quos aliquoties ingruere conatos Sclopetarii continuis diſploſionibus depellebant. Ita iſti incolumes Janowitzam *Janowitz.* delati, terreſtri inde itinere Warſaviam pervenerunt. Ob profundas luto vias machinæ majores, & pars adparatus bellici octo magnis cymbis imponuntur, Sano flumine per triginta ſex milliaria devehendæ, addito ducentorum peditum præſidio ſub Chriſtierno Carolo Lillienbergio, *Chriſter Carlſſon Lillienberg* cui injunctum machinas Sendomiriæ ſub arce in terram exponere, & ſtatim commodo prope id oppidum loco pontem moliri, caſtello ad eum tuendum excitato, quod Rex ibi Viſtulam ſe ſuperaturum crederet. Cum reliquo exercitu Rex Jaroslavia movens primo die *12. Mart.* non niſi duo milliaria conficere poterat, ad oppidum usque Przeworſcium, *Przeworſs* ubi ad meridiem usque altero die ſubſtitit ad Czarnecii deſtinata exploranda. Ab hoc oppido cùm Rex diſcederet, aliquot Polonorum ſigna *13. Mart.* adparebant, qui cum extremo agmine velitati non ſine damno repulſi ſunt. Eo die non niſi unum milliare confici potuit, viis uligine verna, & paludoſa regione ita lutoſis, ut equi ad ventrem, currus ad axes usque ſubſiderent. Unde & magnam partem vehiculorum, ne hoſti prodeſſe poſſent, igne delere neceſſum fuit. Pernoctatum eſt in campo apud vicum Trzincam. Heic Czarnecius, perſpecto Regem Sendomiriam verſus tendere, & ipſe ad ſiniſtram hujus Viſtulam verſus non procul à Svecico agmine incedebat, quòd eundem à Viſtulæ acceſſu excluderet. Interim ſingulis horis lateri aut extremo agmini aſſultare, caſtris ita prope poſitis, ut ignes è Svecica ſtatione conſpici poſſent. Eum Rex diſploſis duabus machinis ad pugnam provocabat, cujus ipſe cupidiſſimus erat, ut laxius incedendi ſpacium nanciſceretur, quin & ſequenti die ad meridiem usq; copiis in aciem *14. Mart.* explicatis expectabat, ſed Polono pugnæ copiam non faciente Rex Guſtavum Oxenſtiernam cum caterva equitum & dimacharũ præmiſit ad pontem Wiſ- *Wisloc.*

loco

1656. Sincler. loco fluvio injiciendum, quem eo die exercitus transiit. Eo loco Sinclerus tribunus à Duce Adolfo Joanne cum quadringentis equitibus missus ad Regem incolumis pervenit, per medios hostes iter tantilla cum manu emensus. Inde exiguis itineribus per triduum viis molestissimis ad Niscovium oppidum tribus à Sendomiria milliaribus perventum, situ valde opportuno & aquis fere circumfluum. 18. Mart. Eo die Czarnecius qui Svecos semper insecutus fuerat, modò heic modò ibi assultans parum aberat, quin magnam confusionem in exercitu Svecico dedisset, nisi vigilantia & dexteritas Regis obstitisset. Quia enim exercitus loco tam commodo metatus tutiorem se adversus irruptiones hostis rebatur, Rex ei tot per dies difficultate viarum & fame ob amissam impedimentorum magnam partem fatigato nonnihil quietis indulgere constituerat, eoque pabulum longius peti, quàm prioribus diebus jusserat, quòd haut crederet, hostem per difficiles viæ angustias filatim accessurum. Ast iste callidus & promtus sub vesperam, cùm magna pars equitum Svecicorum pabulatum discessisset, & reliquæ legiones equis descendissent, cum aliquot millibus fere Nobilibus è sylva haut longè dissita erupit, extremamque stationem quinquaginta equitum, inde primariam sub ipsa castra pepulit. Eum tumultum Rex primus fere omnium sensit, ac ipse propria manu duabus machinis inflammatis signum dedit, ac tympanotribas classicum pulsare jussit, inde conscenso equo peditum stationem, aliasque peditum legiones in hostem duxit. Ea res impetum hostis, qui aliàs tota castra repente turbaturus erat, stitit. Kurk Berends. Interea Gustavi Kurkii & Fabiani Berendii legiones Finnicæ equis conscensis adcurrerant, quas conspectas ipse Rex in hostem rapuit, ac hunc terga vertere cœgit, tam promptè sibi occursum iri haut sperantem. Interim & Duglassius cum aliis legionibus citato cursu advolabat, ac Wittenbergius cum reliquis ruebat. Rex quantum poterat, hostem impetu persequebatur, quòd spes esset insignem cladem eidem inferendi, antequam per angustias viæ iterum evaderet. Ast Czarnecius sylvam bis mille agrestibus insederat, qui in subeuntes cum Duglassio legiones tubas longiores displodebant. Unde hic, 1656. qui peditatum ibi hostilem subsistere crediderat, impetum in istas vertit, Rege etiam cum suis eodem ruente. Sed cùm agrestes duntaxat eos esse innotesceret, Rex Czarnecium persequi institit, Duglassius post modicam pugnam in sylvam penetrans mille ducentos agrestium trucidavit, reliquis hinc inde dilapsis. Inter istam moram Czarnecius raptim cum plerisque angustias evaserat, ut rege adventante, non nisi aliqua vexilla citra restarent, quæ & impetu in ipsa dato deditionem facere sunt coacta. Is dies neque Svecis à damno immunis fuit, ducentis equitibus à Czarnecio primo assultu cæsis, nonnullis captis, & multis pabulatorum desideratis. Propositum tunc Czarnecio fuerat à fronte Regem invadere, Palubinio inter eum Palubinski. tumultum cum tribus equitum millibus à tergo ingruente, sed cujus iter difficiles viæ per duas horas retardarunt, qui & cùm è dato signo Svecos pugnæ promtos intelligeret, longius procedere ausus non fuit.

§. 10. Rex cùm animadverteret, Sapieha deserit. nullo sibi tempore ab irruptionibus hostis cautum, hisce avertendis constituit prævalidam catervam longius agmini præmittere. Sed cùm proprium militem tam periculosæ stationi adhibere dubitaret, qui facile ab hoste circumventus perire poterat, satius visum Joannem Sapieham cum suis Quartianis, qui hucusque regem secutus fuerat, huic usui admovere, si utique transfugere sederet, minore nunc noxa abiturus, quàm si fortè in ipso prælio aciem turbaret, igitur is duo milliaria reliquum exercitum præcedere jubetur, vile damnum, si aliqui eidem subjectorum cecidissent, ut tumultu excitato Rex spatium nancisceretur exercitum disponendi. Qui & eo die sesquimil- 18. Mart. liare à castris Svecicis Sendomiriam versus progressus est, in oppidulo Plava stationem per noctem acturus, Plava. donec Rex proximo die eodem se- 19. Mart. queretur. Enimvero quia isti constabat, quantis mox copiis Rex obruendus erat, objectis ingentibus fluviis Sano ac Vistula, quorum ripas hostis San. insederat, qua Svecos nullo modo perrupturos credebat, tunc molestis viis, continuis vigiliis atque laboribus debilitatos, jam scopum prodi-

1656. tionis suæ assecutum se rebatur, Rege in eas angustias deducto, unde elabendi nulla ratio foret. Eoque cùm jam veniæ apud Joannem Casimirum certus esset, quod diu meditatus erat flagitium, noctu ad Polonos cum tribus fere Quartianorum millibus transfugit, jurisjurandi, humanitatis ac insignium donorum, queis à Rege mactus fuerat, oblitus. Sic ut Polonorum nemo apud Regem persisteret præter Niemericium summum excubiarum præfectum, & Coritzcium tribunum, quorum hic Regem in Daniam usque prosecutus demum bona cum ejus venia in patriam revertit. Qua desertione maturè animadversa Rex apud legiones denuntiavit, ut quilibet asperrimæ pugnæ, quæ imminere videatur, se paret, nec aliam quàm in manibus salutis rationem spectet, quòd cùm per Sapieham exercitus Svecici conditio, & pleraque ipsius destinata hosti prodita sint, is sine dubio vi invasurus prærepta jam commoditate locorum, ac Sendomiria & Vistula ipsos planè exclusurus sit. Et sanè non obscurum erat, quàm arduum futurum esset, vi Sanum perrumpere, cujus adversam ripam Sapieha Witepscius cum octo millibus insederat, excitatis munitionibus, qui cum si Rex manus consereret, Czarnecius à tergo & lateribus incubiturus erat. Sed quia Sendomiria Svecico præsidio tenebatur, quò & jam Christiernus Caroli pervenerat, pontem navalem struere orsus, judicabat Rex facilius se ibi transitu Vistulæ potiturum, aut si & is intercluderetur, retro Cracoviam versus tendere statuerat, ibique munitis castris considere, quoad hosti in vastata regione necessitas adferretur copias dividendi, ipsique spatium præberetur aliò se recipiendi. Ea destinata Rex Sapiehæ aperuerat, qui & Czarnecio planè fidem fecerat, Regem utique Cracoviam petiturum, & adventu Regis pontem apud Sendomiriam brevi absolvendum, quem ipse nemine impediente superaturus sit, Lubomirscio, qui ea parte servabat, haut satis valido ad transitum prohibendum, & Regem superato flumine facile quà velit perrupturum, cui nihil magis optetur, quàm præliandi occasionem nancisci, invictis statario pugnæ genere Svecis. Ast ea via interclusa Svecico exercitui fame extabescendum esse. Igitur Czarnecius prodito Regis consilio, simul audiens pontem apud Sendomiriam cæptum, & arcem ibi à Lubomirscio oppugnatam unà cum castello acriter resistere, haut consultum judicabat, cis Vistulam vestigia Regis amplius legere, qui & jam prope Sendomiriam attigerat, ubi favente arce & castello ad caput pontis excitato quandocunque placeret Vistulam transire posset. Unde omisso exercitu Svecico tribus supra Sendomiriam milliaribus Vistulam partim cymbis, partim natando transmittere summa celeritate cæpit. 1656.

Niemeritz *Coritzki.* *20. Mart.* *Sapieha Witepski.* *Lubomirski*

§. 11. Interim Rex Sendomiriam prætergressus dimidio infra id oppidum milliari castra nullo impediente posuerat in angulo, qua Sangus Vistulæ infunditur. Unde statim subtribunus Ekebladius & præfectus turmæ Otto Wilhelmus Fersenius ad Christiernum Caroli mittuntur cum mandato, ut castellum & pontem summa vi tueatur. Tum media nocte duabus machinis displosis signum adventus datur, quibus Christiernus pari numero respondit. Sequenti die Rex assumto equitatu unum milliare viam retro legit ad explorandum, num hostis secutus sit, ac ut castra, in quibus aliquot dies persistendum erat, pabulo instrueret. Ea tamen nocte in castra rediit, cùm nihil planè hostium animadvertere posset. Et quia conjectando assequi non poterat, quò Czarnecius vertisset, aliquot catervas in diversas partes emisit isti investigando. Interim Christiernus Caroli quinque dies ante Regem Sendomiriæ adpulerat, ac machinas sub arce in terram exposuerat, belli paratu in arcem collato, simul pontem infra oppidum extruere cæperat, castello ad illum tuendum excitato. Eodem tempore Lubomirscius quoque Sendomiriam accesserat, ac oppidum arcemque aliquoties assultans acriter repulsus fuerat. Sed quia munitiones tam propere ingruente hoste Christiernus perficere non potuerat, Polonus machinis ad Vistulam, & hominibus qui eas tractabant potitus est, iisque arcem quassare instituit. Et cùm qui in aëre erant id parum curarent, ac ventus à Vistula arcem versus vehementer flare inciperet, Lubomirscius granaria ripæ fluminis imposita inflammari jubebat, sperans ignem à vento in arcem quoque

Rex Sendomiriam attingit. 20. Mart. *Ekeblad Fersjen.* *21. Mart.*

que

Gesta ad Sandomiriam
d 24 Marti 1656. quando Ser Rex Sueciæ structo
ponte navali Vistulam traiecit, vbi non solum Arx Sādomiriēsis,
sed et Castellum ad defensionem pontis tumultuario erectum à
duob' Polonorū Generalibus Lubomirscio et Czarneckio vehemētissime
oppugnatum fuit, Vrbe ipsa Sandomiria à Polonis in cineres redacta;
Ser. vero Rex postquam milites suos præsidiarios vt et partem
Commeatus incolumes ex Arce eduxerat, ipsam subiecto pulvere
pyrio cum duobus Polonorum millibus in aerem excuti et
elidi iussit, aspicientibus Polonicis et Lithuanicis
copiis in tres Exercitus divisis.
Mon: S. Pauli.
Monast: S. Iacobi

Notarum Explicatio .
A. Urbs Sandomiria B. Castellum Tumultuarium ad defendendum Pontem, quod à Lubomirskio magnis viribus oppugnabatur sed à Suecis sub Capitaneo Christer Carlsō magnanimiter defendebatur. C. Arx à Czarnezkio validissime impugnata. —
D Sueci sub Protribuno Tornschiold, qui præsidiarios milites ex arce eductos Schaphis imponebant incolumesq ad Regem perducebāt.
E. Czarnezkii exercitus eductionem præsidiariorū impedire studens
F. Arx subdita pulvere ... eversa G Tormēta Suedica ad defensionem arcis posita
E I D B delin
A
S. Petri
Colleg. Soc. Iesu
Templi Corporis Christi.
B.
VISTULA FLUVIUS.
Tres Scaphæ militibus repletæ, quæ flumine adverso ad littus H tendunt, præsidiariosq ex arce reducūt incolumes.
Tormenta Suecica in subsidium Protrib. Tornschold disposita.
1 . S. R . Maj. Sueciæ . 2 . Illust Princeps Carolus Magn. Marchio Badēsis . 3 . Illust: Dn. Philip. Prīcep. Pal: Sulzbac . 4 . Illust Dn. Capi ... Mareschall. Comes Wittenbergius . 5 . Illust: Princeps Carolus Dux Megapol . 6 . Illust: Dn. Com. Claudius Tott. Gen. et Senator Regni . ... Illust Dn. Com. Iacob. de la Gardie Senator et Gen 8 . Illust · Dn. Com. Duglas. Gen . 9 . Illust Dn Henric. Horn Gen Excubiarū præfect.

N. 34.

1656. que dilatum obsessis deditionis necessitatem impositurum. Sed quia eo ipso momento ventus ad latus ab arce oppidum versus declinabat, protinus id flammam concepit, quæ præter unum templum & paucas domus omnia depopulabatur. Inter ista Rex curam *Bulov.* castrorum & peditatus Bulovio, summo vigiliarum præfecto commendabat, adjunctis duabus equitum legionibus, ut statim struendo per Sanum *24. Mart.* ponti manum admoveret. Ipse summo mane cum equitatu ac sexcentis dimachis dimidio à castris milliari ad ripam Vistulæ Sendomiriæ adversam *Sparr.* ascendit, ubi Carolus Sparrius tribunus cum dimachis protinus ponti excitando operari jubetur. Eodem tempore quoque Czarnecius cum plerisque suorum Sendomiriam accesserat, qui conspecto Svecorum circa exstruendum pontem labore, eo acrius ad expugnandam arcem incumbebat, quod ea capta non parum Regis destinata turbatura esset, paratu bellico, qui in eandem congestus erat, pariter intercipiendo. Is igitur adventu regis machinas quidem abduci jubebat, sed isto inspectante arcem & castellum ad pontem aliquot locis ex oppido summa vi oppugnabat non sine suorum strage, donec Rex è duodecim machinis cis Vistulam dispositis catervas hostium impeteret, ac suis in arce respirandi spatium faceret. Cæterum cum Rex respiceret arci trans Vistulam à se subveniri non posse, quæ & diu tantam vim hostium sustentura non erat, præsertim quia jam Czarnecius per fenestras ædium dispositis dimachis arcem accessu Vistulæ disclusefrat, præsidiariis servandis Toerneschil- *Toerne. schild.* dium subtribunum cum centum peditibus tres majores cymbas conscendere jubet, quas juxta citeriorem ripam adverso flumine subactas, inde secundo flumine obliquo cursu delapsas, sub ipsam arcem ripæ adplicaret, tum præsidiarios ex arce, & quantum paratus bellici posset, istis imponeret. Jussa hæc quantumvis ardua Toerneschildius promte executus est, ac cymbis sub arcem adplicitis stationem hostilium equitum inde pepulit. Sed desultores, quos lapideis ædibus arci ac flumini interjectis Czarnecius imposuerat, cum Svecicis peditibus acriter certabant, indignantes non solum ipsis invitis aditum ad arcem apertum, sed & brevi tempore octoginta dolia pul- 1656. veris pyrii, multumque paratus bellici, & scriniorum sarcinarumque præter ipsorum ora in cymbas comportari. Ex quo Lubomirscius & Czarnecius judicabant, Svecos mox arcis defensionem abdicaturos, eoque ex omni parte copias suas propius admovebant arci simul cymbisque intercipiendis. Eo animadverso Toerneschildius præsidiarios centum numero cum præfecto Cronlothio ex arce evocat, paucis in *Cronloth.* via desideratis, cymbisque imponit; sed quia tempus non ferebat omnem paratum bellicum exportari, trecenti centenarii pulveris, & magna vis repletorum granatorum, (quinquaginta magna erant, quater mille minora) fornicato conclavi tribus ferreis januis munito recondebantur, adpositis à Gabriele Anastasio ardentibus funibus foribusque occlusis. Qui tamen dum tardius molitur, & ad cymbas cum triginta gregariis sese recipere conatur, ab ingruentibus omni ex parte hostibus opprimitur, & cæsis gregariis ipse capitur. Sed Toerneschildius cum reliquis ante hostium ora superato flumine ad Regem incolumis pervenit. Arcem præsidio va- *Arx Sendomiriæ in aërem evibratur.* cuam inde Poloni ex omni parte invadunt, velut luculenta præda potituri, ac jam tympanis tubisque victoriæ signum dabant, cum dicto citius pulvis granataque flammam concipiunt, totamque arcem, & bis mille homines in aërem horribili cum fragore evibrant. Ita Polonorum exultatio momento in luctum vertit, quam cladem tamen propinqua spes universum exercitum Svecicum delendi solabatur, quem nullo modo manus suas evasurum crediderunt, in antecessum jam nunciis Svecicæ internecionis passim dimissis.

§. 12. Ast Rex cum intellexisset *Rex trans Sanum evadit, Lithuanosque profligat.* Czarnecio in prodivi fore, transitu Vistulæ apud Sendomiriam ipsum arcere, quod ponte licet absoluto, per altiorem ripam & angustias viarum singulis turmis in aperta camporum enitendum esset, omisso isto itinere per Sanum fluvium Lithuanorumque ibi castra erumpere statuit. Eoque sub vesperam cæptum pontem dissolvi, materiamque ad Sani ostium devehi jussit, eo loco pontem moliturus. Et quia conjiciebat, omnes Czarnecii copias haut ita cito Vistu-

1656. Vistulam potuisse superare, denuo cum equitatu per duo amplius milliaria Baranovam progressus desertorem Sapieham cum quatuordecim Quartianorum turmis cis fluvium deprehendit, quem post brevem pugnam fudit, trecentis cæsis, quatuor vexillis captis, maximam partem in Vistulam compulit, ejus undis suffocandam, ipse sequenti die magna cum annonæ copia in castra reveᶜtus. Cæterum ibi pontis structura tardius procedebat, quòd in adversa ripa consistentes Lithuani loricam secundùm flumen excitassent, ac opus facientes machinis tubisq; valdè infestarent, cæsis prope omnibus fabris, sic ut non nisi citerius fluminis brachium insterni posset. ad insulam usq; in medio fere alveo sitam, unde ad alteram ripam latiores aquæ labebantur. Sed cùm eo loco diu morari haut tutum foret, ne Polonis trans Vistulam consistentibus spatium daretur cum Lithuanis se jungendi, impensè audere Rex statuit, ac in conspectu hostium, superato flumine, in adversa ripa stationem capessere quantocunque dispendio ad extrema pericula declinanda. Igitur quinquaginta machinas ad ripam fluminis disponere, inde pedites, ac retro eos equites in aciem explicare, hostibus ex adversa ripa cum admiratione spectantibus, &, quid acturus Rex, esset conjectare haut valentibus. Hos ut illuderet atque turbaret, Rex Gustavum Krusium & Ditericum Capellum tribunos cum trecentis peditibus tres cymbas ad insulam clam hostes deductas conscendere jubet, ut quando machinarum tonitrua, & tympanorum tubarumque strepitum audirent, ad hostilem ripam traijcerent, ac quem ibi ceperint locum obnixè tuerentur. Et quia plures cymbæ in promtu non erant, tres illas statim remitterent, plus militum transvecturas. Quæ ausa feliciter successerunt. Nam crepusculo inumbrante machinæ Svecicæ in castra Lithuanica fulminare, & clangore tubarum, tympanorumque strepitu omnia resonare. Mox jussu Regis peditatus per pontem in insulam, inde in partem pontis strui cæptam transibat. Interim Krusius & Capellus cum cymbis alterum brachium fluminis transmiserant, ac fruticetis tecti vicinas Lithuanorum munitiones expugnarant, stationemque ibi ceperant. Eum inter tumultum hostis arreptis armis quò se verteret attonitus hærebat, cùm jam Svecos in suis castris conspiceret, & pontem tamen nondum absolutùm nosset. Nam initio quidem è munitionibus suis magno numero machinarum & tuborum fulminabant, queis non parum damni Svecico peditatui intulerant, inter alia globo machinæ inter crura Regis citra noxam transvolante, ut tamen ejus faciem vestesque & calceos pulvere oppleret. Mox tamen conspectis intra munitiones suas Svecis terrore correpti, velut Rex toto cum exercitu tergis ipsorum immineret, trepidi castris se ejicere, ac relictis machinis signisque ac sarcinis in fugam ruere. Interea nonnulli Svecici pedites paulo infra castra flumen nando superarant, & aliquot hostium cymbas ad suos pertraxerant, qui castra hostium deserta, istosque in fugam effusos conspexerant. Unde Rex statim manum peditum, simul ducentos equites traijci jussit, de hostium fuga clarius exploraturos. Ipse per noctem in insula consistens pontem maturari urgebat, opere ita alacriter procedente, ut adhuc ante lucem aliquot equitum legiones transirent. Sequenti die totus exercitus insecutus est, maximum si quod unquam periculum eluctatus, duobus ingentibus fluviis inclusus, cum à tergo Czarnecius cum decem millibus, à sinistra Lubomirscius cum sex millibus, & à fronte Witepsciensis octo Lithuanorum millibus succinctus imminerent, præter multa agrestium millia, qui omnes Svecorum internecionem spe præsumserant, eamque velut jam patratam tota Europa sparserant. Sanè Viennæ, Wratislaviæ, ac Gedani clades Svecorum, ipsiusque Regis cædes ita distinctè descripta imprimebatur, ut istos fuisse spectatores diceres, ejusque mendacii fides multorum animis pertinaciter hæsit, sic ut aliqui eam persuasionem post biennium demum Rege ad Hamburgum conspecto exuerent. In castris Lithuanorum octodecim machinæ æneæ, & aliquot ferreæ, viginti octo signa, aliquot centuriæ vehiculorum cum multis pecoribus & magna annonæ pabulique copia inventa cum

Marginalia: 25. Mart. — La Chapelle. — 26. Mart.

Conflictus inter SVECOS et LITHVANOS
dimidio ab Urbe Sandomiria milliari .
Vbi Ser. Rex Sueciæ Carolus Gustavus, a tribus hostium exercitibus se
fermè circumceßum videns, parte suorum Cymbis aliquot impositâ rapidißimum,
juxta ac periculosum flumen Sanum transijt, munitaque Lithuanorum Castra ab
3000 militibus sub Duce Sapieha palat. Witebscensi defensa expugnavit ; postmodũ
vero cum integro suo Exercitu Sanum traiecit, præsentißimo periculo non sine sin-
gulari Numinis benignitate ereptus. die 25. Martij Anno . 1656 .
Campus qua parte Vistula Sandomiriam alluit vbi Generales Lubomirski
et Czarnetzki cum exercitibus suis circiter 20000. milit consistebant .
VISTVLA
FLVVIVS

Mons S. Crucis
Oppidum Sawigost
Arx
Castra Lithuanorum
Fuga Lithuanorum

N° 35.

1656. cum multis captivis, quæ præda Svecico exercitui magno solatio cessit, qui nunc tanto periculo defunctus se recreabat. Immissæ tergis fugientium catervæ quadringentos amplius tardius molientes conciderunt. Rex instrumentum bellicum & plerasque sarcinas tum & peditatum cymbis impositum accelerando itineri Warsaviam secundo Vistula demisit, quò & ipse cum equitatu ripam legens incolumis pervenit, exercitu trans flumen circa Pragam disposito, ut post tot exhaustos labores quiete se reficeret.

29. Mart.

5. April.

Clades Svecorum ad Warcam.

§. 13. Enimvero non eadem fortuna FridericumMarchionemBadensem Regis affinem prosecuta est. Jussus is erat, manum aliquam Regi obviam adducere, viginti quatuor equitum, decem dimacharum signa erant, quo tutior adversus vim Polonorum Jaroslavia regressus foret, monitus tamen accuratè caveret, ne quod damnum ex improviso sibi à Polonis inferatur. Is cùm in sinistra Vistulæ ripa itinere facto Janovitzam pervenisset, Weierum tribunum obvium habuit, à quo Regem per alteram Vistulæ ripam descendere intellexit. Igitur & ipse converso itinere Warsaviam retro concedere instituit, & Warcam regressus jam erat, tutusque maturanti receptus patebat, ni desultorum legionem tardius incedentem eum per diem Warcæ expectasset. Unde postero die oppido isto digressum Poloni assequuntur, ac postremum agmen morari incipiunt. Marchio suis in aciem dispositis, cùm citra pugnam evadere non liceret, obfirmato animo cum Polonis prælium committit, qui duodecim bellatorum millia explebant, Sveci numero licet longè inferiores per duas horas densatis ordinibus hostem sustinent & aliquot Polonorum centurias cædunt. Sed numero obruti, cùm nec pauci ipsorum caderent, & multi tirones nondum Polonico pugnandi generi essent adsveti, aut apud impedimenta hærerent, campo cedere, aut fugæ se mandare cogebantur. Ex istis quingenti circiter proxima nocte Warsaviam evasere, quò & sequentibus diebus non pauci pervenerunt, qui sævitiam hostium latebris sylvarum & paludum declinarant. Centum sexaginta capti, reliquos ferrum hausit. Ipse Marchio Fridericus, Slippenbachius comes, Pensius & Wejerus tribuni, & Secretarius Eduardus Philippi Ehrensteinius cum ala Finnonum centum octo equitibus constante Czierscam se conferunt, ac raptim inter vetustos muros sese communiunt, cibariis è vicino prædio comportatis proximasq; ædes inflammant, ne Polonis prodesse possent. Inter ea rudera per biduum sustinent, extrema tolerare parati, Polonis bina vice ad deditionem eos invitantibus, queis isti nihil aliud responsi dabant, quàm ut propius subeuntes telis prosternerent. Sed cùm Polonis nuntius veniret, Regem superato Sano Warsaviam versus tendere, repente Warcam se subducunt. Unde qui Czierscæ inclusi fuerant, haut diu morati Warsaviam iter properant, quò & non sine periculo sequenti die per volitantes passim Polonorum catervas perveniunt.

Warca.

28. Mart.

Pens.

1656.

Ehrensteit.

Cziersco.

29. Mart.

Per alia Poloniæ loca interim gesta.

§. 14. In aliis quoque Poloniæ partibus hostilia fervebant, etsi modico ad summam rerum momento, ac furori multo passim sanguine litabatur. Inprimis atrocitatem facinoris exsuperant, quæ à Polonis exitu superioris anni Wieluni patrata sunt. Agebat ibi Wresowicius Comes cum sat valido præsidio, Polonis ob sævitiam cumprimis invisus. Ad eum opprimendum consilia ineunt, qui in vicinam Silesiam profugerant Nobiles, quorum tres turmæ conglobantur Duce Castellano Babimoscio, cui cum equitum & dimacharum manu Kolaschius quidam sese adjunxerat, agrestibus passim quâ incedebant, se agglomerantibus. Vehiculis illi duobus scalas adduxerant, quibus admotis noctu dormitantibus Svecis mœnia superant, & excubitores ad portam securè agentes citra strepitum confodiunt, portaque aperta suos intromittunt. Oppido tantum inerat militum Svecicorum quantum repellendis Polonis sufficiebat, si arma expedire & in unum coire licuisset. Sed ingruentes subito Poloni omnes viarum aditus obstruxerant, & atroci clamore sublato quoscunque in publico invenerant, trucidabant, ut nemo non latebras circumspiceret. Orta luce Poloni equis descendentes domos irrumpunt, & quoscunque Teutonicam linguam sonantes deprehendunt, jugulant, nullo discrimine, milites, opifices, viatores, quos prodentibus, qui Romanos ritus sectantur, furibunda plebs fustibus contusos, post exanimes porcis lacerandos

Wielun.

Babimoski.

Kolasch.

1656. randos objiciebat. Mulieribus ubera abscindebantur, infantes dissecti porcis cibum præbebant. Sacerdotem manibus pedibusque demum capite truncabant. Per quatriduum ea immanitas desæviit, donec Poloni intellecto Svecorum adventu cum præda in Silesiam facesserent. Obsidebat interim Wresowicium cum octoginta militibus in arce parum munita Babimoscius, acri oppugnatione in cassum tentata, quòd modica ipsi conductitii manus militis foret, ac Nobiles agrestesque rapinis tantùm & cædibus vacarent. Et acriter vim subeuntium arcebant Sveci, donec Cracovia adproperantes aliquot equitum centuriæ istos obsidio eximerent, qui & recipientes se Polonos acriter persequuntur, cæsis centum viginti amplius, nec paucis captis, in quos ad se adductos sævitiæ suæ exempla Wresowitius reposuit. Tum tanta Polonorum immanitate efferatus vindictæ se accingit, ex ipsa Silesia, unde isti eruperant, istos petiturus, ac nullius quem deprehenderet, vitæ parciturus. Unde suburbia Vielunæ & vicos & prædia Nobilium circum incendit. Tum valida cum manu Oschiezam invadit, ubi magna vis grassatorum Polonorum nidulabatur, nec paucos è suburbio Pitschenæ abductos necat. Alia parte Poloni eo tempore ad Cœnobium Wiesnicium quarto milliari Cracovia dissitum ter assultum dederant, sed à præsidio Svecico strenuè repulsi centum quinquaginta suorum desiderarunt. Tum & quæ salinarum fodinas irruperat Polonorum manus à Svecis Cracovia progressis graviter multata dissipatur. Nec omisit Wresowitius conglobatos passim agrestes investigare, ac deprehensos cædibus compescere, latibulis quoque ipsorum inflammatis. Idem à Paulo Wirtzio cum tribuno Yxculio adversus quindecim Nobilium Polonorum vexilla circa Tarnoviam metantia emissus, equites jam discessisse reperit, sed duas peditum cohortes, & impedimenta Tarnoviæ oppressit, ac cæso milite multa cum præda Cracoviam revertit. Porrò eousque tunc furor Polonorum excesserat, ut ipsi mense Majo Lissam polonicum oppidum in finibus Silesiæ situm, quò decem millia exulum è provintiis Cæsareis se habitatum contulerant, ut sacris suis liberè vacare possent, incenderent, oppidanosque atrociter habitos magnam partem trucidarent, nulla alia in optimos cives sæviendi causa, quàm quòd Germanicæ originis essent, ac eadem cum Svecis sacra profiterentur.

Oschietza. Pietschena. Wiesnitz. Yxcul. Tarnow. Lissa.

§. 15. Ast Rex post unius aut alterius diei quietem apud Warsaviam exercitum cis Vistulam traducit, adjunctaque Bogislai Radzivilii manu Bloniam movet, cùm non constaret, in Poloniam majorem, an retro ad Vistulam hostis vertisset, quem utroque casu persequi, & ad prælium compellere constituerat. Quo fine & legiones è Borussia, tum Burchatdum Mullerum & Wresowitium Comitem è Polonia minore ad se evocaverat. Sed cùm cognitum esset, Czarnecium ad Lanciciam consistere, ac inde in Majorem Poloniam iter intendere, Rex Ravam vertit, quò isti occurrere, pugnandique necessitatem adferre posset. Rava Lanciciam, Clodovam, Inoulozam, inde Parosium ibat, si qua hostem comprehendere daretur. Sed hic expedito agmine semper viam anticipans, pugnandi occasionem declinabat, inanibus itineribus Svecos fatigaturus, ac palantes intercepturus, tum & mendacia de misero Svecici exercitus statu spargere, provincialibus ad arma sumenda excitandis. Inter quæ idem tribuno Ridderhielmio Lowitii tendenti nonnihil damni intulerat, subita in oppidum irruptione, cùm iste non satis diligenter exploratores emisisset, ut miles hoste ingruente maturè in arcem recipere se posset. Idem tamen Krusewitzam arcem oppugnare conatus frustra fuit, malè multatis, qui assultum tentaverant. Sed cùm gravia negotia Regem in Borussiam avocarent, is rebus apud exercitum dispositis imperium in eundem fratri Adolfo Joanni confert, cui Carolus Gustavus Wrangelius & Duglassius succenturiantur. Isti injunctum, ut hostem investiget, & præliandi necessitatem eidem adferat, dum ipse ad ordinandas Borussiæ res, & excipiendam Reginam digreditur, ac si hostis in Borussiam descendat, ejusdem vestigia legat, si fortè in angustias compelli queat. Addebatur, ut ex oppidis minoribus & parum munitis copiæ educentur, ac munimenta dejiciantur, ne hostibus usu esse queant.

1656. Rex in cassum Czarnecium persequitur. 7. April. Blonie. Muller. Lanti. Rava. Clodowa. Jnoulotza. Paros. Ridderhielm. Krusewitz.

§. 16. Rege

Serenissimus Princeps ac Dñs Dn ADOLPHUS IOANNES Comes Palatinus ad Rhenũ Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ ac Montium Dux, Comes Veldentzij, Spanhemij Marcæ et Ravensburgi, Dominus Ravensteinij et Mörsi &c.

D. Klöcker pinxit — Gravenm sculp. N.4

Silva in quam Poloni se receperunt
Prælium
Exercitus Suedicus in cuneos

ONESNAM
Joannes, Com Palatin Rheni
Com Carolus G. Wrangelius,
Adimia Ietu
Legionum
17 Finnon sub trib Kurk
18. Trib: Israelis.
19. Gen: Wrezewitz.
20. Trib Sadowski
21. Trib: Arnson.
22. Duval et Kinski.
23. Trib Sikell
24. Odenburg: Prengel.
25. Joan ab Ahlfelt
26. Joachim Lnacle.
27. Ioan: Engeli.
28. L. Bæddekeri.
29 Finni sub Bar Horn.
30. Fabian Berns
31. Wittenbergii
32. trib Wecheri
desultores
Pagus Przedborz 3 milliar gnesna distans
Stagnum
Statio, succorum primaria

N. 36.

1656. *Ducis Adolfi Joannis acta. Snin. 20. April. Moglia. 23. April. Golanitza.*

§. 16. Rege Thorunium digresso Dux Adolfus Joannes Sninam cum exercitu vertit, ubi oppidani præmissis metatoribus armati obviam procedere ausi magnam partem conciduntur. Moglinam progresso Duci nunciatur, in propinqua arce Golanitza Castellanum cum Nobilibus aliquot & ducentis agrestibus hostilia spirare. Igitur placuit manum equitum ac desultorum eò mittere istis in ordinem redigendis. In quos deditionem imperantes, qui intus erant, statim tela emittere cœperunt, nonnullis sauciatis. Unde mox quatuor machinæ adducuntur, quibus porta arcis disiicitur, & Sveci subito ingruentes prohibebant, ne obsessis pontem destruendi spatium foret. Mox iidem palis disjectis pontem pensilem demittunt, arcemque irrumpentes quicquid in armis inventum trucidant. Fœminarum tamen, ne violarentur, curam suscepit Bulovius summus excubiarum præfectus, quas in castra perductas Dux sine lytro in tuta dimisit. Arx ea planè vastata & destructa fuit. Porrò exploratores hactenus consensu retulerant, hostem apud Usciam stativa habere. Unde & Dux eodem vertit, & Godziezam usque arcem progreditur, quam rebelles aliquot Nobiles & agrestes insederant, in præcursores tela ejaculari ausi, sed qui cognito exercitus adventu in diversa dilapsi erant. Ast heic Duci nuntius adfertur, Polonos Posnaniam versus iter intendisse, repentino si possent impetu id oppidum oppressuri. Unde & Dux flexo itinere Ragoznam, inde Jabcovam movet. Ubi exploratores retulere, Czarnecium cum universis copiis ac Nobilum agminibus non procul Gniesna hærere. Nam ad proximos quidem Posnaniæ vicos processisse, sed cum Svecos, qui in urbe erant, eam egregiè munivisse, suburbiis igne deletis, cognovisset, oppugnationem tentare non ausum Gniesnam vertisse. Igitur Dux statim Wresowitium valida cum manu explorandi causa emisit, qui Polonis quibusdam interceptis retulit, Czarnecium fugæ pertæsum, Svecorum adventum decrevisse in diem posterum expectare, ac pugnam fortiter conserere. Unde & ipse Dux rei gerendæ cupidus Gniesnam versus adproperat, præcursoribus per oppidulum Cloczcam præmissis, qui hostes sigillatim è proxima sylva progredi conspiciunt. In eos cum primo agmine Engelius tribunus ire jubetur ad captivos intercipiendos, sed quem validæ hostium turmæ velitatione suscepta retro cedere nullo captivo potitum coëgerunt. Ex quo conjectans Dux hostem retro sylvam consistere maturè nemine obsistente exercitum trans fluentum, quo campus interscindebatur, traductum in aciem explicat. Mox cum Wrangelio loci indole probè explorata statuit ad sinistram sylvæ gradum inferre, ac è latere hostem invadere. Dum ordinibus ita instructis Sveci progrediuntur, Polonorum dextrum cornu in sinistrum Svecicum, cui Wrangelius præerat, se incitat, nam Dux, cum æquata fronte ad latus isti incedere per adsitas paludes non posset, ejusdem vestigia legere compellebatur. Wrangelius igitur manu cum hoste conserta primas ejusdem turmas brevem post pugnam in fugam conjicit. Id cum primum hostium agmen, quod Engelium insectando longius à suis progressum erat, animadverteret, atque ad suos recipere se properaret, simul dimachas è sylva in ipsum jaculantes declinatum iret, inter duo Svecorum cornua delatum ita excipitur, ut pauci admodum evaderent. Inde & dextrum cornu patentiorem nactum campum progrediebatur. Et quia hostis cessim semper eundo ad vicum usque Ziesmarcii vocabulo ultra fluentum recedebat, ubi iterum cum turmis Nobilium pedem figebat, aliquot machinis in locum elatiorem subductis in eum fulminatum est. Interea & postremo Svecorum agmine fluentum transgresso, directis jam in frontem universis legionibus justum prælium consertum est. Heic Poloni aliquoties atroci cum clamore in nostros impetum dederunt, firmatoque ultra solitum pede diu nostrorum machinas, tuborumque longiorum globos sustinuerunt, multis licet passim præcipitantibus, tum & varias artes tentarunt, ut nostrorum ordines solverent, & procurrentes circumvenirent. Sed Sveci jam Polonicarum artium gnari densatis ordinibus, ac non virtute minus, quàm per dexteritatem impetu eluso ita Polonos retuderunt, ut hi post sustentatas complures di-

Godzieza. Posen. 25. April. Ragotzno. Jabcovo. 27. April.

1656. Cloczco. Engel. Prælium ad Gniesnam.

1656. splosiones, ac multas suorum cædes solutis ordinibus citato cursu in fugam se effunderent. Nostri fugitivorum tergis per unum milliare inhærentes ad bis mille quingentos cæciderunt, cùm in prælii loco sexcenti occubuissent, paucos ceperunt, quod exacerbatis utrinque animis, nec Poloni vitæ veniam peterent, nec nostri darent. Duravit id prælium ab hora tertia Pomeridiana ad octavum usque. Ingruentes tenebræ, & ignota loci facies prohibebant, quo minus hosti longius insisti posset. Immissæ tamen fugientium vestigiis catervæ retulerunt, eos Scrodam usque recessisse. Unde Dux Uresnicam ipsos insequitur, & ad tertium jam milliare progressus postera die eosdem denuo invadere statuerat, siquidem firmato pede pugnæ copiam facerent. Enimverò Poloni ita asperè ad Gniesnam multati prælium declinare satis habebant, ac divisis copiis Lubomirscius cum turmis Nobilium Warsaviam versus tendebat. Czarnecius autem retentis secum Quartianis cum eodem se diversa via iturum simularet, verso repente agmine Borussiam iter intendebat, Jacobo Weiero se juncturus, qui cum mille circiter equitibus ad Bromum fluvium consistebat, ut Carolum Magnum Badensem Marchionem è Pomerania cum aliqua manu Slochoviam tendentem interciperet, simul Gedanensibus auxilium ferret. Contra Adolfus Joannes cùm perspiceret hostem celeribus equis confisum in eo summam rerum collocasse, inde ut hinc, expeditum iter rapiens Svecos gravi cum agmine insequentes fatigaret, ac per insidias aut repentinos assultus carperet, incertis adhuc istius destinatis, satius ducebat relicta ad sinistram Posnania versus Notezium flumen flectere, quò Borussiæ propior foret, & Svecicas copias, quæ isto tractu stativa habebant, tegeret, si hostem Warsaviam ire constaret; eodem ipse insecuturus. Sed ubi Dux Pacoschum pervenisset, nuntiatum est, Czarnecium inter Gobloam lacum & Vistulam Brombergam perrupisse, ibique cum Weiero se conjunxisse, quod oppidum paulo ante cæso præsidio Svecico obsequium exuerat. Unde & Dux superato apud Pacoschum Notezio Brombergam recta tendit prælio cum isto certaturus. Sed hic præsidio Brombergæ relicto haut longius in Pomerelliam progressus, ac pugnandi cum Svecis occasiones vitabundus longo circuitu cis Notezium iterum regressus fuerat. Unde Duci operæ pretium visum Brombergam hosti eripere, quæ & facili negotio in ditionem redacta est, ac miles Teutonicus sub Svecica signa receptus, Poloni ademptis armis dimissi. Inde exercitui per triduum quies indulta, donec Rex iterum ad eundem accederet. Porrò prælii ad Gniesnam is quoque fructus fuit, quòd Posnania, & qui ibi agebant Sveci, imminenti periculo eriperentur. Missus fuerat in eam urbem à Rege Claudius Rodlambius, sedandis provincialium animis, qui à nonnullis nostratium malè habiti in Silesiam profugerant. Quorum magna pars ad lares suos rediit, postquam iste injuriam passis satisfieri curasset, qui & denuo fidem suam Carolo Gustavo obstringebant. Ast post, cùm de Rege Jaroslaviam versus iter ingresso tam atrocia spargerentur, in Silesia à malevolis consilia cudebantur, Rodlambio, & Svecico Posnaniæ præsidio opprimendo. Quæ insidiæ detectæ fuerunt per filium civis ejus urbis Romanis sacris addicti, cujus patri Rodlambius justitiam adversus injurias militum administraverat. Qui istis Wratislaviæ intellectis nefas sibi judicabat, hunc de exitio, quod struebatur, non monere. Unde cùm Rodlambius inquisitione facta, quod res erat, compperisset, ac per pestilentiam præsidium ad ducenta capita imminutum esset, ne numero obrueretur, singulari dexteritate suspectos oppidanorum, simul septuaginta quatuor robustos monachos urbe emisit, binis tantùm per singula cœnobia relectis. Recrudescebat tamen periculum, postquam Czarnecius Marchionem Badensem ad Warcam profligasset, qui irarum plenus ob combusta à Svecis Posnaniæ suburbia huc tendebat præmisso primo agmine, & tribus millibus Wartam superare jussis, ut urbem ex altero latere invaderent. Sed cùm isti audissent non solùm Svecos defensionem strenuè adornare, sed & omnes aditus cuniculis pulvere plenis suffossos, id quod Rodlambius spargi curaverat, geminum Sendomiriæ casum veriti intra milliare

Marginalia (left): 29. April. Vresnis. — Brom. — Slochow. — Notetz. — Pacosch. — Goblo. — Bromberg.
Marginalia (right): 1656. — 17. Maji. — 21. Maji.

1656. milliare accedere non audebant donec Czarnecius toto cum exercitu adveniret. Sed quem infelix sibi ad Gniesnam pugna aliò avertit, ac nostris eo loco quietem concessit, donec idem cum Majore Polonia Brandenburgico traderetur.

A Rege in Gedanenses acta. Tott. Neumarc. Gebnitz. §. 17. Rex cùm ante mensem apud Pacoschum ab exercitu digressus esset, Thorunio Claudium Tottium Comitem cum valida manu emittit ad Neumarcum, Gebnizam, & alia circum loca ab hoste interim occupata in ditionem iterum redigenda. Qui & promtè jussa executus est, oppidis istis recuperatis, simul sex millia rebellium Masoviorum apud Neumarcum hærentes dissipavit, quingentis amplius eorum cæsis. *April. Pautzke.* Sed quæ paulo ante in Pautzcam tentata fuerant, incassum ceciderunt. Ejus oppidi præfectus idem Svecis prodere constituerat. Quod cum oppidanis animadversum foret, tumultu excitato comprehensum Gedanum misere. Unde qui jam non procul oppido aberant, quadringenti Svecici dimachæ, cùm conatus proditos esse intelligerent, irriti retro abiere. Ast Rex Thorunio Elbingam accessit, ubi Regina paucos antè dies è Svecia adpulerat, secundissimo vento è Calmariensi portu Pillaviam devecta, ubi ipse Elector Brandenburgicus exceptam omnibus honoris & amicitiæ signis mactavit. Potissima ibi cura erat Gedanensium insolentiam castigare, & si qua via daretur ad transactionem eosdem compellere. Hi quippe spretis, quas Rex obtulerat, lautis conditionibus hostilia magis subinde expromere, non ita pridem etiam oppressis quadraginta Svecicis militibus, qui Olivæ cænobium insidebant. *Strusflycht* Igitur Daniel Strusflychtius cum quatuor navibus bellicis, quæ Reginam vexerant, ante Gedanensem se portum conferre jubetur, impediendæ ad eam urbem navigationi, ac ut vectigal caperet à peregrinis navibus, quæ Gedano discedere vellent, sed ingredi volentes prohiberet, primùm monendo, inde vi, quantum detur, adhibita. Quod si quæ Belgarum naves bellicæ advenirent, suadendo eas ad relegendum iter permovere tentaret. Ubi id aspernentur, ac vim meditentur, si viribus suis confidat, vim opponeret ubi imparem se videat in tutum maturè se reciperet.

Inde Rex Elbinga Mariæburgum digressus, paratis quæ futuræ expeditioni inservirent, Dirschaviam tendit, quam paulo ante vi oppugnaturi Gedanenses non leviter vapulaverant. *1656. 12. Maii.* Inde assumpto equitatu propius urbem subit, ejus situm exploraturus, ac imprimis locum dispecturus, ubi superato Madelovio fluvio in Gedanensium insulam irrumpi posset. *13. Maii.* Regressus è Schotlandia suburbio Rex cum Grebinum versus iter intenderet pontem dejectum reperit, quem protinus reparatum superans sub Grebino castra ponit. *Schotland. Grebin.* Sequenti die deditio arci imperatur, cujus præfectus cum sexaginta peditibus initio nonnihil ferociæ ostendit, sed mox cùm dando assultui omnia parari videret, se suosque arbitrio Regis permisit. *14. Maii.* Inde aditibus ad urbem interclusis ad castellum apud Stibeloam situm, Gutlandicum nuncupatum, acceditur, cujus præfectus, ut ultro se dedat amicè invitatur. *Stibelo. G..landes Schantze.* Id cùm iste stolidam per ferociam adspernaretur, Rex suos omnia dando assultui expedire jussit, unde obsessi velut terrore fracti album vexillum in vallo extollunt, ac jaculationes omittunt. Rex deditioni eos paratos credens, cum Stenbockio propius castellum adequitat, in quem obsessi duas interim machinas directas displodunt, quæ tamen non nisi pulvere istum adspferserunt. Igitur Rex ad invadendos fallaces signum suis dat, qui exigua mora superatis munitionibus in castellum irrumpunt, ac præfectum cum centum viginti quatuor militibus trucidant, centum capiunt. Qui è castello se ejecerant fuga salutem quæsituri partim cæsi partim capti, paucissimi Gedanum evasere. Quingenti in eo castello fuerant, quorum dimidia pars concisa est, reliqui militiam Svecicam subierunt. Eo patrato Rex per tubicinem literas ad Gedanenses mittebat, queis hostilia ab ipsis citra necessitatem suscepta exprobrabat, addito hortatu, ut ad amicam secum transactionem descendant. Regiis literis suas quoque addiderat, Ernestus Bogislaus Croyæ Dux non modica apud ipsos gratia. *15. Maii.* Inde per insulam Gedanensem ad castellum Haupti vocabulo in angulo, qua in duo brachia Vistula diffunditur, situm accedit, quod priore nocte Gedanensium præsidiarii cum aliis castellis ad Vistulæ *Haupt sen Havet.*

1656. trajectum excitatis deseruerant. Rex considerato castelli situ, & quanti id momenti foret ad premendam urbem, summa vi ejus munitiones firmare instituit. Ei operi promovendo dum Rex unum & alterum diem assidet, simul nunquid tentaturi forent Gedanenses expectaturus, exercitum sub Fratre Adolfo Joanne Brombergam accessisse, hostemque non procul consistere intelligit. Igitur munitione castelli Steenbockio commendatâ, Mariæburgum se confert, quò postero die responsum Gedanensium ad Regis, ducisque Croyani literas adfertur, nil nisi de obnixa in Joannem Casimirum fide jactans. Igitur ipse ad exercitum abit. Steenbockius cum idoneis copiis relinquitur ad castigandos Gedanenses, quem & post jubet catarrhactas apud vicum Prustum, queis Radauna fluvius coërcetur, subruere, ut aquis aliò aversis pleraque Gedanensium molendina inutilia redderentur. Cæterum Rex dum in Borussia agit, quò rebellium Polonorum pervicaciam frangeret, edictum promulgat, *quo Nobili, si Nobilem rebellem occiderit, aut vivum tradiderit, dimidia ejus bonorum pars præmii loco, rustico Nobilem rebellem occidenti libertas, & bonorum ejusdem usus fructus in sexennium promittebatur. Quod si & aliam insignem operam navaret plebejus, libertas & alia præmia ostentabantur.* Id edictum Polonis justo asperius visum est, nec alium effectum produxisse compertum, quàm ut animos ipsorum implacabilius exacerbaret.

17. Maji. *18 Maji. Croy.* *Radaune.* *Edictum Regis. 8. Maii.*

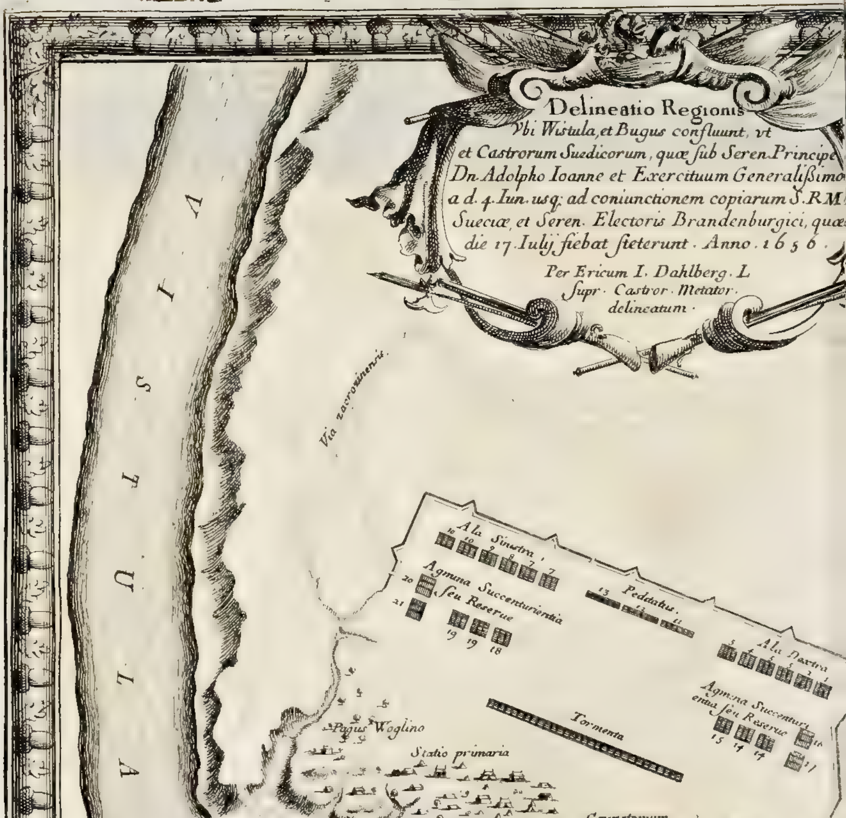
§. 18. Ast Rex cum sumpto per Graudentum & Culmam itinere Brombergam ad exercitum accessisset, motis inde castris Coronovam tendit, prospecturus, num Czarnecius, qui cum duodecim Legionibus duobus ultra Notecinum milliaribus apud Ecinum metabatur, pugnandi copiam facturus esset, simul ut Carolum Magnum Badensem Marchionem, qui è Pomerania cum aliquot legionibus huc tendebat, sibi adjungeret, à quo in itinere caterva Polonorum Wejero subjectorum profligata fuerat. Et cùm intellectum esset, Czarnecium adhuc apud Ecinum immotum subsistere, Rex protinus rectà eò tendit, manum cum illo conferere ardens. Qui & initio visus est pugnam non detrectare, ordinibus loco celsiore explicatis, quod partem duntaxat Svecicarum copiarum adventare crederet. Eoque Rex lætus sinistrum suorum cornu ad dextram hostis ultra fluentum misit, dextro suorum cornu ad sinistram eundem circumventurus, Wrangelio cum aliquot phalangibus à fronte immisso. Sed cùm Czarnecius Svecicas Legiones è sylva prodeuntes conspiceret, & è captivis intelligeret, ipsum Regem apud exercitum adesse, protinus turmis conversis subducere se instituit. Verùm quia ipsi tenuato agmine angustiæ transeundæ erant, irruentes extremis turmis Sveci trecentos amplius Polonos occiderunt, non paucis Nobilium captis, ac per duo milliaria fugientibus institerunt, donec ingruentibus tenebris receptui caneretur. Magna strages tunc hosti inferri poterat, si multa adhuc luce Svecis hostem attingere licuisset. Immissæ tamen postera die fugientibus quatuor equitum alæ aliquot adhuc eorum centurias conciderunt, plurimis in palude, in quam fuga eos deduxerat hærentibus, quos Sveci eminus globis transverberabant. Czarnecius Warsaviam versus iter intendebat ad reliquas Polonorum copias, quæ Svecos in ea urbe obsidio premebant. Pulso hoste Regi placebat suis Warsaviæ subvenire, tum rebelles per majorem Poloniam dissipare, ac Gedanenses cominus urgere, quorum querelas super rebus suis sat duris ex interceptis ad Regem Poloniæ & Czarnecium literis intellexerat. Igitur Mullerum cum legionibus aliquot in majorem Poloniam dimittit, ut eas ibi suppleret, ac quiete reficeret, simul rebelles provinciales castigaret. Fratrem Adolfum Joannem cum reliquo exercitu Warsaviæ subvenire jubet, ut tamen non recta via eò tenderet, sed superato Thorunii Vistula in Masoviam iret. Nam ea longior licet via placebat, quòd per Cujaviam & Ravensem districtum uterque exercitus omnia cibaria consumsisset, nec satis constaret quid hosti virium foret, aut quid adhuc copiarum idem ad Warsaviam, & istam Vistulæ ripam contrahere posset. Cùm contra in districtu Plozcensi & in Masovia sat annonæ foret & si quæ ibi vagaretur Masoviorum conglobata manus, facile dissipari posset, quò & Polonis toto cum exercitu prorumpere haut in proclivi

Rex ad exercitum revertit. 21. Maji. Coronova. *Ekcin.* *Czarnecius vapulat.* *25. Maji.*

MARE
BALTICVM
vulg
Vada
Vada
arenosa
Breua
Ager
alluvius
Castellum Pillau
Neringia Gedanensium Ins:
Munimen: Suedicum
A: 1656
FRETVM
Ager alluvius
QVO E MARI BALTICO
IN
HABVM TRANSITVR
DAS
Ichnographia
Castelli PILLAV et
adiacentium locorum
Anno
1656.

DIE OOST SEE
Valles
Castra pro Sex Legionibus ordinata.
Foſſæ unde lutum pro lateribus eruitur.
Officina in qua lateres fiunt.
Pagus Pillavia minor.
Telonium.
Pagus Pillavia Major.
Via qua Regiomontum itur.

Delineatio Regionis
Vbi Wistula, et Bugus confluunt, vt
et Castrorum Suedicorum, quæ sub Seren. Principe
Dn. Adolpho Ioanne et Exercituum Generalißimo
a d. 4. Iun. usq; ad coniunctionem copiarum S.RM
Sueciæ, et Seren. Electoris Brandenburgici, quæ
die 17. Iulij fiebat steterunt. Anno. 1656.
Per Ericum I. Dahlberg. L
Supr. Castror. Metator.
delineatum.
VISTULA FL.
Via zacrozinensis
Ala Sinistra
Agmina Succenturientia seu Reserue
Peditatus
Ala Dextra
Agmina Succenturientia seu Reserue
Tormenta
Pagus Woglino
Statio primaria
Cœmeterium
Receptus salis
Reductus
Nowodwor

EXPLICATIO NUMERORUM.
1. Cohors Prin Palatini.
2. Prin Anhaltini.
3. Smalandica.
4. Generalissimi.
5. Com. Wrangelij.
6. Kometko.
7. Krusy.
8. Sinklery.
9. Tauby.
10. Westrogothica.
11. Helsingica.
12. Sudermannica.
13. Nährij.
14. Finnonica sub. Berns.
15. Sadowski.
16. Trib. Sehri.
17. Tr. Ukxkelij.
18. Tr. Boddkery.
19. Ducis Megapolitan.
20. Engeelij.
21. Poosi.
22. Konigsmarky.
23. Marchion Badensis
24. Castellū ad confluentem
25. Leg. Uplandica.
26. Dragones Wittenbergij.
27. Upplandica.
28. Tr Israelis.
29. Marchio Badensis.
30. Wittenbergica.
31. Megapolitana 32. Comitis Waldeccy.
Castra Dn. Mareschalli Dugloey
Pagus Pomnuchowo

N. 38.

1656. procliviera. Et quia amicitia Moscorum valde nutabat, expediebat exercitum eò vertere, ubi & Livoniæ è propinquo, si videretur succurri, & Borussia tegi posset. Tum vix commodior locus exercitui ad quietem post tot labores exhaustos capiendam, hinc magnis fluminibus, inde amica regione præcingente. Post Regis discessum Dux Adolfus Joannes Vistulam transgressus, præmisso ad Scrinsciam occupandam Duglassio, in Masoviam cum exercitu tendit, & castra apud Novodworum vicum, qua Bugus Vistulæ miscetur, munit. Injunxerat fratri Rex, ut Vistulam ponte insterneret, tum dispiceret, qua ratione Warsaviæ citra aleam decretoriæ pugnæ cum universis hostium copiis subveniri posset. Quod si Warsaviæ liberatio successisset, hostem ne invaderet, sed tuto loco consisteret, & tunc demum, quando is vires suas divisisset, aliquam earum partem opprimere studeret. Si rei bene gerendæ occasio negaretur, exercitui interim quietem indulgeret, quoad ipse ad eundem revertisset.

Scrinscie. *Novodwor Reg.*

Rex in Borussiam excurrit.

§. 19. Porrò Regi, quòd tunc ab exercitu in Borussiam excurreret, non una causa erat. Nam & inspicere cupido erat opera, quæ coercendis Gedanensibus excitari jusserat, & excipere Belgarum Fœderatorum legatos, qui in Borussiam venerant, statuerat, exploraturus, quid consiliorum adferrent, quò suos cum istis acturos idoneis mandatis instruere posset. Inprimis præsentia sua opus judicabat, ad maturandos cum Electore Brandenburgico tractatus, quem arctius rationibus suis innecti pro præsenti rerum facie necessarium judicabat. Equidem concluserat is principio anni fœdus cum Rege, Vasalli quoque vinculo suscepto non ultronea animi inclinatione, aut studio in res Svecicas, quarum incrementa sibi semper prægravia judicaverat, Sed quia impetu Svecicorum armorum oppresso nulla alia Borussiam exitio eripiendi via erat. Sed mox rebellione Poloniæ, ac hiberno Jaroslaviam itinere, non parum debilitatis Svecorum armis, rebusque Polonorum resurgentibus, ne iste amicitiam cum fortuna mutaret, opera danda erat, præsertim cùm constaret, eundem à Polonis, à Cæsare, aliisque solicitari, ut abdicatis Svecis Joanni Casimiro iterum concilietur. Quæ

Cum Brandenburgico tractatur.

tamen is hactenus obtentu datæ fidei adspernatus fuerat, vel quòd nondum de Caroli Gustavi rebus desperaret, vel quòd Polonorum, si repente oppressis Svecis vires recuperarent, insolentiam metuerat. Eoque rebus suis expedire judicabat, Svecorum res in præsens fulciri, viresque Polonorum librari, quò hi belli molestiis fracti eò tractabiliores post forent. Haut tamen visum est, gratis auxilia sua Svecis addicere, sed vel ea occasione uti ad dilatandos suos fines, vel ut tanto carius Polonis amicitiam suam imputare posset, quò plura restituenda haberet. Cæterum Rex cùm satis intelligeret, quanto usui istius principis amicitia rebus suis in Polonia foret, maturè Erico Oxenstiernæ Cancellario in mandatis dederat, ut quamprimum occasio daretur, arctius cum isto fœdus conficerent, pro tuendis per Poloniam & Lithuaniam partis. Idemque post ex itinere Jaroslaviensi repetebat, cùm prudentiores pactis nuper cum eodem initis parum diuturnitatis ominarentur, velut nimium duris, de quo & ipsius ministri non obscurè sermonibus jecerant. Id quod tamen Rex adspernabatur, quòd tam subitam mutationem in præsens rebus istius haut expedire censeret. Ne tamen otium ipsi foret ad aures adversæ partis illecebris præbendas, ut fœdus urgeret Oxenstiernæ injunctum, simul ut copias suas Podlachiæ immittere velit, Witopscienfis Palatini conatibus ibi dissipandis. Et quia utilitate officia metiri Principibus solenne est, jubebatur eidem offerre quatuor Palatinatus Majoris Poloniæ, Posnaniensem, Calciciensem, Siradiensem & Lanciciensem, si placeret, vel cum titulo Regis Majoris Poloniæ possidendos. Ut tamen vicissim Elector ipsi aliquot Borussiæ præfecturas concederet, Osterrodam, Hæcam, Leibmulam, Morungam, Liebstadium & Hollandiam, etsi Pillaviam & Memelam cum utraq; Nerunga maluisset. Rex quippe cum Polonos ad extrema obfirmatos perspiceret, nec ut totam Poloniam retinere laboraret, è re sua judicaret, de eadem laceranda, & inter plures dividenda, cogitationem suscipiebat, ita quidem, ut provincias maritimas Sveciæ assereret, reliquas inter Brandenburgicum, Moscum, Transsylvanum & Cosaccos dispertiret, prout cuique situs oppor-

1656. *19. Jan.* *12. Febr.* *Osterrode Häck Leibmuhl Morungen Libstad Holland.*

1656. opportunus esset. Quo tamen in consilio id nonnulli desiderabant, quod non conatus fuerit, unum vel alterum è Poloniæ proceribus in partes vocare insigni portione regni attributa, velut non bellum in Polonicam nationem, sed tantum in Joannem Casimirum gereretur. Mox cum post cladem, Marchioni Badensi ad Warcam illatam, Poloni atrocissima spargerent, velut res Svecorum plane conclamatæ forent, Mosco etiam brevi in hostilia erupturo; Electori confirmando Rex Warsaviam delatus Comitem Slippenbachium ablegat, qui de statu belli atq; exercitus edoceret, simul exploraret, quisnam in Germania animorum motus circa Svcorum in Polonia actiones, ac num brevi conventus Ordinum Imperii sit habendus, pollicitus, se quovis casu cum Electore consilia sociaturum. Tum præcipue expiscaretur, num pronus sit Elector ad arma secum in Polonos jungenda, ad quod ipsum, quibus posset, rationibus adduceret. Cumprimis ingereret; *præsentem rerum conditionem ipsi haut permittere, ut inermis desideat, præstare autem militem aliena in regione quam propria alere. Polonos, ni vires ipsorum penitus frangantur, haut digesturos Præsulatum Warmiensem in secularem ditionem mutatum, ac ni mature furentes avertat, exitium ipsius Borussiæ imminere.* Auspicandis porro tractatibus Frauenburgi congressus instituebatur inter Oxenstiernam Cancellarium, & Georgium Fridericum Waldeccæ Comitem, cui Platenus supremus exercitus Quæstor adjunctus erat. Proponebat ibi Waldeccius Electoris nomine: Quantopere facies rerum ab eo „tempore, quo tractatus Regiomon„te aut Bartensteinii agitati sint, im„mutata fuerit. Tunc quippe pleros„que Poloniæ Palatinatus in Caroli „Gustavi fidem concessisse, Cosacco„rum amicitiam exploratam fuisse, „cum Moscis & Tartaris spem amicæ „compositionis perstitisse. Ast nunc „totam Poloniam in rebellionem abi„isse, Cosaccos & Tartaros cum Joan„ne Casimiro transfegisse, Moscum si„ne dubio hostilia in Svecos sumptu„rum. Haut eo secius Electori ani„mum persistere partibus Svecorum „firmiter adhærendi. Sed quia pro„vinciæ ejusdem, qua Poloniam & „Lithuaniam spectant, nullo objecto

3. April.

24. April.

„munimento incursionibus Polono„rum late pateant, & utcunque res ca„dat, ipse velut inter sacrum & saxum „destituatur, multa esse, quæ Electo„ris animum in diversa distrahant, si „palam arma Svecis societ, ac aperto „cum Polonis bello implicetur, mul„toque magis, si & Moscus in bellum „eruperit. Unde meditari cœpisse „Electorem, qua ratione & securitati „suæ consulat, & haut eo minus Re„gis res æque efficaciter sublevet, „quam si hostilia in Polonos sumat. „Id duntaxat optare, ut curatius no„rit, quem sibi scopum hoc bello Rex „posuerit, Electori quippe haut per„suaderi, Regem integrum Poloniæ „Regnum sibi affectare, sed aliquas „duntaxat partes opportuno Sveciæ „situ. Unde si Rex certos sibi termi„nos præfixerit, idque Electori com„municare velit, hunc omni studio in„cubiturum, ut is destinatis suis potia„tur. Tum Regi Joanni Casimiro de„nuntiaturum, necessum esse, ut ipse „votis Caroli Gustavi se attemperet. „Sin iste tergiversetur, Electorem cum „exercitu statim Masoviæ fines ingres„surum, ibique coitiones provincia„lium hortatu, aut minis dissipatu„rum, ac prohibiturum, ne quis ho„stium inde in Borussiam Regalem pe„netrare queat. Ita revera suis armis „Polonos distrahi, simul hoc agendi „modo multum favoris parari, male„volosque in Germania & Moscum „cohiberi, ne in arma erumpant. „Enimvero armis aperte Polonos im„petere invidiosum valde Electori fo„re. Equidem post pacta Regiomon„tana Bartensteinii super conjunctio„ne copiarum agitatum fuisse, sed quo „minus illi tractatus perficerentur, per „Regem stetisse, qui in superiores Po„loniæ partes tunc abierit. Addeba„tur querela, quod Mosci amicitia „non majore cum circumspectione „conservata sit. Nam pacto cum Li„thuanis promissum fuisse, loca isti „provinciæ decerpta per Svecos recu„peratum iri. Quæ res Moscos gra„vissime offenderit, velut per Svecos „fructu suarum victoriarum spolian„dos. Unde legatum Moscicum nuper „jactasse, Svecos promissis non stare, „eoque Czari decretum istos potius „prævenire, quam damnum ab iis„dem accipere. Hæc atque talia differentem Oxenstierna facile id spectare

1656.

1656. ctare animadvertebat, ut auxilium Electoris quàm maximè Svecis addiceret, eoque reponebat, in se mo„ram non fuisse, quo minus Bar„tensteinii conventio super armo„rum conjunctione absolveretur. „Unde novam hanc propositionem „miram sibi videri. Nec sanè peri„culum à Moscis, Tartaris & Cosac„cis tantum esse, quantum jactetur. „Fabulas illas Polonorum, & Geda„nensium esse, plebeculæ tantùm „commovendæ idoneas. Ad quæ Brandenburgici: „Electorem utique „Regi inter adversas juxta ac secun„das res velle adsistere; Sed ejusmo„di nunc periculum incumbere, ut „si in apertum iste descendat bellum, „Regis res haut sublevaturus, ac suas „fortunas gratis subversurus sit. Pan„deret modò desideria Rex, nec du„bitaret, quin Elector, ut ipsi satisfiat, „summis viribus apud Joannem Ca„simirum connisurus sit. Interim „ipsum Svecis tergum tutum in Bo„russia & Masovia præstiturum, do„nec constiterit, num rationi locum „dare velit Polonus. Nam ubi æquas „conditiones respui adpareat, Ele„ctorem aperto bello eundem infesta„turum: interim semper Svecicas in „partes studium præ se laturum. Enimverò ostendebat Oxenstierna: „Lenia ejusmodi consilia, & quæ al„terum offendere formident, præsen„ti tempori exitiosa esse. Quo lon„gius armorum conjunctio differa„tur, eo majores hosti Spiritus acce„dere, & spatium præberi, vires suas „confirmandi. Inter initia coitio„nes hostium facili momento dissi„pari, & à conjunctis plures amicos „in partes trahi, ac majore fiducia „in causam communem incumbi „posse. Durum Electori fore diu„tius copias suas propria in ditione „alere. Ni ad surgens jam quàm ma„ximè in Polonia incendium restin„guendum maturè adcurrat Elector, „ipsum post eodem involvendum. „Adhuc tempus esse multos ab infe„stis consiliis retrahendi, si strenuè „manus operi admoveatur. Nullo „modo eundem actiones suas tam tur„bulento statu ita temperare posse, ut „neutri partium offensæ ansam præ„beat, & quantumcunque caveat, ac „ambiguus agat, ad extremum præ„dam victoris fore. Denique si ab „Electore destituatur Rex, non de„fore ipsi remedia hoc bellum fi„niendi, Polonorum ultioni deinde „isti incubitura. Ita propius ad rem accessere Brandenburgici, exposito quid desiderarent. Sed quia Oxenstierna circa omnia eorum postulata mandatis instructus haut erat, id agebat, ut negotiatio ista Mariæburgum pertraheretur. 1656.

Fœdus cum Electore concluditur. *15. Jun.*

§. 20. Accessere post Mariæburgum ab Electore missi Georgius Fridericus Waldeccæ Comes, Nicolaus Ernestus à Platen, & Joannes Ulricus Dobrzenius, quibuscum ut agerent, delegati sunt Oxenstierna Cancellarius, Scheringius Rosenhanius & Steno Bielkius. Ubi cùm pleraq; jam digesta forent, modicam post disceptationem fœdus absolutum fuit: Cujus hic scopus exprimebatur, ut præsens in Po„lonia bellum sopiatur, & pax reduca„tur utriusque securitati & statui con„veniens, ac inprimis, ut Electoris pro„vinciæ velut periculo propiores de„fendantur, & hostiles inde irruptiones „arceantur. Ejus vi Elector tenebatur „ad auxilia Regi ferenda advers⁹ omnes, „Czare Moscoviæ, & Curlandiæ Duce „excepto, qui Regem Sveciæ in hisce „regni Poloniæ provinciis invaserint, „nempe in Borussia, Pomerellia, Cas„subia, Cujavia, Rava, Majore & Mi„nore Polonia, Masovia, districtu Do„brinensi, Plozcoviensi, Polachia, Pa„latinatu Russiæ, Belzensi, Chelmen„si, Brescienſi, Lithuaniæ, Samogitia, „Curlandia & Semigallia. In his lo„cis si qui vel indigenæ vel exteri Re„gem Sveciæ turbare aut aggredi au„si fuerint, eos pro hostibus Elector „habebit, nec in suis ditionibus tran„situm aut receptum dabit, quantum „impedire poterit, nec ut militem „conducant, aut annonam appara„tumque bellicum emant, permittet. „In reliquis provinciis ad regnum „Poloniæ spectantibus heic non ex„pressis, Elector Regi auxilium ferre „vi hujus pacti haut obstringetur. „Par officium Rex Electori præsta„bit, si quis hoc bello Ducatum Bo„russiæ, aut Warmiam invaserit. Nec „minus fœderati mutuò auxilium si„bi ferent, si quis è dictis provinciis „ditiones alterius in Germania si„tas Poloniæ vicinas armis adpetie„rit.

Ermeland.

1656. „rit. Suprema belli directio penes Re„gem sit in provinciis ad regnum Polo„niæ spectantibus, penes Electorem in „propriis ditionibus, amica tamen „communicatione ac deliberatione „circa id genus negotia utrinq; adhi„bita. Addebatur super moderamine „curaq; exercitus, sive separatim cum „suis rem gerat Elector, sive pro re na„ta conjunctus regio exercitui, utque „si quæ loca intra dictum districtum „ab Electoralibus occupentur, aut „præsidio insideantur, Regi utique „tradantur. Auxilii modus ab Ele„ctore præstandi definiebatur duobus „Equitum, totidem peditum milli„bus, in cujus vicem à Rege sex mil„lia præstanda erant, ubi Electoris „ditiones invadantur. Transitus per „utriusque ditiones utriusque copiis „si opus foret concedebatur, ut ta„men si pauci duntaxat transeant, „suis sumtibus vivant, integris co„hortibus & legionibus cibaria neces„saria præbeantur. Denique & cau„tum, ne unus absque alterius præ„scitu & consensu cum hoste tractet „concludatque, tum & hoc fœdus, ve„lut nullius offensionem spectans, qui „huic bello se non ingesserit, aliis fœ„deribus pactisque, quæ utrique cum „aliis intercedunt, non præjudi„cet, ac nominatim Westphalicæ ac „paci cum Czare æternæ. Ratifica„tio hujus fœderis intra quatriduum „permutanda statuebatur. Separato „pacto Rex velut præmium præstiti „auxilii in Electorem conferebat, „quatuor Palatinatus Majoris Polo„niæ, Calisiensem, Posnaniensem „Lanciciensem & Siradiensem cum „districtu Vielunensi, supremi imperii „jure deinceps possidendos.

Pactum separatum.

Regis acta per Borussiam.

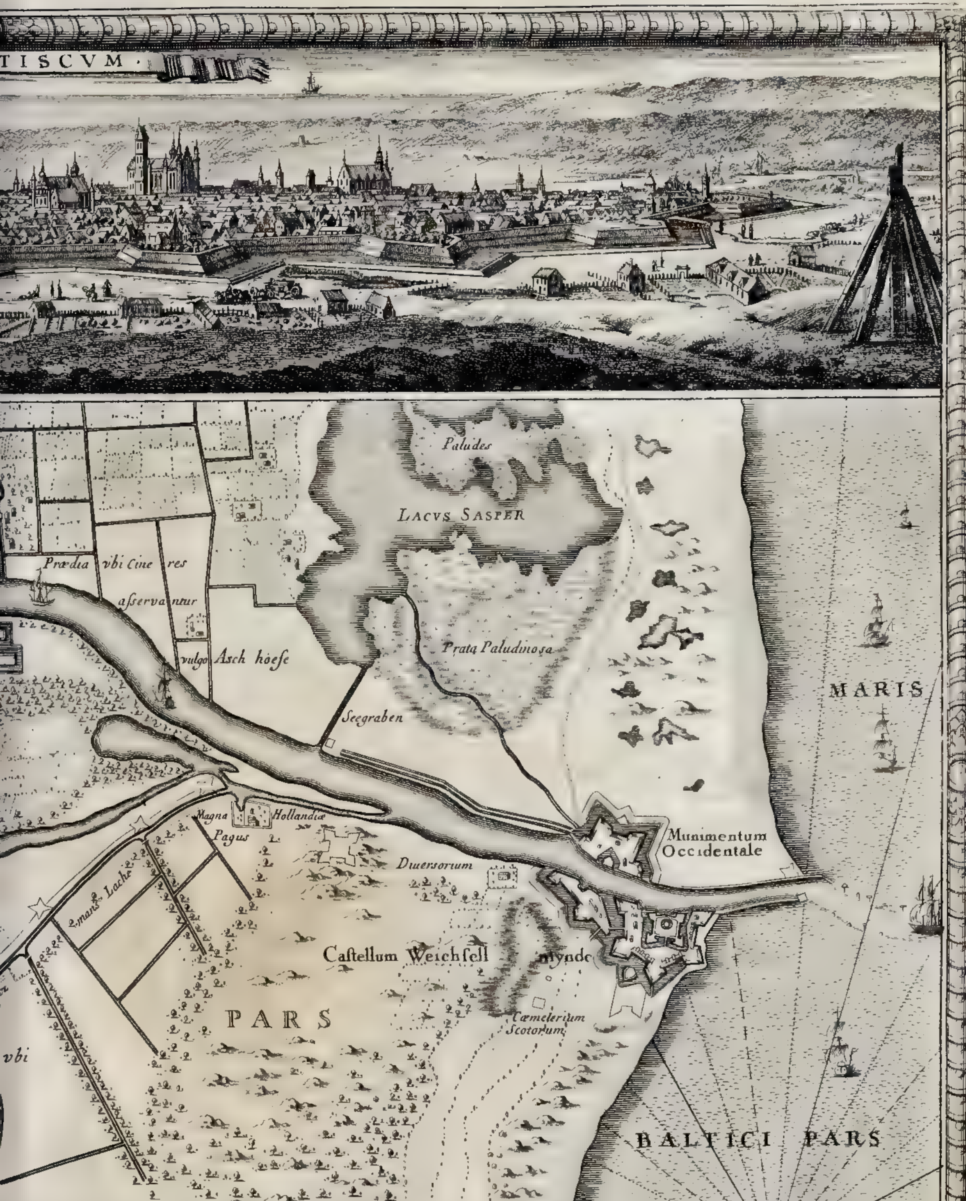
§. 21. Dum circa fœdus istud adaptandum satagitur, Rex valida cum manu omnem circa Gedanum regionem, ac imprimis situm castelli ad ostium Vistulæ perlustrat, qua parte tam huic quàm urbi vis commodissimè inferri possit. Interim Steenbockium muniendo ad divergium Vistulæ castello invigilare jubet, ac intercepta subvectione Gedanenses tantisper premere, quòd totas vires huc vertere alibi incumbens hostium moles non pteretur. Cumprimis autem de exercitu suo solicitus fratri injungit, ut cùm Poloni tota mole ad Warsaviam subsistentes, Vistulam ponte instravissent, ipse similiter castris ad Bugum fluvium probe communitis pontem tam huic quàm Vistulæ inijceret, si quà posset hostium copias distraheret, ac si exploratum sit, eas divisas, partem earundem invaderet. Quod si nulla hosti impetendo nascatur occasio, saltem Bugum flumen tueretur, ac subinde minaretur eo superato in hostem se irruiturum, eique hoc modo illuderet, quoad ipse cum auxiliis è Borussia adventarit. Quod si teneri Warsavia non amplius possit, id operam daret, ut copiæ inde educantur, munitionibus urbis disjectis. Quia tamen Wrangelius scripserat, multum prævalentibus hostium viribus liberationem Warsaviæ cum spe successus tentari non posse Rex temerè quid audere vetuerat, simul ut intra locum tutum tantisper se tenerent jusserat, quoad ipse cum auxiliis adproperaverit. Nam spes ipsi erat, Warsaviæ obsessos diutius adhuc vim hostium sustinere posse. Sed tractatibus demum absolutis Rex cum Electore Hollandiæ congreditur, amicitiam colloquio firmaturus, tum ut de ratione belli gerendi cum ipso deliberaret, & ad properandum auxilium calcar adderet, ostendens, ni turbo iste ad Warsaviam coiens maturè disjiciatur, uno hunc impetu ipsius ditionem in Borussia obruiturum. Conventum ibi fuit, ut Electoris copiæ statim Schrinsciam iter ingrederentur, ibique Regis adventum expectarent, qui via per Strasburgum sumta eodem acceleraturus erat, & ut Dux Adolfus Joannes ad illas se copias reciperet, si per urgentem hostem necessitas adferretur. Ita diversis itineribus Rex, Elector, & Carolus Magnus Badensis Marchio Warsaviam versus tendebant, serum ei urbi auxilium moliti, quod illa per moras tractatuum Brandenburgicorum interim amissa foret.

6. Jun. *17. Jun.*

Warsavia à Polonis expugnatur.

§. 22. Eam urbem, statim atq; exercitus Svecicus digressus erat, Paulus Sapieha Witepsciensis Palatinus cum Lithuanico milite circumfuderat, quo mox aliæ Polonorum copiæ toto Regno excitæ confluxerant. Svecorum ibi quindecim centuriæ præsidium agi-

hnographia Urbi Gedani et Castelli ad ostium Uistulæ uulgo Weichselmunde
districtus ad Mare Balticum usque, una cum delineatione fluminum stagnorum Palu
dum, Montium, reliquarumque monitionum.
Forum dictum longum.
Curia
Armamentorium
Templum Cathedrale.
S Iohannis
Dominicanorum
S Catharinæ.
S Bartholomei
9 S Iacobi
10 S Elisabethæ
11 Carmelitarum
12 S Clara
13 S Trinitatis
14 S Petri
15 S Saluatoris
16 S. Barbara.
17 S Gertrudis
18 Ad Sanctum signum
19 Nosoconium Bockenhaus
20 Ierusalem
21 S Spirit
22 Tehi hof
23 Porta noua
24 Porta alta.
25 Porta S Iacobi
26 Porta Langartensis
27 Locus vbi naues exonerantur vulgo Lastadie.
28 Arx vetus.
29. Turris vbi puluis pyrius custoditur
30 Ad Turres
Stotzenbergh
Hagelberg
Ager Episcopi
Omnium Angelorum
Munimentum Calcis
Domus Sagittariorum
Suburbium Schottland
Urbs
noua
DANTISCA
FLUVIUS
VISTULA
Fehrhaus
Cineres
NERUNG
PARS INSULÆ
Uulgo Theil des Dantziger
Prædia vbi Cineres
asseruantur vulgo
Asch-hoefe
Cataractæ
vulgo Asch
B. La pointe sculp.

Paludes
LACVS SASPER
Prædia vbi Cineres asservantur vulgo Asch höefe
Prata Paludinosa
Seegraben
MARIS
Magna Hollandiæ Pagus
Munimentum Occidentale
Diversorium
Castellum Weichsell
PARS
Cæmeterium Scotorum
BALTICI PARS
DANTISCANÆ

N. 39.

1656. agitabant, quibus Weierus tribunus præerat, quo & Wittenbergius multique illustres toga sagoque viri se contulerant. Erat urbs maligne satis munita, nec pro justa obsidione sustinenda. Sveci tamen summa cum diligentia quantum tempus locusque ferebat, ita omnes aditus obstruxerant, veteres munitiones auxerant, novas hinc inde excitaverant, ut multarum septimanarum vis à Polonis adhibita in cassum caderet eo majore horum damno, quod iidem artium, queis oppida expugnantur, fere ignari, inconsulto impetu ruerent. Unde multi quotidie incautius subeuntes sternebantur, nec paucos frequentibus eruptionibus Sveci cædebant. Inter alia cum post mediam noctem summa vi *7. Maji.* assultum sex per horas continuassent Poloni, fortiter resistentibus Svecis repulsi sunt amissis suorum promtissimis sexcentis. Alia die erumpentes Sveci duas Polonorum machinas in urbem pertraxere, reliquas clavis confixere. Aliquando & in adsito palatio ab egressis urbe Svecis centum quinquaginta Poloni intercepti, & in urbem abstracti sunt. Postquam Lithuani diu operam & sanguinem frustra *19. Maji.* consumsissent, demum ipse Rex Joannes Casimirus cum reliquis copiis tota Polonia excitis accedens obsessis misso tubicine deditionem imperat, cui Wittebergius reponebat: non esse sibi causam, quare de urbis deditione cogitationem suscipiat. Igitur Poloni acrius connixi ad expugnandam urbem incubuere non sine rubore, si ipsi totius regni viribus urbem recuperare non valerent, quam Sveci superiore anno ne uno quidem desiderato ceperant. Sed nec Svecis id copiarum superesse credebant, ut obsessis auxilium ferre auderent, aut si id tentarent tantuplo majore turba obruendos. Unde obsessi etsi longe acrius resisterent quàm pro captu munitionum, ac jam ad quinque Polonorum millia, ipsum exercitus florem, occidissent, demum tamen, cùm propter moras Brandenburgici tractatus auxilia nuspiam adparerent, ad ex- *19. Junji.* trema perventum fuit. Nec eo secius Wittenbergius Polonico tubicini denuo deditionem imperanti reposuerat: malle se cum suis ad internecionem pugnare, quàm Polonis se dedere. Unde hi efferati post disjectas machinis munitiones dato signo quadraginta millium numero assultum dedere, ac munitiones Svecicas in suburbio excitatas perrupere. Proximo die etiam Radzivilianum pala- *20. Jun.* tium, & proximè situm Bernhardinorum cœnobium fuit expugnatum, cæsis qui ibi reperirentur. Igitur cùm arceri Polonorum vis non amplius posset, & suos omnes crudelitati hostium exponere temerarium foret, Wittenbergius emisso tubicine urbi dedendæ paratum se ostendebat. Unde de consilio procerum à Rege Joanne Casimiro designantur, qui deditionis leges conciperent, Andreas Triebiescius Episcopus Przemis- *Triebieski.* laviensis Regni vice-Cancellarius, Joannes Lessinius Palatinus Posnanien- *Lessinski.* sis, Georgius Lubomirscius Mar- *Lubomirski* schallus regni, Stephanus Corycinius *Coryzinski* Cancellarius, Vincentius Corvinus *Gosieuski.* Gosievius Lithuaniæ Thesaurarius, & Nicolaus Opalinius aulæ Mareschallus. *Opalinski.* E Svecorum parte destinati erant Joannes Wrangelius summus excubiarum præfectus & Laurentius Cantersteinius. Hi in palatio Opaliniano congressi inducias primò invere per eum diem, quo tractatus absolutus est. Quo confecto Sveci sub vesperam in arcem ad Wittenbergium cum instrumento pacti concessere, hujus declarationem intra semihoram relaturi. Sed cùm iste inter dubitationem tres horas absumpsisset, ac jam nox ingrueret, Poloni prædæ & sanguinis sitis flagrantes denuo vi facta reliquam urbis partem expugnant, unde Wittenbergius ex arce mittit, qui conventa servari peteret, ac ut victos Rex adversus furorem militaris turbæ protegeret. Ita datum receptui signum à Polonorum Ducibus est, sed cui ægrè ab efferato milite obtemperatum. Sanè Czarnecio, qui illos ab oppugnatione retrahebat, equus quo vehebatur telo trajectus, ac tubicen qui receptui canebat cæsus, aliique ductores, qui furibundos coërcere nitebantur, male multati fuere. Nec prius quievere, quàm Rex donativo quadragies mille florenorum promisso, ac statim repræsentato tumultum utcunque sedasset. Ita Sveci servati, & urbs in potestatem Polonorum concessit. Pacto deditionis *21 Junji.* „convenerat, ut Svecici duces ac mini„stri nemine excepto Thorunium tuti „deducerentur, miles gregarius Sve-

1656.

„cicæ nationis eodem iret, Polonicus „miles venia accepta ſub Regis Joannis „Caſimiri ſigna concederet: extraneo „& conductitio liberum foret Svecos „ſequi, aut apud Polonos manere. Præ„ſidium Svecicum ſtatim in ſubur„bium in palatium Opalinianum ſe „conferret, ductoribus per triduum in „urbe morari integrum foret, quo ela„pſo militari more Thorunium verſus „diſcederent, proſequentibus præſidii „cauſa centum equitibus, totidem di„machis, quibus ſuper tuto regreſſu „caveretur. Omnes machinæ in ur„be manerent. Ægroti & ſaucii flumi„ne Thorunium deveherentur: quo„rum morbus motum haut fert, in „urbe, donec convaleſcant, manerent, „poſt recuperatam valetudinem eo„dem deducendi. Defunctorum cor„pora eodem aveherentur, modò iſt„hoc obtentu nihil fraudis admitta„tur. Supellectilem & bona diſceden„tes ſecum aveherent quæ quidem „antea ipſorum fuerint, ſed è præda „Polonica parta in urbe remanerent, „& abeuntium cuique pro dignitate „aſſignaretur, quantum pecuniæ ſe„cum auferre liceret. Fœminis quoque „pro lubitu diſcedere integrum foret, „viciſſim tamen dimittendis Poloni„cis, quæ in Boruſſia detineri dican„tur. Scripta & libri ad tabularium & „bibliothecam Regis ſpectantes red„derentur. Æs alienum contractum „abſque tamen moleſta coactione diſ„ſolveretur. Captivi in urbe dimit„terentur. Caverent Sveci nequid cu„niculorum aut ſuffoſſionum alicubi „in urbe latitet. Denique nunc di„miſſi menſem intra in Polonos arma „ne gererent. Cæterum miles quidem præſidiarius Svecicæ ac Finnicæ nationis nongentorum fere capitum Schedingio ſubtribuno, & Hardio vigilum præfecto deducentibus, incolumis Thorunium dimiſſus eſt ſarcinis licet & Zonis prius probè excuſſis. Sed & fœminæ abiere, omni tamen ſupellectile etiam quam è Svecia attulerant, exceptis veſtibus, ſpoliatæ, Polonis inter res excutiendas multum inhumanitatis exprom entibus. Enimverò quanquam penes Regem Poloniæ mora non foret, quo minus duces quoque & miniſtri Svecici abirent: Nobiles tamen & Quartiani præfractè id abnuere, ac Regi fidem tueri cupienti acriter reſiſtere, obtentu ſumto, ne Polonis quidem ante annum Cracoviæ omnes deditionis leges ſervatas, & Svecos è digreſſis inde copiis aliquos occidiſſe, reliquos ſua ſub ſigna redegiſſe. Ita contra pacta detinentur, & Zamoſciam in cuſtodiam abducuntur Arvidus Wittenbergius, Alexander Erskeinus, Joannes Wrangelius, Laurentius Canterſteinius, tribuni Adamus Weierus, Theodorus Forgellus, Petrus Hammerſchildius, tum duo ſubtribuni & alii quidam miniſtri, ac decem ſacerdotes. E quibus Wittenbergius, Erskeinus & Canterſteinius in ea cuſtodia obiere, cæteri deinceps iterum evaſerunt. Benedicto Oxenſtiernæ, quo minus & ipſe Zamoſciam abſtraheretur, ſaluti fuit graviſſimus, ex quo tunc decumbebat morbus, per cujus vehementiam ipſi Warſaviæ morari licuit, quoad poſt ſubſecutum mox prælium ea urbe à Svecis recuperata poſtliminio liberaretur.

Scheding. Hard. — *Forgell. Hammerſchild.*

§. 23. Dum tota vi ad expugnandam Warſaviam incumbunt Poloni, Cracoviam firmius munitam & numeroſiore præſidio inſeſſam fame urgere inſtituunt, quinque millibus ſub Caſtellano Denbrinio ibi collocatis ad urbis itinera infeſtanda & ſubvectionem intercipiendam. Eas inſultationes non ferens Paulus Wirtzius cum majore præſidii parte in iſtos vadere inſtituit. Sed ne fortè ſe egreſſo in populoſa urbe motus quis exſurgeret, ſub capitis pœna interdicitur, ne quis oppidanorum interim ex ædibus ſuis in publicum prodiret, turmis quoque equitum interim plateas perſultantibus, qui ſtatim quid auſuros opprimerent. Ita noctu urbe egreſſus Polonos intra caſtra opprimit, ac plurimis cæſis reliquos diſſipat, ſimul quindecim ſigna, decem machinas, & omnia hoſtium impedimenta in urbem adducit.

Poloni ad Cracoviam vapulant. — *Denbrinski.*

§. 24. Interim apud Novodworum cum exercitu Svecico ſubſtiterat Dux Adolfus Joannes, hoſti ad Warſaviam invadendo impar. Quem & ponte licet ad Sacrozinium abſoluto Rex prohibuit ancipitem aleam tentare, antequam ipſe adventaſſet. Polonos tamen ad Sacrozinium cis Viſtulam irrumpere conantes Wrangelius acriter repulerat, cæſis eorum aliquot centuriis. Aſt Rex interea temporis quicquid poterat copiarum è Boruſſia contracto

Rex cum Electore Warſaviam tendit.

1656.

1656. tracto Warsaviam versus tendebat, Stenbockio cum legionibus aliquot relicto ad muniendum Hauptum, & Gedanensium excursiones inhibendas, subvectionesque ad eam urbem intercipiendas, vetito tamen, ne quid ulterius tentaret prius, quam constaret, quò res ad Warsaviam evasura esset. Eam post urbem captam veritus fuerat Dux Adolfus Joannes, ne Poloni tota mole in ipsum ruerent, eòque statuerat, Thorunium se cum exercitu recipere. Sed vetabat Rex, quòd nimis longus foret iste receptus, intra quem hosti occasio præberi possit, extremum ipsius agmen assequendi, & cladem aliquam iniquo loco deprehensis inferendi. Simul eò vertens à Brandenburgicis copiis nimium sejunctus, hos periculo expositurus erat. Igitur jubebat, si utique receptu opus foret, Schrinsciam potius aut Scepsam recedere ubi Brandenburgicas copias & Regem ipsum inventurus sit. Ipse Rex inde tanto magis in castra ad Novadworum properare, quò cum pervenisset, & Polonos adhuc ad Warsaviam hærere cognovisset, Electorem per literas hortatur, ut copias secum jungere maturet, quòd auctæ hostium vires non nisi sociata ipsorum opera dissipari queant. Interim cùm intellexisset, Tycozinum Radzivilianum oppidum, arcta Polonorum è Podlachia & Masovia conglobatorum obsidione, pressum inter extrema agere, quod servari magnopere intererat, ne hosti apertus in Borussiam aditus panderetur, Bogislaum Radzivilium & Duglassium cum valida manu eò mittit, disjiciendis obsessoribus, ac ut pontes, per quos in Borussiam iter est, interrumperent. Qui & magna cum diligentia, itinere facto, solutum jam ad ipsorum adventum obsidium repererunt, ac tergis recipientium se Polonorum illati duo amplius eorum millia conciderunt, clade cumprimis Nobilibus incumbente. Qui ex altera Narevæ fluminis ripa oppido assidebant, audita suorum strage noctu inde se proripuerant, parte tentoriorum & impedimentorum relicta. Inde oppidum istud, ac Poltofsca, tegendæ Borussiæ & obtinendo Narevæ flumini opportuna, milite & annona firmantur, istique re bene gesta, nec sine præda in castra ad Regem reverterunt. Ast Poloni successu ad Warsaviam magnopere inflati, & jam à Svecis satisfaciendum sibi crepantes, sparserant, se protinus Thorunium invasuros. Unde Rex Stenbockium jubebat ejus urbis præsidium aliquot militum centuriis firmare, de cætero jactantiam Polonorum flocci facere, & à statione sua non discedere. Nam confidebat Rex, se Polonorum destinata utique fracturum, eoque festinabat, manum cum hisce conserere, ne fortè in diversa digressi majore cum molestia consectandi forent. Et quia relatum fuerat, Witepscium Palatinum cum Lithuanicis copiis separatim metari, in eum invadere ardebat, ni tumefactus aquis Bugus transitum interrupto ponte negasset. Contra & Joannes Casimirus Rex frustra fuit, cum magna Nobilium parte in aliquot legiones à Duce Adolfo Joanne sub Bættigero Bloniam missas egressus, quæ jam in tutum redierant. Unde ut aliquod operæ pretium faceret, vim in castellum, quod nostri ad alteram Vistulæ ripam tegendo ponti apud Sacrozinium excitaverant, convertit. Sed ibi acriter repulsus desideratis aliquam multis recessit. Cæterum Carolum Gustavum, quo minus statim in hostem raperetur, exundantes Vistulæ ac Bugi aquæ, & Brandenburgici expectatio attinuere. Aquis tamen paulatim subsidentibus summo studio pontes ad Sacrozinium & Novodworum reparari iubet, quò via panderetur ad manus cum hoste conserendas, qui apud Warsaviam castris munitis consederat, Vistula juxta ponte instrato. Nuntius dehinc adferebatur Gosievium Lithuanorum Ducem Poltofscam obsidio cinxisse, & valida cum manu apud Ostralencam consistere. Unde ipse Rex assumta suorum & Brandenburgicorum, qui jam in vicina accesserant, valida manu eodem excurrit. Sed hostis audito Regis adventu deserta raptim Poltofsca trans Bugum facessens Warsaviam se jam proripuerat. Regresso ab ista excursione Rege Elector Brandenburgicus in Svecica castra accessit, universis suis copiis secum adductis. Ubi habito consilio adparebat id agendum esse, ut vel per tractatus hostis ad æquam & honestam pacem compellatur, vel facto in illum impetu vires ejus dissipentur, & ne deinceps majus damnum inferre queat caveatur. Igitur ne ulla occasio paci reducendæ negli- 1656.

Margin notes: *Scheps.* — *28. Junii.* — *Tykozin.* — *Naref.* — *Poltofsko.* — *1. Jul.* — *Bættiger.* — *Ostralenka 14. Jul.*

1656.

Avaugour, de Lumbres.

geretur, consentiebat Rex, ut Legati Gallici Avaugurius & Lumbranus velut privato nomine negotium susciperent, tentaturi, ut utrinque delegati inter se congrederentur. Sed quia Polonis capta Warsavia & Tartarorum adventu immane quantum spirituum accesserat, nihil aliud supererat, quàm ad decretoriam pugnam descendere, ut hostis clade aliqua castigatus ad æquas conditiones admittendas compelleretur. Eo probato utrinque consilio, ambo exercitus statim conjunguntur, & sub vesperam, totamque inde noctem, sequentemque diem filatim per pontem, quo Bugus apud Novodworum instratus erat, traducuntur. Iter rectà Pragam intendebatur, vicum Warsaviæ in altera Vistulæ ripa oppositum, eo consilio, ut Lithuanicæ copiæ, quæ aliquandiu ibi metatæ fuerant, invaderentur. Quod si illæ abiissent, animus erat, pontem ibi Polonorum destruere, ac superato denuo ad Novodworum Bugo Vistulam ponte apud Sacrozinium transmittere, & hostem apud Warsaviam ad prælium compellere. Enimverò Poloni eadem die adjunctis Tartaris apud Warsaviam cis Vistulam concesserant, quibus animus fuerat, facta cum Lithuanis conjunctione ante castra Svecorum apud Novodworum considere, ac emissis catervis pabulatores istorum infestare; Id quod Regi per Lumbranum, qui Warsavia veniens inter Novodworum & Pragam eidem occurrebat, innotuit. Unde statim placuit secundùm Vistulæ ripam rectà in hostem vadere.

18. Julii.

Praga.

Prælium ad Warsoviam.

§. 25. Acie dehinc disposita in dextro cornu consistebat ipse Rex cum fratre Adolfo Joanne & Duglassio vicaria summi Ducis dignatione. Primam aciem eo cornu curabat Philippus Sultzbacensis Palatinus, alteram Carolus Magnus Badensis Marchio, tertiam Henricus Hornius. Peditatui in tres phalanges digesto Bulovius summus excubiarum præfectus præerat, Machinas Gustavus Oxenstierna tribunus moderabatur. Sinistrum cornu Electoris exercitus componebat, cui Rex Wrangelium adjunxerat. Ejus equitatui imperitabat Georgius Fridericus Waldeccæ Comes Generalis vicarius cum tribus summis excubiarum præfectis Cannebergio, Claudio Tottio, & Bœttigero. Hos duos quippe Rex cum quinque equitum alis Brandenburgico equitatui adjunxerat, ut utrumque cornu pari turmarum numero constaret. Inter duo autem cornua Brandenburgicus peditatus, quem Rex duabus phalangibus auxerat, septem phalangibus compositus sub Ottone Christophoro Sparrio summo rei tormentariæ præfecto, & Josia Waldeccæ Comite, ac Golzio summis excubiarum præfectis consistebat. Ita copiis dispositis & exploratoribus certa de hostium statu referentibus, Rex dextro cum cornu primo loco incessit, ac Wrangelium cum sexcentis equitibus ac desultorum manu ad obtinendos sylvæ objectæ transitus præmisit, utque camporum ultra sylvam situm exploraret. Quem Rex cum equitatu insecutus properè sylvam transiit. Sylva superata is loci situs perspectus est, ut Vistula fluvius à dextra, sylva quam transierant ad sinistram sub ipsas hostium prope munitiones excurrens ita campum arctarent, ut Regi spatium non esset inter sylvam & fluvium ad cornu suum una fronte explicandum. Unde legionibus post se invicem erat incedendum, prout loci indoles id permittebat. Ad Regis accessum hostis initio ante castra sua inter sylvam & Vistulam primam suorum aciem explicaverat, in quem Rex Wrangelium immisit, qui langvidè pugnam ausum facile pepulit, & usque sub castrorum munitiones rejecit. Sed quia iste, dum hosti acriter instat, Legionibus Svecicis longius se avulserat, haut temere suspicabatur Rex, partem copiarum hostilium ad finem sylvæ, aut retro eandem consistere, cui in proclivi foret Wrangelium receptu ad suos excludere, igitur is quatuor alas, quæ proximè sylvam incedebant, citato gradu procurrere jussit tam opportuno temporis momento, ut cùm hostis in Wrangelium è latere impetum dare jam conaretur, Duglassius, qui alas illas ducebat, se concitantibus incurreret, easque pulsas cum cæde ad munimenta usque & pedites suos repelleret. Ob vergentem in vesperam diem, & quia excitatus pulvis prospectum ademerat, nihil amplius tentari poterat. Unde Rex, quoad peditum phalanges & Elector cum sinistro cornu accederent, ante munitiones hostium ita substitit, ut sylvam à tergo habe-

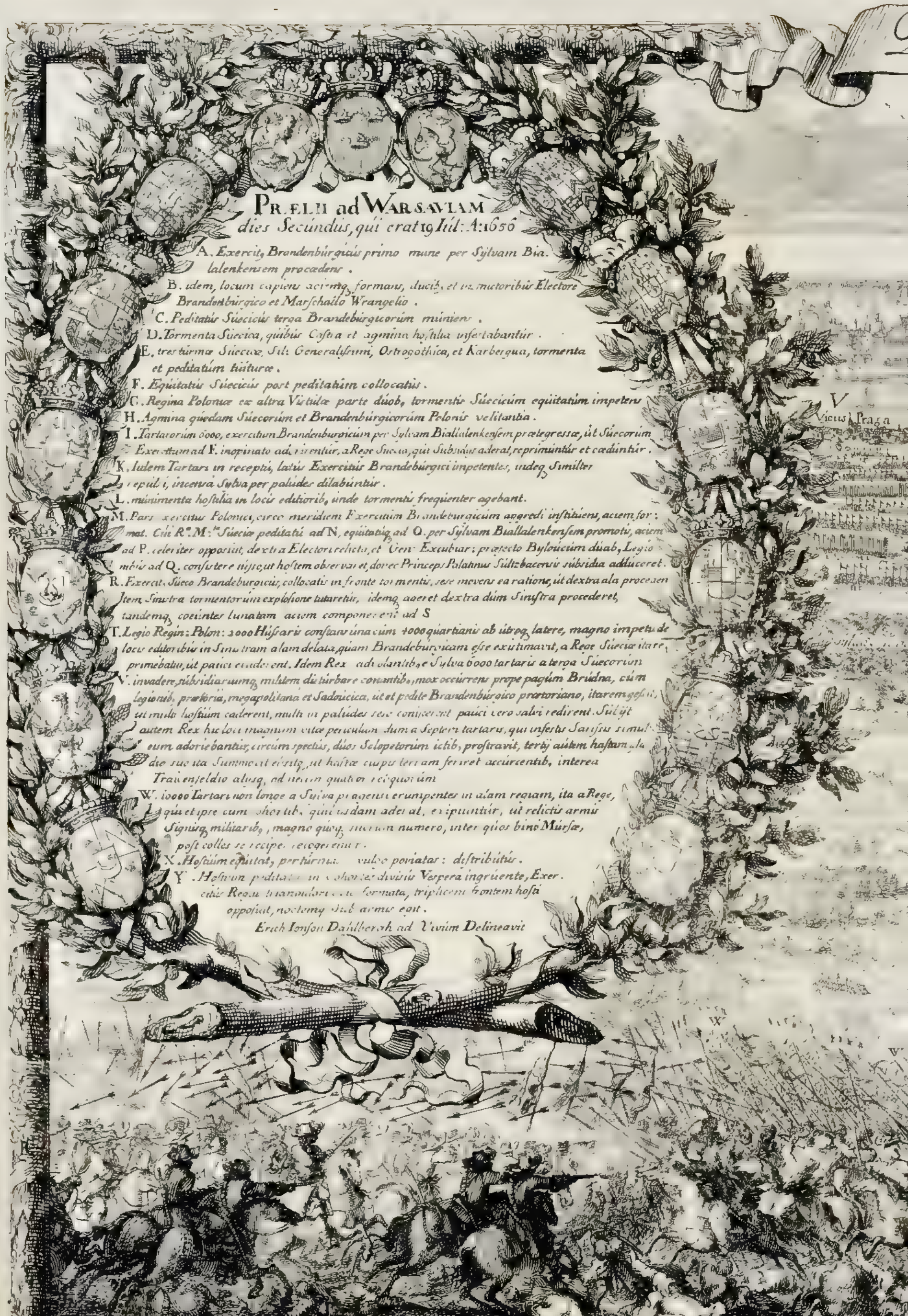
1656.

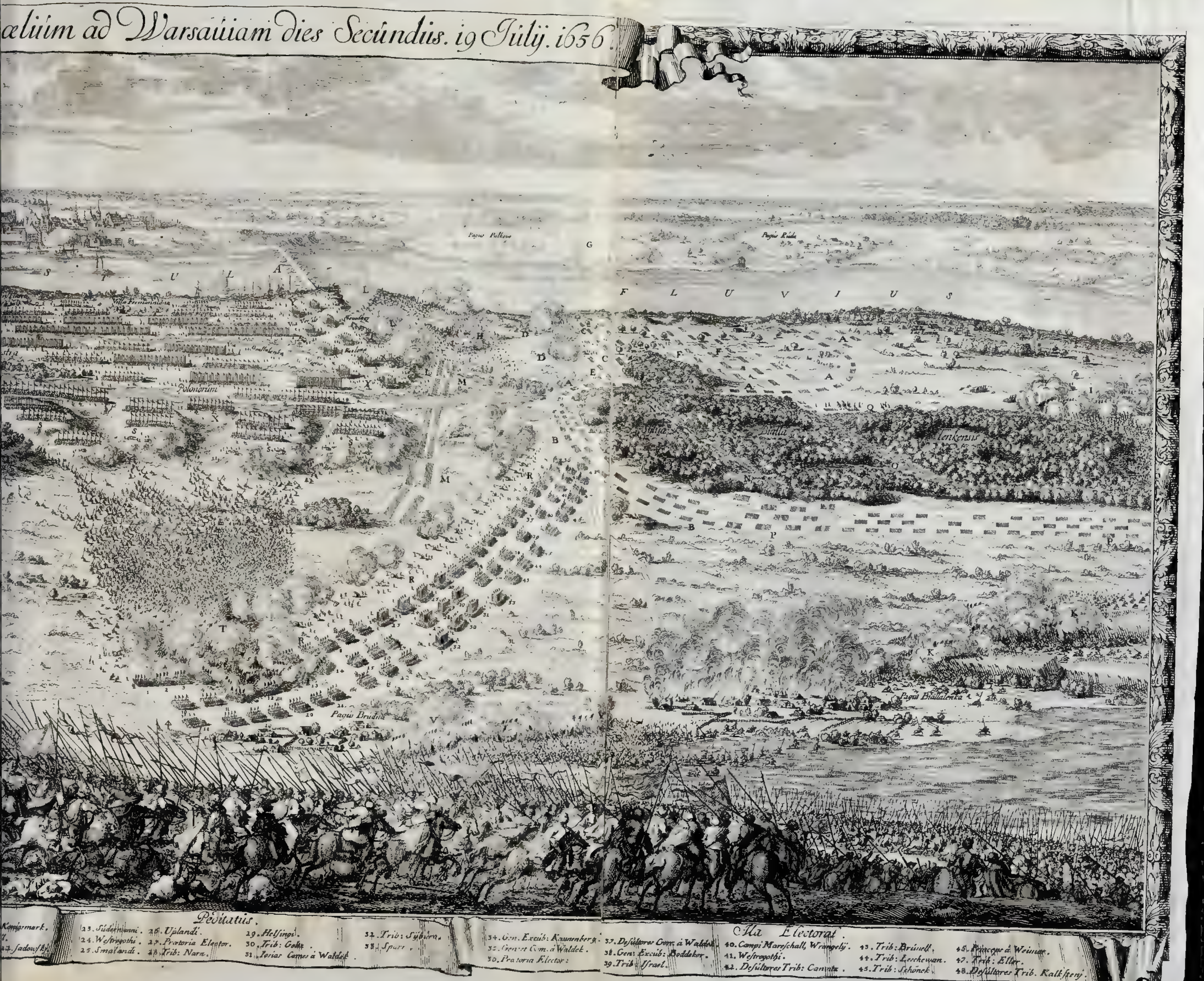
Goltz.

Prælii.
ad
WARSAVIAM
dies primus
Vbi S.R.M. Sueciæ Con=
Electore
Poloniæ Re
gem
Posspolite
Tartarorum
1656.
A. prima Suecor: et Brandenburgicorum
B.
C.
Sylva
Biallalenkensis

URBS VARSAVIA
Vicus Praga
Vistula fl.
E. Hoc Cells Princeps Pal. ... qui primo con: flictu alæ dextræ præerat jnter Sylvam Biallacensen et Vistulam constitit ... tate ulterius pergendi ipsi ademta, ob continu. Tormentorum Polonicor explosiones quibus jnseram noctem usq: petebatur.
F. Turmæ Polonicæ e locis editioribus ad angustias prope G. Pergentes, ut Suecor: Cohortibus præcurrentibus receptum ad Exercitum præcluderent.
H. Ser. Rex Suecor legionibus Com Waldecy Trib Canz et Tauby Polonos repellens agmina sua præcurrentia periculo liberabat.
I. Peditat: Suedicus et Brandenb: superatis Viarum angustijs tergo alæ dextræ se adjungebat.
K. Suecor. tormenta bellica quibus jmpetus hostium aduentantium retundebatur.
L. jn Hoc Campo Suedicæ et Brandenburg copiæ cum tormentis Suis noctu Subsidere ... hil turbatis.
M. Peditatus Polonicus sub ipsis Castris consistens
N. Polonicus et lithuan: Exercitus
O. Mummentum Polonorum.
Pagus Pulkowo
VISTULA FLUVIUS
Pagus Ruda
13. Illustr. Dn. Comes ... Gen.
14. Ill: Dn: de Sparr regiment: præfect.
15. Ill. Dn. Com. Georg. Frid. á Waldek loc. Gen.
16. Ill. Dn. Baro Henricus Horn Excub. Gen.
17. Dn. Excub. Præf. Gen. Bulou.
18. Dn. Excub. Gen. Goltz.
19. Dn: Excub. Gen: Boddeker.
20. Dn: Com: Ioan: a. Waldek.
21. Dn. Exc. Gen. Kannenberg.

N. 40.

PRÆLII ad WARSAVIAM
dies Secundus, qui erat 19 Iul: A:1656
A. Exercit, Brandenbürgicus primo mane per Sylvam Bialalenkensem procædens .
B. idem, locum capiens aciemq, formans, ducib, et moderatoribus Electore Brandenbürgico et Marschallo Wrangelio .
C. Peditatus Suecicus terga Brandebürgicorum muniens .
D. Tormenta Suecica, quibus Castra et agmina hostilia infestabantur .
E. tres turmæ Suecicæ, Sil: Generalissimi, Ostrogothica, et Karbergica, tormenta et peditatum tuituræ .
F. Equitatus Suecicus post peditatum collocatus .
G. Regina Poloniæ ex altra Vistulæ parte duob, tormentis Suecicum equitatum impetens
H. Agmina quædam Suecorum et Brandenbürgicorum Polonis velitantia .
I. Tartarorum 6000, exercitum Brandenburgicum per Sylvam Bialalenkensem prætegressæ, ut Suecorum Exercitum ad F. inopinato adorirentur, a Rege Suecio, qui Subsidiis aderat, repriminitur et cæduntur .
K. Iidem Tartari in receptu, latus Exercitus Brandebürgici impetentes, undeq, Similter repulsi, incensa Sylva per paludes dilabuntur .
L. munimenta hostilia in locis editiorib, unde tormentis frequenter agebant.
M. Pars exercitus Polonici, circa meridiem Exercitum Brandeburgicum aggredi instituens, aciem format. Cui R. M. Sueciæ peditatu ad N, equitatuq ad O. per Sylvam Biallalenkensem promotis, aciem ad P. celeriter opposuit, dextra Electori relicta, et Gen: Excubiar: præfecto Byloucium duab, Legionibus ad Q. consistere iusso, ut hostem observaret, donec Princeps Palatinus Sultzbacensis subsidia adduceret.
R. Exercit. Sueco Brandeburgicus, collocatis in fronte tormentis, sese movens ea ratione, ut dextra ala procedens Item Sinistra tormentorum explosione tutaretur, idemq ageret dextra dum Sinistra procederet, tandemq coeuntes lunatam aciem componerent ad S
T. Legio Regin: Polon: 2000 Hussaris constans una cum 4000 quartianis ab utroq latere, magno impetu de locis editoribus in Sinistram alam delata, quam Brandeburgicam esse existimavit, a Rege Sueciæ ita reprimebatur, ut pauci evaderent. Idem Rex advolantib, e Sylva 6000 tartaris a terga Suecorum
V. invadere, subsidiariumq militem disturbare conantib, mox occurrens prope pagum Brudna, cum legionib, prætoria, megapolitana et Sadoicica, ut et pedite Brandenbürgico prætoriano, ita rem gessit, ut multi hostium caderent, multi in paludes sese conicerent pauci vero salvi redirent. Subijt autem Rex hic loci magnum vitæ periculum dum a Septem tartaris, qui infestis Sarissis simul eum adoriebantur, circumspectus, duos Sclopetorum ictib, prostravit, tertij autem hastam gladio suo ita Summovit ... ut hastæ cuspis terram feriret accurrentib, interea Trauenfeldio aliisq, ad necem quatuor reliquorum
W. 10000 Tartari non longe a Sylva pragensi erumpentes in alam regiam, ita a Rege, qui et ipse cum cohortib, quibusdam aderat, exipiuntur, ut relictis armis Signisq militarib, magno quoq suorum numero, inter quos bini Mursæ, post colles se recipere cogerentur .
X. Hostium equitat, per turmas ... vulgo poviatas: distributus .
Y. Hostium peditatus in cohortes divisus Vespera ingruente, Exercitus Regius ... formata, triplicem frontem hosti opposuit, noctemq sub armis egit .
Erich Ionson Dahlbergh ad Vivum Delineavit
Ala Regia
1. Desultor. Princip. Sultzbach.
2. Prætoria Regin .
3. Prætoria Reginæ .
4. Uplandi Sub Trib: Planting .
5. Smalandi
6. Ostrogothi
7. Princeps Adolph .
8. Trib: Taiben .
9. Comes a Waldek .
10. Radzivil .
11. fab: B. Finnones
12. Comes Wittenberg .
13. Marchio Badensis .
14. Trib: Sinkler
15. Trib: Hummerschiöld .
16. Trib: Aschenbe
17. Trib: Breitlac
18. Baro . Horn .
Vicus Praga

…æliiim ad Warsauiam dies Secundus. 19 Julij. 1656.
Pagus Pulkow
Pagus Ruda
F L U V I U S
Pagus Bialalenka
Pagus Brudno
Peditatus.
Konigsmark.
…sadowsky
23. Südermanni.
24. Westrogothi.
25. Smalandi.
26. Uplandi.
27. Prætoria Elector.
28. Trib: Narn.
29. Helsingi.
30. Trib: Golz.
31. Iosias Comes à Waldek.
32. Trib: Sÿborn.
33. Sparr.
34. Gen. Excub: Kannenberg.
35. Gen: et Com. à Waldek.
36. Prætoria Elector:
37. Desultores Com: à Waldek.
38. Gen: Excub: Boddeker.
39. Trib: Israel.
Ala Electorat.
40. Campi Mareschall, Wrangelij.
41. Westrogothi.
42. Desultores Trib: Canitz.
43. Trib: Brünell.
44. Trib: Leschewan.
45. Trib: Schönek.
46. Princeps à Weimar.
47. Trib: Eller.
48. Desultores Trib. Kalksteny.

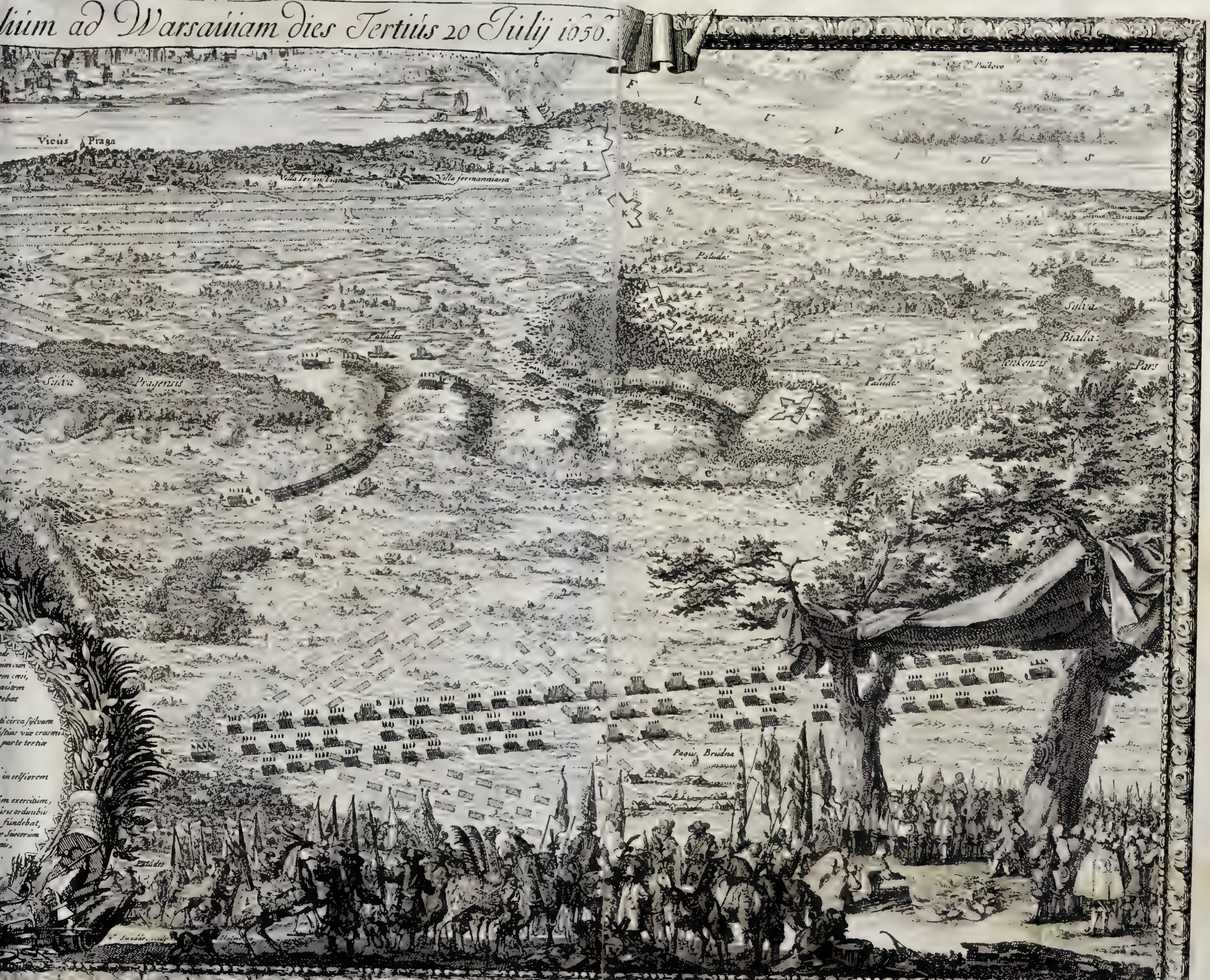
1656. haberet, machinis majoribus interim mutuò non segniter fulminantibus. Tenebris ingruentibus haut placuit amplius intra jactum machinarum hostilium subsistere. Eoque retrocessere exercitus, & Svecicus quidem secundum Vistulam, Brandenburgicus secundum sylvam statum cepit, peditatus in medio densatis post se invicem legionibus constitit, ita ut duodecim duntaxat equitum alæ, & duæ peditum phalanges frontem explerent, reliquis legionibus duplicato ordine retro consistentibus.

Secunda diei pugna 19. Jul.

§. 26. Postero die prima luce Rex & Elector adcuratius inspiciendum loci situm excurrentes deprehendunt, hostem intra munitiones suas à fronte commodè invadi non posse, eoque conandum, ut à nostra sinistra manu idem circumeatur. Quo fine necessarium visum collem modicum proximè sylvam situm occupare, ex quo occasio nascebatur ampliora camporum spatia explicandæ aciei amplectendi. Itaque Elector cum suo cornu ac duabus peditum phalangibus secundùm sylvam versus eum collem processit, eumque ex voto obtinuit, etsi magno labore machinæ per humum paludosam & frutice humili passim obsitam pertraherentur. Ex elatiore illo loco motus hostium, simul situs camporum accuratius potuit judicari, ubi & Elector copias suas ita ante sylvam dispofuit, ut à tergo circumiri non posset, peditibus quoque & desultoribus, machinisque idonea statione assignata. Per eum collem ad extremitatem sylvæ perventum fuit, è quo loco usque ad stationem hostium plana camporum patebant. Ibi è loco sublimiore observatum fuit, hostiles copias ad dextram manum declinasse, ut Electoris lateri ingruerent, simul retro per sylvam cum aliquot equitum millibus & Tartarorum turba Regis cornu à tergo invaderent, quos adventantes Rex circumactis à tertia acie sex alis rejecit. Eo conatu hostis depulsus ante Electoris exercitum aperto campo substitit. Interea Rex cum suis inter Vistulam & sylvam ante hostium munitiones pedem fixerat, immixtis fere mutuo peditum phalangibus & equitum alis, in quos hostis non segniter è machinis globos evibrabat. Quo in statu permansit, quoad machinæ Electoris per paludosam viam in collem attraherentur, cui etiam firmando, ne fortè tota hostium mole obrueretur, duas adhuc peditum phalanges misit. Cæterum ob conatum hostis aliasque rationes expedire videbatur, eundem à dextra sua manu circumire, id quod tamen ob viarum angustias profundamque uliginem fieri non poterat eo loco, quà Electoris copiæ transierant. Unde Rex decrevit, retro Electoris cornu sylvam, è qua Tartari ipsius tergum impetere voluerant, circumlegere. Sed quia id destinatum ex hostium motu temperandum erat, Regi ad Vistulam, & Electori trans paludem daliquantisper morandum fuit, quòd hostis aliquoties speciem præ se ferret Regis & Electoris exercitum pari impetu invasuri. Quo conatu adparente haut consultum erat legiones loco movere, ne is ad impetum faciendum ultro velut invitaretur. Mox tamen hostis cum universa Tartarorum turba Electorem ab omni parte impetere conabatur, quem ejus copiæ magna virtute resistentes acriter repulere. Nec minus tertia Regiorum acies eos, qui per Sylvam tergis horum ingruere parabant, rejecit. Quo ipso momento & hostis cum præcipua suarum virium parte, & peditatu è munitionibus suis in regios progredi conatus est, quem hi machinis, quas ferri frustulis impleverant, ita excepere, ut repetito licet aliquoties impetu intra munitiones suas recedere cogeretur, vim deinceps ad dextrum latus suum in Electorem effusurus. Eo hostium recessu Regi spatium dabatur cum exercitu suo stationem hactenus captam deserendi, & retro Electoris cornu per sylvam in aperta camporum penetrandi, sic ut Electore consentiente Rex jam sinistrum, ille dextrum cornu obtineret. Quia igitur hostis omnes cataphractos seu Husaros, majorem virium suarum partem, in dextro suo cornu collocaverat, & ordinibus bene dispositis per campum ingruebat, Rex quoque ordines suos versus sinistram manum extendebat, ut patentioribus campis potitus æquo loco cum hoste congrederetur, cui & eminus infestando aliquot machinas, & tres peditum phalanges ante equestrem aciem incedere jussit. Tum & animus erat hostem aperto juxta campo, & à tergo circumire, ipsiusque machinas, quas arenoso 1656.

1656. arenoso in colle unà cum peditatu collocaverat, invadere. Dum ita Rex cum cornu suo ordinibus probè digestis in hostem tendit, hicce mox vicum à dextris ipsius situm inflammare, ac retro eundem concedere, ut Regis vicum istum prætereuntis tergum cum parte copiarum sinuato circa vicum cursu invaderet. Id animadvertens Rex Henricum Hornium cum tertia acie vicum istum circumlegere, & adventantibus occurrere jussit. Eo conspecto hostis lento gradu ad alterum vicum cessim ibat, cui & ipse ignem injiciebat, quò & Rex cum peditatu tendebat, & cùm propter paludem vicum istum circumire consultum non duceret, sed ad sinistram deflectere placeret, tres peditum phalanges apud vicum & paludem consistere jussit, donec prima & secunda equitum acies ante eum vicum progressa esset, tertia autem acies post pedites consistebat hisce fulciendis. Postquam ita Rex cum prima & secunda acie vicum præteriisset, frontem adversus collem & excitata ibi ab hoste opera vertit, ac ubi intra teli jactum jam perventum esset, machinis utrinque summa vi fulminari cæptum est, non paucis ex utraque parte cadentibus. Sed quia Regi longius montem versus progressuro necessum erat latus suum sinistrum tegere, cùm jam vicum à tergo haberet, tres illas peditum phalanges à palude evocatas ad se excivit, ac post secundam aciem in extremo cornu collocavit, fronte Tartaris obversa, qui retro vicum apud sylvam cum ingenti Quartianorum multitudine sinistrum ipsius latus invadere conabantur. Unde Rex toto cum exercitu paulisper subsistebat, quoad & tertia acies accedens debitum locum caperet. Interea universæ hostium copiæ, paucis alis exceptis, quæ apud pedites in colle remanebant, magnam partem à dextris cornu Regis circumfundebantur. Husarorum autem quinque millia frontem Svecorum summa vi incurrebant. Ubi maximus impetus duabus alis, quæ justo maturius tubos disploserant, incubuit, quas prostratis compluribus turbavere, & ipsi ad secundam usque aciem perrupere. Enimverò isti & à secunda acie, & à lateribus ita excepti sunt, ut paucis eorundem contingeret pedem referre. Nec minus qui istos sequebantur repulsi sunt, quorum aliqui dehinc impetum in Regis peditatum, alii in Electoris equitatum avertere, à quibus itidem ita asperè excepti sunt, ut turbatis ordinibus in collem sese iterum reciperent. Inter hæc certamina Tartari circuito vico tergum Svecicæ aciei infestare instituerunt. Igitur Rex quatuor alas ductu fratris sui retro vertere, & in adventantes procurrere jussit, à quibus isti magna cum cæde rejecti & in paludem compulsi sunt, ubi major eorum pars periit, reliqui equis delapsi hinc inde pedibus salutem sibi quæsitum ivere. Eadem die ipse Rex ingens vitæ periculum incurrit, dum enim circa meridiem Husari & Quartiani in sinistrum Svecorum cornu, ubi Rex agebat, ex elatiore loco summo sese cum impetu concitant, à tergo 6000 Tartarorum non procul à vico Brudna eidem Svecico cornu ingruunt. His repellendis Rex Electoris legionem prætoriam pedestrem cum quibusdam aliis turmis eductam idoneo loco disponebat, sed simul asperrima pugna surgebat, qua Rex ita hosti miscebatur, ut neminem mortalium preterquam præfectum turmæ Travenfeldium secum haberet, ac à septem Tartaris pariter jaculis & lanceis invadebatur, è quibus Rex statim duos brevioribus sclopetis occidebat, tertium autem qui lanceam Regis fræno implicuerat, gladio caput ita cædebat, ut equo deflueret, unde Rex Travenfeldio, qui itidem duos globis trajecerat, & cum reliquis certabat, ita subveniebat ut reliqui duo in fugam se darent. Ita Rex manifesto periculo ereptus fuit. Post tot tam diversis locis commissa certamina Rex necessarium judicabat, legiones in priorem locum atque ordinem revocare, quò intra munitiones suas hostem invadere posset. Eo fine necessarium erat sylvam & collem à dextris hostium situm occupare, ut æqua loci altitudine collis, cui hostis insistebat, attingi posset, & sic æquo è loco cum hoste, ejusq; peditatu retro ejusdem munimenta pugnari posset. Inde versus hostem dispositis ordinibus processum fuit, ad montem tamen perveniri non potuit, antequam nox pospectum eriperet. Igitur ne per tenebras confusius res gereretur, Rex receptui signum dedit, & equitatum cum tribus phalangibus peditum juxta sylvam ad latus vici collocavit. Peditatus reliquus ante vicum & Electo-

VRBS WARSAVIA
V I S T U L
Explicatio literarum circa tertij diei pugnam ad Warsoviam
Die 20 Julij Anno 1656
A. Dispositio Exercitus Suecici in tres frontes, uti is per noctem inter 19 et 20 Julij in Campo paratus constitit.
B. Orta luce statim Rex legiones contraxit, et aciem struxit eodem fere modo uti priore die, nisi quod non nihil peditum in cornubus disponeretur.
C. Suecicæ catervæ, quarum aliquæ interim inter duas exercitus Sub Castris et munitionibus hostium pugnam conseruerunt.
D. Exercitu in ordine digesto Rex Sparrium Brandeburgicum rei tormentoriæ præfectu Summum et Supremum Vicarium Com: Iacobum Gardium cum 1200 Selectis peditibus et duabus peditum phalangibus una cum 300 equitibus Sub Gallo tribuno, Sylvæ pragensi immisit, in qua totius hostium peditatus munimentis raptim excitatis consiterat, e qua Suecicus exercitus machinis et tubis valde infestabatur; Ubi feliciter et citra magnum damnum Sylva expugnata fuit, ac hostis plane inde eiectus retro elatiora loca in campum versus Pragam et Vistulam se subduxit.
E. Post Sylvam occupatam Rex tribunum Iacobum Ioannem Taubium cum Cohorti prætoria et alys Turmis per elatiora campi progredi Iussit, qui hostium Turmas ibi Consistentes loco pepulit, ut et hæ ad Vistulam se reciperunt.
F. Rex inde una cum Duce Adolpho Ioanne assumta prima acie sinistri Cornu Superato elatiore loco E. invadebat hostilem exercitum, qui apud F. in acie Constiterat, ita ut hic statu dimoveri et in duas partes dividi inciperet. Unde urgente Rege Idem cogebatur campo cedere et turbatis ordinibus adutrumq; latus se recipere, relictis multis cæsis, captivisq;, cum Signis & tijmpanis.
G. Interin peditatus Polonicus ipseq; Poloniæ Rex id Spatij nanciscebatur ut Vistula Superato Varsoviam refugeret, ponte post se ince
H. Cum inde Pulobuicius Polonicus Dux cum 7000 circiter adj retrut per Sylvam Biallalenkensem evaderet, Rex Electorem prima et Secunda acie dextri Cornu e latere istis immisit; qui ... reliqui in paludem compulsi a sclopetariis fere globis traiecti Su Electoralium acies apud peditatum iuxta vicum Brudn observatura nequis a tergo ingrueret.
I. Eodem fere momento 10000 Tartarorum a Polonico exerc Pragensem magno impetu ruebant, apud vicum Brudna Inhos Rex Palatinum Philippum Sulzbacensem cum Secu sinistri Cornu immisit, qui eos profligavit, multis mill
K. Inter hæc castella Polonorum cum machinis et signis de
L. Henricus Hornius autem cum reliquis e tertia acie et par locum progrediebatur tegendo Regis tergo.
M. Inde Rex ipse cum prima acie et parte tertiæ in reliquum qui interea inter Vistulam et Sylvam Pragensem, commodo tamen loco constiterat, impetum dabat, ut quia quisq; posset fugam arriperet, quorum et te catervæ cædebant, relictis penes Regem gloria victo impedimentis, Signis, et multis Servitorum millibu
Dahlbergh ad Vivum Delineavit

hium ad Warsauiam dies Tertius 20 Julij 1656.
Vicus Praga
Palude
Sylva
Pragensis
F L U V I U S
Paluda
Sylva
Pars
Pagus Bruidna

1656. Electoris exercitus eo, quem hactenus obtinuerat, loco, constitit.

Tertiæ diei pugna 20. Jul. §. 27. Sequenti die summo mane legiones iterum in aciem contrahebantur, ac peditum phalanx missa, quæ sylvæ transitus, ubi equitatus constiterat, concædibus inviam redderet, ne per eam hostis tergum longius progredientium invadere posset. Inde decretum est, ut inter sylvam, juxta quam exercitus præterita nocte constiterat & inter sylvam ad dextram hostis sitam, quam idem insiderat, procederetur, simul peditatus & machinæ, cum quinque Svecicorum equitum alis, prima fronte locabantur, ut hostem sua sylva expellerent. Ejus destinati executio Sparrio commissa, qui & singulari dexteritate ac virtute rem gessit. Quia autem Sparrius sylvam cumprimis machinis quatiebatur, hostilis quidem peditatus ad sylvam vertit, suis equitibus ibi suppetias laturus, sed totus reliquus equitatus latera nostrorum circumire instituit. Unde tam Regio, quam Electorali, equitatui pro situ loci, & hostium impressione frons variè obvertenda fuit repellendis hostium assultibus. Sed Sparrius postquam in sylvam machinis aliquandiu fulminasset, cum equitatu & selectis peditum in eandem penetrans, hærentes ibi Polonicos equites expulit, ac per declivia collis præcipites egit, quos ad sinistram versus paludem, ad quam pridie Tartari vapulaverant, ruentes Wrangelius & Waldeccius, cum aliquot equitum alis prosecuti, in paludem compulerunt, ubi plerique eorum aquis, aut nostrorum telis perierunt. Inter hæc Elector machinas hostium invadit, quas qui tractabant, cùm à peditatu suo destitutos se viderent, nullam deditioni moram fecere. Peditatus autem & ipse super deditione jam agere cœpit, quem cùm ideo persequi omitteret Elector, iste inter tractandum ad vicinum pontem navalem ruens trans Vistulam evadebat, eodem post se dejecto. Postquam hoc modo sinistrum hostium cornu cum peditatu in fugam abiisset, relictis castris, impedimentis ac machinis, dextrum quoq; cornu fugam circumspectare cœpit, & maturè magnam partem inter Pragam & non longè inde sitam villam, solutis ordinibus, se proripuit. Equidem ut suos ad pugnam animaret, nulli operæ Rex Joannes Casimirus pepercerat; modò Quartianos, modò Nobiles, modò Helotas quos vocant adequitans, non tubis, sed acinacibus duntaxat, falcibus ac fustibus armatam turbam, ac precibus, hortatu, oblataque aut promissa pecunia istos accendere fategerat, qui & initio atroci cum clamore ingentia facinora minari visi sunt, sed mox languescente impetu terga dederunt. Fugientibus quo minus diu insisterent victores, lassitudo virorum & equorum prohibuit, quos, præter triduanæ pugnæ labores, inedia mirè fatigaverat. Sequenti tamen die sex per milliaria expediti equites fugitivos insectati sunt. Interfuit huic prælio Joannes Casimirus ab initio ad finem, ac ad officium boni Ducis exercendum nihil reliquum sibi fecit, sed cùm animadverteret, suos in fugam inclinare, ante peditatum trans pontem Warsaviam evasit, longius mox inde se proripiens. Sed regina, quæ & ipsa cum gynæceo, ac senatoribus quibusdam ex edito castrorum loco pugnam spectaverat, cùm tertio die Svecos versus castra Polonorum tendere conspiceret, maturè se periculo non sui sexus subduxerat. Ea quæ pugnam insecuta est nocte Polonicum præsidium relictis omnibus machinis Warsavia se ejecit, quæ urbs sequenti die Svecorum iterum ditionem citra pugnam subiit. Memorabilis si quæ unquam pugna fuit adversus hostes numero & loci commoditate longè prævalentes, cujus victoriæ gloriam imperatoriæ Regis artes & utriusque exercitus virtus sibi vindicat, fortuna vix aliquam ejus partem decerpente. Constabat Regis & Electoris exercitus sexaginta equitum alis, quatuor desultorum legionibus, pari numero in duo cornua digestis. Hostilem exercitum implevisse dicuntur millia Quartianorum octo, Nobilium sedecim, Lithuanorum quinque, Tartarorum sex, peditum quatuor, etsi Poloni centum millia bellatorum suos explevisse jactarant, eoq; ob multitudinem victoriam velut exploratam animo præceperant. Observatum id cumprimis fuit, quocunque Svecicus exercitus se obverteret, ventum à tergo semper insecutum in circulum, ac hostium ora fumo ac pulvere implevisse. E victoribus pauci ductores occubuere, nisi quòd primo pugnæ die Sinclerus tribunus globo machinæ discerptus,

1656. *21. Jul.* *Sincler.*

1656. & Cannebergius ſauciatus fuit; Gregariorum ad quadringentos vulnerati aut cæſi. Ex hoſtibus cæſorum numerus ita exactè iniri non potuit, quòd magna eorum pars intra paludes perierit. Cadaverum hinc inde ſparſorum ad quatuor millia numerata ſunt.

Regis diſpoſitio poſt pugnam Warſavienſem. §. 28. Maximi momenti ea fuit victoria retundendo Polonorum faſtui, ac reparandis iterum Svecorum rebus, quæ præcipiti lapſu jam ruituræ videbantur, ſi heic adverſi quid accidiſſet, & claro ſpecimine probatum, æquo Marte Polonos Svecis pares haut eſſe. Minor tamen ejusdem fructus, quàm pro gloria fuit, quòd non tam deletæ, quàm diſperſæ fuerant vires Polonorum facili negotio iterum contrahendæ. Nec eo ſecius gliſcebat immane Polonorum in Svecos odium & extrema Imperii Svecici averſatio, quos vi ad obſequium compellere per tam lata terrarum ſpatia diſperſos modico numero & indies minuens exercitus Svecicus haut valebat. Ita tamen confuſi erant ac turbati Poloni poſt prælium iſthoc, ut multas intra ſeptimanas nihil ſuſcipere auderent. Et Joannes Caſimirus Lublinum refugus pronum ſe paci declaraverat, ac ſi nunc pacis conciliatores adeſſent, rem ſine fructu haut abituram. Unde & qui eo fine Lublinum accedebant, legati Gallici Avaugurius & Lumbranus initio animos Polonorum ſat commodos invenerunt. Sed mox poſtquam Viennam miſſus nuntius reverterat, priſtina ferocia redibat. Aſt Carolo Guſtavo protinus poſt eam victoriam in animo fuerat Joannem Caſimirum, qui cum peditatu & magna equitatus parte Zamoiſciam verſus tendebat, inſequi, & iſto oppido excluſum ad novam pugnam compellere, qua ſaltem peditatus ipſius delendus ſperabatur. Sed abnuebant Brandenburgici, excuſantes ſibi haut integrum eſſe tam longè à Boruſſia ſua diſcedere, eoque per aliquot dies à Novomiaſto ad Wartam conſidere, quiete ſtativorum ſe refecturi. Rex contra ſibi interea otiandum non ratus, poſtquam omnem *24 Jul.* exercitum apud Warſaviam trans Viſtulam duxiſſet, eique Wialdowæ aliquot per dies à labore reſpirare permiſiſſet, Sultzbacenſem cum ſelecta equitum manu miſit ad ſparſos è fuga hinc inde conſectandos, tum ut præſidia Svecica invalidis ex oppidis 1656. atque arcibus extraheret, munitionibus harum disjectis. Wreſovicius quoque cum manu aliqua dimittitur ad Tauchelam inter alia recuperandam. Uplandi quoq; Weſtmanni, Oſtrogothi & Smalandi equites in Sveciam remiſſi ac vetitum, aliquid peditum in Livoniam trajicere, ne milite nudata Svecia Danorum invaſioni pateret. Exuta quoque tunc præſidio Ilza, Chzriſtopora & Janowiza ar- *Ilza.* ces. Tum catervæ Cracoviam verſus miſſæ, quæ Polonos ſubvectionem ad eam urbem impedientes diſpellerent, ac omnibus circa locis præſidia educerent, ſimul ut Wirtzio ſpatium eſſet, neceſſariis in urbem convectis, in futurum ſibi proſpiciendi. Earum rerum cauſa Rex ipſe Zidlinſciam usque excurrerat. Inde reverſus Novomiaſti cum Electore iterum congreditur, ſuper adminiſtrando deinceps bello conſultaturus. Et ardebat quidem Rex denuo in Joannem Caſimirum invadere, qui inter Sendomiriam & Lublinum copias è fuga contrahebat. Sed abnuebat Brandenburgicus, fruſtra fugitivi hoſtis veſtigia legendo exercitum atteri, ac ſibi utique in Boruſſiam redeundum, præſertim cùm Goſievius è fuga ad Warſaviam eò converſus, abſente exercitu, fines ejus provincię populaturus ſit, & morbi jam inter ſuos milites gliſcere incipiant. Spem tamen faciebat, peditatum ſe ſuum Regi commodaturum expugnandæ Weixelmundæ ad Gedanenſes in ordinem redigendos, ac recipiebat in ſe Sparrius, intra quinque ſeptimanas ea ſe munitione potiturum. Cæterum non obſcurè tunc Elector oſtendere incipiebat, præmii loco pro exhibita ad Warſaviam opera & quam Weixelmundæ expugnandæ navaturus ſit, ſummum ſe Boruſſiæ imperium abolito Vaſalli vinculo expetere. Inter hæc præfectis Poſnaniæ, Caliſiæ, Coſtenæ, Lanciciæ, Penſinique injungebatur oppidis iſtis excedere, eaque Electori ex conventione tradere. Tum Warſaviæ munitiones detractæ, omnisque adparatus bellicus ablatus ac pons deſtructus. Oppidanis petentibus non niſi modica manus ibi relicta tutelæ cauſa, juſſa ſemper cymbas in promtu habere, ut ſi res exigat ſecundo Viſtula Thorunium evadere poſſet, pro cujus tamen ſalute à decurionibus cautio interponenda

1656. ponenda fuit, quod magnus passim numerus tutelaris militis à rebellib' trucidatus exercitum Svecicum haut parum imminuerat. Bulovio, qui tunc præsidio ejus urbis præerat, injunctum, ut cum milite suo modestè urbe excederet, nec in juriæ quid aut rapinæ in oppidanos exerceri pateretur. Lowitia tamen præsidio insessa sub Toerneschildio subtribuno, ad quod oppidum Bretlachius tribunus, & Petrus Kiselius subtribunus cum viginti turmis stativa habere jussi provincialibus circum ad tributa exsolvenda compellendis. Poltofsca quoque munimentis firmabatur. Wrangelius summæ rei apud exercitum ibi præficitur, quod Rex in Borussiam excurrere constituisset promovendo cum Belgis tractatui. Peditum pleræque legiones ducente Carolo Magno Badensi Marchione in Borussiam ad Stenbockium mittuntur. Sultzbacensi injunctum, cum aliquot legionibus ad Plotzcam in Masovia subsistere obtinendo ibi ponti, ubi major Polonorum vis ingrueret, Thorunium se recepturus. Interea cum illis, qui Poltofscæ & Wissegradi consistebant, ripas Vistulæ, Bugi & Narevæ observaret, ac si necessitas urgeat, eosdem ad se evocaret. Etsi Sultzbacensem, ingruens mox pestilentia Plotzcam deserere subigebat, Bogislaus Radzivilius cum valida manu Tycozinum ire jubetur, tentaturus, num Podlachiam & Samogitiam ad obsequium revocare posset, tum ut Raigrodum & Grodeccam præsidio firmaret, ac Brandenburgico suppetias ferret, si hostis Borussiam irrumpere conaretur. Ei adjungebatur Ridderhielmius Tycozini curam suscepturus, Draco tribunus Raigrodo, Carolus Meclenburgicus Dux Poltofscæ imponitur cum mandato, ut quid ab hoste trans Narevam & Bugum fluvios susciperetur, probè observarent, eumque transitu istorum fluviorum arcerent. Sed si major vis ingrueret, in tutiora loca se reciperent. Ita minore spatio sedem belli Rex circumscribebat, hostem tantisper arcuisse contentus, quoad destinata in Borussia perfecisset, & quò Moscorum conatus evasuri essent, adparuisset.

16. Aug. *Lowitz.* *Kisel.* *Plotzco.* *Wissegrad.* *Drack. Raigrod.*

Regis destinata turbantur. 17. Aug.

§. 29. His ita dispositis ad Sacrozinium exercitus uterque cis Vistulam redit, ubi Elector à Rege separabatur, itinere Montem Regium suscepto. E consilio Regis ita cum Electore convenerat, ut Brandenburgicæ copiæ ad Narevam fluvium stativa caperent, Regiis ad Vistulam & Bugum consessuris, quoad milites ac equi quiete refecti forent, inde cum peditatu destinata adversus Gedanenses executioni danda. Cum majore autem equitatus parte Poloniam majorem & Podlachiam obtinendam, ac hostem quà detur, carpendum, ac ne ulterius Borussiam versus progredi possit prohibendum. Enimverò Brandenburgici statim atque à Svecico exercitu sejuncti forent, rectà in Borussiam tendebant, ac ibi per hospitia legiones distribuebant. Ita vicinis Polonis, Samogitis, Lithuanis, Podlachiis & Masoviis facultas dabatur cladis ad Warsaviam acceptæ sensum exuendi, viresque suas recolligendi. Id quod consilia Regis vehementer turbabat, variasque illi difficultates objiciebat, præsertim cum peditatum jam in Borussiam præmisisset, Gedanensibus in ordinem redigendis, qui tamen & ipse conatus irritus fuit. Cum enim Rex paulo post destinata adversus Weixelmundam executioni dare vellet, ac ad negotium id promovendum, prout convenerat, apud Electorem instaret, jam iste alia consilia cepisse reperiebatur, tempusque extractum ibat obtentu summi in Borussiam imperii nondum concessi, ac imminentis irruptionis à Polonis recens conglobatis, quod tamen periculum facile declinare licuerat, exercitu suo per Podlachiam & alia idonea Poloniæ ac Lithuaniæ loca disposito, quo tempore Polonorum vires hinc inde dispersæ adhuc erant. Et ista semper occinebantur, cum subinde Rex apud ipsum instaret, ut ne rei gerendæ tempora in cassum elabi pateretur. Ita Brandenburgici fructum victoriæ Warsaviensis, cui parandæ ipsi plurimum contulerant, magnam partem corruperunt, hostique ut respiraret, viresque repararet, spatium dederunt. Et erumpens mox à Mosco hostilitas curam in Livoniam avertit, sic ut nonnisi langvidè res adversus Polonos geri deinceps potuerit. Quæ & ipsa causa erat, quare Rex non uti constituerat cum equitatu in Livoniam excurrere, ac Moscos Rigæ ingruentes repentino assultu percellere posset, quòd metus

1656.

1656. esset ne ipso digresso Brandenburgicus solicitationibus Polonorum, Cæsaris, Mosci, Dani ac Belgarum non amplius resisteret, præsertim universa Polonorum turba Borussiæ se infusura. Unde satius visum Regi summæ rerum per Borussiam invigilare, ac inde mari militem Rigæ immittere, simul tractatuum Belgicorum progressum moderari, ac Moscorum acta eminus speculari. Interim placebat Gedanenses intra mœnia includere, & quia pestilentia per pleramque Borussiam grassari cæperat, Reginam abs se in Sveciam dimittere, tam morbi, quàm belli, periculis exemptam.

Poloni iterum ingruunt. §. 30. Inter ista Poloni contractis copiis Borussiæ bifariam ingruebant. Nam & Lithuanicus exercitus Tartaris sociatus Gosievio Duce Ducali Borussiæ imminebat, & Joannes Casimirus cum majore parte suarum copiarum Gedanum tendebat, eam urbem in obsequio & fide confirmaturus, & ex utraque parte Svecos in angustias redacturus. Igitur Rex Wresovicio mandabat, cum manu sua Slochoviam versus se recipere, qui tamen non ita celeriter moliri poterat, ut non in via à Czarnecio vapularet. Steenbockius autem qui post Warsaviense prælium cum aliquot legionibus Masoviam in officio continendam missus fuerat, superato ad Tilsam aut Ragnitiam Memela fluvio in finibus Samogitiæ aut Lithuaniæ cum sex equitum, duobus peditum millibus consistere jubetur, ut si opus foret in Livoniam transire, aut Borussiæ succurrere posset, cui & Radzivilius è Podlachia cum sua manu accessurus erat. *Tilsa. Ragnitz.* Is hactenus ea in provincia nullum operæ pretium fecerat, nisi quòd ipsius subtribunus Putcammerus turmam Polonorum conciderat, & Draco tribunus Tycozino erumpens, duas hostium turmas deleverat. *Putcammer.* Enimverò non ita celeriter iter properare potuit Steenbockius, præmisso cum peditibus Jacobo Gardio, ut cladem à Lithuanis & Tartaris inferendam antevertere valeret. Hi quippe viginti capitum millia explentes, ut eò expeditiores essent, omnia sua vehicula reliquerant, & sarcinarum maximè necessarias equis imposuerant. His repellendis Radzivilius & Israel Ridderhielmus è Podlachia recedentes Waldeccæ Comiti Brandenburgicarum copiarum duci se junxerant, qui audito hostium adventu ad Masoviæ fines tendebat, ut plures legiones Electorales ac regias ibi hærentes adsciscceret. Enimverò præveniente hoste apud Liccam manum conferere cogitur. Heic duce quantumvis acriter connixo Brandenburgicæ copiæ, multitudine hostium territæ, post brevem congressum in fugam avertuntur, paucis desideratis. In Svecos numero obrutos maxima clades incubuit, qui strenuè resistentes magnam partem cæsi, aut capti sunt. *Fœderatorum clades.* Sex insuper Brandenburgicorum machinæ, & omnia impedimenta amissa. Captivitatem tunc subiit Israel Ridderhielmius, summus excubiarum præfectus, & Joannes Engelius cum multis aliis ductoribus, Rosa tribunus cum multis aliis cecidit. *Ridderhielm. Engel.* Brunellum tribunum, dum turmas suas in hostem rapit, proprius ductor per scelus trajecit, quo nomine is postea pœnas capite luit. *Brunell.* Vinariensi Duci sagitta tergo infixa Angerburgi excindenda fuit. *Angerburg.* Bogislaus Radzivilius acerrimè pugnam ciens captus, & à Tartaris malè habitus fuit, donec sexaginta uncialium millia intra duos menses lystri nomine soluturum se promitteret. Waldeccæ Comes Angerburgum evadebat, ut Steenbockio & Sparrio junctus vindictam de hoste sumeret.

Sveci eam cladem ulciscuntur. §. 31. Rex ea clade audita, cùm majora de viribus hostium crederet, Steenbockium jubebat confestim Allensteinam recedere, tum Dœrflingio & aliis legionibus injunxit inter Hollandiam & Preusmarcam se congregare, hortatus, ne quid temerè suscipiant, aut fortunam tentent, sed non nisi junctis viribus hostem invadent. *Preusmarc* Jacobus quoque Gardius tantisper in oppidum aliquod cum peditatu conjicere se jubetur ad eludendum hostis impetum. Ast Steenbockio de ista clade nuntius adfertur, cùm Poppanum media sylva positum diversorium pervenisset. *Poppan.* Constituerat aliàs iste jussu Regis assumto Sultzbacensi, Radzivilio & Ridderhielmio in Lithuaniam ad Memelam penetrare, ac inde Rigæ laboranti succurrere, Moscosque Livoniæ incumbentes detrahere. Sed ista destinata hæc clades intervertit, qua audita, cùm aliàs Joannisburgum

N. Pérau sculp.

S.ae R.ae M.tis Regniq; Sueciæ Senator et Archithalaſsus, supremus Iudex Provincialis Occidentalis Bothniæ, Lapponiæ, Iemptiæ, et Heredahliæ, ut et Academiæ Carolinæ Cancellarius GUSTAVUS OTTO STENBOCK, Comes in Bogesund, Liber Baro in Kronoborg et Öhrsten, Domin. in Torpa, Kolka, Kyda, Holdryholm, Hapy, Vepnö, Vegeholm, Nogle, Morstrup, et Morup. &c.

N. 8

Prælium ad C
12 Octob:1656 quo à Re
tore Gustauo Ottone comit
so fugataq, sunt Lithuanorum De
magne
A. Ala Sinistra Suecorum, procede
Hinrico Horn supremo vigiliarum
Lithuanis incensum. D. Suecicæ
Princip. ab Hess. Homburg ac Tribu
ce Philippo Princ
Sylva ubi recuperatur Princeps Radziwil
Receptus Lithuano rum
C
Lithuanorum
Acies
D
Acies alæ Sinistræ
Tormenta bellica.
Desultores
Paludes.
B.

dum Philippoua
tis Sueciae exercitu duc
nbockio campi Marschallo, coe
llia sub duce Gonczieswski
urario.
lva, disponitur ad litt: B. a lib: Baro
o. C. Oppidum Philippoua a fugentibus
ndenbur. Turmae praecursoriae ductu
E. Suecorum Ala dextra du
pe Palat: a Sulzbach
Pagus incensus.
Fuga.
Suecorum.
D
E.
Transitus ad molam aquaria
E
latentes post sepes.
Tormenta bellica Suecorum
Pagus
Mironi.
B.
A.

N 44

1656. Raſtenburg. gum cogitaret flexo itinere ad ſiniſtram Raſtenburgium tendit, ut è fuga ſe recipientibus occurreret ac diſperſos iterum componeret. Raſtenburgi Jacobus Gardius cum parte peditatus ipſi jungitur. Inde Letzam progreſſo Brandenburgicæ copiæ à nupera clade iterum collectæ ſub Waldeccio acceſſere. Heic ut cognoſceret Steenbockius, quonam hoſtis vertiſſet, catervam explorandi cauſa emiſit, quæ in ſexaginta Polonicos equites incidens pleroſque trucidavit, paucos captivos ſecum abſtraxit. Hi retulere, Goſievium cum decem millibus Lithuanorum & Polonorum quatuor abhinc milliaribus conſiſtere, Tartaros Polonis diſcordes ob Radzivilium, quem hiſce in manus tradere coacti fuerant, alia via digreſſos. Ad eum igitur locum, quem captivi retulerant, cùm Steenbockius perveniſſet, intelligit hoſtem, qui & ipſe de noſtrorum adventu audierat, jam inde moviſſe, ac Oletzcam ſe contuliſſe omnibus vicis poſt ſe inflammatis, ut noſtris inſequentibus annonam ac pabulum ſubtraheret. Iſti Steenbockius aliquot per dies inſiſtebat, ad Gieſſiam uſque vicum uno cis Oletzcam milliari. Sed ut pedem figeret, cogere eundem non poterat, niſi quòd præcurſores non paucos tardius molientes, aut à via aberrantes, vicenos tricenoſque deprehenſos conciderent. Cùm autem Steenbockius judicaret, hoſti citra peditatum & impedimenta facile eſſe Svecorum grave agmen diuturno itinere fatigatum eludere, iſque jam Lithuaniæ fines ingreſſus nunciaretur, decreverat poſt bidui quietem Gieſſiæ, ubi pabuli copia ſuppetebat, ſumtam retro paululum cedere, hoſtiſque motus obſervare, ac Regis mandata expectare. Sed quia excurſores iterum aliquot captivos attraxerant, hoſtem ad Philippowam conſiſtere confirmantes, habito conſilio tentare conſtituit, nunquid damni eidem inferri poſſet, eoque cum pleroque equitatu & ſelectis peditibus ad Lithuaniæ fines proceſſit, reliquis copiis & impedimentis in caſtris ad Gieſſiam relictis. Sylva inde ſuperatur ob anguſtias viarum valde moleſta, quæ tenuato agmine tranſeunda erat. Cum Myronum, vicum quadrantem milliaris à Philippowa ſitum, eſſet perventum, aliquot hoſtium pabulatores reperti ſunt, è quibus plerique cæſi. E paucis qui effugerant hoſtis adventu noſtrorum cognito in campum progreſſus eſt, & ultra dictum vicum in acie conſtitit. Quanquam autem in vico anguſtiæ viarum ob paludem & lacerum pontem non ſine difficultate tranſirentur, primum tamen agmen, quod Fridericus Landgravius Haſſo-Hombergicus, & Gœrtzkius Brandenburgicus tribunus ducebant, quanta poſſet celeritate anguſtias eluctatum in hoſtem fertur. Mox & Steenbockius cum ſelectis peditibus & ſex campeſtribus machinis ad vicum Myronum pervenit, ac protinus duas machinas in collem cis anguſtias ſubducit, tum aliquot deſultorum centurias retro ſepes in altero vici latere collocat, ſubſidio futuras primo agmini, ſi fortè à Polonis repelleretur. Hoſtes cùm perſpicerent noſtros per anguſtias illas non niſi disjunctis turmis evadere poſſe, in primum noſtrorum agmen ſeſe magno impetu concitabant. Sed cùm Steenbockius è duabus machinis in collem ſubductis ſignum pugnæ daret, impetum inhibebant. Interea & idem ſumma diligentia ſategerat, ut peditatum & reliquas machinas, totumque adeo ſiniſtrum cornu trans anguſtias duceret, quo facto protinus manum cum hoſte conſerere cœpit. Sed hic machinarum globis territus poſt brevem pugnam tergo obverſo in fugam ſe proripuit, antequam Sultzbacenſis cum dextro cornu per difficilia viarum eluctari poſſet. Hoſtium quingenti amplius cæſi præter ſaucios. Inter captivos ductores tribunus quoque Duclinſcius erat. Impedimenta omnia, etſi modico numero, intercepta, & ſigna aliquot. E noſtris pauci admodum cecidere. Ob laſſitudinem equorum, & quia pugna poſt meridiem cæperat, noſtri non niſi duo milliaria hoſtem perſequi potuerunt, tenebris mox obortis. Ea victoria Radzivilius ex hoſtium manibus liberatus eſt, quem Rex Joannes Caſimirus capitali ſupplicio deſtinaverat. Poſt eam pugnam ſeparatæ à Brandenburgicis Svecicæ copiæ retro ad Viſtulam vertebantur. Ubi Henricus Hornius valida cum manu conglobatos Maſovios diſſipavit, centum quinquaginta cæſis, multis captis.

Letzen. — Gieſe. Oletzco. — Philippowa. — Pugna ad Philippowam. 12. Octob. Gœrtzke. — Duclinski. — Nov.

§. 32. Inter hæc Regem haut parum exercebat cura amicitiam cum Bran-

Amicitia cum Brandenburgico nutat.

1656.

Brandenburgico servandi, quam non una causa labefactare cœperat. Nam doluerat Electori initio anni se per arma ad subeundum vasalli vinculum compulsum, cujus molestiam apud Polonos exuere tantopere optaverat. Eo ut exsolveretur navata Warsaviensi prælio opera se meruisse arbitrabatur. Sed & insurgentibus indies in Regem pluribus hostibus, haut æquum censebat fortunas suas cum ipso aleæ exponere, nullo alio emolumento, quàm ut perpetuò Sveciæ obnoxius ageret. Accedebat periculum à Mosco, qui horrenda belli mole Livoniam obruerat, quem ut in Borussiam quoque arma trajiceret, prætextum societatis Svecicæ facile movere poterat. Eoque querebatur nupera conjunctione Regem asseverasse, sibi bene cum Mosco convenire, quod nunc secus reperiatur, & hunc per legatos acriter urgere, ut à Svecica se societate disjungat, atrocibus, si abnuat, minis jactatis. Ad eundem scopum Belgæ quoque omnem lapidem movebant, qui Electore in Regis partibus persistente haut pronum sibi rebantur, Svecos Borussia iterum dimovere, quæ summa ipsis votorum erat. Tum & Borussiæ ordines periculo hinc à Polonis, inde à Moscis imminente, in genua submissi Electori supplicabant, ut ad amicitiam cum Polonis redire velit, ipsis ab exitio conservandis. Porrò Poloni per aspera, per blanda istius animum labefactatum ibant. Joannes Casimirus Rex minabatur, ni fœdere Svecico desistat, se provincias ipsius in Germania invasurum. Idemque apud Saxoniæ Electorem conquestus erat, se à Brandenburgico hostili modo haberi, unde si ipse vicissim Marchiæ & Pomeraniæ gemina reponat, id ab Electorali collegio in sinistram partem capi non debere. Unde & Elector Slippenbachio nulla ambage declarabat, ni sibi caveatur, à Rege se haut deserendum, ac ni summum Borussiæ imperium concedatur, nil causæ esse, quare sua omnia periculo gratis exponat, & oblatas ab adversa parte conditiones repudiet. Et multi Electoris Consiliarii animo à Svecis averso jam de induciis cum Polono ineundis, & neutro statu jactabant, simul multi è Poloniæ proceribus, tunc Regiomonte agentes, haut dubiè Svecis adversa machinabantur.

Eam Rex conservare studet.

§. 33. Contra Rex etsi ægrè admodum ad abolendum Vasalli nexum descenderet, tamen cùm perspiceret, quanti momenti ad obtinendam Borussiam Electoris amicitia sibi foret, demum isthoc dispendio eandem redimere statuit, ut tamen, quanti posset, istud eidem imputare vellet. Tum confirmando Electori, & disjiciendis Polonorum machinationibus, qui per Gosievium & Warmiensem Episcopum ejusdem animum præcipuè tentabant, Slippenbachium Regiomontem ablegat, simul ut exploraret, quem scopum fœdus, quod tunc Elector cum Mosco feriisse dicebatur, spectaret. Is igitur multis Electorem „ad constantiam hortari, & quo infen„siorem se hostis exhibeat, eo magis „necessum esse ipsos consilia ac vires „invicem jungere. A Rege omnia „facta hoc rerum cardine, quæ ex fœ„dere ab ipso potuerint requiri, ac „deinceps quoq; paratum esse, omnia „remedia expedire tuendis Electoris „ditionibus. Sed vice versa Regi „quoque cautum esse debere, quid „ipse ab Electore pari casu expectare „queat. Nam suum exercitum unicè „in ipsius gratiam hinc inde raptare, „& tam difficilibus itineribus in cas„sum destruere, neque fœderi con„gruum, nec à Rege amplius postula„ri posse. Quòd autem Rex decre„verat Steenbockium cum exercitu ad „Memelam fluvium mittere, inde „fortè in Livoniam transiturum, (de quo Elector velut hoc modo à Rege hostium libidini exponeretur, questus fuerat) fœderi haut repugnare. „Nam eo casu non defuturas fuisse „Regi vires Borussiæ tuendæ. Ut ta„men Elector intelligat, quantopere „Rex propria emolumenta etiam „maximi momenti post ipsius securi„tatem habeat, statuisse hunc Steen„bockium cum copiis in Borussia re„tinere, & in Polonos rem gerere, ac „Rigæ mari auxilia submittere. Deni„que circa summum Borussiæ impe„rium Electori concedendum Regem „esse paratum, ac colloquium ipsius „expetere, ut circa modum belli „deinceps gerendi certa consilia for„mari possint. Monebatur Slippenbachius, ne apertè significaret, exercitum à Rege in Livoniam haut mittendum, ne id rescifcentes Mosci obsidio Rigæ pertinacius inhærerent, sed

1656. sed ambiguis duntaxat verbis jaceret Regem facturum, quod ratio belli circa conservandas utriusque provincias dictitet. Steenbockio tamen injunctum, quia neque Electori satis confidi poterat, & universæ Polonorum vires in propinquo erant, ne ad Memelam flumen pergeret, ubi facile inter Polonos & Moscos medius circumveniri queat, sed retro viam legeret, & idoneo loco in Electoris provincia subsisteret, obtentu sumto, quod exercitus à continuo labore quiete aliqua opus habeat. Si tamen ratio belli id ferret, ad hostem finibus Electoralis provinciæ repellendum operam navaret.

Cum Brandenburgico tractatur. 16 Octobr. Suerin de Jena.

§. 34. Miserat dehinc Elector Frauenburgum ad Regem Suerinum Baronem, & Fridericum Jenam, ut super abolendo vasalli nexu, summoque in Borussiam imperio agerent. Ab his super eo negotio formula pacti scripto fuit exhibita. Svecis suam quoque vicissim expromentibus, quæ circa rem ipsam inter se congruebant, nisi quòd Electorales hinc inde quædam vocabula carperent, velut suspecta, & à scopo Electoris abeuntia. Eam ob discrepantiam, & quia clades nuper à Lithuanis accepta fuerat, legati ab Electore Regium montem revocantur, consultationi interfuturi, quæ tunc ibi de summa rerum agitabatur, & qua ratione imminentibus periculis obviam iri possit. Regi cùm de hostium & malevolorum solicitationibus constaret, & quàm multi ex Electoralibus à rebus Svecicis abhorrerent, Electori confirmando denuo Slippenbachium eodem mittit, denuntiaturum, Regem haut quidquam è Borussia in Livoniam abiturum, simul quæ mens ipsius sit circa loca in fœderis formula adhuc controversa. Tum auxilia Regis præstò ipsi futura. Vicissim tamen hunc ex fœdere debita subsidia expectare, si Joannes Casimirus Borussiæ ingruat, inprimis ut duo millia peditum Regi commodet, firmandis Borussiæ præsidiis. Denique ut tractatui finem aliquando imponat, quo ipse in posterum firma consilia capessere queat. Cui adornando Matthias Biærnclovius eodem ibat, adscito Bartholomæo Wolfsbergio cum Electoralibus acturus. Ea in tractatione varios admodum se gerebant Brandenburgici, prius postulatis subinde quid addendo, aut ea, quibus antea adquieverant, post retractando, cùm tamen Rex judicaret, si seriò rem agerent, conclusionem negotii ab ipsis potius maturandam, præsertim imminentibus hinc eorundem provinciæ Lithuanis, inde Joanne Casimiro ex altera Vistulæ ripa descendente. Tanto curatius Slippenbachius, uti jussus erat omnia, quæ ibi agebantur, rimari, & ita assiduus circa Electorem versari, ut multi consiliariorum non parum indignationis inde conciperent. Præsertim quia eo tempore ingens pecuniæ summa Amstelodamo Gedanum collybo trajecta esset, inter ministros Electoris, uti ferebatur, distribuenda, quò ipsum à Svecorum partibus averterent, cùm aliàs Rex ab Electore amicissima omnia expectaret, si hic sibi soli relictus foret. Inprimis autem demonstrabat Slippenbachius, cùm Elector moras nectat, Regemque de sua sententia incertum relinquat, hostis contra propius ingruat, rationem belli haut ferre, ut exercitus longius disjungatur, & velut excubias in Electoris terris agat, sed illum utique Vistulam versus retrahendum, & tutis locis disponendum, nec per anni tempus diutius in campo eundem relinqui, aut longis itineribus atteri debere. Denique declararet aliquando mentem suam Elector, quò & Regi certi quid decernere liceat. Sed & acri suspicione perstringebat Regem, quæ cum Gosievio miscebantur, commercia. Quam quidem Regi eximere *22. Octob.* „conabatur Elector ultro Gosievium „tractatus affectasse, quò sanguinis „effusioni, ac provinciarum vastitati „modus imponatur, ac à se certum ho„minem missum, qui exploraret, quid „solidi ab isto propositis subsit, cujus „reditus propediem expectetur. Inte„rim se intellexisse, offensæ quid inter „Joannem Casimirum Regem & Gosie„vium intercessisse, ac universum Li„thuanorum exercitum cum hoc senti„re, ac fortasse eidem libidinem esse se „suosque planè à Joanne Casimiro dis„jungendi. Quem ad finem & ipse „omnem lapidem sit moturus, ac spem „esse, id negotium causæ communi „magnopere fore proficuum, nec Re„gi displiciturum, si ipsius nomine Go„sievio quid polliceatur. Enimverò quia Regi ista haut satisfaciebant, Slippenbachius demonstare jubebatur, „eum agendi modum ab insolubili illa „conjunctione per fœdus sancita abire, „per quam haut fas sit uni parti cum hoste

1656. ,,hoste separatim tractare, nisi sciente ,,& consentiente altera. Jam vero Ele-,,ctorem haut præmissa liquida commu-,,nicatione, multo minus expectata, ,,Regis sententia, non solùm oblata à ,,Gosievio amplexum, & certum ho-,,minem ad eum misisse, sed & osten-,,dere, se aliquid eidem promissurum, ,,quò in partes nostras attrahatur. ,,Equidem id de candore Electoris sibi ,,polliceri Regem, ut non nisi commu-,,ni causæ utilia ab ipso quæri confi-,,dat, agendi tamen modum sibi scru-,,pulum inijcere, & quòd ipsius aula ,,jam Polonorum multitudine stipe-,,tur, aliisque hominibus, queis sum-,,ma votorum sit amicitiam inter ,,ipsos turbari. Eoque non posse non ,,Electorem monere, ut ne plus sibi de ,,Gosievii integritate polliceatur, ,,quàm ipse de universorum Polono-,,rum candore experiendo didicerit, ,,ac multis indiciis colligi, non minus ,,hunc, quàm alios, Polonicarum par-,,tium nil aliud agere, quàm ut specio-,,sis promissis Electorem Svecica ami-,,citia abstrahant. Ac si maximè istius ,,promissa in cassum cadant, id tamen ,,hisce artibus eundem lucrari, ut spa-,,tium nanciscatur, evocatis Samogi-,,tis, copias suas firmandi, quò vel ,,Birsas Svecico præsidio adhuc insef-,,sas recuperet, vel ipsius Electoris ter-,,ras iterum invadat. Quia tamen ista cum Gosievio negotiatio bonum publicum spectare ferebatur, Slippenbachius in hoc negotio mollissima dictione uti jubebatur, non velut aliquid exprobaret, sed ut communicationem actorum modestè peteret, subinde de fiducia Regis erga Electorem testatus. Sed ut vicissim Electori scrupulum injiceret, simul denunciabat, in procinctu se esse, ut ad exercitum suum abeat, ac quæ ratio belli suggerat, in hostem suscipiat. Unde sibi cumprimis necessarium esse, ut tandem aliquando intelligat, quo loco res suæ apud Electorem sint, & quid ipse in alterutram partem circa fœdus, de quo jam agitetur, decreverit, cùm res suæ nullo modo ferant, ut diutius in ambiguo agat.

Tractatus concluditur. 10. Nov.

§. 35. Ita post multam demum disceptationem tractatus Labiaviæ conclusus est, cujus ingressu memorabatur occasio, ob quam pacta feudalia, initio hujus anni, in fœdus perpetuum & insolubile mutata sint, idemque his ,,capitibus constabat, ut Ducatus Bo-,,russiæ & Principatus Warmiæ in ,,perpetuum à regno Poloniæ separa-,,tus sit. Ut pacta feudalia, quibus istæ ,,provinciæ, velut à regno Sveciæ de-,,pendentes, agnitæ sint, abolita & ,,nulla habeantur, contra Elector ejus-,,que legitimi descendentes masculi ,,earundem ditionum nomine summi, ,,& à nemine dependentes Principes ,,sint, in quas Rex regnumque Sveciæ ,,nihil juris prætensurus sit, sicuti nec ,,vice versa Elector ejusque posteri in ,,Regalem Borussiam quid juris actio-,,nisque sibi vindicare poterunt. Ut ,,Frauenburgum cum subjecta præfe-,,ctura à Warmiensi Principatu separa-,,ta Regi regnoque Sveciæ reservetur. ,,Ut in locum aboliti nunc pacti feu-,,dalis inter regem regnumque Sve-,,ciæ, & Electorem velut supremum ,,Borussiæ principem perpetua amici-,,tia, fœdusque insolubile surrogatum ,,sit, cujus virtute, si quæ hactenus ,,pacta sint inita huic repugnantia, ,,inania habeantur, nec ulla deinceps ,,eidem adversa ineantur, simul Ele-,,ctor operam dare teneatur, ut Regi ,,regnoque Sveciæ futuro tractatu ,,pacis à Polonia satisfiat, & hic vicis-,,sim, ut Electori Borussia & Warmia ,,cum supremi imperii jure salva sit, ,,nec cum Polonis tractatus suscipia-,,tur, nisi utriusque consensu, & cum ,,conditione satisfactionis utriq; præ-,,standæ. Ut præterea usus commer-,,ciorum & reliqua jura & consuetu-,,dines inter utramque Borussiam ha-,,ctenus receptæ deinceps quoque ob-,,serventur, quod quidem salvo sum-,,mi imperii jure, & salva separatione ,,à regno Poloniæ fieri queat. Ca-,,vebatur insuper de innoxio militis ,,transitu per utriusque fœderati pro-,,vinciam, si opus sit, ac ut navibus ,,Svecicis portus Electoris introire li-,,ceat, paria cum Electoralibus civi-,,bus vectigalia soluturis: à quibus ,,tamen propriæ Regis res, peculiari ,,ipsius usui inservientes, & bellicus ,,adparatus sit exemtus. Quo jure quo-,,que Elector in portubus Regalis Bo-,,russiæ fruetur. Navibus autem ,,bellicis Svecorum ea lege portus in-,,troire liceat, ut adventum suum ,,protinus præfectis portuum indi-,,cent, ac extra globi jactum à muni-,,tione ancoras jaciant ac milites nau-,,tæque non tanto numero egredian-,,tur, ut periculum portubus creare queant.

1656. „queant. Hostibus contra Regis Sveciæ transitus per ditionem Electoris „terra matrique prohibitus sit, salvo „commerciorum usu, modò ne merces bellicæ è portubus Electoris ad „hostes Regis vehantur, sicuti nec vicissim ejusmodi merces è portubus „Borussiæ Regiæ, Pomerelliæ, Cassubiæ & Samogitiæ ad hostes Electoris „vehere licitum sit. Conventum quoque fuit, ut extincta familia Electorali mascula Borussia Ducatus & Warmia ad Regem regnumque Sveciæ „devolvatur, in quem eventum ordines earum provinciarum Rege sese „juramento obstringent, singulorum „Principum mutatione repetendo. „Prætensio autem reliquorum Marchionum Brandenburgensium in „Borussiam eo in statu maneat, in quo „fuit tempore postremæ à Regibus „Polonis datæ investituræ, quæ & nullo modo ad Warmiam extendenda „sit. Casu autem extinctæ lineæ Electoralis superstitibus Marchionibus à regno Sveciæ persolvantur trecenta uncialium millia, quæ antequam persoluta sint, jus sit istis Insterburgensem præfecturam occupare, & possidere. Super auxiliis denique mutuis placebat durante bello Polonico illa præstare, quæ pacto „Mariæburgensi convenerunt. In futurum utrinque bis mille quingenti „pedites, mille quingenti equites sumtibus mittentis auxilio exhibeantur. A parte Regis subscripserant ea conventa Carolus Christophorus Slippenbachius, Matthias Biærnclovius, & Bartholomæus Wolfsbergius: ab Electoris parte Otto Suerinus Baro & Fridericus Jena.

Articuli secreti. §. 36. Huic conventioni adjectum fuit secretum pactum, quo Elector „obstringebatur operam dare, ut pace cum Polonis futura Rex Sveciæ „si non plures has saltem provincias „satisfactionis loco obtineat, Borussiam regiam, Pomerelliam, & eò spectantem Cassubiæ partem, Samogitiam, Semigalliam, Curlandiam & „Livoniam totam, salvis juribus & statu Ducis Curlandiæ. Vicissim quanquam Rex omnem operam navaturus erat, ut Elector quatuor Palatinatus Majoris Poloniæ, aut, quanta detur, eorum partem retineat, si tamen „pax ad hoc negotium adhærescat, „Elector eosdem Polonis restituere „tenebitur. Rex quoque renunciabat „participationi vectigalium in portubus Electoralibus, de qua superioribus pactis fuerat conventum. Vicissim Elector Regi soluturus erat, „viginti millia uncialium intra spatium quatuordecim dierum à subscriptione hujus pacti, & centum millia uncialium intra spatium sex septimanarum ab exhibita utrinque „ratificatione. De vectigali, quod hactenus naves Elbinga hinc inde commeantes solverunt, placuit Electori deinceps dimidiam, partem Pillaviæ solvendam, de reliqua parte „pro lubitu disponere penes Regem „sit. Super tempore, quo juramentum Regi regnoque Sveciæ in eventum extinctæ lineæ Electoralis Ordines Borussiæ præstare debeant, „convenit id fieri ante bellum hocce „compositum, quandocunque Regi id „opportunum fuerit visum. Denique „& Elector sibi exceperat, quòd non „velit teneri ad auxilium Regi ferendum ulterius, quàm in Borussia regia, „Pomerellia, & adjuncta parte Cassubiæ, nec non Samogitia, non autem „si Rex in Livonia, Curlandia aut Semigallia invadatur. Voluerat Elector, ut sibi permitteretur duas aut tres naves bellicas comparare ad tuendos suos portus. Sed Regi potius visum de istis planè omittere, ac si nimium insisterent Electorales, Rex suos demonstrare jussit, Electorẽ supremo jam Imperio mactum in Coronæ Polonicę locum suo in territorio succedere, cui nunquam jus fuerit classem habendi in mari Baltico, ac Polonos, si naves bellicas parare moliti sint, à Regibus Borealibus semper impeditos fuisse.

Diffidentia ideo non tollitur. 21. Nov. §. 37. Tractatus hosce ad finem perductos eo lætius Regi erat, quo magis istos turbare adversarii laboraverant. Ratificationem Elector citra moram transmisit, addita gratiarum actione per literas propria manu scriptas, quibus & inconcussam amicitiam spondebat. Nec eo magis diffidentia funditus tollebatur, quòd cùm Rex postularet, ut Elector aliquam copiarum partem sibi commodaret, repellendo Joanni Casimiro ad Gedanum hærenti, nil aliud responsum fuisset, quàm integrum sibi non esse militem sua ditione emittere, cùm tamen ipse ita promtè ad tuendos Electoris fines accurrisset. Sed nec secreta cum Po-

1656. lonis commercia exerceri definebant. Equidem significabat Regi per literas Elector: *Joannem Casimirum Gedani ancipitem valde consilii agere, & aliquoties ab ipso postulasse, fidum hominem ad se in urbem mitti, id quod tamen ipse suspicioni apud Regem declinandæ abnuerit, si tamen Regi ita videatur, missurum se non alio fine, quàm ut exploret, quæ Joanni Casimiro in pacem sit propensio.* Id quod Rex abnegare non poterat, cùm etiam se non permittente Elector id facturus videretur. Ostendebat tamen, id omni modo agere Polonos, ut ipsum à sua amicitia divellant, modò blandam faciem, modò minas ostentantes. Sanè tunc quàm maximè Gosievius copias suas cum Paulo Sapieha in Masovia conjungere parabat Borussiæ invadendæ, cujus irruptioni sistendæ Rex monebat, ut Elector legiones suas ad limitem disponeret. Circa finem quoque anni Regiomonte erat Warmiensis Episcopus, qui secretam cum Electore negotiationem agitabat, nemine conscio, præterquam Suerino & Hoverbequio, utroque Svecis infensissimo. Unde Gedanum Præsul se conferebat, postquam cum Suerino super notis convenerat, quibus secretæ literæ scribuntur. Quò & paulo post Hoverbequius, acceptis à Rege Poloniæ salvi conductus literis, accessit, quem multa in sui favorem ibi moliturum Regi haut persuadebatur. *Hoverbek.*

Joannes Casimirus Gedanum accedit. §. 38. Cæterum dum Svecicus exercitus obsidio Rigæ est intentus, & circa tuendam Electoris ditionem distringitur, Rex Joannes Casimirus interim in altera Vistulæ ripa per Pomerelliam, nullo obsistente, Gedanum se contulerat. Ex itinere ab isto capta Lancicia, Conitia & Calisia, cui dum Wresowitius Comes cum mille quingentis succurrere conatur, à Czarnecio oppressus, cum plerisque suorum cæsus est. Gedanum quoque tendebat Regina Poloniæ Maria Ludovica literis tuti itineris à Rege Sveciæ acceptis, decora in imbellem sexum humanitate, & quia cùm in Galliis Rex peregrinaretur, aliqua ipsi notitia ejusdem fuerat, & juvenilis affectus quædam innocentes scintillæ. Jusserat Rex Gustavum Banerium Slochoviæ subsistere, & apud transeuntem suo nomine verbis honoris defungi. Sed quæ post omisso Gedanum itinere retro vertit. A Polonis, dum ad Gedanum metantur, nihil susceptum, nisi quòd eorum aliquot millia Dirschaviam repentino assultu opprimere tentarunt, sed qui acriter repulsi non paucis suorum desideratis frustra fuere. *2. Dec.* Mox quoque tria millia Gedano egressa, adjunctis mille Polonis, Hauptum tentare instituerunt, qui & ipsi re infecta discesserunt. Sed tunc non modicæ cladis instar apud Svecos habebatur Kœnigsmarckii captivitas. Is evocante Rege Wismaria in Borussiam mari tendebat, cohortem Scotorum à Cranstono conductam eadem navi vehens, quæ dum littus Gedanense eminus legit, Scoti rebellione cæpta nauclerum cogunt navem ad oram Gedanensem avertere. *Kœnigsmarckius capitur.* Unde erumpentia hostium navigia istum captivum in urbem abstraxerunt, ac inde Weixelmundæ inclusum ad finem usque belli detinuerunt. De quo liberando Rex per legatos Belgarum apud Gedanenses agebat, hisce demonstrans, non defuisse sibi remedia superbiam ipsorum castigandi, & navigationem contra prædationes tutam præstandi, ni confisus esset fœdere cum Belgis renovato, eam quoque urbem complexo, cui inclusioni Gedanenses nondum renunciarint, nec credidisse classem Belgicam, quæ navigationis tutelam præ se ferat passuram, ut ante ora sua piratica exerceatur. Sed ista à Gedanensibus parum curabantur, & cùm ea res à legatis ad Ordines Generales referretur, isti non sine ludibrio reposuerant, se prohibere non posse, quo minus Gedanenses adversus hostes hostilia exerceant. Nec minus molestum Regi accidit, quòd sub idem tempus Ericus Oxenstierna regni Cancellarius febri maligna Mariæburgi extingveretur. *23. Octob.*

Rex in Borussia manere constituit. §. 39. Cæterum quo minus Rex maturius Polonis occurreret, in causa præcipuè fuerat periculum Rigæ imminens, cui dispellendo Steenbockium cum magna exercitus parte ad Lithuaniæ fines procedere jusserat ipse quoq; eodem excursurus. Quæ tamen destinata mox omissa fuerunt, postquam consilio cum præsentibus Senatoribus habito omnia curatius expensa fuissent ac cognitum esset, militem à Borussia mari submissum incolumem in urbem pervenisse, & obsessos strenuè vim hostium sustinere. Nam

& quæ

1656. Nam & quæ sub Radzivilio & Ridderhielmio fuerant copiæ, non parum numeris minuerant, & Steenbockius quantumcunque iter acceleraret, intra mensem Rigam pervenire non poterat, serum fortè, urbi jam perditæ auxilium laturus, quæ si ad hoc usque tempus sustinere valeret, fœda anni tempestas ingruens ultro obsidium solutura erat. Ita nec operæ pretium in Livonia fiebat, & res Borussiæ summo periculo exponebantur, cui, Svecico exercitu digresso, Poloni tota vi imminebant. Sed & si Poloni abeuntem sequerentur, fieri poterat, ut hoste utrinque ingruente in angustias ipse redigeretur. Elector quoque desertum à Rege se judicans, facile ad desperata consilia compelli poterat. Tum quæ cum Ragotzio Cosaccisque texebatur consiliorum tela, eo discessu abrumpebatur, simul malevoli per Germaniam res Svecicas velut planè perditas dilaturi erant, Polonis quoque immensos spiritus sumpturis. Sed & suspecto Dani animo consultum erat, in Borussia subsistere, quò is è vicinia statim impeti posset, si quid hostile moveret. Quanquam autem Regi decretum esset, in Borussia manere, non tamen protinus placebat in Polonos tendere prope Gedanum metantes, aut in altera ripa juxta hostem consistere, quod nollet aspera anni tempestate sub dio militem atterere, quem jam antea præter continuos labores grassans hinc inde pestilentia non parum imminuerat, nulla supplementorum facultate, quòd Polonicus miles nulli usui foret, & militi in Germania conducendo argentum deesset. Igitur miles per vicos Vistulæ vicinos disponitur, quiete se refecturus, cujus conservatio pluris habebatur, quàm agrestium, qui hisce stativis non parum atterebantur. Qua mora quoque cis Vistulam non parum momenti ad absolvendos cum Brandenburgico tractatus accedebat. Cæterum tractatibus quantumvis cum Electore absolutis in hostem non statim tendere licebat, quòd fluctantia glaciei fragmina structuram pontis inhiberent. Et cùm mox

27. Nov. per constrictum glaciei flumen Rex transire conaretur, remissum subito frigus ita glaciem debilitaverat, ut Rex ipse explorandi causa in alteram ripam transgressus eadem via vix remeare posset. Igitur jam ad Graudentum reparato ponte Vistulam superare constituit, sed & hoc per fluitantem glaciem lacerato cis flumen manendum fuit. Qua mora Joanni Casimiro licebat, copias à Majore Polonia, quas Regina submittebat, simul Gosievium è Masovia ad se Gedanum evocare. Sic ut Polonicus exercitus jam triginta capitum millia implere diceretur. Qui & cùm validis emissis catervis Ulteriorem Pomeraniam infestare cæpisset, Rex Wrangelio, qui ad curandas Pomeraniæ res missus erat, injungit, ut re cum Electoralibus consiliariis communicata, auxilium istis ad repellendos hostes ferret, prout etiam ex pacto ad id tenebatur. 1656.

§. 40. Ast ponte perfecto Rex apud Mevam toto cum exercitu Vistulam transit, ea nocte in vico Sprauda metatus. Inde Dirschaviam & Stibeloam properat, hostem, qui apud Langenaviam munitis castris considebat, invadere, & ad prælium committendum adigere ardens. Equidem initio Rex decreverat rectà in hostem ire. Sed cùm intelligeret, Czarnecium ad tertium circa milliare omne pabulum in castra sua avexisse, ne Regi prope se confidenti facultas foret, relictis ad Hauptum impedimentis, ut eo expeditior foret, versus insulam Gedanensium flectebat, tentaturus, num inter Polonorum castra & Gedanensem urbem medius penetrare, hostemque à latere invadere posset, aut si id non daretur, circuitis hostium castris à Lauenburgico latere accessurus. Stibeloam delatus Rex displosis duabus machinis ad pugnam Polonos provocabat, cui Poloni tribus vicissim exoneratis spem pugnæ conserendæ faciebant. Enimverò illa ipsa adhuc vespera, cùm Czarnecius ex ignibus de totius Svecici exercitus adventu collegisset, summa cum trepidatione relictis castris Conitiam inde Butoviam versus se proripuit, machinis & peditibus Gedanum missis. Hostium vestigiis à Rege immissus cum ducentis quinquaginta equitibus subtribunus, quingenta fere vehicula intercepit. Mox Polonorum vestigia Aschebergius legere jussus cum septingentis quinquaginta

Rex in Polonos tendit. *17. Dec.* *Spranden.* *Langenau.* *20. Dec.*

1656. ginta equitibus in viginti duas turmas digestis, tentaturus, num quid hosti damni possit inferre. Hoc digresso Rex Grebinum à quinquaginta peditibus insessum nullo prævio pacto subigit, peditibus sua sub signa distributis. *Zobowitz.* Simul Zobowitzæ arci præsidium imponit, eo melius observando hostium peditatui, qui apud Gedanum relictus erat. *Arentson.* In quem Arentsonius tribunus cum octingentis equitibus immissus est, qui & recta via in opera ipsorum ante vicos excitata ruebat, ac duobus eosdem vicis non modica cum cæde expulit, interceptis aliquot equorum centuriis, reliquos in urbem compulit. Sed quia Regi haut operæ pretium videbatur, horum ob gratiam toto cum exercitu heic subsistere, Duglassium cum valida manu in Gedanensium insula relinquebat, ut Joannem Casimirum, num forte Gedano discedere vellet, observaret. Quem si urbe prodiret jubebatur omnibus posthabitis insequi, ac sibi protinus significare, quò à fronte eidem occurrere posset. Missi etiam sunt Butoviam & Lauenburgum, qui viam ibi Joanni Casimiro occluderent, si forte eò vertisset. Simul Stargardiæ præfecto injunctum, dimissis subinde exploratoribus, omnia diligenter observare. *21. Dec.* Ipse Rex cum reliquo exercitu Stibeloam regressus in Pomerelliam tendebat. *22. Dec. Kuschou.* Interim Aschebergius Kuschoviam delatus, vicarium turmæ cum quindecim equitibus Conitiam versus exploratum mittebat, *Conitz. 23. Dec.* qui sequenti die circa meridiem reversus referebat, totum Polonorum exercitum circa Conitiam per vicos hospitari, ac videri sibi, eos ex improviso opprimi posse, ac quæ eò ferant, vias commodas esse. Unde Aschebergius convocatis ductoribus ista proponit, qui unanimes in hostes eundum conclamabant. Igitur ipse cum sua manu Kuschovia movens horis pomeridianis, & sequenti nocte ad primam usq; horam post mediam noctem summa cum diligentia septem milliaria emensus, ad fluvium Brommam pervenit, *Brom.* dimidio à Polonorum stativis milliari. Ibi cùm nihil hostilium excubiarum reperiret, pontem stramine insterni jussit, ne transeuntium equorum ungulæ strepitum excitarent. *Poloni vapulant.* Quo filatim transmisso suos ad expromendam virtutem hortatus, turmisque dispositis alacres in prima Polonorum stativa rapit, ubi 1656. Wiesnovicii Principis legio mille quadringentorum capitum tendebat, *Wiesnowitz.* quæ ita cædebatur, ut ne centum quidem ferrum aut flammam evaderent, ubi & Zamoiscius junior captus est. Cùm ita primo labori fortuna adspirasset, ac Aschebergius cognovisset, Polonicas copias latè per vicos dispersas hospitari, nullo certo loco designato, ad quem tumultu exorto coirent, pari impetu secunda, tertia & quarta stativa irrumpit, ac ferro flammaque omnia miscet. Tot surgentibus ignibus & ingenti tuborum strepitu tria circiter Polonorum millia, Czarnecio duce, sub Conitiæ mœnibus se colligebant. Heic Polonus ex interceptis aliquot captivis, qui prædam cupidius consectati fuerant, cognoscit, solum Aschebergium cum modica caterva adesse. Igitur cùm judicaret Svecos ea qua venerant via Brommam reversuros, eodem cum suis rectà properabat. Sed Aschebergius omisso priori itinere Slochoviam, quæ sesqui milliare duntaxat ab incensis vicis distabat, citato cursu se subduxerat. Czarnecius cum in cassum se Brommam ivisse conspiceret, & ipse quantum potest Slochoviam adproperat, cùm jam Aschebergius cum suis salvus intra eam arcem se recepisset. *24. Dec.* Amisere Poloni eo insultu triginta sex signa, milites ter mille quingentos, qui ferro & igne interiere. Tria millia equorum cum impedimentis combusta sunt. Mille trecenti equi cum multis captis ductoribus catervæ Svecicæ in prædam cessere. Sveci præter pauculos captivos neminem suorum desiderarunt. Antea quoque Spensius subtribunus Slochovia erumpens vicum, *Spens.* in quo quatuor Polonorum turmæ tendebant, incenderat plerisque militum cæsis. Ea clade accepta Czarnecius cum reliquis, assumta quoque Regina Poloniæ, Conitiam inde Nachelam facessit, ubi Notecio flumine superato in Poloniam superiorem abit. Slochovia digressus Aschebergius Regi inter Conitiam & Tauchelam iterum jungebatur, *29. Dec.* à quo magna cum honoris demonstratione exceptus est. Conitia inde post triduanum obsidium ad deditionem citra exceptionem compellitur, ubi trecenti pedites præsidiarii numeris Svecicis admixti, multi quoque ductores equitesque Poloni capti, qui curandis ibi vul-

1656. vulneribus nupera irruptione acceptis vacabant. Rex etsi Polonos post recentem cladem magis hibernorum quietem, quam novas pugnas circumspicere crederet tamen antequam de istorum destinatis constaret, per Wirtzium moneri Ragotzium curat, ut sibi à subitis Polonorum assultibus caveat. Sed si Czarnecius pluribus copiis firmatus Gedanum versus regrederetur, Rex eundem prælio excipere parabat. Inter talia ipsum finis anni apud Conitiam deprehendebat.

A Wirtzio acta. §. 41. Eodem anno Wirtzius Cracoviam insidens aliquoties Polonos sat aspere habuerat, qui annona intercepta fame ipsum urgere instituebant. *Majo.* Eorum aliquot millia è Nobilibus & agrestibus conglobata manus, non procul Cracovia consederant, sed qui prohibere non poterant, quo minus ipse per aliquot circum milliaria excurrens obsequia & tributa detrectantes incendiis castigaret. *Miesnikki.* Inde Miesniccius opportuno loco castris ad Vistulam positis uno supra urbem milliari consederat, ne quid ea parte annonæ in urbem inferri posset. *10. Jul.* Evocaverat ad se præsidiarios arcis Tenschinensis Wirtzius ad octoginta capita redactos, ac tuendæ arci haut amplius suffecturos, quibus deducendis Yxculius *Yxcul.* tribunus cum equitibus Cracoviensibus obviam vadit. Ad eosdem intercipiendos quoque venerant ducenti selecti Polonorum equites, quos ingruentes præsidiarii aliquandiu sustinuere. Sed mox superveniens Yxculius istos fudit, ductoremque Rokebyum, & complures Nobiles captos in urbem abstraxit. *Rokeby.* Biduo post Wirtzius cum omnibus copiis, quas urbe educere tutò poterat, sub Polonorum castra progressus est ad prælium ipsos provocans. Ubi sedecim istorum turmæ prodibant, magno cum clamore in Svecos impetum dantes. Sed cùm ab his asperè exciperentur, laxatis habenis intra castra sua refugerunt. Sed paulo post majus à Wirtzio operæ pretium factum, qui cum suis iterum *31. Jul.* sub Polonorum castra processit, & prodeuntes equites acri conflictu in fugam conjectos, & à castris suis exclusos ad unum milliare persecutus est. Interea qui in castris remanserant Polonij clade suorum territi trans Vistulam se recipere instituerunt. Quos fugam molientes Sveci adorti in castra irruperunt, multosque trucidarunt *1656.* aut ceperunt, reliquos in Vistulam aquis hauriendos propulerunt. Potiti sunt ibi Sveci quatuor machinis, sex vexillis. Tota tunc Polonorum manus, quæ ter mille octingentorum capitum fuerat, dissipata. Vicissim tamen & Svecis aliquando nonnihil damni repositum, ac inter alios tribunus Petrus Kiselius, cum post prælium ad Warsaviam aliquam manum Cracoviam adduxisset firmando præsidio, in regressu à Czarnecio circumventus cum suis *Octobr.* cæsus fuit. Lubomirscius dehinc valida cum militum manu, & coacta ingenti provincialium turba ante Cracoviam consedit, commeatum persultantibus passim catervis intercepturus. Hic Wirtzium, ut urbem sibi traderet, *4. Nov.* per literas hortabatur, cui hic, quæ militarem virum decebant, reponebat, simul frequentibus eruptionibus obsessores carpebat. Inter alia tribunus *12 Nov. Schach.* Scachius valida cum manu emissus apud Casimiriam tribus Quartianorum millibus impactus est, quos in fugam conjecit, quingentis cæsis, quadringentis in urbem pertractis, etsi eo conflictu ipse quoque Scachius occumberet. Alio dehinc die eruptione fa- *30. Nov.* cta octoginta amplius Poloni cæsi, viginti quinque Nobiles capti. Rex isti mandata miserat, ut strenuè urbem tueretur, cui mox Ragotzius respirandi facultatem sit præbiturus, se quippe è Borussia absque ruina sui exercitus subvenire ipsi non posse, si diutius tenere urbem nequeat, honestis conditionibus transigeret. Sed caveret, ne eandem cum Warsaviensibus sortem experiatur, eoque aliquot Senatores & Castellanos obsides postularet, Thorunii tamdiu asservandos, quoad ipse in tuta pervenerit.

Radziejovius capitur. §. 42. Sub finem anni jussu Regis in custodiam Mariæburgi traditus fuit Hieronymus Radziejovius Poloniæ quondam Vice Cancellarius, qui cùm antea insigne studium in res Svecicas ostentasset, Regique ac proceribus ad suscipiendum Polonicum bellum stimulos subdidisset, nunc arctioribus Svecorum rebus fidem mutaverat, an larvam exuerat. Cujus fraudibus deprehensis Rex nocendi facultatem adimendam judicavit, ipso in custodiam dato. Ejus animi parum sinceri statim indicia erumpebant, postquam cum Wittenbergio Poloniam ingressus omnia suo ex pla-

1656. ex placito agi vellet. Quod cùm Wittenbergius adſpernaretur, apud Regem ea de re queſtus fuerat, ipſiusque actiones traduxerat. Sed cùm Rex à Wittenbergio acta probaret, iſte non ſine offenſa Warſoviam ſe contulit, ubi id unicum negotium ſibi datum credidit Regis deſtinata eludere, animosque Polonorum ab eodem avertere, ſic ut non paucis, qui Warſaviam ſuper deditione acturi acceſſerant, ſcrupulum inijceret. Idem cùm Rex ad Sendomiriam ab hoſtibus velut indagine clauſus diceretur, Charnicovio Comiti ſuaſit, ut in majorem Poloniam profectus populares ſuos ad arma in Svecos ſumenda concitaret, occaſione tam egregia invitante. Id quod non parum ad rebellionem ejus provinciæ contulerat. Quæ omnia Rex alta diſſimulatione premere, tum omnia ipſius bona reſtituere, multa beneficia adiicere, ſi pravum animum benignitate emendare poſſet. Sed poſt cùm iſte in caſtris ad Novodworum altius penetrantia Regiq; contumelioſa dicta jaceret, acta ipſius ſuggillando, deteſtando, malè ominando, hic per Wranglium & Gabrielem Oxenſtiernam eidem abſurditatem dictorum demonſtrat, & quid inde provenire ſoleat, additis monitis, ut talibus abſiſtat, & aliam mentem adverſus ipſum oſtendat. Ubi is quidem dicta ſua interpretari & emollire, ac ſi quæ liberius diſſeruiſſet, non ex malitia, ſed animo plus ſatis candido, & ſimulare neſcio profectum. Obſervatum tamen poſt, animum ipſius haut quidquam immutatum, cæterum ſermones eundem cautius expromere ac moderari. Qui & ut commodam occaſionem nanciſceretur partes Svecicas deferendi, ac inſigni officio Joannis Caſimiri gratiam ſibi conciliandi, id machinabatur, ut à Rege ad Coſaccos mitteretur, quo fine Danielem Abbatem permoverat, ut ad idem Regi perſuadendum ſecum incumberet. Sed cùm huic capta è prius actis conjectura iſtud conſilium non poſſet non ſuſpectum reddere, eam miſſionem tamdiu eludebat, donec Abbas indicium faceret, Radziejovium ipſi perſuadere conatum, ut ne Coſacci Sveciæ Regis promiſſis fidem adhibeant, ejusve ullam rationem habeant. Sed ut potius in reditu, itinere per Germaniam capto, ad aulam Cæſaris accedat, & huic Coſaccorum operam offerat, ſi Cæſar filio ſuo Coronam Polonicam capeſſere permittat. Quo fine & Cæſar ſcriptis ad Coſaccos literis horum favorem captaverat. Ac iſta ſe cum Abbate Daniele locutum Radziejovius poſt haut inficiabatur. Quo tempore animus Regi erat ſtatim iſti manum injicere, ni ſatius viſum eſſet plura malitiæ indicia captare. Prout & paulo poſt exemplum literarum ab ipſo ad Gedanenſes ſcriptarum, à certo homine Regi Gedano ſubmiſſum fuit, quibus ſe filium Reipublicæ Polonicæ profitebatur, nec adverſus eam hoſtile quid unquam molitum, daturumque operam, ut civitas grati quid officii ab ipſo experiatur, probata ejusdem fide ac meritis in Joannem Caſimirum Regem. Patebat quoque ipſum cum legato Cæſareo multa miſcere, ac in aula Cæſaris & Moſci literarum commercia alere, operamque navare ad diſſolvendam inter Regem & Electorem amicitiam, tum non ſolum res ſuas è præſidiis Svecicis Regium montem præmiſiſſe, ſed & ab Electore petiiſſe, ut ſibi Memelæ receptus indulgeatur. Igitur jam maturum rebatur Rex fugam ejusdem prævertere, cujus facti rationem Coſaccis per literas exponebat, ne illam gentem offenderet, apud quam iſtius non exigua autoritas erat. In cuſtodiam dato Rex per Duglaſſium & Chriſtophorum Delphicum Donam Comites Biverncloviam & Friſendorſium crimina objicit. Ad quæ iſte primò attonitus hærere, inde collecto animo defenſionem aggredi verbis præfidentibus ac perſtreperis, re inanibus, negans aut excuſans facta, ſed jejune admodum & frigidè. Mox rationibus convictus, & in lacrymas effuſus culpam agnovit. Cùm aliquando in honeſta & laxa cuſtodia haberetur, redeunte inſolentia antehac agnita retractare, minas ſpargere, adpoſitos cuſtodes corrumpere, literas ad hoſtes Svecorum dare. Quin & epiſtola Gedano ſcripta intercepta fuerat, quæ ſignificabat intra paucos dies ipſum ibidem expectari. Igitur arctior cuſtodia circumpoſita, famuli mutati, omnis aliorum acceſſus prohibitus. Et denuo coram delegatis auditus impudenter omnia negavit, jactans, ſatis ſe noſſe, non crimen aliquod, ſed emolumentum Regis ſuæ detentioni cauſam dediſſe. Sed poſtquam denuo convictus eſſet, ut in Sve- 1656.

1656. Sveciam mitteretur decretum fuit, quò & sequenti anno abductus, & in arce Arosiensi ad finem usque belli detentus est.

Rex amicitiam cum Mosco servare studet

§. 43. In Lithuania uti superiore anno Svecis res supra votum fluxerant, ita nunc ingens turbo ea parte erupturus videbatur, Mosco eam prædam sibi præreptam indignante. Qui tamen initio anni adhuc ambiguus sat amicam faciem præ se ferebat scriptis literis, quibus Regi de successibus adversus Polonos gratulabatur, ac se in ipsius gratiam Ducis Curlandiæ terris pepercisse, petens quoque, ut Rex milites suos è Lithuaniæ locis à se occupatis revocare velit. Ad quas pari humanitate à Rege responsum, addito, suis se stricte injuncturum, ne ullam offensæ ansam Moscis præbeant. Legatis tamen suis, qui Moscoviæ erant, Rex mandabat, à Czare postularent, ne ipsius miles locis Lithuaniæ per Svecos adquisitis se ingereret. A Moscis quippe Sluzam Radzivilii arcem etsi irrito conatu obsessam, Orlam ejusdem oppidum & arcem direptam, provinciam circa vastatam, incolas necatos. In Podlachiam quoque Regi dedititiam penetratum, & Jurgenburgum usque excursum: Talibus ut deinceps absistatur, sontesq; ut plectantur, Rex postulabat. Cæterum valde cupiebat istius Principis amicitiam retinere Rex, circa titulum quoque ipsi gratificari paratus, quantum citra proprium præjudicium liceret. Unde & binas ad Czarem literas scripserat eodem argumento, quarum unis titulus ipsi magnæ Lithuaniæ partis tribuebatur, qui in alteris omissus erat, ut si has acceptare aspernaretur, illæ exhiberentur. Si & isthoc displiceret, Bielkius jubebatur Czari persuadere, ut utrinque retineretur titulus pactis Stolboviensibus expressus, exclusis iis, quæ deinceps utrinque accesserunt. Simul laboraret, ut super limitibus in Lithuania conveniret, quorum initium Rex volebat esse à Driesna ad fontem Svietæ fluvii Doxicum usque, inde Berezinam fluvium, & Borysthenem, Cosaccis velut separato ac libero populo relictis, sic ut quicquid citra eum limitem mare Balthicum versus situm esset, ad Sveciam, quod ultra ad Moscum pertineret. Tum ostenderet, Regem pronum esse ad ineundum cum Mosco fœdus super tuendis provinciis hoc bello Poloniæ ereptis. Enimvero Mosci Cæsareorum Legatorum persuasionibus fascinati, & vacillantibus Svecorum in Polonia rebus, infensum animum indies magis exserere, ac armis mox erupturis minaces literas præmittere, quibus pacta æternæ pacis à Rege multifariam violata arguebant. Multa Li-„thuaniæ loca à suis dudum occupata „Svecos suam sub ditionem redigere „conatos. Magnum Gardium inter-„rogatum, num id suo jussu factum „sit, rem ad legatos Moscoviæ agen-„tes rejecisse. Hos talia à se ignorari, „nec super iis in mandatis quid habe-„re excusasse. Igitur removeretur „Svecicus miles è locis sibi præreptis, „autores ejus facti plecterentur, cum-„primis illi, qui justum titulum Czari „non tribuerint. Addito, iniquum „esse Svecos aliquam Lithuaniæ par-„tem sibi vindicatum ire, cum Mosci „metropolim Vilnam possideant, sicu-„ti Czar in Poloniam nihil prætendat, „quod Sveci Cracoviam obtineant. Ad quæ à Rege prolixe responsum: ex sua „parte omnia facta servandæ amici-„tiæ idonea. Obtulisse quoque con-„junctionem adversus communem „hostem, ac ut fines in Lithuania re-„gantur, sed Moscos ista semper „aspernatos. Tum & objecta fere fri-„vola diluere, quæ uti suo injussu pa-„trata, ita inquisitione facta, qui de-„liquisse reperiantur, pœnas daturos. „Vicissim haut leviora à Moscis ad-„missa. Duriter habitos suos in Mosco-„via legatos, quibus ad postulata sua „nihil responsi datum. Literas suas, „queis æterna pax firmatur, non ac-„ceptatas obtentu tituli non tributi, „quem sibi Czar nuper arrogaverit. A „Moscis Radzivilii prædia vastata, qui „Svecicæ ditionis factus sit. A Czare „multa diplomata edita, quibus dedi-„titios Sveciæ in Lithuania & Samogi-„tia ad se pertrahere conatus sit. Tabel-„larios ad legatos suos sisti. Rusticos „Prestavos (ita vocantur deducendis „legatis destinati) honoratiorem præ „ablegatis Regiis locum affectare. Cæ-„terum quia præcipua difficultas circa „titulum moveatur, se paratum esse, „eum qui postuletur ipsi tribuere, mo-„do id fiat per mutuam conventionē, „ac ut caveatur, id sibi fraudi non fore. Addebantur hortatus ad concordiam, & ut

16. Jan. *Slutz.* *Orla.* *Jurgenburg.* *Exmutat.* *3. 17. Mar.* *14. Jun.*

1656. & ut rectio finium suscipiatur, ac militari licentiæ frænum injiciatur: tum ne fraudibus Pontificiorum se præbeat, suosque legatos quamprimum dimittat. Porrò Mosci quanquam sub finem superioris anni, antequam cum Brandenburgico transactum cognoscerent, bellum decrevissent, eminente cumprimis Patriarchæ fervore, sacris suis incrementum inde sperantis, qui & cum Naugardiæ esset, Russis sub Svecica ditione in Ingria habitantibus per multa blandimenta adrepebat, tamen post auditam cum isto transactionem iterum langvere videbantur, & quia Magnum Gardium in Livoniam rediisse audierant. Nam antea persuasi fuerant, oppida Livoniæ præsidiis plane nudata esse. Igitur aliquandiu ancipites hærebant à Cæsare literas expectantes, qui circa affectatum titulum tribuendum facilis fuerat, quòd sua nihil interesset. Quam inter Moscorum dubitationem Cæsarei quoque Legati illudendis Svecis nonnihil offensæ in Moscos simulabant. Mox tamen post allatas Cæsaris literas omnia paratu armorum strepere, annona, arma, machinæ, miles paulatim Naugardiam & Plescoviam versus dimitti, etsi demendæ Svecis suspicioni jactaretur, ea via commodius in Lithuaniam iri. Neque tamen Moscorum tunc res optime se habebant. Veteranum ipsorum militem incommoda belli & pestilentia fere absumserant. Qui nunc erat à stiva recens, pecuniæ parum, subjecti animis ægri. Duces indigenæ bellandi rudes, qui & nuper apud Vilnam nocturno tumultu quinque integris horis trepidaverant, antequam unam legionem in ordines digerere possent. Sed nec peregrini ductores audebant, asperiore disciplina subjectos Moscos componere. Haut eo secius ingentem ferociam adversus Svecos ostentabant, & cùm legati Svecici istorum querelis fatigati postularent, ut via proponeretur, obortis controversiis componendis, isti respondebant, nil aliud superesse, quàm ut plura ablatis restituantur, allegato dicterio isti genti usitato, qui alteri per injuriam corticeam corrigiam abstulit, coriaceam restituere debere. Ac jam spe Livoniam, Ingriam ac plura devoraverant. Addebant stimulos legati Cæsarei, qui ipsis persuaserant, ut sequestre Cæsare cum Polonis pacem inirent, asseverantes, Svecos Polonis oppresis, sine dubio Moscoviam invasuros. Nec segniter frigidam suffundebat Danus, ad quem ab hisce legati mittebantur.

Naugarden

§. 44. Enimverò ista omnia parum terrere Svecos poterant, si Livoniæ res rectè se habuissent. Sed nunc veteranus miles à Magno Gardio in Borussiam jussu Regis ductus, ibi retentus fuerat, ac recens conscriptæ legiones non optimæ notæ habebantur. Et Rex, qui misso in Livoniam milite suum exercitum debilitare haut consultum judicabat, Gardio scripserat, ut cum præsentibus, quas haberet, copiis ad extremum conniteretur. Tum nihil pecuniæ in promtu, parum armorum ac paratus bellici, munitiones oppidorum ruinosæ, ac tantùm non destructæ. Quæ ex hospitiis militi sustentando proveniebant, tenuia valde erant, novi delectus ob argenti penuriam vado adhærescere, & si maximè pecunia affatim fuisset, peditis nulla copia, & qui fortè è Polonis corradi poterat, parum fidus censebatur. Provinciales attoniti, & inter spem ac metum ambigui, sic ut ingruente Mosco omnes magnum malum Livoniæ ominarentur.

Livoniæ status tenuis. 1656.

§. 45. Eo molestius autem erat surgens è Moscovia bellum, quòd qui Moscis offensæ in Svecos ansam præbuerant, Lithuani datæ fidei immemores frænum morderent, ac pro uno bello duplex reponerent. Disposuerat aliquot legiones Svecicas per Lithuaniam & Samogitiam Gardius, ut hibernorum quiete se reficerent, numerosque supplerent, ac stipendia ex illis pro more peterent. Jussi tamen præfecti se suosque à provincialium injuriis abstinere, ac cohortes ita disponere, ut si opus foret, brevi tempore in unum contrahi possent. Ast illi petulantiæ non parum fræna laxaverant, tum milites quinos & senos per vicos distribuerant è tricenis, quadragenis, quinquagenis prædiis constantes, ipsi fere absentes, & nullo ad querelas provincialium remedio. Tum & laxius copiæ dispersæ, qua commoditas & rerum ubertas invitabat. Inprimis apud istos erat magna incuria explorandi, quid Lithuani machinarentur. Cæterum statim animadversum est, post-

Lithuanorum rebellio.

1656. est, postquam Quartiani & Poloni fidem Svecis datam abrupissent, Lithuanos quoque flagitii contagio infectos turbida agitare. Sperabat tamen Gardius, sese res ita dispositurum, ut isti jugum excutere non possent, ac jam in eo erat, ut legiones in certum Lithuaniæ locum contraheret, provinciæ in officio continendæ. Ac ipse Mitaviam Riga jam profectus fuerat, ut tractatibus cum Curlandiæ Duce absolutis ad exercitum proficisceretur. Enimvero prævenit ipsius curam festinata Lithuanorum perfidia, quæ universos ejus provinciæ ac Samogitiæ incolas, Nobiles juxta ac plebejos corripuerat. Causæ flagitii jactabantur molestiæ & injuriæ à Svecico milite toleratæ, cui qui remedium adferret nemo fuerit, querelis licet subinde ad superiores delatis. Cùm tamen & in eos, quorum petulantia innotuerat, inquisitum sit, & edicta publicata, ut qui damnum aut injuriam passus foret, querelas ad superiores deferret. Nec quæ imponebantur onera tanti fuerant. Nullius Nobilis prædium hospitiis oneratum, nec Nobiles plus exsolverant, quàm ultro in conventu consensissent, in singulas agri mensuras, quas *hubas* vocant, quinos unciales. Sed vera causa erant Sacerdotum & Jesuitarum machinationes, & nihil protestantibus apud Pontificios fidum. Tum & diditi passim nuncii de cæde Regis & internecione exercitus Svecici, & quòd Dani Sveciam terra, Belgæ mari invasissent. Igitur jam Joannis Casimiri gratiam præstabili aliquo facinore redimendam. Sed & Mosci nutantibus stimulos addebant, quorum metu cum Lithuani se Svecis subdidissent, eo cessante jurisjurandi quoque reverentia simul exolescebat. Sed & in universum is est Polonorum ac Lithuanorum genius, ut nunquam secure teneri queant, cum quantumvis lene ac remissum Imperium pro servitute habeant, ac libertatem non consistere credant in legitimo erga Reges obsequio, sed in licentia pro lubitu dicendi & agendi quælibet. Unde & Moscis, ubi istis prævaluerunt, moris fuit primores eorundem ferro ac flammis delere. Ita astute porro Lithuani destinata sua disposuerant, ut uno & eodem die dispersas hinc inde Svecorum copias oppressum irent. Sic igitur conglobata agrestium manus in Butlari tribuni tres turmas ac duas ex Erici Krusii legione erupit, quas securius agentes ista repentino assultu per stativa misere trucidavit. Etsi accurrentes post è vicinis stativis Sveci rebellium non paucos cæderent, & quos intercepissent atroci supplicio mactarent. Rosæ quoque præfecti vigilum tres, Butbergii tribuni quatuor cohortes, Haraldi Igelstrœmii legionem recens conscriptam, & sat infrequentem idem malum involvit. Ludovici Taubii ala mero Germano milite constans sexto ante die de motu provincialium monita fuerat, jussa Birsas se recipere. Sed nimia sui fiducia consistere ausa hostis adventum expectavit, ac ingruens primum agmen quinque vexillis constans repulit. Sed exsuperante multitudine oppressa fuit, amissis tribus signis, ut non nisi octoginta equites evaderent. Aliis quoque hinc inde sparsis manipulis ea clades incubuit. Magnum fuit id damnum, sed tamen longe infra famam, quæ quicquid Svecici nominis per Lithuaniam fuerit, deletum vulgaverat.

1656. *Butlar.* *Kruus.* *Butberg.* *Igelstræm.* *Taube.*

§. 46. Ejus cladis culpam à se Magnus Gardius amoliebatur, demonstrans: se, cùm copias in hiberna per Lithuaniam dimitteret, ductoribus imperasse, ut militem catervatim disponerent, simul accuratè observarent, quinam animorum motus inter provinciales sentirentur, & quid inter se mussitarent. Tum sinistris nuntiis è Polonia increbescentibus semel atque iterum Lewenhauptio mandata transmisisse, ut legiones in unum locum contraheret, ac itineri ingrediendo paratas esse juberet. Id satis maturè executioni haut datum præfectorum quorundam culpa, per socordiam Imperia segniter accipientium, ac privati ob lucri cupidinem emolumenta hospitiorum ægrè deserentium. Cæterum quos ea clades non involverat Sveci raptim, desertis hospitiis malè fidis, ad Szaulam in unum colliguntur, quem locum castris Lewenhauptius elegerat. Gardius nuntio rebellionis Mitaviæ accepto raptim contractis tribus millibus in Samogitiam

Eam castigare Gardius frustra conatur. *Szaule.* *10. Maji.* *Mitau.*

1656. Janiski. tiam, Janiscium usque properaverat, Lewenhauptio se conjuncturus, ut ortos motus inter primordia opprimeret. Sed cum eo pervenisset, iste, rebellium multitudini impar, relictis castris propius ad Curlandiæ limitem stationem capessere coactus erat. Gardius cum istum non invenisset, raptim Rigam regressus est, ibique contracto quantum poterat equitum peditumque Lewenhauptio obviam tendit, quò tutior ipsi receptus foret, & ut cominus vires rebellium arbitraretur. Anneberg. Annebergam delatus cum Lewenhauptio consultat, qua ratione Lithuanis occurrendum, & hoc Rigam ad res ibi curandas dimisso, ipse cum copiis, quas secum habebat, Janisciam progreditur, ubi & alias turmas, quæ è stativis suis se receperant, invenit. Ibi nuntius adfertur, rebellium manum apud Szaulam congregari, quos, priusquam majores adquirerent vires, Gardius invadere statuit. Unius diei mora interponenda erat, ut pedites equis instruerentur, quo desultorum munere fungi possent. Inde cum mille ducentis equitibus, ducentis viginti selectis peditibus per totam noctem itinere facto sequenti mane Szaulam attigit, quod oppidum vacuum invenit, incolis inde profugis ad signum campanæ à sacerdote datum. Mox tamen à præcursoribus Svecicis conspectus hostis, in quem ipsi protinus impetum dederunt, ac tres dimacharum cohortes in fugam propulerunt, ducentis amplius cæsis, quos inter Jesuita erat, ejus catervæ ductor, reliquorum tergis aliquot per milliaria nostri institere, erepto etiam in fuga vexillo. Manus ista è districtu Keidanensi, Roscinciensi & Wilcmirsensi contracta fuerat, quæ cum primario rebellium agmine sese conjunctum ibat. Ad hoc investigandum missi retulerunt, idem sesquimilliare à Szaula consistere. Unde Gardius cum suis raptim eo profectus, trans angustias viarum loco licet commodo consistentes fudit. Ubi equitum quidem maxima pars velocibus equis instructa incolumis evasit, etsi aliqui primariæ notæ occumberent. Sed pedites, qui in vicum se receperant, partim cæsi, partim flammis absumpti, aliqui in paludem compulsi. Aliquot heic vexillis nostri, una machina ænea, & omnibus impedimentis potiti sunt. 1656. Fugitivis Windaviam usque nostri institerunt. Hoste pulso Gardius ad milliare circum omnibus vicis ac Nobilium prædiis ignem immitti jubet ad terrorem cæteris incutiendum. Emissi dehinc exploratores retulerunt, viginti rebellium vexilla ad Jascoviam & Guisciam munitis castris consistere sesquimilliare à Szaula ex altero latere. In quos itidem citra moram progressus Gardius vicum, in quo metabantur, equitatu circumfudit. Rebelles primo pedem figere, & pugnam tentare, sed à nostris statim in vicum rejecti fuga salutem quærere instituerunt. Ast quia per turmas nostras via perrumpenda erat, maxima pars in fuga, reliqui in palude, in quam compellebantur, globis trajiciebantur, sic ut pauci evaderent. Peditum plerique in vico concisi, qui cum nostros ingruentes conspicerent, armis abjectis ad ovium instar conglobati ferrum corpore exceperunt. Et bis mille agrestibus, qui ibi deprehendebantur, quingenti Rigam missi ad opus in vallo faciendum. Pauci dimittebantur, ut aliis nuntium referrent, quem fructum rebellionis percepissent, reliqui omnes neci dabantur. Dissipatis qui circa Szaulam se congregaverant, Gardius Schadaloviam vertebat, ad illos opprimendos, qui circa Keidanum coibant. Sed quia isti ad Moscorum usque fines recedebant, & lassitudo equos nostrorum longius progredi prohibebat, Janisciam recedendum erat, ubi pauculis diebus ad quietem militi concessis Birsas ire Gardius decreverat, ubi maxima rebellium turba hærere nuntiabatur, ductoribus fere Radziviliorum veteribus Ministris. Post id oppidum necessariis rebus instructum idoneum locum ad Dunam capturus erat, unde in omnes partes quid gereretur circumspicere posset. Ut Samogitios à rebellione retineret, idem literis ad proceres datis efficere conabatur. Sed cum his parum proficeret, rusticos in Nobiles concitare instituit, spe libertatis & mollioris conditionis ostentata. Sed ne hoc quidem modo operæ pretium factum, prævalente odio in nomen Svecicum. Unde Gardius cum nihil efficere ibi locorum posset, Rigam rediit, relicto apud copias Lewenhauptio, cui & ipsi in rebelles

nil

1656. nil tentare licuit, quod Lithuani allicientibus ipsos & obfirmantibus Moscis, ad horum confinia se receperant, quos Svecis lacessere haut placebat, & animadversum interiora provinciæ istos studio petere, ut nostros à finibus Livoniæ longius abstractos in loca iniqua conjicerent, & circumventos delerent. Ac injunxerat Rex Gardio, ut si par ingruenti hosti in campo non esset, mature copias per munita oppida distribueret, ne in receptu damnum acciperet. Svecis ita ad Dunam regressis rebelles iterum congregati Birsas obsidio eminus circumsidebant, ac velut triumphabundi omnia late persultabant, haut paulo ferociores ob minas Moscorum in Svecos jactas. Inter quæ & Polonici qui restabant milites, quos vetante Gardio ductores conscripserant, ad unum fere deseruerant, etsi vile id damnum haberetur, quod per istos omnia hostibus proderentur. Nec minus, qui è Curlandia & Piltensi tractu oriundi erant, præfecti militiam Svecicam abdicare, gregarii clam dilabi. Qui restabant animis concidere, numeris imminuti, & pecuniæ egentes. Ac propius jam advolutū à Moscis periculum Lithuanorum oblivionem inducebat, sic ut adversus hos nil amplius suscipi posset. Qui & Birsas, quæ unica munitio Svecico præsidio ibi tenebatur, diuturno obsidio emaciatas sub initium sequentis anni in potestatem redegerunt.

In Livonia defensio adornatur contra Moscum.

§. 47. Inter hæc Mosco omnem dubitationem circa bellum in Svecos sumendum ademerant atroces nuntii, qui de clade Svecorum per invidos spargebantur. Nec desistebant stimulos subdere Cæsarei legati, Belgæque mercatores, qui Svecorum vires elevabant, Moscorum extollebant, ostentata jam occasione recuperandi provincias Mari Baltico adsitas, per Svecos quondam ipsis ereptas. Quarum jactura penitissime animos ejus gentis tetigerat, quod commercia maris Baltici ipsis interclusa forent, in quod tanta flumina, tantique terrarum tractus vergebant, & quia earum provinciarum incolæ Græcos ritus cum ipsis amplectebantur. Urebat quoque quod de solis Svecis vindictam non sumpsissent, quos si vicissent, jam orbis se dominos fore credebant, velut domitis illis, qui Cæsarem vicissent. Et misera Livoniæ conditio, quæ ipsis sat cognita erat, facilem victoriam pollicebatur. Jamque prænuntia belli literæ veniebant, quibus Moscus postulaverat, ut Rex primarios suos Ministros supplicio afficeret, ob justum titulum ipsi non tributum, quæ isti genti omnium injuriarum atrocissima habetur, eousque excedente frivola scrupulositate, ut Polonis inter causas belli objecerint, quod unam literam in nomine Czaris auro oblinere omisissent. Igitur cùm certi jam nuntii adferrent, ipsum Czarem Alexium Michaelis F. Smolenscium pervenisse, ac rectà Livoniam petere, hanc utcunque servare Lithuaniæ cura planè abjecta majoris operæ visum. Unde è castris ad Dunam, quæ Lewenhauptius aliquandiu insederat, quicquid erat peditum Rigam evocabatur munitionibus struendis, velut à qua urbe salus totius provinciæ dependebat. Tum & Dunæ alveus aliquot locis obstruebatur, palis defixis, & cymbis lapide oppletis demersis, ne Moscorum navigia descendere possent, ut tamen periculo depulso istas iterum amovere liceret. À Rege aliquot peditum legiones mittuntur firmandis Rigæ, Pernaviæ, Revaliæ & Narvæ præsidiis. Rigæ præfectus constituitur Simon Grundelius Helmfeldius spectatæ industriæ Dux. Ingriæ curam Gustavus Hornius Everhardi F. Revaliæ Benedictus Hornius sortitur. Gustavum Adolfum Lewenhauptium Gardius Wiburgum dimittebat, Finnoniæ & Careliæ tuendæ, cui Carelica legio adjuncta, quæ jam fremebat, dum in alia provincia detinetur, proprios lares hostibus exponi. Indigena quoque Ingriæ miles domum remittitur. Reliquæ copiæ à Gardio per præsidia disponuntur. Equidem jusserat Rex Gardium apud Dorpatum castra metari, velut centrum provinciæ. Sed obstabat metus, ne Lithuani in Livoniam irrumpentes ipsum Riga excluderent. Igitur quia Czar pluribus cum exercitibus ingruebat, ac cum primario circa Dunam descendebat, satius visum apud Evestam fluvium consistere. Ad Neuhausam cum equitum & dimacharum manu Streiffius mittitur, eum provincię aditum, quoad vires ferrent, defensurus. Ubi resistendi nulla amplius facultas, peditum in oppida distribuere, cum reliquis Rigam se recipere jubetur. 1656.

Smolensco.

Grundel Helmfeld.

Dorpt.

Evest.

Neuhaus.

Streif.

1656. jubetur. Dorpatum quantum res ferebat milite & provisu firmatum, non minus ac Pernavia & Wolmaria. Plura loca ejus provinciæ non erant, quæ vim sustinere possent. Ita non amplius quàm triginta duæ equitum, duodecim dimacharum cohortes remanebant ad Dunæ defensionem. Estoniæ Nobiles summa vi ad tuendam suam provinciam connitebantur haut spernenda equitum manu armata. Revalienses quoque navem Lubecensem, quæ arma, & instrumentum bellicum Moscis Nyam allatura erat, interceperunt.

Pernau.

Mosci in Careliam & Ingriam irrumpunt.

§. 48. Primus Moscorum impetus in Careliam effundebatur, ubi isti, cæsis ad fines Svecorum excubiis, aliquot navicularum centuriis undecim militum millia Nœteburgo circumfuderant, quam arcem Franciscus Gravius cum centum viginti non plus peditibus insidebat, situs tamen opportunitate confisus facile inanes hostium conatus spernebat. Sed quia toto isto latere nil copiarum erat, quod ingruenti hosti opponi posset, Mosci latè aperta Careliæ & Ingriæ persultabant, ad quos statim deficiebant, quicunque ejus nationis hisce in provinciis Svecico imperio suberant, qui obliti datæ fidei atrocius quam professi hostes grassabantur, omnia urentes atque vastantes. Et jusserant Mosci omnes Finnos, aut qui ex aliis nationibus eas provincias incolunt, trucidari, baptismi ritum Rusco more suscipere, & Czari juratam fidem adstringere abnuentes. Russicæ nationi parcebatur, quæ & promissis ad Czaris imperium alliciebatur. Nœteburgo duo millia Moscorum Nyam mittuntur, qui oppidum istud flammis delent, cæsis omnibus qui ibi reperiebantur, ubi & insignis frumenti copia periit ad septuaginta tonnarum millia, ac multum salis, cui Gustavus Hornius ipse sub adventum hostium ignem jusserat injici, quòd domini, quantumvis moniti, intro munita loca id comportare noluerant. Quo peracto isti Nœteburgum rediere, nullo operæ pretio facto, quòd rapidissimum flumen hinc inde arcem ambiens vim admovere non pateretur, & duo navigia milite plena, quæ præter arcem navigare audebant, globis in profundum mergebantur. Circumjecta tamen regio latè vastata. In Ingriam quoq; ingruentes Mosci ad septimum à Narva milliare, omnia flammis ac ferro populabantur, furore cumprimis templis & Nobilium prædiis incumbente. Nec ullis, præterquam Russicæ nationis hominibus, parcebatur. Dabatur quoque licentia Russicis colonis, Svecos & Finnos ibi habitantes trucidandi, eorumque bona sibi vindicandi, quod isti summa cum immanitate exequebantur. Apud Kexholmiam Mosci stationem ad limites positam partim occiderant partim dissipaverant, in qua provincia rustici quoq; adventu Moscorum hostilia induerant, ac prædia quorundam Nobilium diripuerant. In Botnia quoque Orientali ad Cajaniam in finibus vicinos fundos igne vastare cæperant. Ita totum istud latus longissimo tractu armis Moscorum infestabatur, nullis in promtu copiis, quæ opponi possent, & agrestibus in sylvas dilapsis. Et quos Christophorus Burmeisterus tribunus recentes delectus, & Nobilium equites contraxerat, ad vires hostium nihil valebant. Nec Wiburgi, qui rebus præesset, erat, præfecto provinciæ Axelio Stalarmio nuper extincto, donec Gustavus Lewenhauptius ibidem una cum Erici Krusii legione è Livonia adpelleret.

4. Jun. Nœteburg. Grave.

Nyen.

Kexholm.

Cajania.

Burmeister

Stalarm.

Lewenhaupt.

Mosci hinc inde vapulant.

§. 49. Paulatim tamen Svecis sese colligentibus Mosci hinc inde carpebantur. In Ingria centum quinquaginta equites à Gustavo Hornio emissi octingentos Moscos in fugam dederunt, magna eorum parte concisa. Burmeisterus cum centum quinquaginta equitibus, ducentis dimachis ac novem peditum vexillis ad obsidium Kexholmiæ solvendum apud vicum Rautum juxta templum commodò locò considebat, quo ex uno tantum latere hosti accessus patebat. Hunc hostis septem cum phalangibus per densam nebulam suggressus acriter invadebat, sed non segniter à Svecis repulsus in campo ordines inde explicat. Sed erumpens Burmeisterus impetu facto in paludosam sylvam Moscos compulit, cæsis horum ducentis, ac captis quatuor vexillis, omnique paratu bellico, cum Svecorum non nisi viginti caderent. In Ingria à Gustavo Hornio caterva ducentorum equitum, & quadraginta desultorum emissa mille Moscos, queis apud Coporiam occurrebat, ita acriter in fugam dabat, ut horum trecenti occumberent,

Rautus.

29 Jul.

Coporie.

1656. rent, cum ipſo tribuno catervæ duce, Svecorum non niſi octo oppeterent, duobus ſauciis. Wiburgo quoq; progreſſi noſtri vicum Taipalam, ubi Moſci penû congerere inſtituebant, oppreſſerunt, cæſis omnibus, qui ibi reperiebantur. Sed & Lewenhauptius ita res in Finnonia ordinabat, ut non longius irrumpere poſſent Moſci, quos excurrentes paſſim catervæ magno numero captivos attrahebant, qui cum neque uſui eſſent, neque Czar eos redimere aut permutare curaret, occidebantur. Moſci interim ſex valida caſtella Kexholmiæ circumpoſuerant, ad famem redigendæ arci. Sed Lewenhauptius, contractis, quæ in Finnonia occurrebant, copiis, unum eorum caſtellorum primum impetu oppugnare inſtituit. Sed ita acriter reſiſtebant Moſci, ut noſtri vallum licet jam enixi ſexaginta deſideratis recipere ſe cogerentur. Cadebat ibi ſubtribunus Lager Crantzius, cum centurione & vicario cohortis. Sed cum machinis quaſſari caſtellum inciperet, Moſci noctu inde ſe ejicientes in vicinum caſtellum concedunt, centum amplius ſuorum amiſſis. Idem cum dehinc reliqua caſtella iſto latere ſita invaſurus eſſet, duæ majores machinæ diſſilientes eum conatum irritum reddebant, nec conſultum videbatur modicas copias oppugnationibus atterere. Nec equitatus eo tractu operæ pretium facere poterat, paludibus & ſylvis impedito. Aſt Guſtavus Hornius cum ſua manu Ingriciam profectus caſtellum, quod agreſtes ibi excitaverant, irrito impetu oppugnaverat, decem ſuorum amiſſis. Sed ſequenti nocte qui intus erant caſtello deſerto ſub Nœteburgum ſe receperant. Idem cum Nyam perveniſſet, locum tam opportunum à Moſcis deſertum reperit, quem ipſe munitionibus firmari curat, præſidio centum viginti peditum impoſito, quo ipſo Moſcorum navigiis acceſſus ad mare intercludebatur. Juncti dehinc Lewenhauptius & Guſtavus Hornius hoſtem triplo licet numeroſiorem laceſſere conabantur, ſed qui intra caſtella & receptacula ſua latitans in aperta camporum prodire non audebat. Et qui Nyſlottum oppugnaverant, cum damno repulſi ſunt. Caterva quoque noſtrorum, quæ caſtellum à Moſcis prope Nyſlottum excitatum interceperat, centum occiderat, ſimul quingentos vinctos, qui in Ruſſiam abſtrahendi erant, liberaverat, duabus inſuper machinis captis. Poſtquam ita Moſci aliquandiu Kexholmiæ adſediſſent, inani obſidio omiſſo ad reliquos, qui Nœteburgum claudebant, ſe contulerunt. Ad extremum & Nœteburgum deſerebant, omnibus ſuis caſtellis circumdeſtructis, ac retro intra fines ſuos recedebant, plane inglorii, niſi quod late qua inceſſerunt, provinciis vaſtitatem intulerant, in Eſtonia quoque dimidia Jerſiæ & Allentackiæ parte, totaque Wirria incendiis deformata. Acceſſerat poſt Moſcorum manus ter mille capitum Ivanogrodam, impetu eam aſſultatura, ſed quæ ita excipiebatur, ut intra quatuor horarum pugnam magna eorum pars occumberet, reliqui turbatis ordinibus ſe reciperent. Ultra Nœteburgum quoque conglobati quingenti Bojari Erici Kruſii ſubtribunum opprimere conabantur, ſed hic intellecto iſtorum adventu ingruentibus occurrit, pulſoſque per quatuor milliaria in Ruſſiam perſecutus eſt, inter alios capto eorundem duce. Paulo poſt quoque trecentorum Moſcorum manus à noſtris apud Nœteburgum conciſa eſt. Contra Lewenhauptius cum jam jam in Ruſſiam irruptionem ſuſcepturus eſſet, Wiburgi morbo extinctus eſt. Ita quidem à Moſcis per Careliam, Ingriam & Eſtoniam nihil profectum, niſi quod ignavam crudelitatem in tecta & inermes provinciales effudere.

Lager-crantz. *Ingritz.* *Nyslot.* *1656.* *4. Nov.* *29. Nov.* *9. Dec.* *Dec.* *24 Nov.*

§. 50. Aſt in Livonia atrocior belli turbo ſurgebat, quò præcipuas vires ſuas verterat Czar, præſentia quoque ſua negotiis vigorem additurus. Contraxerat is apud Smolenſcium exercitum centum millibus capitum ab ipſis taxatum, in quo tamen Zaporovienſium Coſaccorum nemo aderat, qui alias robur ejus exercitus fore ſperabantur. Hi quippe nuper ab eo defecerant, quòd cupream monetam in ſtipendium ipſis exſolviſſet, ac oppida eorundem præſidiis premeret. Primum impetum excepit Duneburgum, oppidum anguſto circuitu, & munitionibus adhuc imperfectis, quod Joannes Willigmannus ſubtribunus modico cum præſidio tuebatur. Non viſum tanti Moſcis toto cum exercitu circa eum locum occupari, eoque modica manus obiter miſſa ad eum expugnan-

Czar in Livoniam irrumpit. *Duneburgum expugnat.*

1656. pugnandum, dum reliquum agmen prætergreditur. Enimverò Willigmannus inconsulto impetu ruentes acriter repulerat, & eruptione mox facta mille amplius trucidaverat, ereptis quoque aliquot vexillis, quæ in vallo per jactantiam exposita ita Moscum efferaverant, ut validissimis phalangibus immissis impetum daret. Obsessi acriter initio resistere, ac multos assultantes sternere. Sed mox conjecti à Moscis igniti globi stramen & fœnum congestum inflammaverant, & tecta oppidi depascebatur ignis, sic ut militi non amplius in vallo consistere daretur, præfecto nequidquam ad constantiam hortante. Qui & rebus desperatis maluit in ignem insilire, quàm in Moscorum manus incidere. Inde hi perrumpentes quicquid intus erat puberum trucidabant. Latè dehinc Livoniæ infundebantur Mosci, cùm nemo esset, qui tantam molem sistere valeret. Equidem Streiffius summus excubiarum præfectus, & Adricasius tribunus cum ducentis equitibus, centum octoginta dimachis validæ Moscorum catervæ termille quingentorum capitum non procul Wolmaria occurrerant, in quos quatuor horarum spatio sexies invecti ducentos amplius occiderunt, novem signis ereptis, cùm Svecicorum novem duntaxat caderent. Longius tamen progredi non licuit ob colluviem hostium undique se infundentium, & quia Victor Adricasius Nyhusam arcem ad Moscoviæ limitem sitam per flagitium in manus hostium tradiderat. Sed & equestres Svecorum copiæ vix octodecim centurias explentes sub Henrico Turrio Comite ad castellum, quà Evestus fluvius Dunæ infunditur, constiterant; Sed quæ audito Moscici exercitus adventu citius, quàm necessum erat, inde se sub Kercholmiam usque recipiebant, quòd vulgus militum multitudine hostium planè externatum esset, præfectis incassum constantiam ingerentibus. Nec Moscorum iter remorabatur obstructus à Svecis apud Cakenhusam Dunæ alveus, quòd ex eo oppido machinis impedire non possent, quo minus isti obstacula amoverent. Cakenhusam Sperlingius subtribunus modico cum præsidio obtinebat. Ei Czar ipse duodecim millia circumfudit, & misso tubicine deditionem imperaverat, sed cui directa in ipsum machina caput avulserat. Igitur munimenta tormentis quati & mox omni ex parte assultus dari, Czare suis militibus non parcente, ac in fessorum locum recentes subinde submittente. Ita perrumpens hostis omne Svecorum præsidium ipso cum præfecto concidit. Pauci qui vivi in ejusdem manus inciderant, crudelissimè habiti. Jusserat Gardius ingruente hoste cuniculos munimentis suppositos inflammari, & præfectum cum milite se in arcem recipere. Sed studium defendendi oppidum diutius eum detinuerat, ut non sat maturè in arcem refugeret, & in tumultu cuniculorum oblivio subierat. Ita isti miserè trucidati Rigam terrore crudelitatis & violentiæ Russicæ non parum afflaverant.

Adricas. — Wolmar. — Turn. — Kerckholm — Et Cakenhusam. Kakenbusen. Sperling.

§. 51. Post Cakenhusam expugnatam Mosci castellum ad Kercholmiam petivere, quod munitionibus non pro tanta mole firmatum Sveci ultro dirutum & incensum deseruerant. Inde longius descendentes Mosci ad locum pervenere, cui Rummel vocabulum, ubi tres pontones ternis machinis instructi stationem in Duna flumine agebant. Quos dum adventantibus hostibus secundo flumine devehere laborat centurio, vento & vi vorticis ad ripam expellitur, sic ut pontonibus & machinis Mosci potirentur, milites cymbis ad suos evaderent. Eo tumultu audito, qui non procul in ripa stationem agebant, Svecici equites, in Moscorum præcursores impetu facto, diu cum his certaverunt. Ipsi quoque viginti equites & Bernardum Rebenderum vigilum præfectum desiderarunt, Jacobo Weingartio pari militiæ gradu caput sauciato. Antea quoque Stalius turmæ præfectus cum triginta equitibus apud villam à virginibus dictam centum triginta equites Moscicos invaserat, quorum plerosq; cæciderat, præfecto eorum saucio in urbem pertracto. Jam vicina Rigæ Moscorum catervæ persultabant, cùm equites Svecici intra novas munitiones, queis suburbia cincta fuerant, se reciperent, propinquis extra ædificiis ac molendinis igne absumtis. Sequenti die dum Magnus Gardius aliique ductores vicinos urbi colles arenosos perlustrant, Turrius Comes ad equites nostros, qui diversa in parte sub castris hosti-

1656. — Moscus exercitum Rigæ admovet. — 11. Aug. — 12. Aug. — Rebender. — Weingarten. — Stahl. — Jungfernhoff. — 19. Aug. — 20. Aug.

INFRA
EST
TUTEM
INVIDIA
ILLUSTRISSIMUS, EXCELLENTISS.us
et generosissim.us Dominus, Dn.
MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE
Comes in Lackoo & Arensburg &c.&c.
Regni Senator et Cancellarius &c.&c.
David Klöcker pinxit

Delineatio Regiæ Urbis RIGÆ et Obsidionis qua à Magno Moschorum Czare ALEXI MICHALOWITZ a die 22 Augusti usque ad 5. Octob: Anno 1656. Exercitu 118000. militum arctissimè pressa, sed Strenua defensorum virtute sub ductu Illustrissimi et Excellentiss Dn Comitis MAGNI GABRIEL DE LA GARDIE Reg Suec. Thesaurary, et Exercituum per Livoniam GENERALISSIMI liberata fuit.
Litterarum Explicatio.
A. Templum Cathedrale. B Templum S. Petri. C. S. Iohannis. D. Temp et Monast S Iacobi E. Curia et forum. F Propugna S. Iacobi G. Prop: ac Turris arenaria H. porta Arenaria. I. Propug. prope balnea publica. K. Propug: Equili proximum. L Equile publicum. M. novæ et imperfectæ munitiones suburbiorum N. Molendinum Arenarium O Excursiones Obsessorum.
Statio Generalis Knees Affonasrie
Friedrichs holm
DUNA FLUV
Navigia Russica vulgo strussen
Agger Hirzianus
Navigia Russica
Magni Czaris Castrorum pars 80000. militum Continentium.
Kengeragge
Navigia Russica vulgo strussen
HOLM
KÖYEN
Dittichs holm
Ager Kelier
TERRA
COLLI
Templum Iesu
Kobruns
D. Perelle sculp

NEC INIQUIS
NEC PONDERE
FRANGOR
Numerorum Explicatio
1. Magni Czaris opera et accessus. 2. Generalis Alex. Lesslei opera et accessus. 3. Generalis Knees Iacobi opera et accessus. 4. Statio Tribuni Francisci Straforti. 5 Statio Tribuni Iacobi Renardi. 6. Statio Tribuni Hermanni a Staden. 7. Statio Trib Iulij Sickleri 8. Statio Trib Christiani Iunkmanni Iohannis ab Hoewen et Trib Allingy tres Legiones Dragonum. 9 Statio Trib. Danielis Krafferti 10. Statio Trib Alexandri Gipsony 11. Statio Trib Abrahami Leslei, Buttleri et Trib Hammeltony tres legiones Strelizae 12 Statio Trib Thom. Boch cum 2 Legionibus Russicis 13. Strelizae 14. Suggestus Russorum. 15 Pulvis tormentarius Russorum a Suecis incensus. 16. Conflictus in quo Dn Comes Turrianus occubuit 17. Conflictus in Pascuis publicis 18. Navis Suecica repellens á se Russorum et Cossakorum navigia
Knyttels holm
Arx Regia
S
VRBS RIGA
Buchsen Schuen holm
Schloss Holm
Xenodochiũ S. Georgy
Aquaeductus molaris
Pascua
Publica
Aquaeductus Molaris
Statio Generalis Knees Iacobi Kudonkeniz Zerkaski, vbi 22000. militum erant
ARENARII

1656. hostium velitabantur advolans ad fortiter faciendum eos incitabat. Tum ipse impetu longius in hostem provectus, nec tubæ signo, & missis à Gardio nuntiis revocari valens, quòd semel ab hoste repulsus vindictam sumere arderet, demum circumventus unà cum Wilhelmo Cronmanno, & aliquot equitibus cæditur. Insecutus Turrium fuerat subtribunus Buddenbroccius cum triginta equitibus, quorum & tres duntaxat evasere, ipso cum Buddenbroccio quatuordecim vulneribus saucio. Turrii & Cronmanni corpora postera nocte capitibus truncata in urbem relata sunt. Universus inde Moscorum exercitus urbi circumfunditur, quæ tunc non mediocri in periculo versabatur. Cæperant ante annos aliquot suburbia vastis munitionibus cingi, quæ tunc nondum ad justam perfectionem perductæ erant, tanta insuper amplitudine, ut militum non satis esset istis tuendis. Nam peditum mille octingenti, dimachæ quingenti, equites mille quingenti, totidem cives Rigæ erant, quinque millia in universum, qui arma ferre possent. Sed nec tam vastis operibus defendendis sat machinarum globorumque & pyrii pulveris suppetebat. Unde & Rex dudum ista imperfecta munimenta deseri, & ne hostibus usui esse possent, destrui jusserat. Nec eo minus obsessi initio, Rege post non parum indignante, opera ista exteriora tueri instituerant, in quæ magnus provincialium numerus refugerat, pecoraque sua & frumentum eò deduxerant. Ac jam militibus stationes ibi assignatæ erant, cùm mox omnibus pateret, tam latè diffusa, ac nondum absoluta opera adversus tantam hostium molem tantilla manu defendi haut posse, præsertim cùm agrestes eo refugissent, & ipsi suburbiorum incolæ septingenti amplius numero ad arma sumenda adigi non possent. Nec tamen certi quid decretum, quo tempore ac modo ista deserenda forent. Unde nullo autore noctu orta consternatione tectis ignis injectus, & quæ inerat annona incassum perdita, omnibus in urbem se recipientibus, ut statim militi inopia sentienda foret, ni senatus alimenta suppeditasset. Cæterum miles juxta & oppidani alacres, & ad extremum usque spiritum pugnare parati: & Rex Gardio severe interdixerat, ne de transactione aut deditione mentionem faceret, aut alios facere permitteret, spe facta, se propediem toto cum exercitu venturum, quò obsessis ad extrema sustinenda animus obfirmaretur. Annonæ aliàs sat in urbe, sed publicè ac privatim pecuniæ egestas urgebat, quòd civitas ingentes sumtus facere necessum habuerat ad munitiones suas excitandas, ac nuper elapso anno Regi centum millia uncialium amplius mutuò dederat, ut non sat pecuniæ superforet pulveri & paratui bellico cœmendo, quantum res præsens exigeret. Simul miles fere seminudus incedebat, cùm illi vestiendo nihil in publico pecuniæ, nec qui crederet privatus foret. Impediebat quoque ingruens nunc bellum, quo minus cives millionem amplius uncialium sibi alibi debitorum exigere possent, commerciis insuper ob intensum nimis vectigal valde imminutis. Mosci autem eo confidentius urbi successerant, quòd subtribunus Jonstonus natione Scotus ad ipsos transfuga de statu ejusdem prodidisset, admixtis haut paucis mendaciis captandæ gratiæ, velut vix centum milites præter cives & agreste vulgus intus forent. Unde immensum turgidi crepabant, Estoniam, Livoniam, Ingriam & Finnoniam à se utique subigendas, simul Poloniæ Regem ad tributariam conditionem redigendum.

Cronman.

Buddenbrok.

21. Aug.

22. Aug.

Jonston.

§. 52. Cæterum Mosci initio jactaverant se Dunamundam impetu expugnaturos, aut eo conatu fallente castellum medio inter idem & urbem loco excitaturos, excludendæ è mari communicationi, multa super auxiliis Belgarum, ac Dani favore gloriati. Mox tamen eo consilio omisso tota vi ad ipsam urbem convertuntur, castris secundùm Dunam positis, quæ nonaginta bellatorum millia implere ferebantur, eo majore ejusdem potiunda fiducia, quòd obsessi, dum non sine trepidatione in urbem se recipiunt, munitiones exteriores, hortosque ac sepes, multaque tecta proruere, ac solo æquare omiserant. Unde ipsis in proclivi erat adversus jaculationes è vallo tectis suggestus intra tubi manuarii jactum excitare. Contra Gardius, ne fæminarum lamenta virorum animos turbarent, suam uxorem, cæterorumq; ductorum in Sveciam dimittebat, nec pauci primariorum civium suas Lubecam

Rigæ obsidium.

Dunamunde.

23. Aug.

1656. cam ablegarant. Et quia parum pabuli in urbe erat superflui equi in flumen propellebantur. Eruptionibus inde & jaculationibus Moscorum opera impedire laborabant obsessi, sed quæ haut eo secius prope fossam promovebantur, cùm abundante multitudine hostis suo militi haut parceret, sic ut brevi majoribus machinis damnum ipsi non amplius inferri posset. A Moscis inde tuba prius signo dato tribunus ad portam mittitur, qui Comitis Turrii caput cistæ serico obductæ inclusum adferebat, unà cum epistola ad Gardium & omnes præfectos ac senatum urbis scripta insolentiæ barbaricæ plena, deditionem imperante, obiter quoque conditionem valli & fossæ cominus speculaturus. Is nullo responso dato protinus facessere jussus est, & mox ut quid animi obsessis foret hosti constaret, Martinus Schultzius tribunus cum quadringentis peditibus, & Mannerschildius subtribunus cum ducentis equitibus eruptionem faciunt, qui strenuè cum procurrentibus Moscis pugnam conferebant, aliis interim hortos fossæ propiores subruentibus. Moscorum tunc non pauci cæsi sunt, & inter illos tribunus, qui Turrii caput nuper attulerat. Eo tempore Gardium, dum vallum circuit, incensum fortè pulveris dolium afflatu læserat, ut per aliquot dies lecto affixus hærere cogeretur. Extructis jam suggestibus Mosci machinis in urbem fulminare, globosque ignivomos jacere, majore tectorum quàm hominum strage, quod toto obsidii tempore noctes diesque continuatum. Cobronii castellum in adversa Dunæ ripa situm Mosci noctu assultare parabant, sed quos Heidemannus vigilum præfectus, qui id tuebatur, ita rejecit, ut in posterum nil amplius ibi tentare auderent, simul perrupto aggere aquæ circumfusæ propiorem accessum arcebant. Inter fulminationes istas Helmfeldius in propugnaculo consistens fragmine ligni ad caput, Joannes Fersenius tribunus ad costas graviter læsus fuit. Quo die nostri eruptione facta complures Moscos cædunt, & quadraginta amplius boves in urbem pertrahunt, Biduo post Bistranus subtribunus cum centum quinquaginta equitibus hostem duobus suggestibus magna cum cæde expulit. Eodem die cum centum octoginta equitibus, sexaginta peditibus præfectus vigilum Claudius Lensmannus & Stalius præfectus turmæ rem bene gerebant, tribus hostium machinis corruptis, & centum amplius Moscis cæsis, quanquam & Stalius ac Welbergius turmæ præfectus cum sex equitibus occumberent. Cæterum Mosci cùm ad fossam usque penetrassent, imperitia artium bellicarum longius progredi non valuerunt, nec assultum unquam tentare ausi sunt, utut transfugæ subinde eum imminere nuntiarent. Obsessis inde non parum levamenti attulerunt, quatuordecim peditum centuriæ à Kœnigsmarckio conscriptæ, quæ portu Pillaviensi emissæ ad Dunamundam adpulerunt, cymbis hinc per tenebras ad urbem pervectæ, quòd vento adverso vela facere prohiberentur. Ab iisdem & pulveris pyrii copia allata fuit. Venerunt quoque missi à Rege Reinoldus Taubius tribunus, & Andreas Lœscherus turmæ præfectus, qui nuntiabant, Duglassium cum quinque equitum millibus jam iter ingressum ad tuendam Livoniam. Quod effectu quantumvis irritum animos obsessorum non parum firmavit. Contra animadversum, Moscorum impetum langvescere, ac Czarem desperatione urbis per vim expugnandæ suscepti obsidii pœnitentia duci. Unde Gardius assumta equitum manu ex urbe Pernaviam se conferre constituerat, ut ibi pluribus contractis copiis provinciam ab excursionibus Moscorum tueretur, & Dorpato subveniret, ni Helmfeldius & alii id dissuasissent, ne cives militesque animis fortè conciderent. Eam ob causam, & quia cives promtiores se quàm antea alendo militi præbebant, id consilium omissum. Transfugere dehinc in urbem duo Moscici præfecti natione Germani, qui referebant, Czarem proxima nocte assultum daturum, quo non succedente de receptu cogitaturum, quòd plerique Cosaccorum, Donensium, qui aliàs florem exercitus constituebant, desererent. Qui & omnem culpam suscepti incassum laboris in socerum suum, & Bojaros conferat, quorum & aliquibus eo nomine in barbam involarit, proditorum convitio ingesto. Emtum quoque insigni præmio, qui profunditatem fossæ metiretur, quam supra

Marginalia: 1656. — 25. Aug. — Schultz. — Mannerschild. — 1. Sept. — Cobron-Schantze. — Heidemann. — 5. Sept. — Fersen. — 7. Sept. Bistram. — 1656. Lensmann. — Welberg. — 11. Sept. — Taube. Læscher. — 15. Sept.

1656. supra opinionem repererit. Idolum quoque Nicolai in templo suburbano erectum machinæ globo prorutum in omen trahi, tum & somnia tristia, & rumorem de adventu Duglassii terrere. Quæ non planè inania esse, conticescentes hostium machinæ arguebant. Igitur obsessi flumine eruptionem facere parabant per ducentos pedites cymbis impositos, qui Duce Zeddelmanno centurione intempesta nocte dimidium ab urbe milliare prope Czaris castra insulam à Dieterico nuncupatam remis adverso flumine petebant, ubi magna pars paratus bellici asservabatur. Hi excensione facta, cùm Moscos se simularent, stationem hostium in insula trucidabant. Inde tria navigia pulvere, paratuque bellico & cibariis plena, tum tecta globis ignivomis conficiendis excitata inflammant, quorum fragor & emicans repente flamma Moscorum castra immensum exterruit, ut omnis exercitus totam noctem in armis insomnem ageret. Czar quoque statim castra munitionibus circumdari, suggestumque ad flumen extrui jussit, septendecim machinis impositis, ad pares insultus deinceps prohibendos. Complures dehinc eruptiones tentatæ modico successu, nisi quòd Hauenschildius præfectus vigilum centum quinquaginta hostium cæcidit, cùm Sveci antea Curcelium & Rosenschmidium turmarum præfectos amisissent. Observatum mox, hostem malos navigiorum erigere, ac discessum adornare, gravioribus machinis in navigia impositis, quòd Czarem nuntii terruissent, Regem Sveciæ triginta bellatorum millibus succinctum propediem adfore, qui contra obsessos non parum confirmabant, ut crebris eruptionibus hosti insultarent, quarum unâ Lensmannus multos Moscos trucidavit, & inter alios tribunum Petrum Telstoi Czaris cognatum, cujus caput abscissum in urbem reportabatur. Sed majus operæ pretium mox fuit factum à subtribuno Henrico Alvendelio & Zedelmanno, quorum illum ducenti equites, hunc centum quinquaginta desultores, ac è civibus ducenti velones sequebantur. Hi porta arenaria egressi Moscos per accessus dispositos trucidant, tum invitante successu propinquis hostium castris ingruentes omnia cæde ac terrore miscent, ac septem, quæ ibi metabantur legiones dissipant, bis mille amplius cæsis. Interim quantum tempus ferebat, Moscorum opera proruebantur, simul aliquot domus incendebantur, quibus Mosci instrumentum bellicum asservabant. Sed cùm demum equitatus hostilis tota vi ingrueret, Gardius signum receptui suis dedit, qui & re præclarè gesta se receperunt, uno duntaxat centurione, & duodecim gregariis desideratis. Pertrahebatur quoque in urbem tribunus Moscicus Sieclerus, ad necem saucius, qui inter extrema haustum vini adusti inclamans expirabat. Eo in conflictu cives fortissimè rem gesserunt; primique accessus hostium probè munitos perruperunt, ad extremum quoq; pugnam cientes, cùm miles maturè ad prædam discurreret. Signa septendecim hosti tunc erepta in propugnaculo arcis disponebantur, magno cum nostrorum plausu, pari Moscorum dolore. Sed qui trans Dunam metabantur Mosci conspectis suorum vexillis præpropero gaudio jubilum tollebant, quòd urbem jam à suis captam crederent. Ea clades adeo Moscos terruit, ut iis castris non amplius consistere, nec accessus ingredi auderent, non nisi remotioribus locis in acie consistentes ad excipiendum nostrorum impetum. Et ingentem illis suspicionem injecerat Steenbockius Memelam versus progressus, quem ipse Rex secuturus credebatur. Paucæ sequentibus diebus hostium displosiones, duntaxat ut discessus dissimularetur, quem omni vi adornabant, quoad demum incensis tuguriis, & quæ in suburbiis restabant tectis obsidium solverent, non sine magna trepidatione, ac multis rebus relictis, quæ obsessis in prædam cedebant. Caterva quoque adverso Duna hosti se recipienti immissa non parum armorum in urbem reportavit. Duæ quoque ingentes machinæ duobus à Riga milliaribus à Svecis inventæ, ac in urbem pertractæ sunt. Ita Mosci sex per septimanas incassum vires suas ad Rigam effudere, nec globi ignivomi, quorum mille octingenti amplius injecti, ultra centum homines necarunt, cùm contra Moscorum octo amplius millia occubuissent, multis quoq; palanti-

Marginalia: 17. Sept. — Zeddelmann. — 21. Sept. Hauenschild. — Curcel. Rosenschmidt. — 29. Sept. — 2. Octobr. — Alvendebl. — Sieclér. — Isolvitur. 5. Octobr. — 1656.

1656. lantibus per agrestes occisis, sic ut sub discessu exercitus illorum quatuordecim millibus imminutus foret. Iidem tamen crudelitatis ac immanitatis suæ tristia vestigia per eam provinciam reliquerunt, pervastatis omnibus quà accesserant ad decimum quintum à Pernavia milliare, & omnibus citra locis. Sed & gaudium è depulso hoste apud Rigenses valde imminuebant, morbi inter milites primum grassati, qui post in atrocem pestilentiam degenerarunt, qua magna incolarum pars absumta fuit. Quod malum alia quoque Livoniæ oppida vehementer afflixit.

Mosci Dorpatum expugnant §. 53. Dorpatum tamen, quod ab octodecim Moscorum millibus per decem septimanas oppugnabatur, demum hosti cessit. Sat malignè munitum erat oppidum, quod præter ducentos cives ducenti viginti pedites, centum malè armati equites propugnabant. Qui licet crebris eruptionibus multos hostium trucidassent, demum impares tantæ moli, cùm hostis jam sub pede mœnium consisteret ad assultum dandum paratus, nec intus pulveris copia foret, honestis conditionibus deditionem faciunt, cujus leges Mosci præter morem suum servavere, dimisso Revaliam præsidio ad centum quadraginta capita redacto unà cum præfecto Woldemaro Ungaro tribuno, & præside Provinciæ Laurentiæ Flemingio. *12. Octobr. Ungar. Fleming.* Benedictus Hornius semel atq; iterum Revalia progressus isti oppido subvenire conatus fuerat, jam ad unum milliare succedens. *Revel. 5. Octobr.* Sed Mosci omnibus cum copiis obviam prodeuntes pedem referre coëgerunt, qui tamen ternas per angustias servatis ordinibus se recepit, quinquaginta ex hostibus inter velitandum cæsis. Nec carpi istorum catervæ poterant, quòd non ultra unum milliare excurrerent. Dorpato capto Mosci latè provinciam persultabant, magna frumenti vi congesta insigni cum Svecorum incommodo, cùm id oppidum in meditullio Livoniæ situm, omnem regionem excursionibus hostiū nudaret, interclusa quoq; communicatione inter Rigam & Revaliam. Relinquebantur ibi quatuor peditum millia, quadringenti equites. Oppidani in Czaris verba adacti sat humaniter habebantur, velut subjecti deinceps mansuri. Agrestres quoq; blandis verbis ac promissis alliciebātur ad prædia sua iterum incolenda, ut tamen prius Czari fidem jurare cogerentur. Cakenhusæ præsidium mille quingentorum militum relictum, ubi & majores machinæ cum paratu bellico depositæ sunt, quas profundæ uligine viæ avehi vetabant. A nostris inde Adzela *Adzel.* post tridui oppugnationem recuperata, omnibus intus cæsis. Quatuor etiam cohortes, quæ Cakenhusa subsidio illuc mittebantur, à Martino Schultzio noctu in vico quiescentes deletæ. 1656.

Regis mandata circa bellum Moscicum. §. 54. Obsidium Rigæ irritum haut parum Czaris ferociam fregerat, valde quoque imminuto ipsius exercitu, cui supplendo nulla facultas erat: simul indignabatur, à Danis se ac Belgis destitutum, qui ad bellum sumendū ipsum irritaverant. Unde spes Regi erat, id bellum facile componi posse, quo & vehementer defungi cupiebat, aliis jam sat districtus, & Dano propediem in arma erupturo, dedignatus quoque cum Moscis luctari, quos vel vicisse parum gloriosum futurum erat. Ne tamen desiderium pacis à metu aut confessione impotentiæ profectum videretur, post liberatam Rigam Magno *22. Octobr.* Gardio injungebat, ut contracto quantum posset copiarum in Samogitiam & Curlandiam, aut quod potius videbatur in Russiam versus Novogardiam moveret, quò Livoniam jam ante sat malè habitam onere proprii militis alendi levaret. Ut pecunia potiretur, simularet hiberna se per Curlandiam sumturum, quæ deinde ordinibus argento redimenda concederet, Ducis tamen præfecturis parceret, ut eo commodius Ordines provinciales urgere posset. Si irruptio in Moscoviam placeat, cum Gustavo Hornio Eberhardi F. se conjungeret, circa expugnanda loca munita ne satageret, sed omnia ureret, ac vastaret, Moscisque sua exempla reponeret, pacisq; desiderium per belli calamitates ipsis excitaret. Id si non succedat, in Curlādia subsisteret, ut Svecicæ ditioni parcatur. Quod si Moscus pronum se paci aut induciis ostenderet, ipse par desiderium præ se ferret, quò iste à tractatibus cum Polonis abstraheretur, præsertim cùm Czar misso legato Brandenburgici interpositionem requireret. Unde Moscis jubebatur demonstrare, tutius ipsis fore cum Svecis pacem inire, quàm cum Polonis, qui oblata Czaris filio sua corona huic illudant, cùm eodem tempore eam Cæsari filioque hujus Leopoldo Hun-

1656. Hungariæ Regi ostentent. Interim quantum posset rem in istos gereret, ut eo facilius ad pacem amplectendam compellerentur, cujus obtinendæ eo major spes erat, quod Rex nihil terrarum à Mosco cuperet, antiquos limites recuperare contentus. Nam cum Polonis nulla spes pacis obtinendæ erat, quos ope Ragotzii & Cosaccorum in ordinem redactum ibat, facili ut videbatur negotio, si Dano ut quiesceret, persuaderi potuisset.

Regis circa tractatus cum Mosco mandata.

§. 55. Ne autem tractatibus istis mora fieret, Rex Commissarios iis obeundis designaverat Magnum Gardium, Benedictum Hornium, Joannem Silberstiernam, Petrum Julium Conjectum & Paulum Helmes, si Gardius aliis negotiis distringeretur, Gustavus Hornius ei substituebatur, addito, ut etiam uno & altero absente per reliquos negotiatio perficiatur. In mandatis hisce dabatur, ut Brandenburgicum & Curlandum sequestres à Czare propositos acceptarent, id quod & utriq; Rex jam per literas significarat. Locum tractatuum admitterent, oppidum aliquod Electoralis Borussiæ aut Curlandiæ. Si Mosci graventur in Borussiam accedere, ac in limitaneo quopiam loco tractare malint, haut repugnarent, si & sequestribus ita videatur. Ubi reliqua convenerint, ne vel momentum temporis negligerent, quo minus statim negotio manum admoveant. Antequam tamen ad tractatus accedatur, Legatorum Svecicorum Moscoviæ detentorum liberationem urgerent, quos & Rex Commissarios adhibere volebat, si antequam primaria negotiatio cœpta fuerit, dimittantur. Id si obtineri nequeat, tractatum per jam nominatos suscipiendum. Providerent porro, ut circa præliminaria sit æqualitas ac nihil novi aut mendosi admittatur, adeoque in congressibus, communicatione & ipsis pactorum formulis receptus cum ea natione tractandi modus, & omnia solennia observentur, nec quid præjudiciũ parere idoneum dissimuletur, quod Moscorum indoles sit è minutiis ingentes prætensiones formare. Inprimis circa titulum accuratam cautelam adhiberent, quod qui nunc rerum potitur Czar non ita pridem insolitum sibi titulum commentus esset, insertis non solum provinciis hoc bello occupatis, sed & multarum insuper regionum versus Orientem, Occidentem & Septentrionem dominum se ferens, & patrum avorumq; successorem. Quæ additamenta etsi ipse per legatos suos demonstrasset tribui ei non posse, quod iis ambagibus innui videantur regiones quondam Regno Sveciæ è Moscorum imperio adjunctæ, postulato, ut ea tituli utrinq; formula adhiberetur, quæ pacto Stolboviensi exprimatur, tamen insuper habitis nostrorum rationibus, neq; usurpatos titulos deponere Czarem, nec scripto declarare dignatum, iis appendicibus haut insinuari regiones quondam Russiæ decerptas, nunc Sveciæ regno insertas. Nam quod Nassokinus Cakenhusæ præfectus jactarit, etiam modicum prædium in omnes mundi plagas patere, cujus possessor ideo se recte appellare queat dominum terrarum versus Orientem & Occidentem, eam cavillationem nimis insipidam esse. Ex quo cum non obscurum esset, quid actionis Czar sibi eas in provincias reservaret, eo plus causæ judicabat Rex postulato suo insistendi, ac ut legati sui tam apud sequestres quam ipsos Moscos testarentur: Regi haut in animo esse, Czari præscribere, qua tituli forma apud alios Principes uti velit, sed istas tituli appendices vel dare vel admittere, sibi haut integrum esse, velut ingens Sveciæ præjudicium adferentes. Circa rem ipsam volebat Rex prioribus pactis firmiter insisti, nec iis quicquam decerpi. Qui scopus ut obtineretur, Legati inter tractandum idoneo modo justitiam causæ Regiæ demonstrarent, & quot injurias Mosci tum in præsens intulerint, Svecicas provincias invadendo & quondam pacta multifariam violando, elevatis & discussis, quæ Moscis à Svecis præter fas patrata arguerint. Unde Regi gravissimas causas esse eo nomine idoneam pensationem exigendi, simul cautionem, à Czare in posterum pacta, & æternam, quæ nunc instauranda sit, pacem haut infringendam. Quia tamen è re erat, temporibus se accomodare, & quamprimum cum Mosco decidere, placebat postulata moderari, quæ quatuor per gradus expromenda erant, ut tamen prius à Moscis omnia loca hoc bello occupata restituerentur. Primo gradu in satisfactionis vicem postulandus erat totus districtus Kexholmensis intra veteres limites, qui sub 1656.

 Czare

1656. Czare fuit, ita ut Rex præter hactenus possessa illam quoque partem provinciæ accipiat, quam Czar hucusque retinuit: Lapponia insuper Russica & Kargapola cum annexis, & solitis finibus, totus lacus Onega & terra, quæ inter Onegam & Ladogam lacum à flumine Socri usque ad limitem Kexholmensem, postremis pactis constitutum, sita est. Partem tamen lacus Ladogæ, quam Mosci prioribus pactis securitatis suæ causa reservarant, Rex præsenti in statu relinquebat. His addenda erat pars Livoniæ, quæ hactenus ad Polonos spectaverat, nunc à Moscis subacta, tum Poloscensis & Witepsciensis Palatinatus cum omnibus annexis, ac demum insignis pecuniæ summa. Quod si Moscis hæc postulata enormia videantur, & sequestres moderatiora suadeant, &, quæ contra adferantur, nihil proficiant, secundo gradu de Witepsciensi Palatinatu remitterent, salvis reliquis postulatis, & si id aspernentur Mosci, Polescensi Palatinatu desisterent. Si ne id quidem Moscis arrideat, tertio gradu optionem istis relinquant, utrum Regi concedere malint partes ditionis Kexholmensis, Lapponiam Russicam, Kargapolam, lacum Onegam cum adsita regione inter hunc & Ladogam lacum, an vero Witepsciensem & Polosciensem palatinatum, ac summam pecuniæ alterutri parti addendam, quam Mosci elegerint. Si ne id quidem obtineri queat, remitterent de partibus ditionis Kexholmensis Kargapola, Onega lacu cum adsita regione, & Witepsciensi ac Polosciensi Palatinatu, & quarto eoque extremo loco insisterent restitutioni omnium locorum Regi hoc bello ablatorum, nec repugnarent quo minus Czar retineat, quæ per Lithuaniam hoc bello adquisivit, modo nihil prætensionis agitet in Curlandiam, Samogitiam, aut Birsas. Tum ut Czar ad reparandum damnum hoc bello Sveciæ datum cedat, Lapponiam Russicam & Livoniam Polonicam; evictione quoque præstita, si Poloni Svecos hac parte invaserint, tantam insuper pecuniæ summam addat, quanta An. 1649. Reginæ Christinæ exsoluta fuit. Abolerentur præterea, quæ hactenus à Moscis adversus priora pacta patrata sunt, tum ut Svecicis mercatoribus concedatur libere & citra impedimentum iter facere, & commercia exercere per omnes Czaris urbes & ditiones, ac inprimis, ut Casani & Astracani integrum sit fixam mercaturæ sedem habere, ac inde cum aliis populis extra Czaris ditionem sitis, Persis præcipue commercia exercere, Czare quoque tutelam adversus violentiam & injurias in itinere aut negotiatione inferendas præstituro. Quanquam autem Gardius suaderet, ut Rex pace cum Polonis facta junctim cum hisce Moscos invaderet, Regi tamen cordi potius erat, ut quamprimum sibi cum Czare conveniret, quod ea pace consilia inimicorum adversus Sveciam insigniter turbari, suisque armis iterum autoritas circumponi posset. Eoq; denuo Gardio injungebat, sedulam operam daret, ut ocyus res cum Moscis ad tractatus deducatur, ac horum cum Polonis negotiatio prævertatur, qui omni modo id agebant, ut Moscum cervicibus suis amolirentur, ne idoneam Sveciæ satisfactionem præstare necessum haberent. Quo fine omnes alios respectus ac ratiocinia suis affectibus superstructa amoveret, ac si sentiat sequestres frigide rem agere, nec pro eo studio, quod præsentia Sveciæ commoda requirunt, id curaret, ut citra istorum operam scopum suum adsequeretur, quod sæpe absq; sequestribus facilius ad conclusionem negotii perveniatur, velut qui sæpe propria magis emolumenta, quam partium, præ oculis habeant. Ac inter alia Moscis demonstraret, Polonos tractatibus suis nil nisi fraudes coquere, cum ipse contra pronus sit Moscorum destinatis circa Lithuaniam bona fide promovendis. Addebatur, ne tam enormia lamenta super statu earum provinciarum literis suis misceret, quæ in manus hostium delapsæ ingenti fraudi esse Regi poterant, cum præstet remedia istis malis quantum detur, circumspicere. De cætero ista hyeme nil amplius actionum bellicarum susciperet, quib' aleæ quid subesset, nec obsidione se loci cujuspiam munitioris implicaret, nisi si quid subito assultu effici queat, sed arcuisse hostem & sua defendisse satis haberet, prohibito, ne is totam provinciam catervis suis percurrere possit. Contulerat se post solutum Rigæ obsidium Pernaviam Gardius, ut suos equis iterum instrueret, quos fere Rigæ amiserant. Quod cum lente pro-

Kargapol.

1656. procederet, neq; in Moscos movendi facultas erat, neq; in Lithuaniam quid tentare licebat, distrahendis ab invadenda Borussia Lithuanis. Equidem caterva mittebatur, quæ Birsis laborantibus subveniret, sed è qua non nisi quadraginta in oppidum penetrare poterant, reliquis per obsessores repulsis, quod & initio sequentis anni, fame & paratus bellici inopia subigente in hostium manus concessit, sic ut Svecis nullus in Lithuania munitus locus amplius superesset.

Incassum cum Mosco de pace agitur. §. 56. Enimverò tunc circa pacem cum Mosco nihil proficiebatur. Equidem huic operam suam circa pacem cum Svecia conciliandam offerebat Elector Brandenburgicus, misso Joanne Casimiro Eulenburgio Barone, *Eulenburg.* cujus in aula jam non paucos metus corripuerat, ne fortè illud incendium è Livonia in Borussiam trajiceret. Eam operam sat cupidè amplectivisus fuit Czar, quod & scrupulum ipsi injecisset Regis cum Belgis transactio, ac de Riga per vim expugnanda desperaret, quo honestus color foret solvendi obsidii. Eoque declarabat Eulenburgio, se in duorum mensium inducias consensurum, ac omisso Rigæ obsidio de pace acturum, in sequestris locum admisso Electore, pro qua opera hunc fratris titulo & dignatione honoraturus sit. Id quod Eulenburgius Gardio literis Mitavia scriptis significabat, qui vicissim declarabat, sed ab induciis non abhorrere, si honestæ conditiones of-*18. Octob.* ferantur. Eodem super negotio Elector Regi quoque misso Gerhardo *Pœlnitz.* Pœlnicio significarat: cui ab hoc re-„sponsum: gratum sibi esse ipsius of-„ficium, sed quid de instituto Mosco-„rum statuendum sit, non esse sibi in-„tegrum judicare. Antea quippe a se „omnia tentata, ne in arma erumpe-„retur. Nunc postquam omnia fidei „publicæ vincula ab isto sint perrupta, „suæque provinciæ ferro flammaque „immaniter vastatæ, dubitare se, num „quid tutò circa ipsius reconciliatio-„nem sperandum sit. Si tamen certio-„ra indicia adpareant animi in pacem „bona fide proni, se ab æqua transactio-„ne non abhorrere: ut tamen legati „sui contra jus gentium detenti utique „prius dimittantur. Gardio autem „Rex scribebat, posse ejusmodi tracta-„tum à se admitti: sed prius accuratè „circumspiciendum, ne oblatæ bime-„stres induciæ fraudem foveant, neve 1656. „id fortè à Mosco agatur, ut interea „defatigatum militem domum dimit-„tat, recente in istius locum evocato, „ac ingruente hieme, dum nullum „Rigæ auxilium mari submitti amplius „potest, eam urbem novo impetu ur-„geat. Quod si tamen Czar seriò rem „agat, has conditiones pacisci studeat, „ut Mosci intra fines se suos recipiant, „copiis è Livonia, Estonia, & Ingria „reductis, nec nostram provinciam „ulla molestia amplius afficiant. Quod „si obtineri non possit, ut isti Caken-„husa, Duneburgo & aliis locis occupa-„tis decedant, saltem obsidia cæpta „tollant. Tum ut sibi integrum sit Po-„lonos bello persequi illis in locis, quæ „adhuc sub horum potestate sunt. De-„nique ut nobis liceat munitis nostris „oppidis necessaria inferre. His conditionibus Rex vel semestres inducias probabat, modò Moscus interim per hibernum tempus insigni quopiam commodo in damnum nostrum potiri nequeat. Ast si circa hæc sanè æquissima concedenda difficilem se iste exhibeat, facile quid mimo volvat colligi posse, eoque caveret Gardius, ne ejusdem sese fraudibus præberet, ut porrò penitius mentem Mosci explo-*6. Nov.* raret Rex, Slippenbachium, & Biærnclovium Labiaviam ad Electorem mit-*Labiau.* tebat, ut inter alia à Moscico legato tunc in aula istius agente expiscarentur, quò Czaris postulata spectent, & quo loco tractatus inter Moscum & Polonos versentur. Simul monerent, à Moscis propositam tractatibus instituendis arcem Goldingam in Curlan-*Goldingen.* dia non sat securitatis habere videri adversus Polonos, qui non omissuri sint istum congressum dissipare. Ad quæ Elector declarabat, se non solùm, si partibus placeat, Memelam ei usui com-*Memel.* modaturum, sed & misso legato Czari persuadere conaturum, ne cum Polonis pacem ineat, neve Cæsari ulterius se innectat. Cum Moscico ablegato de Svecorum declaratione significaretur, iste læto animo eam acceptare visus est, sed super postulatis Czaris nihil in mandatis sibi datum excusavit. Antea tamen sermonibus jecerat, Czarem per Svecos quondam Moscis erepta reposcere, cumprimis Juanogrodam, Jamam, Coporiam, Kexholmiam & Næteburgum, refusis quoque belli sumtibus. Cum demonstraretur,

1656. his legibus pacem non sperandam, respondebat, aliquid utique remittendum, ac super his disceptationem instituendam. Addebat: tractatus cum Polonis fere ad finem perductos, ac Czaris filium post Joannis Casimiri fata Polonica Corona potiturum. Nec certiora è Nassokino exsculpere poterat Gardius, misso Cakenhusam Alberto Bulovio veteri cum isto notitia. Bulov. Adversus quem iste quidem verbis haut alienum se à tractatibus ostenderat. Sed ex aliis indiciis colligebatur, serio rem à Moscis non agi, sed tempus eosdem extractum ire speculabundos, quem successum arma Regis habitura sint. Sane magnopere istum affligebant abortientes apud Rigam conatus, viresque hac expeditione valde afflictæ, & nusquam adparentia Cæsaris, Dani, ac Belgarum auxilia, qui istum in id bellum propulerant, simul metus erat, ne Rex Polonis conciliatus junctim cum his ipsum invaderet. Modicum tamen pacis cupitæ indicium erat, quod Mosci tam acriter firmandis Duneburgi & Cakenhusæ munitionibus insudarent, ac magnam partem copiarum suarum inter illa oppida secundum Dunam hibernatum disponerent, annona è Russia subvecta. 6. Nov. Et mox ludibria Moscorum erumpebant, qui conciliatore Cæsare cum Polonis Vilnæ in has leges convenerant: ut à Polonis protinus designetur tempus comitiorum, simul Czari significetur locus, quo hic suos legatos missurus sit de summa rerum conclusuros. Ad ea usq; comitia Czar retineret omnia loca à se occupata. Tum socia arma jungantur adversus Svecos, &, ni ad obsequium redeat, Electorem Brandenburgicum. Ad Svecum neuter legatos mittat, nec de pace cum ipso agat altero inscio. Exercitui Polonico in Svecum ituro transitus concedatur per loca Lithuaniæ à Moscis occupata. Ultra flumen Suietam Mosci non excurrant, nec Bychoviam Bychov. oppidum infestent. Czar operam navet ad obsequium redigendis Cosaccis, quorum conjunctio cum Ragozio suspecta sit. Sic igitur Moscus inani tractatuum spe Svecis illudebat, ipse tamen non minus Polonis Cæsarique in Svecos eundem obfirmandi ludibrium debiturus fraudulenta ostentatione Coronæ Polonicæ, quam isti eodem tempore & Cæsari & Ragozio venditabant. Quem & Poloni ut tractatu Vilnensi acrius urgerent, diserte sibi facultatem cum Svecis tractandi exceperant. 1656.

§. 57. Nec magis succedebat negotium pacis cum Polonis, circa quod *Circa pacem cum Polonis conciliandam frustra satagunt Galli.* sedulam operam navabant legati Gallici Avaugurius, & Lumbranus, quòd Regi Galliæ curæ esset non solùm Poloniæ Regnum servari, ac in pristinum statum reponi, sed & ut Carolus Gustavus hoc bello expeditus cum Austriacis committeretur. Illis igitur super pace instantibus aurem præbebat Rex magis quia ita decebat, & ne bellorum propter ipsa bella cupidus videretur, quàm quòd spem boni successus concepisset. Sed Cancellario Erico Oxenstiernæ injungebat ut negotiationem istam Gallicam dextrè declinaret. 19. April. Ex hactenus enim à Joanne Casimiro actis, quæ nunc ipsi mens sit, satis patere, eum ipsum tractatus, cùm gladii nondum stricti forent, impediisse, ac per intempestivam animi pervicatiam in præsentem statum res conjecisse, nec ab eodem rem seriò nunc agi, quicquid verbis præ se ferat. Ac ideo hoc tempore pacis mentionem iniici, ut Svecicus miles, & qui partibus nostris addicti sunt, timore imbuantur, velut rebus nostris ad incitas vergentibus, ad pacem sit confugiendum. Sed & post cùm res apud Warsaviam ad decretorium prælium spectare videretur, Lumbranus vehementer instabat ut saltem tantisper induciæ inter bellantes inirentur, quoad aliqua pacis via inveniri queat. Sed quas Rex velut rebus suis inutiles adspernabatur. Nec ideo iste post prælium Warsaviense circa pacem conciliandam movere desinebat. Cui Rex respondit, per 8. Aug. secundos in hostem successus animum paci pronum penes se haut immutatum. Enimverò prius solidè edoceri velle, num hosti pax utique cordi sit, tum quæ cautio sibi præstari queat conventa servatum iri, cumprimis recenti specimine violatorum Warsaviæ pactorum, quæ non Rex solùm, sed & senatorum præcipui subscripserint, sigilloque confirmarint. Aliàs sibi Golupum Golup. idoneum videri congressui legatorum, ubi si dicta jam obstacula amota fuerint, quid circa princeps negotium sperandum sit facile adpariturum. Eam Regis declarationem ut

Polonis

1656. Polonis adferret, Lumbranus Radomo digressus Lublinum profectus est. Sed qui reversus mira de Polonorum insolentia referebat. Eos quippe jactasse, „non prius ad tractatum se descensu„ros, quam Carolus Gustavus omnia „per Poloniam & Borussiam in eum „statum, qui ante bellum fuerat, re„posuerit, damni quoque reparatione „facta, eamque declarationem ante „susceptos tractatus faciendam, quò „hi paucos intra dies absolvi possint. „Tum ut Brandenburgicus ab eo tra„ctatu excludatur, qui cum velut cum „parte & æquali agere dedignentur. „Tum & sequestres utique adhibere „volebant, quòd exacerbatis valde „partibus, & indies magis ægrescen„tibus facile contingere queat, ut pri„mo congressu collisione orta nego„tium abrumpatur, nec citra illos „cautum sibi esse conventa servatum „iri, ni ab iisdem evictio præstetur. Spes tamen erat legato, se difficultates istas ope Reginæ superaturum. De liberando Wittenbergio, aliisque Warsaviæ detentis Joannes Casimirus, & senatores declaraverant, cupere se Regi gratificari, ni Nobilitati promisissent, eos ista inscia dimissum haut iri. Idem monebat, Polonos vehementer exacerbatos ob eversas passim arces & quòd Carolus Gustavus jussisse diceretur Warsaviæ palatia, & hortos regios destrui, urbemque direptam incendi, quod ne fieret modestè dissuadebat. Simul fatebatur, Polonos ingentibus promissis à Cæsare & Mosco oneratos, ne pacem cum Svecis amplecti velint, ac tanta istos affectuum violentia, ac vindictæ libidine agitari, ut etiam adversus status sui rationes ab illis seduci se patiantur, quam ut mitiget nulli operæ à se parci. Spem quoque Polonis esse Caroli Gustavi arma mox per alios distrahenda, qui pluribus hostibus obrutus facile Polonia ac Borussia pellendus sit, ad contumeliosas inde conditiones acceptendas adigendus. Regi contra etsi sederet pacem decoris conditionibus haut repudiare, tamen quamdiu hosti is fastus perstaret, idemque Cæsarem, Turcam, Moscum, Belgas, Danum, Brandenburgicum in ipsum incitare haut omitteret, ratio & necessitas dictitabat, ut quantum posset contraniteretur literis, legationibus, fœderibus, in quibus tamen omnibus facultatem sibi reservare constituerat tractandi & concludendi cum Polonis, si occasio detur, ac idoneæ conditiones offerantur.

21. Sept.

§. 58. Nec eo secius Gallici legati utrinque super pace movere satagebant, in quam uterque Regum proclivum se verbis testabatur. Sanè Joannes Casimirus Bromberga ad Avaugurium scribebat, æquè se cupidum pacis ac Sveciæ Rex se ferat, nec ullam rationem repudiaturum in quietem reponendo suo regno. Vicissim Carolus Gustavus declarabat, honestam pacem cordi sibi esse, modò & fœderatorum suorum ratio habeatur. Mox cùm Joannes Casimirus Gedanum pervenisset, Avaugurius Regi significabat, Polonos jam de ferocia quid remisisse videri, ac in pactum super taxandis & permutandis captivis consensisse. Rex eam rem cum Electore communicabat, sciscitatus, num velut socius belli inter primarias partes tractatibus interesse, an verò præliminaria inter se & Joannem Casimirum absolvi malit, commodis ipsius per se apud tractatus observandis. Reversus tamen Gedano Avaugurius eam Polonorum declarationem afferebat, *ut Gallus cum Cæsare & Dano paci conciliandæ operentur, eamque servatum iri præstent, ut Rex in antecessum declaret sese omnia hoc bello adquisita redditurum, aut si ea declaratio indecora videatur, Benedictum Oxenstiernam mittat obtentu fidem Warsaviæ datam implendi, qui secretò hos & alios articulos adornet, post triduum seu res composita sit, seu minus, dimittendus, ac fide sua exsolvendus. Durantibus hisce tractatibus neuter Regum cum Mosco tractet. Absoluta conventio ab utroque Regum jurejurando confirmetur, à successoribus repetendo. Si post pacem dissidii quid oriatur, id non armis sed opera sequestrium componatur. Brandenburgicus non conjunctim cum Svecis, sed separato tractatu eodem tamen tempore transigat. Ut nulli rebelles aut perduelles paci includantur, sed extra illam sibi veniam quærant.* Concedebant tamen Poloni, ut declaratio super restituendis hoc bello ablatis in antecessum à Rege verbis duntaxat, & secreto fieri possit. Paria referebant Belgarum legati Hubertus & Isbrantius, qui itidem circa pacem conciliandam satagebant, ferentes, si Borussia Regi decedere placeat, reliquis

1656. *Aliqua spes pacis affulget.* 21. Oct. 5. Nov. 6. Dec. 9 Dec. *Huybert. Isbrants.*

1656. reliquis componendis facile viam inveniendam. Qui tamen apud Polonos institerant, ut & ipsi in antecessum declararent, se prætensioni in Coronam Sveciæ & Livoniam renunciaturos, quo facilius Carolus Gustavus ad declarationem de restituenda Borussia adduci queat. Sed Poloni utrumque abnuebant, ut tamen acrius insisterent Livoniæ, quàm prætensioni in Sveciam, quòd Joanni Casimiro nulla soboles foret. Ex istis Regi satis pellucebat animus Polonorum paci aversus. Nam & nonnulla horum talia erant, ut non nisi ad incitas redactis proponi possent, & cùm Vilnensi conventione Moscis promisissent; se hisce insciis cum Rege haut tractaturos, patebat Polonis propositum, vel Svecis vel Moscis vel utrique illudere, Coronaque sua passim velut venum exposita plures Svecis hostes immittere. Placuit tamen Gallico Belgicisque legatis respondere, hanc rem prius sibi utique cum sociis Brandenburgico, Ragozio & Cosaccis communicandam, quò ista tractatio haut abrumperetur, sed probabili colore extraheretur, quoad appareret, num aliqua spes cum Mosco transigendi allubesceret. Ut tamen à pace se non alienum, simul artium Polonicarum haut ignarum ostenderet, per Benedictum Oxenstiernam Avaugurio denunciabat, sibi consultum videri, ut Joannes Casimirus, antequam prælium, quod imminere videatur, committatur, Plenipotentiarios suos, quorum opera instantibus pacis tractatibus uti velit, cum idoneis mandatis Gedani relinquat. Nam Polonis, quòd confidat, in fugam conjectis longam deinceps moram fore, quoad ista expediantur. Idque Avaugurius Lumbrano Gedanum statim significaret, ut id apud Joannem Casimirum urgeat. Hoc si obtentum fuerit, super loco & tempore congressus facile conventurum. Ac videri sibi Gedanum inter & Hauptum commodum locum deligi posse. Ipse autem Rex cum Avaugurio à Polonis proposita sermone quidem discutiebat, ut tamen, quæ mens sibi super iisdem sederet, declarare differret, quoad cum Electore collocutus fuisset, qui cum tunc quàm maxime circa summum Borussiæ imperium transigebat. Sed quia invitans in hostem eundi occasio Electoris colloquium differri jubebat, in consilium ad-hibebantur ejusdem legati Otto Suerinus & Fridericus Jena, qui ratificationem pactorum Labiaviensium attulerant. Ex horum sententia placuit id præcipuè urgere, ut Elector pariter cum Rege ad tractatus admitteretur. Regi autem cumprimis cordi erat, Cæsaris atque Dani officium declinare. Igitur cùm jamjam ad exercitum abiturus esset per Benedictum Oxenstiernam & Biærnclovium Avaugurio declarat. *Non videri sibi consultum adsumtis novis sequestribus tempus extrahere, sed satius videri opera legatorum Gallicorum & Belgicorum, qui præsentes sint, uti promovendo partium congressui & absolvendis præliminaribus, quæ certis capitibus definiri expediat. Ut quoque in admissionem Electoris Brandenburgici Rex ac Respublica Poloniæ consentiat, qui cum conjunctim Rex vi fœderis tractare teneatur. Ut post locum tempusque congressui Commissariorum definitum procuratoria utrinque inspiciantur, num recte se habeant, & si mendosi quid deprehendatur, id corrigatur, eaque ante congressum utrinque adprobentur. Et quidem ut tam Regis Joannis Casimiri, quam Reipublicæ procuratoria exhibeantur, præsenti rerum faciei accommodata. Quia etiam Rex conjiciat, tractatus cum Ragozio & Cosaccis Zaporovianis jam absolutos, diploma tuti itineris concedendum non solum pro certo homine, quem ipse in Transsylvaniam missurus sit, sed & pro Ragozii & Cosaccorum Commissariis, quo tuto ad designandum tractatibus locum accedere queant. De cautione & aliis, quorum mentio à Polonis injecta sit, ad primariam negotiationem rejiciendum. Addebat Rex, quia spes sibi sit hostem pellendi, si pugnæ copiam faciat, Joanni Casimiro ante prælium super capitibus propositis certam sententiam concipiendam, sibiq; per sequestres significandam, tum & Commissarios Gedani relinquendos, qui cum Svecicis super loco tractatuum conveniant, ne per fugam Polonorum res in longum extrabatur.* Eo cum responso Avaugurius Gedanum abiit. Aliquot post dies ad Regem Stibeloæ metantem accessit Lumbranus, & Joannis Casimiri secretarius Trebucius, quibus constitutum erat Reginæ Poloniæ obviam procedere, eamque Gedanum deducere. Ubi hanc à Joanne Casimiro declarationem super præliminari-

Marginalia: 18. Dec. (left, at "ta plures Svecis hostes immittere"); 1656. (right); 19. Dec. (right, at "Igitur"); 23. Dec. (right, at "Eo cum responso")

1656. naribus adferebat Lumbranus: Quanquam à Polonis valde dubitetur, num Brandenburgicus conjunctim cum Rege ad tractatus admitti queat; spem tamen esse, temperamentum aliquod heic admissum iri. Locum conventus à Polonis probari vicum Schraudam, pari fere intervallo inter Gedanum & Hauptum situm. Congressum protinus instituendum, sed quem Joannes Casimirus malit secreto & nullis adhibitis solennibus haberi, ut Comissariis haut opus sit apices procuratoriorum & formulas excutere, sed potius esse citra ambages ad rem ipsam accedere, & præcipuas controversias excutere atq; componere, quæ inde justa forma adornari, ac solenni congressu subscribi queant. Circa procuratorium Reipublicæ Gallus in propositione sua omittebat, sed post sermone insinuabat: Polonos haut inficias ivisse, à Republica in ejusmodi casibus Commissariis procuratoria dari. Sed quia tale procuratorium, quale desideretur, in promtu jam non sit, & senatores tam qui apud Regem in præsens Gedani hæreant, quam qui nuperis diebus exercitum secuti sint, velut ordinarii Residentes apud Regem à Republica constituti, & autoritate præditi sint ad pacem inter ipsum & Svecos promovendam, & illi qui cum exercitu abierunt, facultatem suam in Gedani remanentes contulerint, Joanni Casimiro videri, ut protinus ad solum ipsius procuratorium tractatio suscipiatur, ac certa conventio super rebus controversis ineatur, promisso addito, se propediem indictis in Polonia Comitiis curaturum, ut omnia, heic concludenda, à Republica probentur. Id abnuerant Poloni, ut procuratoria ante congressum examinarentur, cumprimis circa titulos, tum & ut sua cum Svecicis permutentur, antequam omnia transacta sint, sed ut Sveci sua apud Avauguri-um, Poloni sua apud Lumbranum deponerent, ab utroq; asservanda quamdiu congressus duret, quo feliciter absoluto demum permutanda sint, negotio irrito suum utrique parti restituendum. Quæ vetus cantilena erat, Lubecæ toties repetita. Circa salvum conductum pro Ragozii legatis ea Joannis Casimiri mens fuerat, quia sibi cum eo Principe nil hostile intercessferit, &, quod forte eidem propositum fuerit in arma erumpendi. Turcarum interdicto jam mutatum sit, spem esse, Svecos haut præfracte id negotium huc pertrahere velle, quod hoc casu & Poloni ansam arrepturi sint, suos amicos extra Poloniam & alios, quorum interest, ad hunc tractatum evocandi.

Schrauden.

§. 59. Ea Polonorum declaratione percepta Rex adhibitis in consilium præsentibus senatoribus quid hac rerum facie agendum deliberabat, ac præcipue, an solius Joannis Casimiri procuratorio tractatus sit superstruendus, & num tractatus suscipiendus & concludendus sit insciis & inconsultis Ragozio & Cosaccis, nec expectatis eorundem plenipotentiariis, quo & ipsi rebus ibi suis prospicere queant? Ea in consultatione id consideratione dignũ videbatur, quod Landscoronius Strategus inferior, ac Nobiles toto cum exercitu Joanni Casimiro offensi discesserant, uti rumor ferebat, ad Ragozium abituri, eiq; se juncturi. Quod uti tempus in apricum brevi prolaturum erat, ita Lumbranus & Trebuccus omnibus cum captivis fatebantur, inter Regem multosq; senatores ac magnam Nobilitatis partem acrem discordiam gliscere. Tum & Regi cum aliquot senatoribus decretum, ut pace facta Opalinii, Grusinii & aliorum Nobilium bona, tum & Quartianorum, qui primi ad Svecos defecerant, bona publicarentur. Quod cum ad eos, in quos hæc faba cudebatur, emanarit, alios quoque in Joannem Casimirum concitasse, ut hoc abdicato Regem eligere constituerint in partes Svecicas proclivem. Porrò & illud animo obversabatur, procuratorium Reipublicæ cum semper in similibus tractatibus fuisse requisitum, tum in præsens quam maxime videri necessarium, quod corpus Reipublicæ perpetuum ac stabile persistat, Joannes Casimirus autem non solum Nobilitati invisus, sed & variis morbis obnoxius sit, eoque verendum, ne is fato fungatur, antequam Reipublicæ ratificatio obtenta sit, vel ut Nobilitas in istius odium conventis reluctetur. Sed & paucos apud eundem senatores agere, nec inter Polonos moris esse, ut soli senatores procuratoria conficiant, sed quæ nomine Reipublicæ eduntur, à senatoribus & Ordinis equestris Marescallo in comitiis subscribi. Circa salvum conductum pro Ragozio obtinendum, id considerandum

1656. Regi à Polonis proposita displicent. 24. Dec.

1656. videbatur, quod is statim atque legati Svecici ad ipsum pervenissent, exceperit, esse quidem sibi causam, quare partes Svecicas amplectatur, sed dubitare, num sibi expediat huc descendere, quod recordetur parentem suum bello Germanico à Svecis destitutum ac dilatam à Rege missionem in aulam Turcicam in causa fuisse, ut ab hoc sibi injunctum sit, cum Cæsare pacem colere. Sed & Regem forte à pluribus extra Poloniam hostibus in angustias redactum ad pacem separatam, ipsumq; deserendum compulsum iri. Circa quæ dubia cùm legati regii Principi satisfecerint, fœdus Svecicum amplecti eum decrevisse. Quanquam autem Regi nondum liquidò constaret, num fœdus cum Ragozio absolutum sit, & ipse jam in arma eruperit, idem tamen Cæsari de proposito suo bellum in Polonos gerendi significarat, & Joannes Casimirus aliquot epistolas interceperat, idem argumentum continentes. Et Trebuccus fassus erat, Joannem Casimirum nuntios accepisse, Ragozium cum exercitu ad fines Poloniæ accessisse. Ex quibus omnibus apparebat, è re Caroli Gustavi esse, firmo pede hoc in negotio procedere, nec tractatus cum Polonis præcipitare, qui & aliàs solido fundamento superstrui non poterant, ne Polonis occasio daretur adversis nuntiis Ragozii destinata turbandi, qui fortè territus separatim cum Polonis transacturus, seque cum ipsis adversus Svecos juncturus sit. Cujus amicitia eo magis Regi conservanda erat, quòd per istum præcipuè & Cosaccos obtinendum videbatur, ut Poloni ad honestas & æquas pacis conditiones compellerentur, quarum servandarum ipsis deinceps quoque necessitas incumberet. Intellexerat quoque Rex è Trebucco, Turcarum Imperatorem in literis ad Regem Poloniæ scriptis Cosaccos *suos* appellare, ex quo vero simile videbatur, conjunctionem Ragozii & Cosaccorum conscia Porta Ottomannica factam, qua ratione istos in posterum tam à Polonis quàm à Moscis abalienatos Regi in futurum utiles esse posse. Unde Lumbrano à Rege responsum, se hoc negotium cum Electore expensurum, &, quid utrique videatur, per legatos expositurum. Cæterum placebat Regi, secretum congressum cum Polonis habendum, expiscandæ circa primarium negotium ipsorum sententiæ. Et cum actiones bellicæ ipsum alio evocarent, Benedictum Oxenstiernam & Matthiam Biærnclovium procuratorio instruebat, adornandis præliminaribus, ubi Poloni serio rem agant. Sed mox mutata belli facie de pace aliquandiu altum silentium fuit.

Cum Gallis super fœdere agitatur.

§. 60. Præter hanc operam conciliandæ pacis Polonicæ legati Gallici circa fœdus quoque in Cæsarem movebant, conservandæ paci Westphalicæ, de quo Avaugurius apud Regem *17. Jun.* proponebat. Ei negotio discutiendo Rex designabat Ericum Oxenstiernam, Scheringium Rosenhanium & Stenonem Bielkium, *24. Jun.* ut explorarent, quæ Regis Galliarum intentio sit, & quousque eidem negotiis Germaniæ se ingerere placeat, tum quid emolumenti Regem inde sit mansurum, & inprimis num subsidium pecuniarium sit expectandum. Inter alia autem id declinare cupiebat Rex, ne Gallus hoc fœdere protectionem Romanos ritus profitentium in Polonia sibi vindicaret, quibus jam satis Rex caverat, & quæ nunc mala tolerabant, non ob sacra inferebantur, sed quia exuta fide data rebellionem induerant. Id quoque cavere volebat Rex, ut ne, si bellum in Germania erumperet, Palatinus Elector, Wurtenbergicus, Badensis, & alii Protestantes à libidine Gallorum dependerent. Colloquio habito Gallus proponebat, pristini fœderis vestigia esse sequenda, idemq; ad præsentia tempora accommodandum, Rege suo præstituro ea omnia, quæ isto fœdere contineantur. Sveci ad id quoque pronos se ostendebant, ac ut fundamentum fœderis collocetur in executione pacis Westphalicæ, qua utriusque Regni rationes in Germania contineantur, quam fulcire & tueri Rex junctis cum Gallia consiliis cupiat. Interrogatus inde Gallus, quid præcipue querelarum adversus Austriacos ipse moveat, & quæ iis corrigendis remedia proponat, duo memorabat, quod Cæsar contra diserta pacis verba, & ordinum cautionem quotannis auxilia Hispanis submittat, & quod Electorum libertas violata sit obtrusa Regis Romanorum electione. Ad

hæc

1656. hæc Sveci sibi quidem tam graves & manifestas de Cæsare querendi causas non suppetere: ferri tamen non posse, quod executio pacis tam multis partibus neglecta sit, & præcipue quod Protestantibus in Silesia tanta persecutio incumbat. Utrinque etiam placebat Protestantium æque atq; Catholicorum querelas amplecti. Gallus ultro declarabat, Regem suum non minus quam antea ad solvenda subsidia pronum esse, ac ut Oxenstierna formulam fæderis concinnaret, postulabat. Quod cum hic recusaret, res ad alium congressum dilata fuit. Cum inde Oxenstierna de reliquis subsidiorum è priore foedere solvendis moneret, quæ minimum, qua extra controversiam sint, ducenta uncialium millia impleant, Avaugurius uti aliquam summam deberi non inficiabatur, ita exilem illam esse, si præsertim detrahatur, quod à Gallis Ragozio solutum sit, vix ad triginta uncialium millia adscendentem. Rosenhanium cum in Gallia legatus ageret sæpius de eo monuisse, sed minutius id visum, quam ut memoratu dignum foret. Se quoque in Galliam eo nomine scripsisse, sed nihil responsi accepisse, quod Rex suus apud alios suspicionem declinare velit, quasi soluta Svecis pecunia bellum in Polonos obliqua via foveat. Sed hoc bello composito Carolum Gustavum longe majoribus summis è Gallia sublevatum iri. Scilicet cupiebat Gallus istum Austriacis immittere, eoque bellum Polonicum quamprimum componi optabat, de quo etiam Canasilius apud Reginam Poloniæ secreto negotiabatur. Alias Galliæ Rex Avaugurio scripserat, si Cæsar Svecicas in Germania Provincias in-„vadat, se aperte bellum isti indi-„cturum, pertractis simul in arma o-„mnibus suis in Germania amicis so-„ciisque, idque non solum, quod per „pacem Westphalicam ad hoc tenea-„tur, sed & ut de singulari suo in ipsum „affectu testetur. Mandasse quoque „Haijo legato suo apud Portam Ot- (La Haye.) „tomanicam, ut laboraret, ne quid „ibi consilii capiatur destinatis Caroli „Gustavi adversum, sed potius ut ea-„dem per hanc quantum potest pro-„moveantur. Denique officia sua apud „Moscum interpositurum, ut ipsi cum „Svecia conveniat, ac Ragozio ad „persistendum in amicitia Svecica cal-„car additurum. Enimvero neque calide admodum urgebant foedus istud Galli, propiora auxilia adversus Hispanos ex Anglia sibi structuri, & Rex satis perspiciebat, non nisi jejunam pacem à Polonis obtineri posse, ni ad extremũ usq; horum pertinacia frangatur. Et quanquam à Cæsare nonnulla in Polonia & Silesia patrata erant, animum parum amicum arguentia, Svecisq; detrimento cedentia, dissimulanda tamen ista Rex ducebat, quoad appareret, quomodo se res heic & alibi daturæ essent. Unde & adversus Cæsarem pressa offensa amicum exprimebat vultum, & haut eo secius, ut amicitia Galliæ in promtu sibi foret, studebat. Eoq; cum Claudius Tottius Comes (25. Nov.) in Galliam privatorum negotiorum causa profecturus esset, Rex eum apud istam aulam sua commoda observare jussit, nulla tamen legati dignatione circumposita. Inprimis ut testaretur, quantam fiduciam in singulari amicitia & conjunctione Regis Christianissimi ipse collocarit, non solum è fœderibus antea inter Sveciam & Galliam initis, sed & iis ex officiis, quæ ipsi per legatos suos nuper impendere placuerit circa muniendam paci Polonicæ viam. Adversus quæ Galliæ in se studia Regem nihil eorum omissurum esse, quæ ad alendam inter ipsos amicitiam facere queant. Inde Gallo demonstrare jubebatur, se semper in pacem proclivum fuisse tam ante bellum quam post id susceptum, sed Polonis istam nunquam cordi fuisse, qui absurdis objectis obstaculis tempus extractum iverint. Et quia bellum hoc non parum impedimenti adferat communibus Galliæ & Sveciæ rationibus, eo magis à se elaboratum, ut istud componatur, eamque sententiam sibi immotam persistere. Et quia Poloni adeo refractarios se ostendant, dextre insinuaret remedia, quæ requirantur ad hoc, ut Polonis æque & aliis hostibus, quibus ipse impetitur, resistatur. Inprimis residuam è priore fœdere pecuniam extundere conaretur, hac potissimum ratione usus, quod cum hostes senserint, quam valide duo hæc regna se mutuo sublevare queant, ideo tanta mole sibi ingruant, ne ipse Galliæ usui esse queat. Eoque propria commoda promoturum Gallum, si pecuniam nunc ipsi suppeditet,

1656. ut quamprimum hisce se difficultatibus extricare queat. Sed circa fœdus ab Avaugurio propositum circumspecte ageret, ne Austriacis ansa suspicandi nasci queat, à se in ipsos hostile quid agitari. Et quia altius penetrare videantur, quæ Galli spectant, obtenderet, parum sibi de Avaugurii propositione constare, quod eo tempore alibi negotiis bellicis districtus fuerit. Nam cumprimis declinabat Rex, ne cum Gallis ejusmodi vinculo constringeretur, ex quo in bellum cum Cæsare utique pertrahendus foret. Cæterum verbis quidem maxime à se fieri Carolum Gustavum testabantur Galli, cujus specimen epistola à Mazarino ad ipsum scripta esse potest, qua inter alia memoraverat, se non posse celare ipsum de duobus affectibus, qui Gallorum animos circa eundem agitent, uno admirationis ob edita inusitatæ cujusdam fortitudinis documenta, altero metus, ob continua pericula, quibus indies caput suum objiciat. Equidem non ignotum sibi, quanti præsentia Principis in exercitu valeat, qui sub hujus oculis, & ad ejusdem exemplum pugnat. Simul tamen in aprico esse, fata totius alicujus regni, quandoque & plurium innecti vitæ bellicosi & sapientis Principis. Eoque sæpe contingere, ut ad isthanc servandam omnia sint periculo exponenda, quam ideo conveniat in tuto collocari, & velut extra jactum violentorum casuum. Nec benigna sidera ideo salutari influxu destitui, quod paulo remotius posita sint. Cum igitur ex ipsius vita tot populorum salus pendeat, se non vereri dicere, ni paulo curatius sibi parcat, prodigum esse boni, quod ad alios magis, quam ipsum spectet. Imponeret igitur frænum cupidini gloriæ, qua ipsius animus agitetur, in gratiam suorum civium, in gratiam domus suæ regiæ, ac sociorum, ac victoriam de se ipso obtineret, majore citra dubium labore parandam, quam quæ ab hostibus reportatur, sed & tanto majoris futuram pretii, utut minore strepitu veniat. Quæ peculiari Regis sui mandato à se scribantur.

4. Maji.

Curlandus Regi sociari tergiversatur.

§. 61. Cum Jacobo Curlandiæ Duce jam antea agi cæptum fuerat, ut abdicata Polonia Sveciæ clientelari jure se subjiceret, simul prout pecuniosus erat aliqua argenti summa Regis necessitatibus subveniret, militique hospitia in sua provincia concederet. Quibus super rebus Benedictus Skyttius cum ipso agebat. Enimvero Dux tergiversari, multa questus, hac status sui mutatione nil sibi emolumenti ostendi, sed durioribus, quàm antea, legibus se circumscribi, vix umbram dignitatis deinceps retenturum. Tum medio statui obnixè inhærere, aut qua ab eo discedendum sit, intolerandas Sveciæ conditiones stipulatum ire, quas indulgere Gardius & Skyttius in mandatis haut habebant. Ac si periculum ostendebatur, ipsi imminens ni Sveciæ protectionem occuparet, reponebat, modò à Svecis cautum sibi sit, cum Moscis ac Polonis facile sibi conventurum. Acrius tamen ipsi urgendo Gardius in Lithuaniam abiturus Mitaviam divertit, qui & connitente simul Skyttio torpentem quantumvis eò permovit, ut in vasalli nexum, & auxilia Regi præstanda consentiret, nec præter subscriptionem tractatui quid deesset. Enimverò quia tunc per totam Poloniam rebellio erumpebat, Lithuanis gemina parturientibus, simul à Mosco ablegatus aderat, atrocia minatus, si Dux ulla re Svecis gratificaretur, hic magnopere contendebat, ne subscriptio exigatur, quoad Regis declaratio super conventis allata foret, ne tam periculosis temporibus inevitabili exitio à Moscis involvatur. Istis ad Regem relatis testabatur hic de studio suo in Ducem, & quòd neutralitatem in unum annum haut ægrè indulturus sit solo duntaxat verbo citra scriptum, ea tamen lege, ut antequam ista frueretur, clam super nexu feudali concludat, qui & secretus habendus, nec ante finem belli effectum sortiturus sit, neutralitate de anno in annum proroganda, si bellum extrahatur. Tum ut Dux Regi annuam pecuniam in subsidium clam solvat, aut si id nolit, crediti nomine argentum præstet, Piltensi districtu in hypothecæ vicem accepto. Ast erumpente mox Lithuanorum rebellione eo confidentius Dux conventam subscriptionem refugere jactans, cavendum sibi esse, ne Lithuanicis motibus involvatur, neu provincia sua, quæ valli instar Rigæ prætenditur, ab invalescentibus rebellibus devastetur, si regiam protectionem subierit. Unde cum nulla ratio esset invitum

April.

Maji.

1656. invitum compellendi, res in integro relinquenda erat. Quin iste per Mosci promissa ac minas ita immutatus erat, ut conventa agnoscere amplius abnueret, non obscurè jaciens, ni super medio statu sibi caveatur, facile se promoveri posse, ut in hostium partes transeat, non minus promtè tunc quàm Gedanenses istam obtenturus. Et cùm hinc Moscus, inde Poloni urgerent, haut persuadere ipsi poterat, à tenuibus se Svecorum copiis defendi posse in regione undique aperta. Nec minus Nobiles Curlandi contagio Polonicæ licentiæ à rebus Svecicis abhorrebant. Igitur Gardio visum in præsens, ut neutrarum se partium ferret, Duci indulgere, ne vel ad desperata ipsum consilia compelleret multis promissis ab hoste in nos invitatū, vel Moscos ac Polonos in ipsius provinciam inermem ac patulam pertraheret. Id tamen Gardius demum obtinebat, ut quinquaginta uncialium millia Dux ipsi daret, quo nomine districtum Piltensem iste Duci cedebat, reluendi jure tamen Regi reservato. Et videbatur eam pecuniam prodigere voluisse Dux, ut hoc modo eam regionem tam à Lithuanorum quàm Moscorum invasione in tuto collocaret, simul Svecis occasionem adimeret, Curlandiæ transitus frequentandi, cujus ambitu iste districtus continetur. Addiderat Dux, si Regi placeat, pace hisce in oris facta partem virium ad novas in America terras subigendas convertere, se decuplo plus redituum ipsi procuraturum, quàm hoc bello quæsiturum se speret.

Idem multa suspectè agit. §. 62. In deterius tamen euntibus Svecorum rebus haut pauca à Duce patrabantur, quæ animi sensa satis proderent. Quid rerum in Polonia Rex ageret, ab isto exsculpi nihil poterat, utut omnium probè gnaro. Nec parum idem contulerat, ut Czar Livoniam invaderet, cui Smolenscium usque literas obviam miserat indicantes, si jam ipsi placeat fines suos dilatare, egregiam esse occasionem, Livonia milite nudata, & regio exercitu longè absente. Durante quoque Rigæ obsidio, ne minimum quidem obsessis significatum, quod his usui esse posset, cùm id ab ipso facilè ac secretò fieri posset. Post solutum Rigæ obsidium, fractamque Mosci ferociam, quò Regis gratiæ iterum adreperet, idem sequestrem se pacis Regem inter & Czarem ferebat, mandata sibi à Czare missa asseverans super pace cum Svecis tractandi, cujus obtinendæ magna sibi spes sit. Id quod Rex gratum sibi *24. Nov.* verbis testabatur, velle tamen, ne quid à Duce moveatur, quoad intellectum sit, quid responsi à Czare Brandenburgicus legatus sit relaturus, ac num seriò is pacis cupidine tangatur, pollicitus futuris tractatibus rationem ipsius habitum iri. Simul Gardius jubebatur eo nomine frequentia literarum commercia exercere, num istius opera fortè usui esse queat. Porrò quanquam Rex pactis novissimis cum Brandenburgico convenerat, ut quod juris regno Poloniæ in Curlandiam fuerit, in Sveciam transferretur, salvo Ducis statu: hic tamen Gardio innuebat, se desiderio tangi, summum neminique obnoxium imperium in ditionem suam obtinendi, differens, utile Sveciæ esse, si ipse Poloniæ Sveciæque regno medius interjectus agat, ac Polonis hoc modo non parum roboris decessurum. Qua super re Rex Gardio injungebat, Duci spem facere, conditionem ipsius meliorem deinceps redditum iri, quam hactenus sub Polonia fuerit, inprimis si utilem operam navarit controversiis inter ipsum & Czarem componendis, ac si in partes Svecicas transire velit, ad bellum in Polonos persequendum, summa quoque pecuniæ suppeditata. Eo in negotio ita procederet Gardius, ut primò de affectu Regis in Ducem, ejusque familiam amplè testaretur, quibus si titillari hunc animadvertat, ac vicissim de studio suo declaret, ulterius exprimeret: *Regem facile permoveri posse ad statum ipsius in melius extollendum, ac jam animo agitasse Duci supremum in provinciam ordinesque suos imperium conferre, ita ut hi circa justitiæ administrationem & similia à nemine alio dependeant, ita tamen, ut ipse ejusque descendentes masculi sint maneantque Regno Sveciæ feudi vinculo innexi, quotannis certa recognitione persoluta. Tum ut Ordines ac subditi in præsens, & circa imperantium mutationem in eventum extinctæ familiæ Ducalis jusjurandum Regi regnoque Sveciæ præstent, velut tunc in ejus provinciæ imperium successuro. Vicissim tamen à Duce fidelem operam esse navandam paci cum Mosco conciliandæ, simul legatos quamprimum ad re-*

1656. *gem mittendos, qui ſuper eo negotio tranſigant.* Enimverò iſta Duci parum arridebant, qui unire commoda ſua captabat, nulla Regis habita ratione, ac velut ingens beneficium imputabat, per rumores à ſe ſparſos Moſcum territum Riga diſceſſiſſe. Tum ſub id tempus convocatis ordinibus ſuis decreverat de militibus ad defenſionem provinciæ conſcribendis ad quatuordecim millia, quibus qui præficiebantur tribuni favore Polonorum penitus imbuti erant. Et quanquam inter iſta de ſincero ſuo in Sveciam affectu teſtaretur, ac immotum ſe medio ſtatui inſiſtere, tamen ipſa affectus jactantia ſuſpecta habebatur, præſertim cùm conſtaret, Curlandos Nobiles Svecis infeſtiſſimos eſſe, qui & nòn obſcurè fremebant, veterem à ſe Regem deſtitui non poſſe. Ac ſanè periculoſum erat Sveciæ rebus, tantis copiis ſuccingi Principem magnanimum, prudentem, laboris patientem, pecunia paratuque bellico inſtructum, quo Lithuanis juncto ingens eo latere moles ſurrectura erat. Ut igitur penitius deſtinata Ducis exploraret Gardius, Paulum Helmes Mitaviam miſit, qui nomine Regis omnem operam apud futuros tractatus offerebat promovendis Ducis deſideriis. Quæ à Duce multo cum verborum honore acceptabantur. Cæterum circa ſupremum in ditionem ſuam imperium multos annos animo agitata ſe nunc fere ſeponere, quòd ea res tantis difficultatibus involuta ſit in regione undique patente. De pace cum Moſco operam ſe navaturum, ſed Moſcis ſuper ejus deſiderio jactantibus parum fidei adhibendum, velut qui per hoc Polonos ſtimulent ad firmanda Vilnæ concluſa, ſimul omnem apparatum bellicum ad Dunam adhuc aſſervent ingenti penu in limite ſtructo, quos & Poloni per Goſievium magnopere ad bellum in Svecos continuandum ſtimulent. Alias adparebat, Ducem nondum certo conſilio capto futuros bellorum eventus ſpeculari.

Dec.

Ragozius de ſtudio in Regem teſtatur. 17 Jan. Sebeſſ. Jacobfalvi.

§. 63. Majore ſtudio in partes Regis ferebatur Georgius Ragozius Tranſſylvaniæ Princeps, qui & ultro amicitiam ſuam offerebat, miſſo Franciſco Sebeſſio & Nicolao Jacobfalvio, gratulationem ac vota expromturis, ac de ſincero Principis affectu confirmaturis. Qui & coram inſpicere juſſi erant præſentem Poloniæ atque Boruſſiæ ſtatum, & quò Regis deſtinata ſpectent. Peculiariter autem Jacobfalvius exquirebat, quibus rebus Princeps grati quid officii Regi præſtare poſſit. Simul exponebat, *adfuiſſe nuper à Joanne Caſimiro legatum, qui Ragozii filio præſtantiſſimum Poloniæ Palatinatum, obtulerit depoſcentem vicisſim auxilium adverſus Regem Sveciæ, & ut militem in Provincia Principis conſcribere liceat, tum ut Princeps bellantibus ſequeſtrem ſe interponat. De prioribus ipſum negaſſe, de interpoſitione annuiſſe, modò id volente Carolo Guſtavo fiat. Jam igitur quærere, num operà iſta grata Regi ſit futura? qui modus adhibendus? quæ leges ferendæ? Nam principem nullo modo autoritati & voluntati Regis præjudicaturum. Tum ut ſibi velut amico futura Regis deſtinata communicentur, ac num quid fœderis Regi cum Moſco intercedat, cujus gliſcens nimium potentia Principi haut tolerabilis videatur.* Suadebat quoque, ut Rex ad Portam legatum mittat antevertendis inimicorum ibi conatibus, & ne Principi impedimentum adferatur, ſi quid fortè in auxilium Regis ſuſcipere velit, ſicuti Chriſtina regnante factum, ubi quòd Torſtenſonius eò mittere omiſiſſet, Principis patrem acerrimis mandatis à Svecica conjunctione fuiſſe revocatum. Denique explorabat, ſi Ragozius à Cæſare invadatur, quid auxilii à Rege ipſi ſit expectandum, ac num Regi quid tentare in animo ſit adverſus ſacrorum Evangelicorum perſecutores Auſtriacos. Reſponſum ad iſta, quæ ex re videbantur. Circa pacem cum Polonis monitum, eam hiſce haut cordi eſſe, ac eosdem nil niſi ludibria miſcere, ac ſatius eſſe circa parta tuenda operam ponere. Iſti tamen legati in reditu ab hoſtibus intercepti fuere. Unde Ragozio reſponſum alia via fuit transmiſſum. Paulo poſt & Gothardus Wellingius è Tranſſylvania rediit, qui de affectu Principis in regem multis confirmarat, nec obſcurè ipſum inclinare ad arma Poloniæ inferenda, ac ut in prædæ partem veniat.

Regis ad Ragozium miſſio.

§. 64. Inde Polonorum rebellione erumpente, ac rebus Svecicis in deterius euntibus, neceſſarium viſum aliunde evocato auxilio illas fulciri. Eoque regi placuit Wellingium denuo in Tranſſylvaniam adjuncto Cæleſtino Stern-

1656. Sternbach. 8. Maji.

Sternbachio ire ad fœdus cum Ragozio concludendum. His injunctum de affectu Regis in ipsum confirmare, & quàm gratum fuerit ab ipso missos viros prudentes, qui de studio suo testari possint, si adhuc vivant. Illos quippe cum citius dimitti non possent, nec occasio Regi foret plura cum iisdem colloquendi, dum Thorunio Jaroslaviam tendunt, à Polonis fuisse interceptos. Cum autem fundamenta amicitiæ jam mutuis affectus testationibus jacta sint, penitiora animi sensa securius pandere inciperent. Et quia Rex antea laxioribus verbis testatus sit, se Principi, si qua re possit gratificaturum, nunc ipsi offerre partes reliquas Poloniæ, jure supremi & independentis Imperii, aut alio nexu possidendas, si Regi hoc bello arma sociare velit. Ubi pronum se his præbeat, calcar adderent: Dubitantem rationibus confirmarent è status Europæi habitu, & communi bono petitis, tum sacra puriora propagari, honorem Principis gliscere, familiæ ipsius opes stabiliri. Aurem præbenti offerrent Comitatum Zepusiensem feudi jure à regno Sveciæ recognoscendum & è Palatinatu Russiæ districtum Haliciensem & Leopolensem supremi Imperii jure, è quo tamen Rex tractum Premisliensem & Sanocensem, Satrapiam Belzensem & terram Chelmensem sibi recipiebat. Addi posse partes Podoliæ vicinas. Ostenderent inde, à Mosco haut facile periculum fore, etsi constet à malevolis isti occini, Svecorum arma mox eidem incubitura, ni maturè posito cum Polonis bello in istos vertat. Vicinorum quoque interesse, ut Cosaccorum status conservetur. Obijcienti, fœdus cum Christina initum per omnia haut fuisse servatum, quod Transsylvanis movere moris est, responderent, in causa fuisse bellum Danicum improvisò incidens, quo tamen maturè confecto Svecos in Austriam penetrasse, quorum favori Hungari proficua sibi cum Cæsare pacta debeant. Scopum armorum designarent Regem Joannem Casimirum, & qui huic se bello immisceant, tum ut res Protestantium junctis viribus defendantur. In Polonia tamen sacra manerent libera, Græci ritus servarentur, ut tamen Protestantibus præcipuè faveretur. Fœdus ad finem belli duraret, in quo uterque prout ratio exegerit, rem gereret. Princeps statim partes sibi assignatas occuparet, quas sub quocunque velit titulo possidere queat, etsi Rex judicet, optimè quadrare titulum Magni Ducis Haliciæ. Si conjunctio armorum fiat, directionem fore penes Regem, cui & aliquot equitum millia in Hungaria conducere liceat. Filio Principis promitterent aliquot præfecturas in Polonia, & Jano Keminio supremo exercitus Duci Samboriensem præfecturam in districtu Premisliensi, & annuam pensionem quinquies mille uncialium è salinis Cracoviensibus, simul privilegium, ut quotannis trecenta dolia vini Hungarici à vectigalibus immunia in Poloniam importare liceret. Isti legati, antequam profecti forent, Ragozius Wirtzio Cracoviam scripserat, se præsenti rerum facie & armis in vicinia grassantibus quiescere non posse, non obscurè significato desiderio Regias partes amplectendi. Tanto magis Rex legatos suos iter properare jubebat, venerunt mox à Ragozio literæ ad Regem quibus significabat: Polonos sibi amplissima quæque obtulisse, sed hactenus iis neglectis in amicitia Regis immotum perstitisse. Unde Rex iter jam ingressis legatis injungebat, ne tractatum cum Ragozio concluderent, quoad nova mandata acceperint. Nam intellexerat Rex, à Ragozio Poloniæ Coronam affectari, id quod Rex non aversabatur, dummodo sua & Brandenburgici commoda salva forent. Ea de re si Ragozius iniiciat, defectum mandati excusarent, & rem à se reijcerent. Sed mox cum majoribus difficultatibus res Svecicæ implicarentur, Mosco in bellum erumpente, Rex plura liberalius offerebat, ut tamen sibi reservaret Cujaviam, quantum ejus Brandenburgico cessum non fuerat, simul Borussiam, Pomerelliam, Podlachiam, Samogitiam, Curlandiam, & salis fodinas Cracovienses. Radzivilio præter veteres ditiones destinabatur Palatinatus Novogrodensis supremi Imperii jure tenendus, quo jure etiam Cosacci totam Ucrainam retinerent. Consentiebat etiam Rex, ut Ragozius statim urbe Cracoviensi potiretur, cujus obtinendæ miro desiderio istum flagrare audiebat. Cæterum antea quidem amicitiam Ragozii aluerat Rex, ut Cæsari scrupulum inijceret, & Polonos ad pacem

1656. Keminii Janos. 1. Jul. 2. August.

1656. cem compelleret. Sed post cum Joannes Casimirus obfirmato animo, ac repudiata pace omnia Martis aleæ exponeret, simul quid in Dania, Belgio apud Czarem & Cæsarem agitaretur, audiret, post maturam deliberationem Ragozium utique bello Polonico implicare instituit. Præsertim postquam hic & propriis & Medianscii consiliarii sui literis amicitiam suam ambitiosè ipsi venditaret. Et quia Poloni Ragozio spem suæ Coronæ facerent, Rex legatis suis imperabat, Ragozio demonstrarent, quàm parùm fidei hisce pollicitationibus ipsi adhibendum, & quantopere Cæsar iis destinatis se oppositurus sit. Ast longè certiorem ipsi viam ad eam Coronam patere, armis secum conjunctis. Se quippe omni vi connixurum, ut ipse, salvo tractatu cum Brandenburgico & Cosaccis Poloniæ Rex creetur.

Medianscii.

Super fœdere cum Ragozio negotiatio.

§. 65. Cæterum legatos Svecicos in Transsylvaniam tendentes Hazfeldius, in honorem diplomatis regii, iter per Silesiam nulla molestia illata pergere patiebatur, addito tubicine, & manipulo equitum, qui per militis Cæsarei hospitia deducerent, Wratislaviæ tamen Sternbachius aliquot per dies sistebatur, utut jam Cæsareo insuper diplomate munitus. Sed mox iterum dimissus cùm comitante collega in fines Moraviæ Szellinum pervenisset, à Comite Illieshasio detentus est, obtentu sumto, quòd interdictum sibi sit nemini trans limites iter concedere, citra peculiare jussum Cæsaris. Sed re Viennam delata Cæsar per literas indignationem suam in facinus privato ausu susceptum testabatur. Ita isti dimissi itinere continuato Claudiopolim pervenerunt, ubique per Ragozii ditionem honorificè excepti & deducti. Ad propositionem ab ipsis factam Ragozius respondebat, quia nemo consiliariorum nunc præstò sit præter Cancellarium Micoshium Romanis ritibus addictum, & ipse negotium cum Ministris non suspectis expendere constituerit, scriptam propositionem legati offerrent. Id quod ab hisce factum. Post triduum evocatis ad se legatis ostendebat: *Antequam cum Ministris suis consultet necessarium visum prius ex ipsis intelligere, quænam illæ partes Poloniæ sint à Rege sibi tradendæ si cum ipso arma junxerit?* Legati initio eas exprimere tergiversabantur, antequam Princeps super armorum conjunctione declarasset. Contra hic demonstrare, quàm sincero animo semper in Regem fuerit, quem continuo literarum commercio & detectis variis in ipsum machinationibus, repudiatisque Polonorum oblatis re ipsa testatus sit, verbaque sua cordi semper conspirasse, ut meritæ apud se nihil diffidentiæ sit ostendendum. Ita legati latè commoda exponebant, quæ ipsi ex ea societate proventura sint: de quibus ille per legatos pluribus se cum istis acturum demonstrabat. Addebat de constanti suo in Regem affectu, & quomodo ab Austriacis ad arma in ipsum arripienda instigatus sit. Simul monebat, ut Rex tractatus cum Cosaccis perficiat, quibuscum ipse super arctiore fœdere agitet, tum hoc fœdus Portæ Ottomannicæ proponat, ubi jam ipse viam futuræ legationi Svecicæ præparaverit. Cæterum animadvertebatur, his potissimum scrupulis Principem urgeri, quòd non satis rationum perspiceret, quibus arma in Polonos arripienda judicio DEI (ea verba erant) adprobare possit. At num Regi sat virium foret ad resistendum, si pariter à Moscis, Tartaris, Cosaccis, ipsisque Austriacis impetatur. Simul legatis literas à Palatino Hungariæ scriptas ostendebat, quibus narrabatur, Archiducem Leopoldum Wilhelmum cum quindecim militum millibus Borussiam à Brandenburgico vindicaturum, velut vetus patrimonium Ordinis Equitum Teutonicorum, cujus ipse Magister sit, ac Cæsarem Polonis auxilia submissurum. Præterea ne si Regis arma alibi divertantur, aut occasio eidem cum Polonis transigendi præbeatur, sibi soli deinceps belli onus incumbat, cujus rei documentum tempore Christinæ suus parens senserit. Denique ne si aliquot Poloniæ provincias suæ ditionis fecerit, protinus à Turcis juxta & Austriacis invadatur, velut prægravi ipsis potentia, quo nomine jam apud Portam Ministri Cæsarei ipsum detulerint. Eos scrupulos quantum poterant eidem legati eximere nitebantur, ut spes esset negotium ex voto successurum. Sed maxima

Breslau.

Illieshasi.

7. August.

8. August.

11. August.

1656.

1656. maxima difficultas oritura videbatur circa partes Poloniæ cedendas, eminente istorum hominum cupiditate, ob quam etiam super tractu Belzensi, quem Rex sibi excipere voluerat, contendere incipiebant. Cumque iidem negarent, super conjunctione armorum à Principe quid statuendum, in partes Poloniæ ipsi cedendæ exprimerentur, defugere legati non amplius poterant, quin quæ in mandatis habebant, exponerent. Ad quæ aliquot post dies Keminius id responsi retulit: ni super pluribus partibus cedendis in mandatis habeant, se de conjunctione desperare, utut jam Palatinatitum Belzensem cum districtu Sanocensi & Premisliensi concessissent. Legati igitur animadversa Principis aviditate, & quòd id ageret, ut à Polonis ultro Protector adscisceretur, demum ipsi per Keminium obtulere, excepta pro Cosaccis Ucraina, latus Australe & Orientale Vistulæ à districtu Sanocensi usque ad Bugum & Podlachiam, ea finium latitudine & cum titulo, prout deinceps peculiari tractatu conveniendum sit, modò princeps statim arma cum Rege conjungat. Ad quæ

24. Aug. Keminius id responsi referebat: *Principem utique ad conjunctionem armorum accessurum, prius tamen nosse ipsum oportere, num Carolus Gustavus deinceps dignitatem regiam in Polonia usurpaturus ipse, an eandem in alium translaturus sit? Nam utroque casu ob aliquot particulas nolle cum bello se immiscere, & quietum suum statum turbido permutare.* Cùm legati reponerent: si Princeps eam dignitatem affectet, Regem ipsi haut adversaturum, iste excipiebat: Principem designatis partibus dignitatem regiam tueri non posse, eaque Regem ad plura cedenda descensurum: Respondebant legati: Regem jam ejusmodi provincias concessisse, quæ tuendo regio splendori sufficiant: ac si seriò rem armis gesserit Princeps, circa plura gratificanda haut difficilem fore. Scrupulum tamen adhuc movebat Ragozius circa terminos Podlachiæ & Bugi, cujus citeriorem ripam sibi deposcebat, tum ut partes cedendæ statim traderentur, proventusque salinarum utique sibi relinquerentur. Eo fidentius autem talia postulabat Ragozius, quòd Poloni semel atque iterum Coronam ipsi suam obtulissent, & qui paulo ante Svecicorum adventum digressus erat, Polonicus legatus, ac Lubomirscius per literas eum deterruissent, ne Svecico se fœdere innecteret, quòd brevi alia legatio è Polonia adfutura sit amplioribus cum mandatis, cujus rei causa plerique Senatores Sambori congregati sint. Cùm igitur eam Polonorum in se inclinationem sentiret, se præcipuum judicabat instrumentum fore, per quod Rex scopo suo potiri possit, præsertim cùm non solùm propriis viribus negotio ingens momentum addere posset, sed & Cosacci ad ipsius nutum protinus in partes descensuri essent. Addebat, se quoque in gratiam Regis ita animos Turcarum disposuisse, ut eidem inde nihil adversi sit metuendum. Ac præter hæc omnia paratum se Regi adversus Cæsarem & Moscos adsistere. Nolle tamen tractatus in futurum prominentes, & à ratificatione pendentes, sed in præsens negotium planè absolvere constituisse, ob incertas rerum futurarum vicissitudines, ne idem fortè sibi, quod parenti suo quondam contingat, cui exercitus integrum per annum magnis sumtibus alendus fuerit, postquam Sveci arma in Danos averterant. Igitur securitatis suæ causa sibi protinus Cracoviam cum subjecto Palatinatu aliasque partes, quas ad finem usque belli Rex sibi reservare voluerat, tradi cupere, inprimis quòd ista urbe ad convocandos Poloniæ Ordines, penumque ex Hungaria & Transsylvania struendum opus sit. Cæterum agnoscebat Princeps periculum in mora esse, quòd nulla sibi via in Poloniam pateat, nisi per montes Maramorusios, hiberno tempore invios, & ubi si præsentiat hostis, transitus per duo hominum millia intercludi possit. Nam transitum per Hungariam pactis cum Cæsare vetitum, & per Moldaviam longo nimis circuitu Poloniam peti. Addebat quoque se ferre non posse, ut Radzivilius, quæ extra Palatinatum Novogrodensem in futuro suo territorio loca possidet summi Imperii jure deinceps obtineat, quòd ista exemtio intolerando sibi præjudicio futura sit, super quibus declarationem Regis expetebat. Inter quæ Ragozii cum Cosaccis tractatus absolvebatur, quorum legati re bene confecta discedentes asseverabant, se post quatuordecim

Margin: 1656. Sambor.

1656. cim dies, quam significatum sibi sit, toto cum exercitu Zaporoviano iter ingressuros, nisi à Tartaris aut Moscis impediantur. Sed cùm Svecicis legatis Ragozii postulata nimia viderentur, moderatiorem declarationem urgebant propter anni tempus in hyemem præceps & belli rationem. Aliàs sibi ad regem abeundum, tractatibus pro desperatis habitis. Unde Ragozius evocatis ad se legatis prolixè exponebat, quàm sincero affectu in Regem feratur, quem & sanguine suo testaturus sit. Sed ne videatur modum postulatis suis excessisse, velut cui Polonia antehac non satis nota fuerit, ea se remissurum, per quæ ipsi judicent Regi nimium præjudicari. Remanebat tamen difficultas circa Bugum, Podlachiam, Cracoviam & reditus salinarum, circa quæ spes sit Regem sibi velut constanti amico non adversaturum. Aliàs Regis declaratione allata, & tractatu concluso protinus se conjunctionem armorum effectui daturum, quæ quo loco fieri debeat à Rege nosse cupere. Porrò uti ipse quidem Ragozius in id bellum magna cupiditate rapiebatur, ita contra omnes proceres tam Catholici quàm Protestantes, ac præcipuè Principis uxor, mater ac socrus ab eodem vehementer abhorrebant, utque eo supersederet sollicitè rogabant. Sed apud ipsum prævalebat, cupido Imperium proferendi, & cùm Rex literis Radomo scriptis prius oblata augeret, demum irruptionem in Poloniam & fœdus decernebat, statim in arma iturus, si Rex cum exercitu in vicinia fuisset. Sed postquam Regi in Borussiam digresso diu nihil literarum de ipsius & exercitus statu allatum foret, simul rumores spargerentur de adventu classis Belgicæ, de obsidio Rigæ, irruptione Danorum in Sveciam, Leopoldi Wilhelmi in Poloniam expeditione, ac ipsum Regem in Livoniam abiisse, Princeps quidem destinata ideo haut immutavit, movere tamen se, & iter ingredi distulit, quoad ampliores armorum paratus fecisset, ut majore pondere negotium aggredi posset. Et jam legatos ad Cosaccos miserat, qui jusjurandum super concluso fœdere acceptarent, simul indicarent, ut iter Leopolim versus ingrederentur. Quanquam autem nuper à Tartaris oblatum fœdus rejecisset, mox tamen legatos ad Chamum mittit isti concludendo, & ut vagi adhuc per Poloniam Tartari revocarentur. Quod obtentum iri eo facilius credebatur, quòd Tartari non minus, quàm Cosacci gravem offensam in Moscos concepissent, eoque Chamus Polonis denunciarat, si cum Mosco tractatus suscipiant, se statim ab ipsorum amicitia discessurum.

6. Sept. *9. Sept.* *2. August.*

Rex Ragozii desideriis annuit. 14. Nov.

§. 66. Rex percepto Ragozii in bellum Polonicum cupidine, & qui scrupuli ipsum adhuc urgerent, quò eundem sibi utique adjungeret, liberaliter velut de alieno annuere constituit. Ac de Cracovia & salinis tradendis Rex ea conditione consentiebat, ut initio Legati eo nomine Principem poscerent millionem uncialium, à qua summa gradatim remissio fieret ad quingenta aut quadringenta millia, certo tempore Stetini, Lipsiæ aut Hamburgi solvenda, utque præsidium Svecicum tamdiu in urbe maneat, quoad pecunia in loco tertio apud Magistratum sit deposita, isque eam præstò esse, & solutioni paratam significarit, ac tunc demum uno eodemq; die pecunia ad regium mandatarium & Cracovia in manus Ragozii tradatur. Tum ut hic militem præsidiarium Svecicum, machinas, paratum bellicum & quascunque istius res in locum tutum deduci curet. Quod si miles iste non possit tutò ad Regẽ pervenire, tantisper in urbe maneat, quo temporis spatio Rex pecuniam non poscet, sed eam tamdiu in loco depositi adservari patietur. Interim Principi receptus ad eam urbem patebit, forumque præbebitur. Quod si Princeps judicet, præsidium tutò per Silesiam posse deduci, à Cæsare diploma salvi itineris procurabit. Salis quod jam effossum est, Regis emolumento cedet. Bugus ut terminus esset Rex concedebat, sed quia iste sinuato alveo labitur; magnam non Podlachiæ solùm, sed & Masoviæ partem complexus, iniri posse conventionem de linea per Podlachiam ducenda, ut tamen castrum Novodworum cum altera Bugi ripa & fluvio Nareva, ejusq; in Bugum & hujus in Vistulam confluentibus sub ditione Regis maneat. Penes Radzivilium Ducatus Slucensis & Palatinatus Novogrodiensis supremi Imperii jure maneret, reliqua bona eodem jure haberentur, quo à majoribus ejus possessa fuerunt.

1656. runt. Titulum regium ultro Ragozio offerebat Rex, quod tamen provinciis, sibi aut aliis, reservatis fraudi non sit. Unde quia major Polonia partim Brandenburgico concessa, partim Regi reservata sit, ejus titulum ab ipso geri non posse. Nec minus par esse, ut is abstineat titulo earum provinciarum, quæ extra limites ipsi concedendos sitæ sunt. De cætero per Regem integrum ipsi fore pro lubitu adsumere titulum Minoris, Citerioris aut Orientalis Poloniæ, Ducis Lithuaniæ & Palatinatuum intra limites ipsius contentorum. Quòd autem tractatus valorem à ratificatione pendere nollet Ragozius, id Regi à communi more abhorrere videbatur. Confirmarent tamen legati Principi, utique rata & grata fore, quæ ab ipsis acta sint, nec diu abfuturam ratificationem, si hisce conditionibus cum ipso transigi queat, & is statim se movere incipiat, ad similes quoque conatus adductis Cosaccis, Tartarisque, si possit, Mosco immissis. Quod si Princeps Podlachiam & Masoviam totam prætendat, non multum refragaturus erat Rex, dummodo linea ipsius è Cujavia respondeat Narevæ fluvio, quem integrum cum ostio in Bugum & Novodworo castro Rex sibi vindicabat. Cæterum tractatum maturarent, modò ne quid concluderent, quod sibi aut Brandenburgico aut futuræ cum Cosaccis conventioni præjudicet. Cum his quippe tractandi facultatem Rex disertè sibi reservabat, ut si fortè in transversum abiret Ragozius, per hos destinata sua obtinere posset.

Tractatus cum Ragozio absolvitur. §. 67. Interea legati magno studio nitebantur superare difficultates, quæ ipsorum negotiationi sese objiciebant. Et Polonorum quidem illecebras per Lubomirscium Coronam suam ipsi offerentium facile suspectas reddebat splendida legatio sub idem tempus Viennam missa, quæ Cæsari eandem venditabat. Unde Ragozius à Lubomirscio ablegatum re infecta, etsi multo cum verborum honore dimittebat, *20. Sept.* ac isto ludibrio irritatus eo acrius ad fœdus perficiendum ferebatur, modò circa limites, & Cracoviam Rex annueret. Quin confirmabat, si vel maximè Austriaci apud Portam destinata sua sufflaminare laborent, se tamen amputata omni mora expeditionem in Poloniam susceptururn, quamprimum pacta à Cosaccis jurejurando firmata 1656. intellexerit, id quod paucos intra dies futurum sit. Nec audiebatur Cæsareus internuntius, qui minabundus jactabat: Cæsarem & Turcam talia conantem non laturos, ac si ipse Polonico bello se immisceat, aliis itidem, queis Polonicæ Coronæ spes facta est, necessitatem allatum iri in arma erumpendi. Sed nec audiebatur uxor, mater & socrus noctedieque precibus eum fatigantes, ut expeditione illa supersedeat. Id quod & sacerdotes faciebant publicis concionibus & petito privatim alloquio. Non parum tamen distrahebant ipsius animum adversarum è Polonia rerum nuntii, Svecicos & Brandenburgicos à Lithuanis pulsos, pleraque Majoris Poloniæ loca amissa, Kœnigsmarckium captum. Scribebant quoq; Constantinopoli Gallicus atque Anglicus legati, à Cæsareis magno studio Turcam in ipsum incitari, ac jam Tartaris à porta injunctum, ut Polonis adversus Svecos adsistant. Ea res legatos movebat, ut circa postulata Ragozii non amplius cauponandum sibi ducerent, præsertim cùm is subinde altius penetrantia jaceret, alias sibi cogitationes super statu sui conservatione suscipiendas, ac si ad abrumpendos tractatus ansa sibi præbeatur, se toti orbi, ipsique Regi excusatum esse velle. Et quæ Principi concedebantur talia erant, ut à Svecis teneri non possent. Ita ergo multas post disceptationes tractatus iste absolutus fuit. Pleraq; circa fœdus hoc negotiatio ab ipso Principe aut eodem præsente facta est, qui & non expectata Regis ratihabitione, (quæ scripta quidem sed nunquam exhibita fuit) ad conventa exsequenda se accinxit. In concipienda fœderis formula legati malebant laxioribus verbis inhærere, aut ad pressiora compulsi idoneis cautelis ista temperabant. Enimvero quo magis Ragozium verbis stringere conabantur, eo plus diffidentiæ ipsi subortum, ac idem multas ex adversum clausulas infarctum ivit, disertè testatus, cùm ipse in præsens quieto statu gaudeat, ac sibi filioq; à Polonis corona oblata sit, ex amore tamen in Regem tanto se bello immergat, vitio sibi dari non posse, si prævia tam laxa conventione sua omnia periculo exponere nolit. Ac id cumprimis sibi cavendum, ne ubi in bellum descensum sit, cum Rege ex occasione ejusmodi

 reserva-

1656. reſervatorum tractatuum diſſidio implicetur. Ut Rex Cracoviam & fructus ſalinarum ad finem usque belli retineret, Ragozius conſentire nullo modo volebat, qui & aliquam prætenſionem in partes Brandenburgico & Radzivilio aſſignatas in caſum mortis reſervare ſibi cupiebat, id quoque contendens, ut loco teſtimonii pactis inſereretur, ſe deinceps cum utroque ea ſuper re acturum, id quod tamen legati eluſerunt. Poſtulabat etiam Ragozius, ut cum iis, qui neutrarum in hoc bello eſſent partium, in ſui præjudicium nihil concludatur, ſine dubio Curlandiæ Ducem & Gedanenſes innuens, quibuscum ſecretè literarum commercia alebat. Nec minus addi volebat, ut ſi occaſione hujus belli ditione ſua exuatur, de ſuſtentatione Principe digna ſibi proſpiciatur, id quod patri ipſius belli Germanici tempore promiſſum erat. Quin & pactis inſerere volebat, ut quæ patri ſuo ex iſto fœdere reliqua fuerant, ſibi exigere liceret. Ea poſtulata cùm aſpernarentur Legati, eo moroſius ſalinas ſibi Princeps depoſcebat, ſubinde ingeminans: *retineatis totum, & nos manebimus ſecuri in noſtro regno, ac potuiſſemus habere totum regnum.* Contra oſtendebant legati, quàm difficile ipſi futurum fuerat ad Poloniæ regnum adſpirare, Carolo Guſtavo repugnante. Demum cùm jam legati in omnia conſenſiſſent, ultimo loco tituli regii prætenſione eos fatigabat, in quem ad extremum conſenſere, utut jam rupturam tractatuum & diſceſſum ſimularent, ac id negotium ad congreſſum cum Rege rejicere cuperent. Ita ad votum Ragozii tractatus iſte concluſus fuit, ratificatione Regi reſervata.

Ragozius expeditioni accingitur.

§. 68. His peractis Ragozius protinus ſeſe expeditioni accinxit, in quam viginti millia ſuorum militum educebat, quibus quindecim Coſaccorum, ſex Walachorum & Moldavorum millia jungenda erant. Cum Tartaris quoque tractatus ſuſcipere inſtituit, qui denuo legatos ad ipſum miſerant. Qui & ipſi jactabant, optatiſſimum ſibi fore, ſi cum Rege Sveciæ arctam contrahere amicitiam detur adverſus Moſcos velut capitales ſibi hoſtes. Nec propoſito dimovebatur per ablegatum Polonicum Staniſlaſium, à Lubomirſcio cum literis advenientem, qui prius oblata repetebat, legationem à Polonis

2. Dec. Staniſlaſkis

Viennam miſſam excuſans, ſimul Svecicas vires elevans, velut quibus ſupra quinque militum millia non ſupereſſent. Qui & ſpargebat Regem Sveciæ cum Joanne Caſimiro ſuper pace ineunda magno ſtudio ſatagere. Quem tamen legati Svecici vanitatis facile arguebant. Veniebat paulo poſt à Coſaccis legatus, ut, quia iſti de tam feſtina Principis expeditione perſuadere ſibi haut poterant, cominus rem inſpiceret ac provideret, ne Ragozius prius fines Poloniæ ingrediatur, quàm Coſaccis quoque ſpatium accedendi foret, æmulatione inter ipſos, uter prius Poloniam invaderet. Legatus iſte Coſaccicus Sternbachio multis teſtabatur de ingenti ſuæ gentis deſiderio arctiore ſeſe amicitia cum Rege innectendi. Publicabantur inde literæ à Ragozio ad omnes regni Poloniæ incolas hoc ſenſu: Quia perſpiciat Regem & rempublicam Poloniæ ad interitum vergere, ac in præſens omni auxilio deſtitutam agere, quæ & nuper per legatos certas ſibi conditiones obtulerit, ipſe verò ingenti erga eam nationem affectu & Chriſtiana caritate, ſimul commiſeratione confuſarum eo regno rerum tactus ſit: ideo favente Numinis auxilio decreviſſe, mala iſti incumbentia, ſuo exercitu ſedare, eoque viſum omnes & ſingulos monere, quibus ſua ſalus, uxoresque & liberi cordi ſint, ut ipſi ſeſe aggregent, pollicitus ſe quotquot protectionem ipſius amplexi fuerint, in gratiam & tutelam ſuam recepturum, ſimul operam daturum, ut pax ocyus iterum floreat, ac omnes diſperſi cives ad nobile iſthoc regnum redeant. Eo in ſcripto Polonis diſplicebat, quod *libertatis* reſtitutionem promitteret, *quantum liceret*, & *libertatem conſcientiarum* non religionem. Item quod ab *Ordinibus Poloniæ* vocatum ſe diceret, cùm non niſi autore Rege ac quibusdam ſenatoribus cum ipſo actum foret, qui ſub irruptionem Svecorum Proſnovium miſerant auxilium ipſius imploratum, ac ut in Ragozii filium jus Civitatis Polonicæ conferret. Sed & Sternbachius monebat, laxum id nimis videri, ac in præjudicium Regis tendens. Sed Ragozius teſtabatur, idem Regi fraudi non fore, & latius patentia poſt peculiaribus reſtringenda. Et jam Wirtzium Cracoviæ monitum, ut ne iſta verborum laxitate moveatur.

Proſnowski.

1656. tur. Ast Rex legatos suos Ragozio confirmare jubebat, statim atque is junctus sibi fuerit, se conventa rite executurum. Et cum eum jam expeditioni accinctum audiret, Wirtzio mandabat, ut omnia parata haberet ad Cracoviam Ragozio tradendam. Simul Tottio in Galliam scribebat, quoniam ea Ragozii expeditio Catholicis cumprimis & Cæsareis non parum scrupuli injectura erat, apud Mazarinum & præcipuos ministros demonstraret, hoc fœdus commune utriusque regni bonum respicere, eoque Galliæ suspectum haut esse debere, quo ipsi tot ingruentibus simul hostibus opus fuerit, præsertim cum Poloni à pace abhorreant. Nec dum memoria excidisse, quàm fructuosa quondam causæ communi fuerit conjunctio cum Ragozio, quam nunc non minus utilitatis allaturam spes sit, ubi prius rite stabilita fuerit. Tum operam daret, ut ministro Gallico in aula Turcica injungatur, ut nostri aut Transsylvanici legati negotiationem promoveat, Turcisque sinistras suspiciones adimat, ab inimicis Sveciæ ac cumprimis Cæsareis excitatas. Quod negotium Cromvellus quoque per ministros suos in aula Gallica commendabat. Cæterum post cognitum est, fervente quàm maxime cum legatis Svecicis negotiatione à Ragozio legatum ad Joannem Casimirum missum, qui Gedani apud ipsum proposuerat, ut Princeps in Poloniæ Regem designaretur, oblata simul opera sua circa conciliandam cum Svecis pacem.

28. Nov.

Cum Cosaccis acta.

§. 69. Nec minor Regi cura erat Cosaccorum amicitiam & auxilia sibi adjungere, in quam Chmielinscius sæpius missis literis, & Abbate Daniele pronum se declaraverat, quam itidem Rex literis ac internuntiis alebat. Post eidem arctius adstringendæ cum Abbate Daniele in Ucrainam mittitur Jacobus Tœrneschildius, quò & Gothardus Wellingius negotio in Transsylvania confecto accedere jussus erat. Illis injunctum excusare moras tardius venientis legationis, ac de fiducia testari, quam Rex in Chmielinscio & Zaporoviano exercitu collocarit. Tum ut laudibus ferrent immota Cosaccorum in res Svecicas studia, memorato Regi non postremam fuisse causam belli in Polonos moti, quæ Chmielinscius per Abbatem Danielem monuerit super Polonorum in Sveciam machinationibus. Unde & Regem toto hoc bello nil suscipere voluisse adversus Cosaccorum commoda, utut Poloni variis modis ipsum in eos concitare conati sint. Adderent, Regem monente Chmielinscio amicitiam Mosci omni studio conservare laborasse, sed hunc malevolorum persuasionibus inductum nulla idonea causa importunissimo Sveciæ tempore in arma erupisse. Cum igitur Rex semper desiderarit eosdem amicos & hostes cum Cosaccis habere, jam legatos misisse, qui duraturum cum ipsis fœdus concluderent. Ea propositione dextre expiscari conarentur, quæ Chmielinscii mens circa res Poloniæ & Moscoviæ sit, ut ad hanc negotiatio attemperari queat. Ubi pronum Regi animum Chmielinscii deprehendant legati, permovere ipsum studerent ad promittenda auxilia adversus quoscunq; hostes. Quo fine Cosaccis persuaderent, ut liber velint esse populus, nullius imperio obnoxius, protectorio hoc fœdere cum Rege suffulti. Ejus fœderis hasce leges ferrent legati, ut Cosacci jam statim Regi ad tringinta militum millia mitterent, quibus ipse pro lubitu uti queat: ac ut Chmielinscius universis cum copiis instante hyeme aut vere in Polonos aut Moscos rem gerat. Ut tamen, qui auxilio submittendus sit miles, Regem stipendia ne poscat, sed præda se alat, imperio tamen bellico pro re nata obnoxius. Ne Cosacci nunc & deinceps bellum aliquod suscipiant, ad quod Regis auxilia implorent absque hujus præscitu atque consensu, tum nec pacem aut inducias cum hostibus nisi hoc consentiente ineant. Id prudentiæ legatorum committebatur, num super aliqua recognitione cum ipsis agendum foret, ne forte offensæ ansa illis præbeatur. Vicissim promittebat Rex, se istos pro virili defensurum, nec cum hostibus, adversus quos iidem auxilia laturi sint, ipsis inscìis pacem initurum, simul commoda eorum omni studio promoturum, præcipue futuro cum Polonis tractatu. Regem quoque tractatibus cum nationibus Sveciæ & Ucrainæ interpositis sibi reservaturum liberam cum istis communicationem. In ea tamen negotiatione fundamenti loco subster-

25. Sept.

Tœrneschild.

 nendum

1656. nendum esse, quem sibi respectum ad Polonos & Moscos Cosacci esse velint. Nam si liberam rempublicam in Ucraina constituere placeat, adjunctis tribus Palatinatibus Kioviensi Czernicoviensi & Braslaviensi nullo à Polonia vinculo dictas fœderis leges locum habituras, quas & Rex pure ipsis promittat, quatenus Poloniæ interest, siquidem ipse Poloniam subegerit Cosaccis aliquod operæ pretium eo fine facientibus. Sed si ea destinata successus destituerit, haut secius Regem tractatu cum Polonis eo incubiturum, ut liber ipsis status adquiratur, & cum eorundem consensu concludatur lautissimis, quantum fieri potest, conditionibus. Ast si Cosacci à corpore Poloniæ separari nolint, desideria ipsorum prius cognoscenda esse, ac laborandum, ut quicquid detur commodorum in eorundem gratiam pacisci liceat. Eam quæstionem fore difficillimam, num è tribus illis Palatinatibus Nobiles sint exterminandi, quam legati declinare studeant, nec tamen, si Cosacci insistant, prolixis disceptationibus negotium morentur, sed demum id postulatum annuant, siquidem Rex Polonia potiatur. Sed si ad tractatus res deducatur, utrisq; securitatem præstare idoneos, & Rex satisfactionis loco tractum Mari Baltico adsitum nanciscatur, Regem Cosaccorum desideria omni studio promoturum, modo & ipsi tota vi constanter eidem adsistant ad Polonos in Ordinem redigendos, nec cum his pacem aut inducias ineant citra Regis consensum. Commendarent insuper Cosaccis eos Nobiles, qui hoc bello constanter Svecicas partes secuti erant, inprimis Bogislaum Radzivilium & Niemericium, ut prædia sua saltem hæreditaria in Cosaccorum terris sita retineant, cum pauci sint, & ipsorum rationibus facile se attemperaturi: aut ut alio loco iisdem satisfiat. Si Chmielinscius contendat, Regi utiq; Coronam Polonicam capessendam, legati difficultatem rei ostenderent, contra Poloniam, si ad conditionem jam dictam redigatur, facile à Rege & Cosaccis ex utroque latere incumbentibus in officio contineri posse, conservata utrinque communicationis facultate. Sed si ea ratione nihil proficiatur, ostenderent, Regem haut plane ab ista Corona acceptanda abhorrere, sed tunc conditiones proponerent Cosaccis quam maxime oneri cedentes, ut ubi istæ ab hisce præstari nequeant, Rex quoque obligatione liberetur. Inprimis conniterentur legati, ut Cosaccos in Moscos incitent, demonstrato, quam futili prætexto isti bellum Regi fecerint, ac quanto Cosaccis præjudicio sit, quod Czar novo suo titulo Voliniam, Podoliam, Russiamque Albam inseruerit, nonnullarum insuper ditionum versus Orientem, Occidentem & Septentrionem se successorem jactans. Quo ipso actionem quæri in omnes terras, quæ ullo tempore ad septem Moscoviæ Magnos Principatus spectarint, puta Wladomiriensem, Twerensem, Novogradensem, Plescoviensem, Smolensciensem, Kioviensem, & Haliciensem. Unde facile judicari possit, quid Cosaccis immineat, ni vasta Mosci destinata sistantur, qui jam ipsorum regionem titulo ostendet. Nec minus Chmielinscio insinuent, quid Moscus tractatu cum Polonis machinetur, & quare Poloni istius potius, quam Svecorum amicitiam affectent. Scilicet quia Moscus, qui totam Poloniam & Lithuaniam spe jam devoraverat, hac excussus id saltem transactione cum Polonis quærat, ut Cosaccos libertate spoliatos opprimat, quos præstantissimis suis provinciis vicinos ægris oculis adspiciat. Nec minus Polonos id agere, ut amotis Moscis spatium accipiant Svecos expellendi, & Cosaccos pro libidine insultandi, quo obtento tempus facile facultatem suppeditaturum Mosco ulciscendo. Repeterent quoque eum in finem promissa per Abbatem Danielem facta de auxiliis contra Moscum, qua ratione & Cosacci divite bello potiantur, & Chmielinscius occasionem nanciscatur ditiones suas dilatandi, & Kioviam, ac reliqua sua oppida à præsidiis Moscicis liberandi. Formandæ communicationis lineæ Smolenscium ostentaretur, qua urbe cum vicino tractu subacta facile fuerit cum Svecis commercia exercere. Sed si proprias ob rationes Chmielinscius in Moscum incitari nequeat, id agerent legati, ut hic insignem Cosaccorum manum Regi subsidio mittat, aut ad extremum omni auxilio Moscis ferendo abstineat, ac de cætero vires Polonorum distrahat Regi levando. Quod si forte Chmielinscius operam suam offerat componendo

1656. nendo inter Regem & Moscos bello, demonstrarent quidem enormem Mosci injustitiam, ac spem Regi esse mala illata ipsi remetiendi, quod si tamen idonea satisfactione potiri queat, nullo sequestre quam Chmielinscio uti malle. Etsi revera ea pax optime armis extundatur, per quæ fracto fastu ac viribus ad æquas leges admittendas Moscus compelli queat. Porro testarentur legati, gratum Regi esse, quod Cosaccis bene cum Ragozio conveniat, qui cum & ipse super fœdere tractet. Walachorum & Moldavorum amicitiam conservare Regi curæ esse, quibus & persuadere conetur, ut quantum possint Tartarorum irruptiones per suas terras in Poloniam prohibeant, quo fine & Chmielinscium, ut operam navet, rogarent. Denique cum Chmielinscio consultarent, qua ratione Tartari permoveri queant ad arma in Polonos & Moscos aut hos saltem sumenda. Quibus demonstrandum sit, Regem Tartarici legati pollicitatione Holmiæ facta confisum, qua amicos se amicorum, & hostes hostium Regis professi fuerant, qui tamen nupero ad Warsaviam prælio arma contra tulerint, hostilibus qua poterant expromtis. Tum quanto præjudicio Tartaris sit Polonorum & Moscorum conjunctio, inprimis si potentia Mosci gliscat, capitalis ipsorum hostis, & qui tot provincias ipsis eripuerit, quas nunc recuperandi facultas sit, dum iste bello Polonico & Svecico distinetur. Et consentiebat Rex, ut centena uncialium millia Tartaris promitterentur illis in Moscum incitandis, pro qua summa Chmielinscius fide juberet, sale apud Cracoviam in solutum recepto. Enimvero diu differebatur istud iter, quod Tœrneschildius, qui per Tycozinum in Ucrainam tendebat, ob intuta itinerum progredi ibi non posset, cui & in Silesia insidiæ struebantur. Igitur Wellingio injun- 25. Nov. ctum, ut è Transsylvania in Ucrainam proficisceretur, præter jam dicta mandata exploraturus, num Cosacci sub Ragozii imperio vivere velint, an vero liberum plane statum præoptent? Et si Polonia laceranda sit, an ipsis volentibus hoc fiat: aut si ejusmodi divisio haut arrideat, sub quo Rege potissimum vivere placeat? Et quia Poloni vehementer nitebantur, ut amicitiam inter Ragozium & Cosaccos convellerent, hisce demonstraret, quam infesto in eorundem statim animo Poloni sint, simul cæptam cum Ragozio amicitiam confirmaret, tam ab hoc, quam Rege amplissime ipsis satisfactum iri pollicitus. 1656.

§. 70. Tartaros Crimenses contra *Cum Tartaris acta.* ut nocere desinerent, Rex permovere conabatur scriptis post Warsaviense prælium ad Chanum literis, quibus mirari se ferebat, ipsius populares eo prælio arma adversus se tulisse, cum tamen ejusdem legati alia omnia Holmiæ polliciti sint. Inde non solum per Chmielinscium cum ipsis agebat, sed & Coricium tribunum legatum in Crimæam mittebat, *Coritzki. 3. Octob.* ut Tartaros in Moscum incitaret, jussum differere: Sve„ciam longo abhinc tempore amici„tiam cum ea gente coluisse, cujus le„tigaante biennium Holmię amice sint „excepti, Regem quoq; ad amicitiam „deinceps cum ipsis colendam procli„vem esse, si pari officio sibi responde„tur. Sed & eundem tam æquo esse „animo, ut credat, Tartaricas turmas „hoc anno Polonis subsidio venisse, „falsa relatione Casimirianæ factionis „deceptas, quas spes sit à Chamo co„gnita Regis intentione domum revo„candas, actibus hostilibus deinceps „omissis. Sane Joannem Casimirum „Tartarorum auxilio fretum, & Mo„scorum armis Svecicas vires distinen„tibus bellum protrahere nulla pacis „cura, quod Mosco valde opportunum „accidat. Nam dum Sveci ac Poloni ar„mis colliduntur, istum occasionem ar„ripere novas utrinq; provincias adqui„rendi, quibus potentior factus Tarta„ros velut hæreditarios suos hostes ag„gressurus sit, securus blanditiarum, „quibus nunc ipsos demulcet, ne pro„gressibus ejusdem sese objiciant. Ab „isto teneri duo Tartarorum regna A„stracanum & Casanense, *Astracan, Casan.* malo titulo „parta, quæ nunc recuperare in procli„vi sit, dum Czar Svecico bello distine„tur. Deniq; si Tartari armis impugnare „Svecos pergant, nil quidem nocituros „Sveciæ transmarinæ, sed dum Joanni „Casimiro militant, profuturos Mosco, „qui aliquando ipsis magnum malum „daturus sit. Verum secuta rerum conversione ista opera inanis fuit.

§. 71. Legato Turcico, *Legatio in Turciam. 16. Jun.* quem superiore anno à Rege auditum memoravimus, discessuro literæ ad Imperatorem Turcarum dabantur exponentes, quibus

1656. quibus injuriis Joannes Casimirus ipsum lacessierit, ut demum in arma sibi erumpendum foret, uti is Tartaros in se incitarit, ut Poloni contra fidem datam à se defecerint, tum se propediem ablegatum ad Portam missurum. Addebatur excusatio quod legatus tamdiu detentus fuerit ob continuas actiones bellicas, simul petebatur, ut Tartaris hostilia in Svecos expromere interdicatur. Eadem res quoque Turcarum Pontifici, ac principi purpuratorum per literas commendabatur. Abeunti adjunctus est Zacharias Gamoiscius turmæ præfectus, qui eum in Transsylvaniam deduceret. Ast is cum comitibus in Hungaria Cæsareæ ditionis à Polonis interceptus, Loboulam abductus est, literis apud eum repertis ad Lubomirscium transmissis. Legatus iste, cum post Poloni discedendi facultatem offerrent, non alia conditione eadem uti voluit, quam ut adjuncti à Svecis comites simul relaxarentur. Cæterum institerat jam dudum Ragozius, ut à Rege legatus ad portam mitteretur, unde demum ei legationi obeundæ Claudius Kalambius destinatus est. Huic injunctum iter per Transsylvaniam capere, ut de statu aulæ Turcicæ edoceretur. *Circa titulos observaret modum ab aliis Principum Christianorum legatis ibi usurpatum. Initio negotiationis Aulam istam informaret de caussis belli Polonici, & uti Quartiani, omnes Majoris & Minoris Poloniæ, Russiæque Palatinatus, Braslavienſi excepto, Regi Carolo Gustavo se dedidérint, sed paulo post exuta jurisjurandi fide rebellionem induerint. Regem porro semper fuisse pacis cupidum, sed apud Polonos consilia pacis fuisse disturbata per Moscum ac Pontificem Romanorum eique addictos, qui & cum Rege Persarum consilia misceant, Cosaccosque in obsequio Poloniæ detineant, ne in liberum populum evalescere possint. Deinde ostenderet, amicitiam Sveciæ cum Porta inservire ad Moscos in officio continendos, & Pontificiorum destinata turbanda ac ad temperandam Moscoviam, Poloniam & Cæsareas provincias Turciæ ac Sveciæ interjectas, quibuscum utrique imperio controversiæ soleant intercedere. Ita utilem invicem operam navari posse, distractis communibus hostibus. Talia benevolentiæ captandæ jactaret, quo animos ad præcipuum negotium sibi datum præpararet, ut Turcam permoveat ad vetandum Tartaris, ne hostilia in Svecos exerceant, sed potius arma in Moscum vertant, qua superre jam Rex cum Chano agere cæperit. Tum ut Turca Cosaccis faveat, quo libertatem tueri queunt, deinceps neque Polonis neque Moscis obnoxii. Simul ut Ragozio permittat cum Svecis amicitiam colere, ac pro re nata fœdus jungere tuendæ rei Evangelicæ, quam subvertere semper Pontificii machinentur. Denique suspectum Turcis redderet, velut in fraudem ipsorum tendens, si Mosci & Poloni auxilio Tartarorum & Cosaccorum, uti queant ad plures provincias adquirendas, prout & superioribus temporibus Poloni per Cosaccos ingentia damna Turcis intulerint. Caveret tamen, ne scriptam cum Turca conventionem iniret de auxilio invicem ferendo, sed satis haberet suspicionem illis adimere, à malevolis è bello Polonico excitatam, ostenso contra, quam utilis Svecorum amicitia ipsi esse queat ad distrahendam nimium glis centem Poloniæ & Moscoviæ potentiam. Quod si Turca revera operam utilem Regi circa ista navare velit, ac viciſſim cautionem scriptam expetat, excusaret, se super hac in mandatis nihil habere, nec tamen Regem ab eadem alienum, ac juberet, ut ipse Turca conditiones concipiat, super quibus caveri sibi velit, easque Regi transmittat, tunc Regem quam res exigat declarationem expromturum. Denique si Turcæ pro more munera ipsum poscant, caussaretur, se ista commode adportare non potuisse ob itinera hostibus infesta. Si tamen Rex ipsos pronos repererit amicitiæ secum colendæ, solennem legationem cum muneribus brevi secuturam.* Quid ab isto peractum sit, sequens annus docebit. Contra nec Poloni omittebant apud eam aulam insistere, ut Tartaris, simul Transsylvano & Moldavo injungat auxilia sibi ferre. Qui & nullo pudore jactabant, inexplebilem illam Gothorum aviditatem finibus Poloniæ haut contentam fore, sed dominandi libidinem ad Turcarum quoque imperium prolaturam, id quod isti scriptis quoque publicatis non dissimulabant. Nec mendacio parcebatur, internuntium Turcarum in Poloniam missum contra fas gentium à Sveco captivum detineri. 1656.

Gamoiski.

23 Sept. Kalamb.

§. 72. Major adhuc Regi cura erat, ne Cæsar bello se Polonico ingereret, sumtis armis aut suscepto sequestris officio

Cæsaris legatus re infecta discedit.

1656. officio, quem ſibi valde iniquum non immerito judicabat. Eoque parum gratus erat à Cæſare miſſus legatus Pættingius Comes operam conciliandæ paci oblaturus, quem tamdiu à Rege non auditum Cæſar in contemtum ſui trahebat. Quas moras tamen Rex ipſius legati culpa accidiſſe arguebat. Eum quippe menſe Decembri ſuperioris anni Thorunium veniſſe, cùm Rex Fridlandiæ in Boruſſia metaretur, & cùm ſtatim ducentorum equitum præſidium offerretur, quò tutus ad Regem accedere poſſet, maluiſſe Thorunii ſubſiſtere, quoad Nobilis & tubicen, quem ad exercitum miſerat, diploma tuti itineris à Rege adportaſſet, quo inſtructus non exercitum ſed Elbingam petiturus erat. Regem de diplomate facile annuiſſe, ſed quia tunc nuntio de Quartianorum defectione allato, hic ad eum tumultum opprimendum cum parte copiarum properè per Maſoviam Lowicium tendebat, in itinere alicubi legatum auditurus, iſti Nobili ſignificaſſe, ut aliquantiſper expectaret, quoad legato audiendo certus dies condici poſſet. Nam haut expedire videbatur iſtum propius accedere, tractatibus cum Brandenburgico nondum concluſis, aut de itinere Regis liquido indicare viro in hoſtium partes prono. Sed cùm Nobilis ille diploma accelerari inſtaret, factum eſſe, quod petierit. Paucos poſt dies Regem iter in Poloniam ingreſſum ex itinere Thorunium miſiſſe ad legatum Soldaviam deducendum, ut ibi ab ipſo audiretur. Sed illum jam Elbingam abiiſſe, ut ibi Regem expectaret. Ubi per Oxenſtiernam Cancellarium ei ſignificatum, ſi maturè iter ingrediatur, Regi Lowicii aut Warſaviæ occurrere poſſe. Sed iſtum non prius Warſaviam veniſſe, quàm cùm Rex pulſis ad Golumbium Polonis Jaroslaviam tenderet. Inde Regem voluiſſe iſtum Sendomiriam ad ſe adduci, ubi facilis in Auſtriam regreſſus patebat. Sed eundem Warſaviæ maluiſſe hærere, quò occaſio foret Polonorum animos à Svecis abſtrahendi. Ita demum iſte Rege Jaroslavia reverſo Pragæ, oppidulo Warſaviæ oppoſito, auditus eſt. *5. April.* Literæ, quas à Cæſare attulerat, Regi plus juſto imperioſæ videbantur, velut quibus iſte aliquid poteſtatis in reliquos Reges Chriſtianos ſibi arrogaret, dum pro munere *ſibi divinitus commiſſo ad bellum* id componendum deſcendere ſe profitetur. Unde & Benedicto Oxenſtiernæ & Canterſteinio in mandatis datum inter alia ab iſto exquirere, quidnam Cæſari intelligatur *per ſummum munus in republica Chriſtiana inter ejusdem Reges ac Principes*, quod quale ſit Regi haut conſtet, & cui ſe obnoxium nullo modo agnoſcere queat. Præſertim cùm Palatinus Siradienſis literis ad Cæſareum quempiam Miniſtrum Cæſaris auxilium imploraſſet, velut qui *totiùs orbis Chriſtiani patronus* ſit. In arbitrio deinde legati relictum exercitum Regis ſequi malit, qui tunc in Majorem Poloniam tendebat, an verò in Boruſſiam concedere, ibi dimiſſionem ſuam expectaturus. Sed ille re cum Franciſco Liſola Cæſareo Reſidente deliberata poſterius elegit. Tamdiu tamen Warſaviæ moratus eſt, quoad Poloni eam urbem obſidere aggrederentur. Inde digreſſus cum Liſola aliquot per ſeptimanas in caſtris Polonicis egit, dehinc Thorunium profectus Regem, qui tunc Mariæburgi agebat, adire noluit, etſi Liſola eodem abiret.

Regis ad Cæſarem literæ. 26. Jun. §. 73. Ita demum iſte, Rege Thorunium regreſſo, hoc reſponſi accepit: *Regem Cæſaris officium acceptare non poſſe, de cætero cupere conſtantem cum ipſo amicitiam colere.* Addebatur, ne Cæſar Polonos è Sileſia in Svecos excurſiones facere permittat, utq; edicta eo nomine promulgata executioni dentur. Ut invidiam repudiati Cæſarei officii augerent malevoli, poſtea ſparſerunt, Moguntinum & Saxonem Electores pariter operam tunc ſuam bello componendo obtuliſſe, de quibus tamen nec Cæſaris literæ, nec Pættingius vel verbo mentionem fecerant. Ad literas Cæſaris à Rege in eum ſenſum fuit reſponſum. Se anteceſſo„resq; ſuos ſemper cupidos fuiſſe con„troverſiæ cum Polonis amica via „componendæ, ſed à Polonis omnes „tractatus eluſos. Eosdem ſuperiore „anno legationem in Sveciam adornaſ„ſe ſero nimis, cum jam Wittenbergius „mandatū accepiſſet Poloniam ingre„diendi, quem revocare rationis non „fuerit, poſtquam nulla amplius in in„duciis ſecuritas, ac Poloni binis Lube„cæ congreſſibus Sveciæ illuſerint. E„quidem Stetinum inſtaurandis tracta„tibus fuiſſe deſignatum, quo & ipſe „Commiſſarios ſuos plenis cum man-

Dd datis

„datis miserit. Sed Leſſinium Cancellario ſcripſiſſe, eum locum non quadrare. Se deinde cum exercitu Poloniam „ingreſſo Joannem Caſimirum Legatis ſuis diploma ſalvi itineris petiiſſe „tractatibus in Polonia ſuſcipiendis, „idemque obtinuiſſe. Veniſſe eosdem, „qui in Svecia fuerant Warſaviam, ſed „re ipſa neglecta mox alterum in Lithuaniam, Cracoviam alterum ad ſe, „inde in Sileſiam disceſſiſſe. Poſt „menſes aliquot iterum ſalvum conductum petitum ac datum, ſed nullos à Polonis legatos veniſſe. Sic ut „in Joannem Caſimirum haut quadrent, quæ Cæſar literis ſuis huic tribuat, *eundem nunquam ante, ac ne nunc quidem incboato bello ab amica compoſitione abborruiſſe*. Sane Lubecæ Polonicis legatis fuiſſe injunctum, ut „poſtquam Svecorum poſtulata expiſcati forent, conventum dextre „diſſolverent. Et toto tempore Joanni Caſimiro pacem verbis duntaxat „jactatam, à qua revera animus abhorruerit ſcævitate ingenii dudum „exolitæ in Sveciam prætenſioni mordicus inhærentis. Unde ipſi ſoli ac „proceribus talia pacis obſtacula haut „mature amolientibus imputari debere mala, quæ Poloniam in præſens „inundaverint. Ex quibus adhuc emergendi facultas non deſit, ſi ſanis conſiliis locum relinquere velint. Porro nec illud à ſe digeri poſſe, qua ratione Cæſari in mentem venerit queri de concurſu & ſtrepitu tot tamque „variorum armorum in vicinia, qui „non niſi graviter à ſe ſentiri potuerit, cum eo tempore, quo literæ Cæſaris ſcriptæ forent, provinciæ Polonicæ & Quartianorum militia ipſius „jam Imperium ſubiiſſent, Moſco inſuper adhuc & Coſaccis quiescentibus, „nec ullus armorum ſtrepitus ſupereſſet, niſi quem procurrentes è Sileſia „Polonorum manipuli excitarint, quibus ſi receptus fuiſſet negatus, facile „ad tractationem compelli potuiſſe „Joannem Caſimirum, immuni ab „omni periculo Germania. Nunc cum „è Sileſiæ officina novi Polonorum „conatus eruperint, haut mirum eſſe, „ſi ad ejus provinciæ fines infeſta arma „concurrant, & ſtrepitum dent. De „cætero poſt infeliciter tentatos Lubecæ tractatus utrinq; placuiſſe, eosdem deinceps absq; ſequeſtribus ſuſcipi, cui propoſito & ipſe adhuc inhæreat, non diffidentia cauſæ ſuæ, aut „ſuſpicione in ſequeſtres, ſed quod eorum major fuerit numerus, quam „res exegerit, & exemplo Oſnabrugenſis negotiationis conſtet, maximas & „difficillimas controverſias remotis „arbitris inter ſolas partes belligerantes commode poſſe componi, ſi utrinque mens in pacem prona ſit. Et „admiſſo novo Cæſaris officio priores quoque ſequeſtres adſciſcendos „eſſe. Unde ſuſpicionem oriri poſſe, tot „ſequeſtrium è diverſis ac remotis locis evocatione ambages, & moras, „novaque tractatuum obſtacula quæri, quos cum Joannes Caſimirus & „cum arbitris, & ſine iisdem hactenus „eluſerit, difficillimum ſibi nunc eſſe „vel priores ſequeſtres ad rem incertam arceſſere, vel illis præteritis „novos acceptare. Præter iſtas rationes Pættingio quoque inſinuabatur, Auſtriacis ſemper curæ fuiſſe controverſiam Svecos inter & Polonos „alere, Cæſaremque literis ſuis ad „Joannem Caſimirum datis hujus cauſam juſtitia ſubnixam, Caroli Guſtavi non item, pronuntiaſſe. Nec amici animi indicium eſſe receptum Polonis in Sileſia præbitum, unde hi „non parum detrimenti Svecis inferant. Sed & à Leopoldo Wilhelmo Archiduce actionem in Boruſſiam moveri famam eſſe, quæ Cæſaris heic operam valde ſuſpectam reddat. Ipſum „deniq; Pættingium aperto in Polonos „favore oſtentato haut pro legato ejus „egiſſe, cui in neutram partem affectu „ſit propendendum. Ita iſte Ablegatus non citra offenſam diſceſſit, Rege haut ſalutato, nec viſo Cancellario, quod ab hoc ſibi primæ ſalutationis honorem tribuendum pertenderet, eodem inſolens poſtulatum cum irriſu rejiciente. Cumprimis ægre tulerat, monitum ſe fuiſſe, ne ita familiariter cum Polonis converſaretur, nec honorem quem affectabat, ſibi tributum, nec munera præbita fuiſſe. Idem Viennam reverſus acerbitatem animi paſſim apricabatur, *Manifeſtum* Svecicum inſipidum pronuncians, tum edictum Regis in rebelles Polonos Chriſtiano homine indignum arguens. Sed & fœdus Regis cum Brandenburgico ritibus Romanis valde periculoſum eſſe, Regisque deſtinata altius penetrare. Unde ingerebat, Cæſari firmata militia iſtis conatibus obviam eundum,

1656. eundum, nam Svecum etsi in præsens nonnihil debilitatum Polonis demum prævaliturum. Jactabant Cæsarei Ministri, parum se curare à Rege officium suum haut acceptatum, ac in mandatis habuisse Pættingium, si sentiat istud gratum non esse, ne cum strepitu idem urgeret, quod Cæsar id non tam proprio motu, quam Brandenburgici rogatu susceperit. Cæsar tamen è literis Regis non parum offensæ conceperat, velut acerbitatis nimium habentibus, de quibusdam loquendi formulis apud nonnullos Electores & Principes questus, cum ipse non plus sibi autoritatis arrogarit, quam sui Majores quondam tractatibus Stetinensibus inter Sveciæ & Daniæ Reges exercuerint. Contra Rex per Stenonem Bielkium Saxoniæ Electori demonstrabat, se mordacia illa verba: Cæsarem strepitum illum armorum in vicinia non nisi graviter sentire potuisse, citra responsum dimittere non voluisse. Nec Cæsaris quam in Rempublicam Christianam prætendat, autoritatem agnoscere, aut ab eo sibi præscribi quid tolerare velle. Eundem & edocebat Rex de statu rerum Polonicarum, ac inprimis de causis repudiati Cæsarei officii. Inter utrumque populum jam olim certos sequestres placuisse. Sed cum Lubecæ adpareret, Polonis pacem cordi non esse, Regem ad ulteriores tractatus admittendos haut fuisse obstrictum, è superfluo tamen Stetini tractare voluisse nullis sequestribus. Igitur Cæsarem non potuisse admitti exclusis veteribus mediatoribus, & Cromvellum quoque hoc casu prætensurum fuisse, se circa id officium in locum Regis Angliæ successisse, quæ res novis difficultatibus tractatum implicitura fuerit. Præterea Cæsarem interpositionem suam obtulisse vi muneris sibi divinitus commissi, quod quale sit Regem ignorare. Porro Austriacos antea semper, ne pax inter Svecos & Polonos coalesceret, impediisse. Cæsarem literis suis Joannis Casimiri causam probare, Caroli Gustavi damnare. Eundem per hæc tempora funestis relationibus, quæ de clade & morte ipsius disseminatæ fuerant, lætatum: denique in Silesia Polonis favisse, suisque destinatis restitisse.

Jan.

1656. *Cæsar in utramque partem solicitatur.*

§. 74. Porrò Cæsarem, ut in id bellum pertraherent, omnem quidem lapidem movebant Poloni, quorum tamen solicitationibus multi ex Ordinibus imperii sese objiciebant, ne id incendium præter necessitatem in Germaniam devolveretur. Quo fine & Rex per Georgium Snoilscium conventui Deputatorum Francofurti de amicitia sua studioque circa salutem imperii subinde confirmabat. Saxo cumprimis & Brandenburgicus ne bello se Polonico immisceret, Cæsari dissuadebant, quorum huic Cæsarei regessere, caveret, ne post pacem in Polonia factam aliqua sibi molestia inferatur. Cæterum ipsi Cæsarei sic satis æqui in Carolum Gustavum tunc videri volebant. Initio anni conventu Ordinum Silesiæ pecunia abnegabatur, quam Rex Joannes Casimirus mutuam petierat, nec ut ea in provincia militem conduceret, permittebatur. Simul edicta publicè affigebantur, queis Polonis in Silesiam refugis excursiones in Svecorum hospitia facere vetitum, alias Silesia ipsis interdicendum. Quibus insuper habitis cum Poloni haut eo minus grassarentur, Silesii excusabant, se ipsos in patriam regredi cupientes detinere non posse, sed reverti ipsis haut fore licitum. Profugi isti Poloni grandia mendacia de suorum victoriis contra Svecos spargebant, ac Oppelæ in septimana, quæ Paschatis festum præcedit, hymno Ambrosiano decantato Deo juxta ac hominibus illudebant, quò suis animum ad arma in Svecos arripienda adderent, Sacrificuli quoque Neissæ nundinis cædem Regis Caroli Gustavi apud Novodworum ludis scenicis plebi repræsentabant. Porrò militem suum ad limitem Poloniæ disponebant Cæsarei, testati tamen, id nullius offensam spectare, sed bello in vicinia flagrante finium tutelam necessariam esse, ne efferati domesticis malis Poloni injuriis insultent, qui jam aliquot in Silesia loca diripuerant & incenderant, ac si fortuna belli istis faveat, verendum esse, ne in Silesiam quid tentent. Ast Poloni Cæsarem ad auxilia sibi ferenda urgere non desistebant. Superiore anno Episcopus Culmensis Viennam venerat literas à Rege Joanne Casimiro, & viginti septem senatoribus subscriptas, afferens, quibus gubernationem Regni

1656. Cæsari, simul Coronam Poloniæ jure hæreditario ipsi liberisque offerebant, modò coronationem differre velit Rege adhuc vivo, siquidem idonea contra Svecos auxilia mittere velit. Sed nunc Poloni per Joannem Lessinium 18.Octo. Procancellarium & Woinicium legatos Leopoldo Cæsaris filio per modum electionis Coronam offerebant, viginti militum millia in auxilium sibi stipulati, aut si hic propter diadema Polonicum Cæsareum quod sperabant fastigium negligere nollet, idem alteri è familia Austriaca ad Cæsaris placitum designando adplicare volebant. Aliàs Moscum sibi Regem assumendum, aut qualemcunq; pacem cum Svecis occupandam. Iidem legati per ostentationem Viennæ vasis argenteis Caroli Gustavi utebantur, quæ Warsaviæ interceperant. Cæsar initio suspensa declaratione rem integram retinere cupiebat, successus belli speculaturus. Sed Poloni moræ impatientes minari, si auxilium negetur, demum necessitatem sibi allatum iri Sveco Coronam offerendi. Cæsar in ancipiti hærebat. Nam ut Polonico se bello ingereret, plerisque imperii Ordinibus adprobare non poterat, præcipuè angustis Hispanorum rebus & armatis Gallis. Ac valetudo ipsius indies in deterius ire, Leopoldi successione nondum firmata. Contra sacerdotes, queis acerrimum in Svecos odium velut Protestantium validissimos, impensè pro Polonis niti. Si Cæsar Polonorum petita abnuat, hos ad Moscum, Svecum aut Ragozium se conversuros. Ea repulsa omnem spem præscindi eam Coronam in Domum Austriacam transferendi. Haut omittendam occasionem prægravem vicinum declinandi. Differebatur tamen responsum obtentu Archiducis Leopodi Wilhelmi, qui propediem è Belgio expectabatur, an ut tempus esset Electores consulendi. Haut eò secius nolebat Cæsar, ut Rex bello Polonico extricatus manus liberas nancisceretur. Unde inter alia Lisolæ in mandatis datum, ut ad Brandenburgicum profectus solicitè instaret, daret operam Elector, ne inter Dec. Polonos & Svecos pax coëat. Cæterum re in consilio Cæsaris in deliberationem deducta Polonorum petita abnuebantur, his non parum erubescentibus turpitudinem Coronæ suæ instar ingratæ mercis passim venum prostitutæ. Placuit tamen hac hyeme à rebus Polonicis abstinere, interim validum exercitum parare. Instare haut eo secius pergebant Poloni. Ex interceptis literis adparere, ab initio belli destinatum fuisse Sveco unà cum Gallis bellum Cæsari inferre. Tum Moscum questurum, se à Cæsare ad bellum Svecis inferendum stimulatum nunc destitui, quod factum Svecus serius ocyus ulturus sit, id quod nunc præveniendo declinari queat. Polonos cum propriis viribus subsistere non possint, Mosco aut Sveco demum se submissuros, quò ipso communes deinceps amicos hostesque cum Svecis habituri sint, ingenti cum Cæsaris præjudicio. Ad extremum tamen petita sua ita moderabantur, ut aliquot peditum millia auxilio poscerent. Nam equitum se facile septuaginta aut octoginta millia confecturos, quibus totam Borussiam vastaturi sint, Svecis ad famem redactis. Ad quæ à Cæsareis responsum: Pacem juratam cum Svecis à se abrumpi non posse citra idoneam causam. Si Svecus arma inferat, expectandum id sibi, nec segniter vim propulsaturos. Cæsari ipsi ob metum belli Gallici propriæ defensioni invigilandum, & ejusmodi declarationes à Gallo ad Ordines imperii Francofurti factas, quæ belli prænuntiæ esse soleant. Si Poloni æquam à Sveco pacem obtinere queant, se non invidere, Moscum in Svecos à se incitatum non agnosci. Proferebant Poloni quoque literas velut à Gedanensibus interceptas, quibus Rex Sveciæ Gallum ad bellum Cæsari inferendum incitare fingebatur. Verum fraus ista nimium crassa facile pellucebat. Sed & Morsteinius Vienna ad Electores proficiscebatur, illis approbaturus, fas esse Polonis Svecorum & Brandenburgici provincias in Germania invadere. Eo langvidius autem tunc Polonorum hortatus Viennæ acceptabantur, quod circa id tempus duodecim militum millia, Hispanis auxilio in Italiam missa forent ea occasione, quòd Hispani, cum Gallorum se exercitui in Italia haut pares sentirent, Mutinæ Ducem irritassent ad arma ipsis opponenda, quò Cæsari prætextum nasceretur adversus eum Ducem copias in Italiam mittendi, quibus revera Galli petebantur. Sed & Kleyus Residens ne- Kleye. gotiationi Polonorum quantum dabatur

1656. batur obsistebat, postulans quoque, prohiberet Cæsar, ne Poloni & Tartari in Pomeraniam irrumpant, ample subinde de studio Regis circa colendam cum Cæsare amicitiam testatus. Responsum tamen iste ad exhibitum à se libellum acceptare nolebat, quod diversa sibi, quam Polonis *cortesia* quam vocant, ibi data esse, Rege id Residentis factum probante. Recusabat quoque Cæsar Svecicis legatis ad Cosaccos & Turcas diplomata tuti itineris dare, etsi declarabat, à suis rationem diplomatum regiorum habendam.

2. Dec.

Regis circa Angliam intentio.

§. 75. Quantum spei Rex in amicitia Cromvelli collocarit, supra ostensum est, quæ nec dum planè defecerat. Sed cùm rem ab hoc in longum extrahi perspiceret, Bondio injungebat, quantum posset ex Anglia discessum maturaret, quòd tamdiu ibi hærere neque decorum neque utile sit. Interim laboraret sepositos in tactatu cum Witelocio concluso articulos adornare, ac num Cromvellum ad fœdus mutuæ defensionis ineundum permovere possit, quò hic ad quater centena uncialium millia annua exsolvenda stringatur, quòd à Cæsare bellum utique imminere videatur. Quod si ab ista liberalitate Cromvellum abhorrere sentiret, diceret: jussum se duntaxat ipsius mentem explorare, ac ista omnia melius confici posse per legationem, quam tunc Cromvellus ad Regem meditabatur. Displicebat quoque Regi, quod Bondius haut distinctè interrogasset, cui fundamento fœdus pro conservandis Protestantium sacris inniti deberet, quod isti tam frequenter in ore erat, quod & ipsum ad futuram Cromvelli legationem rejiceret. De cætero non amplius Anglis prærogativam in commerciis offerret, tam exiguo ab hisce æstimatam, nec de translatione Moscicorum commerciorum à Fano Archangeli ad portus Ingriæ & Livoniæ moveret, ne forte Angli credant plus hac re spectari, quàm reverà quæratur. Tum ne amplius Regis officium offerret componendo inter Anglos & Moscos dissidio, ne his fortè suspicio injiciatur. Circa arctius autem fœdus, de quo Cromvellus mentionem injecerat, Regis mens erat, ut Cromvellus se obstringeret, ad tuenda Svecis per Poloniam pacta contra quoscunque aut saltem contra Danos & Belgas. Id si abnuat, parum fructuosum sibi fœdus id fore. Tum nec fœdere illo exprimi volebat, id spectare rem Protestantium adversus Pontificios, ne hos intempestivè in se irritaret, sed sufficere, si defensio pacis Westphalicæ obtentui sumatur. Et quia Bondius monuerat, pecuniæ inopia in Anglia laborari, Rex summam subsidiorum ad ducenta uncialium millia demum remitti volebat. Tum ne fœdus contra Austriacos disertè dirigi diceretur, sed potius contra quemcunque. Post cùm Rex intelligeret Danos apud Belgas infesta machinari, Bondio injunctum è Cromvello sciscitari, num Dano in arma erumpente re ipsa auxilii quid præstiturus sit. Nam interposito officio sibi non consuli. Sponderet quoque in tractatu cum Belgis Elbingæ tunc instituto nil conclusum iri in fraudem Angliæ, & hujus commodorum habendam rationem. Sed & in tractatu commerciorum, quem tunc Bondius cum Cromvello agitabat, indulgere Rex volebat, ut ob præsens hujus cum Hispanis bellum Svecorum navigatio nonnihil circumscriberetur, modò id in futurum tempus Svecis detrimento non cederet. Sed quòd Cromvellus offensivum & defensivum fœdus jactaret, id Regi displicebat, qui defensivum duntaxat malebat. Et quia tunc Mosci arma erumpebant, sciscitari quoque Bondius jubebatur, num hosce impressione alibi facta distrahere, aut saltem pecuniam Regi suppeditare velit, velut quem ob amicitiam cum ipso cultam multorum odia premant.

6. Jan. Bonde.

20. Febr.

Jun.

1656.

Super fœdere cum Cromvello disceptatur

4 Jan.

§. 76. Enimverò Bondii negotiatio in Anglia longè minoris erat, quàm speratum Regi fuerat. Equidem subinde multa differebat Cromvellus de communi Protestantium causa, deque discordia inter hos tollenda, ac inprimis simultate cum Belgis abolenda, ac ne vexatis ipsorum commerciis, quibus summa rerum apud eosdem innitatur, illi ad desperata consilia adigantur. Concordia inter hosce stabilita super conjunctione Protestantium inter se cogitandum esse, quæ longius quàm ad solam defensionem porrigatur. Ac reverà displicebat ipsi ad Gedanum superiore anno vectigal exactum, idemque Rigæ auctum, simul sequestrem se Regem inter Belgasque offerebat. Congressu inde cum Bondio &

1656. 8. Jan. Cojeto confirmabat, sibi stare cum „Rege quàm arctissimo fœdere jungi, „ad quod præter Dei gloriam & utrin- „que nationis emolumentum, id quo- „que ipsum invitet, quòd uterq; jam „bello sit implicitus. Id porrò fœdus „dirigendum in universum quidem „adversus Pontificios, sed peculiariter „adversus Domum Austriacam. Ac „suo judicio defensivum fœdus non „sufficere, sed offensivum utique for- „mandum. Ac paratum se omnia præ- „stare, quæ Rex à se desideraverit, „quantum vires ferant, ut adversa „pars alacriter invadi queat. Is dunta- „xat scrupulus urgebat, quòd, cum „Pontificiorum vires validæ admo- „dum sint, præsertim inter se unitæ, „magnum utrique periculum immi- „neat, ne tentare quid ausi totam mo- „lem in se provocent. Unde videri „alios quoque Protestantes in partes „trahendos, citra quorum unionem id „negotium ipsorum viribus superius „sit futurum. Ac offensæ loco cæte- „ros Protestantes habituros, si ipsi in „negotio communem causam spe- „ctante prætereantur, eoque facile „adversa consilia capturos, præsertim „Pontificiis in corruptelas & machi- „nationes valde pronis. Inprimis cu- „randum, ut Gallia in partes trahatur, „quam jam antea rationes suæ Au- „stracis disjungant, quæ milite abun- „det, & viris scateat magno adversus „Romanos ritus Zelo flagrantibus. Ad „quæ Svecici legati: Optandam equi- „dem & affectandam reliquorum Pro- „testantium conjunctionem, sed me- „tuere se, ne ea res hac via suscepta „insuperabilibus difficultatibus adhæ- „rescat. Omnes Respublicas præter „sacra compluribus aliis respectibus „atque commodis duci, ut ægrè solo „religionis studio huc permoveri que- „ant. Apud aliquas sacrorum ratio- „nem præcipuè haberi, aliis sacra „post alia emolumenta esse. Igitur si „prius omnes ad hocce fœdus sint in- „vitandi, verendum esse, ne occasio è „manibus elabatur, antequam prævia „negotiatio fuerit absoluta. Nec pon- „tificios neglecturos in contrarium ni- „ti impediendæ unioni, & adhuc dis- „junctos oppressuros. Et utut de- „mum super loco & tempore conve- „niatur, ipsam tamen rem ægrè opta- „tum eventum sortituram. Igitur „eundem finem certius ac tutius ob- „tineri posse, si Rex & Protector velut „Protestantium potissimi inter se pri- „us uniantur, ac inde reliquos in so- „cietatem invitent, sine dubio quibus- „dam ultro se adjuncturis, si de tam „valido auxilio certi sint, reliquos tra- „hi posse, aut eò deduci, ut nocendi „voluntas aut vires desint. Porrò si „universos unire aggrediare, opus di- „rectore fore, super quo ægrè conve- „niendum sit. Nec in tanta multitu- „dine secretum posse teneri, quod uti- „que necessarium sit, ni adversæ parti „arma in nos suppeditare velimus. Contra tamen Cromvellus censebat, Danum, Saxonem & alios adduci posse ad communem causam promoven- dam. De Belgis nullum verbum. Pau- lo ante dixerat: dolere sibi, ob horum commoda se tamdiu istam cum Rege conjunctionem distulisse. Ad isthæc ut quamprimum Regis declaratio ad- feratur, vehementer instabat. 12. Jan. Bon- dius etsi à Rege nihil adhuc mandato- rum ea super re haberet, tamen cum constaret, quantopere Regis interes- set Angliæ benevolentiam conservari, Belgarumque machinationes dissipa- ri, qui variis artibus Cromvellum sibi adversus Regem obtentu Maris Baltici defendendi innectere studebant, talia respondere constituit, quæ Cromvello movendo maxime idonea videbantur. Regem serio decrevisse fœdus tuendis sacris cum ipso inire, sed eidem non constitisse, Cromvellum longius pro- gredi cupere, eoque multum tempo- ris elapsum, antequam mente ipsius penitius explorata suam quoque pan- deret. Quin & ab ipso dubia magni momenti mota, quæ Regi probe pon- deranda fuerint. Ac plura distinctius sibi noscenda, negotiationi solidius perficiundæ. Eo responso acquiesce- bat Cromvellus, multa de studio suo in eam rem testatus. Ac plura per Commissarios ipsi communicaturum, ne solis laxioribus hisce diutius inhæ- reatur, circa quæ jactare se soleant, qui per inania alteri illudere velint. 25. Jan. Tardabant tamen Commissarii cum Bondio colloqui, quod nuper de lega- tione ad Regem eo nomine mittenda proposuissent, veriti, ut Bondius sat mandatorum ad commune fœdus, quod Cromvellus meditabatur, habe- ret, & quod ob intervalla locorum multum temporis frustra terendum sit mandatis ac literis hinc inde missitan- dis.

1656. dis. Ei legationi obeundæ Bulstrodus Witelocius designatus erat, qui tamen contra censebat, eam missionem animos Pontificiorum nimis adversuram, ut in nos mature se conjungant. Ac facile esse Cromvello mentem suam Bondio pandere, qui eam per peculiarem nuntium Regi significare queat, ac mandatis inde receptis negotium heic concludere. Ac Regem bellicas inter expeditiones haut libenter magnis legationibus distineri velle. Nec secretum servari posse, omnium animis in id negotium imminentibus, cum præsertim haut usitatum sit solennem legationem ad eum Principem mittere, cujus legatus apud nos agat. Cæterum suspicabatur Bondius vocabulum communis fœderis velut plausibile prætextum adhiberi, ad expromendam Cromvelli intentionem circa officium suum inter Regem & Belgas interponendum, quod concordia Protestantium velut fundamentum isti negotio substerneretur. Sed & nondū tunc in Anglia constabat de transactione inter Regem & Electorem, quam isti maximi momenti judicabant.

Ingrata fœderis formula ab Anglis proponitur.

§. 77. Aliquot post dies Bondio à Commissariis Anglicis tradebatur formula quapiam fœderis, quale is ab initio proposuerat, verum ita præpostere concepta, ut idem hac conspecta valde perturbaretur. Unde is Caroli Fleetwodi colloquium expostcebat testandæ indignationi, aut ut quid arcani subesset expiscaretur. Adventanti exponebat, „se non capere, quo formula hæc spe„ctet Regi exhibenda, qui præter De„um neminem superiorem agnoscat. „Ex argumento ejus adparere, magis „à Belgis quam Cromvello conceptā, „qua obtinere se sperent non quidem „rem ipsam, sed ut talibus propositis „Regem protelent, ac amicitiam dua„rum nationum, cui arctius adstrin„gendæ ipse venerit, abrumpant, quo „deinceps personam suam eo commo„dius agant disjunctis pro libidine in„sultaturi. Eum respectum effecisse, ut „tamdiu summa cum patientia tolera„verit, quæ sibi heic obtigerint, sed ist„hæc ita enormia esse, ut dissimulari „offensa amplius nequeat. Nam præ„terquam quod incongruum sit hanc „formulam Anglica lingua conceptam, „cum ipse suis scriptis latina lingua u„sus sit, id cumprimis mirum videri, „Belgas huic tractatui inclusos, cum „ipse in Angliam venerit, & ut cum „Anglis tractet. Neq; Regem credidis„se, Anglis neminem amplius ami„cum præter Belgas esse, aut istos nil „prærogativæ in commerciis cupere, „nisi & Belgæ in partem veniant. Po„tius Sveciæ & Angliæ interesse Bel„gas intra limites coercere, quam ul„tro ad tanta beneficia pertrahere. „Equidem Regi animum non esse Bel„gas destruere. Sed optare eosdem in „talem statum redactos, ut ne omni„bus Regibus leges præscribere, eo„rumque actiones pro libidine tempe„rare præsumant. Eam porro Belga„rum inclusionem facere, ut articuli „reliqui tanto magis extra oleam va„gentur, puta ut Rex in istorum uti„que gratiam potestate decedat civi„bus suis immunitatem aliquam aut „prærogativam præ exteris indulgen„di, qui articulus sine dubio non ab „Anglis, sed à Belgis profectus sit. Illis „quippe de hoc in mentem venire non „potuisse, utpote qui in aliis culpare „nequeant, quod ipsi faciunt, dum non „solum circa vectigalia lenius suos ci„ves habent, quam exteros, id quod „plerisque Principibus solitum, sed e„tiam vetent, ne quis exterus in An„gliam merces importet, quæ in ipsius „patria non provenerint. Enimvero „Belgis in Svecos odiorum causam es„se, non solum, quod hi nupero bello „in partes ipsorum adversus Anglos „descendere noluerint, sed & quod „Sveci per privilegia suis civibus indul„ta servitio ipsorum sese eximere co„nati sint. Ac eo absurdius videri An„glos pro Belgis isthoc stipulari velle, „quod Belgæ hoc obtento non Sveco„rum solum, sed & Anglorum com„mercia in Mari Baltico destructuri „sint commoditate levium navium, ex„iguo sumtu velificantium. Ac inpri„mis ipsos Anglorum per Borussiam „commercia diu exculta interceptu„ros. Obtulisse equidem Regem An„glis immunitatem in Livonia & Bo„russia, sed ea lege, ut suis sumtibus „libertatem Maris Baltici tueantur „adversus exterorum classes bellicas. „Ex quo judicare liceat, quanti Sve„cis æstimetur immunitas per totum „Sveciæ Regnum, quæ ut Belgis nunc „tam vili pretio addicatur, nemo „sanus suaserit. Non minus incon„gruum esse alterum postulatum, ut Rex

1656. „ut Rex liberæ diſpoſitioni circa ve-„ctigalia & commercia in Boruſſia re-„nuntiet, ſed Belgis quantivis æſti-„mandum, ſi poſtquam omni conatu „Regis deſtinata impedire, totque in „ipſum hoſtes concitare allaborarunt, „nunc gratis per Anglos id obtinere „queant, ne ſalutato quidem Rege. „Quid porro viciſſim Regi pro tantis „beneficiis offerri, niſi quod & hic illis „in ſua ditione indulget? Et circa fa-„cultatem militem conducendi loci „deſignationem, ubi delectus fieri de-„beat, penes alterum relictam, facile „eludendam, ſi videatur, Montanis „Scotiæ aut Orcadibus eum in uſum „oblatis. Ac ſat Regi militum eſſe, „nec ita arctam eorum alibi condu-„cendorum facultatem, ut tam care „heic emenda ſit. Sed & ſi Cromvello „fœdus commune Proteſtantium cor-„di ſit, id quam maxime nimia Bel-„gis potentia conciliata ſufflaminari, „quippe qui per id commercia ſua in „Pontificiorum terris imminui haut „laturi ſint, qui & alias leoninam ſo-„cietatem vocitent, in qua Anglo-„rum & Svecorum conſpiratione ipſi „in officio contineantur. Igitur ſi An-„gli utique Belgas huic tractatui in-„cludendos pertendant, ſe huic nego-„tiationi valedicere, ac non niſi circa „adornanda capita priori fœdere ſe-„poſita laboraturum, quæ uti abſque „Belgis cæpta ſint, ita & citra eorun-„dem operam perfici poſſe ſperet. Id „ut quamprimum fiat ſe valde deſide-„rare, ut aliquando hinc diſcedere li-ceat. Fleetwodus iſta excuſare & emol-lire, talia duntaxat pro Anglica natio-ne quæri aſſeverans, & Cromvellum cupere, ut is in ſpeciem cum Com-miſſariis congrediatur, ſed eſſe ſecreti quid, de quo Cromvellus cum ipſo ſolus acturus ſit. E quibus Bondius colligebat, Anglos haut ſerio pro Bel-gis niti, ſed quia jam magna argenti inopia laborent, exhauſto per claſſes nullo fructu in Americam miſſas æra-rio, voluiſſe hac formula declarare, ſe pro Belgis omnia quæ poſſint acturos ac fœderi cum ipſis ex amuſſim ſatisfa-cere, quo ſe mutuo ſuis fœderibus cum aliis includere teneantur. Eoque & inter Commiſſarios aſſumtum Walte-rum Striclandum notorio in Belgas *Strickland.* ſtudio, ne quam hi ſuſpicionem à ne-gotiatione iſthac conciperent. Cæte-rum tarde admodum procedebat id negotium, non ſolum quod Angli ſuc- 1656. ceſſus Regis ſpecularentur, ſed & quod irritus in Americam conatus vires ipſo- *4. Febr.* rum non parum imminuiſſet. Cum poſtea Bondius ipſi Cromvello con-greſſus oſtenderet, ſe ſuper Belgicis re-bus in Anglia agere nolle, reponebat hic, non fuiſſe ſibi mentem Regem of-fendere, ſed tantum ſtudia ſua Belgis approbare, præſertim cum eam vim idoneam judicet ſtruendæ inter Prote-ſtantes concordiæ, & ne Reſpublica illa ſolis commerciis ſtans ad infeſta conſilia capeſſenda adigatur, quæ & multos adhuc Pontificios ſinu ſuo fo-veat. Contra Bondius malevolen-tiam Belgarum in Regem exaggerare, qua indignos ſe exhibuerint, quibus nunc tanta beneficia ultro impingan-tur. Ab illis Brandenburgicum in Sve-cos concitatum, ac pecunia ſubleva-tum. Nuper in Daniam miſſos lega-tos excitandis ibi Sveciæ hoſtibus, qui & dum Hamburgum tranſeunt, cum Cæſareo Miniſtro Plettenbergio mul-ta miſcuerint, hoc viciſſim Cæſaris po-tentiam ſupra modum extollente. Ut facile adpareat, quid ſtudii iiſdem ſit in cauſam communem. Nec ferendum eſſe illos ita ſe gerere, velut conſtituti ſint cenſores in omnium Regum actio-nes. Quam ipſorum proterviam Crom-vellus quoque improbabat. Porro & ideo Rex Anglorum inter ſe & Belgas officium averſabatur, quod antea bello inter iſtos & Belgas oblata Svecі-ca conciliatio repudiata fuiſſet, cum tamen tunc Svecia ingens momentum addere potuiſſet, utri parti accederet.

§. 78. Inde juſſu Regis Bondius of- *Alia fœde-ris formula à Rege pro-poſita* ferebat fœdus Anglorum rebus ingens robur additurum, ac ſingulare com-modum jam cum parte Domus Au- *15. Febr.* ſtriacæ implicitis. Quo & ipſo ſpes hoſtibus adimebatur Angliæ e conti-nenti damnum inferendi, ſimul occaſio præbebatur malevolorum animos in Anglia Cromvello conciliandi. Ac diſtractis hoc modo Hiſpanorum viri-bus tanto armorum adparatu ipſi con-tra hos opus non fore. Enimvero ſta-tim animadverſum, circa pecuniam maximam fore difficultatem, cujus ſummam Rex initio ad nongenta un-cialium millia intenderat. Etſi enim populus Anglicanus ſemper promtum ſe exhibere ſolitus ſit conferendis pe-cuniis, ubi ſacrorum cauſa agitur, ta-men Parlamentum convocare, citra quod

1656. quod nova tributa imponi non poterant, præsentibus Cromvelli rebus valde periculosum erat. Cromvellus id fœdus velut contra Domum Austriacam tendens magna in speciem lætitia acceptabat, sed judicabat, cum in eo Regis non minus, quam sua commoda vertantur, se haut dispicere, utrum alteri argento adsistere æquius sit, questus simul de pecuniæ inopia, & quanta onera per tot annos Angliæ incubuerint. Ad quæ Bondius, ingens heic inter utriusque partis rationes discrimen deprehendi. Nam Angliam bello jam cum Hispanis implicitam, quod persequendum sit, sive Rex socius accedat seu minus. Contra in Regis arbitrio esse, in bellum cum Cæsare descendere velit, an minus, ac Regem jam rebus suis in Polonia & Borussia firmandis vacare posse, nulla novorum negotiorum tela suscepta. Tum & plus periculi Regem incurrere bello adversus finitimos suscepto, quam Angliam Oceano velut validissimo munimento circumdatam, sic ut Rex in id bellum absq; subsidio pecuniario descendere nequeat. Ac sumtuosum esse his temporibus bellum gerere, viginti uncialibus in peditem conducendum impendendis, tanti quippe in Cæsareis provinciis milites conduci in usum Hispanorum, cum antea sex uncialibus oblatis affatim peditum inveniri posset. Cromvellus contra demonstrare conabatur. Regi utiq; adversus Cæsarem arma expedienda, velut abs quo pax Westphalica multis modis violata sit, ac Regi Joanni Casimiro receptus præbitus. Cæterum excusabat Belgarum à se causam susceptam. Ipsorum acta à se probari non posse, ac rationis esse, ut si quid à Rege cupiant, amica id via ipsi quærant. Sed metuisse se, ne per desperationem communibus se hostibus jungerent. Ideoq; se Belgico Legato denuntiasse, ut si qua Sveciæ Rege opus habeant, legatione

7. Mart. ipsum adeant. Interjectis aliquot diebus denuo post prolixam de sincero suo affectu testationem ad propositum nuper fœdus respondebat: *Cum hoc onere subsidii pecuniarii fœdus à se iniri non posse, quod suæ juxta Regisq; rationes adversus Domum Austriacam eo statu sint, ut nulla causa urgeat pecunia Regem juvare, quam & dare penuria prohibeat.* Post varias tamen disceptationes hinc inde factas Cromvellus demum fatebatur, præcipuam causam, quæ ipsum cohibeat, esse metum à Belgis, qui hoc fœdere cum Rege inito facile in Austriacas partes transituri sint, quibuscum hac rerum facie haut temere collidi velit. Bondius contra Cromvelli metum à Belgis confirmare, velut qui præsens Angliæ regimen infensi oderint. Enimvero adversus eum metum haut certius remedium esse, quam istum fœderis cum Rege nexum, ad quod & ipsi invitari queant, adimendæ suspicioni. Ac si Svecia & Anglia rationes suas invicem bona fide amplectantur, nunquam id audaciæ Belgas sumturos, ut in illos suscipere quid ausuri sint, quorum inimicitia quam maxime ipsis nocere queat. Discedebat tamen tunc à Cromvello Bondius, velut recusationem fœderis acceptaret. Et movebat quidem postea Cromvellus nonnihil, sed languide, Belgas metuens, quos oderat, nec tamen quomodo iisdem nocendi facultatem adimeret, expediebat. Sed & in universum tunc in Anglia omnia lente procedebant, & rebus domi vacillantibus ad omnia trepidabatur. Subinde tamen ejus fœderis cupidinem Cromvellus ostendebat, sed circa pecuniam res hærebat, quicquid Bondius ingereret, duplo majorem summam compendefieri posse, si tam valida impressione à Rege vires Austriacorum distrahantur, simul per eandem Belgas in officio contineri posse, quos forte hac rerum facie vindictam de Anglis sumendi libido subitura sit. Sed & idem fœdus non parum confirmare destinata ipsius posse, quæ tunc agitare dicebatur circa capessendam Angliæ coronam, ad quam Bondius calcar ipsi addebat, captandæ gratiæ, quod istum eodem ferri nosset. Sed reponebatur, Regem non minus utilitatis ex eo fœdere percipere, & suum statum sat securum, classe & exercitu terrestri valido probeq; instructo suffultum: ac Regi utique ad manus cum Cæsare perveniendum. Id quod Bondius ea ratione refellebat, quod sub id tempus Cæsar duodecim militum millia Hispanis in Belgium auxilio mitteret, quod facturus non fuerat, si bellum Svecicum suspicaretur. Inter quæ ostentando in Regem studio vota pro ipso publice in templis concipi Cromvellus jubebat. Porro idem ne sola inopiæ confessione id fœdus videretur declinare, deinceps quoq; Bondio declarabat, se cupere fœ-

1656. dus mutuæ defensionis cum Rege contra quoscunq; inire, sed circa conditiones aliquid discriminis restare. Nam non perspicere se, qua ratione ipse ad præstandam evictionem pacis Westphalicæ adstringi queat, ac nondum satis cautum sibi, num Rex bellum adversus Cæsarem suscepturus sit, nec ne? Nec tanti esse auxilia, quæ à Cæsare Hispanis submittantur. Deinde cum Regis æque ac sua intersit, ad subsidium pecuniarium adstringi se non posse, quod tamen à Rege præcipue affectabatur. Ad hæc Bondius: satius utiq; esse Westphalicæ pacis tutelam fœderi prætexere, quam solum religionis vocabulum nimis invidiosum, & adversæ partis animos advertere aptum. Nec eo minus ea pace libertatem sacrorum Reformatorum stabiliri, simul Cæsarem prohiberi, ne Hispanis auxilia mittat, ad quam præstandam Gallia quoq; teneatur. Quæ & multis jam modis à Cæsare violata justā bellandi causam suppeditare queat, quandocunq; occasio in arma erumpere invitet. Nec vero æqualem hoc fœdere conditionem Sveciæ atq; Angliæ esse. Nam utiq; præcipuas Domus Austriacæ vires Regi incubituras, velut vicino, ac Regem terra illis jungi, Angliam mari divisam. Insuper Regem bello Polonico jam implicitum, ubi exercitus ipsi sit habendus, & multa loca præsidiis firmanda, distractis haut modice viribus: sic ut citra subsidia novo se bello immergere nequeat. Contra quæ Angliæ hoc modo struatur, hostilis potentiæ distractionem vel decuplo pluris esse, quam subsidii postulati summam, ad quam exsolvendam iste non teneatur, nisi Rex in bellum cum Cæsare eruperit. Deniq; fœdus inter ipsos prius perficiendum, post alios ad idem invitandos.

Inanis circa fœdus disceptatio continuatur. 25. April.

§. 79. Agitatum inde super eodem fœdere fuit inter Bondium & Cromvelli Commissarios Fincium & Thurloum, qui ab istius scopo multis modis in diversa abibant. Nam primo fœdus defensivum adversus Domum Austriacam, Regem Poloniæ & Carolum Stuartum dirigi volebant, quod Domus Austriaca præcipuum fulcrum foret partis Pontificiæ, & quæ Protestantibus maxime sit formidanda. Adversus quoscunque autem fœdus id concludere hautconsultum videri, ne Danis & Belgis suspicio nascatur, se potissimum eo fœdere peti. Quo ipso Cromvellus deinceps incapax reddatur interponendo sequestris officio, si quid litium inter Svecos & alios Protestantes surgat, velut studio in alteram partium vergens. Quod si autem deinceps una partium postulaverit, ut altera bellum Austriacis ultro inferat, de conditionibus tunc agendum fore, quibus alteram ad hoc inducere queat. Tum & super conditionibus conveniendum quidem, sed conclusionem differendam, quoad reliqui Protestantes ad hoc invitati fuerint. Quod si accedere abnuant, saltem offensæ ansam illis præscindi, & prætextum cum malevolis nostris se jungendi, & eo casu inter nos solos fœdus absolvi posse. Enimvero ista omnia plane abibant ab eo scopo, quem sibi Rex hoc fœdere præfixerat. Nam Carolum Stuartum hostem sibi declarare Regi haut consultum videbatur, de quo & Bondio nihil in mandatis datum erat. Tum Cæsar hoc fœdere ita irritandus erat, ut Regi necessitas adferenda foret armis cum ipso certandi, cum tamen hoc casu Cromvellus teneri nollet ad auxilia Regi ferenda, sed & hoc modo pecuniarium subsidium elidi adparebat. Igitur Bondius demonstrabat, quantum periculi & iniquitatis hisce conditionibus subsit: & sibi eo negotio omisso discedendum esse. Si enim Cromvello ejusmodi fœdus cordi sit, id concipiendum esse defensivum contra quoscunque nullo nominetenus expresso, quod hæc unica ratio sit, quosvis, tam Protestantes quam alios, coërcendi, si nostra destinata turbare velint, idque ut defendantur tam quæ Regi per Poloniam & Borussiam parta sunt, quam quæ alia Regnum Sveciæ, subjectasq; eidem provincias spectant, non minus quam quod Cromvelli & Angliæ interest. Tum pacis Westphalicę conservationem fundamentū utiq; fœderis adversus Pontificios constituendum, quippe qui per hanc obligentur Protestantibus debitam libertatem ac jura relinquere, & quæ violata justam nobis belli causam præbeat, & quia omnes Protestantes ad eam tuendam facilius pertrahi possint, quam quocunq; fœdere adversus certum aliquem directo, quam & sartam tectam persistere plerorumq; istorum valde interfit. Tum & in præsens conveniendū, qua ratione eo casu Regi assistere velint.

Denique

1656. Denique inter ipsos prius concludendum, antequam alii ad id invitentur, ne nostra destinata præmature prodita hostes ad nos invadendos invitent, antequam rite omnia rei gerendæ parata sint. Addebat Bondius ista mandata esse, quæ à Rege habeat, iis se attemperare si velint, & mature negotium conficere, se paratum tractatus prosequi & concludere. Si aliud Cromvello sedeat, cupere se Witlociano pacto colophonem imponere ac discedere. Quod si Cromvellus fœdus desideret, de quo jam disceptatum sit, legationem ad Regem eo nomine expedire ipsum satius fore. Ad ista Thurlous paulo perturbatior testari. Protectorem utique serio rem agere, velle tamen eundem tuta via incedere, ac neminem offendere, aut ad infesta consilia compellere. Denique cupere fœdus, sed rem pecuniariam in arcto esse, inani spe intercipiendæ classis Hispanicæ argento onustæ, & maximis opibus in armandas classes absumtis. Ac sane ita debilis tunc erat Angliæ conditio, ut ægre solidi quid consilii ab eadem expectari posset, unde & occultandæ utcunque infirmitati variis ambagibus tempus extrahebatur. Bondius ergo cum mollibus verbis nihil profici videret, offensam testabatur, quod lentore & timidis consiliis effecissent, ut Belgæ jam classem Mari Baltico immittere ausi sint, id quod omissuri utique fuerint, si ante bimestre conclusum foret. Unde Regi vitio nunc haut vertendum, si neglecta causa communi propriæ securitati invigilet. Contra Cromvellus de sincera sua intentione protestari & in medio relinquere, utrius propositio potior fuerit. Sibi tamen tam propter communes, quam proprias rationes in præsens haut consultum visum ulli offensam præbere, sed omni ex parte conniti circa averstendam discordiæ materiam. Nec sperare Belgas in hostilia erupturos, ac ne id fiat omnem operam adhibiturum, quam ob causam & intra talem statum substitisse, ne per studium in alterutram partem opera sua inanis redderetur. Ad quæ Bondius se de seria ipsius intentione nunquam dubitasse, nec suum esse de ipsius rationibus & respectibus judicare. Sed qui serio velit finem, velle etiam media, & ex effectu omnia æstimari. Legationem mitti oportere, si fœdus ineundum sit. Constare jam ipsi de Regis sententia, eoque plene legatum suum instruere posse. Quod si & nunc clarius mentem pandere placeat, Regi constiturum, quid ab isto expectandum sibi sit. Super officio inter Regem & Belgas interponendo nihil sibi injunctum. Regem hisce amica omnia exhibuisse, nec causam illis esse, quare eum metuant, aut ab eodem quid exigant. Sed alienæ terræ commodis frui cupienti amicitiam domini ambiendam, ejusque consensum obtinendum. Cum igitur Sveciæ nil controversiæ cum istis intercedat, se haut perspicere, quid ipsorum nomine tractandum heic sit. Addebat molestum sibi valde fuisse domi desidere ad captivi instar, ac neminem ad se accessisse, nec cum Commissariis suis colloquendi occasionem sibi datam. Ita offensæ quid vultu præferens discessit Bondius, num forte hoc modo negotiationi suæ caloris quid addere posset, cui & ea non modica morarum causa erat, quod Thurlous secretarius status omnia negotia solus expedire vellet, qui tamen rerum externarum valde imperitus erat. Simul tam tristes nuntii de cæde Regis & clade exercitus confidenter à Belgis sparsi non parum animos turbabant. Ac demum Bondio acriter urgenti Cromvellus occinebat, etsi is à se proposita commodissima judicet negotio ad finem deducendo, *spiritum* tamen *suum*, quem merito velut optimum *consultorem sequatur*, eadem adprobare non posse.

9. Maji. [margin]

§. 80. Sed & magna cum difficultate procedebant tractatus super regendis commerciis, cujus aliquot capita pacto Upsaliæ cum Witelocio quondam inito ulteriori transactioni seposita fuerant. Circa eum jejuna & male cohærens formula Bondio exhibebatur, è lingua Anglica in latinam versa. Nam postquam Philippum Medovium in Daniam misissent, inter Cancellariæ ministeria nemo erat, qui latine scribere calleret, eoque Joannis Miltoni jam lumine capti opera utebantur, ad ejusmodi scripta è vernacula in latinam linguam transferenda. Durissimum erat, quod sub mercibus belli tempore transportari vetitis (contrabandas vocant) comprehensum irent picem, malos, cannabim ac multa alia, quibus Svecia abundat, cui postulato eo pervicacius insistebant, quod Belgæ in tractatu

Circa fœdus commerciorum difficultates. [margin]

Meadowe. [margin]

1656. ctatu de rebus maritimis, quem tunc agitabant, eadem sibi stipulari vellent quæ Svecis concederentur, & quia bello cum Hispanis flagrante nolebant concedere ad hosce quidquam mercium importari, armandis navibus necessariarum. Sed & Angli nautarum diplomata censuræ subjicere cupiebant, genuina an supposititia forent. Quibus postulatis velut in fraudem Svecicorum commerciorum tendentibus Bondius, & Cojetus acriter reluctabantur, modico successu. Et super tam molestis moris querelas moventibus Cromvellus respondebat: cum circa hæc potissimum sententiis discrepent, queis Regi parum decedere videatur, sibi autem in bello hocce Hispanico multum emolumenti adferatur, vix spem esse in hoc quoque negotio aliquid confectum iri. Unde judicare se, tempus eidem absolvendo nondum venisse, ac dolere, sibi ipsos re infecta disjungendos. Bondius etsi hoc responso perculsus, in dissimulationem tamen compositus regerebat quam maxime cordi sibi fuisse hunc tractatum perficere, nec credidisse designationem mercium invectionis per belli tempora vetitæ scopulum fore, ad quem sua negotiatio adhærescat, quod nupero inter Anglos & Belgas bello merces, de quibus quæstio nunc sit, haut vetitas esse summa contentione ab Anglis disputatum sit, quod Belgæ tunc pertendebant. Unde à consilio status eundem tunc catalogum mercium earum editum, quem ipse jam exhibuerit. Ac Witelocium in Angliam reversum Lagerfeldio scripsisse, formulam diplomatum in Svecia sibi traditam, & catalogum vetitarum mercium in Anglia adprobatum. Ac sane maximo præjudicio Sveciæ fore, si omnes merces, quas ea terra producit, & è quibus opulentia ipsius promanat, vetitæ bello declarentur, id quod nulli nationi adhuc à Svecis concessum, nec deinceps concedendum. Nec Cromvelli scopum attingi, si ipse contracta offensa hinc discedat, rebus in ambiguo relictis, unde facile turbæ quid oriri queat. Si tamen nil amplius heic perfici queat, solum valedicendi officium superesse. Ad quæ Cromvellus nihil, nisi quod sperare se diceret, Bondium Hamptoncurti ipsum invisurum, venationis voluptati simul capiendæ. Bondius respondebat: si hunc exitum sua negotiatio sit sortitura, diutius heic nequicquam moraturum. Bondium ea res vehementer angebat, quod à Rege diu literarum nihil accepisset. Ac circa strictius quidem fœdus operam ludi facile perspiciebat, quod Belgæ tunc Cromvello valde metuerentur. Et concluso licet fœdere rima elabendi defutura non erat, si in rem præsentem Anglis veniendum esset. Sed conventionem circa commercia vado adhærescere tanto ægrius ferebat, quod Thurlous antea tam facile eam successuram ostendisset. Sed & penitius Anglorum consilia inspicienti non terriculamenti causa ista jactari, sed serio rem agi judicabat. Nam quia Hispani jam acriter vim reponere Anglis parabant, & hisce omnia adversus Americam & classem argento fartam destinata incassum cecidissent, nulla in præsens via Hispanis nocendi supererat, quam subvectionem earum mercium impedire, quibus Hispania carere non poterat. Unde nullo modo in caput de diplomatibus nautarum, & mercibus bellicis consentire volebant, quod ut ad liquidum deduceret, Bondio injunctum erat. Idque eo magis, quod Angli Belgarum quoque commercia, quæ cum Hispanis plurima agitantur, turbare cuperent, quibuscum eædem ipsis quæstiones intercedebant, circa quas si Svecis concederent Belgæ idem postulaturi erant. Ac si ipse contracta offensa discederet, animo obversabantur Danorum & Belgarum machinationes in Sveciam, quibus valde optandum futurum erat, dissidium aut frigus Regem inter & Cromvellum surgere, haut paulo plus ferociæ in tractatu Elbingensi sumturis. Qui & alias omnem lapidem movebant Cromvello à Regis amicitia abstrahendo, cui magno studio adrepebant, polliciti, se unà cum ipso Hispaniam invasuros, si Svecorum destinatis objicere se velit. Sed & in consilio multum erat tacitæ simultatis ac invidiæ, ut Bondius dubitaret, an non à quibusdam studio consilia turbarentur, quò negotia publica malè succederent. Igitur Bondius, ne offensa sua dispalesceret, operam dabet, simul viam dispiciebat negotium extricandi, aut saltem eous-

Thurlo.

que

1656\. que tempus extrahendi, quoad nova à Rege mandata accepisset. Igitur per Carolum Fleetwodum efficiebat, ut tractatio continuaretur. Ubi circa diplomata & merces vetitas tamdiu prioribus postulatis insistebat, donec metuendum esset, ne circa rem non maximi momenti omnem apud Anglos gratiam consumeret, qui inter alia differebant: Constare sibi Svecis modica cum Hispanis commercia exerceri, unde quæ ipsi postulant, Sveciæ præjudicio non cedere, & tamen Regi nunc occasionem esse Cromvello gratificandi in negotio, cui jam summa consiliorum adversus Hispaniam innitatur. In quo si Rex satisfieri eidem nolit, parum spei superesse eundem in rebus majoris momenti ipsis præsto fore. Bondium quoque, ut aliquid de prius adhibito rigore remitteret, ea consideratio movebat, quod spes foret aliquid inde dissensionis inter Anglos & Belgas oriturum, magno rebus Svecicis commodo. Nam Belgæ tractatu suo de rebus maritimis acriter insistebant, articulis de mercibus bellicis, ac diplomatum valore, aut ut libera navis liberas quoque merces redderet, nulli excusationi obnoxias, cui postulato Angli manibus pedibusque obnitebantur. Si igitur Sveci circa isthæc nonnihil remitterent, id velut pomum Eridis fore, Anglis eo pervicacius & majore prætexto sententiæ suæ inhæsuris. Quod si igitur Belgæ repugnare pergerent, facile offensæ ansam Anglis præberi posse, sin demum cedant, Belgarum animos exulceratum iri, quorum rationibus ea res vehementer repugnet. Eoque vel Belgis imitandi Svecos necessitatem fore, aut dissidiorum materiam inde surrecturam. Simul Anglis causam præbitum iri arctius cum Rege se uniendi, Belgarum insolentiæ compescendæ. Et spes Bondio erat, si heic Anglorum placitis se attemperaret, in gravioribus negotiis ipsos vicissim faciliores fore, aut saltem scripto se responso potiturum, ut quid ex Anglia sperandum sibi sit, liquido Rex judicare possit.

Conventionis cum Cromwello initæ capita. 17. Jul.

§. 81. Ita demum multam post disceptationem absolvebatur conventio circa negotia, quæ tractatu cum Witelocio Upsaliæ Anno 1654. die XI. Aprilis inito in commodius tempus dilata erant, quorum capita hæc erant.

1656\. „Ut utrique licitum sit intra alterius „ditiones ad pulsum tympanorum „milites nautasque conscribere, tum „naves bellicas & onerarias conducere hisce conditionibus, ut militem „conducturus alteri id significet designatis locis, ubi delectus commodissime fieri posse arbitretur. Ista „loca si alteri idoneo haut videantur, „alium designet locum rationibus suis „convenientiorem, alteri parti haut „incommodum. Ut circa numerum „militum naviumque conducendarum illius, apud quem delectus habentur, rerum ac temporum ratio „habeatur, ne forte propriis usibus alterius subtrahantur. Milites in ea „regione, ubi conscribuntur, arma „non accipiant, ne in navibus quidem, nisi intra viginti leucas ab eo „loco, ubi in terram exponendi sunt. „Nulli quoque milites conscribantur, „qui jam alterius status stipendiis addicti sunt, nec à signis quispiam alliciatur. Conducti milites, nautæ, naves contra amicos sociosque alterius „non adhibeantur, quantum conservationi fœderum inter se invicem & „cum sociis percussorum, & nunc vigentium repugnat. Inde merces „quas ad alterius hostes advehere vetitum sit, hæ exprimebantur, bombarda cum pertinentibus, ignes missiles, pulvis pyrius, funes igniarii, „globi, cuspides, enses, lanceæ, hastæ, bipennes, tormenta, mortaria, „petardæ, granata, furcæ sclopetariæ, „salpetræ, sclopeta, globuli, cassides, „galeæ, thoraces loricati, & similia armorum genera, milites, equi & his „instruendis necessaria, balthei, & „quæcunque alia instrumenta bellica, „naves quoque bellicæ & pecunia; eas „omnes merces, si alter ad hostes suos „devehi deprehenderit, prædæ cedant „absque restitutione. Nec uterque „patiatur suos cives hostibus alterius „operam navare, naves vendere aut „commodare in ipsius detrimentum. „De cætero utrique licebit alias quasvis merces hostibus alterius advehere, nisi ad portus & loca ab altero obsessa, ac si eo navis perveniat, vel „merces obsessoribus vendat, vel ad „alia se loca conferat. Addita erat formula utrinque adhibenda diplomatum, quibus instructæ esse debeant „naves ad alterutrius hostes profecturæ, quibus exhibitis citra impedimen-

1656. „mentum aut ulteriorem inquisitio-„nem iter pergere queant. Neuter al-„terius naves, bona, mercesque ab ho-„stibus aut rebellibus captas in suos „portus deduci permittat, imo ne id „fiat palam prohibeant, deductas di-„vendi ibidem non patiatur, ac captos „homines statim liberari curet, tum „naves adductas sine mora portu fa-„cessere jubeat, salvis tamen priori-„bus cum aliis fœderibus. Liberum „erit utriusque navibus bellicis alteri-„us portus, stationes, ac flumina ac-„cedere, ibique in ancoris stare, ac tu-„tò iterum abire, his servatis condi-„tionibus, ut quinque aut sex navium „numerum classis non excedat, quam „absque denunciatione prius facta in „portus alterius deducere integrum „sit, ut protinus navium præfectus di-„ploma tuti itineris exhibeat, magi-„stratibus loci, ubi adpulerit, causis „adventus expressis, ut ne justo propi-„us ad munitiones istæ naves acce-„dant: ne ultra quadraginta nautæ & „milites turmatim & numero ad su-„spicionem movendam composito in „terra descendant, ut nemini, ne ho-„stibus quidem suis damnum ibidem „inferant, nec mercatoriis navibus „molestiam dent, ut inde velut è sta-„tione non egrediantur, redeantque „infestandæ cujuscunque gentis navi-„gationi, denique ut ibi modestè, & ad „mores legesq; cujusq; loci se gerant, „& prout amicitia inter utramq; gen-„tem dignum est. Sed si alteruter plu-„ribus navibus in alterius portus in-„gredi necessum duxerit, duobus ante „mensibus id alteri significet, ubi de „modo & ratione eas admittendi con-„veniendum sit. Insuper terni utrin-„que arbitri constituantur, qui super „restitutione eorum, quæ Svecicis ci-„vibus nupero cum Belgis bello ab „Anglis ablata sunt, cognoscant, læ-„sisque satisfieri curent, ea cognitio „intra semestre absolvatur, satisfactio-„ne pro damno accepto intra mensem „post latam sententiam facienda. An-„gli deinceps in Borussia & Polonia „eadem qua hactenus libertate com-„mercia sua exerceant, ac si cuipiam „nationi exteræ Rex privilegiorum „quid ibi concesserit, Angli eodem „fruantur. Addebatur de commer-„ciis in America, quanquam lege cau-„tum sit, ne cujusvis reipublicæ sub-„ditis citra peculiarem licentiam „commercium ibi promiscuè habendi 1656. „potestas fiat, si quis tamen civium „Svecicorum à Rege literis commen-„datitiis instructus hanc sibi licenti-„am privatim ad eas colonias petive-„rit, ei Protector, quoad Reipublicæ „status pro tempore permiserit, gra-„tificabitur. Simul liberum erit sub-„ditis Sveciæ per maria & littora di-„tionis Anglicanæ haleces aliosque „pisces capere, dummodo mille na-„vium numerum piscantes non exce-„dant, neque ullum inter piscandum „impedimentum aut molestia infera-„tur à navibus præsidiariis, aut ex-„cursoribus maritimis, quibus di-„plomate permissum est res suas pri-„vatim suo marte repetere, nec à pi-„scantibus in plaga Boreali Britan-„niæ piscationis nomine onera ali-„qua exigantur, libera quoque facul-„tate annonam justo pretio ab eorum „locorum incolis comparandi. Se-„parato articulo cavebatur, ea quæ „super mercibus vetitis convenerant „nullum effectum habitura, ac ea o-„mnia in priori statu mansura, nisi Rex „consenserit, ut durante hoc cum Hi-„spanis bello pix arida & liquida, can-„nabis, rudentes, carbasum, mali „vetitis mercibus annumerentur, „quas Svecis in nulla loca ditionis „Hispanicæ advehere, Anglisque eas-„dem intercipere ac publicare inte-„grum sit. Quod si autem super hoc „capite non convenerit, cætera pacti „capita non minus firma fore. Sub-scripserant pactum Nathanael Tien-nes, Bulstrodus Witheloke, Gval-ther Strikland.

Super arctiore fœdere denuo movetur.

§. 82. Ast super arctiore fœdere omnem jam successus spem deposuerat Bondius ob ægrum Angliæ statum, qui nisi Parlamento aut alia ratione fulciretur, nil solidi promittebat. Ac rebus domi ambiguis cum exteris nil seriò concludere dabatur, quia aliquam subterfugii rimam sibi reservarent, irritis omnibus in Hispanos conatibus, exhausto ærario, ac præsenti regimine civibus inviso. Unde eo minus molestum erat Bondio re infecta discessisse, nisi quod valde intererat saltem in speciem amicitiam inter Sveciam & Angliam sanciri, ne Belgis ad insultandum Regem audacia glisceret. *10. Jun.* Jussu tamen Regis super isto fœdere iterum movebat Bondius, & apud adjun-

1656. junctos sibi Commissarios, quam necessarium juxta atque utile id foret, exponebat, sed quia Angli hactenus rem serio non egerant, cum tamen eodem æque ac Sveci opus habere viderentur, sat frigide istud agebat, velut parum sua interesset, utrum id succederet, an minus, jactans, dum moræ ab ipsis nectuntur, tempora interim valde mutata esse, Regi jam de Cæsaris amicitia cautum, cujus legati apud istum sint amica omnia offerentes. Cæsarem quoque valetudine afflicta, filium nondum Regem Romanorum designatum, cui se multi ex Ordinibus imperii sint oppposituri, quæ cura ipsum nunc quam maxime exerceat, ut Rege amico uti gaudeat. Sed & Protestantium res in præsens extra periculum positas videri, quod Hispani testentur, sibi cum Anglis non super sacris sed super America certamen esse. In Gallia Hugenottos tolerari, in provinciis Cæsareis persecutiones quiescere declinandæ Svecorum offensæ. Nec multum periculi à Danis & Belgis imminere, aut si quid tentare isti velint, in proclivi esse Regi pacem cum Polonis invenire, qua facta cuivis par fit, qui lacessere ipsum instituat. Contra Cromvelli res ivisse in deterius, ut Rex merito dubitare possit, num expediat arctius eidem innecti. Indies magis bello Hispanico immergi, ex quo non parum incommodi sentiat, terriculamento etiam Caroli Stuarti subinde objecto. Cæsarem quoque apud Gallum Angliæ se hostem declarasse. Hæ & plures considerationes etsi Regi fœdus id dissuadere queant, si tamen id cordi ipsis sit, se in has leges conclusurum, ut conjunctio fiat contra quoscunque obtentu tuendæ pacis Westphalicæ, tum ut statim de modo auxilii ferendi conveniatur. Vicissim de primo suo postulato circa subsidium pecuniarium se remissurum. Ad quæ Angli reponebant, haut consultum sibi videri Danos & Belgas tali fœdere offendere, accedentibus præsertim ejusmodi conditionibus, quæ ipsorum commercia & commoda tangant. Quod si tamen defensivum fœdus Rex secum inire velit adversus Domum Austriacam, Poloniam & Carolum Stuartum, eundem id effectum habiturum, quod Dani & Belgæ invadere Regem nequeant, nisi Polonis jungantur, qui nec contra Angliam tentare quid possint, nisi Hispanis sociati. Sicut idoneum prætextum fœdus præbiturum sit auxiliis mutuo ferendis adversus hostium nostrorum socios. Bondius contra: hac ratione fœdus defensivum iniri haut posse, quod Cromvellus jam bello cum Hispanis implicitus sit, ac Cæsarem conclusum ejusmodi fœdus in clarigationis vicem accepturum. Quo descendere Regem nulla necessitas compellat, nec constare sibi, quid à Cromvello vicissim expectandum sit. Addebat, se mirari satis non posse, quare tam ægre Belgas offendere velint, quibuscum bellum declinari nequeat, cum constet, hosce hostibus Angliæ omnia subvehere, quibus indigeant, ac plerasque Dunquercanorum naves, quæ tantum damni Anglis dent, ab iisdem armari, ac navalibus sociis instrui. Ista ni tolerare in perpetuum velint Angli, in arma utique erumpendum. Frustra excusare Belgas ista à privatis fieri. Nam utique naves publicas argentum ex Hispania in Flandriam vexisse. Ac ideo istorum Legatum tam acriter insistere, ut libertate navium merces quoque fruantur, quo ipsi pro lubitu Hispanis assistere queant. Ad quæ nihil quod responderent Angli habebant. Et patebat, illos cupere Regem cum Cæsare committere, & post ad id bellum conferre, quantum placeat. Scrupulum quoque injiciebat, quod Thurlous legato Belgico Neoportio dixerat, lubente Cromvello fieri, quod Belgæ sua commercia in mari Baltico quacunque ratione tueantur. Unde Bondius ostendebat, parum sibi cordi esse eum tractatum, ni efficiant, ut tuto eidem confidi queat. Iniquum esse, se annum amplius heic detentum nunc infecta re dimitti. Pollicebantur Angli, se super eo negotio diligenter deliberaturos, spe facta, legatum eo nomine ad Regem mittendum. Id quod Bondio idoneum videbatur suspicioni æmulis injiciendæ. Sane superiore hieme cum spes Cromvello esset classis Hispanicæ intercipiendæ, animus ei fuerat fœdus cum Rege inire. Sed conatibus contra Hispanos irritis, ac vacillantibus domi rebus haut placebat, conjunctione cum Rege Danos Belgasque offendere. Neq; tamen idem permoveri poterat, ut adversus Regem quid susciperet, Dano quan-

Nieuport.

1656. quantumvis per Belgas ipsum instigante. Quin & Danus ad eundem scripserat, faciem rerum nunc ita miram videri, ut valde sua intersit nosse, quæ consilia Anglorum Respublica nunc captura sit. Ad quod Cromvello nihil respondere placuit. Ita Bondio nihil supererat, quam ut legationem ex Anglia ad Regem mittendam urgeret, ac ut cum insignibus honoris ac affectus indiciis dimitteretur, quo fama singularis amicitiæ Danis ac Belgis suspicionem injiceret. Cum valediceret Cromvello Bondius, ille de affectu suo in Regem multa testabatur; & quantopere Belgarum acta sibi displiceant. Fœdus cum Rege inire cupiisse, sed veritum, ne malevolorum consilia magis irritaret, simul malis domesticis fuisse districtum Communem Protestantium causam sibi semper maxime cordi fore. Addebat de mittendo ad Regem legato, ac graves se literas ad Belgas in favorem Regis scripturum, id quod & factum est. Earum literarum argumentum erat, *cùm Protestantium rebus non leve periculum immineat ob diffidia præcipuorum inter istos capitum, cavendum ipsis, ne per consilia Hispanica in fraudem inducantur, simul curandum, ut cum Sveciæ Rege ipsis conveniat, cui fini operam suam sit accommodaturus.* Idem suadebat Regi, ut cum Mosco transigat, quo facto cum reliquis hostibus facile conventurum. Petierat Rex centum aut ducenta uncialium millia mutuò, hoc colore, non quòd tantoperè illis indigeat, sed ut publicum solidæ amicitiæ inter ipsos indicium extet. Sed excusabat Cromvellus argenti inopiam. Ad obstruendum Archangeli portum & accessum nonnulli mercatores sat pronos se ostendebant, Moscis infensi. Sed annus jam in autumnum præceps iter suscipi vetabat. Et si Bondio pecuniæ affatim fuisset conducendis privatorum navibus, res haut ægrè processura videbatur, sed de publico quid conferre Cromvellus abnuebat. Ita Bondius ex Anglia discessit magna dexteritatis laude sibi parta, quæ pro Rege effecerat opinione magis, quàm re constabant. Eo digresso, in Anglia remanere jubebatur Georgius Fleetwodius, cui per fratrem Carolum familiaris in aulam accessus patebat, operam navaturus disjiciendis Danorum & Belgarum ibi machinationibus, ac ut Cromvellus saltem, ne noceret, si prodesse nollet, ac ad tuendam Borussiam Regi auxilium ferret. Quæ solito lentore eludebantur. Id tamen facile impetratum, ut Cromvellus legato suo Bendyssio ad Portam Claudium Ralambium diligenter commendaret, qui & reipsa hujus negotium cordi sibi esse ostendit. 1656.

Tractatus cum Danis hærent.

§. 83. Haut minus incassum ponebatur opera circa nectendum fœdus cum Danis, quod Belgarum classem Mari Baltico excludere potissimum Rex studebat. In ejus fœderis formula per Danos exhibita id notaverat Rex, quod illi isthoc ad defensionem quoque Oceani septentrionalis porrigi vellent, id quod & ipsis Danis oneri sit futurum, velut hoc modo ad defensionem Albis & Visurgis obstringendis. Tum & nullum hujus fœderis fore fructum, ni prioribus fœderibus huic adversis renuntietur. Causam de sacrorum Evangelicorum defensione ad alios tractatus spectare. Plures in fœdus defendendo Mari Baltico suscipi, utrique Regno fraudi esse, quod horum præcipue intersit, ne alius quid sibi juris in id mare arroget. Tractatum perfectum per utriusque partis Commissarios in loco tertio solenniter promulgari Regi convenientissimum videbatur, cui legatos eo nomine Hafniam mittere haut placebat. De cætero jubebatur Magnus Durellius Danis de affectu Regis confirmare, operamque dare, ne isti per malevolos in transversum se rapi patiantur. Is igitur assumta iterum super fœdere tractatione ad articulum quintum ostendebat: Scopum fœderis esse armatas classes Mari Baltico arcere, quo ipso tamen non excludi naves armatas Curlandicas aut Lubecenses. Neque Belgas prohiberi, quo minus naves suorum onerarias præsidiariis bellicis usque in Oresundam comitentur, modo isthoc prætexto armatis cum classibus in Mare Balticum ne irrumpant. Circa sextum articulum Dani priora fœdera, ut sarta tecta manerent, contendebant. Contra Durellius ostendebat, liquida utique declaratione heic opus esse, inprimis ob tractatus ipsorum cum Belgis initos, qui cum hocce fœdere nullo modo consistere queant. Ad quæ Dani velut secreto reponebant; Conradum Beuningium

Durell.

18. Febr.

Beuningen.

1656. gium Legatum Belgicum haut levi suspicione æstuare ob hosce congressus, & acriter instare, ut Daniæ Rex sibi tanquam fœderatæ Reipublicæ Legato communicet, quid ipsi cum Svecis negotii intercedat, ac si super fœdere agitetur, ut Belgæ quoque in ejus partem admittantur. Igitur nosse cupere, an Regi Sveciæ id displiciturum sit, si isthæc Belgis communicentur, præsertim cum ipsi ex fœdere ad hoc teneantur. Ad quæ Durellius. Ipsis optime constare debere, quomodo Beuningio satisfaciant. Se tamen aliter judicare non posse, quam Regi suo id inutile visum iri, si Belgæ in fœderis hujus communionem admittantur, quod peculiares utriusque regni rationes tangit: quos verosimile est, nulli parsuros operæ, ut tam salutare negotium impediatur. Nec pactis id inter Danos & Belgas repugnare, cum nihil in ipsorum fraudem tractetur, nisi iidem injuriam inferre cœperint.

20. Febr. Gerstorf. Post biduum Daniæ Rex per Gerstorfium declarabat: Se cum Senatu negotium hoc probe ponderasse, & quanquam ea, circa quæ adhuc discrepent, tanti non sint, quin in eandem cum Rege Sveciæ sententiam descendere possit, tamen cum legatio Belgica tam acriter instet, tractatum sibi communicari, eidemque suos includi, placuisse, præsertim cum Durellio facultas non sit concludendi; Owenum Julum protinus ad Regem mitti, *Owe Juul.* mandatis idoneis instructum, ut huic gratias agat pro tractatu fiduciæ pleno, & ut omnia acta communicet, simul ejusdem sententiam exquirat, num consultum ducat Anglos juxta ac Belgas in consortium hujus tractatus admitti. Nam adparebat, Danos Belgarum offensam metuere, si separatim quid cum Svecis concluderent. Et quia jam legati è Belgio ad Regem Sveciæ designati erant, occasionem posse præberi super eo tractandi & Belgas conciliandi. Ita hisce satisfieri & tempus extrahi. Addebat, optari à se, ut Durellio facultas transmittatur tractatum perficiundi, ac ut solennia huic promulgando ab utriusque Commissariis loco tertio peragantur.

Dani in transversum abeunt. §. 84. Enimvero jam indicia erumpebant in transversum abeuntis apud Danos animi. Nam Julus iste in Borussiam ad Regem perveniens de fœdere planè silebat, & cùm post ultro moneretur, nihil in mandatis sibi de eo datum excusabat, nec aliud quid declarationis expromebat, quàm ut, si quæ proponantur, ad Regem se relaturum, diceret. Et mox patebat, Danos tam in Anglia, quàm apud Belgas Regis scopum circa hoc fœdus sinistra admodum interpretatione distulisse. Inter quæ Durellius Gerstorfium monebat, quia sibi constet Belgarum legatos multa in mandatis habere, quæ ad distractionem animorum & diffidia excitanda faciant, ut ne Dani in postulata ipsorum annuant in ulla re, quæ Sveciæ fraudi cedere, aut turbas his in oris excitare possit. Tumquia Gedanensium Syndicus in Hollandia, dum auxilia mari submitti postulat, confirmarit, Daniæ Regem ipsis se protinus sociaturum, ut Rex Ministris suis Hagæ imperet ab isto jactatis contradicere, ne Gedanenses amplius eo fundamento Belgas urgere possint. Ad quæ Gerstorfius: Nosse se Belgicis legatis injunctum periculosa quædam negotia heic tractare, sed credere jam ipsorum consilia turbata esse, ut ista propposituri non sint. Si tamen tale quid conentur, Fridericum Regem ostensurum, se magis amicum Sveciæ, quàm Belgis esse; Gedanensium quoque Syndicum protinus mendacii arguendum. Enimvero parum sincerè ista dici inde patebat, quòd postquam Belgarum Legati in Hollandiam de studio Regis Daniæ in ipsos retulissent, Belgæ magis quàm antea animarentur ad classem in Mare Balticum mittendam. Nec obscurum amplius erat, Danis propria inclinatione, an Belgarum instinctu, non amplius cordi esse fœdus cum Svecis concludere, sed tempora captare, ac prout res in Polonia Svecis succederent, consilia formare, si quid hisce adversi accidisset, in lucrum versuri. Sanè cùm nuntii falsi de clade ac cæde Regis adferrent, jam movere se, ac infesta spirare videbantur. Ac jam de Bremensi provincia, & Calmaria simul invadenda fremebant, ac valida classe è Danis Belgisque composita impediendam communicationem inter Sveciam & Borussiam, portumque Holmensem obsidendum. Qui tamen fremitus mox conticescebant, cùm eos rumores falsos fuisse compertum esset. Simul gaudebant, pacem

Christiaan Schröder nunc Præconsul senior.

1656. pacem Svecos inter & Polonos non ſuccedere. Ac ne talia temerè, aut per animi malignitatem agere viderentur, nullis perſuaſionibus adimi ſibi patiebantur ſuſpicionem, Svecum utique oculos in Daniam conjeciſſe, ac non niſi beneficium ordinis ſibi indulgeri. Eoque prudentes non dubitabant, quin Dani in arma erupturi forent, ſi quam cladem Sveci in Polonia accepiſſent. Inſtigabat ſua ſponte infenſos & Belgarum legatio, quæ ipſis perſuaſerat, ſtatim atq; Dani in arma proruperint, magnam partem exercitus Svecici ad Danica ſtipendia tranſituram, ægris militum animis ob ſeveram diſciplinam, jejunaque hoſpitia & laborioſiſſimam militiam prædæ inanem. Ac Owenus Julus, qui ſpecie legationis ad ſtatum exercitus Svecici explorandum miſſus erat, ſcripſerat, Svecos ſerius ocyus in caſſes præcipitaturos. Cùm etiam Durellius inſtaret, prohiberent Dani, ne Belgica claſſis in fretum accederet: hi regerebant, ipſi Regi Sveciæ ea de re cum Belgicis legatis in Boruſſia tractandum. Id quod abſurdum eſſe iſte demonſtrabat, quòd id negotium ipſius quoque Daniæ Regis autoritatem ſpectaret. Ea claſſis cùm initio Junii in Oreſunda adpelleret, à Danis omnibus lætitiæ ſignis excipiebatur. A Moſco quoque Ablegatus tunc Hafniam venerat, qui confirmabat, Czarem utique in bellum cum Svecis erupturum recuperandis, quas olim amiſerit, terris, petens, ut & Danus arma arripiat, aut ſaltem neutri parti addictus quieſcat. Addiderat, miratum Czarem, tamdiu à Dano nullam legationem in Moſcoviam veniſſe, ac pronum ipſum eſſe excolendæ veteri amicitiæ, quæ Czarem inter & Regem olim ſit contracta. Ei reſponſum: Regem pro vetere amicitia libenter facturum, quæ Czari placeant. Ac ſi hic bellum in Svecos ſumſerit, non ſolùm ipſum quieturum, ſed & fortaſſe ea occaſione uſurum ad vindicandas Daniæ quondam ſubtractas provincias. Cæterum omnibus modis Moſcorum deſtinata fovebant Dani, ſecretis colloquiis tam ipſi quàm Belgæ talia iſtis ingerentes, quæ ad abrumpendam cum Svecis pacem facerent. Ei regreſſo adjungebatur Hermannus Kaſius cum literis ad Czarem, de amicitia Regis ipſi confirmaturus; &, qua opus ſit, Czarem in Svecos irritaturus. Et obſervabatur tam Danis quàm Belgis ſpiritus tunc creſcere, ipſosque præter ſolitum concurſare ac ſatagere. Obtulerat Moſcus Dano inſignia privilegia in portubus Livoniæ à ſe capiendis, ſi pacem cum Svecis abrumpere vellet, ſimul oſtendebat, ſe claſſem in Mari Baltico paraturum, quo fine decem millia epibatarum è ponto Euxino evocaſſe, & Curlandum per moturum ad ſuas naves ipſi tradendas. Quod tamen inſtitutum de claſſe Moſcica Dano parum arridebat. Juſſu Regis inde Durellius apud Danicos miniſtros inſtabat, ne claſſem Belgicam per fretum in Mare Balticum penetrare permitterent, ad promiſſa Regis Daniæ, & pacta inter Borealia Regna provocans. Cui reponebatur, eam claſſem ultro veniſſe, ac Regi Sveciæ in Hollandia laborandum, ut ejus iter ſiſtat, Durellio nequidquam ingerente, Daniæ Regis eſſe freta, in quibus claſſis illa agat, eamque rem ipſius jura regalia ſpectare, quæ utique per ipſum defendi debeant. Ad quæ Dani præter impotentiam prohibendi quod reſponderent nihil habebant, ac Belgas ſe quoque invitis in Mare Balticum perrupturos. Ei claſſi permiſſionem fretum tranſeundi adferebat Nicolaus Trollius Norvegiæ Prorex, poſtquam legati Belgici Dano prius caviſſent, eam permiſſionem ipſi fraudi non fore, ac ſi quid turbarum inde ſurgat, Belgas promiſſa ex pacto ſubſidia in duplum aucturos, ac ſi Dania eo nomine in bellum incidat, Belgas ad recuperandas provincias amiſſas operam collaturos. Sub id tempus Rex Daniæ cum filio primogenito iter in Norvegiam parabat, quod antequam ingrederetur, in ſenatu proponebat: Num conjunctione cum Belgis inita Svecis arma ſint inferenda? Quod etſi aliqui affirmarent, plures tamen cenſebant. „In Belgarum conatus haut propere „ruendum, ſed videndum prius, quo„modo iſtis juxta, Moſcisq; res ſucceſ„ſuræ ſint. Interim pacem colendam; „Sed ſi Svecorum res in Polonia ruant, „aut Cæſar Moſciq; in arma erumpant, „pro re nata conſilium capiendū. Sane ad ſiniſtros de Svecis nuntios Dani magna jam ſpirabant, haut obſcure jactantes, ſaltem amiſſas provincias ſe recuperaturos, Svecosque ad vectigal in freto ſolvendum compulſuros. Scribeban-

Margin notes: 1656. — Jul. — Trolle. — Ras.

1656. 15. Jul.

bebantur inde literæ à ſenatu Daniæ ad ſenatum Svecicum quales plerumque bellorum inter ea Regna prænuntiæ fuerant, quibus querebantur, *hoc bello Polonico multa incongrua orta, vaſtata Polonia & commerciis Maris Baltici turbatis, inprimis exacto ad littus Gedanenſe vectigali, ſimul poſtulabant, Regi ſuo ſuadeant, ne deinceps ejus urbis antiquam libertatem turbet, præſertim cùm illa paci Brœmſebroënſi ſit incluſa.* Ad quas ſequenti demum anno Senatus Sveciæ reſpondit, refutatis quæ objiciebantur : ac Gedanenſibus nihil illatum, cui non ipſi cauſam præbuerint. Iſti Danorum motus Regem advertebant, ut nollet plus copiarum è Svecia in Livoniam mitti, juberetque in omnem eventum inSvecia adverſus Danum arma parari. Tum ut ſex naves bellicæ, quæ ad oſtium Viſtulæ excubituræ erant, domi manerent ob Belgicæ claſſis adventum. Ad Luneburgicos quoque miſſus David Mævius, ut eos Principes averteret, quo minus Danorum deſtinatis faverent. Aſt ubi Danis intellectum fuit, per Sveciam omnia, parandis armis ſtrepere, delectusque haberi, ſimul præſidia Calmariæ, Halmſtadii & Gothoburgi firmari, iſti quoque circa paratus ſuos trepidare, ac provincialem militem expedire, tum Lubecæ delectus agere, ſimul toto Regno ſocios navales conquirere. Tum haut paulo inſolentiores Regem ultro arguere, quòd barbaricas nationes in orbem Chriſtianum pertraheret, quid ipſi apud Moſcos effeciſſent, immemores. Frigidam ſtrenuè ſuffundebat Beuningius tam apud Amſtelodamenſes ſuos, quàm apud Danos, queis perſuaſerat, Sveciam in præſens cum ſex militum millibus opprimi poſſe. Et quamvis victoria ad Warſaviam res Svecorum utcunque erexiſſet, utique tamen aliquando Regem temerè ruendo ſuos juxta ac Brandenburgicos in exitium daturum. Unde & Dani jam de invadenda Hollandia & Bremenſi provincia jactabant, cujus incolæ imperium Svecicum pertæſi mutationem anhelent. Et cùm de ſucceſſu tractatuum Elbingenſiū nunciaretur, ægrè id ferebant, aperto indicio, ipſis hactenus non commercia aut Gedanum cordi fuiſſe, ſed, ut Svecis Belgisq; inter ſe cōmiſſis, in turbido piſcarentur, ad ſtatum minus formidabilem redacta Svecia. Et quia conſtabat Cromvellum, quem hactenus metuerant, in præſens ſeſe haut cōmoturum, gliſcente audacia decem naves bellicas emittebant, ad oram Gedanenſem Opdamo ſeſe juncturas, inani animoſitatis oſtentatione, cùm eo ipſo tempore Opdamus cum claſſe Belgica domum reverti juberetur.

27. Aug.

Brandenburgicus reaſſumendo tractatui operam offert.

§. 85. Cæterum poſtquam arctiore ſe fœdere Brandenburgicus Elector Regi illigaſſet, hujus inſtinctu, qui Dani amicitiam conſervare ſuis tunc rebus proficuum judicabat, circa pacem inter vicinos Reges ſervandam operam navare inſtituit. Eo fine in Daniam mittitur Ewaldus Kleiſtius, qui Dano de conjunctione armorum Electoris cum Sveco & arctiore fœdere ſignificaret, petens, ita Danus negotium inter Svecos Belgasque moderetur, ne in bellum inter iſtos erumpatur. Ad quæ Danus, non diſplicere ſibi factum Electoris, modò per id oppreſſio urbis Gedanenſis non quæratur. Addebat Kleiſtius, poſtquam Elector intellexerit, Regi Sveciæ cordi eſſe, ut tractatus ſuper fœdere ab ipſo propoſiti continuentur, eum officia ſua huic negotio abſolvendo offerre. Ejusdem utilitas ac neceſſitas gliſcentibus cumprimis Pontificiorum armis, magno ſtudio deducebatur, ac mutuam diffidentiam atque diſcordiam unicam fere cauſam eſſe, quare aliæ nationes iſtis duobus regnis leges præſcribere audeant. Id quod Daniæ Rex æquè ac ſenatores verè dici agnoſcebant, ſed culpam penes Carolum Guſtavum Regem eſſe, quòd non plus in fœdere profectum ſit. Cæterum gratias Electori pro oblata opera agere ac optare, ut ab ipſo negotium ad finem deduci queat. Mox tamen privato congreſſu Joachimus Gerſtorfius apud Kleiſtium querebatur, Danicam amicitiam hactenus in Svecia vili admodum pretio habitam. Statim poſt finitum noviſſimum bellum proprio auſu duas parochias ad Norvegiam ſpectantes à Svecis Jemtiæ adplicitas. Ingentia quoque detrimenta vectigali Oreſundico inferri in emolumentum Belgarum, nullo fructu Regni Sveciæ. Denique nuper duas naves Svecorum bellicas Danicam navem in freto inſultaſſe. Ad quæ reponebatur: *ſuper parochiis hiſce protinus per Cōmiſſarios inquiſitum, nec de iisdem mentionem amplius hucusque factam. Regem Sveciæ præſtare non poſſe, quo*

Ewald Kleiſt.

1656. *minus fraudes à Belgicis nautis exerceantur. A Rege quoque circa hanc rem adbibita omnia idonea officia, quæ tamen cesserint magis in damnum civium Svecicorum, quam usum Daniæ Regis, necin amicitiæ specimen eadem fuisse accepta. Naves illas duas fuisse missas ad Joannis Casimiri Regis res intercipiendas, quæ Gedano advehebantur, nec plus fecisse, quàm quòd ex nauclero Danico quæsiverint, num Polonicas merces veheret, ac propter explosam in ipsas machinam duos unciales ipsum poposcerint, quos tamen mox Durellius, navarcho restituerit. Contra Danos statim post finitum proximum bellum noxia Svecis pacta cum Belgis affectasse, & post conclusisse, è quibus perniciosi Sveciæ juxta ac Daniæ effectus, confiscationes, vectigalium illegitimæ exactiones, & similia promanarint. A Carolo Gustavo tamen initium factum arctioris fœderis quærendi, quod haut quaquam indicium sit spretæ à Svecis Danorum amicitiæ.* Mox tamen scripto declarabat Fridericus Rex, acceptari à se Electoris officium, ac placere sibi institutam super arctiore fœdere cum Svecis tractationem continuari. Eam declarationem ægrè ferebat Beuningius jactans, si super mutuis querelis agatur, id à se ferri posse: sed si super Mari Baltico convenire quid velint, id Belgis fraudi cedere. Dani contra adversus Durellium & Kleistium de studio suo in amicitiam Svecicam ambitiose testabantur, ut Belgas æmulatione accensos eo promtius in rationes suas pertraherent.

6. Sept.

Caroli Gustavi circa eum tractatum considerationes.

§. 86. Kleistius accepto responso properè in Borussiam remeabat, id Carolo Gustavo communicaturus. Ex iis, quæ iste super rebus Danicis referebat, Rex colligebat Dano gratum fore, si quæ ipse apud Cæsarem, Moscos, Belgas adversum Sveciam machinatus sit, expiari queant. Præsertim cùm consilia ipsius non parum turbata fuerint, tractatu cum Belgis Elbingæ succedente, & quia arma Cæsaris, quæ iste in Svecos parari speraverat, in Italiam verterant, fractis etiam apud Warsaviam Polonorum viribus, & lubrica Moscorum fide, simul doleret, se infesta in Sveciam destinata præmaturè apricatum. Unde mox reversum Hafniam Kleistium Daniæ Rex vultu in lætitiam composito audierat, eique velut secretum revelarat: Czarem sibi de tractatu adversus Sveciam ineundo proposuisse oblatis opimis conditionibus, in quem ipse certas ob rationes descenderit, nec dum tamen certi quid conclusum. Quod si intelligat Sveco cordi esse cæptos secum tractatus absolvere, se diverticula inventurum negotiationi cum Mosco abrumpendæ, simul Sveco se adversus Moscos sociaturum. Ac miserat Danus formulam fœderis Regiummontem, ut cito Caroli Gustavi sententiam super ea cognosceret. Quia igitur huic verosimile videbatur Danum hac rerum facie renovationem amicitæ quærere, sancita anteactorum abolitione, placebat eidem tractatus istos instaurari, è quibus mox adpariturum erat, num seriò res à Danis, an minus, ageretur. Interea tempus hac negotiatione extractum lucro cedere. Nec eo secius Gustavo Hornio ac senatui injungebat, domi omnia probè observare, & arma repellendo Dano instruere. Porrò Durellio Rex exemplum declarationis Kleistio datæ super instaurando cum Danis tractatu transmiserat, jusso tamen non prius de eo movere, quàm intelligat initium agendi à Kleistio factum, suamque declarationem Dano insinuatam. Tunc & ipse pro re nata testaretur, Regem ad propositionem à Brandenburgico factam ita declarasse, ut Danis constare queat, firmam ipsi sedere mentem cæptum negotium absolvendi. Inde verò diligenter exploraret, num Danis cordi sit cum Svecis fœdus concludere, an verò tempus duntaxat extrahere, & post arridente occasione in hostilia erumpere. Simul procuratorium Durellio mittebat, addito mandato, ut si Dani laxioribus duntaxat verbis affectum suum testarentur, nec disertè & decenti modo Regis sui studium circa ordiendos tractatus ostenderent, itidem non nisi langvidis verborum formulis occurreret sibi mandata non defore, ubi rem seriò agi senserit. Sed si protinus ad negotiationem ipsos seriò accedere velle perspiciat, pari studio iisdem responderet. Nolebat quippe Rex effusum cum ipsis tractandi desiderium ostendere, ne istos formidare videretur, eorumque ludibrio sese exponeret. Summa porrò mandatorum, quæ Durellio tunc mittebantur, hæc erat: *Demonstraret Danis, Regi gratum fuisse*

1656. *fuisse è Kleistio intellexisse, Fridericum Regem sinceram cum ipso amicitiam excolere, eidemque arctiore fœdere jungi cupere, quo fine & tractatus superiore anno cæptos absolvi velit. Ipsum in id semper proclivem nec antea quid omisisse ad id perficiendum, & nunc idem desiderium persistere, quo fine se mandatis instructum ad negotium id suscipiendum & perficiendum, quod legati utrinque in loco tertio congressi modo solenni tractatum firmarent. Interea Regem uti velle oblato Brandenburgici officio, quantum eodem opus sit, adornandis præliminaribus super loco & tempore congressus legatorum.* Quod si Dani culpam tamdiu interruptæ tractationis in Svecos conjiciant, dextrè ac modestè id refutaret, ac ostenderet, *eam remoram ab intempestiva Danorum objectione ortam, alias Respublicas huic tractatui admiscere cupientium, quibus circa negotia horum regnorum & inprimis circa conservandum Dominium Maris Baltici, quod fœdere potissimum spectatur, nihil juris competat. Idquod & Oweno Julo Mariæburgi, cùm de isto tractatu movisset, demonstratum sit, rationes & commoda utriusque Regni non admittere, ut Angli & Belgæ velut partes contrahentes in eo concurrant, sed quo minus honoris gratiâ & prout in fine tractatuum mos est includantur, penes Sveciam nullum dubium esse. Et Julium istum Regis sui mentem circa hoc ignorare se fassum, ac relaturum ad istum recepisse nullo hucusque responso. Inde ipsum agnovisse, ob mutata interim tempora, classemque in Mari Baltico versantem, & ferventes Elbingæ tractatus intempestivum fuisse in Dania de isto negotio agitare. Ex quo manifestum sit, ipsos Danos in culpa esse, quod tractatus vado adhæserint. De cætero incongruum esse extraneos Principes huic negotio innectere alio modo, quam quibusvis tractatibus, & ipsi Dani fœdere cum Belgis fecerint. Ac eo minus causæ esse circa nos includendos satagere, quod nuper cum istis separati tractatus sint confecti, nec constet, an ipsi id desiderent.* Ast si Dani ad tractatus accedere, abnuant, nisi Belgis dicto modo inclusis, Durellius ostenderet, si Belgæ hoc modo admittendi sint, Regi quoque necessitatem adferri Gallos, Anglos & Lusitanos invitandi, id quod moras, pluresq; difficultates generaturum sit. Et utique prius explorandum, num exteri illi hanc inclusionem affectent. Ista tamen Durellius singulari cum dexteritate insinuaret, ne Dani arguant Regem hoc negotium ultro difficultatibus implicitum ire, tum ne Belgis scrupulus injiciatur, Danisve ansa præbeatur Belgas suspicionibus agitandi, & circa jus in Mari Baltico contradictiones movendi. Quod si Dani hac difficultate omissa ad tractatus accedant, Durellius priori formulæ insisteret, ac inprimis pacta Brœmsebroënsia fundamenti loco substerneret, haut permisso, ut aliquid istis contentum in disceptationem trahatur. Quod si aliqua probabilia gravamina à Danis proferantur, puta de abusu certificationum, finibus non sat exactè rectis & similibus, ista audiret ac ad Regem referret, qui operam daturus sit, ut juxta tenorem pactorum corrigatur, si qua Dani revera læsi sint. Caput de mutuo auxilio parum Regi curæ erat, si tamen id Dani proponant & affectent, Rex id acceptari consentiebat, prout ipsi velint, terra, marive, modò id fiat reciprocè, & cum hac cautela, si necessitas urgeat, & id exposcatur. Et quia Moscus dicatur hinc inde naves conquirere in Mari Baltico adhibendas, Durellius Danorum mentem expiscaretur, quid ipsi hoc casu agere constituerint. Et quia id Moscorum consilium altius penetrare, Belgisq; ac Danis odiosum fore videatur, Durellius hoc casu uteretur ad demonstrandum, quantum periculi & incomodi in unum & alterum ex hoc negotio redundare queat, ut Danis obliq; insinuetur, quantopere ipsi in Regni sui rationes peccent, si alias nationes in partem Maris Baltici pertractum eant. Denique quia Dux Gottorpiensis sui mentionem fieri eo tractatu petierat, Durellius ex ipsius legatis ejusdem desideria exquireret, & ut illis satisfiat operam daret. Cæterum jubebatur Durellius tractatus instauratos non extrahere, sed quantum possit urgere, ut Dani perspiciant, ab ipso rem serio agi, ac ut maturè intelligat Rex, quid consilii capiendum sibi sit. Quod si Dani aliquas propositiones incongruas promant, inprimis de revocanda Hallandia, primum graviter demonstraret, quantopere extra oleas vagetur hoc postulatum, ac adversa fronte repugnet pacto Brœmsebröensi, quod Rex inviolatum servare & hoc tractatu stabilire velit, 1656.

1656. cuique tanquam solido fundamento arctior amicitia sit superstruenda. Si instare pergant, excuset id extra mandata sua esse, & se ad Regem relaturum.

Consultatio super negotio Danico

§. 87. Enimvero quanquam Rex nihil eorum omitteret, quæ ad promovendos cum Danis tractatus facerent, tamen quia multis indiciis horum infesta in Sveciam destinata pellucebant, idem senatus deliberandum „proponebat, cùm per Danorum pra„vitatem bellum cum ipsis declinari „nequeat, utrum præstet eos præve„nire, an priorem ictum excipere? „Equidem ad Dani mentem explo„randam sibi cum Electore convenisse, „ut hic velut ultro in Daniam mitte„ret, & instauratis tractatibus Danos „ab infestis consiliis diverteret. A quo „& res eò deducta sit, ut utrinque scri„pto negotiationis reassumtio decer„neretur. Sibi animum his tempori„bus fuisse, Danum irritando in pravis „consiliis haut obfirmare, sed per Ele„ctoris officium omnem ipsi suspicio„nem adimere, ac serium studium co„lendi cum ipso amicitiam testari, ne „fortè in hostilia adversus se erumpat. „Sed si Danus hisce spretis machina„tiones suas pertexere pergat, desti„natis nostris subvertendis, ac condu„ctitio milite præter solitum se firmet, „omnibus indiciis arguentibus, Sve„ciam peti, accuratè expendendum „esse, utrum præstet tantisper ipsius „molimina dissimulare, nec prius in „eundem movere, quàm primum is „ictum intulerit, an verò maturè in „eundem oculos conjicere par sit velut „proximum, & qui viscera Sveciæ in„vadere valeat, ni in tempore obviam „eatur, numque adeo expediat immo„bili Danorum pravo proposito in ar„ma erumpere, nondum ad plenam „maturitatem perductis eorum consi„liis, viresque eorundem jam maximè „coëuntes dissipare, terrisq; Danicis in„emolumentum nostri exercitus uti. „Sanè opus nunc esse ista tempestivè „discuti, quòd utut Danus post adven„tum Kleistii blandiorem induerit „vultum, idem tamen Belgicis legatis „significarit, se vindicandæ Hallandiæ, „& aliis fortè provinciis actionem in„tentaturum, quo ipso pacti Brœm„sebroënsis fundamentum convella„tur. Id porrò pro certo habendum, „Danum his tam opportunis sibi tem„poribus proposuisse bellum Sveciæ 1656. „inferre ad recuperanda quondam „amissa, & novas in eandem præten„siones formandas. Dein etsi ejusdem „consilia aliquantisper infracta sint, „ut amicum simulans vultum spem ali„quam transactionis sequestre Bran„denburgico ostendat, postquam Bel„gæ fœdus cum Svecia renovarunt, „ac Cæsar arma contra Gallos in Alsa„tiam versurus dicitur, Moscusque „consilio classis in Mari Baltico struen„dæ scrupulum injecit, tamen facile „fieri posse, ut ratihabitio fœderis „Belgici impulsu malevolorum Hagæ „circa id satagentium impediatur, eo„que ipso fundamentum nostræ spei „his temporibus vel planè subverta„tur, vel aliquandiu sine effectu ma„neat: tum & facta inter Galliam & „Hispaniam pace Cæsaris vires in nos „vertantur, ac Moscus consilia sua cir„ca Mare Balticum exuat, Danusque „magis tum proprio odio, tum alio„rum impulsu in nos irritetur, quem „constat res suas domi probè disposuis„se firmatis munitionibus, ac dome„stico, extraneoque milite coacto. Ac „metuendum esse, ne nisi isti, desti„nata sua urgere pervicaci, maturè ob„viam eamus, ejusdemque vires non„dum coalitas frangere instituamus, „antequam in provincias nostras pene„traverit, ultro viam ipsi ad subver„tendum statum nostrum aut corrigi „nescia confusione involvendum, mu„nire videamur. Hisce probè expensis senatus censebat *omnia quidem quantum datur ad vim repellendam paranda, non ante tamen in arma erumpendum, quàm Danus prior vim intulerit, ut istius injuria toti orbi eo fiat conspectior.*

Regis circa Danicos tractatus considerationes.

§. 88. Circa tractatus porrò cum Danis instaurandos Regi quidem id adparebat, Danos nosse cupere, quid ipsis à se expectandum foret, quod & nunc & antea admissa non pauca sint, quæ ipsorum conscientia dictante pro infractione pacis haberi queant, eoque ipso Hallandiam vi pactorum commissam, aut alia via earum injuriarum ultionem sumi posse, quo nomine & à fœdere non alieni sint. Quod si & hoc rerum statu in turbido piscari, & per tractatus Hallandiam recuperare queant, inprimis rebus Svecicis in Polonia sinistrè cedentibus, insignis id fortunæ juxta ac dexteritatis specimen habituri erant. Perspicere quoque Danum, in Bel-

1656. in Belgis propter intestina mala, discordiam & lenta consilia non multum fiduciæ collocari posse, & haut temerè cum Anglis eosdem collidi velle, quibuscum tamen serius ocyus ad manus sit perveniendum. Displicere quoque tractatum Elbingensem ipsis insciis & invitis eousque promovisse, cui alia ratione, quam factum est, se inclusum iri putaverant. Quanquam autem acta priorum temporum, & inprimis quæ circa hunc tractatum frustra agitata sunt, causam dubitandi præbeant de Danorum in fœdus hoc inclinatione, consultum tamen videri circa idem nihil intentatum relinquere. Nam Rege hoc fœdus abnuente, Danos tamen congressum Commissariorum in limite regnorum postulaturos, probabile erat, quod hoc tempore incerto belli Polonici exitu aleam haut temerè jacturi, eoque Svecis utique reconciliari velle viderentur. Quanquam etiam fieri posset, ut quo arctius fœdus stringitur, eo citius à parte Danorum abrumpatur, se tamen in præsens suspicionibus è Dania urgentibus liberandum, & hoc rerum statu milite indigena adversus Polonos aut Moscos interim usurum, Svecia tantisper à latere Danico tuta. Quod si Danis fœdus cordi non sit, & ipse quoque id refugiat, Belgas eo magis à Svecia aversos, Danis innexum iri. Tum & Danum ansam inde arrepturum Electorem sibi Belgisque sociandi, si fœdus, cui conciliando ipse operatur, à se repudiari videat. Etsi expedire videbatur adversus Kleistium studium in fœdus istud aut spem haut minis ostendere, sed semper aliquid rationum dubitandi admiscere, num Danis res cordi sit. De cætero manifestum esse diffidentiam inter Svecos Danosque Anglis ac Belgis occasionem præbere utrosque juxta despiciendi, legesque iisdem in Mari Baltico præscribendi, ac utrosque sibi mutuo inutilium impensarum causam esse, dum ingenti armorum adparatu terra marique sibi imminent, nullo alio fructu, quam ut mutuo vires suas atterant.

Tractatus cum Danis reassumitur. 17. Nov. §.89. Enimverò post reditum Kleistii instauratus cum Danis tractatus statim exiguam spem boni successus promittebat. Nam mox concluso cum Belgis pacto Elbingensi, Dani apud legatos Belgicos Hafniæ omnem lapidem movebant, ut istius ratificatio inhiberetur, prompto cumprimis Beuningio, qui haut prius desiturus erat omnia miscere, quam Svecos Borussia exclusisset. Id quod ope Amstelodamensium effecturum se sperabat, apud quos autoritate multum pollebat. Ac in prætextum sufficere putabat, quod Gedanenses inclusione sui in eum tractatum non adquiescerent. Qui & gaudebat quadrimestre spatium ratificationi interpositum, sat laxum negotio turbando. Idemque Danos urgebat, ne amicitiam cum Svecis firmarent, minatus vim se oppositurum, si fœdus istud perficiundum adpareat. Unde & cum Durellius super continuandis tractatibus moveret, Dani id statim Belgicis legatis significabant, ostentando candori, velut ipsis insciis nihil suscepturi, an ut illos ad inhibendam pacti Elbingensis ratihabitionem urgerent minati, hoc ni fiat, cum Svecis sibi transigendum. Sed & altius penetrare videbantur verba quæ Daniæ Rex in declaratione sua, qua instaurationem tractatus acceptabat, posuerat: *etsi tempora interim non parum mutata sint, se tamen tractatus non recusaturum, ut his temporibus adaptentur, ac ut omnia è medio removeantur, quæ amicitiæ & mutuæ confidentiæ obstare videantur.* Sed nec Durellius id sibi studium in Kleistio in Sveciæ res reperire videbatur, quod antea fuerat, eoque & ipse tectius cum illo agere instituit. Præsertim postquam intelligebat, eundem nomine Electoris à Rege Daniæ petere, legatis suis Gedani injungeret eo conniti, ut Electori jus supremum in Borussiam salvum persistat, vasalli nexu abolito in eum casum, si Sveciæ Rex Borussia cederet. Id quod & ipsi annuebatur. Et constabat Danos circa divellendum à Rege Electorem satagere, oblato suo fœdere pro ipsius defensione adversus quoscunque. Porro cupiebant Dani, ut Kleistius in antecessum Durellii procuratorium inspiceret, id quod citra scrupulum hic admittebat. Ejus argumentum iste notatum Gerstorfio communicabat, qui ad vocabula *reassumere* & *perficere* hærebat, causatus tempora nunc mutata, ita ut si anno sequente classis Belgica revertat, id à se prohiberi nequeat ob fœdus *guaranticum* super conservatione urbis 1656.

1656. urbis Gedanensis, & quæ inde pendet Borussiæ cum Belgis initum. Qui scrupulus hautquaquam conveniebat cum declaratione Daniæ Regis Kleistio data, nec cum spe, quam iste huic fecerat, & de qua idem ad Carolum Gustavum retulerat. Ostendebat quoque Kleistius, sibi injunctum nomine Electoris monere, ut ne Principibus aliis ad Mare Balticum colentibus vetitum sit classes eo in mari habere. Inde Kleistius monente Durellio postulabat, ut si eadem ipsis, quæ Sveciæ Regi circa instaurandos tractatus mens sedeat, Commissarios secum acturos constituerent. Ad quæ Cancellarius Daniæ respondebat, Durellium sat frigide de procuratorio suo apud ipsum movisse ac credidisse novis eundem fiduciariis literis instructum, sed & sine dubio mandata ipsius valde esse circumscripta. Ita à Danis remora negotiationi injecta, quod magis jam occasionem maturescere crederent, invadendæ Sveciæ ac provinciis aliquot recuperandis. Unde & ad undecimum diem Decembris senatores & Equester Ordo à Rege Daniæ convocabantur ad ultroneum tributum militare conferendum delectusque instituendos.

Dani super procuratorio Durellii scrupulum movent. 30 Nov.

§. 90. Dani dehinc formulam novi procuratorii, quale à Durellio exigebant, per Kleistium huic exhibebant, ejusque sententiam super eo cognoscere cupiebant. Is reponebat, satis constare Kleistio, aliud sibi quam protulerit, procuratorium non esse. Unde nosse cupere, num ad hoc procuratorium cum ipsi tractare velint, an vero utique novum à se exhiberi pertendant? Equidem illud utriusque Regis declarationi, ac ipsius Kleistii ad Carolum Gustavum factæ relationi superstructum. Ac de illis, quæ nunc super adaptatione ad præsens tempus moveant Dani, prius fuisse significandum, præsertim cum iidem heic loci institerint, ut procuratorium sibi huc mittatur. Denique exquireret Kleistius, quid per adaptationem ad præsentia tempora Dani intelligant, & quænam illa sint, quæ amicitiæ utriusque Regis obstent? Quo facto ipse mandata sua inspecturus sit, num tractatus suscipere possit, an ad Regem referre necessum habeat. Ad quæ Daniæ Rex declarabat: Quoniam ipse Durellii procuratorium ita circumscriptum videat, ut eo fundamento tractatus suscipi nequeat, aliud se procuratorium desiderare, simile illi, cujus formula tradita sit, vel aliud laxioribus verbis conceptum. Reliqua in ipso tractatu significanda. Quanquam autem Dani sat frigide circa istos tractatus agerent, Durellio tamen visum istos sedulo urgere, ut eorundem mentem circa adaptationem istam & gravamina eliceret, tum ut ostenderet, à Rege suo rem serio agi, num forte à perversis consiliis isti revocari possent. Etsi revera spes boni successus indies minuebat, ipso Kleistio judicante, Danos tam idoneam occasionem haut neglecturos. Et Rosenwingius legatus Gedani Danicus in mandatis habebat, omni modo pacem inter Svecos & Polonos impedire, etiam spe hisce facta, Danos in partem belli venturos. Paria & in Cæsaris aula agitabantur, simul cum Belgis super arctissimo fœdere tractabatur. Ac jam exercitus parabatur duodecim peditum octo equitum millibus constans. Urgente dehinc Durellio Rex & Senatus per Cancellarium id responsi dabant: se super ipsius procuratorio tractatus suscipere non posse, & quia tractatus heic loci cæpti sint, idque utriusque Regis declaratio exprimat, velle Regem eosdem Hafniæ perfici & concludi. Cui autem fundamento tractatus superstruendus sit, ipse Durellius expendere jubebatur, temporibus tantopere mutatis, & fœdere cum Belgis interposito, qui quo minus denuo cum classe veniant, prohiberi haut queant. Sed & non latere ipsum, quid querelarum super vectigalibus heic moveatur. Ita dum novum procuratorium amplissima forma citra exceptionem exigunt, destinata sua utcunque tegebant, donec occasio plene maturesceret.

Rosenwing. *22. Dec.*

Regis super hac re declaratio. 16. Dec.

§. 91. Durellio cum primum super isto Danorum scrupulo ad Regem retulisset, hic responderat: Probari à se responsum, quod ipse Danis dederit super postulato ab hisce novo procuratorio, novisque fidei faciendæ literis. Nam neque se primum ad Danos misisse, nec novam ipsi commissionem injunxisse, multo minus aliam eidem dignationem circumponere voluisse,

1656. voluisse, quam hactenus gesserit. Nec sibi consultum videri legationem in Daniam mittere ei negotio perficiundo. Ac rebus sic stantibus illi velut ordinario in Dania Residenti per priores fiduciarias literas sat autoritatis ad tractandum esse, ac eundem novo procuratorio munitum ad suspensam hucusq; negotiationem continuandam. Quod Dani novum procuratorium ad formulam traditam exposcant, verosimile videri illos aliquid eo obtentu quærere, vel ut negotium extrahant, vel ut destinata sua, quæ parturiunt, per id expromant. Unde sicuti Kleistio recte demonstraverit, Danorum institutum non quadrare declarationi per Danum sibi datæ, & ejusdem apud se factæ relationi: ita se credere procuratorium sat idoneum esse, & cui tractatus tuto inniti queat. Sed quod Dani jactent, tempora mutata esse, ac inprimis dum tractatus noster quiescit, inter Danos & Belgas fœdus guaranticum conclusum conservando pristino Gedani & Borussiæ statui, eoque se impedire non posse Belgas, si proximo anno classem in Mare Balticum mittere velint, caute heic procedere jubebatur, cum ea præcipua pars tractatuum sit. Et quidem, quæ circa fœdus guaranticum hactenus acta sint, classemque Belgicam, quantum liceret, ne tangeret, aut saltem eo nomine offensam ne ostenderet. Sed in universum Danis & Kleistio ac pro re nata etiam Belgicis legatis demonstrare studeret, Belgarum institutum de classe in proximum annum iterum Mari Baltico immittenda Daniæ juxta ac Belgio nil utilitatis, sed potius superfluos sumtus pariturum, id quod exemplo hujus anni pateat. Quæ usque adeo nihil ad securitatem navigationis & commerciorum contulerit, ut potius Gedanensibus animos addiderit ad exercendam piraticam, & variis injuriis insultandos tam Svecicos cives quam alios. Peculiariter autem legatis Belgicis ostenderet: Fœdus recens Elbingæ cum ipsorum Republica conclusum plus causæ illis præbere, ut commodis Sveciæ favere, quam ut obsistere iisdem debeant. Gedanenses cum utrinque renovato fœderi includerentur, spe piraticam exercendi eam inclusionem rejecisse, eoque beneficio per Belgas oblato indignos se reddidisse, quibus & spes concepta sit continuato piraticæ exercitio rem quærendi. Ad Gedanensium insolentiam compescendam non opus esse classe istorum portui admota, sed aliam viam suppetere ipsis haut ignotam, quæ hactenus adhibita non sit in gratiam civium Evangelicis sacris addictorum. Id quod ipse per legatos Belgicos Gedanensibus denuntiarit, & nunc responsum expectet. Kleistio autem demonstraret, Electorem vi fœderis Mariæburgensis obligari ad assistendum Regi, si quis in Pomerellia, ac circa Gedanum invadere ipsum velit. Quin nupero fœdere Labiaviæ concluso Electorem teneri in tractatibus cum Polonis insistere, nec prius pacem inire, quam Rex Borussia, Pomerellia aliisque partibus potiatur. Quibus rationibus eo fine apud Kleistium uteretur, ut idem permoveatur ad operam apud Danos navandam, ne ulterius pro Gedanensium commodis se obtrudant, quos nemo sit qui lædat, & qui benigne in se facta haut æstiment. Tum & multum ad pacem cum Polonis facturum, si nemo inveniatur, qui Gedanenses præter necessitatem suffulciat. Quod Kleistius ostenderit, se apud Danos acturum, ut aliis quoque Maris Baltici accolis Principibus integrum sit classem alere, id ab ipso per errorem citra mandatum jactari. Equidem nupero tractatu Labiaviensi ab Electore postulatum, ut classem sibi in Mari Baltico habere liceat cum suo successorumque Sveciæ Regum consensu. Sed id à se repudiatum, & articulum illum sepositum, demonstrato. Electorem jam supremo Borussiæ Imperio potitum in locum Regis & Reip. Poloniæ suo in territorio succedere, cui uti nunquam jus fuerit classem in Mari Baltico habendi, & si quando naves bellicæ ab ipso prodire ausæ sint, à Regibus Borealibus impeditum fuisse. Ita Electorem non plus accipere posse, quam Poloni habuerint, & si ulterius niti velit, idem quod Polonis contigit, expectandum ipsi esse. Eoque si Kleistius talia deinceps movere pergat, eum ut desistat moneat. Sed si serio rem agat, ac id ab Electore sibi injunctum pertendat, modeste insinuaret, 1656.

1656. eam prætensionem absurdam esse, ac à se in sinistram partem acceptum iri. Scripserat quoque Durellius „ Danos nunc super dominio Maris Baltici nolle in tractatibus tangere, cum tamen formulæ superiore anno conceptæ ipsi inservissent, ne cui Principum aut Rerump. Mare Balticum accolentium in idem ulla autoritas concedatur, præterquam Sveciæ & Daniæ Regibus. Unde jam merito considerandum, quid causæ in præsens Danos permoveat ad id iterum omittendum. Equidem spem esse Danos non magis Svecorum quam hos istorum jus in dubium revocare velle. Belgas quoq; anno 1640 tertio fœderis articulo dominium Maris Baltici agnovisse velut jus quod Sveciæ citra controversiam competat, & cui ipsi derogare nolint. Igitur si Durellius animadvertat, Danos istud caput velut primarium in fœdere in Gedanensium gratiam admittere nolle, protinus ad Regem & Senatum referret. Quod si & Dani nolint propositum fœdus absolvere, sed salvo per omnia pacto anno 1645. inito declarationem edere velint, qua omnia illa aboleantur, quæ utrinq; adversus idem hactenus patrata argui queant, non displicebat Regi à Durellio ejusmodi declarationem ibi concipi, ut tamen priora pacta sarta tecta persistant, nec quidquam illis contentum in controversiam vocetur. Et ut ea declaratio utrinque probata ab utriusque Regis Commissariis in limite solenniter promulgetur. Quod si autem sentiat, Danos aliquas prætensiones pactis Bræmsebroënsibus adversas expromtum ire, inprimis super recuperandis provinciis tunc amissis, masculo responso, & quale postulati absurditas requirat, eisdem occurreret.

Idem negotium is ad Senatum refert.

§. 92. Eo super negotio ad Senatum Rex referebat : „ Ex actis circa „instaurandos Hafniæ tractatus, & „ex iis quæ in Belgio contigerunt, „perspici posse, Danos negotium extractum ire, obtentu procuratorii „Durellio dati velut imperfecti, & „proposita nova procuratorii formula, qua ab articulis antea utrinq; con„ceptis & prope absolutis discedant, „verbaque inserant de insigni rerum „mutatione, & ut tractatus hisce tem„poribus adaptetur. Quanquam au„tem prius procuratorium ita for„matum fuerit, ut in eo nihil deside„rari queat eorum, quæ ad autorita„tem Durellio circumponendam re„quirantur, ancipitem tamen adhuc „se hærere, an non Danis gratificari „debeat procuratorio ea forma con„cepto, quam ipsi desiderant, si spes „sit, eo removeri posse obstacula, „quæ felicem successum tractatus „impedire queant. Sed quia metus „sit, ne Dani aliud hoc obtentu quæ„rant, ac magis successus rerum Po„lonicarum speculari, quam sinceram „intentionem fœdus cum Svecia jun„gendi testari velint, inprimis quia di„cuntur id spectare, ut aliquam Sveciæ „provinciam subtrahant, pacemq; Po„lonicam impediant, igitur se quidem „necessarium judicasse Durellio in o„mnem eventum procuratorium mit„tere ampla forma conceptum, quod „tamen tamdiu secum retineret, „quoad Senatus sententiam Holmia in„telligeret. Sibi quippe satius visum, „si Danis non placeat fœdus perfice„re, negotiationem ad procuratorium „adhærescere, quam ad aliud quid, „quod in cursu tractatuum incedere „queat, simul Durellio imperare, ut „post incassum tentata omnia citra „offensam Hafnia discedat, rejecto „tam fœdere quam gravaminum & „controversiarum decisione ad con„gressum in finibus, prout mos & pa„cta horum Regnorum ferunt. Interim Durellius jubebatur de accepto novo procuratorio haut significare, sed Senatus sententiam prius expectare, ad eamque se componere. Cæterum & bono animo Senatum Rex esse jubebat, velut sat negotii Danis daturus si in bellum res erumpat. Simul Volcmannus Wismariæ præfectus intentus agere, & ab insidiis sibi cavere jubebatur. In Pomeraniam Wrangelius mittebatur ei provinciæ observandæ. Et quia metus erat, ne Dani cum Stralsundensibus clandestini quid miscerent, Rex Gerhardo Reenschildio injungebat, ut de gratia sua in eam urbem testaretur, eandemq; in officio conservaret, ne quid sibi forte eo loco adversi surgat. Sub finem anni id Dani specimẽ animi sui in Svecos exhibebant, ut Gedanenses monerent, venire navem Belgicam, quæ pulverem pyriũ in Pillaviam vectura sit. Qui & myoparonibus suis portu egressi deprehẽso nauta pulve-

Volckmann.

Reenschild.

1656.

1656. pulverem ademerunt, eumq; cum reliquis mercibus Pillaviam dimiserunt.

Belgarum in Svecos machinationes.

§. 93. Circa isthoc bellum id cum primis Belgas Fœderatos anxios tenebat, ne Sveci Borussia potiti navigationi ipsorum ad ejus portus, quæ fundamentum commerciorum apud eosdem habetur, immedicabilem plagam inferrent, intensis pro lubitu vectigalibus, uti Rigæ nuper factum erat, aut ad exemplum Anglorum non nisi propriis deinceps navibus merces ibi provenientes exportare instituerent. Unde & ipsi Svecis hostes hinc inde excitare studebant, Amstelodamensium præcipue acerbitate eminente, & à Cæsare aliisque in Svecos stimulabantur. Neoportio ejus Reip. in Anglia Legato in mandatis datum, fœdus fabricari cum Cromvello ad defensionem commerciorum Maris Baltici, sed qui ambiguis responsis differebatur. Brandenburgicum ingentibus pecuniæ summis sublevaturi fuerant sustinendo adversus Svecos bello, etsi, quod Belgæ iniquis admodum pignoribus caveri sibi vellent, solutio extracta fuerit, quoad Electori cum Rege conveniret, Belgis valde indignantibus, se inconsultis id factum, eaque transactione magnam consiliorum telam adversus Svecos abruptam. Contra istorum animos utcunque placare nitebatur Haraldus Appelbomius sub initium anni libello oblato, ubi inter alia memorabat, *dudum rem inter Regem & Electorem componendam fuisse, ni remora injecta foret per vicinos quosdam quietem tam hujus Reipublicæ, quàm Electoris turbare studentes.* Quæ verba suspicione istos perstrinxerant, ut per Deputatos ab ipso exquirerent, quinam isti vicini forent & quam viam turbarum movendarum inire instituerent, quò maturè istorum conatibus obviam iri queat. Sed qui laxiore responso captiosam quæstionem eludebat. Ast Belgæ libellorum ejusmodi securi magno studio legationem in Daniam parabant, cujus caput erat Conradus Beuningius, vir acerrimus, Svecisque infestissimus, cui præcipuum negotium fuit Danum arctissimè suis rationibus innectere, eumque Svecis immittere progressibus horum disturbandis. Tum & classis quadraginta octo navium bellicarum instruebatur, in Mare Balticum navigatura conservandæ & firmandæ urbi Gedanensi, ac ut pondus adderet tractatibus, quos missa legatione cum Rege susceptum ibant, tum præcipuè ut prohiberent, ne Rex capta è vectigalibus Borussicis pecunia bellum alere posset, uti Gustavus Adolfus fecerat. Nam judicabant, Svecica arma argento destituta brevi ultro collapsura, haut ignari, quanta istius penuria Rex premeretur. Eam in classem tres florenorum milliones insumti, quæ impensa eo promtius fiebat, quòd in Belgio Magistratus urbium ex adparatu classium lucrum soleant capere, quod cùm in militia terrestri secus sit, ideo ad hanc augendam segnius ibi acceditur. Appelbomio ejus classis missioni intercedenti responsum, eandem nullius offensam sed solam commerciorum tutelam spectare. 1656.

Legatio Belgarum ad Regem.

§. 94. Nec eò secius legatio ad Regem destinabatur, verbo ut gratulatione de victoriis & nato filio defungeretur, tum officium inter ipsum ac Joannem Casimirum Regem modestè offerret. Cæterum secreta causa erat, res Svecorum in Borussia, statumque urbis Gedanensis penitius speculari, tum suscepto novo tractatu vim priorum fœderum, quæ præcipuè adversus Daniam directa erant, eludere, quo haut ratihabito credebant facultatem sibi datam cuicunque adversus ipsos Svecos auxilia ferendi. Eam legationem obibant Govertus Slingelandus, Fridericus Dorpius, Petrus Hubertus, Joannes Isbrantius. Isti cùm Stetino terrestri itinere in Borussiam tenderent, Lauvenburgi Cassubiæ oppido à præfecto præsidii Svecici longius progredi vetabantur, quòd sibi ab Erico Oxenstierna disertè interdictum esset, ne quenquam illac transire permitteret. Adversus id præfecti ausum etsi acriter protestarentur legati, velut jure gentium violato, is tamen belli magis quàm jurium callidus interpretari mandata sua non sustinebat & rem per cursores expeditos ad Oxenstiernam Mariæburgum referebat. Qui statim literis ad legatos scriptis factum excusabat, ac ut omisso Gedano iter Elbingam rectà ingrederentur rogabat, oblato milite, qui eos deduceret. Sed legati eum honorem deprecati mandata sibi sua sequenda excusabant, ac rectà Gedanum tendebant. Ea legatorum detentio Hagæ sinistris rumoribus differebatur.

Slingeland. Dorp.

Lauenburg

Eo sistitur. 14. April.

 deerant

1656. Nec deerant tamen qui meminissent anno 1627. Belgarum legatis, cum navibus recta Gedanum ire instituerent, id à Rege Gustavo Adolfo haut permissum. Et ipsos Belgas durante bello Hispanico nulli legato per ditiones suas ad hostem transire permisisse citra literas tuti itineris à se datas. Fuisse quoque speciem contumeliæ prius adire civitatem alterius partis, quam Regem, ad quem præcipue missi erant. Literas quoque ipsorum fiduciarias nec oblatas nec lectas, eoque ipsos nondum pro legatis agnitos & receptos. In consessu Ordinum Generalium initio decernebatur, graves eo nomine literas ad Regem scribendas, & præfectum Lauenburgicum ad supplicium deposcendum, urgentibus præcipue Amstelodamensibus. Sed post cum eos ita honorificè receptos cognitum foret, in legatorum arbitrio relictum, conqueri ea de re apud Regem vellent, an minus, qui id planè dissimulandum duxere. Quanquam autem eorum legatorum mandata sat moderata essent, haut ideo tamen apud Belgas livor in Svecos subinde erumpere cessabat, inprimis cùm de morte Regis & clade exercitus falsi rumores spargerentur, quos velut rem lætissimam ut Cromvello communicaret Neoportius, non sine trepidatione audiri postulaverat, post non mediocri rubore suffusus, cùm malignitatem animi frustra apricatum se sentiret. Tum & super Electore Brandenburgico Svecicis partibus iterum abstrahendo satagebatur, cui uti necessitas obtendebatur, facti cum Rege fœderis, ita & eandem obtentui fore à Svecis discedere cupienti. Sed & non suis solùm civibus interdicebant, ne ad portus accederent, ubi Sveci vectigal capiebant, sed & alios eodem accedere prohibituri erant, quòd judicarent modò hoc anno impedire possint, ne pecuniam è vectigalibus Borussicis Rex caperet, arma ipsius in Polonia ultro pessum itura. Iidem & Appelbomii querelas ob interceptam à societate Indica Occidentali Novam Sveciam surda aure transmittebant, quòd plus negotiorum Regi incumbere nossent, quàm ut curas suas in Americam transmittere vacaret. Inter quæ classis Belgica sub Jacobo Wassenario Opdamo versus Oresundam vela faciebat, contra quam Dani Hagæ dicis causa protestationem interposuerant, sed quibus responsum, mandata jam eò nomine emissa, quæ revocari nequeant, ne timore agitari videantur. Opdami mandata huc fere redibant, ut ex judicio Regis Daniæ rem gereret. Porrò legati Belgici initio de concilianda inter bellantes Reges pace levi duntaxat brachio movebant, pro urbe Gedanensi acrius connixi, ne quid molestiæ isti inferretur, & ut vectigalia ad antiquum modum redigerentur. Iis responsum, Regem Gedanensibus obtulisse, ut idoneis & honestis conditionibus neutrarum esse partium possent, sed illos hostilia induere maluisse. Unde vitio verti eidem non posse, si omnes nunc vires adhibeat terra marique claudendæ urbi. Et Belgis per pacta anno 1640. inita fas non esse, isti auxilii quid ferre. Eadem per Appelbomium Rex Ordinibus Generalibus ingerebat, quomodo sibi necessitas allata sit Gedanenses terra marique invadendi. Ei responsum: cùm Sveci anno 1652. ab ipsis solicitarentur ad auxilia adversus Anglos ex fœdere ferenda, istos abnuisse, & contra mercibus bellicis in Angliam advectis hostes suos sublevasse. Unde cùm à Svecis id fœdus primò violatum sit, se quoque eodem non amplius stringi. Ac fas sibi esse Gedanensibus assistere, tum vi fœderis Hanseatici, tum quòd ea urbs pactis inter Svecos & Danos inclusa sit, quod præstandum sibi incumbat. Si quando Appelbomius rei Evangelicæ mentionem injiceret, quæ isto agendi modo detrimentum captura sit, Belgæ id cum irrisu rejiciebant, cavillati, rem suam Evangelicam in commerciis & tumore loculorum sitam. Ac satius istis visum Opdamo injungere, ut è freto in Mare Balticum penetret, & anchoris ad littus Gedanense jactis prohibeat, ne urbs obsidio prematur, neu commercia ad eam inhibeantur. Tum ut militem eidem immittat, præsidii firmandi causa. Addebatur, ut Brandenburgicum permoveret, quò is suo duntaxat milite Pillaviam & Memelam custodiat, & vectigalia ne intendat, utique junctis secum consiliis commerciorum securitatem tueri velit. Nam ut eos saltem portus liberos haberent, curæ erat, quòd Haupto à Sve-

Wassenaer Opdam.

1656. à Svecis infesso per solos Gedanenses commercia pro lubitu temporare non possent. Simul Moscus ad invadendam Rigam & Revaliam, Danus ad suscipiendam Gedani defensionem incitabantur, promissa indemnitate, si quid eo nomine ipsi intentaretur. Audaciam addebat, quod Cromvellum sese haut moturum nossent, id quod certum indicium timoris atque exhaustarum planè virium habebatur. Cum Gedanensibus inde convenere, quòd omnibus viribus prohibere velint, ne eorum urbs in Svecorum ditionem redigatur, stipulati vicissim, ne Belgis plus ibi oneris, quàm civibus imponatur, neu vectigalia augeantur, nec migraturi iniquis exactionibus emungantur. Legatis quoque in Dania injunctum, conclusionem fœderis pro commerciorum conservatione, ac mutua evictione properare, & cum Rege agere, ut si opus sit classis in Dania hibernare possit.

Tractatio cum Legatis Belgicis suscipitur. §. 95. Nec minus interea à Rege cum Belgarum legatis velut amicis tractatio suscipiebatur. Ac officium quidem conciliandæ paci, quod offerebant, ab isto hoc colore eludebatur, quòd de inclinatione Joannis Casimiri in pacem non constaret, & quo alii quoque sequestres tunc excitandi forent, magnam negotio remoram daturi: Unde satius videri, si res ferat, citra sequestres cum Polonis agere. Sed circa alium tractatum à Belgis propositum Rex Commissariis suis Erico Oxenstiernæ, Stenoni Bielkio & Gustavo Banerio Caroli F. id mandatum dabat. *23. Jun.* Quia Belgæ aliquot abhinc annis à postremo fœdere discesserint, aliisque se innexuerint, nec constet, an quæ à Legatis jactatur sincera amicitia, cordi ipsis sit, quos tamen conciliatos hoc tempore haberi cupiat, igitur solidè rem tractarent, ac dextrè declinarent, quæ offensam & diffidia parere idonea sint. Et quia hæc tractatio duabus partibus constare debeat, prioris pacti discussione, & novi formatione, paterentur Belgas primam propositionem edere, ut eorum destinata perspici queant. Et quanquam Belgæ multis partibus à fœdere anni 1645. discesserint, id tamen pro fundamento & norma admittendum esse. Ubi demonstrarent, id fœdus propriè Daniam spectare, & sub conservatione jurium quorumcunque etiam continere statuta, quæ Reges Sveciæ in suis ditionibus circa vectigalia condiderint, prout & Christina Regina ea sibi disertè reservarit. Qui autem jure suo utatur, injuriam non facere: ac Belgas in suis provinciis multa nova onera introduxisse. Circa novum fœdus explorarent, quid ipsos ad id quærendum moveat, & quid querelarum illis sit, ac an non alia ratione quàm per fœdus consuli illis queat. Sveciæ commoda heic in eo verti, ut fœdus cum Anglia non imminuatur, ut novum fœdus non videatur dirigi contra Daniam, sed laxioribus verbis concipiatur, ut tamen reipsa idem cum priore sit, utque Regi jus suum circa vectigalia illibatum persistat. Quod si Belgæ isthæc impugnare instituant, ipsi dextrè tractatus in autumnum ducerent, quò periculum ab eorum classe imminens declinetur. Sed si quæ proponunt, cum rationibus Sveciæ congruant, ad ipsum referrent. Et quia negotiatio statim initio ad Gedanensem causam adhæsura videbatur, ei urbi indulgendum, ut neutrarum partium hoc in bello esset, Belgæ contra de candore suo prolixè testari, & classem suam non spectare ad damnum Sveciæ inferendum, sed ut navigationi suorum caveat. Ac solitum quondam dicere Axelium Oxenstiernam, *frigere posse amicitiam inter Svecos Belgasque, vultusque in torvitatem componi, sed seriò in Bellum prorumpi invicem non posse.* Ac sequestres quidem se declinari nullo offensæ sensu acceptabant. Sed procedente negotiatione quinq; capita scripto concepta potissimum urgebant.

Circa Belgarum proposita considerationes. §. 96. Circa ista capita Erico Oxenstiernæ ita videbatur. Primò ne nova vectigalia alienis in portubus instituantur, Belgas impedire velle, ne Rex è portu Gedanensi fructum capiat, nec ibi, aut in Pillavia aliisque ad Mare Balticum portubus novum vectigal exigere queat. Tertiò & quartò, dum æqualitatem inter Svecicos & Belgarum cives servari postulant, Svecicam nationem navigatione & commerciis planè excludi, maximo cum detrimento Regis gentisque Suecanæ. Primo obtento per Borussiam parta fere infructuosa reddi. Reliquis ipsos velut nervos Sveciæ præscindi,

1656. ejusque incrementa intercipi, quibus promovendis per priores Reges non sine magna horum gloria, Regnique ac civium emolumento enixe elaboratum sit. Quo ipso Belgas Sveciæ opes suæ libidini plane subjecturos. Si tamen præsens Regis ac Belgarum status respiciatur, intempestivum esse horum postulata abruptè repudiare, damnosum, eadem annuere. Regem bello potentibus cum hostibus implicitum hærere infidos ipsi vicinos, segnes amicos, quos inter Angli numerandi, qui auxilii parum polliceantur, & ipsi gravi bello distineantur. Belgas contra pace, opibus, viribus maritimis florere, à Sveciæ inimicis ac malevolis stimulari: ac ubi in arma eruperint non solum qui in præsens sunt hostes firmaturos, sed & novos excitaturos. Præterea classem istorum eo jam loci stationem cepisse, quem præcipua tractatuum pars spectet. Ea rerum facie in diversas partes cogitationes distrahi. Tam multis hostibus implicitos rationis non esse plures in se irritare, si ullo modo declinari queant. In aperto esse, Belgarum in præsens consilia spiritu Hispanico temperari, quæ præterquam, quod Sveciæ noceant, viam proprio exitio muniant alienatis omnibus amicis, qui eandem quondam adversus Hispanos fulserunt, Gallis, Anglis, Svecis. Nec eo minus Sveciæ rationes in eo verti, ut si ullo modo fieri queat, istorum offensa sedetur, iisdemque conciliatis Hispanorum & Austriacorum consilia eludantur, & concordes retineantur partes, quæ hactenus junctis viribus istorum potentiam librarunt. Præterquam quod Sveciæ respiciendus sit Danus, qui hac occasione abusurus sit ad expromenda in Sveciam congenita odia, ac præcipuam causam præbuerit turbarum à Belgis in Mari Baltico motarum, cum tamen ob communes rationes circa maris ejus dominium istas potius impedire, quam permovere debuerit. Cui, dum veterem inter Svecos Belgasque amicitiam diffutum it, consilium fuerit amico Sveciam privare, & machinationes suas exserere, eoque commodiorem viam non esse istum ulciscendi, quam si res paulatim ad sua principia revocetur. Equidem inter tam repugnantia invicem consilia arduum esse remedia invenire, quibus id obtineri queat. Haut 1656. ideo tamen negligenda, quæ ullam adhuc spem ostendant Belgas duplici via parta Regi in Borussia destructum ire, dum vel immunitatem vectigalium sibi stipulari cupiunt in omnibus portubus Regi non subjectis, vel inclusioni civitatis Gedanensis insistunt, qua eam in libertatem collocare instituunt à nemine dependentem. Sed quia Regis rationes non permittunt istis abruptè negatis illos magis irritare, non omnem eorundem obtinendorũ spem esse adimendam. Ac licet vectigalis maritimi exactio aliquantisper suspendi possit, quoad à Belgica classe nullus amplius metus sit: id tamen cavendum, ne Regi expressè adimatur facultas vectigal in Vistula ac suo territorio exigendi, quo ipso urbem ad obsequium Regis aliquando compelli posse. Circa statum autem urbis uti haut expediebat plenam ipsi libertatem concedere, velut perpetuam rixandi materiam præbituram illi, qui deinceps Borussiam possessurus sit, ita eò facilius id declinari posse, quòd ipsi Gedanenses ad tractatus mittere abnuerint. Sed si Belgis suffecerit urbem sub finem tractatus includi, id saltem obtentum iri, ut eadem hostilibus deinceps adversus Svecos abstineat. Rex contra optabat eos tractatus ad finem quamprimum deduci, & quæ obtineri nequeant, cedenda demum esse. Gedanensibus si velint neutrum statum indulgendum hac lege, ut durante bello nomine prædiorum suorum tributa exsolvant, & illius tractatus legibus adstringantur, qui deinceps cum Polonis ineundus sit. Cæterum quia ab Hispanis, Austriacis ac Danis infesta consilia in Svecos cudi constet, utique expedire, ut cum Belgis concludatur etiam durioribus conditionibus, & quæ in præsens servari nequeant, omittenda, quo Belgæ à reliquorum malevolorum consiliis separentur. Nam quæ ob præsentium temporum iniquitatem cum aliquo detrimento indulgenda sint, in posterum corrigendi occasionem non defore.

§. 97. Præcipuam difficultatem illi tractatui conciliabat inclusio urbis Gedanensis, & æqualitas vectigalium, quam Belgæ cum Sveciæ civibus pertendebant. Ac Gedanenses quidem

Ejus tractatus difficultates. 1. Aug.

ut ad

1656. ut ad acceptandam inclusionem moverent, Slingelandus & Hubertus in urbem excurrebant. Quibus isti responderunt: se anno superiore, cùm Poloniæ res conclamatæ viderentur, oblatum à Svecis medium statum repudiasse, etiam salva fide in Principem & conjunctim cum regno Poloniæ. Eandem sibi nunc mentem fixam sedere. Sed & præter fidem salutis quoque suæ rationes in eo verti, ut à Polonia ne separentur propter commercia & Vistulæ fluminis opportunitatem. Esse quoque sibi in Comitiis Polonicis *votum dissensivum*, nec invitos ullis vectigalibus & tributis onerari posse. Unde nihil se facturos, quod aliquam connexionem cum Svecia redoleat, aut quo aliquid fidei adversus Joannem Casimirum decedat. Præsertim cùm & nulla nunc necessitas urgeat, Polonorum armis resurgentibus, Svecorum langventibus. Nec inclusionem qualemcunque stare posse cum fide, qua ipsi regno Poloniæ obstringantur. Placebat nihilominus civitatem tractatui includi, eique tempus aliquod concedi, num hanc conventionem acceptari, ac interim hostilibus adversus Svecos supersedere vellet. Ac Belgis sufficiebat, Gedanum non planè opprimi, & in Svecorum manus incidere, eoque suis legatis mandabant, ut eam civitatem tractatui includant, insuper habito, velit illa, an nolit, quòd securitate adversus Svecos præstita nihil amplius à se desiderari queat. Ac si eo Gedanenses adquiescere nolint, viderent, qua alia sibi ratione melius consulerent. Cæterum circa hoc negotium multi judicabant, Gedanenses super eo consuli non debuisse, quòd palam non possent non contradicere. Ast tacitè gavisuros id ab aliis circa se decretum, ut color foret obtentu necessitatis abdicata Polonia eam salutis suæ rationem amplectendi. Vocabula, *salva fide*, multi sibi ipsis repugnantia judicabant, & in futurum litigiorum materiam præbitura, ac Svecos sub iisdem insidiarum quid recondere, fortasse ut quod recta via nunc obtinere desperant, ad id deinceps assequendum tramitem sibi reservent. Circa vectigalia autem Belgæ contendebant, æqualitatem observandam inter Svecos indigenas ac Belgas, nec ab hisce plus, quàm ab illis exigendum: tum ut illorum modus ad annum 1640. reducatur, ac si necessitas id augeri requirat, par Belgarum atque Svecorum conditio sit. Ast Sveci ostendebant, id nullo modo fieri posse, nisi navigationem suorum planè pessumdare velint. Nam Svecicas naves sumtuosas esse, velut extructas, ut bello quoque inservire queant. Belgarum leves ac tenui paratu. Ac Belgis suam industriam etiam vectigalium inæqualitate præ Svecis prærogativam conciliare. Ita ista æqualitate nihil fore inæqualius, Svecis per eandem ad incitas redigendis. Sed & Anglos Danosque eandem postulaturos, si Belgæ obtinuerint. Anno quoque 1640. cùm Belgæ pro eadem contenderent, eos demum agnovisse, integrum esse Principi plus favere suis civibus, quàm extraneis. Deniq; si mercatores Belgicæ merces suas navibus Svecicis imponant, iisdem privilegiis fruituros. In Anglia quoque plus persolvi ab extraneis, quàm à civibus: & ab ipsis Belgis plus onerari manufacturas extraneas, quàm quæ apud ipsos conficiuntur. Quibus rationibus convicti Belgarum legati, qui aliàs tota hac negotiatione valde moderatos se exhibebant, iis legibus fœdus concluserunt, quæ rationes regni Sveciæ haut everterent.

Belgarum consilia ideo non alterantur.

§. 98. Quanquam autem tractatus Elbingæ cum legatis Belgarum amicè admodum procederet, haut tamen deprehensum, hosce ideo aliquid de acerbitate animi sui remisisse. Beuningius Hafniæ in furias abire, quòd isti legati de Gedano extra belli consortia ponendo satagerent. Qui & calida admodum consilia Joanni Wittio suggerebat, ut classi Belgicæ injungeretur insulam aliquam Maris Baltici occupare, & ibi hibernare, aut eandem Dano tradere, quò is in Svecos incitaretur. Quod tamen velut violentum nimis rejectum fuit. Idem quoque proposuerat, ut Dano promitteretur, Svecos vectigali Oresundico subjiciendos, ne horum immunitate Belgarum commercia onerentur, cùm Sveci contra anno 1645. Belgis in eo freto immunitatem obtulissent. Cæterum Ordines Generales legatis suis in Borussia injungebant omnem lapidem movere, ut Elector Brandenburgicus Svecicis partibus abstraheretur. Simul Viduam Arausionensem instigabant, ut apud

de Witt.

1656.

generum

1656. generum circa idem satageret, crassè admodum jactantes, in proclivi fore ipsi fœdus cum Svecis abrumpere, postquam à fœdere cum ipsis inito discedere haut dubitaverit. Quæ tamen in præsens eam operam adspernabatur. Sua sponte sat infensos Hispani quoque argento largiter Hagæ distributo, & Dani hortatibus stimulabant. Adversus quod Appelbomius parum proficiebat, inter quosdam proceres sex uncialium millibus pensionum annuarum distributis. Nam ante omnia habebatur, Svecos Borussia iterum expellere, cui rei expeditissima sit via, Electorem Regi disjungere, Moscos in Livoniam excitare, sique Danus obtentu Litigii cum Hamburgensibus arma paret, ac Bremensem provinciam invadat, Belgis quoque operam simul navaturis. Quin & Kleistius Hafniæ differebat, expedire, ut Belgæ cum Electore expostulant, ob arma cum Sveco conjuncta, ac Electori propositum esse amicitiam cum Belgis conservare. Tum omnia in pristinum statum reponenda, & Svecos utique Borussia expellendos. Sed & Hagæ differebatur, incongruum videri, Regem per Kleistium instaurationem cæptorum quondam cum Danis tractatuum proponere, negotiatione Elbingæ fervente, cùm tamen tractatus Danici adversus Belgas præcipuè directi sint. Quanquam autem tam Poloni per Nicolaum Byæum, quàm Dani acerrimè niterentur, ne tractatus Elbingæ concluderetur, jussere tamen Ordines Generales, ut à suis legatis utique colophon istis imponeretur. Nam si Caroli Gustavi fortuna sisti non posset, rationibus se suis cavisse eo pacto videbantur, ubi ista nutaret, inhibita ratihabitione omnia sibi integra servaturi erant.

De Bye.

Elbingensis tractatus contenta, 1. Sept.

§. 99. Porrò Elbingensis conventio eum præ se scopum ferebat, ut fœderis anni 1645. initi vis stabiliretur, ac si quid præsens utrinque status requireret, id communi bono atque usui adaptaretur. Idque fœdus nunc renovabatur ac confirmabatur, deinceps utrinque religiosè observandum, *cujus & scopus declarabatur, nunc & in posterum fore contra turbatores omnes & quoscunque, qui adversus perspicuum istius sensum quidquam susceperint. Et quia ejusdem intentio potissimum fuerit libertatem navigationis in Mari Baltico & septentrionali tueri, ideo nunc conventum, ut neque occasione præsentium bellorum in Polonia, Borussia & vicinis regionibus, neque aliis de causis, quæ deinceps oriri poterunt, alteruter alterius subditorum navigationem & commercia libera istis in maribus ac influentibus ea fluminibus impediat. Et quia vectigalium moderatio quàm maximè ad commerciorum incrementa faciat, placuit, ut uterque fœderatorum salvis Regalibus ac juribus suis vectigalia ad parem circiter modum & taxam accommodet, qui tempore priorum fœderum initorum, & annis quibusdam proximè sequentibus receptus fuit, idque tam in ditionibus in præsens possessis, quàm deinceps adquirendis, sic ut quàm moderatissima vectigalia & onera navigationi & commerciis utrinque imponantur. Addebatur, ut neutrius fœderatorum subditi in alterius fœderati ditionibus circa vectigalium solutionem aliter habeantur, aut magis onerentur, quàm conjunctissima quæque gens peregrina, quæ potissima fruitur ibidem, aut in posterum fruetur à vectigalibus immunitate. Quod si verò contingat, certas ob causas & urgente necessitate, nova ac majora vectigalia in alterius fœderati ditione imponenda esse, eo casu à fœderatis subditis non plus exigatur, quàm proprii cives pendunt. Sub qua tamen æqualitate haut quidquam intelligi debeant peculiarium societatum & subditarum personarum specialia privilegia. Denique ut adpareat hoc tractatu nihil aliud quæri, quàm observantiam priorum fœderum, & conservationem suarum utrinque ditionum ac jurium, cum libertate commerciorum & navigationis, simul utrinque id agi, ut cum omnibus utriusque amicis ac fœderatis pax colatur, & conventa fœdera conserventur, visum, Reges Galliæ & Daniæ, Protectorem Angliæ & Electorem Brandenburgicum huic tractatui includere, si includi velint, nec minus civitatem Gedanensem cum omnibus suis juribus, salva fide, quam Regi Poloniæ debet, & salva ejusdem incorporatione in Borussia, ita ut ab hoc die inter Regem eamque civitatem omnis hostilitas cesset, nec eorum quisquam ab alterutro fœderatorum circa navigationem & liberum commerciorum usum in istis fluminibus impediatur, sed contra sincera cum ipsis ami-*

1656. *amicitia colatur. Ratificationi utrinq; exhibendæ quadrimestre spatiū præfigebatur.*

Ejus conventionis exiguus est fructus.

§. 100. Enimvero Belgæ revera hoc pacto nil aliud spectaverant, quàm ut tempus lucrarentur, & quò se res daturæ essent, specularentur. Quorum & legati aliqua pacto inseri passi fuerant, ad quæ concedenda in mandatis haut habebant. Quorum tamen existimationi datum est, ut isthoc pactum Hagæ probaretur, velut mandatis legatorum omni parte congruum. Unde non mirum Regem quem speraverat ex isto fructum haut percepisse. Equidem Rex Appelbomio injungebat ratificationem urgere, sed moderatis verbis, & citra trepidationem. Tum ut ratificatione permutata auxilium expeteret, adversus Moscos, qui portum ad Mare Balticum occupare ardebant, unde ingens incommodum commerciis ejus Maris creari poterat. Circa permutationem ratificationum id observare jubebatur, ut si Belgicam sentiat Haga jam missam esse, Regiam tradere ne dubitaret, ne fortè per moram Belgis scrupulus injiciatur. Sed si isti permutationem Hagæ peragi velint, dextrè eam declinaret, atque ex decoro esse declararet, ipsos eandem per suos ministros Regi tradere. Dum ratificatio traditur, adversus omnes injurias post conclusum pactum illatas protestaretur, ac ut Regi eo nomine satisfieret, tum ne in posterum talia patrentur. Sanè Gedanenses in conspectu classis Belgicæ Svecis multa damna intulisse, abrepta inter alia Slippenbachii suppellectile, intercepto Kœnigsmarckio & Antonio Curtinio Secretario, id quod prohibere Regi in proclivi fuerit, ni respectus Belgicæ classis obstitisset. Discedens quoque ea classis quindecim centurias militum Gedano immiserat, pro arbitrio civitatis adhibendas, quorum præfectus Percevallius Svecis infestissimus consilio & manu rem in hos gerebat. Eludendis querelis isti in speciem civitati sacramentum dicebant, cùm reverà Belgarum stipendiis illigati manerent. Enimverò non obstante tractatus adprobatione publicè facta ratihabitio extrahebatur, ac cumprimis Amstelodamensibus displicebant verba illa, *Salvis regalibus & juribus suis, item, sub qua tamen æqualitate nullatenus intelligi debent peculiarium societatum & subditorū personarū specialia privilegia.* Hac enim exceptione addita æqualitatem illam inanem esse, cùm pauca commercia in Svecia extra societates privilegiis donatas tractentur. Id quod & Minister Danicus fervidè jactabat unà cum Gedanensi circumcurrens, ut ratificatio inhibeatur, postquam Svecos jam eò redactos credebant, ut non amplius timendi viderentur. Sed & molestum erat Belgis, Regem ipsos auxilia ex fœdere adversus Moscos poscere, quòd metuerent, ne inde commercia ipsorum apud Fanum Archangeli detrimenti quid caperent & ipsis sanè lubentibus futurum erat, si Moscus Riga potiretur. Offendebat quoque vocabulum ad parem *circiter* modum. Sed & Gedanenses inclusioni suæ contradicebant, per quam sibi parum caveatur, & haut eo secius sumptus in militem alendum continuandos. Suspectos quoque per eandem se Poloniæ Regi fieri, nec de restitutione locorum sibi per Svecos ablatorum exprimi. Quanquam autem postquam libertati ac privilegiis ipsorum cautum foret, perinde iisdem esse videri posset, quisnam Borussia potiretur, nolebant tamen hanc incidere in manus Principis mari potentis, qui ea parte virium ipsis formidabilis foret, qua cum Polonus destitueretur, tantopere precario hujus imperio gaudebant. Sed nec Dani isti tractatui includi volebant, ne Czarem suspicione perstringerent, neu remoram injicerent consiliis, quæ tempus ipsum suppeditare videbatur. Cæterum in præsens Belgæ magnoperè mutati erant ab iis, qui anno 1645. cum Svecis tractabant. Ibi enim cùm legati ipsorum mandatum accepissent insistendi legibus tractatus Spirensis, cùm jam omnia capita essent absoluta, nondum tamen subscripta, isti, neglectis mandatis, conventis insistebant, dicentes, verba sua non minus valida esse quàm subscriptionem. Nunc haut eo secius ratificatio abnuebatur, utut publico decreto declaratum esset, legatos per omnia mandatis suis satisfecisse. Ne tamen color deesset ab Ordinibus Hollandiæ movebatur, ut *Elucidatio* exigeretur, ac ut vocabulum *circiter* velut ambiguum, ut & de privilegiis peculiaribus societatum & per-

Curtin. Perceval. Archangel. 1656.

1656. personarum expungeretur, simul taxatio vectigalis ad modum anni 1640. revocaretur, ac *navium* quoque intuitu æqualitas sanciretur. Extrahendo quoque tempori movebatur, ut hi tractatus à senatoribus Regni subscriberentur, uti anno 1640. & 1645. factum fuerat. Ita Regi nihil consulebatur per hos tractatus, quibus Belgæ ipsum stringere cupiebant, sibi reservata libertate agendi, quicquid è re videretur. Simul ut Brandenburgicum Svecis divellerent, evictionem ei adversus Polonos promittebant circa supremum Borussiæ imperium amotis Svecis. Eo fidentius autem ita pro libidine omnia agebant Belgæ, quod persuasum esset, alios Principes per rationes suas obligari, ut istorum status conservetur, non sine insolentia jactantes. *Favete Principes, nam Europæ libertas labascit, hoc si vallum ruat.* Qui & ægrè ferebant, tractatus Hafniæ instaurari, suspecta Regum Borealium concordia, quos diffidentes invicem, debilesque ac sibi obnoxios malebant. Super concilianda autem inter Svecos ac Polonos, pace id præcipuè legatis suis mandaverant, permoverent Polonos ut titulo Sveciæ & Livonia, Svecos ut Borussia cederent, simul Brandenburgicum solicitarent, ut ad idem Svecos induceret. 1656.

SAMUELIS LIBERI BARONIS
DE PUFENDORF

RERUM
A
CAROLO GUSTAVO
GESTARUM
LIBER QUARTUS.

EPITOME.

1657.

FAcies rerum ſub initium anni. 2. Rex Czarnecium perſequitur. 3. Regis cum Electore congreſſus. Tycozinum amittitur. 4. Steenbockii acta. 5. Joannes Caſimirus Gedano diſcedit. 6. Super pace cum Polonis incasſum agitatur. 7. Regis circa pacis Polonicæ tractatus conſultatio. 8. Aggeres Viſtulæ perfodiuntur. 9. Ragozius in Poloniam irrumpit. 10. Brandenburgicus Ragozii rebus miſceri non vult. 11. Rex Ragozio obviam tendit. 12. Regis cum Ragozio conjunctio, & conſultatio. 13. Cracovia Ragozio traditur. 14. Rex & Ragozius trans Viſtulam in hoſtem eunt. Polonorum civilitas. 15. Acta Regii & Ragoziani exercitus. 16. Breſtia capitur. 17. Ragozius ambigue agit. 18. Rex in Boruſſiam tendit. 19. Rex Polonia excedere conſtituit. 20. Sveci à Ragozio disjunguntur. 21. Ragozius male rem gerit. 22. Rex culpam Ragozianæ cladis à ſe amolitur. 23. Legatio ad aulam Turcicam. 24. Negotiatio Ralambii hæret. 25. Wellingii acta apud Coſaccos. 26. Lilliecrona ad Coſaccos mittitur. Apud Tartaros proponenda. 27. Cum Chmielinſcio acta. 28. Brandenburgicus rebus Svecicis in Polonia diffidit. 29. Rex Electorem in partibus retinere ſtudet. 30. Elector neutrarum fit partium. 31. Elector cum adverſa parte tranſigit. 32. Amicitia inter Regem & Electorem paulatim diſſuitur. 33. Poloni pacem in præſens adſpernantur. 34. Regis circa pacem Polonicam conſiderationes. 35. Inanis circa eam pacem opera. 36. Cum Gedanenſibus acta. 37. Auſtriacorum in Svecos apud Moſcos, Polonosque machinationes. 38. Auſtriaci bello Polonico ſe ingerunt. 39. Cauſæ motorum ab Auſtriacis in Poloniam armorum. 40. Auſtriaci Cracoviam recuperant. Iidem in Boruſſiam tendunt. 41. Rex Leopoldi Electionem impedire ſtudet. 42. Conſultatio ſuper excludendis à faſtigio Cæſareo Auſtriacis. 43. Biærnclovius Francofurtum mit-

1657. titur. 44. Ab Ordinibus Imperii Regi nihil auxilii eſt. 45. Circa excludendos dignitate Cæſarea Auſtriacos fruſtra laboratur. 46. Gallorum circa res Svecicas ſtudium langvet. 47. Rex Auſtriacorum amicitiam affectat. 48. Ordines Imperii à Rege incaſſum in auxilium ſolicitantur. 49. Super fœdere Rhenano agitata. 50. Cum Moſcis fruſtra de pace agitatur. 51. Spes pacis cum Moſco affulget. 52. Armis in Moſcos acta. 53. Lithuani in Livoniam irrumpunt. 54. Cum Curlandiæ Duce acta. 55. Super bello Danico conſultatio. 56. Rex priorem ictum à Dano excipere mavult. 57. Tractatus cum Dano langvent. 58. Rationes Danorum pro bello. 59. Rationes pro pace. 60. Concluditur pro bello. 61. Novum procuratorium adfertur. 62. Tractatus continuantur. 63. Tractatus ad rupturam vergunt. Danorum extrema declaratio. 64. Durellius Hafnia diſcedit. 65. Brandenburgicus Legatus Danis bellum diſſvadet. 66. Dani in bellum ruunt. 67. Dani bellum ordiuntur. 68. Rex Danico bello alacriter occurrit. 69. Dani bellum Sveciæ indicunt. Manifeſtum Danicum. 70. Svecorum reſponſio. 71. Dani in Bremenſem provinciam irrumpunt. 72. Sveciæ Rex in Daniam movet. 73. Wrangelius Danos Bremenſi provincia expellit. Regis in Holſatia progreſſus. 74. Prælium navale inter Svecos & Danos. 75. Friderixudda expugnatur. 76. In limite Sveciæ adverſus Danos geſta. 77. Circa pacem cum Dano acta. 78. Regis circa pacem conſiderationes. 79. Cum Cromvello agitata. 80. Super fœdere Anglicano conſiderationes. 81. Cromvelli circa bellum Danicum mens. 82. Nova cum Cromvello negotiatio. 83. Negotiationis iſtius ſucceſſus. Regis de hac judicium. 84. Negotiatio Anglicana continuatur. 85. Legati Anglicani apud Regem negotiatio. 86. Aliæ Regis circa Cromvellum cogitationes. 87. Belgæ ratihabitionem pacti Elbingenſis extrahunt. 88. Belgæ elucidationem pacti Elbingenſis exigunt. 89. Regis ad petita Belgarum preſſior declaratio. 90. Belgæ ulterius circa elucidationem movent. 91. Regis ad iſta declaratio. 92. Belgarum in bello Danico adverſus Svecos habitus. 93. Lis ſuper interceptis Appelbomii literis. 94. Rex Appelbomium tuetur. 95. Belgæ Regi circa Appelbomium ſatisfaciunt. 96. Rex Belgarum mediationem repudiat. 97. Belgæ Danis favent.

Poſt

POst victoriam ad Warsaviam langvere iterum cæperant Svecica arma ob tergiversationes Brandenburgici copias suas jungere abnuentis, ut aliquando penitus contundi possent Poloni. Nec ère videbatur Regi copias suas per latissima Poloniæ spatia circumraptare, ac fugitivo hosti persequendo eas atterere, jam in dies magis minuentes ob labores bellicos, & morborum contagia, queis supplendis facultas non erat deficiente pecunia, & quia jam omnes fere bellum Polonicum abhorrebant. Nova tamen spes à Ragozio surgebat, cujus irruptione in Poloniam putaverat Rex, maximam se ejus belli molem in istum, Cosaccosque derivaturum; quo ipso tanto arctius stringere licebat Borussiam, & quæ alia Sveciæ opportuna loca animo conceperat; simul facultas dabatur aliorum malignos conatus eludendi, aut opposita vi reprimendi. Ac spes erat bello Polonico propediem finem imponendi, quòd ejus Regni Nobilitatem ingens belli tædium cepisset. Sed & Moscus irriti obsidii Rigensis labore fractus, & Polonorum ludibria sentiens, Coronam sibi oblatam Austriacis venditantium, ad pacem cum Svecia flexurus videbatur. Ex adverso solicitudinem injiciebant Austriacorum conatus, indies infesta magis spirantium, & Danorum in bellum prurientes manus, queis cæcos stimulos Belgæ subdebant invidia in Sveciæ incrementa; Gallis, Anglisque præter inania verba parum conferentibus. Eo major nascebatur occasio Regi magnitudinem animi per ipsas rerum difficultates expromendi, cui & consilia pro captu rerum promta ac nunquam anxia prudentia suggerebat, quam fata viam his è difficultatibus eluctandi aperirent impigrè secuturo.

Facies rerum sub initium anni.

1657.

§. 2. Initio anni Rex Czarnecium persecuturus ex itinere Coniciam Pomerelliæ oppidum, quod Octobri mense in Polonorum ditionem redierat, recuperare instituit. Id post langvidam defensionem tertio die arbitrio se Regis permisit. Præfectus cum ductoribus, & milite Polonico dimissus; trecenti pedites Teutonici cohortibus Svecicis admixti, ac multi ductores, nobilesque Poloni, qui nocturna nuper clade acceptis vulneribus curandis vacabant, capti. Inde Tauchelam versus iter sumitur, quod & ipsum oppidum Rex subigere cupiebat. Sed ex interceptis literis intelligebatur, Czarnecio propositum Vistulam transire, & conjunctione cum Masoviis facta Brandenburgici terras invadere, quem tunc per blanda, per aspera partibus Svecicis avellere laborabant Poloni. Ac referebant Præfecti quidam ab Aschebergio capti, Polonicam militiam belli pertæsam à Joanne Casimiro contendisse, ut tractatus pacis cum Svecis susciperentur, quod & hic facturum se testatus sit, simul tamen demonstrato; antequam ad pacem descendatur, opus sibi esse vindictam prius de Electore sumere. Igitur Rex omissa Tauchela Brombergam adproperat, si fortè hostem improviso obruere daretur. Ast hic destinatis dissimulandis ingenti circuitu facto per Cujaviam supra Brestiam versus Brombergam flexerat, centum viginti turmas equitum nullis impedimentis secum

Rex Czarnecium persequitur.

1. Jan.

Tauchel.

1657. cum rapiens, ut commodum Vistulæ transitum quæreret. Sed Czarnecius animadverso Regis consilio bis mille equites, qui jam Vistulam transierant, revocat, ac raptim aliò iter avertit. Unde Rex Electorem, ut sibi ab isto caveat, monet; simul Duglassio, qui ad Gedanum relictus erat, injungit, ut Salfeldam, & Hollandiam versus moveat. *Salfeld Holland.* Electori, si opus foret, præstò futurus. Quo digresso Gedanenses eruptione facta aliquot Pacmori equites in Insula sua incautius agentes oppresserunt. *14. Jan. Wladislau.* Intellectum inde est, hostem supra Thorunium apud Wladislaviam Vistulam superasse; cui ut se objiceret *Starogrod.* Rex apud Starogrodiam idem flumen glacie tunc constrictum transierat. Sed hostis è Calmensi districtu jam Neumarcum properato itinere evaserat, cum Gosievio, uti conjectura erat, se conjuncturus. Ubi & consistere non ausus, quòd catervas Svecicas circa Neumarcum animadvertisset, Lautenburgum, inde Moscoviam versus abiit, consilio invadendæ Borussiæ tunc exclusus. Rex autem ad lævam Salfeldam versus flexit, ut copias sub Duglassio relictas sibi adjungeret. Ipse apud Linovam relicto exercitu Mariæburgum se *11. Jan. Linau.* conferebat, cura hujus in Steenbockium collata; cui injunctum Czarnecii conatus observare, ac Electoris terras ab invasionibus Polonorum protegere: cujus copiæ, quæ quinque millium numero sub Ottone Christophoro Sparrio non procul metabantur, quo loco se Svecis jungere vellent, in Electoris arbitrio relinquebatur.

Regis cum Electore congressus. 15. Jan. §. 3. Rex inde invitatus ad Electorem se Hollandiam conferebat, consilia cum eo formaturus super promovenda pace, aut si hæc non succederet, belli gerendi ratione. Summa ibi actorum huc redibat: Quia Gallici ac Belgici Legati referebant, Joannem Casimirum, ac Senatores Gedani tunc præsentes testari, se pariter cum Sveciæ Rege, & Electore transacturos; fateri tamen simul, in promtu sibi non esse, nec in præsens obtineri posse procuratorium Reipublicæ Polonicæ: igitur ut Rex & Elector ostenderent, propositum sibi esse bona fide ad tractatus descendere, inter illos convenit, ut deinceps quidem sicuti antea exigere velint Reipublicæ Polonicæ procuratorium velut totius negotii fundamentum, tum & salvum conductum pro Ragozio & Cosaccis; 1657. admissuri tamen, si cum Polonicis super loco, tempore, & securitate tractatus conveniri queat, initium congressus statim fieri: sed ubi interim Reipublicæ procuratorium, & salvus conductus, exhibitus non sit, initio tractatus, & antequam ad princeps negotium accedatur, ista ut promantur urgendum. Ea res dum disceptatur, tentandum, num Polonorum animi ad idoneas pacis conditiones admittendas permoveri queant. Circa locum tractatibus suscipiendis haut placebat intra Gedanensium territorium cum Polonis congredi; sed si alius locus in Borussia, aut præcipue in Curlandia dispici queat, ubi partes, & præliminarium conciliatores commode agere queant, eum proponendum, & curandum, ut partis utriusq; Commissarii convenire ibi, & negotium suscipere possint, non in loco tertio, sed mutuis visitationibus, ut Osnabrugæ factum. Hoc quippe modo omnes difficultates tolli, quæ congressum in loco tertio comitantur, simul occasionem præberi rem ipsam absq; sequestrium interventu disceptandi. Eam declarationem Rex atq; Elector scriptam Avaugurio tradebant, qui & eam Gedanum ad Regem Poloniæ deferebat. Circa actiones bellicas id quidem proponebatur, ut Regiæ atque Electorales copiæ bifariam divisæ hinc Samogitiæ, inde Masoviæ & Podlachiæ immitterentur. Sed quia necessarium videbatur Tycozino laboranti subvenire, nec consultum erat vires dividere, placuit Steenbockium & Sparrium per Masoviam versus id oppidum progredi pellendis inde Polonis, eoque patrato in Podlachia consistere, quoad alia mandata acciperent. Enimvero inane erat id destinatum, quod Tycozino hostis potitus esset, omni vi incumbentibus Lithuanis Sapieha Witepscio, & Gosievio ducibus; quibus Dietericus Rosa cum quingentis præsidiariis acriter re- *17. Jan.* sistebat. Sed cùm hostes assultu facto in oppidum penetrassent, obviis quibusq; cæsis, nec ulla repugnandi facul- *Tycozinum amittitur.* tas superesset, Rosa, per desperationem in arce inclusus, pulvere incenso se cum reliquis suorum, multisq; hostium, ac parte arcis in aërem elisit. Quo oppido amisso, & quia paucos post dies Birsæ, Radzivilianum itidem oppidum, deditione in Lithuanorum manus pervenit,

1657. nit, centum octoginta qui superfuerant præsidiariis cum octo machinis Rigam deductis, Sveci tota Lithuania expulsi sunt.

Steenbockii acta. §. 4. Tycozino expugnato Gosievius cis Memelam fluvium accesserat, ut Czarnecio junctus Borussiam Ducalem invaderet. Queis ut medium se interponeret Steenbockius conjunctioni impediendæ, Rex jubebat, alterutrum invasurus, prout occasio daretur. Sed si conjunctionem istorum prævertere non posset, apud Angerburgum consisteret, Brandenburgicis copiis sociatus. Is igitur Redena movens apud Hasenbergam Sparrio cum aliquot equitum & Dimacharum Brandenburgicorum legionibus jungitur. *Reden. Hasenberg 19. Jan. Przasnitz* Hi Masoviæ fines ingressi Przasniciam properabant, ubi Czarnecium stativa habuisse cognoverant. Heic postremum istius agmen deprehensum, è quo non pauci cæsi fuerant; reliqui dispersi in diversa abierunt. Sed ipse Czarnecius pridie inde discesserat, cursu Gedanum intenso, ut Joannem Casimirum inde deduceret. Igitur isto omisso Fœderati Tycozinum versus progrediuntur, ut illud Polonorum obsidio eximerent; ac jam Colnam *Colno.* pervenerant, cùm nuntius id jam amissum, simul Sapieham irruptione in Borussiam facta incendiis fœdum in modum grassari adferret. *1. Febr.* Unde & fœderati intra ejus provinciæ fines regressi Joannisburgum iter instituunt. Quorum adventu cognito Sapieha properè Augustovam Lithuaniæ se recepit. *Augustowa.* Igitur Fœderati quoque Podlachiam versus tendunt, ut ex hostico alimenta quærerent. *17. Febr.* Mox tamen Brandenburgici mandatis ab Electore acceptis Steenbockio disjuncti Liccam versus discedunt. *Licca.* Unde & Steenbockius trans Narevam fluvium subsistere tutum non judicans Joannisburgum retro vertit, per deserta Borussiæ iter Thorunium jussu Regis suscepturus, quòd jam certi nuntii de adventu Ragozii in Poloniam allati essent, qui cum jungi Rex magnopere cupiebat. *Libou.* Libovia Steenbockius Mariæburgũ ad Regem excurrebat, cura exercitus in Henricum Hornium tantisper collata, qui & initio Martii eum *2. Mart.* Thorunii trans Vistulam ductum illis legionibus conjunxit, quæ Duce Duglassio è Borussia eodem accesserant.

§. 5. Czarnecius interim converso repente itinere cum sex equitum millibus inter Golupum & Strasburgum per Culmensem districtum Gedanum advolverat, intra quartum diem quadraginta milliaria emensus, ut Joannem Casimirum in altiora Poloniæ deduceret, Ragozii progressibus sistendis. *Joannes Casimirus Gedano discedit.* Qui & postera statim die *28. Jan.* urbe ista excessit, assumtis machinis ac peditatu, in Majorem Poloniam quantum poterat contendens. Iter ejus à Svecis intercipi haut potuit, quòd Steenbockius tunc cum plerisque copiis in diversa Borussiæ parte abesset; cùm alias saltem machinis & peditatu istum exuere in proclivi esset, quam occasionem & Czarnecius captaverat. Et Joannes Casimirus, quò tutior incederet, secundùm fines Pomeraniæ & Marchiæ iter sumebat. Quod tamen ne sic quidem citra turbas fuit. Nam cùm præter Lauenburgum progrederetur, Aschebergius cum turmis ibi hospitantibus noctu impressione in Polonica castra facta *10. Febr.* ingentem terrorem dederat, ut ipse Rex assumto equitatu relictis machinis ac peditatu per paludes Calisiam se proriperet. Peditum alii Gedanum regressi, non pauci ad Svecos transfugerunt.

§. 6. Joannis Casimiri discessu spes pacis brevi obtinendæ evanescebat, *Super pace cum Polonis incassum agitatur.* circa quam conciliandam hactenus Legati Gallici & Belgici laboraverant, à qua & Poloni in præsens non alienos se ostenderant. Sed mox hisce insolentia & aversio à pace redibat ob conclusos cum Cæsare tractatus; & insalutato Rege ex aula Gedanum facessens Franciscus Lisola omnem lapidem movebat, ut Sequestrium opera inanis redderetur. Ac ipsi Poloni, cùm Sequestres causam mutati animi sciscitarentur, apertè fatebantur; tractatus inter Cæsarem & se intervenisse, per quos Joanni Casimiro Successor è Domo Austriaca dandus sit. Sed quia Cæsar insuper postularit, ut abolito jure Polonorum electitio Austriaca Domus æternum jus ad Poloniæ Coronam possideat, ac unà cum Austriacis Dano in decennium obligata sit ad dandam operam, ut Sveci non Polonia solùm & Borussia, sed & Germanicis provinciis ejiciantur, dissensisse Senatores; & qui Joanni Casimiro favebant svasisse, ut is Czenstochovam abiret, ac Senatoribus eodem evocatis super Austria-

1657. corum postulatis, & auxilio Poloniæ ferendo plenè transigeret. Ac Lisolam Viennam abiturum, ut Cæsarem ad moderandas illas conditiones permoveat, Polonis præcipue tam diuturnam belli necessitatem aversantibus. Altero post Joannis Casimiri discessum die Gallici Legati cum Isbrantio Belga Gedano Mariæburgum pervenerunt, narrantes, se Regis declarationem eodem attulisse: sed apud Polonos multa mutata invenisse ab illis, quæ prius placuisse visa fuerant. Hos culpam irriti negotii in Regem Sveciæ, & Electorem devolvere non dubitasse, velut qui pacem parum sibi cordi ostenderint, rejectis tractatuum locis à se propositis. Tum & Ragozii Legatis salvum conductum præfractè abnuisse, quod is nondum hostem se professus foret, nec ipse ut conventui adsit postularit; inprimis cùm tempus congressui à Rege Februario mense constitutum sit, intra quod spatium diploma ad Ragozium haut transmitti, multo minus ejus Legatos huc pervenire posse. Equidem Joannem Casimirum Regem ut Commissarii utrinq; congrederentur, consensisse, sed ut congressus citra solennia & splendorem occultò fieret, ne Mosci suspicione inde perstringerentur. Ad quæ Belgarum Legati exceperant; Regem Sveciæ & Electorem de Mariæverdera, aut aliquo Warmiæ loco mentionem injecisse: nondum tamen circa hunc certi quid constituisse; ac cùm isti hanc rem in ipsorum arbitrium contulerint, sibi facile fore circa locum & tempus expedire, si Joannes Casimirus in propositum congressus modum, & formulam salvi conductus consentire velit. Nec in loco à Rege & Electore aliud spectari, quàm ut omnes plena ibi securitate frui queant, etiam de proposito vico admittendo faciles futuri, si securitas eidem præstari queat. Sed nec Regem, atque Electorem id urgere, ut Ragoziani Legati adventus expectetur, sed diploma tuti itineris illi tantùm concedi velle; quo impetrato Commissariis partium protinus in loco, qui tractatibus idoneus fuerit visus, congrediendum. Si Ragozius congressum declinet, id citra fraudem tractatibus fore. Perspectum sibi Caroli Gustavi & Electoris in pacem studium; ac ad congressum res deducatur, spem boni exitus esse. Enimverò

[Margin: 11. Febr.]

ista neque Joannem Casimirum, nec Senatores permovebant, ut conventum admitterent: etsi sanctè testarentur, cupere se cum Sveco & Brandenburgico tractare, & concludere; statimque ad rem ipsam descensuros, si par istis mens sit, iidemque in antecessum cavere velint, nil se terrarum hoc bello occupaturum postulaturos. Ac ut Joannes Casimirus documentum præbeat serii in pacem studii, confirmabat, se actioni suæ in Regnum Sveciæ renunciaturum, idemq; Rempublicam circa Livoniam facturam. Ad quæ reponebant Legati; hanc propositionem ad ipsum congressum & princeps negotium spectare: Joanni Casimiro, si liquidius mentem suam circa pacem declarare velit, ad condictum locum accedendum, & post adornata præliminaria tentandum, quomodo eam propositionem Carolus Gustavus sit accepturus. Sed Joannes Casimirus & Senatores, Gedano jam discedere certi, sententiæ suæ immoti instituerant, ac nullo alio responso Belgarum Legatos dimiserant. Qui & animo quid volverent, literis ad Daniæ Regem scriptis satis prodebant, quibus Gedani conservationem huic commendabant, fœdusq; suum offerebant petentes, ut Legatum plenis cum mandatis ad id feriendum mittat. Paria de Polonorum animo referebant Legati Gallici: *Verbo quidem cupidos se pacis jactasse: sed quia Respublica citra suum exitium Borussia carere nequeat, quæ velut jugulum Poloniæ sit, & pro qua adquirenda trecentos amplius annos bellum gesserint, nec sibi constet, num Carolus Gustavus corpori Poloniæ ac Borussiæ quid decerpere cupiat, inter hanc dubitationem constitutis ad solennem congressum sibi descendere haut integrum esse, quoad pars adversa liquidam super hac re declarationem ediderit. Propositum antehac colloquium secretum duntaxat congressum spectasse, non talem, quem in præsens Rex & Elector moliatur sine dubio eum in finem, ut Moscus injecta suspicione iterum in Poloniam irritetur. Sed ut propius paci fundamentum substernatur, Regem & Senatores declarasse, se actionibus in Regnum Sveciæ, bonaq; ibi patrimonialia, ac Livoniam renuntiaturos. Quin & si tituli usurpatio pacem remorari videatur, Regem studio pacis eo in universum abstenturum. Insignia tamen gentilitia & Regni Sveciæ retenturum, velut qui Regia Sveciæ familia descendat.*

1657.

dat. Livoniæ titulum utrinque Regem deinceps gesturum ob partem ejus provinciæ, quæ hactenus penes Polonos mansit. Vicissim decreta in Svecia contra Sigismundi familiam facta abolerentur. Etsi Poloni clam innuerent, *si super aliis conveniri possit, circa decreta illa moram haut fore. Elector quoq; abolita anteactorum memoria in amicitiam reciperetur, iisdem tamen, quibus antea, legibus Poloniæ obnoxius futurus. Nam quæ antea oblata fuerit abolitio provocationis è Borussia in aulam Polonicam, & annui canonis, quem Elector in recognitionem feudi quotannis præstare solitus sit, eam conditionem habuisse, si ipse arma adversus Svecos conjunxerit.* Cùm Legati Gallici Dirschaviam congressus locum proponerent, ac confidere se, Regem Sveciæ consensurum, ut suum inde præsidium deducatur, oppidum ut interim Belgico milite, qui Gedani erat, custodiretur; Joannes Casimirus & Senatores id repudiabant, nec alia minus, quæ isto fine proponebantur, non sine trepidatione discessum Gedano festinantes.

Regis circa pacis Polonicæ tractatus consultatio.

§. 7. His intellectis Rex Benedictum Oxenstiernam, & Biærnclovium cum Brandenburgicis Legatis Ottone Sverino, & Friderico Jena, qui Mariæburgi tunc erant, sermonem conferre jubet, quid præsenti rerum facie suscipiendum foret. Re expensa placuit, Legatis Gallicis, & Belgicis Polonorum iniquitatem, simul justitiam à Rege & Electore actorum demonstrare, ac præsens Polonorum responsum illusorium esse; petito ut denuo explorarent, num ea Polonorum extrema sit sententia, an verò moderatiora quædam in recessu habeant, post priora repudiata demum expromenda. Cùm igitur Sveci Legatis, quæ circa pacem post Warsaviense prælium cum Polonis acta forent, exposuissent, ab hisce quærebant; quia Rex nuperam Polonorum declarationem in vicem puræ tractatuum recusationis accipiat, an non & ipsis per eam negotiatio planè abrupta videatur? Responderunt Legati: agnoscere se rem hactenus ita gestã; simul Poloniæ Regem ad instituendum congressum permoveri non potuisse: ac difficultates motas non aliunde provenire videri, quàm ex respectu auxilii à Cæsare ferendi, ac ad declinandam Moscorum suspicionem. Quia tamen Joannes Casimirus Rex, & Poloniæ Cancellarius summopere testati sint, sibi utiq; in votis esse cum Sveco & Electore transigere, responsum istorum pro simplici tractatuũ recusatione à se haberi non posse; sed quòd talem pacem desiderent, qualem commodè admittere queant. Id tamen dissimulare non posse, Joannem Casimirum æquè atq; Cancellarium sanctè asseverasse: Borussia cedere se non posse, quicquid malorum sibi exhauriendum sit. Regi decretum erat istam propositionem alacri vultu acceptare, ut Polonis aliquam spem transactionis præberet: ita tamen ut nullo promisso aut liquida declaratione negotium præcipitaret, antequam perspiceret, quò res se daturæ essent; & quid super quæstione de cedenda Borussia Senatus Sveciæ responsurus esset, ad quem super eadem retulerat. Etsi ipsi Regi ut huc descenderet, animus non erat. Sed interim Regibus in diversa abeuntibus, & mutata rerum facie, spes pacis in longum elisa est.

Aggeres Vistulæ perfodiuntur.

§. 8. Porrò Rex antequam in Poloniam adscenderet, acriore via Gedanenses compescere statuit; qui inclusionem in pactum Elbingense, quam Belgis acriter instantibus dederat, instinctu Danorum aspernati non tueri se satis habebant, sed & crebris excursionibus Svecos per vicina hospitia agentes infestabant. Inter alia Grebimum binis affultibus recuperaverant, quinquaginta qui inerant Finnis excepto præfecto cæsis, qui veniam vitæ petere adspernabantur; etsi & ipsi hac expugnatione ducentos amiserant. Non rarò tamen eorundem catervæ vulnera prædæ loco demum reportabant. Sed & fictis relationibus, & in contumeliã Regis compositis libellis, fœdo malè sanæ plebeculæ oblectamento, hujus animũ asperaverant. Igitur Rex ferociæ isti castigandæ aquas Vistulæ in dextrum alveum derivare instituit, ut qui Gedanum præterlabitur alveus navigiis ferendis non amplius idoneus foret. Tum credebatur, languidiore impetu aqua in mare ruente, ostium fluvii arenis oppletum iri. Tentandum tamen prius judicabat Rex, num comminatione istius mali animos eorum flectere posset; eoque destinata sua Legatis Belgicis pandebat, ut Gedanenses monerent moderatioribus consiliis malum imminens antevertere. Qui & eam rem non sine horrore audiebant, sat gnari, perisse Gedanum portu obstructo.

 Geda-

1657. Gedanenses tamen ista insuper habere, vel quod rem serio à Rege agi non crederent, vel quod conatus illos effectu carituros sperarent. Igitur apud angulum Montaviensem, ubi in duo cornua primum Vistula scinditur, ac cumprimis ad Hauptum in sinistro alveo obliquus agger excitatur, demersis compluribus cymbis saxo impletis, ut earum objectu aqua in dextrum alveum compelleretur; ea tamen altitudine, ut glaciei fragmina supernatare possent. Inde cum Vistula vernis aquis intumuisset, aggeres apud vicum Kesemarcum duodecim ulnarum latitudine perrupti ingentem aquarum vim fertilissimis Gedanensis insulae agris superfundebant, latè quoque aedificiis prorutis. Et cùm Gedanenses eruptione facta hiatum istum utcunque reparassent, alio loco propius castellum denuo aggeres perfossi sunt, quorum reparationem detonantes è vicino castello machinae impediebant. Ita magnum sanè damnum agris Gedanensium illatum fuit, minus tamen speratò, quòd glacies magno impetu ruens partem obstructionum sustulisset. Unde & Gedanensis alveus navigabilis semper mare ingrediebatur, nec arenarum quid ostio fluminis offusum sentiebatur.

Kesemarck.

§. 9. Postquam Joannes Casimirus in tuta evasisset, ac Regi jam certi nuntii de irruptione Ragozii in Poloniam venissent, ipse quoque obviam isti tendere instituit. Quo fine exercitum sub Steenbockio Thorunium deflectere jusserat, aliis simul turmis hinc inde sparsis eodem evocatis. E quibus interim Arentsonius summus excubiarum praefectus quinque Polonorum signa apud Brestiam Cojaviae profligaverat, plerisque concisis. Inde repente eos, qui Lowicium obsidebant, dissipavit. Eo magis autem in superiora Poloniae festinandum sibi duxit Rex, quòd Polonos omnes vires contrahere intelligeret, ne fortè Ragozium repente ingruentes opprimerent, cui non sine causa metuebat, ut pro alacritate hostium sat vigilantiae foret. Antequam è Borussia discederet Rex, Mariaeburgum, & alia ejus provinciae oppida fidem sibi velut legitimo suo Regi jurejurando obstringere jussit. Caeterum Ragozium cùm ab expeditione in Poloniam dimovere sui non possent, id saltem contendebant, ne hiberna tempestate difficillimum iter properaret, sed ad vernum tempus id differret, ratificatione pactorum à Rege interim adferenda. Quibus & aurem praebiturus iste erat, ni Cracoviae potiundae desiderium ipsius destinata praecipitasset; quòd metueret, ne ista urbs interim à Lubomirscio, aut Caesareis interciperetur. Erat quoque in itinere ad Ragozium Legatus Turcicus, expeditioni in Poloniam intercessurus. Unde iste in mandatis dederat praefectis suis domi relictis, ut eum Legatum per devia circumducerent, ne idem ipsum alibi quàm in Polonia reperiret. Existimabat enim Ragozius, Turcam re non amplius integra, & fortuna coeptis adspirante, haut sibi adversaturum; prout isti genti solenne est omnia eventu aestimare. Ipsius porrò exercitum, cui Janus Keminius & Gabriel Bacosus praeerant, componebant octodecim equitum, quinque peditum millia, quibus Cosaccorum viginti, Walachorum sex millia accedebant, vastus numerus, & Poloniam jam sat defessam planè oppressurus, si quantum Ragozio cupiditatis Coronae potiundae, tantum constantiae ac peritiae bello gerendo fuerat. Sed nec prudentiae ipsi sat, nec vigoris fuit, ac hosticum ingressus multum trepidationis ac timoris subinde ostendebat. Crediderat ipse sibi Poloniam intranti vicinos Proceres, & inter hos Lubomirscium affinitate eidem junctum amicè obviam progressuros. Cui fini omnibus Gratiam suam obtulerat, velut certatim in obsequium ipsius ruituris. Sed cùm neminem in sui favorem se movere sentiret, praeter singulos aliquos militum injuriis expositos, qui ipsius protectionem amplectebantur, conjunctionem cum Rege Carolo Gustavo anxiè affectabat. Abs qua divertere ipsum Poloni conati fuerant rumore sparso de tractatibus inter se & Sveciae Regem jamjam absolvendis, quibus ipse excludendus sit. Et Potocius eidem scripserat: Ad extrema jam redactum Svecum compellente necessitate cum Polonis transfigere velle, ac terrore Ragozii opimas ab ipsis conditiones extortum ire, quibus obtentis Principem sine navi ac remis medio mari destitutum iri. Nec Svecis solitum cum ullo Principum sinceram amicitiam colere, praeterquam cum solo Gallo. Quae

Ragozius in Poloniam irrumpit.

27. Jan. Arentson. Brestiae.

1657.

Keminii Janos Bacos Gabor.

12. Febr.

1657. Quæ etsi animum Principis mirè turbarent; iter tamen jam ingresso utiq; pergendum erat. Porrò per Stryæm versus Leopolim progredienti hæc urbs obviam mittebat, qui cum ipso transfigerent, amicitiam promittens, ut tamen præsidium admittere abnueret. In easdem leges Premislia quoque convenit. Apud isthoc oppidum ipsum adiit à Cæsare missus Colonzæ Episcopus Hungariæ Cancellarius, ab ista expeditione eum dehortans gravi protestatione interposita. Cui à Ragozio responsum; non amplius in sua potestate esse retro vertere absque fœderatorum consensu, & cœptum lusum continuandum, exitumque expectandum: Missus tamen ab hoc vicissim Legatus ad Cæsarem, qui factum excusaret, ac de sincera amicitia testaretur, nec ulla re se commodis ac rationibus Cæsaris obstiturum. Ad hoc oppidum dum subsistit, nuntius adferturLubomirscium adventu ipsius territum Cracoviæ obsidium solvisse, quod per quinque menses extraxerat, multis subinde damnis à Wirtzio affectus; cui demum discedens per literas egregiæ virtutis testimonium dedit, additis precibus, ut salinis parcat. Idem Lubomirscius cum Czarnecio, Potocio, aliisque Polonorum ducibus copias juncturus dicebatur, ut Ragozio se ad Sanum fluvium objiceret. Unde hic consilio cum ducibus Cosaccorum & Walachorum habito statuit in Polonos tendere, ac prælio confligere, viribus adhuc recentibus, si hostes copiam sui facere audeant. Sed Sanum cum attigisset, tria duntaxat Polonorum millia invenit, qui velitationem primò ausi, mox multitudine territi retro se subduxerunt. Inde Cracoviam versus proceditur, in cujus possessione summam rerum sibi repositam iste judicabat.

Stry. 13. Febr.

8. Mart.

Brandenburgicus Ragozii rebus misceri non vult.

§. 10. Ast Rex, cum Ragozium hucusque progressum intelligeret, cui fallente spe de Polonorum ultronea deditione in sola cum Svecis conjunctione fiducia reponebatur; jam præclaram advenisse occasionem censebat Polonorum pertinaciam uno impetu frangendi, belloque finem imponendi, Polonia inter se, Electorem, Ragozium, & Cosaccos divisa. Quem in finem quoque acriter apud Electorem instabat: jam ad maturitatem rem perductam, & flectendos aut frangendos Polonos: igitur exueret languorem hactenus ostensum, & summa vi cum ipso ad opprimendos Polonos conniteretur. Ast hunc contra Poloni, aliiq; societate Svecica avellere non minore studio laborabant. Quos inter Lisola quoque circa id tempus Labiaviam ad Electorem profectus omnem lapidem movebat ad turbanda Regis destinata. Cui non pauci è Consiliariis succinebant, omnesque artes adhibebant animo Principis labefactando, & in Polonorum partes pertrahendo; quos inter accerrimus habebatur Hoverbecquius, & qui nuper à Polonis Lanciciæ captus fuerat Boninus, quem dimissum Joannes Casimirus jurejurando illigaverat, se intra annum Poloniæ adversi nil susceptorum, simul secretis mandatis instruxerat. Accedebant Polonorum irruptiones in Borussiam, & malè habitorum provincialium querelæ, pacem non sine importunitate ingeminantium. Tot solicitationibus distractus Elector Georgium Fridericum Waldeccæ Comitem ad Regem misit, consilium ipsius præsenti rerum facie exquisiturum, & quomodo se pacis negotium habeat, auditurum. Cui à Rege demonstratum; uti Polonus ipsi inane spe pacis illuserit, & post cum in rem præsentem veniendum esset, omnia abruperit, atq; everterit. Tum & literis ostensis, de Ragozii & Cosaccorum adventu in Poloniam ipsi confirmat. Quæ Waldeccio mirè satisfaciebant; qui Electori ista læta fore censebat, Polonis ab istius provincia alio aversis, & nunc confundendis, qui adversa Sveciæ suggesserant. Svadebat autem Electori Rex, ut quæ ad sui defensionem facerent, diligenter adornaret, validamq; manum Samogitiæ ac Lithuaniæ immitteret, quæ ad confinia omnia vastaret atq; ureret, ne Lithuanis prope ipsius provinciam subsistendi facultas foret, suisque adeo subjectis ab illo latere caveretur. Tum ut partem copiarum secum jungeret instabat. Id quod demum ægrè quantumvis obtentum; ac in speciem missus, Waldeccius cum aliquot turmis, non ut una cum Rege in causam communem niteretur, sed ut hac occasione hospitiis Majoris Poloniæ frueretur: donec post sæpius ingesta fœdera ipsi demum injungeretur, ut Regem cum copiis suis sequeretur. Antequam iter ingrederetur Rex, è Gallia significatum est,

1657.

Hoverbeck.

Bonin.

6. Febr.

1657. Danum à Cæsare in Sveciam solicitè instigari. Sanè tractatus in Dania hærebant, & omnia delectibus agendis perstrepebant, sic ut inde haut dubiè novi belli procella immineret. Unde Rex Wrangelium à se dimittebat, rebus Germanicarum provinciarum curandis. Borussiæ supremus Gubernator Adolfus Joannes Dux, Regis frater, constitutus est, ubi & Steenbockius tunc relinquebatur cum legionibus Teutonicis. Rex ipse ad Ragozium proficiscebatur assumtis Svecicis & Finnonicis legionibus, quæ triginta alis equitum, decem peditum phalangibus constabant, adjunctis duodecim levioribus machinis: sed si Danus in arma erupisset, decretum erat protinus in Borussiam regredi.

Rex Ragozio obviam tendit. §. 11. Rebus per Borussiam dispositis Thorunium Rex concessit, ubi post acceptas à Ragozio literas obviam ipsi tendere constituit, ne is universa Polonorum turba fortè obrueretur. *3 Mart. Slusewo.* Thorunio exercitus Slusievam procedebat ducente Duglassio. Nam ipse Rex tantisper Thorunii subsistebat, quòd nuntii adferrent, Joannem Casimirum circa Czenstochovam duodecim Polonorum millia contraxisse; eoque haut consultum ducebat longum & periculosum iter præcipitare antequam è Brandenburgico promissæ copiæ accessissent. *11. Mart.* Quæ & paucos post dies apud Lawizegam Waldeccii ductu Svecis jungebantur, una dimacharum, quatuor equitum legionibus constantes. Ita juncti jam Brandenburgicis Sveci septem bellatorum millia explebant. *Brisch.* Brischam Cujaviæ oppidum progressis Rex Thorunio profectus conjungitur. Bresienæ emissi circumquaque exploratores referebant, Joannem Casimirum propius cum exercitu accedere, ut lateri Svecorum ingrueret, simul quatuordecim Polonorum signa Petricoviæ præsidio imposita esse. *Petricow.* Igitur Rex ad hoc oppidum rectà tendit, quò id expugnaret, ac hosti, si lubido foret, pugnæ conferendæ occasionem præberet. Ac statim Waldeccius cum quindecim equitum centuriis, & aliquot dimacharum turmis præmittitur eminus includendo oppido, quò & postridie Rex cum reliquo exercitu accedebat. Inerant oppido quadringenti Nobiles Poloni, præter oppidanos & agrestes, omni instrumento bellicò probè instructi, queis *1657. Lonski.* Lonscius præerat; qui & initio sat acriter machinis ex oppido fulminabat, modico licet damno dato. Rex cùm indecorum duceret oppido haut expugnato præterire, dimachas propius subire jubet, ac viam assultui sternere: *23. Mart.* tum tubicen immitittur, qui deditionem imperaret. Ita territus præfectus oppidum honestis legibus dedit, ac cum sarcinis & armis, ipsisque Nobilibus Czenstochovam deducitur. In eo quoque operæ pretium factum, quòd universis Nobilibus condictum foret ad id oppidum congregari; id quod hoc modo intercipiebatur. Digressis Polonis Brandenburgici præsidium imposuere, velut in Siradiensi Palatinatu sito, qui ex pacto ad Electorem spectabat. Rex conjunctionis cum Ragozio cupidus Petricoviæ haut moratus eadem adhuc die Wittovam processit. *Wittowa. 24. Mart.* Ubi sequentem per diem exercitui quies indulta, simul emissarum catervarum reditus expectabatur, sed quæ de Ragozio nihil certi referebant. Quæ res non parum solicitudinis Regi injiciebat, velut qui modica cum manu ita longè se Poloniæ immerserat, ubi à præsidiis suis, & Vistula facile intercludi poterat. Unde alacres suos semper agere jubebat, & quantum possint arctè metari, ne incautis aut dispersis ab expedito hoste damni quid inferretur. *Wloschewo 26 Mart.* Wloschevæ demum à Wirtzio literæ allatæ sunt, quæ de Ragozii itinere liquidò edocebant. *Jendre Zewo. Pinschow.* Igitur Jendrezewam ac Pinschovam flexit Rex: quod oppidum, quia præsidium Polonicum diffugerat, Svecico ac Brandenburgico milite insidetur. *30 Mart. Racowo.* Sequenti die Raccoviam pervenitur, quo in oppido ante quatuordecim dies quadringenti Cosacci à Ragoziano exercitu excurrentes per Polonos oppressi, & ad unum cæsi fuerant, quorum corpora adhuc per plateas dispersa jacebant, tetrum fœtorem exhalantia. Sed quia eo die exercitus quinque milliaria confecerat, necessariò ibi pernoctandum erat. *1. April. Jvaniski.* Sequenti die Jvanisciam pervenitur, ubi Rex noctem exigere constituerat. Sed quia id oppidum paucos ante dies à Cosaccis direptum, & magnam partem in cineres redactum erat, proximis vicis stativa capiebantur. Et quia multum adhuc diei supererat, Rex animi causa ad vicinam arcem Crzistoporam, unde paulo ante *Crzistopora.* præsi-

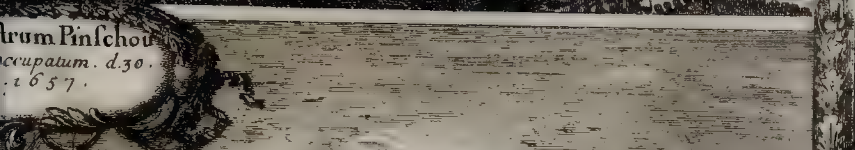

Tabula in qua
Celsiss. Transiluaniæ Principem
A. Ser. Rex magna Principum
Transiluaniæ Dn. Georgius
Antonius Sdenowix Cosaccorum
pars G Pagus
Erich Jonson Dahlberg l Supr Castror metat ad Viu delineauit

uomodo Ser. Rex Sueciæ
Moidlbositæ solenniter exceperit
57.
tarium corona Stipatus .B. Celss: Princ
Ianus Sup: Dn Rakozy Generalis D
Supr. Prin Rakozy Marscal, F. Suecor
rcit, Sued. in aciem dispositus
Sacr. Reg. Ma jes tatis Tentoria
B
I le Pautre Sculp

N. 50.

Urbs
aduentu
obsudio
Oppidum
à S.R.M.

in Cuiauia
R. M. SVECIÆ, ab
ta. d. 14. Martij.
7.
Paludes

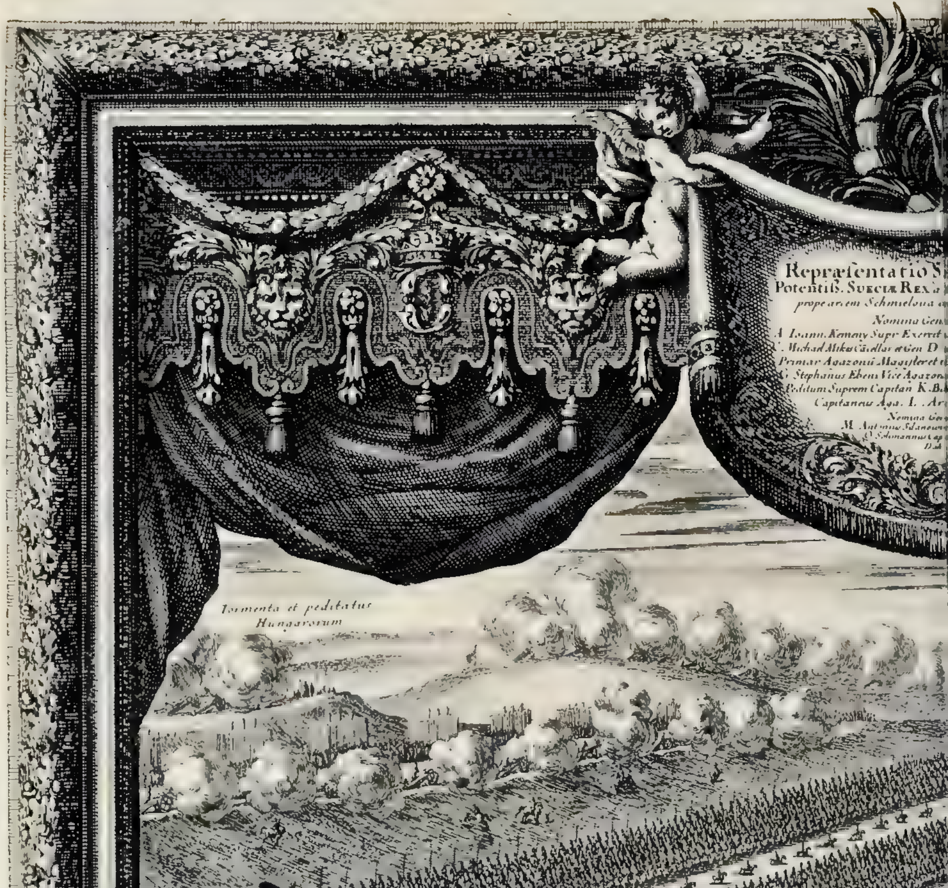

trum Pinschou
occupatum. d. 30.
. 1657.

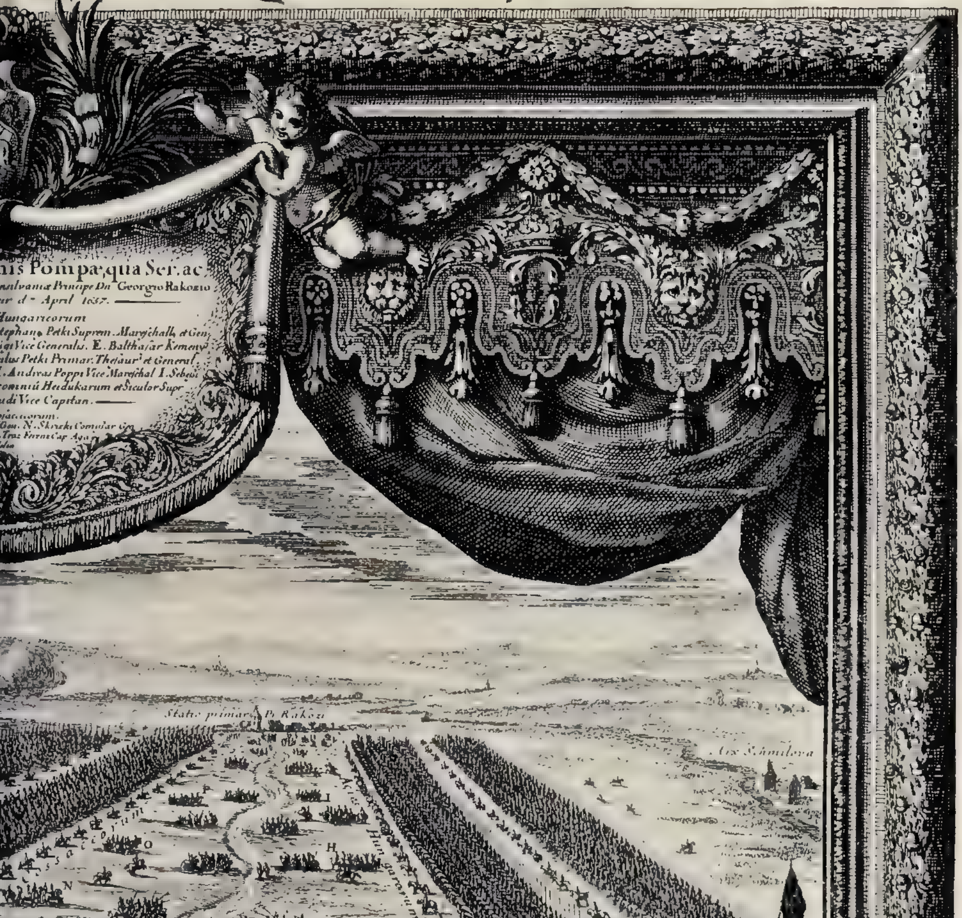
N°47

Urbs
Cœnob S. Bernard.
Exercitus Suedicus in Cuneos diuisus
Temp S. Dominici
Ianowicz

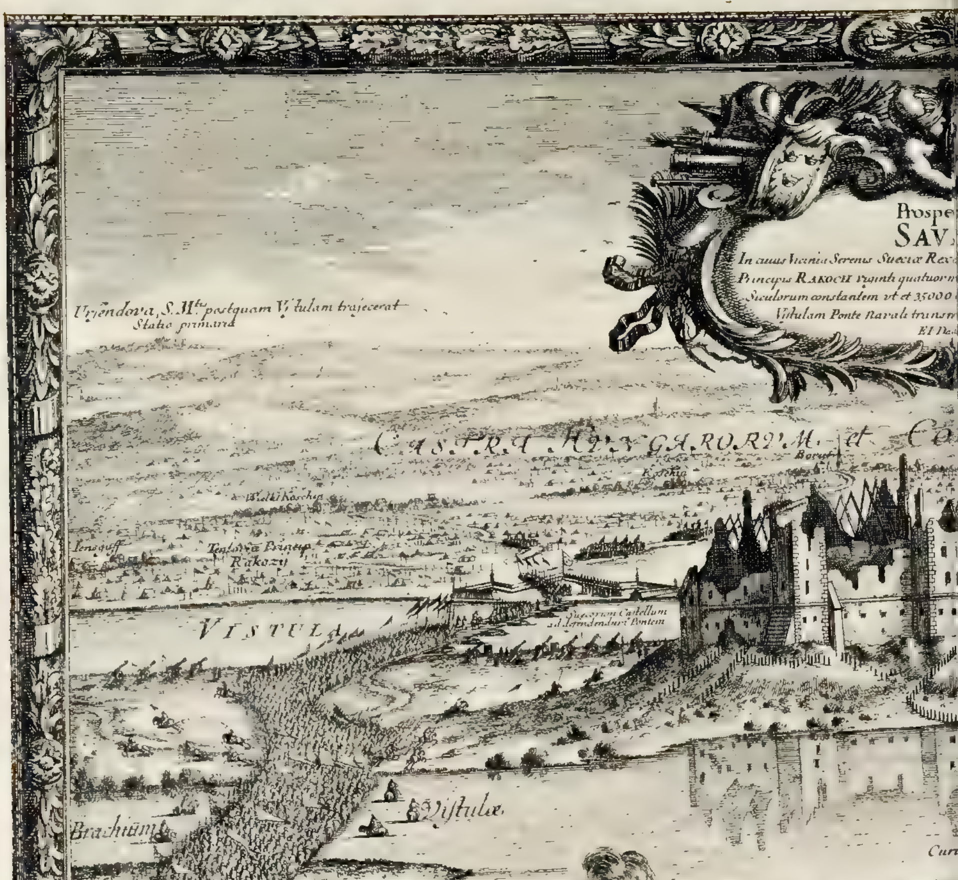
RICOVIA
t duarum hora
a.d 23. Martij
Templ. Parochiale
Coenob. S. Francisci
Piotricouia
S. Bern.
S. Franc
Oppid. Casimiria
Vicus Ianowicz
Vistula fluv.
WICZ à
asidio munita
1656.

Repræsentatio S
Potentiß. Sueciæ Rex
prope arcem Schmielova
Tormenta et peditatus
Hungarorum

nis Pompa, qua Ser. ac
nsalvaniæ Principe Dn Georgio Rakozio
er d 7 April 1657.
Hungaricorum
tephan. Petki Suprem. Marschall, et Gen.
Vice Generalis. E. Balthasar Kemeny
alus Petki Primar. Thesaur et General.
Andreas Poppi Vice Marschal I. Sebesi
omniú Heidukarum et Siculor Supr
di Vice Capitan.
Statio primaria Pr. Rakozi
Arx Schmilova

N. 49.

Prospe
SAV
In cuius Vicinia Serenus Sueciæ Rex
Principis RAKOCH
Siculorum constantem vt et 35000
Vistulam Ponte Navali
Vrzendova, S. M.tis postquam Vistulam trajecerat
Statio primaria
CASTRA HVNGARORVM et
Borut
Tentoria Princip. Rakozy
VISTULA
Suecorum Castellum ad defendendum Pontem
Brachium Vistulæ

Oppidi
OST.
m suis et Brandenburgicis copiis Exercitum
Hungarorum, Wallachorum, Moldavorum, et
Duce Antonio Sdanowix conjunxerat.
9.10.11 et 12 Aprilis Anno 1657.
Oppidum
Saw
gost

N. 19.

1657. præsidium Svecicum deductum erat, modico cum comitatu excurrebat; cum interim Wirtzius tribus legionibus stipatus accessit, qui Ragozium ista adhuc vespera adfuturum nuntiabat. Igitur totus mox exercitus in aciem disponitur in Ragozii honorem, quem cum præsidio mille Hungarorum & Cosaccorum Rex per omnia benevolentiæ signa excipit. Exercitus adventantem displosis bis tubis, festivoque tubarum ac tympanorum clangore, ac submissis signis salutat. Lætitiam illam non parum refrigerabat mors Adolfi Nassoviæ Principis, qui dum ante legionem suam equestrem consistit, globo caput ab aliquo suorum trajectus occumbit, fortuito casu, an destinato scelere incertum. Dum Regem turmas suas ostendentem comitatur Ragozius, passus aliquot post ipsum incedebat intecto semper capite; satellitibus quoque Principis pone Regios satellites sequentibus. Nec minus in mensa singularem venerationem erga eundem præ se ferebat. Magna pars noctis inter lætitiam exacta, Princepsque digrediens equis duobus magnifice instratis, & acinace adamantibus ornato donabatur. Forte non indignum memoratu est, eo die ab Erico Dahlbergio supremo castrorum præfecto, dum hospitia designaturus cum manu equitum agmen præcedit, in vico Kabolwica Polonum conspectum, supinum, binis globis cor trajectum, clausis oculis, cruentam spumam ore ebullientem. Militaribus viris humanitatis officium visum mortis cruciatus citra spem vitæ sauciato abrumpere. Igitur unus eorum equo descendens tubum breviorem fronti admotum displosit, cerebro copiose effluente; ad quod vulnus sauciatus iste dextram manum admovebat, digitosque in cerebro & Sanguine circumferebat. Unde alter quoque duobus ipsos inter oculos evibratis globis superiorem cranii partem plane collisit; nec eo secius Polonus utraque manu vulnus versare perrexit. Svecus inde terquaterque gladio cor transfegit, ad singulos ictus Polono pedes attrahente, ac manum pectori admovente. Plures ictus repetebantur per totam corporis cavitatem à ventre ad jugulum. Tum & alii multis globis caput & cor trajicere, sanguine è fisso cranio ebulliente; nec minus iste pedes manusque attrahere, ac obscuros ronchos ducere velut aliquid locuturus, omnibus stupentibus, quomodo sensus quid superesse posset tam crebris ictibus corde ac cerebro perforatis. Cum per semihoram id spectaculum attinuisset, nondum adhuc expirantem reliquerunt.

Dahlberg.

§. 12. Porrò quia tantæ hominum multitudini haut licebat diutius consistere locis per Cosaccos disciplinæ nescios plane vastatis, sequenti die consilio habito placuit; cum haut verosimile sit hostem tam validos exercitus conjunctos ultro lacessiturum, aliquid ad summam rerum faciens suscipere, ac ipsa velut præcordia istius petere. Quo fine idoneum visum Vistula apud Savichostam superato Zamoisciam expugnare. Nec mora, statim præmittuntur, qui flumen ponte navali insternerent. Ponte perfecto Savichostam acceditur, ubi denuo consilium de summa belli habebatur. Heic primò Rex è Ragozio sciscitabatur, qua via ipse ad destinata sua tendere instituat, per favorem procerum, an per vim armorum; quarum hanc viam si insistat, se strenuam ipsi operam navaturum? Cui Ragozius; nulla sibi in eam rem cum Polonis commercia intercedere, qui hostes ipsi sint, ac gloriosius sibi videri virtute armorum istos ad obsequium redigere. Rex qui experiendo mores hostium & rationem ejus belli didicerat, in eum finem multa prudenter differebat; tum Ragozio expendendum proponebat; utrum magis expediat prælio hostes lacessere, qui tum apud Casimiriam Vistulam transierant; an verò validissima oppida invadere, eoque ipso hostes ad prælium, aut ad proponendas pacis conditiones pertrahere. In eam rem duo sibi oppida occurrere, Brestiam Lithuaniæ, & Zamoisciam, quarum hæc valida verberatione, illa haut operosa oppugnatione subigi queat. In præsens tamen potius videri Brestiam aggredi, munitionibus nondum perfectis, quæ alias absolutæ, accedente situ & alluentium fluminum opportunitate, inexpugnabilem redditurae erant. Ad eam quippe è Lithuania, Masovia, & Ucraina itinera patere subvehendo commeatui, & pluribus Cosaccorum turmis evocandis. Contra Ragozius satius

1657.

Regis cum Ragozio conjunctio & consultatio.

2. April.

Savichost.

5. April.

Casimiri.

Brestia.

1657. satius judicabat exercitum hostilem investigare, quo semel acie victo oppida facili negotio manus datura sint. Id quod nec Regi displicebat, pugnam conferere gaudenti, & quam maximè gloriosam rerum perficiundarum viam exoptanti. Sed quia nondum constabat, an hostis prælii copiam facturus esset, placuit Regi duobus pontibus Vistulam superare, altero apud Casimiriam extructo, quo Ragozii copiæ uti possent, Svecis apud Savichostam flumen transeuntibus, inde junctim Lublinum tendere, ad quod oppidum Poloni hærere dicebantur. Quod si nulla detur occasio manus cum hoste conferendi, commodum dein ipsis fore Bræstiam, aut Zamoisciam obsidere. Interim Steenbockium è Borussia cum majoribus machinis adventurum. Præter hæc Rex Ragozium monebat conjunctis tantis exercitibus militem accurata disciplina coërceret, ne per solutam licentiam alimenta brevi dissiparentur; neu ipse miles inter se collisus dissidiorum ansam præberet. Tum ut suos quoque adsuefaceret ad imitandum Svecici militis morem in agmine, in acie struenda, in pugna conferenda, in castris & stativis capiendis. Nam non poterat non Regi magnopere displicere confusio apud Ragozii exercitum, quam antea auditam nunc coram inspiciebat, eousq; progressam, ut fortè dum agmen incedit, surgente per campum lepore, aut alia fera, non ductores solùm, sed & integræ cohortes ac legiones confusis ordinibus bestiolam consectarentur, aliquando quadraginta aut quinquaginta amplius vexillis leporem hinc inde sequentibus. Id quod Svecico militi fœdum non minus, quàm noxium videbatur. Finito consilio ad Regem salutandi causa accedebat Dux Cosaccorum Antonius Zdanovicius vili admodum satellitio stipatus, haut eo minus à Rege humanissimè exceptus, lautisque donis mactus.

Zdanowitz.

Cracovia Ragozio traditur.

§. 13. Ibidem quoque Rex Ragozium urgebat, ut Cracoviam suo milite custodiendam acciperet, velut per pactum sibi assignatam, ut ipse veteranum suum militem, quo valde indigebat, educere inde posset. Id quod hic variis rationibus eludere conabatur: nimis debilem esse suum peditatum, quàm ut subtrahi inde possint, qui tantæ urbi tuendæ sufficiant; nec suos homines propugnandis munitis locis adsuetos. Ac satis adparebat, Ragoziani militis animos per difficultates, quas præter spem in Polonia invenerant, valde exasperatos ejus belli jam tædium cepisse, eoque ocyus defungi, ac in patriam reverti cupere. Quin & ideo Ragozio curæ haut fuerat ratihabitionem fœderis cum Legatis Svecicis initi permutare, aut indecisa adhuc ibi capita perficere. Enimverò Rex imminente cum Danis bello militem suum utique Cracovia educere cupiebat, inprimis peditatum egregium; eoque per Wirtzium, quo internuntio in hoc negotio utebatur paulo commotior Ragozio denuntiabat: Si Ragozius Poloniæ Rex esse velit, necessum esse, ut suas urbes ipse custodiat. Id tamen temperamenti demum inventum, ut Rex Ragozio Fabianum Fersenium tribunum, egregium manu & consilio virum, concederet, qui Transsylvanico Cracoviæ præsidio præesset. Rebus ita transactis à Ragozio Cracoviam destinatur Janus Betlenus cum tribus peditum millibus, cui Wirtzius à Rege Cracoviam tradere jubetur, incolis jurisjurandi vinculo exsolutis, quod ipsi præstiterant. Quo facto cum præsidio Svecico se recipere conaretur itinere terrestri Petricoviam, inde in Borussiam, aut per Vistulam, si id flumen per pluvias navigabile foret redditum, quo casu equites, machinæque Cracoviæ relinqui possint, alia idonea occasione deducendi. Enimvero Cracovienses quidem jurejurando Svecico exsoluti in Ragozii verba à Betleno adacti sunt. Sed Wirtzio haut facultas fuit, prout Rex jusserat, in Borussiam evadendi, quòd Czarnecius cis Vistulam regressus Petricoviam intercepisset, dum Rex cum Ragozio Brestiam tendit; ac per parciores pluvias Vistula non satis intumuisset, ut prope Cracoviam navibus ferendis idoneus esset. Unde ipsi tamdiu Cracoviæ fuit subsistendum, donec ea urbs paulo post à Polonis atque Austriacis obsideretur.

1657.

Fersen.

Betlen Janos.

§. 14. Ast Rex ut eo validior hosti ingruere posset, Waldeccium cum Brandenburgicis copiis apud se retinebat, aliquoties licet ab Electore avocatum, id factum huic facile adprobaturus, quòd jam maximè tempus suaderet rem in hostem gerere. Quem & acribus hortatibus simulabat, ut reli-

Rex & Ragozius trans Vistulam in hostem eunt.

quas

1657. quas copias ad Narevam flumen movere juberet, dum ipse hostibus apud Lublinum instat, si fortè his in medio interceptis bello finis imponi posset. Enimvero uti jam tunc alia consilia Elector agitare cœperat; ita nec ardorem Regis administratio Ragozii implebat. Equidem pontem ad Savichostam Sveci alacriter perfecerant, qui structus fuerat, qua insula medium flumen interstinguit, cui Savichostæ arx paulo ante incendio vastata imposita erat. In eam insulam cùm Rex Ragozio & aliis comitantibus accessit situm loci speculaturus, ex adversa ripa aliquæ Polonorum turmæ structuram pontis prohibituræ acriter tubis in Svecos fulminabant, hisce non segniter respondentibus. Unde qui comitabantur Regem monebant, ne propius intra teli jactum adequitaret. Ast cùm ille periculi securus haut eo secius pergeret, Coriscius tribunus, qui Polonorum ad extremum fidem in Regem retinuerat, ad ripam accurrens alta voce populares suos inclamat, Regem Sveciæ heic adesse, ac ne noxam isti inferant, eundem ipsis manu intensa demonstrans. Poloni ut politos suæ nationis mores ostenderent, præfecti cumprimis & Nobiles, protinus equis delapsi apertis capitibus ter & amplius ad terram usque inclinatis Regem venerabantur, mox equis iterum adscensis turmas suas abducebant, non prius capita tegentes, quàm è Regis conspectu abiissent. Quorum cum humanitate ut paria faceret Rex, inhibebat, ne quæ in ipsos directæ erant machinæ disploderentur. Capta inde in adversa ripa statio, & castellum tegendo ponti excitatum, qui paucos intra dies absolvebatur, Ragozius interim in castro suo Schmielovam tertio à Savichosta milliari reverterat, quò & post Rex isto invitante accessit, quem ad dimidium milliare Princeps stipantibus turmis nonaginta duobus obviam progressus excepit, ac per totum exercitum deduxit, ad plateæ instar dispositum. A dextris Hungari, Moldavi, Walachique à sinistris Cosacci consistebant, qui festivis displosionibus, variique generis instrumentis Musicis, ac immenso clamore sublato Regem salutabant. Post magnificum prandium Rex sub vesperam in sua castra regressus pontem perfectum invenit. Unde statim sequenti die suas & Electoris copias in alteram ripam traduxit. Sed quia Ragoziani parem diligentiam non adhibuerant, an quia talium operum imperiti erant, iisdem quoque per Svecicum pontem transeundum erat. Ea mora interposita pulcerrimam corrumpebat occasionem improviso hostem opprimendi. Nam integrum triduum abibat, antequam tanta multitudo pontem superare posset: quæ demum juxta Svecicum exercitum consedit. Erat memorabilis facies eorum castrorum, ingens terrarum spatium complexorum, queis ad septuaginta millia bellatorum capiebantur. Universis post Principem imperitabat Janus Keminius cui succenturiatum Imperium gerebat supremus Marescallus Stephanus Petkius. Proximus ab hoc dignatione Michael Miches Cancellarius, ætate provecta Vir. Hunc excipiebat Vicarius Generalis Thomas Naigius, qui dextrum cornu, ac Balthasar Keminius, qui sinistrum curabat titulo primarii Agasonum Magistri. Summi vigiliarum præfecti munus obibat Stephanus Ebenius Agasonum vice-Magister, & Andreas Poppa vice-Mareschallus. Peditatui & Walachis præerat Sebessius, Supremus Capitaneus, Teutonicis Gaudius tribunus. Heidones & Siculos Gabriel Bacosus regebat. Viri omnes egregii, ac forma conspicui, sed plerique bellorum inexperti, sic ut Regi parum spei insignium facinorum pollicerentur. Cosaccis post Antonium Zdanovicium imperabat Solimannus quidam Turca natione, sed Linguæ latinæ & aliarum gnarus, ac moribus sat politus: Tum Trazferens, origine Thrax, & religione Mahumedanus, egregius bellator, & manu strenuus: Simul Quæstor exercitus Kritzkius, vir industrius & astutus: Ab hisce viris exercitus sexaginta millibus bellatorum constans regebatur, quibus cum comparati Svecici atque Electorales etsi modica manus forent, observatum tamen est, toto conjunctionis tempore Hungaros ab exercitu Sveciæ longiusculè digredi haut ausos. Et quanquam tantum apud multitudinem annona difficulter expediretur, præsertim Hungaris subinde vinum & panem album ingeminantibus, cui in patria adsueti sint; Rex quoque identidem

Marginalia: Polonorum civilitas. — .April. Schmielovra. — .April. — 8. April. — 1657. — 9. 10. 11. April. — Pelki. — Naigi. — Ebeni. — Poppa. — Gaudi. — Krizki.

1657. tidem moneret, ut Ragozius ad quintum aut sextum milliare à Svecico exercitu digrederetur, quòd haut ita facile validior hostis ingruere queat, quin confestim conjunctio iterum fieri posset; abnuit tamen aliquoties id Princeps obtentu repentinæ ab hoste irruptionis. Ad extremum id verbo quidem promisit, reverà tamen nunquam ultra integrum aut dimidium milliare stativa sua à Regiis disjunxit; sic ut modica Svecorum manus Ragozianæ multitudini præsidii instar foret. Ut autem communicatio cum Cracoviensi urbe eo facilius servaretur, Janowitzæ arci miles immissus fuit.

Acta Regii & Ragoziani exercitus. §. 15. Transgressis copiis Rex Ragozio ingerebat, haut indulgendam hosti quietem, quotiescunque rei gerendæ occasio sit. Eoque Gabriel Bacosus cum mille Hungaris, quibus quadringenti Sveci accedebant, præmittebatur tractui circa Zamoisciam explorando. *12. April. Ursendowa* Ipse exercitus à Vistula movens Ursendovam processit. *13. April.* Postera die Ragozius in castra Regis accedens nuntiat, Cosaccos exploratores retulisse, Sapieham cum Lithuanis, & Potocium cum Majoris Poloniæ milite trans Wiepressum *Wiepres.* fluvium Lucoviæ consistere; ubi & universa Nobilium turba conventura sit. Igitur habito consilio placuit Zamoisciæ obsidium omittendum, ac raptim toto cum equitatu Lukoviam *Lukow.* eundum, ut à latere Poloni invadi queant, antequam fœderatos Vistulam transiisse intellexerint. Ac ut iter eo expeditius fieret, media nocte pars Svecicarum sarcinarum, & omnia Ragozianorum impedimenta Lublinum mittuntur, quod oppidum paucos ante dies ab Hungarico tribuno Stanislascio *Stanislafski* occupatum fuerat, prosequente Erico Drakio *Drack.* tribuno cum quindecim peditum Ragozianorum centuriis & trecentis equitibus Svecicis. Sed cùm paulo post intellectum foret, Lublinum pestilentia infectum, Rex impedimenta sua ex itinere ad se revocabat: Ragoziana vehicula, quæ octonis aut denis boum paribus tracta tardè moliebantur, subsequi jussa, adjuncto bis mille quingentorum Cosaccorum præsidio. Ita tres exercitus conjuncti incedebant, Regiis primum agmen obtinentibus. *15 April. Lissabica.* Apud Lissabicam Wiepressus rapidus fluvius superatur. Reversus biduo *1657. 17 April. Lubecker.* post ab excursione subtribunus Lubeckerus referebat, hostiles copias ad Bugum flumen discessisse. Unde Rex eo magis sibi properandum censebat, quòd vereretur, ne hostis in Borussiam penetraret, aut alibi impressione facta ipsum distraheret, Bugo ac Vistula fluminibus superatis; quibus destinatis antevertendis mirè manus cum eodem conferere ardebat. *18. April.* Igitur iter continuatur per Okenzciam, *Okensko.* ubi noctu oborto igne Regi in campum erat concedendum, aliqua impedimentorum parte flammis absumta; post Stozcam & Latowicam *Stozca. Latowice.* properatur, quòd Rex hostem non procul Waingrovæ *Waingrova.* abesse judicaret, cui improvisus ingruere cupiebat. Sed quia exploratores referebant, Polonos citato agmine Warsaviam tendere, Vistulam ibi transituros, ac in altera ripa cum Joanne Casimiro Rege se juncturos, raptim consilio habito decernebatur rectà in hostem vertere, & quà Vistula ac Bugus campos arctant eum opprimere. *20. April. Minskow.* Igitur Minscowam itur, quò Rex circa meridiem pervenit. Sed quia hostis haut procul aberat, cui si quæ clades inferri debebat, omnis mora amputanda erat, tempus ibi terere non placuit. Et exploratores referebant, hostes repentino Regis adventu consternatos consilium de superando Vistula omisisse, agmine ad Bugum verso, quem apud Brocam *Brock.* transire velint. Solum Czarnecium cum modica Polonorum & Tartarorum manu Warsaviæ trans Vistulam ad Joannem Casimirum tendere. Igitur & Rex destinata sua mutans impedimenta Minscovæ relinquit. Waldeccæ comes, & Joannes Georgius Anhaltinus Princeps cum duodecim alis, Gabriel Bacosus cum ter mille Hungaris & Cosaccis Warsaviam tendere jubentur, num Czarnecium, dum flumen superat, opprimere possent. Ipse Rex cum Ragozio Waingrovam versus tendit; & quia suspicabatur partem adhuc Polonorum ibi hærere, primum agmen sub Schœnlebio *Schœnleben.* tribuno quadringentis equitibus firmat, cui à Ragozio viginti millia equitum exundante multitudine adduntur. *21. April.* Enimverò Waingrovam progressi fœderati omnes jam Polonos apud Brocam Bugum superasse deprehendunt. Ita longius elapsum hostem

B Templum Jesuitarum.
C Templum Parochiale
D Templ. Græcorum
E Templ. Dominicanorum
F Cœnob. Bernhardinorum
Vrbs et Castellum BRESTZIE LITEWSKI à S.R.M. Sueciæ die
S R M ibi heri cœptus.
Dahlbergh
I.S.R. Mai. Sueciæ.
Princeps Transylvaniæ.
Princeps Anhaltinus. 6. Dn. Fridericus
Senator et Marschallus
Delagardie Senator Regni et locumtenens Generalis.
Brandenburg

G. Synagoga Iudaeorum.
H. Munimentum Suedicum.
K. Suec accessus et Suggestus tormen=tarii
L. Hungarorum accessus obsi=dionales et suggestus.
M. Vigiliae equestres Suecorum
Villa Blotkowa
Bug fl.
Bug fl.

N. 52.

1657. hostem nulla spes attingendi erat, ac si Rex ipse Brocam sequeretur, miles incassum erat fatigandus, hostique spatium dabatur Brestiam evadendi, ubi omnibus Polonicis copiis conventus erat indictus. Et quia Waingrovæ è quibusdam Judæis intellectum, Bugum Czremini quarto abhinc milliari aquis humilibus vado superari posse, Rex rectum iter Brestiam pergere cupidus Ericum Dahlbergium cum centum viginti equitibus Svecicis, sexcentis Ragozianis eodem mittit vadi explorandi causa; qui & rem ita se habere cognovit, simul ad Czreminum turmæ Nobilium stationem agitanti improvisus supervenit, multisque cæsis undecim captivos abduxit, è quorum Relatione Rex spem conceperat, utique hostem suis manibus haut elapsurum. Nec minus cognitum trans Bugum aliam adhuc stationem quinque Vexillorum consistere, ad quam compendiosa via pateat, Bugo apud Grudecam superato. Igitur hisce Bucwaldus subtribunus cum valida manu immissus, fallente successu, quòd Poloni è nube pulveris Svecorum adventum conjectantes maturè in tutiora se receperant, paucis duntaxat moratoribus à Bucwaldo cæsis & captis. Referebant hi, triginta turmas sesquimilliare inde consistere. Huic alii falsò addiderant, universas hostium copias non procul metari. Igitur Rex rei gerendæ cupidus illa adhuc vespera Czremini, Ragozius Grudecæ suos vado trans Bugum ducit, summo mane in hostem iturus. Mox tamen certiores nuntii retulere, triginta illas alas partem postremi agminis hostilis fuisse, quæ jam reliquum exercitum insecutæ sint. Sic igitur hoste præter spem elapso Rex copias cis Bugum reducit, quòd impedimenta adhuc abessent, nec de Waldeccii actis quid constaret; simul ut per festinatum iter fatigato militi quietis nonnihil indulgeret. Ita pauculos dies, quoad certiora de hostibus allata forent, Rex Czremini, Ragozius Grudecæ considet. Drackio tribuno cum ducentis equitibus Janovæ, quæ arx ad Bugum quarto à Brestia milliari sita est, statio assignatur, ut è propinquo de hostium conatibus cognosci posset. Intellectum inde, hostem apud Brestiam consedisse castris ibi positis, ut Gosievium cum validis Lithuanorum, Moscorum, ac Tartarorum auxiliis ad se pertraheret; tum munimentis oppidum firmare, ut belli sedem ibi figat loco valde opportuno, qui Lithuaniam à tergo, Bugum, Muchawitzam, & Vistulam fluvios ante se haberet, Svecis in medio interceptis, hinc ab exercitu ad Brestiam hærente, inde à Joanne Casimiro infestandis. Ad eum nidum disturbandum Rex protinus ruebat, nisi Ragozii impedimenta expectanda forent. Interim reverterat Waldeccius destinatis suis haut potitus, quòd Czarnecius pridie adventum ejus cum quindecim Nobilium centuriis Vistulam nando superasset; præcursores tamen Waldeccii cohortem Tartarorum, & apud Czirscam duo Quartianorum millia in Vistulam compulerant, quorum magna pars aquis submersa fuit. Dum ibi fœderati metantur, impedimenta demum in castra perveniunt; simul Janova nuntiatur, hostem mutato consilio Brestia movisse, ac in diversa abiisse, Sapieham quidem cum Lithuanis Caminiecam tertio abhinc milliari, Potocium cum Polonis adverso Vistula Sendomiriam versus; Brestiæ duo militum millia præsidio relicta. Eam ob causam cum & Regi destinata sua mutanda forent, Ragozio proponebat, utrum placeat cum suo milite Cosaccis hostem Caminiecam sequi, se interim Brestiam oppugnaturo; aut si ipse hujus obsidium suscipere malit, se hostem persecuturum. Sed quia Ragozius à Rege disjungi timebat, placuit ubi hostis ad Caminiecam pedem non fixisset, junctim Brestiam invadere, quòd spes sit eum ad manum conferendam compelli posse, si tanti momenti oppido subvenire instituat. 1657.

Czremin. *Grudeck.* *Bucwald.* *Janowa.* *28. April.*

§. 16. Ita demum Bugo superato, Brestia rectà petitur. Ejus oppidi situi, qui Regi incognitus erat, explorando septem cum millibus equitum præmittitur Waldeccius, & Jacobus Casimirus Gardius; qui & ipsi viarum ignari inter densas pluvias obtenebrante Cœlo ita improviso Brestiæ portis impinguntur, ut ad pontem fossæ ante trabem traversariam consisterent, antequam oppidum conspicerent, vel qui intus erant eorum adventum persentiscerent; ut si loci conditio illis cognita fuisset, in proclivi foret oppidum subito

Brestia capitur. 7. Maji.

1657. 1657.

subito irrumpere. Tumultu igitur intus excitato cùm ita prope sub munimenti hostium Svecici consisterent, unde machinis ac tubis Poloni acriter fulminabant, Waldeccius hos extra teli jactum reducit. Poloni ignibus statim suburbio injectis acrem defensionem minari videbantur. Rex contra obsidium utique suscipere statuit, præsertim postquam allatum esset, hostem relicta Camienica in Volyniam concessisse. Ratio quippe Polonis fuerat, pugnas Svecorum declinare, quibus inferiores se norant, seque melioribus patriæ temporibus servare: interim tam numerosos exercitus conjunctos fame & molestiis belli ultro dilapsuros, si in uno loco hæreant, aut celeribus itineribus pessumdandos, si ipsos hinc inde sequi instituant. Exercitu machinisque oppido admotis cùm aliquandiu in mœnia fulminatum esset, per tubicinem deditio imperatur. Obsessi animis fracti protinus respondent: si obsides intro mittantur, à se venturos in castra, qui super legibus deditionis cognoscant. Ita factis induciis per duces Svecicos, cùm Rex nondum advenisset, in oppidum mittuntur Niemericius summus excubiarum præfectus, Putcammerus subtribunus, & Dahlbergius. Vicissim ex oppido tres in castra accedebant. Svecici obsides, cùm Polonos satis territos conspicerent, omni ratione ad deditionem hosce permovere fatagebant. Ex urbe emissi petebant, ut honestè sibi discedere permitteretur, polliciti se Sapiehæ persuasuros, ut toto cum Lithuanorum exercitu Regis obsequium amplectatur. Hosce Rex jussit propositionem suam scripto conceptam exhibere. Ita isti in oppidum recedunt, Svecicis obsidibus iterum in castra reversis. Interea integri exercitus latè oppido terribili specie circumfundebantur. Et quia Regi haut verosimile videbatur rem ab obsessis seriò agi, ipsosque tempus duntaxat extractum ire, denuo misso tubicine declarationem ipsos poscit. Unde ipse Castellanus Sawizkius cum aliquot Nobilibus in castra Regis accedens ab armis cessari petit, quoad leges deditionis adornare ipsi queant. Cui fini Rex ad vesperam usque spatium ipsis indulget. Sed quia his oris diu morari haut licebat ob Danorum motus, urgendis Polonis suggestus strui, viasque obliquas ad fossam agi jubet, opere per noctem continuato, etsi nulla insuper vi adhibita, quod obsessi capita deditionis nondum perfecta excusarent. Sequenti die cùm jam quatuor suggestus absoluti essent, obsessi delegatos suos in castra mittunt, ut Regi cautum foret nihil fraudis subesse. His à Rege adjuncti eum per diem deditionis quidem pactum perficiebant, sed quod ob ingruentem noctem subscribi non poterat. Nec eo magis Sveci eum diem & sequentem noctem munitiones excitare, & ad fossam accedere cessabant. Sequenti mane subscriptum fuit pactum, quo convenit, ut omnis paratus bellicus & annona, unà cum militibus, qui antea sub Rege Sveciæ, Brandenburgico, Ragozio, aut Radzivilio meruerant, in oppido relinquerentur, cæteri more militari oppido egressi Brusaviam usque deducerentur. Ita Brestia, magni momenti oppidum, defensionem non ausa, in Regis ditionem pervenit, utut bis mille trecentis militibus, è quibus sexcenti sexaginta Germani, insessa. Repertæ ibi quadraginta machinæ, septendecim vasa pulveris, & annonæ magna vis. Germanicus miles, & è Polonis non pauci ultro Svecica signa subibant, ut pauci præfectos Polonicos sequerentur. Oppidum Ragozio traditum, qui validum ei præsidium sub Gaudio tribuno imponebat; tum & opera per Dahlbergium designabantur, queis oppidum firmandum esset.

Putcammer. *12. Maji.* *13. Maji.* *Sawizki.*

§. 17. Ad Brestiam Regi certi nuntii adferuntur, Danum bello solenniter indicto in arma erupisse, ac jam Bremensem provinciam invasisse. Unde nova ipsi consiliorum tela ordienda erat, ac Polonia tantisper omissa proprias ditiones tueri prius habebatur. Quæ destinata etsi Ragozium laterent, is tamen incertum quid animo agitans, fœdus cum Regiis Legatis conclusum permutata ratificatione hactenus firmare neglexerat, utut quamdiu copiæ conjunctæ forent omnia communicato consilio agerentur, Rege cum antea sæpius, tum post captam Brestiam super stabiliendo fœdere monente, ac ratificationem suam promtam offerente. Qui & idem tractatus cum Electore Brandenburgico, prout in fœdere Svecico conventum erat, suscipere abnuebat. Cujus rei duplex

Ragozius ambigue agit.

1657. duplex causa conjectabatur, vel quod ipse integram sibi Poloniam adquirere cuperet, haut permissurus, ut Rex, & Elector tam insignes eidem portiones decerperent; vel quod jam tum secreto transactionem cum Polonis meditaretur. Sane Stanislauscius quidam ad ejusmodi conventionem cum Polonis ipsum solicitabat, prolatis literis manu Reginæ Poloniæ scriptis, quibus parariam se offerebat paci inter Joannem Casimirum Regem & ipsum conciliandæ. Id quod Ragozius Regi communicabat, dissimulato tamen responso, quod Stanislauscio dederat. Quod post tale fuisse intellectum est; se cum Polonis transigere velle, quod belli tædio capiatur. Quo fine & diplomate tuti itineris amplissima forma Stanislauscio caverat pro famulis ipsius, & quibusvis ab eodem venientibus. Unde suspicio oriebatur, amicitiam Svecicam Ragozio in speciem coli, ac forte dicto citius cum Polonis ipsi conventurum. Qua de re per literas quoque ad Proceres Poloniæ amicos, suos aliosque qui ipsum inviserant significaverat. Sed & solicitum eundem reddebant quotidianæ rixæ ac cædes Hungaros inter & Cosaccos, quorum duces juxta ac Gregarii non obscure jam separationem & abitum minabantur, nisi in reos Hungaros animadverteretur. Unde & Rex monuerat, ut collusionem isthanc omni studio caveret, ne Cosaccis intempestive abeundi præberetur occasio. Nec tamen nisi uno & altero exemplo statuto Ragozius suorum petulantiam compescuit; quæ socordia, ac disciplinæ neglectus mox non parum ad exitium istius contulit, Cosaccis ad sua facessentibus.

Rex in Borussiam tendit. *Miltzke.* §. 18. Brestia capta, cujus tutelam Ragozio diligenter commendabat Rex, Svecicus exercitus retro Miltzcam vertebat, Ragozio tantisper ad istud oppidum hærente, ut de necessariis ei prospiceret, ac novas munitiones excitaret. Heic intellectum Steenbockium cum legionibus aliquot, & machinis Thorunio profectum *Plotzco.* Plotzcæ propinquare. Unde Rex cum majore copiarum parte apud Ragozium manere statuit: sed Carolum Magnum Badensem Marchionem cum aliquot equestribus legionibus ad Steenbockium raptim proficisci jubet; ut juncti pontem navalem Plotzcæ extructum transirent, ac recta in Joannem Casimirum Regem, ac Czarnecium tenderent, eosque improviso opprimere conarentur, qui post recuperatam Petricoviam circa Lowicium hærere dicebantur: tum ut Wirtzium cum suis Cracovia evocatum secum jungerent, ac Posnaniæ obsidium dissolverent. Saltem ut hoc modo, quam Poloni minabantur, in Borussiam irruptionem averterent. Marchione digresso Rex Czreminum castra transferebat, ubi per ferias Pen- *16. Maji.* tecostales quiescere decreverat, inde cum Ragozio sese iterum conjuncturus. Sed pridie ejus festi, vesperascen- *17. Maji.* te jam cœlo, nuntius affertur, Joannem Casimirum cum viginti quinque millibus apud Czerscam raptim Vistulam transire. Unde ratio belli exigebat, Marchionem horum ignarum, qui jam Waingrovam transierat, antequam de ejus itinere hosti innotesceret, e vestigio sequi, eundemque adversus insultus hostium protegere. Eoque Rex ista adhuc vespera movens per noctum Waingrovam quinque milliaria emensus est. Eo de itinere Ragozio significatum, postulato, cum ex isthoc hostis motu non aliter judicari queat, quam hunc Potocio, aut auxilii Moscicis obviam properare, ut is interim apud Melniccam, & Janovam *Melnick.* consistat, Bugumque fluvium tueatur, quoad ipse Marchioni junctus hosti à latere ingruere queat. Unde & Ragozius Brestia Melniccam movebat. Sed cum mox rumor iste falsus esset compertus, Rex Marchionem iter pergere jubebat; ipse ob commodiorem pabulationem Czreminum ad Bugum regrediebatur, & quia nuntiatum erat Gosievium ad Harevam flumen movere, ut Sapiehæ se conjungeret. Enimverò quia satis animadvertebat Rex hostem tam diversis rumoribus diditis id agere, ut ipsius consilia turbaret, ac hinc inde frustra circumtractum delassaret, quò Danis laxius spatium fieret Svecicis provinciis infestandis; jam non amplius Ragozium celare constituit super Danorum in Bremensem provinciam irruptione, & quod multa Austriacorum millia Poloniam ingredi parent. Ac sibi propositum in Borussiam abire firmando Electoris animo, ne is hac rerum mutatione terreri se patiatur. Eam ob causam in castra Regis invita-

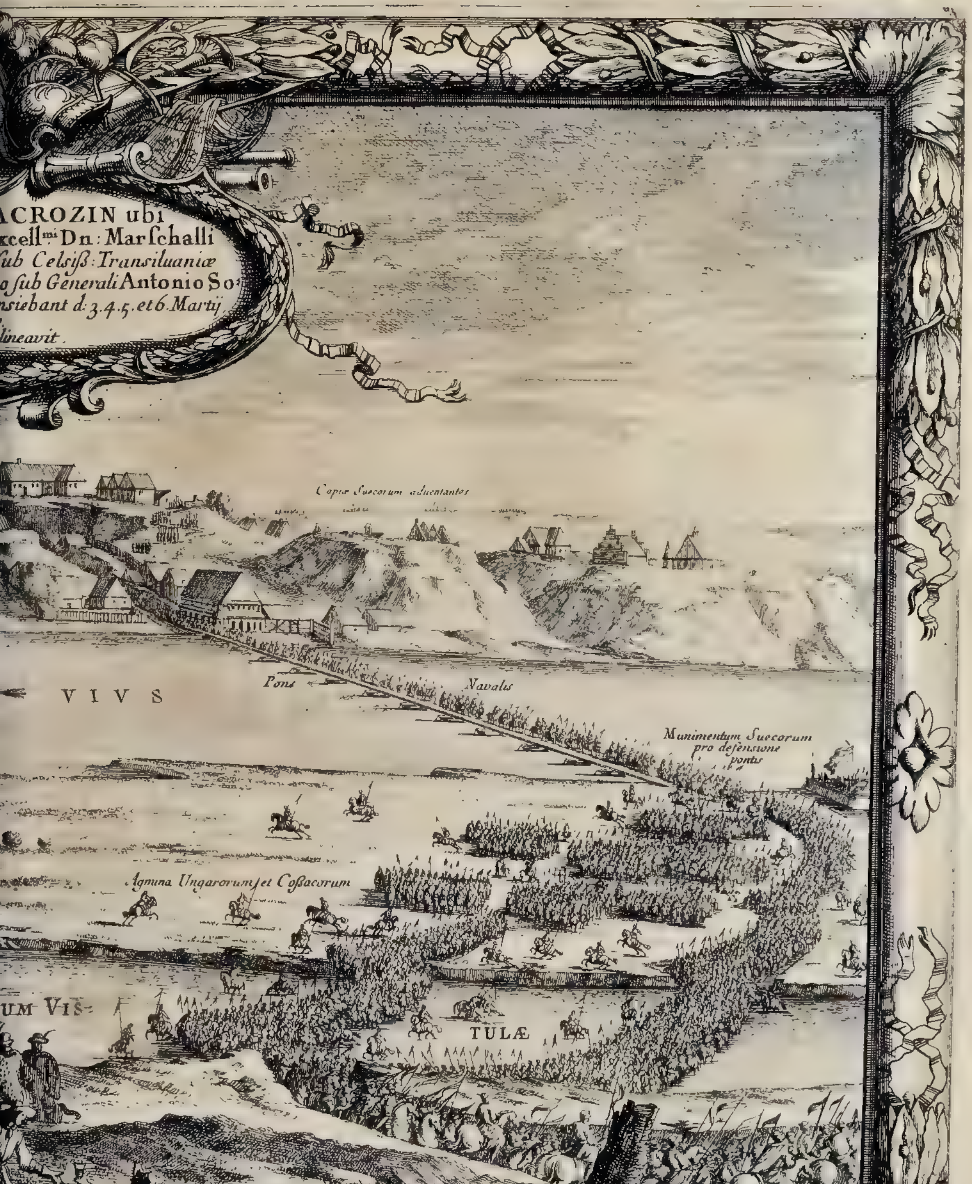
1657. batur Ragozius, quò & Steenbockius Poltofsca excurrerat. Ubi re in consilio expensa decernitur, ut ipse Rex cum exercitu in Daniam abeat, Steenbockio cum aliquot legionibus penes Ragozium manente. Quia autem Rex perspexerat, Ragozium discessu suo valde consternatum iri, velut ita longè in Poloniam progressum, ut citra periculum in ditionem suam vix regredi posset; generosum ducebat ostendere, invitum se, ac non nisi extrema necessitate compulsum ab ipso digredi; simul offerebat se copias suas ipsi juncturum, & investigatos Polonos non minus quàm Austriacos praelio lacessiturum. Eadem si sententia ipsi stet, se Wrangelio mandata missurum, ut is bellum adversus Danos summo cum Imperio administret. Sed mascula ista consilia Ragozio repudiabantur per timiditatem, aut quia alia ratione sibi consulere agitabat. Igitur Rex postquam inter multas benevolentiae testationes isti valedixisset, per Poltofscam iter Thorunium versus cum aliquot legionibus properabat. Postero die Ragozius quoque Poltofscam versus movebat; sed iter jam ingressurus Steenbockio significabat, Cosaccos tumultuari, nec Narevam flumen transire velle, quòd metuant, ne fortè in Moscos ducantur, quod sibi per foedus cum hisce haut integrum sit. Unde Niemericius, & Sternbachius ad istos mittuntur, qui errore illo exemto ad iter suscipiendum eos permovebant. Interea à Rege nuntius adfertur, Czarnecium cum auxiliis Austriacis inter Plotzcam & Thorunium Vistulam superasse ad invadendum à tergo peditatum & machinas ad Sacrozinum consistentes. Quibus sustinendis cùm ipse par non sit, Steenbockius ocyus castra movere jubebatur, adductis secum Ragozio & Cosaccis. Qui & statim iter ingressi praeter Nurram & Brocam Piewnam sesquimilliari Poltofsca dissitam attingunt; ubi significante Rege intelligunt, Czarnecium quidem nonnihil tentasse, sed adventu istorum cognito retrocessisse. Igitur cùm pabuli eo loco copia non esset, isti nulla mora interposita Poltofscam abeunt, inde Sacrozinum pergunt; ubi quòd pons nondum perfectus esset, aliquot per dies subsistebatur, Steenbockio interim ad Regem, qui adhuc Plotzcae agebat, excurrente. Pontem jam perfectum Ragoziani primùm, inde Sveci superabant. Et Ragozius quidem Vistulam transgressus statim Warsaviam tendebat jactans, se quoque specimen editurum, non minus solertem se capiendis urbibus, quàm Carolum Gustavum esse; eoque urbe illa potiri cupiebat ante adventum Svecorum, qui Grucollae substiterant. Enimvero cùm praesidiarii Warsaviae acriter resisterent, ac eruptionibus non parum damni Hungaris darent, inter alios tribuno cum quatuor vexillis in urbem pertracto, Ragozius sibi diffisus per literas Steenbockium rogabat, ut machinas, desultoresque subsidio sibi mittat, quòd postrema eruptione pedites sui graviter multati animis collapsi sint, adjuncto artium obsidionalium perito. Unde mox ipse Steenbockius cum copiis suis eodem accessit. Obsessi adventu Svecorum cognito mox ad deditionem descendebant, ac sequenti die urbe excedebant; etsi deditionis pactum Ragozius Steenbockio haut communicaret. Urbi aliquot Hungarorum centuriae sub Sebessio praefecto imponuntur. Sed quia mox deprehensum numeroso praesidio fame ibi pereundum, modicum hosti praedae cessurum, placuit partem murorum & turrium dejicere, ne hostis ibidem nidulari possit. Hungari tamen, qui urbem obtinebant, decretum istud exsequi omittebant, insigni pecuniae summa à civibus deliniti. Nec eo secius mox urbs planè per Cosaccos diripiebatur. Antea & gregarii quidam Sveci petulantiae quid in urbe exercuerant; quod cum Ragozius graviter ferret, Steenbockius reponebat; cum Warsaviensibus nihil sibi convenisse, eoque hostium eos loco sibi haberi, praesertim urbe suis exosa ob perfidiae memoriam.

Margin notes (left column): 23. Maji. — 25. Maij. — Nurr. Piewno. — 27. Maij.
Margin notes (right column): 1657. 6 Jun. — Grukoll. — 8 Jun. — 9 Jun.

§. 19. Inter haec Rex intellexerat, Bremervaerdam à Danis obsidio premi, qua expugnata Stada, totusque Ducatus periculo exponebatur. Ne igitur dum alteri Regnum adquirere laborat, de proprio periclitaretur, maturè Polonia excedere constituit; praesertim cùm metueret, ne Austriaci Danis in Pomerania juncti ipsius iter intercluderent, quòd Danus jam à Mechlenburgico Duce transitum per suam provinciam petiisset, ac sum-

Margin note: Rex Polonia excedere constituit.

Prospectus oppi
Exercitus Suedicus sub d
Comitis Steenbockij, Unga
Principe Ragotzio, Cossacor
danowicz, Vistulam ponte na
E. Dahlb
VISTVLA
FLV:
Br
I. Perelle sculp.

ACROZIN ubi
xcell^mi Dn: Marschalli
sub Celsiß: Transiluaniæ
o sub Generali Antonio So:
nsiebant d: 3.4.5. et 6. Martij
lineavit.
Copiæ Suecorum aduentantes
Pons
Navalis
VIVS
Munimentum Suecorum
pro defensione
pontis
Agmina Ungarorum et Coßacorum
UM VIS-
TULÆ

URBS WAR
Sedes Ordinari
Poloniæ ea facie ex
spiciebatur postqu
à Ser. R. Poloniæ de
Succiæ secunda vi
fuit d 22. Iul An
Villa Regia
Sacellum Moscoutarum
Gynæceum
Cœnob monial Gallicarum
Domus Venatoria
Palatium Conietzpolskianum
Templum Carmelitarum
Palatium Ossolinskianum
Palatium Radziewskianum
Templum Bernhardinorum
Suburbia exusta
Reductus Vetustate collapsus
V I S T V L A

VIA
gum
qua con
Arx Regia
Templum Augustin
Temp:S Iohannis
Templum et Colleg: Iesuitarum
Curia
Turris Marescalli
Templum et Cœnobium Dominicanorum
T.S.Georgi
S Bennon. Temp Germanorum
Templ. S. Mariæ
Suburbium deuastatum
Mons Funi
Palat. Principis Caroli Ferdinandi
Turris Puluerariæ
F L U V I U S
E.I. Dahlbergh ad viuum Delin.

N.54.

1657. ac summa Consiliorum hostilium huc spectaret, ut Svecos Provinciis Germanicis eliminarent. Id Consilium Rex initio per Sternbachium Ragozio insinuaverat, demonstrata necessitate expeditionis suæ in Daniam; relicturum tamen idoneas copias in Polonia, nec id bellum plane abdicaturum. Interim si Austriaci ingruant, iste circa Leopolim consideret propinquis ibi Cosaccorum, Wallachorum, & Moldavorum auxiliis. Si Austriaci non veniant, sedem belli circa Sendomiriam figi posse. Addebat Rex, si de ratificatione fœderis Ragozius moveret, Sternbachius obtenderet; oblatam eam à Rege, nec à Principe acceptatam, eoque si utiq; fœdus placeat, satius esse denuo id incudi subjici, expeditis pariter, qui antea sepositi fuerant, articulis. Ista denuntiata etsi Ragozium vehementer commoverent; tamen mox colloquio cum Rege apud Czreminum utcunque adquiescere visus est, postquam Rex Steenbockium cum aliquot legionibus apud istum se relicturum obtulisset. Sed nunc postquam copiis suis carere non posset, Rex Steenbockio injungebat, ut relicto Ragozio quantum posset versus Notezam properaret. Ea mandata Ragozio per Joannem Georgium Anhaltinum Principem adjuncto Sternbachio significabantur, addito consilio, ut, „si Austriaci ingruant, re-„tro Bugum sumto itinere protinus „in patriam facessat, ac inde pro se ni-„teretur quantum vires ferant, Rege „ex sua parte non segnius incubituro. „Neque enim Regem Polonicum „negotium pro derelicto habitu-„rum, sed Dano fracto, quod intra „paucos menses futurum speret, id „bellum acrius instauraturum. Inte-„rim Polonos è Transsylvania infesta-„ret, Cosaccis arctius se illigaret, cum „Turcis, ac Tartaris in gratiam redi-„ret; sic spem esse Polonis tandem „belli tædium subiturum. Nunc uti-„que Danum velut debiliorem Regi „invadendum ad servandam cum Sve-„cia communicationem. Ista Ragozius impatienter admodum audiebat, quiritatus; alta in quiete se provinciæ „suæ imperitasse; à Polonis magnifica „per promissa in Svecos stimulatum, à „Cæsare, Mosco, Tartaris minis re-„tractum. Studio tamen in gloriam „Numinis, & amore Regis ista omnia „insuper habuisse; fœdus cum Rege „acceptasse, idque media hieme per „difficillimas vias effectui dedisse; „Nunc cum Poloni tota mole, adsci-„tis Austriacorum auxiliis, ingruant, „se deseri. Jam demum veras agno-„scere uxoris suæ & aliorum in Trans-„sylvania prædictiones, à Svecis se „decipiendum; id quod & Hungariæ „Cancellarius à Cæsar missus assevera-„rit. Nunc demum sentire, Svecos „non nisi propriam rem agere, ac se „medio in mari sine navi & remis de-„stitui. Quas, & multas similes querimonias manantibus ubertim lacrymis evolvebat. Sed & exprobrabat, Steenbockii avocationem adversus conventa fieri, quod Rex digressus utique promisisset, se huncce cum legionibus apud se relicturum. Huic vicissim demonstrabatur: Keminium nupero cum Rege super negotiis Polonicis Czremini colloquio Ragozii nomine proposuisse, à Tartaris irruptionem in Transsylvaniam metui, eoque Ragozio cum exercitu propius ad fines suos accedendum hisce tuendis, ac servandæ cum Cracovia communicationi; unde à Rege scire voluisse, num quid auxilii sibi adversus eam irruptionem ferre velit. Cui à Rege responsum: „Fœdus Poloniam dunta-„xat spectare, nec se ad auxilium ex-„tra Poloniam ferendum ipsi teneri. „Nec postulari à se posse, ut suus ex-„ercitus Ragozium comitetur, pro-„priis interim finibus hostium libi-„dini expositis. Et si maximè copia-„rum quid ipsi societur, haut adpa-„rere, quæ ad receptum via hisce pa-„teat. Igitur in præsens tutissimum „videri, si uterque fines suos tantisper „tueatur, & ex illis Polonos, quan-„tum detur, infestet, quoad majori „mole bellum utrinque instaurari „queat. Id quod demũ Keminio æqui-„tati ac rationi congruere visum. Sed „& antea Regem Ragozio denuntias-„se; res suas non ferre, ut exercitus su-„us semper ipsi junctus rem gerat; sed „se pro re nata aliquas copias apud „eundem relicturum, ac interim Bran-„denburgicum permoturum ad ali-„quam exercitus partem ei comodan-„dam, ut bellum undiq; acriter urgeri „queat. Sed quia Elector id abnuat, su-„asque copias propriis finibus tuendis „retinere velit, à se postulari non pos-„se, ut divisas copias huc illuc incassum

raptan-

1657. „raptando atterat; multo minus ut „totum exercitum ipsius usibus con„cedat, propriis ditionibus interim „hostium libidini nudatis. Addebatur, cùm præsenti rerum facie post „Austriacorum cum Polonis conjun„ctionem, ac deficientibus à Branden„burgico auxiliis, nec valida manu ita „promtè à Cosaccis submittenda, haut „consultum videatur summam rerum „aleæ prælii exponere; tutissimum „esse, ut Ragozius maturè sibi suisque „copiis caveat, ac tali loco stationem „capiat, ubi communicationem cum „Porta Ottomannica excolere, atque „excitis Walachis, Moldavis, ac Co„saccis se confirmare, negotiumque „majore mole aggredi queat. Quin „necessitate exigente sub Cosaccorum „præsidio tutum ipsi receptum Pin„sciam, aut ulterius ad fines Ucrainæ „inde per Moldaviam in Transsylva„niam sine periculo patere, ubi cum „Chmielinscio aliisque consilia con„ferri, ac res stabiliri queant, quoad „Rex profligato bello Danico in Polo„niam reverterit. Ac ut Ragozio cautum sit, se à Rege haut destituendum, non solùm Lowicio præsidium impositurus, sed & Wirtzium cum suis Cracoviæ relicturus erat. Sed & præterea modestè exprobrabatur, Ragozium in causa fuisse, quòd Rex militem suum Cracovia educere, alibique ejus opera uti haut potuerit. Tum & quòd idem multa parum ad amicitiæ leges egerit, præter pactum varia postulando, ac oblatam à Rege fœderis ratificationem abnuendo; simul tot missitationes ac negotiationes inscio & inconsulto Rege cum hoste susceptas, ut huic parum constiterit, quid demum sibi ab ipso expectandum foret. Sed ut hæc omnia condonentur, rationem belli inpræsens haut aliter ferre, quàm ut Rex Danis ingruat, cui tamen interim res Poloniæ haut quidquam pro derelictis sint habendæ. Quibus dictis demum Ragozius utcunque adquiescere visus est, magis quia prohibere non poterat, quàm quòd destinatis suis satisfacerent.

Pinsk.

Sveci à Ragozio disjunguntur. 13 Junii.

§. 20. Porrò ne separatio Svecicarum copiarum Ragozianos & Cosaccos in consternationem ageret, ita agmen disponebatur, ut Ragozius cum suis primo loco incederet, inde Cosacci sequerentur, Sveci agmen clauderent; tum ut iter versus superiorem Poloniam dirigeretur. Sveci initio intra dimidii milliaris spatium lento gradu sequebantur, quoad isti è conspectu abiissent; mox flexo agmine Thorunium versus tendebant, eadem die Poloniam, sequenti Sacrozinum delati; ubi accelerando itineri machinæ navigiis imponuntur, quibus Bertilus Skyttius tribunus cum quingentis peditibus præsidio additur. Petierat Ragozius, ut Steenbockius saltem ad quatuor aut quinque dies cum ipso proficisceretur, ne sui animis concidant; inde obtentu impressionis alicubi faciendæ ipsum discedere posse. Id quod Steenbockius abnuebat, ne quòd Ragozius quinque milliaria in dies singulos conficere decrevisset, ipse longius à Borussia abstraheretur, ac ne libidine vindictæ, ac per animi mutabilitatem noxa sibi inferretur. Memorabile est de hoc discessu Militi Ragoziano nihil innotuisse, antequam factus esset, cùm apud Svecos gregario militi de eodem constaret. Cæterum Ragozio digressus Steenbockius tribunum Drakium ad sinistrum latus dimittebat, ut omnia, quà pertingere posset ureret, simul pontes destrueret, ne hosti ipsum persequendi facultas foret. Quin & toto itinere Brestia Thorunium usque miles omnia ex utroque latere flammis involvebat, ne hosti ita facile foret in Borussiam ea parte irrumpere. Nec minus Brandenburgicæ turmæ omnia, quæ poterant, urebant ulciscendæ vastitati, quam Poloni, & Tartari Borussiæ intulerant. Steenbockius inde Pomerelliam versus iter dirigit, misso Lowicium Arendsonio ad præsidium inde educendum, arcemque evastandam; id quod & circa alia Poloniæ loca fiebat. Costenum quoque cum arce inflammatum. Evocabatur inde ab exercitu Thorunium Steenbockius, ut in Sveciam abiret copiis adversus Danos præfuturus; in cujus vicem Jacobus Gardius exercitum deducebat. Krusewitza quoque arx educto præsidio disjecta & incensa. Brombergam inde perventum, ubi ad exercitum Rex Thorunio accessit comitante fratre Adolfo Joanne, cui Rex summum Borussiæ Regimen commiserat, adjuncto Laurentio Lindano, rebus ejus provinciæ quantum dabatur dispositis. Dirschaviæ & ejusmodi minatis locis munitiones detractæ, Lauenburgo, Stargardiæ, & aliis præsidia

1657. 14 Jun. Skytte. 18 Jun. 22 Jun. 23. Jun.

Arx
Oppidum
Narew fl
NA
REW
Situs Oppidi et Arcis
POLTOWSKO
In Cuius Vicinia Exercitus Suedicus ductu Campi Mareschalli Excell. Dn. Com. Gustaui Ott. Steenbockij in statiuis commoratus est, et postmodum flumen Narew traiecit. d. 27. May 1657.
EIDB. Del
Situs Oppidi BROMBERGÆ,
vbi S. R. M. SVECIÆ, decreta in Daniam expeditione Copias suas Congregauit d. 23. Iunij A. 1657.
A. Arx. B. Curia. C. Templum S. Martini. D. Templum S. Crucis, Iesuitarum. E. Templum Bernardinorum F. Temp. Carmelitarum Sæ Mariæ. G. Temp. S. Spiritus Virginum Sæ Claræ H. Nosocomium. I. Temp. S. Ægidii K. Temp. S. Stanislai. L. T. S. Trinitatis. M. Domus vbi moneta cuditur.
EIDB del.

Brom flu
MONTES
Reductus
Reductus
Meyerhoff
Retranchement
Brom flu

N. 35.

Arx Superior
Lacus Arcem vndiq: ambiens
Lacus Tempelburgicus

ficillimi accessus
ita post 24 horarum ob
rpugnatur 28. Iun: 1657
Drahemium Pagus
Draheim
Lacus Draheimius
N. Perelle sculp.
raheimij
relliæ.

1657. præsidia educta: contra Thorunium, Mariæburgum, & Elbinga numeroso milite & omnibus necessariis firmabantur, destructis quoque suburbiis ad obsidium eo expeditius sustinendum. Cum Brandenburgico ante discessum colloqui Regi haut licuit, isto congressum declinante; nec Regi amplius moras in Polonia nectere consultum visum. Igitur postquam suos, quos in Borussia relinquebat, ad constantiam hortatus esset Bromberga movens postero die Flatoviam attingit, natura & opere munitissimam arcem, quam Rosa subtribunus cum quadringentis militibus insidebat. Quanquam autem res non ferret, festinatum iter ejus arcis gratia sistere, præsertim si à viro forti defenderetur; parum tamen decorum Regi visum eam intentatam præterire. Igitur sub vesperam oppugnatio per noctem suscipienda simulatur, machinæque in nudo campo absque suggestu versus arcem diriguntur. Quæ res præfectum adeo exanimavit, ut sequenti mane nullo suorum amisso cum quadringentis militibus arce excederet, quæ vel per semestre spatium obsidium sustinere poterat. Ei immissus ignis, & munitiones disjectæ. Inde Tempelburgum proceditur, ac Draheimo præsidium educitur, quod toto bello insederat, idemque igne vastatur. Ita relicta Polonia Rex per ulteriorem Pomeraniam Stargardiam prætergressus Stetinum cum exercitu pervenit, qui ad sex bellatorum millia decreverat, laceris vestibus, & armis sat malignè instructus, ob continuos labores, sed flos virorum, & laboribus duratus, cui novum bellum refectionis instar habebatur, non minore ardore in Daniam festinans, quàm ipse Rex, qui paucos intra menses Danico se bello perfuncturum ominabatur.

26. Jun.
Flatow.
Tempelburg. 27. Jun.
Draheim.

Ragozius male rem gerit.

§. 21. Cæterum Steenbockius, dum à Ragozio digreditur, persuadere ipsi conatus fuerat, ut cis pontem apud Sacrozinum regressus commodis se locis teneret, hostiumque conatus observaret, unde exigente necessitate Brestiam se recipere queat. Nam metum esse, ne Austriacæ copiæ tunc Poloniam ingressæ ipsi cis Vistulam consistenti ingruant. Tartaros autem huc penetraturos probabile non esse, quibus hinc Chmielinscius, inde Walachi incumbant. Ac si necessitas urgeat, receptum ipsi comitantibus Cosaccis ad Confinia Ucrainæ, inde per Walachiam in Transsylvaniam patere. Interim communicationem ipsi cum Chmielinscio & aliis amicis exercendam; ac Regem Sveciæ confecto bello Danico in Poloniam brevi reversurum, majore dehinc vi ad communia destinata perficienda incubiturum. Ast, Ragozius uti ista differi facile animadvertebat ad se in bello Polonico detinendum; ita suo ingenio usus neglecto tutiore consilio Cracoviam versus iter facere instituit, quòd jam dudum à ditionibus suis divisus, quid ibi rerum gereretur, anxiè cognoscere cupiebat; tum ut auxilia sibi jungeret, quæ inde submitti sibi jusserat. Sed & de obtinenda Polonia desperans cum Polonis transigere summopere optabat. Quo fine Stanislauscium plenis mandatis instruxerat; simul Gaudio Brestiæ præfecto injunxerat, ut eo oppido relicto per Moldaviam cum præsidio domum se reciperet. Ast Sternbachius, quem Rex apud Ragozium reliquerat, subinde animum ipsius bello sustinendo obfirmans, ut sub Cracoviam loco opportuno ad Vistulam castra collocaret, suadebat, quòd Austriacæ copiæ haut sint ausuræ obsidium ejus urbis tentare, aut prælii copiam facere, ac dum trans Vistulam hæret Lithuanicus miles, ad Leopolim Potocius, ad Premislam Lubomirscius, in proclivi ipsi futurum comitante Wirtzio ad Hungariæ fines pervenire. Et commodum acciderat, ut quatuor Austriacorum millia, qui obsidium Cracoviæ auspicati fuerant, ostendentibus se mille Ragozianis explorandi causa, inde facesserent, quòd Ragozium toto cum exercitu adesse crederent. Enimvero hic non salutaria solùm consilia neglexerat, sed & circa prava persequenda fluctuabat. Nam cùm utique Cracoviam sibi eundum pertendisset, mox eam declinabundus, & velut viæ ambiguus ad Vistulam flectebat, Cosaccorum auspicia secutus, & quia Austriacum equitatum metuebat, qui Polonis junctus eodem tendebat. Cùm per multos dies vadum Vistulæ frustra investigasset, tandem inter Savichostam & Sendomiriam Scaphis, lintribus, præsepibus, & quæ

1657.

1657. alia natando apta reperiebantur, mira trepidatione flumen transiit, cùm triduo ante tria Walachica signa cum præfecto ad hostes transfugissent. 20. Jun. Sequenti die aliquot Lithuanorum vexilla adparebant, quæ post velitationem cum Ragozianis in fugam conversa suorum castra terrore impleverant; ac poterant isti omnes nullo negotio profligari, ni Cosacci antecursores falsò nuntiassent, Lithuanos jam Vistulam transiisse. Inde iter fugæ simile properatur, quòd Austriacus equitatus à tergo imminere crederetur; ac facillimum fuerat in tuta evadere, si rectam placuisset viam pergere. Sed is Cosaccos secutus in Volyniam evagari malebat, ubi receptus nihil, aut muniti loci erat. Duobus à Leopoli milliaribus intellectum, Czarnecium à sinistris ipsum insequi. Is quippe Cosaccorum carraginem posteriorem sine idoneo præsidio incedentem invaserat, mille amplius Cosaccis trucidatis; quibus serum auxilium Hungari laturi veniebant, cùm jam hostis præda onustus recessisset; & quia Ragozianis curæ magis fuit fugam properare, quàm hostem persequi quotidie impedimenta & postremum agmen carpentem. Iter inde per Pallovam, Glinianum, Gologarium, Zborovam, Geziernam & Tarnopolim factum. Receperat se in arcem Tarnopolitanam Podladovius cum septem vexillis Caminiecam Podoliæ tendens. Eam arcem, cùm facili negotio expugnari posset, ne tentare quidem ausus est Ragozius, ut etiam ad Podladovii terriculamenta majore cum festinatione discederet. Hungari tunc famem aliquot per dies passi ægrè ferebant à Cosaccis se per vasta, ac Tartaris vicina loca duci; eoq; Principem monebant, ut rectà per Haliciam, aut circa Sniatinum Moldaviam ingrederetur, ac Transsylvaniæ fines occuparet. *Halicz. Sniatin.* Ast hic Cosaccis per omnia obtemperans tumultuantes, & magna voce, ut retro deducerentur, expostulantes mascula allocutione ita repressit, ut ipsum per Zbarasiam, & Orzebovam usque Miedzebosam sequerentur, nisi quòd tria Hungarorum & Walachorum millia cæteris relictis domum abirent. 11. Jul. Huc ubi perventum foret, ducenti Poloni impedimenta Ragoziana nullo milite à tergo custodita invadebant, quibus tuendis ipse Princeps advolabat. Sed cùm intelligeret, Polonis copiis auctos accessu Potocii, Lubomirscii, Wiesnovicii, & Sapiehæ, quos Joannes Casimirus cum aliquot legionibus Ragozii tergo premendo immiserat, aciem instruebat, suosque ut consisterent jubebat. Ast Cosacci Ucrainæ suæ jam vicini, nec de Ragozio amplius soliciti ex eo campo unà cum Niemericio Duce suo rectà domum facessebant, facinus quod hactenus subinde minati fuerant, jam repræsentantes; an quod metuerent, ne à Tartaris iter sibi intercluderetur. Moldavi quoque & Transsylvani cum præfectis suis ne salute quidem Principi dicta aufugiebant. Nec in Hungaris multum præsidii erat per hortos palantibus, & equorum lassitudinem causantibus. Ita destitutus Ragozius, nec cum paucis stipendiariis prælium committere ausus, ad pactum cum Polonis ineundum descendit, valde id quidem turpe. Ejus capita erant; *Ad renovandam cum Rege & Republica Poloniæ amicitiam propediem legationem mitteret anteacta deprecaturam: pari deprecatione apud Hungariæ Regem, & Portam Ottomannicam defungeretur: Tartarorum Chano ejusq; primario Veziero honorarium daret: Regno citra noxam exiret, Polonis comitantibus; ac Reipublicæ ubi necessitas exigat cum parte exercitus adsisteret: Brestiam, & Cracoviam traderet, ac præstaret, ut Wirtzius hac cum omnibus illatis exeat: Princeps hoc ipso renuntiaret omnibus fœderibus adversus Poloniam: ob damna illata solveret quadringenta uncialium millia, & prædibus datis super solutione caveret: exules Polonicos à se dimitteret, etiam qui per deprecationem Regi & Reipublicæ conciliari nequeant; captivos, ac omnia bona & ornamenta templorum, quæ penes se detinet, restitueret.* Isthæc conventio intra duarum horarum spatium fuit absoluta, Czarnecio in acie assistente, ac jam jam irruituro, si moras necti animadverteret. Cujus culpa Princeps in hanc calamitatem præcipitarit, haut ita in aprico est. Equidem Poloni post factam transactionem affirmabant, cum Cosaccis sibi clandestina commercia intercessisse. Id quod aliis probabile non videbatur, & à Polonis confictum, ut Ragozium in perpetuum à Cosaccorum amicitia disjungerent. Cæterum ipsos hoc iter suasisse, ut Hun-

1657. ut Hungaris comitantibus eo tutius ad Ucrainæ fines pervenire possent, ac Niemericium Cosaccis adstipulatum, ut per illos prædiorum suorum restitutione potiretur. Propius verò videtur, Ragozium à propriis ministris proditum. Indicio est, quòd Polonici duces fere omnes per ingentia terrarum spatia ad loca famelica per difficiles viarum angustias cum quinquaginta quinque non amplius vexillis Ragozium aggressi sunt. Ac jam sub Warsavia Castellanus Sendomiriensis cum Cancellario Transsylvaniæ *Miches* literas commutaverat. Stanislauscius quoque non semel famulos ad hostem miserat, ac is ipse è fuga ad Sendomiriam retractus non fuerat, cùm tamen ipso abitionis momento ea de re Keminio indicaretur. Sed & machinæ majores in conspectu exercitus defossæ, pulvis accensus, funiculi igniarii cum globis palam abjecti fuerant incerto adhuc hostium adventu. Simul numerum Polonorum, qui sex millia duntaxat explebant, apud Principem & Hungaros ad viginti millia extulerant. Denique transactio à Ragozio per tubicinem quæsita summo silentio, ac solo Cancellario, ac Keminio consciis, ita brevi tempore conclusa parum sinceri de horum fide suspicari subigit. Cæterum Sternbachius, qui Regis jussu Ragozium comitabatur, hunc monebat, ut saltem pactum exsequi differret, quoad pax inter Svecos & Polonos conclusa foret, & eousque Brestiam atque Cracoviam retineret, quarum hanc quoque Wirtzius absque mandato Regis traditurus non sit. Posse quoque interim pacem inter Svecos, Moscosque provenire, ac Turcam ipsi conciliari, accedentibus quoque novis à Walachis & Chmielinscio auxiliis. Sed is animo fractus, bellique pertæsus etiam turpi ratione arma abjicere properabat, ab omnibus se desertum causatus. Ea pacta ipsi Poloni violavere, direptis sarcinarum vehiculis, & aliquot Hungarorum centuriis, trucidatis. Unde Ragozius Polonis diffisus, & rumore adventantium Tartarorum territus cum præcipua Nobilitate magnis itineribus per Maramorusiam in Transsylvaniam salvus evasit, relicto apud Scalatam exercitu sub Jano Keminio, commodiore via per Walachiam domum deducendum, prosequente valida Polonorum caterva. Horum proditione Tartari latissima planitie Ragozianis circumfunduntur; qui initio subdolè oblata transactione Keminium, & alios quosdam præfectos ad se alliciunt. Inter quæ bis mille pedites, Semienses vocati. Transalpina Walachia oriundi, quos ante triennium Ragozius debellatos hac expeditione servorum loco habuerat, veterem injuriam ulturi Tartaris se associant, eosque ad invadendos secum Transsylvanos permovent. Hi quantumvis duce, & præcipuis præfectis orbati, haut impigrè pugnam capessunt, ac primo die istorum impetum strenuè sustinent. Sed postera die confusi turbatiq; in fugam compelluntur. Periere ista pugna, Tartarorum ad septem millia, Hungarorum quingenti cæsi, undecim millia in captivitatem abstracta; evasere octo millia sexcenti. Hunc exitum habuit Ragozii in Poloniam expeditio, qua id sibi Regnum adquirere consiliis haut rite digestis speraverat. Ejus spem ipsi primò fecerat Albertus Pramorscius à Joanne Casimiro ad ipsum missus pecuniæ petendæ causa, vicissim nomine Regis adoptionem filio ipsius offerens ea lege, ut eundem in Polonia educandum traderet. Quod cùm Ragozius adspernaretur, ipsi Coronam obtulit, si Polonis adversus Svecos auxilio adsisteret. Sed cùm super hoc negotio inter partes conveniri non posset, invitatum, inde elusum se expostulans, id ludibrium armis ulturum se ferebat, incassum intercedente Cæsare, Turca, Tartaro, omnibusque ipsius civibus. Nec ut hanc deinceps ignominiam eluere posset, incumbentia mox Turcarum arma permisere, quibus imperium, inde & ipsam vitam amisit. 1657.

Rex culpam Ragozianæ cladis à se amolitur.

§. 22. Erant eo tempore, qui rerum parum gnari Ragozium à Rege in fraudem inductum, ac in exitium præcipitatum arguerent; ac inprimis post Steenbockii discessum multi Transsylvanorum Sternbachii legati Svecici aures acerbis exprobrationibus perstringebant. A qua tamen culpa facile Regem absolvebant, queis series rerum, prout gestæ fuerant, perspecta erat. Quæ & jussu Regis à Sternbachio concepta passim vulgabatur. Scilicet ingressus Poloniam Carolus Gustavus de instituto suo Ragozium

1657. per Legatos certiorem reddiderat. Hic probare id, ac dolere non prius indicium sibi factum, quod idem promovendi affatim occasionis sibi fuerit. Nec mora Legatos suos ad Regem mittere, viam arctiori conjunctioni munituros. Cùm ob rebellionem Polonorum ita cito Legati à Rege in Transsylvaniam iterum mitti non possent, Ragozius moræ impatiens repetitis literis conqueri; *se tamdiu suspensum teneri expectatione reciprocæ à se propensionis, quippe cùm apertus Orientis & Occidentis oculus, quam in lancem ipse propendeat, circumspiciat; eoque molestum esse, spem ac sinceritatem suam impari vicissitudine illudi. Nam & Regis interesse, & ditiones suæ inter vicinorum incendia prospiciendæ curam efflagitare, ut pari affectu sibi respondeatur.* Rex in societatem belli Polonici Principem proclivem cernens, ac à se repudiatum Polonis solicitantibus jungendum veritus, oblatam amicitiam haut repudiandam duxit, Legatis fœderi contrahendo ad ipsum missis. Aderant tunc apud hunc Pramorscius & Silnicius largis eundem pollicitis in Polonorum partes pertracturi: qui Svecicorum Legatorum adventu discedebant, lautiores uti ferebant conditiones allaturi, monito ante discessum suum Principe, ne tractatum cum Sveco præcipitaret, sed rem integram ad reditum ipsorum servaret. Unde Ragozius ad Svecorum proposita ambiguè differere, moras nectere, varias excusare, Polonicorum Legatorum reditum expectans, Svecis indignationem suam subinde testantibus, quòd Rex ad fœdus ultro invitatus nunc ita differatur; nec eum ita ab amicis & opibus vacuum, ut vana tractatuum expectatione illudi debeat; simul amicè se dimitti postulabant. Venerant interim à Cosaccis Legati fœdus diu agitatum jurejurando firmantes, cujus capita tamen Legatos Svecicos celabantur, nec aliud dictum, quàm ob mutuam defensionem id initum. Verosimile tamen videbatur, cùm Principi nullus, Cosaccis Polonus hostis foret, hunc bellum in Polonos agitare, si proxima legatione ipsius desideriis haut respondissent. Ac mox cùm accedente à Polonis novo Legato vanitas promissorum magis pelluceret, Keminius jussu Ragozii è Legatis Svecicis quærebat, quænam Caroli Gustavi circa Poloniæ Regnum mens sit? ipse sibi id adquirere, an alteri conciliare velit? Equidem id neminem ipsi invidere; nolle tamen Ragozium propter alios pacatam suam ditionem turbis exponere. Sveci quò ista tenderent satis perspicientes reponere: sibi haut constare, num super eo Rex quid disposuerit; nosse tamen ipsum nunquam id Regnum adpetiisse, ac fortè non repugnaturum Ragozium eodem potiri, modò sibi ac Brandenburgico præjudicium non fiat. Cæterum super hac re nihil in mandatis sibi datum. Testari dehinc Princeps fœderis se cupidum, dum caveatur, ne Rex interim cum Polonis, uti fama ferat, transigat; quòd id magno sibi damno futurum sit bellicos adparatus facienti, ac Polonos in se irritanti. Quæ & causa fuit, ut Rex ad tractatus Pacis Polonicæ pro Ragozianis quoque Legatis salvos conductus postularet. Fœdere absoluto Ragozius denuo Regnum sibi Poloniæ stipulari cupiit, quod cùm præter mandata Legatorum esset, reservationem ejusmodi pacto annecti passus est, qua nisi Regia dignitate potiatur Princeps præsente fœdere solutum se fore protestabatur. Inde ad executionem fœderis properatum, ut tamen omnia agerentur, non ut Regi suppetiæ ferrentur, sed ut Princeps scopo suo, Corona Poloniæ, potiretur. Et tamen, quod destinatis suis maximè necessarium erat, consensum Portæ maturè impetrare omisit, etsi satis nosset, invidos ibi omnem lapidem movere, ut ista expeditioni ejus intercedat. Sed sufficere existimavit, si Cracovia potitus ex arce Regia literas Constantinopolin daret; quo facto Turcas fortunam sequi svetos re non amplius integra facile ab ipso acta probaturos. Sed & idem Tartaros pecunia sibi conciliare neglexit, ipso licet Chamo monente, in partem ejus donativi Regi quoque veniendum cavillatus. Cui negligentiæ causam dederat, quòd is sibi persuasisset, Polonos venientem haut invitos Regem admissuros; quò sumtibus in aulam Turcicam & Tartaros faciendis parceret. Venerat paulo post conclusum fœdus à Lubomirscio missus Stanislauscius vexillifer Haliciensis, qui ad modum ordinarii Residentis apud Principem ageret, ad secreta identidem colloquia admissus. Is cùm ingresso in Poloniam exercitu

Margin: 7.30. Mar. 1656. — Aug. 1656. — 1657.

Rago-

1657. Ragoziano Cosaccis unito videret rem non ex voto suo procedere, summa cum indignatione fremebat: Principem de fœdere Svecico inficiatum, ac Poloniam se introire tulisse velut ad procurandam inter Polonos & Svecos pacem. Idem Stanislauscius cum fœdus Cosaccicum Ragozii destinatis noxium dixisset, Ragozius responderat; à Cosaccis sibi præbitum iri occasionem, ut eadem arma in ipsos vertat. Ipsi Hungari palam differebant; Ragozium ad accipiendum à Polonis oblatum diadema proficisci, ac se ipsum splendoris circumponendi causa comitari. Qui mox deceptos se videntes non prælia, sed domuitionem subinde crepabant, non vulgus modò, sed & ipsius aulæ familiares. Augebant suspicionem emissæ à Ragozio literæ, & salvi conductus, simul cum Nobilitate Haliciensi, tum Leopoli, Samborio, aliisque urbibus inita pacta, quibus nulla Regis Sveciæ velut fœderati facta fuerat mentio. Accedebant Principis in limine Poloniæ cum Nobilibus habiti sermones; se amicum venire, ac ut Polonis adversus ipsorum hostes adsistat; quorum tunc nulli erant præter Svecos & Cosaccos ipsius fœderatos. Quem vicissim Poloni subdola humanitate Regem & Dominum suum longè exoptatissimum salutabant. Jan. 1657. Cum jam Stryam ad Tyram fluvium esset perventum, Legatus Svecicus subinde Ragozium monebat, ut nuntios ad Regem de adventu suo mitteret, quod & decebat, ac necessarium erat, quò Regi consilia rite digerere liceret. Sed id quoque omissum, donec Pielicius Nobilis Polonus à Wirtzio Cracovia missus se ipsum perferendis in Borussiam literis offerret: qui tamen per 22. Febr. mensem detentus Przeworcio demum dimissus est. Toto itinere etsi nullus in vicinia obsisteret exercitus, ipse sexaginta prope bellatorum millibus stipatus licet, ab Halicia ad Cracoviam nullum locum expugnavit, aut præsidio firmavit, etsi ostenderetur: si omnia ista loca in hostium manibus relinquantur, non modò præsidio, quod Scolæ custodiendis montium faucibus relictum erat, pereundum; sed & Nobiles Haliciæ ac Russiæ, qui de noxa ipsi non inferenda jurejurando caverant, omni defensione destitutos à reliquis hostilem animum retinentibus facile ad defectionem solicitari posse, simul omne cum Hungaria & Transsylvania, Cosaccisque ac Walachis commercium includi; nec ipsi, relictis à tergo omnibus intutis, rebus adversis receptum patere. Sed prævalebant, qui molliora ingerebant: Oppidis frustra oppugnatis contumeliam accipi, si oppidis vi expugnatis cives trucidentur, invidiam sanguinis effusi parari, scævum auspicium Coronam affectanti. Etsi contra reponeretur; sat ignominiæ habere, haut fuisse id audaciæ ad oppidum aliquod mœnibus cinctum invadendum, nec Polonos aliquando data occasione præsentis misericordiæ memores fore. Ita Leopolis & Sambora fide scripto data, intactæ mansere. Premisla hoc pacto dedita, ut trecenti præsidiarii per tres septimanas in arce manerent, inde gregarii ad stipendia Ragozio facienda exirent, præfectis suo arbitrio relictis. Quod pactum digresso Ragozio servatum iri stolidè sperabatur. Ad Tarnoviam grave inter Keminium & Cosaccorum ducem Antonium Zdanovicium jurgium exortum, quo iste Cosaccos in malam rem abire jussit. Quod etsi iste interpretatione mollire conaretur, si Imperio nollent obtemperare; ex eo tamen tempore nunquam amicitia inter exercitus redintegrata est, frequentibus indies rixis, cædibus ac mutuis deprædationibus. Circa id tempus Wirtzius Ragozio denuntiaverat, Joannem Casimirum Czenstochovæ cum Senatoribus consilio habito Nobilitatem omnem ad Soleczíam in districtu Sendomiriensi convocare, tria quatuorve equitum millia sibi submitti rogans, quibus arcere à coitione vicinos districtus, aut pro re nata in ipsum Joannem Casimirum tentare quid possit; tum ut ipse Ragozius Sendomiriam versus moveret, ibique structo ponte destinata hostium turbaret. Utrumque hic abnuit, regionem annonæ inopem causatus, & suos pontium struendorum imperitos. Igitur Cracoviæ sibi Vistulam esse transeundum, quò continuatis itineribus sit properaturus. Nec minus tamen post ad Opatovicam Vistulæ pons injectus; sed exercitu transmisso ipse Ragozius cum aliquot equitum millibus Cracoviam concessit, cui & statim Wirtzius jussu Regis urbem tradidit, Svecicum inde præsidium deducturus. Sed cùm valde

1657. instaret Princeps, id præsidium in urbe diutius relinqui, eidemque aliquem è præfectis Regiis nomine Principis præesse; Wirzium autem consilio sibi apud exercitum adsistere; hic etsi mandatis à Rege destitutis Principi obtemperavit, Fabiano Fersenio Cracoviæ tantisper curare jusso. Is Cracoviam accessus rebus gerendis multum obstitit. Nam dum Ragozius Cracoviæ hæret, Keminio in proclivi erat Lubomirscium & Czarnecium ad Niddam consistentes dissipare, ni iste se absente pugnam suscipi strictissime vetuisset. Arriserunt deinceps quoque rei bene gerendæ occasiones, si monenti Wirtzio fuisset obtemperatum. Qui cùm videret sua consilia negligi, omnia confuse agi nulla millitari disciplina, nec in hostem recta duci; inglorium aversatus otium Cracoviam revertit Ragozio non repugnante, Keminio etiam volente, qui ferebat; suos exercitus haut ita comparatos, ut Wirtzii monita circa ipsos locum habere queant. Qui & discedens haut vanus augur prædicebat: si nunc præbente se occasione in hostem res fortiter non geratur, spem sibi de felici expeditionis fine periisse. Nec tamen à solito more discessit Princeps, nec unquam pugnatum, nisi quando Hungari & Cosacci in oppidis ac vicis prædam cum Polonis dividerent. Conjunctione cum Rege facta Ragozius quidem omnia sibi in armis reposita jactavit; ac tamen sæpe, quo minus res gereretur, per imperitiam, cunctationem, ambigua aut perversa istius consilia effectum; utque Czarnecius, & Potocius elaberentur. Suspectum fuit & id, quod sæpe licet monitus Ragozius ratihabitionem fœderis vario obtentu eluderet, modo tempus incommodum, modo tabularii defectum causatus; tum quæ inter Regem & Brandenburgicum antea convenerant, fœdere reservata, peculiari instrumento firmare abnueret: etsi Rex præter concessa à suis Legatis multa insuper eidem postulanti annueret. Talem cum se gereret Ragozius, nulla sane obligatio Regem strinxit, ut hunc perpetuo assectaretur, aut in ejus gratiam proprium Regnum Dano perdendum exponeret. Ac Svecis disjunctus idem non nisi prava consilia secutus est, dum incassum iter Cracoviam dirigit, nec mature Vistula superato in tutiora se recipit. Mox cum Vistulam transgresso recta via per agrum Premisliensem ad fines Hungariæ pateret, idem averso ad sinistram itinere ad loca famelica, multisque viarum angustiis difficilia, Tartarisque vicina deflexit, insuper habitis Podladovii, arcis Tarnopolitanæ præfecti, monitis, qui multa Tartarorum millia imminere asseverabat, ni reditum in patriam occuparet. Quo terrore & aliquot Hungarorum ac Walachorum millia in patriam aufugerunt. Tanta porro vecordia iter factum, ut nulla militum custodia extremum impedimentorum agmen clauderetur, Czarnecioque ansa præberetur tantisper euntes morandi & carpendi, quoad reliquæ Polonorum copiæ assequerentur. Adversus hos cum pugnam suscipere Hungari haut auderent, lassitudinem equorum causati, Cosacci abitum appeterent; rationis fuerat Ragozio, qui semper ab horum consilio pependerat, inter extrema quoque eorum hortatus sequi, & cum ipsis progredi, quod Chmielinscius tridui duntaxat itinere abesset, quo juncto Tartaris juxta ac Polonis repellendis par erat. Nec Poloni impeditum flumen ad Medziborsiam, sesquimilliare duntaxat distans, transire ausuri fuerant, longo ac festinato itinere fessi, & qui eo ipso momento, quo Ragozius transactioni se promtum offerret, ægre à ducibus suis continebantur, quo minus retro vestigia legerent. Accesserant fraudes ministrorum, qui ob communia sacra, aut indigenatus in Polonia privilegium, aut tædio belli, ac desiderio penatium turpem potius conventionem svadebant, quam fortem pugnam adversus sex duntaxat Polonorum millia, Hungaris numero longe prævalentibus. Ex quibus omnibus nemo non agnoscere poterat, Ragozium per ambigua & vacillantia consilia suæ sibi fortunæ fabrum fuisse, nec quem præter seipsum accusaret habuisse; cùm salva ratione à socio non plus exigi queat, quàm quantum proprii status conditio ferat. 1657.

Legatio ad aulam Turcicam.

§. 23. Isthæc Regis cum Ragozio conjunctio in causa erat, ut Claudinus Ralambius Constantinopolim mitteretur; qui, cùm Cæsar diploma tuti itineris abnueret, dissimulata persona per Bohemiam, Moraviam, Austriam, ipsamque Viennam, & Hungariam in Transsyl-

1657. Transſylvaniam non ſine multis periculis penetravit. 14. Mart. Conſtantinopolim delatum Purpuratorum Princeps Coproglius tum ipſe Imperator Achmetes IV. benevole excepit. Coprogli. Tum & Principum Chriſtianorum Legati ibi Reſidentes priores ad eum ſalutandi cauſa miſere, quod ibi moris eſt; ubi & Legatis ſe mutuò inviſentibus, vinum & bellaria apponi ſolent. Poſtquam poſtulata ſua ſcripto concepta exhibuiſſet, initio ipſius negotiatio ex voto ſucceſſura videbatur, 19. Mart. Veziero confirmante; Imperatorem omnia annuiſſe, & grato cum reſponſo eum dimittendum, antequam ipſe in expeditionem proficiſcatur. De Tartaris quoq; idem confirmabat; ſi Chanus Moſco fœdere junctus non ſit, de quo inquirere velit, ſe ipſi imperaturum, ut hunc invadat. Cùm idem poſtularet, ut Tartaris injungeretur in Polonos arma ſtringere, Vezierus reponebat: Polonos veteres Turcarum eſſe amicos, nec in hos quid deliquiſſe: amicitiam cum Svecis recentem eſſe, ac jam nunc naſci, nec in novi amici gratiam veterem evertendum. De cætero Sveciæ Regi quantum poſſit ſatisfaciendum. In Ragozium equidem commotior videbatur; ſed cùm Ralambius de ſincero Regis in Portam ſtudio confirmaret, reponebat iſte: veniam admiſſi eidem fieri, quin copias Turcicas Regis uſibus 17. Maji. promtas fore. Reſponſum tamen ſcripto dandum differebatur, expectatione Wellingii; quem & ipſum Rex ad Portam proficiſci juſſerat, ſi fortè Ralambio eò penetrare non daretur; quem novi quid allaturum Turcæ credebant, cùm reverà eadem ipſi, quæ Ralambio mandata eſſent. Ac interim Coproglius ad fauces Helleſponti proficiſcebatur Svecicum negotium Camaicano commendans. Ea mora interpoſita lætum initium in contrarium vertit, malevolisque ſpatium dedit Turcarum animos à Svecis alienandi. Reninger. Quos inter præcipuus erat Simon Reningius Cæſareus ad Portam Miniſter, quem Ralambius non inviſerat, quòd ab ipſo velut Reſidentis duntaxat characterem gerente is prior inviſi poſtularet; ſimul quia amicitia inter Sveciæ Regem, & Auſtriacos frigebat. Is Turcas ingenti ſuſpicione impleverat, velut Carolus Guſtavus inita cum Ragozio, Moſco, Coſaccisque ſocietate Imperio Ottomannico exitioſa agitaret, eo majorem apud iſtos fidem aſſecutus, 1657. quòd Cæſaris magna tunc eſſet apud portam autoritas, cui Turcæ adrepebant, quòd ſperarent, eundem Venetos ad pacem cum ipſis, qualem optabant, ineundam permoturum, tum ut tranſitum ipſis per ſuas terras in Venetorum ditionem concederet. Saltem lucri inſtar Turcis habebatur, Cæſarem durante cum Venetis bello quieſcere. Sed & Coſaccicus Miniſter Turcis ſcrupulum injecerat, quòd negaret, Coſaccis negotii quid cum Svecis aut Ragozio eſſe, ac iſtis decretum Turcicam protectionem amplecti. Delato poſt Conſtantinopolim Wellingio cùm ambo Legati negotium urgerent, Turcæ jam vacillantes differebant: ſi Ragozius maturè de ſuis deſtinatis ſignificaſſet, ea ſe libenter fuiſſe permiſſuros. Sed nunc graviter ab eo peccatum tanti momenti negotio inconſulta Porta ſuſcepto. Cujus mutationis nonnulla quoq; culpa penes Ragozii Legatos hærebat, qui parum candidè cum Ralambio egerant, diſſimulato, à Ragozio ſibi injunctum, Portæ honorarium aliquod annuum ſexaginta millia aureorum nomine Poloniæ, ubi eo Regno potitus ſit, offerre; de quo languidè & verbo duntaxat in cautione ſua tetigerant, quam iſto inconſulto ſat intempeſtivè Turcis obtulerant; cùm ſociato conſilio rem urgere debuiſſent, quando Sveciæ negotiatio bene ſe habebat. Nunc ſinguli ſeorſim haut ſatis inter ſe conſona moventes Turcis ſuſpicionem fraudis injiciebant. Sed & Hayus Legatus Gallicus, De la Haye. utut à Rege ſuo juſſus eſſet Ralambii negotio favorem accommodare, prout quidem in aula Gallica ferebatur, adverſum ſe potius gerebat, moroſitate ingenii, & malè temperato in ritus Romanos Zelo, vix præter Monachos quopiam ædes ejus frequentante. Cujus & exigua tunc in Aula Turcica autoritas erat, quòd occultas per artes multum pro Venetis laboraret, ſic ut Coproglius, ne iſtum inviſeret, Ralambio diſſuaderet. Cupiebat haut eo minus hic ſalutationis officio apud iſtum defungi; ſed cùm veniſſet, morbum idem excuſabat offenſus, quòd Anglicus Legatus Thomas Bendiſius prior Bendyſſe. Ralambium ſalutaſſet. Nam Ralambius in placitum Hayi contulerat, ante, an poſt meridiem inviſere ipſum mallet. Cùm itaque hic horas pomeridianas ele-

1657. elegisset, Anglus ante meridiem salutationem occuparat, quod officium & priore loco reponendum fuerat. Sed & antea idem parum studii pro Svecia ostenderat. Cùm Ralambius è Transsylvania per literas ab ipso peteret, ut de adventu suo Veziero significaret, ac quòd nullis muneribus onustus accedat excusaret, id obiter iste, & per interpretem duntaxat fecerat. Cùm etiam super propositione Svecica in Divano consultaretur, idem per interpretem suum istud monebat, in Svecos tunc valde proclive; à Svecis sibi caverent; nam eam nationem hoc esse ingenio, ut si modò foramen nanciscatur digiti capax, toto corpore penetrare nitatur; (ea verba erant.) Ipsos Poloniam jam oppressisse: hanc si retineant, facile libidinem subituram Walachos & Moldavos invadendi, ipsumque Danubium transeundi. Polonos commodiores vicinos, ac consultius Turcarum rationibus ad expellendos Polonia Svecos operam navare. Cùm etiam Ralambius scripto ad Vezierum de amicitia Sveciæ cum Gallia memorasset, hic ex Hayo de ea sciscitabatur. Cui ab eo responsum; *olim quidem fœdus inter Galliam, & Sveciam fuisse, sed id expirasse, & nunc nil inter ea Regna commercii intercedere.* Idem quoque subinde à Ralambio monitus, ut in favorem suæ causæ aliquod loqueretur, aliquando id declinabat eo prætexto, quòd species minarum sit, si dicatur, Galliam ita arctè Sveciæ innexam, ut, quod uni infertur, alteram quoque tangat: aliquando obtendebat, se Cæsareo Ministro non posse suspicionem injicere. Etsi contra Legatus Anglicus quantum dabatur pro Svecica causa niteretur. Varnerius Belgicus Minister studio magis linguarum Orientalium, quam negotiis publicis vacabat; qui & Ralambium non invisebat odio in nationem Svecicam, an ne Cæsarei & Gallici Legati offensam incurreret. Non parum scrupuli quoq; Turcis injecerant progressus Regis in Polonia, quod vetus apud istos vaticinium jactaretur; Turcicum Imperium aliquando ab hominibus flavo capillo destruendum.

Negotiatio Ralambii hæret. §.24. Cæterum profectò Coproglio inter Ministros Turcicos mussitari cœperat: Regis Sveciæ conditionem videri duriorem, quàm initio jactatum sit, ac in angusto ipsi res hærere indicio esse, quòd adeo solicitè amicitiam Portæ affectet. Et quæ Ralambius proposuerit, spectasse ad fucum ipsis faciendum, tempusque extrahendum. Quin jam cum contemtu differere; quam sibi Sveciæ rationem habendam? Aut quid Sveci ipsis nocere queant? Redigendũ in ordinem Ragozium, qui per Svecos seductus à debito officio defecerit. Et quia conceptum antea responsum ad præsentia tempora non quadret, nova consultatione habita id refingendum. Interim Tartaris, ut versus Poloniam & Transsylvaniam procedant, concedendum. Contra quò major indies apud Turcas animadvertebatur animorum mutatio, eo acrius Svecici Legati responsum ac discessum urgebant. Sed incassum labebatur tempus, quòd Caimacano sat autoritatis non esset ad dimittendos Legatos, & Coproglius bello Veneto, simul quotidianis Janizerorum seditionibus distineretur. Quas inter moras à Polonis ablegatus adventabat, qui Cæsarei, ac Gallici Legati opera Svecorum negotio non parum difficultatis injiciebat. Cujus tamen machinationes multo cum labore à Svecis superabantur, eòq; demum res deducebatur, ut à Coproglio ad Caimacanum mandata pervenirent super istorum dimissione; id quod hic iisdem indicabat. Abs quo & Ragozii Legato denuntiabatur; *Imperatori sat causæ esse noxam ab ipso admissam ulciscendi, quòd isto inconsulto in Poloniam moverit; sed ob intercessionem Regis Sveciæ hac vice veniam ipsi dari. Addebantur hortatus, negotium cœptum strenuè persequeretur Ragozius, & ita rem gereret, ut aliquod operæ pretium faciat; quòd Svecus, Brandenburgicus, Moscus, Cosaccique jam præstantissimas Poloniæ partes præripuerint.* Cùm igitur negotium in portu esse videretur, & jam Legatis dies dicta esset Imperatori valedicendi, nuntius de Ragozii clade allatus repente omnia evertebat; qui magno cum gaudio Constantinopoli acceptabatur, gliscente in istum indignatione ob sumta citra consensum Portæ arma, quem tamen ipsius pater exposcere non omiserat, cùm arma Svecis in Cæsarem sociaret. Augebat invidiam, quòd Polonicus Legatus tunc ad urbem perveniens quereretur, literas, quas secum attulerat, ad Sultanũ, Vezierum, & Pontificem in Transsylvania resi-

1657. 26. Jul.

1657. resignatas. Unde Ragozii ablegatus in carcerem rapi; ac eo magis Legati Svecici suspecti, evadere, quo acrius antea pro Ragozio connixi erant, sic ut tota urbe rumor dideretur, ipsos quoque in custodiam trahendos. Sanè intra tres septimanas ab omni communicatione exclusi desidebant, nec accessu ad Caimacanum potiri poterant. Eo molestior autem erat isthæc rerum conversio, quòd Sveci jam eò rem deduxerant, ut Chano mandatum transmissum esset de regressu intra fines suos capiendos: quod eidem redditum fuerat postridie, quàm Ragoziani cladem accepissent; qui & ideo statim retro vertebat. Sed Ragozio semel prostrato in proclivi fuit hostibus prohibere, ne resurgere iterum posset.

24. Aug. Venit tandem jussum Vezieri ad Caimacanum de dimittendis Legatis Svecicis, haut concessa tamen facultate Sultano valedicendi. Adversus quod Sveci protestationem interponebant, Anglo cumprimis connixo, ac indignum id esse demonstrante. Ac spes erat ipsis heic satisfactum iri, ni qui hactenus fuerat Caimacanus, vir cordatus

15. Sept. ac moderatus, munere dimotus esset; in cujus locum alius sufficiebatur truculentis, malignis, asperisq; moribus vir, qui Legatorum dimissionem extrahebat, ut pecunia istos emungeret. Idq; eo fidentius faciebat, quod sub id tempus Imperator Adrianopolim proficisceretur. Ita cùm per duodecim septimanas fictis promissis ac prætextis differentur, consumta patientia ipso invito se Adrianopolim profecturos ferebant. Quo barbarus iste ita incanduit, ut capite se istos truncaturum fremeret. Unde ipsi interpretem suum cum literis ad Coproglium Adrianopolim mittebant, Anglo quoque eam causam diligenter commendante, ac quàm mali exempli ista res foret demonstrante. Gallus, ut & ipse aliquid facere videretur in communi omnium Legatorum causa, ad aliquem suorum amicorum scribebat, exiguæ in aula autoritatis, non ad ipsum Vezierum. Contra Belgicus Minister ne id facerent dissuadebat, ut Cæsareo Residenti placeret. Post tamen pudore ductus & ipse scribebat, quæ tamen literæ Veziero traditæ non sunt. Ralambii interpres auditus statim, & remissus fuit cum mandatis ad Caimacanum; ut Legatos dimittat, ac omni modo ipsorum iter promoveat. Ita isti Constantinopoli digressi Adrianopolim pervenerunt. Adeuntes Vezierus benignè excepit, sed in Austriacos aliquid dicere parantes audire nolebat. Literarum, quibus obitæ Legationis fides fiebat, hic sensus erat: *Regis Sveciæ Legatos benignè fuisse admissos, sed Regis facta ab argumento literarum discrepasse, quòd cum Ragozio Portæ Vasallo conventionem inverit, ipsiusque commentis aurem præbuerit. Ac à tempore missionis hujus tantam rerum mutationem contigisse, ut Porta ignoret, quid à Rege Sveciæ sibi expectandum sit; cui de cætero Sultanus amicus esse velit. Quid deinceps Rex facturus sit; in ipsius arbitrio positum esse.* Imperatori ut valedicerent, Legatis haut permissum; addito, si ipsi aut alii redierint, ac Portæ cautum sit, quid de Rege Sveciæ promittere sibi queat, omni modo iisdem satisfactum iri. Et literas semel scriptas retractari non posse. Ea sententia stabat, etsi Ralambius ostenderet, tali dimissione Regem permotum iri, ut omni deinceps communicatione cum Porta supersedeat. Dabatur diploma tuti itineris, ac Purpurato Budensi injungebatur, ut à Rege Hungariæ commeatum per provincias Austriacas ipsis procuraret. Nam ut per Venetias iter caperent, Vezierus concedere nolebat.

1657. 27 Jan. 1658. 8. Febr.

Wellingii acta apud Cosaccos.

§. 25. Effecerat etiam conjunctio cum Ragozio, ut de Cosaccis arctius sibi innectendis Rex laboraret. Quo fine post conclusam cum Ragozio conventionem ad Cosaccos proficisci jussus erat Gothardus Wellingius. Cujus negotiatio tamen istos Sveciæ rebus magis alienaverat, quam conciliaverat. Ægre quippe tulerant isti, quod hic explorandis istorum animis licitatione rerum, quæ alias teneri non poterant, Regi Leopolim & Caminiecam, Podoliamq; Barum usque reservare vellet; cum ipsi contra totam Russiam Rubam ad Vistulam usq; prætenderent, nec absurde interrogarent; cui usui Svecis tam vastæ regiones, quas satisfactionis loco in Polonia affectent, & qua ratione easdem tueri velint? Ad quod Wellingius aculeato responso Chmielinscium protelaverat; ac cùm istius Cancellarius Wiofscius mandata ejusdem inspicere postularet, num tam enormia postulare jussus sit, ista in conspectu ejusdem discerpserat. Unde & Chmielinscius virum aversatus ad ipsum Regem Legatos se missurum ferebat.

§. 26. Quia tamen Regi ad res Po-

1657. *Lilliecrona ad Cosaccos mittitur.* loniæ Cosaccorum amicitia utiq; opus erat, Gustavum Lilliecronam ad eosdem mittendum duxit, inde ad Tartaros quoq; transiturum. Injunctum illi apud Cosaccos arctius fœdus concludere, super quo isti, irrita cum Wellingio negotiatione, ad absentes præfectos exercitus Zaproviani, aliosq; socios rejecerant; simul cautionem Regis exigentes, quid præmii pro auxilio præstito sibi expectandum foret. Quia igitur sat spatii relictum istis fuerat cum sociis communicandi, nec hi quod opponerent habuerant, ac vero utriusq; partis securitas ab ejusmodi conjunctione dependeret; Rex per Lilliecronam Cosaccis scriptam cautionem offerebat, etiam juramento in animam Regis firmandam, quod hic nil actionis servare velit in Partes Poloniæ, quas Cosacci sibi deposcebant; parem cautionem à Chmielinscio jurejurando sanciendam recepturus. Quanquam enim Cosacci Wellingio spem fecerint de Legatione ad Regem mittenda, quæ super infectis adhuc negotiis transactura sit, tamen quod periculum in mora esset, Regi ea res per hunc pressius urgenda videbatur. Quo ad ejusmodi fœdus istos impelleret, jubebatur causas belli Polonici deducere; & uti Rex nunquam ab æqua cum Polonis pace abhorruerit; ita eundem quoq; nunquam aurem præbere voluisse Polonis super Cosaccorum internecione proponentibus. Tractatus quoq; cum Joanne Casimiro Gedani ad id præcipue adhæsisse, quod Poloni diplomata tuti accessus pro Cosaccis & Ragozio abnuerint. Tum operam daret, ut Cosacci in Moscos irritentur, ostentato periculo, quod ipsorum libertati immineat Czare illis oris prævalido, cui displiceat liberos habere vicinos paria cum sibi subjectis sacra professos. Id si obtinere nequeat, viginti aut triginta Cosaccorum millia in auxilium petat, qui statim Brestiam versus tendant ex arbitrio Regis adversus Polonos aut Moscos adhibendi, quos bellum alere debeat nullo Regis stipendio. Quod si in Moscos rem gerere nolint Cosacci, saltem eosdem permoveret, ne istis adversus Svecos auxilia forent, ac cum Ragozio rem strenue in Polonos gerant. Opponeret quoq; se Cæsaris ad Cosaccos ablegato, demonstrans, propter conjunctionem cum Polonis Cæsaris consilia non posse non in perniciem Cosaccorum tendere. Denique Chmielinscii consilium exposceret, qua ratione Tartari à Polonis abstrahi, Moscisq; immitti queant. *Apud Tartaros proponenda.* Quod si ad Tartaros penetrare daretur, Lilliecrona ista proponere jubebatur: Cum longo tempore missis literis & Legatis amicitia inter Svecos Tartarosque exculta fuerit, valde miratum Regem superiore anno multa ejus nationis millia apud Warsaviam adversus ipsum pugnasse; cum tamen Tartaricus Legatus ante biennium Holmiæ sub initium belli Polonici omnia amicitiæ officia Regi promiserit. Unde huic persuasum, Chanum hostilia non proprio motu sumsisse, quippe nulla ab ipso causa prębita; sed Polonorum, aliorumque malevolorum machinationibus, & commentis inductum. Istis destruendis se missum certa spe, à Chano prohibitum iri, ne quis ipsi subjectorum amicitiam tam sæpe promissam violet, quam coli utriusq; intersit. Ei servandę Regem omnia facturum, quin arctius cum Chano fœdus initurum, super quo ipse mandatis idoneis sit instructus. Inprimis demonstraret, amicitiam inter ipsos cultam posse utrinq; insignes fructus producere. Cum enim duo sint, quę ad Principes inter se bona fide uniendos plurimum faciant, distantes invicem regiones, & ut his interjecti sint, quibus cum utrisq; lis esse soleat; sane Sveciam longe versus Septentriones remotam, interjecto quoq; Mari Baltico, ut tamen cis mare possideat Livoniam, Ingriam & Borussiam, Moscis, Polonisque conterminas provincias, quibuscum Tartaris multum soleat esse negotii. Unde Svecorum, Tartarorumq; societate communes istos vicinos coërceri, ac si alterutrum invadere velint ab altero distrahi posse. Quam & causam esse, ut ipsi quoq; Cosaccorum conservationi studere debeant. Demum id laboraret, ut Chanius in præsens à Polonis se disjungat, ac in amicitiæ specimen protinus Moscos invadat, quorum gliscens potentia Tartaris oppido quam sit periculosa, quibus & Polonos & Cosaccos opprimere libido sit. Addebatur, ut captivorum apud Tartaros liberationem procuraret, Ridderhielmi, Joachimi Engelii, Kochii, & Joannis Ulfsparrii. *Koch. Ulfsparre.*

§. 27. Lilliecrona equitum caterva comitante Cracovia ad fines Hungariæ perductus, per Hungariam, Transsylvaniam ac Moldaviam Cecherinum salvus pervenit, ubi Chmielinscium fere *Cum Chmielinscio acta. Jun.*

1657. fere infra privatum vili cultu agentem reperit. In eodem conclavi, quo istum audiebat, ipse cibum capiebat, ac dormiebat, simul ejusdem familia haut sane comta versabatur. Adventantem interrogabat, an non alia atque Wellingius mandata haberet; alias se audire ipsum nolle. Is de Wellingii mandatis constare sibi negabat. Negotiatione suscepta in Moscos hostile quid suscipere abnuebat Chmielinscius: operam tamen se daturum, ut isti ad pacem cum Svecia instaurandam permoveantur; quorum amicitia sibi colenda sit propter metum à Turcis & Tartaris, qui aliquid infesti Cosaccis meditentur. Ac statim eo nomine certus homo cum literis ad Czarem mittebatur. Cæterum præmii nomine idem sibi Cosaccisque deposcebat, quicquid terrarum à Vistula in Ucrainam porrigitur, vicissim numerosas Regi copias in auxilium promittens. Idem tamen Liliecronæ dissvadebat, ne hoc tempore ad Chanum proficiscatur, qui nuper Ragozii & Walachiæ Principis Legatos in custodiam datos male habuerat. Cui & mos sit, quando in expeditione agit, nulli Legato ad se accessum dare, sed venientes protinus paulo minus quam captivos ad Regiam suam transmittere, reditum ipsius ibi expectaturos. Spem tamen faciebat, se istum ad æquiora flexurum. Circa idem tempus è Polonica cum Ragozio expeditione domum revertebat Antonius Zdanovi ejus Regis erga Cosaccos humanitatem multis verbis extollens, sed de Ragozio non parum questus, velut ab illo contemtim habitus, nulla secum communicatione facta, ac Hungaris impune insultantibus; unde ingens adversus hunc animorum exacerbatio orta est. Constabant tunc Cosaccorum copiæ ducentis bellatorum millibus; tum trecenta navigia in promtu erant plano alveo ad Pontum Euxinum infestandum. Enimvero cum iste negotiationem suam vix orsus esset, ac Chmielinscius viginti Cosaccorum millia parata ostenderet ad rem adversus Polonos è nutu Regis gerendam, Tartari repente terris ipsius infusi magnam populationem faciebant, inimicos se declarantes eorum, qui Joanni Casimiro hostes forent, quem Regno suo restitui volebant. Ita parum opportunum tractationi erat tempus, cum omnia tumultu perstreperent. Accedebat Chmielinscii morbus, quo paulo post extinctus est; cui causam præbuerat, quod, cum de clade Ragozii nuntiatum esset, per intempestivum Cosaccorum discessum producta, cum horum duce Antonio ad se evocato expostulans ita excanduisset, ut apoplexia correptus amissa loquela die septimo expiraret. Eum Antonium aliosque duces ob id flagitium capite pœnam luere jusserat. Cum rebus confusis aliquandiu nihil agi potuisset, tandem postquam Wiofscius Chmielinscii successor constitutus esset, datis Commissariis negotiatio cum Lilliecrona instaurata est. Proponebant hi de fœdere mutui auxilii adversus quemlibet, Mosco excepto, cui juratam fidem infringere nequeant. Rex ipsos liberum populum agnosceret, ac tuendæ eorundem libertati contra quosvis incumberet. Tum fines suos ad Borussiam usque extendere cupiebant, non nisi Majore Polonia Brandenburgico relicta, nec se deinceps Regem in Polonia laturos. Talia velut mandatis suis ampliora ad Regem se relaturum Lilliecrona recipiebat. Ad extremum declarabat Wiofscius, se quadraginta Cosaccorum millia Regi auxilio missurum; statim atq; audierit eundem in Borussiam revertisse. Quo nomine ingentibus verborum contestatibus plenas literas ad ipsum Rex dabat. Sed mutata rerum facie ista omnia inania fuere. Nec ad Tartaros abire placuit, nulla spe operæ pretium faciendi.

1657. *27. Jul.* *Wiofski.*

§. 28. Cæterum judicabat Rex potuisse suas ac Ragozii res in Polonia tantisper sustineri, si Brandenburgico Electori plauisset eam causam omnibus viribus amplecti. Sed iste novam è Dania tempestatem prospiciens, simul quid Austriaci, Belgæque machinarentur, facile Carolo Gustavo Poloniæ oblivionem subituram videbat, Ragoziiq; conatus fragili fundamento subnixos; eoque omnes suas fortunas ob aliena commoda, sibi ubi successerint prægravia futura, ancipiti aleæ exponere temerarium censebat. Quem & Austriaci, Polonique blandis juxta asperisque urgebant, ut partibus eundem Svecicis avellerent. Sane dicebantur Poloni promisisse, huc si descenderet, statim se hostilia omissuros, Elbingam ac Mariæburgum cum adjunctis insulis daturos, Warmia quoque in pignoris vicem concessa, quoad Sveci per Cæsarem & Danum Germania ejecti forent.

Brandenburgicus rebus Svecicis in Polonia diffidit. *Jan.*

1657. rent. Simul Sapieha irruptione in Borussiam Ducalem magnam latè populationem faciebat. Ac Lisola tunc in Electoris aula agens palam minabatur; ni Svecos deserat, extremam vastitatem terris ipsius illatum iri. Unde & langvidius admittebantur hortatus Regis, adventante Ragozio ingerentis; jam tempus esse seriò rem aggredi, hostesque vel planè opprimere, vel ad amplectendam pacem compellere. Et cùm Rex conjunctioni cum Ragozio se accingens de copiis secum jungendis apud Electorem instaret, hic post multam tergiversationem demum Waldeccium cum aliqua manu eò destinavit, non tam ut in Polonos pugnaret, quàm ut hac occasione hospitia per Majorem Poloniam recuperaret, donec post multas solicitationes, & pactorum exprobrationes iste Regem sequi juberetur. Paulo post cùm Austriaci contractis copiis irruptionem in Poloniam agitarent, Rex acriter Electorem urgebat, ut illorum conatui junctis viribus maturè obviam iretur. Ad quæ Elector ambiguè; arma utique in Austriacos vertenda, sed prius sibi cum Rege sermones conferendos; quò tempus extraheret, & successus rerum specularetur. Interim vertente indies rerum facie, cùm inter tot ingruentes hostes aliquid ad summam rerum faciens Regi tentandum videretur, hic duodecim duntaxat equitum, quindecim dimacharum centurias Electorem poscebat, quibuscum adjuncto Ragoziano exercitu in Austriacos Poloniæ fines jam ingressos rectà tendere constituerat, Electore interim cum reliquo exercitu intra proprios fines perstituro. Sed quia huic haut placebat Austriacos ultro lacessere, ea petita vario obtentu eludebat, donec Gœrtzkius cum selectorum militum manu Poltofsciam mitteretur; qua cùm Rex uti vellet, excusabat, vetitum sibi pontem transire, ac ideo se venisse, ut Regem comitaretur, si de communi causa cum Electore colloqui placeret. Ast cùm à Ragozio digressus Rex Strasburgum pervenisset, Electori de adventu suo significabat, & ipsius colloquium à se expeti. Quod cùm Elector declinaret, simul omnes suas copias à Regis exercitu revocaret, fœdus ultra defensionem Borussiæ porrigendum negans; omissa Polonia in Danum movere statuit, Ragozio

Gœrtzke.

svadens, ut absque mora ad fines suos reverteret, ac tamdiu ibi hostem distineret, quoad ipse molem rerum sibi incumbentium profligasset. Id quod Rex Electori demonstrabat non sine querelis, ipsius cunctationem & ambigua consilia hisce malis causam dedisse. Vicissim Elector ægrè ferebat se nunc à Rege destitui; nec vires sibi tot hostibus sustinendis. Ac se hoc modo ad talia consilia compelli, de quibus antea in mentem non venerat. Unde & mox, cùm Rex Polonia excederet, misso Brombergam Dobrzenio petebat, ut quia res suæ citra tractatum cum hoste salvæ esse nequeant, eum pace Regis instituere liceret. Heic Rex primò fortia consilia ingerere; non adeo desperatas res suas simul opem, levamen, ac celerem è Dania reditum polliceri. Sed cùm is intensis precibus urgeret, & anxietati subditorum Electoralium aliquid daret, pollicitus Electorem in fraudem Regis nihil facturũ; Rex demum declaravit: *si Elector aliis auxiliis planè destitutus eò necessitatis redigatur, se tractatus ab ipso suscipi dissimulaturum, modò nihil fiat, quod amicitiæ adversum, aut ipsius rebus fraudi sit.*

1657.

§. 29. Haut eo secius Rex misso Regiummontem Slippenbachio tentare constituit, num fortè Electorem in partibus suis obfirmare posset. Illi injunctum omnia expromere, quæ ullo modo ad istum scopum facere videantur. Sat virium Electori esse finibus „suis defendendis; nec Austriacum „militem trans Vistulam in Ducalem „Borussiam penetraturum, quod Svecicas res in Pomerania, & Borussia „Regali subruerit. Quin & ipsam belli rationem dictare, Austriacos interiora Poloniæ haut petituros, sed „tantùm in propinquo finium suorum „rem gesturos. Legatum quoque „Gallicum evulgato jam inter Austriacos, & Polonos fœdere declarasse; „eo modo pacem Westphalicam ruptam videri, ac Gallum auxilium „Regi præstò fore. Tum Gallum fœdus cum Sveciæ Rege initurum ad „tuendas Electoris ditiones, easque salvas præstare paratum esse, modò maturè id requisiverit, nec ab Austriacis „ad sinistra consilia seduci se patiatur. „Quæ Galli oblata Rex acceptaverit; „nec dubitare Electorem ad ejusmodi solida consilia impediendis Austriacorum destinatis animum applicitu„rum,

Rex Electorem in partibus retinere studet. 13. Jun.

1657. „rum, ſi de auxilio cautum ipſi ſit. De „quo ſubmittendo Galli confirment, ſi „res adverſus Auſtriacos in Polonia, „Boruſſia, aut Germania geratur; ac „patere Gallicis copiis iter per Weſt- „phaliam, Mindam, ac Bremenſem „provinciam, quas fulcire in proclivi „Regi ſit in vicinia verſanti. Sed & „ſi maſcula conſilia arripiantur, facile „Auſtriacos Polonia extrahi poſſe, ir- „ruptione in hæreditarias provincias „facta. Quo caſu præter Gallos etiam „Angli in partes deſcenſuri ſint. Quod ſi hiſce conſiliis Elector aurem præbeat, ac de præda dividenda injiciat, declararet Slippenbachius; *Regem in Germania nihil affectare præter Oldenburgicum fortè & Delmenborſtanum Comitatum, & minuti quid illo tractu Bremenſi provinciæ opportunum, ad invidiam declinandam. Cæterum è Dania ſatisfactionem petiturum, ac inprimis Norvegiam & Scaniam invaſurum, tum Daniæ Regnum in alium translaturum, qui maximè ſibi idoneus videatur. Simul Saxoni, & Brandenburgico ad Sileſiam adquirendam operam navaturum, hunc quoque locis quibusdam Weſtphaliæ commodo ſitu mactaturum.* Atque iſta Electori jubebatur offerre Slippenbachius, ſi ſentiat, iſti Svecicas in Germania provincias per Liſolam oſtentari. Proponeret etiam Electori, tentari poſſe tranſactionem cum Polonis citra Auſtriacos hac lege, ut Boruſſia Regalis præter Gedanum, quod penes Polonos manere debeat, in Electorem transferatur, pro qua Regi Ulterior Pomerania, & quid terrarum in Lithuania, aut pecuniæ ſumma dari queat. Nam Polonos malle, ut Boruſſia penes Electorem, quàm Regem ſit. Enimverò cùm Slippenbachius animadverteret, Electorem præmiis hiſce incertis, & in longum præminentibus parum moveri, id cumprimis urgebat, ut ſi manum ſuſtinendæ communi cauſæ admovere nolit, ſaltem limites medii ſtatus in pactis, quæ tunc cum Polonis agitabantur, ne excederet. Elector contra initio neutrum ſtatum à Polonis propoſitum ſibi haut probari oſtendebat, ac ſubinde de bello in Polonia continuando differebat; ac ſibi decretum in neutram partem quid ſtatuere, quoad Rex bellum Danicam profligarit. Nec eo minus ſecreta negotiatio cum Polonis, & Auſtriacis ſolius Sverini, & Somnicii opera inſciis pleriſque conſiliariis fervebat. Quos ut ad expetitas ſibi conditiones Elector compelleret, ſubinde jactabat, ſe cum exercitu in Germaniam abiturum, caſtriſque inter Landsbergam & Cuſtrinum poſitis, ac pro captu rerum ſociatis cum Rege copiis, bellum adminiſtraturum.

Somnitz.

§. 30. Enimvero mox patebat, ſuper medio ſtatu Electori cum Polonis, atque Auſtriacis conveniſſe. Unde & cum Dux Adolfus Joannes Brandenburgicis oſtenderet, id copiarum à Rege in Boruſſia relictum, quod Electoralibus junctum provinciæ tuendæ ſufficiat, ſeque ubi res exigat, conjunctioni paratum; iſti nil hoſtilitatis ſibi adverſus Polonos ſupereſſe ferebant. Manebat tamen aliquantiſper in ſpeciem cum Svecis amicitia; & Elector per Kleiſtium operam ſuam conciliandæ inter Regem & Danum paci offerebat. Quod officium Rex velut ſuſpectum declinabat: ſociatis conſiliis armiſque ſcopum pacis propoſitæ felicius obtineri differens. Cæterum Slippenbachius, cùm eam efficaciſſimam judicaret viam Electorem in partes retrahendi, ſi Rex quamprimum è Dania in Boruſſiam reverteret, de hoc ſubinde per literas inſtabat. Regi aliàs parum gratum erat, à miniſtris ſuis ultro conſilia ſibi ſuggeri; quippe qui ſimpliciter ab his ſibi referri volebat, quid alibi gereretur; quo intellecto ipſi velut in centro rerum poſito conſilia expedire in promtu erat. Igitur Slippenbachio fidentius obtundenti cordatè admodum literis propria manu ſcriptis „reſpondere placuit: Ex utraque par- „te periculum imminere; ſed quod „propius urgeat, ei primò occurren- „dum. Ut vires diſtrahantur, ſanam „rationem non admittere. Nec exer- „citum ita levi negotio hinc inde ra- „ptari poſſe. In Polonia nil aliud effi- „ci poſſe, quàm ut miles inani labore „atteratur. Nec Electorem permotum „iri ad Zamoiſciam, & ſimilia loca ſi- „mul oppugnanda, aut ad hoſtem Cra- „covia depellendum; cui ſufficiat Bo- „ruſſiæ ſuæ fines tueri. Eo fine ſat jam „copiarum in Boruſſia eſſe, quæ & aliis „turmis firmari queant. Præterea „anni tempeſtatem ingruere, per „quam neque ſibi neque hoſti in cam- „po rem gerere liceat. Quæ autem „commodiora aut tutiora ſibi hiberna „eſſe poſſe, quàm Holſatiam, & Ju- „tiam; 1657.

Elector neutrarum fit partium.

9 Aug.

1657. „tiam; ad quas deferendas nulla ipsum „ratio subigere possit, nisi vi inde ex- „pellatur. Brevi se tamen ad loca Bo- „russiæ vicina accessurum, ubi Rex in „Holsatia disposuerit, & cum classe „quid tentarit. Cæterum agnoscere, „diu res suas in Borussia subsistere non „posse, quamdiu ministris Branden- „burgicis persvasum est, incrementa „Sveciæ ipsis fraudi cedere, eoque suas „actiones suspectant. Ea persvasione „persistente in istorum amicita nil fi- „duciæ collocari posse, utut de hone- „sto Electoris animo sibi satis constet. „Istos à se desertos, quo prætexto „cumprimis utuntur, falsò jactari, cùm „ipse nunquam res Poloniæ pro dere- „lictis habuerit. Quin nec se è Polo- „nia fuisse discessurum, si Electorales „consilio suo obtemperare, ac secum „rem gerere voluissent ad Ragozium „in Polonia retinendum, & extrema „Poloniæ admovenda. Id cùm per „istorum tergiversationes sit subver- „sum, Ragozium monendum fuisse, ut „maturè se subduceret, ac sibi quoque „alia consilia capessenda, Danumque „tota vi invadendum. Nam in tot „hostes simul pugnare supra vires suas „positum. Ac ideo duntaxat Bran- „denburgicos cupiisse ipsum aliquanti- „sper adhuc in Polonia detinere, „quoad pacem qualem cupiant confe- „cerint. Ita postquam tot occasiones „summam rerum stabiliendi per Ele- „ctoris consiliarios corruptæ sint, ab- „negato sibi auxilio, nec illorum emen- „datio in posterum speranda sit; bel- „lum deinceps sibi adversus Polonos „persequi minus utile esse, nec ad id „pari periculo se urgeri, quàm in aliis „regionibus, & adversus alios hostes. „Nam si utique partes mutare insti- „tuat Elector, nil sibi gravius accidere „posse, quàm ut Borussiam amittat. „Contra spem esse, se brevi res suas ita „dispositurum, ut aliis lacessendi ip- „sum libido decessura sit, suaque ami- „citia, juxta atque inimicitia haut exi- „gui momenti habeatur. Et quia tam „parum solidi in aliorum amicitia re- „periat, sibi ipsi consulturum. Suspi- „cari autem, si Poloni audiant, se in „Pomeraniam reverti, ac res contra „Danum præclarè succedere, eosdem „alia consilia capturos, & Electorem „quovis pretio Svecicis partibus ab- „stracturos, indultis quæcunque is „desideret. Equidem si ad tractatus „cum Polonis perveniatur, rem bene „successuram. Sed quod hi leges pa- „cis in antecessum cognoscere velint, „id perinde esse, atque totum nego- „tium ipsorum libidini committere; „ac jam plus satis animi sensa illis pa- „tefacta. Si porrò Elector seriò, & ex „ipsius judicio rem gerere velit, Au- „striacos brevi Cracovia depellendos. „Verùm sat ibi constare, omnes istis „destinatis obluctaturos. In Borussia „sat copiarum agere, quæ totam Po- „loniam turbare queant; sed quòd ni- „hil solidi consilii capiatur, culpam „penes se non esse. Et quia sibi co- „gnitum sit, quibus respectibus ibi „consilia temperentur, & quàm fragili „fundamento eorum amicitia nitatur; „haut prudentis esse, suos in Dania „progressus in istorum gratiam destru- „ctum ire. Illis quippe semper viam „ad pacem patere, se medios inter ho- „stes destituto. Si utrique bona fide „juncti maneant, nihil ipsis accidere „posse, cui remedium adferri nequeat. „Sed quod Elector ita anxiè fortunam „ipsi suam admetiri, eamque exhibito „aut subtracto auxilio librare instituat, „id à se ferri non posse, ac sperare par „aliquando se relaturum. Denique vi- „res suas dividi in præsens à se non „posse, atque unum hostium planè „proterendum. Quæ cùm ita sint, Slippenbachio injungebatur, ut Ele- ctori persvaderet neutrum statum maturè amplecti, & quantum liceret eum porrigere, quoad satis prævide- ret, quò res ibi se daturæ essent. Ac si iste status ad finem belli perstiterit, pacta, quæ sibi cum Electore interce- dant, firmari aut mutari posse, prout pax cum Polonis concludenda id tule- rit. Quod si autem Elector per consi- liarios suos seductus, ac illecebris Po- meraniæ citerioris inescatus infesta Sveciæ consilia capessat, id ferendum esse; sperare tamen eam rem isti lucro haut cessuram.

Elector cum adversa parte transigit. §. 31. Enimvero ut neutrarum par- tium maneret Elector, Poloni, Au- striacique haut quidquam patiebantur, minis juxta promissisque ipsum urgen- tes, ut media consilia abrumperet; æquè graviter Regem Sveciæ susceptа neutralitate offendendum jactantes, & nullo contra hunc auxilio, ni adversis eidem partibus penitius se illiget. In- primis autem Electorem movebat, quòd Carolus Gustavus Danos ad præ- lium

1657. lium compellere non posset, eoque bellum id in longum videretur extrahendum, quodque idem senatu rogante in Sveciam abiturus diceretur, projecta spe in Borussiam revertendi. Cujus & res in ruinam ire videbantur, Gallo & Anglis subsidii nihil conferentibus, ac Belgis infensa agitantibus. Sed & ordines provinciales gravitatem onerum & imminens exitium magnis querimoniis differentes Electoris animum expugnabant. Cumprimis autem summum Borussiæ imperium cordi erat, in quo is securitatem suam verti judicabat. Nam persistente nexu ejusdem provinciæ cum Polonia necessum erat ipsum omnibus rationibus, motibus ac turbis ejus Regni involvi, nullo emolumento, cùm auxilia sua velut debita exigerentur: prout & eam ipsam ob causam funesto hocce bello implicitus fuerit. Idque eo magis in futurum esse metuendum, quòd post Joannis Casimiri fata super successione lites videantur surrecturæ, hinc Mosco, inde Austriacis Polonicum diadema ad se raptaturis. Quin & pace facta non sat cautum ipsi, ne Poloni aliquando obtentu administrandæ justitiæ eam provinciam sibi eripiant, odio erga SacraEvangelica professos, & quia semper occasionem captaturi sint conjuncta nunc cum Svecis arma ulciscendi. Sed & Lisola ab Austriacis missus citeriorem Pomeraniam ostentabat, jactitans; „quamdiu Sveci in Pomerania hæ„reant, Germaniam nunquam incon„cussa pace fruituram. Nam Svecicam „nationem in arma proclivem pacem „ferre non posse: & Galliæ nunquam „libidinem decessuram Germanos la„cessendi, quamdiu à tergo immineat, „qui horum vires distrahere queat. „Quibus destinatis jam optatissimam „allubescere occasionem, Sveco à tot „potentissimis hostibus circumdato, si „Poloni Austriacique Brandenburgico „juncti Pomeraniam invadant, eaque „distractione Dano ansam præbeant „cum Luneburgicis, & Westphalicis „Episcopis se sociandi, quos omnes „Sveciæ viciniæ tædium jam dudum „ceperit. Ac in proclivi fore Pomera„niam Electori tradere, oppidorum „maligno provisu, ac non paucis in res „novas pronis. Simul periculum ingerebatur à tot hostibus imminens, quibus resistere nullo modo possit, ni à Svecis se disjunxerit. Ad eundem finem nitebatur Gosievius; qui & Electori inculcabat; persvaderet Sveco, ut Borussia cedat, antequam Poloni Austriacis fœdere innectantur. Nam nunc protinus ea lege pace ipsos potiri cupere; post serum id fore. Huic consilio si Svecus aures obturet, Elector sibi ipse consuleret, ne simul cum isto in exitium trahatur. Asperaverant quoque animum Electoris damna à transeunte Svecorum exercitu in ipsius provinciis velut de industria data, ut copiis suis alimenta subtraherentur. Sed & nonnihil ad rem faciebat, quòd Neoburgicus Galliæ amicitiam occupaverat. Lisola iste cùm per menses aliquot Regiomonte in arce immunis hospitatus esset, discedens aulicos, qui ipsi ministraverant, decem uncialium dono fœdas per sordes prosecutus erat. In subsidium quoque vocabatur Electoris socrus Arausionensis vidua, quam multis blanditiis ac muneribus Legatus Hispanicus Hagæ demulcebat, ut ad Electorem Svecorum partibus dimovendum operam conferret. Quæ eam rem anxiè trutinabat, inter alis concionatore suo Hornbeckio consulto: qui id rectè fieri posse affirmabat, si necessitas urgeat, & Elector prius à Rege deseratur. His aliisque rationibus motus Elector Welaviæ cum Polonis transegit; ac nova amicitia transitu Electoris in Germaniam Brombergæ cum Rege Joanne Casimiro confirmata fuit, pactis sub nudo æthere utrinque jurejurando firmatis. Ingentis fortunæ instar habitum fuit, Electorem tunc Bromberga incolumem dimissum, quòd à Polonis consilia agitata dicerentur, ut manus ipsi injicerent, copiasque ejusdem opprimerent, nisi spem fecisset, istas copias deinceps Polonorum usibus inservituras. Isto pacto cum Polonis inito rationis erat, Hungariæ quoque Regis, Danique fœdera amplecti. 1657. *19. Sept. Welau.*

§. 32. Manebat nihilominus aliqua amicitiæ species, præsertim antequam pacta ista Regi innotescerent; ac Rex per Wolfsbergium Electori metum adimere nitebatur, velut neutralitatem istius ægrè ferret. Sanè longè potius sibi haberi Electorem neutri parti accedere, quàm ipsius ditiones devastari. Ac satis experientia didicisse, se non semper Electoris auxilio frui posse: quin perspi- *Amicitia inter Regem & Electorem palliatim dissuitur.*

1657. perspicere, haut expedire ipsius rebus bellum gerere, quamdiu gratiosi in præsens ministri, eidem consilia sua adprobent; per quos effectum sit, ne Svecia idoneam sibi pacem à Polonis Danisque obtinere potuerit. Qui & eo fidentius Regem spernebant, quòd pecuniæ istum inopia premi nossent; cujus si affatim fuisset, haut citra periculum fuerat eundem offendisse. Sed & per literas testabatur Rex non displicere sibi ab hoste obtentum neutrum statum, nec se eo minus ad omnia amicitiæ officia continuanda paratum, ad paria eundem invitans. Ast cùm Regem frater moneret, profundius jam Electorem Polonorum partibus immersum, id dissimulare ipsum Rex jubebat, nec minus tamen accuratè sibi cavere, ne quid damni ex improviso inferatur. 14 Oct. Ad eundem circa id tempus ab Electore missus veniebat Christianus Albertus à Dona Comes sciscitatum, quibus legibus Regi pacem cum Polonis inire placeat, ac quid pro Borussia cedenda is sibi deposcat? Quam quæstionem absurdè Rex proponi judicabat, cùm adhuc in quæstione esset, an ipse utiq; aliud quid pro Borussia acceptare velit; nec decorum videretur Polonos aliquid poscere, antequam nosset, quid hi oblaturi sint. Unde jubebatur Dux Adolfus Joannes ad ista nihil certi declarare, sed omnia ad tractatus pacis rejicere; tum & quòd paci conciliandæ officium Elector offerebat declinare, ac in universum testari de Regis desiderio pacem cum Polonis ineundi, siquidem seriò ab his res agatur. Sed & deliniendo Electori Rex amicè ad ipsum tam super pace, quàm instante Cæsarea electione scribebat, misso quoque Berolinum Slippenbachio: qui reversus referebat; infesta consilia in aula ista cudi, ac Brandenburgicos non nisi intolerandis Regi conditionibus auxilia sua addicere velle, arguentes insuper àb hoc se desertos, eoque necessitatem sibi allatam separato tractatu res suas in tuto collocandi. 12. Nov. Et mox ab ipso Electore literæ adferebantur, quibus exponebat, necessitate se compulsum cum Polonis transigere, quòd ditiones suæ horum undique populationi essent expositæ. Quia verò iidem haut alia lege in transactionem descendere voluerint, quàm ut portus Pillaviensis, & transitus per terras Borussicas juxta ac Pomeranicas copiis Svecicis occludatur, igitur Rex 1657. eum transitum ulterius petere, eove uti desisteret; præsertim cùm ditiones suæ iis militum hinc inde itineribus miserè sint evastatæ, velut qui nunquam ad modestiam legibus Imperii præscriptam se composuerint. Idque sperare Regem inevitabili necessitati tributurum. Inde multis memorat beneficia sua, & auxilia Regi circa tuendas ipsius provincias exhibita; simul quanto studio pacem tota præterita hieme ingesserit, quòd hanc, quæ nunc eruperit, tempestatem eminus prævideret. Enimverò istam à Rege fiducia Ragozii & Cosaccorum repudiatam. Post cùm Rex novos ob motus bellum Polonicum planè deseruerit, ac se inconsulto toto cum exercitu in diversa abierit, necessitate per periculum proprii Regni imposita; nullum aliud remedium periclitantibus suis rebus sustinendis superfuisse, quàm ut quovis modo cum Polonis in gratiam rediret; idque consilium ab ipso Rege sibi suggestum. Distulisse tamen hoc, quoad intellexerit, Danum ita cautè rem agere, ut ad prælium compelli nullo modo posset, ac senatum Sveciæ ita solicitè ipsius in patriam reditum urgere, ut nulla spes super ejusdem in Poloniam reversione superesset. Præsertim cùm post Cracoviam brevi recuperatam tota hostium turba in Borussiam properaret, ac Czarnecio Marchiam & Pomeraniam, Gosievio Borussiam inundantibus, cives enixissimis precibus instarent, ne ipse amplius Svecico fœderi insisteret, cujus nexu Rex ipsum suo discessu exsolverit. Addebatur querela de Slippenbachio, qui proposita permutatione Borussiæ Regalis cum Pomerania Ulteriore, & Minda eam sibi persvasionem impresserit, Svecos ferre non posse à se ullam regionem possideri, quæ situs opportunitate ipsorum Regno blandiatur. Grave accidebat Regi culpam istorum sibi impingi; quem & concessus Polonis transitus in provinciam Svecicam non parum asperaverat, velut legibus Imperii & paci publicæ repugnans. Nam quòd suis copiis semel atque iterum transitus sit permissus, id factum adversus extraneum, & ex jure per pacem Westphalicam quæsito, quod Polonis extra Imperium Romanum constitutis haut sit indulgendum. Unde acriores repone-

1657. 6. Dec.

reponebat literas in eum sensum: Quæ „ab Electore sibi præstita sint beneficia, „tanti non esse, ut exprobrari mereantur, quippe ex pacto debita, nec sine „reprehensione omittenda; ac se si non „majora, saltem paria exhibuisse. Quin „pro fructu, quem ex præstatione mutui auxilii speraverit, maximam se jacturam sensisse, dum non contemnenda exercitus sui pars ab Electoralibus destituta Tartarico ferro cæsa, „aut in servitium abstracta sit, contra „ab Electore multa suspecta patrata. „Vix paucos per menses pactum Regio monte anno superiore conclusum „vim suam obtinere potuisse, cum inter tractatus super sociandis armis articulorum feudalium elucidatio proponeretur, ut hoc velut tentamine „abolitio nexus feudalis quæreretur, „suspectis tunc non parum, quæ per „Georgium Magdelium, & Gosievium „nomine Joannis Casimiri apud ipsum „agitabantur. Post conclusum fœdus „unicum fuisse officium præstitum „prælio Warsaviensi; post id prælium „se ita bellum administrare voluisse, ut „fructus victoriæ securè posset percipi. Sed vicisse persuasiones Electoris, „ut in Borussiam ipse regrederetur, spe „facta per equitatum Electoralem fines provinciæ tuendos, pedites oppugnandæ Weixelmundæ adhibendos; „cum sibi consultius videretur sedem „belli in Podlachia, & circa Brestiam „constitui. Enimverò equitatum à Tartaris vapulasse, pedites ad obsidium „Weixelmundæ circumponendum „nunquam missos. Post castigato per „Steenbockium Gosievio aliquot turmas petitas ad coërcendum quoque „Czarnecium. Sed Electorem semper „excusasse anni tempestatem, ac imminentem finibus suis Gosievium; „quicum clandestina commercia intercessisse indicio fuerit, quòd nec sibi hostes insectari cupienti auxilia „submitterentur, nec ab altera parte „Elector isti hostile quid inferret. Postulatum inde supremum Borussiæ „Imperium velut ex debito, ut priora „pacta novis semper desideriis eliderentur; quod demum à se indultum „cum perpetui fœderis vinculo. Nec „eo secius paulo post cum Warmiensi „Episcopo; & Gosievio negotiationem „susceptam, ac armistitium conclusum „præter necessitatem, cum ipse sufficienti exercitu instructus præstò esset.

Magdel.

„Secreta inde commercia cum hoste „continuata, donec in præsentem statum res devenerit. Ragozio advenante post multas solicitationes Electorem aliquid copiarum secum conjunxisse sub Waldeccio Comite; cui „tamen injunctum non tam ipsum sequi, quam Majoris Poloniæ hospitiis „frui. Eo tempore se consultum duxisse, ut Waldeccius cum parte Svecicarum copiarum in Majore Polonia rem „gereret, insigne, uti spes erat, operæ „pretium facturus; quo fine, ut copias „suas commodaret, Electorem rogatum. Sed per mensem responsum frustra expectatum. Mox cum de Austriacarum adventu copiarum spargeretur, se non nisi duodecim equitum centurias, mille dimachas submitti postulasse, ut una cum Ragozio statim hosti occurrere posset. Sed „obtentu pacis cum Polonis procurandæ tempus extractum, ostensa etiam ad majorem temporis moram „colloquii spe, velut magni aliquid agitaretur, de quo sua sententia rogan-„da sit. Cui pollicito ipse confisus Ragozio & Cosaccis, domum alias discedere cupientibus, persuasisse, ut Warsaviam versus descenderent, quibus „Steenbockium adjunxerit, quoad „certi quid de Electoris sententia intelligeret. Sed loco expostulati auxilii „percepisse, inducias cum Gosievio in „mediam usq; æstatem productas, & „hostibus transitum Memelæ fluvii ultro permissum, cum absque eo à se ad „Brestiam tunc rem gerenti facile hostes intercludi ac deleri potuerint. „Quin se, si Electori animus foret, pactis firmiter insistere, in Polonia fuisse mansurum, belli Danici administratione in Wrangelium collata, quo „facto Ragozium in Poloniam retineri „potuisse. Sed cum affectatis effugiis, „& excusationibus facile adpareret, Electori conjunctionem cum Ragozio „displicere, ac Goertzkius, qui cum „modica manu ad se in Borussiam deducendum venerat, ostenderet, copias „Electoris dividi non posse, simul hic „congressum suum declinaret; facile à „se judicari potuisse, nil aliud præter „moras quæri, ac ut sibi auxilia negentur. Ea fluctuatione effectum, ut Ragozius, dum in Polonia inferiori diutius hæret, in tantam calamitatem „incideret, quam declinare in proclivi „fuerat, si prout initio constituerat,

1657.

Nn mature

1657. „mature ad sua regressus foret. Unde „& sibi id consilii fuisse capiendum, ut „è tot hostibus in unum omnes vires „converteret; utut Elector Regium „exercitum in Polonia tantisper retinere studeret, quo lautiores à Polonis „conditiones sibi stipularetur. Antequam tamen ipse abierit, per Avaugurium, & Slippenbachium Electori „obtulisse, velle se adhuc in Borussia „subsistere, si modo iste prout ratio svaserit, secum in communem hostem „rem gerere velit. Sed cum nil certi responsi referretur, id sequendum fuisse, quod præsentium rerum conditio „exegerit. Id tamen copiarum relictum, quod Borussiæ tuendæ sufficere queat, si Elector serio manum negotio admovere voluisset. Post suum „è Borussia discessum Electorem à Duce Adolfo Joanne copiarum conjunctionem contra Gosievium petiisse, „qui & libenter annuerit: Sed mox significatum, iis opus non esse. Petiisse „post idem Ducem, sed ab Electore „negatum fuisse. Brombergæ ad se accessisse ab Electore Dobrzenium, qui „significarit, Electoris statum per nova „Danorum & Austriacorum bella eo „redactum, ut absque tractatu cum „hoste subsistere nequeat, eoque rogare, ut ipse fortem tam iniquam misertus concedat, tractatus pace sua cum „Polonis institui. Cum frustra à se fortia consilia forent ingesta, se demum „isti summopere flagitanti & sancte testanti, nil in fraudem Sveciæ actum „iri, significasse; dissimulaturum se, si „Elector ab aliis auxiliis plane destitutus urgente summa necessitate ad tractatus descenderit, modo nihil certi „concluserit. Post tamen se misso Slippenbachio ultro indulsisse, ut etiam „concludendo sibi consulere possit Elector, modo ea conclusione nihil committatur amicitiæ adversum, & quod „veræ neutralitatis indolem excedat. „Ac Electorem pollicitum, se tractatus „cum Polonis & Austriacis extracturum, quoad Rex bellum Danicum „profligasset. Quæ cum ita sint, „Electorem à se hautquaquam desertum, cum sat copiarum præsto fuerit, modo is defensionem „sui strenue suscipere voluisset, nec „ullam adhuc necessitatem eidem „incubuisse; sed antequam aut hæc „appareret, aut ipse auxilium posceretur, Electorem cum communibus hostibus transfegisse. Malle tamen „culpam in pravos consiliarios conferre. Addebatur hortatus, ut Electori „curæ sit communis Protestantium „causa, utque leges amicitiæ & medii „status deinceps quoq; serventur. Paci se paratum, si rite à Polonis procedatur. Nam præliminaribus nondum „absolutis super conditionibus agere „præposterum esse. Inter istas querelas manebat tamen amicitiæ species, ac confirmabat Elector, in Regem nihil, quod ad summam rerum faciat, tentatum iri. Sed in præsens cum lupis sibi ululandum, ac sæpe de industria quædam spargi, ut uni & alteri satisfiat. Eo tamen anno in hostilia haut eruptum, nisi quòd navem paratu bellico onustam, quæ Elbingam destinabatur, in Pillavia detentam Rex graviter quereretur. 1657.

Poloni pacem in præsens aspernantur.

§. 33. Cùm igitur jam ad sublevandos Polonos se accingerent Austriaci, Dani, Brandenburgicus, haut mirum erat ab istis pacem in præsens insuper haberi. Ac ea præcipuè ratio Austriacis fuerat ad fœdus cum Polonis ineundum, ut Sveci bello Polonico distracti planè attererentur. Quod cùm Rex animadverteret, ac quòd Poloni jam non amplius sui juris, Austriacisque consiliis planè obnoxii, omnem pacis viam respuerent, per Ragozium & Cosaccos ad incitas ipsos redigere laboraverat, ut non facile vires recipere possent, ipse interim ad Sveciæ & Germanicarum provinciarum conservationem intentus. Et sanè cupiebat Rex belli Polonici molestia exsolvi, quod qua ratione commodè à se continuari posset haut perspiciebat. Equidem Slippenbachius ingerebat, ut Rex cum Dano quacunque ratione decideret, ac Polonos Moscosque in ordinem redigere studeret. Sed Regi secus videbatur, quòd Polonicum, Moscicumque bellum Sveciæ longè majore cum molestia gereretur, quàm Danicum; ac illo diutius extracto nihil aliud obtinebatur, quàm ut incassum vires consumerentur, ferocia earum nationum ne pluribus quidem præliis frangenda. Sed & exterus miles à Polonico bello jam vehementer abhorrebat. Ast pace cum Polonis obtenta Moscus quoq; cessurus erat, cujus rationes non ferebant, cum Svecis simul ac Polonis bellum gerere. Pace autem cum utrisque obtenta in proclivi erat Da-

1657. Danum ad conditiones Sveciæ proficuas compellere. Cæterum cùm initia belli Danici egregiè se darent, Regi opportunum nunc videbatur cum Polonis de pace agere. Eoque per Ducem Adolfum Joannem Avaugurio insinuabat, ut negotium cum Polonis & Electore ad tractatus deduceret, exclusis Austriacis ac Dano; quam in rem rationes defuturæ non sint, quod per Danicum bellum Poloni parum subleventur. Inter eosdem autem & Austriacos discordiæ semina spargi posse, si vetus Polonorum in eam Domum suspicio refricetur, & quàm turpes nupero fœdere leges subierint, perpetuum ipsis servitium parituras. Nec se difficilem fore circa idoneas conditiones indulgendas, ubi ad tractatus perventum fuerit. Ita tamen negotium hoc à Legato gerendum erat, velut mentio pacis ab ipso, non autem à Rege proficisceretur. Illas autem conditiones Rex propositurus erat, ut Elector acciperet Borussiam Regalem, data Regi vicissim Ulteriore Pomerania, aut si id aspernetur, Regi concederet loca ad Memelam, Schalavoniam, Tilsitam, Ragnitam, ac Mindensem insuper præsulatum. Poloni contra sibi cederent totam Livoniam, Curlandiam, ac Samogitiam; Curlandiæ Duci pro sua provincia Mindensis ditio daretur. Ipse porrò Rex è Polonia discedens Commissario paci tractandæ cum idoneis mandatis relinquebat Benedictum Oxenstiernam, & Slippenbachium, Borussia cedere certus, si aliunde ipsi satisfieret. Sed quò minus ea res effectum sortiretur, malevolorum artibus effectum est, qui Polonorum animos planè obfirmaverant. Unde & hi Lumbrano super pace cum Svecis proponenti tam insolens responsum reposuerant, ut is illud acceptare nollet, velut animos magis exacerbaturum. Cui tamen spes erat per Reginam moderatius responsum obtinendi. Post cùm referretur, dissensionis quid Austriacos inter & Polonos surgere, spes nascebatur, Polonos ad separatos tractatus permoveri posse, excutiendo, quod ab Austriacis imminere videbatur, jugo. Qua occasione utendum ratus Rex Slippenbachium, & Andream Gyldenclovium mandatis instruxit, ut prout res se dederint publicos aut secretos cum Polonis tractatus susciperent. Sed cùm Poloni sententiam suam super hoc tractatu declarare morarentur, & ante omnia Thorunium & Hauptum Sequestro deponi postularent ad liberandam Vistulæ navigationem; Rex Akakiam Gallicum Secretarium ad Lumbranum mittebat, ut quid inde expectandum foret, cognosceret, significato, velle se Borussiam obtenta alibi satisfactione restituere, pacemque amplecti. Hic reversus referebat, Reginam Poloniæ demonstrasse, Polonos in pacem pronos, modò Austriaci, & alii socii ad tractatus simul admittantur. Nec eo secius innuebat, Polonos etiam absq; Austriacis transigere velle, sed cumprimis cupere Thorunium & Hauptum sibi restitui, etsi reliqua Borussia certis legibus Svecis sit relinquenda. Locus tractatibus designabatur Francofurtum ad Oderam. Rex hac declaratione accepta Akakiam in Poloniam remittebat, offerens se Legatos in Borussiam missurum, ac diplomata pro omnibus Polonorum fœderatis ad eos tractatus daturũ, ut tamen istis duntaxat adsistant, non autem velut primariæ partes tractent: eoq; in formula diplomatum vocabulum duntaxat *veniendi* & *commorandi* ponebatur, non autem *tractandi*. Tum ut solus Gallus sequestris officium obiret. Communes autem tractatus ibi aut alibi instituere Regi haut placebat. Equidem judicaverat Akakia, maximam fore difficultatem, quod Austriaci istis se tractatibus ingerere, ac Poloni pacem à Rege cum omnibus ipsorum fœderatis iniri vellent. Sed quia Austriaci haut aliud desiderabant, quam ut paci includerentur, Rex declarabat; facile se ferre posse, ut Polonorum adversus se fœderatis integrum sit tractatibus interesse intuitu solius belli Polonici, eoque nomine diplomata accipiant; sed non velut primarii paciscentes, aut quibus facultas sit princeps negotium proponendi, & cum ipso disceptandi, sed duntaxat in Polonico negotio *assistentes*, non *intervenientes*, (quod Poloni velint,) habeantur. Tum ut de modo inclusionis intuitu belli duntaxat Polonici agatur, non autem de ulla lite, quæ alias istis secum intercedere queat. Tractatus quoque alibi quam in Borussia suscipi nolebat. Ideo autem Rex ad *generales* tractatus descendere nolebat, quod Polonis per fœdus cum sociis initum animus esset ipsum ad iniquas pacis

Schalavonien. Tilsit. Ragnit. Aug. Gyldenclo. 1657. Akakia. 12. Nov.

1657. cis leges compellere, ac per comunem inter se guarantiam seu evictionem ubique eundem constringere. Igitur Regi contra opera dabatur, ut nondum istum Gordium solveret, quo ad impensas belli solvendas adigi posset, qui extra pacem maneret. Sed & bellum Danicum ex longe diverso fonte, quam Polonicum promanarat, eoque & alia ratione ea lis disceptanda erat. Cæterum usque adeo non adhorrebat Rex Austriacos illis tractatibus interesse, ut potius judicaret, nullius opera facilius quam Austriacorum potiri se Borussia posse. Intellexerat quippe Rex ex Akakia, Polonos & Austriacos sibi invicem diffidere, ac illos solitas horum artes sentire, ac metuere; quo fine & Austriacos sibi Moscum Cosaccosq; adjunctum ire, ut si forte Poloni in transversum abeant, horum opera ad subigendam Poloniam uti queant. Sed & si Poloni pacem aversarentur, Austriacorum opera facillimum erat Regi pacem cum Mosco obtinere. Unde Slippenbachius jubebatur operam navare amicitiæ inter ipsum & Austriacos combinandæ, quod hisce conciliatis, & amoto Mosco, Polonis Danisque sat negotii daturus esset. Ac de cætero ipsi nil controversiæ cum Austriacis intercedebat, modo ipsum lacessere omitterent. Nam nec partem aliquam eorundem ditionis desiderabat, multo minus in Germania quid terrarum amplius adquirere, ut bellum ibi gerere havebat, quod Germanicum bellum nil præter inanem defatigationem daturum ipsi esset; ac ne vicus quidem partis in Germania Svecorum ditionibus adjici posset, quin maxima inde invidia, ac suspicio surrectura foret: cum quæ aliis vicinis eriperentur, tueri non adeo arduum videretur. Sed nec Rex prohibiturus erat, quo minus Austriaci pro lubitu bellum in alios gererent, modo pacis Westphalicæ limites ne migrarent.

Regis circa pacem Polonicam considerationes.

§. 34. Cæterum Rex negotio isthoc probè perpenso judicabat, sub responso ex aula Polonica allato, in speciem haut absurdo, anguem in herba latitare, quod omnes malignitatem suam sub vocabulo pacis *generalis* occultatum irent. Equidem Regina Poloniæ videbatur ipsi occulto adrepere velle, ac candoris quid præ se ferre. Sed quia solenne isti fœminæ artificium erat aliis fucum facere, modicæ fidei ejusdem verba æstimabantur. Ac fatis patebat, iis se difficultatibus implicuisse Polonos, quibus extricare se haut norint, ac utique ab Austriacorum libidine iisdem esse pendendum; quorum laqueis etsi isti per astutiam sese exsolvere laborent, ita arctè tamen ab hisce stringi, ut incassum circa nodos illos moliendos desudare videantur: Nam & sacerdotem Græcum ad Cosaccos miserant Austriaci, ut istos in partes suas pertraherent. Tum & Moscos omni modo sibi conciliare studebant, eosdem in possessione Lithuaniæ tuituri. Ac ipsi Poloni metuebant, ne fortè Austriaci cum Rege quoque in fraudem Poloniæ quid agitarent. Cùm ergo Poloni indies plus insolentiæ erga Svecos ostenderent, ac Rex metueret, ne restituta licet à se Borussia in Austriacorum manus consignaretur; simul haut dubitaret, rem aliquando Austriacos inter & Polonos ad manus venturam, quo casu Polonos facile succubituros, urgentibus insuper Moscis, Cosaccisque: igitur rebus suis in præsens maximè proficuum judicabat, si Austriacos amicitia amplecti posset, hique pacem cum Mosco, ac Borussiam ipsi procurare vellent. Præsertim cùm nec ab Anglis solidi quid expectare posset: & Galli tunc de sola Flandria viderentur soliciti, cæterarum rerum levi cura, qui & per dubitationes extracto tempore in eas difficultates prolabi Sveciam passi erant, ut ne si vellent quidem, istis deinceps amovendis suffecturi essent. Sed & Regina Poloniæ haut credebatur Svecos magnopere Borussia expelli cupere, quòd recrudescente cum Moscis bello, ac gliscente cum Austriacis dissidio vires Poloniæ haut pertingerent utrisque repellendis, ac metuendum esset, ne Borussia demum in Austriacorum manus incideret; id quod Poloniæ gravius futurum erat, quàm si eadem penes Svecos maneret.

Inanis circa pacem Polonicam opera. 12. Nov.

§. 35. Inter istas partium in diversa tendentes machinationes pacis spes indies minuebat. Equidem Elector Brandenburgicus ad Regem scribebat, se Brombergæ, dum è Borussia in Marchiam tendit, Joannem Casimirum ac Polonos reperisse pacis percupidos; sed ad quam propter alia fœdera quibus impliciti sint, descendere nequeant, nisi his legibus, ut omnes ipsorum fœderati ad hos tractatus invitentur, ac cum

1657. ac cum illis simul tractetur, Moscoque significetur, tractatus *universales* esse instituendos: ut Rex nullam Borussiæ partem in satisfactionem postulet; ut iisdem quibus antea Sequestribus tractetur: denique Thorunium & Hauptum inter colloquia de pace in manus tertii deponantur, hisce fine fructu abruptis in priorem statum reponenda. Sed cum ipse difficultates ostendisset, quæ has conditiones comitarentur, tandem circa posteriores remittere visos fuisse, sed prioribus utique institisse. Enimverò istas conditiones Rex neque volebat, neque poterat admittere, velut existimationem ac securitatem suam lædentes; quas à Lisola subjectas judicabat remorandis tractatibus, & ad Poloniam Austriacorum destinatis illigandam. Unde Electori à Rege responsum; *è Polonorum declaratione serium in pacem studium haut posse perspici, velut qui ante expedita præliminaria varias conditiones ferant; id quod præposterum sit, & superbum. Absolverent modò præviam conventionem, ac idonea procuratoria expedirent. Ubi ad tractatus accessum fuerit, sese æquitatem suam illis satis adprobaturum; nec ullam conditionem tam duram fore, quæ superari non possit.* Galli contra Poloniæ Reginam ad separatam cum Svecis pacem hortabantur, quòd illa æquis jam conditionibus obtineri posset, ac ne fortè Danus eam occuparet. Sed Joannes Casimirus abnuebat; æterno & incomparabili beneficio Daniæ se, Remque publicam Poloniæ devinctam jactans, nec unquam ad tam fidum socium destituendum compulsum iri; nec ab eo se desertum iri crediturum: Ac suspectam reddiderant Gallorum negotiationem Austriaci, velut ideo bellum in Polonia componere niterentur, ut Svecum Austriacis provinciis immitterent. Qui tamen ideo apud Polonos rem urgere non omittebant; ac reversus è Polonia Akakia referebat; Reginam & multos in aula anxiè expectasse Caroli Gustavi super pace sententiam cognoscere: sed mox à se proposita Austriacis, Danicis, ac Brandenburgicis Ministris communicata. Demum Trebitzcium Vice-Cancellarium, & Lessinium Thesaurarium à Lumbrano postulasse, ut sententiam Regis super admissione Poloniæ fœderatorum ad tractatus planius declararet, quòd exhibita salvorum conductuum formula scrupulum injiciat, velut quæ de Legatorum à fœderatis mittendorum accessu duntaxat, commoratione, & discessu exprimat, non facta mentione tractationis cum istis pariter instituendæ: cùm tamen Poloni semper declararint, absque sociis se ad negotiationem descendere non posse. Simul scire cupiebant, num à Rege Belgarum Legati admittendi forent. Aliàs ostendebant, modò fœderatis ipsorum ad tractatus accedere integrum sit, se ob eorundem emolumenta conclusionem negotii haut declinaturos. Sed antequam non constet, à Rege seriò rem agi, socios à se destitui non posse, simul optabant à Rege in universum declarari, se non cum Polonis solùm, sed & cum horum sociis agere velle, quò ansa ipsis præbeatur citrà Austriacorum offensam ad tractatus cum Svecis accedendi, simul absque periculo ab istorum se rationibus disjungendi. Unde placebat Regi formulam diplomatum ita temperare; *quòd Poloniæ confœderatis, eorumque Ministris seu ablegatis & Commissariis ad locum tractatus accedere, ibique tractare volentibus non solum liber pateat aditus, sed etiam tutò ibi commorari, ac pro lubitu discedere queant.* Quo ipso spem faciebat Rex tractatus cum ipsis suscipiendi, ut tamen non pressè ad id obstringeretur. Tum & Legatis Svecicis pro re nata integrum fore interpretari, quousque cum Poloniæ fœderatis ad tractatus descendere velint, nempe quatenus peculiares circa bellum Polonicum rationes habeant, non si ex alio fonte controversiæ quid cum Svecia intercedat. Quo nomine Hungariæ Regem excludi non posse, secus quàm Danum, qui haut quidquam obtentu belli Polonici Sveciæ bellum indixit. Belgas sequestres Rex admittebat. Titulum sibi utique idem deposcebat, qualem Joannes Casimirus jam semel per Legatos suos declaraverat, nec per eum præjudicii quid adferri sibi passurus erat: ac si circa eundem difficultatis quid Poloni moverent, inde judicaturus erat, hisce tricis eosdem negotium protractum ire. Eam declarationem Rex per Akakiam in Aulam Polonicam perferri curabat; ad quam nihil responsum; sed potius nodi in scirpo quærebantur, ut duriora Sveciæ, sibi oppor-

6. Nov.

22. Dec.

1657.

opportuna magis tempora aucuparentur.

Cum Gedanensibus acta.

§. 36. Inter hæc Gedanenses & ante Regis è Polonia discessum, & post variis excursionibus vicina loca persultare, ac Svecos inquietare, aliquando prædæ nonnihil & captivorum in urbem referentes, aliquando non superfunctoriè vapulantes. *14. Maji.* Mense Majo iidem valida cum manu erupere, Hauptum si possent subitò oppressuri, & pontem juxta situm subversuri, immissis cymbis igniario instrumento refertis. Sed cum ea destinata frustra fuissent, castellum in aggere positum, quod centum Svecici pedites tuebantur, invasere, à quibus non sine damno repulsi sunt; ac cùm Svecicas copias contrahi animadverterent, noctu in urbem facessiverunt. *25. Aug.* Aliquantum post iidem urbe progressi ad Stibeloam consedere, infestandis Svecorum apud Dirschaviam castris. Quos contractis copiis Dux Adolfus Joannes invasit, ac post acrem pugnam profligavit, septē machinis & quinque signis ereptis, trecentis quinquaginta cæsis. Qua clade non parum istorum ferocia refrixit, ut eo quidem anno nihil amplius tentarent, præsertim postquam Belgicus miles in ea urbe antehac relictus nunc in patriam revocatus esset. Ac conceperant isti aliquam offensam in Polonos, quòd actione in Lauenburgum & Bytoviam cecidissent. Unde Rex jubebat occasioni imminere, si fortè isti separatos ad tractatus adduci possent. Et cum ostendissent, se super cessione Haupti castelli acturos, Dux Adolfus Joannes Gustavum Sparrium, & Danielem Wiederum delegabat, *Wieder.* qui istorum petita cognoscerent, simul tentarent, num ad amplectendam neutralitatem permoveri possent. Sed quicquid rationum occineretur, surda aure transmissum, quòd à Svecis per Austriaca ac Danica jam arma distractis parum sibi periculi imminere judicarent.

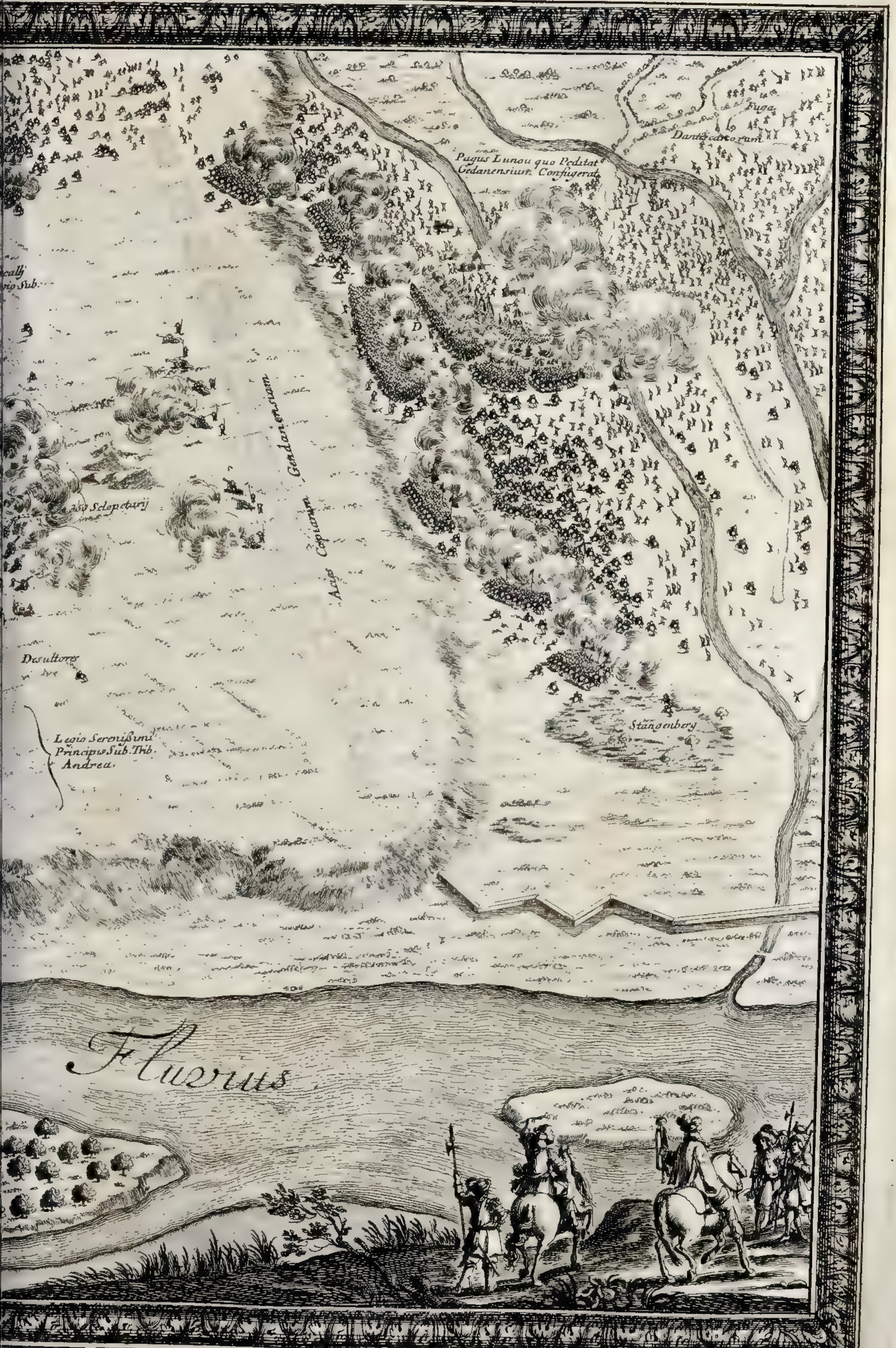
Austriacorum in Svecos apud Moscos Polonosque machinationes.

§. 37. Austriaci porrò hactenus occultas per artes negotium Svecis facessere, aliosque hostes excitare fategerant. Inprimis Moscum ab iisdem in Sveciam irritatum supra memoravimus, cui novos, quos ille affectabat, titulos facile annuerat Cæsar, velut fraudi sibi non futuros; quos cùm Carolus Gustavus pari facilitate tribuere non posset, non postrema inde Mosco in arma erumpendi ansa arripiebatur. Cujus & Legati huic multis ingerebant periculum, quod ipsum è successu Svecicorum armorum maneret, nec minus eidem illudebant tractatu Vilnensi, oblata Polonica Corona, quæ eodem tempore & ipsis Austriacis, & Ragozio venditabatur. Sed mox cùm Polonorum ludibria Moscis pellucerent, pudor & indignatio, tum infausti armorum adversus Svecos successus eorum animos asperaverant. Fama quippe, quòd Carolus Josephus Cæsaris filius Poloniæ Rex designatus foret, ad Czaris quoque aures manaverat, Polonis id incassum inficiantibus. Nec omittebat Carolus Gustavus Moscis insinuare; „non esse „quòd Czar ejusque filius spem sibi „concipiat, unquam se Poloniæ diade„mate potiturum. Domum quippe Au„striacam, à seculo jam & amplius „multo labore, magnis sumtibus, va„riasque per artes eam Coronam am„biisse, ut juncta sub uno capite Regna „Poloniæ, Hungariæ, & Bohemiæ „Monarchiæ suæ fundamentum con„stituerent. Quorum & destinatis „aliqui è Poloniæ proceribus velifica„ti sint, titulis honorum per Austriacos „collatis inescati, ac spe vicarii regi„minis sub Austriaco Rege; etsi plera„que Nobilium pars libertatis suæ te„nacissima hactenus iis consiliis oblu„ctata sit. Nec eo minus continua „Cosaccorum bella, Moscico & Sveci„co sociata, eos demum quantumvis „invitos compulisse, ut in sinum ejus „Domus confugerent, velut vicinam „& præsidiariam potentiam contra „tot hostes; Quæ & calamitatibus „ejus Regni in suum commodum cal„lidè usa sit, dum jam sub initium bel„li Svecici, & cùm Joannes Casimirus „in Silesiam profugisset, occultis in„ternuntiis apud Palatinatus, & Quar„tianam militiam successionem in Re„gnum Poloniæ post fata istius affe„ctarit, simul Pontifice Romano para„rio apud Episcopos & Clerum Polo„niæ sua vota promoverit, hac cum„primis ratione adhibita, quòd seu „Svecus seu Moscus Polonia potiatur, „neuter Romanos ritus illibatos sit „servaturus, sed sacra sua utique in„trusurus; eoque duobus validissimis „vicinis potentiam Austriacam velut „præsidium Romanorum rituum oppo-nen-

1657.

Conflictus prope DIRSCHAVIAM
vbi Ser Princeps Dn Adolphus Ioannes, Sereni
Regis frater vnicus, Exercituum Generalissimus
et Gubernator Prussiæ &c. totum Dantiscanorum
equitatum, vt et Desultores et sedecim Centurias
peditum, in fugam conicit, non paucis eorum tru-
cidatis et captis, septem insuper tormentis æneis
in prædam cessis d 23 Augusti A°. 1657
A. Equitatus Dantiscanus qui primum ordines cohortium
Brandenburgicarum sub ductu Dn. Iosiæ Com. Waldecci
ruperat sed à Suecis repulsus in fugam agebatur
B. Trib Walradt qui tribus Suecorum cohortibus
subsidio Brandenburgicis veniens Gedanenses
repressit et fugavit C Lens Prætoria Dn. Generalis
sub Trib Andrea peditatum hostilem persequens
D peditat Suecorum hostem persequens.
OPPIDVM DIRSCHOV
Huc cohortes Brandenburgicæ se receperant
Castellum Suecorum
Vistula
Acies Copiarum Suedicarum
Brandenburgicarum

Pagus Lunou quo Peditat Gedanensium Confugerat
Fuga
Dantiscanorum
D
250 Sclopetarij
Agger Copiarum Gedanensium
Desultores
Legio Serenißimi Principis Sub. Trib. Andrea.
Stangenberg
Fluvius

N. 61.

1657. „ponendam. Unde Joannem Casimirum de consilio Senatorum Cæsari cupitam successionem obtulisse, ac „spopondisse, in eam rem accessura „totius Reipublicæ suffragia, modo „Cæsar ruentes nunc Poloniæ res sustentare velit. Isthunc autem, cum „statim in arma erumpere haut placeret, interim conciliandis, ac demerendis Polonis sequestrem se proposuisse, componendo bello cum Moscis juxta ac Svecis, quo velut è propinquo suum negotium eo commodius agere, ac emergentes occasiones „promtius occupare posset. Qui & Polonis autor fuerit, ut Czarem inescarent spe Coronæ Polonicæ post fata „Joannis Casimiri, non quidem ea „mente, ut ista ille unquam potiretur, „sed ut hac spe lactatus Svecorum arma distraheret. Enimvero cum jam „Moscus in Livoniam irrupisset, Joannem Casimirum, ac Reipublicæ nomine senatores, ac præcipuorum „Palatinatuum in Majore & Minore „Polonia Nobiles solenni Legatione „Cæsari Coronam Polonicam obtulisse; quam quidem publice in speciem Cæsar recusarit, privatim vero, præsentibus tantum in conclavi suo Rege Hungariæ, Archiduce „Leopoldo Wilhelmo, Principe Aurspergio, & Legato Hispanico una „cum Legatis Polonicis eandem pro „filio suo minore natu Carolo Josepho acceptasse, certis super eo negotio pactis initis. Nec eo minus „autoribus Cæsareis inter Vilnenses „tractatus Czari eam Coronam ostentatam; utut Joannes Casimirus Gedani Legatis Gallicis dixerit, Commissarios Polonicos eo facto mandati limites excessisse. Ipsos porrò „Polonos nuper Gedani sperasse, se „cum Carolo Gustavo decisuros oblata formula cessionis tam in Sveciam, quàm Livoniam, ac inde pace cum hoc facta eundem Moscos immittere, communi in eum fœdere „inito. Interim quoad destinata sua „perfecerint, Czarem per inania demulcere decrevisse, quò eum bello „Svecico implicitum distinerent. Ad „satisfaciendum autem Austriacis eam „viam aptissimam judicari, si Pontifex Romanus authoritate & fide sua „apud Cæsarem interposita caveat circa certitudinem successionis Austriacæ intentata pœna dirarum & quòd „decretum Comitiale pro Moscorum „pace Austriacorum juri neutiquam „fraudi sit futurum. Qua Pontificis sponsione si Austriaci contenti „sint, Polonos putare, sibi cum „Czare super Corona agere, & nihilo secius post decretum velut in „casu necessitatis factum indulgentia Pontificis rescindere fas esse. Austriacos denique jam diu Moscis „apud Turcas & Tartaros odia & arma struere, quo jam eminus Czari obstacula parent, ut ne is Polonicam aliquando Coronam invadere queat, contra sibi hoc modo „via ad eandem arripiendam muniatur.

Sept. 1655.

§. 38. Per ista igitur uti Moscorum arma in Svecos flaccescere incipiebant; ita vicissim alii hostes adversus hos acrius insurgebant. Ac inprimis Cæsar, quod hactenus anxiè trutinaverat, jam apertè in Polonorum partes descendit, postquam Ragozium quoque Poloniam irrupisse intelligeret. Hoc enim, Cosaccisque Sveco junctis Polonos demum utique succubituros arbitrabatur. Ab eo consilio ut Cæsarem diverteret, Rex per Ministrum suum Viennæ quantum poterat laborabat, cui inter alia injunctum fuit demonstrare; crebras inter Cæsarem & Joannem Casimirum missitationes non posse non sibi scrupulum injicere, præsertim cum norit, quid in sui fraudem in Aula Cæsarea quæratur. Inde quippe secutum, ut Joannes Casimirus primo Gedanum adventu nonnullam pacis cupidinem ostenderit; sed mox cum à se proposita plena æquitatis forent, istius postulata indignitatibus scatuisse, sic ut totum negotium inde abruptum fuerit. Tum & Lisolam, qui aliquandiu aulam suam comitatus fuerat, se insalutato discessisse. Sed & præsentem Lessinii Viennam Legationem absque dubio in fraudem Sveciæ susceptam. Sperare tamen, Cæsarem ad infesta consilia haut permotum iri, & quæ de auxiliis ex Austria submittendis spargantur, inanem à Polonis confictum rumorem esse. Fœdus cum Ragozio & Cosaccis eum duntaxat finem spectare, ut Polonis pax extorqueatur; sibique omni modo curæ fore, ut pax Germanica sarta tectaque persistat. Ad ista si nihil responsi daretur, protestationem

Austriaci bello se Polonico ingerunt.

1657.

1657. nem Kleyus interponere jubebatur; Regi haut imputanda, quæ Cæfareis è deftinatis mala proventura fint. Viennæ contra quid animo Cæfarei agitarent, apud Kleyum diffimulabant. Lifolam proprio inftinctu tam properè difceffiffe, quòd metueret, ne interpofita mora functione vacante excideret, ad quam in aula adfpiraverit. 23. Mart. Quanquam autem inter hæc mors Ferdinandum III. rebus humanis eximeret; haut eo fecius decretum ipfo vivo bellum per filium Leopoldum Hungariæ Regem effectui dari placuit, inftante vehementer Leflinio Poloniæ Thefaurario, qui Coronam Polonicam fecum Viennam attulerat, ibi tantifper deponendam in cautionem promisforum à Polonis Cæfari factorum. Et qui Legationem illam comitabantur, de auxiliis iftis velut re jam transacta loquebantur. Simul qui in Poloniam ad Ragozium miffus erat Cancellarius Hungariæ, quò ab ea expeditione iftum revocaret, quoscunque in itinere offenderat, ad fidem in Joannem Cafimirum incitarat, certa fpe auxilii à Cæfare facta. Sed & Viennæ tunc à *Seefted.* Rege Daniæ miffus agebat Seeftedius, qui decem per feptimanas perfonam diffimulaverat, Juliacenfem fe Baronem *de Haffelt* profeffus; cujus negotiationis nemo confcius erat præter *Aurfperg. Oetingen. Sinzendorf.* Aurfpergium, Comitem Oetinganum, & Sinzendorfium; ac Polonicus Legatus jurejurando fe obftringere cogebatur ad id fecretum filentio premendum. Idem tamen paulatim larvam deponere cœperat, cum propediem in arma erumpendum effet. Ac jam Auftriacæ copiæ per fuperiorem Silefiam contrahebantur, ut fama erat in Poloniam ituræ non adverfus Regem Sveciæ, aut Electorem Brandenburgicum, fed contra Ragozium; quæ feptendecim bellatorum millia explere jactabantur. Quæ tamen antequam in Poloniam moverent, reditus curforis in Hifpaniam miffi expectabatur, quod Ferdinandus jam moribundus inter extrema jufferat absque confenfu Hifpanorum nihil fufcipere. In Daniam mittebatur Baro *de Goës*, ut fuper tempore, quo in arma erumpendum foret, conveniret; quod diftrahendo Sveco expedire videretur; fi pariter hinc Auftriaci, inde Dani ingruerent. Evocabantur etiam Viennam Hungariæ Ordines, ut ad bellum Ragozio inferendum permoverentur. Cujus valde cupidos fefe oftendebant Clerici; fed Magnates, ac reliqua Nobilitas, nec non civitates liberæ refragabantur, Ragozium fautorem fibi, ac fulcrum libertatis ipforum, fidumque nationis Hungaricæ amicum *Jun.* prædicantes. Cum poft de ingreffo in Poloniam Auftriaco exercitu Kleyus quereretur, Ferdinandus Curtius Co- *Curtz.* mes refpondebat; „fibi quoque dolere, Hungariæ Regem Polonicis turbis implicari; quod declinare non „potuerit; præfertim cum Ferdinandus Cæfar Polonis jam in eam rem „fidem dederit, & quia tam multis pe„riculofis fibi confœderationibus cin„gatur, præter Svecos, Mofco, Cofac„cis, Tartaris, Ragozio vicinam Polo„niam perfultantibus, ipfo quoque „Turca in partes folicitato. Ac poft„pofitis de pace cogitationibus nil nifi „fervitium Poloniæ quæri. Infuper „tot inter exterarum nationum confu„fiones, infeftasque multorum ma„chinationes Auftriacis finibus haut „fatis cautum, Ragozii armis jam intra „vifcera fua penetraturis, ni obviam „eundo ifta antevertiffent. Sed nec „prægraves copias diutius in fuis pro„vinciis alere potuiffe; ac confultius „duxiffe, in alieno quam fuo belli fe„dem figere. Neque vero lucrum ali„quod à fe captari, fed id unice quæri, „ut pax in Polonia acceleretur, & ex„terorum arma eo facilius ab Imperio „Romano avertantur; prout & ipfi pa„cem cum Rege Sveciæ in Germa„nia abrupturi non fint: quam ut „idem Poloniæ quoque indulgere ve„lit Rex in votis fibi effe. Paulo poft *30 Jul. Trautfon.* Viennæ Gubernator Trautfonius Comes Kleyo ad fe evocato denuntiabat: haut congruere ipfum amplius in aula verfari, poftquam Rex Hungariæ ad auxilia Polonis ferenda compulfus fit, ac domuitionem ipfi parandam. Indulgebantur tamen dies aliquot ad res fuas componendas. Cùm expediendæ pecuniæ aliquot feptimanæ elapfæ effent, idem Gubernator diploma tuti itineris in hofpitium ipfius mittebat, fauftum iter adprecatus, molle mo- *19. Aug.* nitum maturandi disceffus. Qui tamen ad menfem usque Decembrem Viennæ morabatur, quoad diffoluto ære alieno difcederet.

Caufæ motorum ab Auftriacis in Poloniam armorum. §. 39. Iftas porrò caufas fufceptæ in Poloniam expeditionis Auftriaci edito

1657. edito scripto vulgabant. „Quare „durantibus adhuc induciis arma Po„loniæ à Svecis illata sint, inter alia „causam fuisse adductam Cracovii in „Pomeraniam, & Boothii in Livo„niam irruptiones à Polonis haut „prohibitas; cùm tamen quicquid „ejus facti fuerit, per inclusionem „Poloniæ in pacem Westphalicam „abolitum fuerit. Ad restinguen„dum in vicinia surgens incendium „Cæsarem misso Legato sequestrem „se obtulisse, adjuncta Moguntini, „& Saxonis Electorum in eam rem „opera. Eam à Polonis acceptatam, „à Svecis repudiatam, postquam Le„gatus quatuor per menses non sine „ludibrio detentus fuerit, adducta „hac ratione, quòd cùm antea Sve„cis Polonisque placuerit tractatus „citra sequestrium operam suscipere, „si nunc Cæsaris officium admitta„tur, alios quoque prius adhibitos „advocandos non sine magna nego„tii remora. Ita bellum magna cum „atrocitate continuatum, & aliquo„ties per excursores Svecicos intra „Silesiæ limites non parum damni „datum; quam ob causam tuendis „finibus magnas copias à Cæsare „fuisse parandas. Intellectum dein„de Cæsari, eam Regi mentem fuis„se, ut bello Polonico finito arma in „ditiones Cæsaris transferret, quem „in finem Gallos pecuniam ac mili„tem promisisse. Ragozium inde, „nequidquam dehortante Cæsare, „Poloniam ingressum belli flammas „Regno Hungariæ propius admo„visse. Ita omni ex parte pericu„lum finibus ipsius propius advo„lutum; ac metum fuisse, ne & „Turca tandem huic negotio impli„citus in Hungariam incitaretur. Gal„licos insuper Ministros, qui circa „pacem inter Svecos Polonosque „conflandam satagant, non obscurè „significasse; ei paci Cæsarem, ejus„que ditiones hæreditarias haut in„cludendas. Unde non potuisse se „Polonorum repetitis precibus au„rem non præbere, ac viam dispice„re, per quam salva pace Germanica „Poloniæ auxilium ferri, longiusque „subinde serpens flamma extingui „queat, Svecis ad amplectendam pa„cem compulsis. Nec aliud præsen„tius remedium visum anteverten„dis malis, quæ oppressa ac lacerata „Polonia productura erat. Alias si„bi haut propositum Svecis terra„rum quid eripere, aut è Polonia „sibi quid decerpere; sed omnes co„natus suos in eo verti, ut Polonia „imminenti exitio eripiatur, simul „ingruens Germaniæ periculum a„vertatur. Cæterum constabat, cùm apud Cæsarem super hoc negotio consultaretur, Aurspergium Principem censuisse; summam necessitatem suadere, ut auxilia ista in Poloniam expediantur ad progressus Caroli Gustavi, & Ragozii sistendos, quorum illius vasta consilia, hujus turbulentæ machinationes satis notæ sint: ac par Austriæ periculum imminere, Svecus an Ragozius Polonia potiatur, quòd & hic veteres in Domum Austriacam conatus sit repetiturus. Tolli quoque hoc modo Turcæ prætextum Transsylvaniam invadendi, pacemque Hungariæ turbandi; ex quo fonte & Germania quiete sua, qua post tot exhausta mala quàm maximè opus habeat, evolvenda sit. Quibus rationibus Ferdinandum permoverat, ut triduo, antequam fato concederet, pactum demittendis in Poloniam auxiliis subscriberet. 1657.

Austriaci Cracoviam recuperant. §. 40. Ita Austriacus exercitus Melchioris Hazfeldii, & Raimundi Montecuculi ductu Poloniæ fines ingressus est. Præmittebatur valida cum manu Sporckius, qui Vistulam *Sporck.* supra Cracoviam vado superans ad salis fodinas, inde propius Casimiriam suburbium subiit. Ad hunc Wirtzius Fabianum Fersenium mittebat, causam adventus quæsiturum. Is negabat sibi cum Svecis quid hostilitatis, sed cum Ragozio esse. Auditum sibi, Cracoviam à Svecis Ragozio traditam, atque hunc multis cum Cosaccorum millibus in Silesiam & Bohemiam irrupturum; eoque satius visum isti longiùs occurrere. Idem cum aliquot per dies ad Wilitzam constitisset, cis Vistulam regressus est, quoad universus Austriacorum exercitus accederet, omnesque aditus ad urbem intercluderet, ne quid suppetiarum inferri posset. Quanquam & harum nullibi copia erat, Rege jam in Holsatiam penetrante, & Ragozio fœda clade fracto: qui inter alia pactus erat, ut miles à se Cracoviæ impositus ad fines Hungariæ deduceretur. Qua re intelle-

1657. cta Wirtzius, ne iste fortem hostem simul in urbem admitteret, eundem non sine dexteritate ex arce Cracoviensi dimoverat, & in suburbium Casimirianum dispofuerat, Svecis eorum vice in arcem immissis. Istis cum mox promissa itineris securitate ad Hungariæ fines abeundum foret, Poloni tamen ferociæ suæ imperare haut poterant, quo minus egressos malè haberent atque exspoliarent, non paucis quoque trucidatis. Ast Wirtzius Ragozianis digressis, cum dudum à Rege jussus esset Cracovia militem Svecicum deducere, (bis mille quingenti pedites, sexcenti equites erant) qui vastis ac semiperfectis munitionibus tuendis haut sufficiebat infensos inter & numero longè superiores oppidanos, ad tractandum super deditione cum Austriacis descendit. Cupiebat is primò, ut Wittenbergius, & alii, qui Zamoisciæ captivi detinebantur, Cracoviam deducti unà cum præsidio liberi dimitterentur. Sed eo negato, in honestas conditiones super dedenda urbe convenit. Et quia Poloni fidem fere decoxerant, Wirtzius postulabat, ut non solum Joannes Casimirus Rex, & qui aderant Senatores, ac proceres nomine totius reipublicæ pacta firmarent; sed & Hazfeldius peculiari scripto se obstringeret, eadem Germana fide servatum iri. Post confectam transactionem Casimiria suburbium, & porta à S. Flaviano dicta Austriacis tradita est, septemque dies Wirtzio indulti adparando discessui. Hic antequam digrederetur à Joanne Casimiro benignè auditus, & ab Hatzfeldio magnifico epulo exceptus fuit, cui ipse duas machinas majores, quas avehere secum commodè non poterat, donavit. Urbe excedebant ter mille centum milites egregii & veterani, sub tribunis Fabiano Fersteno, Forgello, Henrico Vickio, & Yxculio, queis præsidio additus Garnierius Tribunus cum mille equitibus Germanis, ducentis Polonis. Iter facienti à latere subinde imminebat valida cum Polonorum manu Czarnecius, multum detestante eam in pacta violanda libidinem Hazfeldio. Sed vigilantia Wirtzii, ac fides Garnierii istos conatus eludebant.

4. Aug.

Vick. Yxul. Garnier.

Cum Landsbergiam pervenisset Wirtzius, præsidii causa comitatos Austriacos demisit, Garnierio bis mille aureis, & pretiosis equis donato; inde propere trans Wartam fluvium se recepit ita opportunè, ut vix horæ spatio Czarnecii adventum ibi præverteret, ac designatum flagitium eluderet, incolumis cum suis Stetinum delatus. Czarnecius tamen iste post nando Oderam transiens circa Stetinum Uckermundam usque incendiis & rapinis magnam populationem fecit; sed coëuntibus mox Svecicis ea provincia copiis eadem via se iterum subduxit. Post captam Cracoviam sex Austriacorum millia Borussiam versus Duce Montecuculo descendebant, cui injunctum fuerat conservando militi studere, ac nullius validi oppidi obsidio se implicare. Is in itinere Posnaniam recepit: inde Vistula apud Plozcam superato vim Golupo subitò admovit, idque expugnavit, ducentis ibi peditibus sua sub signa redactis. Inde improvisos Thorunio circumfusus non paucos securius palantes intercepit, qui de adventu hostium nuntiantibus fidem haut adhibuerant. Molendinum quoque viginti quatuor peditibus insessum expugnatum fuit, ac eruptionem ex urbe tentare ausi non sine damno profligati. Cupiebant Poloni Thorunio obsidium circumponi. Sed abnuebat Montecuculus, anni tempestatem in hyemem præcipitem, aliaque incommoda excusans, ac mox eo oppido deserto, ad quod levibus aliquot velitationibus certatum, in hiberna militem deducebat. Jam tum gliscente inter Polonos suspicione adversus Austriacos, quod recuperatis locis suum militem præsidio imponeret. Sed nec ulterius eo anno in bellum descendere cupiebant Austriaci, utut Daniæ Rex per Seestedium Pragæ acriter instaret sex militum millia fœdere promissa sibi submitti. Quem blandis verbis Austriaci differebant, electionem Cæsaream nondum factam, & hiemem excusantes. Revera tamen ab ista tunc conjunctione abhorrebant, quòd ad eandem commoda via non pateret, ac nondum oblivio subierat, quàm parum Gallasius superiore bello in Holsatiam progressus à Dano sublevatus

Austriac. in Borussiam descendunt.

Plozke.

1657. vatus fuerat. Sed utique opus judicabant, antequam & ipsi in Svecos erumperent, ut Brandenburgicus hisce disjunctus in suas partes transiret.

Rex Leopoldi electionem impedire studet.

§. 41. Vicissim Rex ut infensa sibi Austriacorum destinata eluderet, omnem lapidem movebat. Ac inprimis spes erat interveniente morte Ferdinandi III. istorum consilia haut parum turbatum iri, Leopoldo nondum majorenni, nec de Cæsarea Corona adhuc certo. Unde Slippenbachius velut proprio instinctu ad Brandenburgicum proficisci jubebatur, cum ad consilia communi causæ proficua stimulaturus, non quidem ut Protestantium quispiam ad id fastigium promovendus susciperetur, id quod omnibus Pontificiis necessitatem se conjungendi impositurum erat; sed ut alter idoneus ex horum numero Cæsareo diademate mactaretur. Quo fine ostentabatur, Bavarus, cui ut suffragium suum daret, simul eidem animos adderet ad eam dignationem affectandam, rogabat. Insuper cum Collegis suis operam daret, ut futuro Cæsari idoneæ leges præscribantur, quibus paci Westphalicæ caveatur; simul ut Ordines Regibus fœderatis ejusdem evictionem præstent, ne hisce necessitas adferatur suo sibi ex arbitrio cautionem quærenti. Per Georgium quoque

Snoilsci.

Snoilscium Moguntinus Elector ad fortia consilia capessenda incitabatur; qui tamen & ipse eam rem velut proprio motu tractare jubebatur, ac simul quid iste animo agitaret expiscari, addita asseveratione, Regis arma in Polonia in fraudem Germaniæ haut tendere. Quod si autem hunc circa electionem in Austriacos inclinare animadverteret, ipsi demonstraret; quidnam Austriaci in Svecos machinati sint eo tempore, quo Joannes Casimirus in Silesiam profugerat, ibique vires collegerat, quas Svecis objiceret. Ipsos quoque Polonos confessos, se cum Austriacis in decem annos adversus Svecos fœdus inivisse ea lege, ne intra id temporis spatium cum hisce pacem facerent; quæ & causa fuerit; quare Rex Cæsarem Sequestrem repudiaverit. Eosdem Moscum in Sveciam concitasse, tractatus Vilnæ Polonos inter ac Moscos in fraudem Sveciæ conciliasse, Danum obfirmasse, Ragozii conjunctionem pro virili impediisse; cujus conatibus etiam apud Portam remoram injecerint. Denique validas jam copias in finibus Silesiæ consistere ad auxilia Polonis ferenda. Hisce Austriacorum conatibus uti se cum reliquis Ordinibus opponat, Moguntinus monebatur. Paria apud Trevirensem, Bavarum, Palatinum, Coloniensem, Wurtenbergicum idem exponere jubebatur; palam tamen eam missionis suæ causam laturus, ut Electores, Principesque de bello Polonico edoceat, ac uti Rex Polonorum pervicaciæ frangendæ arma cum Ragozio sociare coactus fuerit: quæ societas tamen solam Poloniam spectet, non Germaniam, qui cum Rex pacem colere sit paratus, utut multis à Cæsare injuriis lacessitus: quibus ut remedium adferre velint Ordines Imperii postulare, ac ut pacem Westphalicam sartam præstent tectamque. Cæterum occasione data, ubi de futura Cæsaris electione mentio inciderit, expiscaretur, in quem quisque studio inclinaret. Si quem Austriacis aversum animadverteret, ei succineret, demonstrato, uti Germanica libertas à longo jam tempore per istos pressa sit, quorum consilia semper Ordinibus non immerito suspectanda fuerint. In recenti memoria esse conatus Ferdinandorum, & quantum malorum Germania toleraverit ob immodicam ejus Domus ambitionem: quàm varios isthæc colores invenerit arripiendis armis, ac inter se diffidendis Imperii membris; quantoque pretio prisca libertas ex parte redimenda iterum fuerit; quò & ægrè res fuerit perventura, ni exteri Reges manum admovissent. Quanquam nec leges pacis executioni datæ fuissent, ni Svecici Duces arma usque ad conclusionem pacti Noribergensis retinuissent: ac ibi non impleta deinceps infecta mansisse. Nupera quoque Comitia dilata, quoad Electio Regis Romanorum pervinceretur. Quo obtento querelis Ordinum medicinam haut allatam, plerisque ad *Deputationem* rejectis, ubi & parum profectum sit: & si quæ heic suscepta fuerint, non spectasse Ordinum postulata, sed privatas Domus 1657.

1657\. Auſtriacæ rationes, opesque. Eandem diuturna Cæſarei faſtigii poſſeſſione id autoritatis ſibi comparaſſe, ut quævis deſideria ſua pervincere potuerit, perruptis omnibus, quæ obſiſtebant, utque nulli Ordinum ſat audaciæ aut virium ſit deſtinatis ejusdem contra nitendi. Denique ut intelligant Ordines, quantum periculi Germaniæ immineat electo Auſtriaco Cæſare, demonſtraret Auſtriacorum, in Polonia adverſus Sveciam machinationes, quæ, ni Ordines iisdem obſiſtant, facile nova belli flamma Germaniam involvere queant.

Conſultatio ſuper excludendis à faſtigio Cæſareo Auſtriacis.

§. 42. Cæterum quia Pontifex, Hiſpanus, aliique conſilia ſua Proteſtantibus infenſa fere dignitati Cæſareæ tanquam fundamento ſuperſtruere hactenus ſueverant, Regi ea res tanti videbatur, ut à ſenatu curatè diſcutiendum judicaret, cujusnam potiſſimum in Electione Cæſareæ ratio foret habenda. Id negotium ut Regis nomine ſenatui proponeret, in Sveciam Petrus Julius Cojetus miſſus eſt. Regem ut de excludendis Auſtriacis cogitaret, multæ rationes ſtimulabant. Agitaſſe infeſta in ipſum conſilia „Ferdinandum, excitato Moſco, Da„noque ad arma in Sveciam ſtringen„da, paceque inter Moſcum ac Polo„nos Vilnæ, conciliata, Ragozio quo„que à conjunctione cum Rege deter„rito. Qui & apertè in bellum Polo„nicum deſcenſurus fuerat, ni mors „interveniſſet; cujus tamen deſtinata „ſine dubio ſecuturus ſit filius, ſic ut „Sveciæ nunquam ab iſta Domo cau„tum ſit, quamdiu eadem faſtigium „Cæſareum inſidiat. In negotio quo„que Bremenſi Auſtriacorum in Sve„cos animum ſatis perſpectum, velut „queis nulla occaſio prætermittatur, „qua his ægrè facere queant; idque „tunc luculentius fuiſſe erupturum, ni „Ferdinandum IV. Regem Romano„rum mors abripuiſſet. Aperte quoq; „in leges pacis Weſtphalicæ à Cæſare „peccatum, ſubmiſſis Hiſpano auxiliis „adverſus Gallos; id quod facere haut „omiſſuri ſint Auſtriaci, quamdiu dia„demate Cæſareo potiantur; unde de„mum & Sveciam bello implicandam „ob debitam paci Weſtphalicæ evi„ctionem: Intereſſe porrò Domus „Auſtriacæ diſſidiis Ordines Imperii „diſtrahi, quò occaſio naſcatur unum „poſt alterum opprimendi, ac inter „perpetuas Germaniæ turbas prærogativa, quam obtendit, ad Cæſaream „dignitatem magis ſtabiliatur non ſi„ne periculo proruendæ publicæ li„bertatis. Igitur propter provincias, „quas in Germania poſſidet Svecia, hu„jus plus intereſſe, quàm cujusquam „alterius extranei Regis, ut caput Im„perio eligatur, cui ob privatas ratio„nes pacifica conſilia ſint ſequenda. „Nec periculum aut moleſtiam decli„nari, ſi ipſa quieta eventum expectet „in neutram interim partem ſtudio „oſtenſo. Nam nec minimum qui„dem fructum cepiſſe Sveciam è favo„re, quem Chriſtina circa electionem „Ferdinandi IV. oſtenderit. Ordines „quoque Germaniæ, quos fortaſſe li„bido jam ſubitura ſit Auſtriacis ſeſe „opponendi, ipſo quieſcente animos „collapſuros, Electoribusque neceſſi„tatem naſcituram Auſtriacas partes „ingratiis ſequendi. Eo caſu hoſce „ſcopo ſuo potituros, nec eo ſecius ſi„lentium & quietem ipſius deinceps „offenſæ in vicem accepturos. Igitur „tutiſſimum videri, maturè per omnia „licita remedia Auſtriacorum ſe deſi„deriis opponere, & quod amantem „libertatis Principem Imperii deceat „impeditum ire, ne in præſens quis ex „ea Domo Cæſar creetur. Præſertim „cùm Sveciæ magis periculoſum ſit, „Leopoldo nunc ad eam dignationem „provecto, cui vegeta ætas, & pro ca„ptu annorum ſat ſolertiæ, quàm ſi „patri vivere contigiſſet annis & mor„bis fracto, & qui repreſſurum ſe „videbatur, quoad ſuffragia Electo„rum filio conciliaſſet. Inter reme„dia porrò excludendis à faſtigio Cæ„ſareo Auſtriacis præcipuum videri „ſtrictius fœdus cum Gallia, ad quod „Angli quoque ac Belgæ invitari que„ant, aliudq; cum ipſis Electoribus, ac „Proteſtantibus Ordinibus pro defen„denda libertate Germaniæ, & conſer„vanda pace in Imperio contra quem„cunq; qui adverſus libera Electorum „ſuffragia ad Cæſareum faſtigium „graſſari inſtituat. Fœdus Gallicum fa„cile obtineri poſſe, velut quod Gallia „ſæpius quæſierit adverſus Domum „Auſtriacam; id quod in triennium „concludi poſſit fine jam dicto, ſi Au„ſtriaci liberam Electionem impedire, „aut alia via pacem Germaniæ turba„re aggrediantur; aut ſi eligendus Cæ„ſar Polonicis & Italicis turbis immi-

ſcere

1657. „ſcere ſe velit in fraudem Sveciæ ac „Galliæ. Ejus fœderis utilitatem in „aprico eſſe, per opes Gallicas ſub-„levanda onerum parte; ac ob reſpe-„ctum ad conjunctionem horum Re-„gnorum haut temerè aliquem alte-„rutrum invaſurum, præſertim ubi „Angli, aliique ei fœderi accedere „velint. Animum quoque Electo-„ribus additum iri ad alium eligen-„dum, ubi intellexerint, ab utro-„que Rege ſuffultum ſe iri, ſi Au-„ſtriaci horumque clientes ipſorum „ſuffragia vi extortum eant, aut in-„ſuper habito ſuffragiorum nume-„ro dignationem Cæſaream vi ra-„pere aggrediantur. Poſſe quoque „à junctis Coronis efficaciora conſilia „formari, ut illius ratio in electione „habeatur, in quem ipſæ inclinent, „oblatis auxiliis adverſus omnes pacis „ac libertatis Germaniæ turbatores. „Tum hoc fœdere eligendum Cæſa-„rem confirmatum iri ad eam digna-„tionem acceptandam, tuendamque „adverſus Auſtriacorum potentiam. „Denique ſi præter ſpem Leopoldus „Cæſareo faſtigio potiatur, facto fœ-„dere alterutri Regum haut ita noce-„re eundem poſſe, quàm ſi iidem ad „mutua auxilia ex fœdere non tene-„rentur. Videri quoque Angliam ad „hoc fœdus facile permoveri poſſe, „quòd Protector bello cum Hiſpanis „implicitus ſit, & jam Pariſiis ſuper fœ-„dere contra Hiſpanos tractet; quem „& rationes ſuæ obligent, ut omnibus „viribus ad imminuendam Auſtriacæ „Domus potentiam connitatur, ſiqui-„dem ipſe ac ſucceſſores ſui dignatio-„ne recens parta ſecurè frui velint. Cui „ſtabiliendæ cumprimis faciat, ſi iſta „Domus Imperatorio faſtigio excluda-„tur, aut ſaltem impediatur, ne Leo-„poldus ſimul Cæſarea dignitate, & „Hiſpanorum Regno potiatur; quod „aliàs facile fieri queat vel per nuptias, „quæ cum infante Hiſpaniæ agitantur, „vel Philippo citra prolem maſculam „defuncto. Unde & Cromvellum ſæ-„pius ſe fœderi adverſus Auſtriacos „pronum teſtatum, ac duntaxat circa „ſubſidia difficultatis quid moviſſe, „quæ nunc facile removeri poſſe vi-„deatur. Apud Belgas equidem mul-„tos ſtudio in Hiſpaniam imbutos ad „clavum Reipublicæ ſedere: haut ta-„men veroſimile videri Ordines Gene-„rales ab ejuſmodi fœdere abhorrere, „ſaltem illos qui Arauſionenſi favent; 1657. „quorum & rationes hoc requirant, ne „Hiſpania fortè per matrimonium „Mariæ Thereſiæ cum Leopoldo, aut „alio caſu cum faſtigio Cæſareo con-„jungatur, reliquis tunc potentia præ-„gravis futura. Ac ſi ultro accedere „nolint, metu conjunctionis inter „Sveciam, Galliam & Angliam com-„pelli poſſe. Quos & Ferdinandus „nunquam liberos populos agnoſcere „voluerit. Præter iſthoc fœdus Gal-„licum ad arcendos Cæſarea dignitate „Auſtriacos plurimum facturum fœ-„dus eo fine cum ſingulis Electoribus, „aut collegiatim ferire, ad quod „omnes Germaniæ Principes Auſtria-„cis non obnoxii, ut nomina dent, „invitandi ſint. Quo fine Snoilscio in-junctum Electores hortari ad curam communis libertatis futura electione habendam, ac ne hanc feſtinent, quoad inter Ordines ſuper idonea Capitulatione convenerit, ac Sveciæ Galliæque, quarum maximè interſit, ſecuritati fuerit proſpectum, efficaci cautione interpoſita pace Weſtphalica ſanctè obſervatum iri. Ad tale fœdus amplectendum ejusmodi cauſis Electores Principesque moveri poſſe, quæ vel univerſos Ordines, vel Proteſtantes omnes, aut ſingulos duntaxat peculiares ob reſpectus tangant. In univerſum illis demonſtrandum, quanto præjudicio ſit libertati Germaniæ, dignitatem Cæſaream tamdiu in eadem Domo permanere, continua cumprimis & non interrupta ſerie uno alterum excipiente. Unde conſvetudinem eidem naſci ſemper dominandi, ac facultatem Imperium demum in hæreditatem vertendi. Idque deſiderium ipſi ſedere crebris indiciis fidem feciſſe, dum quoties occaſio tulit, operam dedit, ut vivo adhuc Cæſare vel filius vel frater Rex Romanorum crearetur. Quo ipſo Electoribus libera ſuffragia ademta, ſimul occaſionem ſublatam per idoneam, omnibusque Ordinibus probatam Capitulationem futuri Cæſaris potentiam circumſcribendi. Sed & iſtud libertati Ordinum grave eſſe, talem Cæſareo faſtigio potiri, qui quinque aut ſex è potentiſſimis Imperii Principibus opibus præponderet, quique adeo deſtinata ſua ingratiis Ordinum pervincere valeat; inprimis ſi diuturna tanti faſtigii poſſeſſio eam domui Imperatrici autoritatem

1657. tatem conciliet, quæ reliquis libidinem aut animum adimat postulatis ejusdem etiam à ratione abhorrentibus sese opponendi. Porrò caput quidem in Imperio eligendum, cui opes sint absque molestia Ordinum splendori Cæsareo sustinendo; ut tamen ipsius rationes in eo præcipuè vertantur, ut Imperii pax & tranquillitas conservetur, Ordinumque salus & concordia inter se ejusdem securitas, robur, ac defensio habeatur; cujus & peculiaria commoda ipsi ansam haut præbeant diffidii aut belli cum extraneis Principibus, unde Imperium non possit non turbis implicari. Quæ omnia in Domo Austriaca secus se habeant. Quod si nunc è manibus amittatur occasio successionem Cæsaream interrumpendi, Austriacos eandem hæreditatis in vicem sibi vindicaturos, electione inter inanes ceremonias relata, & quæ electo ex ista Domo non plus juris tribuat, quàm in aliis Regnis hæreditariis Ordinum declaratio Principi hæreditario dat, quando is legitimus Rex post fata ultimi successoris renuntiatur. Saltem eam Domum haut cessaturam, quoad successor ex eadem designetur, qui ægrè, nec citra periculum ab Electoribus recusari queat. Tantam insuper potentiam esse Domus Austriacæ tam intra quàm extra Imperium, ut illa ad Cæsaream dignitatem promota nemo Ordinum, qui ullo modo læsum se putet, eidem se opponere ausurus sit, aut ullum jus amplius prætendere, quàm quantum Cæsar ultro & ex gratia indulgere velit. Id quod è diuturnis Ordinum gravaminibus liquidò constet, per omnes Imperii conventus infinities agitatis, sed nunquam decisis. Imo nuperos Cæsares propriis confisos viribus, ac Imperatoria autoritate suffultos, sæpius destinata sua pervicisse, quicquid ad ista avertenda Ordines moverint. Ejusdem porrò Domus opes extraneis quoque valde suspectas esse, velut cujus magnopere intersit Hispanicas vires gliscere. Unde omnibus, quibus jam est, aut deinceps futura metuitur controversia aliqua cum Domo Austriaca, necessitatem adferri contrariis momentis hujus potentiam librandi, easdemque adhibendi artes, quas ipsi Austriaci in Germania exercent, seminibus discordiæ inter Ordines sparsis, quò inter horum perpetua diffidia adversus omnes evalescere queant. Quo ipso extraneis Regibus occasionem præberi offensos Cæsari Ordines in partes suas trahendi, atque adversus eundem obfirmandi, aut saltem opes Austriacæ Domus dispendio ipsius Germaniæ temperandi: unde nullo modo Germaniam bellum declinare posse, Austriaco Cæsare electo. Ferdinandum quippe recens defunctum, cujus vestigia sine dubio filius lecturus sit, pacem tam pretiosè partam haut servasse, dum integras legiones Hispanis auxilio in Belgium misit, ac Italicis se turbis immiscuit in fraudem Galliæ; quas injurias non possit non hæc ulcisci, præsertim si Austriaci per novam electionem eandem isti nocendi facultatem nanciscantur. Ex anteactis quoque liquidò constare, Sveciam nihil amplius tuti ab ista Domo expectare posse. Unde masculа sibi consilia capessenda, ac primò quidem conandum, ut eadem in præsens Cæsarea dignitate excidat. Id si obtineri nequeat, ab Ordinibus Imperii postulandum, ut in posterum prohibeant, ne talibus injuriis Svecia lacessatur. Id si ab hisce præstari non possit, & Austriaci cœpta consilia persequi instituant, Sveciæ unà cum Gallia & aliis sociis, queis Austriaca potentia formidatur, novam belli telam in Germania ordiendam, & securitatem ac satisfactionem sibi debitam per arma quærendam, quam amica via obtinere haut concessum. Igitur Ordinibus demonstrandum, quàm perniciosum ipsis hoc bellum sit futurum, cujus onus magna ex parte iisdem sit incubiturum: & quo omnes Ordines involvendi sint vel per peculiares cum Domo Austriaca rationes, vel ob contraria studia. Unde in partes scissa Germania confusionem secuturam non minorem, quàm novissimo bello fuerit, cujus qui finis futurus sit, animo prospici nequeat, statu Imperii vel converso, vel Germania in partes lacerata. Saltem tantisper privatam juxta ac publicam fortunam in ancipiti fore, proculcatis planè legibus, ac recrudescentibus litibus vix pace Westphalica utcunque sopitis. Ast omnia hæc facile evitari posse, si Electores exclusis Austriacis in præsens concordibus suffragiis eligant Catholicum Principem, cui idoneæ quidem opes sint isti dignitati sustinendæ, nec tanta

1657. tanta tamen potentia, ut invitus Ordinibus quid obtrudere queat, & à quo intentatus ipsi injurias repellere, eundemque intra limites officii coërcere valeant. Eo fine duos proponi posse Principes, Bavarum, ac Sabaudum. Enimverò hunc extra Germaniam situm, peregrina lingua & moribus, tum aliorum Regum rationibus implicitum huic negotio parum idoneum videri. Contra Bavarum opulentum, provinciis intra Germaniam sitis, exterorum studiis haut obnoxium, præ omnibus Coronæ Cæsareæ maximè commodum habendum. Opes ei haut spernandas, sed non tantas, ut aliorum Ordinum libertatem infringere queat: nec rationes cum extraneis ita ipsi contractas, ut turbæ inde in Germania expectandæ sint. Eidem quoque metuendum, ne per Austriacos nova dignitate depellatur, ni aliorum Ordinum favorem exacta Capitulationis observantia, & æquabili justitiæ administratione sibi pignoret, atque conservet, velut fundamentum, cui potentia & salus sua unicè innitatur; id quod insigni Germaniæ incremento cessurum sit. Porrò nisi à Cæsare privatum ob commodum diffidentia inter Ordines feratur, sat validam esse Germaniam ad sese tuendam adversus omnes, qui ipsius quietem turbare aggrediantur. Ejusdem autem potentiam utut ingentem exteris Principibus haut suspectam esse, velut cujus genuinæ rationes, unicè propriam conservationem & tranquillitatem spectent. Unde nec vicinis damnum è prosperis Germaniæ rebus expectandum, sed istorum potius interesse hanc felicitate ac pace florere, Sveciæ cumprimis, quæ inter Germaniæ quietem provinciis suis tranquillè fruitura sit. Sed nec metuendum esse, ne Austriaci repulsæ dolore recens electum Imperatorem, aut Electores armis invadant. Nam & ipsos hoc casu ingenti se periculo exposituros, ac universos Ordines, à sociis Regibus suffultos, sat validos esse istis compescendis: omnes quoque alios gavisuros eam Domum hac occasione ad modestiæ limites redigi, & autoritate, qua hucusq; enormi fere floruit, exui. Idque eo facilius effici posse, quòd Austriaci in præsens non alia dignatione haberi debeant, quàm reliqui Ordines, quippe exuti illo respectu, quo Ferdinandus tanquam Imperii caput prosequendus fuerit. Unde quemlibet Ordinum salva conscientia novo Cæsari adsistere, ejusque dignitatem propria cum libertate per novissimam pacem stabilita tueri posse. Id quoque Domui Austriacæ parum commendationis ad dignitatem Cæsaream addere, quòd ipsius ditiones in limite Germaniæ sitæ difficulter defendi queant, sublata ab eadem autoritate Cæsarea. Tunc enim illum ipsum positum provinciarum Austriacarum securitati & quieti Imperii inserviturum, quòd Austriacis ob iminens à Turca periculum necessitas incubitura sit amicitiâ colendi cum novo Cæsare, & universis Ordinibus, postquam non amplius integrum ipsis fuerit obtentu belli Turcici tributa pro autoritate exigere, sed auxilia non nisi à volentibus impetranda sint. Nec dubium esse, quin deinceps non minus quàm antea, ubi necessitas jubeat, universum Imperium avertendo barbaro hosti libenter militem & pecuniam collaturum sit, etiamsi ex ea Domo Cæsar imperio non potiatur. In majorem quoque Ordinum securitatem cedere, si cui ob vicinos hostes validæ sunt semper copiæ alendæ, simul Imperii caput haut habeatur; ne occasione arridente alio sub prætexto militia firmata ex improviso armis opprimere queat, qui ad ipsius placitum sese componere adspernentur. Inter rationes autem, quæ universos Protestantes ad ejusmodi fœdus permovere queant, hanc præcipuam esse, quòd novissimi Cæsares Austriaci ipsorum circa sacra libertatem impensè turbarint, eo graviore cum effectu, quòd privatis eorundem opibus autoritate Cæsarea subnixis haut facile contra iri potuerit. Id quod Bavaro electo cessaturum sit, qui, utut fortè superstitionis non minus tenax, Protestantes lacessere haut facile ausurus sit, viribus quippe Austriaca Domo longè inferior. Et quanquam idem proximo bello Austriacis innexus Protestantibus prægravis fuerit; id tamen in posterum metuendum non esse ob æmulationem ipsi cum Austriacis surrecturam. Ante omnia autem Protestantibus persuadendum, ne in præsens de Imperatore suis sacris addicto cogitent, quòd isthoc nonnisi divisionem inter Electores & Principes excitaturum. 1657.

rum.

1657. rum, multosque ab ipsis alienaturum sit, Gallos cumprimis & Electores Catholicos; qui nunc facile ausuri sint Austriacis sese opponere, si cautum ipsis sit, Bavarum omnibus Protestantibus probari. Peculiariter autem Palatino Electori persuadendum, ut privatas offensas reipublicæ condonet; ac confidere ipsum posse, Bavarum ejusdem suffragio Cæsarem dictum occasionem & voluntatem habiturum ipsi satisfaciendi. Gloriosum quoque Domui Palatinæ fore in illam, uno Rege, tribus Electoribus fulgentem, nunc quoque Cæsareum fastigium inferri. Et quanquam ingentes à Bavaro injuriæ Palatino sint illatæ; illum tamen fere instrumenti vices sustinuisse, præcipua malorum origine ab Austriacis promanante, in quos & ideo horum invidia redundare debeat. Nec dubium esse, quin Bavarus istius cupidine decoris ultro tangatur, acrius inflammandus, si de Regum auxilio cautum sibi sit, ubi Austriaci negotium eidem facessere aggrediantur. Quæ & causa erat, quare Rex circa litem inter Bavarum & Palatinum super vicariatu Imperii tunc surgentem, medium se teneret, declinandæ Bavari offensæ, eamque amica via componi optaret; eoque legato suo non ad singulos Electores, sed ad universum Collegium literas fiduciarias daret. Non deerant tamen vicissim, qui judicarent, vel ideo Sveciæ expedire, ut Austriacus fiat Cæsar, quòd hoc casu Gallis amicitia Sveciæ opus sit futurum; cui & semper commercia Gallorum cum Bavaro fuerint suspecta.

Biærnclovius Francofurtum mittitur. §. 43. Ut igitur Austriaci Cæsaris electionem turbaret Rex, Matthiam Biærnclovium Francofurtum mittebat, tentaturum, quid circa isthoc negotium proficere posset; simul ut Ordines Imperii ad evictionem pacis Westphalicæ præstandam permoveret. Et quia Gallus quoque fastigium Cæsareum affectare ferebatur, hujus Legatis Antonio Gramondo, *Lionne.* & Hugoni Lionnæo testari jubebatur: se quidem istud eidem haut invidere, considerandum tamen prius esse, quid commodè effici queat, & num omnes Electores aut majorum eorum partem suis destinatis adjunxerit, numque adeo solido fundamento ea res innitatur. Cumprimis autem cavendum, ne princeps ipsorum scopus Austriacos dignitate Cæsarea dejiciendi multitudine Candidatorum evertatur. Iisdem & dissuaderet, ne Palatinum Neuburgicum proponant, quòd Brandenburgicus ob causam Juliacensem ei parum amicus hoc ipso promovendus sit ad suffragium suum Austriacis addicendum; utque adeo junctim malint pro Bavaro conniti. Referebatur quoque, Gallos matrimonium inter Leopoldum Wilhelmum Archiducem, & Aurelianensem virginem meditari, isthunc quoque ad Cæsareum fastigium evecturi. Id quod Regi parum probabatur; cùm communis boni ratio id exigat, ut Austriaci planè in præsens excludantur. Quia tamen mox innotescebat, Gallos cum Neuburgico pactum iniviſſe, ut ipse in Cæsarem permoveretur, ubi Bavarus ad acceptandam Coronam persuaderi nequeat; eo casu communicatis consiliis cum Gallis agere jubebatur, ac inprimis operam dare, ut Brandenburgico idoneè caveatur, id ipsius in fraudem haut cessurum. Ita tamen hoc negotium tractaret, ut idem à solis Gallis profectum videretur; ac testaretur unicè id à Rege quæri, ne Austriaci Imperio potiantur, velut qui id machinentur, ut Germania iterum bello involvatur. Præter ista autem Biærnclovio injunctum, ut Ordinum Legatis Francofurti demonstraret præsentium temporum conditionem & periculum, ac inprimis Austriacorum machinationes, quas ab initio belli Polonici adversus Sveciam exprompserint, dum non solùm hostibus in suis provinciis receptum dederint, indulto simul ut data occasione in Poloniam irrumperent, Svecisque damnum inferrent: sed & omnes occasiones, ac probabilem spem tractatuum impedierint, donec tandem occupata Cracovia in apertum bellum eruperint. Tum quid periculi malorumq; id bellum ipsi Germaniæ generare queat, perrupta jam manifesta pace Westphalica: quibus antevertendis Ordines idonea remedia dispicerent. Et quia iidem morte Ferdinandi sui juris facti sint, eò curatius occasionem arriperent amovendi omnia, quæ tranquillitatem Imperii turbare queant. Inprimis cùm Domus Austriaca in,

1657. ca insatiabilem ambitionem longo jam tempore multis documentis apricata sit, id agerent, ut Cæsar creetur pacis amans, & qui externis se turbis ingerendo belli flammam in Germaniam haut attrahat; sed qui legum publicarum tenax tranquillitatem juxta, ac libertatem Ordinum conservet. Et quia Deputati Imperii ab Ordinibus primitus eo fine instituti fuerint, ut præsentibus periculis medicinam adferant, ubi per angustias temporis Comitia convocari non possint; illos velut totum Imperii corpus referentes moneret, maturè ingruentia mala, ac per moram invalitura avertant, utque ex legibus pacis Westphalicæ Regi adversus Austriacorum ausa caveant, eosque permoveant, ne ulterius bello sese Polonico immisceant, ipsi pro illatis jam injuriis satisfaciant, cautione de non amplius lædendo præstita; utque statim exercitum suum è Polonia revocent, eumque exautorent, Cracovia quoque Polonis restituta, quam quod suo milite insideant, longius penetrare. Tum & demonstrandum, quàm dilutum colorem pacis Westphalicæ abs se commissæ violationi obtendant; quòd Svecos non in Germania, sed in Polonia invaserint, qui & ipsi Polonos paci Westphalicæ inclusos armis priores aggressi sint. Nam inanes esse istas argutias, cùm pax utique tam intra quàm extra Imperium cum Austriacis inita sit: nec eam vim esse inclusionis Poloniæ in pacem Germanicam, ut hujus violatæ reus sit, qui istam ob alias idoneas rationes armis petierit; quæ nec ulterius valeat, quàm ut Polonia æquè atque aliæ nationes pace cum Germania frui queat. Ac Polonos utique pacem æternam cum Svecis Osnabrugæ haut inivisse, aut pacis ibi conclusæ ratificationem misisse. Leopoldum autem bellum jam ordiri non ut Regem Hungariæ, quippe cùm ejus Regni Ordines in id bellum haut consenserint, sed ut Regem Bohemiæ, & Archiducem; eoque cum manifesto pacis Germanicæ infractore negotium esse, ac ni Ordines remedium adhibeant, Regi necessitatem adferri, junctis cum Gallia consiliis, viribusque sibi ipsi evictionem præstandi, id quod sine molestia Ordinum futurum haut sit. Sed & indignum esse, Austriacos inter alias eam rationem adduxisse armorum in Poloniam translatorum, quòd suis copiis alendis propriæ ditiones non sufficerent. Id quippe ne latius porrigatur in fraudem Ordinum metuendum esse. Ac si eo jure uti fas sibi Austriaci ducant, Regi vitio verti non posse, si & ipse expediendis alimentis copias suas vicinorum Ordinum provinciis immittat. Simul quia Daniæ Rex, qui Holsatiæ intuitu Imperii membrum est, itidem pacem infringere ausus sit, ut adversus eum è dictatis Pacti Westphalici, aliisque Imperii legibus procedatur. Enimverò quanquam Regi sat causarum esset, ut talia in Austriacos strueret; non tamen adeo aversum istis animum gerebat, ut non mallet iisdem amicis uti, prementibus undique hostibus; & quia ipsi neque id opum erat, ut sat validas istis copias opponere posset, & qui amicos se profitebantur Galli, Anglique languidè admodum ad auxilium ipsi ferendum accingebantur. Unde Biærnclovius jubebatur amicitiam suam ac societatem istis dextrè offerre, siquidem honestam ipsi à Polonis pacem, & idoneam satisfactionem procurare vellent. Præsertim cùm Austriaci, utut exercitu suo Poloniam ingresso, negarent bellum sibi adversus Sveciam susceptum: id quod & Lisola literis ad Ducem Adolfum Joannem, & Montecuculus ad Butovium Thorunii præfectum professus erat. Ac eo facilius amicitiæ cum istis instaurationem processuram, quòd Regi cum Gallis, Anglisque res integra foret, nullo adhuc fœdere concluso. Cautè tamen id negotium tractandum erat, ne Gallis & Anglis intempestivè suspicio injiceretur, neu Protestantes animis minuerentur. Nec opus videbatur novum cum ipsis tractatum suscipi, sed sufficiebat antea acta silentio & oblivione sepeliri, ac ministros utrinque in aula deinceps munia sua obire. Eo magis autem Rex Austriacis honesta ratione conciliari cupiebat, quòd satis perspiceret, Gallos nil aliud agere, quàm ut Svecos cum Austriacis committerent, & hosce per bellum Polonicum à se diverterent, ipsi necessitate interim exsoluti exercitum in Germania alendi, ac subsidiis Regem sublevandi. 1657.

1657. *Ab Ordinibus Imperii Regi nil auxilii est.*

§. 44. Aſt Biærnclovius Francofurtum delatus, querelas ſuper Auſtriacorum injuriis apud Deputatos prolixis quidem ſcriptis exponebat, refutatis, quæ ſuper Svecorum negotiis ab Iſaaco Volmaro ſecus tradita erant; ſed quorum fructus inter inania verborum fere ſtabat. Ac initio ipſos inter Ordines diverſæ ſententiæ emergebant. Quidam enim cenſebant, durante electione omnia alia Imperii negotia quanticunque momenti quieſcere debere. Alii tempore interregni non ſoli electioni vacandum judicabant, ſed & alia negotia expedienda, quæ moram non ferrent, atque ad Reipublicæ ſalutem facere viderentur. Auſtriaci tamen, qui præcipuè Sveciæ deſtinatis contranitebantur, tunc quoque acriter repugnabant, ne à Biærnclovio propoſita acceptarentur, jactantes; imminente jam electione alia tantiſper ſeponenda, nec Deputatorum autoritatem ad talia porrigi. Moguntinus tamen Elector ob imminens Germaniæ periculum eò rem deduxit, ut Deputatis congreſſus indiceretur. Et quanquam primo conventu res paulo confuſius ageretur & fervidos eorum clamores, qui autoritatem Deputatorum in dubium revocabant: pervicit tamen Moguntinus, ut Biærnclovii libellus acceptatus per dictaturam legatis communicaretur. Idemque literis ad Collegas prolixè Deputationis continuandæ neceſſitatem demonſtrabat, & quantum periculi Auſtriaci Germaniæ conciliatum eant, non ſolùm Dano & Polonis in Germaniam pertractis, ſed & copiis adverſus Gallum in Flandriam, & Italiam miſſis, de quibus hic dudum queſtus ſit, parum ſecuritatis in Pacis Inſtrumento ſibi inveniri, eoque ſi ita pergatur alia ſibi remedia circumſpicienda. Unde utique neceſſum eſſe in præſens talibus medicinam adferri, idque commodè abſque præjudicio Collegii Electoralis, & electionis fieri poſſe. Nam electionem à negotiis Deputationem ſpectantibus planè differre, nec dum alii Ordines circa negotia totum Imperium ſpectantia ſatagunt, Electorum autoritatem imminui. Enimverò uti verbis quidem magnificum quid minabatur Moguntinus, ita ſolidi nihil concluſum; ac ſuſpicio erat, profundæ prudentiæ Principem omnibus artibus id agere, ut tempus extraheret, quoad Leopoldus expleta juſta ætate per legem Aureæ Bullæ idoneus fieret Cæſareo diademati capeſſendo, aut circa Svecorum arma in alterutram partem aliqua mutatio fieret, interimque per fœdera ita ſe firmaret, ut ipſe aliique ad Rhenum Electores Gallum tutò contemnere poſſent, ſi electio non ad ipſius placitum cecidiſſet. Unde ita ſe gerebat, velut Auſtriacis æquè ac Gallis ſatisfacturus eſſet, quò periculum à Gallis imminens Germaniæ averteret, ſtudiumque in Auſtriacos occultaret, culpa in unum & alterum è ſuis conſiliariis conjecta, ſi quid fieret, quod hunc aut ipſum offendere poſſet. Simul inſtante electione alia quædam negotia expedienda proponebat, de concilianda inter Gallos, Hiſpanosque pace, ac fœdere inter Gallos, Principesque Rheno adſitos feriendo, ad quod etiam Rex Sveciæ velut Dux Bremenſis & Verdenſis, una cum Domo Luneburgica ac Haſſica, ipſeque Galliarum Rex invitabatur; jactans, hoc fœdus pro captu præſentium temporum inſervire poſſe ad mutuam defenſionem. Et quia Guarantia in Inſtrumento Pacis Weſtphalicæ haut ita perfecta ſit, uti res exigat, per ejusmodi fœdus fieri poſſe, ut iſta in pleniorem formam redigatur. Hæc atque talia differendo Moguntinus inani negotio Ordines diſtinebat, ut tamen ad penitiores animi ſenſus nemini penetrare daretur. Et quia Gallici Legati ſummam fiduciam in iſto collocaverant, Rex per Biærnclovium eos monebat, circumſpectè cum viro callidiſſimo agerent, ne decipiantur; ac ante omnia Regi ſuo ſuaderent, ut ſi amica remedia incaſſum cadant, ejusmodi conſilia capeſſeret, quæ utriusque Regni commodis & conſervationi inſerviant. Id quod à Gallis benevolè acceptum, qui & diligenter cum Biærnclovio communicabant, ac itidem ſuas querelas adverſus Auſtriacos ſcripto exhibebant. Cæterum Moguntinus uti cum Gallis lubricè agebat, & longè ſecus, quàm iſti antea ſibi polliciti fuerant: ita & ſubinde quædam ab ipſo fiebant, quæ eundem Auſtriacis haut obnoxium arguebant. Cùm enim Legati Bohemici prolatis procuratoriis collegium Electorale ingredi cuperent adornandæ cum reliquis Capi-

Volmar.

1657.

1657. Capitulationi, Bavarus quidem, Saxo, & Brandenburgicus pro istorum admissione suffragium tulere: sed contradixerunt tres Ecclesiastici Electores, & Palatinus, quòd ad Bohemum præter solam electionem nihil negotiorum Imperii spectet. Id quod aulæ Pragensi non parum displicebat, ita ut jam de protestatione super eo negotio interponenda ibi agitaretur. In fœdere porrò Rhenano eo minus securitatis Rex sibi collocandum cernebat, quòd Catholici, & aliqui ex Evangelicis apertè jactarent; se nolle Svecicis provinciis in Germania adversus Danicum, & Polonicum bellum cavere, sed duntaxat si in posterum quis illas alio prætexto impetere audeat. Ac satis perspiciebat Rex, Ordines etsi manifesto Germaniæ periculo ita defixos velut stare, ut nullo modo ad fortia consilia descendere auderent. Ac parabat quidem Moguntinus nonnulla Capitulationi inserere sensu sat egregio, sed quibus haut satis efficaciæ futurum erat apud potentiores, ubi propria commoda, ac temporum opportunitas diversum svaserint. Vicissim eodem in conventu Poloni misso legato petebant, ne Ordines in sinistram partem acciperent, si ipsi belli jure usi Svecicas provincias, & Brandenburgicos in Germania velut hostes habeant; præsertim cùm Svecus juxta ac Brandenburgicus inconsulto Cæsare bellum Poloniæ intulerint. Cui Volmarus Austriacus Minister omni studio succinebat.

Circa excludendos Cæsarea dignitate Austriacos frustra laboratur.

§. 45. Sed quòd negotiatio circa excludendos fastigio Cæsareo Austriacos incassum caderet, ejus rei non una erat causa. Nam à Gallis circa eam rem sat solida, ac sibi constantia consilia haut capta videbantur. Fovebant isti Neoburgicum magis quàm Bavarum Candidatum, cui se Bohemiam procuraturos pollicebantur, id quod sine bello in Germania fieri non poterat. Eoque Regem ad pacem cum Polonis ineundam urgebant, ac ut Borussia decederet, quam ipsam & Cromvellus, amicissimum se quamvis professus, ipsi invidebat; ac ut alibi emolumentum suum quæreret volebat. Tum se operam daturos, ut fœdus novissimum inter Austriam & Poloniam aboleatur, ac si Austria paci utique sit includenda, id duntaxat fiat intuitu belli Polonici; circa Germanicum bellum Regi res integra maneret, cui ipsum implicare magnopere cupiebant, eodem haut levius id aversante. Contra Neoburgico Bavarus, Saxo, Brandenburgicus, & Palatinus refragabantur. 1657. Moguntinus Leopoldo Wilhelmo Archiduci Coronam offerebat, pollicitus se apud Pontificem effecturum, ut ipsi ditiones, quas possidebat, sacras retinere liceret; sed qui eam ob pacta suæ familiæ recusabat. Bavaro sat spirituum erat dignitati isti acceptandæ; sed dissvadebant plerique consiliarii in Austriacos proni, quòd neutri fratrum tunc sobolis spes foret, eoque honorem istum in Bavarica Domo transitorium duntaxat futurum; qui & multis sumtibus sit sustentandus, ac Bavariam bello cum Austriacis impliciturus, aditu versus Austriam aperto facilè subvertendam. Nec in auxiliis Ordinum, aut Galliæ multum fiduciæ reponendum. Unde dum fluxa dignitas captatur, propriæ ditionis jacturam posse fieri. Contra si ipse suffragium suum Austriaco addicat, ab hoc amica omnia expectanda. Venerant Monachium à Moguntino, & Coloniensi Electoribus missi Joannes Christianus Boineburgius, & Wilhelmus Furstenbergius, exploraturi, num Bavarus cupidine diadematis Cæsarei tangeretur. Sed omni ex parte qui Austriacis favebant eum Principem circumdederant, ac Mater ita omnes aditus obsepserat, ut istis cum solo Electore copia colloquendi haut fieret. Et cùm aliquando Boineburgius Electori fortè fortuna occurrens ea de re disseruisset, atque hic non adeo se abhorrere ostendisset, id tam ægrè Principis matrem, reliquosque Consiliarios habuit, ut istum per duodecim dies in hospitio desidere nullo invisente paterentur. Equidem cupiebant isti, ab Electoribus Coronam citra conditionem Bavaro offerri, sic ut in arbitrio ipsius positum foret, eam acceptare, an repudiare vellet. Sed Moguntino haut placebat tanto honore Bavarum dignari, ut is è repudiato summo fastigio gloriam sibi quærere posset: nec ignotum ipsi, quàm arcta commercia Bavaro cum Austriacis intercederent; Cui nec alii Ordines satis favebant ob asperitatem

Boineburg. Furstenberg.

1657. & avaritiam ab ea Domo superiore bello exercitam, quæ deinceps acrius eruptura metuebatur, si ista opibus aucta fuerit. Ita re infecta isti abierunt. Creditum fuerat, si Galli primo statim suo in Germaniam adventu Monachium ivissent, potuisse eos obtinere quod quærebant. Sed nunc serò nimis Gramondus demum eodem excurrebat, ob diffidentiam re cum Moguntino haut communicata, nec rite prius digesta. Bavarus tamen, ne Gallorum in se studium parum æstimasse videretur, causam recusatæ Coronæ in reliquos Electores conferebat, quòd de istorum in se inclinatione certus non esset. Et primarius Bavari Minister Maximilianus Curtius Comes, penes quem summum consiliorum moderamen erat, à Gallicis consiliis planè abhorrebat, Gramondiq; operam eludebat. Id prævidens Moguntinus Gallos dehortatus fuerat, ne circa Bavarum promovendum satagerent; ac ut potius circa Leopoldum Wilhelmum operam ponerent. Hoc enim modo interrumpi successionis seriem, ob quam Austriaci pro Leopoldo velut primogenito defuncti Cæsaris nitebantur. Ac ante aliquot menses Austriaci in Leopoldum Wilhelmum potius consentire decreverant, etsi refragante Hispano, quàm Corona extra domum ipsorum migraret. Sed cùm Gallica Legatio istum repudiaret, & Coronam utique tota Domo Austriaca dimovere institueret Austriaci jam unicè pro Rege Hungariæ nitebantur; cui se planè addixerant Treverensis, Bavarus, Saxo, ac demum Brandenburgicus, ac ipse Leopoldus in proximum annum iter Francofurtum parabat, comitante Pegneranda Legato Hispanico, velut jam de Corona Cæsarea certus. Cæterum & ipsi Legati Gallici rem non parum confuderant, dum ab initio apertè nimis pro excludendo Bavaro, ac creando Neoburgico contendebant, cui tamen opes non erant splendori istius dignitatis sustinendo. Nam crediderant, exclusis Austriacis ac Bavaro, ac repudiato tenues ob facultates Neoburgico, Galliarum Regi ad Coronam Cæsaream viam munitum iri; à quo cùm rationes Reipublicæ Germanicæ planè abhorrerent, suo agendi modo Austriacorum destinata non parum promovebant. Et in quo omnem ipsi fiduciam collocaverant, Moguntinus longè alia consilia animo agitabat, quàm ipsi prospicere possent. Regis autem hoc in negotio autoritas eo minor erat, quo magis aversum Sveciæ animum plerique Ordinum gerebant; quorum & plurimi arma à Rege Polonis illata improbabant, nec obscurè fremebant, gravissimas Cæsari fuisse causas Poloniæ subveniendi, inprimis observandos ritus Romanos. Et è Catholicorum re esse Galliam à Svecia separari, atque huic alas circumcidi. Sed in universum Catholicorum favor in Danum eminebat, nisi quòd ab eo Bremensem provinciam impetitam nollent, quo ipso Regi Sveciæ ansa præbita sit in Germaniam regrediendi. Simul optabant Svecos è consultationibus Imperii excludi posse, quo cum solis Ordinibus Evangelicis negotium sibi foret, quorum aliqui corrupti erant, multi plus justo meticulosi, aut ob privatas rationes in partem Catholicorum proclives. Sed præcipuè destinata Regis inde turbabantur, quòd Brandenburgicus tunc ipsius societate abdicata in partes Austriacorum concederet. Moguntinus porrò tempus electionis data opera extrahebat, ut Leopoldus interim expleto anno ætatis decimo octavo conclave simul introire posset; utque inter has moras Gallorum fervor tepesceret, & contra ipsos consilia formarentur. Interim adparituram, quem successum Gallica juxta ac Svecica arma sint habitura, ac inprimis num Belgæ & Mosci Daniæ subventuri sint, dequo multa Austriaci sparserant: simul quam in partem Turca accepturus sit Austriacos in bellum Polonicum descendisse, ac num quid ex Oriente in gratiam Svecorum movendum sit. Galli contra cùm facile animadverterent, nullam spem Regi suo superesse Cæsarea Corona potiundi, testari cœperant, se eandem non sibi ambire, sed optare à Bavaro eandem acceptari. Ac jam apertè differere, non solùm Auream Bullam sed & nationis Germanicæ aversationem sibi obstare. Neque in consilio Regis Galliæ satis ad liquidum fuisse deductum, num consultum sit ipsi eam dignitatem affectare: quòd vix fieri posse videretur, ut unum caput duabus tam validis nationibus præsit. Judicabant porrò isti, tres Electores Ecclesiasticos, & Palatinum sibi utique addictos, quibus si Branden-

1657. Brandenburgicum adjungere possint, in præsens sese Austriacos Cæsareo fastigio dejecturos. Quos tamen Biærnclovius monebat; ita negotium de Austriacorum exclusione tractarent, ne Electores in partes discedant pluribus uno Candidatis propositis: eo quippe modo neminem horum Corona potiturum. Cæterum cum Palatino Electore ejusmodi conventionem iniverant Galli, quæ apud Biærnclovium sequestro deponebatur: *si è præcedentibus ipsum Electoribus tres suffragium dent alicui, qui Gallis placeat, se quartum additurum: si quatuor præcedentes uni suffragium dent, se quintum additurum: quod si iste quinque suffragia ferat, antequam ordo suffragandi ipsum tangat, liberum sibi fore suffragium suum Austriacis dare. Contra Gallus Palatino statim sexaginta uncialium millia exsolvat, & quadraginta millia proximis ab electione diebus; & quidem ut sexaginta illa millia retineat, utcunque res cadat; sed si alius, quàm ipsi cupiant, Cæsar fiat, quadraginta millia non solvenda.* Gallus quoque per ablegatum Blondellum Brandenburgico centum uncialium millia obtulerat, si suffragium suum ad ipsius placitum temperare vellet. Sed opera ludebatur, ac ferebant Austriaci, à se sexaginta millia uncialium in ministros Electoris erogata, ut Gallorum & Svecorum solicitationes eluderent. Unde Gallici Legati Friderico Jenæ persvadebant, ut ad Electorem profectus ipsum ad simile cum Palatino pactum ineundum permoveret, promisso insigni præmio. Cui & multis rationibus persvadere conabatur Lionnæus, Brandenburgicum citra exitium non posse Gallicis ac Svecicis partibus se disjungere, ac Svecos à Gallo nullo modo deserendos; Sed si Elector in partes Sveciæ adversas descendat, Gallos non solùm Svecis in Pomerania auxilium laturos, sed & Clivicas Electoris ditiones invasuros. Inter quæ speciosis dictis Gallos lactabat Moguntinus; sibi decretum esse facta super querelis Regem ad Ordines propositione tempus ducere, non in favorem Leopoldi, sed ut Bavarus interim permoveri queat ad eum honorem admittendum; ac si hic recuset, ut Corona ad alium, ac fortè ipsum Gallum transferri queat. Quæ omnia ab intimis ipsius sensis abhorrebant, queis utique Leopoldum Cæsarem creare destinaverat. Præcipuè eidem Ministri erant Boineburgius, & Meelius, quorum ille apertum studium in Gallos, hic in Austriacos profitebatur. Unde si quid contigisset alterutri Regum displicens, in hunc aut illum culpa conferebatur. Interim idem Regios blandissimis verbis demulcere, ac audita Polonorum in Pomeraniam irruptione graviter indignari, præsertim cùm crederetur Austriacos eodem penetraturos. Quod factum & alii Ordines detestabantur, sed ut indignatio intra verba staret. Cæterum Bavarus, & Saxo electionem Principis Austriaci urgebant: Ecclesiastici rem extrahebant metu appropinquantium armorum Gallicorum, interim opportunam occasionem captantes ex improviso electionem Principis Austriaci peragendi, in eum casum fœdus cum Ordinibus in promtu habituri, ut conjunctis Imperii viribus, exteros Reges impune contemnere possent. Moguntinus quoque per majorem suffragiorum partem concludere conabatur, ut ante electionem pax inter Galliam & Hispaniam perficeretur, tantùm ut tempus specioso prætexto extraheret, cùm jam Leopoldo de Corona Cæsarea cavisset; qui & ea fiducia itineri Francofurtum sese accingebat. 1657.

Blondel. Meel.

Gallorum circa res Svecicas studium languet.

§. 46. Porrò cùm omnium adversitatum, queis Rex premebatur, origo ab Austriacis promanaret, qui plures ipsi hostes immittebant, ac ne pace potiri posset impediebant, ut, quæ Monasterii destinata seponere coacti fuerant, instaurarent, Svecis Germania ejectis; Regi necessitas imponebatur auxilia utique circumspiciendi, & quia eadem cum priori fabula agenda videbatur, Gallorum fœdus affectandi. Iis jam ante annum significarat, se paratum esse arctiore societate ipsis jungi; quo fine & formulam in Gallias miserat è priori fœdere fere expressam, paucis duntaxat ad præsentia tempora accommodatis, simul Gallos æquè & Anglos subsidia poposcerat, ne sub tanto onere propriis duntaxat succinctus viribus fatisceret. Qui multis quidem amicitiæ contestationibus perstrepebant, ut tamen solidi auxilii nil repræsentarent, Rege interim gravissimis cum difficultatibus luctante. Ac satis patebat ipsos hoc

1657. agere, ut Rex ſuo nomine cum Auſtriacis in bellum deſcendat, poſtquam hi ipſum jam in Polonia invaſerant, ac cæpta ſine dubio longius perſecuturi ſint: cui ſi aqua hæreat, exigui quid clam ſubminiſtraturi ſint nullo ad ſummam rerum momento, tantùm ne planè ipſius res peſſum eant, emolumenta itidem ſcrupuloſè eidem admetituri, ac ut ab iſtorum nutu ſemper dependere cogeretur. Sanè Rex Claudio Tottio in Galliam profecto injunxerat, ut acriter inſtaret, quo reliqua è priore bello ſubſidia exſolverentur, demonſtrato, quam pernicioſum cauſæ communi futurum ſit, ſi Rex ad turpes tractatus compellatur, & quid conſiliorum Hafniæ, & Viennæ cudatur. Enimvero quæ iſte ſuper reſiduis monebat, ſurda aure transmittebantur; ſimul negotium Polonicum ſibi parum cordi eſſe præ ſe ferebant. Etſi Rex judicaret, eos frigus iſtud erga Tottium oſtentare, magis ut declarationem ſuper arctiori fœdere exprimant, quam quod poſtulata ſua plane rejicere velint. Satis quippe Gallos intelligere, quantum oneris ipſe Galliæ detrahat, magna parte virium Auſtriacarum in ſe averſa, quæ alias ipſis incubitura erat. Quod ſi ex eo onere ſuæ res detrimenti quid caperent, id communi cauſæ, ac inprimis Galliæ non modicæ fraudi futurum, cui deinceps à ſe præſidii nihil præſtandum ſit. Contra ſi ipſe hac tempeſtate mature ſublevetur, ut ex voto præſentia negotia ad finem perducere queat, Galliæ viciſſim ingens firmamentum à ſe expectandum. Enimvero cum iſta frigidius à Mazarino exciperentur, Rex eum jubebat Gallia excedere, quod non eſſet à dignitate ſenatoria hoc modo in aula iſta hærere; tum ne adverſarii ſuſpicarentur gravius quid ab ipſo ibi agitari. Ad extremum tamen à Gallis ducenta uncialium millia offerebantur, quæ poſt longas demum moras exſolvebantur, moneta Gallica in Teutonicam mutata ad offenſam Polonorum vitandam. Ac trajecta quidem erat iſta pecunia Francofurtum; Gramondus tamen prius quam Svecis ſolutio fieret, Bavari mentem ſuper acceptanda dignitate Cæſarea explorare jubebatur. Quo Cæſare facto Svecis nihil dandum erat; quod Gallis ſpes foret, Bavarus ſeu Neoburgicus Cæſar fieret, horum ope ſe res Germaniæ pro lubitu temperaturos, haut indigos opis Svecicæ; quo caſu & vetus inſtitutum Proteſtantes in Germania colendi omiſſuri erant, Catholicorum Ordinum amicitia affectata. Sed cum Bavarus dignationem Cæſaream recuſaret, jam manus crumenæ admovebant Legati Gallici; ſimul mandata ſibi concludendo fœderi in promtu eſſe ferebant, mox & ipſi in bellum erupturi. Et poſtquam à Moguntino os ſibi ſublitum animadverterent, majorem Biærnclovio fidem adhibebant, qui de iſto ſæpe prædixerat. Simul operam ſuam componendo bello Polonico, & Moſcico offerebant: oſtentato quoque fœdere offenſivo & defenſivo adverſus Auſtriacos. Ad quæ Rex per Tottium Mazarino demonſtrabat: ſuas quidem rationes ita comparatas eſſe, ut de ſeparatione à Gallia ne cogitandum quidem ſibi ſit, cui & arctioribus ſeſe vinculis innectere meditetur: res tamen ſuas in præſens non ferre, ut directa id via tentari queat. Sed & quæ ab ipſo nunc agantur, utile Galliæ levamentum præſtare, dum huc converſi hoſtes, hanc interim omittant; quo nomine par eſſe à Gallis ſe pecunia ſublevari. Inter quæ Turennius agnatum ſuum Orgium Comitem Regi commendabat ad ſummi excubiarum præfecti munus in exercitu Svecico obeundum. Id quod Regi parum arridebat, quod Gallorum ingenia à noſtratibus diſcrepent, diverſo quoque bellandi, ac militem conducendi genere: & Gallos fere ſub finem militiæ ingentia merita, ac enormia poſtulata crepare: Poſt manifeſta jam Auſtriacorum in Poloniam invaſione, ac erumpentibus Danorum armis, Rex per Antonium Curtinium Gallos monebat, ut jam evictionem pacis Weſtphalicæ, & Bræmſebroënſis præſtarent, ſimul Belgas à favore in Danum retraherent. Unde iſti jam ſerio magis rem acturi videbantur, policiti Seneterram Mareſcallum cum duodecim millibus ad Moſellam paratum conſtiturum, ac quo Rex voluerit progreſſurum. Tum Avaugurius teſtabatur, ſi Auſtriaci Pomeraniam, & alia Regis in Germania loca invaſerint, Galliæ Regem iſtis bellum indicturum, ac in eam litem quicquid habeat Sociorum & amicorum in Germania pertracturum; idque ipſum tum 1657.

l' Org.

Seneterr.

1657. tum evictioni debitæ, tum præcipue benevolentiæ in Regem daturum. Et sane acriter instabat Rex, ut Galli quamprimum cum copiis ad limitem Germaniæ accederent, ac si Ordines evictionem pacis præstare nollent, in eorum Principum ditiones irrumperent, qui ab Austriacorum partibus starent. Et quia Regem quam maxime argenti penuria premebat, Hugoni Terlonio declarabat, se pro idonea pecuniæ summa Borussiam in Gallos translaturum, ut post fata Joannis Casimiri Andegavensis Dux eo facilius Regno Poloniæ potiri queat, circa quod Regina Poloniæ satagebat. Quin & licet Dux iste id Regnum non affectaret, eam tamen provinciam malebat Gallis vendere, quam concedere, ut eadem in Austriacorum manus incideret. Enimvero circa guarantiam pacis Westphalicæ Galli multas ambages quærebant, nec serio manum rei admovebant, eadem agitante invidia, quam toto bello Germanico ostenderant, qua Sveciæ insignia incrementa accrescere nolebant. Et optabant quidem Regem in bellum contra Austriacos ruere, ut tamen subsidiis ad summam rerum profecturis tempestive ipsum sublevare negligerint. Tum & pacem Polonicam subinde ingerebant; quasi per absurda hostium postulata eadem potiri in Regis potestate foret, aut quasi par esset, ab ipso omnia commoda, quæ jam manibus teneat ad securitatem status sui, iterum amitti, & in Gallorum gratiam bellum sumi, ex quo in hos solos fructus, ad se nil præter inanis fatigatio redundatura sit. Cum Regi longe satius videretur composito bello Polonico domesticis rebus ordinandis vacare, ac Germaniam turbis suis relinquere; cujus Principes aliquando pudore suffundendos sperabat, quod tantopere sese ipsius commodis objecissent, ubi se libidini Austriacorum nullo vindice expositos deprehendissent. Præsertim postquam adpareret, Gallis summam consiliorum in eo verti, ut è sua natione Polonis Regem imponant, cujus ope vires Austriacorum à tergo distinere queant, Svecis insuper habitis, quos & ad qualemcunque cum Dano pacem compellere studebant.

Terlon.

§. 47. Rex igitur amicorum torpore ac invidia perspecta, conservationi suæ proficuum judicabat, haut diutius se inanibus promissis illudendum præbere, simul quantum salva existimatione poterat, Austriacis insinuare; non adeo infenso se in ipsos animo ferri. Quæ hactenus facta sint, fere ex errore & ignorantia mutuæ intentionis promanasse; quæ facile aboleri, & componi iterum queant, si Ministrum Svecicum diutius apud se ferre velint, ac suum iterum in aulam Regiam mittere, quo ipso amicitia instaurata intelligi queat. Idque eo facilius successurum spes erat, quod Rex suam amicitiam Austriacis haut adeo spernendam aut nullius momenti visum iri duceret; cum præsertim nihil aliud postulaturus esset, quam ut deinceps alter alterius commodis ne obstet, nec alterius se negotiis ingerant, noxamve inferant. De quibus Biærnclovius Francofurti apud Plettenbergium quondam Cæsareum Holmiæ Ministrum, sibique notum velut ultro familiariter jaciebat, tectè tamen, ne quid Gallis suboleret, neve Protestantes animis caderent, & ad absurda consilia capessenda devolverentur. Plettenbergius id negotium diligenter ad ministros Austriacos relaturum se recipiebat, improbans Lisolæ à Rege discessum: ac post jactabat, non sine fructu id fuisse, & exercitum Austriacum nunc in Germaniam è Polonia contra Svecos haut iturum, uti quidem antea in Consilio decretum fuerit. Sed quia ista à Plettenbergio haut satis secreta habebantur, ac magis magisque Austriacos inter Ministros didebantur, ad ipsius quoque Moguntini aures permanantia; Biærnclovio è re visum huic seriem rerum exponere, quæ in Polonia Regem cum Austriacis colliserint; atque hunc ita semper se gessisse, ut manifestò deprehendi possit, ipsum Austriacorum amicitiam, & Imperii tranquillitatem æstimasse. Enimverò judicabat Rex, Austriacos, si vel maximè paulisper præsentium se temporum conditioni accommodent, Svecicamque amicitiam haut adspernentur; nunquam tamen penitus priora consilia abdicaturos, sed obtentis quæ nunc desiderant, ad pristinas artes redituros. Fuisse tamen

1657. Rex Austriacorum amicitiam affectat.

Plettenberg.

1657. tamen sibi ad hoc consilii descendendum, ab amicis destituto, ne ita præcipitanter magno ac diuturno cum Austriacis bello implicaretur, ac ne hi tam multis hostibus distracto nunc in Germania nocerent. Interim tempus labi, & fortasse aliquid futurum. Eum autem utrinque fructum fore, ut & Austriaci quod maximè optant, rationes suas in Polonia se haut obstante obtinere queant, ac sibi honesta occasio præbeatur salva existimatione invisa regione excedendi, ac suas alibi res firmandi. Eosdem quoque paci cum Mosco conciliandæ utilem posse operam navare; quo ipso & Brandenburgicus in partibus retineri queat. Saltem tempus extrahi, ut opportunè cum uno aut altero pax concludi, hisque turbis exiri queat. Tum ex hisce Moguntinum perspicere, haut quaquam Regi animum esse pacem cum Germania abrumpere. Denique quia Galliæ & Angliæ magnopere intererat Regem adversus Austriacos firmo talo subsistere, partesque Protestantium in Germania fulcire, quorum multi tutoribus opus habere videbantur; præsumendum esse, si per diffidentiam aut arrogantiam Austriacorum nil amicè ab hisce obtineri possit, istas eo magis obfirmandas ad retinendum suis in partibus Regem, ac ad promtius expedienda subsidia, quàm hactenus fecerant. Hucusque enim Mazarino artificium fuerat Svecos blandis verbis delinire, ac Principes Rheno adsitos, Belgasque sibi conciliare, sic ut nil fiduciæ in ipso collocari posset, præsertim Catholicis magis quàm Protestantibus adrepenti: Sed & alia via tentare Austriacos constituerat Rex, jusso Slippenbachio, ut velut privato auso Christianum Habbæum Pragam ad aulam Leopoldi mitteret, qui per Comitem Swartzenbergium, cui is notus erat, id negotium insinuaret. Hic Dresda ad Comitem scribebat, offensam Svecorum se incurrisse, & magni momenti secreta revelaturum, si tutò in aulam accedere liceat. Inde misso tuti itineris diplomate Pragam delatus apud Swartzenbergium sermone super dissidio inter Svecos & Austriacos orto pro mandatis sibi commissis differebat conspirantia cum illis, quæ Francofurti Plettenbergio Biærnclovius propo-

Schwartzenberg.

suerat. Interrogatus num eo nomine expressè à Rege missus esset, id negabat; sed privati negotii causa huc profectum, ac à Slippenbachio talia jussum proponere, quæ ad bonum publicum tendentia ipsi secretò commiserit: ac si ita videatur, hunc idoneis mandatis instructum dissimulata persona ei negotio conficiundo huc venturum. Isti, velut qui legationis suæ fidem facere non potuisset, responsum, si seriò rem agat Sveciæ Rex, posse per Biærnclovium tractari, ubi Leopoldus Francofurtum accesserit. Et quia à Biærnclovio, & Habbæo proposita congruebant, Volmaro injunctum, ut per Plettenbergium Biærnclovio significaret: probari ista Regi Hungariæ; ac ut Plettenbergius gliscentem amicitiam excolere pergeret. Reverà tamen Austriacis haut persuadebatur seriò rem à Rege agi oblata ipsis sua amicitia. Ac super hoc negotio consulti Hispani, à quibus tunc isti planè pendebant, censuerant; Sveciæ rationes ita cum Gallia implicitas esse, ut illa ab hac separari non possit; eoque haut expedire Austriacis, ut Sveciæ plura commoda ad Mare Balticum, & in vicinia Austriacarum provinciarum accrescant, sed potius aliquid eidem detrahendum. Contra Moguntinus ferebat, se vehementer Austriacis suasurum, ut amicitiam Sveciæ amplectantur, ac circa eam conciliandam sibi curæ fore. Sanè per Regem non steterat, quo minus sibi cum Austriacis conveniret. Cùm Plettenbergius sub initium belli Polonici ex aula Svecica revocaretur, Rex ipsi dixerat: sine dubio se Poloniam ingresso ejusmodi negotia incidere posse, ut sibi ac Cæsari utrinque fidis ac prudentibus Ministris opus sit futurum, qui sincerè unius & alterius mentem interpretentur; cui fini ut Plettenbergius adhiberetur, quem cordatum virum judicabat, Rex optabat. Ast contra Pœttingius, ac præcipuè Lisola, vir ad res turbandas natus, inter Regem & Austriacos omnia confuderant: & Volmarus Deputationi Francofurtanæ Austriæ nomine adjunctus non Germaniæ civem, sed Poloniæ advocatum agebat, quoties de negotio Polonico mentio incideret. Contra querebantur Austriaci, haut bene fecisse Carolum Gustavum repudiato Cæsaris circa pacem concilian-

dam

1657. dam officio. Nam se facile ferre potuisse Polonos asperius depecti, ac non superfunctoriè multari; velut qui à Gallis seducti in bello Germanico nihil eorum præstiterint, quæ ex fœdere sibi debuerant. Nec se in bellum id descensuros fuisse, ni Ragozius intervenisset; quo accedente Leopoldum diutius quiescere non potuisse, quòd Transsylvanus ipsi formidabilior sit Svecis, Gallisque, si idem Polonia quoque potiatur: quippe quæ januam aperiat omnibus barbaris, queis Austriacas provincias infestare libido esset. Ast Rex repudiati officii Cæsarei hasce rationes Ordinibus exponi jubebat: Austriacos semper magis studisse Svecos „inter & Polonos dissidium alere, „quàm pacem promovere, idque ipsos è re sua judicasse. Collatis quoque inter se literis à Cæsare ad Regem Sveciæ, & Poloniæ scriptis, „tum è sententia à Volmaro in Senatu „Deputatorum dicta, ac è responsis Kleyo datis peculiarem in Polonos propensionem pellucere. Pættingium super concilianda pace languidè tractasse, ac ita suspectè egisse, ut dubitares, paci commendandæ, an Polonis in Svecos irritandis venerit. Literas Cæsareas „imperiosas planè fuisse. Porrò à „Cæsare pacem inter Svecos, & Polonos semper impeditam id indicio „esse, quòd profecta in Sveciam legatione Polonica Cæsar Legatos in „Moscoviam miserit, qui quid machinati fuerint, eventum docere. „Cum tractatus Stetini, & post Warsaviæ indicti non successissent, & Joannes Casimirus Polonia profugus „diploma pro Legatis peteret, id statim à Rege transmissum; sed loco „Polonicæ legationis Cæsaream venisse. Ex quo tempore placitam utrinq; absque sequestribus tractationem, & communicationem plane „sublatam fuisse. Post prælium Warsaviense Joannem Casimirum, & Senatores Lublini sat pronos in pacem se „ostendisse: sed reverso Vienna nuntio „ita superbum responsum reddidisse, „velut Regem atque Brandenburgicum plane debellassent. Cum præterita hieme Joannes Casimirus operam navantibus Gallis & Belgis cupidum se pacis declarasset, ob tractatum inter Regem & Belgas conclusum, & quia res cum Moscis haut ex „voto succedebant, Lisolam, qui annum amplius aulam Regis secutus „erat, omissa valedictione clam Gedanum se proripuisse; quo facto statim „congressum Commissariorum, qui „tunc agitabatur, evanuisse. Porro circa id tempus Pragæ consultatum fuerat: an non Svecorum jam in Germania provinciæ invadendæ forent, „quod Austriaci auxiliis in Poloniam „missis ita Carolum Gustavum offenderint, ut hic vindictam alta mente „repositam data occasione sumere non „sit omissurus, etsi eam forte in præsens declinare detur? Ubi majori „parti placuisse, jam commodissimam „esse occasionem adjuncto sociorum „auxilio Svecos commodis suis evolvendi, præsertim cum non Catholici solum, sed & multi Protestantium istos Germania dimoveri optent „velut turbulentos, ac crebro exercituum transitu vicinis molestos. Sed „Aurspergium, & Porciam, adstipulante quoque Leopoldo, contra plurium sententiam conclusisse, rem „eam tantisper in suspenso relinquendam, saltem quoad electio peracta sit; „cum tanti momenti negotiis eodem „tempore vacari commode nequeat. Sane & Wenceslaus Lobcovicius Princeps cum è Moguntino intelligeret, Svecum à transactione cum Austriacis alienum non esse, magno id cum Gaudio accipiebat. Qui & judicabat, Austriacorum & Danorum rationes non bene inter se convenire. Quo fundamento Lionnæus Christianum Ranzovium Comitem Regis Daniæ Legatum ad pacem cum Svecis stimulabat, velut Dania ab Austriacis, & Polonis utique destituenda. 1657.

Lobkowitz.

Ranzou.

§. 48. Instabat quoque Biærnclovius apud Deputatos Ordinum, ut auxilia Regi præstarent adversus Danum, Bremensem provinciam ingressum, quam Ferdinandus in præmium abruptæ cum Svecia pacis isti promiserat; quòd ipsi utique ad ejus evictionem per tabulas pacis Westphalicæ teneantur. Sed &, quos propius id negotium tangebat, Saxoniæ Inferioris Ordines in auxilium solicitabantur, ac inprimis Duces Luneburgici, quos præter communem Ordinum obligationem fœdus quoque Hildesiense stringebat. Ad

Ordines Imperii à Rege incassum in auxilium solicitantur.

1657. Gengel.

quos eo nomine Joannes Wilhelmus Gengelius tribunus mittebatur. Cui à Ducibus responsum; grave sibi adversus Danum in bellum descendere. Simul iidem alium Legatum ad Regem mittebant, cujus literæ fiduciariæ, quia vocabulum *Potentissimi* inscriptione haut exprimebant, acceptatæ non sunt. Unde iste, cùm alias sibi literas procurare debuisset, non auditus discedebat. Ex quo colligebat Rex; Duces postulata sua interpositis morarum ambagibus elusum ire. Rex igitur vicissim ad eosdem Davidem Mævium ablegabat, qui declararet: non eam sibi mentem esse, ut auxilia sibi in Holsatia, & Dania ferre debeant; sed ut fœdere Hildesiensi conventas copias exhibeant, quas Rex in limite provinciæ suæ disponere queat, suo milite ex oppidis in campum deducto. Tum ut quæreret, quid ad defensionem Ducatus Bremensis, & Verdensis ex Guarantia pacis Westphalicæ præstare velint? Cæterum responso in futurum prominente lactari se non fineret, sed puram declarationem super ea Guarantia exigeret; si tergiversentur, protestaretur ipsos in pœnam incidisse eorum, qui evictionem non præstant, ac sibi sumtus in recuperandam Bremerverdam faciendos reservaret; testatus Regi alia via securitatem suam quærendam, & excusatum eum esse velle à malis inde proventuris. Dudum quippe eundem monuisse, ut conventus Circuli convocaretur, & arma pararentur antevertendis Dani conatibus. Post conventu Saxoniæ Inferioris Luneburgi habito id negotium disceptatum fuit; ubi super literis ad Danum scribendis decretum est hoc argumento: *talem viam Danus iniret, per quam belli molestiis liberaretur Circulus, ac Bremerverda evacuaretur. Vicissim pollicebantur Ordines, se apud Carolum Gustavum interventuros, ut Svecicæ copiæ Holsatia educantur. Addebantur minæ, ni ultro faciat, vi se ipsum expulsuros.* Quas literas parum curabat Danus, quod nosset, illos ultra verba non processuros. Simul iisdem alias literas reponebat non fine aculeis: *se perspicere non posse, quomodo ipsi Holsatiam à Svecis purgaturi sint, qui in Jutiam penetrarint, nec aliam communicationem nisi per Holsatiam habeant. Ac si Svecis fas sit è Germania ipsum in Jutia invadere, quare sibi nefas sit è Julia Svecos in Germania invadere? Et quam cautionem præstituri sint, conventa servatum iri?* Sed & Brandenburgicus fœdere jam cum Austriacis concluso eosdem dehortatus fuerat, ne Svecis adversus Danum assisterent. Ita hisce literis, tum illis, queis Saxo velut Imperii Vicarius Dano turbatam Germaniæ pacem exprobraverat, nihil aliud profectum, quàm ut justitia causæ Svecicæ adversus Danum probaretur. Nam quæ sub finem anni copiæ Circulares contrahebantur obsidendæ Bremerverdæ, ob importunum bello tempus re infecta iterum dissolvebantur. Nec quam Circuli istius Ordines interpositionem offerebant, Regi curabatur. Ad Meclenburgici querelas eo conventu propositas Rex respondere jusserat; „ejus rei culpam „penes Danum esse, à quo reparatio „damni accepti quærenda sit; & cur „Ordines non maturè res Circuli di„sposuerint, ut Dani conatibus ob„viam iri potuerit? Lubecenses quoque & Hamburgenses Rex auxilia poscebat; sed qui neutrarum se partium malle esse testabantur. Atque Hamburgensibus quidem Rex per Vincentium Mœllerum, & Stephanum Gambrotium obtulerat, si loco Guarantiæ per Leges pacis præstandæ summam pecuniæ dare velint, se Dani actionem in ipsorum urbem aboliturum, soceroque persuasurum, ut suam quoque partem remittat; tum ipsorum territorium aucturum, & nonnulla commoda circa commercia in suis ditionibus indulturum. Sed his omnibus nihil profectum. Nec plus Francofurti obtentum, ubi Biærnclovius apud Moguntinum de invasione Dani proposuerat, ac ut Ordines debitam Guarantiam repræsentarent, deque eo negotio ad Deputatos referretur. Ubi aliquandiu dubitatum fuit, ad Collegium Electorale, an ad Deputationem id spectaret. Demum tamen apud Deputatos res proposita fuit. Qua in consultationem deducta aliqui defectum mandati excusabant, alii ad superiores relaturos se ferebant, alii verbis incassum altercabantur; Austriaci palam renitebantur, Volmaro jactante; non deberi Svecis ab Imperio evictionem adversus Danum, quod isti pacem priores infregerint abolito Capitulo Bremensi. Alii

Groß-mächtigst.

1657. Alii clamabant; Ordines nihil fecisse, cum Brandenburgicus Neoburgico, & Sveci Bremæ urbi bellum inferrent; ac dubium esse, num hoc interregni tempore decerni quid ac suscipi queat. Alii tamen contendebant, Dani invasionem ferendam haut esse, quod incendium id, ni mature sistatur, latius sit diffundendum. Sed quibus acriter renitebatur Volmarus, qui & impediebat, ne super hoc negotio sententiæ perrogari possent. Inter istas altercationes Ministri Moguntini Meelius, & Joannes Philippus Vorburgius silebant, ac utrique se parti venditabant, id quod Elector in speciem improbabat. Quia tamen Rex minas sparserat, se ubi ab Ordinibus plane destitutus fuerit, sibi consulturum, ac militi suo hospitia per Ordinum ditiones assignaturum; Gallici Legati ne id fieret dissvadebant, auxilia, ac subsidia polliciti. Qui & verbis acrius pro Svecis certare cæperant, postquam Biærnclovii cum Plettenbergio commercia animadverterent, & hic testaretur, nil hostilitatis Leopoldo adversus Svecos esse; quod metuerent, ne forte Svecis clam cum Austriacis conveniret.

Vorburg.

Super fœdere Rhenano agitata.

§. 49. Post mortem Ferdinandi III. Electores Ecclesiastici inter se, & cum Palatino Neoburgico fœdus iniverant mutuæ defensionis gratia, ad quod post Luneburgici, ac Cassellanus, tum Gallus, Belgæque invitabantur. Luneburgici tamen, & Cassellanus ei nomina dare abnuerant, nisi adscito quoque Rege Sveciæ, & Brandenburgico: de quo initio Catholici dubitaverant, ne ipsi hac occasione bello Danico involverentur. Regi ea res haut spernenda videbatur; eoque Snoilscio in mandatis dabat, ut quid solidi subsit, & quò istud spectet, exploraret, ac super conditionibus ageret, quas non alias admittere volebat, quàm ut provinciæ suæ à sociis defenderentur adversus quosvis, etiam ipsos Austriacos. Contra reliqui nolebant teneri ad defensionem provinciarum Regiarum contra hostes in præsens existentes, & quidem duntaxat Ducatus Bremensis, non item Pomeraniæ. Id quod demum Rex admittebat, modò communis guarantia omnium ipsius in Germania ditionum salva persisteret. Tractatione suscepta reliqui bello Danico & Polonico misceri constanter abnuebant; Bremensem tamen ditionem inclusuri, ubi Bremerverda recuperata fuerit, quàm post contra ipsum Danum tuituri sint, ac deinceps fortè surrecturos hostes, Belgas, Brandenburgicum, Austriacos. Ac multum differre hoc fœdus à guarantia Tabulis pacis sancita, ad quam æquè ac alii Ordines pro rata teneri velint, peculiari obligatione ex hoc fœdere non velint. Ac esse hoc fœdus viam ad accuratius adornandam guarantiam, quæ in Instrumento Pacis paulo laxius concepta sit. Electores autem hoc fœdus sibi velut præsidium circumponere instituebant, quòd hactenus se inermibus, aut nullo circa rem militarem idoneo vinculo Cæsar prævalente potentia leges pacis parum observarit; unde & ipsos nunc arma velle parare, iisque subnixos ad formandam Capitulationem progredi, quam pro re nata, & prout salus Imperii requirat, sint adornaturi. Sanè Moguntinus ferebat, ideo se electionem extrahere, ut prius hoc fœdere præsidium sibi comparet, ac inde Cæsarem pro lubitu creare queat. Contra id fœdus valde dissvadebant Austriaci Ministri, velut supervacuum, quòd nullum aliunde periculum immineat. Brandenburgici quoque frigidè id negotium tractabant, quòd negarent, Electorem cum Neoburgico posse eidem fœderi innecti propter controversiam, quæ ipsi cum eodem super directorio Circuli Westphalici sit. Ac cùm post Elector partibus Austriacis planè accessisset, ejus Ministri paulatim isti se negotio subtrahebant. Regi quoque fœdus istud haut magnopere cordi erat, postquam socii utique bellum Danicum & Polonicum excipere vellent, à quo provinciis suis maximum periculum imminebat. Ne tamen quid in sui præjudicium concluderetur, Snoilscius jubebatur diversis conditionibus propositis tempus extrahere, prout res se darent, id subiturus, aut repudiaturus. 1657.

Cum Moscis incassum de pace agitatur.

§. 50. Cum Moscis eo anno bellum langvidè trahebatur, quòd isti superiore autumno vires suas ad Rigam non parum attrivissent, plurimis quoque per agrestes è sylvis ac paludibus procurrentes trucidatis. Ac

1657. ſcripſerat Ragozius Regi; pœnitere Czarem, quod aliorum inſtinctu contra Sveciam arma ceperit. Sed quia dispares plane Moſco Svecorum vires iſtis in oris erant, nolebat Rex Magnum Gardium ſuas copias fruſtra fatigare, ſed ut ſatis haberet vim hoſtium propulſare, eorumque excurſiones coercere. Quanquam & alias miſera erat ratio belli in ea provincia gerendi, vaſtis ſylvis ac paludibus interſtincta, ac tectis agreſtium late ſparſis. Sed nec placebat Regi plures copias huc, & in Careliam mittere, ne Svecia viris exhauriretur, ibi famæ conficiendis; quæ & hoſtem deſtructura erat, ſi numeroſo cum exercitu ingrueret. Et quia à Dano bellum imminebat; Rex Gardium jubebat nullam cum Moſco tractandi occaſionem negligere, etiam ubi pax cum Polonis ſuccederet, quod cum utriſque tranſigere idem optaret. Quo in negotio affectus ſuos ſeponeret, & quæ damna provinciæ noſtræ paſſæ ſint, potius iniquitati temporum adſcriberet, quam circa iſta ulciſcenda ſatageret, contentus veteres limites recuperaſſe. Quin ne ab induciis quidem alienus erat Rex, modo Legati ſui prius dimitterentur, ac ſi ullo modo fieri poſſet, Kakenhuſa & Dorpatum reſtituerentur. Ac ut Moſci eo facilius ad tractandum permoverentur, iſtis indicabatur, Polonos Corona ſua Cæſari oblata ipſos illuſiſſe. Enimvero Moſci verbis quidem ſtudium pacis teſtabantur, ut tamen eandem iis parum eſſe cordi adpareret, ſpe Polonicæ Coronæ potiundæ nondum depoſita, & quia Vilnenſi conventione promiſerant, ſe absque Polonia cum Svecis haut tractaturos. Sed & coquebat adhuc ipſos deſiderium portum aliquem ad mare Balticum nanciſcendi. Simul Kakenhuſæ novum vocabulum à Czaris filio Demetriagorodam indiderant, ut ipſa exiſtimatione ad eum locum retinendum obſtringerentur. Eo majore autem cautione opus erat, quod negotium eſſet cum Naſſokino, mortalium aſtutiſſimo, Kakenhuſæ præfecto, qui ad Ducem Curlandiæ procuratorium ſuum transmiſerat, Gardii colloquium Mitaviæ expetens, quo fine certum diem dici volebat, ipſe quoque eodem acceſſurus. Qua de re cum Gardius Duci ſignificaret, hic declarabat; ſe in hoc negotio

Naſſokin. Jan. Mitau.

1657. ſequeſtris vices obire haut poſſe, nec conventum Mitaviæ permittere ſibi integrum eſſe, niſi & è Polonorum parte aliquis interveniat, prout pactis inter Polonos & Moſcos Vilnæ conventum ſit. Id quod cum Gardio diſpliceret, omiſſo Curlandi officio quod impediendis magis quam promovendis tractatibus futurum erat, Albertum Bulovium ad Naſſokinum miſit percontatum, num Czar ſolus cum Sveciæ Rege tractare poſſit, an minus? Priori caſu ipſius procuratorium inſpicere cupiebat, legatosque liberos dimitti poſtulabat: ſimul de induciis proponebat, dum tractatus idoneo loco in finibus inſtituuntur. Quanquam & alias tunc in Livonia utrinque ab actionibus bellicis ceſſabatur, quod nec operæ pretium fieri poſſet, nec crabrones irritare expediret. Aſt Naſſokinus qui hactenus plena ſe tractandi facultate inſtructum jactaverat, nunc cum Svecos citra ambages ad rem accedere velle perſpiceret, apud Bulovium excuſabat; nova ſibi à Czare mandata expectanda, quæ intra menſem affutura ſint. Ex quo ſatis potebat, fraudulenter ipſum tempus extractum ire, præſertim poſtquam Danus per literas Czarem ad invadendam denuo Livoniam invitaſſet, confirmans Belgis ſe arcto fœdere jungi, ac valida impreſſione Svecos diſtrahere conſtituiſſe. Cæterum tractatus cum Moſco ad titulum præcipue adhærebant, cujus recentia augmenta Moſci in anteceſſum ſibi cupiebant tribui, qua conditione & Legatis Svecicis dimittendis paratos ſe ferebant. Sed Sveci, quod iſta inter cauſas belli adducta erant, nonniſi prævia conventione, aut per tractatus pacis eadem dare volebant. Haut eo minus ſimulabat Gardius, ſibi perſuaſum à Moſcis candide rem, & ſerio agi, ut Polonis ſcrupulum injiceret. Tum alliciendis Moſcis ad Pleſcoviæ præfectum ſcribebat; ſi pax placeat, Regem ſeſe obſtricturum ad tuendas regiones, quas hoc bello Czar Polonis eripuerit: tum à Cæſare Coronam Polonicam pro filio Carolo Joſepho acceptatam fuiſſe. Id quod ab ipſo ſcriptum Regi diſplicebat, quod inde Ragozio ſuſpicio poſſet oriri, qui cum conventum fuerat, ne Rex cum Moſco paciſci poſſet circa terras ab hoc Poloniæ ereptas: ac maluerat iſta per alium potius

Bulov. 13. Jan. Plescov.

1657. potius in Moscorum notitiam pervenisse, quod hi sine dubio istius literas in aulam Cæsaream transmissuri erant. Cæterum cum Gardio spes de induciis facta esset, quoad super præliminaribus conveniret, Bulovium ad eam rem absolvendam Kakenhusam remittebat. Sed qui à Lithuanis in itinere interceptus Polonos non modica suspicione perstrinxit tractatuum inter Svecos & Moscos secreto agitatorum. Nec minus tamen per alios id negotium persequi instituebat, præsertim postquam Mosci cognita Cosaccorum cum Svecis conjunctione ad molliora viderentur flecti, Nassokino quatuor aut sex Septimanarum inducias petente, quo spatio ad Czarem profecturus sit novis mandatis obtinendis, etsi scripto super his cavere nollet. Quod cum ab ipso propositum adpareret tempori duntaxat extrahendo, Gardius vicissim postulabat, ut initium armistitii esset, quando Svecici Legati intra fines nostros pervenerint; id quod solido indicio futurum sit, serio rem à Moscis agi. Sed postquam cursor Danicus cum literis Kakenhusam in Moscoviam transisset, non exigua apud Nassokinum mutatio adparebat, ut tot contestationes super pace factas vario colore retractaret. Unde & Gardius aliquandiu scriptione supersedebat, ne nimio pacis desiderio ostenso Mosci insolentiam augeret. Ita aliquandiu cupido pacis apud Moscos velut sopita jacebat, quoad demum Richardus Bradschavius à Cromvello missus Mitaviæ adpelleret, sequestris munus inter Svecos Moscosque suscepturus. De cujus adventu cum Nassokino significaretur, is hujus admissionem differebat, quoad à Czare mandata acciperet, quæ celeribus nuntiis petiturus sit. Sed quo minus Legatus iste à Moscis admitteretur, per Danos, Belgasque, ipsiusque Curlandiæ Ducis artes effectum est. Quorum & hic Anglo de communibus tractatibus ingerebat, in quos quicquid controversiarum quibusvis cum Rege intercederet compingeretur; ut huic pro libidine hostium leges præscribi possent, collapsura penitus ejusdem autoritate, si ad arma exuenda compelleretur. Causam non admissi Legati Mosci vitium circa Czaris titulum obtendebant. Traditum tamen est, literis ipsius fiduciariis non de pace, sed commerciis duntaxat expressum fuisse. Unde suspicio erat, privati duntaxat negotii causa venisse, pacis conciliationem obtentui sumtam. Quicquid ejus esset, sane literas ipsius Moscoviæ odiosis verbis exceptas constabat, nec responsi quid ad eas à Czare, aut Nassokino redditum. Unde iste demum moræ pertæsus re infecta Mitavia Hamburgum iterum discessit.

[April.]

[Bradschaw.]

§. 51. Post tamen cum manifeste à Polonis ludibrio sese habitum Czar sentiret, simul initia belli Dano malè se darent, serio ad transigendum cum Rege animum adplicuit. Qua inclinatione usi Legati Svecici scripto exhibito Czari demonstrant; quomodo Austriaci Polonis exercitum auxilio miserint; ac uti bellum primò Svecos inter & Moscos conflaverint, & adhuc foveant, quò istos eo facilius è Borussia ejicere valeant; & quod Poloni istis coronam suam promiserint, in cujus cautionem jam Cracoviam Regni metropolim milite suo insideant. Unde Moscis potens admodum atque formidandus hostis surrecturus sit, cui ista persuasio sedeat, hæreticis fidem non esse servandam. Cujus specimen & in ipsis Svecis nuper dederint, abrupta pace tam sanctè firmata. Quibus ruminatis cupido pacis non parum apud Moscos gliscebat. Quæ nec minor penes Regem erat; qui promovendo isti negotio, & quia res in Polonia ingentem mutationem subierant, non amplius dubitabat Czari ultro deferre augmentum tituli *Lithuaniæ*, & *Albæ Russiæ*. Reliqua tamen vocabula, *Orientis*, *Occidentis*, ac *Septentrionis*, item *antecessorum successor* haut alia lege tributurus erat, quàm ut Mosci scripto sibi caverent, sub illis nihil denotari, quod jam ad Coronam Sveciæ pertineat. Sed & circa conciliandam pacem Rex non amplius utendum sibi judicabat Curlandi opera, aut Brandenburgici velut suspecta; ac si Anglus à Czare non admitteretur, à Gallo petebat, ut eo fine legatum in Moscoviam mittat isti operæ obeundæ; qui, ut eo acceptior esset, circa novos Czaris titulos difficultatis nihil moturus erat, velut qui Galliam nullo modo tangebant. Nec arduum videbatur eam pacem conciliare, cum Rex nil aliud postularet, quàm ut omnia in priorem locum restituerentur, remis-

[1657.]

[Spes pacis cum Mosco affulget.]

[Oct.]

1657. remissa quam postulare poterat satisfactione. Cæterum Moscis illud adhuc scrupulum injiciebat, quod Magnus Gardius, postquam hactenus tam ample de studio pacis jactasse, haut eo secius Dorpatum & Augdoam aggressus sit. Ad quod Legati reponebant: Regi pacem utique cordi esse; sed Gardium cum ad oblata abs se pari studio responsum non esset, militari more fortunam tentasse, quæ anceps esse soleat. Ad quæ Mosci declarabant; si serio rem agat Rex, se in pacem pronos esse: simul permisere Legatis, ut ad Regem Cunradum Bernerum cum literis mitterent, ipsius sententiam circa locum tractatuum, & Commissarios sciscitaturum. Ipsi Legati à Czare dono mille aureorum mactabantur, necessariis victui rebus è mensa Czaris affatim subministratis. Contra Poloni, ut eos tractatus redderent difficiliores, actionem suam in Livoniam Moscis cesserant. Iisdem Curlandus quoque omni arte resistebat; qui & navibus suis Moscicum Legatum una cum Danico ad Czarem Hafnia Libaviam trajecerat. Ad eundem tamen cum Czar ratificationem fœderis cum Dano icti cistulæ inclusam misisset, inde navi Hafniam curandam; Dux uti ferebat eam Czari remiserat, mare intutum causatus. Id quod Svecis imputabat, velut fœdus inter Moscos ac Danos hoc modo retardaverit. Cæterum spes pacis cum Moscis, quæ nunc affulgebat, eo liquidior habebatur, quod hi antea à Polonis velut fascinati jam manifeste deprehendebant sibi ab hisce illusum; & quam in Danis collocaverant, fiducia fere evanesceret continuis horum cladibus vulgatis. Ac utique demum aliquando statuendum ipsis erat, cum Svecia, an cum Polonia habere pacem malint; cujus spem apud Polonos ipsis adimebat recens horum cum Cosaccis conjunctio. Et simul translatam nunc in Austriacos Coronæ Polonicæ spem sibi antea promissam, Czar usque adeo ægre tulerat, ut altera vice adventantes Legatos Austriacos haut admissos iter relegere jusserit. Ac metuendum ipsi erat, si Poloni vires receperint, eorumque cum Austriacis amicitia radices egerit, validissimum ea parte hostem sibi oriturum, qui nunquam jacturam Lithuaniæ, & Russiæ Albæ digesturus sit. Quo casu Svecorum eidem amicitia utilissima erat futura, nullo à fœdere Danico robore accedente. Sed & internæ turbæ Czari erant metuendæ ob damna in Livonia accepta, Moscorum natione in res novas proclivi. Excitatum ipsum ad arma in Sveciam sumenda Polonorum promissis, Austriacorum stimulis, à Dano ingentibus auxiliis ostentatis; quæ nunc in contrarium verterint, aut cessarint. Infaustum quoq; fuisse id bellum absumto exercitu, impeditis commerciis; ac metum subesse, ne portus Archangeli ab Anglis plane obstruatur. Esse insuper multo majoris momenti, quæ in Lithuania & Russia Alba ipse occupaverit, quam quæ in Livonia: ista autem tueri arduum fore, ni cum Svecis transactum sit. Ad Turcam quoq; oculos reflectendos, qui ipsius progressus suspectos habeat. Videri insuper tam Polonos quam Moscos pronos ad arma iterũ in se mutuo stringenda, ubi induciæ proximis Kalendis Januariis expiraverint. Denique ideo Moscos citra sequestrium operam tractare velle, ne forte per hosce negotium magis turbetur, quam promoveatur. Non tamen deerant rationes, quæ isti nationi haut nimium fidendũ suadebãt, velut quæ infestissima quæq; animo fovere soleat, quando blandissimos ultus ostentat. Eandem nunc occasionem datam sibi credere oppida mari adsita occupandi, per pestilentiæ atrocitatem milite ac civibus fere exhausta. Dum è suo ingenio alios judicat, haut credere Svecos tantam offensam condonaturos; eoq; haut temere concessuram, ut isti vires reparent, ac mala accepta cum fœnore remetiantur. Czarem Svecos sibi formidandos magis hostes, quam Polonos habere: eoq; male cum Polonis in Svecos, quam cum hisce in Polonos jungi. Sed nec dum Danus atq; Curlandus stimulos adversus Svecos subdere cessabant. Desiderium pacis in speciem sumtum, ut querelis suorum satisfacerent, quibus se datis facile esse dicere; per Svecos stetisse, quo minus pax coaluerit. Suspectum quoq; esse, quod majores machinæ nondum Kakenhusa abductæ fuerint, & captivi equuleo subjecti sint, ut conditio castelli Dunemundani exploraretur. Inter ambigua ista hic annus incassum elabebatur, donec sequenti pax Danica Moscis quoq; cum Svecis amplius bellandi cupidinem eximeret. 1657.

Augdo.

19. Oct.

Berner.

§. 52.

1657. Armis in Moscos acta. §. 52. Inter hæc subinde bellicarum quid actionum exercebatur, etsi modico ad summam rerum momento. Sub initium anni jussu Magni Gardii apud Waschnarvam equites, dimachæque Svecici contrahebantur, è quibus caterva trecentorum equitum Adercasio & Glasnapio ducibus apud Axelam in mille ducentos Moscos incidens, impetu eos in fugam conjecit, aliquot centuriis cæsis, duobus signis ereptis. Ea strages peditibus præcipue incubuerat, quod equites Mosci statim fugam arripuissent. Et quia tractatus cum Moscis lente procedebant, Gardius expedire judicabat, junctis cum Gustavo Hornio copiis in Moscoviæ fines irruptionem facere, quamdiu flumina paludesque glacie obductæ transitum ubique darent; quo præda suos reficeret, & ex hostico sustentaret; simul belli malis amorem pacis apud istos excitaret. Ac jam Erici Krusii summi excubiarum præfecti catervæ Moscoviæ fines irruperant, vicosque aliquot inflammaverant. Sed & Tollius tribunus ex improviso valida cum caterva Lithuaniam irruperat, apud Creutzbergam retro Moscorum præsidia flumine Duna superato, ubi nemo Svecorum adventum suspicabatur; ac in Vilcomiriensi districtu magnam populationem fecerat, oppidis Rakiscio, Uspola & Obola vastatis, multis Nobilibus captis, terroremque late circumfuderat. Idemque in reditu aliquot cohortes Moscorum Kakenhusam tendentes profligaverat magna parte cæsa. Emiserat inde Nassokinus Kakenhusa tres equitum, octo peditum cohortes, ut Svecos intra hospitia improviso opprimerent. Sed hi istorum adventu mature cognito contractis turmis repente Moscos invasere, pulsosque Kakenhusam refugere coëgerunt, ducentis quinquaginta cæsis, duobus signis ereptis. Inde ipse Gardius Petzuram versus impressionem intra Russicos fines faciebat, centum amplius vicis eo tractu in cineres datis, ac duodecim hostium turmis fusis, quæ in finibus ipsis occurrebant, è quibus quinque vexillis ipse potitus est, suorum militum non nisi duodecim desideratis. Quia excursione facta ad Embeccam fluvium stationem cupiebat, inde Adzelam aggressurus, quæ Moscis communicationem inter Dorpatum & Kakenhusam præstabat. Ea tamen hiberna expeditio Regi displicebat, quod Gardius copiis contractis, dum post dubitabundus Lithuaniam an Russiam peteret, subsistit, Regis ditionem exedisset, simul copias non parum afflixisset, dum eas tamdiu uno in loco continet, inter istas moras glacie soluta, quæ accessum in hostica deinceps intercludebat. Cæterum emissæ à Gardio Catervæ quantum possent Moscos carpebant, quarum una sub machinarum jactu ad Kakenhusam centum quadraginta equos abripiebat, cæsis triginta Moscis, viginti captis. Bistramus quoque tribunus apud Dorpatum aliquot navigia commeatu onusta incenderat, occisis qui comitabantur. In Ingria quoque subtribunus Reckius centum equitibus, quinquaginta dimachis non amplius stipatus sedecim Moscorum centurias profligaverat, multis cæsis, unoque signo erepto. Inter hæc Svecorum copiæ, quæ sedecim equitum centuriis, quingentis sexaginta dimachis constabant, Adzelam obsederant sub Friderico Lewio. Quas inter moras & Moscos castello, cui Caster vocabulum, ad Embeckam fluentum, qua id lacui Peipis infunditur, expulerant terrore magis quam vi, dum omnia assultui dando parata ostentantur. Ad istos porro Adzelæ obsidio dimovendos, simul ut quod restabat Livoniæ popularetur, Scheremetosius decem Moscorum millia inter Plescoviam & Petzuram contraxerat. De quorum adventu cum Lewius cognovisset, omissa Adzela apud Walcam oppidulum hostem instructis Ordinibus expectabat. Quo ingruente atrox prælium commissum est, cujus initio Tollii tribuni legio repellitur, sed Glasnapii, Ponti Gardii, & Christiernii Hornii legionibus succurrentibus, hostis strenue licet aliquandiu resistens in fugam conjicitur, magna cumprimis cæde ad viæ angustias edita, qua fugientibus transeundum erat. Cæsorum mille quingenti numerabantur, præter eos, qui ab agrestibus per sylvas trucidati sunt. Triginta duo signa erepta. Ipse Moscorum Dux Scheremetosius, aliique primorum graduum duces cecidere. Svecorum paucissimi sunt desiderati. Inde ab obsidium Adzelæ reditum

Marginalia (left): 1657. Armis in Moscos acta. — Waschnarve. — Adercas. Glasnap. Axel. — Febr. — Kruus. — Tolle. — Creutzberg — Rakiski. Uspole. — Mart. — 28 Mart. Petzur. — Embeck. Adzel.

Marginalia (right): 1657. 6. April. — Bistram. — Reck. 18 Jul. — Lewie. — Scheremetof. — Walca. — Aug.

1657. reditum fuit, quod tamen demum Lewius deseruit, falso rumore inductus, velut hostis majores prioribus copias apud Petzuram contraheret nuperæ cladi ulciscendæ. Dorpato inde Gardius copiis admotis deditionem imperabat. Sed cum Mosci ad isti succurrendum accederent, iterum discedebat, his paulisper insequentibus, mox tamen intra fines suos regressis. *Wittenstein.* Gardius inde castra Wittensteinam transferebat, Narvam progressurus, ut cum Gustavo Hornio se conjungeret. Sed enixis precibus instabant Livoni, ne provinciam copiis nudatam hostibus prædæ exponeret. Igitur ipse plerasque copias sub *Pip.* Friderico Lewio apud Pipam relinquebat tegendæ Livoniæ. Ipse cum paucis Narvam excurrit inspiciundis munitionibus, simul tentaturus, num ibi incursione facta hostis distrahi posset. Interim in Livonia *Wenden.* apud Wendam turmæ Kakenhusensium irruptionem tentaverant. Sed *Armfeld.* primo agmine à nostratibus sub Armfeldio vigilum præfecto pulso, triginta cæsis, reliqui retrocedebant. Supplicaverant alias Mosci impense Czari ut hoc anno expeditione in Livoniam supersederet, quo à belli oneribus respirarent provinciæ, & quia in diversa parte Tartari intra Moscoviæ fines irruperant. Sed Dani acriter instabant, ut invasio in Livoniam repeteretur, ostentata Riga velut facili negotio expugnanda, ubi præsidiariorum numeros immanis pestilentia valde imminuerat. Difficiles tamen domi res, & vacillantia consilia efficiebant, ut Mosci omissa insigni expeditione excursionibus tantum Svecos carpere instituerent. *Margenburg.* Inter alia apud Margenburgum quingenti Mosci pecora abigere conabantur, postquam Dorpato subvenissent. Sed Sveci re cognita in insidias compositi istos circa pecora compellenda satagentes invadunt, cæsis ducentis, tribus vexillis ereptis. Isti tamen qua pertigerant, omnia misere vastaverant. Adercasius quoque Moscos, qui apud Erlam se muniverant, extra munitiones pertractos mutabat, centum amplius occisis. Mox tamen Czar à Nassokino persuasus ingentem iterum exercitum Livoniæ infundere parabat, triginta mi-*Druina.* litum millibus apud Druinam contractis. Sed cum præcursorum catervæ Kakenhusam pervenissent, ac regionem à pestilentia misero vastatam conspexissent, territi retrovertebant, quod isti genti id malum valde formidetur. *Sept.* Ast Gardius Marvam delatus apud Waschnarvam, ubi flumen ponte stratum erat, anteposito castello, in hostilem terram irrumpere decrevit Augdoam versus, commodo ad idusque oppidum itinere, quo ex loco totus districtus Sommersensis, Naugardiensis, & Plescoviensis in prædam patet; quo & Fridericum Lewium cum omnibus copiis evocaverat, paucis relictis ad Dorpatensium excursiones inhibendas. Præcipua ratio fuerat, ut copias ex hostico aleret, penumque inde strueret, quo Regia provincia sublevaretur; si valentior hostis ingrueret, omnia flammis evastaturus. Ita Moscoviæ fines intrat octodecim equitum, duodecim dimacharum centuriis instructus nullo peditatu, & sub Augdoam usque accessit. Qui in oppido erant per astutiam metum simulabant, ac tractatui super deditione paratos se ostendebant. Unde Sveci securius agere volut nullo ab hoste periculo. Sed triduo elapso Moscorum copiæ Plescovia evocatæ primo mane improviso ingruebant, ac jam in conspectum Svecorum accesserant, viribus longè potiores. Unde cum nulla hisce salutis via nisi celeri in receptu foret, agmen repente retro vertitur, Moscis semper imminentibus, & cum postremo agmine velitantibus, quoad pons ad Waschnarvam attingeretur. Eo ponte dejecto Sveci Narvam properarunt, copiis haut modice inani expeditione afflictis. Qui damnum elevabant, è Moscis quadringentos, Svecorum non nisi centum quinquaginta cecidisse ferebant. Ipsi Mosci septem millium numero duobus intra Waschnarvam milliaribus superato fluvio in Wirriam irrumpebant, quam ferro flammisque populabantur. Inde tres parochiæ in Alentakia vastabantur. Tum lento itinere Narvam usq; procedebant, cujus suburbia urebantur, incolis Moscicæ nationis omnia hosti subsidia ferentibus, qui & deinde cum hoc abibant. Infra Narvam Mosci superato flumine in Ingriam pergebant, quæ superioris anni vastationi superfuerant urentes; ac ita ingenti populatione fa-

1657. ne facta intra suos fines regressi sunt, acri ultione ob Svecorum irruptionem sumta. Per reliquas quoque provincias Moscoviæ contiguas pauca eo anno gesta sunt memoratu digna, nisi quod Julio mense Narva exiens caterva centum quinquaginta equitum apud Jamam sedecim Moscorum centurias in provinciam irruptionem meditantes in fugam compulit, centum amplius occisis. Cæterum istis oris sat habebatur hostem utcunque propulsasse, quod misera admodum esset ejus provinciæ facies ob pestilentiam, quæ Revaliæ cumprimis magnam stragem dederat, civibus æque ac militi infesta. Gustavus Hornius in Ingria agebat paucioribus copiis succinctus, quam ut in Moscoviam irrumpere posset, quod Mosci omnes aditus validis catervis custodirent, ac quo minus hinc inde incursiones facerent, tam modica manu prohiberi haut possent. Iidem quoque Kexholmensem districtum impetebant, quo dum Hornius adproperaret iisdem repellendis, jam Ericus Krusius eos abegerat, modico duntaxat damno illato, quod sub propinquum se castellum reciperent, unde noctu in tuta se subducebant. Immissæ tergis fugientium catervæ aliquos tardius molientes conciderunt. In Cajania denique conglobati provinciales trecentos, qui irruperant, Moscos occiderunt.

Revel.

Lithuani in Livoniam irrumpunt. §. 53. Quasi dira lues, Moscorumque immanitas evastandæ Livoniæ haut sufficeret, jam tertium quoque malum accedebant Lithuani, qui Duce Gosievio post neutralitatem à Brandenburgico acceptatam relicta Borussia in Livoniam vertebant, dum in diversa parte Gardius agitat. Spes isti fuerat, castellum Cobronianum trans Dunam situm subito impetu opprimendi; tum ingenti se favore à provincialibus excipiendum. Sed eo conatu fallente Duna superato inter Rigam & Kakenhusam considebat eminus includendæ Rigæ; cui fini & castellum ad Kerchholmiam instaurabatur. Ac initio captandæ benevolentiæ ab agrestibus injuriæ prohibebantur. Ad Cobronianum castellum circumsidendum sexcenti relicti fuerant. Ad eos disjiciendos Helmfeldius Alfendelium subtribunum misit, qui Lithuanos utut munitionum nonnihil sibi circumposuissent, invadebat, & post modicam pugnam oppressos cædebat, ut vix viginti evaderent. Potiebantur Sveci istorum sarcinis, quinque vexillis, uno centurione, duobus vicariis, & sexaginta gregariis captivis, reliqui trucidati sunt. Inde hostis interiora provinciæ petere, ac Ronneburgum atque Wolmariam occupare, tenuia oppida, sed quibus tamen communicatio interrumpebatur. Ista nullo negotio in potestatem redigebantur, quod præsidiarios contagiosa lues absumsisset. Ac majus operæ pretium videbatur facturus, si grandiora audendi animus fuisset. Sanè Revalia adeo viris exhausta erat, ut vix superessent, qui portas clauderent. Quod malum & totam provinciam ita afflixerat, ut pecora sine custode vagarentur, seges in campo periret nemine metente, domus insepultorum cadaveribus fœterent. Ac jam manum equitum superstitem antea sat tenuem lues invadebat, quæ hactenus sub dio ab ea immunis egerat. Agrestes qui supererant fere in hostium partes transire. Quin & conductitius miles, ubi occasio dabatur, catervatim deserere. Lithuanos duo millia Moscorum affectabantur, qui omnia flammis involvebant, cum isti per humanitatis simulationem animis adreperent. Rigenses quoque, & Nobiles animis fere concidere; pecuniæ nihil, parum militis, miseriæ affatim. Ægre tamen hanc irruptionem ferebat Nassokinus, qui & Gosievio denuntiabat: quia Czar prior Livoniam tantis sumtibus erogatis invaserit, se non concessurum ab isto oppida occupari; hoc regerente; Poloniæ antiquius jus ad hanc provinciam esse. Nec eo secius versus Dunam retrocedebat, ne à Moscis ex improviso opprimeretur. Cæterum malignis heic gaudebant successibus Lithuani, hinc inde vapulantes. Pernaviam usque progressi cum assultum tentare ausi forent, non modica cum strage repulsi sunt. Non procul Riga Tollius tribunus quinquaginta securius agentes oppressit. Huc quippe tota demum vi vertebant, urbem fame se ad deditionem compulsuros sperantes, cum & insuper pestilentia florem virorum consumsisset. Istos tamen subinde ex urbe erumpentes catervæ pulsabant; quarum una in Novo Molendino sexaginta occidebat, vicario

Octob. *29. Octob.* *Alfendeel.* *Ronneburg* *Wolmar.* *Pernau.* *5. Dec.* 1657.

1657. 8. Dec. cario cohortis & tredecim gregariis captis. Alfendelius quoque, & Rosa centum quinquaginta equitibus stipati ad Aam fluvium quinque hostium turmas, quæ ibi consederant, invaserunt; è quibus quatuor turmæ penitus concisæ, quinta per fugam salutem quæsivit. Postulabat inde Gosievius, ut Helmfeldius ad ipsum prodiret cum duobus Consulibus, & aliquot civibus. Sed Helmfeldius unum & alterum è præfectis militaribus emittebat; apud quos iste nomine Joannis Casimiri Regis deditionem civitati imperabat, conservationem Privilegiorum oppidanis spondens, tergiversantibus extrema interminatus. Cui responsum: Svecos haut ita perfidum hominum genus esse, uti Lithuanos. Et ut talibus postulatis deinceps supersederetur, Helmfeldius statim tubas displodi jubebat, si quis tubicen aut tympanotriba ab hoste urbi propinquaret. Ita ad finem usque anni iste incassum Rigæ adsidebat.

Aa. *9. Dec.* *Helmfeld.*

Cum Curlandiæ Duce acta.

§. 54. Inter hæc Curlandiæ Ducis à Svecis aversio indies eo magis pellucebat, quo minus spei huic de horum in Polonia rebus supererat. Frequentes ipsi ad Nassokinum missitationes, ac crebra cum Danicis præfectis, qui militem ibi conducebant, commercia. Per istum subinde infaustæ relationes de rebus Svecicis vulgabantur, queis allatis ipse sibi temperare non poterat, quin gaudium suum palam expromeret. Ei in rectam viam reducendo Gardius aliquoties expetitum colloquium, cum non amplius à Duce citra manifestam offensam declinari posset, demum in insula Dunæ fluminis suscipit; quo multa de affectu Regis in ipsum testabatur, ad paria referenda eundem hortatus, Regem pronum esse ad concedenda ipsi omnia emolumenta, quæ olim tractatu Lubecensi obtinere optaverit. Animum ad priora tempora reflecteret; quantopere Polonos semper metuere necessum habuerit; adversus quos præsidium ipsi apud Svecos quærendum fuerit; quo etiam ante sesquiannum adversus Moscos fruitus sit, qui tunc ejusdem ditioni solius Sveciæ respectu pepercerint. Ostendebatur exemplum Electoris Brandenburgici, & quid iste è re sua judicaverit: ac uti res Evangelicorum in Polonia Svecicis armis utique fulciendæ sint. Ipsum quoque Ducem Polonorum machinationes proprios apud Ministros quotidie sentire. Igitur tandem aliquando solidi quid consilii capesseret, quamdiu arma Svecica adhuc subsistunt. Equidem Regem satis nosse difficultates & respectus, qui retrahere ipsum queant ab armis in Polonos protinus arripiendis. Eoque in ipsius judicio relinquere, qua ratione commodissimè possit ac velit in causam descendere. Ac si arma sociare nequeat saltem tecte Svecicas res fulciat, ac pecunia sublevet, ac cumprimis tractatus cum Mosco promoveat. Tum naves octo Regi concedat, super quibus cum ipso transacturus sit. Spem inde faciebat Præsulatus Piltensis, & aliarum fortasse ditionum, si revera operæ quid navare velit. Tum ad querelas devolutus ostendebat, ubi hactenus ab ipso acta Regi non modicam suspicionum causam dederint, ipsiusque nobiscum communicatio nunquam plenè sincera, ac fiduciæ firmandæ idonea fuerit. Quotidie inspicienda nobis fuisse hostium nostrorum in ipsius aula secreta commercia, de quibus aliqui mira referant, quæ Rex tamen falsa esse malit. Præterea hostes ipsius neutralitate in magnum rei Svecicæ damnum frui; per ipsius portus armis paratuque bellico potiri; cujus aliunde facultas non fuerit; simul Danos per ipsius provinciam militem scribere; ac relationibus Mitavia diditis hosti animum addi, nostrarumque rerum conditionem prodi. Ipso interveniente literas inter Moscum, Danumque commeare non sine gravi Regis suspicione. Ne nunc memoretur, quantum præjudicii commerciis per ipsum inferatur. Quibus omnibus facile medicina fieri queat, si bona fide amicum agere, ac seriò manum negotio admovere velit. Ad quæ Dux post ampla honoris verba Regi „gratias agere quòd „sibi liceat extra consortia belli remo-„to degere, quòd præsentissimum sibi „remedium adversus potentiam Mo-„sci, ac Lithuanorum rabiem fuerit, „citra dubium omnibus fortunis e-„volvendo, si præterito autumno Re-„gi se fiduciario vinculo innexuisset.

Pilten.

A Rege

1657. „A Rege oblata quod ſpectet, inficias „ire haut poſſe, à Cæſare ſeſſionem ſe „ſuffragiumque in Imperio conſenſu „Poloni obtinuiſſe, ac ampliori jure in „ordinem ſuum equeſtrem potiri poſ- „ſe, abolitis quoque provocationibus „ad aulam Polonicam, quæ multum „moleſtiæ, nec minus ſumtuum ſibi „dent. Nec abnuere optandam ſibi „ſummi Imperii dignationem etſi non „citra conjunctionem cum aliquo Re- „gno, cujus protectione frui queat. „Cæterum fortunæ ſuæ incrementa „ſibi quærere haut integrum violata „fide Polonis jurata. Ad quæ Gardius; meminerit, quantæ injuriæ ipſi ſæpi- us à Polonis fuerint devorandæ; ac metuendum haut immeritò, ne ali- quando ab iſtis ſua ditione planè exua- tur. Id quod Dux agnoſcebat; ſed in „futurum majorem ſecuritatem ſpe- „rare. Ac utut graviſſimæ rationes „ſint, per quas huc deſcendere poſſit, „obſtare tamen ſibi regionem aper- „tam, quæ ſtatim ab hoſte vaſtari que- „at, nullo lacu aut flumine Lithuanis „diviſa, & terris Moſco recens partis. „Nec fiduciam ſe in ſubjectis collocare „poſſe, ubi contra Polonos res agen- „da ſit. Quin deſtinata ſua à Nobili- „tate odioſis ſermonibus, ac ſuſpicio- „nibus differri non ſine minarum ja- „ctatione. Tum Ordines fere divi- „ſum cum ipſo imperium habere, à „quibus & miniſtri omnes velut in- „digenæ magis quàm ab ipſo depen- „deant. Ita facultatem ſibi haut fo- „re juſtas vires comparandi, ſed tan- „tùm irrito conatu animi ſenſa pro- „diturum, exitiumque ſibi accerſitu- „rum nullo Regis fructu. Denique „vires ſibi valde tenues. Electori fa- „cile fuiſſe fortunam tentare, cui plu- „res ditiones Principis dignationi ſu- „ſtinendæ idoneæ ſint. Nobiles ſuos „antea nullo modo ferre voluiſſe à ſe „arma parari, quamdiu perſuaſum iis „fuerit, iſta contra Polonos pro Sve- „cis adhibenda. Sed nunc eadem ul- „tro urgere; quòd ſpes ſit ſe cum Mo- „ſcis, & Lithuanis adverſus Sveciam „pugnaturos. Id quod nunc ipſe „concedere nolit evitandæ Svecorum „offenſæ, aut ne iſti fortè armis ad- „verſus ipſum utantur, ac ditione „ejiciant, uti Parenti ſuo fecerint, „qui in exilio mortuus ſit. Quin „Nobiles Curlandos maluiſſe à Lithua- „nis & Moſcis evaſtari, quàm ut ali- „quid armis adverſus Poloniam ten- „taſſe videri vellent. Igitur ſperare, „ac orare, ne Rex in ſiniſtram par- „tem capiat, à ſe conſilia tutiora fo- „veri, ac conſervationem ſui quies- „cendo quæri. Nam quo minus ſe „cum Rege conjungat non volunta- „tem ſibi, ſed vires deeſſe, & quòd „conatus ſui in herba opprimi que- „ant. Denique tot hoſtibus, tamque „validis in Regem ſurgentibus metum „tum eſſe, ut is in Polonia ſubſiſtere „queat. Cùm inter alia Gardius jace- ret, ſe cum copiis ſuis in vicinia ipſi adfuturum, ut provinciales vi in or- dinem redigere poſſit; Dux innuebat; aliud quod ipſe ageret in Livonia ori- turum, de vaſta Moſci potentia ſini- ſtrè Svecis ominatus. Ad extremum tamen fidam ſe Regi operam navatu- rum pollicebatur, pro re nata opis quid laturus; ſed in præſens faculta- tes ſuas valde exhauſtas eſſe. Tum literarum commercia candidè nobi- ſcum exerciturum, ac moniturum, quæ noſtræ ſcire interſit. Denique ſuper tractatibus cum Moſco pro vi- rili ſe connixurum; ac nuper ab iſto literas accepiſſe, quibus is deſide- rium ſuum in pacem ſignificarit, (quas tamen hactenus ſuppreſſerat.) De navibus abnuebat, ne Dano ſu- ſpicionem injiceret. Sed ſi Regi cum ſolis Belgis lis oriatur, fideliter ſe ip- ſi operam ſociaturum, velut à qui- bus atrocibus nimium injuriis ſit la- ceſſitus. Cæterum ſvadere Regi, ut paci cum Polonis animum adplicet, ad quam promovendam ipſe quoque incubiturus ſit; ac ſperato facilio- res fore eos tractatus, ubi ſeriò utrin- que ſuſcipiantur. Inter quæ dixerat Gardius, eos à Rege concludi non poſſe, ni Boruſſia ipſi relinquatur. Quod dictum Regi valde diſplicebat, cui ſummam rerum ſuarum à Boruſ- ſia ſuspendere haut ſedebat; ac in- congruum videbatur, de conditio- nibus jam tangere, cùm ſuper præ- liminaribus nondum conveniſſet. De objectis quoque diligenter ſe pur- gabat Dux: nil ſe in fraudem Regis feciſſe, ac literarum commercia pro- priæ conſervationis gratia ali. Ita tunc amica ſpecie diſceſſum. Nec eo ſecius Curlandus ne tractatus cum Moſcis procederent, clam impedie- bat, quibus promovendis aliàs mul- tum conferre poterat; Quod è re ſua duce-

1657. duceret hoſtilia cum Moſcis manere, ne Carolus Guſtavus Poloniæ res è voto ſuo componere poſſet.

Super bello Danico conſultatio.

§. 55. Perduxit jam nos ſeries rerum, ad bellum Danicum, quod uti intentatum fuit ad Regem extrema ruina involvendum; ita Numinis favore eò vertit, ut & is honeſto modo Polonici ſe belli moleſtia explicare poſſet, ac ſolidum laboris ſui fructum caperet. Id cùm parari dudum Regi conſtaret, ſuperiore anno ad ſenatum retulerat: cùm Danus validas copias ſine dubio in Sveciam colligat, num prior iſte invadendus, an verò primus ictus excipiendus ſit? Sanè de infeſto Daniæ Regis animo indicium faciebat non ſolùm adparatus armorum, ſed & quia cum Belgis obtentu ſervandorum in mari Baltico commerciorum conſilia Regi adverſa cudebat; tum Senatûs Daniæ literæ ad Senatum Sveciæ nuper ſcriptæ altius penetrantes paulo minus quàm belli denuntiationem habebant. Iniverat quoque nuper Danus conventionem cum Belgis ſuper defenſione urbis Gedanenſis cujus vi iſte novem naves claſſi Belgicæ ad eam urbem naviganti conjunxerat. Nec fauſti quid Sveciæ portendebant Legationes inter Moſcos, Danoſque hinc inde miſſæ. Inprimis Dano animos addebat occaſio, quòd Moſcus Livoniam & Ingriam irrupiſſet, ſimul fama eſſet, Leopoldum Wilhelmum velut Magiſtrum Ordinis Teutonici in Boruſſiam actionem intendere, ad quem ſcopum copiæ Cæſaris in Sileſiæ finibus conſiſtentes collineare dicebantur, progreſſibus Regis in Polonia metam fixuræ. Unde in proclivi ſibi rebantur Dani amiſſas quondam terras non ſine fœnore recuperare. Ita rationis quidem fuerat in tempore Danorum conatus occupare, priusquam plenè diſpoſiti forent, modò ſat virium eſſet cum probabili ſucceſſus ſpe periculoſæ pleno aleæ operi tam iniquis temporibus exequendo. Enimverò jam Rex moleſtiſſimo bello, aliisque difficultatibus involutus erat; tum ingens pecuniæ juxta militisque penuria premebat cœpto bello urgendo. Ac anceps, quin exitiale erat eodem tempore cum tam potentibus hoſtibus diverſo loco decertare: eoque honeſta licet belli cauſa optati exitus malignam ſpem præbebat. Equidem Regem valere prudentia, animique magnitudine Heroë digna, cujus victricia arma omnibus vicinis formidentur: iſta tamen magnis deſtinatis non ſufficere, ni aliis rei gerendæ adminiculis fulciantur, milite, pecunia, paratu bellico, validis ac tutis fœderibus, amicis, auxiliaribus, quorum omnium inſuperabilis defectus in præſens Sveciam urgeat. Scaniam inſuper, Bleckingiam, & Norvegiam longè validioribus munitionibus firmari, quàm Sveciam, quæ ex omni parte Danis è facili acceſſum præbeat, nunc quoque exercitato milite penitus exhauſtam. Ac quæ in limine poſita ſint loca, validæ oppugnationi ſuſtinendæ haut eſſe idonea. Nec in Belgis quid fiduciæ collocari poſſe, fœdere licet jam utcunque renovato, qui ipſi nondum certam conſiliorum rationem iniſſe videantur. Nam dum tantopere circa æqualitatem vectigalium cum civibus Svecicis contendunt, quam à Rege concedi non poſſe ſatis intelligunt; magis videri cum Dano adverſus Sveciam ſocietatem inituros, ipſa injuriarum memoria ad plures inferendas ſolicitante; & quia non poſſunt non odiſſe quam tantopere læſerunt. Sanè iſtos nuper legationem in Moſcoviam decreviſſe, Czari ſtimulando ad Revaliam & Rigam occupandam, ſuo quoque auxilio promiſſo, niſi Rex ad eorum libidinem componere ſe velit. Quod ſi igitur Belgæ rationes ſuas à Dano, Moſcoque disjungere nequeant, vix terra marique Dano parem Sveciam futuram; qui ſi claſſem ſuam huic jungerint, facile communicationem cum provinciis transmarinis intercipi poſſe. Igitur ſatius videri hoſtilia, quoad licet, adverſus Danum inhibere, ac velut minus è duobus malum expectare, quoad Danus ipſe erumpat: interim arma, quantum datur, paranda, ut hoſtis ubi ingruat acriter repelli queat. Tum operam dandam, ut plenè cum Belgis tranſigi poſſit. Nam his Dano disjunctis haut facile eidem libidinem ſubituram aliquid in Sveciam tentandi. Interea faciem rerum mutari poſſe, pace cum Polonis facta, aut Moſco vapulante, ut Danus gaviſurus ſit, ſi ipſe non invadatur. Expedire autem, ut tractatus cum Dano continuentur ſaltem ad extrahendum tempus, ut ſi is utique in trans-

1657. in transversum abire velit, omnia bello commodius possint parari. Ita quidem Senatus censebat. Contra Benedictus Skyttius per literas ingerebat, ut Rex Dani conatus anteverteret. Id quippe justè fieri posse, quòd Danus contra pacta, ac toties repetitas testationes extraneæ classi bellicæ in mare Balticum accessum dederit firmandis Sveciæ hostibus, suasque isti naves adjunxerit. Etsi id inter causas belli publicè promulgandas referri haut sit opus, quòd ea res Belgas quoque tangat, quorum secius in Sveciam facta dissimulanda sint, operaque danda, ut quocunque modo à Dano abstrahantur. Scripsisse præterea Senatum Daniæ asperas literas, clarigationis vim habentes etiam nostro exemplo, cùm ante novissimum bellum pariter ad Senatum Daniæ scriptum sit sensu adhuc modestiore. Tum Regis procuratorium Durellio datum ab ipsis rejectum, quod tamen in conservatione pactorum inter utrumque Regnum initorum fundatum fuerit: id quod indicio sit, Danos pacta conventa haut diutius servaturos, quàm occasionem nacti sint Sveciam invadendi, cum pluribus hostibus luctantem, quos ipsi excitarunt. Sanè constare, ab iisdem Moscos in arma solicitatos; Belgas, ne fœdus Elbingense ratum habeant, inhibitos; Polonos missa solenni Legatione à pace nobiscum ineunda retractos. Ac semper Danis morem fuisse, fidem suam temporibus accommodare, ac Svecos impetere pluribus bellis implicitos. Ac nunc spem ipsis esse aliquid terrarum extorquendi à nobis, bello Polonico & Moscico distractis; cùm tamen rationes Sveciæ exigant, quibusvis potius aliquid concedere, quàm Danis, queis ob situm terrarum plurima facultas, nec minor voluntas sit Sveciæ nocendi. Arma denique præter solitum domi & apud exteros parari, quæ non possint alium, quàm Svecum spectare, cùm adversus neminem tam infensos se ostenderint. Unde & ipsam necessitatem id nobis consilii suggerere. Nam si tamdiu desideamus, quoad Danus terra marique se confirmarit, arduum nobis fore vi eidem resistere, multo minus honestos tractatus obtinere; præsertim cùm persvasum ipsi sit, Moscum & Polonum ineunte æstate magna mole rem gesturos, ac ita Regem inter duos exercitus terrestres, ac Danorum classem à Belgis suffultam velut indagine cingendum. Unde bellum juxta, ac pacis tractatus tot simul hostibus ingruentibus Regi difficillimos, contra Dano admodum faventes fore. Sed ne obviam periculo eamus, facultatem defensionis in angustum nobis redactum iri, provinciis limitaneis à Dano plenè jam instructo ita evastandis, ut exiguo deinceps usui nobis futuræ sint. Sed nunc si molientem prævertamus, posse belli sedem in ipsius terras devolvi. Conandum igitur, ut Electori Brandenburgico hæc consilia probentur, eique interim idoneis copiis instructo bellum Polonicum in Borussia propulsandum relinquatur, fide data Regem brevi reversurum antequam Poloni universas Regni vires excire queant. Aut operam dandam, ut interim cum Polonis induciæ fiant obtentu tractatuum pacis promovendorum; ac inde in Holsatiam, hinc in Scaniam cum exercitu irrumpendum. Ut justitia facti tanto plenius orbi probetur, haut parum profuturum, si paulo ante, aut etiam dum iter versus Daniam intenditur, solennis Legatio in Daniam mittatur, postulatura, ut Danus denuo se obstringat ad priora pacta observanda, omissis imposterum novationibus, simul haut necessario, nobisque suspecto armorum adparatu supersedeat, aut idoneè caveat, se eo adversus nos haut usurum. Cui vicissim caveri queat, arma nostra in alios vertenda, ac pari pactorum observantia illi respondendum. Prolixos tractatus è re non esse, nisi sub clypeo, quòd per ipsos Danus occasionem nanciscatur nostra arma eludendi, seque bello acrius sumendo præparandi. Hoc modo Dani consilia subverti, tantumque terrorem eidem incuti posse, ut Regi commodas conditiones offerre haut sit omissurus. Et hoc modo evitari posse, ne cum Dano ad arma perveniatur. Ita Gustavum Adolfum, quando omnia ad trajectum in Borussiam parata erant, Gabrielem Oxenstiernam Hafniam misisse, Regi Christiano IV. certas conditiones ad subscribendum oblaturum, paucis diebus ad deliberandum concessis; cui Decretum fuerit, Danum tergiversantem 1657.

1657. citra moram impetere. Qua constantia Danus fremebundus licet ad subscriptionem compulsus sit.

Rex priorem ictum à Dano excipere mavult. §. 56. Enimverò Regi dubium quidem non erat, quin Danus proximo vere in arma erupturus esset, qui & Henricum Rosenwingium Gedanum miserat, tractatibus inter Svecos & Polonos sufflaminandis. *15 Jan. Rosenwing.* Et quanquam Rex per Durellium nihil omisisset ad conservationem amicitiæ facturum, quantum salva dignitate & jure suo, ac citra prostitutionem fieri poterat; incassum tamen omnia cecidisse, nec rationi locum amplius concedi intelligebat apud animos odio, vindictæ cupidine, ac malevolentia penitus imbutos. Unde initio constituerat Borussiæ defensionem alteri delegare, ac domum se conferre, indigenæ militis opera hostium irruptionem inhibiturus; quod consilium tamen post omissum fuit. *23 Jan.* In eo tamen Senatus sententiæ adstipulabatur, à Dano hactenus in nos patrata magis provenisse è metu nostri, quàm quòd nos invadendi libidine agitaretur. Nec tamen huic opinioni nimium fidendum, sed defensionem sedulò adparandam, prout negotia Daniæ svadere videantur. Cùm verendum sit, ne ob mutationem rerum in uno & altero loco factam simul instigantibus Austriacis ac Beuningio, iste brevi in hostilia flectat. Unde domi nihil dissoluti habendum, ne Danus imparatis ingruere queat. Sed si is quiescat, in ipsum nihil tentandum; quòd deinceps ratio sit habenda fœderis cum Belgis renovati, nec hisce occasio præbenda ad infesta in nos consilia sumenda. *16. Febr.* Abrupta autem à Dano pace Belgis omne prætextum adimi in Svecos quid tentandi, velut qui ex pactis Brœmsebroënsibus evictionem pacis præstare teneantur. Interim Rex aliquot legiones è Borussia Philippi Palatini Sultzbacensis ductu dimittebat, quæ unà cum Wrangelio erumpentes Danos coërcerent. Quod si Danus socerum Regis Fridericum Holsatiæ Ducem invaderet, Wrangelius ipsi copias auxilio submittere jubebatur; id quod tam per pacem Brœmsebroënsem, cui Domus Holsatica inclusa sit, quàm per Westphalicam fas sit. Is quippe cùm à Daniæ Rege petiisset, ut orto bello sibi extra partes agere à molestiis armorum exemto liceret, rejectus fuerat. Inde cùm idem officium suum circa servandam inter ea Regna pacem offerret, ea lex dicta fuit, ut irritis tractatibus, ac ubi Dano ex æquo satisfactum haut fuerit, ipse ad ferenda huic auxilia teneretur. Quod cùm Dux adspernaretur, variis molestiis idem à Danis affici cœperat. Svadebat tamen Carolus Gustavus socero, ne prior in arma erumperet, aut ansam hostilitati præberet. Nam hoc casu se non posse citra violationem pacis militari auxilio ipsi subvenire, sed interpositionem duntaxat suam offerre. De cætero temporibus se accommodaret, illatas à Dano injurias mussitaret, querelasque ad Saxoniæ Inferioris Principes deferret, quo vel adversus Danum auxilia submitterent, aut si id negligerent, Regem quoque deinceps excusatum haberent, si Dani exemplum imitaretur, invidia facti in hunc devoluta velut omnium turbarum autorem. Inprimis munitionibus suis probè prospiceret; simul arma movere omitteret, quoad appropinquante exercitu Svecico locus vindictæ sumendæ panderetur. Nam ita cum duce isto agebat Danus, ut ad ferrum stringendum utique eundem irritare vellet. Interea Regi spes erat pacem cum Mosco coituram, aut Ragozii *12. April.* ope Polonos in ordinem redigendos; simul novi delectus, quos ipse instituerat, absolvebantur. Præterquam quòd consultum haut erat, cum duobus potentibus hostibus implicito novum bellum ordiri; quod si declinari non posset, saltem invidiam ejusdem in Danum devolvi expediebat. Præsertim cùm hinc id quærere appareret, ut, Rege prius in arma erumpente, Belgas ad auxilia sibi ferenda obstringeret velut pacis Brœmsebroënsis sponsores. Id quod & hi optabant, quò prætextum esset huic bello sese immiscendi. Wrangelio autem, qui vehementer in Danos erumpere ardebat ad novos ipsorum delectus dissipandos, Rex respondebat: id sibi consultum haut videri, ne Catholici Principes, ac Luneburgici cum Austriacis hanc occasionem arripiant bello se adversus Sveciam immiscendi, ipsumque hostem Imperii declararent, velut qui Dano in Holsatia impetito pacem Westphalicam violarit. Sed & Anglos, 1657.

1657. & Anglos, aliosque amicos fortè credituros, haut sat causarum sibi fuisse ad bellum inferendum. Sed ubi Danus prior pacem abruperit, arma sua justitiæ favorem universum apud orbem comitaturum, nec malevolis ansam fore destinata sua sinistris suspicionibus exagitandi.

Tractatus cum Dano languent. 17. Jan.

§. 57. Inter hæc Rex, ne quid intentatum relinqueret, quod declinando bello faceret, Durellio injungebat, ut Hafniæ de suo in pacem studio testaretur; tum & amplius procuratorium produceret: idemque apud Ordines Daniæ conventu Ottoniensi exponeret, ad pacem & ipse proficisci jubebatur. *Odensee.* Tum Belgarum Legatis demonstraret, falsum esse, quod Dani persuadere ipsis conati sint, velut Sveci secretum fœdus cum hisce meditati fuerint ad Belgas Mari Baltico excludendos. Nam de armatis duntaxat classibus actum fuisse, non de navibus onerariis. Nec Regem Belgarum inclusionem in id fœdus abnuisse, sed quæstionem duntaxat fuisse de modo includendi: de quo & cùm superiore æstate Owenus Julus ad aulam Regis accedens interrogaretur, super eo nihil se in mandatis habere excusaverat. Enimverò in Dania, omnia parandis terra marique armis perstrepebant; tractatus super fœdere languidè procedebant, quibus & mora proveniebat à novo Durellii procuratorio, de quo ut Senatus Sveciæ sententiam prius, quàm ederetur, cognosceret, Durellium Rex jusserat. Mox & conventus Ottoniensis interveniebat. Ac Dani haut præcipuam armorum suorum causam jactabant, quòd haut crederent, Svecis tractatus cordi esse ob Durellii procuratorium tam arctis limitibus circumscriptum, & quia novum tamdiu expectatum nondum adparebat.

Rationes Danorum pro bello.

§. 58. Cæterum Danicus Senatus in duas erat partes divisus, aliqui pro bello, plures pro pace servanda contendebant: etsi in eo omnes consentirent, arma utique instruenda esse. In eam rem Consilium conceptum fuerat rationibus in utramque partem adductis, quod singulas per provincias disceptari debebat, ut Ordines eo paratiores ad conventum Ottoniensem accederent. Queis bellum arridebat, ostendebant; „Carolum Gustavum bello Polonico, & „Moscico ita viribus exhaustum, ut „recentibus, & vegetis Danorum armis sustinendis in Svecia nec virorum satis sit, nec opum; sed nec aliunde auxilia obtinendi spem affulgere. Cum itaque Svecia jam ad incitas redacta sit, arripiendam esse occasionem nunquam fortè rediturам, recuperandis provinciis proximo bello amissis, Daniæque in eum statum reponendæ, ut ne ex libidine Svecorum pendere necessum habeat, uti postremis undecim annis factum sit. Hisce destinatis exsequendis Daniam præcipuè initi posse rationibus Belgarum, qui Sveciam paululum castigari optent, ne per vectigalia, aut aliis modis facultas sit, istorum commercia in Mari Baltico turbandi aut onerandi. Unde planè Daniam confidere, se omni auxilio à Belgis fruituram, navibus, viris, argento. Flagrare præterea summos & imos in Dania cupidine belli Svecici, qui & ideo magna alacritate pecunias eum in usum sint collaturi. Esse quoque jam conceptam fœderis arctissimi cum Belgis formulam, unde spem nasci pro captu rerum hos quoque ad faciendum Sveco bellum descensuros, aut saltem largiter auxilia subministraturos. Quod si Svecus bello Polonico se extricaverit, circa quod satagere ipsum adpareat, nunquam inulta laturum, quæ hoc bello à Danis patrata sint, quantumvis arctos tractatus ostentet; unde prudentiæ dictamen subigere, prævenire potius, quàm præveniri. Quod si & Dania pro conditione temporum consultum ducat cum Svecis tractatus inire, commodius id futurum sub clypeo; ac eadem opera Hamburgenses posse compelli ad homagium Regi dicendum, quod hactenus abnuerunt. Denique moto à Dania bello non solùm magnam partem militis Svecici allici posse velut labore & inopia fatiscentis; sed & Pomeraniam, Bremensem provinciam, & Hallandiam ad defectionem solicitari, quæ sub jugo Svecico gemant, inter continuas exactiones nullo pacis fructu gustato.

Rationes pro pace.

§. 59. Sed qui bellum dissuadebant, has rationes jactabant: „occasionem „quidem videri speciosam, animosque civium promtos; sed facultatem

1657. „tem deficere tam proficuis Daniæ „destinatis exequendis. Publicas opes „sat modicas, ærarium insuper sex mil„lionum ære alieno oneratum ; ac „præcipuos Coronæ reditus inter „Nobiles divisos feudorum vocabulo „eousque, ut & olim & nunc ab uni„versis militaribus & togatis , ipsius„que aulæ ministris querelæ agitatæ „sint, salario se suo haut potitos. Olim „jam promissas pecunias non bellum „movendum , sed defensionem Re„gni spectare , si opus sit. Unde in „istum casum privatos ægrè ad pro„missa repræsentanda descensuros , „præsertim cum multi supra faculta„tes promiserint jactantia affectus in „Regem. Huc accedere, quòd intra „hos septem annos, ex quo promissa „facta sint, multorum promittentium „cum ipsa vita obligatio quoque ex„piraverit. Ad hoc porrò bellum haut „mediocri adparatu opus esse, quippe „ubi tres exercitus terrestres parandi „sint, in Jutia, Scania, & Norvegia, „& valida insuper classis. His insti„tuendis à capite ad calcem omnia „deficere ; genium Reipublicæ , in„dolem Regis à bello abhorrere ; su„premos belli duces, tribunos, præ„fectos , gregarios nullo bellorum „usu. Classi deesse Thalassiarchum, „& navarchos, milites & socios nava„les bonæ frugis : nec sat machina„rum , classi, exercitibus, & omni„bus munitionibus instruendis. Sed „& æmulationem inter duces me„tuendam. Pactis porrò repugnare, „haut præsciis & consentientibus Bel„gis ita repente bellum suscipere , „eoque minus auxilii Daniæ ab istis „expectandum. Quorum & com„mercia hoc bello in Mari Baltico „haut promoveantur. Ac fortasse „iisdem posse persvaderi, Svecum pa„cta Elbingensia bona fide servatu„rum , quibus sat libertatis ipsorum „commerciis concedatur , & qua fa„cile adquiescere queant. Esse quoque „prius hanc rem disceptandam apud „singulas Belgii fœderati provincias, „ubi facile apud unam & alteram ob„stacula inveniri queant , sic ut Dania „periculo se exponat loco recuperan„darum provinciarum plures amit„tendi. Neque verò Belgas magis „quàm Danos exitum belli Polonici „posse providere , cum novi , & in„expectati casus occurrere queant, „fortè & Gallis Anglisque se moturis. 1657. „Quod si res malè succedant , Da„niam novissimo bello expertam, op„pidanos & agrestes reflante fortuna „sat faciles esse ad alienum imperium „subeundum, Unionem quoque, quam „inter membra unius Reipublicæ da„ri oportebat , sat laxam esse , Rege „ac Nobilibus invicem suspectis ac „suspectantibus , reliquis Ordinibus „Nobilitati infensis. Totam quoque „Daniam, aliquando metu belli à Sve„cia semper imminentis liberari ga„visuram vel imperii mutandi pretio. „Qui ad clavum Reipublicæ sedeant „pacatiore esse ingenio , ipsum Re„gem , Proregem , Cancellarium ; „plerosque Senatores in pacem incli„nare , qua floreant , bello autem „non possint non malè habere. In „aperto quoque esse omnes Evange„licos hoc bellum improbaturos, ejus„que causam haut agnituros sufficien„tem ; ac ab Anglia cumprimis me„tuendum, ne nuperi cum Belgis bel„li offensam ultum eat. Munitiones „insuper Hafniæ, Rendesburgi, Hel„singburgi nondum perfectas , reli„quas ruinosas. Delectus militum „extra Daniam difficiles esse , nisi „quæ fortè manus è desertoribus Sve„cicis corradi queant : domi militis „gregarii juxta ac præfectorum exi„guam copiam , eosque omnes belli „inexpertos. Cum porrò super arctis„simo cum Belgis fœdere jam agitetur, „Daniam videri tutò quiescere posse, „parta per id securitate, nec necessum „habere ad offensionem descendere ; „ad quam nec Belgæ ita facile induci „queant, diversis studiis agitati, & in „factiones divisi. Quo successu etiam „classis Danica tempore belli in ma„re deduci queat , ostendere classem „novissimo bello Anglico instructam, „ac decem naves superiore æstate ar„matas. Ammiralium imprudentem, „ignavumque , ac nullo rerum usu : „milites ab aratro recentes , nautas „fecem plebis vi compulsam , naves „impuras , & hinc inde laceras ; sic „ut omnes ultro agnoscerent , expe„ditionem illam in speciem factam. „In Dania quoque modicam reperiri „pecuniæ vim. Nam omnem fere „apud Nobiles fœneri expositam, qui „illam peregrinationibus suorum fi„liorum , aut emendis domi prædiis „impendant. Illo casu pecunias extra regnum

Copenhagen *Rensburg* *Helsinb[urg]*

1657. „regnum exportari; hoc sortem in „fundo jacere, quæ belli tempore haut „statim in pecuniam verti queat; quin „usuras juxta sortemque periculo ex„poni. In aprico quoque esse, cœ„ptum à Dania bellum in hostico geri „non posse; unde bene an secus ce„dat, certum privatis damnum fore, „dubio in publicum lucro. Caven„dum denique Nobilitati, ne Rex bel„li tempore exercitu succinctus legi„bus solutum invadat Imperium; cùm „præsertim hic Fridericus arctioribus „quàm priores conventionibus sit „circumscriptus, ut dubium non sit, „quin is primam quamque occasio„nem sit accepturus hisce vinculis sese „exuendi; quæ maximè commoda „futura sit, si Dania bello implicita „ipse Imperium in exercitus nancisca„tur.

Concluditur pro bello.

§. 60. Enimverò potior his rationibus erat spes recuperandi amissas quondam provincias, & Svecicam nationem immunitate in freto Oresundico privandi, eamque huc redigendi, ut non amplius Daniæ formidanda foret; ad quod occasio cumprimis idonea videbatur affulgere. Præterquam quòd multa cæcis machinationibus tunc in ista aula miscebantur. Ipsum Regem ad arma ultro stringenda præcipuè animaverant Ulricus Christianus Gyldenlævius turbidi vir ingenii, ac nonnulli è junioribus Senatoribus, qui privata emolumenta isto è bello aucupabantur. Sed Seniores Senatorum lacessi Svecos nolebant, defensionem ex indigena milite suadebant. In eadem sententia pars Nobilium erat, sed quam apertè expromere non audebant metu offensæ Regiæ. Ac Senatus juxta & Nobiles Regem suspectabant: ne ex bello ansam arriperet conventa cum Ordinibus abolendi. Interim Durellius ac Kleistius operosè demonstrabant, nil obstare, quo minus ex vetere procuratorio tractatus agitentur, quoad novum adferatur. Sed surdis narrabatur fabula, quòd sibi persuasissent Dani, Sveciæ Regem, statim atque cum ipsis transegisset, lautis conditionibus cum Polonis decisurum; quas cùm ipsi inviderent, nil nisi tempus extrahere studebant. Sed & in Kleistio mutatio aliqua observabatur, postquam Dani omnibus modis Electorem in suas partes pertrahere nitebantur. Et causabantur Dani, sibi non amplius integrum esse fœdus cum Svecis inire circa dominium & defensionem Maris Baltici ob mutata tempora, quòd guarantia jam inter se & Belgas conclusa, ac strictius cum hisce fœdus sub incude sit. Ac commodiorem de fœdere agendi locum fore post pacem cum Polonis factam; qui Rosenwingio promiserant, se cum Svecis non prius pacem conclusuros, quàm Danis satisfactum sit. Simul Belgici Legati ipsis persuaserant, Elbingense pactum non prius ratihabendum, quàm pax in Polonia confecta sit, aut saltem quousque Rex declaraverit, se Borussia decessurum.

Guldenleu.

Novum procuratorium adfertur.

§. 61. Cæterum quo minus in tractatibus progredi vellent Dani, procuratorium haut sat ampla forma adornatum prætexebatur. Unde Regi placuerat aliud ad Danorum mentem formatum transmittere, ut tamen Senatum prius consuleret Durellius, utrum id Danis foret exhibendum. Qui negotio perpenso censebat, id utique edendum, quòd nullum in eo Regis præjudicium versetur. Ac si Danus deinceps in arma erumpat, plus favoris nostræ causæ conciliatum iri velut omni pacificè transigendi ratione à Dano repudiata. Contra Regem toti orbi causam suam adprobaturum, velut qui nihil conservandæ amicitiæ omiserit. Sed & supprimi non amplius id commodè posse, quòd Dani jam intellexerint, novo procuratorio Durellium instructum, Kleistio profitente, ei facultatem esse tractatum præsentibus temporibus adaptandi. Unde si id edere tergiversetur, accusatum iri, velut studio negotium abrumpere instituat. Quin si Ordines Sveciæ intelligant, Senatum editionem procuratorii dissuasisse, culpam belli deinceps orituri in hunc redundaturam. Electori quoque displiciturum, si negotium heic adhærescat, cùm isto interveniente in tractatus consensum sit. Quod si autem negotiatio ob enorme & à ratione abhorrens postulatum abrumpenda sit, eum in culpa futurum, qui istud proposuerit. Igitur omnes decernebant procuratorium edendum, nisi novus, qui id inhibeat, casus emergat, aut à Rege interdictum interim veniat. Sed qui id utique exhiberi volebat, ut tamen Durellio strictè injungeret, ne

Ss hilum

1657. hilum quidem à Brœmſebroënſibus pactis diſcederet, ſed illa immotum fundamentum totius negotiationis haberet: ac ſi Dani quid jactare inciperent paci iſti adverſum; ſtatim offenſam oſtenderet, & liquidam declarationem exigeret, num ſeriò iſta moveant. Sic igitur novum procuratorium promit Durellius, ac per Kleiſtium Danis denuntiat; etſi non perſpiciat, quare ipſi ad prius procuratorium tractatus continuare nequeant; Regem tamen Sveciæ in eorum poſtulatum conſenſiſſe, ut eo clarius ſerium ipſius ſtudium ei negotio perficiundo perſpicere queant. Ita ad commutationem procuratoriorum proceditur. Congreſſu mox inſtituto Gerſtorfius è Durellio ſciſcitabatur, num commercia in priſtinam libertatem iterum reſtitui poſſint, quæ nunc oppreſſa jaceant; ac num iſthoc tractatu caveri queat, in aperto mari vectigalia haut exactum iri, uti hactenus factum ſit. Ad quæ Durellius: optandum eſſe iſta ſuo loco reſervari, nec ſe aſſequi, quid iſtæ quæſtiones in receſſu habeant. Noſſe tamen Regi ſuo cordi eſſe commerciorum libertatem tueri, nec eidem propoſitum aperto in mari vectigal exigere. Sed Dani frigidè id negotium agere, tempus extrahere, quoad bello parati forent. Armorum hæc ratio jactabatur, quòd tota Europa bellis perſtrepente ſibi inermibus deſidere haut liceat; ac ſi ad pacem res deducatur, Svecos conductitio ipſorum milite potiri poſſe. Ac jam ſpe Hallandiam, ac Bremenſem provinciam devoraverant, offenſæ Svecorum ſecuri, quos huc redactos putabant, ut impunè contemni poſſent. Interim venerat tempus conventui Ottoniam deſtinatum; ad quem num ſibi quoque proficiſcendum ſit cùm Durellius ſciſcitaretur, primò reſponſum; id in ipſius arbitrio poſitum. Nil tamen circa tractatus ibi ſuſcipi poſſe, ac delegatos brevi iterum Hafniæ adfore. Satis tamen conſtabat, ipſos nolle Durellium & Kleiſtium Ottoniam proficiſci, etſi Belgarum Legati eſſent invitati, hoſpitio quoque parato. Cùm igitur Durellius inſtaret, ut & ſibi eodem liceret accedere, Rex omnibus exterorum Miniſtris, ne eum conventum adirent, denuntiabat. Idem per Kleiſtium è Durellio ſciſcitabatur, num Sveci Hallandiam ſint reddituri? Id quod hic abruptè negabat. Aſt Ottoniæ non niſi circa bellum ſatagebatur, cujus præcipuè cupidus erat ipſe Rex; quòd ipſius intereſſet armis inſtrui, parandæ apud Nobilitatem autoritati: è Senatoribus Otto Kragius, Ivarus Krabbius, Axelius Uropius, Gundæus Roſenkrantzius, tum præ cæteris Gyldenlœwius. Nobilitatem & ipſam inſtinctu quorundam libido bellandi ſubierat, qui jactabant, jam tandem gloriam Danicæ nationis vindicandam, Sveciæque faſtum contundendum, ne deinceps ſibi tam formidabilis ſit. Tum & ſuperiore bello amiſſa recuperanda, Regique pro Bremenſi Præſulatu ſatisfaciendum.

11. Febr. *12. Febr.* *Krage.* *Ivar Krabbe.* *Urop.* *Gunde Roſenkrantz.*

§. 62. Conventu iſto ſoluto tractatio cum Durellio inſtaurabatur. Ubi difficultas ſurgebat, quòd Dani poſtularent, ut Durellius itidem formulam fœderis exhiberet cum ſua formula permutandam, id quod hic recuſabat, ſed notas duntaxat iſtorum formulæ adponere volebat, quòd ipſe poſteriore loco formulam conceptam edidiſſet. In Danico ſcripto obſervabatur, Danum velle unioni cum Belgis inhærere, ac ut Sveciæ Rex defenſionem Maris circa Jutiam & Norvegiam ſuſcipiat. Simul de acceſſu Belgicis claſſibus in mare Balticum prohibendo ſilentio involvebant, contra conventionem cum Belgis Anno 1649. initam tuituri. Denique & abrogatum ibant pacta Brœmſebroënſia eo obtentu, quòd iſta à Svecis violata forent exacto ad Gedanenſe littus vectigali. Ad quæ Durellius ita reſponſum formabat, ut neque Belgas ſuſpicione perſtringeret, ac Regis actiones legitimas demonſtraret. Gedanenſes oblatam à Rege amicitiam ac neutralitatem reſpuiſſe, ac hoſtilia orſos, quibus vis utique reponenda fuerit. Inde magna vis querelarum à Danis prolata circa fraudes in freto Oreſundico admiſſas, & certificationes, quæ magna cum invidia differebantur; Quibus catalogus attexebatur, quantum damni ſibi intra proximos undecim annos datum ſit, cujus reparationem poſtulabant. Durellius ad iſta reſpondere, ſimul quid Svecis viciſſim querelarum foret expo-

Tractatus continuatur. *11. Mart.*

1657. exponere, longè majoris ponderis, quàm quæ Dani jactabant. Interim hi tardè moliebantur, nec longius gradum promovebant, quàm à Durellio & Kleistio urgerentur, ac omnia ambagibus involvebant. Ita verbo quidem nondum rejiciebant tractatus Dani, reipsâ tamen per inania tempus consumtum ibant, quò spatium parandis armis foret. Contra Rex Durellio injungebat, ut ipsius nomine serium circa concludendos tractatus studium testaretur, ac ut omni decenti modo rem urgeret. Se quoque paratum esse ad omnia, quæ ad sinceram & vicinis dignam amicitiam facere queant, ac non solùm oblivione sepulturum, quæ hactenus hinc inde admissa sint, sed & omnia gravamina aboliturum, ac de cætero Daniæ indulturum in omnibus, quæ salva sua dignitate fieri queant. Sed si Dani tergiversari pergant, aut absurda postulata proferant, iniquitatem horum demonstraret, testatus super hisce nil sibi in mandatis datum, sed potius ipsis declarare jussum; Regem velle pacta Brœmsebroënsia per omnia incorrupta servare, nec concessurum, ut vel hilum adversus ista tractetur aut concludatur. Si Dani propositis suis insistere pergant, nec ad æquam negotiationem cum ipso descendere velint, liquidum responsum exigeret, ac interposita protestatione Hafnia discederet; reliqua Commissariis utriusque Regni juxta conventa in limite congressuris reservaret, aut tempori committeret, in alterutram partem mutationem allaturo. Nec alia à se mandata expectaret, ac quæ gererentur ad Ducem Holsatiæ, & Wrangelium referret. Ast Dani cum Durellio ambiguè agere, & semper aliquid mente repostum reservare. Ut igitur hic istos pressius stringeret, ac ad penitissimos animi sensus pandendos compelleret, ejusmodi quæstiones illis proponebat: „num Daniæ Rex omnia præterita oblivioni dare velit, cujuscunque sortis „sint, sicuti Rex Sveciæ ex sua parte „facere decreverit? Si hinc inde gra- „vamina adsint decisionem desideran- „tia, Sveciæ Regem ex sua parte pro- „num esse, Daniæ Regi in omnibus „gratificari, quæ ipsius dignitati, pa- „ctis, ac Regni sui rationibus non re- „pugnent; num Daniæ Rex idem sit „facturus? Addebat, ut accelerandæ tractatuum conclusioni utrinque in-

3. Mart.

strumentum rite formatum concipiatur, omnia tractanda planè complexum, hinc inde tradendum; ac ut super iis, quæ remedium desiderant, pactum adjectum formetur. Ad quæ Dani in hunc sensum respondebant: „se quidem amicitiam cùm Svecia servare cupere, præteritis quoque oblivioni traditis, sed non citra æquam „satisfactionem ob ingentia damna, „quæ toleraverint, & querelas, quæ „in Sveciam sibi sint. Propositum ab „ipso modum præterita abolendi haut „idoneum esse, quòd prætextum di- „gnitatis & rationum Regni haut fa- „cile aliquam satisfactionem sit ad- „missurum, quantumvis æquissimam: „nec sufficere remedium in futurum, „sed & requiri satisfactionem in præ- „teritum pro iis, quæ adversus pacta, „& amicitiam patrata sunt. Cujus ob- „tinendæ cùm exigua spes adpareat, „supervacuum esse circa fœdus sata- „gere, antequam fundamentum ami- „citiæ probè positum fuerit. Denique „si super gravaminibus transactum sit, „facile circa pactum adjectum conve- „niri posse. Ad quæ Durellius scripto declarabat: „Damna, quorum nomi- „ne satisfactionem Dani postulent, à „Svecis data, nunquam liquidò fuisse „probatum: quin potius demonstra- „tum, è Svecorum parte nihil admis- „sum pactis Brœmsebroënsibus repu- „gnans; sed à Danis potius patrata, ex „quibus irreparabilia Damna Sveciæ „provenerint. Unde plura, quàm fe- „cerit, offerre sibi haut injunctum, „quin à Danis expectare reparatio- „nem eorum, quæ à Svecis legitimè „probata sint. Sed cùm Dani ejus- „modi satisfactionem prætendant, „quæ in Brœmsebroënsis pacti muta- „tione, damni reparatione, & cau- „tione super horum tractatuum obser- „vantia consistat, in quam sibi con- „sentire ob manifestas rationes inte- „grum non sit: quæ demum super „hisce sententia ipsis sedeat liquidum „responsum exposcere. Nam in eo se „cum iisdem conspirare, ni remedium „istis adferatur, circa tractatus incas- „sum laborari. Cæterum pacta Brœm- „sebroënsia nullo modo posse mutari, „velut vinculum concordiæ & pacis, „ac futuri pacti fundamentum. Dam- „na à Svecis data probari non posse, „qui ingentia potius à Danis accepe- „rint. Cautionem postulare, quan- „do de fœdere agitur, inauditum esse;

8. April.

1657. „præsertim cum Dani probare non „possint, pacta à Svecis violata, nec „Sveci istam ex sua parte exigant. In „arbitrio tamen Danorum relinque- „bat, num præterita velut per mutu- „am compensationem abolere, ac ita „fœdus concludere velint. Ad quæ Gerstorfius de Bremensi præsulatu à Svecis intercepto ingerere; liquidum responsum, quod Durellius urgebat, declinare: nec à postulata satisfactione desistere, neglectis hortatibus ad pacem à Kleistio adhibitis.

Tractatus ad rupturam vergunt. Duwall.

§. 63. Inter hæc Senatus Sveciæ per Gustavum Duwallium literas ad Senatum Daniæ miserat, queis ad catalogum gravaminum Durellio traditum respondebatur. Ad istas Dani undecim post dies responsum dabant, quod cum nil præter satisfactionem, & protestationem creparet, id à Svecis certum indicium erupturi mox belli habebatur. Præsertim cum Dani circa vectigal in freto pro lubitu grassari inciperent, plerisque nautis non audentibus merces Svecicas profiteri metu confiscationis, sed velut pro Belgicis vectigal persolventibus. Sed & ultro jam Durellius illudebatur; Danis cavillantibus, quare hoc rerum statu cum Svecia fœdus concluderent? ac eo ipso Borussiam illi, ac proficuam cum Polono, Moscoque pacem conciliatum irent? Si Svecis Daniam invadere lubido sit, esse jam heic arma illis repellendis, & Belgarum auxilia. Nunc tempus esse Svecos bello Polonico implicitos detinere, ubi ipse Rex, aut ejus exercitus à Barbaris circumventus exitium sit inventurus. Simul Danis commodissimam affulsuram occasionem olim perdita recuperandi, nominique Danico gloriam ac splendorem circumponendi, ac nationem servitio, quo hactenus prematur, eripiendi, Svecorum libidini ac nutui obnoxiam. Quæ tanti sint, ut vel cum periculo à generosis tentari debeant. Demum urgente Durellio extremam hanc declarationem edebant Dani: „se nullam rationem percepisse sibi visos, „quare æquis suis postulatis desistere „debeant circa reparationem ingentium damnorum, quæ Daniæ per „violata à Svecis pacta provenerint. „Manifestè quippe demonstratum, & „quotidianam experientiam testari, „quomodo à Svecis certificationes, „& quæ inde dependent in freto tractentur, contra expressa verba pactorum inter utrumque Regnum; ex „quo vix æstimari possit damnum Daniæ illatum. Contra demonstrari „non posse aliquid à Danis admissum „pactis adversum. Sed nec moris „fuisse, si quid acciderit, quod ullum „colorem habuerit pacti parum ob- „servati, id à Svecis diuturna patien- „tia tolerari, queis solenne fuerit in „atroces querelas erumpere, ac satisfactionem non sine minis expo- „scere, quicquid æquitatis subesset. „Et vix ullum exemplum produci pos- „se querimoniæ à Svecis motæ, quæ „Danis non ultra juris normam reparanda fuerit. Igitur satisfactionem à „Danis summo jure, à Svecis ne colore „quidem juris postulari. Quòd autem „Durellius declaret, sibi haut integrum „esse in ullam damni reparationē aut „cautionem consentire, id molestum „sibi accidere; cum & ipsi æquis suis „postulatis desistere nequeant, ac in- „de necessitas sibi imponatur ex petito ipsius pure ac citra ambages de- „clarandi, quòd heic subsistendum in „præsens sibi sit, nulla penes se culpa „hærente, quòd hi tractatus optatum exitum haut sint sortiti. Ad abrupta ista Danos inter alia propulerat legatus Polonicus, qui vehementer instabat, ut Danus fœderi offensivo, quod inter Polonos, Moscos, atque Austriacos jam conclusum sit, adscribi vellet, & quòd Viennæ decretum esset octodecim militum millia in Poloniam mittere, simul irruptione in Pomeraniam facienda Svecos distrahere, iisque iter ad invadendam Daniam intersepire.

Danorum extrema declaratio. 2. Maji.

Durellius Hafnia discedit.

§. 64. Hac declaratione accepta Durellius, cum à Danis tractatus abrumpi, ac se deinceps Hafniæ inutilem fore perspiceret, in hunc sensum protestatione interposita discedendi veniam exposcit. „Dolere sibi „quod hi tractatus, ad quos continu- „andos ipse omni studio connixus sit, „nunc vado adhærescant ad postu- „lata Danorum, quæ salva ratione & „dignitate à Svecis acceptari neque- „ant. Regem Sveciæ paulo ante initi- „um belli Polonici Regi Daniæ destinata sua, & eorum causas communi- „casse, ac de amicitia sua confirmasse, „arctiori fœdere proposito, si Daniæ „Rex itidem judicare queat, id ad „Regni

1657. „Regni utriusque utilitatem tendere. „Quod uti eo tempore amice acce„ptatum ſit, liquidiore declaratione „deſiderata; ita Regem Sveciæ haut „dubitaſſe ex ſincera fiducia primo lo„co ſuper eo proponere. Quod cùm „diligenti utrinque negotiatione eò „deductum fuerit, ut ad ejus perfe„ctionem nil aliud deſideraretur, „quam procuratorium propediem „adferendum; totum tractatum eous„que provectum ob varias confidera„tiones à Danis abruptum, ac ad Re„gem tunc in Boruſſia agentem trans„latum, à Miniſtro ibi Danico con„tinuandum. Qui etſi rem ibi haut „urgeret, à Rege tamen Sveciæ ul„tro interrogatum mandati defectum „obtendiſſe. Inde Brandenburgicum „Electorem ad utrumque Regem Le„gatos miſiſſe ad ſepoſitos tractatus „inſtaurandos; ubi Rex Sveciæ con„ſenſerit, ut iſti iterum Hafniæ ſu„ſciperentur, uti Daniæ Rex volue„rat, etſi iidem juxta pacta in limite „utriusque Regni inſtitui deberent: „quo fine ſe agendi facultate inſtru„ctum, quæ utut omnibus partibus „perfecta oſtenderetur, aliam tamen „à Danis deſideratam, quæ & mox „transmiſſa ſit. Et quanquam poſt „procuratoriorum permutationem „ipſe optarit ſtatim ad rem accedi; „patienter tamen expectaſſe exitum „negotiorum Regni, quæ tunc in con„ventu Ordinum agitabantur. Qui„bus abſolutis demum tractatus cœ„ptos, & formulas hinc inde tradi„tas. Et quanquam contra morem „tractatuum reſponſum ſuum per „partes fuerit requiſitum, quod & „ſemper in Danorum gratiam exhi„buerit; tamen ſe ac Kleiſtio ſeriò in„ſtante rem demum eò deductam, ut „à Danis omnia gravamina, quæ par„tem hujus tractatus faciebant, jun„ctim ederentur. Cùm eo poſito fun„damento à Danis requireretur mu„tatio pactorum Bræmſebroënſium, „reparatio damni à Svecicis civibus in „Oreſunda dati, & aſſecuratio heic „conveniendorum; ſe demonſtraſſe, „pacta conventa hujus negotiationis „fundamentum eſſe debere, ac quod „neutri parti expediat in iisdem mu„tationem fieri: reparationem dam„ni eum poſci non poſſe, qui non de„dit, ſed potius accepit. Nullam cau„tionem in fœdere præſtandam ab eo „cumprimis, qui pacta non læſit, „imo cui in maximum ſui præjudi„cium & irreparabile damnum tole„randum fuit pacta ab altero violari. „Haut eo ſecius Regem Sveciæ per„ſtitiſſe in propoſito cum Daniæ Rege „ſinceram amicitiam colendi, fœdus„que ineundi, eoque propoſuiſſe, „oblivioni danda quævis præterita „cujuscunque indolis ſint, ſi Daniæ „Regi idem facere placeat: ac ſi quæ „gravamina hinc inde obſtent, ex „utriusque Regni uſu ac placito tol„lenda aut emendanda: inſuper pol„licitum, ſe Daniæ Regi in omnibus „indulturum, quæ ſuæ dignitati, ra„tionibus Regni, aut pactis non re„pugnent. Sed cùm Dani utique „Svecis violationem pactorum impin„gerent, ac ſeriò poſtulatis ſuis inſiſte„rent, quibus niſi ſatis fiat, tractatus „continuari nequeat; ſe optaſſe qui„dem, tam egregias amicitiæ ſtabi„liendæ rationes à ſe oblatas Danis ac„ceptatas fuiſſe, ac operam ab Ele„ctore Brandenburgico adhibitam „ſcopo ſuo potitam. Proteſtari ita„que, à Sveciæ parte ad hanc tracta„tuum dilationem aut hæſitationem „nihil cauſæ præbitum; ac ſe ulte„riorem negotiationem ad Commis„ſarios in finibus Regnorum rejicere „juxta pacta, aut tempori commit„tere, quod his mutationem adfer„re queat. Cùm Durellius Regi va- *9. Maji.* lediceret, inter alia teſtabatur, optandum ſibi fuiſſe hos tractatus ſucceſſum ſortitos. Ei Regis nomine à Gerſtorfio reſponſum; ſibi quoque moleſtum eſſe tractatus adhæreſcere: & quia Daniæ Rex ſatisfactione potiri nequeat, ſe cauſam ſuam Deo ac tempori committere. Quia autem Durellius ad congreſſum Commiſſariorum in finibus provocaverat, Gerſtorfius ſciſcitabatur; num Rex Sveciæ huic congreſſui diem dixerit, ac num ipſe mandata habeat ſuper præliminaribus agendi. Nam ſe à tractatibus non abhorrere, omni modo pronum in pacem animum demonſtrare cupidos, ac quantopere deſiderent rem ad optatum exitum inter ambo Regna deduci. Ad quæ Durellius: à Rege nil aliud ſibi injunctum, quàm tractatus ad debitum ex pactis locum remittere; reliqua ex ipſo Rege exquirenda. Aſt Rex ut Danis omnis jactandi anſa præriperetur, velut à ſe omiſſum quid foret

 paci

1657. paci servandæ aptum, à Senatu Sveciæ ad Daniæ senatum scribi volebat, ansa arrepta à proposito tractatu limitaneo, ac responso per Duwallium misso; uti Svecis semper studium fuerit pacta inviolabiliter servandi; & quia non constet, quo fundamento accusationes in Sveciæ cives nitantur, & quomodo circa certificationes præcipuè in freto peccatum sit, præposterum videri satisfactionem exigere, antequam constet, cur, & quo jure eadem postuletur. Et quia pacta monstrent, quæ via sit ineunda, si quæ controversia oriatur, simul communi Protestantium causæ multum obsit, si ea Regna in bellum ruant, haut inconsultum videri Danis congressum in limite proponere, saltem penitius explorandæ istorum menti. Relinquebatur tamen judicio Senatus, num credat, aliquod operæ pretium posse fieri. Sed antequam ista expediri possent, jam bello à Danis indicto ferum erat literis certare.

Brandenburgicus Legatus Danis bellum dissuadet.

§. 65. Kleistius tamen, quò minus Dani in bellum erumperent, omnem lapidem moverat, longa rationum serie in eam rem contexta. „Electorem „Brandenburgicum ante præsentes „turbas Polonicas haut percepisse Daniæ Regem de Svecis questum, velut „pacti violatoribus. Nec sibi clarè „probatum videri, à Svecis pacta vio„lata; & si quæ secus acta arguantur, „civibus imputanda, Regem extra „culpam habendum. Danos bellum à „Svecis Poloniæ illatum, scriptaque „publica ejus justitiam adstruentia „haut improbasse. Sinistram apud bo„nos de Danis existimationem oritu„ram, si nunc nulla idonea ratione, sola „invitante occasione, in bellum ruant, „ac in gratiam Pontificiorum Princi„pem Evangelicum invadant; præser„tim cùm Carolus Gustavus ad omnia „æqua sese offerat. Danos ad hoc bel„lum sumendum nulla necessitate su„bigi, sed non nisi occasionem Pontifi„ciis ac Mosco præbere, ut Svecis præ„valeant, ac ut iidem spectaculo isto „non sine summo suo emolumento „gaudere possint, quomodo Evan„gelici suas invicem vires atterant. „Quod si hoc bello terræ ad Impe„rium spectantes involvantur, omnes „Ordines ad præstandam pacem ob„strictos esse; ac Svecos sine dubio „ita rem gesturos, ut intra limites „justæ defensionis maneant. Gallos „quoque, & Anglos haut otiosos spe„ctatores fore, nec passuros, ut „æmuli sui Daniæ opera incremen„tum capiant. Svecis semper facul„tatem fore cum hostibus suis transi„gendi, & cum Mosco jam tractatus „agitari. Eo facto molem belli soli „Daniæ incubituram; nec socios diu„tius sibi invicem adsistere solere, „quam per rationes status fieri expe„diat. Regem Daniæ tractatus cum „Svecis probasse, Electorem seque„strem admisisse; isti si nunc per Da„nos abrumpantur, variis judiciis fa„ctum id obnoxium fore, nec om„nium calculos pro Dania latum iri. „Apud Regem Sveciæ magni animi „Principem longè facilius obtineri „quid posse amica via, quàm intenta„tis armis; qui & haut impune injuriis „lacessatur. Esse porrò eundem bel„lo districtum, non tamen usque adeo „implicitum, ut non possit partem „copiarum cum Ragozio & Cosaccis „in Polonia relinquere, munitaque „Borussiæ oppida præsidiis firmare, „cum reliquis sat negotii Daniæ fa„cessere. Esse quoque in Svecia mi„litem veteranum, egregiis antea edi„tis speciminibus. Nec dum consta„re, quid Belgæ facturi sint, si hoc „bello commercia turbata, ac Gallos „Anglosque eidem immixtos vi„deant. Igitur probè prius omnia ex„pendenda, antequam Martius popu„lus lacessatur, ex quo immensum „invalitura sit animorum exacerba„tio, Danis fortasse noxæ cessura. „Electorem summopere gavisurum „servata inter Boreales Reges amici„tia, & sequestris partes ulterius „debita fide continuaturum. Ne Da„ni Austriaci Domui nimium confi„dant, quòd experientia constet, „cum eadem nullum Evangelicum „fausto successu se conjunxisse, aut „diuturna armorum conjunctione uti „potuisse. Nam quicquid illa verbis „jactet, fixum eidem manere, Ro„manos ritus propagare, Evangelica „sacra subruere. Denique cogitarent „Dani, se moto bello Svecis ansam „præbituros summa cum gloria exo„so dudum in Polonia bello exceden„di. Sed nec Galli, Anglique Danos monere ommittebant, ut quiescerent, quippe qui Carolum Gustavum Austriacis immittere optabant.

§. 66.

1657. *Dani in bellum ruunt.*

§. 66. Enimverò nihil valebant apud Danos istæ rationes, utut & illud ostenderetur: ita jam comparata esse Svecorum arma, ut si alibi sperata emolumenta Rex negligere velit, ruina Daniæ impendere videatur. Sed ita blandiebatur istis occasionis opportunitas, ut eam nullo modo è manibus amittendam ducerent, per quam cessa quondam Svecis recuperandi spes erat; & quia planè secum actum credebant, si post Bremensem provinciam, ac Pomeraniam Sveci Borussia quoque potirentur. Sed & persuaserant sibi Dani, consilia in Svecia non ad veterem modum tractari. Istos porrò præter Austriacos etiam stimulabant Episcopi Westphalici. Tum & ingens fiducia in auxilio Belgarum reponebatur; ac jam prædones Danici per Mare Balticum grassari incipiebant, quo ipso putabant Belgis occasionem & prætextum iri præbitum classem bellicam in Mare Balticum immittendi. Nec minus à societate Polonorum insigne robur sperabatur, fœdere cum hisce icto ad Svecos terra marique persequendos, velut qui fines suos dilatare instituant cum oppressione vicinorum, ac sibi solis Dominium Maris Baltici quæsitum eant. Ac promiserant Poloni auxilia, si fortè Sveci in Holsatiam se penetrarent. Veniebat tunc Hafniam à Rege Galliæ missus Molanus ad impediendum, ne in bellum erumpatur, aut ubi id jam factum sit, ut per tractatus controversiam componere laboraret. Qua missione Danis haut parum spiritus gliscebant, velut amici Sveciæ jam huic metuere inciperent. Ita rem in bellum deducebant ipse Rex, eidemque addicti peculiariter juniores Senatores; eminente cumprimis ardore Joachimi Gerstorfii Proregis, origine Germani, in Dania peregrini, eoque modico studio in opes Nobilitatis, cui præcipuè Regis utilitas spectabatur, ut is armis succinctus majori autoritate ac securitate apud Nobiles potiretur. Cæterum omnes in eo quidem conspirabant, non posse diutius vivi ad lubitum Svecorum. Sed Seniores haut censebant summam rerum aleæ exponendam, ac tunc demum in arma erumpendum, quando Svecia diuturno bello ad incitas sit redacta. Sed hi velut meticulosi irridebantur; ac quo quis plus irarum in Svecos ostenderet, eo majore plausu excipiebatur. Mox tamen prudentiores observabant, ea fervoris intemperie Danos in errores haut leves initio belli sese induisse. Inter quos fuerit, quòd maturè nimis bellum indixerint, antequam sat parati eidem gerendo essent. Tum quòd prius eruperint quàm Austriaci, non expectato, quoad cum hisce Sveci manus consererent; qui ancipites stabant, in illum ituri, qui prior lacesseret. Unde præmatura Danorum hostilitate Sveco occasionem datam Austriacos declinandi, & ex Polonia se subducendi militi suo adeo invisa, sede belli in opimam regionem devoluta. Denique & in eo à Danis erratum quòd non tota vi bellum in viscera Sveciæ effuderint, sed impetita Bremensi provincia vicinos Principes suspicione perstrinxerint, velut abrupta Germaniæ pace. Aut si utique Svecos in Germania invadere sedebat, quòd non in Pomeraniam, ac Meclenburgicam se verterint, ibique laboribus ac longo itinere fractis, ac fere inermibus occurrerint, ac Hamburgum eosdem attingere passi sint, omnibus ibi rebus necessariis instruendos.

4. Maji. *De Meules.*

1657. *Dani bellum ordiuntur.* *19. Maji.*

§. 67. Statim atque Durellius Hafnia discessisset, Dani tres naves Svecicas sale onustas in freto abripiebant obtentu represaliarum pro damnis per Svecos illatis. Is enim color aliquandiu dicebatur, antequam bellum publicè profiterentur. Nautæ Svecici in carcerem conjecti, Belgicæ nationis qui erant liberi dimissi. Kleistio, qui Hafniæ remanserat, quò ista navium detentio spectaret interroganti Gerstorfius responderat: Cùm Rex Daniæ à Sveco hactenus nil satisfactionis ob tolerata damna ac contumeliam amica via obtinuerit, eam demum per represalias & alia remedia naturali jure permissa fuisse quærendam. Inde repetitis, quæ à novissimo bello hucusque contigerant, addiderat: „ex omnibus anteactis, ac nupero Svecici ministri magnæ dignationis sermone, qui dixerit; Daniam unum „(duntaxat annum maturius sperato „evigilasse,) colligi posse, id duntaxat „fuisse quæsitum, ut per tractatus „tempus extraheretur, post Daniam „eo validius infestandam. Rationem „& necessitatem exigere, ne Dania „tempus suum negligat, nec apud posterita-

1657. „ſteritatem id opproprium mereatur, „exitium ſuum prævidiſſe, nec eidem „occurrere ſuſtinuiſſe. Daniam ſemper pacifica conſilia foviſſe; ſuper „hiſce tractatibus aliquoties pleno „Senatu maturè conſultaſſe, ſcopum „ſuum magis ad tutam pacem interveniente æqua ſatisfactione, quàm „ad arma direxiſſe: ſimul tamen concordibus ſuffragiis decreviſſe extrema potius tentare, quàm hactenus „tolerato contemtu atque anguſtiis „immerſam diutius hærere. In aperto inſuper eſſe, Svecos Monarchiam „Maris Baltici affectare, & adquiſitione portuum Boruſſicorum Daniam eminus velut indagine cinctum „ire. Eam ob cauſam ſibi cum Belgis „ſuper conſervatione Gedanenſis civitatis conveniendum fuiſſe, deſtinatis Svecorum infringendis. Ideo & „ſibi non tam agi de peculiari transactione, in qua & ipſa parum ſecuritatis ſit, quàm ut quilibet ad Mare Balticum ſua quietè poſſideat, ac communis ſecuritas pace omnes complexa ſtabiliatur.

Rex Danico bello alacriter occurrit.

§. 68. Aſt Carolus Guſtavus eo percepto ſine mora Poloniam relinquere, ac Daniam invadere conſtituit, velut jam explorato præſagio, intra ſex menſes id ſe bellum patraturum, Danumque everſurum. Ac quo magis ejusdem amicitiam conſervare ſtuduerat, eo acrius, poſtquam eam repudiatam perſpiciebat, ad iſtum perdendum incubiturus erat. Ac jam animo agitabat de Regno Daniæ in ſocerum transferendo, quòd Europæi Principes haut conceſſuri eſſent, ipſum id Regnum Sveciæ adjungere, ſatis habiturus Norvegiam, Scaniam & Blekingiam cum corpore Sveciæ univiſſe. Hamburgenſibus quoque ſi arma ſimul movere vellent, Glucſtadium dare decreverat: qua de re, ut cum ipſis agerent, Vincentius Mœllerus, & Stephanus Gambrotius mandata acceperant. In Sveciam mittebatur Guſtavus Otto Steenbockius, ut unà cum Petro Brahæo Drotzeto in Hallandia potiſſimum & Weſtrogothia rem militarem adminiſtraret. Axelius Lillius apud Calmariam, & in Smalandia curare jubebatur. Porrò iſta Regis promtitudo circa deferendum bellum Polonicum inopina cumprimis Danis acciderat, queis haut creditum fuerat, ita cito ab iſto bellum

Glücſtad.

Brahe.

Lillie.

deponi poſſe, cui per biennium implicitus fuerat; cùm præſertim Livonia quoque à propinquo eidem reſpicienda videretur. Ac qui relationes ad placitum audientium formare gaudent, Danis perſuaſerant, Svecos duo amplius equitum millia è Polonia educere non poſſe. In Bremenſem autem provinciam ideo impetum effundere Danis placebat, quò Svecorum delectus, & illam velut vaginam legionum deſtruerent. Nec curabatur evictio, quam Imperium Sveciæ debebat, circa provincias in Germania ſitas, quippe quæ eò tantùm porrigatur, ſi Svecia ejus pacis nomine impugnetur, non ſi ipſa bellis haut neceſſariis vicinos turbet. Et quàm exigui valoris ſit illa guarantia, non ita pridem adparuiſſe, cùm Sveci Bremam urbem invaderent. Cùm etiam ante hos quatuordecim annos Svecis in Holſatiam irrumpentibus inferioris Saxoniæ Ordinum auxilia implorarentur, hos judicaſſe, ſi unum membrum periculo involvatur, alterum haut teneri fortunas quoque ſuas aleæ exponere. Olim etiam cùm Hiſpani ac Belgæ Clivicis ſe, ac Colonienſibus ditionibus infunderent, Imperium id parum ad ſe pertinere oſtendiſſe. Deniq; quia Svecia nondum inveſtituram earum provinciarum ſusceperit, à Dania illam pro membro Imperii haut haberi.

Dani bellum Sveci indicunt.

§. 69. Acceſſit inde à Danis caduceator Halmſtadium ad Ericum Steenbockium Hallandiæ Gubernatorem bellum ſolenniter indicturus; cui fini delectus erat homo proceræ ſtaturæ ex equili Regio, velut & hoc ipſum ad terrorem Svecis incutiendum facturum eſſet. Clarigatio, quam adferebat, Regis Daniæ manu ſubſcripta erat. Acceſſerant duo ſcripta, quorum uni *jus feciale armatæ Daniæ*, alteri *Manifeſtum Danicum* vocabulum erat; quibus hæ cauſæ illati belli exponebantur. „A Svecis Anno 1644. „Bremenſem præſulatum ſibi innoxio ereptum, utut neutralitatem & „à bello exemtionem ſtipulatus ſibi „fuerit. Inde cùm Bremerverda à ſe „recuperata foret, promiſſa in præſidiarios ejusdem alendos certa pecuniæ ſumma, eandem nulla idonea „cauſa iterum ereptam. Inde amicos „ſuper eo præſulatu tractatus, Brœmſebroënſi pacto reſervatos, fuiſſe eluſos,

Futtermarſch.

Manifeſtum Danicum.

1657.

ILLUSTRISSIMUS ac GENEROSISSIM.
Dominus, Dn. PETRUS BRAHE, Comes in Wisingsborg
liber Baro in Cajana, Dominus de Ridboholm, Lindholm, Brahelina, et Bogesund &c.
Sacræ Regiæ Majestatis Regniq. Sueciæ Senator ac Drotzelus, ut et legifer Wermanniæ
Montanorum et Dalecarliæ. &c.
Klocker pinxit.
Grignon sculp.

1657. „sos, ac demum eundem pace Westphalica in satisfactionem acceptum. „Cornificio Ulfeldio protectionem indultam, qui infamibus scriptis Majestatem Regiam ac multorum egregiorum virorum existimationem „temeraverit, Rege nequidquam in „ipsum ex fœdere animadverti petente. Detentas quoque duas parochias Irne & Zerne ad Aggershusanam „præfecturam pertinentes, neglecto „qui super earundem cognitione postulabatur congressu. Infinitas defraudationes vectigalis in freto Oresundico admissas; quarum id Specimen esse possit, quòd Anno 1642. „cùm Livonia adhuc vectigali subjecta foret, Rigæ & Revaliæ cives merces decies mille uncialium professi essent; post uno anno 1655. obtenta à vectigali immunitate ab „utraque urbe sexcenties quinquagies „mille uncialium pretio merces fretum transierint, sine dubio aliis sub „Svecorum vocabulo debita Regi „Daniæ vectigalia suffurantibus. Nec „iteratis licet monitis ejusmodi „fraudes fuisse emendatas. Superiore bello eosdem Belgis immunitatem vectigalium pollicitos: ad littus „Gedanense nuper vectigal exegisse: „Vistulam veteri alveo divertere conatos: dominium Maris Baltici ex „solido sibi arrogasse, eoque ipso jura ac reditus Daniæ insigniter imminuisse. Arguebantur quoque Svecorum bellandi & aliena rapiendi libido, insolentia, & ab æquitate abhorrens animus; tum eorundem „consilia super arguendis Wismariæ „& Gothoburgi commerciis, adquisitione Comitatus Delmenhorstiani. „Item, Bremensi urbi paucos ante annos erepta bona; transitus militis „Svecici per ditiones Regis Daniæ „sumti; prædium ad Daniam spectans „in Rugia Insula situm tributis oneratum; Hallandiæ provinciæ jura „adversus pactum violata. Quæ omnia exquisita ubique verborum acerbitate autor scripti Theodorus Reinkingius asperaverat. Ea scripta Belgæ pro solita sibi dicacitate æquè jejuna quàm Svecicum in Polonos Manifestum jactabant, cavillati etiam fictum vocabulum typographi *Casparis Doll* adpositum, quod lingua Teutonica vesanum notat.

[Co]rnifitz [U]lfeld.

Reinking.

§. 70. Hisce aliud scriptum opponebant Svecici, quo objecta diluebantur, simul ostenso, quid in præjudicium Sveciæ post pacem Bræmsebroënsem Dani cum Belgis machinati sint; ac uti contra à Svecis nihil intermissum servandæ cum Danis amicitiæ. „Destinata de armis Poloniæ inferendis Dano communicata; ad quod „ab hoc amicè responsum, rationesque probatas, addito promisso, nil „subsidii à se Poloniæ ferendum. „Quia etiam paulo antequam Polonica expeditio susciperetur, Dani „modestè questi fuerant, à civibus Svecicis fraudes in freto Oresundico „circa vectigal admitti, Regem statim „promulgatis per totum Regnum edictis suos cives navigatione per id „fretum utentes severè monuisse, ne „quid contra pacta admitterent, præcipuè circa certificationes. Mandasse etiam suo Residenti, ut cum „Danis super ea re sermones conferat, pollicitumque se intellecto crimine, & fraudantium nominibus „Dano satisfacturum, noxiis digna „pœna affectis. Sed Danos tunc ad „examen querelarum descendere abnuisse, jam tum meditantes obtentu ingentis damni in freto accepti „provincias quondam amissas recuperare. Oblationem tamen à Rege tunc factam amicè in speciem à „Danis acceptam. Tractatus inde „diu super fœdere Hafniæ agitatos, „ubi non nisi ad extremum de iis, „quæ jam inter causas belli allegantur, à Danis mentionem injectam „esse. Ac initio quidem egregiè eam „tractationem successisse, ut propediem conclusio ex voto expectaretur, nec aliud à Danis desideratum, „quàm ut Belgarum inclusionem à „se optari ferrent. A qua cùm Sveci non abhorrerent, tantùm de modo includendi quæstionem superfuisse, num ista laxioribus verbis „fieri debeat, an aliquid peculiare pro „ipsis stipulandum. Inde Danos ansam dilationis arripuisse, re ad Regem Sveciæ rejecta, per Danicum „ibi Residentem peragenda. Ast hunc „in aula Svecica super hoc negotio „interrogatum ignarum se tulisse, nec „mandatis instructum, sed ad Regem „relaturum. Interim quid animo „volverent Dani erupisse, dum scopum hujus fœderis apud Belgas & Anglos

1657. Svecorum responsio.

1657. „Anglos criminationibus differunt, „Moſcum in Livoniam irritant, Po-„lonis ſpem auxilii faciunt, Geda-„nenſes obfirmant, cum Auſtriacis „conſilia in Svecos cudunt. Ac jam „minaces ſuper Gedanenſi negotio à „Senatu Danico ad Svecicum literas „belli prænuntias erupiſſe, ni prælium „ad Warſaviam, & irritus Moſci ad Ri-„gam conatus, tum ſucceſſus Elbin-„genſium tractatuum prurientes in „arma manus attinuiſſent. Nec eo „minus Belgis permiſſum claſſe in „Mare Balticum immiſſa ejus Maris „dominium temerare in fraudem u-„triusque Regni, cui & Danicæ na-„ves ſeſe aſſociaverint. Inter hæc „Electorem Brandenburgicum veri-„tum, ne iſta in diſſidium rei Evan-„gelicæ & vicinis noxium erumpe-„rent, circa concordiam inter ea Re-„gna ſervandam ſtudere inſtituiſſe; „qui & obtinuerit, ut Rex Daniæ de-„clararet, pronum ſe ad tractatus il-„los inſtaurandos & abſolvendos, pari „declaratione à Rege quoque Sveciæ „edita. Sed ſtatim atque in rem præ-„ſentem ventum fuerit, adparuiſſe „Danis fœdus parum cordi eſſe, dum „procuratorium Durellii cavillantur, „velut non ſatis amplum, nec tempo-„ribus præſentibus accommodum: „de querelis tamen nullum tunc ver-„bum. Unde ne quid in ſe deſiderari „Rex pateretur, novum procuratori-„um ad mentem Danorum transmi-„ſiſſe, paratum omnia hactenus utrin-„que geſta, quæ paci parum congrua „videantur abolere, Danoque indulge-„re, quæ ſalvis pactis, ſuaque dignita-„te, ac Regni rationibus concedi que-„ant. Aſt Danos de primario nego-„tio parum, de gravaminibus præci-„puè moviſſe, quæ non ſimul, ſed per „partes extrahendo magis tempori „propoſita ſint. Ad quæ etſi Durel-„lius ſufficienter reſponderit, exhi-„bito quoque catalogo gravaminum „à Svecorum parte; Danos tamen nil „niſi ſatisfactionem, & cautionem in „futurum crepaſſe. Quibus poſtu-„latis cùm dimoveri non poſſent, „quicquid rationum in diverſum ad-„duceretur, tandem Durellium am-„putando fruſtraneo labori puram „declarationem Danos popoſciſſe. „Qua cùm Dani poſtulatis ſe ſuis de-„ceſſuros negarent, hunc interpoſita „proteſtatione negotium ad tractatus „in limite ex more inter hæc regna re-„cepto rejeciſſe. Quo digreſſo ſtatim „naves abreptas, ſubditos Regis ad re-„bellionē ſolicitatos, bellum ſolenni-„ter indictum. Inter cauſas belli à Da-„nis præcipuè allegari metum, ne à „Svecis invadantur, quem ſine dubio „prava conſcientia ex inanibus ſuſpi-„cionibus ſuggeſſerit; ſed cui faci-„le culta ſincerè amicitia, fœdusque „concluſum mederi poterat. Qui „& demum qualiscunque fuerit Da-„nis ut caverent jus dare potuerit, „ut ultro arma inferrent, non potue-„rit. Mirum verò videri, rem diu „transactam nunc inter cauſas belli „in prima velut acie collocari. E-„quidem Regi Friderico tunc Bre-„menſium ac Verdenſium Præſuli „conceſſum, ut neutrarum partium „bello Germanico eſſet. Sed dum „is armis paternis miſcetur, belli ju-„re ditionibus ſuis fuiſſe exutum; „quæ & ſecuta mox pace inter duo „Regna reſtitutæ non fuerint, ſed „rem ad ulteriores tractatus reje-„ctam, ſpe duntaxat commendatio-„nis per Svecicos Commiſſarios fa-„cta. Ita nec Friderico ad repeten-„dum jus, nec Chriſtinæ ad reſtituen-„dos præſulatus obligationem fuiſſe „natam. Veniſſe poſt Legatos à Fri-„derico Holmiam miſſos, qui ſuper „injuria illata queſti ſint, ac præſu-„latus velut iſtius proprios repetie-„rint; mandatum tamen ad tractan-„dum non attuliſſe, ſed tantùm ad „poſtulandam reſtitutionem. Ita „haut mirum re infecta dimiſſos. „Præterea ante concluſum tractatum „Brœrnſebroēnſem inducias inter Fri-„dericum & Kœnigsmarckium initas, „ut penes Svecos totus præſulatus, „ſed penes iſtum Bremerverda eſſet, „omnia tamen in præſenti ſtatu ma-„nerent, ac præter argentum aut an-„nonam conventam provincialibus „nihil moleſtiæ inferretur. Sed cùm „præſidiarii excurſionibus factis pro-„vinciales vexarent, itinera infeſta „redderent, cum Cæſareis militibus „colluderent, arcemque munitioni-„bus firmarent, Kœnigsmarckium „periculo avertendo, cùm conven-„tio ab iſtis violata eſſet, non ex-„pectato Reginæ mandato eam ar-„cem expugnaſſe. Inde provinciam Re-„gno Sveciæ à toto Imperio traditam; „qua re ſi læſum ſe judicet Fridericus ab eo- 1657.

Ichnographia Oppidi
ITZEHOÆ
in Stormaria ad fluuium Storam, quæ
à S.R.M. Sueciæ d. 6. Augusti obsessa
et postquam die sequenti globis ignitis
accensa deflagraverat, à Danis de
serta Anº. 1657.
Er. I Dahlbergh del.
Via hohen Asp
Suggestus extrui ceptus sed non ad finem perductus
Via Asp
Pagus Suy

Sylua Quercetum Fagis permixtum.
Via qua itur Breitenburgum
Via Crempenum versus
Agger altior
Litteraria
Litterarum Explicatio.
A. Oppidum novum.
B. Oppidum Vetus præ propere desertum.
C. Templum parochiale.
D. Cænobium Virginum.
E. Suggest. Tormentar. Suecor.
F. Tormenta pro quibus tumuli nondum erant excitati.
G. Parmula statim occupata.
H. Molendinum vbi Suecor. erat agreſsio.
I. Circum vallationes novæ, Castrorū à Danis desertæ.
K. Molendina.
L. Balista seu Mortariū Suec:
M. Valementa seu latebræ Suec.
N. Cemeterium.

1657. „ab eodem reparationem petendam. „Sane cùm is per Reinkingium de ſa„tisfactione ob transferendam in Sve„cos Bremenſem ditionem apud Traut„manſtorfium inſtaret, hunc primò „repoſuiſſe; gratis accepit, gratis de„dit. Inde centum uncialium millia „aſſignata, quæ tamen Fridericus ul„tro remiſerit, ac poſt multis actibus „Reginæ legitimam poſſeſſionem „agnoverit. Quin & Daniæ Ordines „Friderico non prius Coronam voluiſ„ſe deferre, quàm is promitteret, ſe „oblivioni traditurum omnia, quæ „circa Bremenſem præſulatum ſibi „acciderint. Parochias Irne & Zerne „cùm intra juga montium ſitæ ſint, „queis Svecia à Norvegia ſeparatur, „pactis Brœmſebroënſibus cum reli„qua Jemtia utique Sveciæ traditas. „Cùm tamen biennio poſt Dani ſuper „iis dubium moverent, à Svecis Com„miſſionem deſignatam, quæ ſuper „iis cognoſceret; quam Danis obire „operæ pretium haut fuiſſe viſum. „Fraudes civium Svecicorum in freto „non probatas, de iis ad Regem Sve„ciæ querelas non delatas, multo „minus juſtitiæ adminiſtrationem ne„gatam. Unde ſi vel maximè tales „exſtarent, ad bellum movendum „non ſufficere. Ac vetuſtis pactis „jam diſpoſitum, qua ratione obor„tæ inter ambo Regna controverſiæ „ſint componendæ; cui transactioni „Sveci ſe pronos ſemper obtulerint. „Et quæ Svecico Reſidenti tradita ſint „gravamina, ab ipſo ſufficienter fuiſ„ſe refutata. Ad exempla de Riga & „Revalia in promtu eſſe reſponſum, „earum commercia auxiſſe, poſtquam „ſervitio Danici vectigalis exſoluta „Sveciæ immunitate frui cœperint. „Cornificio Ulfeldio è patria profu„go receptum in Svecia præſtitum „juri gentium & pactis Stetinenſibus „haut adverſum, & ipſis Danis uſur„patum; contra quem ſi quid cui„piam actionis competeret, jus in „Svecia adminiſtratum fuiſſe. Cu„jus & ſcriptum non libelli famoſi „indolem habuerit, ſed defenſionis „neceſſariæ ad objecta crimina. „Quæ circa Gedanum facta arguun„tur, jure belli patrata in eos, qui „oblatam amicitiam proterve repu„diarint. Nec incluſionem ejus ur„bis in pacta Brœmſebroënſia obſta„re, quo minus hoſtiles ejusdem in„ſultus caſtigari queant. Ac in ſimi„li caſu usque adeo diſcrepaſſe judici„um Chriſtiani IV. ut is Anno 1628. „edictis propoſitis vetuerit omnes „mari negotiantes ſub pœna confi„ſcandæ navis & mercis, ne Geda„num navigarent, quamdiu ea urbs „diſcors Sveciæ ageret; tantum abeſt, „ut ejus urbis patrocinium ſuſcepe„rit, cùm Sveciæ naves ad oſtium Vi„ſtulæ vectigal exigerent. Alio quo„que inſtrumento eodem anno Re„gem Daniæ ſe obligaſſe ad tranſitum „nemini per fretum concedendum, „qui Svecico diplomate demonſtrare „nequeat, ſe vectigal telonæ Svecico „in ora Gedanenſi exſolviſſe. Qui ſe„cus fecerit, illum Svecicis prædoni„bus fas eſſe abripere ubicunque de„prehenſum, etiam in aquis Daniæ „Imperio ſubjectis.

Trautmanſtorf.

1657. d. 8. Marti.

19. Maji.

§. 71. Jam igitur à Danis hoſtilia magno fervore terra marique ſumebantur, ac ut Sveciam penuria neceſſariarum rerum premerent, exterorum navibus interdicere inſtituebant, ne ſal, haleces, & cadmiam eò adveherent. Copiæ Danis numeroſæ, ſed pauci egregii ductores ob pecuniæ parſimoniam. Iſtæ primò inter Hamburgum & Lubecam contrahebantur, velut Pomeraniam invaſuræ, ac à Meclenburgico Duce poſtulabant, ut Svecos tranſitu prohibeat. Sed qui in neutram partem ſtudium ſibi obſervandum excuſabat. Mox in Bremenſem provinciam impetus vertitur; ac pars ſupra Hamburgum per Luneburgicam, reliqui rectà trajecto Albi irrumpebant. Novem millia explere dicebantur, quos quadraginta machinæ ſequebantur: ad Holſatiæ defenſionem novem millia caſtris ad Itzehoam poſitis confidebant. Ut provincialium animos Svecis averſos in ſe traherent, edictis publicè affixis ſub capitis pœna interdicunt; ne quis miles provinciali quid eripiat, eumne ulla moleſtia afficiat, abolitionem inſuper omnium onerum à Svecis impoſitorum, ac per novem annos immunitatem polliciti. Studebant quoque ſibi Bremam urbem adjungere, promiſſa reſtitutione omnium, quæ Svecis cedere neceſſum habuerat. Sed quæ Bremenſes ſurda aure transmittebant. Et mox Joannes Helmes, qui iſtos ſolicitabat, audito

Dani in Bremenſem provinciam irrumpunt.

Itzeho. 16. Jun.

1657. Wrangelii adventu raptim ea urbe se subducebat. Qui Glucstadio trajiciebant, protinus castellum Belemense ad Ostam fluvium occupabant, centum Svecicis militibus insessum. Cæterorum pars sub Eggerico tribuno Bremerverdam petere, quam omni vi oppugnare cœperunt, Jacobo Lundio subtribuno sat acrem initio defensionem minante. Alii circa Stadam consistebant; quibuscum dum propius subeunt, Aschenbergius sub oppido acri velitatione certabat, quibusdam utrinque cædentibus. Inde à Danis levi negotio occupatum castellum ad Gestendorfum, in quod cum tres Danicæ naves è Visurgi machinas displosissent, præfectus statim arbitrio se hostium per ignaviam dedebat, ipse cum præfectis, captivi sortem subiens, gregariis Danicæ militiæ adscriptis. In Castello annonæ affatim, & adparatus bellici inventum. Castellum ad Leam post acrem defensionem hosti cessit. Hinc Burgo obsidium circumpositum. Bremerverda quoq; demum ad deditionem compulsa cujusleges à Danis malignè observatæ, præsidiariis centum triginta ad Danica signa transgressis. Ipse Lundius præfectus Bremam abibat, mox latebras petebat, conscientia rei malè administratæ. Nam & plures milites antea professus erat, eorumque nomine stipendia acceperat, quàm postea cùm oppugnaretur reperti fuerant. Nec maturè auxilium Stada exciverat, nec missum inde deducendis necessariis præsidium secum retinuerat. Tum nec hortum ante arcem destruxerat, hostique statim accessum ad fossam permiserat. Inde Stadæ obsidium parabatur, ad unum latus machinis dispositis, quibus oppidum acriter verberabatur, Svecis omnia ad vim repellendam strenuè expedientibus, tum per crebras eruptiones heic & Burgi Danos fatigantibus. Castellum quoque ad Svingæ fluminis ostium, postquam obsessi strenuè restitissent, ad deditionem compulsum. Ita Dani belli initio progressus haut spernendos faciebant; quos tamen mox sistebat increbescens de Svecici exercitus adventu rumor; quo territi Dani nulla re amplius suscepta versus Albim sese receperunt. Dum Dani per Bremensem provinciam invalescunt, Monasteriensis Præsul Wilzhusam invadere instituerat, velut veterem præsulatus sui partem, antequam Daniam præriperent: sed mox Svecis adpropinquantibus ea libido obtorpescebat. Qui ad Itzehoam constiterant Dani, excursione versus Wismariam facta duo pecorum millia, centum equos abegerunt, novem quoque equitibus interceptis. Sed & classis Danica novendecim navium in Mare Balticum solvebat, in quam Rex Daniæ improviso etiam Regina ignara solo Gerstorfio conscio, ascendebat, ac velut Gedanum versus faciebat, intercipiendo Regi Carolo Gustavo, quem fama ferebat è Borussia in Sveciam trajecturum. Nam è Bornholmia nuntius venerat, decem naves Svecorum bellicas præter eam Insulam versus Pillaviam vela fecisse; & quia Danus ex interceptis literis intellexerat, à Senatu Sveciæ Regis sui reditum in patriam enixè expeti, judicabat eas naves ad transvehendum Regem abiisse. Alii hanc causam ferebant, ut Gedanensium animos confirmaret, quos obsidium à Svecis metuere audierat. In eam classem Stralsundense navigium delapsum Rex liberum dimittebat, navarcho mandans, ut Magistratui ejus urbis de amicitia sua confirmaret, si qua istum in suas partes pertrahere posset. Ad Rugiam tamen exscensione facta vici aliquot litori propinqui diripiebantur. Sed cùm ad oram Gedanensem Fridericus pervenisset, ancorisque jactis sciscitaretur, ubinam Sveciæ Rex ageret, præter spem audiebat, eundem iter Stetinum versus ingressum rectà in Holsatiam tendere. Quo nuntio valde confusus properè in Daniam remeat, jam tum belli temerè moti tristes eventus spectaturus.

Belem. *Eggerich.* *Bremerverde.* *Lundi.* *3 Jul.* *Gestendorf.* *Lebe.* *9 Jul.* *Wilzhusen.* *1657.* *Wismar.*

§. 72. Nam Carolus Gustavus, cui sedebat è tot hostibus simul ingruentibus unum toto impetu subvertere, ac Danos potissimum frangere, progressibus Sveciæ semper sese objicere solitos, sub initium mensis Julii Stetino Demminum versus moverat, quò ut convenirent, omnibus copiis indictum erat. Heic aliquot dies consumti, quoad omnes copiæ adessent, Rege interim Grypswaldam & Stralsundam excurrente. Demmino digressis Wrangelius cum aliquot peditum legionibus conjungitur. In itinere Rex Schwanæ cum Duce Meclenburgico Gustavo

Sveciæ Rex in Daniam movet. *Demmin.* *Grypswald.* *Stralsund.* *13 Jul.*

OCCEANI
PARS.
SINUS
CODANU
vulgo t'Schage
DANIA
IUTIA SEPTE
TRIONALIS
REG
IUTI
NUM
MERI
DIONALIS
SLESUICIA
FYONIA
SEELA
GROSSE BELDT
KLEINE BELT
MARIS GERMANICI PARS
DITMARSCHIA
HOLSATIA
STORMARIA
Oldenborg Comitatus
Colborger heide
Femern
Wagern
Hamburg
Ratzeborg
Lubek
Skagen
Lesso
Anhout
Samsoo
Ebeltoft
Ribe
Jutsche Riff
Eider strom
Heiligelandt
Albis Fluvius
Weser Fluvius
Stade
Brunshuus
LAALAND
LANGELAND

REGNUM DANIÆ,
CUM INSULIS ET CONTERMIN^{ss} TERRIS,
correctius quàm antehâc delineatum et editum:
simul comprehendens
Itinera & mansiones R^{æ} M^{tis} SUECIÆ,
Exercitusq; eius, jam inde à primo ingressu, usq; in belli exitu^m
ad annum 1660
Per Erricum I: DAHLBERG Locumtenentem
supremi Castrorum metatoris
WESTRO GOTHIÆ PARS
OSTRO: GOTHIÆ PARS.
GOTHIÆ PARS
SCHANIA
Smaland
ÖLANDIA
Calmar Sund
BORNHOLM
MARE SVECICUM
Vulgo Die Oost See
vell BALTICUM.
RUGIA
VSEDOM INSULA
WOLLIN INS
POMERANIA
Milliaria Germanica communia
Gothenburg
Helsingborg
Landscroon
Malmoö
Christianstad
Calmare
Stralsund
Gripswald
Rostok
Stetin
Moons Klint
FALSTER

N° 47

Pagus Orcln
Ooste fluvius
Fuga Danorum
Ordo 1500 Equitum Danorum sub Commissario Generali
Detlowo ab Ahlefeldt, qui sub aduentum Suecorum se se recipiun
in saltum Witten mohr et Fortalitium ad Lehe
600. Equites Sueci sub Generali Excubiarum
Præfecto Arntson

Bremerfœrd
Illustr Dn. Andrea Bilde
Præfecto et 9. July
dedita 1657.
B Suggestus Danor
Oppid: Bremerforde
Ooste fluvius
Pagus Behlem
Naviga Danica se se reci piunt versus Gluckstadt sub aduentum Suecorum
ALBIS FLUVIUS
Dn. Com
fugat 1500.
Generali
et Fortalitium ad
July 1657.

N. 58.

VISURGIS
Agri Limosi quos Visurgis

Pagum Lehe
onem supremi Ex
miti CAROLO GVS:
ẽ subiicere coactum d: 2 Aug.
mentis. B. Suggestus duobus
ro duobus tormentis mi:
s Oppositis E. Fovea
ndorf pagus Statio
Vrangeli.
F L U V I U S
D.
Agri Limosi
Geeste fluuius
andare
Geeste Flu uius
Accessus Suecorum
Accessus Suec.
C
E
B
Accessus Suecorum
F

N. 60.

Ordinatio Exercitus Suedici, d: 20. Iulij An: 165
prope Oppidum Mölln Holsatiam intra
Equitatus
ala Sinistra cui præerat Princ. Palat. Sultzbacensis
quem ducebat
Prima acies ductore Gen: Excub: Præfecto Arndsonio
Secunda acies alæ Sinistræ Sub Gen: Excub: Præfecto
Fabiano Berends
Tabula exhibens delin
angustiarum eius vici
Polonia redux, hoste n

rum Sereniss: Rex Hamburgum inter et Lubecam
Danorum aduentum præstolaretur .
Equitatus
Comes Iacobus de la Gardie
ala dextra cui præerat Princeps Carolus Magnus Marchio
Badensis
Prima acies quam ducebat Princeps Anhaltinus
Smalandi . Vpplandi .
Secunda acies alæ dextræ sub Gen: Excub: Præfecto Boddekero .
EIDahlbergh delinea .
nem oppidi Mölln et
uas Exercitus Suedicus
pediente superauit .
Oppidum Mölln .
acus
Mölnensis .
N. Cochin sculpsit .

N. 59.

Albis Fluvius
Humilia Camporum
Fuga Danorum
Septum aquarum
Pagus Butzfliet
Castellum Creuzschanz a Danis desertum d. 7 Aug 1637
Fossis
Cam pi

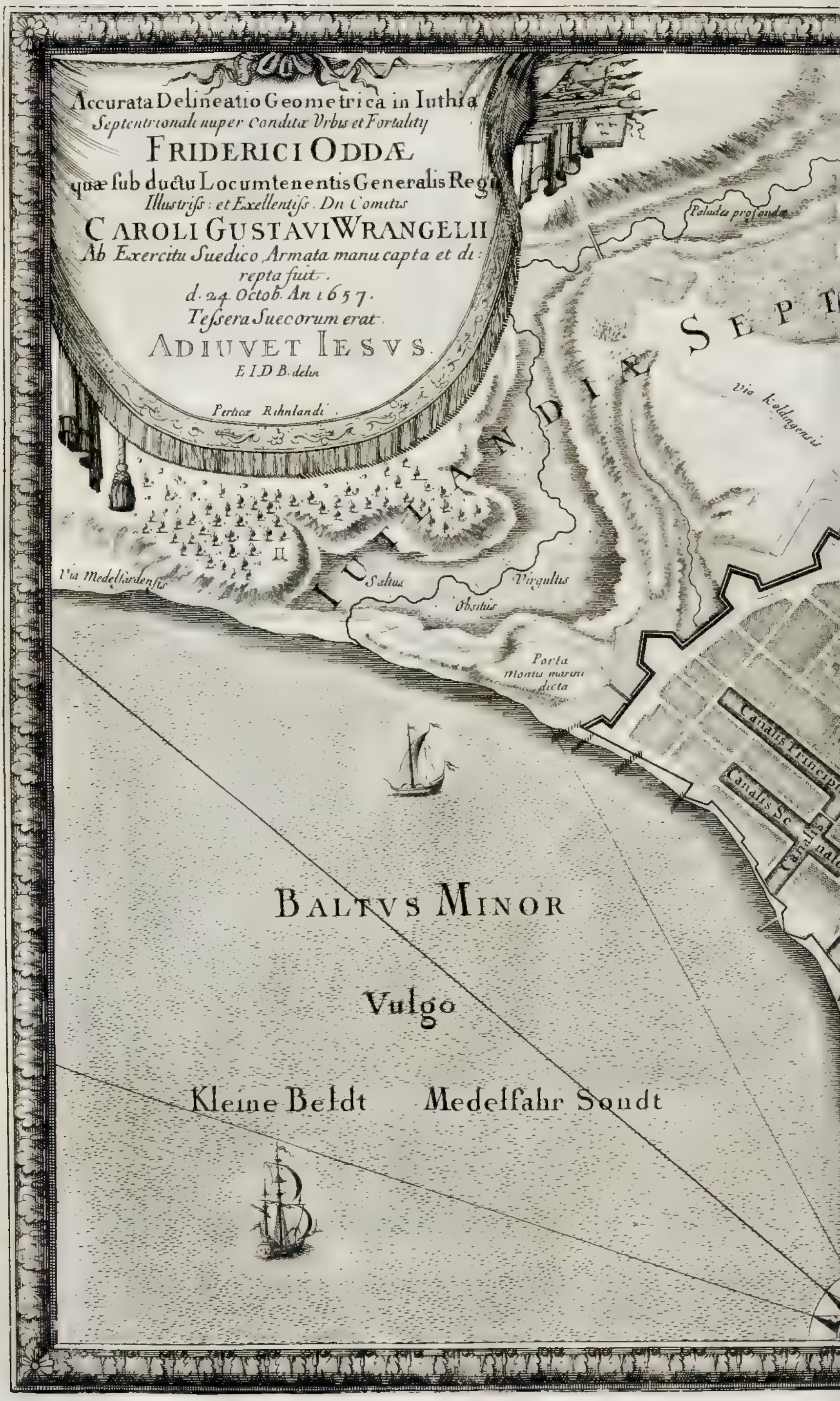

ad BUTZFLIET
peditum Danicorum e Legionibus
rokenhusij, præter tumultuarium
sub Protribuno Magno Krage munitum
angelio Reg. S. Campi Mareschallo vi
July A.° 1657.
allus. B. Legio Anglicana. C. Westr
udermanni sub Tribun. Dn. Barée
ndi sub Tribuno Krusio.
Comeatus bellicus
Via qua Stadam
Fossæ
et agri
depreßiores.
CHANZ ad Oppidum Elmeshoorn
anis desertum d. 3. Augusti A. 1657
ores et humi les
Fuga Danorum Crempenam versus
Chohortes Suedicæ Danis fugam intercludentes
Equitatus Suedicus

INSULÆ FYONIÆ
PARS.
Sophiaodde
Stripsodde
Beersodde
FRIDRICHSODDE
Oceanu Septentrionalis Pars.
Handruper Waldt
Vldrup
Trels naas
IUTLANDIÆ SEPTENTR
Kongstedt
Excubiæ Suecorum
Bredstrup
CASTRA SUECORUM
Welby Wyk
Welby
PARS
Gawslund
Garslo
Frisso
Alte Schanz

Tabula Geographica
ostendens situm Castrorum Suedicorum in
Iutia Septentrionali ut et Oppidorum Coldingæ
Medelfarthi, Friderici-uddæ, et Sophia-uddæ,
A. 1657
Holsatiæ et Sleswicæ - Pars.
Fretum Balthicum Minus
KOLDINGER FIORD
Koldinger Wyk
Colding
Seest
Seesthy
Dalbÿ
Wonsÿl
Reebeck
Tued
Börups Sand
Kyholm
Raiborg
Schierbeck
Emmenaas
Muhlen
Strandhus
Burte
Gußemühl
Knütshüüs
Haate
Bramdrüp
Schiptrupmuhl
Täüle
Börup
Holm
Holm laaus
Fænökalf
Toldérup
Harslo
Explicatio Literarum.
A Equitum aliquot turmæ quibus Generalis Excubiar. Præf. Boddekerus munimentum Fridericuddã claudere incepit 23 Aug. B. Earundem Statio nocturna. C Statio Exercit. Sued. cum S.R.M. Fridericuddam d. 25. et 26 Aug. Torment. oppugn. iuberet. D. Suggest. et access. Suecor. in colle Patibulari unde Fridericudda tormentis quassata fuit d. 26. Aug. E Castra muniri cœpta d 28 Aug. quorum directionẽ Serenis. Rex Wismaria abiens Excell. Dn Wrangelio commiserat Steterunt autem illa usque ad 28. Ian 1658 F Equitum excubantium Stationes primariæ circum castra vulgo Corps de Gardes G. Equites vigiles circum castra positi H. Danor. Equites Excubitores ante expugnationem Fridericuddæ I Hic Bombus quem Granadam vulgo vocant 280 librarũ hamo operiebatur habens ceram affabre constructam cui pileus alligat. erat quem cum Eques Danus excubias ibi agens auferre vellet, inquinatus Bombi ipse et equus interiere K Quotidianæ equitũ velitationes intra iactum tormẽti maioris ab Oppido in quib. Dani semper ad fossam usq. repellebãtur L Naves Suedicæ post occupationẽ Fridericuddæ per fretum Middelfartense sæpius hinc inde sine periculo commeãtes M Suggest. Suecor ad defẽsionem naviũ. N Suggest. Danor ad impediẽdum trãsitũ navium Suedicar. O Navigiũ Danicu 4or tormentis æneis munitũ ad agẽdas excubias à Suecis captũ P Propugnaculum Suecor. in Insula Fiholm ad defensionẽ navis Stationariæ quod una cum navi a Danis recuperabatur Q. Navis Suedica Samson Danicã Gripp circa litt. R. in brevia agit et postquã non procul ab Hönsgawl naves aliquot mercatorias et piraticas ceperat in Sinu Coldingensi litt S anchorã figit, ubi reduct. vulgo Redute, erectus erat. T Pugna inter tres Suedicas et septẽ Danicas naves in Vigilus Sti. Martini. U. Castra Mareschal Andreæ Bille Ao. 1643 à Dn. Campi Mareschallo Generali Torstensonio post triduanã oppugnationem in Potestatem redacta. W. Hic 1500. equites Dani Sub Fratrib. Buchwaldiis Ao. 1643. à Dno Torstensonio fusi fugatiq. sũt. X. Silva et viæ à Suecis præclusæ Y Vadũ pro equis et curribus per Sinum Welbyensem.
N. 13.

Accurata Delineatio Geometrica in Iuthia
Septentrionali nuper Conditæ Urbis et Fortality
FRIDERICI ODDÆ
quæ sub ductu Locumtenentis Generalis Regi
Illustriss: et Exellentiss. Dn Comitis
CAROLI GUSTAVI WRANGELII
Ab Exercitu Suedico Armata manu capta et di-
repta fuit.
d. 24. Octob. An 1657.
Tessera Suecorum erat.
ADIUVET IESVS.
E I D B. delin
Perticæ Rihnlandi
Paludes profundæ
IUTLANDIÆ SEPT
Via Koldingensis
Via Medelfardensis
Saltus
Virgultus
Obsitus
Porta Montis marini dicta
Canalis Princip
Canalis Se
BALTVS MINOR
Vulgo
Kleine Beldt
Medelfahr Sondt

NTRIONALIS PARS.
Porta Regia
Regia
Forum
OCEANI
PARS
alias
SINUS CODANUS

1657. Gustavo Adolfo colloquebatur. Inde præter Wismariam totus exercitus angustias viarum apud Mœlnam superabat, quarum opportunitate si Dani dextrè uti scivissent, facile videbantur Svecorum iter sistere potuisse. Sed isti cùm copias divisissent, nec initio totas vires Svecis objecissent, cessim semper euntes bellum non nisi vapulando exigebant. Ita Holsatiam nemine obsistente ingressi Sveci, cùm ad Fulsbuttelam flumen Alsteram superassent, catervam Danicam quadringentorum equitum deprehenderunt, quam ita depexam dabant, ut vix quarta pars evaderet. Ipse tribunus in paludem refugus cæsus; Subtribunus Korberus, turmæ præfectus Alefeldius, multique alii capti. Castra per aliquot dies Ottensæ prope Hamburgum posita, ubi Svecico militi, sub sordidis quantumvis vestibus Zonas haut inanes gestanti, egregia erat occasio armis, aliisque necessariis sese instruendi. Is Svecorum adventus ita Danos perterruit, ut plerasque copias è Bremensi provincia evocarent, ac deserta palustri regione, quam aquis submerserant, in Holsatiæ interiora Rendesburgum, inde longius Flensburgum non sine trepidatione se reciperent.

Maln. *23. Jul.* *Fulsbuttel.* *Korber.* *Alefeld.* *Ottensen.* *Flensburg.*

§. 73. E castris ad Ottensam Rex Wrangelium cum tribus peditum legionibus, ac valida equitum manu trans Albim in Bremensem provinciam immisit; qui & feliciter rem ibi gessit, quatuordecim intra dies omnibus castellis, quæ Dani occupaverant, recuperatis, ac hisce qua occurrerent pulsis, sic ut paucos intra dies duo millia quingenti Danorum destruerentur, plerisque sub Svecica signa redactis. Sola Bremerverda istis restabat, quam eminus obsidere placuit, cùm si vis adhiberetur eam expugnare non ita arduum esset; quòd tanti non videretur ad eam tempus terere; ac ut prætextum foret Imperii Ordines ad evictionem præstandam, sociosque Hildesiensis fœderis ad auxilia submittenda urgendi; quod ea arce recuperata cessabat. Ac satius visum cedenti in Holsatia hosti incumbere, totamque Chersonesum firmando exercitu occupare. Igitur Rex ad expugnanda castella, queis aditus in palustrem regionem obsepti fuerant, conversus munitionem

Wrangelius Danos Bremensi provincia expellit. *27. Jul.* *Regis in Holsatia progressus.* *3. Aug.*

ad Krycam & Neudorfum nullo negotio in potestatem redigit, diffugientibus præsidiariis, è quibus dimidiam amplius partem Sveci ceperunt, quos inter tribunus Benfeldius, subtribunus Wackerbartius, aliique præfecti. Plura quoque ibi castella hostis ultro deseruerat, quæ à nostris solo æquabantur. Animus Regi erat protinus inde Steinhorstanum castellum invadere. Sed cùm intelligeret, plerumque hostilem peditatum per palustrem regionem dispersum, satius videbatur medium se isti atque equitatui inserere impediendæ eorundem conjunctioni; eoque ad lævam Itzehoam flectit, quæ cùm imperatam deditionem abnueret, statim exterior munitio occupatur. Contra Dani suggestum in adversa parte excitare ad Svecos iterum inde expellendos: & ex altera parte è palustri regione semper novas in oppidum copias immittendi occasio erat. Cùm ob interlabentes aquas haut ita facilis ad oppidum aditus pateret, eo ferocius Dani defensionem adornabant. Unde cùm serum esset ratibus aut ponte Storam amnem superare, ac tempus, militemque prodigere nollet Rex, frangendæ hostium pertinaciæ ignibus uti constituit. Ita injectis globis ignivomis paucas intra horas novum oppidum in cineres consedit ea flammæ violentia, ut etiam in vetus oppidum incendium trajiceret, ejusque magnam partem absumeret, non paucis inter hæc hostibus cadentibus, quòd seminudi in vallo consistentes objecta humo se adversus exterius munimentum tegere vellent. Destructis ad oppidum id recens excitatis munitionibus in Holsatiæ interiora penetratur, ac ex itinere socer Gottorpii à Rege salutatur, aliquot diebus inter lætitiam exactis. Chilonii aliquot legiones à Rege relictæ sub Daniele Arendsonio summo vigilum præfecto, prohibendis Rendesburgensium excursionibus, ac ut Regis tergum longius in Jutiam penetrantis tutum præstaretur, simul circumjecta regio tributis subjiceretur. Dani interim castellum ad Segebergam deseruerant, ac Andreas Bildius Daniæ Archistrategus omnes copias è palustri regione assumtas mari Ripas, inde in Jutiam deduxerat, Coldingæ primùm, mox Friderixuddæ statione capta. Rex interim omnia

1657. *Kryck.* *Neudorf.* *Benfeld.* *Wackerbart.* *Steinhorst.* *6. Aug.* *Stor.* *Gottorp.* *Kiel.* *Segeberg.* *Bilde.* *Ripen.* *Coldingen.* *Friderichs-judde.*

1657. castella in palustri regione occupata solo æquaverat, excepto eo quod Steinbergæ adsitum est, intra paucorum dierum spatium tribus hostium millibus cæsis aut captis, è quibus Germani sub Svecica signa redacti. E Danis interceptis phalanx formabatur, quæ sub Friderico Reichavio Revaliam à pestilentia fere exhaustam mittebatur, si & ipsi perirent vile damnum. Major utique consternatio, quam in Polonia belli initio sentiebatur, ac terror fere panicus. Regi decretum erat Jutiam ab hoste purgare, & per hiemem suis quietem concedere, quod bella hiberna non semper feliciter succedant. Etsi Dani ipsi Jutiam, quantum raptim possent, postulati erant, magnam partem in Fioniam transgressi. Demum Friderixuddam acceditur, quam antea Rex extemporaneam duntaxat munitionem crediderat, sed nunc validissimum oppidum perspicit, septem integris, duobus dimidiis propugnaculis constans. Ab initio animus fuerat vi istam assultare; ac jam è duobus suggestibus machinæ in eam fulminare cæperant; sed quos Dani adversis jaculationibus mox destruebant. Cum igitur consilio habito rationis haut videretur oppugnando munito loco, omnibusque rebus probè instructo, quem sex Danorum millia insidebant, veteranum & selectum militem atterere, placuit castra non procul ab oppido munire, isti eminus includendo, ut tutò hospitiis Jutiæ frui liceret. Cura rerum ibi Wrangelio commissa, cui injunctum, ut navibus, quæ Gothoburgo expectabantur, Fioniam invadere tentaret; quòd Rex nullo modo Friderixuddam expugnari posse crederet, nisi ista insula prius capta. Ipse Rex Wismariam regredi constituit, ut ibi Borussiæ ac Germaniæ rebus propior esset, simul gesta suæ classis cominus arbitraretur, quam sub Claudio Bielkenstierna à Svecia evocatam Danicas naves aggredi jusserat; quibus profligatis brevi de Dania actum videbatur. Ac spem Regi addebat, quòd quædam Danorum naves in Oceanum abiissent, reliquæ sub Jasmunda jactis ancoris consisterent.

Reichau. *25. Aug.* *Bielkenstierna.* *Jasmund.*

Prælium navale inter Svecos & Danos. §. 74. Accedebat dehinc Svecica classis viginti sex Regiis navibus, viginti mercatoriis ad usum belli ædificatis constans, quæ non procul Moena insula cum Danis pugnam conserere cæpit. Res eminus duntaxat machinis gesta est, quòd Dani cessim semper irent, non tam ob fugam, quàm ut octo naves, quæ ad Hafniam subsistebant, sibi adjungerent, ac fortasse Wittium Witsonium, qui cum octodecim Belgicis navibus non procul ab Oresunda hærebat, in auxilium excitarent. Altera tamen die iterum pugnatum, Danis itidem declinantibus statariam quasi pugnam, qua navis navi colligata certat; id quod Bielkenstierna maximè quærebat; qui præclarum operæ pretium fecerat, numero etiam navium longè superior, ni multi suorum navarchorum segniter admodum rem gessissent. Sanè ipse Danicam prætoriam sat malè habuerat, ut à duabus aliis navibus Hafniam pertrahenda fuerit, quingentis ictibus lacerata. Classiariorum apud Danos centum quinquaginta occubuisse ferebantur. In Svecica classe navis, cui Maria vocabulum, pariter malè multata fuit. Ita per quorundam ignaviam præclara occasio ingentem cladem Daniæ inferendi è manibus amissa est, cùm aliàs satius fuisset, classem domi relinquere parcendis sumtibus. Post pugnam Dani sub Selandiæ litora, Sveci sub Hiddenseam se receperunt, Wismariam inde navigantes, ut necessariis se rebus instruerent, ac rei gerendæ propiores essent. Sub initium Octobris Danica classis iterum prodibat, recentibus copiis ac pluribus navibus instructa. Sed placuit Svecis intra portum manere, quoad Danos tempestas, aut alia causa divideret. Per quam & hinc inde oberrantem haut licebat Regi in Danorum insulas descendere quod antea ipsi propositum fuerat. Diutius tamen, quàm aliàs anni tempestas ferebat, classem suam Rex detinebat, quòd de Anglica classe in fretum ventura spes ipsi facta esset, tum ut Danis necessitas foret classem suam in mari detinendi, autumnali tempestate valde fatigandam; ac ne Dani insulis suis cautum crederent, copiisve, quas per litora & classem disposuerant, alibi uterentur.

1657. *12. Sept.* *Witte Witson.* *Hiddensee.*

Friderixudda expugnatur. §. 75. Interim Wrangelius è castris ad Friderixuddam Bœttingerum summum vigilum præfectum cum tribus

Peditatus
Equites prope S.R.
excubias agentes
Equitatus
Equitatus

Loca
Palustria
Equitatus
Equitatus
Smolandi
Westrogothi
Vplandi Treb. Planting
Templum
Pagus
Equitatus
Boddkers
A
Loca Vliginè
profunda
Via versus
Loca palustria
Castra Suedica
ad
FRIDERICI UDDAM
d: 23 Aug. locari cœpta, et d: 26. Octobr. A: 1657. soluta
A. Legiones sub initium septembr. ad occupandam provinciam Wensysulanam, sub ductu Gen. Vig. Præf: Böddkeri missæ
B. Tres Legiones d: 21 Octobr: Cracovia venientes quarum in occupatione Friderici Uddæ magnæ partes fuere
10 20 30 40 50 60 70 80
Rhinland
E. I. Dahlb. delin.
N. Perelle fc.

N. 65

1657. *Wensyssel.* tribus equitum legionibus miserat ad Wensyssellam occupandam, quæ angusto Isthmo à reliqua Jutia discriminatur; in cujus faucibus castellum excitaverant hostes, quod unà cum aliis duobus castellis Sundbyensi & Halsensi *Sundby. Hals.* quindecim amplius armatorum agrestium centuriæ insidebant. Enimverò facile tumultuariæ munitiones perrumpebantur, & insueto bella turba profligabatur; cui ut arma sumendi libido decederet, octingenti amplius cæsi, cæteri ad lares suos dimissi, ac pro armis stivam tractare, ac tributis expediendis vacare ausi. Ad Friderixuddam nihil memorabile gestum, nisi quòd Danicum navigium stationem agitans noctu interciperetur, ac erumpentes oppido catervæ non sine damno repellerentur. *24. Oct.* Sed cùm Wrangelio tædiosum videretur præcipitante autumno per fœdam tempestatem in castris hærere, Danis quoque per crebras eruptiones molestiam facessentibus; id oppidum vi assultare instituit. Quod consilium exequi decrevit, statim atque Fabianus Fersenius cum tribus peditum legionibus, quæ Cracoviæ præsidium agitarant, advenisset. Qui cum & Rex mandata ipsi mittebat, ut fortunam tentaret oppido isto oppugnato; quo capto hostium consilia valde turbanda, viaque in Fioniam pandenda sit. Is antea situm oppidi, fossæque, & munitionum conditionem per peritum talium hominem, qui quadrupes noctu adrepserat, probè exploravit. Inde re in consilio discussa omnibus suffragiis decretum, aleam esse jaciendam, præsertim cùm constaret hostem nunc securius agentem nihil tale metuere. Ita autem res disposita, ut una hora ante diluculum tribus locis oppidum assultaretur. Ipse Wrangelius duo propugnacula, proximè ad mare sita Mittelfartense fretum versus, sibi oppugnanda *Mittelfart.* sumebat quatuor cum phalangibus sub tribunis Nicolao Brahæo, Petro *Sparre.* Sparrio Laurentii F. Fabiano Fersenio, *Spens.* & Spensio. Joannes Georgius Anhaltinus Princeps cum duabus equestribus legionibus tentare jubetur, num per aquam, quæ circa propugnaculum vadosa erat, circuitu capto in oppidum penetrare posset. Assumitur manus eorum, qui mala punica manuaria jactarent. Alias quatuor phalanges Jacobus Casimirus Gardius ad pro- *De la Gardie.*

pugnacula monti patibulari opposita 1657. immissurus erat. Ad portam à Rege dictam aliquot equitum legiones omissis equis impetum daturæ erant, quas cum tribus legionibus sequebatur Fabianus Berendius summus excubiarum præfectus, *Berends.* ut per apertam portam in oppidum irrumperet, & resistere ausos protereret. Copiæ ita distributæ silentio noctis non procul à sua quæque statione accesserant, conventam horam cum desiderio expectantes, cujus signum erat villa in proximo vico incensa. Fascisculus straminis pileis impositus hostem ab amico discernebat. Signo dato è suo quisque loco prorupit. Ac ubi Wrangelius curabat, præmissi fabri, qui palos prosternerent. Inde Nicolaus Brahæus, & Petrus Sparrius proximum mari propugnaculum invadunt. Anhaltinus Princeps cum equitibus suis duos palorum Ordines vado transibat, sed cùm ad tertium perveniret, profundior aqua erat, quàm ut circuiri posset. Itaque descendentes equis nonnulli equites securibus quosdam palos proruentes turmis viam aperiunt; quæ in oppidum penetrantes phalangem peditum ante se consistentem inveniunt, quam statim displosis tubis fundunt, cæduntque. Interea & pedites in vallum enixi erant, ac hosti licet sat strenuè resistenti tam acriter incumbebant, ut is una statione post alteram cedere cogeretur. Nec minus Gardius assignato sibi loco proruperat, ut hostis jam undique ingruentibus Svecis vitæ veniam imploraret. Sed qua parte equites assultum dabant, asperior, quàm creditum fuerat, pugna surgebat; nostris tamen strenuè urgentibus demum hostis loco pellebatur. Sed quia sauciatus fuerat, qui petardam portæ adplicare debuerat, tardius irrumpere Berendius poterat. Ita brevi tempore munitissimus locus, quem quinque millia militum tuebantur, assultantibus non amplius tribus Svecorum millibus in Regis potestatem redactus est. Danicus Archistrategus Andreas Bildius fortiter pugnam ciens post aliquot vulnera in capite accepta cum plerisq; præfectis in exiguum se castellum recepit mari adsitum, ut in Fioniam inde trajiceret. Sed reflante vento arbitrio se victoris dedere coactus fuit; ac post aliquot dies è vulneribus decessit. Ejus

corpus

1657. corpus magnificè ornatum in Fioniam mittebatur, facili in mortuum hostem humanitate, nullo proditionis indicio. Præter hunc captus quoque fuit Magnus Hocckius Senator, sex subtribuni, octo vigilum præfecti, viginti sex centuriones, totidem signiferi, uno plures vicarii, inferiorum ductorum quinquaginta sex, gregariorum duo amplius millia, signa triginta novem. E Svecis septuaginta occubuere, paulo plures sauciati. Partæ ibi quinquaginta machinæ, apparatus bellici ac annonæ magna vis. Captivos Schœnlebius tribunus Wismariam ad Regem deducebat. Ita septem Danorum legiones, quæ quinque millia capitum implebant, penitus deletæ. Ea clades Danorum animos vehementer dejiciebat, quos etiam Cornificius Ulfeldius dimissis passim literis solicitabat, minas juxta ac promissa miscens: relinquerent Fridericum libertati Danicæ insidiantem, & qui civibus defendendis non sufficiat; ac Carolum Gustavum sibi Regem adsciscerent privilegia Nobilium conservaturum. Qui tamen apud prudentes haut ideo sinceri satis in Svecos animi fidem assequebatur, versipellis, ac vapido sub pectore vulpem condens: cujus & affinis Hannibal Seestedius nuper Hagæ jactarat, potius Danis juxta ac Belgis crepandum, quàm plura Svecorum incrementa tolerare velint. Cæterum per Jutiam diffusæ Svecorum copiæ hibernis se reficiebant; nec illis oris hoc anno memorabile quid gestum, nisi quòd tres Svecicæ naves Wismaria Friderixuddam delatæ transito freto Samsoam insulam diriperent, quas septem Danicæ naves ingruentes frustra insequebantur, his in sinum se apud Coldingam recipientibus. Arendsonius quoque favente frigore aliquot castella in palustri regione sita occupabat, eamque totam ad tributa exsolvenda cogebat. Ipse Rex reliquum anni Wismariæ agebat, donec sub ejus finem frigore præter solitum invalescente legiones paulatim hibernis excitas Coldingam versus tendere juberet, num quid favente glacie in Danicas insulas tentari posset.

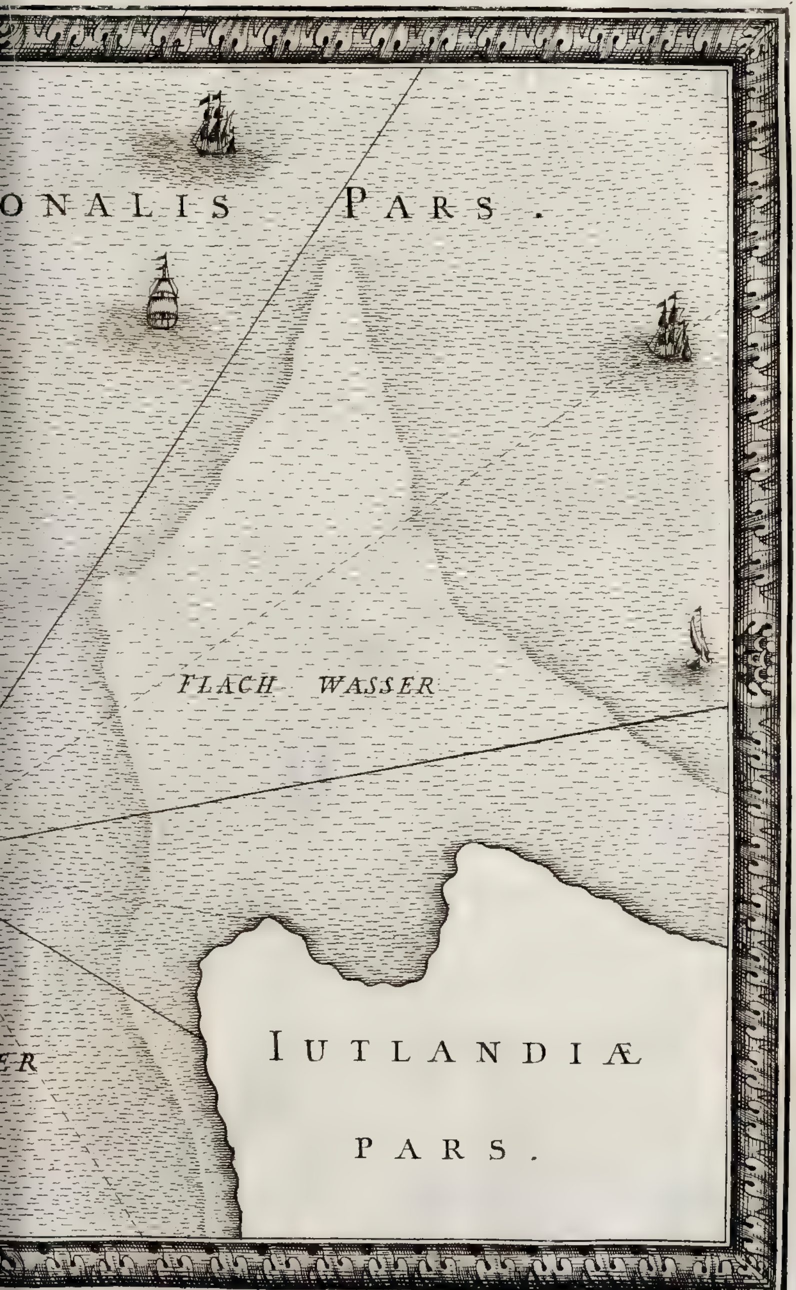
Hocck. *Schœnleben.* *Seestad.* *Samsoe.* *Colding.*

In limite Sveciæ adversus Danos gesta.

§. 76. In Svecia post factam belli indictionem quicquid copiarum erat Norvegiam versus & Scaniam deducebatur prohibendæ hostium irruptioni. Armorum cura præcipua penes Gustavum Hornium; sed cùm iste sub id tempus fato fungeretur, Petrus Brahæus summam belli directionem suscipiebat, cui à Rege è Borussia missus Gustavus Otto Steenbockius succenturiabatur. Is ergo properè Halmstadium se conferebat, militibus eodem convenire jussis. Cùm jam idonea manus coivisset, Laholmiam castra transtulit, & ibi quoque deficiente pabulo Scottorpium movit sub juga montium, quæ Scaniam ab Hallandia discriminant. Heic catervas aliquot præmisit, quæ Svenonem Pauli F. celebre latrociniis nomen cum tribus latronum centuriis isto in monte agentem ex improviso opprimunt, ac plerosque concidunt, ut non nisi triginta cum ipso latronum Duce evaderent. Quo die & Brahæus superato monte Engelholmiam excurrebat, ac primam hostium stationem ducentorum equitum ad oppidum rejiciebat, non paucis cæsis. Consistebat in campo Brahæus cum suo equitatu, prodeuntibus quoque ex adversum Danis. Sed cùm iste signo dato paratum se pugnæ ostenderet, Dani nulla certandi cupidine immoti stabant. Ceciderant eo concursu quinquaginta Danorum, aliqui sauciati sunt. Sed quia ibi nulla rei gerendæ occasio ostendebatur adversus Danos numero potiores, retro jugum montium concessit Brahæus, ubi non nisi sedecim equitum, duodecim peditum signa habebat. Circa idem tempus apud Gothoburgum Dani aliquoties cis flumen perrumpere tentaverant, sed semper non sine damno repulsi fuerant. Duglassius quoque & Petrus Ribbingius duo Danorum castella in insula Diursholmia ceperant, præsidiariis non sine clade expulsis. Joannes quoque Stackius cum caterva quinquaginta equitum, sexaginta dimacharum Norvegiam irrumpens apud Jertunam castellum offendit centum peditibus insessum, qui ejus adventu fugam arripiebant. Quos nostri persecuti viginti quinq; occiderunt, quinquaginta captivos Wenersburgũ abduxerunt. Bahusienses quoq; adverso flumine subeuntes in insula sesquimilliari à Bahusio sita castellum excitatum ibant, inde in Sveciã ripam trajecturi. Sed à Svecis rejecti octoginta quinq; amisere, præter eos qui duabus

1657. *Halmstad.* *Laholm.* *Skottorp.* *17. Jul.* *Sven Pawelson.* *Engelholm* *20. Jul. Duglas. Ribbing.* *Diursholm* *Stake.* *Jertuna.* *Wenersburg.* *Babuus.*

OCEANI SEP TENTR
SANDT REFF
Delineatio oppidi cuiusdam cum fortalitio quod Dani prope Hals in Wensusel extruere voluerunt.
PARS TERRÆ
WENSUSEL
Fortalitium Hals
Pagus Hals
AHLBOR
FIORD
Situs Ahlborger fiordt viet fortalitÿ Danici prope Hals in Vensusel quod à Suecis occupatum fuit mense Septembr. An. 1657.

ONALIS PARS.
FLACH WASSER
ER
IUTLANDIÆ
PARS.

Repræ … sentatio
Op… et Expugnationis nuper … extructi Oppidi et … Munimenti FRID … ERICIUDDE abs Loc…
Regio Illust. et Exell Dn Comiti CAROLO GUSTAVO WRANGELIO 24. Octob 1657 factæ.
Erich ad vivum
Dahlberg del
Borning
OCEANI PARS
BALTVS
Bersodde
Castellum minus vbi 2500 milit Danicorum se receperant, sed re desperata Suecorum fidei se permittebant
Promptuarium Publicum
Fuga Danorum
Paludes
Paludes

Insula Fionia
Oppidum
Medelfahr
Fretum Medelfardensis
Lyngodde
Stripsodde
Minor
Uulgo
fahr
Sondt
Fuga Danorum in paludes et Syluas
N. 68.

Acies Seu
Pugnæ istius quam Sustinuit
Drotzetus Illustriß Dn: Comes
ad Pontem Genewadt inter
Laholmiam Obsidione
A. Illustriß. Drotzetus Regni.
B. Illustr: D. Gen: Gustav Banerus Bar. in Cornu Dextro.
C. Illust: D. Comes Ericus Stenbok Gen: Rei tormentariæ.
D. D Baro Henricus Horn
ACIES
DANO:
RUM
Aaladextra
ACIES
Peditatus
SVECORVM
Aala Sinistra.
1. Equites comendati. 2 Turmæ Equitum Nobilium. 7. Legio Sudermannica Trib: Swinhufwud. 8. Legio Sudermannica Protrib: Harien.
3 Legio Uplandica 4. Chohortes Sclopetariorum. 9. Ostrogoti sub Protr: Dan Pryß. 10. Nericiani sub Protrib: Anrep.
5 Legio Smålandica 6 Dimachæ. 11. Wermanni sub Protr: Ullax. 12. Smålandi sub Protr: Kagg. 13. Smål: sub Hillebard. 18. Dimachæ. 19. Commendati.
14. Legio Ostrogotica.
16. Sclopetarij.

Holmiæ. A 1689.

N. 69.

1657. duabus cymbis everſis ſuffocati ſunt; captaque munitio ab iisdem ſolo æquata eſt. Ante Gothoburgenſem portum ſeptem Danorum naves excubabant prohibentes, quo minus quinque Svecicæ naves bellicæ inde egredi poſſent. Inde Ericus Steenbockius cum Haraldio Stakio Wenersburgo movens in Norvegiam irrumpebat, quibus hoſtium copiæ ſub Ivaro Krabbio apud Jertam obviam venere; ubi acris velitatio commiſſa, ac machinis per multas horas fulminatum non modico hoſtium damno. Inter paucos, qui è Svecorum parte ceciderunt; Joannes Stakius tribunus fuit. Haraldo Stakio equus, cui inſidebat, globo trajectus. Sveci cùm haut longius progredi daretur, Wenersbergum rediere. E Norvegia quoque Jemtia ſemel incaſſum fuit tentata, repulſis qui irruperant. Menſe tamen Novembri redeuntes Jemtiam atque Herredaliam oppreſſere auxilio perfidorum provincialium; etſi Frœſiæ caſtellum acriter licet machinis verberatum ab hoſte expugnari non poſſet. Aſt è Scania ad Svecorum caſtra in Hallandiam accedebant trecenti equites Danici, primam Svecorum ſtationem invaſuri, à qua ita excipiebantur, ut Dani præfectum turmæ & Vicarium cum aliquot gregariis deſiderarent. Mox univerſæ hoſtium copiæ jugo ſuperato apud Wallam conſidebant, ubi modica velitatio commiſſa exiguo utrinque damno. Cùm inde hoſtis in Scaniam receſſiſſet, Guſtavus Otto Steenbockius eodem quoque penetrabat, caſtris apud Orclingam poſitis; cui quò minus longius irrumpere poſſet, hoſtis ſe objiciens impediebat. Nec quid ulterius tentare licebat prævalente hoſte, & quia munita Scaniæ oppida oppugnari non poterant hoſte in campo ſubſiſtente. Interim Dani ſe medios inter Steenbockium & Hallandiam inſeruerant, totamque eam percurrebant. Unde Steenbockius prævalente hoſtium equitatu verſus limitem Sveciæ retrocedebat, aliquandiu apud Traheram ſeſquimilliari à Marcarytho conſidens; unde animus erat ad Niſſam fluvium in Wasboënſi diſtrictu ſtativa capeſſere, Smalandiæ & Weſtrogothiæ tegendæ. Sed cùm hoſtis retro in hiberna concedere nuntiaretur, Steenbockius quoque in Hallandiam regreſſus apud Knæridam conſidebat. Ubi cùm audiſſet, hoſtem cis juga montium ultra Lagum fluvium conſiſtere, in eum movere inſtituit. Ducebat primum agmen Guſtavus Banerius Petri F. qui cùm propius ſubiſſet, jam Danos ipſo Rege ducente Lagum transiiſſe, ac loco opportuno conſediſſe, intelligebat, ad quos Svecis per anguſtam viam acceſſus erat. Banerius non expectato Steenbockio, qui cum machinis dimidio fere milliari adhuc aberat, turmas ſigillatim in hoſtem per anguſtias immiſit; ſed quæ ab hoc probè diſpoſito aſperè excipiebantur, ſic ut confuſè ſatis res ibi gereretur. Collectæ tamen plures turmæ impetum hoſtium ſtiterunt, & interim Steenbockius cum peditatu accelerans ſubductis in collem machinis in Danos fulminabat, quibus iſti non ſegnius reſponderunt. Ea fulminatio continuata, quoad Dani ultra anguſtias retrocedere cogerentur. Sed deinceps neutra pars deſerta ſui loci opportunitate per anguſtias ad alteram penetrare ſuſtinuit. Tenebræ ingruentes pugnæ finem impoſuere. Eo conflictu è Svecis cecidit Jacobus Lilliehæckius vigilum præfectus, vir ſtrenuus, & magnæ expectationis, cum quadringentis gregariis, amiſſis inſuper quatuor ſignis. Dani quoque Canutum Ulfeldium, Graſſium ſubtribunum, Styrumium Comitem, & gregariorum non paucos amiſere. Vehementer poſt Banerium increpabat Rex, quòd nullo mandato præter omnem rationem ac neceſſitatem ſingulas turmas iniquo loco, antequam omnes copiæ advenirent, per anguſtias in hoſtem immiſiſſet. Dani tamen mox audita Friderixudæ expugnatione pleraſque copias in Finoniam traduxere. Illis locis eo anno nihil amplius memorabile geſtum.

[Marginalia: 25. Sept. · Jerta. · Frœſæ. · 5. Aug. · 6. Aug. · Wallen. · 1. Sept. · Orclinge. · Trabero. Markarytb. · Wasbo. · 1657. Knærdi. · Lilliebock. · Graſs. · Styrum.]

§. 77. Inter iſtum belli impetum de pace agi non omittebatur non tam deſiderio partium belligerantium, quàm Gallorum & Anglorum, qui utrique bello cum Hiſpanis impliciti, cupiebant Carolum Guſtavum quamprimum hoc bello defungi, ut eundem cum Auſtriacis committerent. Sed & operam iſti bello componendo offerebat Elector Brandenburgicus, quam tamen declinare jubebatur Slippenbachius, quòd pronum ſe in Danorum partes Kleiſtius oſtendiſſet, culpam abruptæ pacis Svecis impingens, cùm

[Marginalia: Circa pacem cum Danis acta.]

1657. Dano animus fuiſſet controverſiam amicè componere; cujus diverſum ipſa rerum ſeries ſatis docet. Honeſtus tamen calor à Rege dicebatur; ejus Principis operam gratiſſimam ſibi fuiſſe avertendo bello ſumtam; ſed nunc cùm Danus provincias Germanicas invaſerit, haut congruere, ut iſte officium Sequeſtris extra partium ſtudia poſiti obeat, qui pacem Germanicam adverſus Danum præſtare teneatur. Galli autem officium haut ſimpliciter acceptabat Rex, ne videretur renuntiare Guarantiæ, quam is paci Brœmſebroënſi debebat; ſed duntaxat circa præliminaria, circa primarium autem negotium hactenus, ut Rex prius caveri ſibi vellet de auxilio Galli reipſa adverſus Danum præſtando, ſiquidem hic tractatus extraheret, nec hi optatum eventum ſortirentur. In eventum à Rege Commiſſarii nominabantur Cornificius Ulfeldius, & Steno Bielkius. (Bielke.) Sed ſi Dani ſuper admittendo Ulfeldio flecti non poſſent, Wrangelio injunctum præviam conventionem expedire. Locum hiſce tractatibus Rex deſignabat Flensburgum pro ſuis, pro Danis Sunderburgum. Ac vel ideo tractatus non rejiciendos ducebat, ut ſi poſſet, Danum ab Auſtriacis divelleret, ac extracto tempore videret, quid conſilii Cromvellus capturus eſſet. Cui & ſignificabat, ne vocabulo tractatuum turbari ſe pateretur; ac potius negotio colophonem imponeret, ut maturè fortuna tentari poſſit. (11. Sept.) Hafniam quoque accedebat à Rege Galliæ miſſus Claudius Molanus, qui Danum poſt deguſtatas belli primitias ſat acerbas paci proniorem fore judicabat. Ac ſanè hic Bremenſi provincia & Holſatia jam expulſus pacis valde ſe cupidum verbis ferebat. Quæ etſi Carolo Guſtavo ſuſpecta videbantur; haut ſegnius tamen pacis ſtudium & ipſe teſtabatur, modò ſatisfactionem & ſecuritatem obtineret. Reverà tamen Danus cupidinem pacis fingebat, velut qui Polonis promiſerat ſe citra hoſce ad compoſitionem cum Sveco haut deſcenſurum. Ac Baro *de Goes* ab Auſtriacis miſſus omni ope ſe paci opponebat. A Cromvello quoque pacis conciliandæ cauſa mittebatur Wilhelmus Jepſonus (Jepſon.) ſummus excubiarum præfectus; cujus operam Carolus Guſtavus acceptari à ſe ferebat, modò Danus tractatum præliminarem anno 1644. initum probet, ut abſque mora ad principale negotium accedi queat. Non enim Rex Hamburgi aut Lubecæ colloquium de pace inſtitui volebat, ſed in limite Regnorum, ut Dani ſocios ab iſto excluderet. Simul ſpes erat, ſequeſtres operam daturos, ut ſibi ſatisfactio præſtetur, atque cautio adverſus Dani in futurum turbationes. Eodem fine ad Daniæ Regem à Cromvello miſſus fuerat Philippus Medovius, (Meadowe.) quem Dani demulcendo Cromvello longè ampliore honore, quàm pro Characteris conditione exceperant. Ad hunc à Jepſono miſſam Caroli Guſtavi declarationem idem Friderico Regi tradebat, qui viciſſim demonſtrabat; *quanquam cauſæ belli penes Svecos ſint, quorum injuriis ipſe ad arma arripienda compulſus ſit: non ideo ſe tamen à reducenda pace abhorrere, ac probare præviam conventionem anno 1644. factam, niſi quòd Lubecæ aut vicino loco commodo tractatus inſtitui malit, ac ut Polono, Brandenburgicoque, eodem accedere, ac commoda ſua obſervare liceat. Galli quoque officium à ſe acceptari, ſi offeratur.* Ad hanc declarationem Wiſmariæ à Jepſono (3. Nov.) ſibi exhibitam Rex poſt brevem querelam ſuper iniquitate Danorum, cauſam belli ſibi impingere non verentium, reponebat; *commodiſſimum tractandi eſſe locum in finibus, vetere inter Borealia Regna inſtituto, quòd ibi acta neceſſaria utrinque ad manum ſint. Id quoque parum proclivitatis in pacem arguere, quod alienas lites huc non ſpectantes Dani admiſcere velint. Si tamen aliqui ad locum tractatuum in limitibus legatos mittere velint, ſe ſalvum conductum daturum. Belgas quoq; ſequeſtres ſe admiſſurum, ſi conventionem Elbingenſem firmarint, veteremq; adeo amicitiam renovarint.* Ad quod iterum Danus: (7. Decemb.) *Difficultates à Rege Sveciæ circa præliminaria arguere animum pacis haut ſtudioſum; nec ſibi fas à propoſito tractatuum loco diſcedere, quòd perpetuo uſu firmatum non ſit, ut in finibus Regnorum tractatio utique inſtituatur. Tum Belgas ſequeſtres ſemel admiſſos à ſe repudiari non poſſe. Ac ſociis ſuis non modò fas fore tractatibus intereſſe, ſed & hiſce eosdem utique includendos.* Ex quibus haut obſcurum erat, eo magis Danos à pace ſaltem ſeparata abhorrere, quo arctius alienis ſe fœderibus innectebant, ratificatione fœ-

HOLSATIÆ
Flensburgensis
Munitio a Suecis nuper erecta
PARS SINVS
FLENSBVRGENSIS
Arx Prin
Hortus Prin
Sonderburgum

BVRGVM
Sueci Præsidium
i A. 1657 vnà cum repræ
lendum portus extructi.
Rhinl.
PARS
Via versus Apenradam
SUNDERBVRGICVM
ETVM
ALSENIÆ
INSVLÆ
PARS

1657. ne fœderis cum Mosco tunc permutata. Ac fatebatur captivus Senator Magnus Hæckius, quem Rex fide de revertendo data dimiserat, ut Danis ad pacem ineundam permoveret: Danos spe auxilii Brandenburgici ita fascinatos, ut nullo modo ad peculiares tractatus descendere velint; utut Rege mandante istis denunciarit; non defuturam sibi facultatem Daniam planè subvertendi, & reparationem damnorum alibi illatorum ab hac exactum iri. Sed & per socerum Rex Dano insinuari curabat; seriò sibi studium pacis sedere, nec Daniæ se ruinam quærere, nec ita intolerabilem satisfactionem affectare, modò is rationi locum concedere velit. Cæterum ideo potissimum super loco dissentiebatur, quòd Danus quidem proposita Lubeca Polonos ac Brandenburgicos eodem pertrahere niteretur, suas quoque controversias ibi composituros, ac inde evictione mutua Regem constricturos: quos ipsos Rex, dum in finibus Regnorum congressum institui pertendit, exclusum ibat, Polonis ac Danis dissociandis, ac fortasse, ut dum eodem tempore palam cum Danis, clam cum Polonis tractat, alteruter alterum prævertere laboraret, segnius molientem dein eo acrius bello persecuturus. Porrò Angli, ut Danum ad separatos tractatus adducerent, huic demonstrabant; *Polonos esse arundinem fractam, cui haut tutò innitaris. Eos jam minatos esse irruptionem in Pomeraniam; mox cessim ivisse obtentu adjungendi Austriacas copias. Cùm igitur Poloni legibus fœderis non satisfecerint, neque Danos amplius eo teneri. Fœdera esse ob mutuam salutem, non ut Principes vel soli pereant, vel cum sociis. Christianum quoque Patrem bello Germanico Principibus Imperii nexum, ut sua recuperaret, separatam cum Cæsare pacem inire haut dubitasse.* Enimverò uti Angli Austriacos à pace cum Dano excludere laborabant, quò Carolum Gustavum cum hisce committere possent; ita Dani pacem cum Svecia nolebant citra inclusionem Austriacorum; quòd nihil securitatis sibi esse crederent, si Svecus armatus in Germania adversus Austriacos consisteret, à Gallia, & Anglia suffultus. Rex Hungariæ quoque instantibus Ministris Polonicis, & Brandenburgicis declaraverat; se utiq; bellum Svecis illaturum, eoq; fine mense Februario sequenti validum exercitum à tribus fœderatis compositum cis Oderam adducendum, non Pomeraniæ solùm invadendæ, sed & Svecico exercitui investigando paratum. 1657.

Regis circa pacem considerationes.

§.78. Istas porrò difficultates, queis negotium pacis adhærescebat, Rex facile provenire sentiebat ab artibus Austriacorum; tum præcipuè à ministrorum Brandenburgicorum machinationibus, qui postquam variis modis ipsum lacessivissent, rem quantum possent confundere studebant, ne idem uno hostium suorum liberatus, superata incumbente mole occasionem nancisceretur injurias illatas cum fœnore remetiendi. Eo fine isti Danum obfirmabant, ne seorsim cum Rege transigeret, periculum ingerentes, & quòd tali pace securi nil à Sveco habiturus sit. Quo fine communes tractatus agitabant, per quos eidem non solùm leges præscribere possent, quantum cujusq; rationes exposcere viderentur, ad arma planè exuenda compulso; sed & pace facta commune fœdus pacis præstandæ in perpetuum contra Sveciam inirent, per quod hæc semper istorum censuræ obnoxia cogeretur agere, quicquid litium cum vicinis surgere eidem posset. Quorum arbitrio si hæc subjicere & se nollet, ipsis semper integrum fore in exitium ejusdem conspirare. Unde præsentium temporum opportunitatem observare placebat, qua omnes vicini ita in Sveciam sociati erant, ut quicquid vellent legum huic facile obtrusuri viderentur; præsertim cùm Regi in adversum nihil solidorum fœderum foret. Quo consilio nihil Sveciæ exitiosius excogitari poterat. Huic eludendo Rex Polonos ad secretos juxta ac publicos tractatus invitaverat, haut recusaturus, quo minùs & socii eorum iis intersint commodis suis ibi prospecturi. Sed quòd Danica controversia cum Polonica nil commune haberet, istam suo loco juxta pacta Regnorum expedire cupiebat; nec eo secius pactis cum Dano omnes hujus fœderatos certis legibus inclusurus erat. Ast communi tractatu tempus incassum perdebatur, uti pace Westphalica factum, cujus prævia conventio vix septennio absoluta fuit. Ac nunc diversæ planè indolis negotia misceri, firmande vicinorum ad ruinam Sveciæ conspirationi. Cui nodo Gordio dissecando unum hostium omni

1657. vi adhibita in ordinem redigendum, quo facto reliquorum connexionem paulatim collapsuram. Igitur sedebat Regi non nisi cum singulis agere, eoque nec locum tractandi in Germaniæ urbe neutri partium addicta admittere, ne Poloni ac Dani ea occasione sua negotia combinarent, aut alii velut arbitri sese ingererent, quale quid Electorale Collegium sibi arrogare videbatur. Id quod non solùm rebus Sveciæ periculosum; sed & si ferre istorum arbitria nollet Rex, ansam iisdem præberi pacem cum ipso abrumpendi, hostiumque numerum augendi. Equidem Reginam Poloniæ testatam, si Polonia satisfactione sua potita sit, eam, si alii nolint, sociorum in gratiam pacem cum Svecia non remoraturam: eoque Regi in communem conventum consentiendum, quò Poloni obligatione sua adversus socios defungi queant. Sed istius verbis parum erat confidendum, velut quæ nuper adversus diserta verba Cracoviensis deditionis Czarnecium immiserat, ad cædendum præsidium Svecicum ea urbe egressum; ac nupero Brombergæ congressu Joanni Casimiro persvadere fuerat conata, ut exercitum Brandenburgicum ex improviso opprimeret, ipsique Electori manus injiceret. Unde præstare videbatur rem candidè gerere, ac communes tractatus apertè repudiare, præsertim cùm Polonia in miserrimo, si unquam, statu versaretur, præter internam dissensionem diffidentia erga socios gliscente, cumprimis Austriacos & Moscos, qui ex utroque latere ita istam constrictam tenebant, ut commovere se haut valeret. Et uti circa tractatus ineundos Polonia haut bona fide egerat: ita eadem istorum auxilio parum levamenti senserat, quòd utrique insignibus locis insessis adversus lubricam Polonorum fidem sibi cavissent; sic ut Poloni, quò se vertere deberent, vix scirent. Nam neque Moscorum tyrannidem, nec Austriacorum dominatum subire placebat, eoque viam exuendi se datæ fidei vinculo circumspiciebant, præsertim cùm Respublica in eos tractatus haut consensisset. Huic accedebat, quòd si maximè Polonia Pacem cum Rege nansisceretur, ni eundem tamen simul ad fœdus adversus Austriacos ineundum permoveret, facile cum his collidi posset; quo casu in proclivi erat Austriacis oppida Borussiæ à Svecis cessa invadere, Moscoque & Cosaccis adjunctis Poloniam evertere; prout & Austriaci sacerdotem græcum ad Cosaccos miserant ad ipsos in partes suas pertrahendos. Ita non adparebat, quomodo Poloni servari possint, ni in tempore cum Rege transigere studerent. Ad quod idem ansam ipsis porrigebat oblata Borussię restitutione, modò circa aliam satisfactionem æquos sese exhibeant. Cupierat & Rex Gallum huic negotio illigare, operam suam pollicitus, ut ipsius frater Corona Polonica potiatur, modò honestam sibi cum Polonis pacem conficere velit, ut ita junctis viribus unà cum Polonia in Austriacos res geri queat. Quæ propositio Reginæ Poloniæ vehementer arriserat; præsertim si neptem suam è sorore isti connubio jungere posset. Sed uti in omnibus negotiis Gallia tunc lentè procedebat; nihil aliud quàm Flandriam subigere meditans: ita metuebat Rex, ne illa heic Sveciæ commoda insuper haberet. Unde ipse omni modo invigilare decreverat, ut intuitu propriæ utilitatis unum & alterum hostium ad secum transigendum permoveret, sive Danus is sit, sive Poloni sive Austriaci, aut omnes simul. Et uti Galli Anglique otiosi spectatores hujus fabulæ fuerant, ita si & iidem deinceps inani spe lactare ipsum instituerent, aliam viam servandæ Sveciæ inire, ac Austriacorum amicitiam affectare decreverat eo tempore, quo hi favorem Sveciæ haut adspernaturi videantur. Belgas porrò haut temerè apertum sibi bellum moturos censebat Rex, etsi non omissuri sint Danum clam pecunia & navibus sublevare. Hactenus respectum felicium Sveciæ armorum, & largitiones Gallicas Cæsaream electionem impediisse, ac jam ulteriorem negotii protractionem quæri, si non penitus Domus Austriaca electione excludi queat. Quibus consiliis utendum sit, quoad pertingant, coërcendis intra limites Austriacis. Sed Germanicorum Principum favorem fere eò se vertere, quò fortunam, ita ut illis multum confidi nequeat; ac unicè id elaborandum, ut si pace potiri non detur, arma erecta retineantur, ac loca munita probè instruantur. Tum & classem augendam, quò Danus mari expelli, ac prout res ferat, provinciis Sveciæ succurri 1657.

1657. curri queat. Placebat autem Regi in Germania manere rebus ibi sustinendis, quòd satius foret, in exteriore munitione manum cum hoste conserere, quàm in ipso vallo; & quòd istis amissis provinciis omnis defensio adversus tot hostes perierat, interclusa quoque facultate extraneum militem conscribendi, indigena haut suffecturo tuendis tam amplis finibus. Unde curandum erat, ut hostes extra pomœria Sveciæ sustinerentur, quoad cum uno eorum transactum foret: tum præcipuè ut favente fortuna Danus compelleretur ad cavendum de non amplius turbando; ne pro more suo Sveciam ex improviso deinceps quoq; invaderet aliis bellis districtam. Neque enim ita sibi blandiri poterat Rex, quasi vel Danus semper ita improvidè consilia sua sit expromturus, uti in præsens factum; vel sibi fortuna ad nutum reflatura sit, ut salva pace Germanica istum ex eo latere invadere, Jutiaque erepta sedem belli in ejusdem ditionem transferre, ac à Germaniæ ipsum communicatione abscindere posset. Saltem tentare jubebat aliquot ipsi provincias decerpere, quæ prioribus tractatibus frustra fuerant affectatæ ad Sveciam eo melius adversus Daniæ insultus tegendam.

Cum Cromvello agitata.

§. 79. Cæterum uti Regem toto hoc bello inopia pecuniæ quàm maximè premebat, quæ impediebat, quo minus ea mole, quam res exigebat, bellum gerere posset: ita opinio opulentiæ Anglicanæ ipsi spem faciebat, posse aliquid à Cromvello extundi. Quæ tamen spes eum fefellit, cùm Cromvellus pro mutuo petitis aliquot centenis librarum Anglicarum millibus hypothecæ nomine Bremensem provinciam sibi tradi postularet. Addebantur rationes; *eam nimium à Svecia remotam; ac posse Regem milite præsidiario alibi uti: idque Belgarum destinata valde turbaturum, Danoque scrupulum injecturum metu irruptionis in Jutiam: denique præsentia Anglorum Protestantibus animos additum iri ad Pontificiis eo acrius resistendum.* Enimverò id Regi valde inopinum accidebat, post tantas amicitiæ testationes, cùm in rem præsentem veniendum esset, tanti momenti pignus exigi, ex quo plus emolumenti hoc bello hauserat, quàm quanti pecunia erat à Cromvello credenda; eoque postulatum id in recusationis vicem accipiebat, jusso Fletwodo, ut petendis pecuniis Cromvello non amplius molestus esset, si per communis causæ rationes ad præstandum auxilium non permoveretur. Sed nec idem Belgis se adversum declarare cupiebat, siquidem hi Dano juncti Sveciam invasuri essent. Cui Rex per Fletwodum quid malorum inde proventurum sit demonstrabat, ac si ipse communis boni rationem non habeat, sibi quoque non amplius in eundem respiciendum. Simul postulabat, ut ubi Belgarum classis in fretum veniat, ipse pariter naves suas eodem mitteret; ejusque operæ idoneum præmium duceret promotionem boni publici, & proprii status conservationem. Nam aliàs facultatem sibi adimi vicissim officia eidem exhibendi; ac Belgarum conatus non posse non Angliæ fraudi esse; præsertim cùm constet, Danos à Pontificia factione excitatos, ac oppressa Svecia rem communem Evangelicorum multum detrimenti capturam. Quod si iste Bremensi provinciæ insistat, demonstraret; Regem ista vel eo solo nomine carere non posse, quòd tanta bella solo milite indigena geri non possint nulla extranei mixtura, cui conducendo ista cumprimis sit idonea. Enimverò vacillabant Cromvelli responsa, & quam nunc spem auxilii fecerat, paulo post iterum adimebat: ac verborum quidem apud eum affatim semper, rei solidæ nihil; nec obscurè innuebat, pecuniam sibi haut suppetere. Mox novi Parlamenti convocatio novum morarum prætextum præbebat. Cùm tamen de Danorum paratu belli audiret, jam velut commotior pollicebatur, se Dano scripturum, viginti à se naves bellicas in Oresundam mittendas tuendis commerciis, haut exiguum Svecicæ classi præsidium. 1657.

13. Febr.

Super fœdere Anglicano considerationes.

§. 80. Cùm igitur Rex animadverteret, Cromvello haut cordi esse fœdus cum ipso adversus Danos, ac Belgas inire, qui tamen idem promtum se offerebat fœderi mutuæ defensionis adversus Domum Austriacam, Regesque Poloniæ, & Scotiæ; ad Senatum referebat, quid facto heic opus foret? Num expectandum sibi sit, quousque Austriaci in apertum bellum eruperint; an verò ipse cum invitante Gallo, & Cromvello maturè fœdus inire, ac ex eo arma Austriacis inferre

1657. debeat; an denique præstet ejusmodi declarationem declinare, ac tractatus extrahere, remque integram retinere, quoad cum uno & altero hostium conventum sit? Ardua erat ea quæstio, & eo pluribus implicita difficultatibus, quo potentiores erant, adversus quos fœdus dirigebatur. Sanè prudentis non erat, instinctu Galliæ, & Angliæ, magis propriam quàm Sveciæ utilitatem quærentium, nondum liquida aut in actum erumpente Austriacorum conspiratione, hostem se tam potenti Domui, tantaque factione suffultæ declarare; cùm Rex tot jam apertis aut clandestinis hostibus cingatur cominus Sveciæ imminentibus. Id enim fore, per inconsultum impetum insuperabili sese periculo immergere. Quantum ejusmodi fœderibus nitendum sit, multa exempla ostendere, ac præcipuè novissimum bellum Germanicum, ubi multi periculo se subduxerint, Svecis inter ancipitia destitutis. Quosdam etiam sua inconstantia, & ambiguo agendi modo plus molestiæ, quàm ipsum hostem dedisse. Nec adparebat, quid ab Anglis auxilii expectari in præsens possit adversus tot potentes & vicinos hostes; cùm iisdem peculiares jam hostes, sat negotii dent, ac in futurum magis implicandi videantur, quàm ipsi fortè expedire valeant. Sed & Galli res in Flandria valde sublapsas, ut Regi nihil inde militum, parum subsidii pecuniarii sit expectandum, quantumvis liberaliter iste promittat; quòd norit, Regi semel bellis implicito curandum, quomodo ipse istud sustinere possit. Cromvelli porrò pollicita magis inanibus blanditiis, quàm solida re consistere. Fortè & vires magis quàm voluntatem destituere, quo minus proficua Regi consilia capessat. Sed & dubium esse, an non idem præter Hispanos etiam Belgas sit hostes accepturus, jam asperis invicem collisionibus factis. In obscuro quoque esse, num novo Parlamento usurus sit ad sua vota commodo. Senatus tamen ista fœdera non simpliciter dissvadebat sed id tantùm Regi ingerebat; ut ante omnia non solùm in præsens omnem offensam atque hostilitatem adversus Austriacos declinaret; sed & reliquos hostes, quantum rationes Regni requirant, pacare laboraret, ut eo amplior foret facultas patriam ab omni parte adversus malevolos, ac inprimis Moscos tuendi, eoque ad honestam pacem compellendi; cùm præsertim Sveciæ ingens periculum immineat, si isti in adverso Maris Baltici litore nidulentur. Interea tractatus cum Gallia & Anglia in integro servandos, quoad de Austriacorum destinatis liquidò constet, iique vel priores ferrum stringant, vel Regi manifestam in arma erumpendi causam præbeant. Ubi postquam bellum non amplius evitare licuerit, sat spatii fore cum Gallia & Anglia tractatus concludendi. Interea & Principum Germaniæ mentem explorari posse, quid Regi necessitate urgente ab ipsis expectandum sit; quorum & non parum intersit, ne Austriacorum potentia ad ipsos opprimendos invalescat. Quod si tamen Austriaci quiescant, & cum Belgis res conveniat, non magnopere istis fœderibus opus videri, etiam Danis & Moscis in bello persistentibus, siquidem cautè res geratur. Ast si planè declinari nequeant malevolorum machinationes, & Rex ab Austriacis, aliisve invadatur, vel etiam ita lædatur, ut ad apertum bellum nihil amplius desit, quàm assultus, justissimam Regi præberi bellandi causam, culpamque turbatæ pacis Germanicæ non in ipsum, sed in Austriacos devolvendam. Denique circa pacem cum Polonis operam sumendam, quòd à bello Polonico omnes molestiæ, inimicitiæ, atque conspirationes in Sveciam velut è fonte promanarint. Quosdam enim ægrè ferre suas victorias per ingentes Regis progressus velut vado adhæsisse; nonnullos præjudicium commerciis suis metuere, aliis incrementa Sveciæ & prægravem viciniam suspectari; aliis animos accedere è diuturna Regis è Regno absentia, ac distractis in diversa viribus. Igitur medicinam adplicandam ad focum morbi, quo ipso magna pars hostium amoveri queat: reliquis compescendis sat virium fore.

Cromve[llus] circa bel[lum] Da[nicum] cummen[tum] 3. Jul.

§. 81. Erumpente jam bello Danico Cromvellus per Thurlovium Georgio Fletwodo denuntiabat; si Dani conatus à Belgis fulciri adpareat, id quod communi Protestantium rei maximo damno sit, sibi necessum fore alia consilia capessere; idque ut Regi signifi-

1657. ſignificaret jubebat. Interim valde urgebat oppignerationem Bremenſis provinciæ, jactans, ſi Rex ſtatim eam conditionem acceptaſſet, Danum ægrè in arma fuiſſe erupturum; & eo caſu Regem ex Anglia milites, nautas, naves, & alia neceſſaria accipere potuiſſe. Nam ut Anglia, quas Rex oſtentet, regiones adquirere velit, ægre adductum iri; ac eas obtinendi ſpem nullam eſſe. Rex quippe propoſuerat, ut quia Cromvellus pedem utique in Germania figere velit, Embdam & Friſiam Orientalem, aut Oldenburgicum Comitatum invaderet. Aut ſi id difficultatis nimium habere videatur, Storam fluvium ingreſſus caſtellum excitaret, id quod in proclivi futurum ſit Rege vicinam regionem obtinente, & cum exercitu prope agente. Ita non opus eſſe Bremenſem provinciam poſtulare, qua Rex carere nequeat, opimis reditibus, & ſitu valde opportuno ad coërcendum Danum, ejusque delectus impediendos. Inde Cromvellus remiſſa tota provincia Stadam duntaxat poſtulabat, qua obtenta ſtatim cum navibus, quas in promtu habebat, militem trajecturus ſit. Sed nec iſto oppido Rex carere volebat, velut armamentario, & à qua totus Ducatus pendebat. Ad extremum tamen caſtella in Verdenſi provincia daturus erat: ſed noſſe prius cupiebat, quid iſte contra Daniam facturus ſit, ſimul Daniæ poſſeſſionem prius invaſurus, quòd certum pro incerto amittere rationis non eſſet. Veniens paulo poſt ex Anglia Joannes Barchmannus referebat: Cromvello cordi eſſe periculum, quod in univerſum Proteſtantium rebus à Catholicorum & aliorum machinationibus immineat, cui occurrere ipſe magnopere cupiat, eoque fine arctius cum Rege fœdus initurus ſit, miſſo Legato cum facultate concludendi. Igitur Barchmannus protinus in Angliam remittebatur ad eam rem unà cum Fletwodo urgendam, ut id fœdus fieret offenſivum & defenſivum adverſus Domum Auſtriacam, Danum, & ſocios terra marique in quadriennium, pro re nata renovandum & prorogandum. Tum ut Cromvellus quamprimum claſſem triginta navium emittat, adverſus Danos rem geſturam; aut quæ ſaltem in Oreſundam accedat obſervandis Belgarum conatibus, & prohibendæ horum cum Danis conjunctioni. Nam ſoli claſſi Danicæ Regem ſufficere. Denique placebat Regi pro quadringentis millibus librarum Anglicarum Boxtehudam & caſtellum ad Leam oppignerare. Sed ſi fœdus ſuccedat, par eſſe, ut Cromvellus pecuniario ſubſidio ipſum ſublevet, ſicuti bello Germanico Galli fecerint; quod Sveciæ maxima belli moles incubitura ſit. Enimvero nihil horum Cromvello ad palatum erat, qui reponebat; etiamſi brevi res ſibi cum Belgis ad manus ventura videatur; non tamen à Rege propoſitas regiones invadere ita in expedito ſibi eſſe. Sed nec quod de Stora fluvio oblatum ſit, in effectum deduci poſſe, quod commoda ibi navium ſtatio non ſit. Ac ſi præter bellum Hiſpanicum novo ipſe negotio ſe immergat ante conventum Parlamenti citra ſtipulationem inſignis cujuſpiam emolumenti, id nationi Anglicanæ multum ſcrupuli injecturum. Sed ſi in futurum ſibi commodum aliquod oſtendi queat, ad pecunias conferendas promtiorem fore. Id quod vix aliter fieri poſſe, quàm pignori tradita Bremenſi provincia. Et cùm Fletwodus exciperet; Regem ea provincia propter delectus & alia commoda carere non poſſe; Cromvellus reponebat; Regi haut eo minus delectuum ibi habendorum licentiam fore; ac ſaltem Stadam ſibi poſſe tradi. Quo facto decretum ſibi arctius fœdus cum Rege inire, ac Regis declaratione allata ſtatim copiarum partem cum navibus, quæ in promtu ſint, transportaturum. Utique autem receptum ſibi in Bremenſi provincia habendum, ut eos conatus Parlamento adprobare queat. Ac antea quidem certi quid ſtatuere non potuiſſe Parlamento circa formandum novum regimen occupato: ſed hoc perfecto id conſilii cepiſſe. Addebat, per Jepſonum ejusmodi conditiones propoſiturum, quæ Regi gratæ eſſe queant. Iſtius Jepſoni mandata huc redibant: Cromvello in animo eſſe arctius cum Rege fœdus inire, quod utique cum Belgis bellum ſibi immineat; ideo ſe certi loci in Bremenſi provincia poſſeſſionem deſiderare, receptui ſuis futuri; ne novi belli conatu ſuis ſuſpicionem injiciat, utque uno & altero commodo obtento eam rem futuro Parlamento fa-

24. Aug. Barchmann.

1657.

to fa-

1657\. to facilius adprobare queat. Cæterum delectus Regis ibi liberos fore; ac si Regis hanc in rem declaratio allata sit, statim cum classe sua partem militis eo trajiciendam.

Nova cum Cromvello negotiatio. §. 82. Enimverò cùm ita lubrice ageret Cromvellus, & omnia in longum extraheret, Rex penitius explorando ipsius animo Joannem Fridericum Frisendorfium in Angliam mittit. *Frisendorff* Ei hæc secreta mandata dabantur: *dextrè explorare conaretur, an & quousque Cromvellus in negotium Danicum pertrahi queat, velut pro tempore præcipuum & maximè necessarium. Simul ostenderet, tam ad Angliæ quàm Sveciæ securitatem facere, antequam istboc confectum sit, novam negotiorum telam haut ordiri. Atque id in præsens facile fore Angliæ viribus cum Svecia junctis. Ast si Cromvellus auxilium abnuat, necessitatem Regi imponi Austriacos demulcendi, deserta communi causa. Nam summam rationem dictare, ut prius domestica pax & securitas stabiliatur adversus ejusmodi hostem, cui in ipsa Sveciæ penetralia undique via pateat. Igitur Cromvello prius oculos huc vertendos, ut interea communis causa probè digeri, ac arridente occasione tanto acrius suscipi atque urgeri queat. Atque id ipsius Cromvelli rationes exigere, cui Dania, & Hollandia magis metuenda sit, quàm Hispania & Austria, propter viciniam & opportunitatem nocendi. Eoque non prius quiescendum, quàm Dano in eum statum redacto, ut nocere amplius nequeat, ac libero commerciorum usu, transituque per Oresundam omnibus nationibus restituto; ut quæ Svecia provincias olim avulsas Scaniam, Hallandiam, Blecingiam recuperet, Sveciæque Regnum à Dania Mari deinceps dividatur, constituto in Oresunda æquilibrio, exteris tam proficuo. Tum ut à Bremensi præsulatu quondam dependens Comitatus Pinnebergicus cum districtu Crempensi & Wilsterensi eidem uniatur.* Quod si igitur Cromvellus ad isthæc obtinenda operam conferre velit, Rex illi adversus Austriacos eorumque socios terra marique auxilium pollicebatur, tum alias conditiones tam ipsi privatim quàm publico Angliæ statui utiles. Quæ tamen privatum Cromvelli statum spectarent Frisendorfius circumspectè tractare jubebatur, scriptamque declarationem declinare, nec an istum tuendum Regi obligationem imponere. Commoda autem à Rege ipsi concedenda erant, cessio actionis in Comitatum Delmenhorstensem, ad quem unà cum Oldenburgico adquirendum Rex auxilium collaturus erat; tum Frisia Orientalis, præsulatus Monasteriensis, & quantum Westphaliæ amplecti posset in usum hospitiorum. Quæ loca ipsi insignia emolumenta adferre queant cum privatim, adsciscendis in sua stipendia variis nationibus, id quod in Anglia ita commode fieri nequeat; tum publice, stabilita cum Svecis cominus communicatione, & ut inde Dania, Belgium, & Austriaci infestari queant. Idq; jam plausibili prætexto fieri posse, quod Regi ab Ordinibus Imperii deserto ad aliena auxilia confugiendum fuerit. Cui & alia ratio accedat, quod Oldenburgicus cum Dano, & Catholici præsules cum Belgis in nostram fraudem conspirent. Fortasse & viam inventum iri Principem Frisiæ Orientalis, & Oldenburgicum Comitem ad Cromvelli obsequium ultro subeundum permovendi, quod & iste compedes à Belgis injectas exuere ardeat, & hic omnem lapidem moveat, ut Comitatum in filium suum naturalem transferre queat, qui forte usu fructu bonorum allodialium & emtorum contentus sit futurus. Quod si Cromvello ista non sufficiant, ac idem sibi quoque aliquid à Polonis & Gedanensibus ob illatas injurias prætendendum putet, simul ut una cum Rege Silesiam à latere impetere queat; Rex paratus erat ipsi Hauptum Castellum cum parte Pomerelliæ cedere salvis donationibus suis; simul ad expugnandam Pautzcam operam conferre, ac ut commercia Anglicana ibi lautioribus conditionibus potirentur. Eum autem duntaxat in finem Rex Delmenhorstanam & Oldenburgicam ditionem Cromvello offerebat, quod hunc stabile fundamentum in Germania habere vellet, causæ communis deinceps commodius agendi. Alias malebat Rex Cromvellum in partem prædæ Danicæ venire, accepta Jutia septentrionali cum portu Listerdiepa, & adsitis insulis Silta, & Remma, id quod commodius ipsi futurum sit ad classem alimentis instruendam, aliaque commoda. Rex tamen inde sibi reservare cupiebat Coldingensem & Horsensem præfecturas, *Listerdiep. Silt. Remm. Horsens.* 1657.

1657. ras, aut in harum locum Ripensem, quam una cum reliqua Jutia, ac tota Slesvicensi Ducatu & Holsatia, exceptis Pinneberga, Crempensi, & Wilsterensi districtu, Duci Gottorpiensi supremi Imperii jure traditurus erat, ab ambobus in ejus possessione tuendo. Cui & Fioniam additurus erat, compensando hujus juri in Oldenburgicum, Delmenhorstanum, & Pinnebergicum Comitatus. Circa reliquas regiones Danicas ex suo arbitrio dispositurus erat Rex, prout publico id expedire videretur, illis inter unum & alterum partibus addictum, aut minutos regulos nemini obnoxios distributis. Quod si Cromvellus in locum Oldenburgi, Delmenhorstæ, & Jutiæ partem Ditmarsiam regiam malit, cum Wilstera & Crempensi districtu insulisque adjunctis, ista quoque Rex concessurus erat, reservata tamen sibi Pinneberga, ac ut Hamburgum omni prætensione exsolutum libera civitas declaretur. Contra isthoc casu Cromvello destinata sua in Borussiam & Visurgim omittenda esse, tractumque ad Albim arripiendum, & statim Glucstadium oppugnandum, ad quod Rex auxilium ipsi laturus sit. Sed si utique ad Visurgim pedem figere velit, ad extremum id quoque annuendum, ac Regi Pinnebergam duntaxat excipiendam. Cæterum gradatim procedere jubebatur Frisendorfius, & quantum posset tolerabilibus conditionibus decidere. Sed ut Cromvello suspicio ac invidia circa subigendam à Rege Daniam adimeretur, ostendendum erat, Regem Daniam non sibi velle, sed subactam alicui amicorum, cui plurimum confidat, Socerum innuens, traditurum, demtis duntaxat partibus, quæ ad antiquum Gothorum Regnum quondam spectaverint, ut Svecia ea parte à Dania mari dividatur; id quod multis controversiis declinandis utile sit futurum. Tum ut tegendæ Sveciæ Bahusiensis districtus, & Christiania cum vicina regione, simul Nidrosia accedat. Alias enim Sveciæ semper adversus Daniam velut in armis excubandum. Tali autem distributione facta neminem suspicione perstringi. Quod si Cromvellus ad hunc finem efficacem operam navare velit, Anglicanæ nationi immunem à vectigali per Oresundam transitum concedendum. Sed & ad invidiam declinandam Borussiam in Brandenburgicum aut alium Evangelicum Principem transferendam, qui adversus Catholicos eam tueri valeat. Nam Regi haut tantopere de Borussia agi; cui nec adeo pertinaciter postulandæ institurus fuerat, nisi Poloni ordine tam præpostero incessissent, restitutione occupatarum terrarum exacta, antequam constaret, quid cautionis sibi in posterum ab ipsis futurum sit, ne uti hactenus è propriis provinciis cum istis bellare necessum habeat. Quod si Cromvellus victricia Regis arma, & consilia longius porrecta suspectet, uti Belgæ faciebant, demonstraret ipsi; inanes esse suspicionis causas, ac Sveciam summopere florentem cum Anglia citra collisionem consistere posse, non minus quam cum Gallia, quod eorum Regnorum rationes invicem non repugnent, nec à se invicem dependeant, ac utraque propriis viribus nitantur, favente insuper opportunitate situs; præsertim cum juxta hac destinata Angliæ pariter cum Svecia sit incrementum captura, eaque Regna adeo suas invicem vires satis librare queant. Id quod circa Belgium aliter plane se habeat. Quia enim hoc intrinseca velut radice haut subnitatur, ac magnam partem è Mari Baltico dependeat; ideo isti tam solicite observandum, ne quis inter accolas ejus Maris viribus præponderet, ipsorumque circulos turbare valeat. Qui & arbitrium commerciorum sibi competere glorientur, unicum potentiæ fundamentum. Ad extremum Rex quoque Anglicanæ nationi in Svecia prærogativæ quid præ aliis indulturus erat. Sed si Cromvellus nullo modo cum Dano committi possit, Frisendorfius in Austriacos ipsum irritare studeret, ac militem, naves, pecuniam peteret: aut saltem ut Belgas coërceat, ne Daniæ causam suscipiant, & si hi classem in fretum mittant, ipse pariter faciat. Alias necessum sibi fore pactum Elbingense istis jam instantibus firmare, quo ipse teneatur in casum belli inter Anglos & Belgas hisce adsistere; quod tamen in gratiam Cromvelli omissurus sit. Ubi hic sequestrem se inter ipsum & Danum offerat, id declinaret velut intempestivum; nec cautionis quid sibi in promissis ac literis Dani esse, ac pro 1657.

Druntheim.

1657. illatis injuriis re sibi satisfaciendum. Ista si Frisendorfius confecerit, demum de communi fœdere in Monarchiam Austriacam & Hispanicam proponeret, in quod Gallia ac Lusitania, ipsique Belgæ adsciscì queant. Tum ut fastigium Cæsareum ab Austriacis in aliam Domum transferatur.

Negotiationis istius successus. §. 83. Frisendorfius in Angliam adpellens unà cum Georgio Fletwodo per triduum cum Cromvello congrediebatur nemine arbitro, nisi Carolo Fletwodo, & Desborugio classis præfecto; *Desboroug* ubi Legati Svecici acriter instabant, ut liquidò declararet, quousque cum Rege in bellum descendere animus sit, quod hic consilia sua ad id temperare queat. Sed Cromvellus aliquot dies ad deliberandum petebat ob gravitatem negotii. Se quippe Ministrum Reipublicæ esse, ac Parlamento ad rationem reddendam teneri. Ac vicissim Legatos urgebat, ut panderent, quousque Regis destinata circa Daniam porrigantur, ut norit, quid auxilii à se petatur, & quam proportionem oblatæ satisfactionis certitudo ad illud habeat. Quæ res à Svecis cautissimè tractanda erat, quòd Legatus Belgicus circa depingendum Daniæ miserabilem statum magnopere laboraret, interpositionis necessitatem ingerens, per crebescentibus jam Regis adversus Danos progressibus fere majoribus, quàm ad hanc negotiationem persequendam expediret. Ac sanè multi jam in Danos velut partem debiliorem inclinabant, non obscuris invidiæ in Sveciam motibus. Unde animi sensa penitiora pandere isti non audebant. Ac quæ de Stora fluvio proposita fuerant, Cromvello haut arridebant, velut quibus sibi haut satis caveatur. Nam hostilia oppida Glucstadium & Krempam vicino situ facile *Krempe.* impedire posse, ne castellum ibi extrui queat. Absque tuto autem receptu in bellum descendere Imperatorium haut esse. Inde à Svecis concinnabatur formula fœderis offensivi & defensivi contra Austriacos, Hispanos, Polonos, Danos, & quicunque se hisce sociaturi sint: quo Cromvellus adstricturus se erat ad classem in Mare Balticum mittendam compescendo Dano, exercitumque in Flandria habendum, ac subsidium pecuniarium præstandum. In antecessum tamen, & antequam primarium negotium conficeretur, aliquot naves à Cromvello saltem commodati titulo petebantur ad Danos portu Gothoburgensi depellendos, quem hi septem navibus clauserant. Respondebat iste; à se satis jam præstari, dum in Hispanos, Belgasque oculos defixos tenet, quorum utrique libido sit Ulyssiponem invadendi. Velle tamen rem cum Consilio suo expendere, multa cum verborum pompa jactans, intra quatriduum ejusmodi circa princeps negotium declarationem sese editurum, ut totus orbis conspecturus sit, sibi bonum publicum cum conservatione status sui cordi esse. Naves petitæ ut à privatis conducantur, se consentire. Sed de suis navibus ad primarium tractatum seponi volebat, ut justo ordine procedatur, ac eo plus securitatis in persequendo negotio habeatur. Hoc quippe sibi gravius videri, quàm ut superfunctoriè expediri debeat. Esse quoque sibi moris negotium aliquod vel seriò suscipere, vel planè omittere. Et malle se totam classem in Mare Balticum mittere, quàm aliquot naves, sibi fortè, Regique & causæ communi damnum allaturas. Ac sat temporis superesse commoda, quæ nunc elabi videntur, pensandi, studiumque in Regem & communem causam testandi. Hisce verborum blandimentis Svecis Legatis aliquantisper adquiescendum erat: Interim Angli solicitè rem trutinabant, in utramque partem ventilato: num in præsens cum Danis in arma erumpere possint, quoad penitiorem eorum sententiam & statum cognoscerent; præsertim cùm inter Cromvellum & Danum fœdus extet, cui prius sit renuntiandum? Num quoque consultum ipsis sit vires suas ita distrahere, quamdiu bellum Belgicum, Lusitanicum, & Hispanicum incumbat; cui recens cum Gallia negotiatio accedat, Dunquercam & Mardicum ostentante, quæ valde ipsis salivam moveat? Denique nondum satis secum statuere posse, qua ratione in Danicum negotium ingredi debeant. Nam valde optandum sibi esse, id à communi causa separari, ac ad transactionem deduci posse. 1657.

Sed

1657. Sed quia id negotium jam longius provectum sit, satius videri paribus cum Rege auspiciis bellum gerere, quàm inter auxilia haberi. Id tamen anxios se habere, an non fortè Regis conditio eò redacta sit, ut deinceps sibi solis onus incubiturum sit; aut contra, an non solus Rex isti negotio exsequendo sufficiat. Utroque casu exiguum ipsos fructum manere. Igitur prius sibi spectandum, quò res sedaturæ sint, ut tuta via incedere queant. Ex hisce Rex judicabat, Cromvello fœdus cum ipso inire, aut cum Danis, Belgisque pacem abrumpere parum cordi esse; Sed potius cunctatione sua & iniquis super cautione postulatis, quæ insinuabat, fœdus declinatum ire, Regemque magis cum Austriacis committi optare. Unde Legatos denuo jubebat demonstrare: ni sibi adversus Danos & Belgas subveniatur, nil facultatis sibi deinceps fore amicis suis, Angliæque subveniendi. Igitur planum responsum exigerent, ne tempus incassum teratur. Si Danico se bello miscere nolit Cromvellus, classem suam saltem paratam haberet amoliendis Belgis; ac de cætero interpositione sua utilem operam navaret promovendæ tutæ & honestæ cum Danis paci; sic ut in satisfactionem Regi dentur provinciæ quondam Svecia avulsæ, & quod Norvegiæ finibus Sveciæ imminet, & quæ repentinæ invasioni occasionem præbent; ne sibi aliis bellis implicito, aut salutare opus pro bono publico molienti à Danorum libidine dependendum sit, aut par cum præsenti damnum sustinendum; ac ne Sveciæ commercia in Oresunda ab istorum amplius libidine dependeant. Denique petitum de mutuo dandis ducentis millibus librarum Anglicarum repeterent, pignori opposita Buxtehuda, & castello ad Leam, Belgis haut parum scrupuli injicere aptum.

Regis hac de re judicium.

Negotiatio Anglicana continuatur.

§. 84. Ista quanquam Legati Svecici quantum dabatur urgerent; tamen Anglos magis adhuc hæsitare adparebat audita Ragozii clade, Cracoviæ deditione, & ancipiti prælio navali, simul Polonorum in Pomeraniam irruptione, & quòd Brandenburgicus belli consortio se exemisset, neutras deinceps partes secuturus. Tandem tamen declarabat Cromvellus; *Je re*

9.Oct.

maturè pensitata decrevisse amicum se amicis, & hostem hostibus Regis ferre, & contra Austriacos, eorumque socios (ita enim sibi propter cives, & alias graves rationes loquendum,) fœdus arctius offensivum & defensivum conclusurum; quo fine statim Commissarios sit designaturus fœderis formulæ adornandæ. Octo duntaxat dierum dilationem petere, quoad ita se præparaverit, ut effectum statim repræsentare queat, quòd sibi solitum haut sit de negotio aliquo verba prius facere, quàm facultas sit rem ipsam statim exhibendi. In antecessum tamen dicebat, se validam classem properè armare, qua Belgas, & si qui alii huic negotio sese immiscere, ac damnum mari dare velint, coërciturus sit. Statim quoque in Belgium missurum, qui acta ipsis sua exprobret, & quæ circa hoc negotium sententia ipsis sedeat, cognoscat: inde consilia se capturum rationibus Regis, & communi causæ promovendæ idonea. Cùm Svecici Legati in antecessum aliquid argenti, militumque, & aliquot naves sub aplustribus Svecicis ituras peterent, ut Rex tantisper sustinere vim hostium posset, quoad plana auxilia advenirent, reponebat Cromvellus; plenum auxilium suum cogitato prius paratum fore, ac minimam partem ejus esse, quæ ipsis jam proponantur. Militum tantum se curaturum, quantum opus sit. Circa pecuniam hactenus præcipuam sibi fuisse difficultatem, sed jam maximè super ea conquirenda se satagere, & brevi spem esse eadem potiundi. Naves petitas facile suppeditare se posse; expendendum tamen ipsis esse, an non magis ex usu Regis sit, & utriusque honori cedat, si istæ Anglicanis sub aplustribus navigent, id quod cum Commissariis sibi adjunctis disceptarent. Se haut serò venturum, Rex modò extremis viribus connitatur, & rem integram servet. Interrogabant quoque Angli, num absque periculo fretum transiri possit ob imminens eidem Croneburgum, id quod Sveci superiore bello à Belgica classe factum ostendebant. Eodem die Thurlovius differebat: præsentem quidem Sveciæ statum ita esse confusum, ut satis adpareat, quotidie plures fortasse non tam ex odio, quàm diffidentia,

1657.

1657. ac metu, aut spe melioris conditionis diversas ad partes ab ea defecturos, ut Angliæ alias satis districtæ anceps sit futurum rebus sic stantibus cum eadem fortunas suas sociare: tamen Svecorum rationes id ponderis habuisse, ut Protector sepositis omnibus respectibus planè decreverit fœdus arctius cum Rege ferire adversus Austriacos, sociosque, cui fortasse brevi Galli Belgæque accessuri sint. Ut civibus suis satisfaciat, solos Austriacos esse exprimendos. Sed si Danus rationem audire, idoneamque satisfactionem præstare nolit, pari cum Austriacis loco habendum. Eandem sibi de Belgis mentem esse, si easdem secum partes sequi nolint. Cùm tamen haut libenter vicinis causam diffidii Protector præbeat, ad eos hanc ob causam missurum, ut si in arma utique erumpendum sit, culpa penes istos hæreat. Jam igitur Angli classem armabant, legiones supplebant, pecunias conquirebant. Tantùm Mare Balticum metuere se ferebant, & ne ab hieme ibi opprimerentur, tam asperi frigoris insolentes. Post tantum igitur hiatum proferebatur formula fœderis non sanè pro expectatione. Ejus summa capita erant, ut sit fœdus offensivum & defensivum inter Regem Sveciæ & Protectorem Angliæ contra Reges Hispaniæ, Hungariæ, Poloniæ, & Domum Austriacam. Ad hoc invitabantur Galli, Belgæ, & alii. Rex invaderet ditiones Austriacas, cui Principes Protestantes suas copias jungerent, quibus à Rege stipendia sint exsolvenda. Cromvellus classe bellum Hispanis faceret, ad quam Rex necessarium adparatum pro convento pretio Anglis concederet. In fœdus admittendi utriq; conferrent pecuniam, militem, naves. Mitteret quoque Cromvellus classem in Mare Balticum, si opus sit, & à sociis idonea pecuniæ summa suppeditetur. Quæ partim absurda & iniqua, partim à scopo Regis planè abhorrentia Sveci demonstrabant. Et mox qui tantam alacritatem verbis præ se tulerant, ut sociis à se stimulos addendos jactarent, repente torpescebant, postquam à Jepsono, & Medovio literæ advenerant, utrinque interpositionem Anglicanam acceptatam referentes; ac jam de pace universos complexa differebant, etsi ita obscurè, ut quid sentirent intelligi haut posset. Causa mutationis habebatur, quòd magis Cromvello arrideret sequestrem agere, quàm in partes descendere, quorum illud plus dignitatis, minus periculi haberet. An quia sinistris rumoribus fidem adhibuerat, velut Rex sustinendo operi impar foret; neve si ob hiemem aut alia obstacula ibi rem non amplius gerere liceret, bellum in Anglos pertraheretur; quo nomine futuro Parlamento gravis ratio sit reddenda, existimationi insuper domi forisque consumta. Inter quæ Gallicus Legatus anxiè in Svecorum consilia & actiones inquirebat, ac subinde Anglis ingerebat, ne eam rem præcipitarent, quamdiu Gallia ad hoc quiesceret; nec expedire Sveciam in Mari Baltico nimis potentem fieri, quòd hæc magis quam Dania sit metuenda. Belgicus quoque Legatus omni ope connitebatur, ut Svecis noceret, animos alienando, & horum destinata fœdis coloribus depingendo: nec erubescebat evidentibus rebus contradicere, inter alia velut miras calumnias increpans, quòd Dani à Belgis in bellum stimulati, ac sublevati arguantur, multa de ipsorum studio jactans circa pacem & amicitiam conservandam. Idemque unà cum Brandenburgico Svecicum negotium valde refrigerabat, communi pace proposita. Porrò Frisendorfio in istam mutationem invehenti Angli reponebant: *Seriò se Svecorum rebus studere; sed unicam difficultatem esse circa modum agendi, ac remedia suggerendi, præsertim hieme jam ingruente. Non decere ipsos Danum sibi fœderatum ex improviso invadere, dum suus apud illum Legatus adhuc agat, apud quem iste ad omnia æqua se offerat. Nec hiberna tempestate in Mari Baltico effici quid posse. Belgis quoque in expedito classem esse, quæ statim atque Anglica se moverit, à tergo insecutura sit. Sed si res per hanc hiemem extrahatur, interim cum Parlamento super hac re consultaturos, de Belgis sibi cauturos, Danique machinationes observaturos, viribus quoque suis ita dispositis, ut neutri metuendi sint, quo demum alacriter rei manus admoveri queant. Sed & domesticas res ita comparatas, ut iis haut probè digestis foris se commovere non audeant; nec operosius quid suscipiendum, quàm commodè exequi queant.* Ad quæ Frisendorfius; id ab initio istos dicere

30.Oct.

1657. 6. Nov.

dicere oportuisse, nec per inanem spem consilia Regis in suspenso tenuisse. Ad extremum ita declarabat Cromvellus; „se à Svecis proposita maturè „expendisse, ac classem jam instruxis„se. Sed omnes rei nauticæ peritos „unanimiter conclusisse, hac anni tem„pestate nil posse effici, ac suspecto iti„nere nil Regi utilitatis, sibi certum „damnum allatum iri. Ita à Consilio „suo decretum, ante hiemem nil susci„piendum. Interim eandem quam „antea sibi sententiam stare, ac fœde„ris formulam propediem ut adorne„tur curaturum. Pecuniæ non plus „corradi potuisse, quàm triginta mil„lia librarum Sterlinensium, quæ Re„gis usibus offerat, quoad paulatim „plus præstare queat; spe quoque fa„cta, à Parlamento plus obtentum iri, „quod intra duos menses convocan„dum sit. Ea declaratione cùm Svecici Legati non adquiescerent, velut quæ longè infra spem sibi factam subsisteret; Thurlovius demonstrabat: „rationi repugnare arduum negotium „suscipere, antequam probè expen„deris, an & quousque id perficere „queas. Neminem teneri proprio „cum exitio alterius necessitatibus in„servire. Cui negotia Angliæ peni„tus perspecta sint, statim agniturum, „haut ita facile sibi esse contra consen„sum omnium, quorum interest, tan„tam rem aggredi. Non sibi quoque „solùm, sed & Regi noxium futurum, si „tantum opus temerè susceptum de„serere iterum cogantur, Ragozii ex„emplo, ac ipsi vicissim pari modo de„stituantur, uti Ragozianorum mini„strorum querelæ Constantinopoli „huc perscriptæ sint. Sibi jam cum „Belgis agitari, ne ab iisdem sibi me„tuendum sit; quod temporis aliquo „spatio opus habeat. Cum Parlamen„to quoque consultandum, ac res do„mi stabiliendas, simul rerum geren„darum nervum istius ope expedien„dum, qui præcipuè hactenus defue„rit. Festinam quoque classis instru„ctionem nil aliud spectasse, quàm ut „octodecim Belgarum naves in brevi„bus Doggeranis jacentes, quæ in „Oresundam perrecturæ metueban„tur, sisterentur: quæ cùm domum „concesserint, suæ quoque expeditio„nis causam cessare. Quid enim in „Oresunda agant, nullo ibi Belga præ„sente? Minas æquè ipsos heic, quam „ibi jactare posse, minore periculo, & „fortè majore effectu. Petebat quoque rationes suppeditari, quibus Danus convinci queat Austriacorum consiliis se implicuisse; quod ejus ministri præfractè negent. Et cùm Frisendorfius fœdus Dani cùm Rege Hungariæ ostenderet, Thurlovius respondebat: statim in Daniam scribendum, nisi mox ei fœderi renuntietur, Cromvello cum pace concilianda nil amplius negotii fore. Plura dicere in præsens nec posse, nec velle; tempus reliqua aperturum. Interim non minus Regis commoda, quàm propria curæ sibi esse. Rogabat quoque, ne Protector ulterius urgeatur. Hunc quippe agendi modum à sana ratione dictari; nec in propria causa aliter ipsum progredi posse. Multa quoque indigna eundem à Belgis devorare, nondum expedita facultate ulciscendi. Danos jam querimonias miscere, quòd milites in Anglia conscriptos suo præsidio deduxerint. Quibus dictis Frisendorfius adquiescebat, nisi quod reponeret; non fuisse ipsis ab initio ita ampliter promittendum; sed pecunia data id posse sarciri. Ad quæ Anglus: pecuniæ copiam sibi non esse, idque Regi per Jepsonum significatum. Nuper potuisse quid obtineri, uti Fletwodo promissum: sed nunc temporibus mutatis eam spem decollasse. Ab hoc tamen tempore ad Parlamentum usque dena librarum millia menstrua datum iri, quòd spes sit ita se gesturum, ut majore vigore in ea causa procedi possit. Cæterum quanquam Carolo Gustavo Daniæ magis negotium, quàm fœdus contra Austriacos cordi esset; non tamen Legati circa Daniam injuncta expromere audebant, quòd putarent, obliqua se via per fœdus in Austriacos Angliam cum Danis commissuros. Sed Rex planè causam Danicam ab Austriaca separari volebat. Unde Legati Anglis absque circuitione dicebant: frustra de fœdere in Austriacos differi, nisi composito negotio Danico. Contra Danus apud Medovium constanter negabat cum Austriacis quid commercii sibi intercedere, ni necessitate urgeatur ad eas partes confugere. At Cromvellus Medovio scribebat: denuo Danis absque ambagibus diceret; ni statim causam suam disjungant, ac seriò ad tractatus descendant admissis idoneis conditioni-

Dogger-land.

1657.

1657. bus circa satisfactionem & cautionem, nil amplius superesse, quod ibi agat; & Anglos alia consilia capessituros, si Dani destinatis suis inhæreant, rei Protestantium communi, & Angliæ Sveciæque noxiis. Quod si autem Dani se ab Austriacis separaverint, æquas ipsis conditiones propositum iri. Sed & ad extremum idem circa Danicum negotium declarabat; in omnem eventum se Belgas coërciturum, ne Regem invadant, ac si isti aperte ei causæ se immisceant, pari se passu cum Svecis iturum, ac sat negotii Belgis daturum; de quo Regem securum esse jubebat. Ita eo anno præter inania verborum nihil obtentum fuit: pecuniæ paululum promissum, nunquam repræsentatum. Et quod Regi maximè quærebatur, ut Cromvellus aliquid ad subvertendam Daniam auxilii conferre vellet, id longissimè ab hujus sententia aberat. Ac Dani Medovio homini rerum gerendarum imperito facile illudebant, qui ipsis confirmarat; Protectorem pari studio in utrumque Regem ferri. Ex cujus literis etiam intellectum est, Cromvelli mentem esse, ut omnia in pristinum statum reponantur, nec Svecus terrarum quid à Dano in satisfactionem accipiat. Ac ipse Cromvellus Neoportio Belgarum Legato dixerat: „se omnibus „modis Daniam conservaturum. „Neque enim jam tempora antiquis „similia existere, quibus alicui per„mittebatur integra Regna subjuga„re. Cui Rex vicissim per Legatos demonstrabat: „sibi utique Scaniam, „Hallandiam, & Blekingiam haben„dam, Sveciæ quondam avulsas, & „quas ipsa natura à Dania disjunxerit. „Nam oblatam à Cromvello guaran„tiam sat securitatis sibi non præsta„re; cui quàm parum firmitatis in„sit, exemplo pacis Westphalicæ, ac „Brœmsebroënsis adparere. Multo „minus verbis Danorum confidere se „posse, qui nunquam pacta violare du„bitarint, quotiescunq; è re sua esse ju„dicarint, occasione nocendi potissi„mũ arrepta, quando Svecia bello cum „potente aliquo hoste impliia fuit.

Nieuport.

Legati Anglicani apud Regem negotiatio. 12. Oct.

§. 85. Cum igitur Cromvello propositum esset, neque in partem belli Danici venire, nec permittere, ut Rex Danum planè opprimeret, aut insigniter debilitaret, Wilhelmum Jepsonum Legatum mittebat, operam suam componendo bello Danico oblaturum, quò Regem eo bello exsolutum Austriacis immitteret. Is apud Regem prolixè memorabat de enixa Cromvelli cura pro communi salute Protestantium, deque bello Hispanico, & Domus Austriacæ machinationibus, per quas effectum sit, ut nec ipse in bello Hispanico, nec Rex in Polonico ullum auxilium à Protestantibus obtinuerit; quin contra aliquos propriis commodis aut studiis inductos salutare id institutum obliqua ratione aut apertè suscepto bello impediisse, aut intercepisse. Quos inter Danus eo potissimum tempore in arma eruperit, quando Sveciam à potentissimis hostibus undique cinctam conspiciebat. Protectori in votis esse, ut Protestantes ista apud se trutinent, ac maturè oculos conjicere velint in officinam malorum, quæ ipsorum cervicibus imminent, ac culta inter se concordia communis hostis destinata eludere. Qui & testando studio pro eorum unione officium offerat sedando bello inter ipsum, Danumq; ut eorum inter se conjunctio coalescere possit adversus illos, à quibus horum malorum prima origo promanarit. Simul proferebat Regis Daniæ declarationem Medovio traditam, qua testabatur, à se Anglicanam interpositionem acceptari, seq; transactioni pronum esse, addita tamen clausula de inclusione aliorum & præcipuè Maris Baltici accolarum, Regis vicissim declarationem exposcens. Ei responsum reddens Rex vicissim exponebat de causis belli Polonici, & uti successus sui per nonnullos ex ipsis Protestantibus turbati atque impediti fuerint. Inprimis memorabat damna sibi per bellum Danicum illata, & quomodo semper Dania incrementis Sveciæ inviderit, iisque se quantum posset objecerit. Quæ & nunc effecerit, ut ipse salutare negotium in Polonia fere pro derelicto habere coactus sit, hostibusque suis ac inprimis Austriacis apertum velut campum relinquere in ipsum, nullo resistente, rem gerendi. Uti sibi magna cum molestia in Holsatiam penetrandum fuerit; uti Ragozius in tantam calamitatem inciderit, Brandenburgicusque ad neutralitatem, si non ultra, discesserit. Nec se tamen unquam honestum pacis tractatum repudi-

1657. repudiasse, & Gallico ablegato id declarasse, mandato quoque super præliminaribus edito. Hunc Hafniam quidem pervenisse, sed hactenus nullum responsum ad suam declarationem accepisse. E Beuningii tamen literis perspicere; Dano decretum esse tempus ducere, & Moscovica, Polonica, Austriaca, alia negotia admiscere; utque tractatus instituantur loco, neutris partibus addicto, Belgæque ad sequestrium officium utique admittantur. Quanquam autem ex hisce modica apud Danum inclinatio ad sinceram pacis negotiationem adpareat; se tamen singulari cum æstimatione acceptare Protectoris benevolentiam, & studium tam in ipsum, quàm in communem causam, adeoque operam istius paci conciliandæ admittere; sperare tamen eundem curaturum, ut ipse satisfactione à Dano, ac reparatione damnorum datorum potiatur, tum cautione, deinceps istum paria haut facturum; quæ tanto magis sit sibi necessaria, quo is periculosiore cumprimis Sveciæ situ imminet. Sperare insuper hac interpositione non impeditum iri tractatum, quem ipse cum Protectore agitet.

Aliæ Regis circa Cromvellum cogitationes. §.86. Enimverò quia Danus magis de adstringenda cum Polonis & Austriacis societate, quàm de pace cogitabat; quam Molano Galliæ Regis officium offerenti non alia se lege admissurum ostendebat, nisi præter refusionem sumtuum belli receperit provincias superiore bello amissas: igitur Rex ferociæ isti frangendæ acrioribus stimulis tentare Cromvellum instituit, num secum in societatem belli Danici venire velit. Ea autem Regi mens erat, ut si Cromvellus secum in Selandiam exscensione facta jugulum Daniæ petere, eamque uno impetu prosternere velit, cum ipso id Regnum ita sit divisurus, ut penes Sveciam maneat Norvegia, Scania, Selandia & Fionia, Cromvellus habeat totam Jutiam, & Bremensem provinciam cum immunitate in freto præ aliis nationibus. Tum se ipso inscio & non consentiente cum Austriacis haut tractaturum, modò Angli conjunctim cum ipso in Germania rem gerant. Istud si adspernetur Cromvellus, & haut eo secius manum seriò velit negotio admovere, hæ conditiones proponendæ erant; si Regi auxilio adsit ad subigendam Norvegiam & Scaniam, se ipsi Bremensem provinciam traditurum, Belgis non mediocri terriculamento futuram, ut tamen Danica Corona in alium transferatur. Ne tamen statim de Bremensi provincia concedenda legatus effutiret, qua velut magni momenti regione, ac opportuno inter Albim & Visurgim positu, Rex carere nolebat, nisi pretio destructæ planè Daniæ. Cujus nunc commodà ostendatur occasio, Belgica classe in Lusitaniam profecta, & quia spes sit, intenso hiemis frigore viam in insulas munitum iri. Socero Rex optabat totam Jutiam, etiamsi Cromvello pro ea Delmenhorstanus & Oldenburgicus Comitatus sit dandus. Cæterum quid facere constituisset Cromvellus, id brevi significandum erat; quòd longas morarum ambages Regis tempora non ferrent, tot hostibus simul imminentibus; nec Austriacis à se resisti posset, quamdiu cum Dano luctaretur. Alias sibi cum Austriacis utcunque transigendum, cessa iisdem Borussia, id quod Angliæ, Belgisque insigni præjudicio futurum sit; etsi haut temere, ac non nisi summa necessitate urgente huc descensurus sit. Enimverò Cromvellus ad societatem in Austriacos ineundam pronum se quidem ferebat; sed Rex antequam istos aggrederetur, prius ejusdem opera adversus Daniam uti volebat, ea situs opportunitate gaudentem, ut à Svecia nil ardui negotii suscipi queat, nisi ista prius debilitata, aut constricta. Id autem instanti hieme fieri debebat, antequam alii & cumprimis Belgæ immiscere se possent. Enimvero Cromvellus destinata Regis auscultare, tempus extrahere, de consiliis suis in Hispanos meditari, Regis desideria frigide ad animum revocare. Cui tamen fati benignitas ad ista magnam partem obtinenda ultro viam pandebat, cujus nomine præterquam Deo nemini quid debiturus erat. 1657.

Belgæ ratihabitionem pacti Elbingensis extrahunt. §.87. Apud Belgas ratihabitio pacti Elbingensis adhuc pendebat, quibusdam provinciis in istam consentientibus, aliis *elucidationem* quam vocabant, desiderantibus. Causa morarum erat, quòd Belgæ prospicerent, Danum in arma adversus Svecos erupturum. Unde cum favore in istum propenderent, Svecis ad auxilia ferenda obligari nolebant. Tum & successus armo-

1657.

armorum Svecicorum captari adparebat, ut pro re nata his sese objicere possent citra exprobrationem violatæ fidei recens datæ. Nam si hæc prævalere contigeret, probabile erat Belgas demum ad ratificationem descensuros. Sed si Poloni, Mosco, Austriacis, ac Dano sublevantibus potiores forent, haut omissuri erant operam ad Svecos Borussia dimovendos conferre. Qualecunque tamen amicitiæ documentum erat Gedanensibus petitam pecuniam abnegasse, fœderisque Elbingensis inclusionem amplecti svasisse. Scribebatur demum ad Legatos in Borussiam, illustrationem exigerent certorum capitum, quam ipsi æquitati consentaneam, & Sveciæ non minus quàm Belgio utilem judicarent, circa quam concedendam Rex difficilis haut sit futurus. Contra Dani eam ratihabitionem impedire studebant, succinente Beuningio, arctioris fœderis cum Belgis cupidi. Nam nil magis istorum destinata contra Svecos sufflaminare poterat, quam persvasio, pactum Elbingense à Belgis ratihabendum, & amicitiam cum Svecia firmandam. Cæterum super ista Belgarum tergiversatione prudentes judicabant, secuta licet ratificatione Belgas haut eo magis omissuros clam Danum excitare, Svecorumque progressus sistere, quamdiu hisce vires idoneæ superessent. Iisdem prostratis istos haut amplius negotium facessituros, si vel maximè nullum ipsis pactum cum Rege intercedat. Quod Principes atque Respublicæ actiones suas non tam verbis fœderum, quàm rationibus sui status metiri soleant. Capita porrò, quæ in pacto Elbingensi aliqua declaratione opus habere arguebantur, huc redibant; ut æqualitas, quam Belgæ sibi circa vectigalia stipulati fuerant, solummodo intelligeretur de augmento post conclusum anno 1640. fœdus introducto, aut deinceps introducendo: circa quod augmentum Belgæ non amplius quàm Sveciæ cives sint onerandi. Ac ut constet, quomodo vectigalia in Svecia anno 1640. se habuerint, & quid augmenti nomine veniat, pacto velut perpetuam regulam inferendam taxam vectigalium anno 1640. die 4. Martii Nycopiæ factam; addito, ut illa æqualitas etiam porrigatur ad provincias Sveciæ adquisitas, & deinceps adquirendas. Ut deinde illa æqualitas intelligatur de personis, mercibus & navibus nullo circa has discrimine, in Svecia non alibi extructæ sint, ut tamen privilegiis navium in usum quoque belli ædificatarum nihil derogetur. Quod autem peculiaria privilegia certis societatibus & personis data in tractatu expressè reserventur, id duntaxat conservationem illorum jurium spectare; ut tamen illi, qui societatibus hisce continentur, pari modo cum aliis circa ista augmenta habeantur; utque monopolium picis velut utrinque noxium aboleatur. Denique inclusionem urbis Gedanensis & amicitiam isto pacto expressam durante hoc bello non ulterius porrigendam, quàm ad commercia inter utriusque subditos exercenda.

Belgæ elucidationem pacti Elbingensis exigunt. 13. Febr.

§. 88. Ejusmodi igitur declarationem pacti Elbingensis Legati Belgici à Rege quærebant, confirmantes Ordines Generales citra moram huc missuros non solùm ipsius pacti, sed & adjectæ illustrationis ratificationem. Quorum menti penitius cognoscendæ Benedictus Oxenstierna, Biærnclovius, & Cojetus cum istis congressi inter sermocinandum cognoscere tentabant, quæ circa unum & alterum extrema ipsis sedeat sententia. Simul „exponebant, Regi valde inusitatum „videri, quòd cùm cedente præfixo „tempore Ordinum ratificationem ex„pectarit, nunc post transacta omnia „quorundam locorum declaratio pe„tatur, quæ sat perspicuè ipso pacti In„strumento contenta & decisa sint. „Equidem prævertendis in futurum „controversiis expedire ista illustrari, „ac Regi cordi esse amicitiam suam „omni modo Ordinibus adprobare. „Graves tamen ipsi rationes esse, qua„re prius ratificationem pacti expe„ctet; præsertim cùm ipsorum Ordi„num, ac Legatorum existimatio in „eo vertatur, quòd ipso tractatu cum „horum mandatis collato iste his con„spirare agnitus sit, eoque nomine „publicè gratiæ iisdem actæ. Ut tamen „in antecessum norint, quousque pe„tita elucidatio admitti queat, æquum „Regi videri, ut proportio inter Sveci„cas armatas, inermes, & peregrinas „naves taxæ vectigalium anno 1646. „conceptæ inserta observetur; sed in „augmento, quod ex eo tempore ac„cessit, nullo discrimine æqualitas „inter naves indigenarum & extero„rum

1657. „rum locum habebat. Eam taxam „anno proximo post fœdus Brœmse-„broënse confectam; præsenti statui „adaptatam, & huic fini maximè ido-„neam, quòd in ea tam importandæ „quàm exportandæ merces æstimen-„tur, discrimine inter armatas & iner-„mes naves expresso: id quod in taxa „vectigalium Nycopiæ anno 1640. fa-„cta non reperiatur, quę imperfectum „opus sit, quòd Dani tunc modera-„men vectigalium & directionem „commerciorum sibi arrogarent. So-„cietatum autem privilegiis, quæ ali-„quam prærogativam præ cæteris „Sveciæ civibus habent, aut in futu-„rum accepturæ sunt, hac æqualita-„te derogatum haut iri, nec Belgis ra-„tionem esse ista quoque sibi deposce-„re, quòd æqualitas nationibus dunta-„xat in communi tribuatur, salvis sin-„gulorum privilegiis. Postulatum quo-„que de abolendo monopolio picis in-„congruum esse, & fastigio Regis frau-„di cedere; quòd civibus nostris è pri-„vilegio per Regem firmato jus quæ-„situm sit, quod absque damno illo-„rum tolli non possit. Multarum „quoque viduarum & pupillorum ista „societate comprehensorum actiones „tam in venditionibus, quàm portio-„nibus hereditariis intuitu privilegio-„rum magni taxatas, quibus hac abo-„litione pretium decessurum sit. Sed „nec Belgis justam querendi causam „esse, quòd majorem immunitatem „ostendere nequeant, quàm alii cives „in universum, qui privilegia isti socie-„tati parta tolerare necessum habent. „Circa inclusionem urbis Gedanensis „Regem concedere, ut amicitia, de „qua pactum Albingense mentionem „facit, intelligatur duntaxat de cessa-„tione hostilium, & ut intra neutrali-„tatis limites se contineant, fidemque „adversus Poloniæ Regem in fraudem „Svecorum hoc duntaxat bello directa „aut obliqua via ne exserant, præstita „tamen prius Regi æqua satisfactione „pro illatis hoc bello injuriis. Cæterum „Regem paratum esse Belgis circa elu-„cidationem gratificari, modò prius „ratificatio pacti Elbingensis repræsen-„tetur. Contra Belgarum Legati in-sistebant taxæ anno 1640. confectæ, quòd tunc fœdus cum ipsis primo conclusum, ac sibi de eo solo in mandatis datum sit. Sed nec commodè se ad Ordines super hoc negotio referre posse, quòd metus sit, ne malevoli inde ansam arripiant negotium turbandi, velut queis omne prætextum quæratur ratificationi impediendæ. De monopolio picis se jam scripsisse, quàm ægrè id tolli queat; ad quod idoneum responsum expectent. Circa societates & privilegia declarabant; Belgas in posterum impedire Regem non posse, quo minus si videatur uni & alteri suorum civium privilegii quid indulgeat, modò ne tota Svecica natio in universum præter inæqualitatem, quæ anno 1640 respectu Belgarum fuit, aliqua prærogativa gaudeat. Circa inclusionem Gedanensium Regis sententiam probabant, ferentes, exercitium fidei in Regem Poloniæ intelligi tantùm posse de judicialibus, appellationibus, & id genus aliis negotiis civilibus, non autem de hostilibus hoc bello durante in Svecos exercendis; addito sibi non aliter credi, quàm Gedanenses nunc eam inclusionem, & inde promanantem neutralitatem acceptaturos. 1657.

Nycopyng.

§. 89. Persuasum porrò Regi fuerat, abs se adductas esse rationes sat validas permovendis Belgarum Legatis, ut propositum terminum anni 1646. acceptarent, à quo æqualitas sit observanda circa omnia, quæ in augmento vectigalis ex eo tempore accesserint. Post pactum quippe Brœmsebroënse telonia in Svecia primum rite potuisse disponi, quod antea ob immunitatem Danorum circa vectigalia in Svecia penes nos non fuerat. Nec ante id tempus discrimen aliquod inter naves armatas & inermes fuisse observatum; id quod deinceps utique conservandum sit, si Rex armatis civium navibus ad defensionem Regni necessitate requirente uti velit; præsertim cùm ipsa Elbingensis conventio eum temporis articulum insinuet, quòd expressè ibi ponatur, tempus ultimorum fœderum anno 1640. & 1645. observandum. Quia tamen Rex intelligebat, Legatis à præscripto temporis termino discedere integrum non esse, qui & per sermonem jecerant; à se nil nisi negotii promotionem quæri, quòd valde remorandum sit, si obtinendis ulterioribus mandatis ad Ordines sit scribendum: igitur testando studio ad gratificandum ipsis quantum fieri possit, dictum terminum certis cum conditionibus acceptabat, ac formulam elucida-

Regis ad petita Belgarum pronior declaratio.

27. Febr.

1657. elucidationis concipi jubebat juxta explicationem, quam Regii Commissarii circa omnia capita dederant. Enimverò quanquam Legati Belgici Regis rationes probarent; propter stricta tamen mandata sua non poterant in aliam formulam consentire, quam quæ ipsis ex Hollandia transmissa fuerat. Sed quia in hacce multa occurrebant, quæ absque indignitate, & Svecicorum civium summo damno concedi non poterant, Rex ut suas rationes Ordinibus Generalibus exponerent jubebat. Inseruerant quippe Belgæ formulæ suæ non modò taxam vectigalium anno 1640. Nycopiæ confectam, sed & ipsa circa vectigalia statuta; istique nunc pertinaciter insistebant. Quibus contra Rex demonstrabat, quantum id postulatum à ratione abhorreret, quod utique pacto Elbingensi disertis verbis Regalia jura circa vectigalium constitutionem & dispositionem utrique fœderatorum reserventur; quod nunc insertis istis statutis adimatur. Quæ & ipsa multis defectibus laborent tum propter Danorum tunc in Svecia circa vectigalia immunitatem, tum quia tempus atque experientia hactenus multa docuerit, quæ tunc observata non sint. Sic eorum statutorum articulo primo disponi, ne quis exterus, qui merces exportat, ullum vectigal exsolvat, sed soli Sveciæ cives, qui merces vendiderunt; id quod magno cum civium nostrorum onere introductum fuerit ob Danicam tunc immunitatem. Quod onus unà cum sua causa nunc meritò cesset. Deinde magnam partem obliqua ratione Regi adimi potestatem discrimen aliquod circa vectigal faciendi inter extraneas & Svecicas naves, quod expressè pacto Elbingensi reservetur; quod hoc casu qui merces exportant, utpote fere exteri, suis popularibus vecturæ mercedem præ aliis procurare gaudeant, ac levissimo vecturæ prætio depacisci studeant, præteritis navibus Svecicis, ni & isti vectigali onerentur. Sic secundo articulo istorum statutorum discrimen statui non solùm inter merces Svecicis aut exteris navibus importatas, quod discrimen deinceps quoque mansurum sit; sed & circa dominium mercium, ad extraneos id, an ad cives spectet. Id quod graves ob rationes in subsequentibus statutis abrogatum nunc iterum introduci haut par sit, præsertim cùm Belgæ in omnibus æqualitatem tam circa personas, quàm merces obtendant. Eorundem statutorum articulo quarto poni, quòd Dani certificationibus instructi esse debeant, ne in privilegiis suis turbentur, quibus tunc in Svecia circa immunitatem à vectigalibus gaudebant. Quæ omnia pace Bræmsebroënsi abolita nunc renovari, ac publico instrumento inseri absurdum sit. Denique in taxa vectigalium non omnes merces expressas, quas tamen ad evitandas fraudes enumerari conveniat. Cæterum ipsi Legati fatebantur, sibi commodissimum videri terminum à quo, & taxationem vectigalis ab anno 1646. pro regula sumi, utpote qua hæc difficultates tollantur. Verùm sibi strictè injunctum statutis anno 1640. conditis inhærere, ac illa ad verbum pacto velut normam inserere. Se tamen ad superiores relaturos. Reliqua capita itidem ad suam formulam mutari volebant; ac in articulo de Gedanensium inclusione omittendum esse, ut per Deputatos quamprimùm Regi de acceptatione inclusionis significent, eidemque super cessatione hostilium caveant, & ut post conclusionem pacti Elbingensis super pensatione illatorum damnorum cum Rege tractent. Id quod ab hoc concedi non poterat, ne securitatem suam periculo exponeret. Simul dignitas ejusdem non ferebat istos ita nudè altera vice tractatui includi, antequam de eorundem acceptatione constiterit. Et quia Gedanenses post pactum Elbingense hostilia exercere haut cessarant, indigni erant, qui istis conditionibus gauderent, ni declararent, quid satisfactionis pro illatis injuriis daturi sint. Ipsum autem inclusionis actum Rex non aliter intelligebat, quàm ipsa verba exprimunt, præsertim ut Gedanenses in id fœdus haut admittantur velut socii, sed ut simplices amici, queis alterutrum ullo modo lædere nefas sit; ac ut fides erga Regem Poloniæ haut porrigatur ad talia, quibus amicitia cum Svecis & inclusio in fœdus Elbingense lædi queat. Super quo amicitiæ sensu mentem Gedanensium prius 1657.

1657. prius cognoscendam esse, & quousque fidem erga Regem præsenti bello expromere velint. Saltem ad suspensionem armorum accedendum esse, de qua peculiari tractatu sit agendum, ubi & super satisfactione pro damnis post pactum Elbingense illatis sit conveniendum.

Belgæ ulterius circa elucidationem movent.

§. 90. Cæterum displicebat Belgis, Regem haut ex asse consensisse in elucidationem, qualem isti desiderabant, velut qui saltem promissum expectaverant de abolendo picis monopolio, tempore privilegii elapso. Quin ferebant, si Rex in eam protinus consensisset, Dani arma impediri, ac Gedano potuisse necessitatem imponi inclusionem in Elbingense pactum acceptandi. Enimverò Rex judicaverat; cùm omnia ex mandato Ordinum conclusa sint, à ratione & moribus gentium abhorrere, pacto nondum ratihabito novum tractatum ordiri. Nam prius conventa ratihabenda, & executioni danda fuisse; tunc demum si quid scrupuli occurrat, super illustrando pacti sensu agendum: præsertim cùm nunc de abolendo picis monopolio agatur, de quo inter tractatus mentio facta non sit. Etsi Belgæ hujus petiti haut aliam rationem attulerant, quàm quòd ibi commercia optimè florebant, ubi illibata iisdem libertas citra coactionem constat. Ast hi re in deliberationem deducta decernebant, per Legatos Regi ostendendum, quoniam adpareat in articulis, quæ taxæ mercium Anno 1640. confectæ præmittantur, de mercibus in Sveciam importatis disponi, ac subsequentem catalogum illas tantùm merces respicere, quæ è Svecia exportantur, necessum utique esse, super importatis mercibus certi quid conveniri. Potestatem subditos beneficiis afficiendi sese Regi adimere nolle; non posse tamen probare, eam per modum præcautionis pacto inseri, cùm id in futurum abusibus ansam præbere possit. Denique circa inclusionem Gedani ulteriorem extensionem, quàm quæ ipso tractatu continetur, admitti non posse. Nam verba ista: „Ita ut cessset inter prædictam S. R. Majestatem & civitatem Gedanensem omnis hostilitas, jam omnem scrupulum tollere.

Regis ad ista declaratio. 18. Jun.

§. 91. His mandatis acceptis Belgici Legati formam elucidationis conceptam Regi Thorunium à Ragozio reverso offerebant. Quibus Rex per Benedictum Oxenstiernam, & Biærnclovium demonstrabat; nunquam de termino dividendo propositum fuisse, sed in ipsorum arbitrio relictum, annum 1640. an 1646. pro termino accipere velint. Sed & multa nova nunc infarcta, de quibus antea actum non sit, & quæ ad illustrationem pacti nil faciant. Ex quibus Regem non aliud perspicere posse, quàm ab ipsis non conclusionem ejusdem, sed novas dilationes quæri, ac monstri aliquid ali. Ista cum prolixè istis demonstrata forent, nec hi quid reponerent aliud haberent, quàm talia se mandata à superioribus accepisse, à quibus sibi discedere haut integrum sit, petentes, ut quantum fieri possit Rex ad ipsorum se rationes attemperaret; Rex quantum dabatur eorum petitis annuebat, quò Belgas à conjunctione cum suis hostibus retraheret. Unde formulæ hinc inde conceptæ, quibus inter se collatis nil amplius differentiæ deprehensum, præterquam in §. *Verum enim verò*, & §. *Quod si tamen quidam subditorum.* Eorum summa huc redibat. Quia Rex in omnia fere Belgarum desideria prioribus articulis consenserat, utilitatem ipsius exigere, ut in §. *Verum enim vero*, qui de armatis navibus agit, probè sibi caveat, ne sibi circa illas præjudicium inferretur. Igitur postulabat Rex, ut illa verba *quibusdam navibus specialem quandam immunitatem concessam*, quæ initio ejus §phi extant, in fine ejusdem ita explicarentur; *sed immunitas & privilegia talibus navibus concessa in pleno suo vigore permanebunt.* Belgici Legati præter hæc verba; *talibus navibus concessam*; id quod Regi valde suspectum videbatur. In §. *Quod si tamen quidam*, vocabulo *cæteris* offendebantur, quod nullo modo ferre volebant. Horum scopus toto hoc paragrapho erat, ut Belgici subditi tales manerent, & tamen in Regno Sveciæ privilegio fruerentur, armatas naves exstruendi, ac privilegiis huic navium generi concessis gauderent. Regis autem mens erat, ut si qui Belgicorum civium omni modo se velint attemperare legibus & conditionibus, quæ à dominis navium armatarum requiruntur, & inprimis ut in Svecia domicilium figant, & præstent, quæ privilegia requirant, id liberum ipsis sit, 1657.

1657. parique cum aliis Sveciæ civibus jure fruantur. Ast si Rex Belgarum postulato annueret, id absurdi consequebatur; ut Belgici subditi conspiratione facta querceta Sveciæ exhaurire, ac multitudine navium suarum armatarum Svecicas naves armatas navigatione excludere, planéque infructuosas reddere possent: eædemque Belgicorum naves prærogativa circa immunitatem vectigalis, armatis in Svecia navibus indultam, fruerentur, Regemque adeo redituum suorum parte privari; ac haut eo secius bello ingruente Regis se ministerio subtrahere possent; ut Regem ab iis, quos locupletarit, nil nisi damnum & ludibrium emolumenti loco maneat. Ista cùm à Rege illis demonstrarentur, nec iidem, quid exciperent, præter defectum mandati haberent, Thorunio discessere, ad superiores se candidè ista relaturos & in Germania Regem fortè iterum adituros, ferentes. Rex Appelbomio, ut ista Ordinibus Generalibus exponeret, injungebat; rem jam paulo minus, quàm plenè, confectam: sed maximam suam in eo utilitatem verti, ut armatarum navium privilegia salva sint, quæ stare nequeant, nisi *salvis dictis paragraphis*. Nam æquum esse, ut qui sentit incommodum, etiam commodum sentiat; ac si Belgæ omnia sibi utilia obtinuerint, Rege ab omnibus suis commodis excluso, societatem leoninam fore. Igitur si nunc contenti esse nolint, satis adparere, ipsos obtentu elucidationis pactum eludere velle. Quod si Belgæ quidam privilegiis armatarum naviū in Svecia frui velint, jus civitatis in Svecia iisdem obtinendum. Ad quæ reponebant Hollandi: se malle cives suos, sibi retinere, quàm ut isti bello fortè inter se & Sveciam orto suis navibus adversus patriam uti queant. Quibus Sveci longè plausibilius occurrebant: si secus fieret, Regem beneficia sua contra se ipsum impensurum, ac licentiam concessurum, privilegiis suis adversus seipsum abutendi. Nec sanè negare poterant Belgæ, Regem ipsis circa omnia gratificatum, quantum rationes Regni sui paterentur. Qui & non amplius repugnabant, quo minus anno 1646. *terminus à quo* statueretur, id quod Rex contenderat. Nec eo minus ratificationem extrahebant, tum ne Danis animum adimerent, tum ut Svecicas naves terrerent, quo minus mari se committerent, ut ipsi soli navigatione potirentur. Etsi Zelandi, Frisii, & Groningani jam ratificationes suas exhibuissent, ac Hollandi jactarent, se Elbingense pactum pro ratihabito ducere, ut pro captu rerum aditum ad amicitiam Regis retinerent. Quos & Gallus per Legatum Jacobum Augustum Thuanum ad ratificandum id pactum impellebat. *De Thou.*

Belgarum in bello Danico adversus Sveciam habitus. §. 92. Enimverò quicquid Rex Belgis indulgeret, incassum cadebat, prævalente in Sveciam odio, per quod Beuningius subinde Danos ad bellum isti inferendum stimulabat, velut quod citra ullum periculum in præsens fieri possit. Idque literis suis ad Belgas Rex Daniæ apertè profitebatur, eoque ipsos teneri auxilio suo sublevare, quem iidem in id bellum animassent. Ac Beuningius hoc quoque nomine bellum inter Svecos & Danos Belgio proficuum censebat, quòd intuto mari commercia per solas Belgarum naves exercenda sint. Cæterum erumpente in arma Dano Rex per Appelbomium Danorum injurias demonstrabat, auxilia ex fœdere Brœmsebroënsi postulans; ad quæ Belgæ eo magis teneantur, quòd Svecis tunc in proclivi fuisset longè lautiores à Danis conditiones exprimere, ni Belgarum voluntati obtemperassent, Daniæ conservationi studentium. Adjungebantur destinata & artes Austriacorum Poloniam sibi adquirendi, simul eo ipso pedem ad Mare Balticum figendi, ingenti olim periculo Belgicis commerciis cessurum. Quorum consilia Dani occœcante in Svecos odio foveant, suo sibi jumento malum arcessituri; cùm ea destinata, ubi successu potiantur, ipsi Daniæ olim exitium adferre possint. Inde à Dano acta exponeret, ac uti is bellum orsus sit abreptis tribus in freto navibus, quarum vectores Svecicos partim occiderit, reliquos in captivitatem redegerit. Si Danorum fautores represaliarum vocabulo id factum excusatum eant, iis responderet: represalias locum habere, ubi jus denegatur: Regem autem non abnuisse Danis justitiam administrare circa ipsorum gravamina, quæ justa reperiantur. Sed nec Danum antea questum fuisse, nec de istis, quæ nunc jactentur, læsionibus Regi constitisse; sic ut adhuc in quæstione sit, num Danorum queri- *11. Jun.*

1657. querimoniæ veritate nitantur. Quin nec Svecis deesse, quæ de Danis querantur, quorum pariter ratio sit habenda. Ac ejusmodi lites per Commissarios in limite Regnorum dirimendas; de quo Dani Durellio digredienti spem fecerint. Quod si & consideretur absurda Danorum in Bremensem provinciam prætensio, & quàm duriter iidem Ducem Gottorpiensem habeant, cui utique cum certificationibus nil negotii sit, facile apparere, Danos non represalias, sed bellum agitare. Sanè Danum pensationem, quæ pro eo præsulatu offerebatur, remisisse; ac eo ipso Christinam legitimam dominam ejus regionis agnovisse, dum eidem in causa adversus Bremensem civitatem documenta communicarit ad astruenda Archiepiscopi in eam jura. Gottorpiensem Ducem paci Westphalicæ & Brœmsebroënsi comprehensum, cui Rex velut primarius paciscens guarantiam debeat, præsertim cùm ipse ejusque ditio Svecicæ amicitiæ pœnas det. Igitur ex fœdere Belgas auxilia posceret, quòd per Regem non steterit, nec adhuc stet, quo minus pactum Elbingense firmetur, modò absurda, Sveciæque noxia postulata circa elucidationem omittantur. Si ad auxilia ferenda permoveri nequeant, saltem Dano ne adsisterent, ac neutrarum partium essent. Ut Belgis invidiam abstergeret, velut privato sermone jaceret; Regi non tantopere Borussiam cordi esse, qua facile cariturus sit, si ejus loco Scaniam & Norvegiæ partem nanciscatur; quo casu nil vectigalis in Oresundæ sit prætensurus. Quod si Regi contra Daniam adsistere velint, insignia commoda circa commercia illis in Borussia pollicetur, oblato in cautionem castello Haupto, ut ibi pedem figere queant. Si Gedanenses hisce se opponant, Regem Weixelmundæ expugnandæ operam navaturum, quæ Belgico præsidio obtinenda sit, quoad per tutam cum Polonia pacem ipsorum rationibus circa commercia cautum sit. Sed & iisdem parem cum Svecis immunitatem in Oresunda curaturum. Quæ uti vix obtentum iri spes erat per rationes ejus Reipublicæ; ita istorum Legati apud Regem multa de sincero suo animo testabantur, graviter questi, privatos apud se homines contra Reipublicæ voluntatem & utilitatem Dano auxilia subministrare. Contra Beuningius omnem lapidem movebat incitandis Belgis ad arctiorem cum Dano conjunctionem ineundam. Ac Dani, quò Belgas in Svecos irritarent, inter alia comminiscebantur; à Svecis proficuas Daniæ, Belgio noxias conditiones sibi offerri, quas demum amplexuri sint, ni Belgæ in partes suas transeant. Qui tamen haut eo magis apertè bellum sumere audebant, suspecta Anglia, & quòd cum Gallis tunc parum ipsis conveniret. Amstelodamensis tamen civitas privatis quibusdam naves suas bellicas locabat, quas hi postea Danis commodabant, jactantes, id cuique liberum esse; si Svecis pecuniæ copia sit, ipsis quoque nonnullas conducendi facultatem fore. Cæterum Belgis ars erat armis abstinere, ac vicinos inter se committere, quò ipsis solis commercia exercere tutum foret. Ista porrò animorum adversus Sveciam ægritudo apud Belgas præcipuè concepta erat è Cornificii Ulfeldii negotiatione, qui ipsis persuaserat; Danis commerciorum libertatem valde cordi esse, Svecos contra omnia Maris Baltici commercia cum hujus dominio in se trahere conniti. Tum quia Sveci bello Anglicano Belgis assistere noluerant, Dani, dum id promtè faciunt, haut parum in istorum animos irrepserant. Denique primi progressus Regis in Polonia & Borussia incredibili invidiæ æstu Belgas afflaverant, quæ mitigari non poterat, nisi restituta Borussia, aut ni Galli, Anglique validis auxiliis Regem fulcirent. Unde apertè jactabant Belgæ; satis se nosse, à se Svecos ita offensos, ut vix amicitiæ reparandæ locus supersit. Igitur omni modo istorum progressus destruendos, eosdemque ita enervandos, ut ab eorum ultione nil sibi amplius metuendum sit. Tantum aberat, Sveciæ ab istis auxilii quid expectandum esse, præsertim si animadvertant, à Rege partem Daniæ affectari, quòd eorum tantopere intersit, ne unus quispiam in Mari Baltico prævaleat. Quicquid rationum in contrarium occineretur, inane erat: guarantia pacis Brœmsebroënsis velut fabula accipiebatur, libelli Appelbomii, super Amstelodamensibus Dano necessaria bella suppeditantibus querentes, responso indigni habebantur. 1657.

1657. *Lis super interceptis Appelbomii literis. 29. Jun.*

§. 93. Inter hæc novus casus animos Belgarum non parum exulceraverat, quòd Dani paulo ante, quàm in bellum erumperent, literas, quæ Hamburgo Holmiam perferebantur, intercepissent, inter quas & Appelbomii ad Senatum Svecicum repertæ. Eas resignatas, ac passim interpolatas in Belgicum idioma verterunt, Legatisque Belgicis Hafniæ agentibus tradiderunt, qui eas Hagam misere, typis inde publicatas. Istæ in Ordinum consessu recitatæ magnum strepitum excitabant, ac ea cumprimis verba offendebant; *si sat pecuniarum foret, multos se sibi amicos conciliaturum non exiguo Svecicæ causæ fulcro*: & quòd *Danus, Hispanusque multos argento corrumperet.* Existimationi enim suæ gravem maculam adspergi, si pecunia corrumpi posse crederentur. Unde communicationem cum isto abrumpere decreverunt. Contra Appelbomius *non id disputandum* esse contendebat, *an vera sint, quæ scripserit*; *sed num cuipiam præterquam Regi de suis literis rationem reddere teneatur. Ea literarum publicatione jus gentium læsum*; *& id exemplum pessimi sane moris in alios quoque recidere posse.* Eoque postulabat publicè declarari, id factum Ordinibus displicere; præsertim cùm literæ sint interceptæ ante bellum indictum, ac à Danis dolo malo interpolatæ. Ast Ordines Generales isti viro eo præcipuè nomine infensi, quòd omnia eorundem arcana expiscari calleret, multisque ex ipsorum numero familiariter notus esset, occasionem hanc arripiendam ducebant isti amoliendo: eoque literas ad Regem dabant, queis acriter ipsum arguebant, velut qui injuriis & contumeliis refertas literas in ipsos ac suam rempublicam scripserit, ineptum & inutilem eum declarantes, qui excolendœ deinceps veteri inter Sveciæ Regnum & uniti Belgii Rempublicam amicitæ adhibeatur, seriò & enixè rogantes, ut Rex quamprimum eum inde amoveat, ac pro admisso facto castiget. Quod muneri ipsius repugnet, velut qui per fiduciarias literas operam dare tenebatur conservandæ inter Regem & Rempublicam amicitiæ, cùm nunc iste relationibus suis animos alienet. Enimverò Appelbomius defensioni suæ insistere; *si vel maximè à se peccatum sit, se tamen soli Regi ad respondendum teneri. Equidem aliquando extraneorum ministrorum literas resignari, ut ipsorum indoles & studia perspiciantur. Ita à Gustavo Adolfo missum in Gallia egisse Laurentium Nicolai Secretarium, qui negotium sibi commissum apud Richelium Cardinalem expedire non poterat, difficilem aditu, verbis obscurum. Cardinalem igitur, ut nosset, quid iste Regi suo de ipso referret, aliquando literas ejusdem intercipi jussisse, in quibus commodùm ea verba occurrebant*: Cardinalem deceptorem esse, nec visu facilem, nec dictu affabilem quicum tractari non possit. *Sed Cardinalem tantum abfuisse, ut mali quid eo nomine ipsi inferret, ut potius promto & optato cum responso eundem dimitteret, insigni quoque dono mactum. Ipsos quoque Belgas anno 1628. Ludovici Camerarii literas resignasse, quibus ea verba* extabant: unicam heic proh dolor esse cynosuram proprium commodum; *nec ideo tamen offensæ quid in illum ostendisse.* Appelbomius inde libellum memorialem Ordinibus exhibebat, quo querebatur, quòd Dani omnia commercia in Sveciam intercludere conentur. Ad quem isti nihil responderunt, causati, ab ipso se literis interceptis injuria affectos. Ipse Rex scriberet, si quid à se desideret. Appelbomius contra testari; „Se nec auditum, nec defensum; eoque nondum constare, „an injuriam ipsis intulerit. Potuisse „Danos suam manum imitari. Latius „quoque porrigi istas literas, quàm „quò pertineant. Quin planè negare, illas literas suas esse, quæ typis „impressæ sint. Debuisse se utique „notare obstacula amicitiæ inter Svecos, Belgasque, eoque nihil ab officio suo fecisse alienum. Sanè dixerit; Danos pecunia multum contra „Svecos efficere. Atque verum id „rem ipsam docere, dum Dani delectus omni favore promoventur, cui „præter adparatum bellicum tria sociorum navalium millia Amstelodamo missa sint. Sed nec dona dare „semper illicitum, cùm id quandoque „rectè fieri possit. Apud ipsos edicto „anno 1650. Kalendis Julii promulgato juberi quemlibet, qui munus publicum obtinuit, jurare, se nihil directè vel obliquè eo nomine dedisse, „aut promisisse. Quod juramentum „cum hac exceptione tacita, aut expressa præstari, *in quantum observatur, quod jurant.* Id autem juramentum

17. Aug.

1657. „tum Consiliarios status, Cameræque „Rationum, & Ammiralitatis Asses- „sores præstare: etsi ipsi Ordines Ge- „nerales ab eo juramento sint immu- „nes. Porrò injurias æstimari profe- „rentis animo. Atqui se non scripsisse „infamandi animo, sed ut Senatum se- „cretò informaret. Danos interceptis „literis nondum indicto bello jus gen- „tium violasse. Cæterum quod ita aspere heic agerent Belgæ, prudentes hanc causam judicabant, ut provincia Hollandia, Svecis cumprimis infensa, Regem ad ultionem irritaret, quò ansam arriperent, Belgicam Rempublicam Dano adversus Sveciam illigandi. Tum ut hæc exemplum statueret tam pro Deputatis aliarum provinciarum, quàm pro extraneis Ministris, quantum ipsa valeat, eosdemque absterreret, ne quid scribant ipsi displiciturum. Ac spes erat id impune fore, Rege à tot hostibus cincto.

Rex Appelbomium tuetur.

Sept.

§. 94. Ast Rex jam antea sat ægro in Belgas animo horum literas insolentiæ plenas judicabat; eoque ministrum suum enixè defendere è dignitate sua censebat. Igitur Belgarum Legatis declarabat: „Non posse non sibi „inopinum accidere, ministrum suum „publicum, sanctioris juris præsidio „munitum, & amicitiæ veteri exco- „lendæ hactenus indefesso studio ope- „rantem tali persecutionis genere „apud amicos & fœderatos suos vexa- „ri, his potissimum temporibus, qui- „bus alacriter exserta amicitiæ docu- „menta bono publico haut parum „prodesse queant, Ordinesque Gene- „rales ejus stabiliendæ & amplifican- „dæ studium per Legatos suos quàm „maximè præ se ferant. Non equidem „nunc primum sibi innotuisse, quid in „ministros suos perpetratum sit: sed „credidisse tandem modum & finem „ei rei statuendum, melioresque ali- „quando vices expectandas; nec eous- „que prævalituros, qui semina discor- „diæ inter amicos serere, & perniciosa „consilia miscere studeant. Se tamen „effectus spei suæ planè contrarios „expertum; ministros suos sive con- „ducendi militis, sive alterius negotii „causa in Belgium missos non modò „circa sibi commissa omni modo sup- „plantari, sed & quosdam carceri „mancipari, ac velut ab inimicis ve- „nientes haberi. Cùm contra hostes „sui omni favore sint promoti, eorum „militiæ conducendæ complures cer- „tatim velificati, commerciis ipsorum „tempestivè prospectum, munitioni- „bus eorundem miles immissus, qui „armis ultro illatis non parum mole- „stus sibi fuerit. Subditos quoque suos, „& primores ministros in conspectu „classis Belgicæ captos, planè contra „indolem veræ amicitiæ, Legatorum- „que contestationem, ac fœderum le- „ges. Cùm quoque præsens bellum à „Dano præter idoneam causam sit su- „sceptum seu libidine vindictæ, seu „vanæ temeritatis Gloria, seu quia ali- „bi districtæ Sveciæ nudum latus ex- „promendo inolito odio opportunum „videbatur; à Belgis vi pactorum talia „ausa non modò non fuisse impedita, „sed potius Regem Daniæ literis non „ita pridem scriptis profiteri, à Belgis „se in arma incitatum. Sanè Belgicos „Ministros tam perniciosum rebus „Protestantium bellum si non ab ini- „tio sevisse, saltem calidis consiliis suis „fovisse, & oleum incendio addidisse. „Sibi non constare, ista publico om- „nium, an paucarum provinciarum, „an privato quorundam instinctu pa- „trata; cùm ipsorum Legati, qui se- „cum negotiati sint, alia planè verbis „præ se tulerint. Huc accedere, quòd „cùm hostes sui præter morem supe- „rioribus bellis observatum tabella- „rium publicum spoliarent, literasque „ejus perscrutarentur, id factum non „modò Belgis probatum, sed & litera- „rum apographa communicata, ac in „idioma ipsorum adscitis alienis ac „planè falsis male versa, ac ad majus „ludibrium typis vulgata, non alio ut „adparet fine, quàm ut ministris Re- „giis præscribatur, quomodo dein- „ceps munere suo non ex Principum „suorum præscripto, sed ex alieno nu- „tu fungi teneantur. Sibi contra per- „svasum, ministri sui actiones à suis „mandatis pendere. Quin si quis rectè „eas literas expendere velit, eas nihil „continere, quod tam acerba repre- „hensione dignum sit. Nam beneficiis „alienos cives devincire apud omnes „moratiores gentes, ipsosque Belgas „usurpatum. Vera autem si scripserit „Appelbomius, id quod eum fecisse „eventus ostendat, non esse quòd ejus „opera damnetur, quem & sibi soli „actionum rationem reddere, nec ex „alieno arbitrio modum muneri mi- „nistrorum Regiorum statui par esse: nec 1657.

3. Jul.

1657. „nec jus & æquum admittere, rem simul ad se rejicere, & eundem amovendum & castigandum judicare. „Cùm igitur & injuriis supra enumeratis amicitia non parum violata sit, „& iis literis divulgatis Residenti ingens contumelia illata, velut tantam „existimationis læsionem perpesso, „antequam cum eo amicè disceptatum „fuerit, posthabita moratiorum gentium erga Legatos veneratione & „sanctimonia: igitur se jam Legatis „Belgicis denuntiare, graviter se ministri sui famam violatam ferre, ac „postulare, ut isti ab Ordinibus generalibus liquidam & scripto conceptam declarationem protinus flagitet, „num Appelbomium contenti sua „circa proprium ministrum dispositione amplius apud se tolerare, an verò „eundem repudiando insinuare velint, „talibus speciminibus initium fieri „abrumpendæ amicitiæ, quæ à tot „retro annis Sveciam inter & Belgium Fœderatum floruit. Et quia Ordines generales istum ineptum & inhabilem pronuntiarint, eoque ipsum suo velut munere exuerint, non „miraturos Legatos Belgicos, quòd & „sibi nulla deinceps cum ipsis communicatio futura sit, antequam constet, „Appelbomium accepta prius justa „satisfactione pristinæ dignitati restitutum debita munia suo nomine in „Belgio exsequi. De cœtero se ad amicitiam cum ipsis colendam paratum, „modò corrigantur hactenus in leges „ejusdem admissa, ac rejectis eorum „consiliis, qui discordiam serere amant, „pari officio sibi respondeatur. Ea declaratio Belgicis Legatis, qui Flensburgum ad Regem accesserant, scripta tradebatur. Svaserat Regi Appelbomius, ut hac rerum facie ansam arriperet præteritas cum Belgis offensas sopiendi, veteremque amicitiam instaurandi, Legatis ipsorum, qui offerendo seqvestris officio veniebant, blandè exceptis literisque humanissimis ad ordines generales, & Provinciam Hollandiam scriptis. Enimverò id Regi displicebat, incassum consumta hactenus apud istos omni humanitate; qui & indies intolerabiles magis evaserint, veteres molestias novis subinde cumulantes: ut tandem necessitas sibi imposita sit sua ipsis facinora in os exprobrandi. Et nunc parum decere videbatur abjecta consilia capessere, nullo adhibitæ modestiæ fructu. Ac si boni quid ab istis expectandum foret, dudum iisdem occasionem & causam fuisse alio secum modo agendi quàm ut injuriis continuandis patientiam ipsius expugnarent. Igitur haut visum Regi blanditias incassum prodigere; præsertim cùm vel bello publicè indicto Belgæ non plus nocere ipsi possent, quàm hactenus fecerant. Ac literas Appelbomii vel ideo excusare indecens habebatur, quòd res utique ita se haberet: nec Regi vera inficiari placeret. Ea Regis declaratio Hagæ divulgata omnes Legatos magno gaudio perfundebat, quòd tam illustri exemplo de Principum suorum patrocinio sibi caveretur. Belgis tamen id durum nimis videbatur ob Appelbomium Legatos suos non admitti. Illum quippe noxium, hos nullius delicti argui; illum Residentis, hos Legatorum extraordinariorum dignatione esse: illius libellos duntaxat non admissos, his omnem communicationem abnegatam. Ad quæ à Rege reponebatur: *Se solum & idoneum judicem Appelbomium innocentem declarare, ac jura Legatorum paria esse: simul non leve discrimen esse inter Ministrum Regis, & ejus Reipublicæ, quæ ante hos triginta annos adhuc ultro Electoribus cesserit.* Super ista Regis declaratione cùm in Consessu Ordinum generalium referretur, Hollandi pro sententia dicebant: oppositam isti declarationem esse concipiendam, & ad Legatos suos mittendam, in qua, silentio præteritis querelis contra ipsos productis, sola causa interceptarum deducenda sit, & quantopere à proportione debita Rex discesserit, dum Residentem cum tribus Legatis extraordinariis pari classe censet; cùm iste ab hac Republica culpæ obnoxius habeatur, illi autem in Regem nihil deliquerint, iidemque Reipublicæ personam repræsentent, quod in Residentis dignationem non cadat. Regem quoque illos non admittendo omnem communicationem cum hac Republica abrupisse, cùm alii Regis ministri grati sibi habeantur, isto solo excepto, qui tamen hucusque auditus sit. Itaque huic quoque omnem communicationem negandam, quoad intellexerint, Legatos suos debito cum honore in integrum restitutos, Regemque ad querelam ipsorum de Appelbo- 1657.

1657. pelbomio ftatuiffe. Addebatur, ut Legati ipforum, dum pactis Elbingenfibus fumma manus imponitur, inclufionem Daniæ poftulent: cui confequens fit, ut hoftilia utrinq; omittantur. Id fi Rex abnuat, conclufionem tractatus declinarent, aut faltem ratificationem differrent. Quia tamen huic claufulæ Geldri, Zelandi, & Frifii intercedebant, in vicem inclufionis Daniæ in pacta Elbingenfia placebat, Legatos, dum elucidationis actus concluditur, declarare: hunc quidem tractatum à tempore fubfcriptæ elucidationis obligationem introducere, ut tamen ea obligatio in futurum duntaxat intelligatur, nec ad ullum negotium, quod ante fubfcriptionem originem ceperit, porrigatur. Quo ipfo guarantiam, quam Regi è prioribus pactis adverfus Daniam præftare tenebantur, circa præfens bellum elufum ibant.

Belgæ Regi circa Appelbomium fatisfaciunt

§. 95. Accedebant inde Belgarum Legati Wismariam, Regi declarationem Ordinum oblaturi, ac fermone latius deducturi. Quam Rex, antequam eos admitteret, infpicere cupiebat. Sed ea multis modis ifti difplicebat, aculeatis dictis referta; in qua & Ordines titulum fuum Regis titulo præpofuerant, eademque maculis alicubi fœdata adparebat. Igitur Rex eam per Cojetum iftis redhibebat, negata admiffione. Ea res Belgas non mediocriter mordebat, & jam de legatis fuis revocandis deliberabant. Sed poft expugnatam Friderixuddam haut parum ferociæ iftis deceffiffe fentiebatur. Unde per Legatos fuos Regi offerebant; fi ipfos velit admittere, fe Appelbomio idem facturos, abolita præteritorum memoria; nec jam amplius defiderare, quàm ut Appelbomius à Rege innocens declaretur. Nam metuebant, ea munitione amiffa, ne Danus ad duram pacem adigeretur, cujus leges ipfi fua interpofitione temperare cupiebant.

18. Nov. Sic ergo Belgarum Legati à Rege admittebantur, poftquam promififfent, Ordines Generales lubenter Appelbomium toleraturos, fi Regi placuerit, eumque jam eo ipfo in Hollandia reftitutum effe. Hac admiffione Hagæ nuntiata Appelbomius libellum Ordinibus offerebat, qui more folito acceptatus, ac in conceffu Ordinum prælectus fuit; ac denuntiabat ipfi Joannes Wittius, litem cum ipfo jam planè expiraffe. Haut tamen vifum eo nomine publicè apud Ordines admiffionem petere. Cæterum palam differebat Wittius: quæ pro alterutro Rege aut contra à fe fierent, non amore aut odio, fed proprium ob commodum fieri æquilibrio inter illos tenendo: nec rationes fuæ Reipublicæ ferre, ut Rex Sveciæ Daniam opprimat. Ac fpem effe in hoc propofito Galliam fibi, & Angliam adftipulaturas. 1657.

Rex Belgarum mediationem repudiat.

§. 96. Belgarum Legati ita admiffione potiti Ordinum officium componendo bello cum Daniæ Regi offerebant. Ea res enim ipfis cordi effe cæperat, poft, quam Dani Martem tam adverfum experirentur. Iidemque & Thuanum fubornarant, ut Gallos ad eandem operam navandam ftimularet. In quam & hi proni erant metu, ne Svecus Dania fubacta propriis deinceps viribus fubfifteret, Gallia infuper habita. Aft Rex Belgas Sequeftres acceptare abnuebat, quoad hi pactum Elbingenfe firmaffent, ac uti caverent; id officium fe candidè obituros, nec uti Brœmfebröæ feparatum tractatum conclufuros in fraudem Sveciæ. Quam ob caufam & Rex circa elucidationem fubfiftebat, quoad ratificatio pacis Elbingenfis tradita foret, ut noffet, amici an hoftes effe vellent Belgæ, poftquam Wittius ita ingenuè profeffus erat, Daniæ oppreffionem à fe ferri non poffe. Circa elucidationem porrò Senatus Sveciæ cenfebat: non poffe Regem Belgis gratificari circa armatas naves, quarum maximus fit ufus, quòd iftæ adverfus Turcas & piratas fecure navigare queant, inermibus navibus admodum infeftas, præfertim cùm præfidiariæ naves tempeftatibus facile ab inermibus feparari queant. Sed & infolens effe; Belgas fupremo Principi velle præfcribere, quid in ditione fua ftatuendum ipfi fit. Judicabant etiam, quamdiu Sveci in Mari Baltico prævalerent, Belgas nihil fervaturos eorum, quæcunq; concluderentur, nec Sveciæ vel hilum auxilii laturos, & hanc elucidationem tantùm inventam extrahendo negotio. Contra Belgæ circa elucidationem ita decernebant: fe probare quæ legati fui fecerint, velut mandatis congrua. Differentias reftantes tribus capitibus contineri. Quod primò Sveci velint potulenta externa in indicem mercium externarum referre, id facile annuebant.

1657. Quòd autem Sveci metuebant, ne naves suæ armatæ per petitam à Belgis extensionem planè infructuosæ reddantur, id evitari posse, si taxa vectigalium Anno 1640. observetur, ubi armatis navibus præ inermibus tertia vectigalis pars remittebatur. Denique & in hoc consentiebant Belgæ, ut soli Sveciæ cives armatarum navium privilegio gauderent. De cætero ostendebant, concluso elucidationis actu statim se pactum Elbingense ratihabituros. Etsi reverà ratificationem ad finem usque belli differre cuperent; de quo apud ipsos Dani quoque instabant.

Belgæ Danis favent. §. 97. Cæterum non erat, quòd Belgæ frontem contraherent, officio suo à Rege repudiato. Nam & ipsi Sveciam sequestrem Anno 1652. cum Anglia & Lusitania rejecerant; ac manifestum eorum in Danos studium pellucebat. Quin & jam decreverant, se refractarium ad pacem amplectendam compulsuros; quo non obscurè Svecis arma minabantur, si placitas ipsis conditiones respuerent. Et cùm Cromvellus ipsos ad separatam inter Svecos & Danos pacem curandam hortaretur; iidem hac lege istam volebant, ut ablata utrinque restituerentur; ac si Svecus plùs ultra tenderet, armis compescendum. Dani quoque Belgarum officium ea lege acceptaverant, ne quid inde desideratis auxiliis decederet. Eo tempore Legati Belgici è Dania Beuningio ibi relicto domum reversi memorabant; quando primum eò venerint, bene Danis & Svecis inter se convenisse, ac parum transactioni inter istos defuisse. Sed cùm ipsi Danorum aures implevissent jactatione arctioris fœderis, & ingentium classium in Mare Balticum mittendarum, alia istos consilia cepisse, ac tractationem cum Svecis abrupisse. Id tamen præter intentionem suam commodi Svecis tunc conciliabant Belgæ, quòd urbis Monasteriensis defensionem adversus Præsulem susciperent; cùm aliàs metuendum esset, ne iste ea urbe potitus copias in Bremensem ditionem effunderet; cujus & Ministri cum Danicis Hagæ valde familiariter agebant. Gedano quoque, cui nil amplius periculi à Svecis imminebat, olim submissæ à Belgis copiæ domum revocabantur.

SAMUE-

SAMUELIS LIBERI BARONIS
DE PUFENDORF

RERUM
A
CAROLO GUSTAVO
GESTARUM
LIBER QUINTUS.

EPITOME.

1658.

FAcies rerum ſub initium anni. 2. Rex per glaciem iter in inſulas affectat. 3. In Fioniam per glaciem tranſitur. 4. Pugna ad Juernæſum. 5. Fionia occupatur. 6. Dani ad pacem ſe offerunt. 7. Rex è Fionia in Langelandiam tranſit. 8. Deliberatio num pax Danis danda foret? 9. Danici Commiſſarii de pace acturi adveniunt. 10. Danorum ſuper pace acceptanda conſultatio. 11. Pax Toſtrupi concluditur. 12. Inſtrumentum pacis Roſchildiæ adaptatur. 13. Pax executioni datur. 14. Reges inter ſe amice convivantur. 15. Conſultationes Regis de actionibus in futurum ſuſcipiendis. Polonicum bellum continuari non placet. 16. An arma in Moſcum vertenda? 17. An in Auſtriacos? 18. Regis circa Galliam conſiderationes. 19. Rex Auſtriacorum amicitiam affectat. 20. Deſtinata Regis in futurum. 21. Regis ſtudium circa declinandum bellum cum Auſtriacis. 22. Rex conſilia ſua in futurum ordinat. 23. Regis ad ſelectos Ordinum propoſitio. Decretum Ordinum Sveciæ. 24. Legatio Hafniam mittitur. 25. Inſtructio legatorum Svecicorum. 26. Tractatus Hafniæ ſuſcipitur. 27. De negotio Holſatico. 28. Danorum actiones Regi fiunt ſuſpectæ. 29. Regis iterata ad legatos ſuos mandata. 30. Regis poſtulata. 31. Tractatus Hafniæ lente procedunt. 32. Danorum declaratio ad Svecorum poſtulata. 33. De Huena inſula controvertitur. Cauſa Holſatica abſolvitur. 34. Ulterior ſuper Huena diſceptatio. 35. Dani moras nectere pergunt. Tractatio fœderis omittitur. 36. Rex moras Danorum ægre fert. 37. Legati Svecici diſſentiunt. 38. Rex magis in Danos irritatur. 39. Controverſia Guineenſis. 40. Tractatio Hafniæ incaleſcit. 41. Alius conatus componendi negotium Guineenſe. 42. Dani moroſos, ſe exhibent. 43. Rex denuo arma in Danos movere conſtituit. 44. Repetitæ Regis conſultationes. 45. Expeditio in Daniam ſuſcipitur. 46. Circa Auſtriacos corona Cæſarea depellendos fruſtra ſatagitur. 47. Circa conciliandum cum Auſtriacis Regem fruſtra laboratur. 48. A Gallis Regi parum auxilii eſt expectandum. 49. Auſtriaci in mitius inclinare viden-

1658. videntur. 50. Super differenda Leopoldi electione conatus. 51. Galli & Hispani Regis destinatis obstant. 52. Moguntinus rem acriter urget. 53. Galli destinatis se Regis subtrahunt. 54. Collegii Electoralis missio ad Regem. 55. Circa electionem Moguntini studium. 56. Circa fœdus Rhenanum considerationes. 57. Austriaci se pronos in amicitiam Regis ferunt. 58. Electio præcipitatur. 59. Extremus circa reconciliationem conatus. 60. Post coronationem inanis labor cum novo Cæsare sumitur. 61. Cum Gallis post electionem acta. 62. Judicium Cæsareorum de renovato per Regem bello Danico. 63. Cum Brandenburgico acta. 64. Brandenburgici legati irriti discedunt. 65. Super non admissione legatorum disceptatio. 66. Cum Belgis acta. 67. Regis consilium circa deliniendos Belgas. 68. Belgæ Danis student. 69. Habitus Belgarum post pacem Danicam. 70. Belgæ verba honoris parum curant 71. Beuningii in Dania machinationes. 72. Super ratificatione pacti Elbingensis frustra agitur. 73. Rex Anglos frustra ad fœdus & pecuniam urget. 74. Inanis cum Cromvello negotiatio. 75. De præstandis hoc fœdere. 76. Post pacem Danicam cum Anglis tractata. 77. Sveci Cromvellum urgent. 78. Rex eas moras ægre fert. 79. Cromvelli declalatio. 80. Angli eadem chorda oberrant. 81. Angli negotiationem utcunque continuant. 82. Rex tædio istarum morarum capitur. 83. Cromvellus Brandenburgicum Regi incassum conciliare nititur. 84. Instructio Legatorum Svecicorum ad tractatus Polonicos. 85. Secreta instructio. 86. Mandata legatorum illustrantur. 87. Poloni tractatus declinant. 88. Gallorum & Belgarum opera circa pacem Polonicam. 89. Per Borussiam gesta. 90. Rex pacis cum Moscis est cupidus. 91. Mosci in pacem inclinant. 92. Cum Moscis induciæ ad finem usque tractatuum ineuntur. 93. Per Livoniam gesta. 94. Cum Duce Curlandiæ acta. 95. Rex denuo Selandiam invadit. 96. Obsidium Hafniæ suscipitur. 97. Bellum alibi quoque erumpit. 98. Cronenburgum expugnatur. 99. Hafniæ obsidium. 100. Sveci in Amagriam insulam descendunt. 101. Rex circa Belgas conciliandos frustra satagit. 102. Belgæ Danis auxilia ferre constituunt. 103. Belgica classis in Daniam tendit. 104. Prælium navale cum Belgis. 105. Fœderati Daniæ succurrunt. 106. Fœderatorum gesta per Holsatiam. 107. Nidrosia & Bornholmia rebellant. 108. Consultatio super bello Belgis indicendo. 109. Rationes contra bellum Belgicum. 110. Consilium de pace cum Belgis servanda. 111. Belgarum circa servandam Daniam consilium. 112. Regis de negotiatione Hagensi judicium. 113. Cum Cromvelo acta. 114. Post mortem Olvarii acta. 115. Nova Regis in Angliam missio. 116. Regis circa negotiationem Anglicanam judicium. 117. Angli classem in Daniam mittere constituunt. 118. Scopus classis Anglicanæ. 119. Per Borussiam gesta. Thorunium à Polonis recuperatur. 120. Pacis negotium in Polonia langvet. 121. Dux Curlandiæ capitur. 122. Cum Mosco induciæ concluduntur.

Annus

1658.

ANnus sequitur quinquagesimus octavus inusitatis rerum eventibus memorabilis, quo unicum armis suis operæ pretium fecit Carolus Gustavus. Ejus initium eundem Wismariæ deprehendit difficultates, quibus indies magis premebatur, librantem, omniaque circumspicientem, si qua partem istarum amoliri daretur. Quanquam enim nuperi anni successus arma ipsius non parum firmaverant, fractis Dani viribus, ac partis totius Holsatiæ ac Jutiæ hibernis, queis exercitus insigniter reficiebatur, numerisque gliscebat: in futurum tamen majorem sibi molem incubituram prævidebat, eo magis se agglomerante hostium numero, quo clarioribus documentis virtus ejusdem enitescebat, quam eousque evalescere, ut propriis deinceps viribus subniti posset, hostes juxta amicique horrebant. Ac Moscus quidem aliquam compositionis spem injecerat, Polonorum atque Austriacorum ludibriis offensus. Sed ut idem partis in Livonia locis cederet, non nisi ostentata aut admota vi compellendus erat, Pacem autem traditis provinciis ab isto redimere indignum habebatur. Danus ne pessum iret, Austriaci, Polonique cum Brandenburgico ac Belgis Fœderatis acerrimè connixuri erant, valido jam exercitu parato, qui statim atque anni tempestas permitteret, intra angustias Chersonesi Cimbricæ ipsum invadere decreverat, undique cinctum vel planè oppressurus, vel exclusis supplementis valde attenuaturus. Quanquam autem animorum & consiliorum sat esset Regi, vitusque quantiscunque hostibus par, maximè tamen sufflaminabat, conatus ipsius rei pecuniariæ angustia, attrito domi ærario, ac quod ne optimè quidem constitutum tantis sumtibus tolerandis sufficiebat, tum Gallia atque Anglia præter inania officiorum & verborum nil conferentibus. Omnis ergo ratio ex istis angustiis emergendi habebatur, si hac hieme in Danorum insulas penetrare daretur, antequam sociatorum hostium copiæ ingruerent. Quo fine & Wrangelium jusserat quicquid posset navigiorum contrahere, omnemque occasionem captare in Fioniam trajiciendi, qua illa angustissimo freto in continente disjungitur. Nam Poloni Austriacique jam copias ad Notezam flumen colligere nunciabantur, junctis Brandenburgicis Pomeraniam invasuri, ad quod tergiversantem Electorem Dani anxiè sollicitabant. Unde & Rex legionibus suis injunxerat omnia in expedito habere, quò prima significatione iter ingredi possent.

Facies rerum sub initium anni.

§. 2. Enimverò curam Regis prævertebat fati benignitas, quæ pronam in Daniam viam isti muniebat. Cùm enim gelu præter modum sævire nulla remissione cæpisset, Regi in mentem veniebat insolitam exercitibus viam tentare, marisque tergo bellum in Daniæ penetralia inferre. Unde misit statim, qui legiones ad Pomeraniæ defensionem excitatas properè Chilonium retrovertere juberet, quò & ipse Wismaria profectus se contulit, postquam prius suis per Pomeraniam imperasset, ut probè vigilent, rebusque suis prospiciant, ne aquis frigore constrictis fortè in munita loca hostis quid

Rex per glaciem iter in insulas affectat.

5. Jan. Kiel.

9. Jan.

quid

1658. quid tentet. Tanta porrò spes erat Regi successus, ut Stenbockio, qui & 12. Jan. ipse irruptionem in Norvegiam agitabat, tunc cumprimis opportunam, quando omnes lacus paludesque glacie constrictæ jacent, velut vaticinabundus significaret, intra tres septimanas inusitati quid è Jutia auditum iri. Chilonium evocante Rege sese contulerat Wrangelius cum primariis Ducibus, ut super summa rerum consultaretur. Ubi rationibus in utramq; partem probè libratis placuit, Fioniam utique tentandam esse, seu remittat gelu seu acrius se intendat. Ea sententia cùm sederet, versus Friderixuddam præmittitur Wrangelius, ut per Jutiam hibernantes legiones contraheret, queis dies vicesima sexta 26. Jan. Januarii lustrationi obeundæ ad id oppidum dicta est. Interea semel atq; iterum mollescere hiems videbatur, sed eadem mox acrius horrente Rex Sultzbach. Philippum Palatinum Sultzbacensem cum quindecim legionibus Chilonii relinquit, num quis motus in Germania exsurgeret observaturum, & cum Wirzio & Burchardo Mullero, queis Pomeraniæ cura incumbebat, diligenter communicaturum, num fortè Poloni soli aut Austriacis juncti in eam provinciam tentaturi quid sint, ut pro Gottorp re nata istis occurri posset. Ipse Got- 27. Jan. torpio, ubi per aliquot dies moratus fuerat, Flensburgum se contulit, quò Vinariensis Dux & Aschebergius è Bremensi provincia suis cum legionibus acceleraverant. Ea nocte asperrimum se frigus intenderat flante Euro, qui tamen, quod Rex sperabat, glaciem haut firmarat, sed potius hinc inde fregerat, ac litore divulserat, medioque alveo, quà mare hinc inde raptabatur, laceraverat. Haut eo se- 28. Jan. Hadersleben cius Rex Haderslebiam tendit, cùm pridie Wrangelius Friderixudda mo- Standerup vens Standerupum, inde sequenti die Heilsen 27. Jan. ad Heilsamvicum legiones deduxisset, quò & ipse Rex pervenit. Exploraverat Wrangelius glaciem tam supra Fri- Assens derixuddam, quàm infra ad Assensam, quæ ita firma reperta est, ut si frigus adhuc duos per dies pari rigore duraret, exercitui ferendo par videretur. Sed & Arensdorfius ab eo- Bransøe dem missus in Branseam insulam quinquaginta cum equitibus, centum peditibus accesserat, à qua Dani antea quinque equites Svecicos interceptos in Fioniam abduxerant. Quorum 1658. cùm nemo amplius in ea insula inveniretur, indicio erat, ex hac in Fioniam transitum patere. Ea re cognita Rex Wrangelii consilium probat apud Bransæam fretum transeundi, ac ipse Haderslebia eodem adproperat. Igitur Wrangelius equestres legiones inter Haderslebiam & Coldingã Coldingam ad littus stativa capessere jubet. Ipse cum peditatu in vico Heilsa considet, unde denuò centum equites, totidem dimachas Bransææ insulæ immittit, à quibus decurio, cum quinque equitibus versus Ivernæsum Fioniæ pro- Ivernæs montorium explorare glaciem jussus, cùm ad tubi majoris jactum à Fionia abesset, rupta glacie cum suis in aquas effunditur, quibus hi ægrè eluctati equos mari absorbendos reliquerunt. Ipse dehinc Rex cum Wrangelio in Bransæam accessit, glaciem ipse cominus exploraturus, antequam tam ancipitis aleæ ausum susciperet. Rege in insula subsistente Wrangelius cum aliquot equitibus Ivernæsum versus progressus est, ubi dispositas ad litus Danicas copias prospiciebat, simul observabat, radios solis glaciem non parum attenuasse, sic ut aliqui ex ejus comitibus audacius progressi submergerentur. Ac in adverso litore agrestes glaciem perrumpebant, simul ad litus dispositæ machinæ continuò globos evibrabant, qui non modò glaciem passim frangebant, sed &, quos tangerent, prosternebant, sicut plano æquore progressæ Svecorum turmæ istas experturæ forent infestissimas. Unde satius visum turmas inde revocatas extra teli jactum subducere, omisso ad Ivernæsum itinere, quæ aliàs freti angustissimum spatium est, præsertim cùm observatum esset, fluentum maris procurrenti isti promontorio impactum in verticem retorqueri, eaque giratione glaciem non parum atteri. Igitur duo Optiones 29. Jan. mittuntur, qui supra & infra id promontorium glaciem explorarent, qua mare paulo latius diffusum currentis undæ impetum enervat. Tum Ericum Dahlbergium & Lindebergium Dahlberg Lindeberg Mittelfart supra Mittelfartum glaciem inspicere jubet. Friderixuddam legio Westrogotica remittitur, ne fortè Dani in id oppidum reducta tunc inde pleraque præsidii parte quid tentarent, quod quà mare spectat apertum fere accessum

Pagus Eskio
Ordo
Aciei
Danorum
ante
Ordo
Legionum
Turmæ
Dahlbergh ad
viu delin

Repræsentatio
prælij d 30 Ianua An 1658
ad Ifwersnääs commissi.
Inquo Seren. Rex Sueciæ CAROLVS GVSTAVUS postquam copias suas per glaciem
Auxilio Diuino prorsus singulari ex Holsatia in Insulam Fyoniam traduxerat, Exercitu Danorū cecidit,
et Fyonia tota potitus est Suecorum Tessera militaris erat
ADIUVA IESV.
HOL
SATIA
Pagus Heilsn
Insula
Brandsoo
Incessus exercitus Suedici ex Holsatia in Fyoniam
Dano rum
Aduentum
Reg
Maiestatis
Sueciæ
ante
prælium
pugnandi
Copia non dabatur
Dumeta et sepimenta
Peditatus Suedicus ductore Illust Dn Comite Iacobo
DelaGardie, qui Stendrupio veniebat sed a pugnæ
loco aliquod millia passuum adhuc aberat
Pagus Stendrup
Comitum Waldeky et Konigsmarky
Turmæ
Tormenta Danica quibus ala Regia
N.43

1658. ſum præbebat. Sera jam nocte reverſi Optiones retulere, ad utramq; promontorii partem glaciem ſat firmam reperiri, niſi quòd ad ſiniſtram verſus Tiprinem & Fænſenſem ſylvam ultra fluentum maris fiſſura ſit, alicubi in duas ulnas patens, margine tamen utrinque ſat firmo. Unde aſſeres & trabes cum ſtramine eò convehi jubentur, ac legionibus imperatur ſummo mane in Branſæam ſe conferre. Qua & nocte intenſiſſimum frigus ſæviebat, Danis contra in adverſo litore circa glaciem perfringendam ſatagentibus. Illa igitur via ad tranſitum eligebatur, utut ſummo mane Dahlbergius Friderixudda reverſus nuntiaret, ibi quoque glaciem ſat firmam eſſe. Nam legionibus jam huc iter ingreſſis per quinque milliarium anfractum eaſdem reducendo tempus terere haut placebat.

Tiprÿne Foenſe

In Fioniam per glaciem tranſitur. 30. Ian. Borneman.

§. 3. Igitur Rex Heilſa movens Bornemannum tribunum cum primo agmine ad Branſæam inſulam præire jubet, quem mox ipſe inſequitur. Unde denuo, qui pridie glaciem exploraverat Optio cum viginti quatuor equitibus ſiniſtram verſus præmittitur, quem centum equites, dimachæque inſequuntur. Is cùm priori relationi congrua renuntiaſſet, Bornemannus confeſtim inſequi, & cum primo agmine legioni Seeſtedii, quæ in adverſo Fioniæ litore conſtiterat, ingruere jubetur. Interea Rex in Branſæa inſula aciem ita diſpoſuerat, ut Marchio Badenſis & Claudius Tottius dextrum cornu, Fabianus Berendius ſiniſtrum curarent, cujus ſupremum moderamen ſibi Rex ipſe aſſumpſerat, dextri cornu regimine in Wrangelium collato. Peditatui præerat Jacobus Caſimirus Gardius & Vavaſorius, ſed qui tardius itinere confecto poſt pugnam demum adfuere. Juſſerat Rex, ut equites equos frœno poſt ſe traherent, latiusque ſe diffunderent, quoad fluentum maris, ubi ſummum erat periculum, tranſiſſent, tum ut machinæ juſto intervallo ſequerentur, poſt ſuperatum fluentum equis conſcenſis iterum denſatis ordinibus in hoſtem irent, qui explicata acie ipſos expectabat. Interea dum tardius movent peditatus, Bornemannus, qui jam fluentum maris cum primo agmine tranſierat, nuntiabat, Danos ad litus diſpoſitos pluribus ſubinde turmis firmari, eoque ſcitabatur, num ipſe iſtos invadere, an plures copias ſubſidio expectare deberet. Igitur Regi placuit, Wrangelium cum dextro cornu inſequi fulciendo primo agmini. Ipſe autem cum ſiniſtro cornu adhuc pauliſper in Branſæa ſubſiſtere conſultum ducebat, ut peditatum, qui Standerupo adventabat, expectaret, & quia adhuc plereque Danorum copiæ Ivernæſi ſubſiſtebant, ne fortè illæ in Juticum litus tranſirent, ubi Svecici exercitus impedimenta nullo præſidio ſtabant. Sed cùm Danos loco ſeſe movere conſpiceret, haut amplius peditatum moratus citato gradu cum ſiniſtro cornu inſequitur, cui medio ſpatio inter Branſæam & Fioniam nuntius venit, à Wrangelio & Bornemanno Seeſtedium tribunum, qui ad litus non procul Tibrino & Fœnſenſi ſylva conſtiterat, profligatum, ipſumque cum pleriſque ductoribus captum, in cujus rei ſignum duo vexilla eidem offerebantur. Quæ res gradum accelerare regem ſubegit, ut rei gerendæ intereſſet.

Seeſted

Berends

Vavaſor

1658.

Pugna ad Ivernaſum Joens

§. 4. Rex cùm Fioniam attigiſſet, deprehendit, tribunum Jonam Haderslebium, qui ægrotante Ulrico Chriſtiano Gyldenlewio copias imperabat, Ivernæſo digreſſum legiones quatuor cum machinis loco opportuno ultra ſylvam Fænſenſem poſt vepres & ſepimenta ſecundùm litus diſpoſuiſſe, ac Wrangelium jam in eo eſſe, ut iſtum invaderet. Igitur dextrum cornu ita diviſit, ut Wrangelio primum agmen & quatuor alas primæ aciei cum peditum manu attribueret, reliquas ipſe unà cum Carolo Magno Marchione Badenſi & Tottio ſibi aſſumſit, Wrangelio injungens, ut tamdiu ad dextram juxta litus aſſiſteret, quoad ipſe cum ſuis turmis hoſtem à ſiniſtro circumire potuiſſet, quò iſtum ſimul inde à mari, hinc per ſepimenta invaderent. Et quia Rex judicabat tribunum Jonam, ubi numero ſe obrutum videret, in ſpeciem diſploſione facta occaſionem honeſtæ deditionis quæſiturum, eo plus temporis ſibi ſumebat ad vepres & ſepimenta amolienda, quò Danos undique circumveniret, ne cui elabendi via pateret. Perruptis ſepibus Rex Marchionem Badenſem cum tribus alis impetum in quatuor Danorum alas ſibi oppoſitas dare jubet, qui & nulla mora haſce

Aaa prorue-

1658. proruebat. Eodem tempore & Wrangelius in hostem rapiebatur, ubi impetu dato Waldeccensis & Conradi Christophori Königsmarckii legiones fracto glacie subsidebant, sicut è Waldecciana legione, duæ turmæ, è Königsmarckiana aliquot equites submergerent, unà cum curru Regis quotidiani usus. Quia enim terra collibus erat obsita, ut acies haut commodè explicari posset, Dani copias suas in glacie disposuerant. Ad quos eo fidentius ruebant Sveci, quòd per profundam nivem discernere non possent in mari an in prato consisterent. Ast Rex isto casu haut territus, relicta ad sinistram ruptura glaciei, ubi equites perierant, ad dextram in hostem vertit, & ne hac occasione usi Dani, quod minabantur, Wrangelii latus invaderent, Tottium cum legione Uplandica subsidio illi misit, qui unà cum reliquis strenuè in hostem invehebatur. Ex alia parte Lubbeckerus tribunus ingruens alas Danorum impetu fundebat. Inde Wrangelius ad peditatum Danorum, qui in glacie constiterat adequitans, ut arma ponerent, non sine increpatione inclamabat. Cui agnito tribunus Jonas, qui quondam sub isto stipendia bello Germanico meruerat, obviam processit, & cùm nulla resistendi facultas foret, sibi suisq; veniam vitæ stipulatus est. Ita quicquid erat ibi Danicarum copiarum nullo negotio opprimebatur, & qui cędem effugerant omnes captivitatem subibant, paucis exceptis, qui pedites per glaciem evadebant, quorum tamen & aliqui aquis submersi sunt. Vix trecenti fuere, qui Svecorum manus declinarent. In isto prælio, dum Dani maturius in subeuntes Svecos fulminant, magni ponderis globus rectà ante Regis equum terræ illidebatur, ut nix Regi & Dahlbergio supremo Metatori, qui solus apud Regem equitabat, faciem oppleret, ac Regis sinistrum oculum paululũ læderet. Paulo post non minus periculum eodẽ prælio Rex incurrit, cùm enim nemo præter Dahlbergium apud ipsum esset, ac reliquæ turmæ hostem fervidè persequerentur, Rex aliquamdiu in exiguo colle inter palantes circa eum hostium turmas solus consistebat, donec Dahlbergius tribunum Lubbeckerum cum sua legione revocaret. Mittebat mox Fabianus Berendius Suinburgum versus, Langelandiæ oppositum oppidum ut quingentos equites, qui inde huc evocati tendebant, exciperet, quos & iste omnes in potestatem redegit. Aschebergius Mittelfartum properare jubebatur ad opprimendum tribunum Stenonem Bildium, qui cum sexcentis equitibus ibi servabat, sed is jam Ottoniam se proripuerat. Idem tamen Aschebergius mox Foburgi Henrichsonium summum excubiarum prefectum cum quadringentis quinquaginta peditibus intercepit. Fuerant Danorum ante commissam pugnam ter mille equites, septingenti pedites Teutonici, & mille quingenti provincialis miles, quorum omnes ductores, excepto prefecto turmæ Rumorio, qui initio pugnæ cadebat, in Suecorum manus inciderunt. Horum erant ter mille pedites, novem equitum millia in quadraginta quatuor alas digesta, è quibus pauci admodum ea pugna cadebant, præter eos, qui mari submergebantur, quòd Dani statim post primum conflictum ordinibus turbarentur.

Lubbecker. *Suinburg* *Sten Bild* *Odense* *Henrichson* *Rumor*

§. 5. Per hanc victoriam tota Fionia Rex potitus est, nemine amplius resistente. Et Ipse quidem Ottoniam versus iter suscepit, primarium insulæ oppidum latè dimissis catervis, quæ è prælio profugos equites consectarentur, quorum tres turmæ per Majorem Balten in Seelandiam evasere, omnia ibi tumultu & trepidatione complentes, quibus Lubbeckerus Sproam usque insulam medio freto sitam institerat, qui referebat, posse rectà Neuburgo per Sproam in Seelandiam glacie transiri. Apud Neuburgum quatuor naves bellicæ glacie constrictæ jacebant, quas in potestatem redigere Wrangelius ardebat. Quæ imperatam deditionem adspernatæ propius subeuntes machinis acriter arcebant, & glacie circum diffracta longius à terra sese subducebant, ut machinis è terra attingi non amplius possent. Ottoniam venienti Regi obviam prodiere Sacerdotes cum decurionibus clementiam victoris implorantes, quos ille humanissimè allocutus bono esse animo jubet. Capti ibi sunt præfecti gregariique prælio profugi magno numero, ipseq; Gyldenlevius, qui ex morbo decumbebat, tum quinque Senatores regni Daniæ, Otto; Kragius, Gundeus Rosenkrantzius, Henricus, Ranzovius, Georgius Braheus, & Ivarus Windius. Qui cùm Regem veneraturi sine gladiis accessissent, causam interrogati responderunt, id se

Fionia occupatur. *Spro* *Gyldenlev* *Krage* *Gunde Rosenkrantz* *Ranzow* *Brahe* *Wind.*

DER KLE
FRETUM BALTI
BAGOÖ INSULA
Aßens
INSULÆ FY
Mittel
Tangerup
Hoyendorp
Dahlbergh delineauit
Insula
Fretum Balticum

INE BELT,
Peditatus Suedicus ad pugnam non accedens
INSEL BRANSÖÖ
CUM MINVS
Vulgo
Suedicus
Sont.
Sparretornegárd
Olet hoft
Olet Promontorium
Fönse Wÿk
Fönse Sinus
Rons
Rolin
PARS
Auby
glaciæ undique contectum.

N
E
S
I
M
O
H
T
a Sac: Rex: Mai: CAROLUS GUSTAVUS.
b. Illust. Comes Carolus Gustavus Wrangel Reg. Architalassus
d. Ill: Princeps
e. Ill: Princeps Adolfus Dux Saxonie Weimar:
g. Ill: Princeps Emanuel Princeps Anhaltinus.
h. Ill: Comes Gabriel Oxenstiarna Supremus Palatij Regni Marescallus.
k. Ill: Dn Comes Claudius Tott locumten. Gen
qua ma
siens c
Semideos quid Roma tuos, quid
Laurigeros iactas,
Maior in Arctoo consurgit
Subque
Rex Sueonum CAROLUS
Hostes prosternens æquora
Admittunt placide Regem

NATURA HOC DEBUIT UNI
...editio Gloriosa
...ntis: Regis Svecorum
...AROLI GUSTAVI.
...alticum glacie constrictum tran:
...xercitu omnique bellico apparatu
... in Laalandiam et cæteras insulas
...penetravit, die 7 februarij Anno
1658.
...son Dahlbergh Supr. Castr: metat: ad Vivum delineavit.
D O N
F C F
N L U R
l. Ill. D. Comes Carolus Leyonhufvud Locumtenens Gen:
m. Ill: Comes Dn. Pontus Delagardie, Excub: Præf: Gen:
n. Ill: Comes Dn. Iacobus Delagardie Loc: Gen:
o. Ill: Dn. Baro Steeno Bielke.
p. Dn. Wawisor Excub: Præf: Gen:
Ill: Dn. Comes Ludovicus Leyonhufvud Excub. Præf. Gen.
Dn. Baro fabianus Berends Excub: Præfect Gen.
s. Dn. Corvitius Uhlfelt.
t. Dn. Hambal Scestet
Dn. Koretzki Polonus Gen: ...
villa Grimstede
civitas Vashou
S M A L O
Victoremque stupet Cimbrica vincta Thetys.
Successus tantos veniens mirabitur ætas,
Nec facile inveniet transitus iste fidem.
Calcarunt fluvios alii, Mare sternitur illi;
Talis Hyperboreo laurea digna Duce.
Esse DEO carum quis post hæc ambiget illum
Naturæ illustrat quem famulantis opus!
J. Bergenhielm.
Holmiæ, 1659.

N.72

1658. se velut captivos facere submissioni testandæ. Sed Rex gladios recipere eos jussit velut dignitati ipsorum conveniens gestamen, in Rosencrantzium præcipuè cavillatus, haut noxæ quid eum suo gladio ipsi daturum. Is composito in adulationem sermone tunc Regi adrepebat, malè sibi conscius ob contumeliosa quædam scripta in nationem Svecicam edita, & quia idem superiore anno conventu Ottoniensi magno ardore classicum bello Svecico cecinerat. Senatoribus istis data cautione quò libitum fuit abire ac morari indultum. Præfecti bellici Friderixuddam captivi abducti. Potitus est ibi Rex etiam sexaginta machinis, apparatusque bellici copia, & instructissimo penu insigni exercitus sui levamento, quem & præda tam divitis insulæ non parum locupletavit, quippe quæ seculum amplius hostem haut viderat, in quam & multa bona è Jutia & Holsatia securitatis causa congesta fuerant. Cæterum transitus iste per glaciem eo memorabilior fuit, quòd non solum similem nulla retro historia tradat, sed & quia idem eo ipso loco fiebat, ubi præcedente die Martis nudum æquor fuerat, cùm Rex sequenti die Saturni toto cum exercitu transiret, fluido elemento quatridui spatio in tantam firmitatem indurato. Fabiano dehinc Berendio injungitur tres Danicorum equitum turmas, quæ in Langelandiam profugerant, persequi, qui & eodem, cùm frigus perstaret, per glaciem se contulit, subsequente Duce Vinariensi & Aschebergio, quibus & injunctum in Lalandiam inde transire, postquam Dahlbergius glaciem inter duas istas insulas explorasset.

Dani ad pacem se offerunt. 5. Febr. Meadowe.

§. 6. Neuburgi ad Regem literæ allatæ sunt, à Philippo Medovio ablegato Anglico biduo ante scriptæ, quibus Regem Daniæ paci pronum testabatur, cujus tractandæ gratia ab isto dicti sint Commissarii Joachimus Gerstorfius & Christianus Schelius, queis ut suos quoque Rex adjungat, simul tempus locumque tractatibus nuncupet, petebat, spe promtæ transactionis facta, utque salvos conductus pro Commissariis Danicis expediri curaret. Addebantur preces nomine Cromvelli, ne arma ulterius inferat, successibusque suis moderatè utatur. Ex his petitis Rex prius annuebat, repudiato altero. Equidem hucusque Danos exiguam pacis cupidinem ostendisse, sed tractatus variis modis elusisse multiplicatis sequestribus admixtis aliorum negotiis, quæ isthæc regna non tangant, tum & repudiato tractandi loco in limite regnorum, quem pacta Stetinensia decernunt. Preferre se tamen pacem effusioni sanguinis, ac tractatus admissurum sequestribus Gallis & Anglis. Et quia res festinationem exigebat, ac in Regis arbitrio positum erat de loco tractatuum statuere, placebat intra octiduum à die harum literarum utriusque partis Commissarios in Sproa insula, aut Rudcopiæ in Langelandia congredi, optione horum locorum penes Dania regem futura. Ac nè qua mora esset, salvi conductus pro Commissariis Danicis protinus expediebantur. Addebat Rex, ut interim tabellariis liber cursus permittatur pro Svecis Laholmiam, pro Danis in Germaniam. Sed ut per inanes verborum blanditias ad annuendas inducias permoveri se pateretur Rex, eoque ipso progressus suos sisteret, id vehementer ab ipsius prudentia abhorrebat, cùm nunc summa rerum in celeritate consisteret, ac ut occasione divinitus oblata promtè uteretur, quam interposita mora corruptura erat. Scilicet instandum erat perculsis, nec spatium indulgendum, ut vel Dani è prima consternatione sese recolligere, vel socii auxilio adcurrere possent, si solidus è victoria fructus quæreretur. Socerum quoque Rex literis datis monebat, ut ad locum tractatuum mitteret, qui ipsius commoda observarent.

Gerstorf Scheel. *Rudcöping.* *Laholm.* 1658.

Rex è Fionia in Langelandiam transit.

§. 7. Neuburgi Rex cum præcipuis Ducibus consultabat, num eodem modo è Fionia in Selandiam glacie transeundum foret, uti è Jutia in Fioniam factum erat. Id quoque nemo ducum suadere audebat, ob magnitudinem periculi, quod infidam glaciem per quatuor milliaria Germanica (tantum enim id fretum in latitudinem patet) transeuntes maneret. Altiore subinde sole fragiliorem indies glaciem reddi, & suborto vel modico vento pelagus concuti, dictoque citius crustam maris comminui. Tum tanto spatio nullum suffugium ubi semel glacies rumpi incipiat. Salutem Sveciæ in hoc exercitu consistere, & ubi secus quid accidat, præter inglorium exitium etiam apud posteros infamiam

1658. miam fecuturam, velut per vafanam audaciam cæco impetu in barathrum præcipitantes. Quin potius paucorum dierum moram interponendam, quoad glacies liquefcat, ac navigiis, quorum in Fionia ingens multitudo capta fit, copias in Selandiam traijciendas. Interim fedem belli in hac infula figendam, ubi facile ingruentes hoftes repelli queant. Ita quidem Duces differebant quibus confilia fua eo folo, quod tuta ratio fuggerit, menfurare licet, nec fummam rerum ancipiti aleæ exponentibus ignofcitur, neu, quæ Regibus indulgetur, liberiorem agendi facultatem fibi fumere permittitur. Enimverò Rex invitantem occafionem fequi eo gloriofius ducebat, quo rariora ejusmodi expeditionum exempla in omni retro memoria occurrunt, præfertim cùm tempori folerter imminentibus vix intercipi poffet iter, uno die abfolvendum. Regi præcipuè adftipulabatur Cornificius Ulfeldius, qui Fridericum Regem fubverti, à quo in exilium ejectus fuerat, mirè ardebat. Non tamen placebat recta via è Fionia in Selandiam tendere, utut quæ cladi fuperfuerat Danorum manus eadem profugiffet, quod intra illas anguftias aquæ ex Oceano in Mare Balticum, & vice verfa magna vi rapiantur, attrituque fuo glaciem valde fragilem & infidam reddant. Unde tutius vifum longiore licet circuitu ad dextram vertere, quà impetus torrentium aquarum laxiore fpatio languefcit. Quod confilium etfi ratione fubnixum & eventu felix fuit, non tamen defuere, qui cavillabantur, id ab Ulfeldio fuggeftum, ut per plura loca difperfus Svecorum exercitus minore mole in Selandiam perveniret, eo facilius ibi opprimendus. Ea fententia Regi ftabat, poftquam exploratum miffus Dahlbergius retuliffet, glaciem inter Fioniam & Lalandiam firmam effe, id quod nemo incolarum antea factum meminerat. Nam huc ipfe cum manu equitum penetraverat, interceptis quoque aliquot Danicis militibus. Eo reverfo protinus equites Suinburgum progredi jubentur, peditatu Neuburgi apud Wrangelium relicto, cui tam ancipitia licet mandata averfato injunctum, ut fi Regem è Langelandia in Lalandiam perveniffe intellexiffet, rectà Neuburgo Sproam, inde Corfæram tenderet. Sed fi ea parte glaciei diffideret, ipfius veftigia legeret. Prius tamen, quàm Neuburgo digrederetur Rex, miffus à Medovio tabellarius, qui è Selandia rectà in Fioniam venerat, remiffus fuit, ne quod Regi iter fumeretur prodere poffet. Ita Rex cum equitatu per noctem in Langelandiam tranfiit, rigore paulum remiffiore, ut alicubi aquæ pedem amplius glaciei fuperfunderentur. In Langelandia idem haut moratus poftera ftatim die æquor huic infulæ & Lalandiæ interjectum, in tria miliaria Germanica patens, feliciter transmifit, quò unquam equitem iter feciffe nemo erat, qui meminiffet, ac Grimftadium in Lalandia attigit, unde nuntium ad Wrangelium remifit, ut & ipfe cum peditatu & machinis eadem via fubfequeretur. In Lalandia fita eft Nafcovia oppidum quinque propugnaculis & duplici foffa munitum, & quadraginta quinque machinis inftructum, quod mille quingenti provinciales milites, feptuaginta quinque Scanenfes, ac totidem equites infidebant. Circa id expugnandum Regi operam fumere haut placebat, velut cui omnis in Selandia cura ftabat, qua fi potiretur, reliquæ infulæ moram facturæ non erant. Obiter tamen miffus tubicen, qui deditionem imperaret. Accedebant ab Ulfeldio terrores ac hortatus, qui conclamatas Friderici res, & ut novi domini gratiam occupare properarent, ingerebat. Ita cùm jam Rex id oppidum præteriiffet, ifti deditionem faciunt, fimul quadringenti pedites, qui intra id oppidum conjicere fe parabant, à Svecorum caterva in itinere intercepti. Poftero die Rex Saxcopia Lalandiæ ad Nycopiam Falftriæ tranfiit nullo periculo, & quia ob properatum iter, ac prædæ caufa multi milites à fignis difcefferant, unus & alter dies quieti conceffus, quò difperfi iterum ad figna coire poffent, tum ut interim Wrangelius cum peditatu & machinis fubfequeretur, qui demum Stubcopiæ in Falftria Regi jungebatur. Unde proxima die Rex cum exercitu Wordingburgium in Selandiam pervenit, quam totam infulam terror & conftenatio afflaverat, nullibi qui refiftere auderet adparente; & excurrentes fub Rofchildiam usque catervæ paffim à fugientibus Hafniam properari referebant.

Marginalia: *Corfitz Ulfeld.* — *Corfær.* — 1658. — *5. Febr.* — *6. Febr.* — *7. Febr.* — *Nafcou.* — *8. Febr.* — *Saxcöping.* — *Nycöping.* — *Stubcöping.* — *11. Febr.* — *12. Febr.*

§. 8.

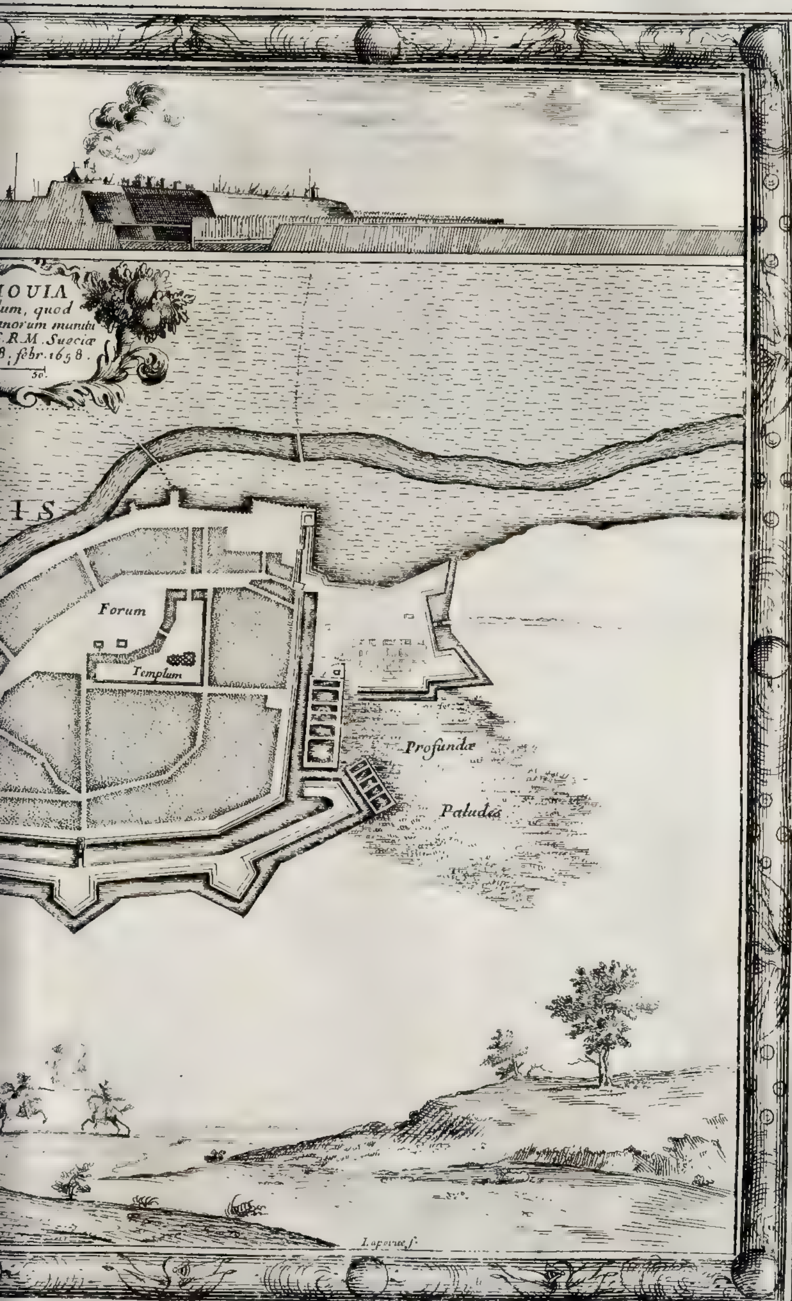

Pars Oppidi Helsingoræ

Arx
Oppidum

Victoriosus
Pace Rothschildensi
Ser. Regi valedicente
Oppidum Helsingburgum in Ducatu Scanensi
Lands Croona
Oppidum
Huena Insula
Hafnia
Aduentus
Reg Daniæ
Mart 1658

N. 87.

PARS FRETI
BALTHICI

Forum
Templum
Profundæ
Paludes

1658. *Deliberatio num pax Danis danda foret.*

§. 8. Inter tam inusitatos successus Rex apud se trutinabat, an non expediret fortunam invitantem sequi, ac repudiata pace ad subigendam totam Daniam incumbere, adeoque Carthaginem illam Sveciæ incrementis tam infestam funditus exscindere, an verò opportunissimis Regno Sveciæ provinciis exutam relinquere admutilatam, & in futurum haut amplius formandam? ubi prius quidem valde speciosum erat, cùm satis adpareret, Sveciam multi deinceps Europæ regno potentia cessuram, si universum Septentrionem imperio suo compleсteretur. Ut tamen in mitiorem eamque tutiorem sententiam inclinaret, graves ipsum rationes urgebant. Scilicet tanta multitudo circumstabat apertorum hostium, & qui cæca in ipsum invidia æstuabant, ut non omissuri essent extrema omnia tentare quò Danum iterum sublevarent, occupatis quoque illis locis, quibus is ita raptim potiri jam non poterat. Ita cum hisce acrius bellum, & majoris molis incubiturum erat, quàm cum Danis. Simul universæ ipsius fortunæ ancipiti aleæ exponebantur, præsertim nulla spe amicæ cum Polonis compositionis, quam Austriaci extractum ibant, quoad occasio ipsis maturesceret unà cum aliis in Sveciam invadendi. Ast si Polonis atque Austriacis cordi fuisset cum ipso transigere, rationis non fuerat Dano pacem dare. Porrò ingressus quidem erat Selandiam Svecicus exercitus, ideo tamen haud quicquam potitus erat munitis in Scania & Norvegia locis, quorum protectionem Danus Belgis aut Anglis deferre poterat hisce cum Svecia committendis. Sed & Galli Anglique clam Daniæ favebant, eamque Sveciæ accrescere nolebant, citra quorum opem tanta hostium moles ab hac diu sustineri non poterat. Res quoque longas moras non ferebat, & occasio velut in puncto consistebat. Universis cum copiis Hafniam assultare anceps erat, & ubi is conatus incassum cecidisset, attritis viribus ver interim ingruebat, & cum eo moles hostium, qui omnem horum successuum fructum extorturi erant. Nunc autem tam proficuis Sveciæ conditionibus pax fieri poterat, qualem complura per secula ex antecessoribus nemini obtinuisse datum fuerat, tot partis munitionibus, quæ valli instar Sveciæ corpus tecturæ erant. Eas conditiones si repudiaret, eoque ansam diuturno bello præberet, offensa civium contrahebatur, velut ipse ambitione ac gloriæ cupidine ductus securitatem patriæ stabilire neglexisset. Denique & arcana ratio suberat, quòd coalescente in unum cum Svecia imperium Dania, commoditas situs & amœnitas regionis effectura esset, ut sedes regni in Daniam transferretur, eoque ipso Svecia aliquando appendix Daniæ fieret. Ast nunc eam istis provinciis in Sveciam translatis ita debilitari, & in Ordinem redigi, ut fortè eadem olim Sveciæ protectionem ultro quæsitura sit. Ac sapientis esse eo adquiescere, quod tempus ferat, ac ruituræ cito occasioni manus injicere, antequam vel Dani ad desperationem vertantur, vel aliud impedimentum interveniat, quod in horas metuendum erat.

Danici Commissarii de pace acturi adveniunt.

§. 9. Ast Danos etsi ignominia incassum sumtorum armorum, ac necessitas præstandæ Svecis satisfactionis, quos ita protervè lacessierant, mirè torquebat, tamen cùm post perditam Fioniam frustra remissionem frigoris sperassent, vel acerba pace imminens exitium redemisse in lucro habebant. Igitur Joachimum Gerstorfium & Christianum Schelium adjuncto Medovio magna cum diligentia Rudcopiam in Langelandiam properare jusserunt, sed quibus primum Svecorum agmen jam Wordingburgi occurrebat. Igitur in compendium rediguntur aliis tractatibus solita, ac ad pompam facientia, ac post commutata procuratoria statim ad rem ipsam acceditur. Adjunxerat Rex Danicis Commissariis Cornificium Ulfeldium, Daniæ quondam Proregem & Stenonem Bielkium Senatorem. Ulfeldius iste acerrimè Regi suaserat, ut repudiata pace totam Daniam in potestatem redigere auderet, ac citra ambages exercitum Hafniæ admoveret rem expeditam pollicitus, nec eam urbem moram facturam, in quam universa prope regni Nobilitas tunc profugerit, cujus non exigua pars Fridericum Regem aversaretur, pronis animis Svecicum imperium subitura. Cujus consilii hæc erat ratio, quòd iste Fridericum, ejusque prosapiam maximo odio prosequeretur, contra expulsus licet patria nationem suam efflictim amare non desiisset. Unde illum quidem

12. Febr.

Bielke.

1658. quovis modo dejici solio optabat. Sed adjuncta ad Caroli Gustavi imperium Dania sperabat populares suos, uti veteri regnorum Borealium unione prævalituros, ac si in Daniam sedes regni transferretur, huic plurimum splendoris atque emolumenti accessurum, Svecia paulatim obsolescente. Aut si utique Rex in Svecia habitare persisteret, sibi gubernandæ Daniæ curam commissum iri. Enimverò idem cùm Regi aliam viam placere animadvertisset, cæcam eo nomine indignationem animo concepit, & tum in illis tractatibus, tum postea commodis se Sveciæ quantum poterat, objecit. Certè cùm ea de re primò in Hollandia nunciatum esset, ministri Danici gaudebant istum huic negotio admotum, ubi promta foret occasio de Rege Daniæ, patriaque bene merendi, sibique ad istius gratiam aditum struendi. Nam satis constare eundem in Sveciam se contulisse non amore in istam, sed ob privatum duntaxat emolumentum. Voluerant Dani Hafnia secum quoque adducere Beuningium legatum Belgicum sequestris munus cum Terlonio Gallo & Medovio Anglo obiturum. Sed ipse actorum sibi suorum conscius ignominiam repulsæ haut imprudenter declinabat. Et cùm postea Danici Commissarii de isto inter sequestres adsciscendo instarent, Sveci hujus belli inventorem procul habendum reponebant. Studebat quoque initio Medovius Regi persuadere, ut non ulterius cum exercitu progrederetur, quoad de successu tractatuum adpareret. Sed Rex omnes moras adspernatus velut rebus suis exitiosas jactabat, decretum sibi rectà Hafniam tendere, ac si portas aperire tergiversentur, per vallum in urbem penetraturum, id quod sibi in proclivi futurum sit. Cæterum Dani initio Ulfeldium Commissarium deprecabantur, quòd non minimam calamitatis suæ partem ducerent, ab isto potissimum tam duras pacis leges sibi dictari. Sed cùm Regi suam sententiam mutare non placeret, hæc quoque indignitas devoranda fuit. Et sanè erat in istius viri sermone atque actione insignis quædam acerbitas, & asperæ dicacitatis acrimonia, quam quò minus subinde etiam maximè seriis inspergeret imperare sibi non poterat. Congressu instituto Dani primum omnes eloquentiæ loculos excutiebant, ut Regi persuaderent, inusitatæ generositatis specimen ederet, ac restitutis provinciis partis æterna tanti beneficii memoria Danicam sibi nationem obstringeret. Eam declamationem cùm Ulfeldius concusso capite explosisset, de insigni pecuniæ summa satisfactionis loco offerenda movebant, quam & ipsam Ulfeldius longè infra præsentem rerum conditionem adspernabatur, ac ad seria magis gradum promovere jubebat. Igitur cùm Dani demum Scaniam, Hallandiam & Blekingiam offerrent, Ulfeldius jam aliquid ab illis dici, quod ad rem faceret, pronuntiabat. Cæterum tam modico non decisuros. Nam hisce superaddendam Bornholmiam, Anholtam, Lessæam, Huenam & Saltholmiam insulas, Ditmarsiam, Comitatum Pinnebergicum, in Norvegia Bahusiensem, Nidrosiensem & Aggenshusensem præfecturas, simul dimidiam partem vectigalis Oresundici, duodecim è præstantissimis navibus bellicis, millionem uncialium. Tum ut renuncient omnibus fœderibus in fraudem Sveciæ initis, externas classes bellicas Maris Baltici aditu arceant, Duci Gottorpiensi, ipsique Ulfeldio satisfaciant, exercitui Svecico hospitia præbeant, reliquas sibi copias sacramento Svecico transscribant. Curaret quoque Rex Daniæ, ut post obitum Comitis Oldenburgici quidam vici circa Leam cis Visurgim siti, ad eum Comitatum spectantes Bremensi ditioni accedant. Sub Nidrosiensi quoque præfectura Rex comprehendi volebat, quicquid ad diœcesin illam pertineret, & quæ terræ versus Arctum Nidrosiæ objacent à Daniæ Regibus hactenus possessæ, Finmarchia, Lapponia, Wardhusanus tractus, cum omnibus adsitis insulis. Ut navibus Svecicis in Oresunda nil aliud negotii sit, quàm diploma tuti itineris exhibere, nulla amplius visitandi aut inquirendi licentia Danis relicta. Ac ne Danis integrum sit cum aliis nationibus pacta inire in fraudem libertatis Svecicæ isto in freto, uti antehac circa *tractatum redemptionis* cum Belgis factum sit. Ut quemadmodum Svecicæ naves bellicæ Cronoburgum salutarent, ita & Danicæ eundem honorem Helsingburgo exhiberent, nec Sveci teneantur amplius Danis in antecessum significare, si ultra certum numerum

Margin notes: 1658. — Terlon. — 1658. — Sayer kon — Nusåyer Inaagot. — Drunt-heim. — Seepass.

rum

1658. rum naves bellicæ fretum tranſituræ ſint, quod antea pacto Bræmſebroënſi cavebatur. Denique ut vectigal in Viſurgi poſt mortem Comitis abrogetur. Ad quæ poſtulata velut enormia Dani exhorreſcere, & ipſe Medovius iniqua à Svecis poſtulari utriusque Commisſariis audientibus pronuntiabat, Rege indignante, quod limites muneris ſui emigraſſet. Nam ut ſolis Svecis ſeorſim id diceret, ferri poterat. Sed altera quoq; parte audiente id pronunciare, erat arbitri officium invadere, & adverſæ parti contumaciam addere. Unde id factum Rex ipſi per Petrum Julium Coietum graviter exprobravit, minatus ſe de eodem ad Protectorem Angliæ ſcripturum. Qui & errorem ſuum deprecatus eſt, faſſus fortunas ſuas in manu Regis ſitas eſſe, ac ne iſtud ad Protectorem referretur. Cui Rex placatus decem inſuper uncialium millia donavit. Quem & antea, cùm ablegati duntaxat extraordinarii charactere præditus eſſet, Rex legati dignatione habuerat, quo ipſo locum ſupra Principes, qui caſtra ſua ſequebantur, tribuere poſſet. Etſi haut eo minus iſte in Danos pronior deprehenſus fuit, quem & Daniæ Rex tum aliis donis, tum inſignibus Ordinis ab Elephanto dicti mactavit, non parum frementibus, quos eodem honore in Belgio Rex ornaverat, antiquæ nobilitatis viris, velut is honor ſupra Medovii ſortem foret. Sanè ipſe Rex Fridericus poſt oblata pecuniæ ſumma Medovium permovit, ut ea inſignia ultro redhiberet. Cæterum inter diſceptandum nonnihil quidem à Svecis remiſſum, velut de Delmenhorſtano Comitatu & Dithmarſia, in quas ditiones quondam Præſuli Bremenſi jus fuerat, modò Dani Nidroſia cedere velint. Dani quoque bina equitum ac peditum millia offerebant: ſed quæ non magni à Rege fiebant, ut ideo de reliquis ſuis poſtulatis multum remittere vellet. Nam non conſtabat, an tantum militis extranei ipſis ſupereſſet, indigenam autem eorundem militem flocci faciebat, & exautoratione à Danis facta militibus illis nullo negotio Rex potiturus erat. De ſumma tamen pecuniæ aliquid ſe remiſſurum ſignificabat, tum & Selandiam hoſpitiis militaribus liberaturum, ſi Dani conventa protinus executioni darent.

Cæterum quanquam ſequeſtres ſatagerent, ut partes à poſtulatis remittendo, & oblatis addendo demum convenirent, tamen quia Danis extrema mandata deerant, velut qui magis ad ſententiam Regis Sveciæ explorandam, tempusque extrahendum venerant, re infecta diſceſſere, ut tamen teſtarentur, ſe tractatus non abrumpere, ſed novis mandatis inſtructos propediem reverſuros. Cùm Dani trium duntaxat dierum inducias peterent, Rex ne totidem quidem horarum ſe indulturum ferebat. Id quod non mediocrem Danis terrorem incutiebat. Quo fine & Rex in conſpectu ipſorum copias in aciem diſpoſuerat, ordinibus quantum poterat extenſis, ut majoris numeri opinionem faceret, ac ut rectà Hafniam verſus iter ingrederentur, iſtis audientibus imperabat, ſimul Guſtavo Ottoni Stenbockio ſcribebat, ocyus in Svecia quicquid poſſet copiarum contraheret, ac cum iis inter Helſingburgum & Landscronam conſideret. Ferrum enim dum candet, eſſe cudendum. Ac inprimis, ut bis mille pedites raptim adduceret, Hafniæ oppugnandæ adhibendos, ſi Dani fortè ceſſim irent.

Danorum ſuper pace acceptanda conſultatio *15 Febr.*

§. 10. Reverſi Hafniam Commisſarii Danici unà cum Medovio referebant, quid extremum à Carolo Guſtavo obtineri poſſe videretur, quibus Medovius rationes de neceſſitate pacis in præſens amplectendæ ingerebat. Toto eo die Hafniæ conſultatum fuit, utrum pax tam duris conditionibus admittenda foret, an verò intra vallum urbis extrema expectanda, ac fiducia earum, quæ tunc in promtu erant, virium corona, Rex, ejusque familia, claſſis, uno verbo totum regnum aleæ exponendum? Erant Hafniæ tunc equitum conductitiorum paulo plus duo millia, paucæque Nobilium turmæ, & exigua eorum manus, qui è Fionia relictis fere equis per glaciem evaſerant. Peditum vix octingenti erant, qui arma tractare noſſent & aliquot agreſtium millia, qui nuperis diebus è Selandia in urbem compulſi fuerant, imbellis & incondita turba. Nautarum inſuper mille circiter, præter oppidanos, literarum ſtudioſos, & opificum famulos, qui arma induerant. Nec

in Sve-

1658. in Scania ultra tres cohortes erant, quæ inde evocari possent. Jactabant tamen quidam haut eò necessitatis perventum, ut pax tanta cum jactura redimenda sit. Non esse multo plures numero Svecicos milites, quàm ipsi homines ex urbe educere queant. Majorem Svecorum partem à signis discessisse, ac prædandi causa palare, reliquos præda onustos, & si quis acriter ingruat facile dissipandos, quos hactenus Danorum ignavia aut vecordia gloriosos reddiderit. Imitanda esse eorum exempla, qui propria urendo hosti famem fecerint, nec jacturam curandam, quæ brevi tempore reparari queat. Si pabulum comburatur, mox ad incitas redactum iri equitatum, quo Sveci præcipuè polleant. Si paulum modò tempus extrahatur, præcipitante jam hieme & soluta glacie, dispersos & divisos per insulas velut caveæ inclusos levi negotio posse confici. Danique si ausa secus cadant, nil durius imminere quàm nunc quiescentibus subeundum, laudemque insuper constantiæ parari, ac fortunæ invidiam fieri, quę ad extremum connixos destituerit. *Tramp.* Sanè Trampius supremus vigilum præfectus promtum se ferebat eruptioni faciendæ cum bis mille equitibus, totidem peditibus, vel solo impetu in confusionem daturus copias Svecicas, quæ semel accepta aliqua clade non minus ipsæ terroris concepturæ sint, quàm hactenus dederint, longéque habituros Hafniam cum tantilla manu tentare, ubi vel à desperatione demum ipsos excitatos senserint. Saltem vicinis locis, quibus homines jumentaque vivant, ignibus corrumpenda, pecoraque intra urbem compellenda. Ita Svecos inopia atterendos, ac brevi tempore socios terra marique occursuros velut ad commune incendium restinguendum. Et in hanc sententiam inclinabat ipse Rex Fridericus, paratus cum illa ipsa suorum caterva in hostes ire. *24. Febr.* E literis quoque post interceptis adparebat Consiliarios Glucstadienses ad Regem scripsisse, in tam duras leges pacem ne concluderet, sed quoquo modo tempus extraheret, auxilia brevi à Brandenburgico & aliis adfutura ostentantes. Enimverò tutiora ingerebat senatus, & uti laudandum Regis Trampiique animum: ita adversus torrentem niti, & in præsens exitium nulla successus spe ruere vesanum esse. Neque verò Carolum Gustavum suos ejusmodi disciplina imbuisse, ut à modica caterva totus exercitus opprimi queat. Nec incendia ita in occulto ac repente fieri posse, ut Sveci non sint accursuri, ipsosque vinci suetos profligaturi. Quod si manus illa, quæ sola superfit, cladis quid accipiat, id terroris oppidanos correpturum, ut arma ultro è manibus effluxura, nulloq; resistente portæ victori aperiendæ sint. Gelu porrò absque interruptione sæviens omnem spem adimere auxiliorum brevi obtinendorum. In Belgio quoque classem nondum paratam, & accurrentes licet summa cum diligentia Brandenburgicos Polonosque citra classem in insulas pervenire non posse. Interim quicquid est militum tota Svecia excitum iri, & extrema in Hafniam tentanda, ubertim omnis laboris & sanguinis pretium refusuram. Munitiones porrò urbis plerasque collapsas partim securitate, quòd intra seculum Selandia hostem non vidisset, partim parsimonia, & quòd sumtus isti inutiles judicarentur, simul quia nec oppidani libenter munitionibus includi voluerant, velut præsidiarii militis deinceps molestiis obnoxii futuri, ipsaque Nobilitas eam quasi arcem suæ libertati exitiosam strui abhorruerat, aut ne oppidanis ex istis munitionibus contumacia adversus ipsam accederet. Vallum prætera hinc inde subsedisse, ut ei superando scalis opus non sit, nec humum ligonibus moliri gelu permittere. Sed nec machinis vallum rite instructum esse. Urbem porrò populosam provincialibus huc refugis nullo annonæ provisu intra paucos dies famem sensuram, si maximè obsidium tolerare placeret. Sed & turbidis plebem animorum motibus agitari. Multos criminari ac infensos odisse ad clavum reip. sedentes, quasi quorum impudentia in tanta mala præcipitarint. Alios proditos se clamare, velut ad hanc calamitatem non fati iniquitas aut socordia hominum suffecerit. Omnes in universum consternatos, consiliis inopes, nisi quòd soli Regi Friderico inter tantas adversitates inconcussa animi firmitas constet. Denique si Sveciæ Rex penitius miseram Hafniæ conditionem didicerit, lubi-

1658. lubidinem ipsum subituram vim admovendi, quem nunc ancipitia belli meditantem prudentia subigat, certo potius & modico lucro adquiescere, quàm incertam aleam jacere. Accedebat & illud, quod Rex Sveciæ sparserat, colophonem tractatibus suis cum Polono mox imminere, & brevi quoque cum Rege Hungariæ ac Brandenburgico Electore sibi conventurum. Et quia integrum fere mensem nil literarum è Germania allatum erat, veredariis per Svecos interceptis, fœderatorum conditio, & quid consiliorum isti agitarent, Danos latebat. Accedebat denique extremum malorum discordia, ac diffidentia Regem inter & Nobilitatem, tum oppidanorum in hanc odium, summam rerum brevi eversura, ubi admoto propius periculo semel in apertū erupissent.

[...]ax Tostru- [...] concludi- [...]r.

§. 11. Sic igitur Hafnia reversi Gerstorfius & Schelius unà cum Medovio pacis concludendæ causa Tostrupi, cum Svecicis Commissariis Ulfeldio & Bielkio iterum congrediuntur. Vicus is est, duobus ab Hafnia milliaribus distans. Nam interim Rex toto cum exercitu Coagium usque accesserat quarto ab Hafnia milliari, nuntiis subinde Stenbockium urgens, ut quantum posset, è Svecia adproperaret. Tum ipse cum valida equitum caterva in conspectum Hafniæ processit, ubi sublimiore loco equitum Danicorum statio disposita erat, quam Rex inde pepulit, suorumque stationem ibidem collocavit, prohibendis Danorum ex urbe excursionibus. Interim dum tractatus Tostrupii fervent, Rex cum exercitu Hafniam eminus legebat, velut occasionem captans ejusdem ex improviso invadendæ, uti circa Friderixuddam factum erat. Præsertim postquam Tostrupum à Friderico missus ad ipsum Owenus Julus postulatis suis suspicionem injiceret, velut Dani inanibus tractatibus ipsi illusum irent. Unde expedire judicabat continuis terroribus istos anxios tenere, ne pacis consilia mutarent. Simul ad fretum utrumque Balticum omnes transeuntes accuratè excuti jubebat, ne iidem literas in Holsatiam & Germaniam mittere possent. Cœterum in tractatibus illis multa à Svecis remittebantur aut omittebantur eorum, quæ Wordingburgi postulata fuerant, studio sequestrium in partes Danicas, & quia disceptationibus tempus terere non placebat. Ipse quoque Ulfeldius non pauca condonaverat occulto in Danos favore & contradicentem collegam obtentu secretorum à Rege mandatorum protelaverat. Sanè decem naves bellicæ obtineri poterant, ni Ulfeldius vetustate putridas jactasset, & quas abducere operæ pretium non foret. De bis mille quoque peditibus remissum, velut plerique indigenæ forent, nec militiæ Svecicæ idonei. Injecerant quoque Dani, se Regem ad participandum vectigal Oresundicum admissuros ea lege, ut ipsi hactenus solita deinceps quoque exigerent, parem hisce summam Rex transeuntes posceret. Id quod à Rege repudiatum, velut certum à Belgis Anglisque bellum sibi attracturum. Super Nidrosia cedenda maximam difficultatem movebant Dani, qui, cùm Rex millionem uncialium, & decem quas postulabat naves bellicas, ac captivorum lytra eo nomine remitteret, quinquies centena uncialium millia, quinque naves, ac lytra captivorum offerre malebant, prætensioni quoque Regis in Comitatum Delmenhorstanium fauturi, modò Nidrosiensi præfectura petenda desisteretur, è qua tamen etsi latis terrarum spatiis diffusa ultra quadraginta uncialium millia annua non redibant. Unde & Rex Eduardo Ehrensteinio secretò injunxerat, ut si animadverteret, ad eum scopulum tractatus adhærescere, Commissariis suis significaret, se malle eo postulato desistere, quàm tractatus ideo abrumpi. Enimverò Claudius Tottius, in cujus hospitio Danici Commissarii agebant, in lecto post siparia ignoratus jacens istos disserentes audierat. Nidrosiam utique si Sveci pertendant concedendam, simulandum tamen velut abrumpi tractatum malint, & mensa surgendum, sed à stantibus demum cessionem faciendam. De eo Tottius Bielkio indicium fecerat, qui & ideo, cùm Dani rupturam minarentur, Ehrensteinium de Regis mandato significare volentem audire abnuebat, valde quidem anxium ne jussa Regis neglexisse argueretur. Ita postquam utrinque surrectum fuisset, de Nidrosia concessum est. Cupiebant quoque Dani Belgas aliosq; amicos tractatui inclu-

Margin notes: [...]. Febr. — [...]øge — [...]. Febr. — Ehrenstein — 1658.

1658. includere, id quod Sveci declinabant, ob disceptationes & considerationes, quæ circa includendos aut omittendos certos Principes oriri possent. Summa capita, super quibus Tostrupii conventum, paucis verbis in scriptum redacta, & à Commissariis utrinque ac Seqvestribus subscripta, quòd incommoditas loci ac temporis angustia non ferret ista ibi in justum instrumentum redigi. Ea sequente mox die à Carolo Gustavo Torslundæ Maglæ ratihabita sunt, idemque à Friderico Hafniæ factum.

18. Febr.

19. Febr. Torslund Magle

Instrumentum pacis Roschildiæ adaptatur.

§. 12. Conventum inde, ut utriq; Commissarii Roschildiam se conferrent, quò & Danici, postquam acta retulissent, statim proficiscebantur, quantum possent duritiam conditionum moderaturi. Postulaverant Conradus Beuningius Belgarum Legatus à Gerstorfio, ad tractatus Tostrupium proficiscente, ne quid concluderetur in fraudem fœderis, quod Daniam inter ac Belgas initum foret, id quod & hic pollicebatur. Sed cùm formula Tostrupiensis allata esset, ille statim libello oblato sollicitare incipiebat, quæ super renuntiatione fœderum in præjudicium alterutrius initorum, deque auxilio alterius hostibus non ferendo, classibusq; externis in Mare Balticum non admittendis convenerant, pacem vix coalescentem jam tum convulsurus. Quæ uti Dani necessitate excusabant, legibus superiore, ita verba pacti eam posse interpretationem ferre, ut ea fœderi inter Daniam Belgasq; fraudi non forent. Pactis porrò Tostrupi conclusis statim apud exercitum Svecicum jussu Regis hostilia cessabant. Et quia adparebat Roschildiæ quoque rem promtè expediendam, Rex suis mandabat, ut circa exigendum tributum incendiarium festinarent, quod post pacem penitus conclusam Selandia statim deserēda foret. Conventi quoq; bis mille equites sine mora à Trampio Coagium adducti, cùm antea à Danis, etsi nullo concluso consultatum foret, an non sub prætexto illos equites exhibendi Sveci per hospitia sparsi opprimendi sint. Circa istos equites statim controversia surgebat, quòd illi vix mille ducentorum capitum essent, ac Dani, qui deerant, octingentos supplere abnuerent, causati, catalogum bis mille capita repræsentare, nec sibi imputari posse, si præfecti fraudem adhibuerint, vel aliqui equites conscientia vecordes se occultaverint. Nec rationem esse, quare magis adhuc copias suas imminuant, postquam ob solutam glaciem in majore Balte, exercitui Svecico adhuc diutius in Selandia subsistendum fit. Contra Sveci arguebant, istos equites fere inermes esse, ac laceris vestibus, multos natione Danos, & pedites equis impositos, cùm tamen conductitii militis copia sit, quem ad alia destinata reservari adpareat, cùm alias isti magnis sumtibus forent sustentandi. Sed & multi eorum deserta quondam in Polonia Svecorum militia pœnæ metu inviti ad hos redibant. Cæterum Roschildiæ Dani ab initio ut tractatus properarentur valde urgebant, quamdiu Svecico militi per Balten iter è Selandia patebat. Sed soluta glacie moras iterum nectere incipiebant, & Hafnia à Friderico ad Carolum Gustavum missus Owenus Julus literas attulerat, quibus petebatur, ut traditio oppidorum Scanicorum differetur, quoad exercitus Svecicus Selandia digressus esset, ac interim hic solo Helsingburgo tradito adquiesceret. Id quod Beuningio suggerente inventum erat extrahendo tempori, quoad remissum gelu Svecis rem gerendi occasionem corrupisset, ac aliunde auxilia advenire possent. Interim Rex Claudium Tottium destinaverat ad accipienda Scaniæ oppida, quem & Hafniæ ex itinere salutare jusserat Regem Fridericum, deque sua in ipsum amicitia confirmare. Simul quatuor legiones pedestres, duas equestres misit, qui apud cauponam in litore medio inter Helsingoram & Hafniam itinere per glaciem in Huenam, inde in Scaniam transirent. Quia autem pactis diserte cautum erat astutia Ulfeldii, ut exercitus Svecicus prius Selandia digrederetur, inde Scaniæ oppida hoc ordine traderentur, Helsingburgum die 27. Februarii, Landscrona sequenti die, Malmogia Kalendis Martii, Christiani-stadium quarto ejusdem mensis die. Dani circa ea oppida tradenda scrupulos movebant, velut ali à se nequeant iisdem deducta præsidia, antequam Sveci Selandia excessissent, unde Rex gravi suspicione perstringebatur,

21. Febr.

1658.

Owe Juul

Sacræ Regiæ Maj: CARO
in Urbem Landscrona habitis 7 Ma
densium paulo ante per Danos in S
a. Sacra Reg. Maj: Stipatis nummeros
trium Virorum. b. Magistratis U
c. Pons navalis et Port
Urbs
Landscrona.
Curia
Pons Navalis
Serenißimi ac Potentißimi R
Ingreßus in Urbem Malmogiam
Secundum tenorem Pactorum Rotschilde
Convocata hic loci ex Ducatu Scanensi
ad præstandum ob
a. Ser. Rex. b. Nobiles et reliqui ex Scandia

GUSTAVI Solennis Ingreßus,
58, cùm vi Pactorùm Pacis Rotschil:
potestatem venißet.
Principùm, Belli Ducùm aliorùmq Illis:
Cives Landscronensis claves præsentantes.
Propugnacùlùm marinùm.
Arx Seu Castellùm
Saxtorp
Barsebek
Malmoe
Willem Swidde Sculp. Holmiæ A 168.
Arx
Cœnobiùm
ROLI GUSTAVI Solennis
9 Martij A:1658, cùm paucos ante dies
eandem in Suecorùm manus trandidißent
Nobiliùm aliorùmq Ordinùm multitudine
delitatis iuramentùm.
R.M. pedestri greßu obviam properantes
rbe inter vallo
E. Dahlberg ad viv. del.

N.90.

Paludes
Prata
Hellige Søe lacus
CHRISTIANSTAD
Paludes
Hellige aa fluv
munitißimæ Urbis
Regi Sueciæ vi pactor
vna cum representatione
A. Serenis. Rex, magna
et Nobilium Scanensium
B. Consules, et Senatu
Hellige Aa
A
B
N Perelle f

Lillo
aphia
STIANSTAD Seren.
Roeschildensium traditæ
ssus S. R Mᵗⁱˢ in eandem
1660.
torum Regni, Generalium,
a stipatis.
itatis Christianstad.
rg delin.

N. 78.

1658. tur, velut Dani eas moras quærerent eludendis plane tractatibus. Igitur Stenbockio injungebat, cum omnibus, quas corradere posset, copiis in Scaniam properaret, ac ad Helsingburgum stativa capesseret, ac si ad arma in Selandia fuisset editum, omnia faceret, quæ ratio belli dictaret. Ipse protinus Ringstadio, quo sese cum exercitu Coagio contulerat, Marchionem Badensem cum equitatu rectà Hafniam mittebat, qui noctu Roschildiam prætergressus ad unum milliare Hafniæ propinquabat, mox obsidium orsurus. Simul fama spargebatur, Stenbockium jamjam cum sex militum millibus Scaniæ fines ingressurum. Oweno Julo Rex nihil amplius indulgebat, quam ut Danicus miles oppidis eductus tantisper in Scania hospitiis frueretur, quo Selandiæ parceretur. Cæterum suspicionem & offensam suam

8.Febr. non dissimulabat. Unde & Fridericus Rex datis ad istum literis id postulatum excusabat, nec in se moram fore, quo minus pax statim ex convento executioni detur, seque jam Tottio significasse, ad præfectos oppidorum super hisce tradendis mandata fuisse transmissa. Adventu quoque Juli Rex Ehrensteinium celeribus equis Ringstadio Roschildiam pervolare jusserat, ut Danicis Commissariis in os diceret, securitatis suæ gratia copias Selandia deduci non posse, ni certi nuntii sint allati, oppida Scaniæ in Svecorum potestate esse, præsertim cum tempus istis evacuandis constitutum jam adsit, cujus verbis Marchio cum equitatu eo ipso tempore Hafniam versus tendens ingens pondus addebat. Unde citra moram exhibebatur cautio, oppida Scaniæ traditum iri, statim atque adessent, qui nomine Regis Sveciæ ista acceptarent. Simul legatus Gallicus & Anglicus audito isto motu raptim Ringstadium excurrentes confirmabant, à Danis conventa utique bona fide impletum iri. Sed & Dani unum & alterum caput, de quo Tostrupi jam conventum fuerat, Roschildiæ elusum ibant, ni metus incumbentis exercitus cavillationes exclusisset. Supererat causa Ducis Gottorpiensis, cui Rex præter Tostrupi jam promissam præfecturam Snabstedensem, summum in Ducatum Slesvicensem imperium & abolitionem communis regi-

[...]nsburg. minis in Holsatia, etiam Rendesburgum procurare cupiebat, in compensationem damnorum eo bello acceptorum. Aut si id annuere Dani nollent, ut hi saltem laxioribus verbis pollicerentur, Duci aliqua loca tradenda, hypothecæ in vicem possidenda, quoad ipsi pro damnis hoc bello acceptis satisfiat. Sed uti hoc quidem Dani præfracte recusabant; ita & circa tollendum commune Holsatiæ regimen causabantur, id fieri non posse citra consensum Ordinis Equestris ejus provinciæ. Et quanquam Sveci reponerent, cum ea communio non à legibus imperii, sed à Ducum Slesvicensium peculiaribus pactis promanarit, nec Ordinis Equestris intersit, eadem pacta ab ipsis Principibus recte tolli & aliter de ista disponi posse, Dani tamen asseverabant, super hac re cum Ducis legatis, ubi advenerint, facile sibi conventurum. Quos cum expectari tempus non ferret, placuit, ut Duci intra Kalendas Maji, & antequam Svecicus exercitus è Dania digrederetur, satisfieret. Nam acriter Rex urgebat, ut Roschildiensi negotiationi finis imponeretur, quod classis Belgica paratа stare, & Brandenburgicus copias suas contrahere nuntiaretur, præsidio quoque Minda educto, sic ut spes propinquorum auxiliorum Danos facile ad alia consilia capessenda permovere posset. A quibus hi non valde alieni esse videbantur, quod circa adornanda Roschildiæ pacta admodum frigidos sese exhiberent. Igitur Rex in omnes Danorum motus intentus copias suas expeditas tenebat, idemque Stenbockio è Svecia Scaniam versus moventi, injungebat. Ita demum tractatus Roschildiensis absolutus, & à Commissariis ac sequestribus subscriptus fuit. Gerstorfius cum subscribendum esset, uni adstantium in aurem dixerat, vellem ne-scire literas. Etsi cogitare debuerat, non tam quid Dania hac pace amitteret, quam quid recuperaret. Ratificationibus hinc inde tradendis dies secunda Aprilis dicta est, quam Hafniæ è Sveciæ parte peregere Steno Bielkius & Henricus Hoghusius Secretarius. Hac pace prudentes in Belgio judicabant, Ulfeldium & Medovium Daniam servasse, quorum & hic Danis ea negotiatione admodum faverat. Sane idem Beuningio dixerat, valde se dubitare, num pax ista tam duris Daniæ conditioni-

Hoghusen.

 bus

1658. bus Protectori placitura sit, præsertim cum ipse in mandatis habuerit ejusmodi pacem promovere, quæ æqua sit, nec cum Daniæ mutilatione conjuncta. Qui & ipse Beuningium stimulaverat, ut populares suos ad conservationem urbis Gedanensis hortaretur, pollicitus, Anglis quævis Svecorum pollicita post pristinum ejus urbis statum habenda.

Pax executioni datur. §. 13. Cæterum uti circa alia opera nimium properata contingit, ut fere defectibus scatere soleant, ubi curatius inspiciuntur, ita dum Roschildiæ tam anxiè ad finem festinatur, factum fuerat, ut nonnulla omitterentur aut obscurius ponerentur, quæ perspicuè exprimi par fuerat, novam mox querelarum materiam datura. Sicuti circa caput de oppidorum evacuatione in eventum cautum non erat, ut si contingat copias Svecicas dicta die in Scania oppidis acceptandis non adesse, id Regi Sveciæ fraudi non sit, quo minus eadem post statim atque facultas data fuerit acceptare queat. Sed nec circa eductionem copiarum Svecicarum è Selandia ea conditio disertè adjecta fuerat, *quantum ejus fieri possit*, & ni tempestas aut maris conditio transportationem impediret. Sic & conventum erat, ut Svecicum præsidium Nascovia ad diem quartum Martii deduceretur, relicta simul Lalandia & Falstria, sed omissum erat, si dicta die miles Lalandia deduci non possit, ut tantisper in prædiis Nobilium aleretur. Quas cautelas omissas Rex ægrè admodum ferebat, quòd nollet Danis ansam cavillandi præberi, ab se conventis non ex asse satisfactum. Pari modo & circa deductionem totius exercitus è Dania addendum fuerat, *si fieri posset*. Cupierat quoque Rex Roschildæ definiri negotium de salutatione navium arces Croneburgensem & Helsingburgensem prætereuntium: ac necessum foret in antecessum denunciare, si naves Svecicæ Oresundam transire velint. Eam quippe rem esse perpetuam, nec ad fœdus debuisse seponi, quod in paucos annos ineundum foret. Quæ Roschildiæ neglecta mox legatis Hafniam missis non parum negotii dedere, Danis tunc admodum difficilibus ad quid Svecis gratificandum, postquam credebant, se non amplius cogi posse. Porro antequam de traditione Scaniæ constaret, Rex legiones è Selandia deducere haut tutum judicabat, quòd nosset Beuningium hactenus lategisse, & adhuc satagere circa pacem illam turbandam. Igitur Wrangelio injungebat cum exercitu in hospitiis quiescere, quoad adpareret, num quid adhuc difficultatis surgeret, eo prætexto usus, quòd prius glacies inter Lalandiam & Langelandiam exploranda sit, num adhuc militi ferendo sat firma foret, nam apud Corsæram iter jam interruptum erat. Interim peditatum paulatim Wordingburgum versus progredi jubebat, eoque tractu subsistere, quoad nuntii è Scania venissent, omnia ibi rite confecta. Militem tamen accurata disciplina coërceret, nec provinciales exactionibus pecuniarum oneraret. Sed cum mox inter Lalandiam quoque & Langelandiam glacies soluta foret, commorandum utique copiis in Selandia fuit, donec navigia iisdem transportandis contraherentur. Et cum jam munimenta Scaniæ tradita nunciarentur, Rex Wrangelio, ut quantum posset è Selandia moveret, imperabat. Nascoviæ à Svecis machinæ, Rege Friderico rogante, relinquebantur. Cæterum traditio oppidorum & provinciarum convento tempore peracta est. E Selandia per glaciem in Scaniam à Rege duo peditum milla mittebantur ad capessendam possessionem oppidorum Scaniæ, comitantibus duobus Commissariis Danicis. Ista oppida Regis nomine accipiebat Claudius Tottius, Blekingiam Axelius Lilius, Bahusiensem præfecturam Ericus Stenbockius & Haraldus Stakius. Nidrosia Laurentio Creutzio consignata fuit. Literæ cessionis à Rege Daniæ & Senatoribus subscriptæ statim in Scaniam transmittebantur, quibus iste omni juri in eas provincias renuntiabat, easque æterno jure in Sveciam transferebat, subditis fide juratò data exsolutis. Pace confecta Carolus Gustavus per literas Regi Galliæ gratias egit, pro navata circa conciliandam pacem opera, quibus literis primum vocabulo *Majestatis* hunc honorabat, quod à Rege Galliæ ipsi repositum. Eam operam obierat Hugo Terlonus primum ablegati tantum dignatione à Rege Galliæ missus, ad munera quædam Carolo Gustavo in Poloniam adferenda. Sed mox mortuo Avaugurio cum Rex istius ingenium desti-

Margin: 1658. — 26. Febr. — Lilie. — Stake. — Creutz. — 24 Febr.

BA
Arx Norw
CAROLO
ex pactis Rod
et in eandem
Mons Fontin
Oppidum Konghäll
Fl.
FLV
NORRE
REGNI
SUECIÆ
PARS
Skardaleby
Dansk Surle
Gota Elfw
Ara Bahus
Jordfall
Roosbee
Oxehagen
Mola
Via Gohtenburg
NORWE
GIÆ
PARS
Pohs
A. Perelle sculp.

VSIA
æ Regi Suecia
VSTAVO
densibus tradita
R M.tis introitus
1658.
Arx Bahusia
Turris Fars hatt
Turres Krabbetorn
Giötha Elff
Munimentum
ELFF.
Dahlbergh ad
viv. deline

N. 80

PARS
Insula
Quarnholm
dicta
B A L
Terra
depressior
et inundata
A. Templum.
D. Forum
BLE KINGIÆ
P A R S

…ſi et Munimenti
…OPOLIS
… Rotschildensem traditæ
…8.
…seruandum. C. Terra inundata.
MARIS
T I C I
…vium
Runeskiär
Dynesundt
Biörkeskiar
Daale
och Hollender
nabben

N 79

Ichnographia Urbis
In Norwegia eo statu quo
à Ser Rege Daniæ
A Templum Chathedrale.
Regis E. Pratum Regum F.
Scala
OCEANI
TRIONALIS
PAR
Klippa
F
C
E
Dronheims

OSIÆ vulgo DRONHEE
ueciæ vi Pacis Rothschildicæ
r Anno. 1 6 5 8.
Virginis. C. Templ. Nosocomij D. Aul
s. G. Moles Torment. instruct. H. Ph
Nauigantium.
vlnarum.
SEPTEN.
G
Ken
A
D
Tyholt
Berg

N. 81.

Delineatio Pompæ qua S
Exceptus et in Arcem Fridericiburg
A Ser Rex Sueciæ B Ser Rex Daniæ C
E Ser Reginæ Daniæ Legio Prætoria, sub
exhibens discessum Ser Regis

eciæ Rex a Ser Daniæ Rege
ctus fuit die 3 Marty An 1658.
Arx Fridericsburgum
Sparpenning
Oppidum Fridericsburgum
Arx Fridericsburgum
Erich Dahlbergh General Quartier meyster Lieut
ad vivum delineauit
á Ser Rege Daniæ d 5 Martij An 1658

Repræsentatio Accubitus Regum Su
Dahlberg Delineavit
Campi Mareschallus Eberstein

…na· Daniæq; Fridericiburgi d. 3.4. et 5 Mart 1658.
4 Augustus D. Ernest Gunther Dux Holsatiæ … 5 Philippus Medowe Legatus Anglicus
… 8 Baro Sten Bielcke Reg. Suecia Senator 9 Comes Fardona
… Kleyhe S. R. M. ad Aulam Imperator Residens 11 Korisky in
… Henricus Bielcke Admiralius Regni Daniæ 14 Axelius Urop
15 Generalis Locumtenens Schack.
N. 75.
I Pautre sculp

1658.

destinatis suis idoneum sensisset, honore Legatis solito eundem mactavit, atque ut is character ipsi conferretur in Galliam scripsit. Id quanquam vehementer urebat Mazarinum, ministros sibi ab alio Rege obtrudi, ipsi magis commodos, quàm ei, cujus negotia obeunda erant, tamen cùm Regi abnuere id non posset, ea dignitas eidem confirmanda fuit.

Reges inter se amice convivantur.

§. 14. Novæ amicitiæ firmandæ Fridericus Rex Ernestum Guntherum Holsatiæ Ducem ad Carolum Gustavum Ringstadium mittebat, qui ipsum Fridericiburgum invitaret, cui hic multa cum humanitate condixit, & quidem nulla prævia stipulatione de numero Comitum & præsidiariorum, sed mutua fiducia, quòd nec Carolum Gustavum sua magnanimitas, nec Fridericum sua probitas flagitii quid metuere aut cogitare pateretur. Sanè haut deerant, qui Carolo Gustavo magnopere dissuaderent, ne hosti reconciliato se ipsum crederet, cui planissima foret via amissa recuperandi, si manus eidem injiceret. Sed hic indignum se ducebat, ullum metus signum dare congressu declinato. Etsi haut eo secius ducibus suis clam in eum eventum mandata daret, si fortè inexpectati quid in se admitteretur.

3. Mart.

Condicto die Rex modico cum comitatu Roschildia movebat, cui à Friderico Rege cum rheda propria obviam mittebatur Henricus Bielkius & Owenus Julus; ad dimidium milliare à Fridericiburgo ipse Rex Fridericus occurrebat. Ubi in conspectum venissent ex idoneo intervallo uterque Regum rheda desilientes, ac celeri gradu mutuò occurrentes datis dextris humanissimè salutabant. Inde uni uterque rhedæ Danicæ insidentes, quam primus Carolus Gustavus velut hospes, inde Fridericus ingrediebatur, Fridericiburgum advecti sunt. Tractatio & conversatio inter omnia sinceræ amicitiæ imitamenta exacta, ut hostilitatis memoriam bona fide sepultam crederes. Ad mensam summo loco adsidebat Regina Daniæ Sophia Amalia, ad dextram Rex Carolus Gustavus, ac sub isthoc Fridericus eodem latere. Omnium animos in se id spectaculum traxerat, duos Reges ante paucos dies de summa rerum certantes, nunc hospitalis mensæ sanctimonia jungi. Nec minor inter Comites utrinque humanitas & hilaritas, quàm magnificæ epulæ, nec parcus Bacchi liquor provocabant. Per duas noctes sub eodem tecto Reges exegere. Bina vice Regibus inter se colloquium absque arbitris fuit, quod ultra duas horas extendebatur. Tradidere nonnulli ex eo congressu Carolum Gustavum arripuisse occasionem, altera vice Daniam invadendi, idque consilium ipsum in itinere Gothoburgum cepisse. Cujus tamen rei ego in actis Regiis nullum vestigium reperire potui. Id non abnuerim, de Cornificio Ulfeldio à Friderico Rege & Regina multa fuisse dicta, quæ in Caroli Gustavi animum altè descenderint. Ac mox gratiam ipsius refrixisse animadversum fuit. Qui & post ordinandis Scaniæ rebus cum Gustavo Ottone Stenbokio & Joanne Gyldenstierna adhibitus Nobilitati Danicæ adrepebat, ac post recrudescente bello proditionis compertus Svecis pro tot exhibitis beneficiis malignam gratiam referebat. Petente Carolo Gustavo Hafnia adductus quoque est primogenitus filius Friderici Christianus, quem iste humanissimè allocutus est. Inter convivii lætitiam Danici ministri Cojetum urgebant, Regem rogaret, ut Principi Christiano Nidrosiam donaret, multis memorantes, quanta gloria tam generosum factum secutura esset. Sed Cojeto cùm post longam tergiversationem Regi rem exponeret, hic respondebat: sine circuitione Danis diceret, non esse Sveciæ in præsens Regem Magnum *Smeek*. Iste Magnus Rex blanditiis Danorum fascinatus hisce Scaniam, Hallandiam & Blekingiam donaverat, quem ideo Sveci cognomento *Smeek* notarunt, quod vocabulum lingua Gothica talem notat, qui blanditiis os sibi sublini patitur. Fridericiburgo Rex digrediens aulicos, qui ipsi ministraverant, magnificè munerabat, ipse vicissim à Friderico generosis & egregiè instratis equis donatus. Tum eodem, quo acceptus fuerat, honore dimidium ultra milliare deductus Helsingore vix dimidiam horam moratus eadem adhuc die celoce Danica Helsingburgum trajecit, ubi adpellentem Nobilitas & Clerus provinciæ velut novum Principem debita reverentia salutarunt. Aliquot inde dies insumti ad lustran-

5. Mart.

1658. dam provinciam, & oppida hac pace parta, novique cives humanissimo alloquio deliniti. E Scania, Gothoburgum sese Rex contulit, quò senatores & selectos Ordinum evocaverat, consilia in futurum cum ipsis digesturus.

29. Mart.

Consultationes Regis de actionibus in futurum suscipiendis.

§. 15. Gothoburgi dum agit Rex, circa interna regni negotia disponit, & quia è Belgio tempestatem imminere prævidebat, magna cura classem armari jubet. Sed quid in futurum foret suscipiendum, & in quam partem arma vertenda solicitè trutinabatur. Equidem multum gloriæ non minus emolumenti partum erat tam feliciter patrato bello Danico, Sveciæ longè molestissimo ob turbata commercia. Nec tamen ideo minor rerum moles ab aliis hostibus incumbebat. Sanè id adparebat, Regem haut statim cum omnibus simul hostibus pace potiri, sed nec cum omnibus simul pari vigore armis certare posse. Nec constabat, uter hostium ad pacem prius amplectendam pronus esset.

Polonicum bellum continuari non placet.

Verosimile tamen videbatur, Polonos præ reliquis pacis desiderium subituram, velut qui primi arma Regis senserant parum sibi lætabilia, quos & viribus planè exhaustos Austriaca auxilia premebant, quæ quamprimum amoliri istis maximè in votis erat. Sed nec Regi placebat præcipuas vires in hostem vagum & fugitivum vertere, pugnæ copiam facere declinantem, bellique adeo lenti ac molesti materiam præbiturum. Ipsa quoque Polonia passim evastata, nec alimentis exercitui præbendis sufficiens, tum cœlum ibi exteris insalubre, morbisque infestum, plus hominum quàm ipsum ferrum absumentibus. Nec facultas ibi copias supplendi, quòd indigenarum lingua, genius, sacra Svecis adversa forent, exteri autem asperam regionem refugerent, aut si inviti eodem trahantur, languidè admodum rem gererent. Igitur Polonis ad pacem compellendis utile videbatur, si in vicina Silesia aut Livonia exercitus haberi posset, metu irruptionis ad æquas pacis leges ipsos inducturus.

An arma in Moscum vertenda.

§. 16. Cùm igitur haut arrideret summas vires iterum in Poloniam effundere, ulterius anquirebatur, Mosci potius an Austriaci forent invadendi? Equidem ut in Moscum præcipuè ferrum stringeretur, multæ rationes suadebant. Nam justissimam istum bellandi adversus se causam præbuisse, perfido planè modo æterna pace abrupta, ac miserè vastatis vicinis provinciis, jure insuper gentium detentis legatis violato, quem & finibus Sveciæ imminentem ante omnia cervicibus nostris depellendum. Perspectam quoque ejusdem ignaviam, nec socios ipsi esse, qui formidandi sint, sic ut prope explorata de eodem victoria videri queat, Sveciæ nil invidiæ, æmulationis aut suspicionis paritura. Et tamen si quid ista parte terrarum adquiratur, Sveciæ magni æstimandum fore, præsertim si pleraque Moscoviæ commercia Svecis obnoxia reddi queant. Eo ipso quoque Regi commodam nasci occasionem bene meritos cives beneficiis mactandi, ac posse citra scrupulum partas ibi terras inter Svecos per donationes distribui. Nec defore militi materiam prædarum, opulentis ibi proceribus & cænobiis, quæ expoliasse citra invidiam fuerit. Nostratem quoque militem, Svecos, Finnones, Livonos ab hoc bello non fore alienos. Quod si Poloni non possint in partem ejus belli trahi, saltem Cosaccos haut difficulter movendos, ut de præda participare velint. Sic ut hoc bellum Sveciæ præ reliquis optandum videatur, modò alia id negotia permittant. Neque tamen deerant rationes, quæ isthoc bellum declinari suaderent. Eo remissius odium mereri Moscum, quòd manifestum sit, à Danis & Austriacis in bellum esse pertractum. Nec adeo spernendum hostem, qui saltem numero copiarum multum damni ac molestiæ dare queat. Bellum quoque in ejus terra difficulter geri posse, velut nobis incognita, multis paludibus, fluviis ac lacubus interscissa, quarum ope hosti in proclivi sit suis commodis prospicere, ac occasionibus nobis nocendi imminere. Deesse quoque facultatem supplementorum istis terris, ubi copiæ ferro aut morbis imminutæ fuerint, cùm ne frugi quidem servum ex ea natione nancisci liceat. Quia porrò Germano militi persuaderi non possit, ut in tam remotas regiones deduci se patiatur, Svecos & Finnones periculo objiciendos, robur & nervum nostrorum exercituum, qui consumti haut ita brevi pullulent. Regionem 1658.

1658. gionem porrò utrinque in finibus ita esse vastatam, ut exercitus ægrè ibi sit inventurus, unde vivat: profundius autem in Moscoviam penetrare anceps esse, ni in omnem eventum de receptu prospectum sit. Quod si bellum in longum extrahatur, dubium non esse, quin Angli Belgæque nos distracturi sint, ubi animadverterint, quid nos circa commercia Moscica agitemus, istis nationibus quàm lucrosissima. In Cosaccorum auxiliis fiduciæ nil reponi posse, velut gentis lubrica fide. Nec satis cautum esse, quin Turcæ quoque & Tartari adversus nos in id bellum descensuri sint. Saltem Polonos, si pax interim cum ipsis haut coëat, à tergo infestos incubituros. Quod si Rex totis viribus bello Moscovitico immergatur, eum ab omnibus amicis destituendum, ibi videant, ejusdem se auxilio frui non posse, in diversa terrarum parte arma circumferendis, eoque suæ securitati alia ratione prospecturos. Contra hostes Regis, qui nunc ambiguè agunt, animum sumturos velut certa victoriæ spe, operamque daturos, ut belli sedes in Moscovia figatur, viaque pedem iterum retrahendi occludatur, quò ipsi pro libitu interim rem gerere possint. Moscum quoque barbara insolentia, ubi paululum fortunam experiatur faventem non prius quieturum, quàm ereptas sibi quondam à Svecis provincias recuperarit: Eam occasionem quoque malevolos in Germania arrepturos provincias ibi Svecicas invadendi. Igitur haut consultum videbatur Regem cum robore copiarum in istum angulum mundi penetrare, summamque rerum ibi periculo exponere omissis majoris momenti negotiis, & quæ ipsius præsentia opus habeant. Neque tamen id bellum planè deferendum, sed virum militiæ expertum eò mittendum, qui Moscos fatiget Finnonibus, Estonibus ac Livonis succinctus, & si quæ aliæ copiæ ibi corradi queant. Tum operam dandam, ut iisdem Cosacci, & post pacem factam Poloni immitti queant.

An in Austriacos? §. 17. Ast circa Domum Austriacam deliberatio haut ita erat in expedito. Potentem istam & validam propriis viribus, tum potentibus succinctam sociis, Hispano, Pontifice, Clero Germaniæ, nec non quibusdam Electoribus & Principibus, qui ei se perpetuò addictos ferant. Esse illi militem egregium, præstantesque duces, non inconditam turbam, qualis fere Polonis & Moscis. Nec pessumdari eandem posse, utut uno vel altro prælio victam, sed quæ bello extracto etiam victorem fatigare queat. Nos contra pecuniarum inopia premi, nec superesse indigenæ militis copiam, tam latis finibus & amplis provinciis tuendis: hostes uno plures, infidos amicos, quorum insidiæ cavendæ, paucos socios, quibus tutò inniti liceat. Quanquam enim Galli & Angli fortè quid promissuri, atque initio belli reipsa præstituri sint; fieri tamen facile posse, prout fidei publicæ exigua fere cura est, ut vel invidia in nostros successus, vel desperatione nostræ calamitatis, vel obortis domesticis turbis distracti aut cerebrosi ministri culpa prætexto undecunque arrepto bello sese subducere queant, nobis solis destitutis. Nec solidiora à Germaniæ Principibus expectanda esse, prioris belli exempla satis edocere. Quod si maximè fortuna nobis faveat, ut honesta pace cum aliquo emolumento potiamur, in futurum tamen æquè malignè nobis cautum fore, quàm hactenus, nisi Domus illa penitus subruatur, & Catholicorum potentia improviso aliquo casu evertatur. Id quod longissimi temporis opus sit, nec inter rationes referendum. Igitur utique expedire videri, ut, quantum liceat, bellum cum ista Domo declinetur, mussitando injurias jam acceptas, dissimulando offensas, amicitiam fœdera offerendo, ut jam Rex cæperit. Enimverò ista si non valeant, ac eadem obstinato consilio in bellum ruerit, haut sanè indignitatis quid committendum, nec degeneri timori succumbendum, sed quantum vires ferant hosti obviam eundum. Nec deesse, quæ nobis addere animum queant. Justitiam causæ penes nos stare, velut quos Austriaci, insuper habitis solennibus pactis aliis hostibus districtos invaserint, Danum, Moscum, Brandenburgicum, nobis immiserint, quo minus pax cum Polonis iniri potuerit, impedierint. Adspiciendos quoque à nobis Austriacos velut perpetuos hostes & æmulos, quibus rationes suæ in eo collocentur, ut Sveciam debilitent, atque ita enervent, 1658.

1658. vent, ut non amplius rebus se Germaniæ immiscere, ac aliquod in alterutram partem momentum adferre queat, turbandis ipsorum destinatis. Ad quem scopum obtinendum ipsos nunquam omittere omnia machinari in nostrum exitium, clam, palam, per se, per alios inprimis ut nos iterum solo Germaniæ depellant. Eosdem pari se modo adversus Galliam, Germaniæque Ordines gessisse, ut ferri amplius non possint, istius hostibus auxilium tulisse, executionem pacis Westphalicæ ludibrio habuisse, unum & alterum ex Ordinibus pro libidine oppressisse. Eosdem & indies magis premere sacrorum nostrorum socios, sanè commiseratione dignos. Sed & præcipuè occasionem nunc arridere, in ipsis belli nobis movendi auspiciis extincto Ferdinando, adolescente adhuc Leopoldo, & rerum imperito. Quæ multorum ex consilio expedienda sint, in belli præcipuè negotio difficulter & languidè procedere, ac rarò insignes effectus sortiri. Nec Leopoldo nondum Cæsaream dignitatem adepto, spem in auxiliis imperii esse. Provincias ejusdem hæreditarias partim exhaustas, partim ægras, gliscente ob sacra persecutione, quæ res demum in nervum eruptura sit. Nec adeo formidandum exercitum fore, qui in expeditionem educi queat, si subtrahantur, quibus ad fines & munitiones tuendas isti opus sit. Subsidia Pontificis & Hispani lento moliri, ac superiore bello vix operæ pretium fecisse. Catholicos in Germania parum concordes, & à Gallia ex isto latere satis in officio contineri posse. Protestantes, qui Cæsaris in gratiam aliquid facturi sint, pro Rege Hungariæ non adeo connixuros, præsertim si constet, hunc esse belli autorem, protervè quoque contemta Regis amicitia, & quia Sveciæ cum imperio & Ordinibus nihil est negotii. Esse denique Sveciæ jam Regem egregium, fortem, providum, ac felicem, cui sit victor duorum regnorum exercitus, egregiorumq; Ducum copia. Milites uti à bello Polonico & Moscovito abhorreant, ita Austriacum optare. Cognitam hisce esse regionem, linguamque populi, ubi bellum sit gerendum, Germaniam quoq; affatim suppeditare rerum exercitui sustentando. Stare porrò Regis exercitum jam in limite Germaniæ, nec opus esse, ut is multis cum sumtibus, nec citra periculum trans mare deducatur. Si nunc occasionem Austriacos invadendi negligamus, eosdem deinceps nos, ubi arma exuerimus, aggressuros, seram querimoniam moventes, tam opportunis temporibus manus haut fuisse injectas. Sed nec adeo destitutum amicis in Germania esse Regem, cui faveat tota Palatinorum Domus, Würtenbergicus, Badensis, Hassus, Holsatus, Anhaltinus & è Saxonibus Vinariensis & Gothanus, quibus plures se associaturi sint odio in Austriacos & metu armorum Svecicorum. Extra Germaniam Gallos & Anglos in societatem armorum venturos, ubi seriò res agi cœperit, quorum intersit armis nostris Austriacos premi. Nullibi insuper commodiorem esse locum supplendo exercitui, ad quem confluxus sit futurus veteranorum ductorum & militum, memoria militiæ Svecicæ quondam ipsis tam lucrosæ. Quin fortè non pauciores Principes Regiæ se militiæ oblaturos, quàm bello Polonico, ubi eodem tempore quindecim Principes stipendia faciebant. Esse præterea illud bellum à Sveciæ finibus remotum, ac eo minus molestiæ daturum, quàm quæ cum vicinis bella geruntur. Præmii loco præter securitatem in futurum fore unam aut alteram Germaniæ provinciam, quæ quanti momenti sit, Bremam & Pomeraniam atq; Wismariam hoc bello docuisse. Igitur si pax obtineri nequeat, masculè bellum sumendum. Cujus gerendi modus hic judicabatur commodissimus, ut post relictam Daniam exercitus lento gradu Marchiam versus & Silesiam progrederetur, velut in Poloniam se penetraturus, quod ipsum Polonos ad pacem occupandam permoturum sit. Simul Brandenburgici animum explorari posse, eumq; vel ad compositionem urgendum, vel primum ictum probè libratum intentandum, ejusq; ditiones in belli usum adhibendas, ac certa loca insidenda, quo receptui cautum sit. Inde hospitia per Silesiam, Bohemiam & Moraviam extendi posse, ac tum facile adpariturum, quò res se daturæ sint, ac num fortè letalis plaga Austrię inferri queat.

Regis circa Galliam considerationes. §. 18. Isthoc consilium à Senatoribus suggestum, etsi haut spernendis ratio-

1658. rationibus fulciretur, ac si præsens rerum facies persisteret, ipsa necessitas eam viam inire subigeret: tamen quia Rex magnopere à bello Germanico abhorrebat, de cujus nationis constantia parum sibi pollicebatur, ac delinitis Austriacis insigne præmium belli Polonici sperabat, omnem lapidem instaurandæ cum his amicitiæ movendum prius duxit, quàm in eosdem arma stringeret. Simul quid à Gallia in omnem eventum expectandum foret, nosse utique expediebat eò liquidius disponendis consiliis. Circa utrumque ut quantum posset, conniteretur, Rex ad Biærneclovium mandata iterabat. Ac apud Gallicos quidem Legatos Gramondum & Lionnæum Francofurti iste instare jubebatur, ut ad fœdus instaurandum accederent, ostenso periculo, quod Sveciæ è conjunctione Austriacorum & Brandenburgici imminebat, cujus rationes non ferant, ut tanto sub onere incerta amicorum hæreat. Nam modica pecunia, quæ ab ipsis Francofurti solvatur, Regi ad summam rerum parum consuli. Ac si Gallia fœdus cum Rege aversetur, satius fore quacunque ratione pacis Germanicæ conservationem quærere. Et sanè Galli indies minus spei de se Regi dabant, quod circa rem pecuniariam ita scrupulosè agerent, è reliquis subsidiorum bello Germanico debitorum non nisi viginti quinque uncialium millia agnoscentes usque ad diem subscriptæ pacis, velut quo fœdus tunc complementum suum obtinuerit. Cùm contra Rex pertenderet, subsidia ad executionem usque ac plenum pacis usum fuisse debita, ac tractatum Westphalicum inanem fuisse futurum, nisi novo Noribergæ conventu instituto. Ista tamen ita acriter urgenda non videbantur, quod Rex animadverteret, Gallos id agere, ut ad pacem cum vicinis ineundam ipsum impellerent, parum soliditatis habituram, ac Austriacis velut cæco impetu impingerent. Equidem scripserat nuper Mazarinus ad Hugonem Terlonium, Legatis Francofurtum mandata esse missa super reassumendis de fœdere tractatibus. Perspiciebat tamen Rex ex iisdem literis, Gallis cordi non esse bellum in Germania gerere, eosq; fœdus duntaxat defensivum affectare ad eandem formam, qua Rhenanum tunc agitabatur, cui & ipsi adscribi volebant. In quo rationem Gallos fugere judicabat Rex, nec satis mentem & scopum Ordinum Germaniæ penetrare, & demum sensuros, ab hisce sibi illusum, quæsita securitate ex isto fœdere hautquaquam proveniente. Tum & illud cavendum videbatur, ne istius fœderis occasione Ordines auderent leges Regnis præscribere, ac quòd Domus Austriacæ autoritas Ordines pro lubitu flectere valeret, nullo ad Reges respectu. Patebat porrò, quia Galli maximè oculos in Flandriam & Italiam defixerant, eos injurias ab Austriacis sibi illatas, misso Hispanis auxilio, decrevisse querelis magis exagitare, quàm armis exequi, eosque ipsos in Germania exercitum habere nolle, sed, ut Sveci Austriacis commissi, horum vires distraherent, cupere. Id quod minimè omnium rationes Sveciæ ferebant. Igitur Biærnclovius Legatis Gallicis demonstrare jubebatur, Regem magno studio laborasse circa conservandam pacem Germaniæ tam carè partam nec ullo modo cordi eidem esse turbas ibi excitare, prout & videat Galliam nunc à bello Germanico abhorrere. Enimverò Gallis penitius inspiciendam rerum conditionem, & in quo utriusq; regni conservatio vertatur. In aprico quippe esse, quàm multa instrumento Pacis conventa executioni data nondum sint, quàm multa palam infracta. Galliam in Flandria & Italia armis petitam, Sveciam multis in locis per noxia consilia ac inprimis in Polonia intolerandis machinationibus, ac demum armis lacessitam, quibus amoliendis utiq; idoneum remedium circumspiciendum. Nec tamen Regem bellum in Germania ordiri cupere, modò pace ac promissa amicitia frui liceat. Sed quia hactenus oblata reconciliationis via ab Austriacis rejecta sit inanis diffidentiæ obtentu, nil aliud ad extremum superesse, quàm ut alia via securitatis obtinendæ ineatur. Eam ex parte Sveciæ in hoc consistere, ut vel pristinum cum Gallis fœdus renovetur, amboq; Reges sociatis consiliis ac viribus ista Austriacorum ausa paci repugnantia inhibeant, (absque tali enim fundamento nec animum Regi esse, nec vires Austriam impetendi) aut quovis modo ipsi cum hacce transigendum, ne solus 1658.

lus tanto oneri ſuccumbat. Cæterum parta jam pace tam proficua in Dania, quam firmam fidamq; ipſe ſperet, non dubium ſibi, quin ubi Gallia ſimul rem ſeriò aggrediatur, non ſolùm Auſtriaci in ordinem ſint redigendi, ne pro lubitu utrumq; regnum inſultare queant, ſed & fortè Leopoldi electionem impediri poſſe, Corona Cæſarea in Neoburgicum translata. Igitur neceſſum eſſe, ut de Gallico fœdere Rex in omnem eventum certus ſit. Quod ſi autem cum Auſtriacis amicitia ſtabiliri, ac pax Germaniæ conſervari debeat, copias iſtorum è Flandria, Italia & Polonia eſſe revocandas, aliamque viam amicitiæ deinceps ſincerius colendæ ineundam. Antequam autem conſtet, pax an bellum cum Auſtriacis futurum ſit, in Poloniam ipſum movere haut poſſe, ni fruſtra exercitum deſtruere velit, quem neque exautorare volebat, nullo deinceps numero inermis futurus, nec tamen eundem propius in ditionibus alere dabatur.

Rex amicitiam Auſtriacorum affectat.

§. 19. Contra vitandæ cum Auſtriacis colliſioni Rex iſtis ſuperiore anno amicitiam ſuam Francofurti & Pragæ obtulerat, qui ſeriò id ab ipſo agi perſuadere ſibi haut poterant. Igitur Biærnclovius jubetur eam diffidentiam iſtis eximere, ac negotium, quantum poſſit, promovere, oſtenſo, commodiſſimam nunc videri occaſionem inſtauratæ amicitiæ gratiam mutuis officiis firmandi. Ac ſi fidem ſibi adhibere Auſtriaci, ſerióque rem ſecum agere velint, pacem Germaniæ præſtituram ſartam tectamque, ac utroſque ex ea amicitia inſignem fructum capturos. Enimverò utrinque periculum eſſe in mora, antequam alterutra pars aliis ſe vinculis induerit. Nam adhuc omnia ſibi eſſe integra. Eam tamen rem ſumma cum dexteritate tractaret, ne Gallis Angliſque intempeſtivè ſcrupulus injiciatur, ſed potius Gallis hoc ipſo ſtimulus addatur ad fœdus contrahendum, pacemque in Polonia promovendam. Neque verò iſta apud ſolos miniſtros Auſtriacos agere, ſed & Electorem Moguntinum adhortari jubebatur, ut & ipſe Regem Hungariæ ab hoſtilibus in Germania exercendis cohibeat, quò pax in imperio Inconcuſſa perſiſtat. Quin & utut parum pro nos ſe Auſtriaci exhibeant, ad amicitiã Suecicam, haut eo ſegnius tamen negotium urgeret, quò Ordinibus Germaniæ innoteſcat, quanto ſtudio Rex id egerit, ut pax illæſa maneat, favori eorundem ſibi conciliando. Cæterum poſtquam per pacem Danicam arma Svecica meliorem faciẽ induiſſent, Rex Biærnclovio ſignificabat, non placere, ſatisfactionem & cautionem tam ab Ordinibus imperii, quã Domo Auſtriaca ſibi debitam ad tractatus Polonicos rejici, velut quę huc non ſpectet, cùm injuria ac damnum, ab ea Domo ſibi illatum, directè inſtrumento Pacis repugnet, quo Sveciæ cavetur; ipſam, neque intra neque extra imperium ullo modo læſum iri. Unde ſi Auſtriaci cum Rege reconciliari velint, neceſſum eſſe locum in Germania deſignari, ubi de injuriis ſibi allatis agi, ac ſatisfactio & cautio de non offendendo in poſtremum præſtari queat. Iſtam porrò cautionem in hoc conſiſtere, ut denuo Inſtrumentum Pacis, ac in eo fundata guarantia adverſus quoſvis pacis perturbatores tam intra, quàm extra Imperium Romanum confirmetur, eamq; præſtandam Ordines in ſe recipiant. Sed quicquid ejus foret, transactionem cum Auſtriacis, quantum poſſet, maturaret, ne ipſe diutius inter incerta hæreat, præſertim ubi Galli circa renovandum fœdus ſegniores ſeſe oſtenderint. Super Polonico autem bello ita cum Auſtriacis conveniri poſſe, ut hi quidem Sveciæ ſatisfactionem promoveant, è Boruſſia tota, ejusq; parte, aut ulteriore Pomerania petendam, Rege viciſſim eorundem deſideriis velificaturo, quo facto utrinque arma ponenda ſint. Quod ſi Auſtriaci citra exceptionem Polonicum negotium deferere velint, id cautionis loco ſibi fore, ut Auſtriaci copias ſuas ſtatim è Polonia revocatas, vel exauctorent, vel aliò extra Germaniam abducant. Jubebatur præterea Biærnclovius, Ordines Imperii poſcere idoneum reſponſum ſuper conſervatione pacis & qua ratione Regi ſatisfacere velint, tum eosdem monere, ne ita cæco impetu dignitate Cæſarea extollerent, quem videant ita religioſè ſancitam pacem variis modis violaſſe, hoſtiliter habita Svecia, qui cum ea pax præcipuè ſit inita, antequam Regi juſta ratione ſit ſatisfactum, denuoq; ab Ordinibus cautum, ipſum neq; intra neq; extra Germaniam læſum iri.

1658. *Destinata Regis in futurum.*

§. 20. Antequam autem isthæc omnia effectui dari possent, ipsa necessitas Regi imperabat securitatem suam per arma quærere, quamdiu Polonia exiguum pacis desiderium ostenderet, & Austriaci oblatam reconciliationem repudiarent. Ac spes erat Regi consilium suum eo melius successurum, quo promtius id susciperetur, antequam Austriaci rationes suas cum uno & altero subducere, ac Germaniæ Ordines suas consultationes absolvere possent, utut interim quoque tractatibus cum Anglia & Gallia colophon haut imponeretur. Nam ipsa necessitas omnes moras amputari jubebat, cùm media consilia præsens tempus non ferret, nec majus periculum Regi imminere videretur, vel tota Germania in ipsum ruente, quam si idem male dispensata temporis opportunitate exercitum suum destrueret. Nam ubi Austriaci res suas rite disposuissent, nimium quantum Regi nocere poterant, cùm solius Austriæ vires ipsi haut formidarentur, nec alii Principes certa consilia capturi viderentur, antequam Austriaci majorem armorum adparatum fecissent. Interea dum isti deliberant, spes Regi erat per arma insigne operæ pretium faciendi. Decreverat igitur hic primo quoque tempore per Meclenburgicam in Marchiam cum exercitu penetrare, Electorem vel amica ratione, vel vi ad transigendum compulsurus, inde apud Havelbergam & Albim pedem firmaturus. Interim deliniendis Germaniæ Ordinibus injuria & iniquitas inimicorum demonstranda erat, quòd ipsum pacis servandæ cupidum nulla idonea causa armis lacessierint. Tum apud eosdem instandum, ut Austriacos ad pacem secum ineundam permoveant. Id si Austriaci abnuant, auxilia adversus hos ex Instrumento pacis petenda, aliàs vitio sibi datum non iri, si suam securitatem ipse pro rerum captu procuret. Hoc modo Svecicus exercitus in Germania conservari posse videbatur, quo solo Regis Regnique salus stabat. Hisce tamen destinatis necessum erat, pace cum Mosco quibuscunque conditionibus potiri, quò Sveciæ limites ex isto quoque latere, sicut jam Daniam versus tuti forent: tum ut ne Ordines Germaniæ Austriacis se sociarent. Simul fœdus cum Hasso, Wurtenbergico ac Palatino ineundum avertendis, si qui Austriacis jungi velint, ac inprimis Neuburgicum in partes pertrahendum, promissa Corona Poloniæ, aut proficua ipsi transactione super ditione Juliacensi, ubi is vicissim, utilem operam Regi circa Borussiam navarit. Quo ipso Brandenburgici vires distrahi, ac divisio inter Catholicos in Germania Principes fieri queat. Ante omnia autem urgendus erat Brandenburgicus, ut in partes Regis reverteretur, abdicato adversus hunc inito fœdere, ac exercitum vel ipsi traderet, vel exautoraret. Aut si id recusaret, repentino impetu subvertendus erat. Inde belli sedes in Austriacas provincias transferenda, ubi exercitum Svecicum per novos delectus indies augendi facultas præbebatur. Ac ne Austriacis Poloni subvenire possent, modicis hi copiis in Borussia & Livonia distrahendi erant. Ac si utique iidem justo cum exercitu suppetias latum venirent, plus vastitatis Austriacorum provinciis illaturi erant, quàm ipse Rex, animis istorum inter se magis exacerbandis. Sic igitur Rex Wrangelium mari cum parte copiarum Livoniæ immittere statuerat, distinendis ab ea parte Polonis, ipse terrestri itinere progressurus obtentu securitatis suæ quærendæ, quò exercitum suum in Germania conservaret, simul specularetur, quo sese maxime hostium vires versuræ sint, ibidem & ipse occursurus. Nam satius habebatur, maturè ad vires hostium distrahendas incumbere, quàm tempus iisdem indulgere, ut per otium provinciis ipsum suis exuere possent, præsertim cùm Pomerania ita exhausta esset, ut præsidiis suis alendis non sufficeret, quam tamen hostibus prædæ exponere haut decebat. Vasta erant ista consilia, & in longùm prominentia, quorum exitus animò prospici non poterat, sed ad quæ necessitas confugere subigebat, eventu fatorum dispositioni commisso. Sed nec Borussiam post partam jam cum Dania pacem Regi amittere placebat, utut id destinatum Gallos adhuc celeret, apud quos testabatur, se accepta pecuniæ summa eandem Polonis redditurum. Nam ea summa in tantum intendi poterat, ut Poloni

1658. eidem solvendæ non essent, ac sic Regi Borussiam utique relinquere cogerentur. Nam ut citra necessitatem parta commoda gratis amitterentur, consultum haut erat.

Regis studium circa declinandum bellum cum Austriacis.

§. 21. Enimverò quia ad isthæc consilia Rex descendere nolebat, nisi necessitate subigente, huic declinandæ denuò Biærnclovium jubebat apud Ordines Francofurti responsum urgere ad exhibitum antea libellum, cui adderet, per Moguntinum Electorem viam amicæ compositioni munitam, sed Austriacos nil idoneæ declarationis attulisse, quin potius paci Polonicæ remoram objetisse. Quas illusiones diutius tolerare nec securitatem Sveciæ, nec sanam rationem permittere. Eoque prius adhibenda remedia Instrumento Pacis congrua petita ab his, quibus id præcipue incumbat, ac ostenso, ad quietem imperii id facere, ac ne tot millia Christianorum, qui hac pace fortunas suas in tutum subductas crediderant, novis periculis involvantur, accenso temere bello, quod forte diutius præterito Germaniam depopulaturum sit. Præstarent igitur Ordines communem causam, & efficacibus monitis Austriacos retraherent, ab hostilibus ulterius tentandis, elisa cavillatione pacis Westphalicæ, velut per hanc integrum istis sit Sveciam extra Germaniam turbare salvâ in imperio pace, sic ut Regi nefas sit ob auxilia ab istis Poloniæ submissa eorundem provincias invadere. Tum inquireret, quid Regi ab iisdem expectandum sit, ubi necessitas injungatur amoliendis Austriacorum injuriis ad arma confugiendi. Quod si verò Austriaci cum utroque Regum ad tractatus descendere velint, optandum id esse. Si separato tractatu cum Rege exclusa Gallia agere cupiant, ne id quidem rejiciendum, modò seriò rem agant, Sveciæque securitati caveant. Ac tum Austriacos fidem dare debere, se statim honestam Regi cum Polonis pacem curaturos, quam hisce declinare non amplius integrum fuerit, statim atque senserit Austriacos auxilia sua revocaturos. Aut si iidem Regi non audeant spondere pacem, qualem ipse cupiat, sed pro se duntaxat transigere malint, statim istis copias è Polonia educendas ac denuo per tractatum cavendum, assistentibus Imperii Ordinibus, se pacem in Germania servaturos, nec Polonico amplius bello sese ingesturos, nec Regi apertè aut obliqua via nocituros. Tum ut Regi circa investituram provinciarum Germanicarum satisfaciant, abolitis exceptionibus, quas diplomati investituræ insertum iverint, ac inprimis, ut lis cum civitate Bremensi & Capitulo, quæ nunc mota sit, in favorem Sveciæ componatur, istis ad dispositionem Sveciæ remissis. Quod si autem adpareat, Austriacos per spem potiundæ Poloniæ à Regis amicitia averti, & quòd Borussiam eidem invideant, demonstrare istis Biærnclovius jubebatur, quanta invidia iisdem incubitura sit, quamdiu Poloniæ inhient, nec alios negotium facessere omissuros belli telam Orsis, cujus exitum animo prospicere non liceat. Quod si tamen tanta Poloniæ cupido sit, expeditissimam fore viam bello tollendo, si Austriaci super dividenda Polonia cum ipso pacisci velint hoc modo, ut Austriacis Minor Polonia, Brandenburgico Major Polonia cum parte Cuiaviæ & Pomerelliæ locò suæ Borussiæ cedat: Svecia retineat totam Borussiam & reliquum Cuiaviæ & Pomerelliæ unà cum Samogitia & Curlandia: Lithuania Moscis & Cosaccis inter se dividenda relinquatur: in Russia, Ucraina, Moscovia & Podlachia parvi Principatus nemini obnoxio constituantur. Hoc modo controversiam dicto citius tolli, ac minus invidiosum id fore, quàm si universa Polonia in Austriacorum aut Moscorum manus inciderit. Nam post Joannis Casimiri fata regnum id utique ad aliam familiam esse devolvendum. Istas tamen Regis cogitationes Biærnclovius secretas haberet, prout Austriacorum inclinationes deprehenderet insinuandas sed tempestivè, & ne Brandenburgico præmaturè scrupulus injiciatur. Cujus ministris testandum, Regi cordi esse amicitiam cum ipso colere, ac nihil quærere damno eidem cedens, modò is pari studio ipsi respondeat, & à præcipitibus consiliis se removeat. Denique Gallis demonstraret, necessum esse, ut vel sociatis viribus & consiliis cum Rege agant circa stabiliendam pacem, aut si hoc obtineri nequeat, declarent, quid ab ipsis auxilii expectandum sibi sit. Nam suas res haut ferre ancipitia consilia longas inter moras librare. 1658.

§. 22. Eo

1658. Rex consilia sua in futurum ordinat. 5. April.

§. 22. Eo acrius autem cura ista Regem coquebat, quo magis dies cedebat deferendis Daniæ hospitiis, difficili admodum dijudicatione, quò potissimum exercitus vertere se debeat. Nam & cum Mosco digladiari indecorum sibi ducebat, ac in Poloniam redituro à tergo relinquendæ erant provinciæ hostium libidini, quas in antecessum jam inter se diviserant, ab Austriacis & Brandenburgico invadendæ, quandocunque commodum foret. Adversus quos perpetuum militem alere iis provinciis tuendis Sveciæ rebus intolerandum erat. Igitur probè expensa præsentium rerum facie, de consensu omnium, qui aderant, senatorum decernitur, cum exercitu in Poloniam nunc haut penetrandum. Sed quoniam graves rationes suadeant ejusdem sustentationem & augmentum in Germania quærere, in Brandenburgica ditione ad tempus subsistendum, quoad de hoc Electore atque Austriacis alia ratione cautum sit. Nam cùm Austriaci tam variis modis pacem adversus Sveciam violârint, ac nunc cum Brandenburgico & Polonis fœdus in ipsam icerint, Germanicas provincias invasuri, quamprimum occasio arriserit, haut consultum esse, istos hostes à tergo relinquere, & spatium iisdem præbere destinatis suis effectui dandis, præsertim cùm istæ per onera tolerata, ac nuperam Polonorum irruptionem, præsidia sua propriis è reditibus alere nequeant. Tum & legitimam causam esse de hostilibus Austriacorum actis apud Ordines querendi, ac idoneam eos cautionem poscendi, istos deinceps nec provincias nostras turbaturos, nec Polonico negotio se amplius ingesturos, sed potius æquam nobis cum Polonis pacem curaturos. Electori autem fœderibus in præjudicium Sveciæ initis renuntiandum, ac solidiorem nobiscum amicitiam, quam hactenus, colendam. Quo fine quamprimum legati ad Ordines Imperii sint mittendi. Interim dum istud negotium expeditur, nullibi commodius, & majori jure cum exercitu subsisti posse quàm in Electoris ditione inter Albim & Oderam, cùm neque in Pomerania alendo isti facultas suppetat, nec Meclenburgicus, aliisque prætextum præbuerint tam onerosis hospitiis imponendis. Hoc quippe modo vires hostium has in partes pertrahi actionibus nostris observandis, simul eosdem impediri, quo minus unum & alterum locum Borussiæ oppugnare, aut provincias Germanicas vi invadere queant, quæ & hoc modo tegantur, ac Pomeraniæ præsidiis occasio præbeatur, è proximis Electoris terris alimenta petendi. Sed nec ullam viam adparere, Electorem ad alia consilia permovendi, ipsiusque ac cæterorum vires distrahendi. Nam si Albim ponte instraverimus ad Halberstadiensem & Mindensem ditionem oculos ipsi reflectendos, ac præsidia in præsens sat invalida, prout par est, augenda. Cui & anceps futurum sit Polonos, aliosque in auxilium excitare, ne tantam dissolutorum hominum colluviem in terras suas attrahat. Contra Regi conservationem exercitus sui cordi fore, ac si forte validior vis hostium ingruat, commoditate pontis in hanc aut illam Albis ripam transiri posse, & contra ubi hostis copias suas separaverit, huic vel illi parti damnum inferendi occasionem fore. His consiliis exequendis Rex Wrangelio mandata transmittebat, ut quando omnia implendæ paci Danicæ absoluta forent, legiones apud Oldesloam contraheret, ac divertendis hostium destinatis iter in Poloniam simularet, utque ejus rei fidem hostibus faceret, non solum Parchimi & Neobrandenburgi copiam panis & cerevisiæ pro exercitu parari curaret, sed & velut in Pomeraniam, & inde longius in Poloniam iturus præter lacum Suerinensem Parchimum tenderet. Ubi ex adversis hostium actionibus ipsi judicare in proclivi fore, quid ulterius agendum. Inprimis Albim apud Werbenam ponte insterneret, Garlebiam occuparet, Magdeburgum sibi adjungeret. Sed si eo penetrandi spatium non sit, Brandenburgum se verteret, ac ad Oderam aut Penam stationem caperet, prout ratio belli dictitaret. Dictionem Electoris ingressus jactaret, id fieri in nullius offensam, sed alimenta duntaxat exercitui quæri, donec de Electoris amicitia melius cautum sit. Alimenta ut militi suo amice & ultro provinciales præbeant, postularet, si abnuantur, vi sumeret. Si Elector hostilia induat, præsidia Pomeranica ex ulteriore provincia sibi necessaria petere juberet.

1658. Oldesl. Parchim.

1658. *Regis ad selectos Ordinum propositio. 8. April.*

§. 23. Ista porrò, quæ jam memoravimus, destinata variis deliberationibus agitata, ac subinde interpolata, Rex Ordinum selectis, quos Gothoburgum evocaverat, communicabat, apud quos facta propositione exponebat. Ipsos jam antea satis percepisse, quid machinationum & noxiarum actionum Austriaci adversus ipsum susceperint, & quas injurias intulerint, è quibus judicari queat, istis nunquam cordi fuisse Westphalicæ pacis leges observare, quin subinde circa eandem destruendam laborasse, velut quæ affectato ab ipsis dominatui tantopere obstet. Eam ob causam etiam hactenus investituram Germanicarum provinciarum, toties quæsitam, nondum contulisse, hostem unum post alterum sibi immisisse, omnem cum hostibus amicam transactionem impediisse, eoque fine cum his fœdera feriisse. Nec eo secius haut dubitasse, per Isaacum Volmarum Francofurti fractæ in Germania pacis culpam, ipsi impingere, haut obscurè jactantem. Austriacos non amplius ejus pacis legibus teneri, eoque provinciarum nostrarum securitatem in ancipiti posuisse. Inde exercitum Poloniæ immissum, Cracoviam nobis extortam, Thorunium tentatum, Svecicos præfectos interceptos, uno verbo hostilia palam exercita, ac pacta violando ita invalida reddita, ut nulla amplius in iisdem securitas inveniatur, quin potius ab istis, quamprimum ulla occasio obvenerit, omnia adversa metuenda. Et quia Rex Hungariæ inter alia Brandenburgicum Electorem Svecica amicitia abstractum permoverit unà cum aliis offensivum fœdus in Sveciam concludere, id difficultatis inde provenisse, ut si ipse cum exercitu in Poloniam penetrare cupiat, hosti ad pacem compellendo, vel propriæ provinciæ periculo ab invasione istorum exponendæ, vel ingentibus & sumtuosis præsidiis muniendæ sint, quo ipso exercitus non parum imminuendus, ac magna pars redituum consumenda sit, non sine insigni rerum gerendarum impedimento, damnoque. Præterea cùm Austriaci sat callidi rerum suarum actores sint, considerandum esse, an non, quando ipse in proprias ditiones è Dania progressus fuerit, Rex Hungariæ unà cum Brandenburgico fortè ipsum specie tractatuum detenturus sit, atque effecturus, ut sibi propriis in provinciis subsistendum sit, his pariter ac milite paulatim atterendis. Igitur Rex nosse cupiebat, quid Ordines hoc casu expedire judicent, præsertim cùm ipse jam omnia remedia tentarit, per tractatus, aut propositis rationibus, Austriacos ad amicitiam revocandi, adhibita quoque apud Ordines imperii usu recepta via. Quibus etsi hactenus nihil profectum sit, se nihilominus constituisse, eandem viam insistere, ac nihil eorum intermittere, quæ ad æquam reconciliationem faciant. Quod si tamen Rex Hungariæ ad pacis instaurationem permoveri nequeat, Ordinum cautione confirmandam, nec arma sua è Polonia, desertis Joannis Casimiri partibus amovere velit, sed hunc protegere, eoque prætexto ipsum urgere, hostibusque adsistere pergat, clausis ad amica auribus, quærebatur, num talia Regi diutius dissimulanda sint, an verò suscipienda, quæ ratio belli requirat. Addebatur & hoc, quia pace cum Danis nuper facta, aliquot provinciæ cessæ sint in perpetuum corpori Sveciæ inferendæ, quibus in pacto privilegia pristina sint reservata, utrum consultius, & ad pignerandum novorum civium amorem, patriæque salutem magis idoneum sit, si Rex seorsim istos gubernet ad normam jurium & privilegiorum, quibus hactenus adsuetæ fuerunt, an verò easdem conetur attemperare, & adsuefacere ad mores & leges Sveciæ, & quis hoc casu inter Ordines locus ipsis sit assignandus. Ad ista Ordinum selecti declarabant, se perpensis omnibus deprehendisse, Hungariæ Regem juxta ac Brandenburgicum eousque hostilitatis progressos, & pacta ita enervasse, ut Rex ab iis tuti nihil sibi polliceri, nec eosdem à tergo relinquere possit, antequam ambo ipsi satisfaciant, ac idoneè caveant, de non turbando in posterum, Ordinibus quoque imperii guarantiam suam interponentibus, atque è pacis Westphalicæ legibus debita præstantibus. Præterea quia præsens Sveciæ conditio non permittat exercitum dividere, ac sumtuosis præsidiis expensas onerare, Ordines censebant, quia Rex hoc bello non modica specimina ceperit, quantum emolumenti è Pomerania & Bremensi ditione

Decretum Ordinum Sveciæ. 21. Maji.

1658. ditione proveniat, ut tanti momenti provinciarum securitatem sibi commendatam habeat, nec eas alteri in prædam cedere patiatur, aut tam potentium hostium invasioni exponat, aut sub obtentu tractatuum molestiis bellicis opprimat. Sed quia Brandenburgicus variis hostilibus facinoribus in Regem admissis causam dederit, securitati suæ adversus ipsum prospiciendi, Regi fas esse ditiones ejus cum exercitu intrare, & ex eisdem huic alimenta petere, quoad ipsi satisfecerit hostibus ad pacem amplectendam permotis, vel certis sinceræ amicitiæ indiciis editis, vel cautione de non lædendo in futurum data. Quod si Elector, uti verosimile est, fœderi cum Austriacis & Polonis inhærere pergat ac vim Regi opponat, eumque in suam provinciam accedere, ibique subsistere prohibitum eat, aut alia ratione ejusdem securitati obstet, aut commoda convellat, neminem Regi vitio versurum, si aperto bello incolumitatem suam tueri instituat, & quæ belli ratio dictitat suscipiat, cumprimis ut provinciæ suæ tegantur exercitusque conservetur. Sperare nihilominus Ordines, Regem haut omissurum omnia remedia adhibere, per quæ honesto modo concordia cum istis Principibus reducatur, demonstrato in pacem & amicitiam studio. Enimverò si isthoc locum non inveniat, sed iidem vel oblata apertè illudere, vel tempus extrahere per inania instituant, nec amica ratione securitas ab istis obtineri queat, Deo Duce rem strenuè gerendam adversus pacis osores, ac securitatis nostræ perturbatores. De cætero id negotium judicio Regis committebatur, pro ipsius prudentia moderandum, prout salus patriæ requirere videatur. Paria addebantur de civibus recens adquisitis, ut super illorum conditione Rex pro sua sapientia disponeret, uti securitati Regni quàm maximè conducere visum fuerit.

Legatio Hafniam mittitur. §. 24. Enimverò ut his consiliis omissis Regi arma aliò vertenda essent, Dani ansam præbuere. Isti Roschildiæ multis verbis testati fuerant, se non solùm pacis cum Svecia perpetim colendæ cupidissimos esse, sed & eidem arctissimo mutuæ defensionis vinculo innecti velle; cùm tam triste jam ceperint experimentum societatis sibi tantum non exitiosæ, alienis cladibus in se derivatis. Sed si ipsi cum Svecis arma socient, facile quorumlibet vim ab utroque gente arceri posse. Isthæc eo pronioribus auribus à Rege accipiebantur, quo utiliorem sibi Danorum amicitiam ad reliqua sua destinata judicabat, ac inprimis, quòd hac ratione Belgarum classem Mari Baltico excludi posse speraret, qui cupitis Regis se objicere haut omissuri erant, sed quorum potentia isto aditu intercepto parum ipsi metuebatur. Ast deinceps patuit, à Danis de isto fœdere astutè fuisse injectum eludendis capitibus pacis Roschildensis, quæ Rex in futurum præcipuè utilia sibi ducebat. Cùm enim Dani executionem pacis extrahere non possent, Svecis mordicus verbis pacti inhærentibus, ac terrorem armorum cominus Hafniæ ostentantibus, super tractatu fœderis proponere visum, quò viam sibi ad infinitas querelas movendas retinerent, ansamque nanciscerentur conventa eludendi, legatos Svecicos sub vocabulo condendi fœderis inani disceptatione distenturi, ac insidiosis verborum formulis pacta inolituri, quæ tantis cum asseverationibus suæ in futurum constantiæ sanciverant. Quin & post conclusam pacem cùm legati Svecici tardius moverent, Dani anxiè se istorum adventum expectare ostendebant, veriti ne fortasse Rex mutato consilio id fœdus negligeret. 1658.

Instructio legatorum Svecicorum. §. 25. Ast Rex statim atque à Scaniæ rebus disponendis paululum otii nactus fuisset, Sternonem Bielkium, & Petrum Julium Cojetum Legatos Hafniam proficisci jubet. *13. Mart.* Voluerat Rex Cornificium Ulfeldium Bielkio collegam adjungere. Sed monitu Grammondi & Lionnæi legatorum Francofurti Gallicorum Hugo Terlonus intercesserat, ne dolore perstringeretur Regis Friderici animus, si videat civem quondam suum gravissima offensa nunc in Regia sua hostium nuper negotia tractare, ac principi suo adversa fortuna presso insultare. Unde in ejus locum Cojetus sufficiebatur. His mandata in eum sensum data sunt. Primo & publico accessu ad Regem Daniæ ostenderent; Commissarios Danicos Roschildiæ mentionem injecisse de arctiore fœdere inter Borealia regna ineundo, quæ conjunctio robur utri-

1658. utrique fit additura adverfus omnes, qui eorum jura in Mari Baltico invadere aut turbare aggrediantur. In quod Regem Sveciæ facile confenfiffe, modò id formetur ad mutuam defenfionem contra quoscunque turbatores, & elidendis controverfiis, quæ vicinas inter gentes in futurum exfurgere queant, ac ftabiliendæ utrinque amicitiæ atque fiduciæ. Eum præcipuum legationis fcopum effe. Poft cum Danicis Commiffariis congreffi id curarent, ut Dani priore loco mentem fuam exponant, quousque in propofitum fœdus defcendere ipfis placeat, quò Rex eo curatius confilia fua inde formare queat. Et quia pace Rofchildenfi conventum eft, ut alter alterius commoda promovere, ac damna avertere teneatur, ante omnia modum defenfionis mutuæ definiendum, quò hæc in effectum deduci queat. Eo fine omnia fua confilia dirigerent, ut fœdus ineundum attemperetur, ad utriusque Regni defenfionem, & nuper conclufæ pacis confervationem contra quemcunque, qui utrumque aut alterutrum ob initam pacem & abolita ibi fœdera invadere velit. Tum ut uterq; fœderatus impediat, ne extranea claffis bellica Mare Balticum ingrediatur, quòd ambo Regna in nemine alio, amicus an hoftis fit, licet & portus ad idem mare poffideat, jus agnofcant claffem ibidem habendi: ut tamen exteris non interdictum fit unam & alteram navem bellicam in id mare mittere deducendis hinc inde legatis. Eo fine utrumque Regem ubi invadatur, facta fignificatione, obftrictum iri ad vicenas naves bellicas mittendas, quarum minima faltem viginti quatuor machinis fit inftructa. Ea claffis illius Regis directioni fubfit, qui auxilium exigit, in confilium tamen adhibitis claffium præfectis, & ut cuique navarcho executio & imperium in fibi fubjectos fit. Tum ut claffis ifta alatur fumptibus ejus, qui auxilium fert, non qui exigit: ut tamen huic curæ fit emendi neceffaria facultatem præbere. Auxilia tamen terreftri bello ferenda declinarent, quòd Danus terra invadi nequeat, nifi per Provincias Germanicas, ubi jam certa ftatuta in eum cafum extent. Quod fi tamen Dani ejusmodi auxilium exigere perfiftant, ad defenfionem Daniæ & Norvegiæ quatuor millia peditum promitteret, aut quaterna uncialium millia pro fingulis millenis militibus. Viciffim Dani ubi opus fit menftrua fedecim uncialium millia perfolverent. De cætero Rex in partem vectigalis Orefundici venire nolebat, quod ea res oneri ceffura civibus Sveciæ, ac alias apud nationes ingentem invidiam excitatura foret. Exteros huic fœderi hactenus duntaxat includerent, ut commerciorum libertate in Mari Baltico fruantur, non ut & ifti defenfionem ejus Maris fufcipiant, ut claffes Bellicas habeant, utroque Rege non petente aut confentiente, five id fiat fub prætexto tuendi naves onerarias five alio. Si propter auxilium latum is, qui fert, cum tertio in bellum inciderit, alteri cum hoc tranfigere haut integrum fit, nifi ifti fatisfiat, & cautio præftetur ab eo, qui offenfum fe fert. Fœdus ut in duodecim aut quindecim annos concluderent, inde fi videatur longius porrigendum. Præter ifthoc fœdus Rex per eos legatos evitandis in pofterum controverfiis pactum adjectum volebat formari fuper rebus, quæ in pactis Bræmfebroënfibus mutari neceffum fit, fed quæ Rofchildiæ ob anguftiam temporis perfici non potuerint, veluti quid obfervandum circa fubmiffionem velorum & falutationem navium bellicarum Orefundam tranfeuntium, ut par fit utriusque nationis conditio: ut Svecis non amplius neceffum fit tres ante feptimanas denuntiare, fi ipforum claffis bellica fretum tranfitura fit, uti pactis Bræmfebroënfibus cautum erat, quòd jam dimidia pars ejus freti ad Regnum Sveciæ fpectet. Item ut certi quid conveniatur fuper formula *falvi paffus maritimi*, ac *certificationum* mercium Svecicarum, quæ exterorum navibus vehantur, ut non neceffum fit vocabula navium exprimi in oppidis, ubi iftæ fcribuntur. Ut quoque pecunia pro alendis ignibus nocturnis ad dirigendos navium curfus Helfingoræ exfolvatur, ac quid juris inter trajectores ad utrumque freti litus fit obfervandum. Denique fi qua executio pacis hæreat, remedium afferrent, fimul querelis adverfus militem Svecicum motis mederentur. Legatis infu- 1658.

1658. insuper Gottorpiensibus assisterent, quo Dux satisfactione potiatur. Darent quoque operam, ut quod superest diœcesi Nidrosianæ, nempe tractus Borealis & Wardhusia Regi tradatur, facta Danis aliunde compensatione. Additum, ut uterque Regum deinceps titulo *Majestatis* se salutaret, & quia ipse in ratificatione Daniæ Regi titulum Potentissimi primus tribuerat, eundem à Dano vicissim reddi sibi volebat. Cùm etiam Daniæ Regi jam nihil amplius in regno Gothiæ supersit, dextrè monerent, ut istud vocabulum is deinceps suo titulo excludat. Si tamen Dani acriter huic postulato resistant, concederent, ut Fridericus eo titulo utatur, non tamen ejus successores. Ac si convenire super eo nequeant, saltem actis id inseri curent. Denique cum Beuningio sedulò conversentur, ipsique confirment, Regi cordi esse cum Belgis amicitiam colere, nec eorum commercia onerare: tum Regem in Borussia inter indigenas & exteros nullum discrimen facturum, simul Belgis jus civitatis in oppidis Borussiæ æquis legibus indulturum, modò Belgæ vicissim amicos se ipsi, exuta invidia, exhibere velint, denique tentent, num quo modo ipsum Beuningium rationibus Sveciæ adjungere possint.

Wardhuus.

Großmächtigst.

Tractatus Hafniæ suscipiuntur. *29. Mart.* *Urop. Retz.*

§. 26. His mandatis acceptis legati è Scania Roschildiam revertunt, inde Hafniam tendentes ad quadrantem milliaris ab urbe à duobus Senatoribus Axelio Uropo, & Petro Rezio excipiuntur, stipante Nobilium numero, & quatuor equitum turmis, longoque rhedarum ordine, quas inter Beuningii non adparebat. Initio Dani multum lætitiæ super istorum adventu præ se ferebant, de quo jam dubitare cœperant. Mox tamen magno numero querelæ movebantur super injuriis militis Svecici per Selandiam patratis, ac supra vires Fioniæ esse tributum incendiarium exsolvere. Tum & à Joanne Georgio Duce Vinariensi Mænam insulam malè haberi, qui nec eadem ante Kalendas Maji excedere velit eo obtentu, quòd ejusdem in pace diserta, mentio non sit facta, cùm tamen eadem pars Selandiæ habeatur. A Rege publicè audiendos deducebant in curru Regio duo Senatores Henricus Ranzovius & Axelius Uropus. Summa orationis erat, se præbita à Danicis Roschildiæ Commissariis ansa missos esse arctiorem conjunctionem, amicitiam & fœdus condituros. A Daniæ Rege designabantur Axelius Uropus & Petrus Rezius, qui cum istis tractarent. Hi post permutata procuratoria & solennia verba postulabant, ut Sveci super fœdere primo loco proponerent, dissimulantes à suis primum de eo motum fuisse. Id quod Sveci modestè excusabant. Cùm enim à Danicis ministris Tostrupi & Roschildiæ, & à Rege ipso Fridericiburgi super arctiore fœdere monitum fuerit, ac ipsi optimè norint, qua parte calceus urgeat, & quid conditio eorundem hac rerum facie præcipuè desideret, par esse, ut initium negotii ab ipsis proficiscatur, exhibita in eam rem formula. Inde se quoque suam mentem declaraturos. Et quia utrinque ad eundem scopum tendatur, brevi optatum exitum citra operosas disceptationes expectandum. Id quod demum Dani annuebant, polliciti formulam se fœderis concepturos. Id tantum rogabant, ut hæc & deinceps agenda secretò habeantur, ne exteris ministris sua destinata innotescant, quibus Beuningius cumprimis avidè imminebat. Attulere inde Dani formulam fœderis, quam exhibituros se Svecis ferebant, si vicissim horum delineationem acceperint. Sed Sveci reponebant: primo congressu utique conventum, ut Dani priores suam formulam ederent, quò ipsorum scopus à se perspici queat. Dani contra varia excusare, ac mentem suam scripto exprimere tergiversari, asseverantes, primo colloquio, quando de modo tractandi disserebatur, non aliam se Svecorum sententiam percepisse, quàm ut utrinque Commissarii formulam concipiant, quæ inter se collata tamdiu adaptetur, quoad utraque conspiceret. Igitur spem fuisse, à Svecis quoque formulam fuisse concinnatam, cùm sua nunc conferendam: id quod cùm nondum factum intelligant, non videri consultum suam formulam ostendere, antequam de Sveciæ Regis mente constet. Sveci reponebant, placuisse quidem utriusque partis sententiam scripto concipi, subinde tamen se monuisse, à

Mart.

1658.

29. Mart.

31. Mart.

1658. Danis proponendi initium faciendum, velut qui primi de fœdere moverint. Concedere tamen, ut sermone sua proponant, quo tractationis initium fiat. Insistentibus Svecis Dani demum declarant super tribus præcipuè rebus fœd' faciendum, mutua nempe defensione adversus omnes, qui alterutrum invadere velint, conservatione commerciorum, ac juris utrique Regi in Mari Baltico competentis. Ista Sveci ad mentem sui regis congruere agnoscebant, simul monebant, id fœdus tantum porrigendum ad utrumque regnum, & insertas ei provincias, non ad eas, quæ à Germania dependent, quod his per pacem Westphalicam satis cautum sit, aut esse debeat. Hæc cum Danis probarentur, ad prælegendam formulam consensere. Ad singula capita isti rationes, queis moverentur deducebant, inprimis necessitatem exaggerantes quæ utrique regno incumbat, junctis viribus jus suum in Mari Baltico tuendi adversus quoslibet, qui id turbare quovis modo aggrediantur. Magnopere quoque commendabant liberum commerciorum in eo mari cursum, excussantes quod de horum incrementis sigillatim nihil adduxerint. Ea enim à Svecis melius intelligi, apud quos indies eum in finem consilia agitentur. Svecorum tamen dijudicationi committebant, an non promovendis utriusque nationis emolumentis facturum sit, si Dani in Svecia, & Sveci in Dania pari vectigalium immunitate fruantur. Ad hæc Sveci: in Svecia mercatorem Svecum præ extraneo nil immunitatis habere, uti in Anglia, sed omne discrimen in eo verti, num merces Svecicæ, an extraneæ navi vehantur. Ceterum comercia utique multis modis promoveri posse, sed per iniquitatem temporum in præsens omnia commoda, quæ natura utriq; regno indulsit, non posse observari, eoque tutissimum fore, eam rem laxioribus verbis exprimi, quoad tempora huic negotio magis faveant. Id quod Dani probabant. Et Carolus Gustavus cum Friderico de commerciis Fridericiburgi sermocinans haut consultum judicaverat in præsens circa hæc quidpiam disponere, quod ea res ingentem invidiam apud exteros excitatura sit, hoc tempore cumprimis declinandum. Interrogabant porro Dani, qua ratione circa inclusionem exterorum in hoc fœdus procedendum sit? Sveci respondebant: qui id apud utrumque Regem petat, communi consensu admittendum esse, duntaxat quoad amicitiam & liberum commerciorum in mari Baltico usum, sed defensionem Maris Baltici utrique regno proprium negotium esse, eoque nulli exterorum sive obtentu conducendi mercatorias naves, sive auxilii sociis ferendi, jus fore classem huc mittendi. Quia Dani de duratione fœderis mentionem haut fecerant, Sveci quærebant, utrum satius sit fœdus id facere perpetuum, an certo tempore idem circumscribere? Utrisque posterius placebat. Etsi enim ipse scopus conservandi jura utriusque regni sit constans & immotus: consilia tamen circa eum obtinendum non semper similia sibi esse posse, obortis subinde mutationibus, ad quas consilia pro captu sint attemperanda. Eoque satius esse fœdus ad certos annos concipi, prorogandum, prout tunc conveniri possit ejusque utilitas deprehensa sit. Cum igitur Sveci viderent, Danicam formulam non per omnia scopo Regis sui quadrare, aliquot capita seponebant, clarius exprimenda cumprimis quod Dani videbantur, istum stringere velle, ne classem ad oram Gedanensem constituat, ei urbi in ordinem redigendæ. Alio congressu Sveci formulam suam prælegebant, quam Dani objiciebant, singularia plus satis exprimere, eoque exteris suspicandi ansam præbere. Tum viginti à se naves armari tuendo Mari Baltico supra vires suas positum. Movebant etiam Sveci de pacto adjecto super rebus Roschildiæ omissis, de quibus, ut & formula fœderis Dani deliberaturos se ferebant. Post alio congressu de pacto adjecto iidem declarabant, se stricte observaturos pacta Roschildensia, quibus exprimitur, standum pactis Brœmsebroënsibus, nisi quantum Roschildensibus immutata sint, eoque supervacuum esse, ulteriorem hisce declarationem adjicere. Sveci scripto se postulatum suum exhibituros ferebant, æquitati ejusdem clarius demonstrandæ. Nam ipsa cessione Scaniæ multa in pactis Brœmsebroënsibus mutata. Arguebant quoq; Dani,

6. April. *12. April.*

1658. Dani, exercitum Svecicum pacta violare, præter alimenta etiam exacto militari tributo. Reponebant Sveci: diversam esse conditionem Selandiæ, & aliarum provinciarum. In Selandia enim Svecico militi stativa duntaxat indulta, ubi solis alimentis contenti esse teneantur. Sed in aliis provinciis eundem plenis hospitiis militaribus frui, ad quæ etiam pecunia pertineat. Unde in Germania biennium fere post conclusam pacem contributiones fuisse exactas. Naves ultra decem Dani annuere nolebant, qui & numerus Svecis sufficere videbatur, quòd Sveciæ non intersit Danorum arma gliscere. Cæterum Dani in omnibus lentos se admodum & morosos præbebant, verbis quidem subinde testati de studio suo circa negotium absolvendum, nec eo magis tamen promovebant, Svecis licet quantum possent instantibus. Suspectum & illud erat, quòd miles, quem in Hollandia Dani conduxerant, adventaret, ex quo præsidium Glucstadiense ad ter mille quingenta capita augebatur. Sed nec eorum militum, qui supererant, quispiam exautorabatur.

De negotio Holsatico. §. 27. Super satisfactione Duci Gotorpiensi præstanda Roschildiæ nil quidem distinctè expressum absentibus Ducis legatis, ne quid fortè concluderetur Duci displiciturum, aut fraudi futurum. Verbis tamen plenè ibidem conveniebatur de Suabstediensi præfectura, tollendo communi Holsatiæ regimine, & supremo in Slesvicensem Ducatum imperio, quæ statim instrumento poterant inseri, ni Rex credidisset, socerum plura petiturum, ac Dani de Rendesburgo abnuissent, quod oppidum Rex ipsi stipulari voluerat. Cæterum jactabant Dani omnia reliqua damna, quæ Rex suus hoc bello perpessus sit, non tantopere ipsum mordere, quam quod agnato Duci ex pacto satisfaciendum foret. Venere post conclusam pacem à Duce Friderico missi Joannes Kielmannus Cancellarius & Levinus Claudius Moltkius, quibuscum congressi Commissarii Danici Henricus Ranzovius & Fridericus Alfeldius frigidos valde & difficiles se exhibuerant, jactantes id negotium non debere nec posse Hafniæ expediri, sed ad regimen Holsaticum spectare, ac ita porlixum & intricatum esse, ut ante Kalendas Maji absolvi nequeat, simul varia per effugia & interpretamenta spem satisfactionis adimebant, Alefeldio in minas quoque & contumeliosa dicta adversus Ducem erumpente, qui & privatas ob rationes morosum admodum eo in negotio se gerebat. Ejus rei indignitatem Sveci Danis ob oculos ponebant, Ducis causam esse primario tractatui innexam, eoque ut isti satisfiat, necessum esse, monentes insuper minis & convitiis abstinerent, absurdo instrumento circa pacem firmandam satagentibus. Haut eo secius Dani varia diverticula quærere tempori extrahendo, quoad dies evacuandæ Daniæ dicta cessisset, ut inde pro lubitu Ducem amoliri possent, ac multa scripta hinc inde incassum commutabantur. Igitur demum Sveci proponebant, ut ea causa se præsentibus, tum Gallico Anglicoque legatis velut sequestribus disceptetur, quo auditis utrinque rationibus tanto promtius eadem componi possit. Id cum Dani abnuere non auderent, peculiari congressu in ædibus Svecorum id negotium suscipitur. Heic Dani multis verbis testari, cupere se utique Duci satisfacere. Sed per pacta, si quid inter Regem & Ducem controversiæ oriatur, ad arbitros deferendum. Ab his pronuntiata libenter se executuros. Holsati regerebant, se à Christiano IV. in causa Suabstediensi nunquam decisionem obtinere potuisse, à Danis hostili se modo habitos, quo colore nunc verbis unionis ita pressè insisti posse? Ac jam pace inter duo regna conventum, ut ea res intra Kalendas Maji componatur, idquod adhibitis arbitris nullo modo fieri queat. Dani excipiebant, satisfactionem, de qua pactum Roschildense loquatur, intelligendum duntaxat de damnis hoc bello illatis. Sed Sveci ac sequestres evincebant, plura Tostrupi & Roschildiæ promissa. Ac proponebant Sveci, quia Dani utique ad arbitros provocent, ut in Terlonum & Medovium compromitteretur. Dani mandato se heic defici excusabant, contendentes, pacem Roschildensem expletam, si Daniæ Rex promittat, ex arbitrorum sententia se Duci satisfacturum. Ast Sveci, quibus id negotium à Rege diligentissimè erat commendatum, de-

Kielmann. 27 Mart. Moltke.

Alefeld.

7. April.

1658. clarabant, diversissima esse promittere, ac præstare, nec Svecicum exercitum Dania educi posse, nisi causa hac transacta. Ita Dani tunc digressi sunt. Locutus est inde cum Rege Daniæ Medovius de hac causa, Svecis rogantibus. Is initio sat frigidum se ostendebat: ad extremum tamen declarabat, se in gratiam Regis Sveciæ Ducem vasalli vinculo ob Ducatum Slesvicensem exsoluturum ac ob damna hoc bello tolerata dimidiam præfecturæ Suabstediensis partem eidem concessurum. Nam alio titulo nullum isti jus ad eandem competere. Quibus ut adquiescerent Sveci, per Fridericum Alefeldium Rex eos rogabat, testatus, se ob jusjurandum Equestri Ordini in Holsatia præstitum, quo & Dux stringatur, communionem regiminis in ea provincia tollere non posse. Cum ista Holsatis non satisfacerent, Dani apud sequestres protestationem interponebant, ad quam ne Holsati statim responderent, Sveci impediebant, prohibendæ majori animorum exacerbationi. Demum ut horum postulata eluderent Dani, aliam viam ingressi iisdem persuadent, cupere quidem Regem Ducis petita annuere, modo id alio prætexto fiat, quorum maxime plausibile sit, si connubium inter Regis filiam & Ducis filium ineatur. Quæ res Duci valde arridebat, eamque ad Regem Sveciæ referebat, citra cujus consensum nil facturus sit. Hic eam propositionem à Danis inventam judicabat ad Ducem in fraudem inducendum, eoque Kielmannum jubebat Ducis literas eo nomine scriptas supprimere, & potius cum legatis suis urgere, ut Dani Tostrupi promissa repræsentarent.

9. April.

Danorum actiones Regi fiunt suspectæ.

§. 28. Iste Danorum agendi modus, lentorque eo magis Regi cæperat esse suspectus, quo magis tempus educendi è Dania exercitus labebatur, spes quippe fuerat, plena pacis executione facta aliquando se ex ea parte tantopere desiderata securitate potiturum, ad quam obtinendam omnia sua consilia direxerat. Nunc istorum tergiversationes moræque effecerant, ut consiliorum jam captorum executio foret differenda, ac præcavendum, ne per Danos aut eorum amicos ipse denuo à tergo distringeretur, quo tempore quàm maximè cum hoste luctetur. Nam ut ea potissimum parte securitati suæ prospiceret, ipsa ratio dictitabat, cùm citra illam neque domi tutò agere, nec foras insignem expeditionem suscipere, ac persequi liceret. Unde & senatores ac selecti Ordinum monebant, cum Danus Sveciæ sit proximus situ, eoque quam maximè cavendus, non esse quòd Rex in remotiora loca nimium properet, quò statim esse præstò queat, si quid denuo novarum rerum iste moliatur. Vulnus quippe ligatum, & emplastris instratum, nondum penitus solidatum. Nec dubium esse, quin inolitum Danicæ nationis in Svecos odium hac pace ingentia incrementa ceperit, quod data occasione eo violentius sit erupturum, quo magis idem in præsens tegere necessitas temporum subigat. Nuperum bellum uti exitiabili in Sveciam consilio susceptum, ita adversis licet in Holsatia & Jutia rebus, nullam ipsis paci cupidinem subiisse, ni DEUS ponte per mare strato viam in penetralia Daniæ aperuisset. Quam necessitatem, ut verbis pacem ferrent, coëgisse, sed usque adeo animos haut immutatos, ut ne dissimulationem quidem porrigere valuerint, quoad impunè odia expromere liceret, ac vel nunc malitiam exserere, dum adhuc cervicibus eorum incumbunt, qui statim ulcisci queant. Nec obscurum esse quid consiliorum istis Beuningius suggerat. Justam porrò suspicionem non dissimulaverat Rex apud Owenum Julum, quem Daniæ Rex Gothoburgum misserat testando gaudio super pace, ac petiturum, ut Svecicæ copiæ quamprimum Danicis insulis excederent, tum ut moderatiora circa causam Holsaticam suaderet. Attexebatur longa querelarum series, tum gravitas contributionum, & redemti incendii taxatio opes civium excedens. Quibus ut à Rege remedium adferretur, petebat. Isti Rex respondebat; statim atque executio pactorum Hafniæ completa fuerit, se copias suas ditionibus Danicis educturum. Cæterum sibi valde molestum esse isthoc negotium tantopere extrahi, morasque necti rationibus suis valde noxias & quæ impediant, ne certi quid consilii capere queat, antequam pacem promta & since-

1658. sincera executione impletam conspexerit.

Regis iterata ad legatos suos mandata. §. 29. Ea causa erat, ut Rex legatis suis Hafniæ repetitis vicibus ingereret, cùm jam dies relinquendæ Daniæ propinquet, se quidem utique cupere ad pactorum præscripta se componere, ac convento tempore militem deducere. Sed Danos ita cæpisse jam agere, ut valde opus sit ipsorum motus observare, &, antequam eas provincias restituat, operam dare, ut de pacis firmitate ac Sveciæ securitate cautum sibi sit. Ac præter continuas Danicorum Ministrorum cum Beuningio concursationes, cujus machinationes satis cognitæ erant, non parum scrupulorum Regi injiciebat Danorum circa Holsaticam causam tergiversatio, quæ Tostrupi jam convenerant in dubium revocantium aut retractantium. Tum quòd fœdus ab initio propositum tam languidè nunc agitarent, ac per id eludere instituerent, quæ Rex sibi stipulatus fuerat. Simul conductitium militem, quem præsenti statu propriis impensis alere non poterant, non solùm retinerent, sed & novos delectus in Hollandia continuarent. Ac fama erat, perpetuam eos militiam meditari, decies mille peditibus, sex mille equitibus constantem, incertum contra quem & quo fine. Quibus omnibus ut Dani remedium afferrent, Rex legatos monebat, ac ut colophonem negotio imponerent, ne sibi tempus incassum laberetur. Wrangelio autem injungebat, ut legiones *22. April.* è Selandia & Lalandia quamprimum abduceret, monitas interim, ut circumspectè agant, sed è Fionia & Friderixudda non moveret, nisi reliqua omnia transacta sint, & ipse nova mandata à se acceperit. Quod si & interim Dani circa reddendam Bremerverdam difficultatem moverent, ipse id is dissimularet, nec multa de eo quereretur. Omnia tamen itineri parata haberet, & ubi negotia Hafniæ expedita forent, apud Oldesloam consideret. De cætero miles post Kalendas Majas per hospitia cibariis contentus esset, nec pecuniarum quid amplius extorqueret, aut petulantiæ quid patraret, capitis pœna in noxios statuta. Pedetentim tamen legiones è Jutia versus Holsatiam movere juberet, ut si negotiatio hæreat, statim retro in vetera stativa regredi queant.

Regis postulata. 28. April. §. 30. Accelerando negotio Rex certa quædam capita legatis suis Hafniam mittebat, ad quæ liquidam Danos declarationem poscerent, ac inde pacto adjecto insererent, hoc argumento. Cùm Dani moras nectant circa executionem pacis Roschildensis, ac super quibusdam articulis convenire defugiant, qui pactis quidem Roschildensibus disertè non exprimantur, ob ipsam tamen rerum consecutionem declarari debeant: igitur legati Danis demonstrarent, eas moras suspicionem parere idoneas esse, ac Regem ante discessum ea omnia vi pactorum expedita habere velle. Nec minus Holsaticam causam ad liquidum deducendam concludendamque, ratificationibus quoque permutatis, antequam exercitus è Dania movere queat. Cùm etiam Dani non solùm militem Germanicum non exautorent, sed & novos per delectus copias ad undecim millia capitum augere laborent, id non posse non Regi esse suspectum, quòd & magnis sumtibus opus sit ad eos alendos tam difficili Daniæ tempore, nec Danis hostis aliquis metuendus sit, Rege, ubi opus sit, defensionem illorum suscepturo, & tamen istud haut frustra fieri præsumendum sit. Igitur citra ambages denuntiarent: Regem Germanicum istum militem, novosque delectus ferre non posse, nec judicare hoc modo se optata, ac per pacem promissa securitate fruiturum, sed armata Dania idem quod antea periculum sibi imminens metuere, eoque militem istum Germanicum ante discessum exercitus Svecici exautorandum. Quin etiam Dani circa executionem pacis ita segnes sint, naves ablatas non reddant, quod duobus equitum millibus deest, non suppleant, præfectis Svecicis super præda ante pacem occupata controversiam moveant, legati urgere persisterent, ut conventa citra contradictionem statim impleantur, tum monerent, ut Dani absistant, Svecos pacis violatæ arguere, ac sibi velut actionem integram servare, Sveciæ deinceps, ubi commodum sit invadendæ, nec ita se gerant, ut non possit non præsumi, ipsis decretum, pacem bona fide haut servare. Præsertim cùm antiquis & recentibus exemplis constet,

1658. ſtet, quantum periculi Sveciæ immineat, Dania arma induente: non obſcuris quoq; Beuningii machinationibus circa pacem turbandam, & quid Henricus Roſenwingius Hagæ cum Polonicis, Auſtriacis & Brandenburgicis miniſtris agitet. Statim quoque poſtularent, reſtitutionem trium navium ſale onuſtarum ante indictum bellum ablatarum, reddito quoque ſalis pretio. Cum etiam Dani querantur, milites Svecicos quædam præter jus abripuiſſe, id quod Rex inficietur, ne ea res in futurum materiam diſſidio præbeat, legati *receſſum* addititium conderent, quo omnes iſtæ querelæ aboleantur, ſimul ne violatio pacis habeatur, aut in poſterum velut cauſa belli allegetur, ſi ob haſce moras miles Svecicus ultra tempus in Dania hærere cogatur à Danis alendus, eumque ſtatim à Rege Daniæ & ſenatu ratihaberi curarent. Eam ratihabitionem ſi manibus teneant, Wrangelio mandata datum iri ad iter protinus ingrediendum. De tractu Boreali & Wardhuſia non amplius moverent, ne Dani occaſionem arripiant calumniandi, velut Rex partis non contentus pacis infringendæ cupidine teneatur. Nam cum ea de re legati mentionem injeciſſent oblato in penſationem vectigali de mercibus Svecicis quæ exterorum navibus vehantur, Dani id magnopere velut longius penetrans abhorrere viſi fuerant, ut qui omnia Regis dicta ac facta ſuſpectarent. Ac reverà poterat eo modo commercium piſcium Nidroſiæ figi, huc pertractis, qui aliàs præter id oppidum Bergas navigabant. Huenæ quoque poſtulandæ inſiſterent, quæ Scaniæ pars ſit. Tum ſuper ſalutatione navium in Oreſunda aliisque urgerent, quæ è Roſchildenſi pace ultro conſequebantur. Cum enim dimidia pars freti ſub dominio Sveciæ ſit, par eſſe, ut Rex eadem ibi dignatione fruatur, quam Danus exercuerat. Et inter tractandum ſat apertè dictum fuerat, ſi Danicæ naves Helſingburgum machinis ſalutare, & ſummum velum ſubmittere nollent, Svecicas naves nec Cronenburgo id facturas. Nam Roſchildiæ ſpatium non fuerat iſta omnia exactè ſcripto concipiendi. Porrò nec eadem ad fœdus rejici paterentur, quod Dani volebant, ſed ante deductionem exercitus utique expedirent, præſertim cum Dani executionem tam imperfectam relinquerent, ac multas malè fundatas querelas miſcerent. Denique quia Dani à fœdere alienos ſe oſtendebant, Rex ſiquidem hi tergiverſari pergerent, legatos id non magnopere curare jubebat, quòd jam in pactis cautum ſit, ne extera claſſis bellica in Mare Balticum admittatur. Si tamen omnia ex pace executioni data ſint, ac Dani cupidos ſe ejusdem ferant, id adornare pergerent, ad ſingularia tamen ne deſcenderent, ne ſub vocabulo libertatis commerciorum jura Regis quæſita imminuantur. Sanè Glucſtadienſes Conſiliarii Friderico Regi ſuaſerant, ne penitioris amicitiæ vinculo cum Carolo Guſtavo ſe innecteret. Eadem porrò Rex ipſe Oweno Julo Gothoburgi denuntiarat, qui Friderici Regis nomine petierat, ut Ulricus Fridericus Gyldenlewius ſub ipſo ſtipendia faceret, ac reditibus Bornholmiæ inſulæ, quas Fridericus antea Joachimo Gerſtorfio donaverat, quoad viveret frueretur. Quorum prius Rex annuebat, ac ut tribunus foret earum copiarum, quas Danus adhuc Regi debebat. Sed de Bornholmia excuſabat, quòd illis reditibus opus haberet ad alenda ejusdem præſidia. In Scania tamen ſe iſti reditus Cænobii Borringani & Lindholmenſis unà cum penſione annua quater mille uncialium à portorio Malmogienſi daturum. 1658.

Böringe Lindbolm.

Tractatus Hafniæ lentè procedunt. 24. April.

§. 31. Interim legati Svecici Hafniæ ſuper fœdere fruſtra ſategerant, id cumprimis contendentes, ut Dani ſe obſtringerent, ad invadendam claſſem externam & iterum expellendam, quæ in Mare Balticum penetrarit, antequam ambo Reges claſſes ſuas contrahere queant, ad eandem aditu arcendam. Id enim poſtulandi anſam dederat Beuningius, qui jactarat: Danos quidem in ſe recepiſſe, ut ſint janitores Maris Baltici, non tamen obſtringi poſſe, ut eo nomine rationem reddant, ſi extranea claſſis vi in Mare id irrumpat. Quo ſuggerente etiam Dani ſtudebant, ſe obligatione exſolvere alios ingreſſu Maris Baltici arcendi, ſaltem quoad hoc bellum duraret. Cum itaque Sveci exhibitam à Danis fœderis formulam

1658. jam accurate expenderent, comperiebant hosce id agere, ut tres priores articulos pacis Roschildensis restringerent, corrigerent, aut mutarent, simul quasdam sententias obscuris verbis involutas infarcirent, Regis scopo, ipsorumque promissis adversas. Igitur Sveci antequam suam formulam Danis vicissim exhiberent, cum his colloqui cupiebant, penitius introspiciendæ ipsorum menti & rationibus. Ita habito congressu Sveci ad articulum primum demonstrabant, obligationem pacti Roschildensis hac formula videri constringi ad locum, vires & modum hoc fœdere peculiariter expressum. Verba quoque de mutua defensione ita obscure concepta, velut ea tunc demum debeatur, quando utrumque Regnum simul invadatur. Quæ arcendis cavillationibus clarius sint exprimenda. Secundo articulo Dani posuerant, ne in aperto mari vectigal capiatur. Id quod Sveci superfluum judicabant, cum tale exemplum non existeret, nisi quod Christianus IV. quondam sub Rudena insula vectigal exegisset, Unde Danos urgebant, ut quæ heic occultarent, proderent. Igitur hi demum erumpebant, toto hoc tractatu unicum sibi scopum esse omnibus exteris suspicionem eximere, præsertim cum jam aliquibus solum fœderis vocabulum scrupulos moveat. Nam quia aliæ nationes viderint, Regem Sveciæ classem suam ad littus Gedanense statuisse, facile ipsas conjicere, idem in posterum ab alterutro Regum alio loco vario obtentu fieri posse. Unde fortasse non exiguam invidiam Daniæ surrecturam, ac sociis Regibus novos excitari hostes posse summo cum Daniæ periculo velut jam enervis ac exiguis ad resistendum viribus. Ac si Angli & Belgæ ad ejusmodi vectigal in aperto Mari abolendum conspirent, dubium esse, num Reges Boreales istorum classibus pares vires opponere queant. Ad quæ Sveci; invidiam aliorum declinare bonum esse, sed quare hæc formidanda sit in negotio, quod sola Regna Borealia, eorumque jus in Mari Baltico spectat, rationem non adparere. Nam etiam classe Svecica ad oram Gedanensem collocata nemini justam querendi causam esse, cum id jure belli fiat: Nec id esse vectigal in aperto Mari capere, si quis classem ad portum hostilem statuat, subvectioni hostibus arcendæ, vel iisdem onerandis vectigal mercibus importandis & exportandis imponat. Quin Anglos & Belgas, præter quos nemo invidiam ex isto facto concipere queat, per pacta vetari subvectionem facere loco per Regem obsesso. Si autem hi Regi concesserint portum plane occludere, cum negent mercibus vectigal imponere? Et cum apud Belgas semper moris fuerit portus hostiles claudere, cur hi sua exempla in aliis improbent? Ita evincere Sveci, ut ea verba de capiendo vectigali in mari aperto dispungerentur. Ad articulum quartum Dani asseverabant, se propter inopiam pecuniæ plus quam decem naves armare non posse. Sveci reponebant, quo major sit adparatus utriusque Regni, eo magis alios verituros ipsa invadere. Ad quæ Dani, si extera classis bellica vi Oresundam aut Baltem perumpere instituat, ambo Regna ex pacto teneri id omnibus modis prohibere. Cæterum hoc fœdus futura duntaxat bella respicere, non ea queis in præsens Svecia involuta est. Addebant, si Sveci alterius Reipublicæ cives in Mari Baltico inquietent, æquum esse huic jus relinqui id in eodem Mari ulciscendi. Reliqua, quæ à Svecis movebantur, Dani partim ad Regem se laturos recipiebant, partim annuebant. Sveci tunc quoque de Huena insula monebant velut ad Scaniam pertinente, quam Selandiæ vindicatum ibant Dani. Ad extremum Sveci postulata Regis scripto concepta una cum sua formula fœderis Danis tradebant. 1658.

Ruden.

§. 32. Ad isthoc scriptum Sveci subinde responsum urgebant, Danis lentè molientibus, ac negotium de die in diem differentibus, modò alias occupationes, modò pleniorem sibi informationem petendam causati. Post complures dies elapsos declarationem suam ad id scriptum adferebant, qua placebat Regi Daniæ, ut si navis Danica propius Helsingburgum succederet, eam arcem salutaret, recepto à Svecis eodem honore. Par ratio esset, si Svecica navis propius Cronenburgum transiret. Notificationem de transitu classis Svecicę per fretum Oresundi-

Danorum declaratio ad Svecorum postulata.

29. April.

1658. ſundicum Dani è pacto Brœmſebröenſi manere volebant, ejus quippe Scopum eſſe, ut ſuſpicio vitetur, quæ oriri poſſit claſſe aliqua ex improviſo accedente, præſertim cùm Regia Daniæ prætereunda ſit, quæ ratio per pactum Roſchildenſe haut tollatur. Quid quòd ea notificatio magis promanet è conventione inter ambo regna inita, quàm è jure, quod è Scania dependeat? Ad quæ Sveci, ceſſa Scania utique conſequi, neceſſitatem ejus notificationis quoque ſublatam. Eam quippe hactenus ideo factam, quòd Regis Daniæ ditiones fretum utrinque includerent, ac rationis eſſe, ut alterius territorium tranſiturus eos, quorum intereſt, decenter advertat, ni ſuper vi illata argui velit. Ac ſi unicè ſuſpiciones heic ſpectent, Danos quoque recuſare non poſſe, quo minus & Svecis ſignificent, ſi claſſem ſuam Oceano immittere velint, quòd Dani æquè Svecis, quàm hi iſtis ſuſpicionem movere queant. Poſt tamen Dani declarabant, in honorem Regis Sveciæ, & avertendis in poſterum controverſiis eam notificationem abolendam, ſic ut navibus bellicis Svecorum nulla antegreſſa denuntiatione Oreſundum & freta Baltica tranſire integrum ſit. Circa certificationes negari non poterat, quin magni abuſus interveniſſent. Teſtabantur tamen Sveci eos, contra mentem Regis patratos, nec huic bono cedere. Ac Danos protinus atque fraudatores deprehendiſſent, indicium debuiſſe facere, ut malo medicina in principio adhiberi potuerit, cùm nunc connivendo nautas ad pares fraudes continuandas invitaſſe videantur. Unde ſuper formula certificationum conveniendum, quæ fraudes in poſterum excludere queat. Poſtulabant quoque Sveci, ut Dani milites, quos ipſos tradiderant, ſacramento ſuo exſolverent, cùm Dani ſufficere dicerent, ſi militiæ Svecicæ transſcriberentur. Ad novos Danorum delectus Svecis ſuſpectos iſti reponebant, non niſi ſex millibus conducendis diplomata diſtributa. Quem habeant militem exautorari non poſſe, quo ad præſidia ſuorum oppidorum opus habeant, teſtati nihil ſe offenſæ meditari, ac libidinem bellandi jam exoleviſſe. Navigia, quæ hoc bello Svecicis civibus erepta fuerant, Dani non alia conditione reſtituere volebant, quam ut à Svecis reddantur in Fionia, & alibi Danis erepta, præſertim cum hæc videantur una cum terris reſtituenda. Svecis contra contendentibus, ea inter mobilia referri, ac prædæ cedere. Tractu Boreali negabant Dani carere ſe poſſe ob inſignes proventus, quos piſcatura præſtet. Nec in Regis poteſtate, eum citra neceſſitatem alienare. Ad quæ Sveci Regem iis terris potiri nolle citra conſenſum Regis Daniæ, nec in eo lucrum captare, ſed ut lites evitentur, è tranſitu ab una regione in aliam orituræ. Interrogabant etiam Dani, num extraneo liceat partem habere in navibus Svecicis, quæ immunitate in fretis Danicis gaudeant? Id enim ſi fiat, Belgas merces ſuas propriis navibus haut miſſuros, ſed id acturos, ut de Svecicis navibus participent. Ad quæ Sveci: Quia Svecicarum navium immunitas pacto quæſita ſit in favorem Svecicorum civium, ut eo plures in Svecia naves ædificentur, è ſua re non eſſe, ut Svecici navium exercitores extraneis miſceantur. Petrus Retzius quoque ut Dani aliquam facultatem ſibi reſervarent Svecicas naves excutiendi, ſcrupulum movebat, num verba illa de navibus Svecicis articulo IV. pacis Roſchildenſis, *ut naves cum mercibus cujuscunque generis quas vectant ſint immunes*, intelligenda ſint, de dominis mercium, Sveci an extranei ſint, an vero de generibus mercium, vinum, ſericum, pannus ſit, ac poſteriore ſenſu ea capienda, pugnabat, cum Sveci contenderent, priorem ſenſum Toſtrupii & Roſchildiæ paciſcentibus præ oculis fuiſſe. Circa ſupplendos equites, qui convento numero deerant. Dani adhuc moras quærebant, Sed & de fœdere iidem negabant tempus cogitandi ſibi fuiſſe. 1658.

De Huena inſula controvertitur 4. Maij Huen.

§. 33. Inter quæ acris controverſia ſurgebat ſuper inſula Huena, quam Dani partem Selandiæ pertendebant, hac præcipuè ratione, quòd in nulla Daniæ provincia coloni ſint adſcriptitii glebæ, præterquam in Selandia, & ad illam ſpectantibus locis, ex quo capite Huenam ante aliquod tempus forenſi ſententia Selandiæ ſit adjudi-

1658. adjudicata. Tum & in formula Wordingburgensi ejus insulæ disertam mentionem factā, quæ in Tostrupiensi & Roschildensi pacto non adpareat, eoque Svecos ea prætentione cessisse. In Arnoldi Huitfeldii historia semel duntaxat Huenæ mentionem fieri junctim cum Scania, id quod superfluum foret, si Huena Scaniæ pars esset. In libris rationum Huenam semper sub Selandia comprehendi. Incolas Huenæ forum suum tam in Ecclesiasticis quàm civilibus litibus in Selandia sortitos. Tantum modò Christianum IV. ex gratia indulsisse, ut judicio provinciali Scaniæ uti queant Huenenses, quòd Lundinum illis propius sit, quam Ringstadium. Quod privilegium cùm Huenenses porrigere vellent ad exuendam conditionem adscriptitiorum glebæ, eundem Regem rescripsisse: etsi in Scania forum petant, in reliquis tamen sub Selandia ipsis manendum, & ex legibus Selandicis eosdem judicandos. Sveci contra: quòd Huena primo projecto nominetenus inserta sit, id ex superfluo factum. Post pacto expressè inserere haut placuisse, quòd pars Scaniæ sit. Quòd Huitfeldius Huenam simul cum Scania nominet, ex eo non consequi, illam hujus partem non esse. Nam eodem instrumento Lystriam quoque cum Bleckingia nominari, quæ citra controversiam hujus pars sit. Ac sæpe majoris evidentiæ causa sigillatim exprimi, quæ sub generali clausula contineantur. Neque verò, si aliquandiu Huena judicio provinciali Selandiæ usa sit, ideo consequi eandem Selandiæ partem esse, eo cumprimis tempore, quo Scania quondam Sveciæ regno subjecta fuit, sicuti nec ideo, quia Huenensibus juxta leges Selandicas jus dicitur. Nam Fioniam quoque & Falstriam jure Jutico uti, nec tamen Jutiæ partes esse. Sic deinceps Hallandiam, Scaniam, Blekingiam, juxta Danicas leges judicatum iri, quæ tamen regno Sveciæ in perpetuum adjunctæ sint. Neque ex conditione colonorum Huenensium aliquid colligi posse, non magis quàm ex eo, quòd coloni Fioniæ paris sint conditionis cum colonis Scaniæ. Sed nec in permutationem navigiorum Svecicorum cum Danicis consentire volebant Dani, rationem adspernati à Svecis allátam, quòd mobilium numero essent. Nam aliàs Svecico militi etiam fas fore, alia utensilia auferre domestica & rustica, mensas, sedilia & aratra, ac ista utique soluto tributo incendiario simul redemta. Aliud dicendum, si Rex Sveciæ ea navigia alicui donasset, aut peculiari modo eorundem possessionem apprehendisset, Reponebant Sveci: possessionem satis apprehensam fuisse eo ipso, quòd Rex jusserit eadem in indicem referri. De fœdere adhuc Dani differebant, incertum aversione ab eadem, an quòd alia jam consilia agitarent. Sveci tamen decreverant, si Dani fœdus extraherent, se ex illius formula desumturos, quæ ad executionem pacis Roschildensis pertineant, hisque pacto adjecto insertis negotio finem imposituros. Interim Holsatica causa absolvebatur hactenus, ut Dux sublato vasalli vinculo in Slesvicensi Ducatu summi imperii jure deinceps gauderet. Suabstediensis quoque præfectura eidem concessa, exceptis quatuor canonicatibus. Sed ut communio regiminis in Holsatia aboleretur, Rex Fridericus consentire nolebat obtentu jurisjurandi Ordinibus facti. Nec Holsati ulterius eam rem urgendam ducebant, quòd censerent, majori præjudicio futurum Regi Daniæ, si Ordinibus Holsatiæ decisio ejus litis deferatur, quàm si communio in præsenti statu persistat, ac spem esse, Regem ultro ejus abolitionem postulaturum, si perspiciat, quid damni ex ea proveniat. Constat Holsaticos Legatos lautioribus conditionibus potuisse potiri, si ab initio plus constantiæ ostendissent, nec à Danis & Holsatica Nobilitate terrorem sibi incuti passi fuissent.

Huitfeld. *Lund.* *Ringstad.* *Lyster* *Causa Holsatica absolvitur.*

§. 34. Ast Rex moras istas pertæsus, cùm Huenam olim Scaniæ partem fuisse extra dubium esset, immisso milite ejus insulæ possessionem capiebat, colonosque in sua verba adigebat, quòd ea insula utique opus foret, tegendo portui Landscronensi, cui eadem objacet. Qui & denuo per literas Legatos urgebat, ut negotiationi finem imponerent, aliàs sibi è Dania movere haut integrum esse. Fœderis autem tractatio-

Ulterior. super Huena disceptatio. *6. Maj.* 1658.

1658. ctationem ut dextre abrumperent jubebat, quòd Beuningius eidem tantopere reluctaretur, variis eo nomine suspicionibus Belgas suos agitans. Nam sufficere videbatur, pactum Roschildense observari, ac ideo potissimum huic fœderi à Danis oblato pronum sese Rex ostenderat, ut desiderium colendæ cum istis amicitiæ testaretur. 7. Maij. Ast Dani non parum consternatos se ostendebant ob occupatam à Svecis Huenam durante tractatu, graviterque apud Legatos Svecicos eo super facto querebantur, haut obscurè insinuantes extrema se potius experturos, quàm ea insula cedant. Simul arguebant, Wrangelium adhuc dubitare Friderixudda & Fionia abire, nec exercitum hospitiis excire. Reponebant Sveci: Huenam à suo Rege partem Scaniæ haberi, &, quæ à Danis opponantur, rationes nihili esse. De Discessu exercitus Svecici sæpe se ipsis prædixisse, ac valde mirari, quare Dani tam lentos se exhibuerint circa id negotium absolvendum. Nam neque Holsaticam transactionem scripto adhuc conceptam & complura negotia nondum executioni dat. Circa Huenam Cojetus operosè demonstrabat, cùm ea insula per se provinciam non constituat, ipsis Danis fatentibus, necessum esse, ut eadem alterius provinciæ appendix sit, eoque vel ad Selandiam vel ad Scaniam pertineat. Cùm autem propius Scaniam sita sit, præsumptionem Svecis favere, & contrarii probationem Danis incumbere. Id quod difficillimum hisce sit, cùm nullus historicorum tradat, Huenam à Danis quietè unquam possessam, nisi simul cum Scania. Hanc porrò insulam semper Scaniam comitatam, sive cùm hæc Comiti Holsatiæ oppigneraretur, sive à Svecis cùm consensu Danorum redimeretur, sive à Magno Smeek iterum Danis traderetur. Quod illa Episcopo Selandiæ subjecta sit, nihil ad rem facere. Nam & Falstriam & Langelandiam cum parte Alsiæ (Alsen) Ottoniensis Præsulis jurisdictioni Ecclesiasticæ subditam. Quinimo quondam Sveciam totam & Daniam, quod ad sacra, sub HamburgensiPræsule fuisse. Porro Fioniam, Lalandiam & Langelandiam, uti jure Jutico: adscriptitios glebæ alibi quoque, quam in Selandia, esse, nec quod adjudicium provinciale Selandiæ Huenenses provocaverint, indicio esse, eam insulam Selandiæ partem habendam. Blekingiam quidem in alienationibus fere Scaniæ fuisse conjunctam, sed velut peculiarem provinciam. Huenæ & Lystræ expressam mentionem factam, sed & è superfluo, cum agnoscentibus Danis Lystria sit pars Blekingiæ. Cæterum historias testari, veterem limitem Gothiæ & Daniæ fuisse in medio freti Oresundici, seu, quæ verba Isaaci Pontani sint, Daniæ historici, *in ipso passagio Oresundæ*. Quin tempore Christophori I. Daniæ Regis Huenam Lundensi Præsulatui fuisse subjectam, antequam Holsatis pigneri opponeretur. In literis cessionis à Rege Daniæ nunc expeditis apud Scaniam diserte exprimi omnia loca, quæ nunc aut olim sub Scania sita sint. Et fuisse mentem Regi Sveciæ ea omnia recuperare, quæ olim ad Sveciam spectarint. Unde Danos debuisse eam peculiari exceptione reservare, si eandem sibi retinere vellent. Quòd HuenaWordingburgensi formula expressa post omissa sit, ad rem nihil facere. Nam tunc Svecis liquidò non constitisse, an ista pars Scaniæ sit, nec Scaniam tum petitam fuisse cum pertinentibus, sed simpliciter, eoque haut supervacuum fuisse visum Huenam & Saltholmiam, sicuti Anholtam & Lessoam nominatim petere. Ac debuisse Danos nominatim Huenam abnegare, si eam inter appendices Scaniæ, qualis semper fuit, referre nollent. Denique & Amagriæ (Amack) incolas esse liberos homines, uti in Scania, non adscriptitios ad modum colonorum Selandicorum, nec ideo tamen Amagriam Scaniæ partem esse. Enimvero is maximè metus tunc urgebat Danos, ne Rex Sveciæ castello in Huena insula excitato navigationem freti impediret. Econtra fidem dare Dani volebant, se retentæ Huenæ nullum castellum imposituros in fraudem portus Landscronensis. Inter quæ negotio Holsatico ad clausulam perducto Dani acriter contendere incipiebant, ut exercitus Svecicus regno excederet, quòd quæ restent capita tanti non sint, ut ideo tam grave onus ipsis incumbere debeat. Sed satis observabatur, ubi semel Dani jugum excussissent, reliqua omnia ab iisdem in longum extra-

1658. extractum iri. Quæ & causa erat, cur circa adornandum pactum adjectum tantas difficultates moverent, quòd crederent, Carolum Gustavum peculiaribus rationibus urgeri ad Daniam quamprimum deserendam, ut sese Austriacorum & Polonorum conjunctioni opponeret, id quod & hi istis persuaserant. Sed & senatus Daniæ sat ægrè huc descendebat, ut Regi ipsiusque familiæ summum & independens à Daniæ regno imperium in Slesvicensem Ducatum annueret. Ac multi Nobiles Regi vitio vertebant id cupiisse, ac Senatui, id citra necessitatem indulsisse.

Dani moras nectere pergunt. 11. Maji. §. 35. Alio dehinc congressu Dani articulo secundo fœderis hæc verba inseri cupiebant, ut commercia non solùm inpertubata, sed & *ingravata* essent, quod vocabulum Sveci adspernabantur, ne facultatem sibi adimerent in suis portubus pro re nata vectigalia intendendi. Sed & Dani tertium articulum de excludendis classibus exteris è Mari Baltico ambiguis verbis conceperant, haut inficiati, se nolle aliis suspicionem per eundem injicere. Ac cumprimis heic fervidè se jactabat Beuningius, quòd videret, ea ratione Belgis obicem ponendum, ne sociis suis in mari Baltico auxilium ferre possent. De tractatu Boreali ferebant: haut moris esse ditiones argento vendere, sed permutare se posse, & si necessitas urgeat, oppignerare. Nam vectigal à Svecis oblatum velut rem temporariam comparari non posse perpetuæ alienationi terrarum. *14. Maji.* Nova inde disceptatio surgebat super navigio Norcopensi ab excussoribus maritimis ante indictum bellum sub Rugia insula abrepto, quod Dani restituere abnuebant, Polonico autoramento id captum excusantes: cùm tamen constaret, eum excursorem Hafniæ armatum, ac prædam eodem abductam fuisse. Sed nimirum causa tergiversandi erat, quòd nonnulli Danorum proceres in ejus prædæ partem venissent. De Huena id temperamentum proponebant Dani, ne ad eam conclusio tractatuum adhæresceret, ut id negotium ex pacto Stetinensi ad congressum Senatorum in finibus regni seponeretur, ubi Svecis intentio sua liquidis rationibus probanda sit: Nec eo secius Dani, utut 1658. tergiversationibus suis morarum causam præberent, discessum exercitus Svecici urgebant. Quibus Sveci re- *15. Maji.* ponebant: omnia prius expedita esse debere super Huena insula, tum ut pacto adjecto definiatur, quid vocabulo *hostilium* classium intelligatur, ac de modo defendendi freti: ne fortè Belgæ obtentu mercatorias naves conducendi Mare Balticum cum classe introëant. Ad quæ Dani descendere abnuebant, eandem cantilenam ingeminantes, quòd nemini suspicionem excitare velint, reverà ut ansam sibi reservarent laxiora verba pacti Roschildensis, si commodum videretur, eludendi, frigidam suffundente Beuningio, qui ostentato Belgarum auxilio pertinaciam illorum alebat, eoque & iidem in omnibus obscurè & ambiguè loqui amabant. Inter hæc complures dies in- *20. Maji.* cassum elabebantur, cùm Dani super Huena sententiæ suæ inhærerent, circa defensionem freti demum consentirent, ut Sveci formulam de eo negotio conciperent. Id quod ab hisce factum, additis, qui adhuc restabant, articulis nondum expeditis. Ad quæ Dani de Huena nihil, *23. Maji.* de reliquis ambiguè. Unde Sveci *24. Maji.* habito congressu acriter cum Danis expostulabant, ut tandem aliquando negotio finem imponerent, ac omissis diverticulis rectam viam incederent. Dani contra non modicam librorum molem in ædes Legatorum Svecicorum afferri curabant, è quorum testimoniis probare instituebant, Huenam esse partem Selandiæ, quos inter Atlas Joannis Jansonii eminebat, sed à Svecis repositum, exterorum testimonia scriptorum exigui esse ponderis in tanta rerum Danicarum ignorantia, quæ multis exemplis è vestigio demonstrabatur. Ita cùm probationes Danos deficerent, demum ad Deum & conscientiam suam provocabant, non aliter sibi persuasum esse, quàm Huenam ad Selandiam spectare, ac ut ea lis adarbitros rejiceretur instabant. Id quod Sveci abnuebant, causati, rem per rationes à Danis adductas non factam dubiam. Non agi heic de nova lite, sed de mera executione pacti Roschildensi. Arbitros expectare longum esse, ac

1658. Stetinensi pacto sepofita capita demum quadragesimo post anno Siæredensi conventu fuisse decisa simul insinuabant Sveci. Danisque expendendum committebant, an non expediat tractationem fœderis ad commodiora tempora suspendi, præsertim cum ex eo fœdere nullus fructus provenire queat, nisi bellis, queis Svecia nunc implicetur, sopitis, Roschildensi pacto jam tum utrumque regnum ad mutuam defensionem obstringente. Ac intellexerat Rex, Anglos ex eo fœdere suspicione perstringi. Id quod Danis admodum probari videbatur. Denique acriter insistentibus Svecis Rex Daniæ demum declarabat, se Svecis Huenam concessurum, ac ut Bremerverda evacuetur jussurum, tum qui deficerent adhuc equites plene repræsentaturum. Sic ut legatis Svecicis spes esset paucos intra dies pactum adjectum absolvendi, Terlono conclusionem negotii acriter urgente.

Tractatio fœderis omittitur.

Rex moras Danorum ægrè fert.

§. 36. Istæ Danorum moræ tanto molestiores Carolo Gustavo accidebant, quòd jam tempus rebus gerendis idoneum frustra labi inciperet. Sed & alia eveniebant ipsius animum suspicione perstringentia, velut quòd publicani Danici duas Stralsundenses naves veteri more certificationes poposcissent, cùm per Roschildense pactum Svecicis navibus nil amplius esset necessarium, quàm diploma tuti itineris maritimi ostendisse, Bremerverdæ quoque præfectus Eggerichus jactabat, se jam Austriacorum militiæ addictum, quibus eam arcem tradere instituerit, ac, licet elapso discessus die, annonam congerebat, velut diu ibi mansurus. Id ut Danis exponerent, Rex Legatis suis injungebat, denuntiato, Wrangelium non prius cum exercitu discessurum, quàm reddita Bremerverda. Unde cùm jam Wrangelius è Wensyssela legiones movere jussisset, Oldesloam præfecturas, ibique è vicinis ditionibus alimenta petituras, Rex in vetera hospitia easdem reverti imperabat, haut prius inde digressuras, quoad omnia Hafniæ absoluta forent. Præsertim cum progressus in Germaniam apud Ordines invidiam excitaturus, ansamque malevolis calumniandi præbiturus esset. Quin si vel maximè Austriaci aut Brandenburgici interim in Pomeraniam irrumperent, Dania haut excedere decreverat, sed aliquot duntaxat legiones eodem missurus erat firmandis præsidiis. Quia porrò Dani navigia Svecorum ante bellum, aut eo durante intercepta restituere nolebant, Rex Wrangelium pari jure navigia in Fionia capta ne redderet, jubebat. Tum & cupiebat, ut legati amnestiam ad discessum usque è Dania extenderent, ne Dani aliquando arguere possint, per moram exercitus ultra conventum diem pacem abruptam. Denique & cùm adhuc Gothoburgi esset Rex, & cùm jam in Jutiam transiisset, per repetitas literas legatis suis imperabat, ut plenam pacis executionem urgerent, pactumque adjectum ad formulam ipsis transmissam adornarent. Indicium quoque fecerat, Stenoni Bielkio Wilhelmus Langius, Regem Fridericum aliquid in Ordines suos meditari. Id quod ut huic dissuaderet, Rex Bielkio injungebat, quòd istum Daniæ statum sibi tutissimum judicaret, nec amicitia Regis Friderici confidere posset, ubi is nullo ad Senatum Ordinesque respectu imperitaret.

12. Maij

Eggerich.

17. Maji.

4. Jun.

Legati Svecici dissentiunt.

§. 37. Dum Hafniæ circa adornandum pactum adjectum satagitur. Cojetus quidem Regis mandato presse inhærendum censebat, Bielkius autem disputandi ambages tandem aliquando amputandas ferebat. Qui & paucas ante horas, quam Regis strictissima jussa Gothoburgo adferrentur, denuntiarat, se non obstante Cojeti contradictone cum Danis conclusurum, idque factum suo periculo Regi adprobaturum, non paucis articulis omissis, velut è diffidentia in Danos profectis, pro quibus ipse fidem suam interponere non dubitet, istos haut eo secius pactis non inserta servaturos. Quæ facilitas Regi magnopere displicebat, ut parum abesset, quin is juberetur Hafnia facessere, abdicata legatione, ni aliorum precibus Rex placatus esset. Igitur is deinceps cautior adversus mandata Regis nihil remittere instituit. Ita demum circa Huenam res concludebatur, ut tamen Dani nullo modo agnoscere vellent, eam insulam semper Scaniæ partem fuisse, ne viderentur seipsos publicè mendacii arguere, velut qui hactenus contrarium tam fervidè affirmaverant, ac id saltem sibi solatii indulgendum, ut ne cum ista insula existima-

11. Jun.

1658. ſtimationis quoque jacturam facerent. Igitur Bielkio contra Cojetum evincente ita expreſſum, ut Huena deinceps citra controverſiam pars Scaniæ habeatur, velut tacitè inſinuando, eam hactenus litigioſæ conditionis fuiſſe. Dani inde ad Svecicam Pacti adjecti formulam ſuum projectum ediderant, ab illa multis partibus diſcrepans. Unde denuo ingens diſceptandi campus pandebatur, Danis præcipuè ſuper defenſione freti aliquid pacto inſeri recuſantibus, vicinorum invidiæ declinandæ. Novam quoque controverſiam movebat Petrus Wibius de Rumsdalia, quam cum reliqua Nidroſienſi præfectura Svecis noluerat cedere, variis argumentis conquiſitis, queis probare nitebatur, iſtam hujus præfecturæ partem non eſſe. Sed cùm Sveci ad clara verba pacti Roſchildenſis provocarent, Dani promittebant, circa Rumsdaliam nullam amplius moram fore, cauſati Wibium præter Regis ſui mandata feciſſe. Quod falsò jactari indicio erat, quòd Reſidens Danicus in Polonia Berolini tranſiens dixerat: poſſe adhuc difficultates circa executionem pacis Danicæ inveniri, præcipuè circa Nidroſiam, quò tractatus abrumpi queat. De Bremerverda quoque cedendâ demum pollicebantur, cùm hactenus negaſſent, quæ Eggerichus faceret, è Regis mandato fieri. Qui tamen contra Bremerverdæ Friderici Regis juſſa oſtenderat, quibus evacuationem ad ulteriora mandata differre imperabatur. De controverſis adhuc capitibus Dani Regis ſui declarationem edebant, quæ etſi Svecis multis partibus haut ſatisfaceret, iſti tamen propius ad ſcopum accedere abnuebant.

Wibe. Rumsdal.

20. Jan.

§. 38. Inter hæc Carolus Guſtavus Flensburgum adpellens Danorum tergiverſationes magis magisque pertæſus, ut legati ſui decretorium Danos reſponſum poſcerent, jubebat. Sua quippe parum intereſſe, in Dania an alibi bellum gerat. Ac ſi Dani pergant negotium extrahere, decretum ſibi iſta ludibria haut diutius ferre. Unde legati adverſus ejusmodi moras ſolennem proteſtationem interponerent, ac maturè ſibi ſignificarent, attemperandis ad id conſiliis ſuis. Quæ caſu ſubſcriptionem haut properarent, quoad nova mandata acceperint. Nam Daniam ſibi non minoris, quàm Boruſſiam haberi, modò ut in alterutram partem certi quid ſtatuere poſſit. Addebantur monita circa pactum adjectum, ac inprimis, ut Dani nullam planè cognitionem in naves Svecicas fretum tranſituras exercerent, ſic ut Danici publicani ne teſtimonium quidem dare poſſent, literas ſalvi paſſus nautici exhibitas fuiſſe, ac ſi quid in illis raſum aut interpolatum adpareat, cognitionem non penes Danos, ſed miniſtrum Svecicum Helſingoræ agentem fore. Aſperis quoque literis Bielkius increpabatur, quòd quædam vocabula in favorem Danorum formulæ ſuper ceſſione Huenæ inſeruiſſet. Præcipuè autem Regem irritabat, quòd jam Dani æquè ac Belgæ palam jactarent, hanc pacem ultra triennium haut duraturam. 1658.

Rex magis in Danos irritatur.

§. 39. Quaſi tricarum nondum ſatis fuiſſet, jam quoque cùm ad finem vergere tractatus viderentur, ex Africa nova remora objecta eſt ſuper reſtitutione rerum in Guinea Svecis ablatarum. Ea res ita ſe habebat, Regnante Chriſtina, cùm Svecorum navigatio gliſceret, privati quidam ſocietate inita ad litora Guineæ commercia exercere inſtituerunt, uno atque altero caſtello ibi excitato. Ejus ſocietatis membrum atque director fuerat Henricus Carloſius, cui aliqua cum reliquis ſociis offenſa interceſſerat, quòd contra ſtatuta ſocietatis peculiaria ſibi commercia iſto tractu exercuiſſe argueretur. A Laurentio tamen Geerio placatus ſibi ſatisfactum fuiſſe profeſſus eſt. Nec eo ſecius familia ſua Hamburgo Embdam tranſlata, quò offenſam ulciſceretur, Kalendis Decembris anno ſuperiore accepta à Rege Daniæ prædandi commiſſione cum navi Danica octodecim machinis & quadraginta octo viris inſtructa portu Embdano ſolvens Guineam verſus vela fecit, ad cujus litora apud Gemoriam adpulit, ubi ſocietati domicilium erat. Ibi de conditione caſtelli Svecorum primarii, cui *Capo Coſſo* vocabulum, edoctus, longius progreſſus ad promontorium *Capo tres punctas* ancoras jecit, ac ab Hollandis quatuor majoribus cymbis, & quadraginta ſex mancipiis nigris commodato ſumtis, unà cum viginti duobus nautis ſequenti nocte apud Caſtellum de Mina in terram exſcendit,

Controverſia Guineenſis.

Carloſ.

de Geer.

25. Jan.

26. Jan.

1658. 27. Jan. ac terrestri itinere castellum Svecicum (Capo Corso) petiit, sesquimilliare inde dissitum. Ibi assumto numero vicinorum Æthiopum, & societatis Sveciæ mancipiorum manè inumbrante nebula, cùm porta aperiretur, castellum invasit, ac facili negotio in potestatem redegit, capto Gubernatore Joanne Philippo Crusenstierna, omnibusque mercibus & rebus, unà cum navi, quæ ad oram istam in ancoris stabat. Mox Danicum vexillum in summo castello figens, Danicum ad morem displosionibus machinarum signum dedit. Inde & minora castella subacta, Joannisburgum, & *Annemabo*, unà cum domicilio Alcana, sicut damnum societati datum ultra trecenta uncialium millia æstimaretur. 8. Jun. Iste Carlosius cum navigio præda onusto Glucstadii adpellens protinus in terram exscendit, ac Eberſteinio Gubernatori de adventu suo significat. Ejus rei fama Hamburgum allata minister Svecicus Vincentius Mællerus protinus Georgium Barsænium cum literis ad regimen Glucstadiense misit, petens, ut isti velut civi & nobili Sveciæ manus injicerentur. Eberſteinius statim quidem de duabus navibus, quas secum adduxerat Carlosius, annuebat, sed de ipso Carlosio excusabat, quòd is Regis Daniæ nomine rem gessisset. Ad quæ Barsænius reponebat: Carlosium subjectum & Nobilem Sveciæ esse, ac famam ferre, eundem castellum in alios transtulisse: eoque magis opus esse manus eidem injici, quò is locus tanto facilius recuperari possit. Ita Eberſteinius statim protribuno imperabat, ut hominem inquireret, eique invento ista denuntiaret. Barsænius omnia jam confecta existimans Hamburgum rediit. Ast Carlosius audito Barsænii adventu protinus ab Eberſteinio digressus in navem se contulerat, ac noctu auro & pretiosissimis mercibus celoci impositis Embdam navigarat. Cùm itaque ministri Danici per collusionem istum cum auro elabi essent passi, Rex Danos refusionem poscebat, literis ad Fridericum Regem Flensburgo scriptis, 21. Jun. quibus de facto isto querebatur, simul postulans, ut circa hoc, & quæ alia restent, sibi satisfiat, quò aliquando Dania molestiam hospitiorum militarium amoliri queat. Cæterum pactis Roschildensibus articulo XI. 1658. cautum erat, ut omnes prædæ, quæ ante conventionem Tostrupiensem in Daniæ aut Holsatiæ portus deductæ non sint, restituantur. Contra Dani initio contendebant, hunc casum ad articulum XIV. ejusdem pacti pertinere, per quem sola loca occupata restitui jubentur, præda & navibus ibi captis penes eos manentibus, qui ceperant. Id Danorum factum magnopere animum Regis exacerbabat, eoque Wrangelium è Fionia ad se evocabat, 17. Jun. cum ipso consultaturus, quid facto opus foret. Nam eo ipso tempore primum consilium agitabat Daniam iterum invadendi, Legatis autem suis Hafniam scribebat, 21. Jun. ut petita ad Regem Daniæ admissione suas ipsi literas traderent, simul exponerent inutiles moras, & quòd exitus inveniri nequeat reliquis capitibus, in se nihil difficultatis habentibus, ac nunc per malignitatem animi Carlosium Glucstadio dimissum. Pro quibus autoritate Danica patratis plenè sibi satisfacerent, ac si pecunia in promtu non sit, tractum Borealem & Wardhusiam tantisper pignori opponerent, additâ lege commissoria, ni intra certum tempus pecunia solvatur. Tum sibi reservarent jus recuperandi castella Guineensia & societatem istam instaurandi, insuper habita conventione, qua Carlosius eadem in alios transtulerat. Addebatur querela super Bremerverda nondum reddita, negante præfecto, mandata se eo nomine accepisse. Ad hæc omnia promtum responsum exigerent, cùm res suæ non ferant diutius inter ambigua hærere.

§. 40. Legati Svecici haut segnius *Tractatio Hafniæ incalescit.* jussu Regis per Terlonum Danos 22 Jun. promtum responsum poscebant, multis super ipsorum lentore questi. 23. Jun. Quo id proficiebatur, ut Gerstorfius ad ipsos accedens omnia concessurum se ferret, quæ isti postularent. Id modò deprecatus, ne Sveci prohibere velint, quo minus suo Regi militem conscribere integrum sit, quod non possit non cum imminutione fastigii regii esse conjunctum. Ac velle Regem Fridericum literis ad Carolum Gustavum scriptis fidem dare, se nunquam suis delectibus ipsius amicitiam turbaturum, aut justam suspicandi causam præbiturum. Circa negotium quoque Guineense

1658. Guineenſe Svecis ſatisfactum iri pollicebatur, modo temporis quid indulgeatur, ut ipſi Carloſio potiri queant. Nec eo minus ambiguis dictis illudere Svecis conabatur, ni Cojeti perſpicacia obſtitiſſet. Circa defendendum quoque Mare Balticum declaratio nihil ſolidi habebat. Ac præfidenter ſuis confirmarat Beuningius, Daniam nihil operæ collaturam ad impediendum, quo minus externæ naves bellicæ id mare ingrediantur. Tanto magis ſua propoſita urgebant Sveci, quo Danis omnia diverticula præcluderent. Super Rumbsdalia verbis pollicebatur nil difficultatis fore, nec tamen ſcripti quid edere volebat. Qui agendi modus ſatis arguebat, Danos nihil eorum ſervaturos, quæ polliciti fuerant, modo cavillatione aliqua negotium eludendi occaſio foret. Obſervabatur quoque Danicos Commiſſarios Friderico Regi non omnes Svecorum rationes exponere. Super cive Norcopenſi Dani expreſſe pacto inſeri nolebant, ſed poſtulabant, ut Sveci verbo regio adquieſcerent, iſti civi juſtitiam adminiſtratum iri. Sed Sveci reponebant: quia prædo iſte autoritate Polonica inſtructum ſe obtendat, eam cauſam eſſe quam maxime publicam, quæ decidenda ſit; num Regi Poloniæ ullum jus competat Mare Balticum quovis modo infeſtandi, idque propter exemplum pactis inferendum. Sane ſibi commiſſionem iſtam Regis Poloniæ non poſſe non haberi pro actu, quo jus horum regnorum peculiare violatum ſit, eoque magis mirari, Danos ad iſta velle connivere, quod Polonicus prædo portubus Danicis uti auſus fuerit, nec in civem ipſorum ſerio animadverſum ſit, quod is Polonorum ſe miniſterio addixerit. Circa Guineenſem cauſam Dani operoſè diſputabant; eam prædam jam ante Toſtrupienſem conventionem in portum deductam, cum Africanus iſte portus tunc Danicus fuerit. Wrangelium quoque Corſæræ Danicam navem Delmenhorſtiæ vocabulo cepiſſe, nec ante Toſtrupienſe pactum in portum Svecicum deduxiſſe. Vi pacti Roſchildenſis haut plus deberi, quàm ut caſtella in Guinea reſtituantur. Reliqua omnia mobilium loco æſtimanda, quæ in terra unà cum caſtello in Regis Daniæ manus inciderint. Nam Carloſium non velut excurſorem maritimum id caſtellum merceſque in poteſtatem redegiſſe, ſed velut ducem bellicum, qui à Rege eo nomine diſerta mandata acceperit. Unde ſicuti iſta nomine Regis occupata ſint, ita ea ſola, quæ in navi ante caſtellum ſtante reperta fuerint, ad leges prædonum pertinere, nec poſſe Svecos articulum XI. pacti Roſchildenſis in ſui favorem trahere. Ad quæ Sveci: inter moratiores gentes uſu receptum eſſe, ut excurſor maritimus, ni pro pirata haberi velit, captas res in locum aliquem deducere teneatur, ubi pro juſta præda declarari queant, id quod in Africanis portubus circa res à Carloſio raptas fieri non potuerit, ubi nemo fuerit, cui poteſtas cognoſcendi competeret, nec Carloſium in propria cauſa judicis potuiſſe locum ſubire. Unde Danis non ſufficere, res in Africa deductas ante pactum Toſtrupienſe, & ſi illarum poſſeſſio utique ſit tuenda, eoſdem prius in Danico aliquo portu exponendas fuiſſe. Præterea uti ingens diſcrimen ſit inter id, quod belligerantes Reges ſuſcipiunt, & qui horum ſtipendio autorati militant, ac inter illud, quod privatus, cui jus belli à ſuperiore indultum eſt, ſuo auſu patrat: ita quod circa navem à Wrangelio captam quadrat, id porrigi non poſſe ad ea, quæ à Carloſio in Africa intercepta ſint. Conſtare, Carloſium proprio ſumtu ac periculo eam expeditionem ſuſcepiſſe, nec à Danis probari poſſe, Fridericum Regem ad iſtam quidquam contuliſſe, aut Carloſii comites ipſius ſacramento fuiſſe adſtrictos. Unde manifeſtum eſſe, Carloſium non alio, quàm prædonis loco fuiſſe adhibitum. Sed nec inauditum eſſe à prædone caſtella & oppida capi, & terra æquè ac mari damnum dari. Societates Indiæ Orientalis & Occidentalis apud Belgas non alia bella, quàm per modum *commiſſionis* gerere. Anglicos quoque prædones priori bello Hiſpanico terra plurimum damni in America Hiſpanis dediſſe. In pacto Roſchildenſi manifeſtum diſcrimen conſtitui inter id, quod à bellantibus Regibus, aut horum ſtipendia merentibus Ducibus & militibus capitur, & id, quod privatus occupat, qui ex commiſſione publica ſuis ſumtibus ob ſuam præcipuè utilitatem prædas agere inſtituit. De prioribus diſponi, ut quicquid durante, 1658.

1658. rante bello ceperint, capientium maneat, nullo discrimine, num capta mobilia in Svecos aut Danicos portus deducta sint, vel non deducta ante pactum Tostrupiense, tantum ut nuda loca restituantur. Ast de prædonibus conventum, ut quicquid ab his captum, nec ante conclusam pacem in Danicos portus deductum fit, restituatur. Ad extremum Sveci indecisa adhuc capita scripto concepta exhibebant: ad quæ Dani, urgente Terlono, demum declarabant: Regem Daniæ Svecicis legatis copiam facere scripto consignandi, quicquid placuerit, modò ipsius existimatio, & pacti Roschildensis genuinus sensus ne violetur, eo facto Danicos Commissarios statim subscripturos. Ea res Svecis inventa videbatur ad invidiam ipsis faciendam, velut Danis per vim ad æqua iniqua subscribenda compulsis. Igitur quod Dani offerebant, ipsi declinabant, ac vicissim à Terlono petebant, apud Danos instet, ut super residuis capitibus scripto sententiam suam declarent, ubi super vocabulis, dum articuli concipiuntur, facile conventurum fit. Enimverò heic in ancipiti hærebant legati, quid facto opus foret, si fortè Danis cordi sit negotium concludere, quòd à Rege jussi essent negotium Guineense ita urgere, ut Dani utique Svecis satisfacerent ante discessum exercitus, aut alia mandata à Rege expectarent. Nam si circa subscriptionem tergiversentur, à toto se orbe accusandos, velut studio rem extraherent. Cojetus tamen, cùm judicaret, Regi causam esse, quare aliquandiu adhuc in Dania hærere velit, censebat, non impediendum quidem, quo minus negotium ad exitum perducatur, nec tamen desore prætextum morandæ subscriptioni, quoad Regis sententia explorari queat.

Alius conatus componendi negotium Guineense. 25. Jun.

§. 41. Cæterum ut pressius Danos urgerent legati Svecici, jussu Regio Friderici colloquium expetebant, super Guineensi negotio liquidum responsum postulaturi. Rex eis in horto admissionem condicebat, ubi ampliter illis pollicebatur, etsi cadens subitò imber sub dio colloquentes, ne prolixius eam rem deducere possent, impediret. Ibi quoque intellectum, Danos voluisse Bræmerverdam eodem tempore cum Friderixudda reddere. Sed Sveci pertendebant, Danis ex pacto Roschildensi conventa prius explenda incumbere. Post epulas Rex Fridericus cum Cojeto seorsim locutus, de sincero suo in Regem Sveciæ studio multis testabatur, cui in negotio Guineensi ex asse satisfacturus sit, modò ut aliquod sibi spatium concedatur, dispiciendis remediis. Pertendebat tamen Roschildensi pacto de Europæis duntaxat prædonibus actum, nec de Guinea in mentem venisse, ac optabat, clarius ibi omnia fuisse expressa, ne ansa foret per hos tractatus executionem differendi. Querebatur etiam multos Arctois Regnis mutuam inter se amicitiam & conjunctionem invidere, ac se Regi Sveciæ suspectum reddere conari. Sed facile se perspicere, quàm necessaria rebus suis sit fida cum Rege Sveciæ conjunctio. Animadvertebat Cojetus, Fridericum Regem fere extra culpam esse eorum, quæ hactenus à Danis secus facta erant, ac à Ministris suis seductum fuisse. Indicio inter alia erat, quòd dolendum sibi diceret, Regem Sveciæ à fœdere secum ineundo abhorrere, quòd is antea per Durellium affectarit, & nunc ipse obtulerit. Ad quæ Cojetus: se à Rege suo hoc præcipuè fine missos, ac super eo proposuisse, quod exhibita à se fœderis formula testetur. Contra Danicos Commissarios sua formula quorundam exterorum instinctu non solum pacta Roschildensia oblique enervare constituisse, sed & eorum vim idque obligationem suspendere voluisse à dubio eventu bellorum, quibus Svecia jam implicetur, ac in præsens id fœdus plane inutile reddere. Qui scopus nequaquam fuerit fœderis à Durellio propositi, quod facile perspectu sit exhibita capita perlustraturo. Quæ Rex mirabundus audire videbatur, fassus, rem sibi hoc modo à suis haut propositam. Gerstorfius inde Cojeto declarabat, se super satisfactione in causa Guineensi cum ipso consentire, sed super cautione quam Cojetus urgebat, ad Regem relaturum. Annuebat Rex restitutionem, cautionem præstandam recusabat, velut ad quam ex pacto Roschildensi non teneretur, neque de ea Carolum Gustavum literis suis monuisse, ac jam Gallum & Anglum fidem suam interposuisse, pacta impletum iri. Terrarum quid eo nomine oppignerare nec posse, nec velle. Ea cum

1658. *29. Jun.* *30. Jun.*

1658. cum sententia Friderico sederet, Owenum Julum ad Regem Sveciæ mittebat, satisfactionem oblaturum, qua si hic non adquiescat, propositurus erat, ut certi mercatores Hamburgi aut Amstelodami id debitum velut proprium in se reciperent. Hoc oblato si Rex contentus esse nolit, rem Deo committendam. Ad quæ Cojetus: eam missionem miram sibi videri nec Regem Sveciæ aliter judicaturum, quam eam tempori extrahendo inventam. Nam sibi mandata esse de hoc negotio agendi, ac quæ de mercatoribus Hamburgensibus proponantur, sibi arridere. Nam voluerat Fridericus Rex certas terras hypothecæ invicem dare, sed non Regi Sveciæ, à quo metuebat, eas nunquam recuperatum iri, prætexto detinendi nunquam defuturo. Sane efficiebat ea missio, ut spes propinquæ conclusionis jam iterum in longum rejiceretur. Nam paulo ante præfectus Bræmerverdæ declaraverat, se ista arce excedere paratum. Et quia jam bona fide tractatus Hafnienses ad finem spectare videbantur, Rex quamprimum Dania excedere statuerat, si Dani promte ad conclusionem accederent. Enimverò tunc Danorum actiones indies magis suspectabantur, qui non obscurè amplius id quærere videbantur, ut, postquam ipsum foras extrusissent, prava sua consilia securè expromerent. Sanè circa Rumsdaliam Hafniæ asseverabant, Petrum Wibium Regis mandatis adversari, cùm hic ipse Regis mandata Nidrosiæ proferret. E Beuningii quoque literis adparebat, quid commerciorum ipsi cum Danicis ministris intercederet, & quòd unicum ipsi negotium esset Danos in Sveciam irritare atque obfirmare, ut articulum quartum pacis Roschildensis enervarent, utrique regno tam proficuum, tantique momenti. In Norvegia quoque miles Teutonicus sacramento non solvebatur. Et qui Hafniæ morabantur Austriaci, Poloni & Brandenburgici Legati nil amici coquebant. Igitur Rex Legatos monebat, ne subscriptionem tractatuum properarent, sed omnia prius ad liquidum deducerent, quòd Sveciæ quàm maximè interfit, à Danico latere sibi cautum esse. Unde id cumprimis urgerent, quot navibus Dani auxilio sibi venire velint, si classis hostilis Mare Balticum introire conetur, id quod citra utriusque regni præjudicium fieri nequeat, eoque nomine scriptam cautionem exigant, solis verbis haut contenti. Tum Danos edoceant, quàm malignam operam Hafniæ Beuningius, & alii hostium Legati navent, ac si Daniæ Rex, quod tam sæpe contestatus sit, seriam cum ipso amicitiam colere velit, secretioribus istorum commerciis abstinendum, qui hostes ipsi sint, ac omni studio Daniam Sveciamque inter se committere laborent. Quod si intelligant, Danos jam nulla exceptione in omnia postulata consentire eo fine, ut Svecicum militem amoliantur, Legati prætextum quærerent, conclusionem remorandi, petita *reali* cautione super negotio Guineensi, deque eo Regi statim significarent.

28. Jan.

§. 42. Enimverò Dani plus satis difficultatum ipsi movebant, quò minus tractatio absolvi posset. Cùm enim iterum Legati Svecici super Guineensi negotio cum Danicis Commissariis agerent, hi ipsam restitutionem, quam antea annuerant, retractabant, velut ad eam ex pacto haut tenerentur, ad totiens confutata revoluti, Carlosium non prædonem, sed justum ducem fuisse, justis mandatis à Rege Friderico instructum ad occupanda ipsius nomine castella Svecica in ora Guineæ sita. Quæ tamen mandata petentibus Legatis Svecicis Dani edere nolebant. Ast Sveci multis demonstrabant, iniquè ab istis inutiles disputationes moveri de rebus jam expeditis. Nam super ipsa satisfactione convenisse, ac de solo hujus præstandæ modo quæstionem superfuisse, de qua jam transactum iri crediderint. Ad quæ Gerstorfius: Equidem constituisse Daniæ Regem omnia restituere, testandæ in Regem Sveciæ æstimationi, & quanto desiderio teneatur, sinceram amicitiam cum ipso firmandi. Sed cùm spes foret Svecos hac promtitudine contentos fore, jam sentiri ista parvi admodum fieri, dum nunc ad nova postulata procedatur de reali cautione, de qua pactum Roschildense ne hilum memoret. Reponebant Sveci: Ista tamen pacta à Rege Daniæ exigere perfectam satisfactionem Regique Sveciæ jus præbere cum exercitu

Dani morosos se exhibent.

30. Jan.

1658. citu in Dania eousque subsistendi, quoad omnia promissa impleta fuerint. Cum autem Rex Daniæ non omnia protinus restituere possit, castella nempe Guineæ & ablatas merces & vero Daniæ maximo damno futurum sit, si exercitus Svecicus tamdiu heic morari necessum habeat, igitur Carolum Gustavum sublevandæ Daniæ, simul juri suo tuendo id temperamentum censuisse, ut re sibi caveatur, id quod Danis incommodum esse nequeat, cum præstita satisfactione hypothecam statim sint recepturi. Nec mirum ipsis videri posse, à Rege Sveciæ cautionem exigi, cum non dubitarint, Carlosium è manibus amittere, quem ut detinerent, rogati fuerant. Ad hæc Gerstorfius primo contendebat, ut ea res ad arbitros rejiceretur juxta pacta Stetinensia. Cum id Sveci repudiarent, idem nosse cupiebat, quanta summa damnum datum taxaretur, & quam regionem hypothecæ nomine postularent. Respondebant Sveci, summam esse inter trecenta & quadringenta uncialium millia. Certam regionem proponere sibi haut mandadatum, & ipsis optime constare, quid offerre debeant, & quo ad tempus carere velint. Post aliquot dies Terlono declarabant, se fidejussores mercatores exhibituros. Id quod tamen apud Svecicos Legatos profiteri abnuebant, ac dilationem postulabant, quoad Owenus Julus à Rege Sveciæ revertisset, qui huic extremam Regis Daniæ sententiam circa capita controversa attulerat, simul rogaverat, militem Dania educi jam plane exesa. Ei Rex eadem responderat, quæ Danis Hafniæ Legati ad nauseam usque occinuerant, copias educendas, statim atque nuntios acceperit de plena pacis Roschildensis executione. Inter epulandum Rex verba quædam jecerat de classe sua propediem Chilonium adventura: quod quia cum discessu è Dania haut quadrabat, Juli animum non levi suspicione perstrinxerat, velut in Daniam quid tentaretur. Ac statim Rex sensit, nimis perspicue se locutum, eoque prout solertissimus erat, sermonem alio detorsit. Nec minus Julus & literis scriptis & post Hafniam reversus indicaret, metuendum esse, ne Sveci bellum renovent, ni quamprimum

4. Jul.
5. Jul.

ipsis promissa repræsententur. Interim Dani Hafniæ scriptam declarationem Legatis exhibuerant, qua testabantur, se ad nil aliud, præterquam castella Guineæ restituenda, teneri. Nam mobilia & naves jure belli Danis in prædam cessisse. Realem cautionem se nolle præstare, si Sveci non adquiescant, ad arbitros eundum. Addebant tamen, non esse haut suam sententiam, cui ad extremum inhærere velint. Sed Petrum Retzium id responsum concepisse, ut sibi quoque ingenium esse ostenderet, ac ut materia disputandi foret. Enimvero Cojetus aperte denuntiabat, Regem Dania haut excessurum, nisi plena satisfactione obtenta, simul inconstantiam ipsorum ægre laturum, qui antea oblata retractent. Sane cavillabatur, jam Gerstorfius, se haut quidquam omnium restitutionem promisisse, sed eorum duntaxat, quæ in sua potestate forent, nempe Castellorum Guineæ, & eorum, quæ Glucstadii adhuc asserventur. De iis, quæ à Carlosio avecta, aut in Africa alienata sint, à se rationem reddi non posse. Istas porro tergiversationes ut Dani amoverent, Terlonius sæpissime institerat, ac ut promta pactorum executione Svecis prætextum adimerent, Daniæ diutius incumbendi. Præsertim cum Polonicus minister Morsteinius & Beuningius è conditione Sveciæ ac viribus Daniæ augurarentur, huic novum bellum ab illa imminere. Sed Gerstorfius istas moras jejuno colore excusabat, etiam omnibus concessis Svecos semper nova postulata protulisse, ac obtentis licet omnibus è Dania haut fuisse discessuros. Saltem ante Augustum Mensem & antequam segetes maturescerent, eosdem haut abituros fuisse, eoque supervacuum visum sententiam suam prius declarare. Quæ ratio nemini prudenti probari poterat, cum si promte præstanda præstitissent Dani Regi utique vel excedendum Dania fuerit, vel intempestive destinata prodenda, invidia quoque totius orbis Europæi in se attracta. Iisdem diebus Beuningius à Medovio postulabat, ut secum protestationem interponeret adversus declarationem, quam Sveci super exclusione classium externarum è Mari

1658. è Mari Baltico exigebant, quod ea res Angliam quoque spectet. Et cum Medovius reponeret, super hac re nil sibi mandatum, Beuningius respondebat: in ejusmodi negotio mandatis opus non esse. Sed quoque id citra mandatum facere, ac multa alia fecisse, quæ superioribus suis se adprobaturum confidat. Vergente demum mense Julio propius ad rem videbantur accessuri Dani oblata restitutione omnium, & ut pecunia annuo spatio à certis mercatoribus Hamburgi persolveretur, quam ad trecenta quinquaginta uncialium millia annuebant, sic ut intra duos aut tres congressus res confici posse consideretur. Sed quot naves armare vellent defendendo freto, exprimere nolebant, supra vires id suas esse causati, etiam si excoriandi forent, (eo vocabulo utebantur.) Hucusque cùm progressi essent tractatus Hafnienses, Cojetus ad Regem excurrere instituit, totam negotiationis seriem ipsi expositurus, eique persuasurus, ut accepta pecunia totum negotium Guineense Danis relinqueret. Sed antequam is ad Regem perveniret, alia jam ab hoc consilia capta erant. Creditum fuit eo tempore quibusdam Danis, Cojetum suis ad Regem literis effecisse, ut hic denuo Daniam invaderet, ac eam tunc profectionem suscepisse, ut isti Coronam Daniæ velut expositam offerret. Id quod falsò eidem tribui, superstites ipsius literæ satis testantur. Quem & ignarum destinatorum Regis fuisse, cùm Hafnia discederet, vel id indicio est, quod non modicam pecuniæ summam, & res scriptaque magni momenti Hafniæ relinqueret, quæ avehere in proclivi fuerat. Sed nimirum ideo ipse suspicione perstrictus fuerat, quòd obnixè mandatis Regis inhæreret, cùm Bielkius multa Danis remittenda censeret.

22. Jul.

Rex denuo arma in Danos movere constituit.

§. 43. Iste igitur à Danis adhibitus agendi modus uti nihil amici ac sinceri portendebat, ita Rex dudum ægerrimè tulerat, se inter tam ardua rerum momenta incertum teneri. Is initio statim ex inepta fœderis formula à Danis exhibita, simul Beuningii actionibus literisque perspiciebat, id agi, ut pactum Roschildense evertatur, ingenti querimoniarum serie contexta, quæ legatis Hafniæ, & per Owenum Julum ipsi Gothoburgi occinebantur, quò viam sibi movendis litibus apertam tenerent, & executionem pacis incertam redderent, si libido & occasio ferret, iterum in arma erupturi. Igitur cùm circa singula capita scrupulos moverent, ac ad omnia annuenda minis atque expostulationibus se compelli paterentur, executionem eousque extractum ire videbantur, quoad Rex ab aliis hostibus lacessitus Dania excedere cogeretur pace semiperfecta, non majore ibi securitate, quàm antea, parta: aut ut ab aliquo vicinorum auxiliis acceptis clades suas ulciscerentur, ac damna accepta repararent. Nam nullo alio pretio tamdiu incumbentis sibi Svecici exercitus onus tolerare judicabantur. Inter eas tergiversationes contigerat, ut Rex certi quid consilii capere haut posset, hostibusque spatium daretur, Thorunio obsidium circumportendi, cui maturè subsidium expedire ob Danorum respectum non licebat. Optaverat tamen Rex maturè hinc discedere, quò reliquorum hostium motus observare posset; eoque binis literis Fridericum Regem super absolvenda executione seriò monuerat, jusso quoque Wrangelio post perfectos tractatus protinus cum exercitu movere. Accesserat paulo post Flensburgum Ulricus Fridericus Gyldenlewius, qui restabant equites repræsentaturus, multa testatus, à Rege Daniæ omnia propediem exactè impletum iri. Unde & Rex jam demum seriò rem actum iri arbitratus magnam exercitus partem hospitiis Danicis excitam in Pomeraniam aut Lauenburgicam ditionem progredi jusserat. Ordinibus imperii jam fremere incipientibus, suas provincias Svecico milite onerari, ac Brandenburgico cumprimis magnâ cum invidia differente, pacem Germaniæ à Rege infractam. Enimverò Gyldenlewius non nisi dimidiam equitum partem, qui debebantur, exhibebat: illique ipsi, qui tradebantur, partim indigenæ Dani erant, partim inermes, lacerique, & qui equo nunquam meruerant, qui & mox omnes fere deserebant. Et cùm Svecicus exercitus versus Germaniæ fines progredi inciperet, Hafniæ negotiatio fere langvebat, retractatis, quæ antea promissa erant. Igitur non poterat non

20. April.

1658. non in mentem sibi revocare Rex in senatu Gothoburgi decreta, ut accuratè observetur, quid vicinus Danus suscipere instituat, tam opportuno situ Sveciæ imminens, ut huic propriis aut alienis viribus quàm maximè nocere queat. Et complurium exemplorum observatione constabat, quid indiciorum apud Danos emergeret, ubi in Svecos erupturi essent. Eoque senatus censuerat legatis injungendum, ut executionem pacis seriò urgerent, postquam astutia Danorum jam pellucebat sub fœderis vocabulo pacta Roschildensia enervare cupientium. Sanè & superiore bello sex septimanas post pacem Bræmsebroæ conclusum jam iterum apud istos de armis in Svecos resumendis agitatum fuerat. Cùm ergo Dani non solùm copias suas non exautorarent, sed & Owenus Julus ingenuè fateretur, extraneum militem non posse Svecis concedi, velut quo Fridericus ad custodiam corporis sui uti velit: eadem fabula Svecis expectanda videbatur, ut Dani Belgis ac Brandenburgico sociati periculosius quàm antea bellum instaurarent. Sanè observatum est, statim atque Brandenburgici legati Flensburgo re infecta discessissent, Danos indies magis animos obfirmasse ad nihil eorum, quæ restabant, exequendum. Quin & usque adeo vana spe inflari se passi fuerant Nobiles in Dania, ut pauci ex eo ordine, qui in Scania prædia possidebant, Sveciæ fidem dare vellent. Cùm igitur Rex negotium cum Danis ad finem perducere non posset, & quid damni ex hisce moris obvenisset, quidve in posterum immineret perspiceret: Wrangelium misso cum secretis mandatis Dahlbergio edocet, ad quid consilii Danorum iniquitas ipsum compulsum eat, quò hic res suas per Fioniam ac in Jutia & Holsatia ad eum scopum disponere posset. Haut eo minus semel atque iterum cum senatoribus, qui tunc aderant consultationem post restaurat, Carolo Gustavo Wrangelio, Gabriele Oxenstierna, Gustavo Banerio, Wilhelmo Taubio, Claudio Tottio, ac Slippenbachio præsentibus, qui re perpensa aliter judicare non poterant, quàm Danos infensa animo agitare, nec quid aliud deficere, quàm vires & occasionem ista expromendi, ab iisq; maximè cavendum esse, quòd ad omnia cogi se patiantur, quò Svecis aliquando culpam irritæ pacis impingere queant. Unde & Legatis Hafniam scribebat Rex, si vel maximè nunc Dani certum navium numerum annuere velint, arcendis freto exteris classibus, subscriptionem tamen alio sub prætexto different. Nam cùm ad omnia minis & convitio impellendi sint, eoque nomine promissa inania aliquando declarare queant, alia via sibi securitatem suam quærendam. Accedebat post electio Leopoldi Cæsaris, ob quam majore circumspectione opus erat in bellum Germanicum descensuro, quòd præsens rerum facies indies magis dissuadere videbatur, Germaniæ Ordinibus plerisque in novi Cæsaris partes transgressuris, nec ita facile prius captum consilium nunc executioni dari poterat, ut non tota Germania in Regem ruitura esset, qui cum & Polonis, Moscisque eodem tempore bellum gerere nil aliud erat, quàm distractis viribus se destruendum tot hostibus præbere. Igitur satius videbatur cum Austriacis & Polonis in Dania de pace tractare, quàm occultum hostem à tergo relinquere. Sed & necessum erat, antequam cum Austriacis manus consererentur, de Galliæ & Angliæ auxiliis sibi cavere, seu pecuniam seu militem stipulari placeret. Interim præsentia commoda in manibus retinenda, ac securitati à tergo prospiciendum: tum conandum, num per tractatus Austriaci à Polonis separari queant, quo ipso & pax cum Moscis obtinenda erat, maximum momentum ad reliqua tutius & cum ratione expedienda. Et quanquam fortè conclusio tractatuum Danicorum tandem extorqueri posset, tamen ea destinata non amplius mutare integrum erat, quòd singulis mensibus nova consilia super summa rerum inire rationis non sit. Insuper labentem jam æstatem haut permittere, ut actiones bellicæ ulterius differantur. Inprimis Regem gravissimè offenderat, quòd Dani tantas difficultates circa articulum IV. pacis Roschildensis moverent, qui tamen securitatem Sveciæ ejusque jus in Mari Baltico quàm maximè spectabat, cui nisi cautum foret, nihil aliis in locis summa vi suscipi poterat. Quamquam enim idem articulus non minus vetustum Daniæ jus, quàm Sveciæ eo in Mari tueretur, sic ut eo

Marginalia: 1658. 5. Jul. — Taube. Slippenbach.

1658. ut eo intuitu conjunctionem cum Svecia ultro affectaturi crederentur, huic tamen descendere semper recusarant, commerciorum libertatem crepantes, qua exigente ipsi facile ferre possint Belgicam classem advenire, auxilium Gedanensibus, aut aliis Sveciæ hostibus Maris Baltici accolis laturam. Nec dubitabant jactare Commissarii Danici, non iniquum esse si qui extra mare Balticum à Rege Sveciæ injuria affecti, ultionem in hoc mari sumere instituant. Accedebant stimuli à Beuningio admoti, qui omnibus machinis istum articulum oppugnabat, cui ministri Danici aures ac pectora aperuerant. Cui & tanta fiducia fuerat scopo suo apud Danos potiundi, ut in omnibus literis Ordinibus Fœderatis confirmaret, Svecos nihil in hoc negotio effecturos, ac articulum tertium pacti Roschildensis obtensa libertate commerciorum facile eludi posse. Qui & cum Sveci Danis acrius insisterent, prætexto fœderis inter Daniam ac Belgium intercedebat, ne id negotium ad finem deduceretur.

Repetitæ Regis consultationes. 7. Jul. §. 44. Non tamen usque adeo firmam Rex sententiam conceperat bellum Danicum repetendi, ut non semel atque iterum ea res consultationi subjiceretur. Prout Gottorpii factum, quò Rex Flensburgo se contulerat, ubi itidem concludebatur, si ad literas, quæ tunc ad legatos Hafniam mittebantur, Dani conclusionem tractatus haut maturarent, ab his petendam reparationem damni, ex ejusmodi procrastinationibus orti. Gottorpio Oldesloam Rex progressus fuit, ubi pleræque legiones convenerant longius in Germaniam moturæ, si res in Dania expeditæ forent. Sed ibi literæ Hafnia allatæ nuntiabant Danos cessim ire, ac intra tres septimanas congressum cum horum Commissariis non potuisse obtineri, reditum Oweni *15. Jul.* Juli expectantibus, qua mora occasio rei alibi gerendæ magna cum Regis jactura corrupta fuerat. Ubi consultatione instituta, præsentibus Gabriele Oxenstierna, Carolo Lewenhauptio, Wilhelmo Taubio, Arvido Forbusio, *Forbus.* Claudio Tottio & Slippenbachio decernebatur, inhærendum sententiæ, quæ Gottorpii capta fuerat. Wismariæ *23. Jul.* demum ea res incudi subjecta cum iisdem senatoribus quibus Jacobus Gardius & Ericus Stenbokius accesserant. Ubi rationibus jam adductis addebatur, quod Cornificius Ulfeldius Gustavo Stenbockio dixerat, Hafniæ agitari, quo modo Wrangelius in Fionia opprimatur milite per hospitia sparso. Sed primaria causa, quare Dania potius, quàm alius hostis in præsens invaderetur, erat, quòd sub idem tempus electio Cæsaris incidisset, ac Ordines Germaniæ parum moverentur injuriis; de quibus ab Austriacis & Brandenburgico sibi illatis Rex questus fuerat, adeoque ista electione res Germaniæ aliam planè faciem induissent, quam Dani tantopere desiderarint, elapsa jam occasione bellum in Germania suscipiendi, negotium longi temporis & maximi laboris. Neque enim apud Ordines Imperii considerari, cui injuria & contumelia ab altero illata sit, & in quem fœdera ineantur, sed illum aggressorem haberi, qui priorem ictum intentarit, quantumvis gravibus causis, & tantùm non necessitate ad id provocatus sit. Sed nec ullum esse è Protestantibus Principibus, qui vel partes Sveciæ tuendas suscipere audeat, vel satis intelligat, quantum sua intersit, ne ista opprimatur. Omnes quoque Electores collegæ suo Brandenburgico favere, fortasse & auxilia ad enixas ipsius preces submissuros: ac jam id agitari, ut per edicta avocatoria ductores sacramento Svecico abstrahantur. Cùm itaque adversus tot hostes simul pugnandum sit, melius utique esse in loco sibi commodo manum conserere, præsertim quamdiu de Galliæ & Angliæ auxilio nondum constet, citra quod bellum in Germania suscipi nequeat. Quod si provinciæ Regis Germanicæ ab hostibus invadantur, Protestantes per rationes suas obligari ad partes istius tuendas, quo casu rem majori pondere geri posse. Et quia Dani apud Terlonum jactare non dubitarint, istam pacem diu subsistere non posse, mediis jam amplius consiliis circa Daniam locum non esse, postquam per hanc securitas Sveciæ non constet, nec in præsens alii hostes cum spe successus invadi possint. Ita per rationes, necessitatis vim habentes, Regem in bellum Danicum retrahi. Placuit autem sedulò affirmare, non novum bellum moveri, sed prius duntaxat à Danis susceptum continuari, ut ab

1658. ut ab Ordinibus Germaniæ guarantia exigi poſſet, ſi forte Danus ejusve ſocii provincias Sveciæ Germanicas invaderent, ſimul Danicis armis odium aggreſſionis, Svecicis favor defenſionis conciliaretur. Nam pacto Roſchildenſi à Danis haut impleto, prior hoſtilitas nondum ſublata erat, ac ni Dani prius bellum intuliſſent, haut neceſſum fuiſſe, ob incompletum pactum iterum arma expedire. Hoc autem decretum Rex itidem per Dahlbergium ſecretis mandatis inſtructum Stenbockio Scaniæ Gubernatori & Legatis Hafniam miſſis denuntiat, ſimul denuntiato, ut Cojetus alio ſub prætexto ad ipſum proficiſceretur, Bielkius Hafniæ remaneret. Eo in itinere Dahlbergius miſeram conditionem munitionum Hafnienſium exploraverat, quas primo impetu perrumpi potuiſſe peritis facile conſtabat, ni conſilium illud aliorum artibus ſubverſum foret. De quo mox pluribus memorabitur.

Expeditio in Daniam ſuſcipitur.

§. 45. Ea igitur cum ſententia ſederet, Rex quicquid navigiorum Wismariæ & tota Holſatiæ ac Jutiæ ora contrahi poterat, Chilonium convenire jubet, fama didita, expeditionem in Boruſſiam ſuſcipi ſolvendo Thorunii obſidio. Id quod etiam ad legatos Hafniam ſcribebatur, ut ibi iſthæc opinio gliſceret. Paulo ante Rex per literas Terlonum Hafnia ad ſe invitaverat, velut ſecreti quid circa Poloniæ res ipſi communicaturus, quod indecorum videretur Hafniæ renovato bello verſari Regis Galliæ legatum ſequeſtrem pacis, quæ jam abrumpatur. Iſte in Holſatiam delatus è motu legionum Svecicarum aliisque indiciis ſuſpicari cæperat, aliquid in Daniam cudi, eaque de re literis ad Gerſtorfium ſcriptis effecerat, ut è vicinis locis hominum quid Hafniam contraheretur. Quia porrò Rex credebat, Fridericum audito ipſius in Selandiam reditu Hafniam deſerturum, Wrangelio imperabat navigia ſpeculatoria in freto, quod Falſtriam à Selandia dirimit, conſtituere, ne Lubecam is evadere poſſet, nec minus ad occiduam Selandiæ oram, ne in Norvegiam perfugium pateat. Tum ut quicquid in mari navium occurreret, detineret, & inprimis Belgicas naves, quæ in Oceanum tendant, in portum Landscronenſem deduceret, nulla tamen moleſtia illata, pigneri tantiſper futuras, ſi Belgæ in bellum erumpere velint, tum ne certi nuntii ita cito in Hollandiam pervenire poſſent. Ejus expeditionis ſucceſſum antequam memorem, ad lucem rebus adferendam neceſſarium fuerit exponere, quid alibi locorum Rex conſiliis ac togatis negotiationibus molitus ſit. 1658.

Circa Auſtriacos corona Cæſarea dejiciendos fruſtra ſatagitur.

Boineburg.

§. 46. Superiore libro tradere cæpimus quid operæ Francofurti inſumtum ſit, ut Auſtriaci dignitate Cæſarea excluderentur. Quo fine Joannes Chriſtianus Boineburgius & Wilhelmus Furſtenbergius ab Electoribus Eccleſiaſticis Monachium miſſi, & Regis Galliæ nomine eodem profectus Antonius Grammondus fruſtra fuere, diffidentia Bavari erga Moguntinum, etſi Boineburgius ſanctè aſſeveraret, huncce ſeriò id egiſſe, ut dignationem Cæſaream ab Auſtriacis in Bavarum transferret, nec hunc abhorruiſſe, ni Mater cum Maximiliano Curtio & Haslangio manibus pedibusque obſtitiſſet. Haut eo ſecius ſi Brandenburgico amicitia cum Colonienſi, ſocietasque cum Rege Sveciæ conſtitiſſet, ſpes Moguntino fuerat per iſtum majorem ſuffragiorum partem conficiendi. Enimverò Galli valde quidem intempeſtivè Neoburgici electionem urgere cæperant, quo ipſo Bavarum juxta ac Brandenburgicum protelaverant. Et agnoſcebat quidem Moguntinus, Neoburgicum artibus, quæ magnum Principem abſolvunt, ſatis ornatum, coronaque Cæſarea non indignum eſſe, non paucas tamen rationes eidem obſtare. Poſt Legati Gallici cæco quodam impetu in Bavarum verterant, repudiato Moguntini judicio de aula Bavarica, ac fratrum Furſtenbergiorum Franciſci & Wilhelmi conſilium ſecuti, qui magis affectuum impetu, quàm ratione in hac cauſa ducebantur. Inter has adverſariorum vacillationes Auſtriacis Occaſio naſcebatur deſtinata ſua ſtabiliendi, & plerorumque Electorum ſibi favorem conciliandi. Saltem de Trevirenſis, Bavari, atq; Saxonis ſuffragiis cautū ſibi ferebant, minati quoque, ni Moguntinus vela verteret, Ratisponam aut alio ſe abituros, & cum hiſce Cæſarem dicturos. Cæterum Moguntinus ſolidiorem viam initurus id quidem prohibere non poterat, quo minus Leopoldus expleto ætatis anno decimo octavo

Curtz.

Haslang.

Franco-

1658. Francofurtū veniret. Idem tamen, postquam omnes Electores convenissent, exteris, ut urbe exirent, imperari nolebat, sed ut regiis atque Ordinum Legatis ad diem usque electionis manere integrum esset, rationibus suis circa capitulationem observandis. Qui nec consultum ducebat, ita cæco impetu ad electionem ruere, antequam omnes exterorum & Ordinum querimoniæ compositæ forent. De negotiatione Grammondi Monachio reversi Boineburgius judicabat, Bavarum sat improvidè fecisse, quod inito apud Gallos cupidine coronæ Cæsareæ ostensa effecerit, ut hi Legatos Francofurtum non sine maximis sumtibus mitterent, ad acuendum istius appetitum. Istud Bavari desiderium Gallorumque artes Austriacos dimidium per annum spectasse, desperata prope sui promotione. Nunc cùm Bavarus istud inficiari instituat, facile fieri posse, ut is Austriacorum æquè ac Gallorum offensam incurrat. Sed Galli solum Moguntinum in causa esse arguebant, quòd sua negotiatio non successerit. Toto hoc tempore secreta cum Austriacis commercia eundem aluisse, ac ipsi satis constitisse, utut fortè Bavarus dignitatis Cæsareæ cupidine tangeretur, Austriacis tamen non defore facultatem, istud desiderium extinguendi per Electoris matrem ac Curtium Comitem. Interea Gallis ea spe blanditum, se horum & Bavari destinatis non adversaturum. Cùm Grammondus liquidum responsum Bavarum posceret, hic quæsierat, quare Gallia ipsum utique Cæsarem velit? Grammondo respondenti, ut imperio domi quies, cum vicinis amicitia constet, Bavarus reposuerat, se Cæsare bellum secuturum, in quod ut præcipitet, rationes suas in præsens haut ferre. Curtius quoque affirmabat: Austriacos de Moguntini suffragio certos esse, ac si Bavarus cupidinem imperii ostentet, orbi ludibrium debiturum. Ac reverà Moguntini astutia utrique regum memorabili commento illuserat. Agitabant Galli cum Neoburgico super corona Polonica in ipsum transferenda opera quorundam Polonorum Austriacis infensorum, & quòd favor Regis Sveciæ id negotium non parum promoturus videretur. Cum autem Neoburgicus perspiceret, hoc ipso se offensam Austriacorum incursurum, & ab Hispanis molestias sensurum, cum Gallia fœdus inire constituit tuendis ditionibus Juliacensibus, ac ut pecuniæ copia foret. Id conclusum Granvellius Gallicus Minister Moguntino communicabat. Hic Boineburgium ad Neoburgicum ablegabat, sciscitatum, num is Coronæ Cæsareæ appetitu tangatur? Huic stimulando Boineburgius multis differebat quantis cum difficultatibus destinata ipsius circa Poloniam conjuncta forent, quæ non possint non gravissimo ipsum bello immergere, Germaniæ autem opus esse Cæsare pacifico, nullisque bellis implicito. Et quia ipse omnibus artibus tanto fastigio dignis præditus sit, magnam ejus rationem futura electione habitum iri. Unde cum primis cavendum eidem, ne controversiæ se alicui immisceat, per quam spes ipsius everti queant. Hoc modo cùm Neoburgicus proposito Corona Polonica Sveci opera potiundi dimoveretur, ac Cæsaream affectare inciperet, complures rationes Granvellio suppeditabat Boineburgius, ob quas Princeps iste ad Cæsareum fastigium evehi non posset, quarum summa huc redibat. Nimis obnoxium fore Galliæ, Bellum orsurum in Belgio, eoque necessitatem allaturum Austriacis auxilia eodem mittendi, & sic imperium novo bello impliciturum. Eo Cæsare Catholicos in Germania in partes discessuros. Non habiturum idoneos reditus sustinendæ dignitati Cæsareæ absque subsidio Galliæ, id quod imperio ignominiosum sit futurum, & Galliam quidem initio aliquid daturam, post rivos clausuram: & sic onus imperio incubiturum. Austriacos Cæsareo fastigio evolutos sine dubio bellum sumturos, & Galliam alibi distractam, negotia imperii abdicaturam. Nonnullos Protestantium ipsum aversari ob malè temperatum in Romanos ritus studium. Hac electione factionem in Germania orituram, quam non Austriaci solùm, sed & aliqui Protestantium bello impetituri sint. Saxonem & Brandenburgicum sine dubio ejus se electioni oppositiuros ob Juliacensem controversiam. Ipsum Principem plus satis generosum, rebus suscipiendis promtum & audacem. Eun-

Marginalia: 5. Jan. 1658.

1658. Eundem Pontifici parum gratum futurum. Coloniensem istum Bavaro præferri indignaturum. Fortasse & Civitates Imperiales in Belgio, ut Cameracum, ipsum Cæsarem non agnituras, unde materiam novo bello fore. Tali artificio Neoburgicus tam Polonico quam Cæsareo diademate excludebatur, quò ad utramque Austriacis aperta via muniretur. Sed & duo monachi Hispanici, homines astutissimi, specie devotionis Moguntiæ hærebant, & Electoris frater Austriacis addictissimus erat, ac quæ in consilio Electoris dissensio videbatur esse, non nisi in speciem jactabatur, partibus inter se astutè colludentibus. Ita non amplius erat, quare Austriaci de Corona Cæsarea dubitarent. Qui & Electori Saxoniæ centum aureorum millia donaverant, ut ipse Francofurtum iter susciperet. Et Galli, cùm Bavarus imperium recusaret, id agere cæperunt, ut circa electionem securitati suæ consulerent, bellumque Germanicum declinarent. Quo fine cautelam in sui favorem Capitulationi inferi curabant, simul fœdus cum Electoribus Ecclesiasticis aliisque pro conservanda pace in Germania cudebant.

Circa conciliandum cum Austriacis Regem frustra laboratur.

§. 47. Nec minus incassum laborabatur circa Austriacos Regi reconciliandos, etsi ad eum scopum acriter conniteretur, Joannes Philippus Schænbornius Moguntinus Elector, studio conservandæ pacis in Germania, & quia sibi à Gallis metuebat. *8. Jan.* Eo fine & literas ad Regem Hungariæ scripserat, Regem Sveciæ paci cum Germania colendæ pronum se declarasse, qui eum ut paria ipse faciat, suscepta quoque opera bello Polonico juxta ac Danico componendo, monebat. Etsi illæ literæ Biærnclovio haut satisfaciebant, tum quòd innuerent, Cæsaream interpositionem per Pœttingium oblatam haut rectè à Rege repudiatam, tum quod Leopoldum in utroque bello Regi sequestrem obtrudere conaretur. Id quod tamen Boineburgius excusabat, ordiendo operi non decuisse aliter fieri. Enimverò contra Isaacus Volmarus fremere: Leopoldum Polono Danoque fœderibus innexum injurias à Svecis illatas utique ulturum, Moguntino viri intemperies graviter aversante, quem & *impuri senecionis* convitio increpa-

Ein alter Unflat.

bat. Literas porrò Moguntini Leopoldo haut ingratas fuisse Plettenbergius significabat: sed valde dubitari, num seriò res agatur, quòd Galli spargerent, ingentem se pecuniæ summam Regi Sveciæ numerasse, & hunc fœderi suo innexum. Et quia eodem tempore Gallorum copiæ Rheno propinquebant, conjunctionem cum Svecis affectare, aut distractionem hostium meditari videbantur. Reverà tamen pacem in Polonia procedere Gallis tunc non optabatur, utut Lumbranus super ea concilianda satagere videretur. *de Lumbres.* Ac de certis subsidiis è fœdere solvendis Lionnæus *Lionne.* audire aspernabatur, frigidè admodum excepta Biærnclovii super fœdere propositione: & exigua illa, quæ Galli præstabant, in majus extollebantur. Nec obscurè in pacem cum Hispanis inclinabant Galli hortante Pontifice. Sic tunc per Gallos Svecis nec pace potiri, nec bellum justa mole gerere dabatur. Contra Austriaci circa perficienda sua apud Polonos destinata laborabant, quibus Regina Poloniæ acriter reluctabatur, cujus autoritati minuendæ Austriaci diffidium inter ipsam & Joannem Casimirum serere studebant. Iidemque Francofurti Ordinum Legatis persuadere conabantur, Leopoldo cum Rege Sveciæ bene convenire, multi contra in legationem Gallicam invecti, ut Ordines quidem in securitatem darent, ac diffidentiam inter Sveciam, Galliamque seminarent. Eo autem difficilior tunc erat cum Austriacis negotiatio, quòd per Leopoldi juventam aula in factiones distraheretur. Ut privata Domus Austriacæ commoda unicè respicerentur, Porcia & Ferdinandus Curtius cum legato Hispanico nitebantur. Ut Imperii quoque ratio haberetur, Aurspergius Princeps & Pættingius. Comes cum paucis aliis contendebant. Ast Archidux Leopoldus Wilhelmus cum Schwartzenbergio peculiarem sibi viam insistebant, fere ad bellum ac turbas tendentem, quòd ipse de adquirenda sibi corona Cæsarea desperaret, ac invisum se Hungariæ Regi & Hispanis ob eam affectatam cerneret, eoque operam suam necessariam bello exorto reddere cuperet. Unde Leopoldo certa consilia, & suo è judicio capessere in-

1658. re integrum haut erat. Equidem primarii Ministri munus penes Porciam erat, sed istam functionem exercere adhuc insolentem, & Curtium rerum peritum ipsi succenturiatum alii respectus distrahebant præter senium & podagram, quæ frequenter consilio abesse subigebat. Archiducis partibus quoque accesserat Schwarzenbergius, qui dum bellum Svecis inferendum urget, consilia Pragæ non parum turbabat. Etsi demum nec pacem idem repudiaret, sed ea duntaxat lege, ut nec Austriaci parte aliqua Poloniæ, nec Sveci Borussia potirentur. Cùm contra Poloni ita cum Svecis transigere vellent, ut deinceps neque hos, neque Austriacos respicere necessum haberent. Ast Moguntini consilia eò spectabant, ut Carolum Gustavum inter & Leopoldum amicitiam instauraret, nec prius ad electionem procederet, quàm paci Germaniæ tam à Polonia cautum esset, quam à Gallia hactenus, ne Austriacis auxilia Hispano submittere liceret, adeoque Hispani ex hac electione nullum fructum caperent. Ideo autem Gallia novum in Germania bellum defugiebat, quòd domesticas opes tot annorum bella valde exhausissent, ac Austriaci Ordines blandimentis sibi adjunxissent, Svecia autem, cui aliàs maximè inniti poterat, multis hostibus premeretur, nec cum ullo eorum transigere daretur, modico insuper peditatu instructa, ac ingentibus pecuniæ summis sublevanda, siquidem res magna mole gerenda foret. Unde si Galli per fœdus Rhenanum & capitulationem scopo suo potiri possent, fœdus Svecicum procul habituri erant. Qui & ægrè ab Habbæo Pragæ disputata ferre videbantur, Biærnclovio regerente, ipsos sanè ita agere, velut utique à Svecia separari cupiant. Ast Protestantes Ordines, quicquid libellorum Biærnclovius ingereret, facile omnia fieri permittebant, quæ premendis Svecis suscipiebant, ne his bellum instaurandi facultas foret, modò iidem non planè opprimerentur, ne ipsis urgente aliquando necessitate id fulcrum deesset. Hac igitur rerum facie, & in tam diversa tendentibus aliorum consiliis Austriaci repudiata Svecorum amicitia bellum cum hisce malebant, persuasi, Danos utique ad apertum mare sustentaturos abdicata cum Svecis pace simul 1658. Belgas palam in partes descensuros. Quo facto ipsi Polonis juncti facili negotio Svecos Germania se pulsuros sperabant. Unde Leopoldus, dum Praga Francofurtum proficiscitur, Montecuculo mandata transmiserat, ut Polonis & Brandenburgico conjunctus Svecos in Pomerania invaderet. Quo & tempore tres cursores mittebantur, unus in Daniam, dissuadendę cum Svecis paci in Poloniam, alter, ut copiarum conjunctionem urgeret, ac ad Brandenburgicum tertius, ipsi summum imperium conjuncti adversus Svecos exercitus delaturus; & cùm fama ferret, Carolum Gustavum in Selandiam penetrasse, repetebantur ad Montecuculum jussa, ut tanto magis cum Polonis & Brandenburgicis Pomeraniam invadere properaret. Lisola interim pacem in Polonia impediebat, resque turbabat, quò Austriacis id bellum usque ad electionem integrum foret, ansam præbiturum pacem Germaniæ evertendi. Isthæc Austriacorum consilia Moguntinus ægrè admodum ferebat, præsertim cùm Leopoldus ad literas ipsius super reconciliatione cum Svecis amicè admodum respondisset, ac per Lobcovicium Principem verbis confirmasset, se rem integram servaturum, quoad Francofurtum veniret, cùm nunc in itinere hostilia in Svecos decrevisset. Cujus rei culpam Moguntinus Hispanis & Archiduci tribuebat, quòd huic spes foret, imperium bellicum nancisci, ac Hispani confiderent, orta in Germania belli flamma commodius se Belgium suum servaturos. Enimverò impetum Austriacorum mox sistebat nuntius pacis tanto cum Sveciæ emolumento in Dania conclusæ, ac quòd diffundente licet Leopoldo Daniæ Rex præcipua pacis capita executioni dedisset. Unde & Moguntinus ut ea mandata revocarentur, acriter contendebat, aliosque hortabatur, ut eadem secum ingeminarent, succinentibus Aursper- *Aursperg* gio & Lobcovicio. Simul Biærnclo- *Lobkowiz* vio per Boineburgium quid ageretur significabat, ac ut is contra tendere posset, ansam præbebat. Cujus & 23. *April* instinctu idem libellum memorialem Collegio Electorali exhibebat, quo periculum Germaniæ imminens ob oculos ponebat, qui reli-

quorum Ordinum Legatis communicabatur.

A Gallis Regi parum auxilii eſt expectandum.

§. 48. Iſta porrò Danica pax utrique parti alia conſilia ineundi neceſſitatem imponebat. Et Regi quidem ratio erat noſſe, quid à Gallia ſibi expectandum foret, antequam adverſus Auſtriacos certi quid decerneret. Iſta Rhenano quidem fœderi, quod meditabatur, Regem includere voluerat, excepto bello Polonico. In quam conditionem hic conſentiebat, modò id fœdus dirigeretur contra quoscunque alios iſti bello ingeſturos, præcipue Auſtriacos & Brandenburgicum. Sed quia etiam perfecto iſto fœdere Regi haut ſatis conſulebatur, hoc jubente Biærnclovius Legatis Gallicis Francofurti proponebat, veroſimile eſſe, Regem cum exercitu in Germaniam verſurum, acſi certo fundamento ſocietatis cum Gallia inniteretur, jam occaſionem videri, Auſtriacis par referendi. Ad quæ Galli declarabant, mandatum ſibi eſſe, ſuper fœdere cum Svecis agere, in quam rem ipſi formulam exhibebant. Sed quæ deſtinatis Regis haut ſufficiebat, quòd Galli fœdus abſolvere nollent, quoad pax in Polonia concluſa foret, quam tamen per Auſtriacos impediri norant. Unde ſatis adparebat id ipſos agere, ut Regem occaſione belli Polonici cum Auſtriacis committerent, quò unà cum Anglis eo acrius bello Flandrico incumbere poſſent, ſed & iidem magnam partem ſecuritatis ſuæ fœderi Rhenano ſuperſtruxerant, quo impeditum ibant, ne Auſtriacis in Belgium auxilia mittere integrum foret. Accedebat & proclivitas in pacem cum Hiſpanis, ut fœdere Svecico non opus habituri viderentur. Mox quoque cognitum Legatos Gallicos non habere mandatum fœdus concludendi, ſed duntaxat ut Biærnclovio impedimenta exponerent, per quæ Gallia in bellum Germanicum deſcendere prohibebatur. Cum itaque Lionnæus parum ſibi cordi fœdus cum Svecia eſſe oſtenderet, Biærnclovius ei aperte denuntiabat, hac rerum facie Regi ſuo neceſſum fore, vel Auſtriacos invadere, ſed non niſi poſito fundamento fœderis Gallicani; vel, ſi Gallia idoneum fœdus abnuat, cum iſtis quovis modo tranſigere. Et tunc demum Galliæ adpariturum, quam intempeſtive & quam frivolos ob reſpectus occaſionem Auſtriacorum vires à Belgio divertendi amiſerit. Ea denuntiatio cùm Lionnæo ſcrupulum injiceret, curſorem Pariſios mittebat, quo reverſo hic cum Biærnclovio congreſſus inſtituebat. Ubi Lionnæus ea fundamenta conſultationis ponebat: Galliam quidem fœdus inituram, & conſilia viresque cum Svecia ſociaturam, haut tamen conſultum ducere in præſens abrupta pace bellum in imperio gerere, etſi ſub hoc Auſtriacæ ditiones & Bohemiæ regnum non intelligantur. Rationem eſſe, quòd plerique Electores & Principes Catholici juxta ac Proteſtantes non ſolùm diſplicere ſibi oſtenderint ab Auſtriacis adverſus pacis leges patrata: Sed & jam de fœdere cum Regibus ineundo agitent ſuper conſervanda pace, & formanda idonea capitulatione. Quod fœdus adverſa fronte rationibus Auſtriacorum repugnet, ejusque uſum deinceps inſignem eſſe poſſe proximis Comitiis, & alias ad ambitionem Cæſaris, & privata deſtinata reprimenda. Contra ſi nunc quispiam Ordinum in imperio invadatur, metuendum eſſe, ne Proteſtantes æque ac Catholici in Auſtriacorum partes tranſeant, & ſic Reges diuturno & periculoſo bello implicentur, ſi Ordines perſpiciant, oblato fœdere ſibi ab iſtis illuſum fuiſſe. Sed & præcipuos Catholicorum & Proteſtantium Principum à finito proximo bello ſat ſinceram inter ſe amicitiam coluiſſe, haut ita facile divellendos, & Regibus aſſociandos, præſertim cum prætextum religionis nunc abſit. Galliam quoque Hiſpanico bello implicitam, & deſtinata ſua in Flandria cum Cromvello perſequi cupidam, ſuſcepto inſuper bello Germanico vires ſuas valde diſtracturam, ex quo nihil lucri ſperet, & per quod res adverſus Hiſpanos languide gerenda ſit, quos hac occaſione inſigniter debilitandos ſperet. Et quanquam Carolo Guſtavo ſat cauſarum ſit Auſtriacis bellum faciendi, eaque virium Auſtriacarum diſtractio Galliæ utilis ſit, huic tamen integrum non eſſe junctim cum Rege in Auſtriacas provincias rem gerere ob rationes jam adductas, & quia hoc caſu copiis Gallicis per mediam Germaniam iter eſſet faciendum, cum Svecis commodior

3. April.

1658. licis per mediam Germaniam iter esset faciendum, cum Svecis commodior occasio sit per Pomeraniam eodem penetrandi. Sed nec Gallis operæ pretium videri ob pauca Alsatiæ oppida, quæ Austriacis adhuc ibi supersunt, bellum movere, ac Ordines Imperii metu agitare. Hoc fundamento posito testabatur Lionnæus, Regem Galliæ fœdus cum Svecia initurum, duabus partibus constans, quorum prima sit, ut Rex Sveciæ post incassum tentata omnia remedia amicæ compositionis protinus in bellum cum Austriacis prorumpat, Gallia certam pecuniæ summam subsidio collatura. Altera pars in eventum formetur, si Electores & Principes fœdus cum Regibus, quod nunc affectant, detrectent, aut in posterum ejus leges violent, quo casu utrinque in hos quoque arma arripienda. Enimvero Lionnæo haut mandata erant, ad fœdus statim concludendum, ac verosimile videbatur, Galliam negotium extractum ire, quod confideret, Regem etiam absque ipsius subsidio cum Austriacis manus conserturum, quo ipso declinatura sit necessitatem pecuniam erogandi, simul quam sacrorum nomine accusationem verebatur, quod eo bello succedente Rex Evangelicis sacris per provincias Cæsareas ampliorem libertatem procuraturus fuerat. Quæ cum Biærnclovius animadverteret, testabatur, regem haut quaquam Austriacos invasurum, ni fœdere Gallico fulciatur: Lionnæo reponente, Galliæ rationes nunc in eo verti, ut successus suos in Flandria adversus Hispanos urgeant, eoque pacem in Germania sibi retinendam. Sibi persvasum, Carolum Gustavum utique bellum Austriacis illaturum, ad quod Gallia pecunias suppeditare sit parata. De fœdere, quale Svecia affectabat, in medio relinquebat. Nec plus in aula Gallica proficiebatur per Antonium Curtinium, qui cum Mazarinum ad fœdus cum Rege renovandum urgeret, hic reponebat, se nec Deo nec hominibus adprobare posse abrumpendam cum Austriacis pacem. Ac sane jam tum Pontifex fremebat ob fœdus cum Cromvello ictum. Dunquercamque traditam. Etsi ad fœdus id per quadriennium agitatum Mazarinus non prius compelli posset, quam Cromvellus ipsi tractatus ostenderet cum Hispanis ad subscriptionem usque absolutos, quibus hi Caletum se Anglis tradituros promiserant. Sed & parsimonia istum à fœdere cum Rege retrahebat. Ne tamen Regem plane alienaret ducenta uncialium millia huic offerebat, velut pensionem pro lubitu impendendam, indignatus quoque, quod Curtinius scripsisset, si quid boni ab ipso obtinendum sit, metum eidem incutiendum. Cæterum cum Rex moras pertæsus Curtinium ex aula Gallica revocare instituerет, Mazarinus vehementer stomachatus ac contumeliosis sibi dictis non temperabat. Hunc agendi modum à Septentrionum rigore esse. Omnia à Svecis tanta cum ferocia ex postulari, nec rationes cum ipsis constare posse. Si ad eum modum secum agi, Galli patiantur, dignos esse, qui canibus proijciantur. Ipse si abeat Terlonum quoque revocandum, ac eventura, quæ forte Sveci non crediderint. Tum & inæqualitatem agendi increpare, adversis rebus nil istis tractabilius, sed secundis nihil cum eorundem ferocia comparandum, sic ut amici quoque eorum fortunam formidare, & suspectam habere cogantur. Ista dicta Regem valde mordebant, qui & eo nomine Biærnclovium offensam apud Legatos Gallicos testari jubebat, ac ut circa tractatus de fœdere Gallico omnia sibi integra servaret, quo pro re nata, cum Austriacis transigere posset. Nec enim cum Gallis certas iniri rationes posse, quamdiu Mazarinus ad clavum sedeat, sua promissa cavillari, & pro solidis fumum vendere doctus, nec Regi, si vitam eousque producere detur, par pari referendi occasionem defore. Idem quoque Gallis demonstraret, solius capitulationis Cæsareæ vocabulis sibi non caveri, sed ut pax renovetur adsistentibus omnibus imperii Ordinibus, ac peculiarem guarantiam præstituris, utiq; Austriaci Polonicum negotium plane abdicent.

Courtin.

§. 49. Ista Gallorum tergiversatio plurimum difficultatis Caroli Gustavi consiliis adferebat. Nam utut pax Danica non parum rationes hostium turbasset, haut ideo tamen amica hosce in ipsum meditari adparebat, postquam jam inter Austriacos, Polonos

Austriaciis mitius inclinare videntur.

 & Bran-

1658. & Brandenburgicum fœdus velut in commune hostem conclusum esset. Igitur ut nihil eorum, quæ servandæ paci Germaniæ facerent, omisisse videretur, denuo Biærnclovio imperat, omnem lapidem movere circa ineundam cum Austriacis reconciliationem, quæ tam intra, quàm extra Germaniam amicitiam instauret, eumque in finem Moguntini opera uteretur. Nec eò secius exemplum fœderis contra Regem initi Gallis ostenderet, demonstrato simul statu Sveciæ, & quid hoc casu Galliam facere par sit, liquidum super renovando fœdere responsum exposcens, ut quid expectandum sibi sit constet. Reliquos tamen Ordines exemplum ejus fœderis celaret, ne Brandenburgicus maturè nimis rescifcat, de eo ad se permanasse. Quod si Mazarinus exercitum in Germania habere nolit, ac fœdus aversetur, saltem tantisper de pecuniis in unum aut alterum annum præbendis conveniret, quoad fœdus plane adornatum fuerit, ut tamen integrum sibi sit, cum Austriacis pacem concludere, si occasio detur. Ad quam procurandam Ordines quoque incubituri sint, siquidem patriæ salus eos tangat. Præsertim cùm ipse multis licet injuriis acceptis nil aliud satisfactionis postulet, quàm ut pax Westphalica velut redintegretur, ac ipse securitate ex ea tam intra quàm extra Germaniam frui possit. Hisce si nihil proficiatur, ex Ordinibus quæreret, quid Regi ab ipsis expectandum sit, velut quibus pax Westphalica præstanda incumbat. Biærnclovius igitur, cùm Hungariæ Rex Francofurtum pervenisset, Moguntinum jam antea sat pronum instigabat, ut apud istum de pace ageret, qui & eam rem summo studio suscepit. Ei contra Leopoldus per Oetinganum Comitem, & Volmarum significabat, sibi haut propositum fuisse, Daniæ succurrere, nec Montecuculo imperasse, Pomeraniam invadere, nec minus paratum se reconciliationi cum Svecia, ac legatos ad tractatus pacis in Poloniam missurum. Etsi, abnuente licet Leopoldo, constaret, à Montecuculo certum hominem Berolinum missum; qui transitum & conjunctionem copiarum exposceret. Ac ut culpam abs se amolirentur Austriaci, palam jactabant: Electorem Brandenburgicum ipsos ad arma Pomeraniæ inferenda stimulasse, cum contra Poloni eundem favoris in Svecos arguerent, quod lentè movendo subsidia Daniæ ferenda hanc Svecis prædæ exposuerit. Ipse mox Leopoldus Moguntino declarabat: cupere se amicitiam cum Svecia colere, pacem imperii conservare, Polonicam pacem summopere desiderare, operam quoque collaturum, ut ea conjunctim inter partes coalescat, qua tamen ne ipse excluderetur, fœdus sibi cum Polonis & Brandenburgico fuisse ineundum. Nec aliud præter mutuam defensionem spectare fœdus cum Brandenburgico, si hic à Svecis invadatur. Regem Poloniæ successionem se haut expetere, quæ promissa sibi non sit, multo minus justo tractatu super ea conventum. Nec terrarum quid in Polonia affectare, sed Polonis pacem sibi ac Brandenburgico securitatem quæsitum ire. Speciosa dictu, sed quæ multum à sensis animi discrepabant. Sanè Lisola hactenus præliminaria pacis Polonicæ impedierat, interventionem Gallicam recusando, & circa titulos tricando, simul ostentata Moscorum suspicione, solennem congressum impediendo. Unde Biærnclovius apud Collegium Electorale instabat: cùm nuper defunctus Cæsar multis modis leges pacis Westphalicæ adversus Svecos violarit, ut in capitulatione Sveciæ in futurum caveatur, ac si utique Leopoldum Cæsarem velint, eum non prius renuntient, quam amicitia cum Svecia instaurata sit, enumeratis istius in hanc infensis actionibus. Aut saltem ut Electio differatur, quoad Rex rebus in Dania compositis propius movere possit, animum Electoribus de Republica bene sentientibus additurus. Eo quippe unico remedio Austriaci ad rationem audiendam cogi posse videbantur, alias negotium Polonicum eousque protracturi, quoad id incendium in Germaniam quoque trajecerit. Nam istorum rationes in eo verti, ut electio acceleretur, quo inde pro lubitu in Polonia & Germania rem temperare queant. Quo fine & cum Svecis Francofurti tractare refugiebant, sed rem in Borussiam rejiciebant. Et quia Legati Gallici per Moguntinum & Trevirensem deliniri se passi fuerant, ut spe satisfactionis sibi facta sile-

Oetingen.

1658. filerent, Sveciæ exigua ratio habebatur. Præter Moguntinum quoque Saxoniæ Elector circa redintegrandam cum Svecia amicitiam apud Leopoldum operam navabat, cui huic testabatur, ejus se serio cupidum, eidemque promovendæ misisse ad Montecuculum, ut omnes Austriacos copias è Polonia in Silesiam & Bohemiam reducat, tum Lisolam jussisse idoneo loco in Marchia cum Slippenbachio congredi ad eam amicitiam reparandam sive junctim cum Polonia, sive separatim, si aliter fieri non possit.

Super differenda Leopoldi electione conatus. §. 50. Cæterum Biærnclovii postulato super differenda electione favebant Moguntinus, Coloniensis & Palatinus, qui inter se convenerant securitatem & pacem Imperii prius in tuto collocare, quàm ad electionem procedatur. Brandenburgicus adhuc deliberabat, ad quem in eas partes pertrahendum Biærnclovius spem compositionis cum Rege faciebat, contra Trevirensis, Bavarus & Saxo absque intermissione electionem maturari urgebant. Non tamen adeo facile hi pervicissent, si Brandenburgicus prioribus adjungi potuisset. Ac sanè is post pacem in Dania tam inopinatò factam anceps hærebat, quam in partem se verteret, diu dubitabundus. Unde & ipsius Ministri cum Luneburgicis Magdeburgi congressum agitabant, ut hos edocerent, quo loco res inter Regem & Electorem sint, quòd isti Principes legatione ad regem missa circa eos reconciliandos navare operam vellent. Et qui Francofurti erant, Brandenburgici Ministri apud legatos Gallicos instabant, ut idem negotium Terlono commendarent. Nec minus omnes ibi Ordines eam reconciliationem optabant, suadebantque. Quibus Biærnclovius reponebat: Etsi Elector sæpius limites pactorum migraverit, Regi tamen ob bonum publicum ista dissimulare placuisse, quousque enormis quispiam hostilitatis actus non intervenerit. Nunc Austriacos jactare, eundem cum ipsis fœdus offensivum in Sveciam inivisse. Quod si igitur Electori causa Protestantium communis cordi sit, ei sincerè & constanter cum Evangelicis agendum, ac maturè ab hostium partibus discedendum. Ac sanè nondum fixi quid consilii ab Electore captum esse indicio habebatur, quòd Poloniæ Rex & Montecuculus quererentur, ab ipso conventa non repræsentari, quòd idem nunc dubitet Polonis & Austriacis transitum per ditiones suas permittere, suasque copias adversus Svecos iisdem adjungere. Quem & isti acriter urgebant, ut jam quantum possit cum reliquis ad premendos Svecos incumberet. Morsteinium quippe Legatum Polonicum Hafnia scripsisse, Danos, utut pace cum Svecis facta, & traditis munitionibus, bellum mari cumprimis instauraturos. Belgas jamjam fœdus cum Austriacis, Hispanis, Polonis, Danisque in Sveciam conclusuros, ac ab istis eas vires Dano subministrandos, ut non solùm iterum se erigere, sed & Svecis domi negotium facessere queat, è Norvegia immissis copiis, quas Hollandi commodè alere ac firmare queant. Angliam Svecorum potentiæ invidere, Galliam intestinis dissensionibus distrahi, Montecuculum protinus in Holsatiam moturum Rege in Svecia absente, Wrangelio in Selandia hærente, legionibus Svecicis per insulas divisis, Suchium cum quinque millibus Germanorum adjunctis Polonis in Borussia rem gesturum. Ocyus igitur certa consilia capesseret Elector, aut omnium copias ipsius terris infundendas. Sibi constare, Regem Sveciæ pacem in Polonia nolle, nisi utraque Borussia accepta. Belgicam & Danicam classem sat validam esse Svecis intra Scaniam includendis. Moscum certò Livoniæ irruiturum. Igitur super eligendis partibus Elector ne amplius dubitaret. Nec eo secius hic tergiversabatur, pacem in Dania jam factam obtendens, ac ista in Holsatiam expeditione Dano plus damni quàm emolumenti datum iri. Simul clam Moguntinum instigabat, ut nomine Collegii Electoralis literæ ad Regem Poloniæ scriberentur, quò hic irruptione in Germaniam supersedeat, tum Leopoldo Francofurti demonstraret, Ordines istam in imperium irruptionem ægerrimè laturos. In eundem sensum ad Carolum Gustavum dicis causa scribebatur, ne alii sentirent, ista solos Polonos spectare. Ac dederat Brandenburgicus suis Francofurti ministris in mandatis, ut si difficultas quæpiam emergat, per quam electio protrahatur, eam tacitè fove-

de Souches. 1658.

1658. foverent, ipsique suffragium liberum in electione retinerent, quoad tentarit, num sibi cum Rege Sveciæ convenire possit. Sane ipsius Legati hactenus ambiguè egerant, ac suadebat Lionnæus, ut Rex quovis honesto modo cum Electore transigeret, ac prius acta bono publico condonaret, quo obtento Austriacis spes circa electionem in ancipiti hæsura fuerat. Quin & Blondello ablegato Gallico Elector dixerat, si Sveciæ Rex secretò sibi pandere velit, quid pro restituenda Borussia petat, pacem se ipsi paucas intra horas etiam cum exclusione Austriacorum curaturum. Etsi contra Austriaci palam jactarent, si Poloni admissa interpositione Gallica cum Svecis tractare instituant, se cum Svecis seorsim transacturos, ac Poloniam cum hisce divisuros.

Galli & Hispani Regis destinatis obstant.

§. 51. Enimverò quo minus scopo suo Rex Francofurti potiri posset in causa fuerant Galli juxta & Hispani. Quorum illi cum Svecis operam sociare noluerant, ut utriusque regni querelis pariter remedium adferretur, sed suam satisfactionem utcunque obtinuisse contenti Svecorum desideria post principia rejiciebant, securitatem suam cautelæ Capitulationi inserendæ, & fœderi Rhenano superstruentes. De cætero bellum in Germania aversabantur, ac super fœdere cum Svecis renovando mandata sibi esse negabant, nil nisi pecuniæ aliquantum vel ex fœdere, vel citra obligationem velut gratis dandam ostentantes. Hispani autem usque adeo graves iras in Svecos conceperant, ut nullo licet inter Sveciæ Hispaniæque regna bello legati Hispanici Pegneranda & Fontanus Biærnclovio Francofurti de adventu suo non significarent. Hagæ quoque Stephanus Gamarra cum omnibus exterorum legatis de Infantis Hispaniæ nativitate indicasset, solum Svecicum Ministrum præterierat. Ac sane omnem lapidem movebant Hispani, ut belli incendium in Germania excitarent, Austriacosque à cogitationibus pacis hactenus averterant. Et cum sibi persuasissent, statim atque Leopoldus Francofurtum ingressus foret, circa electionem multam moram fore, repudiata cum Svecis reconciliatione armis rem gerere statuerant. Et quanquam Moguntini constantia electionem aliquandiu differret, & hic de instauranda cum Svecis amicitia instare non desisteret, Leopoldus tamen tergiversari isto valde indignante, præsertim cum Austriaci eundem cum Coloniensi & Brandenburgico committere instituerent. Cæterum Austriaci, Hispanique consilia sua, & quod Sveciæ amicitiam ita insolente rejicerent, hisce fundamentis superstruxerant, quod sibi persuasissent Moscum una cum Polono Ingriam & Livoniam invasurum. Tum Danos Belgasque iterum aliquid in Sveciam cudere, quod in lucem erupturum sit statim atq; Rex cum Austriacis & Polonis manus miscuerit. Simul ut Moscum in partibus retinerent, Austriaci Polonis suadebant, ut Coronam suam potius Mosco promitterent, quam cum Svecis pacem inirent. Denique & id spem iisdem addebat, quod dissidia mox in Gallia adversus Mazarinum, & in Anglia adversus Cromvellum emersura essent, quorum architectus Marchio Ormondus legatus Hispanicus fuerit.

Fuentes

Moguntinus rem acriter urget.

§. 52. Haut eo minus tamen Moguntinus magnopere laborabat, ut inter Regem Sveciæ & Hungariæ amicitia prius instauraretur, quam hic diadema cæsareum capesseret, condito in Collegio Electorali decreto, ut electio & securitas Imperii pari passu procederent, & circa illam nihil certi statueretur, quoad Imperio constet, num pace potiatur, an minus. Unde & à Collegio Electorali Moguntino & Saxoni injungebatur, ut Leopoldo pacem persuaderent. Id quod ab hisce factum magna cum diligentia & prolixe deductis rationibus. Ac imprimis Moguntinus Leopoldum liquidum responsum poscebat ad has quæstiones: an citra moram conaturus sit, ut pax in Polonia fiat? An successionem ad regnum Poloniæ affectet? Ac numquid terrarum à Polonis in satisfactionis vicem postulet? Ad quas cum idoneum responsum è vestigio expedire haut in promtu esset, postridie à Leopoldo Porcia & Curtius ad Moguntinum mittebantur, qui loco expectati responsi differebant, sibi haut constitisse de Sveciæ Regis in pacem studio, & num istud ita serium sit, prout Biærnclovius spargat. Quæ diverticula Moguntinus æger-

10. Maji.

1658. ægerrime ferebat, nec eam excusationem suffecturam, quo minus culpa in Leopoldum redundatura sit, neglectæ ad pacem firmandam occasionis. Simul præter morem in aspera verba erumpebat. Ita tandem missi laxioribus verbis testantur, Regem Hungariæ ad tractandum cum Rege Sveciæ paratum esse, eamque controversiam in Polonia componi posse. Interim ipse electionem pro-
30. Maji. moveret. Quo responso Moguntinus adquiescere nolebat. Unde iidem paulo post aliud responsum afferebant in eam sententiam: Leopoldum jam ante septem hebdomadas legatos ad Polonicos tractatus misisse, expeditis quoque diplomatibus tuti itineris, pro legatis Svecicis Lisolæque mandasse, Polonos urgeret, ut & ipsi pro Svecis eadem expediant. Simul petebant, cum auditum sit, consultationes super capitulatione quiescere, ut ipsi easdem promovere placeat, quod Leopoldo sumtuosum valde sit, heic loci diutius hærere, præsertim cum periculum undique ipsius provinciis ingruat. Cum ad alias quæstiones responsum urgeret Moguntinus, isti dicebant, Leopoldum negotia sua Gallorum manibus committere non posse. Atqui, reponebat Moguntinus, Svecos & Polonos, quorum præcipue res agatur, Gallos sequestres acceptasse. Illic Leopoldum nil præter securitatem suam quærere. Moguntinus; cum ad hanc præstandam Sveciæ Rex sese offerat, quid ergo restat? Si enim neque successionem in regno Poloniæ, nec terrarum quid affectet, non esse quare Gallos sequestres refugiat. Ad isthoc Austriacorum responsum Moguntino demonstrabat Biærnclovius: Colobratum Lisolæ Collegam Calendis Maji adhuc Wratislaviæ fuisse. Commissariis quoque Svecicis quarto die ejus mensis nihil adhuc de diplomatibus constitisse.
26. April. Quin Joannem Casimirum nuper Posnaniæ apud Isbrantium legatum Belgicum questum fuisse, se circa mediationem inter duos amicos Galliæ & Hungariæ Reges in ancipiti hærere, nec Gallos sequestres repudiare posse. Lisola quoque per Polonos Lumbrano persuaserat, ut ad Regem Sveciæ proficisceretur, quo is hoc absente interpositionem Gallicam subvertere posset, etsi haut eo minus regina interim Gallorum causam sustineret. Et Rex Poloniæ cum Proceribus Warsaviæ concluserat, eam interpositionem retinendam, quod & Lumbranus profectus sit ad Caroli Gustavi consensum obtinendum super admittendis ad tractatus Poloniæ Fœderatis, quos inter Leopoldus præcipuus erat. Quin cum ipse Curtius lingua mentem præcurrente, dixisset: Hispanos ægre laturos, si Gallica mediatio admittatur, Moguntinus reposuerat: non id respiciendum, quid Pegneranda, sed quid Ordines Imperii dicturi sint, si Leopoldus repudiatis bonis consiliis, & amicis propositionibus, eandem abnuat, externa consilia, rationesque secutus. Nam offensus erat Pegnerandæ Moguntinus, quod iste dixisset, hunc equestri duntaxat loco natum plus sibi autoritatis, quam par sit, arrogare. Ac demonstrabat Moguntinus Curtio: Hispanorum intentionem esse Germaniam bello involvere, ac Germanorum sanguine Belgium suum conservare, qui & plane pacem aversentur. Sic ergo tunc electio adhuc nutabat, ac jactabant Austriaci: malle se Francofurto infecta re discedere, quam pati, ut Leopoldus adstringatur ad auxilium Flandriæ non ferendum. Contra Trevirensis & Saxo, quibus pecuniæ ab Hispanis suppeditabantur, his grata loquebantur, ac subinde, ut exterorum legati urbe dimoverentur, urgebant. Sed Moguntinus majore suffragiorum parte pervincebat, ut illis ad proximum ante electionem diem manere integrum foret. Nam & his superiorum suorum negotia apud Collegium esse expedienda, ac Ferdinandi IV. electione Oratorem Hispanicum Marchionem Castelrodericum Augustæ Vindelicorum pridie ejus cerimoniæ usque hæsisse. Idemque Brandenburgico suadebat, ne fœdus cum Austriacis in Svecos ratihaberet. Prout & hic solus obstiterat, quo minus Montecuculus & Czarnecius in Holsatiam irrumperent. Qua super re graviter querebantur Austriaci, queis persuasum erat, si iste voluisset, Svecicas copias, Rege & Wrangelio in Selandia absente, per Holsatiam sparsas potuisse opprimi. Sic igitur tunc spes reconciliationis inter Regem & Austriacos iterum minuebat, his una cum Hispanis isti valde succensentibus, quod ipsum Borussiam retinere, ac totius Maris Baltici oram Imperio amplecti velle crede-

1658. crederent, è qua perpetuo provincias ipſorum hæreditarias infeſtaturus ſit. Quanquam & nemo alius æquo animo laturus erat Svecos Boruſſia potiri, ne Galli quidem & Proteſtantes velut vicinis perpetua litium materia futura. Sicut nec viciſſim Ordines optabant ab Auſtriacis Poloniam obtineri, tanta acceſſione libertati ipſorum prægravibus futuris. Veniebat quoque eo tempore Francofurtum Legatus Polonicus Uladislaus Reyus Reginæ Cancellarius, ut Electoribus demonſtraret, Polonos quidem pacis cum Svecia cupidos, ſed quamdiu nulla ſpes ſit Boruſſiæ recuperandæ, iſtius obtinendæ nullam rationem eſſe, ac vel Auſtriacum vel Moſcicum imperium ſubeundum. Querebatur etiam idem de Hungariæ Rege, quod dum Gallos ſequeſtres repudiat, tractatus pacis impedierit, eoque ipſos Polonos ſummam in deſperationem conjecerit, unde arrepta occaſione, Moguntinus, Colonienſis, & Saxo nomine Collegii Leopoldum adibant, denuntiantes, ni Gallicam interpoſitionem ſine exceptione admittat, pacemque in Polonia promoveat, à ſe electionem ſuſcipi non poſſe, quam Moguntino extrahere, animus erat, quoad pax in Polonia confecta foret. Aſt Auſtriaci quanquam hoc modo ab Electoribus urgerentur, & Biærnclovius ſat occaſionis compoſitioni præbuiſſet, parum inclinationis ad eam oſtendebant, nil niſi electionem maturandam ingeminantes. Ac ſpes erat, ſe deſtinatis ſuis circa Poloniam Moſci opera potituros, qui liquidam declarationem ſuper ſucceſſione filii ſui ad Coronam Poloniæ valde urgebat, pollicitus ſe Livoniam regno Poloniæ redditurum. Id jus ſuccedendi quanquam nec Auſtriacis nec Polonis volentibus erat, Jeſuitæ tamen machinari dicebantur, ut Czar proximis Comitiis ſucceſſor in eventum declararetur, ut hoc artificio vires Moſcorum in Sveciam vertere poſſent. His tamen illudendis ita rem diſpoſituri erant, ut Auſtriaci vi prioris fœderis in Polonia ſubſiſterent, tanquam fœderati & protectores religionis Catholicæ, ne quid illa detrimenti à Moſcis aut Proteſtantibus caperet, ac operam daturi, ut Leopoldi frater Corona Polonica poſt fata Joannis Caſimiri potiatur. Nec minus fiduciæ iidem in Belgis collocaverant, velut qui pro Gedanenſi urbe cum Svecis certare non ſint detrectaturi. Quia tamen Auſtriaci perſpiciebant, Electionem ad hunc ſcopulum adhæreſcere, jam aliquam reconciliationis ſpem oſtendere cœperunt, deſignato Cunrado Luzovio, qui Hamburgum iret, Regem Sveciæ in Germania adpellentem ſalutaturus, ipſiusq; animum ſuper reconciliatione exploraturus. Enimvero quia Luzovius iſte infenſum Svecis animum ubique apricatus fuerat, ac circa hanc functionem Plettenbergius præteriretur, qui olim Holmia de Caroli Guſtavi prudentia, viribus & amicitia prolixius ſcripſerat, quam Viennæ credi poterat, aut optabatur, indicio erat, ab iſtis rem ſerio non geri, ſed ut Luzovius relationes ſuas ita formaret, quo Leopoldo inde occaſio naſceretur Electoribus animum Caroli Guſtavi à pace alienum oſtendendi. Etſi revera Legatus iſte quisquis demum foret, Regi gratus admodum veniſſet, utpote cui nulla plane libido erat impeditis Auſtriacis univerſam Catholicorum molem in ſe trahere, utut Galli, Anglique id cuperent, ſuum inde lucrum quæſituri, ipſi onerum immunes.

Luzow

§. 53. Sanè quæ Gallorum mens foret, clarius patebat è reſponſo, quod ad formulam fœderis à Biærnclovio & Lionnæo adornati è Gallia tunc remittebatur in hanc ſententiam: Etſi omnes extra ſtudia partium poſiti agnituri ſint, Auſtriacos in Regem patratis pacem Germaniæ violaſſe, ac Bohemiam, Sileſiam & Moraviam ſub imperio Romano haut comprehendi, ſed quia Leopoldus ex iis provinciis Svecos infeſtare cœperit hiſce fas eſſe, ſedem belli in easdem transferre; Regem Galliæ tamen ex Ordinum genio ac more aliter judicare non poſſe, quam eos iſtarum provinciarum invaſionem pro ruptura pacis habituros, Regesque aggreſſores eſſe, eoque beneficio pacis in Germania excidiſſe. Nec eidem è communi Regnorum re videri ita feſtinanter in bellum Germanicum ruere, in utrumque regnum inſigni cum ipſorum incommodo revolvendum. Nam bellum in Germania auſpicaturis opus eſſe, ut ſaltem majorem Ordinum partem ſibi ſociatum habeant Reges

Galli deſtinatis ſe Regis ſubtrahunt.

22. Maij.

1658. Reges uti Gustavo Adolpho fiebat, qui ad defensionem Ordinum tantum non evocabatur. Nunc aliam animorum dispositionem reperiri, quod Catholici ac Protestantes, animadversis Austriacorum circa ipsos dividendos artibus, inter se conspirare cogantur, sic ut Hispani frigidam licet suffundente Pontificis nuntio, Catholicos ad arma in Protestantes stringenda compellere haut potuerint. Quid quod isthoc fœdus offensivum contra Austriam alteri fœderi defensivo cum Ordinibus repugnet. Hoc quippe respicere conservationem pacis Westphalicæ, per prius novum in Germania bellum excitari. Hac porro facie rerum à Gallia vel destituendum Regem vel omittendos Ordines, hisque facultatem concedendam sese cum Austriacis sociandi. Cum autem Galliæ cordi sit, pacem conservare, & Ordines sibi junctos retinere, in fœdus contra Austriacos descendere ipsam non posse, velut quo fœdus cum Ordinibus & ipsa pax destruatur. Accedere alias rationes ipsam Galliam aliosque Europæ Principes spectantes, quæ illam bello implicari prohibeant. Regem Galliæ quotidie ad pacem ineundam impelli, cui se pronum cum verbis tam sancte contestatus sit, aliud re ipsa jam ostendi non posse, ni se invidiæ totius orbis Christiani exponere velit, & cumprimis eorum, qui, cum rationes Regnorum ignorent, maximos tamen clamores tollunt calumniandis aliorum actionibus. Esse quoque id considerandum, quod Hispani quam maxime circa subruendam pacem Westphalicam laborent. Ad eum scopum si reges quoque operam conferant, eo ipso Austriacorum commoda & cupita promoveri. Quas rationes Rex pro sua prudentia expenderet. Sed si utique aliud fœdus placeat, id huic conditioni superstrui posse, si per Capitulationem Regnorum quærelis satisfactum non sit, aut si electus Imperator legibus Capitulationis ipse contravenerit His quippe casibus Galliam paratam esse junctim cum Svecia conniti, ut Cæsar adigatur ad præstanda ea, quæ justa sunt, & legibus pacis conformia. Et tunc in partes quoque descensuros, qui nunc Regibus fœdere pro tuenda capitulatione & pace imperii innectuntur. Hæ partes si negligantur Austriacis & Hispanis easdem accessuras, à quibus hactenus semper abhorruerint. Ad ista Biærnclovius reponebat, Regi suo molestum fore, à Gallia causam nunc communem deseri, cui constet, quam male cum ipso tam in Polonia quam Germania à Leopoldo actum sit. Sed tempus fore, quo Galliam pœnitudo subitura sit, postquam magno suo cum damno deprehenderit, quam ruinoso fundamento rationes suas superstruxerit. Porro Galli cum fœdere adversus Austriacos subsidium quoque pecuniarium velut ex debito abnuebant, quod id instar violatæ pacis habiturum sit. Sed obtentu veteris debiti & reliquorum aliquid daturi erant, ac Lionnæus ultro annua centena uncialium millia offerebat. Enimvero haut obscure pellucebat, id Gallos agere, ut rem integram retinerent, ac interim optarent, Regem cum Austriacis proprio Marte manus conferre, nullo cum Gallia nexu: quem & forte, si res secius caderet fulturi erant, ne plane pessumiret, prout è re ipsis videretur. Ac valde mordebat Regem, quod Lionnæus dixerat: Gallos Svecis carere posse, sed non Svecos Gallis: Nam judicabat Rex, se quoque Gallis carere posse. Eoque ut Gallis scrupulum injiceret, Terlono dixerat, se Biærnclovium Viennam missurum Cæsari Regiam Borussiam pro Pomerania aut Borussia Electorali oblaturum. Cæterum Lionnæo Biærnclovius reponebat: cum adpareat, Galliam circa subsidia tam parcam esse, Regi suo nil aliud superesse, quam quovis modo cum Austriacis transigere. Ac perspicere se, Austriacis in eo rem verti, quod ab Electoribus ad tractandum cum Rege cogi nolint. Sed Cæsarea Corona potitos ultro ad transactionem descensuros. Id si fiat, Mazarinum parsimoniæ suæ pœnitentiam subituram. Ita quidem Galli rationes suas in Germania à Rege plane sejungebant, contenti schedulam accepisse Capitulationi inserendam cautionis in vicem, Austriacos non amplius copias in Flandriam missuros. Quanquam autem iidem litem Regis cum Austriacis privatam vocarent, laudabant tamen & probabant, si Rex ab istis illatas sibi injurias ulcisci 1658.

1658.

cisci velit, quo dum iste cum hisce in Germania luctatur, ipsis eo facilius cum Hispanis bellum in Flandria sit futurum, & quia decennale jam fœdus post pacem Westphalicam prope expiraverat, nulla amplius se obligatione Sveciæ teneri credebant.

Collegii Electoralis missio ad Regem

§. 54. Interim Electores, cùm Austriaci nonnihil remittere viderent, Legatos Collegii nomine ad Reges Sveciæ & Poloniæ mittunt pacis maturandæ causa. Etsi Moguntino, ut ejus missionis autor foret, hæc arcana ratio fuerat, ut per hanc moram ferocia Austriacorum & Hispanorum frangeretur, electione protracta, ac inde Leopoldo necessitas fieret ingentes sumptus faciendi: simul ingruens è Svecia periculum & Polonorum atq; Brandenburgici nutantia adhuc consilia eundem compellerent, ad rationes suas cum imperii rationibus uniendas. Porrò Carolum Gustavum quidem adierunt Philippus Caspar Beckius, Nicolaus Gerstorfius Henricus Julius Blumius & Christianus Ernestus Caunius, qui Regi à Collegio Electorali literas tradidere, quarum summa erat, dolere sibi inter ipsum & Poloniæ Regem bellum enatum, quod ni maturè restinguatur, Germaniam quoq; correpturum sit. Cùm autem ipsorum munus sit, providere, ne quid detrimenti Respublica capiat, se rogare, ut non modò cum Polono in pacem proclivi, sed & cum iis, qui eodem bello involvendi videantur Leopoldo & Brandenburgico Electore seposita ante actorum memoria pacem restabilire velit, eadem isti sermone memorabant, addito ut provinciis imperii transitibus militum parcat, aut saltem ut illi sint innoxii, & prout imperii leges requirunt, inprimis ut Rex Brandenburgici terris abstineat. Ad quæ velut parum ad præsentem rerum conditionem facientia Rex sat frigidè, ac sensu ambiguo respondebat: per se hactenus non stetisse, quò minus pax cum Polonis fiat, sed in causa esse Austriacos & Brandenburgicos, de quorum molitionibus multa querebatur, ac si per eos pax quoque imperii turbetur, se culpa vacare, ac eo nomine ad Dei & orbis judicium provocare. Doluerat inter alia Regi, quòd superior Circulus Saxonicus Polonis cavisset exercitui Svecico transitum per ejus circuli terras haut amplius concedendum, habebant porrò hi Legati & istud in mandatis, ut explorarent, num Regi animus sit solam Austriam invadere, an verò totum imperium ob guarantiam pacis non præstitam aggredi. Hoc quippe casu decretum erat electionem properare, ac fœdus Rhenanum contra ipsũ dirigere.

Beck Gerstorf Blume Caune

Circa electionem Moguntini studium. 22. Maij

§. 55. Ast Leopoldus cùm plerisque Electoribus pacem Poloniæ cordi esse videret, è qua & Germaniæ quies pendere videbatur, jam declarabat se istam pacem promoturum, eoque fine Gallos sequestres admissurum. Sed reverâ id agebat, ut ostentato pacis studio Electores demulceret, quoad diadema adeptus esset, inde prout rationes suæ dictarent facturus. Quanquam prævaluissent hisce artibus Electores, si omnes ad eundem scopum concordi studio conspirassent. Inter ipsos Electores Saxo insignem pacis amorem privatim ac publicè ostendebat. Quantum poterat connixus, ut Leopoldus ad æquas rationes adduceretur. Sed egregia ejus destinata intervertebant ministri quidam, ac inprimis Henricus Frisius, Austriacis Hispanisque planè addictus. Moguntinus, Coloniensis & Palatinus masculè loquebantur, Brandenburgicus ambiguè. Pegneranda conversatione Moguntini abstinebat, Leopoldus quoq; ac Archidux rarò cum eodem congredi, Austriaci ministri, prout negotia incidebant, admodùm frigidè. Isti Præsuli destinatum fuerat ita circa negotium capitulationis & electionis procedere, ut pax conservari, omniumq; actorum rationes proximis Comitiis universo imperio adprobari possent. Cæterum idem fastigium Cæsareum in Austriaca Domo retinendum censebat, quòd ea potens foret, ac locuples tantis sumtibus sustinendis, ac tegendæ Germaniæ contra invasiones Turcarum simul tuendis ritibus Romanis. Nec in proclivi fore eandem tamdiu possessa dignatione dimovere citra ingentes tumultus, quos iste quàm maximè horrebat. Quod si tamen Collegis eadem sententia sederet, volebat iste, ut electio personę esset libera, nec ad primogenitum defuncti Cæsaris restricta velut successionis jure. Tum ut electus Cæsar imperium gubernaret, juxta leges publicas, exterminato Hispanorum consilio fœderumque nexu in fraudem Germaniæ tendente, ac ut Ordines

Frise

pro

1658. pro suo quisque jure in administratione Imperii consulere & agere queant. Turbabat tamen honestum animum & egregia destinata Jesuitarum astutia, scrupulos conscientiæ injicientium, ac nonnulli consiliarii Austriaco stipendio illigati, imminentem familiæ ipsius persecutionem post sua fata ostentantes, infenso insuper Pontifice, cujus Nuntius omni modo invidiam ipsi conciliare nitebatur. Contra ipse vicissim, ut isti ægrè faceret, optare solebat Carolum Gustavum ritui Romano addictum, tunc enim neminem ipso potiorem fore adipiscendæ Cæsareæ dignitati ac Pontifici ejusque curiæ reformandæ. Eum porrò Præsulem fulciebat Joannes Christianus Boineburgius, vir patriæ libertatis amantissim' insigni prudentia ac eruditione, ac pro bono publico loqui & agere intrepidus, cujus isto rerum articulo insignis in rempublicam opera habebatur.

Circa fœdus Rhenanum considerationes. §. 56. Moguntinus porrò tunc actionibus suis præcipuum fundamentum collocabat in fœdere cum plerisque Principibus Rheno adsitis, quod velut gradus futurum erat melius formandæ communi pacis evictioni, ac in præsens mutuo fœderatorum firmamento. Id fœdus si Rex bellum in Imperio movere vellet, eidem noxæ potius, quam usui futurum erat. Sed si Regi salva cum Imperio pace cum solis Austriacis certandum foret, è re videbatur, protinus eidem accedere, velut conservationi pacis, & defensioni contra turbatores institutum. Et qui illud edituri erant, Austriacam potentiam minus formidabant, velut ab horum ditionibus dissiti excepto Brandenburgico, cui in idem accessus non patebat, nisi postquam Regi reconciliatus foret. Simul hoc ipso Gallia Sveciaque præcipuos ex utraque religione in partibus habituri erant, præter conjunctionem in hoc negotio in Comitiis pro libertate Ordinum fortius locuturos. Unde Moguntinus Biærnclovium urgebat, ut eidem & Rex accedere ne moraretur. Sed cum hic parum in fœdus affectaret, iste lentè moliebatur, causatus, prius sibi Capitulationem inspiciendam, num Instrumento pacis ac rationibus Sveciæ congruat, tum contendens, ut Provinciæ Regis Germanicæ citra exceptionem eidem includerentur. Qui lentor cum Moguntini animum non parum dejiceret, Biærnclovius extremam Regis sententiam sibi explorandam ducebat. Ast Rex, quanquam fœdus id vel protrahi adhuc, vel in fumum abire maluerat, præsertim cum fœderati nullo modo præsentibus ipsius bellis misceri vellent: tamen cum tot Principum vel sterilem amicitiam repudiare haut è re videretur, Georgio Snoilscio ut id subscriberet, mandabat, ea cum exceptione, ut actio, quæ Regi in universum Imperium competebat ad exigendam guarantiam adversus pacis turbatores salva persisteret. Tum ut Brandenburgicus eo fœdere excludatur, velut Austriacis innexus ad invadendas Svecicas provincias, cui destinato exequendo sola occasio defuerit, & quod pax Danica conatus ipsius anteverterit. Unde cum iste jam revera hostium numero sit, eo fœdere eundem in Sveciam obfirmari absurdum erat, simul integrum Regi esse debebat ad præstandam cautionem ipsum compellere. Ne tamen is solus notari videretur, placebat in universum illos excludi, qui quovis modo cum aliis Principibus fœdus adversus Sveciam iniverint, aut adhuc inituri sint. Etsi Brandenburgici peculiari cum Austriacis fœdere jam firmato, ultro sese tractatibus hujus fœderis subducebant, cui & Austriaci quantum possent, reluctabantur. Cæterum eo fœdere excludebatur Pomerania ea lege, ut post finitum præsens bellum ea quoque provincia reciperetur, si Rex vellet. In quod Rex hactenus consentiebat, ut id fraudi non esset guarantiæ, quam universum imperium circa Pomeraniam ipsi deberet. Declarabant quoque socii istius fœderis, se provincias Regis in Saxonia Inferiore & Westphalia sitas defensuros, si à Brandenburgico invadantur: sed si Rex Brandenburgici ditiones in iisdem circulis sitas ultro invaderet, se neutrarum partium fore. Simul Brandenburgico denuntiabant, ut istis ditionibus abstineret. Post & Montecuculum in Holsatiam descendentem monebant, ne Albim transiret, simul copias in Saxoniam inferiorem ex fœdere debitas contrahebant, sic ut id fœdus Regi futuro bello Bremensem & Verdensem Ducatum tutum præstiterit. Cæterum cum jubente Rege Biærnclovius super præstanda Ordi-

1658. Ordinum guarantia instaret, si cum Austriacis non conveniret, Boineburgius ostendebat: Moguntinum jam Noribergæ, cum super executione pacis ageretur, guarantiam perfecte adornare cupiisse, sed alios obstitisse, quibus haut expedire visum Ordines armis instrui, aut qui periculo ingruente sibi ipsis se sufficere judicarint. Nunc Imperii corpore haut completo difficile fore, opus istud heic perficere. Fœdus tamen Rhenanum tantisper isti succedaneum posse haberi, in quo & Galli rationes suas fundarant, etiam, Rege Sveciæ ei adscribi recusante, idem perfecturi.

Austriaci sese pronos in amicitiam Regis ferunt.

§. 57. Inter ista dum electio protrahitur, Austriaci moris amputandis cupidinem simulare instituunt, cum Rege Sveciæ in gratiam redeundi. Unde Curtius Boineburgio significabat: se jussum à Leopoldo indicare Moguntino, non super amicitia solum, sed & fœdere cum Rege Sveciæ actum iri, si huic videatur. Eam declarationem quare nunc expromerent Austriaci, in causa erat, quod electio hactenus ad hanc fere conditionem adhæserat, ac fœdus Rhenanum jamjam perficiendum erat. Nec parum ipsos mordebat, quod Poloni istorum beneficia non satis æstimare viderentur, ac odium pro gratia rependerent. Sed & Brandenburgicus fœdus quidem cum ipsis ratum habuerat, cum certa tamen exceptione, sic ut metus esset, ne iste iterum in Svecorum partes transiret, si idoneis id conditionibus fieri posset. Cumprimis autem fama de pace cum Mosco rationes eorum insigniter turbaverat. Regi ea res gratissima fuisset, si serio Austriacis ageretur, ac ni pro antiquo more suo sententiam ipsius explorare, & post omnia sinistre interpretari instituerent. In eventum tamen Biærnclovio mandabat circa renovationem amicitiæ has conditiones stipulari, cum Austriaci ipsum in Polonia aggressi sint, in posterum eo abstineant, copias suas inde revocatas exautorent; omnibus fœderibus contra ipsum initis renuntient, simul libertatem ipsi relinquant, rem in hostes suos gerendi, istisque se bellis ne immisceant. Porro ut instrumentum pacis Westphalicæ stabiliatur, ac illa cumprimis quæ Sveciam tangunt, novas quasi vires accipiant, eaque pax per certas cautionis leges conservetur, utque Rex in Germania aliorum Ordinum jure fruatur tum circa alia, tum circa innoxios transitus, conducendique militis licentiam: ut quæ è pace Westphalica adhuc Sveciæ debeantur, citra moram præstentur, inprimis ut Austriaci investituram de Germanicis provinciis non amplius impediant, & mota obstacula removeant: ut Svecia jure suo adversus civitatem Bremensem & collegium ibi Canonicorum potiatur. Ut vectigal ad oram Meclenburgicam ad liquidum deducatur, nec ejus cessio in dubium ab ullo revocetur. Denique quia Evangelicorum causa in Provinciis Austriacis apud tractatus Westphalicos sat neglectim habita fuerit, ac ipsi hactenus ne hilum quidem favoris instrumento pacis promissi obtinuerint, interventione Sveciæ ac intercessione Ordinum insuper habita, hoc negotium quoque serio moveret, siquidem Austriaci lente circa hanc rem agant. Sed ubi alacriter ad finem properent, ista peculiaria posse præteriri, & communi renovatione instrumenti pacis acquiesci. Quod si inter tractatus quærant Austriaci, num Rex Borussia cessurus sit, & quodnam æquivalens desideret, non nisi laxioribus verbis diceret, ea pace Regi potissimum securitatem suam quæri, ac vicissim interrogaret, quam Regem Poloni post fata Joannis Casimiri creaturi sint, Austriacum, an Moscum? A neutro horum ipsum securitatem sibi posse promittere, sed cum alio facile sibi conventurum. Hanc quippe rem esse valde favorabilem apud omnes, qui neque Austriacos neque Moscos Borussia potiri optent. Interea tempore extracto aliquid futurum. Quod si Austriaci circa retinendam Borussiam & tractatum maritimum ipsi favere velint, se vicissim iisdem applausurum circa retinendam Cracoviam & alia eo tractu loca: tum & ita se Austriacorum rationibus innexurum, ut fœdus Gallicum deinceps curaturus non sit, sinceram de cetero cum istis amicitiam culturus. Quod si Brandenburgicus partem Majoris Poloniæ pro Borussia sua in pensationis vicem acceptare velit, arripiendum id esse, sin minus, ne Austriaci Brandenburgicum contra Regem fulciant, sed solum cum solo decernere patiantur.

Cæte-

1658. Cæterum uti Rex ſerio pacem cum Auſtriacis optabat, ita ad fœdus quoque cum iisdem ineundum paratus erat duntaxat contra Polonos Moſcosque aut etiam Brandenburgicum, non tamen adverſus alios amicos tam Proteſtantes, quam Catholicos, inprimis Gallos & Anglos, etſi à Gallis rationes ſuas ſeparare integrum ſibi duceret, ab iſtis inter dura deſtitutus. Et eos tractatus cum Auſtriacis Biærnclovius urgere jubebatur etiam ringente Gallia, aut etiam, ſi interim pecuniæ quid ſolviſſet, qua ipſam emungi piaculum non erat. Enimvero res ipſa oſtendebat, ſtudium concordiæ ab Auſtriacis eo duntaxat fine jactatum, ut electio accelleraretur, ad quam jam rui cæptum etiam Regis lite cum Auſtriacis nondum expedita. Ac jam hi Furſtenbergios fratres beneficiis delinierant, ut Colonienſem Electorem ad ſibi cupita pertraherent. Premebat quoque pecuniæ penuria non Leopoldum ſolum, ſed & Electores, ut quisque domum reſpiceret. Contra Electionem protrahere nitebantur Galli, Sveci & Poloni. Ac Reyus quidem apud Saxonem de differenda electione inſtabat, quoad pax inter Polonos & Svecos confecta eſſet, inprimis quia Auſtriaci amicitiam & fœdus Moſci in fraudem Poloniæ affectabant. Nam iſti perſuadere Moſcis conabantur, ut eventuali ſucceſſione in Poloniam cederent, accepta vicisſim parte Lithuaniæ, ipſi coronam in fratrem Leopoldi Carolum Joſephum translaturi: quæ Poloniæ laceratio & libertati Nobilitatis & vicinis valde periculoſa habebatur. Nec ſegnius eam dilationem Biærnclovius urgebat, quoad Regi ſatisfactum foret adſtipulante Moguntino, Colonienſi & Palatino, cui ſi Saxo acceſſiſſet, res pervinci poſſe videbatur. Sed Auſtriaci ſerio cum Rege tractare declinabant. Equidem allatum jam erat Biærnclovio procuratorium, quod is ſtatim Moguntino, hic Curtio oſtendit, hortatus, ut hanc occaſionem amplectatur avertendo periculo, quod Auſtriacis provinciis immineat. Simul Biærnclovius literas Regis ad Moguntinum ſcriptas inter Ordinum legatos ſpargebat, è quibus multi anſam arripiebant Auſtriacos ad compoſitionem cum Svecis hortandi. Enimvero Auſtriaci jactabant: Biærnclovium per aſtutiam multa jactare de ſtudio pacis, cum tamen Sveco ſententia ſtet ipſorum ditiones invadere. Aſt Nicolàum Brahæum, qui legatus à Rege Francofurti tunc expectabatur, alia poſtulata allaturum. Nam quo fine hic veniret, ſi Biærnclovio idonea mandata forent? Ita eo obtentu electio promovebatur, tractatus eludebatur. Inter hæc increbeſcens de reditu Regis in Germaniam fama exhilarabat pacis in Imperio ſervandæ cupidos, contra Auſtriacos non parum turbabat, quos & clades Hiſpanorum ad Dunquercam afflixerat, & nunc imminens à Rege bellum terrebat, abjecta jam ſpe Daniam iterum in bellum pertrahendi, non parum indignatos artibus Moguntini electionem hucusque productam. Cui & Pegneranda vehementer iraſcebatur, quod iſte dixerat. Electores nolle ab Hiſpanico Miniſtro Cæſarem creari. Unde & idem cum Boineburgio & Schænbornio Electoris fratri literas collybi dediſſet ad certam pecuniæ ſummam accipiendam, ſi Leopoldi electionem promoverent, poſt electionem eas literas repetebat. Moguntinum quoque Auſtriaci arguebant, Gallos & Svecos Francofurtum pertraxiſſe, ipſisque rationes ſuppeditaſſe electionem ſufflaminandi, ſimul proxima hyeme, cum Rex tanta vi in Daniam rueret, Leopoldo diſſuaſiſſe, ne iſtum invaderet. Ita dum ceſſim eunt Auſtriaci, Moguntinum & electionem reſpicientes, Brandenburgicum quoq; non potuiſſe Daniæ ſubvenire, ibique Svecorum potentiam frangere. Eoque revera Moguntinum in culpa eſſe, quod Svecus Daniam oppreſſerit, & nunc valido ſuccinctus exercitu imperium invadere paret. Quas tamen accuſationes Moguntinus facile à ſe amoliebatur. Idem & una cum Saxone Auſtriacos ad reconciliationem cum Svecis ſerio hortabatur, ſed qui iſta ſurda aure transmittebant, id in præſens præcipue agitantes, ut Flandriam exitio ſubducerent. Cui fini inſervitura erat ruptura pacis in Germania, quo Hiſpani deinceps citra obſtaculum auxiliis tam Auſtriæ, quam aliorum ibi amicorum frui poſſent. Ac ut iſti rupturæ eo ſpecioſior color foret, expectabant, ut Rex prior Brandenburgicum invaderet, quo ipſum aggreſſorem ac pacis violatorem arguere poſſent. Quem ad ſcopum

Marginalia: 8. Jun. — Rey. — 15. Jun. — 1658. — Brahe. — 22. Jun. — Schænborn — 26. Jun.

1658. scopum præsentem rerum faciem sibi valde opportunam judicabant, quod non solum de auxiliis Polonorum & Brandenburgici certi forent, sed & sperarent, Moscos, Cosaccosque simul Danos Belgasque Svecicas ditiones invasuros, ubi Rex primum bello Austriaco sese immerserit. Ac talia primarii ipsorum ministri citra dissimulationem differebant. Austriacis porro succinebat Trevirensis, Bavarus & Brandenburgicus. Saxonis egregia destinata Henricus Frisius Hispanico auro emtus eludebat, qui usque eo domini sui offensam negligebat, ut cum is aliquando suffragium Saxonicum in consessu Electorum recitaret, ipse Saxo in diversam sententiam cum Coloniensi proxime assidente differeret, hoc animadvertente, ac ministri audaciam mirante, à Principis sui mente diversa proferentis. Unde Moguntini Coloniensis & Palatini salutaria consilia numero suffragiorum elidebantur.

Electio præcipitatur. §. 58. Interim Austriaci Brandenburgicos, qui hactenus Francofurti ambiguè locuti fuerant, planè in suas partes pertraxerant, sic ut majore suffragiorum parte citra controversiam potirentur. Unde jam ferociter agere ac minas jacere, ni Moguntinus diem Electorum ingressui in conclave nuncuparet. Quin Leopoldus aulicis suis edicebat, ut itineri se pararent, velut Cæsaream Coronam parum curaret, & quia Francofurti tempus studio extrahatur, se hinc abiturum, atque expectaturum, quoad diadema ultro cum precibus sibi offeratur. Non dubitabat quoque Trevirensis Moguntino in os dicere, si ipse circa maturandam electionem tergiversari pergat, se assumtis Collegis idem sentientibus, ac Leopoldo Noribergam abiturum, ibique huic electo Coronam impositurum. Cui Moguntinus, faceret, quæ omittere non posset, sciret tamen, rationem ipsi eo nomine apud Imperium reddendam. Ac si Trevirensis Noribergæ Leopoldum eligere audeat, se cum reliquis Francofurti Neoburgicum electurum: ac spem esse plerosque Ordines sibi adstipulaturos. Sanè Carolus Gustavus ut id fieret stimulabat, Neoburgico se omnibus viribus adfuturum pollicitus. *29 Jun.* Sed defervescente isto impetu demum in Collegio Electorali per majorem partem concludebatur, reliquis tamen non contradicentibus, ut ad octavum diem Julii electio fieret. Nec Galli amplius repugnabant, obtenta in Capitulatione cautela adquiescentes, velut quæ inservitura esset, Mazarini bello & actionibus populo adprobandis, & ut huic persuaderet, pacem se cupere, sed per Hispanos ea potiri non posse. Ac jam isti discessum adornabant, nihil pro causa Svecica locuti, Lionnæo seram in speciem nunc operam offerente, ac inanes querimonias movente: diffidium Regis cum Brandenburgico omnem hactenus negotiationem alterasse, & quod apud Saxonem respectus boni publici parum valuerit. Significabat tamen injunctum sibi confirmare Regi de subsidiis animis ducenties mille uncialium, si res in bellum eruperit, in quam summam etiam fœdus conclusurus sit: Biærnclovio regerente, minimum octingenta millia ea lege expectari. 1658.

Extremus circa reconciliationem conatus. § 59. Cæterum Curtius non apud Moguntinum tantum, sed & apud Saxonem declaraverat, Leopoldum non amicitiam solum, sed & fœdus Sveciæ cupere. Quorum hoc Moguntino parum arridebat, velut qui nunquam Hispanis fidebat, sed adversus hos à Gallia & Svecia præsidium sibi structum ibat, eoque Carolum Gustavum arctius innecti Austriacis nolebat. Unde Biærnclovius per Saxoniæ Electorem, ejusq; ministrum Joannem Georgium Rechenbergium id negotium agere *Rechenberg.* instituit, non quidem magna successus spe, sed ut Austriaci tantò magis de injuria convincerentur, si oblatam amicitiam tam pertinaciter recusassent. *1. Jul.* Id negotium Saxo magno cum studio suscipere videbatur, ac mox Biærnclovio significabat, Curtium cum ipso congredi ac tractare velle. Ita dies statuitur colloquio inter hunc & Curtium, Oetinganumque Comites habendo. Sed quia iste multis ex indiciis judicabat Uladislaum Reyum Polonicum ablegatum de pace inter Sveciam & Poloniam maturanda instare, Francisco Giesio Cancellario Neoburgico *Giese.* de isthoc colloquio significat, quò is Reyo clam de eodem panderet, ut hic statim Warsaviam referret, suisque suaderet, ut circa pacem Austriacos prævertant. Ac confirmabat Lionnæus, Polonos paratos esse Regi cedere Livoniam, Curlandiam & Semigalliam, si modò Austriacos & Moscos amo-

1658. 4. Jul. amoliri possent. Cæterum congressu Biærnclovii cum Austriacis nil aliud agebatur, quàm ut ipse causas belli Polonici enumeraret, hisce parum cognitas, & plerasq; auditione nondum perceptas, ac uti Brandenburgicus Elector mense Februario Anno 1655. cùm Rex de bello consultaret, societatem armorum contra Poloniam per Waldeccensem Comitem huic obtulerit. Porrò Regi neque in Svecia neque in Polonia animum fuisse Austriacos invadere, neque eum in finem fœdus cum Gallia habuisse, sed integra sibi omnia servasse, ut data occasione Austriacis se jungere posset. Equidem ipsum non latuisse, Cæsari se suspectum velut bellum huic inferre meditaretur, nec eam suspicionem eximendi ullam fuisse viam, cùm tamen eadem nullo fundamento subnixa, ac non nisi à turbidis hominibus alita fuerit. Quos inter non postremum locum sortitus sit Franciscus Lisola, quem familiaris cum Radzievio conversatio nihil amici agitare arguerit. Ac Anno 1656. duos literarum fasciculos Lisolæ inscriptos in manus Regis incidisse, quos tamen hic aperire noluerit, sed intactos eidem tradiderit. In iis fasciculis epistolam fuisse, qua Cæsar Joanni Casimiro viginti militum millia auxilio promiserit, si tractatus abnuat. His literis acceptis Lisolam insalutato Rege Elbinga Gedanum se contulisse, ac fatentibus ipsis Polonis instantes tractatus evertisse. Haut eo secius Regi semper constitisse propositum amicitiam cum Austriaca Domo colendi, si amotis inanibus suspicionum paria cum ipso facere vellet. Ista sibi grata esse Austriaci testabantur, ac se ad Leopoldum relaturos. Eo congressu habito quidam Electorum censebant, electionem tantisper suspendendam, quoad id negotium confectum foret. 5. Jul. Sed Trevirensis, Bavarus, Saxo & Brandenburgicus facto prius decreto insistebant. Unde denuo Biernclovius Collegio Electorali scriptum exhibebat, ac responsum flagitabat, tam ad Regis literas, quàm suos libellos, sed nullo cum fructu. Equidem dicebat Boineburgi⁹, ipsum statim post electionem in urbem reverti ac tractatus cum Austriacis auspicari posse. Enimverò fumum isti vendebant, ac fassus erat Reyus, Austriacos sibi cavisse, quæcunque heic in gratiam Electorum simularent, ea fœderi cum 1658. Polonia & destinatis adversus Sveciam fraudi non fore. Equidem ad libellum Biærnclovii Electores responsum conceperant, quod tamen Hanoviæ demum ipsi traditum fuit, quò sese iste sub Electionis diem contulerat. Id responsum frigidum erat ac ambiguum ac mera ludificatio. Nec obscurè Leopoldi acta probabantur, & quæ in leges pacis ab isto patrata fuerant, silentio involvebantur. Ita Electores cùm pacem procurare in manibus ipsorum fuisset, jam per electionem autoritatem suam in eos transferebant, queis nihil minus quàm pax cordi esse videbatur. An autem deinceps aliqua compositionis spes superesset, rationes in utramque partem valentes ambiguum reddebant. Sanè Austriacis, Hispanisque utut per clades non modicas subinde castigatis, superesse animum struendi Monarchiam Europæ, Ordinesque Imperii sub jugum mittendi, velut ejus machinæ fundamentum. Ac vix antea eos sibi persvasisse, jus suum, quod prætendant, ad Coronam Cæsaream ita in animis Electorum radicatum esse, uti hoc interregno apparuerat, dum insuper habitis Austriacorum secus actis, Ordinumque querelis Leopoldum Cæsarem nuncupant, prioribus nondum emendatis. Sed nec persvaderi Austriacis posse Sveciæ rationes ullo modo ad summa Austriacorum destinata attemperari posse. Fiduciam quoque iisdem addere, quòd jam credant, Polonos, Moscos, Danos, Brandenburgicum, Belgas præstò sibi esse ad Svecos Germania expellendos, adeoque abrumpendam Ordinum cum eo regno conjunctionem. Spem quoque esse intestinum Galliæ atque Angliæ statum turbari posse, quo fulcro subducto Sveciam facili negotio subruendam. Has ob causas domesticis licet rebus sat languidis, ac florente exercitu Svecico oblatam Regis amicitiam parum curasse, ac congressum habitum magis Moguntini studio, quàm propria pacis cupidine. Non tamen deerant rationes, quæ spem aliquam compositionis alerent. Sanè primam coitionem sat bene successisse, qua sibi satisfactum fuisse Curtius apud Moguntinum testabatur. Qui & nil studii eum in finem omissurus erat, quòd eam sibi ad Leopoldi gratiam

1658. gratiam viam ſtrueret, pararium amicitiæ inter ipſum & Sveciæ regem fuiſſe. Ac modeſtè differebant Auſtriaci: nil ſe amplius à Rege cupere, quàm ut conjunctim cum Polonis & Brandenburgico pax concludatur, nec Sveciæ rerum quidquam, nec Polonicam Coronam affectare, ſed ſecuritatem ſuam unicè quærere. Sed & ipſam rerum neceſſitatem, ſtatusque ſui conditionem id exigere. Nam quòd Francofurti longius progredi noluerint, cauſam fuiſſe, quòd actionibus ipſorum Reyus & Brandenburgici imminerent. Diſcedentibus Francofurto Gallis Biærnclovius exprobrabat, ipſos heic proprias tantùm res egiſſe, earumque fundamentum exiguam chartulam, & Electorum atque Ordinum gratiam ſtatuiſſe, poſtrema ſcriptione ne verbo quidem de Sveciæ ſatisfactione addito. Sanè Grammondus triſtis ac pudibundus abibat, tanta vi pecuniæ in caſſum profuſa, niſi quòd pauca verba Capitulationi inſeri curaſſent, ad demulcendam in Gallia plebem, & fidem eidem faciendam; Regem pacis cupidum, nec è mera libidine bellum gerere. Non prius tamen Moguntia confirmabant ſe diſceſſuros, quò ſe Francofurto conferebant, priusquam Carolo Guſtavo de conſtanti auxilio Galliæ cautum foret, quæ tamen hactenus tam jejuna ſpecimina ſuæ amicitiæ dederat.

Poſt coronationem inanis labor cum novo Cæſare ſumitur.

§. 60. Quanquam autem Biærnclovius tam ſolicita opera Francofurti navata nil aliud obtinuiſſet, quàm ut paucula verba ſat languida Capitulationi Cæſareæ inſererentur, ac ab Auſtriacis nil niſi bellum imminere videretur: Rex nihilominus id negotium nondum deponendum cenſebat, ſaltem ut moderationem & æquitatem ſuam Orbi adprobaret. Jubebat igitur iſtum, ſi certa ſpes ſucceſſus arrideat, Pegnerandæ opera uti, oſtenſo, quantopere Hiſpaniæ & Auſtriæ interſit amicitiam cum Svecia colere. Eamque Regis propenſionem declararet non in Leopoldum duntaxat, ſed & in Hiſpanos, apud quos ſi parem affectum reperiat, legationem in Hiſpaniam ſe miſſurum, arctius jungendæ amicitiæ. Quod ſi autem Auſtriaci iſta reſpuant, interpoſita proteſtatione Ordinibus, inprimis Palatino, Wurtenbergico, Haſſo, Brunſuicenſibus, aliisque iſtorum injurias demonſtraret, & quàm præter ſuam culpam Rex in hoc diſſidium inciderit, & quid ab illis expectandum ſibi ſit, exploraret, ſaltem ut neutrarum partium maneant, ac delectus militum innoxiumq; tranſitum ipſi permittant, ac inter ſe arma propriæ defenſioni parent. Enimverò poſt electionem facies rerum Francofurti planè immutata erat, Auſtriacis jam magna ſpirantibus, ac compoſitionem cum Svecia parum curantibus, præcipua fiducia in Moſcis & Belgis poſita, per quos Sveciam ſe attrituros ſperabant. Cùm tamen Moguntinus inſtaret, ut tractatus cum Biærnclovio continuentur, quibus præſens tempus valde commodum ſit, Rege adhuc in Holſatia hærente, Curtius reponebat, haut perſuaderi ſuis, à Rege ſeriò id agi, & ut cum Auſtriacis ipſi conveniat. Sed iſtum hoc tractatu tantùm ſuſpicionem Polonis & Brandenburgico injectum ire, ac anſam præbere ab Auſtriacis ſed disjungendi, quo is totam belli molem in horum ditiones devolvere queat. Et quia Biærnclovii procuratorium ſolum Leopoldum ſpectet, Sverinus quoque Flensburgo ſat frigide dimiſſus ſit, ſatis adparere Regem Electori valde offenſum, ac utique manus cum ipſo conferere ardere, quem deſtituere Cæſarem exiſtimatio, & aliæ cauſæ non patiantur. Alias Curtius iſte in hanc reconciliationem pronus erat, ſed ut Porciam in parem ſententiam adducere non valeret, una cum Archiduce & Schwartzenbergio Hiſpanicæ factioni addictum. Nec ipſi Porciæ ad tam arduam functionem ſat ingenii, nec meliora ſuadentes ſequi norat. Ac ipſe Curtius prudentia licet, rectique amore in ea aula præſtantiſſimus, ſenio feſſus haut omnibus negotiis ſufficiebat, nec illis ſe opponere audebat, per quos Cæſaris gratia & beneficia diſpenſabantur. Sed nec apud Electorale Collegium in favorem Sveciæ obtineri quid poterat, majore parte refragante, Trevirenſi, Bavaro, Saxone, Brandenburgico. Ne quid Ordinum Deputati efficere poſſent Auſtriacum directorium impediebat, omnia ad libidinem ſuam vertere doctum. Evangelici tantum non Saxoni ſupplicabant, ut conſilia paci utilia capeſſeret, ſed cujus honeſtum ſtudium

Sverin.

1658. um corrupti ministri plane eludebant, sed & Curtius fœderis Rhenani socios minis juxta ac blanditiis permoverat, ne Pomeraniæ defensionem adversus Austriacos & Brandenburgicum susciperent. Simul jactabat, Cæsarem nullo modo concedere posse, ut Sveci Borussia potiantur, è qua non solum Poloniam premere, & dissidentes à Romanis ritibus fulcire, sed & Austriacorum ditiones infestare queant. Brandenburgici quoque apud novum Cæsarem instabant, ut, quoniam Sveciæ Rex ipsum invasurus sit, avocatoria edicta promulget, ac Electorale Collegium ad auxilia sibi ferenda promoveat. Adversus quæ Biærnclovius libellum opponebat, quo Electorem injuriæ arguebat, nec penes Regem culpam extractæ pacis fuisse. Tandem congressum cum Biærnclovio iterum habebant Curtius, Oetinganus & Volmarus, qui de studio Cæsaris in pacem ample testabantur, sed summam difficultatem in nexu fœderatorum Polonorum & Brandenburgici verti, à quibus Cæsar disjungi nequeat. Excipiebat Biærnclovius, modo Cæsari ac Regi inter se conveniat, circa socios quoque viam inventum iri. Cæsarei ad hæc: modo norint, quid satisfactionis Rex expetat, tentaturos se num Polonos ad amplectendam pacem permovere possint. Nam Electorem nolle Svecos in Borussia pedem figere. Biærnclovius; si considerare velint, quam lubrica consilia Brandenbutgicus agitaverit, satis judicaturos, illum Borussiam commisisse. Cæsarei nil aliud, quam meditaturos se ferebant, quæ ratio ipsis circa fœderatos suos ineunda sit. Inde post mutuam testationem de studio pacis discessum. Ac videbantur isti id potissimum quæsivisse, ut aliquid à Biærnclovio expiscarentur. Quanquam enim de studio Regis in pacem non inviti audisse visi erant, per complures tamen dies de permutandis invicem procuratoriis mentionem haut faciebant, cum tamen serio rem à Rege agi ex adventu Nicolai Brahæi judicare possent, qui istis diebus Francofurtum Legatus advenerat. Sed præcipua causa, quæ istos ab hoc tractatu retraheret, videbatur, quod metuerent, ne Poloni & Brandenburgicus suspicione exinde perstricti compositionem cum Svecis occuparent, ipsique tunc soli destituerentur. Id quod Curtius palam jactabat. Ad quæ Biærnclovius reponebat; si Cæsari reconciliatio cordi sit, eum metum supervacuum esse. Nam Polonos propriis viribus non subsistere, sed tutoribus opus habere. Ac si Austriaci heic transigant, Polonis necessum fore acta reverenter probare. Nec esse, quod Cæsar Brandenburgico facta promissa respiciat. Friderico Jenæ id familiare dictum: Principes non diutius pacta servare, quam ipsis commodum sit, Curtius pollicebatur, se cum Cæsare Herbipoli plura hac de re locuturum. Idem Boineburgio dixerat, si Electores initio Electionis Leopoldo pacem cum Sveco velut conditionem adposuissent, illi eandem necessario amplectendam fuisse, plausibili prætexto apud Fœderatos, velut coacto. Sed postquam Electores eam occasionem neglexerint, amisso quoque jam apud Fœderatos eo colore, cautius deinceps ipsi agendum, ne fœderatos inter res angustas destituisse, ac sua commoda unice respexisse, arguatur. Instabat quoque tunc Brandenburgicus apud Cæsarem de avocatoriis in Regem Sveciæ edictis promulgandis qui id ad Collegium Electorale rejiciebat, cui tamen satis constabat, Regem transactionem cum Austriacis enixius quæsivisse, quam forte dignitatem ipsius decebat. Nec eo minus pro istis publicandis suffragia ferebant Trevirensis, Bavarus, Saxo & Brandenburgicus, ut tamen eadem laxioribus verbis conciperentur adversus omnes illos qui stipendia mererent apud aliquem, cui bellum in quempiam ex imperii Ordinibus dirigeretur. Contra tendebant Moguntinus, Coloniensis & Palatinus his rationibus adductis, quod avocatoriis, licet eo modo conceptis solum Sveciæ Regem tangi cuivis pateat, velut quæ Brandenburgicus solus desideraverit, nec cuipiam in imperio controversiæ quid sit, quam ipsi cum Rege Sveciæ. Hunc autem ejusmodi edictis notari par non esse, qui paci & compositioni se obtulerit. Nec constare sibi, quis injuriam fecerit, & aggressor vocari queat, cum Brandenburgici ipsis causas dissidii haut demonstraverint. Regem æquè inter Ordines imperii censeri, quàm Brandenburgicum, ac istum queri, ab hoc

Marginalia: 20. Jul. — 21. Jul. — 1658. — Würzburg

1658. fœdera in ipsum velut ejusdem Reipublicæ participem inita ad invadendas Sveciæ provincias Germanicas: sic ut edicta verbis laxioribus concepta magis in favorem Regis, quam Electoris cessura sint. Denique ejusmodi conclusa pro legitimis haberi non posse, cum Brandenburgicum ea res tangat, eoq; idem senatu exesse, nec in propria causa suffragium ferre debeat. Haut eo minus tamen quatuor isti suæ sententiæ institere, ac conclusum velut majoris partis ad Cæsarem retulerunt. Cæterum voluerat Cæsar per octo adhuc dies Francofurti morari. Sed cognito Brahæi adventu propere inde movebat ad declinandos cum Rege tractatus, jactans, sibi hactenus ab uno Sveco sat impedimenti & molestiæ datum fuisse, nunc alterum accedere, qui sine dubio nova negotia facessiturus sit. Ita Cæsar Francofurto discedebat, antequam iste commissa sibi proponere posset, 29. Jul. eadem causa ex urbe abitum festinandi erat Trevirensi, ne in Collegio Electorali amplius super negotio Svecico consultari posset. Unde tradebantur quidem literæ Regis ad Collegium Electorale & Deputatos, addito prolixo libello, uti rex reconciliationem cum Domo Austriaca frustra quæsiverit, annexa protestatione, ac ut Ordines guarantiam pacis Regi præstarent. Id scripti quidem Ordinibus communicatum, sed neque in consultationem deductum, nec decreti quid super eo conditum, Electoribus in procinctu stantibus & Deputatorum congressibus ad Octobrem usq; mensem prorogatatis. Id solatii tunc Carolus Gustavus ab Ordinibus imperii retulit. Nonnullum operæ precium in fœdere Rhenano fuit, ad quod perficiendum magnopere incumbebant Moguntinus & Coloniensis, præsidio adversus Cæsarem sibi circumponendo. Regi vel eo nomine id non inutile erat, ut aliquot è Catholicis in partibus suis haberet. Id demum Moguntiæ absolutum, Cæsareis nequidquam obluctantibus, cui nomina dederant Moguntinus, Coloniensis, Trevirensis, Neoburgicus, Monasteriensis, Rex Sveciæ velut Dux Bremensis Verdensisque & Dominus Wismariæ, Duces Brunsuicenses & Landgravius Cassellanus Scopus ferebatur ad defensionem suarum ditionum adversus hospitia, transitus, exactiones & injurias militares. Regis Sveciæ provinciis excepta Pomerania defensio promittebatur, si invadantur, non autem si Rex ditiones Brandenburgicas in Saxonia Inferiore aut Westphalia invadat, eoque nomine iterum impetatur, tunc enim fœderatos neutrarum partium fore. Eam autem ob causam fœdus id invisum erat Cæsari, quod per id amica communicatio inter utriusque religionis Ordines aleretur, quibus eo inito animus accessurus erat ad miscenda consilia pro conservanda libertate & juribus adversus Austriæ & Hispaniæ destinata. Sane à tempore sacrorum reformatorum in Imperio exemplum conjunctionis inter Catholicos & Evangelicos haut extabat. Quanquam nec hic facultas defutura erat eam conjunctionem divellendi, dum Catholicis pro more ingeritur, quicquid à Protestantibus suscipiatur, ad extirpationem religionis & curiæ Romanæ tendere. Cæterum & Regis jussu Biærnclovius apud Moguntinum protestationem interponebat, quod Regi non integrum sit investituram feudorum à Cæsare accipere, nisi antegressa reconciliatione, quod indignum foret illi fidem jurare, qui arma contra gerat, ac par esse Regem prius beneficio pacis tam intra quàm extra imperium frui, quàm fidem suam eidem obstringat.

Cum Gallis post electionem acta 10. Aug. §. 61. Ast Gallis, cum post electionem ægrè viderentur ferre Biærnclovii cum Cæsareis colloquium, hic demonstrabat: Sveciam post pacem Westphalicam circa hance velut amicitiæ fundamentum conservandā cum Gallis consilia semper communicasse, & quia Ferdinandus III. non pauca isti paci repugnantia tam adversus Galliam, quam Sveciam patrarit, Regem Galliæ Avaugurio mandata dedisse, super arctiore fędere contra Austriacos pro tuenda Westphalica pace, qui cum & Ministri Svecici Elbingæ tractatus orsi sint. Inde secutum esse, ut, cum Joannes Casimirus Avaugurio, circa conciliationem pacis Polonicæ satagenti, objiceret, Carolo Gustavo pacis tractatus cordi non esse, ac potius ipsius rationes belli continuationem exigere, hic responderit:

1658. derit: esse sane isti causas bellum in Austriacos gerendi. Unde hisce opinionem enatam, velut Rex fœdere in ipsos inito hostilia meditetur, quæ nullo modo iisdem eximi potuerit. Post Ferdinandi fata, & Leopoldi in Poloniam irruptionem Regem damnorum & injuriam sibi illatarum reparationem quæsivisse non armis, sed per amicam transactionem. Sed facile perspectum, ni Reges operam jungant quærendæ reparationi, in eventum sequiorem certo fœdere inito, apud Ordines Imperii parum, apud Austriacos nihil effectum iri. Unde initio Legationem Gallicanam ad utrumque paratam se declarasse, sed ad extremum rationes suas superstruxisse qualicunque cautioni Collegii Electoralis, fœdere & conjunctione armorum seposita. Quin nec agnoscere voluisse instrumentum pacis ab Austriacis per arma in Poloniam translata violatum, eamque privatam Sveciæ litem esse, nec se eo nomine ad guarantiam teneri. Id exemplum se quoque secutum, & libellis memoralibus rem egisse. Unde secutum sit, ut Electores regnorum causam disjungere, ac Galliæ prius satisfacere instituerint, neglecta Svecia. Verba quidem Legatos pro Svecia interposuisse, sed quibus majus pondus futurum fuerat fœdere concluso. Inter istas Austriacorum tergiversationes Gallis duas vias fuisse propositas, fœdus, & pecuniam absque fœdere. De utroque spem factam, neutrum secutum. Igitur quomodo Sveciæ vitio vertendum, quod cum Austriacis transigere quæsierit? Ac videri Gallos optare, Regem bello Austriaco implicari nullo ipsorum sumtu, ut his districtis occasio sit Flandriam pro lubitu insultandi. Enimvero Regi alias rationes fore ineundas. His commoti Galli formulam fœderis proferebant, antehac jam ostensam, qua non plus offerebant, quam ducenta uncialium millia annua, ac si his contentus esse Rex nequeat, addebantur alia ducenta millia nomine residuorum ex priore fœdere in triennium ea lege, ut Galli Svecis syngrapham dare velint, se hisce sexcenta adhuc millia veterum subsidiorum debere, intra triennium exsolvenda. Vicissim Sveci Gallis scripto declararent, hos ipsis nihil debere, eoque sexcenta illa millia gratuitum subsidium fore, nec pacem concluderet Rex non præscia & consentiente Gallia, ac facta pace id subsidium gratuitum cessaret. Addebant, Regem Galliæ examinari jussisse prætensionem Svecorum in residua, eamque jure nixam haut invenisse. Eo tamen vocabulo residuorum uti velle, ut color sit auxilio adversus Austriacos subministrando. Quæ dura licet à Biærnclovio haut plane respuebantur, quod optaret Gallos citra obligationem reciprocam pecunia posse emungi. Et quia Cardinalem à pecunia Svecis danda tum exprobrationes Pontificis, tum propria tenacitas retrahebat, Rex integra sibi omnia cum Austriacis servare cupiebat, ut occasionem cum his transigendi arripere, si offerretur, aut eo cuneo Gallos ad repræsentanda auxilia compellere posset. Sed discedentibus in Galliam legatis ea negotiatio inanis fuit. 1658.

Judicium Cæsareorum de renovato per Regem bello Danico.

§. 62. Inter hæc cum de expeditione Regis in Selandiam Francofurtum nuntiaretur, Volmarus quidem hactenus gaudebat, Regis arma ab Austriacis terris aversa esse, addebat tamen, amicis juxta atque inimicis incumbendum, ne Svecus Dania & Norvegia potiatur. Cum quoque Moguntinus paulo ante electionem Leopoldum ad compositionem cum Rege urgeret, Curtius fatebatur, istius demonstrationes solidis rationibus niti, ac utilem Leopoldo esse Sveciæ amicitiam. Sed cum expenderetur quo tempore ea reconciliatio fieri deberet, utrum statim & separatim à Polono & Brandenburgico ad avertendam Regis expeditionem à provinciis Austriacis, an vero conjunctim cum istis, & alio quam Francofurti loco, dicebat Curtius: Austriacos Carolum Gustavum longe prudentiorem judicare, quam ut præsenti Daniæ statu, eoque Danorum agendi modo isto regno excedat, ac alio se bello immergat, nisi Dania prius oppressa. Interea dum hoc peragitur, fat occasionum sibi fore adornandæ cum Svecia adjunctis suis sociis reconciliationi. Nec infitiabatur, atrocia in Sveciam consilia Hafniæ tunc agitata fuisse, quæ Austriacis animum addiderint, ut oblatam amicitiam adspernarentur. Sed & Cæsarei accepto Lincii eodem nuntio valde gaudebant, tamdiu extra periculum se esse, quamdiu bellum in

1658. Dania duraret. Porrò quia exigua spes erat, Francofurti cum Austriacis tractandi, Rex Nicolaum Brahæum inde revocabat, quòd nec necessarium, nec è dignitate esset, duos legatos ibi agere. Biærnclovium tamen aliquantisper ibi subsistere jussit, ut si occasio tractandi offeratur, præstò sit, acubi fortè Deputatio mense Octobri reviviscat. Tum ut effectum fœderis Rhenani urgeat, si hostis provincias eodem comprehensas invadere instituat. Post id tempus Biærnclovius semel extra urbem cum Volmaro è condicto congressus est, ubi de studio pacis utrinque verba, ac Regem cum Cæsare super negotio Polonico conventum. Id quod Volmarus ad Cæsarem se relaturum pollicebatur. Addebat: Francofurti rem ad tractatus fuisse deducendam, ni Galli Regum instigassent, ut interpositionem Gallicam tam acriter urgeret, quæ ab Austriacis admitti nequeat. Ad Volmari tamen relationem ex aula responsi nil allatum, ac ad arma potius omne studium conversum, Brandenburgico cumprimis non sine minis conjunctionem Cæsarearum copiarum expostulante ad expeditionem in Holsatiam suscipiendam, circa quam Montecuculus primum tergiversabatur. Conjunctis copiis vocabulum exercitus imperii indebatur, cùm tamen publicis scriptis profiterentur, arma ideo sumta, ne Regi Sveciæ plus potentiæ adcrescat: etsi testarentur, sibi haut animum esse provincias Regis Germanicas invadere. Tum & edicta avocatoria publicabantur, Biærnclovio contra apud Moguntinum, Coloniensem, Palatinum, utrumque Landgravium & Brunsuicenses instante, ne in ipsorum ditionibus affigerentur, quod nihil aliud sint, quàm indictio belli inconsultis Ordinibus à Cæsare adversus Capitulationem suscepti. A Rhenani quoque fœderis sociis literæ ad Cæsarem & Brandenburgicum dabantur, ut terris Svecicis in Saxonia Inferiore sitis abstinerent.

Cum Brandenburgico acta. §.63. Inter Regem atque Brandenburgicum Electorem offensæ indies gliscebant, prout inter eos solet, qui abrupta amicitia in hostilitatem vertuntur. Ac eo acrius defensioni suæ adornandæ incumbebat Elector, quo magis terræ suæ Svecorum invasionibus repositæ forent, durius se à Rege, ubi hic prævaleret, habitum iri metuens, velut à quo amicitiæ violatæ insimularetur. Sane Rex offensam in ipsum apertius exserebat, dedignatus aliquid cum submissionis aut timoris specie facere ad ejusdem amicitiam recuperandam. Sub finem anni superioris navigium Svecicum pulvere bellico onustum Pillaviensi in ostio adpulerat, quod cùm obstante glacie Elbingam pervenire non posset, Laurentius Lindanus à præfecto Pillaviæ petebat, ut ejus navigii protectionem adversus aliorum vim interim susciperet. Eo prætexto castelli præfectus ipse manum eidem injiciebat. Quo nomine compellatus Princeps Radzivilius Borussiæ Gubernator id defensionis causa factum excusabat, ut tamen relaxare se istud posse negaret. Rex isto Lindani facto valde indignabatur, quòd pulverem non in Neringam exponi, aut navigium retro vertere cursum jussisset, cùm satis nosset, à Brandenburgicis parum amici amplius expectandum. Nam eo facto intempestivè cum Electore collidi poterat, cùm id dissimulatione transmittere parum deceret. Et hactenus infensa licet animo volvens Elector nondum in hostilia palam eruperat; Temperandum tamen sibi judicans Rex per ministrum in aula Electorali redditionem pulveris postulabat, & quò ista detentio spectaret, exquirebat. Ad quod responsum: eum pulverem custodiæ causa in castellum comportatum, ubi requiratur, restituendum. Cæterum subtrahendos sibi sexaginta centenarios, quos ipse quondam Novadwori Regi mutuò dederit, nondum receptos. Quod ludibrium eo magis Regem urebat, quòd ipse Electori tradita Posnania longè plus ejusmodi materiæ concessisset. Nec tanti eam rem esse, ut statim ad represalias sit recurrendum. Sed majoris momenti erat, quòd tunc in Sveciam fœdus Leopoldum inter Hungariæ Regem & Electorem Berolini cuderetur. Ibi initio quidem Leopoldus, cùm pro candidati modestia pacem ita publicè infringere non auderet, defensivũ fœdus suadebat. Sed quia Electori media consilia displicebant, simul legatus Danicus Detlevus Alefeldius ruentes Daniæ res molli brachio haut fulciri jactaret, fœdus offensivum & defensivum fuit properatum.

26 Jan. *5. Febr.*

Cujus

1658. Cujus summa eò spectabat, ut intra mensem à die subscriptionis Regi Daniæ cum exercitu, triginta duobus millibus bellatorum constante, subveniretur, quem ipse Elector summo cum imperio in Holsatiam deducturus erat. Addebatur tamen protestatio, utut postulante Rege Poloniæ bellum in Provincias Sveciæ Germanicas sit transferendum, velut armorum in socios seminaria, non tamen fœderatis animum esse, ullo modo pacem Imperii turbare aut violare. Et eminebat tunc ardor Electoris quamprimum rem gerendi, antequam Daniæ letalis plaga inferretur, cum Austriaci lentius molientes Daniam sub cultro relinquerent. Inter hæc tamen non minus amicitia verbis jactabatur, ac Otto Sverinus ad limitem provinciæ proficiscebatur cum Slippenbachio (9. Jan.) colloguturus, de quo iste Lessinio & Danico ministro indicabat, suspicioni adimendæ, confirmans, id nullum alium finem spectare, quàm ne Svecis (9. Febr.) occasio sit querendi, Electorem à pace abhorrere. Rex contra, nondum liquido glacialis expeditionis eventu, Slippenbachio injungebat, de sua erga Electorem amicitia confirmaret, modò hic ita se gerat, prout leges medii status bona fide culti, vetusque cum ipso conjunctio ac publicum, reique Evangelicæ bonum requirat. Ast Slippenbachius ex suo potius judicio quàm Regis præscripto loqui & agere svetus, isto congressu multa jactaverat, de quibus Regi in mentem non venerat: quæ velut rebus suis noxia, ut is retractaret, Rex non parum offensus imperabat. Interea pax Danica Berolini nuntiata non modicam consternationem excitaverat. Igitur ne quid repente susciperetur Sveciæ noxium, Slippenbachius, qui in Pomerania agebat, Christianum Habbæum Berolinum misit, ut Electorales inani spe lactaret, quoad Regi occasio foret post impletam pacem Danicam toto cum exercitu movendi. Apud quem Electorales vicissim differebant, necessitate se compulsos ad talia, quæ Regi displiceant, nec cujuspiam agitare offensam; cæterum, ut suæ defensioni invigilent, à nemine vitio sibi datum iri. Optari à se pacem Regis cum Polonis & Austriacis. Nam in Polonia bellum geri non posse, nisi ut sua quoque Borussia tangatur. Quod si in Silesia & Bohemia bellum Svecis prosperè succedat, metuendum esse, ne hi Colbergam in præmium belli sibi stipulentur, Electori cura relicta æquipollens sibi circumspiciendi. Ubi res malè ab iisdem geratur, sedem belli in terras Electorales devolutum iri. Apparebat tamen, ipsorum consilia vacillare, ac metum esse, ne fœderatis suis suspicionem moverent. Confirmabant tamen, nihil summam rerum tangens adversus Regem susceptum iri, ac sibi cum lupis ululandum, & sæpe falsa studio spargi, ut uni vel alteri satisfiat. Contra Rex de amicitia Electoris ita sibi caveri cupiebat, ut per Pillaviæ & Memelæ ostia, ac si necessitas exigat, per ipsius terras transitus liber sit, pulvis ablatus restituatur, edicta avocatoria antiquentur, delectus Svecici ne impediantur. Tum ut inita contra Regem fœdera aboleantur, Electorque operam det, ut iste tuta pace & satisfactione à Polonis potiatur. Nec Regem repugnaturum, quo minus & Austriaci operam suam interponant conciliandæ paci Polonicæ, si absque dolo rem tractare velint; Sed si Austriaci infesta in ipsum machinari pergant, Polonosque obfirment, Electori secum fœdus ineundum, ac junctis viribus operam navandam, ut bellum Polonicum utique, prout indoles hostium fert, componatur. Eo casu Electori in promtu fore supremum Borussiæ imperium, cum Warmiensi Præsulatu juxta priora pacta obtinere. Quod si tamen Elector serio Regi velit jungi, legatos ad hunc ab ipso mittendos. Nam ut Rex legatos ultro mitteret ad eum, qui hostibus fœdere junctus erat, parum decere videbatur. Tanto ægrius ferebat Rex, quod Slippenbachius suo injussu post Prentzloæ cum Sverino congressus esset, ubi inter alia is de permutatione Pomeraniæ ac tradenda Pillaviæ, Spandoa, magnaque exercitus parte jecerat non sine gravissima Regis offensa, quod ejusmodi inconsiderati sermones magnam ipsi suspicionem atq; invidiam excitarent, ac Elector istis minis perstrictus fœdus cum Rege Hungariæ conclusum ratificare properaret. Inter ista literæ propria manu ab Electore scribebantur, multam amicitiæ speciem pro se ferentes. Quibus haut dispares à Rege reponebantur. Nec

1658. tamen ad eum modum facta ipsa erant. Pulvis Pillaviæ detentus non reddebatur, postulante ministro Regio Wolfsbergio. Color dicebatur, propter pacta cum Polonis eum restitui non posse, pretium tamen solvendum, quanti Regi constiterit. Omnes quoque delectus extranei in Electoris ditionibus prohiberi, avocatoria edicta promulgari, transfugæ foveri, Regis deniq; actiones tum apud alios passim, tum præcipuè apud Jepsonum legatum Anglicum suspectæ reddi. Unde cum Regi non amplius è dignitate videretur, Wolfsbergium in Electoris aula agere, istum digredi inde jussit, obtentu negotii apud Augustum Præsulatus Magdeburgici Administratorem expediendi. Eidem injunctum aliquantisper Magdeburgi subsistere, firmandis ibi civium animis, qui nuper Regem oraverant, ut pro ipsis apud Electorem intercederet, ne ad homagium quod juribus suis adversum arguebant, compellerentur. Quanquam autem Regi haut consultum videbatur alibi districto, & exercitu suo absente, ea intercessione suspicionem Electori injicere, tamen cum metueret, ne ubi in bellum res erruperit, præsidium ab isto urbi imponeretur, ut sibi cives caverent, monendum ducebat, promisso quoque suo auxilio, si vis admoveatur. Nam in casu belli cum Brandenburgico Regis quàm maximè intererat, eam urbem in potestate habere. Halam inde profectus Ducis Augusti animum tentaret, num orto bello in partes Regias transire placeat, & num quid operæ pretium per se suosque facturum se confidat, ostentata in præmium ditione Magdeburgica jure perpetuo possidenda. Dehinc reliquos Saxonicos Duces ac Luneburgicos adiret, obstiturus, ne Brandenburgico assistatur, neve copiæ publicæ Inferioris Saxoniæ, quod tunc agitabatur, ad Regis iter impediendum contraherentur.

Brandenburgici legati irriti discedunt. §. 64. Regi porrò uti magna cura fuerat amicitiam cum Austriacis instaurandi, ita circa Brandenbugi, cum Electorem haut quidquam par studium erat. Nam bello adversus Polonos continuato istius terris haut ita libere uti poterat Rex, si Elector amicus foret. Et quia amicos istius Principis penitius inspexerat premendum censebat eundem, ne gliscente potentia Svecis formidabilis fieret, de quo & Rex ominari solebat, ipsum nunquam quieturum, sed semper quæsiturum, ut ipsi successoribusque quovis modo noceat. Tum & plenum Maris Baltici Imperium affectanti Electoris ditiones huic mari adsitæ obtinendæ erant, quibus adquirendis nulla nisi per arma via patebat. Et quia spes erat bellum Danicum, quod jam meditari cæperat, brevi patrandum, inde tota vi terra marique istum obruere parabat. Adversus quam tempestatem uti Elector fœderibus sese munierat, ita cum Slippenbachius Prentzloæ Sverino congressus vehementer suasisset, ut ipse obviam Regi profectus alio eum avertere tentaret, antequam in Electoris terras cum exercitu irrupisset, eam legationem haut omittendam Elector censuit. Adiere igitur Regem Flensburgi tunc agentem ab Electore missi Otto Sverinus & Daniel Weimannus, qui facta legationis suæ fide audiri ab isto postulabant. *19. Jun. Weimann.* Præsumserat Rex animo ab hisce proponenda, ut nempe ad cedendam Borussiam ipsum hortarentur, ni postulato annuat, minas sparsuri, aut bellum indicturi. Quæ sibi in os dici indignum censebat. Suberat & arcana causa, ut quo apertius offensam adversus Electorem exprimeret, eo magis Danorum suspicio averteretur, velut ipsis infesti quid à Svecis immineat, cum Rex irarum manifestus in Electorem rapi videretur. Unde placuit Regi, antequam Legatos audiret, his per deputatos nonnulla proponere, per quæ suæ de isto querelæ demonstrarentur, & ad eas abolendas via muniretur, simul ut Electoris inclinatio, legationisque scopus exploraretur. Et quia commodum Domus Luneburgicæ & Landgravii Cassellani legati tunc Flensburgi aderant, queis præcipuum negotium erat, concordiam inter Regem atque Electorem reducere, visum Regi fuit, hos deputatorum propositioni adesse, velut testes animi sui in amica & æqua omnia proni, ac ne forte Brandenburgici dicta inficiarentur aut detorquerent, si absque arbitris congressus fieret, operam dein suam negotio componen-

1658. ponendo accommodaturos. Ast legati Brandenburgici ejusmodi congressum antequam à Rege auditi forent, abnuebant, velut rem exemplo carentem, ac nil aliud, quam ut à Rege audirentur, postulabant. Regi contra mirum videbatur, istos Delegatorum suorum propositionem audire nolle, sibique tractandi modum præscribere audere. Eoque suæ sententiæ immotus insistebat, quod non ex dignitate videretur, illos ante admittere, quam declaratum sit, hostis, an amicus Elector esse velit, ne forte sibi bellum ab istis in os indiceretur. Idque legatis scripto significabatur. Sed hi ejusmodi congressum recusare, præsertim Luneburgicis & Casellanis arbitris. De quibus in colloquio adhibendis etsi Rex remittere vellet, haut eo minus isti nulla significatione facta, nec salutato quopiam summo mane iter Hamburgum versus ingressi sunt. Præsenserat Slippenbachius istos ejusmodi discessum animo agitare. Unde scripto eosdem monuerat, ut negotium id penitius expenderent. Nam ideo Regem super admissione scrupulum movisse, quoad fidem fecerint, idonea se facultate instructos amicitiam inter Regem & Electorem instaurandi. Citra hoc Regi constare non posse, quo modo recipere ipsos debeat, cum discrimen non sit inter hostem, & ab eo legatum. Nec Romanos quondam è dignitate Reip. judicasse, hostium legatos in curia audire. Si enim de pace cum Polonis & aliis ineunda verba facere velint, Sequestrium munus affectare, id quod consistere non possit cum fœderibus, quæ Elector cum Regis hostibus ferierit. Quod si autem conditiones pacis proponere velint, addito, ni Rex illas admittat, sibi per pacta in Polonorum partes discedendum, judices se ipsos ac feciales simul ferre. Unde Regem ab iisdem audire quid aliud nolle, quam quod instaurandæ inter se & Electorem amicitiæ faciat, eoque isti utique prius sciendum, quid ab hoc expectandum sibi sit, quam legatos admittat. Ad quæ Suerinus nihil aliud reponebat, quam se Hamburgi alia mandata ab Electore expectaturum. Unde judicabat Rex, haut fuisse ipsis mandata ad solidi quid tractandum. E sermonibus eorundem colligebatur, aliquid super pace Polonica ejusq; conditionibus fuisse proponendum, oblata simul Electoris opera circa eam pacem conciliandam. Atqui ad Polonicos tractatus alii jam Commissarii plenis cum mandatis designati erant, quos parum sibi cordi esse Poloni hactenus ostenderant. Ac ad isthoc officii obeundum Electorem fœdera sua inhabilem reddiderant, Rex autem utique prius, quam istos audiret, nosse cupiebat, quæ mens Electoris sit, & num is ab hostibus ipsius se disjungere, ac super amicitiæ pacisq; reparatione tractare velit, tum quæ legatis in eam rem mandata sint. Hæc enim si idonea iisdem suppetant, protinus suscipi tractatus posse, in minus, ista Flensburgi, Chilonii, Slesvici vel etiam Hamburgi expectanda. 1658.

Super non admissione legatorum disceptatio.

§. 65. Legati isti velut contumelia aut injuria accepta, quod, prout voluerant, auditi non essent, epistolam post publicabant, qua Electoris actiones defendebantur, Regis arguebantur, ac inprimis, quod contra jus gentium admissio negata foret. Istis nomine Deputatorum Regiorum sat acerbe respondit David Mevius: Jure gentium nullam esse necessitatem Legatos statim & nullo discrimine audiendi. Nil frequentius quam differri legatos, ac multis diu expectandum fuisse. Nunquam auditam tantam alicujus legati indignationem, si altro vel tertio ab accessu suo die non sit auditus, si de quapiam re cum ipso in antecessum comunicatio postulata fuerit, nedum tam abruptam discessionem. Non legatorum arbitrii, sed regii judicii fuisse, quo modo ipsos audiri conveniens foret, cui legem præscribi non potuisse. Antiquam juxta ac recentem historiam infinita præbere exempla Reges ac populos liberos suo judicio relinqui voluisse, quomodo Legatos audirent. Non solum circa veniendi solennia, sed & communicandi modum utique ipsis licuisse discrimen facere, ab amico an ab hoste venirent, sincere an insidiose, salva fide an rupta is egerit, bono an pravo proposito legati venirent, denique fida & decora, an suspecta & proterva afferrent. Jam autem venisse ipsos à socio hostium, nec præter lenocinia verborum quidquam attulisse. Unde valde interfuisse, ut sciretur, cum amici, an cum hostis legatis agendum foret. Hostium legatos admittere & audire meri rem esse arbitrii, nec nunquam à Regibus & po-

1658. & populis liberis admissos, nisi explorato prius, quo fine venirent, ideo interrogari solitos. Igitur nihil peccatum, nisi forte, quod adhuc ambigui tam humaniter sint excepti. Injuriosos non alloqui nisi pœnitentes, morem, jus, ac rationem hominum dudum servare. Esse sane rationem habendam dignitatis ejus, qui mittit: Ast non insuper haberi par esse dignitatem ejus, ad quem mittitur, nec hanc ob istam prostituendam. Quid autem indignius, quam indigna, insolita & iniqua proponentes, si non ex lubitu respondeatur, acerbas exprobrationes aut belli denuntiationem in os ingerere? Sic Romanos non modo Legatos hostium, sed & qui ab illis veniebant, quibuscum nulla adhuc erat amicitia, in curiam non admisisse, sed extra urbem in æde Bellonæ senatum iis dedisse. Sæpe Romanos eorum, quorum dubia erat fides, sociorum præsertim Legatos urbe, imo & finibus arcuisse, aliquando in curia acerbe reprehendisse, exire jussisse, castigandos duxisse. Denique admissionem non denegatam, sed idoneam duntaxat amicitiæ declarationem prius postulatam. Ita magis indies exacerbatis animis dubium non habebatur, quin utrinque in arma prorumpendum foret. Ac jam in Borussia à Brandenburgicis hostilia in Svecos sumi, miles Svecicus ubi deprehendi poterat abripi, & Legionibus Brandenburgicis admisceri, omnes Elbingensium merces, quæ per Pillaviam transibant, publicari, vici exspoliari, quibus Rex paria reponi jubebat.

Cum Belgis acta. §. 66. Sed nec à Belgis meliora Regi expectanda erant, quorum amicitia frustra affectabatur, quamdiu sibi metuerent, ne ab isto commerciis ipsorum detrimenti quid in Mari Baltico adferretur. Equidem conciliando istorum favori Rex Legatis Belgicis Dorpio, Huberto & Isbrantio Wismariæ significarat, *3. Jan.* se futuris cum Dano tractatibus acriter institurum, ut vectigal Oresundicum plane aboleatur, velut radix omnium diffidiorum inter Borealia regna. Et quia Belgæ quoque hac ratione ab omnibus molestiis liberandi sint, spem esse, ipsos non minus ad hunc scopum obtinendum operam navaturos. Ad quæ Legati differebant: Ordinibus Fœderatis votum esse honestam pacem conciliare, quæ neutri partium fraudi sit. Vectigal Oresundicum inter reditus Coronæ Danicæ esse magni momenti, possessione memoriam excedente stabilitum, ac omnibus nationibus agnitum. Igitur vix sibi persuaderi, istos ab hoc abrogandum operæ quid collaturos. Ad quæ Sveci: Non magnis Dano competere jus ad exigendum in Oresunda vectigal, quam populis accolis freti Britannici, Gaditanive, ac similium maris angustiarum. Oresundam & Balten liberos esse transitus, Oceano & Mari Baltico connexos. Vectigalis exactionem usurpationem esse, quæ sola facilitate ac patientia aliarum nationum irrepserit, ac stabilita fuerit, à quo cives Sveciæ semper immunes fuerint, nunquam tamen citra vexationem sub specie inquisitionis, num extraneorum merces Svecicis navibus vehantur. Omnes quoque fraudes, quibus aliorum merces sub Svecico nomine immunes transierint, inde præcipue profectas, quod mercatores Hollandici, aliique ministros suos Holmiam, inque alia Sveciæ oppida mittant, civitatis jure ibi donandos. Ex quo Hollandi lucrum capiant, nullo Coronæ Sveciæ emolumento, ut ita iniquum sit è fraudibus privatorum quæ his solis lucro cedunt, semper ansam arripi offensarum & bellorum in Sveciam eo tempore, quo hæc aliis bellis implicita hæreat. Ea de re jam anno quadragesimo quinto fuisse agitatum. Nullo modo omnia mercatorum artificia ita circumscribi posse, ut nemini querelarum causa superfit. Legati ista ad Ordines Generales rejiciebant. Qui illis rescribebant: se ad tollendum vectigal Oresundicum nolle operam conferre, ex hoc duntaxat fundamento, quod ipsi ex pacto in certum tempus ad id solvendum sese ultro adstrinxerint, ac verbis stare velint. Cæterum se nunquam id vectigal pro fundato Regali Coronæ Danicæ agnovisse, nec pro tali idem adhuc agnoscere velle, ne Sveci, si forte isto freto potiantur, idem sibi vindicare possint. Moverat ea Regis oblatio non paucis salivam, sed prævalebant, qui judicabant, Daniam hoc modo nimium enervari, eoque semper Svecorum invasionibus obnoxiam reddi. Nec quod offertur è sincero affectu

1658. affectu proficisci, cum eodem tempore Rex ipsos Equestres adspernetur. Eos enim admittere Rex nolebat, nisi ratihabito prius pacto Elbingensi, quod tamen Belgæ a se ullo modo fieri posse negabant, cum rationibus sui status plane adversetur, ad oppugnandam Daniam auxilii quid conferre. Et cum istud pactum citra *elucidationes* imperfectum sit, ratificationem ejus valere debere non à die conclusi pacti, sed à die perfectæ elucidationis. Ac palam jactabat Joannes Wittius, nullam fuisse difficultatem circa ratificandum id pactum, nisi bellum Danicum intervenisset, in quo valente eo pacto Sveciæ adversus Daniam assistendum fuerit, eoque mutatis rebus dilatam ratificationem elucidationum ludibrio. Quanquam nec Rex ea rerum facie ratificationem magnopere curabat, quod in Borussia cum aliquo suo damno Belgis circa eum tractatum favisset, cum spes esset, Danos eo perfecto quietem acturos, quæ ratio nunc cessaverat. De cætero testabantur Belgæ, quæ fiant non fieri odio in Regem, sed mero studio statum suum conservandi, id quod Rex pro sapientia sua non sit in sinistram partem accepturus. Et huic sententiæ inhærebant, quicquid in contrarium rationum occineretur. Ac sane acriter apud istos disceptabatur super auxilio Danis ferendo, quorum res in exitium ruere videbantur, provincia Hollandia cumprimis eam rem fervide agente. Ac mirabantur, Austriacos nondum aperte bellum Regi indixisse. Quo cum accederet diffidentia inter Austriacos & Polonos ac Brandenburgici dubitatio, ipsi quoque lente ad auxilia pro Danis expedienda procedebant. Unde & cum Brandenburgici Ministri Hagæ postularent, ut Ordines Fœderati tractatum inter Polonos & Electorem præstandum susciperent, quo Regi Sveciæ facultas vindictæ sumendæ adimeretur, dissentientibus suffragiis id tunc omisere.

Regis consilium circa deliniendos Belgas. 13. Jan. Beverning.

§. 67. Inter hæc Hieronymus Beverningius Appelbomio secretò proposuerat, si Rex in Belgarum interpositionem & pacem consentiat restitutis omnibus, quæ in Dania & Polonia armis occuparit, Belgas facile permoveri posse, ut bellum in Austriacos gesturo insigni pecuniæ summa adsistant, qui & curaturi sint, ut Rex promta pace cum exclusione Austriacorum & æqua satisfactione in Dania & Polonia potiatur, ut hosce statim alacriter invadere queat. Eas conditiones si Rex acceptare nolit, extrema Belgis pro conservanda Dania esse expedienda. Rex etsi hisce nil soliti subesse judicaret, jubebat tamen Appelbomium omnia adhibere remedia istis hominibus deliniendis, quos adparebat pacem non tam Regi quam sibimetipsis quærere, quo sua commercia tuto exercere queant, Rege ad satietatem usque cum Austriacis colluctaturo. Beverningio autem demonstraret, Regi non solum decretum esse commerciis plus favoris, quam Dani exhibere, sed & ipsum promte ad pacis tractatus descensurum, haut dubitantem, quin Commissariis utrinque congressis omnes difficultates superari queant. Inprimis se cupere fœdus cum Belgis in Austriacos jungere, modo isti operam navare velint, ut ipse prius è bello Danico honeste eluctetur. Nam Polonici belli aliam esse indolem, cui Austriaci tam profunde immersi sint, ut inde separari nequeant. Tum & insinuaret, Regem jure è prioribus & nupero fœdere Elbingensi quæsito desistere velle, ac passurum, ut eorum effectus sit in suspenso, quoad tractatus cum Danis operam navantibus Belgis, prosperum eventum sortiantur. Ut tamen interim Belgæ non solum subsidii nil Danis clam palamve submittant, sed & Danos statim permoveant ad omittendos communes tractatus, quos animo agitent, ac peculiarem cum Svecis negotiationem ordiantur, commodissimam pacandis regnis Arctois, ac instaurandis per has oras commerciis. His utrinque conditionibus ipsorum officium posse admitti, ut tamen fidem dent, sincere se isthoc obituros, nec per invidiam erga successus Regis in hostium partes inclinaturos, uti superiori bello Danico fecerint. Enimvero uti hoc modo Rex Belgas ab auxilio Danis ferendo avertere cupiebat, ita hi vicissim post bellum cum Dano & Polonis finitum eundem cum Austriacis committi optabant, ne per pacis otia rebus domi dispositis potentia Sveciæ glisceret, 1658.

1658. non defutura occasione successus Regis per occulta momenta librandi, dum is bello à Mari remoto destinetur.

Belgæ Danis student. 7. Jan.

§. 68. De cætero quàm bene tunc Regi cuperent Belgæ, ex eo adparebat, quòd in confessu Ordinum Hollandiæ decerneretur, operam esse navandam, ut pax inter Sveciam & Daniam fiat ea lege, ut utrinque ablata restituantur, omnia in priorem statum reponantur, & pax Brœmsebröensis confirmetur, spondentibus Ordinibus Fœderatis. Post arma posita mutuæ querelæ utriusq; Regni amicè & interventu utrinq; Fœderatorum sopiantur. In Polonia quoq; pax fiat ea lege, ut Svecus Borussia cedat, acceptis alibi quibusdam emolumentis. Ista Gallis Anglisq; communicanda, ut ad eundem secum scopum conniti velint. Interim Rosenwingius Danicus Minister apud Belgas acriter auxilium flagitabat, quod Fridericus Rex ipsorum instinctu, & ob commune bonum bellum susceperit, coërcendis Svecis commercia Maris Baltici turbantibus. Et quicquid rationum occineret Appelbomius, prævalebat vetus Belgarum institutum potentiam Regnorum Borealium in æquilibrio tenendi, eminente præ cæteris studio provinciæ Hollandiæ, quæ immensa hoc bello damna senserat, impedita facultate merces Indicas distrahendi. Missis autem in Daniam auxiliis spes erat finem se bello pro lubitu impositurus, lautasque pro commerciis conditiones stipulaturus; præcipue Brandenburgico quoq; manum admoturo. Reliquæ tamen provinciæ nondum in ista auxilia consenserant, veritæ, ne hac occasione Respublica novis molestiis involvatur, jam tum bello Lusitanico implicita, ac eo casu Gallos forte Anglosque Sveciæ suppetias laturos. Sed & arcana causa suberat auxilii ex Hollandia in Daniam submittendi, ubi quinque legiones pro Dano scribebantur, ut Friderico soluta legibus imperandi potestas compararetur, eversa authoritate Senatus, & equestris Ordinis, in quem Rosenwingius atrocibus conviciis sæviebat, proditores eos, nequam & nauci homines increpando tum Andream Bildium dignum, qui multos ante annos laqueo vitam finivisset. Dissaudebant tamen ministri Gallici atq; Anglici, ne Belgæ auxilia in Daniam expedirent, non nisi bello extrahendo 1658. inservitura, ac à se quoque Svecis tunc auxilia ferenda. Quin sociarent potius secum operam ad æquam pacem inter ea regna conciliandam. Ad quod Belgæ paratos se declarabant, ab Anglis postulantes, ne quid sibi prærogativæ præ ipsis circa commercia in Mari Baltico stipularentur. Id quod & Thuanus pro Gallis pollicebatur. Inde Belgæ proponebant, ut insignis pecuniæ summa Carolo Gustavo à Dano procuretur. Nam Daniam superiore bello ita deplumatam, ut terrarum nil amplius eidem decerpi queat, si justi instar regni retinere debeat. Simul magnam Carolo Gustavo invidiam faciebant, velut ad formidandam potentiam grassaturo, ni in tempore sistatur. Cæterum Hagæ pro Svecia sat valide loquebatur Georgius Downingius Ablegatus Anglicus, jussu Cromvelli Belgis denuntians, hunc eadem mensura Svecis, qua Belgæ Danis auxilia missurum. Sed Jacobus Augustus Thuanus Legatus Gallicus, etsi à Rege suo injunctum sibi ferret, pro Sueciæ commodis contendere, publice tamen apud Ordines Generales nihil movebat, sed privatim eo se officio apud Wittium & alios proceres defungi dicebat, cujus tamen nullum pondus sentiebatur, quod is vel plane à Belgarum libidine penderet, vel seria mandata non haberet. Sane vir iste Belgis tunc servilem in modum adulabatur, quod Gallia Belgarum favorem captaret, paulatim se Cromvelli amicitia iterum exsolutura, cui ad diuturnitatem parum fidebat. Quin constabat Gallos clanculum Belgis animum addere ad auxilia Dano ferenda, quo Carolo Gustavo necessitas adferret, cum Danis pacem ineundi, ut inde tota vi in Austriacos movere posset. Et jam magno studio armare classem cœperant Belgæ, cum nuntii de irruptione Svecorum in insulas Danicas, secutaque pace repente inanem paratum sisterent.

Downing.

De Thou.

Habitus Belgarum post pacem Danicam

§. 69. Inter hæc inusitati Regis successus Belgarum animos mirè turbabant. Victoriam in Fionia partam cum Appelbomius Ordinibus Fœderatis exhibito scripto denuntiaret, hi vicissim, uti solet, gratulatione apud eundem haut defungebantur. Mox

1658. Mox nuntius de pace non parum ipsos consternabat, ut ancipites consilii hærerent, ac jam amicitiam Regis optarent, de qua iisdem mala conscientia exiguam spem faciebat, ac culpam non ratihabiti pacti Elbingensis in solos Danos rejicerent. Joannes Wittius, Jacobus Opdamus, Bartholdus Gentius, alii, sinistrè admodum de Friderico Rege loquebantur ob acceptatam pacem tanto cum Daniæ detrimento conjunctam, ac satius fuisse in hostium arma ruentem oppetere. Equites Ordinis ab Elephanto nuncupati effigiem belluæ sub tunica occultabant, quidam planè deponebant. Ac uti Rosenwingius cum lacrymis querebatur, Belgarum legatos hoc bellum sufflasse, ita multi proceres censebant, Fridericum debuisse aliquo vel extra regnum profugere, ac interim unum & alterum locum summa vi tueri. Tunc enim honestè ipsi ab amicis potuisse succurri, nec inusitatum esse, Reges ad tempus regnis suis excedere. Sed nunc nulla ratione rem restitui, aut pacem irritam reddi posse, præsertim cujus evictionem præstandam Gallia & Anglia susceperit. Dolebant etiam quod Carolum Gustavum in Polonia non detinuerint, longè à finibus hujus Reipublicæ, prout eam ob rationem quondam Gustavum Adolfum ab occupanda Colonia averterint. Negabant quoque Legatos suos jussu publico Hafniæ id bellum excitasse, sed culpam omnem penes Beuningii calorem esse. Antequam tamen liquidò de exitu rerum constaret, decretum erat Hollandis, si Selandia adhuc salva esset, properè duo peditum millia in Oresundam mittere, quos mox quinque millia secutura erant, circa quos contrahendos tanta cum trepidatione Amstelodami satagebatur, ac si de ipsius Belgii salute certaretur. Ac si res moram ferret, & Croneburgum ac Hafnia per tres septimanas teneri possit, viginti quinque naves bellicas eodem vela facturas. Porrò in pace Roschildensi id maximè Belgas offendebat, quod Sveci exclusionem exterarum classium è Mari Baltico stipulati essent, quo se potissimum notari satis intelligebant, & quod Beuningius ad tractatus admissus non esset. Solatio tamen fuit fœdus inter Polonos & Brandenburgicum, quod tunc Ordinibus per Ministros Electoris communicabatur, cui in posterum consilia sua contra Sveciam superstructuri erant.

Opdam. Gent.

5. Mart.

§. 70. Ast Rex ut ejus nationis acerbitatem adversus se temperaret, Appelbomio injungebat, ut de pace Danica Ordinibus Fœderatis solenniter significaret, ac uti victoria Numinis beneficio parta modestissimè usus sit, prout & toto belli hujus tempore, in quod invitus pertractus sit, nihil aliud quàm securitatem suam quæsiverit, qui & hujus tractatus unicus scopus fuerit. Ac spem esse, cùm pax ex utriusque partis voto successerit, sinceriorem deinceps amicitiam inter Borealia regna cultum iri, quòd sibi nullo modo propositum sit vicino suo ullam injuriam inferre, ac jam ditionum suarum securitati sic satis cautum sit. Commerciis quoque & navigationi nil se præjudicii allaturum, sed omni potius ratione liberum eorundem cursum tuiturum. Confidere quoque Ordinibus Fœderatis, velut veteribus Sveciæ amicis, quæ inter ea regna convenere, placitura, nec eosdem ulli pravo affectui locum daturos ad veterem Regni Sveciæ & Reipublicæ Belgicæ necessitudinem alterandam. Idem quoque jubebatur de ratificatione pacti Elbingensis nihil movere, ac si Belgæ de eadem ultro instent, dextrè rem declinare. Id quippe pactum si scopus spectetur, vix aliud esse, quàm renovationem fœderum annis 1640. & 1645. initorum, quæ contra Daniam directa fuerint, ac fortasse cum Dano fœdus feriendum super mutua Regnorum & Maris Baltici securitate, quod aliquatenus pacto Elbingensi repugnaturum sit. Igitur post tantam rerum mutationem haut placebat Regi præcipitata istius pacti ratificatione manus sibi ligare, quod hactenus neque à Belgis servatum, nec sibi utile extiterat, sed potius per adversæ partis libidinem in sui fraudem elusum, & sinistra interpretatione detortum fuerat. Quoad tamen res novæ stabilirentur, Ordines jactato amicitiæ vocabulo demulceret, ut sana consilia sequantur, nec in aliquod negotium se immergant, se juxta, ipsosque difficultatibus involuturum.

Belgæ verba honoris parum curant.

21. Febr.

1658. Enimvero ista apud Belgas parum proficiebant, qui Caroli Gustavi destinata semper rationibus suis suspecta habebant, ac eo altiores animo iras eundem adversus ipsos coquere, quo plus humanitatis verbis præ se ferret. Nec cessabat flabellum discordiæ Beuningius animos jam antea ægros suspicionibus agitare, modo referens, Regi propositum Gedanum terra marique invadere, quo fine articulus IV. paci Roschildensi insertus sit, modo spem faciens executionem pacis Danicæ vado adhæsuram. Etsi præcipua fiducia in conjunctione Austriæ, Poloniæ & Electoris Brandenburgici, inque Galliæ & Angliæ invidia adversus progressus Caroli Gustavi collocabatur. Simul quadraginta octo navium classis instruebatur Gedano subventura, si quid in eam à Rege tentaretur, è quibus viginti quatuor mense Majo in arenis Doggeranis ancoras jaciebant, observaturæ, quo Rex se versurus esset. *5. April.* Interim Dorpius legatus ad Regem se conferre jubebatur elucidationis negotio absolvendo, simul ut confirmaret, gratum Ordinibus esse, quod bellum in Dania finitum sit. Sed revera speculabantur isti, quo Rex arma conversurus esset, inde & ipsi consilia capessituri. Ac interim semper arcana cum Danicis Ministris commercia miscebant qui & ipsi, non obstante pace cum Svecis facta, cum ministris Austriacis, Polonicis & Brandenburgicis Hagæ solicite concursabant. *Nieuport.* Neoportus quoque legatus in Angliam remittebatur, invidiam Svecis apud Cromvellum facturus, simul postulaturus, ut is operam navet circa restituendam Borussiam, ac ut Gedano caveatur. Tum ut eundem induceret, ad strictius fœdus ineundum tuendis commerciis Baltici Maris, ac ut obviam eatur fœderi, quod jam inter Svecos ac Danos in fraudem Angliæ & Belgii agitetur.

Beuningii in Dania machinationes. §. 71. Sed cumprimis cives juxta suos ac Danos in Svecos instigare haut cessabat Cunradus Beuningius. Postulaverant Hafniæ Legati Svecici, ut negotiatio sua circa fœdus secreta haberetur. Contra Beuningius apud Danos ejusdem communicationem acriter urgebat, simul Medovium instigabat, ut idem exigeret. Et cum intellexisset, super defensione Maris Baltici agi, Danis magno ardore ingerebat, Svecorum destinata non publico solum bono, sed & Daniæ noxia esse, quæ cum unicum fere Hafniensem portum ad Mare Balticum possideat, id per fœdus onus sibi impositum eat, tot portus & oppida Svecorum tuendi, ipsorum portubus ad Oceanum defensione vacuis, non sine invidia vicinorum, simul Svecis viam muniat exiguis cum copiis navalibus præstantissimas regiones & civitates ad Mare Balticum subigendi. Et quia Beuningio persuasum erat, Svecos è Dania quamprimum discedere cupere, eoque ad absolvendos tractatus incumbere, Danis suggerebat, ut tempus extrahendo id fœdus eluderent, Belgarum auxilia ipsis ostentans. Sane crediderat Beuningius, idemque Danis persuaserat, Regi Sveciæ propositum esse, Brandenburgicum subito impetu opprimere, quod cum longe majoris momenti esset, quam quæ in Dania restabant negotia, arbitrabantur Regem per hæc à proposito suo haut dimotum iri, quam ob causam tam pertinaces moræ circa executionem pacis Hafniæ nectebantur. Cum contra aliis stolidum videretur hosti reconciliato ultro ansam præbere cum sexaginta quatuor legionibus, quæ viginti bellatorum millia implebant, visceribus Daniæ incumbendi. Nec eo minus Beuningius literis suis gloriabatur, se Daniam conservasse, ac Svecorum destinata circa fœdus cum Danis irrita fecisse, cum revera, dum hosce adversus Svecorum postulata annuenda obfirmat, in novum eosdem bellum conjecerit.

Super ratificatione pacti Elbingensis frustra agitur. §. 72. Interim Belgæ, quoad destinata Regis erupissent, in ambiguo agere, ac circa colendam cum Svecia amicitiam verbis testari. Quorum & jussu Dorpius Regem, cum hic *11. Jul.* Gothenburgo Flensburgum adpulisset, accessit, ac post prolixe expromta verborum inania super absolvenda elucidatione, & Gedanensis civitatis inclusione agere cæpit. Sed Rex, cui ea res parum cordi erat, extrahendo tempori respondebat: Ordinibus prius declarandum esse, quod ipsius hostibus auxilium non sint laturi, ac Appelbomium uberius mentem suam iisdem declaraturum. Quod responsum Belgis parum arridebat, ac jactabat Wittius: ni intra

mensem

1658. mensem Rex sententiam suam declaret, facile Belgas aliam viam inituros, fœdere cum Austriacis & Brandenburgico concluso: eoque negotium id tandem absolvi instabat. Perfecta enim elucidatione summam manum tractatibus imponi, ac causas diffidentiæ tolli, simul invidis materiam subtrahi diffidia inter ipsos serendi. Nec à se quid amplius postulari, quam quod Rex antea Thorunii, & proxima æstate Flensburgi jam annuerit. Sed reponebatur: Belgas tunc, quæ offerebantur, non acceptasse, & eam Regi conditionem præ oculis fuisse, si adversus Daniam aliosque hostes sibi adsisterent. Sed nunc tempora mutata, & cum Belgæ nil minus, quam isthoc præstiterint, non teneri quoque Regem tanta emolumenta gratis iisdem indulgere. Sane acta eorum probabant, haut omissuros obtentu commerciorum destinata Regis disturbare, sicut perinde foret, amicos an hostes se profiterentur. Ac tantopere elucidationem urgebant, quod sibi ab inæqualitate vectigalium metuerent, & ne Rex propriis civibus aut exteræ cuipiam nationiali quid privilegii in præjudicium Belgarum concederet. Jussus inde Appelbomius fuerat Ordinibus Fœderatis scripto demonstrare, quomodo ipsi non solum priora fœdera violarint, sed & post pactum Elbingense infesta consilia per Ministros suos continuarint, ac nunc de classe in Mare Balticum mittenda agitent in favorem Brandenburgici, obtentu commerciorum, quæ nemini molestia afficere in animo sit, quo ipso impedire studeant, ne Rex adversus apertos hostes & qui fœderibus includi aspernati sint, rem gerere queat. Tum velle quidem Regem pactum Elbingense ratum habere, prius tamen nosse cupere, num amicos reipsa se gerere, ac conventa præstare, nec hostibus ipsius auxilii quid ferre velint. Nam si eo, quo hactenus, modo agere pergerent, haut placere sibi id pactum firmare. Ad quæ Belgæ reponebant, non videri sibi rationis esse, ejusmodi cautionem à se in antecessum fieri, antequam Rex pariter promiserit, se ipsis circa commercia & alia juxta pactum Elbingense ejusque elucidationem satisfacturum. Nam super hac denuo incerta tractatuum tentare sibi haut placere. Cæterum absoluto pacto Elbingensi petitam declarationem re ipsa præstari, post cujus elucidationem adprobatam Belgæ Regis hostes nullo modo sublevaturi, ac per omnia legibus pacti sese attemperaturi sint. Ut tamen Electori Brandenburgico & Gedanensibus integrum sit inclusionem admittere, ac intra mensem à subscripto elucidationis actu notificatione facta declarare, num tractatu comprehendi velint, an minus. Cæterum magis sibi cordi esse elucidationem, quam pactum ipsum. Isti rei componendæ operam suam offerebat Downingius, eo temperamento proposito, ut Belgæ statim pactum ratificent, Regique caveant, se ipsius hostibus, Austriacis, Brandenburgico, Gedanensibus haut adstituros ipsamque elucidationem Cromvelli arbitrio subjiciant. Id quod Joanni Witzio non displicebat, qui petebat, ut Appelbomius id ad Regem referret. Ac jam præter solitum amice loquebantur Belgæ, testati se Regem non amplius offensuros, modo circa elucidationem sibi satisfiat, ne in cassum cavillati fuisse, ac nunc amicitiam Regis ex formidine affectare videantur. Istis quoque Cromvellus serio denuntiaverat, ne obtentu commerciorum Regis destinata impediant. Ad quæ Belgæ testabantur, se conventis sancte staturos, nec hostibus Regis auxilia laturos, modo circa elucidationem Rex sibi gratificetur. Id quod ut fieret Downingius valde suadebat. Nam hoc modo eam Rempublicam in pace detineri, cujus diuturnitate militia ipsorum plane pessum eat, qua collapsa necessum fore, ut ipsa ab amicis suis pendeat. Quia autem Downingio à Cromvello serio injunctum erat, ut omnem operam navaret circa amicitiam inter Regem & Belgas instaurandam, Wittius hunc eodem modo, sicut Medovium Beuningius corrumpere conabatur, ut Cromvello persuaderet, Regi propositum esse in fraudem Angliæ & Belgarum Dominium Maris Baltici & commerciorum ibi invadere, sicut in neutrius deinceps potestate futurum sit remedium adferre, ni in tempore obviam eatur. Appelbomio dehinc 9. Aug. Ordines declarationem poscente de auxilio hostibus Regis non ferendo, hi quidem in consessu tale responsum conceperant, quo elucidationi utri-

1658. que insistebant, ac se Brandenburgicum & Gedanum pacto velle includere, ne Regi contra has auxilium ex pacto ferre necessum foret. Id tamen decretum supprimebant, quoad pateret, quò sese Regis arma versura essent. Interim Wittius multis verbis apud Appelbomium testabatur, quanto desiderio teneatur cum Svecia ad veterem amicitiæ cultum revertendi, petebatque apud Regem operam navaret, ut super elucidatione in Cromvellum compræmitteretur. Sanè valde anxios tenebat Belgas iter Regis, ne fortè in Daniam infensi quid agitaret, cui conjecturæ inter alia ansam dederat, quod Rex solito ferocius Dorpio respondisse visus esset, ac minora navigia per Daniam detineret. Unde mox nuntio allato de Regis in Selandiam exscensione, procul jam pactum Elbingense & elucidationes, ac nil aliud in animo, quàm Daniam, quantocunque dispendio, præsenti exitio eripuisse.

Rex Anglos frustra ad fœdus & pecuniam urget. 4 Jan.

§. 73. Tot inter hostes Regi semper curæ fuerat cum Angliæ Protectore ita conjungi, ut reipsa aliquid levamenti atque subsidii ex ipsius amicitia haurire daretur, postquam per inania verborum blandimenta rebus suis parum consuleretur. Enimvero ille pro more lente agere tam circa fœdus, quam præstationem pecuniæ dudum promissæ, insuper habito onere ac periculo, quod Regi à tot potentibus hostibus imminebat. Et quia non amplius dubium erat, quin Austriaci ac Brandenburgicus digesta diu consilia propediem expromturi sint, assumtis Polonis Pomeraniam invadendi, aut totam colluviem in Holsatiam effundendi, quibus omnibus idoneas vires opponere penes Regem haut erat, huic sustinendis rebus suis necessum erat, ut vel ab amicis majori studio idque mature sublevaretur, aut cum Austriacis quoquo modo transigere tentaret. Sed cum isthoc communi Protestantium rei valde noxium videretur, jubebat Rex legatos suos apud Cromvellum circa fœdus absolvendum insistere, ne diutius de hujus animo incertus ageret, ingenti suo cum damno ac periculo. Id fœdus dirigendum adversus Domum Austriacam ejusque adhærentes Polonos, & qui cum Austriacis jam fœdus in Sveciam iniverint, vel deinceps udi inituri sint, sub quibus & Dani comprehendantur, fœderi cum Polonis & Brandenburgico innexi, Austriacorum sociis, & qui non solum Polonos & Brandenburgicum stimularint ad distrahendas Regis vires, sed & Pragæ non citra exprobrationem protestati sint, quod debita ac promissa auxilia tamdiu non repræsententur. Quod si autem Cromvellus insuper habitis his rationibus Daniam aperto bello petere abnuat, id saltem agendum, ut Danus inter alios adhærentes Domus Austriacæ referatur, si peculiari fœdere huic sese illigaverit. Eum in casum Cromvello ejusmodi conditiones erant proponendæ ut Belgarum invasionem arceat, si vel aperto Marte huic negotio se ingerant, vel clam submisso milite, pecunia & navibus Daniæ assistant, & ipse par auxilium Regi præstet. Inprimis ut Cromvellus Daniam permoveat ad satisfactionem ac ejusmodi cautionem Regi præstandam, ne si vi ipse fœderis Anglicani aliis negotiis districtus sit, iterum à Dania transversim incurrente impediatur. Quia porro Rex haut libenter Austriacos per Imperii terras invasurus erat, declinandæ Ordinum offensæ fœdus eo dirigeretur, ut invasio per Borussiam & Poloniam fiat. Tum ut quatuor peditum millia ex Anglia submittantur, in Borussia in terram exponenda, & quotannis ad hunc numerum supplenda. Ut Cromvellus se obstringat ad tuendam Borussiam secundum tractatum cum Brandenburgico initum una cum expectativa ad Ducalem ejus provinciæ partem, sive durante bello, sive ubi res ad tractatum deducatur. Inprimis ut idem Regi subveniat insigni pecuniæ summa saltem decies mille librarum Anglicarum in singulos menses, de qua tamen summa aliquid remitti possit, si priores conditiones, ac præcipue pedites præstentur, ac pecunia in tempore exsolvatur, quo mature adparatus pro viribus hostium fieri possit. Ista serio urgere jubebantur, testati, res Regis istam cunctationem diutius non ferre, sed aut Cromvello promte concludendum, aut isti alia consilia capessenda, de quibus ab initio cogitatum non sit, & ad quæ ipse ægerrime descendat. Has conditiones si Cromvellus acceptet, majus negotio pondus accessurum, si Gallia ad idem fœdus

1658. fœdus permoveatur ad eundem scopum connixura, quoad honesta pax de consensu omnium concludatur. Cæterum temporis cumprimis rationem habendam esse, ne isto incassum elapso negotium corrumpatur. Quod si perspexerint, hoc Parlamento ob domestica negotia extranea seponi, aut nil nisi inania & incerta ab Anglis jactentur, Frisendorfius discessum simularet, ac priori fœderi adquiesceret. Fletwodus autem operam daret, num per Parlamentum id negotium promoveri queat, etsi alias Rex cum Cromvello, quam Parlamento rem sibi esse mallet. Addebatur de repræsentanda pecunia tamdiu promissa, ac si Cromvellus offensam populi obtendat, ostenderent, tanto magis opus ipsi esse arctiore cum Rege conjunctione, ac domestico ipsius statui conducere, si mature Regem adversus hostes suos fulciat, quo paria officia ab eodem recipere queat. Mox cum Rex post occupatam Fioniam in Selandiam tenderet, legatis suis mandabat, Cromvello proponere super fœdere circa tuendam Daniam à se occupandam, quo fini efficacissimam operam conferre Anglia poterat, coërcitis Belgis, qui præcipue destinata ista impedire volebant. Ad eam rem si Cromvellus milite ac classe Regi adsistere velit, jubebatur ipsi Frisendorfius offerre partem Daniæ, aut si malit Boxtehudam & castellum ad Leam, quin si Rex tota Dania & Norvegia potiatur, integrum Ducatum Bremensem in perpetuum tenendum, additis quoque insignibus privilegiis nationi Anglicanæ circa merces in Svecia provenientes, & immunitate in freto Oresundico, ni magis placeat eam libertatem omnibus nationibus indulgere. Quæ mandata tamen mox, cum pax Danica coalesceret, revocabantur.

Inanis cum Cromvello negotiatio.

§. 74. Enimverò Cromvellus, legatos quidem Svecicos è fausto Parlamenti eventu parem negotiationis suæ successum expectare jubebat, simul Bremensem sibi provinciam ad palatum esse ostendebat, sed circa quam absque Parlamenti consensu nihil suscipere queat, cujus consessus propediem habendus sit, quo magnum *20. Jan.* operæ pretium pro causa Regis futurum speret. Ac sane commendabat is Regis negotium Parlamento luculenta oratione, potissima ratione à 1658. sacris desumta, non obscure Belgas *29. Jan.* perstringens, quibus quæstus ante religionem, aut potius in vicem religionis sit. Sed quæ ex Parlamento concepta erat spes mox decollabat, quod quidam è Domo inferiore superiorem Domum nollent agnoscere, in qua tres duntaxat è vetere Nobilitate comparuerant, reliquis negantibus Domum superiorem absque Rege dari posse. Isti cum omnia confundere instituerint, Cromvellus Parlamentum ingressus id domum facessere jussit. Ita negotium Sveci- *5. Febr.* cum iterum ad consilium status revolvebatur, à quo Commissarii nuncupabantur, qui cum Svecis tractarent. Quibus legatus Gallicus confirmabat, sibi ex aula mandatum esse Svecorum desideria apud Cromvellum de meliori nota commendare. Id quod verum esse Legatus Lusitanicus negabat, ac potius Gallos ad Svecorum in Anglia negotiationem sufflaminandam incumbere. Ita duo menses frustra elabebantur per invaletudinem Thourlovii & ob negotia *Thurlo.* Parlamenti, sopiendasque intestinas turbas, populi animis ob istud dissolutum tumentibus. Nec Cromvello pecuniæ ulla facultas. Ac voluerat Rex à privatis mercatoribus centum librarum Anglicarum millia mutuo sumere, concesso istis jure protimiscos in commercio picis, ut hoc à Belgis averteret, idque jus duraturum quoad sors exsoluta sit, usuris à vectigali, quod pro exportata pice debebatur, detractis. Sed mercatoribus haut placebat, pecuniis suis in longum carere, queis præsens lucrum, & quod manibus teneri possit, quæritur. Porrò internis Angliæ turbis compositis Svecica negotiatio reviviscebat, oblata per le- *24. Febr.* gatos formula fœderis contra Austriacos fere expressa ex eo, quòd Sveciæ quondam cum Gallia bello Germanico fuerat, qui ut intra quindecim dies liquidum responsum daretur, instabant. Congressu habito Sveci de inani verborum pompa hactenus adhibita querebantur. Angli jam tandem seriò ad rem se accessuros ferebant. Prima ibi disceptatio surgebat de hostibus, in quos fœdus dirigendum foret. Sveci ita exprimi volebant, *contra Domum Austriacam & quoscunque adhærentes*

futuros

1658. *futuros vel præteritos.* Angli contra *adhærentes* nominetenus exprimi volebant, & non inclusos pro exclusis habendos. Nam vago illo vocabulo non solum utrinque ingens onus imponi, ac in ambiguo relinqui, an non universi Principes Romanis sacris addicti, & per aliquem eventum ipse Turca sit intelligendus, sed & apud Gallos id suspicionem excitaturum velut & in ipsos tanquam Catholicos id fœdus cudatur. Reponebant Sveci: ea verba restringi è scopo fœderis qui sit incolumitas & securitas utriusque status & regnorum, tum sublevatio & defensio communium amicorum, quomodo ipsa Gallia cum Svecis antea convenerit. Ac nomine hostium neque Catholicos neque Evangelicos, prout his aut illis sacris addicti sunt, intelligi, sed prout huic fœderi, & libertati publicæ adversantur, sic ut Catholici quoque in id fœdus adsciſci queant. Ex quo consequatur, ut in præsens isti nomine exprimi nequeant, quod post cæptum bellum fortasse multi adversis partibus accedere, alii contra istis desertis ad nos transire queant. Ac post incommodum fore, quovis casu emergente nova fœdera concedere. Unde optime laxioribus verbis insisti. Ad quæ Angli nil quod reponerent habebant, nisi quod innuerent, se inter hostes utique Hispanos, nequaquam autem Danos intelligere velle. Equidem dubium non esse, quin post conclusum fœdus cum Danis in bellum prolapsuri sint, sed ut disertis verbis hoc tempore Danos hostium numero censeant, fieri non posse, quamdiu Legatus Anglicus pacis conciliandæ causa apud istos agat, ac in præsens Austriacos Daniæ esse adhærentes, non vice versa. Post longam disceptationem placuit, Hispanos & Polonos nominetenus exprimendos, cœteros verbis generalibus, *contra totam domum Austriacam, Reges Hispaniæ & Poloniæ omnesque illos, qui actu ipso auxilia præstent, uni illorum vel omnibus contra hoc fœdus, vel in eo comprehensos.* Disceptabatur etiam super sensu vocabuli adhærentes, quod Sveci intelligi volebant, de quolibet modo auxilii ferendi, seu milite, seu pecunia, aut paratu bellico subministrato, ea mente, ut Fœderatis noceatur. Contra Angli: hoc modo tolli libertatem commercandi, pecunias mutuo dandi, & similes actus, sua indole non hostiles, ac immerentes, in bellum trahi. Si enim Austriaci simul nobiscum & cum Turcis bellum gerant, & alius quispiam ipsis pecuniam mutuo det sui lucri causa, aut in Turcas adhibendam, quam Austriaci post contra Svecos impendant, num is propter sinistrum eventum rei bene cogitatæ hostis loco habendus sit? Ad hæc Sveci; tanta subtilitate opus non esse, cujuslibet mentem è manifestis indiciis colligi posse. Ita manebant verba: *qui ipso actu auxilia ferunt.* Quæsitum inde, quinam amici & socii habendi vel adsciſcendi sint? Ubi ab Anglis movebatur an non Gallus statim velut principalis contrahens assumendus sit, quod is alias ægre laturus sit, si ex postfacto & velut accessorius fœderis adoptetur. Responsum à Svecis: haut facile hoc loco cum Gallis tractari posse, quibus nec Legatus cum plenis mandatis heic adsit, ne facile huc mittendus videatur, ob æmulationem dignitatis. Nec alias iisdem tabulis cum hisce conveniri posse, quod ordine unum Regnum alteri non cedat. Ac ipsos Anglos initio dixisse, se Svecosque Principes in hoc fœdere esse oportere ad adimendam Galliæ importunam præsumtionem: cui tamen, si videatur, ante conclusionem res communicari queat: quibuscum & Francofurti à se tractetur. Sveci quoque censebant, Belgas non magnopere invitandos esse, velut qui manifesto in diversam partem inclinent. Alia Anglis erat sententia, præsertim quod Belgæ Cromvello declaraverint, se Dano auxilia non laturos, quibus & Cromvellus denuntiarit, quantum iidem pro Dania faciant, se pro Svecis facturum. Nec tamen repugnabant Sveci, quo minus Belgæ invitarentur, si pactum Elbingense confirment, & ex legibus amicitiæ se gerant. Idem de Brandenburgico habendum, etsi de hoc parum spei superſit. Ita demum conclusum invitandos Gallos, Lusitanos, Ordines Fœderatos, Brandenburgicum, Transylvanum, Ordines Imperii, Evangelicos, & civitates Hanseaticas. Volebant Angli adjungere Gedanum, & ipsum Regem Daniæ: id quod cum irrisu à Svecis rejectum. 1658.

§. 75.

1658. *De præstandis hoc fœdere.*

§. 75. Sed uti ifthæc facile expediebantur, ita in eo fumma difficultas vertebatur, quid Angli ex hoc fœdere Svecis præftare deberent. Cum enim Sveci eam rem ad formam fœderis Gallici adornari cuperent, Angli contra declarabant, Domum Auftriacam utriusque partis capitalem hoftem effe. Eam duobus brachiis conftare Hifpanico & Teutonico. Illud ficuti potentiffimum fit, ita præcipuas ejus vires confiftere in thefauris Americanis, citra cujus fubfidium Cæfares nunquam eximii quid efficere potuiffe. Ifthoc igitur fi impugnandum fibi fumant, ac parti adverfæ vitalem iftam venam abfcindant, maximi fe momenti opus præftitiffe, & vix à Fœderatis ulla opera exæquandum. Sane claffem, quæ femper armanda fit, pluris fibi conftare, quam fi duo validi exercitus terreftres alendi fint, præfertim cum ex fœdere claffis illa augenda, & hac parte bellum omni vi gerendum fit. Iniquum autem fore, fi cum Rege Sveciæ res quoque terra gerenda fit, ac non folum proprius ibi exercitus alendus, fed&Regius tantis fubfidiis fulciendus, & quidem in folius Regis emolumentum; ut ipfi fecuritas contra domum Auftriacam comparetur. Effe quoque Regi non pulcherrimam folum occafionem è continenti bellum Auftriacis inferendi, fed & graviffimam rationem urgere, ut partas in Germania provincias & recentium victoriarum fructuum tegat, cui nec unquam ab iftis tuta pax expectanda, poftquam tam folenniter conclufa haut fervata fit. Sibi contra ne latum pedem in continenti poffideri, unde Auftriacorum terræ infeftari queant, eoque immenfis fumtibus ea deftinata fibi perfequenda transportandis in Germaniam copiis, quibus & valida claffis præfidio adjungenda fit, fi Belgæ iftis fe objiciant, fed nec ea fe ambitione titillari, nec idonea caufa moveri ad Auftriacos illa parte invadendos tam longe remotos, & à quibus infulæ fuæ nullum unquam periculum immineat. Ita nullum fibi pretium fufceptæ operæ fore. Galliæ diverfam rationem fuiffe bello Germanico, quæ propriam magis quam communem, minime autem omnium Sveciæ utilitatem refpexerit. Galliam tunc cum Hifpanis de fumma rerum per Europam certaffe. Angliæ Regem, cujus familiam id bellum tangebat, parum ad id contuliffe. Belgas & Germanos Principes fuum negotium egiffe, ac tamen ita fere fe geffiffe, ut Svecis plurima querelarum caufa fuerit. Enimverò fibi decretum reipfa præftare, quæ promittant, nec verbis fed re ipfa bellum gerere, quibus is unicus fcopus una cum bono publico Sveciæ incrementa promovere, id quod nunc longe difficilius fit, quam quondam bello Germanico. Nam tunc propter evidentem intentionem vindicandæ libertatis publicæ, à qua peculiares rationes Angliæ feparatæ fuerint, applaufum & favorem omnium Svecica arma comitatum fuiffe, cum nunc eo plus occultæ inimicitiæ & invidiæ furgat, quo apertius privatum ipfius emolumentum pelluceat. Præfertim cum in præfens adverfa pars fpeciofo prætexto quietis publicæ fe involverit, invidia excitatarum turbarum in Regem derivata. Accedere quod per hoc fœdus loco unius hoftis, qui cum nunc bellum gererent, totam molem tot populorum, qui fine dubio Regem obruituri fint, in cervices fuas attractum eant, Polonos, Mofcos, Danos, Belgas. Cum in præfens non diutius cum Hifpanis bellare fibi neceffum fit, quam commodum videatur, proficua pace protinus obtinenda. Sed nec in animo fibi effe, Regi, ut Auftriacum bellum fufcipiat, perfuadere, ni ipfe id è re fua aut neceffarium judicet. Adhæc Sveci reponebant: ifta fpeciofius, quam folidius, jactari. Nam id jam non quæri, quos & quot hoftes unus & alter in præfens, quid commodi aut incommodi in futurum fortiturus videatur, aut quæ fpes fucceffus allubefcat. Nam Sveciæ in promtu fore huic fe negotio fubducere, ac eandem facile focios inventuram, quo fe cunque vertere placeat. Sed id in quæftionem venire, an non præter eos hoftes, quibuscum utraque pars jam confligatur, tertius, idemque primarius hoftis fociatis viribus ita fit invadendus domique debilitandus, ne perniciofa confilia circa adjungendam fibi Poloniam exequi, ac communi caufæ tantum præjudicii adferre queat. Nam hoc modo fcaturiginem omnis mali obturari, quæ, poftquam compofito

1658. bello Germanico arma Svecica amolita fuerit, mox hinc inde eruperit, ingentesque turbas excitaverit, quæ dudum preſſit, nunc effectui datura. Eſſe equidem eam domum inimicam Sveciæ, eoque Regem mature conſilia conferre, ut communis ſalus & æquilibrium Europæ conſervetur. Sed eandem non magis hoſtem & infenſam Sveciæ, quam Angliæ, quin potius huic magis, quam cuipiam alteri. Non ignotum Anglis, quam de ſe opinionem apud omnes excitarint, & quid ab uno & altero ſerius ocyus ſibi immineat. Si Auſtriam non timeant, eo magis timendam eſſe Hiſpaniam, quę reliquis exſoluta negotiis tota mole in ipſos ruitura ſit. Poſſe levi caſu repeti, quæ tempore Eliſabethæ intentata ſint. Et quo magis Anglia à reliquis populis diviſa ſit, eo magis opportuno poſitu eſſe quorumvis invaſionibus. Poſſe quoque Auſtriam Angliæ interventu aliorum nocere, per autoritatem Cæſaream, ingentes clientelas, egregium militem Germanicum, citra quem non magis Hiſpani bellum gerere poſſint, quam citra argentum Hiſpanicum Auſtriaci. Et quid credendum hos facere poſſe aut velle in favorem Hiſpanorum, Stuartorum, Belgarum, ſi ab iſto latere pacem nanciſcantur, Svecia quoquo modo in partes ſuas pertracta, aut ſaltem extra partes detenta? Falli quoque ipſos ſi credant, Regem jam cum Auſtriacis bello implicitum, aut id declinari non poſſe, nec aliam rationem ſe conſervandi eidem ſupereſſe. Etſi enim Auſtria Regi ſat offenſarum prębuerit, iſtas tamen intra ſpem compoſitionis eſſe, pace Germanica nondum abrupta, & quia poſt delatum Poloniæ diadema ſubmiſſo illuc auxilio magis pro ſuo pugnare, quam Sveciæ injuriam facere voluiſſe videatur. Nec colliſioni cum Dania ac ſimilibus factis colorem defuturum. Multo minus Regem è ſua parte in bellum erupiſſe, aut id pro temporum facie conſultum judicaturum, prout heic conſilia capi videat. Nam priore bello parta tantum abeſt, ut Regem in bellum contra Auſtriacos trahant, ut potius eundem ad pacem cum hiſce, & tota Germania colendam invitent, quod illorum poſſeſſio pace ſtabiliatur, bello nutet. Recens quæſita ferro quidem primum defendenda, ac ideo Regem nunquam armis ſe plane exui paſſurum. Sed rebus ſic ſtantibus utilius fore cum Auſtriacis quovis modo tranſigere, forte haut ægre huc deſcenſuris, ac vicini potius, quam proprias terras in ſedem belli præbituris, ac reliquis hoſtibus acriter incumbere, quam propter incerta ac futura præſentem fortunam aleæ exponere. Ita Regi non plus emolumenti oſtentari, quam Angliæ, quin contra quo propior iſtis ſit, eo plus periculi ab iisdem ſibi imminere. Qui &, ni potior publici, quam privati boni reſpectus foret, negotia ſua longe aliter diſpoſiturus fuerit. Unde nec Rex ipſos ad fœdus in Auſtriacos perſuaſurus ſit, quo ipſe facile ſuperſedere queat. Ea tamen dici, non quod Regem ab Auſtriacis in ſe patrata leviter tangant, alias enim non tamdiu Anglorum declarationem magna cum rerum ſuorum jactura expectaturum fuiſſe, ſed quia neceſſitas durum telum ſit, quæ lege careat, & ne Hercules quidem adverſus duos valeat, & quia ratio non dictitet alium magis, quam ſeipſum, amare. Deniq; Regem nil amplius deſiderare, quam pecuniam, quæ ſibi maxime deſit, ipſi autem erogare in proclivi ſit ſecuritati ſuæ ſtabiliendæ. Quanquam enim Rex Anglicano exercitui commodam occaſionem præbiturus ſit in terram exſcendendi, ac ab ipſis per Flandriam occupata eo magis in tuto locanda ſint, quo longius à ſuis finibus hoſtem diſtrahant: tamen ſi in partem fortunæ Regiæ venire nolint, nil reliquum eſſe, quam ut idonea pecuniæ ſumma Regem ſublevent, belli gerendi onere in ipſum ſolum tranſcripto. Porro bellum maritimum, quod Angli in Hiſpanos gerant, non magis pro æquivalente præſtatione haberi poſſe, quam à Gallia quondam factum, quæ utut bello cum Hiſpanis implicita Sveciæ inſigne ſubſidium pecuniarium contulerit, ac armis pariter cum ipſa rem etſi minore mole geſſerit. Et Galliam tunc pro gloria pugnaſſe Angliæ nunc pro ſalute certandum. E bello ipſorum maritimo nondum fructum in publico perceptum ac non conſtare, utrum magis privati lucri cauſa & ob commercia, quam ob commune bonum id bellum geratur, & ſi idem bellum ſumtus requirat, etiam lucrum inde proventurum, alias id plane omitti ſatius fore. 1658.

Sed

1658. Sed nec idem deinceps plus utilitatis fœderatis daturum, quam hucusq; factum. Nam nosse Belgas artificium, absque periculo argentum huc adportandi: & Hispanos hactenus adeo parum id bellum curasse, ut eo flagrante novum bellum Lusitaniæ intulerint. Etsi ne istud quidem ad summam rerum faciat, & quo plus pecuniæ Hispani recipiant, eo uberiorem prædam esse, nec Sveciam superiore bello è pecunia Hispanica multum incommodi sensisse. Denique bello Austriaco stabiliri causam publicam, quæ Anglis semper in ore sit, propagari puriora sacra in Polonia, averti in Svecos hostem potentissimum, ut ipsi nullo obstante in Flandria rem gerere queant. Nec Regem unquam cum communi hoste pacem facturum, antequam Angliæ satisfactum sit. Quin & eundem peculiaribus quibusdam commodis rationi Anglicanæ gratificari posse, prout hujus studium in se reipsa deprehenderit. Istis auditis non parum Anglorum alacritati decedere videbatur, ac se amplius deliberaturos ferebant. Quo minus de fœdere in Daniam ageretur, nuntius de pace ibi conclusa efficiebat.

Post pacem Danicam cum Anglis tractata. 19. Mart. §. 76. Post Roschildensem pacem Rex à Cromvello petebat, ut ejusdem evictionem in se reciperet, simul ut Belgas compesceret, ne eam pacem turbarent, in quibus Danis fiduciam repositam constet. Et quia jam maximum obstaculum fœderi, sublato bello Danico, amotum erat, paratum se invadendis Austriacis Rex ostendebat, modo ab amicis ad tantum opus exequendum necessariis subsidiis instruatur, quo fine diu agitatum fœdus idoneis conditionibus sit absolvendū. Ad hæc Cromvellus infinitam blandorum verborum vim profundere, hactenus plus præstare penes se non fuisse, guarantiam à se lubenter suscipi. Belgarum motus accurate observaturum, ne qua nocere queant, circa fœdus omnia facturum, suosq; mandatis instructurum, Omnia supra votum, si res verbis responderent. Nec tamen eo alacrius fœdus, aut res pecuniaria *23. Mart.* succedebat. Et proximo congressu Angli querebantur, Svecicos Legatos minus candide Regis destinata cum ipsis communicare. Nam & famam esse, pacem in Polonia propediem futuram, & Legatorum Svecicorum Hafniæ negotiationem fervere, ipsis ignoratam, cum tamen Belgarum amicitiam prope consumserint, dum ita acriter per Svecorum causa contendunt. Sed par dissimulatio Anglis vicissim exprobrabatur. Cæterum testabant Angli, se nolle Regi authores esse ad suscipiendum cum Austriacis bellum: sed si ultro istud susceperit, ad idem collaturos, quantum res domesticæ patiantur. Nec ea se gloriæ cupidine duci, ut exercitus in Germaniam mittere velint, rem viribus suis superiorem, & quibus haut expediat, militem tam longe domo disjungere. Sic quæ ab Anglis expectari poterant, huc redibant, ut acta Regis favore prosequerentur, Belgasq; compescerent, si aperte huic infestos se ferrent, ac bellum in Hispanos acriter persequerentur, quò Austriæ parum inde subsidii venire queat, ac in universum hostes hostium, amici amicorum Sveciæ forent, pacem Danicam præstarent, ac Borussiam Svecis ne inviderent. Enimvero remoram negotio tunc injiciebat, quod Rex Scotiæ irruptionem in Angliam agitaret. Et quia Gallicum fœdus contra Austriacos tam languide movebat, Angli quoque non parum refrigerabantur. Et quæ Mazarinus ad Legatum Gallicum in Angliam scripserat de promovendo fœdere inter Sveciam & Angliam pro mero ludibrio habebantur. Triginta millia librarum dudum promissa quotidie repetebantur, nunquam solvebantur, quod Hispanicum bellum omnes proventus absorberet, ac turbulentus miles non nisi argento placari posset. Nec populum tributis onerare licebat, Parlamento re infecta dissoluto. Unde querebatur, Svecorum postulatum circa subsidia intolerabile sibi esse, ac plus satis se præstituros, si bellum in Flandria omni vi urgeant. Sed nec obscure *9. April.* innuebant, mala domestica obstare, quo minus exhibere possint, quantum cupiant, ac res ipsa exigat. Fœdus cum Rege se desiderare, sed perfectionem ejus differre, quoad è statu rerum suarum judicare liceat, quantum subsidii pecuniarii repræsentare queant, quod propitio populi genio, & salvis Regni legibus dispensandum sit, quo idem eo stabilius procedat, modo tam felicibus sibi esse contingat, ut domesticas res componere queant. Id quippe toto imperii sui tempore Cromvello longe

1658. molestissimum fuisse, quod per pecuniæ inopiam præstare non potuerit, quæ promiserit. Ea porro Cromvelli tunc destinata erant, Hispanicum bellum terra marique persequi, tum classem in promtu habere, compescendis Belgarum conatibus, quos se haut amplius dissimulaturum Regi confirmabat. Idem quoque Regi suadebat, ut quocunque modo Danos ad strictius secum fœdus ineundum permoveat, quod nulla res ad Belgarum consilia turbanda magis valeat, quam Borealium Regnorum conjunctio. Denique & de Borussia Regi se libenter gratificaturum profitebatur. Ista uti Regi in se accepta erant, ita, quid demum circa fœdus, & quod potissimum respiciebat, pecuniarium subsidium futurum esset, nosse cupiebat. Nam si nil solidi expectandum foret, inutiles tractatus abrumpi, & Frisendorfium inde discedere volebat.

Sveci Cromvellum urgent, 30. April. §. 77. Nec segnius, quàm jussi erant, legati conclusionem tractatuum urgebant, quod Regi summa consiliorum in horum eventu vertatur, ac jam tempus rei gerendæ labi incipiat, ac ni ab amicis & fœderatis ipsi, prout res exigit, subveniatur, consilia temporibus & rebus eidem accommodanda esse. Insinuabant insuper Cromvello, quæ Beuningius scripserit, Medovium differuisse ab ipso progressus Regis in Mari Baltico limis oculis adspici, nec pacem Danicam, ac futurum cum Dania fœdus per omnia eidem probari, ac quod Belgæ semina invidiæ inter Regem & ipsum spargere studeant. Ad quæ Cromvellus erectis digitis ad jurantis morem negare, se Regis progressibus invidere, quin longe majores optare. Moram tractatuum excusabat, quod hactenus de salute & vita solicitus fuerit: sperare tamen eo jam redactam rem, ut saluti publicæ & amicorum curandæ vacare queat, ac per Parlamentum brevi convocandum effici quid posse. Denuo quoque Commissarios cum plenis mandatis designaturum, qui, quantum per domestica liceat, ad conclusionem cum ipsis properaturi sint. Pecuniam ut Regi præstet, propria se prædia pignori expositurum. Quæ tanta cum asseveratione proferebantur, ut ficti quid subesse haut posses agnoscere. Ac ostentando candori suo ultro indicium faciebat, quinam in consilio status rebus Sveciæ faverent, & qui minus. Simul denuntiabat, modo domesticas res ordinasset, ultro se negotium Svecicum festinaturum, ut eo minus importunitatis Legatis adhibendum foret. Cum multum temporis silentio elapsum esset, Sveci demum declarationem postulabant, vel dimissionem. Angli domesticas turbas excusabant, ac intra tres septimanas triginta millia librarum se repræsentaturos, primo quoque die declaratione circa fœdus facienda. Jactabant præterea, decretum sibi esse duplici ratione cum ipsis pacisci, vel ut Rex fidei ipsorum committat, quod omnia pro virium captu facturi sint, vel si id non sufficiat, ut de certa summa conveniatur conditioni temporum attemperanda, ea cum exceptione, si præter spem eo redigantur, ut promissa repræsentare supra vires sit, ideo violati fœderis ne arguantur. Nam se nolle plura promittere, quam præstare queant. Tum & expeditionem suam in Flandriam magni imputabant, per quam Hispani Austriacis subvenire impediantur. Ast cum Sveci incertis promissis haut adquiescerent, ac utique nosse cuperent, quantum Angli præstare valerent, hi omnia in spem futuri Parlamenti feliciter successuri, & annuenda ab hoc tributa rejiciebant. Nec citra hujus consensum Cromvello integrum esse certis se subsidiis adstringere. Enimvero ista in longum prominebant, ac Parlamentum id non minus, quam proximum re infecta dissolvi poterat. Repetebatur tamen paulo post Anglorum congressus, cum Svecis, ubi testationum immensa vis, ac persuadere illi hisce conabantur, ut Rex, quæ ipsi hactenus contra Hispanum mari, ac nunc terra in Flandria gessissent, æquivalentia suis destinatis æstimet, aut ut liquidiorem declarationem ad instans Parlamentum expectare ne gravetur. Contra Sveci demonstrabant, ista in compensationem deduci non posse. Nam ab Anglis bellum contra Hispanos jam cæptum peculiares ob rationes, ac in posterum eo acrius persequendum, quo validius à Rege Austriacorum vires distractæ fuerint. Sed Regis bellum in Austriacos nondum susceptum, nec inevitabile, ac forte per Capi-

1658. 7. Maji. *21. Maji.* *28. Maji.*

1658. Capitulationem Cæsaream intercipi posse, sic ut Regi integrum sit, in aliam occasionem id negotium differre, si à fœderatis sibi rite haut subveniatur. Domesticas ipsorum res per novem se menses incassum expectasse, ac Regem iis digerendis longiorem moram ferre non abnuere, sed nunc à tempore eundem urgeri, ut in alterutram partem certus sit, antequam expeditionem ingrediatur. Igitur liquida sibi declaratione opus esse, dubitationem negationis loco habituros. Unde Angli interrogabant, quid demum peterent, & ab ipsis expectarent, & quanto utique opus sit? Reponebant Sveci: decem millia librarum Anglicarum menstrua se petere, ac ut Belgas à Rege avertant, ac si necessitas exigat, Bremensi provinciæ proprio milite subveniant, accepta tamen pro hoc duntaxat officio solutione. Sane his majora à Rege Angliæ quondam Daniæ Regem bello Germanico fuisse stipulatum. Id quod Angli Cromvello relaturos se ferebant, obiter addito, maluisse se ipsos negotio manum admovere, ac ob evidentem utilitatem propriam, aliquid conferre, si Rex ipsis de certo loco, unde expeditionem suam ordiri possent, cavere voluisset. Nam à Rege oblata nullius pretii fuisse, aut talia, quæ ipse tueri nequiverit. Jepsonum eam fere solam ob causam ad Regem fuisse missum, sed hunc parum proclivem ad tale quid concedendum invenisse. Ita irriti Sveci discessum minabantur.

Rex eas moras ægre fert. §. 78. Istas moras, ac repetitas subinde excusationes Rex ægre admodum ferebat, ac inprimis quod Angli arguerent ipsum in leges amicitiæ delinquere, quod de actis in Dania & tractatu cum Polonis istis haut communicarit. Nam judicabat ejusmodi prætexta inde provenire, quod declarationi circa summam rerum dilationem quærerent; vel Belgis aures præberent, qui ipsius actiones toti orbi suspectas reddere satagebant. Igitur de Danico fœdere responderi jubebat, id in nullius fraudem tendere, ac peculiarem securitatem Regnorum Borealium spectare, eoque fine initio tractatuum à Danis affectatum & propositum, ne hoc bello debilitati inimicis suis prædæ cederent. Cum igitur Sveciæ valde intersit, ne Dania cujusvis libidini exponatur, sed ut potius è Svecia præsidium petat, quam Belgarum se arbitrio iterum submittat, Regem in hos tractatus consensisse, qui cum neminem alium spectent, ut aliis communicentur, opus non fuisse. Etsi legatis Svecicis hactenus magis super executione pacis, quam aliis rebus laboratum fuerit. Circa pacem Polonicam nihil quidem adhuc fuisse actum, id tamen Cromvello nulla usi circuitione denuntiarent: quia amicis ipsius, Gallis, Anglis, & quibusdam in Germania Protestantibus causam communem amplecti non placeat, sibique soli totam molem sustinere tot hostibus simul incumbentibus non detur, amicis nil nisi verba conferentibus, nec statum suum amplius tanto periculo expositum relinquere consultum sit, pacem sibi non cum Polonia solum, sed & Austriacis quærendam, qua & brevi potiri queat. Ubi Cromvellus sensurus sit, quam damnosum ipsi fuerit, totam Pontificiæ factionis molem, quam nunc tam modica pecuniæ summa divertere licebat, in se solum traxisse. Demum extremam declarationem super fœdere exposcerent, quod inevitabiles rationes status nullam amplius moram ferant, præsertim quia res cum Austriacis nondum eo profecta sit, quin omnia facile per honestam compositionem in integrum restitui queant. In quem sensum & literæ à Rege ad Cromvellum dabantur.

Cromvelli declaratio. §. 79. Hæc Regis mandata Sveci Thurlovio citra ambages exponebant, qui hactenus crediderat, generosum Caroli Gustavi animum haut idoneum digerendis Austriacorum injuriis esse, aut ut è bello sperata incrementa cum pace commutaret, præsertim cum nec rationes Regis ferrent, ut vel plane armis se exueret, vel numerosas copias propriis in ditionibus aleret. Unde is hoc sermone non parum turbatum se ostendebat, præsertim cum Legati discessui paratos se ferrent. Igitur paulo post id responsi à Cromvello referebat, se quidem, quid Rex circa Legatos disposuerit, corrigere non posse, ac si utique discedere placeat, id ferendum esse. Cæterum valde sibi acerbum accidere, quod à se hactenus capta consilia & actiones non aliam apud Regem ejusque Legatos opinionem generaverint, quam hunc non nisi inanibus promissis & infinitis dilationi-

1658. tionibus lactari, nec à se plura in futurum expectanda, cumprimis ægras hucusque domi res non plus commiserationis in animo Regis excitasse, cum tamen haut eo minus ipse in tam nobilem constantiam sese obfirmaverit, ut in Regis gratiam Belgas, aliosq; gravissime offenderit, qui nunc ipsi magis quam Sveciæ succenseant. Imo cum decreverit universum potius orbem irritare, quam Regis partes deserere, his fulciendis quicquid facultatum sit periculo expositurus: cui fini ut capax foret, quotidie desudasse, & hoc ipso circa extremam suam sententiam adornandam fategisse. Quod si ergo abruptio tractatuum & Frisendorfii discessus eo spectet, dissimulare non posse, quin profiteatur, id summopere sibi displicere, nec tale quid unquam expectasse. Se ipsis Legatis judicandum relinquere, postquam Europæ oculos adverterint, velut arctissimam heic amicitiam & conjunctionem formaturi, quid utilitatis utrinque proventurum sit, si palam fiat, negotium tamdiu agitatum ita repente abruptum, & quanto gaudio Belgis futurum sit, si Zizania sua nullo impediente seminare, ac divisos impune insultare deinceps queant. An tanti esse moram paucarum septimanarum, ut ejus momenti negotium perimendum sit? Sperasse Cromvellum à Legatis Regem plenius de serio suo affectu edoctum fuisse. Ad quæ Sveci: Haut eam esse Regis mentem, ut amicitiam minuere, multo minus abrumpere velit. Sed quia jam tempus exigat bellum Austriacis facere, aut pacem cum iisdem habere, Regi citra moram constare debere, quid expectandum sibi ex Anglia sit, & num sat virium suppetat tanto negotio sustinendo, antequam id suscipiat. Ac ipsi merito ab Anglia initium faciendum, velut inter Protestantes potentissima, cujus amicitiæ quam maxime inniti queat, velut privati lucri rationibus haut corruptæ, sed cujus plus fortasse quam cujuspiam alterius intersit, communem Evangelicorum rem salvam esse. Cujus exemplum non protestantes solum in Germania, sed & ipsi Belgæ facillime imitaturi sint. Ut autem Rex absque cautione omnium his partibus addictorum molem suis humeris imponat, aut, uti hactenus factum, sustineat, id nullam rationem dictitare. Ac tum demum Angliam sensuram, quantum lucri sibi adferat æmulorum vicinorum amicitia, quantum detrimenti pariat, à Rege vires hostium non amplius distrahi. Nunc autem quæstionem non esse, quo in statu Angli in præsens versentur, aut ad quem pervenire cogitent, & quid difficultatum unum aut alterum tempus comitetur. Nam nullum mortalium plane consilii expertem esse, in quocunque statu hæreat. Ac si utique caute velint procedere, sua consilia temporibus adaptarent, ac liquido pronuntiarent, quid in præsens facere possint ac velint, & quid futuris ac melioribus facturos se confidant. Nam id sane inauditum, ad vagas & incertas conditiones fœdus concludere. Angli his convicti dicebant, se id facturos bonorum virorum fide, ac rogabant, ut Legati sua destinata tamdiu differant, & secreta teneant, quoad ad Regem literas scripserint & responsum acceperint. Sveci reponebant, si intra paucos dies scriptam declarationem tradere velint, tantisper se eam cum patientia expectaturos, nec opus esse literis ad Regem datis, cum sibi satis mandatorum sit. Angli quoque intra octiduum pecuniam se daturos confirmabant. Aliquot diebus elapsis cum Sveci responsum postularent, iidem ostendebant, se statim cum ipsis fœdus conclusuros, quod eosdem cum Rege amicos hostesque sint habituri. Super summa subsidiorum aliisque conditionibus itidem cum ipsis conventurum sibi spem esse, modo ne tam angusto tempore negotiationem circumscribant, ac responsum à Rege ad literas suas expectare velint. Interea se consultationibus vacare, quomodo ipsis satisfaciant. Pecuniam sibi non esse, nec modum eam parandi nosse, si vel de vita sua agatur, quoad Parlamentum convenerit, quod ad proximum mensem Septembrem convocare decreverint. Interim annum amplius circa ultro promissa triginta librarum millia se torquebant, quæ tamen ad extremum in irritum cadebant. Nec ideo pollicita cumulare desistebant, ac jam Regi imputabant victoriam suam in Flandria & Dunquercam captam. Eam urbem ipse Galliæ Rex Anglis 1658. 11. Jun.

1658. glis in manus tradiderat, ac Mazarinus conſcenſam & luſtratam Anglorum claſſem magna admiratione & laude tulerat, addito, non mirum eſſe, Galliam inſignibus progreſſibus contra Hiſpanos haut gaviſam, quod ejusmodi claſſe inſtructa non fuerit. Enimvero Anglia hucusque paſſa non fuerat Gallos ingentem claſſem parare, & cum quondam hi naves exſtruere & armare inciperent, Angli ſtatim ſciſcitatum miſerant, quo fine id fieret. Nam ſi Galli opus iis habeant, ab Anglis commodato accepturos. Ea denuntiatione ſi Galli nollent adquieſcere, Angli omnes ejusmodi naves, ubicunque iis potiri poſſent, invadere ac incendere ſolebant.

Angli eadem chorda oberrant. 18 Jun. §.80. Cum dehinc Sveci Anglos ſubinde monere non deſiſterent, Thurlovius jactabat, maximam ſe Regi injuriam facturos, ſi quid promittant, antequam exploratum ſit, num id à ſe præſtari poſſit. Interim alios fœderis articulos adaptandos, & de pecunia ad Parlamentum rejiciendum, ubi procuratores Svecorum futuri, ac ſupra votum rem præſtituri ſint. Aſt Sveci reponebant, caput de pecunia totius negotii fundamentum eſſe, qua deficiente reliqua omnia inania ſint. Demum poſt multas vacillationes iſte declarabat: ſuper articulo ſe ſtatim certi quid cum ipſis concluſuros. Sed ante Parlamentum pecuniam repræſentare tantis conatibus parem, id æque ſupra vires eſſe, quam *25. Jun.* è pumice aquam elicere. Poſt aliquot dies ipſe Cromvellus declarabat: affectus & voluntatis ſibi affatim, ſed ſumtuoſum bellum maritimum, expeditionem Flandricam, ſtatum domeſticum, nuperi Parlamenti pervicaciam, omnem ſibi facultatem ademiſſe, certum ſubſidium pecuniarium promittendi. Interim non poſſe improbare, nec diſſuadere, quæ Regem Sveciæ ſuæ conſervationis neceſſitas facere ſubigat. Sveci iſta ferre cogebantur, ne ultra vires iſtum urgere velle viderentur. Id tantum querebantur, hanc declarationem non ante aliquot menſes datam, cum tamen interim res ipſorum in deterius prolapſæ non ſint. Enimvero in ſingulos dies ipſis ſpem factam optati reſponſi, à quo hactenus ſumma rerum Svecicarum ſuſpenſa fuerit. Nunc hac declaratione Regis deſtinata plane alterari, ipſorumque agendi modum inſigni injuriæ ac damno Regi cedere, quippe qui tam firmis promiſſis ſuas rationes ſuperſtruxerit. Adhæc Cromvellus humeros contrahere & ingemiſcere: Dolere id ſibi, ac neceſſitate ſe ad idem compelli. Si tamen ex æquo & bono cum ipſo agere velint, ſe ulterius hoc negotium cum Conſiliariis ſuis expenſurum. Se ad Regem ſcripſiſſe, ac tractatum certo concluſurum, modo Legati præcipitato diſceſſu id non impediant. Rex his omnibus intellectis judicabat, Anglis haut eſſe ſolitam exterarum rerum notitiam, quod propria ſua commoda ita neglectim haberent, non quidem quod idonea informatio deſit, ſed quia res aliter comprehendant, atque in ſe ſint. Nam ſe ipſo conſiderare, velut quorum totus Orbis indigeat, ipſi nullius auxilio opus habeant, ac uti toto orbe diviſi ſint, ita & ſolos in reliquum orbem pugnare poſſe. Cujus diverſum tamen experientia doceat, quippe cum nulla ratio, continentem incolens, tam ſæpe & à tam variis populis ſubjugata ſit, quam Britannia. Et quod iſtud poſt Normanorum tempora non amplius factum, id non domeſticis ipſorum viribus, ſed aliis plane cauſis adſcribendum, quippe cum ex eo tempore magis, quam antea, inteſtinis turbis fuerint diſtracti. Sed & illud ſatis obſervabatur, Cromvellum continuis ſucceſſibus id confidentiæ cepiſſe, ut ipſam fortunam in mancipio habere videretur. Denique *pacem* duntaxat *in diebus noſtris* Anglos quærere, futuri incurioſos, eoque illa tantum curare, quæ ſub manibus ſunt. Ac æſtimare quidem eos amicitiam Svecicam, ſed tanti eandem emere nolle, ac potius optare, ut Rex jam expeditionem ingreſſus ſit, quo ſtatim præſens emolumentum inde percipere poſſint. Sed & Gallorum tunc amicitia capti erant, qui tamen prudenter proſpexerant, ne Anglia aliquando ipſis foret formidabilis, inita conventione, ne quid in Flandria præter Dunquercam & Mardicum poſſideant, reliqua omnia penes Gallos ſint, & cumprimis Winoxberga Dunquercæ imminens, quæ & ipſa Angliæ oneri ſit, dum huic è Flandria nihil tributi alendo præſidio exigere liceat. Simul convenerant Galli, ne plus quam ſex militum millia in Flandriam mittere,

1658. mittere, Anglis integrum sit. Sed & constabat, Gallos juxta ac Belgas ad Svecorum in Anglia negotiationem turbandam cœcas per artes incumbere.

Angli negotiationem utcunque continuant 21. Jul.

§. 81. Post aliquot dies interjectos denuo Svecos accedebant Anglici Commissarii sera jam vespera, qui mos ipsis erat, & paulo antequam tabellarii discederent, ut neque facultas esset, ex tempore ad meditatos ipsorum sermones respondendi, neque acta plene ad Regem referendi. Isti tunc proponebant: Sibi jussu Protectoris constitutum in tractatu progredi, ac si fieri possit, eidem colophonem imponere. Sed nunc ex quo tempore tractatus cœptus sit, res eousque mutatas, ut Rex in locum Austriacorum arma præcipue adversus Brandenburgicum, Gedanenses, &, uti fama sit, Lubecenses dirigat. Quo ipso incendium inter Protestantes oriturum sit magno cum emolumento & gaudio adversæ partis, simul scopum fœderis, qui sit defensio religionis Evangelicæ & libertatis publicæ, everti. Id quod Cromvello ingratum, ipsiusq; persona indignum sit, nec futuro Parlamento adprobandum, si istud fœdere & auxilio lato fovere instituat, cum contra ad stabiliendam concordiam & salutem Protestantium omnem operam conferre gavisurus sit. Unde è Svecis nosse cupiebant, quousq, destinata Regis adversus istos tendant, quo ministros suos idoneis mandatis instruere queant, vel ad amicam compositionem surgentium dissidiorum operam navaturi, vel cognita Regiæ causæ justitia aliis remediis eundem fulturi. Simul an & quousq; Rex ad propositum scopum boni publici collimet, ut & ipsi consilia sua rite disponere queant, quousq; fœdere inito & præstitis auxiliis in partes sibi descendendum sit. Quæ consiliorum communicatio non minus necessaria sit futura, quam societas animorum & armorum ab ipsis desiderata. Ad ea Sveci: ne externas rerum species normam consiliorum & actionum statuerent, sed serias potius Regis testificationes, & tractatus tandem aliquando absolverent. Quæ ipsi augurentur destinata se ignorare. Sed quæ consilia Regem ipsorum cunctatio capessere adigat, eorum culpam penes se non esse. Cæterum in memoriam sibi revocarent Angli superiore hieme dicta, fœdus non è solis Protestantibus consistere posse ac debere, quod per quorundam prava consilia nobis ita felicibus esse haut detur, contra nec adversus Romana sacra, & omnes hisce addictos dirigendum, propter Gallos, Lusitanos & alios, quibus id prodesse queat. Unde & tunc utrinque placuisse numerum communium inimicorum definire nullo discrimine religionis, nempe omnes, qui Domui Austriacæ, Regibus Hispaniæ & Poloniæ quovis modo adhæreant, aut auxilia præstent. Quo posito Brandenburgicum, Belgas & Gedanenses non posse considerari velut Evangelicos, sed velut adhærentes Austriæ. Addebatur de actis Brandenburgici & Gedanensium, queis nulla metuendi causa sit, nisi quam istorum conscientia dictet. Neque vero Legatorum Brandenburgicorum negotium ita amicum fuisse, prout ipsi jactent, quod Regem adstringere vellent, ut certis conditionibus, quas ipsis sua libido suggesserat, cum Polonis juxta & Austriacis transigeret, terris insuper suis, ne à Regio exercitu tangerentur, stipulaturi. Cum tamen satis constet, Regem veteres & recentes hostes, quibus Brandenburgicus fœdere innexus est, nisi transitis hujus terris attingere non posse, ac cum ii satis nossent, eo tantum fine ista proponere voluisse, ut injuriæ suæ aliquem colorem circumponerent. Si itaque Regi ob positum terrarum Brandenburgicus primo invadendus sit, non id agi, ut hic primarius sit hostis, Austriaci accessorii loco censeantur: sed quia per rerum naturam saltus ejusmodi fieri nequeat, nec ratio belli ferat, hostem à tergo relinquere. Quod si Cromvellus interpositione sua Brandenburgicum ad alia consilia flectere queat, id optandum esse. Porro uti præpostere de Regis destinatis inquirat, fœdere nondum perfecto: ita æquitatem dictare, ut concluso licet fœdere Rex ad impossibilia ne adstringatur, ac susceptio communis causæ cum debito moderamine temporis & circumstantiarum intelligatur, sic ut Regi cum veteribus hostibus prius conciliari liceat, quam cum novis manum conferat, ac communem hostem non nisi quando commo-

Anno 1658 ad
Hollandis juncti
tus Lands Coronensis
A Nauis Prætoria, et
Coronensis durante
B. Nauis Succorum
Succorum tormentis
rias Danorum et
una ipsemet Sereniss:
Wrangelio vehebantur. D.
dola quæ mergebatur E
Landz Crona Urbs
A
B
C
C
C
Breda
E. Classis
seris et demersioni
sed sine

quæ d. 19. Nouemb
iam gesta sunt, cum Dan
d demersione ostium por
Satagentes à Suecis fortite
atur.)
rum claßis, quæ in portu lan
oris immota stetit.)
Cymbæ et scaphæ longiores
matæ, quæ bellicas et incendia
aues e portu arcebant, quarum
x cum illustr. Regn. Archithalaß
Danica Magnus Curlandus
olland. nauis ignifera re infecta
tes
Malmogia Urbs
E
E
F
F
F
landica nauibus igni
ppetias ferre vollens
rtebatur.

N. 77.

1658. commodum ipsi sit, adoriri. Præsertim cum Rex haut valeat totam in se Germaniam irritare, nisi Gallia & Anglia justis cum exercitibus rem simul gerere velint, sed duntaxat Austriacos per Borussiam & Poloniam invadere. Sed nec Regem adstringi posse, quo minus se ipsi objicientes, salvo cursu fœderum & consiliorum prius evertere possit, multo minus, ut ultro lacessentes toleret. Hoc responso Angli plane sibi satisfactum testabantur, ac se deinceps magno studio ad absolvendum fœdus incubituros. *9. Jul.* Igitur sequenti congressu scopus fœderis definiebatur, qui non solo sacrorum respectu absolvatur, & unice in Catholicos tendat, sed ut è Catholicorum factione promanantia consilia exitiosa, quibus se nonnulli Evangelicorum in fraudem suarum partium innexuerint, per idonea remedia retundantur, ac communis libertas & æquilibrium Europæ, ac inprimis pax Germaniæ conservetur. Inde procedebatur ad modum rei gerendæ, ubi Angli postulabant, ut provinciæ Austriacorum exprimerentur velut extremus fœderis scopus, ne sedes belli in Brandenburgicis, aut aliis ditionibus collocetur. Tum ut certus modus exercitus, triginta bellatorum millia certumque tempus ordiendo bello designetur. Reponebant Sveci: Regem ita presse stringi non posse. Cæterum exercitum in promtu esse, ac sola subsidia deficere. Prius tamen cum Mosco pacem ineundam, & contra illos cautionem prospiciendam, qui à tergo infestare queant. Demum tamen declarabant Sveci, Regem tres menses à ratihabito fœdere, si Angli debita rite præstiterint, cum viginti quinque bellatorum millibus rem gesturum, qui numerus pro judicio Regis augeri vel minui queat. Sed cum Sveci interrogarent, quid vicissim Angli præstare velint? hi reponebant: an non Hispanicum & Flandricum bellum Regis actionibus æquivalere censendum sit? Quod cum Sveci sufficere negarent, hi ad Cromvellum se relaturos ferebant. Inde scripta Svecis declaratio tradebatur, sed dilatoria, utut Sveci ostenderent, quanti ipsis esset temporis dispendium, ac Neoportus è Belgio expectaretur: consilia ipsorum turbaturus. Sed nimirum manum crumenæ admovere *1658.* horrebant Angli, & quam minimo decidere cupiebant, qui tantos spiritus gerebant, ut subsidia ab aliis accipere potius, quam dare par judicarent. Inde ob secessum Cromvelli *16. Jul.* Hamptoncurtum aliquot dies incassum elabebantur. Cum inter hæc Sveci declarationem super subsidiis urgerent, Angli ad prius mota super Brandenburgico revolvebantur: cum è rejecta legatione pateat hunc peti, Cromvellum per conscientiam in id consentire non posse. Super hoc dubio cum ipsis satisfieret, denuo declaratio primo quoque die promittebatur. Cæterum constabat, Brandenburgicum Anglis per Belgas scrupulum super actionibus Regis injicere. Cromvello diutius Hamptoncurti *23. Jul.* morante, Sveci ad eum excurrebant, inprimis postulantes, ut si Belgæ Regis se destinatis objiciant, milite & navibus huic adsistat, id quod iste laxioribus verbis pollicebatur; Cum etiam declarationem circa fœdus peterent, Cromvellus simulabat, se, ubi id negotium hæreat, ignorare, ac serio Thurlovio imperabat, finem negotio imponere, sed qui mox remoram injiciebat. Cum enim Cromvellus Turlovium interrogaret: in quonam tractatus hæreret, hic respondebat: Svecos pecuniam velle. Sed id à se deliberari, num Angli eam debeant, ac eidem solvendo pares sint, & inprimis, num rationis sit, promittere, antequam exploratum sit, promissum expleri posse. Interve- *26. Jul.* niebat dein morbus filiæ Cromvelli, qui & ipse moram negotio adferebat, simul Neoportus è Belgio adpellens Anglos refrigerabat, vires Regis admodum elevando. Et alias Angli satis torpebant, ubi ad pecuniam perventum erat, cujus inopia ipsi premebantur. Nam eo tempore Anglia argento valde exhausta erat, incumbente exercitu terrestri, & expeditionibus maritimis nullo fructu susceptis, & quia privati opes suas fere occultabant. Sed & expectare cupiebant Angli, quomodo primus Regis impetus successurus esset, ut eo tutius incederent. Repetebat interim Turlovius toties ingesta, pecuniam se annuere non posse, nisi proximo Parlamento si articulum de pecunia in commodius tempus differre velint, & alia

1658. alia interim capita adornare, protinus se manum negotio admoturos.

6. Aug. Interim filia Cromvelli ipsi dilectissima fato fungebatur, & ipsius valetudo vacillabat. Neoportus quoque Regi invidiam faciebat, velut hic Borussiam retinere, Gedanumque & Lubecam subjugare instituerit, pleno dominio Maris Baltici vindicando, speciosum morarum prætextum jam antea nil solidi agere cupientibus.

Rex tædio istarum morarum capitur. 2. Aug.

§. 82. Istæ morarum & excusationum in idem semper revolutarum ambages jam dudum Regis patientiam consumserant, ut Medovio eas non sine verborum acerbitate exprobraret. Quo intellecto Angli non parum perturbari videbantur, ac repetito colloquio priora de Brandenburgico & Gedanensibus ingerebant, sed ubi de subsidiis movebatur, præter inania verborum nil reponebant. Demum interrogabant, num concludere ipsis non placeat citra conditionem subsidiorum? Sveci respondebant, gratis ista nunc quæri, ad quæ infinities responderint. Quærebant quoque Angli, quid prærogativæ sibi circa commercia & vectigalia in Svecia tribuendum sit? Ad quæ Sveci: de hoc mature nimis moveri. Inter ista Cromvellus per Medovium Regi sequestrem se inter ipsum ac Polonos & Brandenburgicum obtulerat. Id quod Regi rejectum velut haut quadrans fœderi, quod agitabatur adversus Austriacos, Polonos eorumque adhærentes. Et cum Poloni Austriacorum instinctu Gallos sequestres recusarint, jam antea acceptatos, multo magis Anglos rejectum iri ob disparitatem sacrorum. Nec difficile erat Regi inde colligere, Cromvello fœdus cordi non esse, eumq; tempus tantum inanibus verborum blanditiis extractum ire, quod crederet, Regem utiq; ultro cum Austriacis manus conserturum. Cæterum Cromvello demonstrare jubebantur legati, se non posse fœdus concludere, nisi etiam contra adhærentes Domus Austriacæ, quin commodius Regi esse, ob situm regionum cum Brandenburgico & Polonis simul quam cum solis Austriacis rem gerere. Et perinde fore, ac si quis Cromvello suadeat, Burgundiam aut Lucenburgicam invadere, à tergo relictis Flandriæ & Brabantiæ urbibus. Et quia sibi Borussiam gratis omittere non placeat, Poloni autem & Brandenburgicus, Austriacis inseparabiles, nisi hac cessa, pacem aspernentur, pacem cum Polonis nisi conjunctim cum Austriacis fieri non posse. Igitur nolle se Cromvellum invitum ad isthoc fœdus pertrahere, modo ut liquido mentem suam declararet, quo ipse consilia sua ad eam attemperare possit. Quod si ambigue respondeatur, Frisendorfius discederet. Medovio Rex dixerat: posse à se Cromvellum sequestrem acceptari, si valde velit, sed ea ipsa hora, qua is sequester adscitus sit, fœdus cum ipso inire non amplius posse, velut infructuosum. Et si dimissa Borussia pax cum Polonis facienda sit, cum Austriacis quoq; se in gratiam rediturum. Ad quæ Angli reponebant, interpositionem illam in speciem quæsitam, quo Belgas & alios scopus fœderis celaretur. Cæterum se nil aliud quærere, quam ut officia Regi exhibeant, sive ad pacem sive ad bellum cum Polonis res perveniat. Addebat Thurlovius: cum Rex ita acriter subsidia urgeat, quæ sibi tam difficulter expediantur, nec tamen ad summam rerum pertingant, scopum Regis videri, non Austriam, sed mare Balticum, cui negotio & Angliam implicare velit. Cum Frisendorfius ista refelleret, iterum inania verborum spargebantur, & quod utique Belgas, ne Regem invadant, coërcere velint. Sed quo minus fœdus statim concludant, causam esse, quod incerti sint, quousque futurum Parlamentum pecunias suppeditaturum sit, promissis ipsorum repræsentandis.

Cromvellus Brandenburgicum Regi incassum conciliare nititur.

§. 83. Inter hæc Cromvellus Jepsonum ad Electorem Brandenburgicum miserat, huic suasurum, ut consilia & arma iterum cum Rege sociaret, qui cum ipse eosdem amicos hostesque habeat, utque operam det, quo Corona Cæsarea cuipiam extra Domum Austriacam conferatur, quæ Germaniam tamdiu exercitam tenuerit. Ei responsum: Electorem quidem cupere Regi arcto fœdere jungi, sed quia ipse in præsens Polonis illigetur, prius honestam rationem circumspiciendam, qua eo vinculo exsolvatur, eoque fine se Suerinum cum idoneis conditionibus ad Regem missurum. Cæterum se unum esse Electorem, nec Collegarum suffragia in manu sua habere: facturum

1658. rum tamen omnia, quæ tempus & occasio ferat. Isti Jepsono in Angliam regredienti Rex suadebat, ut quia Belgæ nullo modo Cromvelli in Flandria progressus laturi sint, ad hosce compescendos Embdam occupare conaretur, cui fini ipse operam collaturus sit. Favente successu longiuscule à mari progrediendum, ac Meppam simul invadendam. Hoc modo Austriacorum delectus in Westphalia impediri posse, quos exinde in Belgium Hispanicum mittant. Et ea ratione se quoque non parum levari, & ex illo latere tutum præstari, ut eo validius in Austriacos rem gerere possit. Sed ea consilia mox secuta rerum conversio elusit.

20. Jul.

Instructio legatorum Svecicorum ad tractatus Polonicos. 22. Jan.

§. 84. Initio hujus anni cum triplici bello Rex premeretur, Austriacis insuper hostilia minantibus, levandæ oneris parti, & averruncando Regni sui periculo consultissimum eidem visum, quod hactenus magno studio quæsierat, tractatus cum Polonis ante omnia prosequi. Nam his amotis Dani validius premi poterant, tum & Mosci ferocia posita pacem amplexuri erant, simul Austriacorum machinationes prævertebantur. Id negotium aliquot ante menses adornare Rex cœperat per Lumbranum Legatum Gallicum, ter in aulam Polonicam misso Akakia, qui reversus retulerat, Joannem Casimirum & Ordines Poloniæ in pacem inclinare, ac Gallum sequestrem acceptasse, admisso quoque Belgarum officio. Ac brevi idem è Polonia reversurus erat, super præliminaribus sententiam Polonorum relaturus. Hisce tractatibus obeundis à Rege designati fuere Magnus Gabriel Gardius, Benedictus Oxenstierna, Carolus Christophorus Slippenbachius Comites & senatores, ac Andreas Gyldenclovius. Locum tractatuum Brandenburgicus Elector Francofurtum ad Oderam cupiebat. Sed Regi varias ob rationes locus aliquis in Borussia magis probabatur. Legatis injunctum iter non ingredi, nisi idoneis diplomatibus à Polonis, Austriacis & Brandenburgico allatis, deducente quoque præsidio militari Svecico & Polonico. Mediationi obeundæ adhibenda potissimum Lumbrani opera & Belgarum, si eam decenter Regi offerant. Brandenburgicus sequestris munus non affectaverat, nec eo hisce

de la Gardie.

Gyldenclo.

tractatibus adeo opus videbatur, ut hoc nomine à Rege monendus esset. Non tamen abnuebat Rex, quo minus iste commoda sua apud eos tractatus observaret, pacique includeretur. De quo & Rex Electori nupero congressu Slippenbachii cum Sverino spem fecerat. Circa locum aliquem Borussiæ tractatibus adhibendum perinde Regi erat, modo ipsius dignitati & legatorum securitati caveatur, & locus congressuum ita adaptetur, ne rixa aliqua & offensa in congressibus exsurgat. Tum ut ingressus, accessus & sessio utrinque pariter honorabilis sit; de quo legatis cum sequestribus conveniendum. Tempus Regi proximum quodque maxime arridebat. Circumjecta regio ad aliquot milliaria bellicis molestiis eximenda, quo ministris Legatorum veredariisque, & si qui cum literis extra ordinem mittantur, accessus abitusque liber sit. In diplomatibus diserte exprimendum, ut tractatibus licet re infecta dissolutis, Commissariis, quo placeat, libere discedere integrum sit. Tum ut sigillum respondeat titulo, ne ex illo Poloni quid prætensionis sibi reservent. Majoris etiam securitatis causa centenos aut ducentenos utrinque milites præsidio adsumere liceat. Quanquam autem is præcipuus sequestrium usus sit, ne ipsæ partes congressæ rerum odiosarum disceptatione exacerbentur, integrum tamen fore Commissariis ipsis ad maturandum negotium convenire, & per colloquium negotia componere. Circa procuratorium à Joanne Casimiro dandum Poloni sat speciose contendebant, ut singularia seponerentur, & tractatio haut eo secius procederet ea lege, ut quando circa princeps negotium transactum sit, procuratoria ad eam normam utrinque formentur. Nam incongruum esse in procuratoriis aliquid decidi, quod primarium negotium tangat, & hoc deciso nil amplius superesse, de quo tractetur, quippe eo ipso sublata belli causa. Enimvero observatum fuit, Polonos plerumque procuratoriis suis verba & sententias inseruisse, quibus Regi suo actionem ad Sveciam reservare, Svecisq; rebellionis aut defectionis à legitimo Rege notam adspergere instituerant, sæpe quoque Regis 1658.

1658. Sveciæ vocabulum penitus omisisse, in ejus locum nominatis Ordinibus Sveciæ, aut si istius nomen exprimerent, Regiam dignationem eidem detraxisse. Eam ob causam Sveci haut commodius remedium judicarant, actionem illam Regis Poloniæ elidendi, quam per procuratoria, & quia in hoc cardo controversiæ vertebatur, circumspecte admodum circa procuratoria egerant, ac in Polonicis ipsas minutias notarant, quod ingens Regi Regnoque Sveciæ, futurisque tractatibus præjudicium metuendum foret, si vel minimum concessisset. Eo fine Sveci per certas rationes evicerant, procuratoria & titulos ante omnia ad liquidum deducendos, ac anno 1629. rem eo deduxerant, ut Sigismundus, etsi reservata sua qualicunque actione, Gustavo Adolfo plenum titulum tribuere necessum haberet. Anno 1635. longius processum, ut clausula reservatoria dispungeretur, ac titulus utrinque per signa *abbreviationis* mutilaretur, titulo Svecico apud solos Sveciæ Reges expresso. Id temperamentum metus erat, ne Poloni jactarent non nisi durantibus induciis locum habere, ac nunc cessare, postquam res in apertum bellum eruperit. Igitur Legatis utique pervincendum erat, postremum temperamentum *etcæterationum* in procuratoriis observandum, prorsus uti procuratoria cum titulis & sigillis adornata fuerant, quæ Lessinius & Narussevicius à Rege & Republica Poloniæ anno 1655. Holmiam attulerant. Præsertim quia flagrante jam bello ipse Joannes Casimirus mutilato titulo usus erat, ac Carolo Gustavo legitimum titulum, sed itidem truncatum tribuerat, tam in literis, quas Prziemscius apud oppidum Colam adferebat, quam in pacto deditionis Warsaviensis. De cætero Rex supervacuum ducebat, Legatos inter ipsos tractatus ultro, & nisi à Polonis necessitas adferatur, de jure Regni disputare, sed illud velut extra controversiam ponere & declinare velut rem odiosam & obsoletam. Quia porro Ordinum Poloniæ procuratorio opus erat, & vero fieri poterat, ut interim comitia haut celebrarentur, quibus istorum plenipotentia expediri posset, eo casu adquiescebat Rex plenipotentia Senatorum, tam suo quam Ordinum nomine concepta in debita forma, & ad ratificationem Ordinum. Quia autem Joannes Casimirus declaraverat, se non nisi communes tractatus admittere posse, adscitis omnibus sibi fœderatis, inprimis Austriacis & Danis, Regi videbatur, cum Danicum bellum ex alia plane Causa ortum, disparisque à Polonico indolis sit, id merito separatum locum, & disceptandi modum desiderare. Sed Austriacos, cum Polonico se bello ingesserint, meliore prætexto ad tractatus admitti posse, ne denegato accessu iisdem necessitas adferatur hosce tractatus ac pacem Poloniæ impediendi. Sed si Poloni ad tractatus accedere nolint, nisi admisso Dano, id quoque Rex concedebat, ut tamen Danicum negotium non nisi per legatos Cromvelli, & Ducis Gottorpiensis disceptetur, quibus à Polonis & Danis diplomata justa forma sint danda. Quæ & pro Cosaccis & Ragozio postulanda erant, modo ipsi negotia sua ibi tractare velint. Præliminaribus expeditis ad primarios tractatus accedendum. Ubi si Poloni pro solita sibi insolentia ruptas inducias exprobrent, Legati id declinarent eo prætexto, quod illud in præsens, quando pacis causa conventum sit, non nisi exasperandis animis faciat, nec ea res cujuspiam arbitrio submittenda sit. Sed si Polonis utique vulnus refricare placeat, Legati ostenderent, gravissimas rationes sibi in promtu, quas genuinus induciarum sensus, & Polonorum actiones tam in bello Germanico, quam tractatibus Lubecensibus suppeditent, ubi Svecis indignæ & intolerabiles conditiones propositæ, ac apud Polonos nihil minus deprehensum, quam serium honestæ pacis studium. Unde Regi necessitatem allatam Regni sui securitatem stabiliendi per eam viam, quam natura indulsit, ubi alterius saluti insidiæ tenduntur. In ipso pacis tractatu ab amnestia initium faciendum, quæ omnibus modis perfecta esse debeat, ac ut illorum, qui Regi militarunt, personis, bonis ac dignitati caveatur, nec cuipiam fraudi sint pacta à Palatinatibus & Quartianis cum ipso inita. Nulla urbs Borussiæ nec civium quispiam ex odio partium, quibus addictus fuit, dignitate, muneribus, bonisque suis exuatur, sed statu, qui ante bellum fuit, fruatur, 1658.

1658. tur, illæsis quoque provinciæ & oppidorum privilegiis. Ob bona deposita in oppidis Borussiæ, quæ à Rege velut caduca aliis donata sint, in hæc nulla actio detur, eademque ab omni restitutione immunia sint, velut istis jure belli ablatis. Ne qua mutatio circa sacra post hoc bellum in Borussia instituatur. Huic quoque tractatui includatur causa Ragozii & Cosaccorum. Quia Rex Ducis Croyani nomina penes Coronam Poloniæ hærentia in se pacto transtulerit, eoque titulo, eidem dynastiam Slochoviensem in Pomerellia attribuerit, hæc eo tractatu ipsi confirmetur, sub Regni Sveciæ protectione possidenda. Opera detur, ut Domus Radzivilia, si id petat, plene restituatur tam circa bona quam munera & beneficia regalia, quæ ante bellum possedit. Wittenbergius ipsiusque filius ad vitam fruatur Castellanatu Grona in solatium exhaustarum injusta captivitate molestiarum. Nec oblivione prætereundam causam Nobilium Polonorum & Borussorum, qui nondum Regi Poloniæ reconciliati sunt, inprimis Prziemscii, Coritzcii & Niemericii, ut restituantur in bona, officia & beneficia, quibus ante bellum gavisi sint. Radzievius quoque in bona sua hæreditaria & beneficia regalia, quæ antea possedit, restituatur, ut iis libere extra patriam suam frui queat, utque alterius Principis ministerio se addicere liceat, si velit, modo ne ei apertum cum Polonia bellum sit. Sed munia ejusdem Regis ac Reipublicæ gratiæ commendanda, ut de iis prout visum, conveniant. Istas privatorum causas, à bello Polonico ortas, Legati initio quidem tangant. Sed si impedimenti quid allaturæ sint primario negotio, quod Regem & Regnum spectat, tantisper seponantur, ac propius ad rem accedatur de cessione tituli & actionis, quam Rex Poloniæ in Regnum Sveciæ obtentat, super qua lis per sexaginta annos agitata sit. Quod si Poloni initio de prætenso in Sveciam jure jactare incipiant, prout Lubecæ ausi sint postulare, ut Ordinum Sveciæ decretum super Sigismundi ejusque posterorum exclusione aboleatur, ostendant, etsi lis hæc Polonis quantivis videatur, Svecis tamen eam leviorem haberi, quam quæ in controversiam deduci mereatur. Equidem Sigismundum fuisse Regem Sveciæ, sed legibus & certis conditionibus adstrictum, à quibus cum discesserit, Sveciamque cruento bello involverit, eoque in hostem patriæ degenerarit, ipsum posterosque omni jure ad Coronam excidisse. Joannem Casimirum nunquam Regem Sveciæ fuisse, nunquam jus hæreditarium ad Coronam habuisse, quod dudum commissum fuerit, eoque per injuriam titulum Sveciæ usurpasse. Post Sigismundum, cui ab Ordinibus Sveciæ abrogatum Regnum, imperasse Carolum IX. Gustavum Adolfum, Christinam, nunc regnare Carolum Gustavum, cui Ordines se obstrinxerint, qui nullum alium Regem agnoscere possint nec velint, multo minus permissuri, ut vel apex de patriæ decreto adversus Regis jus & fastigium in dubium revocetur, & qui tale quid moveant, nil aliud quærere, quam ut statum Regni funditus subvertant, omnemque paci viam occludant. Et quia Legati non venerint disputatum de jure Regis aut lite Regni, velut quod magis utriusque partis animos exacerbaturum, quam tractatus promoturum sit, nec judex detur, qui sententiam ferre, aut in quem partes compromittere queant, omnes ejusmodi disceptationes in cassum sumi, postquam hæc causa non aliter, quam armis ex jure & more gentium decidi potuit. Sed si Polonis pax cordi sit, eorum Commissarios eam disputationem mox omissuros, nec Joannem Casimirum inanem ulterius litem moturum in Regnum Sveciæ, avitaque bona ibi sita, cum tolli tam diuturnum & cruentum bellum non possit, nisi per cessionem, excisa illa radice. Eam autem cessionem non solum pactis oportere inseri, sed & solenne ejusdem diploma, manu & sigillo Joannis Casimiri firmatum, exhibendum, quo pro se suisque hæredibus renuntiet omni juri ac prætensioni in Sveciam subjectasque provincias ac universos ejus Regni subditos, tum avita ibi bona, ac regio titulo nunc & in futurum desistat. Ubi & accuratissimè providendum Legatis, ne quid heic inferatur, quod ullum dubium relinquat, aut vel minimam speciem habeat, Joanni Casimiro aliquid juris aut rationis in Sveciam & Majorum hæreditatem tribui. Inde urgendum, ut Poloni 1658.

Slochou.

1658. Svecis totam Livoniam cedant. Nam uti Svecia prioribus sexennalibus induciis victam Livoniam una cum Mariæburgo, Elbinga, Pillavia & Haupto jure belli retinuerit, ita postquam Polonia variis modis viginti sex annorum inducias violarit, Regem & Coronam Sveciæ reparandis acceptis injuriis damnisque merito exigere posse cessionem reliquæ Livoniæ, cum Curlandia & Semigallia salvo jure & statu Ducis Curlandiæ, ac tanto fortius ei postulato insistendum, quod Lessinius & Narussevicius è decreto Comitiorum Warsaviensium, Anno 1655. in mandatis habuerint totam Livoniam cedere, ac, si id non sufficiat, tres insuper uncialium milliones addere, prout Niemericius & Myrcinius secreto retulerint. A Polonis quoque exigendam obligationem ad recuperandam propriis viribus & sumtibus eam Livoniæ partem, quam Moscus occupavit, Svecosque in ejus possessionem immittendos, ut tamen non definiatur certum tempus, intra quod Poloni eam Livoniæ partem Svecis tradere teneantur. Quæ traditio antequam fiat, videndum, num tantisper cautionis in vicem locus aliquis accipi queat: sin minus, scripta cautione adquiescendum. Cum præterea Svecia merito satisfactionem exigat pro tantis sumtibus factis, & quod Poloniam Moscorum faucibus eripuerit, quod nec ipsi Poloni iniquum agnoscant. Legatis initio haut sigillatim declarandum, quid eo nomine postuletur, sed ut isti Polonorum super ea re sententiam explorare studeant, ac ita rem moderentur, ut licitatio à Polonis proficiscatur. Nec injuria id postulatum ad totam Borussiam porrigi posse ex hac æquitatis ratione, quod uti Svecia induciis Stumdorfianis publica fide & Polonorum promissis nixa, pacta inviolata servatum iri, Borussiam restituerit, ita securitatis suæ gratia armis eandem provinciam recuperasse necessum habuerit, immensis sumtibus in id bellum factis. Cum enim à parte Polonorum causa cessarit, ob quam Sveci in restituendam Borussiam tunc consenserint, non potuisse alium inde effectum promanare, quam qui nunc secutus est, ut ad eam provinciam recuperandam iidem incumberent, quo nomine æquum sit, læsæ parti de expensis & damnis satisfieri. Enimvero quia Rex jam declararit, se Borussia cessurum, non tamen addito, qua lege, aut quo redhostimento, non dubium esse, quin Poloni huic declarationi sint inhæsuri. Igitur in refusionem expensarum & pensationem pro ablatorum restitutione summam pecuniæ exigendam, quæ à viginti ad sex uncialium milliones remissione gradatim facta descendat, uno tempore numerandos. Ea summa quoad solvatur, hypothecæ titulo Regi relinquendam omnem, quam in præsens possidet, Borussiam cum omni jurisdictione citra exceptionem, ut à Sveciæ Regno dependeat, prout ejus pars sexennalibus induciis à Svecis possessa fuit. Cui accedere debeat contra Thorunium situs Castellanatus Bydgostia seu Bromberga cum finibus & subjectis terris. Quod si Poloni Culmensem Palatinatum in hypothecam concedere abnuant ob Thorunium & Vistulæ navigationem, aut ob bona Ecclesiastica, ejus loco Næringia tota, aut quantum ejus Gustavus Adolfus quondam tenuerit, cum aliqua pecuniæ summa tradatur. Thorunio tunc privilegia circa sacra & civilia salva maneant, nec in idem detur actio ob deposita, quæ Rex titulo caducorum abstulit. Tum & ea civitas à Rege concessa retineat, inter quæ Cœnobium Monialium, templumque à Sigismundo oppidanis subtractum restituatur, nec urbs præsidio oneretur, si vel maxime decuriones jure præsidii in fraudem civium cedere velint. Plura loca Polonis tradere Rex nolebat, inprimis, quamdiu ipsi arctiore amicitia haut jungerentur. Quod si Poloni in favorem urbis Gedanensis Hauptum restitui contendant, liberandæ fluminis navigationi, iis ostendendum, id munimentum cum oppositis duobus castellis & vicis Kesemarco ac Smerbloco cedi non posse, quamdiu Rex nullum portum in Borussia possideat. Quia autem terræ in hypothecam concessæ non sufficiant alendis validis præsidiis duodecim aut quatuordecim millium, Regi concedenda vectigalia ad Gedanum, Pillaviam & Memelam, prout illa sexennalibus induciis taxata fuerint, aut ea saltem in tres partes dividenda, quarum unam Svecia, alteram Polonia, tertiam dominus loci, ubi vectigal exigitur, capiat: ac ut par sit taxatio vectigalium dictis tribus locis, quam

Niemeritz Myrzinski — *Kesemarc, Smerbloc.* — 1658.

1658. quam definire penes Regem Sveciæ sit. Quod si in partem vectigalis Memelensis hunc admittere nolint Polonus & Brandenburgicus, id inter se dividant, pari taxatione, quam Gedani & Pillaviæ. Regno insuper Sveciæ conferatur expectativa in Borussiam Electoralem linea mascula Electoris deficiente, id quod Polonis eo minus molestum sit futurum, quod ipsi nunquam in possessione ejus provinciæ fuerint. Aut si hoc nimis invidiosum videatur, & Poloni contendant, aliquot locis provinciæ Ducalis ob situs commoditatem regiam provinciam carere non posse, Regi saltem concedantur partes, quæ mare & Lacum Dulcem tangunt, inprimis Mons Regius & Samlandia cum præfecturis Tapiavia & Labiavia. Sit quoque Regi facultas saltem absque tympanorum strepitu militem conducendi per oppida Borussiæ, ut tamen peculiaris Poloniæ miles, aut qui alienæ jam militiæ se addixerunt, ne intercipiantur, & ut conducti minutis agminibus abducantur. Ac commodiorem locorum evacuationem inducias præmittendas. Interim Rex maneat in possessione omnium per Borussiam occupatorum, quoad ratificatio conventis quadrans exhibita fuerit. Intermedio tempore quilibet possessa teneat, prout induciis mos est. Tradita ratihabitione evacuentur loca, quæ jure perpetuo aut hypothecario penes Sveciam mansura non sunt. In restitutis locis relinquantur, omnes machinæ & apparatus bellicus qui ante bellum fuit, nisi durante hoc abductus fuerit. Sed aliunde allata iterum avehantur, Polonis necessariam vecturam subministraturis. Captivi utrinque restituantur, ac Poloni captivos in Tartaria Svecos intra certum tempus redemtos in Pomerania aut Borussia sistere teneantur. Cosaccis hi tractatus fraudi non sint, quibus & includantur, iidemque Legatos huc suos diplomatibus Polonicis instructos mittere queant commodis suis observandis. Si alio loco transigere velint, Regem sequestris vices obiturum. Ragozius non solum amnestiæ includatur, sed & onerosa obligatione à Polonis impacta absolvatur, præsertim cum ipsi promissa servata non sint, tum & ejusdem bona hæreditaria in Polonia restituantur. Si Moscus ea pace comprehendi velit, hac lege admittatur, ut restituat omnia loca hoc tractatu nominata, & quicquid in Livonia occupavit, simul omni prætensioni renuntiet, quam à Polonis ad ista se loca accepisse putet, ac ut pro damnis hoc bello illatis Sveciæ data pecuniæ summa satisfaciat. Circa Austriacos operam dent Legati, ut negotium cum Polonis prius transigatur, cum in progressu tractatuum satis adpariturum sit, quo animo in istos sint Poloni, ac num eos paci includere, ac ipsi cum Rege arctius contra eosdem jungi velint. Cæterum Legati cum Austriacis tractatus haut abnuant sed, ut omnia diffidia componantur, operam dent. Vicissim tamen Regi caveant Austriaci, eum sociosque ipsius in Germania adversus leges pacis directa aut obliqua via haut turbandos, nec eosdem bello Danico se ingesturos, nec urbis Bremensis aut Capituli causam defensuros. Tum ut Evangelici in provinciis hæreditariis libertate conscientiæ fruantur, aut saltem pro lubitu bona sua vendere queant, si emigrare placeat. Impediant quoque, ne Austriacis refusio expensarum hoc bello factarum promittatur, neu prætensione ad Coronam Polonicam potiantur. A Danis quoque, qui tunc utique Polonicis tractatibus adesse volebant, quid satisfactionis postulandum, Rex præscripserat, quod parum abibat ab illis, quæ post Roschildiæ convenere. Addebatur de observandis Hamburgi commodis: & quia Meclenburgicus Dux hoc bello non parum damni senserit, Danus actionem aboleat, quam nomine pecuniæ mutuo datæ in Ducem habet, reddita hujus syngrapha. Tum ut Lubecensibus pro damnis acceptis satisfiat, quod Rex transitu per ipsorum terras carere non potuerit. Denique si Poloni restitutionem è Warsaviensi tabulario actorum & documentorum exigant, Legati ad eam obstringi se posse negent, causati, vel eadem ante per ipsos Polonos ablata, quam Sveci Warsaviam pervenerint, vel post licentia militari distracta, nec à se iterum investiganda. 1658.

Königsberg. Tapiau. Labiau.

§. 85. Hisce mandatis quasi publicis adjungebantur secreta in hunc sensum: cum dubium non sit, quin Regina Poloniæ, & plerique Proceres magis indies periculum ab Austriacis imminens

Secreta instructio.

1658. nens metuere incipiant, quod prætexto auxilii ab his ferendi sibi attraxere, verosimile esse, ipsos optare, ut eosdem amoliri queant, si commoda occasio detur. Ad quem finem Galli haut segniter incubituri sint, tum ob propriam securitatem, ne isti accedente Polonia ipsis fiant intolerabiles, tum ob privatas Reginæ rationes, si Joanni Casimiro brevi quid humanitus accidat. Eam ob causam Legati quidem haut difficiles se exhibeant circa istos ad tractatum admittendos, pacique includendos, quòd spes sit, Polonos ab istis ad pacem compulsum iri, ac ut Svecis in Borussia satisfactionem præstent. Nec minus tamen offensam inter Austriacos & Polonos gliscentem dextrè in commodum suum vertant, ac si Austriaci postulatis Regis circa Borussiam & vectigal faveant, omnibus modis ipsos deliniant, promisso quoque, si Polonos ad ista præstanda compellere velint, Regem cum Gallis & Anglis fœdus haut initurum. Quæ tamen negotiatio non ab omnibus Legatis simul, sed à duobus tantùm tectè sit suscipienda. Ast si Austriaci illudere ipsis instituant, Polonos Galliosque in istos incitare studeant. Quod si Poloni favorem in Gallos ostendant, & Svecos Austriacis immittere cupiant, Legati eam rem in medio relinquant, jactantes, prius constare sibi debere, quo loco amicitia inter Sveciam Poloniamque sit, & occultè intestinas Polonorum, & cum Austriacis dissensiones foveant, initio plausibiles Polonis conditiones offerendo ad appetitum negotii excitandum: sed simul turbas ipsorum alant, ut eorum tædio Regem ultro auxilium poscant. Unde & initio Legatis haut verba facienda de fœdere, sed potius super Borussia vel cedenda, vel pro summa pecuniæ restituenda transigendum. Uter igitur seu Polonus seu Austriacus Sveciæ lautiores conditiones obtulerit, cum eo prius transigendum, potius tamen cum Polonis, si rite se gerant. Sed si Austriaci faciliores se ostendant, Legati Polonos & Gallos inter se committant, prout è re videbitur. Quod si Poloni Regem ad fœdus suum invitent, concesso Palatinatu Mariæburgensi cum Neringia Dantiscanorum & vectigali, jure perpetuo, simul expectativâ in Ducalem Borussiam, ejusve partem, Regem statim Culmensem Palatinatum cessurum, accepta pecuniæ summa pro captu moderanda: ac ut Rex Hauptum castellum & Neringiam reddere non teneatur, quoad Pillaviam & Memelam vi expectativæ aut pacto cum Electore nactus sit. Ratio autem, quare Rex initio loca Borussiæ hypothecæ titulo obtinere malebat, erat, quod non dubitaret, successu temporis Polonos ultro ab ipso auxilia petituros, quo casu fat occasionum fore titulum possidendæ Borussiæ mutare. Quod si Poloni Agnatis Electoris in Franconia successionem Borussiæ concesserint, operam darent Legati, eam ita temperari, ut istis Agnatis dominium utile partium mediterranearum relinquatur, directo dominio penes Regnum Sveciæ manente, ut tamen penes hocce utrumque dominium in partes maritimas sit. Curlandiæ quoque & Semigalliæ insisterent, saltem ut, si aliud obtineri nequeat, expectativa in eam provinciam in cassum extinctæ familiæ Ducalis, Sveciæ conferatur. Denique, si Regi Palatinatus Mariæburgensis jure perpetuo aut hypothecario cedi queat una cum Pillavia & Memela, Electorique è Culmensi districtu refusio fiat, Regem statim solo æquaturum Hauptum cum oppositis duobus castellis ea lege, ne ista à Polonis aut Gedanensibus unquam iterum extruantur. 1658.

Mandata Legatorum illustrantur. §. 86. Cæterum uti Rex etiam post partam in Dania pacem ex hisce conditionibus non pauca moderaturus erat, modo conclusio maturaretur, ut, quo exercitus è Dania movendus foret, nosset: ita Poloni contra rem extractum ibant, artibus Austriacorum, quorum intererat, Regem molestia belli Polonici haut expediri. *25. Febr.* Unde Rex perspecta Polonorum pertinacia Legatis suis denuo injungebat, ut in preliminaribus circa titulum, diplomata & procuratoria ne hilum à prioribus mandatis discedant, &, antequam Poloni ista præstiterint, tractatus ne auspicentur, sed expectent, quam viam Deus suppeditaturus sit isti negotio promovendo. Nam Poloni circa titulos eam inire rationem cupiebant, quæ in tractatibus anno 1629. & 1635. recepta fuerant. Sed

1658. Sed quia Poloni per Legatos Holmiam missos, ac durante bello plura heic remiserant, Rex jam concessis, & quorum in possessione erat, merito insistebat. Cæterum quanquam facie rerum per Danicam pacem mutata satisfactio petenda non citra rationem insigniter intendi posset: tamen quia Rex magnopere isto bello quamprimum exsolvi cupiebat, conditiones ita temperare statuerat, ut de 12. April. successu tractatuum dubitare non liceret, modo ad congressum Legatorum res deducta sit. Circa Cosaccorum diplomata concedenda si Poloni difficiles sese exhiberent, Legati demonstrarent, ita fœdere cum istis inito Regem stringi, ut citra eosdem tractare nequeat, idque in ipsius Poloniæ salutem cedere, si iidem huc admittantur, cum maxima nunc opportunitas allubescere videatur, solidam Poloniæ quietem stabiliendi. Satisfactionem haut ulterius intendere placebat, quam ut tractus litoralis cum vectigali & expectativa in Ducalem Borussiam peteretur, ac pro cesso Culmensi Palatinatu, Pillavia & Memela cum Braunsberga. Sed si hostilia in Sveciam induerent, Elector, & Curlandiæ Dux, non dubitaturus erat Rex, integras eorum provincias citra exceptionem prætendere, ac spes erat, Polonos, velut qui nunquam has provincias possederant, minus difficiles fore circa easdem Sveciæ cedendas, quam circa totam Regiam Borussiam. Expeditissimam porro viam hæc obtinendi videri, si secreti cum Polonis tractatus promoveantur, ac promte citra strepitum concludantur, eaque res ante omnia clam Brandenburgicos peragatur, excluso quoque à negotii conscientia Slippenbachio, secretis tacendis parum capace. Ac Regis propediem in vicina cum exercitu accessus haut parum ponderis negotiationi additurus erat. Præsertim cum in secretos tractatus Regina quoq; Poloniæ inclinaret, Austriacis juxta ac Brandenburgico infensa. Ad quos suscipiendos Rex Gyldenclovium mandatis instruebat, jussum tamen hoc negotium caute agere, ac inprimis observare, ut idonea à Polonis procuratoria adferantur, ac quinam viri ab hisce heic adhibeantur. Nam si procuratoria haut recte se haberent, sic ut Joannes Casimirus ad implenda promissa haut satis stringeretur, judicandum erat, eos tractatus non alio fine susceptos, quam explorandæ Regis sententiæ. Porro ut Poloni ad locum tractatus pertraherentur, haut efficacius remedium erat, quam de æquitate conditionum spem facere. Nam si intollerabilibus se conditionibus urgendos crederent, vel ex desperatione cum Moscis transacturi, vel Austriacis arctius sese innexuri erant. Ast nunc vel sola fama congressus Moscos ad pacem compulsura erat, quia ut Rex potiretur Sveciæ quam maxime intererat. Sed & eam ob causam Rex tota Borussia excedere consultum haut ducebat, quod non constaret, quis Poloniæ Regno post Joannis Casimiri fata potiturus esset. Nam contingere poterat, ut tunc Borussia in ejusmodi manus perveniret, unde plus periculi Sveciæ oriturum sit, quam si à Polono possideatur, nec tunc in proclivi fore, eandem tam iniquis possessoribus iterum eripere. Sic igitur hisce tractatibus cardo rei in eo præcipue vertebatur, ut Rex quidem declararet, Borussia se cessurum, adversa autem pars, quid satisfactionis eo nomine præstare velit. Enimvero uti Rex judicabat, prout tunc sese Poloniæ res habebant, pacem cum hac magis optandam quam sperandam, ita maxima cura erat, ut sibi suoque Regno idoneam securitatem conciliaret. Unde consultissimum videbatur, id agere, ut propositio de cedenda Borussia dextre declinaretur, ac adversæ parti necessitas adferretur, vicissim aliquid proponendi, per quod liquido super ea cedenda responso supersederi posset; simul ut, quantum licebat, invidia vitaretur, quæ apud amicos juxta ac hostes Regem mansura erat, si penitissima ipsius super Borussia mens inspiceretur. Igitur Legati Polonis ostendere jubebantur, Regi necessarium videri, ut circa Poloniam securitati suæ, tam in præsens, quam futurum tempus, quantum possit, prospiciat. Ac in præsens quidem Regi, antequam ullam declarationem edat, constare debere, quid satisfactionis Poloni dare decreverint. Tum quia iidem cum quibusdam Regis hostibus fœdere connectuntur, quid acturi sint, si hi in æquam pacem pariter consentire nolint, sed iniquis postulatis Regem

1658.

urgeant, ac num eo casu Poloni à suis fœderatis separari se velint? circa futurum autem necessum fore, siquidem Rex in cessionem quarundam terrarum, accepta idonea satisfactione & cautione, consentire debeat, ut Poloni prius declarent, cuinam post obitum Joannis Casimiri coronam conferre velint, ut in antecessum Regi cautum sit, istum quoque successorem, quæ nunc ineantur, pacta observaturum. Nam antequam Regi constet, ea corona aliquem hostium suorum non potiturum, ad cessionem aliquarum terrarum, hoc bello partarum, descendere, suaque commoda è manibus amittere haut posse: nec prudentis esse, accepta duntaxat charta & atramento munita oppida reddere, ni cautum sit, Poloniam neque Austriacorum neque Moscorum fore.

Poloni tractatus declinant.

§. 87. Enimvero Polonis persuaderi haut poterat, Carolo Gustavo pacem serio cordi esse, sed eo duntaxat fide conventum Legatorum ab ipso quæri, ut Fœderatos Polonia avellat, ac Moscum hoc terriculamento ad pacem permoveat. Unde ad conventum accedere prius nolebant, quam Rex exponeret, quo pretio Borussiam restituere vellet. Ac sane Regis intentionem valde suspectam reddiderant secreta Slippenbachii colloquia, qui suo ex ingenio longe diversa differebat, ab illis, quæ Rex publice declaraverat, inter alia jactans, Regi majoris æstimari Borussiam, quam provincias bello Germanico partas. Tum & illud diligenter Rex egerat, ut Moscum in Polonos incitaret, & eo ipso tempore, quo de Borussiæ restitutione testatus fuerat, apud Leopoldum de partienda Polonia proposuerat, sic ut huic corona Poloniæ cederet Borussia penes Sveciam relicta. Sed & restitutioni Borussiæ annexa erat conditio satisfactionis, qua pro lubitu intensa, Rex tractatus abrumpere poterat. Quo accedebat, quod Rex Hungariæ Gallum sequestrem repudiaret, his rationibus allatis, quod sui legati Gallis priorem locum concedere non possent, & quod Gallus ipsi inimicus sit, velut qui apud Brandenburgicum institerit, ne suffragium eidem nanciscendo fastigio Cæsareo daret. Sed nec Gallos id agere constabat, ut honestam & tutam pacem Poloniæ conciliarent, sed ut Svecica arma Austriacis provinciis immitterent. Et quia reliqua capita inter Svecos & Polonos nil difficultatis habebant, ubi super Borussia convenisset, metuebant Austriaci, ne Gallorum opera pax promta sequeretur. Unde Poloni Braunsbergam, ubi prævia tractatio expedienda erat, Legatos mittere abnuebant, simul caveri sibi postulabant, ne Carolus Gustavus durante negotiatione Polonica cum Mosco tractaret. Tum & Austriacæ & Polonicæ copiæ ad fines Silesiæ & Pomeraniæ, observandis Svecici exercitus motibus collocabantur.

Gallorum & Belgarum opera circa pacem Polonicam.

8. Maii.

§. 88. Inter hæc circa instruendos eos tractatus satagebant Lumbranus Gallicus, & Isbrantius Belgicus Legatus, quibuscum Poloniæ Vice Cancellarius Posnaniæ super satisfactione colloquebatur, quam Sveciæ Rex pro restitutione Borussiæ exigeret. Ubi Polonus quidem Joannis Casimiri nomine protestationem repetebat, se in satisfactionem, quæ prætendatur, haut consentire, cupere tamen cognoscere, quid & quantum Svecus postulet, ut ex eo judicari queat, serio is pacem, an minus velit. Nam si enormia petantur, indicio esse, istum a pace abhorrere, ac ideo duntaxat conventum Legatorum affectare, ut Fœderatis Poloniæ suspicionem injiciat, eosq; hujus societate abstrahat. Ad quæ Legati reponebant: ignorare se modum satisfactionis, nec credere Svecum de ea significaturum, antequam ad tractatus perventum sit, quod istam intendi aut remitti moris sit pro successu armorum & rerum utrinque statu. Tentaturos se tamen, ut istum ad liquidam declarationem permoveant. Neq; tamen è postulata ingenti summa statim colligi animum à pace aversum. Nam sæpe peti iniquum, ut æquum obtineatur. Reponebat Vice-Cancellarius, stare Joanni Casimiro sententiam, tractatus haut ordiri, ni exploratum sit, eosdem optatum exitum sortituros, nec eundem tanti momenti negotium fluctuare velle, sub ambiguis belli successibus: eoque pressiorem declarationem à Svecis exigendam, ut constet, statim atque Legati convenerint, negotium transigi posse. Sed quia ad hanc obtinendam spatio aliquo temporis opus sit, & Jo-

1658. & Joannes Casimirus negotium quantum possit accelerari cupiat, testabatur, Joannem Casimirum posse consentire in conventum Legatorum non solum super præliminaribus, sed & primaria causa, si ipsi fide jubere possint, & velint, susceptos tractatus utique ad finem perducendos, circa quos & ipsorum Principes cautionem præstare non sint recusaturi. Id vero à se fieri posse Legati negabant, operam tamen enixam, & quantum in se ubertim polliciti. Reponebat Polonus: constare sibi de studio Principum, ac nulli ipsos operæ parsuros huic bello componendo. Præsentem tamen Poloniæ conditionem pleniore cautione opus habere de felici tractatuum eventu, antequam hos ullo modo queat ordiri, ne hinc periculo ludibrii se exponant, inde sociis offensam præbeant, Czari cumprimis, qui magno cum exercitu finibus Lithuaniæ immineat, ac, ne cum Svecis pax fiat, solennem protestationem interposuerit, simul liquidum responsum exposcens, num conventionem Vilnensem confirmare velint, an minus. Unde necessitas allata sit intra decem septimanas Comitia indicendi, quibus ea conventio ratificanda, & Czari satisfaciendum utique videatur, perpetua cum hoc pace inita, nisi ante eum diem plenior cautio à Sveco obtineatur. Ac pollicitus fuerat Czar, si sibi aut filio Corona Poloniæ conferatur, se Reipublicæ Livoniam, Joanni Casimiro Regnum Sveciæ redditurum, pace insuper cum Cosacis conciliata. Nec eo minus Legati conventum Braunsbergæ super præliminaribus urgebant, velut nullam fœderatis suspicionem daturum, cum primaria ibi causa non sit agenda. Alias Regem crediturum Polonis pacem cordi non esse, ac sibi ex eo ansam præbitum iri, Sveci mentem accuratius explorandi. Quæ etsi Polono non satisfacerent, promittebat tamen, se ad Joannem Casimirum relaturum. Ita tunc negotium pacis ad declarationem super satisfactione adhærescebat. Cæterum Polonia eo tempore in summo videbatur periculo versari amittendæ libertatis, cui hinc Moscus, inde Austriaci imminebant, promissa juxta ac minas ostentantes, quorum cum uterque Polonicam libertatem licitaretur, omnes patriæ amantes cives optabant, æquis conditionibus cum Sveco posse decidi. Nec recusaturi erant partem Borussiæ hypothecæ titulo Svecis relinquere, postquam tota ea provincia carere non possent, quæ vitalis quasi ejus Regni spiritus sit. Nec tamen salvos conductus pro Legatis Svecicis edere audebant, ne Sveciæ Rex eos nactus Mosco mitteret, ipsumque ad fœdus contra Polonos incitaret, quo facto Polonia conclamata videbatur. Etsi Poloni cum Sveco tractare, quam Mosci jugum subire mallent. Cum contra Lithuani non parum in Moscum inclinarent, Polonosque ut cum hoc transigant, impellerent. Ast sequestres intellecta Polonorum sententia Wismariam profecti sunt, ut Carolum Gustavum ad planiorem declarationem permoverent. Qui & Lumbrano testabatur, ut Moscum ad pacem impelleret, ac Danico negotio eo acrius incumbere posset, se quinque uncialium millionibus contentum fore, imo & tribus, modo legati congressum accelerent, cui summæ etiam detrahendum sit, quantum Ragozius Polonis ex pacto debebat. Pro qua summa Mariæburgensem Palatinatum hypothecæ loco retinere velit. Qua Regis declaratione Lumbranus contentum se ferebat. Idem negotium Wismariæ agebat Isbrantius, præcipuam causam, quare Poloni Braunsbergam accedere graventur, esse, ne fœderatis suis suspicionem injiciant, & quia prius certi esse velint, susceptos cum Svecis tractatus brevi ad optatum finem deduci posse. Unde petebat, ut Rex extremam sententiam circa pretium pro reddenda Borussia panderet, spe facta non præviam solum conventionem, sed & ipsum tractatum ocyus successurum, dummodo summa sit moderata, & præsentibus Poloniæ viribus attemperata. Quo fine unum millionem uncialium proponebat, super quo, si Regi videatur, cum Polonis acturus sit. Ac negotiationi hoc tempus opportunum judicabat, durantibus adhuc Warsaviæ Comitiis, & quia nondum in apertum hostilitatem res cum Brandenburgico eruperat. Cui Rex respondebat: per se non stetisse, quo minus tractatus dudum instituti atque absoluti sint, suosque

1658. 22. Jul. 25. Jul.

1658. Legatos diu Stetini expectasse. Cæterum dignitati suæ rerumq; suarum præsenti conditioni haut congruere petitam declarationem edere. Nec ulla se necessitate urgeri, ut Borussiæ decedat, eoque par esse, talia sibi offerri, quæ istam cessionem solari queant. Quod propositam millionem spectet, se quidem tres milliones daturum, si Borussia sibi relinquatur. Utrisque tamen id responsum scripto tradebatur: Joannes Casimirus citra exceptionem in Regnum Sveciæ, & quæ inde pendent, Respublica in Livoniam renunciet, addita illa parte Livoniæ, quæ hucusq; sub Polonia mansit. His accedat directum dominium in Curlandiam, velut à Livonia dependens, ac ut Dux eodem modo Sveciæ deinceps subsit, quo hactenus sub Polonia fuit, aut ut Duci pro Curlandia Samogitia detur. Pro Borussia extremum redhostimentum, quod acceptari possit, quinque milliones fore, ut tamen hoc postulatum de satisfactione pro cessione Borussiæ vim obligandi non habeat, priusquam ad tractatus accessum sit, & quidem his legibus, ut successio Regni Poloniæ neque Austriacis neque Moscis detur, ne Borussia in manus tam potentium Principum Sveciæ infestorum incidat, ac ne ipse Borussia teneatur excedere, quoad conventa pecuniæ summa plene soluta sit. Locum tractandi Braunsbergam fore, ac Legatos suos brevi in Borussiam profecturos. Addebatur monitum de diplomatibus, ut debita forma exhibeantur, omisso titulo & insignibus Sveciæ. Ad ista Isbrantius regerebat, Polonos negaturos Curlandiam à Livonia dependere, quam ipsi partem Lithuaniæ contendant. Quinque milliones exsolvere supra vires Polonorum esse, & Polonos ad desperata consilia impulsum iri, ut cum Mosco transigant. Cui Slippenbachius reponebat: à desperatione nullum esse Joanni Casimiro periculum. Tractatum cum Moscis ludibrium esse, nec Polonos eam dementiam subituram, ut Moscum Regem ultro adsciscant. Enimvero Carolo Gustavo in manu esse Mosco successionem in Polonia conciliare, traditis locis, quæ ipse in Polonia teneat, pro quibus lautas ab isto conditiones stipulari liceat. Per propositos quinque milliones Polonis caveri, quod Rex majorem summam non sit postulaturus, non quod immotus iisdem insistere velit. Nam si Poloni circa alia capita faciles sint, aliquid remitti posse. Hac cum declaratione uterque Legatus in Poloniam remeabat. Sed nimirum in eum prolapsa statum erat Polonia, ut propriis è consiliis non amplius penderet, ejusque pax in aliena manu esset. Ac Warsaviæ decretum fuerat, Czaris filium Romano ritu imbuendum, si diademate Polonico potiri velit, manifesto in Moscos ludibrio.

Per Borussiam gesta. §. 89. In Borussia ab initio anni nihil gestum, quod ad summam rerum faceret, nec Poloni digresso in Daniam Rege, & pulso Ragozio in oppida Borussiæ à Svecis occupata, quid tentaverant, suspicione ac diffidentia, ne & ista Austriaci suo milite insidere vellent, uti Cracoviæ fecerant, ubi ab oppidanis juramentum fidelitatis exegerant. Unde minus malum habebatur ea tantisper à Svecis obtineri, quàm in istorum manus incidere. Descendebant tamen bis mille quingenti Austriaci milites hybernis in Warmiensi præsulatu fruituri, quorum Dux Gotofredus Heisterus, dum incautius Mariæburgo propinquat, à Svecis equitibus interceptus eodem captivus abstrahitur. *Heister.* Quem ut redimerent Poloni Joannem Wrangelium Zamoiscii detentum, inde Laurentium Cantersteinium & Slangenfeldium pro ipso permutare volebant. *Slangenfeld.* Sed maluerat Rex Israelem Ridderhielmium à Tartaris captum, pro isto libertati restitui. *Ridderhielm.* Etsi Heisterus ille post aliquot menses custodia elapsus ad suos rediit, fugam contra datam à se fidem susceptam haut alio colore excusans, quàm quod arcta nimis custodia septus, ac permutatio ipsius tamdiu dilata fuisset. Iidem porrò Austriaci, antequam Frauenburgi consedissent, non paucos hinc inde à Svecicis catervis interceptos amiserant, aliquos transfugia, aut frigus in itinere absumserant. Præcipuus istis scopus fuerat, aperta Borussiæ loca exedere, ne Svecis usui esse possent. Cum Gedanensibus secreti tractatus agitati fuerant, inprimis super obturandis Vistulæ aggeribus, ac ut Hauptum recuperarent. Sed Rex de istis non alia conditione annuere volebant, quàm liberato Königsmackio. Sed

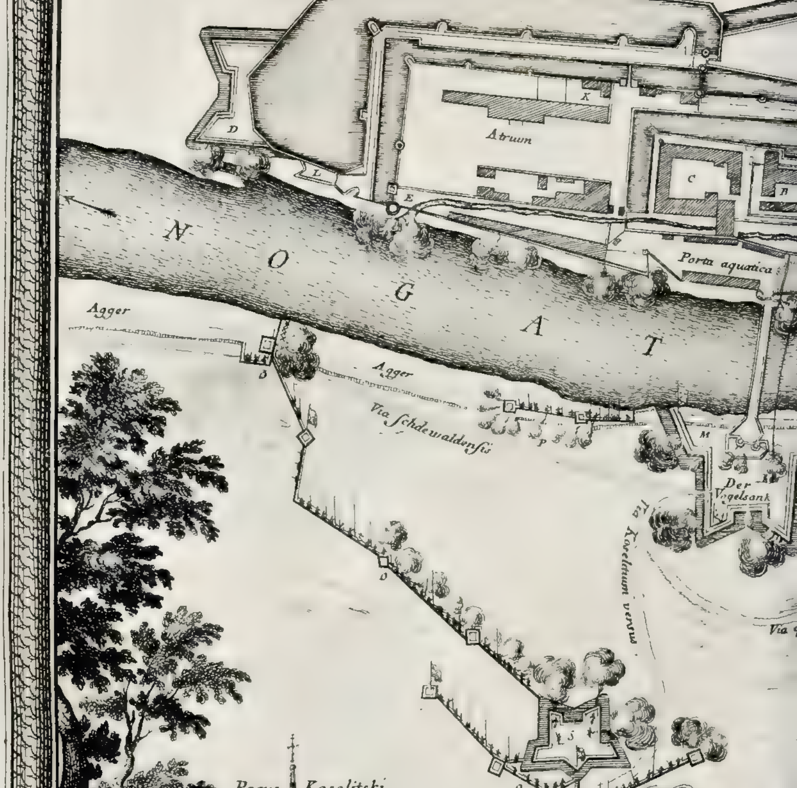
isti

in quo Sereniss. Pri
hosteq; inscio lintribus
Spitz et paruum Mont
gavit, locum stationi opp
Pontem imposuit
A. Locus vbi Succi prim
B. Suecorum impetu
D. Secunda et Ter
V I S T U L A
Aqua
M A G N U S
LaP. Sc

cia General.mus subito
lam inter Montower
rajecit, cohortes Polon. fu
um occupavit, fluminiq;
Aug. A.o 1658.
lumen trajecere.
Statio eorum prima.
Suecorum opus.
MESELANDT
ra Polonica.
Agger.
Agger.
Stationes Suec munitæ.
F L U
Tormenta Suec. Pone aggerem collocata.
Agger pro tormentis incept.
MONTOW
WERDER
A

Via Elbingensis
Porta arenæ
D
X
Atruum
C
B
L
E
N O G A T
Porta aquatica
Agger
Agger
Via Schdewaldensis
M
Der Vogelsank
Via Koselitzum versus
Pagus Koselitski

Porta figlina
Via versus Graudensium et Thorunium
Porta Merckenia
Forum
F L U V I U S
Agger
Schonaviam
Ichnographia
Oppidi et Castri MARIEBURGI in Prussia Regali, à fœderatis Austriacorum, et Polonorum Exercitibus, d. 12 Julij Anº. 1659. obsidione cincti, sed quæ 30. Septemb. eiusdem anni iterum solvebatur
Notarum Explicatio.
A. Oppid. Marieburgum. B. Castrum Vetus. C. Castrum Novum. D. Opera à Suecis nuper excitata E. Turris Buttermilchs Turm dicta. F Turris Räketurm. G. Turris Civiu. H. Turris Dantiscanorum. I. Pistrinum. K. Armamentarium. L. Forcipulæ vulgo Tenaille M. Mortaria Suecorum. N. Mortaria Polonorum. O. Polon Opera et accessus P Suecor. access. quib. hosti obviam ibatur. Q. Suggest. Polon. octo maiorib. et duob. minorib tormentis instructus. R. Dolium pilis Granatensib. repletum à Polon. aggeri infossū. S. Castellū. Polon. Campestre. T. Templ. Marieburgense.
Scala 30. Pert. Rhinl.

Villa diruta
K
I
H
VISTULA
F
B
B
C
D
G
PARS CAMPO
BURGE
Lapointe f

Delineatio Fortalitij
Polonorum ad Lysouiam quod
à Serenissimo Principe Palatino
ADOLPHO IOHANNE Supremo Duce mili
tiæ Sueciæ, et Palatinatus in Borussia Rega
li Gubernatore sum̃o oppugnari ceptum est d.
17. mens Apr. A. 1658, die autem 20 mens. eiusdem
deditionem certis conditionib. fecit.
A. Fortalitium Polonorum. B. Agger ter à Polonis perfossus.
C. Tormenta bellica Suecorum libr. 6. 12. et 24. D. Cuniculi à
Suecis acti. E. Propugnacula à Polonis resecta. F. Munimenta
Polonis vi extorta die 19. m. Apr. et in eis præfecti vicarius unus
Signifer unus, Milites gregarij triginta occisi, quinquaginta
vulnerati. G. Tormenta bellica Suecorum ad prohibendum tran
situm, qui Dirzouiam tentari poterat. H. Tormenta bellica
Polonorum Suecis opposita. I. Tormenta bellica Gedanensium
una cum copijs auxiliaribus octingentorum militum. K.
Equitatus Polonorum.
Not. die 21. m. Apr. deditione facta discesserunt Poloni,
et in eis Tribuni tres, Vicarius unus, Signiferi tres, tormen
torum bellicorum rectores quatuor, milites q; gregarij
quadringenti septuaginta duo, relictis tormentis belli
cis æneis sex, et multa vi armorum omnis ge
neris: Fortalitium autem solo æquatum fuit.
Molendinum
VIA.
UM MARIE
SIUM.
Castra Suecorum
ad Lysouiam.

1658. isti malebant haut exigua damna perferre, quæ denuo irruentes per abruptos aggeres aquæ dabant, quàm tanti nominis ducem è manibus amittere. Et Rex malebat secretis istis tractatibus à Fratre supersederi, quòd speraret, confecto bello Danico Gedanensibus haut parum ferociæ decessurum. Ast Poloni in Culmensi Palatinatu hibernantes Thoruniensi & Strasburgensi præsidio interceptis subvectionibus famem conciliatum ibant. *April. Lipinca Bomstorf.* Inde Lipincam arcem assultu expugnare aggressi à Bomstorfio subtribuno, qui id insidebat, rejecti sunt, desideratis quadraginta amplius. *Lissou.* Iidem quoque vacuum castellum apud Lissoviam vicum cis Vistulam situm occupaverant, ac munire cæperant, ut ex eo Majorem insulam infestarent. Sed Dux Adolfus Joannes contracta manu strenuè licet resistentes, mille etiam Gedanensibus ex alterâ ripa fulminantibus, ad deditionem compulit, & dimissis ductoribus quadringentos, qui superfuerant, gregarios sub sua signa redegit. *Pleitner.* Sed & Joannes Pleitnerus tribunus Strasburgo subinde excurrens non parum prædæ captivorumque in oppidum pertrahebat, & quia Poloni molendina ejus oppidi incenderant, captivi molis manuariis farinæ conficiendæ admovebantur. *Bulou. Drake.* Sed & Thorunii præfectus Bartholdus Hartvicus Bulovius assumto tribuno Drakio Brombergam primo diluculo irrupit, ubi duæ cohortes præsidium agitabant, quas magnam partem concidit, octoginta captivos insigni cum præda abduxit. Mense Majo à Rege missæ in Borussiam adpulere duodecim peditum centuriæ, supplendis præsidiis, quæ in Neringia, in terram exponebantur, quarum exscensioni tuendæ Dux Adolfus Joannes cum equitatu ad littus tantisper stationem ceperat. Ex his trecenti sexaginta Thorunium destinabantur, qui Graudentum jam progressi flumine Thorunium penetrare non amplius poterant, quòd Poloni in utraque ripa stativa posuissent, insessa insuper medio in flumine insula. Eosdem cùm adsumta equitum manu eodem deducere institueret Wurtzburgius supremus vigiliarum præfectus apud *Wurtzburg. Marienwerder.* Mariæwerderam Czarnecium obvium habuit, qui cum confecta pugna, cùm hic numero prævaleret, isti fortiter pugnando Stumam recedendum erat, non amplius sex suorum desideratis. *Stum.* Sed è peditibus illis, cùm secundo flumine Graudento descenderent, quinquaginta duobus cymbis apud Meram vado adhærentibus in manus hostium inciderunt. Cæterum multa jam æstate Austriaci ex hibernis *Jun.* Warmiensibus Thorunium versus adscenderant, quò & alii diversis è locis accedebant, obsidio cominus isti urbi circumponendo, quò & post finita Warsaviæ Comitia ipse Joannes Casimirus se conferebat. Animus fuerat Adolfo Joanni digressis Austriacis Warmiensem præsulatum tributis subjicere. Sed præverterunt Brandenburgici infesso Frauenburgo, & custodito Passario flumine, ne Sveci illuc penetrare possent. Qui plura indies hostilia patrare cæperunt, direptis Elbingensium vicis, interceptis mercibus & palantibus militibus. Nec tamen hostes adhuc profiteri se volebant, ac videbantur, expectare, ut à Svecis prima aggressio fieret. Inter hæc Adolfus Joannes Dux apud Mesolentiam navali ponte Vistulam straverat, *Mesolentz* suspicioni excitandæ, velut Rex Chilonio in Borussiam navigaturus esset, ut ibi eum exciperet. Unde & Brandenburgici littus in Neringia insederant, prohibendæ exscensioni. Ast mox cùm cognitum foret, Regem in Selandiam adpulisse, Svecicæ quidem copiæ per Borussiam animis non parum collabebantur, quæ Regis adventu incumbentibus se hostibus levatum iri speraverant. Simul oppidani juxta atque agrestes rerum Svecicarum desperatione contumaciam induebant. Ac prementi jam pecuniæ inopia, & tenuitate annonæ famem & obsidia horrore præcipiebant. Cùm contra Poloni atque Austriaci Suchio Duce obsidio Thorunii per otium varent.

Rex pacis cum Mosco est cupidus. §. 90. Postquam Rex è literis Legatorum suorum Moscoviæ detentorum intellexisset, spem pacis cum Moscis affulgere, omni studio eam amplecti statuit. Eoque Magno Gardio injunxit nullum momentum negligere, ac omnes respectus ac scrupulos, quos fovere videbatur, seponere, ac presse mandata sua exsequi Literæ, quæ à Rege ad Legatos dabantur, sine occultis notis scribebantur, quod eas Mosci utique resignaturi essent, quo pacem ab ipso serio quæri perspicerent.

1658. Non repugnabat porro Rex, ut initio induciæ inirentur, monens tamen, ne ideo suæ copiæ in securitatem laxarentur. Tum ne Gardius has ulterius vano labore attereret, neu plures milites è Finnonia petendo ejus provinciæ limites nudaret. Nec ignotum sibi, istis locis supplemento opus esse, sed unde id petendum sit, nihil consilii suggeri. Sane cui multi simul hostes incumbant, ubi suas vires dissipet, nullibi operæ pretium facere: sed unum hostium tota vi quantum detur premendum, ut reliqua inde servari ac defendi queant. Cæterum quia hostes Regis, si de Mosci in pacem inclinatione perciperent, sine dubio ad ipsum inde avertendum connixuri erant, Slippenbachius & Wolfsbergius Berolini eam rem elevare jussi sunt, jactantes, à Legatis missum nil nisi pecunias quæsivisse istorum suspentationi. Quin & (20. Febr.) conclusa cum Danis pace Rex Legatis ad tractatus Moscicos scribebat, ita hanc victoriam in usus suos verterent, ut tamen inde à pace, quæ præcipuus scopus sit, ne exciderent, neu conditiones nimium intendendo Moscos protelarent. Rex porro ad literas à (Berner.) Conrado Bernero allatas declaraverat, se utique pacem cum Moscis cupere, ac Legatos hactenus detentos, sed nunc liberos dimittendos, tractatibus vacaturos, quibus eo fine nova procuratoria & mandata mittantur. Tractatus in limite suscipiendos, quo loco commodissimum videatur. Nec de successu dubitandum, quod utraque pars pacem adpetat, modo nemo se ingerat, qui privatas ob rationes negotium turbet. Legati insuper Czari confirmarent, Regem posthabitis aliis respectibus immotum persistere in proposito amicitiam & pacem cum ipso instaurandi: ac sperare, Czarem Polonos circa hanc præventurũ, ac res suas adversus hos insigniter firmaturum. Præsertim cum plus adhuc fallaciarum ipsi à Polonis sit expectandum, quam à Danis, qui prolixe eidem caverant, se cum Svecis citra ipsius consensum pacem haut facturos. Inprimis autem Moscis nunc pulcerrimam occasionem præberi, intolerabilem injuriam & ignominiam ulcifcendi, à Polonis & Austriacis illatam, Corona Polonica ultro ostentata, ac prostituta, nunc cum ludibrio retractata. (15. Mart.) Haut eo minus tamen spem Regis de pace cum Mosco obtinenda turbabat, quod is nuper valida cum manu Ingriam irrupisset, ac Jamam oppugnare instituisset. (Jama.) Vulgata tamen jam pace Danica mox erupturum erat, quid is animo foveret, ac si in transversum abiret, protinus impressionem aliquam in eundem facere decreverat. Unde & Wrangelio injungebat, paratum se teneret ad valida supplementa in (1. April.) Livoniam adducenda, & Cakenhusam expugnandam, quo Mosci conatus præverterentur, denuo Rigæ ac Revaliæ minantis; idemque ereptis grandioribus machinis, & adparatu bellico ibi depositis ad amplectendam pacem compelleretur. Interim Rex Helmfeldio Rigæ Gubernatori injungebat, ne Moscos lacesseret, quoad adpareret, num hi serio ad tractatus descendere velint, an minus.

§. 91. Contra mense Martio quinque Moscorum millia in Ingriam irruptione facta Narvæ circumfusa postulabant, uti aliquis ex oppido colloquii causa ad ipsos accederet. (Mosci in pacem inclinant. 15. Mart.) Ad quos à Christierno Hornio Lodius emittebatur. (Lode. Gowanski.) Huic Gowanscius Moscorum Dux proponebat, ut terra sancta, tam validis arcibus firmata, quæ ab exordio mundi ad Czarem pertinuerit (ea verba erant) huic restituatur; alias hunc vi eam sibi vindicaturum. Cui pro ferocia militari responsum datum. Et commodum sequenti die supplicatio pro parta pace Danica habebatur, (16. Mart.) ubi Narvæ juxta ac Iwanogrodæ omnes circa machinæ displodebantur. Isti festivi strepitus per omnia Livoniæ oppida pariter auditi, non parum consternationis Moscis adferebant, quod nulla natio sit, quæ magis inanibus ducatur, & apud quam plus exterior species valeat. Scrupulum quoque ipsis injiciebat, quod Magnus Gardius è Livonia evocatus esset, obeundis cum Polono tractatibus. Nam metus erat, ne ipsi à Polonis præverterentur. Indicium quoq; desideratæ ab iis pacis erat, quod Legatum Anglicum digressum tam solicite in Curlandia & Borussia investigatum mitterent, quem revocare cupiebant, quodq; Berneri reditum à Rege anxie expectarent. Inter hæc Mosci Jamæ obsidium susceperant, quam in cassum non sine sua strage oppugnatam demum eo redegerant, ut præfectus deficiente pulvere super deditione transigeret. Ac jam intra

1658. sex horas locus ex pacto Moscis tradendus erat, cum Christiernus Hornius Narva movens Moscis inopiantibus ingruit, pugnaque per quatuor horas conserta loco istos pellit, cæsis ducentis, quinque signis ereptis, cum ipse quatuordecim duntaxat dimachas desideraret. Non paucæ quoque Moscorum sarcinæ curribus impositæ avehebantur, reliquæ flammis corrumpebantur. Ita cum paratum bellicum arci intulisset Hornius cum suis retrocedebat. Nec longe post Mosci quoque inde facessebant. Sed Narvæ cum per sex septimanas Mosci in cassum assedissent, Gowanscius aliquem ad colloquium emitti postulabat, quod cum Christiernus Hornius initio abnueret, demum isto valde instante concessit. Ubi Dux Moscicus significabat, sibi à Czare imperatum deserta Narva in Russiam reverti, & hostilibus abstinere. Simul captivos permutari petebat. Cui amice responsum, & inter discedentes prius futuræ amicitiæ poculis litatum. Inter potandum Mosci differebant, Polonos rebellionem induere, ac datam Czari fidem fallere, indignati quoque, ab Austriacis Polono auxilia submissa. Intermedio tempore, quo Narvæ adsederant Mosci, Sveci eruptione facta non paucos istorum acri velitatione conciderant. Mosci quoque interim castellum ad Nyam flumen assultu tentaverant, sed ubi acriter, ac non sine damno repulsi fuerant.

Cum Moscis induciæ ad finem usque tractatuum ineuntur.

16. April.

§. 92. Reversus Moscoviam Bernerus cum de pace Danica explorata retulisset magnum Moscis desiderium injecit amicitiam cum Svecis instaurandi. Simul libido subibat cum Polonis ad arma redeundi, ni ab his pactum Vilnense ratum habeatur, ac Czaris filio de corona caveatur. Unde statim decretum, cum Legatis Svecicis Moscoviæ hactenus detentis tractatus suscipere. Ab his Mosci initio postulabant, ut ad locum quidem tractatuum proficiscerentur, apud Moscicos tamen Commissarios manerent, & eodem reliquos suos collegas evocarent: tum ut Moscis mandata sua prius exhiberent. Quæ velut absurda à Svecis repudiabantur, demonstrato, moris haut esse aliorum Legatorum mandata inspicienda postulare, aut hos eadem aliis edere. Sed & sibi non nisi super præliminaribus injunctum, quæ primarium tractatum spectent, Narvæ apud Collegas inventum iri. Porro non Legatos se, sed captivos fore ad tractandum ineptos, quamdiu in Moscorum potestate hæreant, & antequam in Regis sui ditionem revertantur. Unde Czar declarabat, se tractatus utique suscepturum, ipsosque dimissurum, Legatis quoque suis ad fines missis. Tum ex ædibus, quibus hactenus detenti fuerant, magna cum pompa in palatium non procul arce, ubi Cæsarei Legati antea agerant, deducebat. Sequenti die in arcem evocati sunt, super præliminaribus acturi. Ubi primo declarabat Czar, verba titulo suo recens inserta Regi Sveciæ fraudi non fore, nec plus per ea intelligi, quam quæ jam possideat. Unde & Rex isti, quem sibi deposcebat titulum, tribuere non amplius dubitabat. Conventum ibi est, Gustavum Bielkium, Alexandrum Essenium & Philippum Crusenstiernam hinc Narvam dimissos cum aliis designatis Commissariis Benedicto Hornio & Joanne Silberstierna sese conjuncturos, & inde una cum Czaris Commissariis ad tractandum accessuros. Tractatum non procul Narva, qua Plusa amnis fluento Narvico miscetur, (Plusamunda vocabulum est) instituendum, ut tamen locus iste pro limite non habeatur, quamdiu tractatus durat. Legatis utrinque præter ministros suos centum duntaxat equites, ducenti pedites adsisterent, qui amice inter se agerent, in eam rem instrumento conficiendo, quod utrinque jurejurando confirmandum sit. Tractatibus initium fieret ad diem 17. Junii, ni vis major accessum Legatorum impediat. Interim armistitium fit, à die 21. Maji duraturum non solum inter tractatus, sed & hisce citra fructum dissolutis quatuor insuper septimanas, idque apud omnia præsidia promulgandum. Maluerant Legati Svecici de induciis in annum aut ad certum tempus convenire, sed cum Mosci ex eo suspicarentur, pacem ipsis cordi non esse, horum placito adquiescendum erat. Interim ad locum tractatuum utrinque libera subvectio foret, & utriusque partis subditi invicem amicos se gererent. Cum verbo jam super hisce convenissent, Mosci post iisdem in scriptum redactis multa in fraudem

1658.

29. April.

Sveciæ

1658. Sveciæ tendentia infarferant, quibus hi per multas disceptationes erant depellendi. Ita adaptata inftrumenta permutabantur. Mofcis fequeftres tractatibus adhibere haut placuit, quod citra hoc melius fibi cum Svecis conventurum crederent. Donis inde Legati à Czare mactabantur, fed valde tenuibus, quatuor pellium Zobellinarum fafciculis, nec ut Czari publice valedicerent, permiffum. Qui læti inde invifam captivitatem exibant, ac Narvam incolumes adpellebant. Ubi contingebat, ut cum Legati vix ante fesqui horam Sapfca, confcenfis navigiis, difceffiffent, loco decem milliaribus Narva diffito, curfor advolaret cum mandatis à Czare, ut Legati retraherentur, fed qui jam bono fuo cum fato in tuta evaferant. Cujus fubitæ mutationis quæ caufa fuerit, nobis non compertum. Sane jamdudum conventa dies elapfa erat, cum Mofcici Legati nufpiam comparerent, re fubinde extracta, fine dubio, ut eventum tractatus Vilnenfis perfpicere, & ad eum confilia fua exigere poffent. Nam eo ipfo tempore, quo Svecici Legati Mofcovia difcedebant, Mofcici quoque Vilnam ad tractatus cum Polonis abibant. Tum & inanes querelas jactabant, ut pro captu rerum fuarum prætextum non deforet, fi in arma iterum erumpere placeret. *10. Jul.* Aft Rex receptis fuis Legatis non parum gavifus, negotium pacis iisdem diligenter commendabat, quod ipfi quantivis habebatur, modo ditiones fuas recuperare poffet. Tum & jubebat, ut fœdus Mofco contra Polonos offerrent, demonftratis fraudibus, quibus hi ipfos illufiffent. Circa minutias non laborarent. Si Mofci circa adjectam titulo Svecico Scaniam fcrupulum moverent, procuratorii exemplum in promtu erat, quo ejus provinciæ vocabulum haut exprimebatur. Et quia Czar declaraverat, fe citra fequeftres tractaturum, Gallico Legato *De Minieru.* Jacobo Minierio, eam ob caufam Revaliam profecto id modefte infinuabatur, nec per Regem ftare, quo minus opera ipfius admittatur. Cæterum quia Rex judicabat, Mofcos ob tractatus Vilnenfes negotium extracturos, quorum optatum eventum nondum defperaverant, quod Polonos in eo ftatu verfari crederent, ut annuere cogerentur, quicquid ab illis poftularetur, igitur Rex jubebat Legatos fuos pro dignitate agere, ac de conditionibus haut propere effutire, ac fi pax haut fucceffura videatur, inducias concludere, levandis provinciis Svecicis, fed quibus Lithuani non fint includendi, prout Naffokinus Wolmariam & Ronneburgum iis comprehendere agitabat, à Gofievio occupata oppida. Tum fi Mofcos cupidos animadverterent, his offerrent oppida Boruffiæ à Rege infeffa, pro quibus ipfe totam Livoniam, Curlandiam & Semigalliam cum tractu aliquo apud Kexholmiam verfus Mare Album ftipulaturus fit, ut iftos à transactione cum Polonis avertant. Sed & Helmfeldium deftinata circa invadendam Cakenhufam omittere jubebat durantibus induciis, & quamdiu fpes fit tractatus fucceffuros, ne talibus irritata gens à pace retraheretur, Regi tantopere defiderata, cujus propiorem jam fpem Ruffici Legati menfe Augufto iter ingreffi oftendebant, *25. Aug.* Polonis fruftra jactantibus, fe omnia Vilnæ conventa impleturos.

§. 93. Sic tandem Livoniam, ab *Per Livoniam gesta.* hofte ac peftilentia miferrimè habitam, fpes aliqua lenioris fortunæ iterum afflabat, præfertim cùm & Lithuani, qui Gofievio duce fuperiore anno irruperant, hoc anno inglorii valde iterum excederent. Circumpofuerat ifte idoneis locis cis & ultra Dunam validas militum ftationes, quibus omnem fubvectionem Rigæ intercluferat, jam ad magnam rerum neceffariarum penuriam redactæ. Ad Ulenbrogi villam non procul Cobroni caftello feptem dimacharum, quinq; equitum turmæ cum tribus peditum cohortibus confiftebant. Kircholmiæ quinq;, Neumulæ novem turmæ ftativa habebant. Helmfeldius conditione illorum *6. Jan.* diligenter explorata, cum fpes boni fucceffus arrideret, ortis tenebris quicquid equitum Rigæ effet, fub tribunis Alfendelio & Rofa, adjunctis tre- *Alfendeek.* centis quinquaginta peditibus fub Philippo Saffio tribuno trans Dunam mi- *Safs.* fit, invadendis quindecim turmis, quæ apud Ulenbrogi villam tendebant. Adjungebantur duodecim, qui mala punica & piceatas coronas jacere callebant, & centurio cum viginti quatuor militibus fecures & breves fariffas geftantibus. Pridie ejus diei in ifta hoftium ftativa quinq; turmæ Neumula acceflerant, iftis caftris diffifæ, de quibus Helm-

1658. Helmfeldio nihil cognitum fuerat. Ad hostium castra cum circa mediam noctem perventum esset, quatuor Lithuani deprehensi, qui circum explorabant, quorum unus interceptus, reliqui tres ad castra propere facessebant. Eos protinus insecuti Sveci cum ipsis portam castrorum irruperunt, in quibus equi octo turmarum stabant. Lithuani subito tumultu consternati relictis armis & equis ad altera castra refugiunt, quæ fossa, trabibus Hispanicis & lorica probè munita erant, ubi dimachæ & machinæ consistebant. Heic verò acerrima pugna surgere Lithuanis strenuè resistentibus. Sed Helmfeldius cum peditibus per portam irrumpens equitibus quoque aditum pandebat. Ita viginti hostium turmæ mille capita explentes, oppressæ, castra incensa, tres machinæ æneæ, duodecim signa parta: præfectus vigilum, præfectus turmæ, tres optiones, quatuor signiferi, & aliquot inferioris gradus ductores cum triginta gregariis capti. E Svecis cecidere unus optio, duo decuriones & decem gregarii, septendecim fauciati. Eo tumultu tres equitum turmæ conglobatæ per aversam castrorum portam erumpentes à tergo Svecos circumire parabant: Sed turmæ equitum Svecicorum, quæ agmen claudebat, impactæ, maleque multatæ in fugam pellebantur. Qui cædi superfuerant, passim dispergebantur. Annona in castris hostium reperta, Rigam avecta Svecis non modico levamento fuit. Ea clade territi, qui apud Neumulam hærebant, raptim inde facesserunt, quod castellum ab Helmfeldio destructum. Magni momenti ea victoria fuit, quod Rigenses undique inclusi, jam animis fatiscere cœperant. Nec melius Gosievio res ad Pernaviam successit, ubi assultum tentare ausus insigni cum strage repulsus fuerat, multisque quoque per crebras Fabiani Adricasii præfecti eruptiones trucidatis, etsi plures frigus, pestisque absumeret. Unde id obsidium urgente asperrimo frigore infecta re solvendum fuit. Oberpalam tamen assultu Lithuani expugnavere, centum amplius desideratis, quam incensam iterum deseruere. Contra caterva Riga emissa Treidam arcem occupabat, cæsis viginti quatuor, qui insidebant, peditibus, nemine Svecorum desiderato. Ipse Gosievius Pernavia pulsus, Kircholmiam veniebat, ubi facta captivorum permutatione cum ducentis equitibus per Curlandiam Warsaviam abiit. Reliquus ipsius miles Wolmariam & Ronneburgum se conferebat, deserto apud Kircholmiam castello, quorum tergo ab Helmfeldio immissa caterva centum amplius concidit. Nec pauci ab agrestibus trucidati, apud quos Polonorum favor jam exoleverat. Demum qui superfuerant Lithuani equites & ipsi Livonia excedebant, è quinque millibus bellatorum ad exiguum numerum redacti præsidio peditum & dimacharum Wolmariæ & Ronneburgi relicto. Inde Magnus Gardius emissa sub Glasnapio tribuno manu Helmetum arcem à Polonis insessam occupabat cæsis plerisq; reliquis captis, quæ arx incenso pulvere disjecta fuit. Contra Nassokinus post aliquot septimanarum obsidium, Polonis Wolmaria machinas commodantibus, Marięburgum Livoniæ expugnabat, postquam pestilentia nonnisi viginti sex defensores vivos reliquerat. Nassokin* quoq; ista duo oppida Wolmariam & Ronneburgum à Lithuanis insessa sibi vindicatum ibat, velut ab hisce Czari tradita. Quod tamen præfectus Polonicus abnuebat, ac utut Nassokinus huic denuntiaret, ne quid hostile in Svecos tentaret, velut induciis inter Svecos & Moscos initis comprehensus: is tamen haut eo minus trecentos Tartaros, ac centum quinquaginta dimachas emittebat, Svecis intra hospitia sua opprimendis. Sed quos Fridericus Lewius, conatu eorum præcognito, ita excepit, ut pauci domum reverterent. Post tamen Nassokinus eo postulato desistebat, quod de iis oppidis pacto induciarum mentio facta non esset, ac clam significabat, si Sveci ista vi invadere vellent, se non intercessurum. Cæterum statim atque Duglassius Rigæ adpulerat, quem in locum Magni Gardii Rex in Livoniam miserat, aliquot turmas præmittebat, Wolmariæ eminus includendæ. Ipse mox cum copiis accedens oppidum machinis verberare cœpit. Præfectus Lambecius subtribunus initio acriter resistere, & eruptionem tentare. Sed Svecis propius suggredientibus, & parato jam cuniculo

Marginalia: 5. Jan. — Adricas. — 1. Feb. Oberpalen — 25. Jan. Freiden. — 1658. — 25. Maii Glasnap; Helmet. — 1. Jul. — Lew — 18. Jul. — 29. Jul. — Lambek

1658. 2. Aug.

cuniculo deditioni se offerebat. Postulabat Duglassius, ut ipse ex oppido veniret, aut præcipuos ductorum mitteret. Id quod is ex animi consternatione faciebat, ac multis acceptis obsidibus duos turmarum præfectos, totidem centuriones oppido emittebat, qui statim in castra deducti sunt: mox formula deditionis per tympanotribam intromissa sequenti die post modicam disceptationem deditio scripto concepta est. Sed quia præfectus iste per temulentiam adversus deditionis leges multa abducere conabatur, ad se non spectantia, Duglassius quidem permittebat, ut oppido excederet, cum quingentis dimachis, ducentis Tartaris, præter eos, qui Svecis antea militaverant. Sed egressos post demonstratum delictum armis exutos, Rigam deducebat, inde in Pomeraniam trajiciendos. Sed quatuor ductores in castris detentos, velut extra culpam violati pacti positos, liberos dimittebat. Inde Ronneburgum petitum, cujus præfectus per triduum resistere ausus, mox territus oppidoque prodiens Duglassio portam tradebat. Quem hic cum suis liberum abire passus est, (centum fere erant) præter eos, qui Svecicam antea militiam secuti fuerant. Ronneburgi munitiones disjectæ, quod miles non superesset, qui præsidio imponeretur. Ita tunc Lithuani tota iterum Livonia expulsi sunt. Quo peracto Duglassius Rigam revertit, simulatione expeditionis in Lithuaniam mandata Regis circa Curlandiæ Ducem exsecuturus.

3. Aug. — 5. Aug. — 8. Aug. — 12. Aug.

Cum Duce Curlandiæ acta.

§. 94. Hic quippe cùm jamdudum leges amici, qui neutrarum se partium fert, violasset; Rex Helmfeldio mandabat, ut è Curlandia de annona sibi prospiceret, insuper habita neutralitate, ad quam Dux provocabat, quam Rex nunquam confirmarat, sed quamdiu is intra limites officii se contineret, istius usum connivendo eidem indulserat. Sed & nunc studium in partes ostenderat, quod subsidium sustentandis copiis Svecicis abnuisset, de quo tamen Polonis hostibus Regis gratificatus fuerat, etsi idem quæ fecerit necessitate excusabat. Cæterum Duglassio hæc secreta mandata Rex dederat; Cùm Dux multis clandestinis machinationibus adversus Sveciæ statum & commoda, ac inprimis variis cum Polono & Mosco collusionibus destinata Regis impedierit, Mosco inter alia à tractatibus absterrito, dataque opera, ut Elector Brandenburgicus partibus Svecicis abstractus Polonis adjungeretur, simul secretiis cum Benedicto Skyttio pactis violatis, ac verò Rex ista diutius citra detrimentum suarum rerum tolerare nequeat; Duglassius ubi de induciis cum Mosco explorata spes sit, à Duce cautionem de non amplius offendendo exigat, tradita Mitavia & Bauschia, ac si ultro consentire nolit, ea loca, totamque provinciam ac naves ipsius, quin si absque ingenti strepitu fieri queat, ipsum Ducem cum tota familia ac supellectile in potestatem redigat, quem tamen pro dignitate humaniter habeat. Cæterum copias non latè per provinciam distribuat, uti antea factum; ne ex improviso clades aliqua accipiatur. Porrò cùm Duglassii adventus in Livoniam paulo longius extraheretur, Rex Helmfeldio injungebat, ut ea mandata circa Ducem & Mitaviam exequerentur. Quæ literæ antequam advenirent, Helmfeldius jam cum Duce super exhibenda annona convenerat, tradita vicissim cautione, ut Dux ejusque subditi ab omnibus hospitationibus, tributis, exactionibus ac injuriis exemti sint, ut tamen hujus conventionis valor à Regis adprobatione pendeat. Rex etsi id ab Helmfeldio haut factum maluisset, haut eo minus destinata in Ducem effici jubebat. Duglassio tamen scribebat, ne cum Duce tractatus suscipiat, nec de ultronea traditione munitorum locorum proponat, sed quantum possit Mitaviam invadat, antequam Dux milite se firmaverit. Tum subacta Curlandia per Samogitiam & Lithuaniam progressus suos extendat, ut tamen Mosco suspicionem ne injiciat, aut cum illis negotii quid contrahat, qui istius tutelæ se commiserunt.

1658. — 10. Jul. — 23. Aug.

Rex denuo Selandiam invadit.

§. 95. Ista rerum Svecicarum facies erat, quando Regem rationes necessitatis vim habentes Selandiam denuo invadere subigebant. Ad quæ destinata cùm satis adpareret ab amicis nil auxilii collatum iri, ac inimicos omnem

1658. omnem lapidem moturos his eludendis, rationis erat, ita promtè ista effectui dare, ut eadem fama initium conatus, finemque ferret. Unde & Rex, cùm Chilonii super modo exequendi consultaretur, censuerat, ut tota cum classe cursus rectà Hafniam dirigeretur, portuque perrupto in ipsa urbe exscensio peditatus fieret. Nec desperandum, quin conatus iste, utut non parum ex audacia trahens, successurus sit, si intrepido animo & valido impetu suscipiatur, inter primam Hafniensium consternationem, & omnibus ad resistendum in urbe imparatis. Verùm cùm id consilium ab omnibus ducibus consensu rejiceretur, velut successu cariturum, ac si primo impetu cladis quid acceptum foret, totam expeditionem hæsuram, apud Corsæram placuit exscensionem facere, cùm alii ad dextram flectere satius judicassent, ac præter Mœnam in altero Selandiæ latere Coagii militem in terram exponere, oppido tribus milliaribus Hafniæ distante, ubi opinione citius ad portas Hafniæ miles adparere poterat, cùm Corsæra sedecim milliarium terrestre iter Hafniam esset. Ea mora primam salutis spem Hafniæ attulisse videbatur, quòd oppidani uno & altero die interjecto animos à prima consternatione utcunque recipere, ac defensioni se parare possent, contracta è vicinis urbi locis agrestium manu. Cæterum Rex omnibus profectioni paratis Chilonii classem conscendit, undecim navibus bellicis, sexaginta majoris minorisque formæ navigiis constantem, cui quatuor peditum millia, mille ducentos equites imposuerat, fama didita velut Borussiam peteret. Sequenti die in portu hærendum erat, quòd idoneus ventus non flaret, sed qui mox è puppe surgens brevi tempore classem Corsæram pervexit. Miles in terram expositus amicum se ferebat, ac subventurum Regi Daniæ, in quem sui Nobiles insurgerent. Ac prohibuerat Rex, ne quid noxæ provincialibus inferretur, omnique rapina abstineretur. Duodecim equitum Germanicorum turmæ per Selandiam hospitabantur, mille capita explentes. In hos statim emissus cum quadringentis equitibus Claudius Tottius plerosque per hospitia sparsos oppressit, ac sub militiam Svecicam redegit, ut tres tantùm turmæ Hafniam evaderent, quò & Tottius ruebat eo ipso tempore, quo naves Svecorum bellicæ ante portum anchoras jaciebant, omnesque terra aditus ad urbem obstruebat. Reliquus tamen exercitus non ea, quam præsens negotium requirebat, celeritate insequi potuit. Ringstadii Carolum Gustavum à Friderico missi adiere Legati Magnus Hæckius & Christianus Schelius, qui cùm nox jam ingrueret, sequenti demum luce admissi sunt. Hi post redditas à Rege Daniæ & Stenone Bielkio literas longum sermonem ingressi exposuere, bellum inter hæc Regna exortum, non solùm pace Roschildensi compositum, abolita anteactorum memoria, sed & cùm nonnulli scrupuli orti essent, super quorundam articulorum genuino sensu, alios Hafniæ tractatus susceptos, quibus priores difficultates remotæ, & omnia ita transacta sint, ut nil amplius desiderari crederetur. Quæ cùm ita sint, Regem Daniæ non posse satis mirari, cum è sua parte omnia impleta sint, quòd nunc repente nulla denuntiatione facta hostili modo invadatur. Sed cùm Fridericus Rex summo pacis conservandæ studio ducatur, se missos ad removenda omnia obstacula, & offensas, quæ novo bello ansam possint præbere, eoque ut Commissarii sibi adjungantur petere. Nec dubium sibi esse, quin abundè sint demonstraturi, Fridericum ab omni belli meditatione alienum fuisse. Ad quæ Carolus Gustavus repetitis quæ priore bello contigerant, reponebat, affatim causarum sibi fuisse ad hoc bellum continuandum per injurias sibi à Dania illatas, quæ nunquam cesset quotidianis machinationibus Sveciæ exitium quærere. Id quod satis doceant interceptæ ipsorum literæ, turbata commerciorum libertas in freto Oresundico, infinitæ tergiversationes & dilationes circa executionem pacis Roschildensis, sicut non magis securitati suæ adversus Daniam cautum sit, quàm ante bellum fuerat. Quo ipso necessitatem sibi allatam, ultra conventum tempus in Dania hærendi, ac hostibus spatium indulgendi, ut alibi res suas stabilire potuerint. Sic ut aliis locis ingens sibi damnum provenerit ac tempestas anni jam elapsa sit rebus alibi gerendis idonea. Et cùm Dani per pacta Roschildensia obligati fuerint

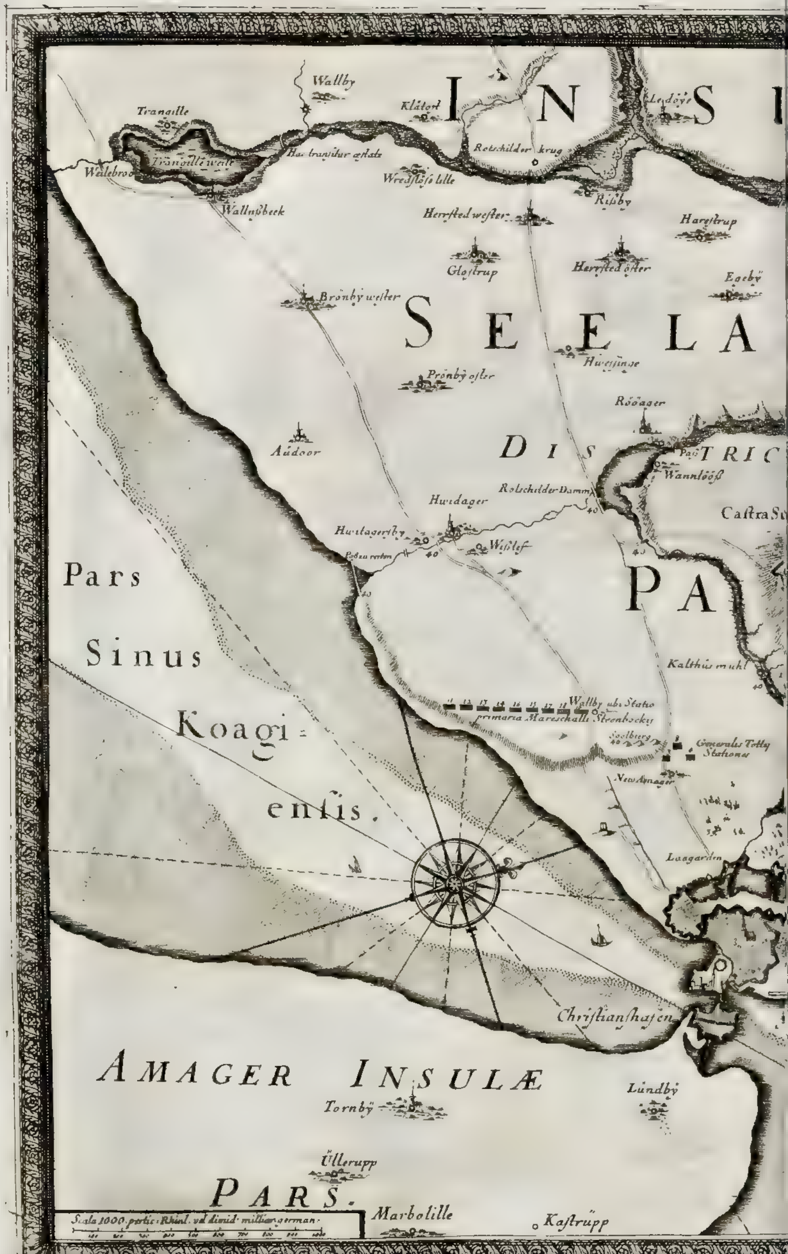
Marginalia: 1658. — 8. Aug. — 9. Aug. — 9. Aug. Hæck. Scheel. 10. Aug.

1658. fuerint pro virili prohibere, ne exteræ classes in mare Balticum se penetrent, id obnixè recusasse, incassum jactata virium suarum tenuitate, cum tamen citra illum articulum sua securitas semper in lubrico versetur. Denique oblatam suam amicitiam rejecisse, ac veteribus consiliis, in Sveciæ perniciem tendentibus, inhærere maluisse. Ad quæ isti de sua innocentia testari, pactis se per omnia satisfecisse, non constare sibi de literis, quæ interceptæ dicantur, quæ ut producantur petere. Guineense negotium ante Cojeti discessum jam absolutum. Supra vires suas esse postulatas à Rege naves suppeditare, aut oneroso se fœdere illigare. Igitur denuo Commissarios rogare, ut si quæ supersint controversiæ componantur, & flamma, quæ utrique Regno noxæ possit esse, sopiatur, priusquam in majorem violentiam eruperit. Quibus manantes ubertim lacrymæ pondus addebant. Ad hæc Rex parum regerere, tantum quærebat, num ipsi pro se privatim suam protectionem peterent? Quod cum abnuerent, dictum fuit, ipsos jam extremum responsum accepisse. Ita Legati valedicto Rege in diversorium discedebant, comitantibus Regis jussu Gabriele Oxenstierna & Slippenbachio, qui sciscitabantur, num quid aliud proponere velint præter ea, quæ apud Regem disseruissent? Et cum Dani nil præter jam memorata repeterent, à Slippenbachio responsum, Danos suis dilationibus ansam dedisse, ut non solum Poloni, Mosci & Brandenburgicus vires suas per otium firmarent, ac fœdera in Sveciam cuderent, sed & electio Cæsaris præcipitaretur. Non ignotum ipsis, quantum pretium temporis sit, quod semel elapsum, ne à Numine quidem revocari queat. Et cum imminens Daniæ ruina declinari non posse videatur, præsentissimum remedium seipsos servandi eligerent. Sveciæ Regem apertis jam provinciæ locis potiri, mox & munitionibus potiturum. Occupandam igitur victoris clementiam tutelamque amplectendam. Parum ipsorum interesse, posse Carolo an Friderico Regi eorundem sit vocabulum. Solum Deum de Regnis disponere, ac fatalem Daniæ horam jam ingruere. Optare se tamen, ne tam nobilis urbis ruinis tot incolarum millia sepeliantur. Svecos si possessionem totius Daniæ ceperint, justitiam causæ suæ orbi facile adprobaturos. Cum jam abitum pararent legati, traditæ sunt ipsis literæ ad Fridericum Regem paucis verbis constantes, in proclivi esse ipsi cogitare, quibus de causis exercitus Svecicus in Selandiam reverti necessum habuerit. Addebantur ad Stenonem Bielkium literæ, quibus is Hafnia evocabatur, & si quæ à Friderico de se & sua familia proponantur, ea ad se referret. Legatis dictum, si super eventu hujus expeditionis soliciti sint, talia Bielkio proponerent, quæ præsenti ipsorum statui quadrent. Ast Dani Bielkium urbe emittere abnuebant, sed in Regis horto honorata custodia tenebant, prætexto sumto, ne is fortè à furente plebe violetur, quæ culpam renovati belli eidem impingere queat. 1658.

Obsidium Hafniæ suscipitur.

§. 96. Ast Hafniam perlata celeriter fama de Svecorum adventu aulam juxta ac urbem ingenti terrore oppleverat, ac plerique jam imminens excidium horrore præcipiebant. Tumultum augebant agrestes agminatim in urbem ruentes qui de viribus & multitudine hostium in majus jactabant. Ac multi velut jam conclamatis rebus clementiam victoris promta deditione occupandam fremebant. Nec minor in aula consternatio, ubi multi Friderico suggerebant, ut maturo in Belgium aut Norvegiam refugio melioribus se temporibus servaret. Quod si factum foret, ne horam quidem Hafnia deditioni moram fecisset. Ast Fridericus regia generositate ferebat: in nido se submoriturum, nec superstitem suo Regno fore, ac timida consilia aspernatus, reliquis vel animum addidit, vel pudorem, ut se cum Rege vivere ac mori velle declararent. Sunt, qui tradant, Fridericum Regem Carolo Gustavo denuntiasse, se quo loco assultus dandus sit, ipsum adfuturum, ac in armis potius moriturum, quam id gaudii eidem conciliaturum, ut se vivo, aut quopiam è sua familia potiatur. Quin si eam controversiam duello finire placeat, se cum armis in campum proditurum, pugna adversum eum solum suscepta. Cui à Carolo Gustavo id responsi repositum: quanquam plus suo Regno, quam sibimet ipsi, debeat, eoque de sua persona pro lubitu disponere nequeat, nunquam tamen

NB.

INSULÆ
SEELANDIÆ
DISTRICTUS
PARS
Pars Sinus Koagiensis.
AMAGER INSULÆ PARS.
Wallby
Tranqille
Klätord
Rotschilder krug
Ledöye
Wallnöbeck
Herrsted wester
Glostrup
Herrsted öster
Ribby
Harestrup
Egeby
Brönby wester
Prönby öster
Hwessinge
Röoager
Aüdoor
Hwidager
Rotschilder Damm
Wannlööß
Castra Su
Wißlef
Kalthüs muhl
Christianshafen
Tornbÿ
Lündbÿ
Üllerupp
Marbolille
Kastrüpp
Langarden
New Amager

Accurata delineatio
Castrorum Suecicorum, ut et
HAFFNIÆ,
Regni Daniæ Metropolis.
L Æ
D I Æ
HAFNENSIS.
R S
Ballerüp
Herlöwe
Hiortholm
Verum
Syllerod
Holte
Baggswera
Glasax
Kongstündby
Stubbemuhl
Lündtoft
Pappirmuhl
Hüsum
Mörköye
Stockerup
Wangede
Ibstrüpp
Iernstoft
Immerdrüp
Aürdrüp
Damm
Spital
KOPENHAGEN
Classis Hollandica
Classis Danica
Stationes Exercitus Suedici durante obsidione.
Equitatus —
1. Uplandica legio. 2 Ostrogothica. 3 Fab. Berns finnon 4 Trib. Galle finnon. 5 Pr. Hassiæ Homburg. 6 legio Gen. Bannerij 7 Bornmanni legio 9. Excubiæ circa prætorium. 10. Excubiæ remotiores.
Peditatus —
11 Uplandica legio. 12. Smalandica. 13 Helsingica. 14 Noricorum L. 15. Com de la gardie 16. Fersoni et Hestrig. 17 Ducis Saxoniæ 18. Pr Sultzbacij. 19 Com. Waldecij 20. Prior S Reg Statio. 21. posterior Regis Stat.
Dispositio Legionum in Castris Urbi imminentibus soluta arctiori obsidione.
22. Legio Uplandica. 23. Ostrogothica. 24. Fab. Berns finn. 25. Trib. Galle finnon 26. Pr. Hassiæ Homburg. 27. L. Gen Bannery. 28. Bornmanni. 29. Owerbeky. 30 leg Uplandica 31. Smalandica 32. Helsingica 33. Sudermañica 34. Delwicij. 35 Hestrigij. 36. Douglasy. 37. Prætoriana 38. Dalekarliorum 39. Quotidianæ velitationes cum Danis sub ipso urbis Vallo. 40. Suecor. excubiæ versus urbem. 41 Tormenta bellica. 42. Ponto tormentis instructus, vulgo Pråm.

N. 83.

1658. tamen omiſſurum occaſionem, ſe, ubi opus ſit, periculis belli exponendi. Enimverò tali modo decidere litem, quæ non tam ſe, quàm Regnum ac cives ſuos ſpectet, haut congruere. Aliàs ſe omnibus prælíis in prima acie verſari ſuetum, ac ſi cum ipſo pugna ſit conferenda, adfuturum, qua aſperrimus bellantium labor ſurgat: ibi ſe à Friderico inventum iri, ſi tanta cupido ſecum certandi ſit. Quod quidem ſuo loco relinquo, cùm hujus facti veſtigium tabularium Regni excutiendi nunquam occurrerit, nec de eodem, cùm Hafniæ iſtius obſidii tempore agerem, nec poſt apud Svecos ullo idoneo autore mihi auditum meminerim. Cæterum Hafniæ ſtatim emittebantur, qui milites non procul urbe hoſpitantes ac agreſtres armis idoneos in Urbem contraherent. Oppidanos Joachimus Gerſtorfius ad conſtantiam animabat, ac ut ſtrenuè Regis ac patriæ ſuæ defenſionem ſuſciperent, oſtentatis inſignibus privilegiis, quibus à Rege ſint donandi. Creditum fuit, Hafnienſes, ideo quoque animos ſumſiſſe, urbi ſuæ defendendæ, quòd perſpicerent Scanenſes novo ſub Svecorum Imperio inſolitis oneribus ſubjici cæpiſſe. Beuningius quoque capitis ſui devotione ſpondebat, auxilia è Belgio non defore, modò tamdiu Urbem tueantur, quoad claſſis adeſſe queat. Qui & raptim navem, quæ ante portum parata ſtabat, conſcendens in Belgium properabat, auxilia iſta maturaturus; in itinere quoque Fleckeram Norwegiæ accedens de renovato bello nuntiabat, ac ut per Norvegiam rerum ſuarum ſatagerent, hortabatur. Inter hæc cùm reverſi à Carolo Guſtavo Legati nullam ſpem pacis retuliſſent, ac Bielkius, cui Regis literæ redditæ erant, negaret, ſibi ſuper pace mandatorum quid eſſe, Hafnienſes omnem in armis ſalutem repoſitam cernentes, quæ defenſioni facerent ſumma vi connixi parant, & cùm jam copiæ Svecicæ in conſpectu eſſent, ſuburbiis flammam injiciunt, ac deſertis exterioribus munitionibus intra vallum ſe recipiunt. In Urbe non plus quàm duodecim peditum centuriæ erant, ſed oppidanorum ingens numerus, qui citra exceptionem omnes arma cupiebant. Aſt Carolus Guſtavus propius movens caſtello Wardoa, & prædio regio, aliiſque operibus externis occupatis pedem ibi figebat, loricis utrinque ad mare dimiſſis totum ſuburbii ſpatium operibus complecti inſtituebat. Quanquam autem decretum fuerat, protinus aſſultu facto Urbem oppugnare, humili ſiccaque foſſa cinctam, & vallo alicubi ita lacero, ut junctis curribus ſuperari poſſet: tamen cùm Rex acrem defenſionem parari cerneret, ac de multitudine oppidanorum relatum eſſet, quæ ipſius copias numero excedebat, animoque in deſperationem obfirmato mori, quàm dominum mutare malebat, è conſilio ducum impetum reprimere ac tutiora ſequi compulſus eſt. Præter ancipitem oppugnationis exitum & ruinam exercitus, ſi res ſecius cecidiſſet, oſtendebatur, quàm intutum eſſet, & rationibus belli haut congruum arcem Cronenburgum à tergo relinquere, freto imminentem: qua expugnata aditu Hafniæ arceri poſſe claſſem, è Batavia ſine dubio venturam, ſed quæ in Belgarum manus tradita rebus Svecicis ingentia incommoda allatura ſit, nullo quoque Regi in omnem eventum per Selandiam receptu. Id conſilium maximè urgebat Wrangelius, cui ab Hannibale Seeſtedio perſuaſum creditur, eam arcem pretioſiſſimis rebus refertam, ipſi in prædam ceſſuris, ubi ejuſdem oppugnationem ſuſceperit. Seeſtedius iſte audito Svecorum in Selandiam adventu ſtatim Hafniæ exceſſerat, ac obtenta in prædiis ſuis manendi venia, Regis procerumque animis ſpecie candoris mirum in modum adrepſerat, conſilia Regis contra Daniam eludens, cui ſervandæ moram deſtinatis Svecicis injecit, Daniſque reſpirandi anſam præbuit. Terlonus quoque Legatus Gallicus, qui & antea Danicos Legatos ad conſtantiam & acrem defenſionem hortatus fuerat, aſſultum diſſuaſerat: non noſſe Regem vires ejus Urbis; longè plus ineſſe hominum ad ejus defenſionem, quàm extra eidem oppugnandæ. Non eſſe aleæ exponendas copias, robore magis, quàm numero æſtimandas. Ita in longum ibat Hafniæ obſidium, exigua apud prudentes ſucceſſus ſpe, quòd Svecicus miles uti præliandi optimus, ita ad obſidionum artes haut pari dexteritate erat, nec ea machinarum ac paratus bellici vis, quæ urgendis ob- 1658.

Flecker.

11. Aug.

1658. fessis requirebatur. Ac plerique credidere, lubentibus Sveciæ proceribus id obsidium irritum fuisse, infausta semper Sveciæ cum Daniæ conjunctione, ac ne sedes Regni in Daniam transferretur. Etsi Regi propositum fuisse tradatur Hafniam captam solo æquare, castello duntaxat ad tuendum portum relicto, ac privilegia Malmogiam aut Landscoronam transferre, simul sedem Imperii in Scania collocare. Quæ & similia uti fortè cogitationibus volutata fuere, ita quid statuendum fuerit, ubi in rem præsentem veniendum esset, constare tanquam circa res infectas non potest.

Bellum alibi quoque erumpit.

§. 97. Sed & aliis in oris bellum jam recrudescebat, quod Rex Philippo Palatino Sultzbacensi, quem copiis in Holsatia relictis præfecerat, secreta mandata dedisset, ut ipso in Selandiam delato tam militem Danicum quàm oppida intercipere conaretur. Igitur passim Danici ductores capti, hostilitatis novæ securi. Sed quæ Rendesburgo & Crempæ struebantur, insidias vigilantia Danorum elusit. Ebersteinii tamen tota legio pedestris, per palustrem regionem in hospitiis dispersa, intercepta fuit. Conabatur post Dux Gottorpiensis Rendesburgum in suam potestatē redigere, tractatu cum præfecto oppidi & Ordinibus provincialibus suscepto, qui pollicebantur, se Glucstadium & Crempam in Ducis manus consignaturos, si Rex copias suas Holsatia educat, ac provinciam tributo bellico onerare pareat. Quod antequam Rex annueret, nosse cupiebat, quibus conditionibus illa oppida Duci tradenda forent, & qua ratione sibi cavendum, nil hostile in se illis è locis tentatum iri, de cætero haut recusaturus, quo minus socer tota Holsatia & Slesvicensi ditione potiretur. Sed & passim à Svecis navigia sistebantur, non Danorum solum, sed & aliarum nationum, quæ Landscoronam deducta eousque detinebantur, quoad Cronenburgum expugnatum foret, ne ad alios nuntii perferri possent, quo loco res Daniæ forent. Joannes Fridericus quoque Luneburgicus Dux, ad invisendum Regem affinem Hafniam tendens, à Svecica classe Malmogiam abductus est. Quod factum Rex misso Balthasare Marschalkio rationibus belli excusavit, ac honorificè habitum navi bellica Lubecam iterum avehi curavit. 1658.

Cronenburgum expugnatur. 16. Aug.

§. 98. Cæterum Rex non tam suam quàm Ducum sententiam secutus Wrangelium cum tribus militum millibus ad expugnandum Cronenburgum ablegavit, qui & protinus statione ante arcem capta accessus, ad portam usque ejusdem promovit, operibusque totam circum arcem, quà mari non alluitur, amplexus est. Tum & suggestibus idoneo loco extructis viginti majoribus machinis munimenta arcis quatere, ac defensioni inutilia reddere: simul non procul fossa tria mortaria constituere, è quibus emissi globi ignivomi, molesque lapidum noctu diuque obsessos fatigabant. Ita propugnacula arcis, quæ terram versus minus firma erant, quàm quæ aquam spectant, proruta in fossam desidebant, tum valli lorica dejiciebatur, ac pleræque machinæ defensioni ineptæ reddebantur, porticu jam per fossam acta, & perfecto cuniculo, sic ut assultui omnia parata forent. Quæ opera promtè succedebant faventibus ædificiis, quæ sub ipsam usque arcem extructa erant, queis destruendis ac solo æquandis præsidio sat temporis haut fuerat, improviso Svecorum adventu. Ita præsidiarii animis collapsi frænum mordere, ac defensionem velut inutilem abnuere cæperunt. Auxerat terrorem Wrangelius didito rumore velut Hafnia capta, cui fini in signum victoriæ festiva machinarum displosione, excitatisque ignibus & aliis lætitiæ imitamentis ab obsessoribus perstrepebatur. Ac immissus à Wrangelio tympanotriba quibusdam militibus apud primariam stationem dixerat, illorum nemini veniam vitæ faciendam, si tota jam Dania subacta ipsi soli moram facerent. Qui terror, cùm à præfectis non statim in primas consternationis autores animadverteretur, totum præsidium labefactavit, cùm aliàs nec annona, nec paratus bellicus deficeret, abundante pulveris copia & octoginta majoribus machinis. Ita cùm miles in seditione persisteret, præfecti Paulus Benfeldius tribunus, & Carolus Bruno subtribunus cum Christophoro Bildio in has leges deditionem fecerunt, ut cum septem machinis more militari excedentes

Benfeld. Bilde.

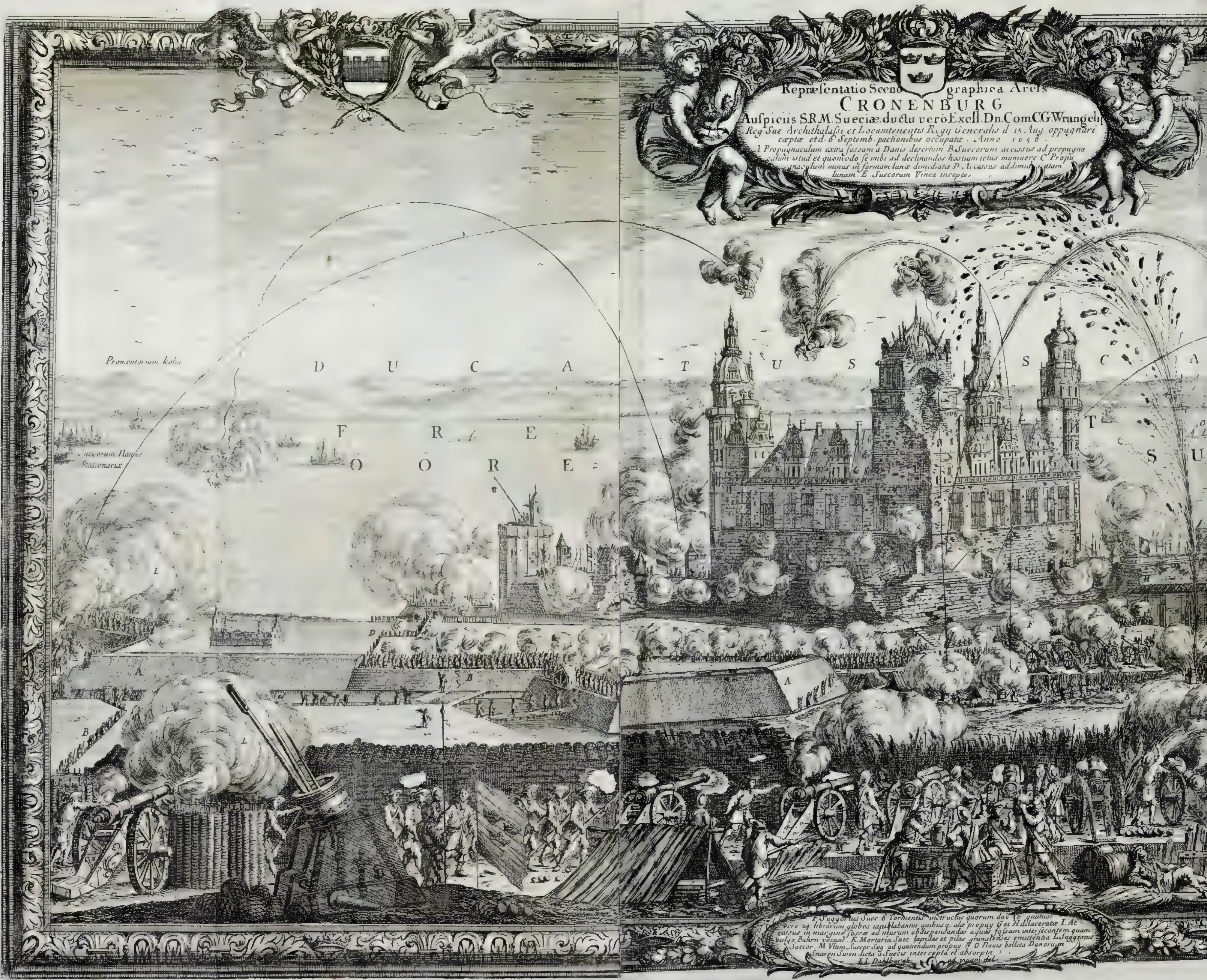
Gluc-

Fretum
Navigia Dan
Arx
Propugnaculum Portus
OCEANI PARS
Equile
Murus
Murus
Murus
Hortus Regis
La Pointe fe

dictum
Ichnographia HELSINGORÆ et Arcis
CRONEBURGENSIS
Quæ auspicio Regis Sueciæ, à Comite Carolo Gust: Wrangelio Regni Sueciæ Archithalasso, die 15 Aug. oppugnari cepta est, die à 6. Sept. A. 1658 deditionem fecit.
A. Tormenta bellica Suecorum quæ propugnaculum B destruxerunt. C. Tormenta quæ duo latera propugnaculi B Deuerterunt. E. Alia Ita collocata ut propugnacul. B commodius diverberarent. F. Suggestus dimidiatæ lunæ G, et tormentis Danicis H oppositus. I. Octo tormenta maiora quæ frontispicium propugnaculi K dejecerunt. L. Suggestus ex quo turris M continuis ictibus petebatur. N. Tria mortaria bellica. O. Munimenta exteriora à Danis incepta, sed mox ab ipsis relicta, et à Suecis occupata. P. Accessus obsidionales eo ducti. Q. Alij accessus ad dimidiatam lunam G. R. Alij ad fossam S. promoti. T. Agger continuus Danorum. V. Cuniculi, et incepta vinea. W. Statio excubiarum equitatus Suecorum.
Murus
Templum
Oppidi
dum
Hel sin gora

N.84

Repræsentatio Scenographica Arcis
CRONENBURG
Auspiciis S.R.M. Sueciæ. ductu verò Excell. Dn. Com. C.G. Wrangel
Reg Sue Archithalassi et Locumtenentis Regy Generalis d 15. Aug oppugnari
cæptæ et d. 6 Septemb. pactionibus occupatæ . Anno 1658 .
A Propugnaculum extra fossam à Danis desertum B. Suecorum accessus ad propugna
culum istud et quomodo se inibi ad declinandos hostium ictus munivere C Propu
gnaculum minus in formam lunæ dimidiatæ D. Accessus ad dimidiatam
lunam. E. Suecorum Vinea incepta.
D U C A T U S
S C A
F R E T
Ö R E
S U
Promontorium Kolla
Suecorum Naves Stationariæ
F Suggestus Suec 6 Tormentis instructus quorum duo 36 quatuor
vero 24 librarum globos iaculabantur quibus q. alæ propug G et H dilaceratæ I. Ac
cessus in margine fossæ ad murum ob dispensandas aquas fossam intersecantem quam
vulgo Bahrn vocant. K. Mortaria Suec lapides et pilas granatenses emittentia L. Suggestus
Suecor. M Vltam, Succor Sug ad quatiendum propug N O Nauis bellica Danorum
Snaren Swen dicta a Suecis intercepta et absorpta.
E.I. Dahlbergh ad vivum del.

Danorum Telonium et initium Oppidi Helsing oræ
N D I Æ
Helsingborg
U M
Pars Classis Suedicæ
N D T

N. 85

N. 85.

OBSIDIUM HAFN
Insula Hween
Naus Stationariæ
Castellum novum
Templum Rotundum
Roosenburgh
Vetus Porta Septentrionalis
Classis
Suedica
Stag
num
Schr
har
dianum
Stagnum
Pebling
dictum
Typus
HAFENIÆ
Regni Daniæ Metropolis et Sedis Regiæ
ut et
OBSIDII
quo à S.R.Maj. Sueciæ Anno 1658 premebatur
Litterarum Explicatio
H Dn. Com. Gabriel Oxenstiärna Regni Suecia Mareschallus
I Dn. Emanuel Princeps Anhaltinus Chiliarcha
Accurate observavit et delineavit Er. I. Dahlberg L. Suprem. Castrorum metat.

IENSE A°.1658.
Tempel S.ᵗᵉ Maria
S. Nicolai
Arx Regia
Stagnum S.ᵗⁱ Georgii
hafnia

1658. 6. Sept.

Gluckstadium deducerentur. Excessere arce ducenti quinquaginta milites, cû ab initio, quadringenti fuissent, quibus durante obsidio centum sexaginta noctu Hafnia itinere maritimo subsidio venerant. Reliqui eruptionibus aut telis hostium in arce periere. Machinæ ibi partæ adversus Hafniam adhibebantur. Tum & Calmariæ quondam regnante Carolo IX. ereptæ & contumeliosis inscriptionibus à Danis notatæ recuperabantur. Maximi momenti habitum fuit, validissimam arcem viginti dierum spatio in Regis potestatem redactam, Wrangelio omni vi connitente, ut & gloria expugnatæ tam nobilis arcis, ac spoliis quamprimum potiretur. Danicis præfectis judicio militari capitis damnatis Rex Fridericus vitæ veniam fecit.

Hafniæ obsidium.

§. 99. Dum maxima vis in Cronenburgum vertitur, obsidium Hafniæ non poterat non langvidius procedere. Postquam igitur omnes viæ ad urbem obstructæ essent præter eam, qua urbs ab Amagria insula aditur, ac pedites juxta equitesque idoneis locis dispositi forent, Sveci accessus agere cæperunt versus portam occidentalem, ubi ad dextram mari, ad sinistram lacu, à Divo Georgio dicto tegebantur. Contra Dani duo ingentia navigia plano ac lato alveo, parum superficiem aquarum eminentia, multisque machinis armata, ad latus accessuum adducebant, quæ Svecos maxima molestia afficiebant, globis è transverso immissis eo majore noxa; quòd de loco in locum traduci possent, quà maximè opportunum videbatur. Nec loco ista depellere valebant Sveci, utut excitatis ex adversum suggestibus strenuè in eadem fulminarent, quòd globi ex altiore loco incassum illa transvolarent, aut aquis ante impacti transsilirent. Quæ navigia toto obsidii tempore magnò usui Danis fuere, quorum ictibus inter alios etiam Jacobus Casimirus Gardius supremus vicarius occubuit. Ac interim Dani Urbis munitiones non parum firmaverant, Rege civium alacritatem per insignia privilegia accendente. Tum gliscente audacia repente eruptionem fecere versus accessus ad portam Occidentalem cum duabus equitum turmis, ducentis peditibus, queis secures, & luciferi arma erant. Hi subito assultu Svecos accessibus istis expulere, quibusdam cæsis

13. Aug.

aut captis, ipsi non nisi centurionem & tres gregarios desideravere. Quo modico successu non parum animi ac spei obsessis accessit. Unde & rejectæ Terlonii literæ, quæ ea die in Urbem afferebantur, queis eos ad tractatus cum Svecis invitabat, ac ut conditiones proponerent præsentibus rebus fere desperatis accommodas. Sveci contra accessus suos adversus repentinas eruptiones magis muniebant, etsi opera ipsorum opinione tardius ac difficilius procedebant, ob uliginosum solum, & quia machinis è turri occidentalis portæ valde infestabantur. Unde ei turri dejiciendæ suggestus quinque machinis instruebatur, quam tamen mox Dani ultro demoliebantur, quòd dissilientia passim saxorum fragmina multum damni obsessis darent. Tum & siccæ Urbis fossæ aqua è mari antliis hausta ad justam profunditatem implebantur, ad quod opus captivi Sveci adhibebantur, quibus ut par pari referrent, hi quoque struendis suis operibus Danos interceptos admovebant. Dani quoque alliciendo ad transfugia Svecico militi proclamaverant in singulos Germanicos equites, qui ad ipsos transire velint, quinquagenos, in pedites denos unciales, inani effectu. Contra Sveci tubos, queis aqua in urbem derivatur, interceperant, id quod obsessis magnam molestiam daturum erat, ni aquæ pluviæ, ac putei hinc inde effossi eum defectum supplevissent. Ac jam intra tubi longioris à fossa jactum Sveci opus promoverant, cùm Dani priore successu, & periculo Urbis animati, quod unicum remedium erat istis progressibus sistendis, iterum eruptionem tentant. Ei conatui destinabantur omnes equites duce Christiano Ulrico Gyldenlevio, ac septingentorum peditum manus, quam studiosi, nautæ, opifices, ac pauci milites componebant. Hi ipsa meridie tanta alacritate versus accessus ruebant, ut Suanto Banerius tribunus, qui ibi curabat, ad resistendum se componere non posset, ac Svecicus miles magna cum strage accessibus expelleretur. Eo terrore compulsi centum quinquaginta pedites, qui proximum castellum insidebant, Schackio se dediderunt, præsentem omnibus mortem minato, si vel minimum resistere auderent. Isti captivi ac plures alii cum quinque machinis in Urbem pertra-

1658.

23. Aug.

Schack.

1658. pertrahebantur, aliæ machinæ clavis configebantur. Petrus Sparrius tamen tribunus summa vi connixus mox stationem, qua sui expulsi erant, recuperavit. Ea clades accepta fuit, dum Rex in classe abest, & quia equitum statio officium non fecerat, cum hoste manus conserere non ausa. Desiderabant tunc Sveci quadringentos amplius cæsos & captos, quos inter Suanto Banerius Petri F. & alii præfecti. Cùm tamen turmatim jam advolarent Sveci, Dani fere inulti in Urbem se receperunt, amissis triginta non amplius præter saucios & quos accensus pulvis afflaverat. Creditum fuit, si Dani statim pontem apud prædium Regium interscidissent, ne per eum equitatus Svecicus adcurrere potuisset, ipsos omnibus Svecorum machinis fuisse potituros, quòd tunc Svecis equitibus longo circuitu accedendum fuisset. Sequenti quoq; nocte Dani per intensas tenebras eruptione facta, parva navigia, quibus Sveci in Amagriam insulam trajicere parabant, pleraque incenderunt, alia in urbem abstraxerunt, Svecis stationes negligenter obeuntibus. His damnis Sveci cautiores redditi majore cura stationes suas ante Urbem loricis, fossis, palorum ordinibus & reductibus firmabant, ac intenti magis agebant, Danorum eruptionibus repellendis. Cùm contra Dani quicquid erat arborum in hortis Reginæ & alibi ac parietinarum ex incendio suburbii destruerent, ne Sveci illis tegi possent. Sed iidem cùm aliam eruptionem tentarent, ac jam porta egressi essent, animadverso Svecicorum equitum motu irriti rediere. Sveci dehinc globos ignitos in Urbem per noctem cumprimis magnâ copiâ immittere cæperunt, qui plus terroris quàm damni dederunt, stationibus in Urbe passim dispositis, quæ oborta incendia statim extingverent. Nec qui jactabantur cavi globi pulvere oppleti multum noxæ urbi intulere. Sveci interim accessus suos denuo versus Urbem majore quàm antea circumspectione promovent, probèque firmant, tum aggerem Divi Georgii lorica ac palorum odrine muniunt, ac è suggestu viginti duobus machinis oppositum propugnaculum quatiunt. Tum & alium suggestum in castello apud prædium Regium novem machinis ac alium apud Wartoam duodecim instruunt, è quibus continuis ictibus munitiones urbis verberant. 1658. Contra obsessi duo itidem navigia lata & plana ad orientale latus urbis defendendum deducunt, quæ accessibus Svecorum apud Wartoam & versus castellum urbis non parum molestiæ afferebant, quæ & à Svecis eo loco depelli non poterant, utut istorum tecta globis dejicerentur. Inter quæ Dani iterum porta septentrionali egressi, quadringenti equites peditesque magna celeritate ad stationem Svecorum ultra Beblingam lacum ruunt, ac primo impetu eam paululum loco pellunt, sed mox advolantibus equitibus intra vallum rejiciuntur, desiderato uno centurione & sedecim gregariis. Nec eo casu territi Dani iterum quinquaginta milites in proximos accessus immittunt. Quorum impetum Sveci in proximos reductus regressi eludebant, donec ex aliis stationibus accurrentes Danos cũ strage repellerent, ad necem sauciatis tribunis Urnio & Bremero, qui postera die in Urbe expirabãt. Spectaverat eum conflictum è vallo Fridericus Rex, in cujus digressi locum subiens tribunus Langius mox globo pectori impacto prostratus est. Dani cùm eruptionibus nihil amplius proficere se viderent, novis operibus tum alias partes, tum præcipuè propugnaculum Helmeri vocabulo dictum firmabant, qua parte Urbs debilissima erat, adversus quod Sveci opera in aggere inter lacum Divi Georgii & Beblingam promovebant, qui & summa diligentia accessus suos munierant, omnesq; stationes linea communicationis junxerant. Inter hæc continua utrinq; machinarum fulmina, & quotidianæ fere velitationes exiguo utrinque damno. Ast obsessos multarum jam penuria rerum premere cæperat, etsi Regis exemplum, ac parca distributio annonæ angustiam non parum sublevarent, simul nuntii de auxiliis terra mariq; se moventibus erigerent. Etsi contra amissum Cronenburgum animos non parum dejiceret, præsertim cùm Sveci ingentibus machinis, & magna vi pulveris, quo antea non abundabant, ibi potiti essent, ac nunc junctis viribus Urbem premerent. Post tamen cùm classis Svecica in Oresundam ad nuntios adventantium Belgarum se conferret, non pauca navigia invitante lucri magnitudine in Urbem irrepebant, non-

30. Aug.

Urne. Bremer. Lang.

Nomina operum Suecicorum
quibus à militibus vulgo denotabantur . 1
1 die Brill
2 petite Royalle
3 Wohl bedacht
4 Natelmacher tasch
5 Scarfe eck .
6. Allzüfrüh .
7. leüs im pelz
8. erst verderb .
9. Kyk in de pott
10 Naaſswijs .
11. Vltimus reductus
12. Suggestus Suecorum
13. Excubiæ equestres
14 Opera fere destructa inter ueterem et nouam vrbem
Scala 100 pert Rhinl
Sinus Maris Ba
Moles exstrui cœpta
Brerta
Danorum
Classis
Via Navium
Portus pro conficien dis funibus nauticis
Castellum novum
Urbs Nova
Arenosa
Hortus Regis
Porta Orientalis
Suburbium Orientale
Paludes
Wartou nosocomium
Schirhards Damm
Insulæ
Selandiæ
Pars
Via Croneburgensis

INSULÆ AMAGRIÆ
PARS
Brevia
Arenosa
Christians hafen
Ponto Danorum
Balthicum
Arx
Porta Occiden.
Suburbium Occidentale
Suburbium Septentrionale
Stagnum S.ti Georgy
Stagnum Pebling
Via Coagienis
Via Roeschildensis
Stationes peditatus Sued
Delineatio Geometrica
URBIS HAFFNIÆ DANIÆ REGUM
Sedis, vt et munitionum nuper exstructarum, Castelli quoq; et Suburbiorum, vti erant cùm à Ser. Rege Sueciæ ab 11. Augusti A. 1658. vsq; in 29. d. Octob. eiusdem anni obsiderentur: et vti ampliari debuerant secundùm Architypum Seren: Regi Daniæ A.o 1649. exhibitum.
Accurante E. I. Dahlberg Locumt: sup: Castr: metat:
a. Templum S. Nicolai. b. Forum Amagriæ. c. Templum S. Spiritus. d. Templum Academicum vulgo Regens kirck. e. Templum B. Virginis. f. Templum Germanorum. g. Forum vetus h. Templum Admiralitatis. i Templum novum. k. Stadii ludi tudicularis vulgo maillebahn. l. Templum rotundum. m. Rosenburg. n. habitationes nautarum. o. Telonium. p. Munitiones à Danis desertæ et à Suecis occupatæ. q. Suecorum excubiæ equestres.
D. Lapointe fec.

N.88.

1658. nonnullo inopiæ levamento. Centum quoq; sexaginta milites è Lalandia littus legentes noctu in urbem penetrabant, sed & navigium Cronenburgicis spoliis onustum, dum Hafniam prætervehitur, prodente famulo Wrangelii, natione Dano, & sedecim Selandicis rusticis adjuvantibus, in portum Urbis deducitur. Dani dehinc cum centum & quinquaginta militibus in proximos accessus irruentes centum operarios cædebant, qui sera jam vespera à labore respirabant, ac paucos milites. Sed mox accursu plurium repelluntur, amisso centurione & septem gregariis. Paulo post & alia eruptio tentata in reductum adhuc imperfectum, à quo itidem Dani post occisos complures fossores cum aliqua jactura rejecti sunt.

Sueci in Amagriam insulam descendunt

§. 100. Ast classis Svecica cùm aliquandiu in freto substitisset, nec de Belgarum adventu quid intelligeret, ad oram Hafniensem revertit, ac Dracoram usq; progressa undecim peditum centurias, trecentos equites in Amagriam insulam exposuit, favente densa nebula, ac pauci milites agrestesque, qui excubias ibi agebant, Svecis subito ingruentibus in urbem se proripiebant. Indulserat ejus insulæ incolis Fridericus, ut in prædiis cum pecoribus & rebus suis manerent, quod fidem darent, sese aditus insulæ diligenter custodituros, nec ita subitò se opprimi posse, quin spatium sit futurum, pecora & amicorum suam in urbem adducendi. Sed improvisus Svecorum adventus vix hominibus pecoribusque in urbem effugium permittebat. Sveci protinus locum, ubi in terram descenderant, subitaneis munimentis amplecti instituunt, receptui adversus ingruentes Danos. Cæterum prodibat quidem in insulam Fridericus Rex, cum omnibus equitibus, sed cùm Svecos in vico Dracora se munivisse numero insuper prævalentes cerneret, lacessere eos non ausus in urbem revertit, incenso prius vico Sundbya. Mox tamen accepto nuntio de adventu classis Belgicæ Carolus Gustavus insulam deserere iterum constituit, direptam prius, & tectis igne deletis. Quod negotium Palatino Sulzbacensi committebatur, quem Rex cum equitum manu propius urbem suggredi jussit, prohibendæ Danorum eruptioni. Ast Dani, cùm transfuga monuisset, Svecos tota insula dispersos predis agendis vacare ac facile opprimi posse, eruptionem in hos facere instituunt. Prodibat Urbe ipse Fridericus cum custodibus corporis ac ducentis quinquaginta equitibus sub Gyldenlevio & Joanne Alefeldio. Accedebant pauci dimachæ, & expediti pedites, ac quatuor minores machinæ. Phalanx peditum in subsidiis stabat. Sveci cùm istos ingruere conspicerent, apud vicum Hollandorum consistebant trecenti equites fere tirones & centum pedites. In hos Dani impetu dato post acrem conflictum ordinibus turbatis eosdem retrocedere cogunt. Ac in periculo versabatur Carolus Gustavus cum Sulzbacensi & Wrangelio, ni Gustavus Bazius Leyonhielmus vigilum præfectus cum peditibus impetum Danorum in se avertisset, cæterisque in tutum se subducendi spatium fecisset, etsi ipse post acrem pugnam caperetur, plerisque suorum cæsis. Eo conflictu Svecorum centum amplius desiderati, Danorum triginta cæsi aut sauciati. Ita Rex cum cæteris classe conscensa insulam deseruit. Paucos post dies idem grave periculum vitæ incurrit, dum cymba, quæ è Selandia in Scaniam trajiciebat, à navigio per ventum & fluxum maris impacto eversa, omnes vectores in mare effundit, quorum pleriq; submersi sunt. Ipse Rex funem projectum tenens in navem pertrahebatur, amisso pileo & baculo. Eodem modo & Slippenbachius, qui unà vehebatur, servatus est. Eodem die, quo in Amagria pugnatum fuit, trecenti ex Urbe egressi opera Svecorum ad lacum Beblingam tentabant, sed inde pulsi re infecta in urbem rediere. In eo aggere novum suggestum extruebant Sveci, cui octo machinas & duo mortaria imponebant, è quibus continuò saxa & globi ignivomi in urbem projiciebantur. Post discessum Svecorum ex Amagria quadringenti milites in reductum ante portam occidentalem irruebant, ac obsessores globis manuariis inde expellebant, sed accursu plurium in urbem rejiciebant, exiguo damno dato acceptoque. Cæterum Sveci, etsi tota vi connixi, non tamen nisi lentè opera promovere poterant ob frequentes obsessorum eruptiones & contiuuas è vallo displosiones. Nec

Margin: 1658. — 1. Oct. — 6. Oct. — 7. Oct. — Sundbij. — 10. Oct. — Baaz Leyonhielm

1658. eo fecius fcopo fuo potiti forent, fi fat temporis fuiffet, cum jam non amplius quinquaginta pedes à foffa diftarent, ac ad tectam viam acceffus urgerent, ut aggerem, qui aquas foffæ fuftinebat, perrumperet. Quo facto aqua humiliore ibi fitu emanans foffam ficcam relictura erat, facili dehinc in vallum afcenfu. Sed cum Belgica claffis propinquaret, Rex pacis fe cupidum ferens, id miffo tubicine Danis fignificabat, fed qui fpe propinqui auxilii tractatus rejiciebant, non minus atq; inducias, quæ à Gallico & Anglico Legato proponebantur. Igitur paulatim machinæ fuggeftibus dimovebantur, & omnia folvendo obfidio parabantur, ut fine tumultu copiæ abduci poffent, fi prohibere non daretur, quo minus ad obfeffam urbem Belgica claffis perumperet.

Rex circa Belgas conciliandos fruftra fatagit. 18. Aug.

§. 101. Belgas ut ab auxilio Danis ferendo averteret Rex, Appelbomium jufferat ordines Fœderatos de caufis & neceffitate renovati belli Danici edocere, iisq; de fua amicitia confirmare, fi candide cum ipfo agere, nec Svecicis fe negotiis ingerere velint, neu Sveciæ hoftes palam aut clam obfirment atq; fulciant. Nec in animo fibi effe eorum navigationem & comercia turbare, fed ea potius promovere, ac cum iisdem fuper moderatione vectigalium convenire. Offerebatur quoq; pars elucidationum indulgenda, nam integras, de quibus Thorunii actum fuerat, concedere haut placebat, quod illæ tunc verbo duntaxat promiffæ effent, ac fub conditione auxilii in bello Danico fibi ferendi, nec abfolutę aut fubfcriptæ forent. Sed fi circa alia gratificari iftis poffit, amicitiam fuam reipfa experturos. Excufaret quoq; detentionem navium Belgicarum, quę Hafniam prætervectæ fint, id quippe moris effe, nec noxę quid illis inferendum. In quem fenfum literas quoq; ad Ordines Fœderatos fcribebat, queftus, Beuningium facem belli Hafniæ fuiffe, qui fpe auxilii à Belgis fubmittendi Danos obfirmarit, quo minus pacta implerent. Ad quas literas modeftum, & humanis verbis conceptum refponfum fuit repofitum, nec claffem fuam aliud fpectare, quam ut Daniæ ex fœdere debitum auxilium ferat, nullo Regem offendendi animo, fed & viginti duo uncialium millia Rex Appelbomio mittebat, fi largitionibus quosdam procerum devincire poffet, ut auxilia in Daniam deftinata fifteret. 1658. Neq; enim omittere quid placebat leniendæ invidiæ, quæ ex repetita in Daniam expeditione cum apud alios, tum præcipue apud Belgas furrectura erat, animo per hæc tempora femper in Danos pronos, à Svecis averfos; Capto dehinc Cronenburgo, Miniftrum Belgicum Mærium, qui nulla neceffitate per ftolidū timorem in eam arcem adventu Svecorum fe abdiderat, Rex ad fe admiffum caufas hujus belli edocebat, & quanti Belgarum interfit, amicitiam cum Svecia fœdusq; parti utrique tam fructuofum colere, confirmans decretum fibi commercia nullo modo turbare, ac omnia præftare, quæ firmius adftringendæ amicitiæ faciant. In quem fenfum & literas ad Ordines Fœderatos perferendas ipfi tradebat.

La Maire.

Belgæ Danis auxilia ferre conftituunt.

§. 102. Enimverò audita Regis in Selandiam exfcenfio ingenti Belgas conftarnatione implebat, ac ftatim provincia Hollandia, aliique Sveciæ malevoli apud Ordines Fœderatos per plura fuffragia pervincebant, ut auxilia in Daniam decernerentur. Et quæ ab Appelbomio aliisq; contra movebantur, eo minus valebant, quod ifti de caufis hujus expeditionis Regisq; deftinatis haut conftaret. Regis quoq; literæ poft feftū adferebantur, cum facta decreta non amplius revocari poffent. Nec Belgis fides fiebat, à Rege vectigal Orefūdicum haut intenfum iri, quem tanta argenti inopia premi norant. Quo in propofito eos valde confirmabat mors Olivarii Cromvelli, in id tempus incidens, fic ut nullum ex Anglia obftaculum amplius metuerent, quò & Neoportum Legatū mittebant ad invidiam Carolo Guftavo faciendam, fimul Anglos hortaturum, ut cum ipfis ad fervandam Daniam fe accingant. Sanè uti omnes Regis hoftes animos fumebant ad ipfum invadendum, bello Danico implicitum, velut quem moles negotiorum confilii demum inopem fit oppreffura, ita ab Anglia & Gallia parum eidem fperandum erat, quod Belgica claffis Regis deftinata infractum iret, quo ipfis occafio nafcitura erat, operam fuam reducendæ paci interponere, fervandæ pariter Daniæ ac fiftendis Sveciæ incrementis. Ac apud Curtinium Mazarinus geftibus fatis indicabat, Regis fibi actionem haut probari, etfi eidem diceret, Regem recte feciffe, nec aliter fe fuiffe facturum, fi ip-

1658. si ipsius loco fuisset. Nam magis ex animi sententia idem Borello Legato Belgico dixerat: Galliæ Regem invasionem Daniæ à Sveco factam haut probare, nec optare hunc majora justo incrementa capere. Sed & Thuanus Gallicus Hagæ Legatus admodum trepidare videbatur, anxiè causas istius expeditionis apud Appelbomium sciscitatus. Cui & nemo Legatorum captum Cronenburgum, ut solet, gratulabatur, præter solum Lusitanum, qui jactabat, Regis sui salutem in eo sitam, ut ea expeditio feliciter succedat, quò Belgarum ferocia frangi queat. Belgæ quoque Downingio, Ministro Anglicano valde blandiebantur, eundemque sinistris opinionibus super consiliis Svecicis imbuebant, haut obscurè innuentes, modò Anglia quiescat, sibi non defore facultatem, Svecos iterum Dania dimovendi. Idem contra Belgas monebat, ne quid præcipitanter agerent. Sed apud Appelbomium differebat, Cromvello haut fuisse animum quid prærogativæ circa commercia Maris Baltici suæ nationi quærere: sed causam communem Protestantium unicè ipsi præ oculis fuisse, quæ nunc novo hoc bello haut parum detrimenti captura videatur. Nam commercia Maris Baltici eo minoris Angliæ æstimari, quòd omnes merces inde peti solitas Nova quoque Anglia suppeditet, etiam ipsos navium malos. Cæterum Regem justitiam hujus belli ægrè orbi probaturum, nisi claris documentis demonstret, Daniam novo se fœdere illigasse. Belgas porrò per se pronos Cæsarei, Poloni, Dani ac Brandenburgici stimulabant, ac inprimis Beuningius è Dania redux velut vaticinabundus volitabat, tantùm non dolore se rumpi, cùm videat tam potenti Reipublicæ tanta mala intentari à Svecia planè viribus exhausta, quæ temerario ausu omnia aleæ exponat, haut malè cedenti, ni contra vivida consilia capiantur. Nec languidius in consessu Ordinum declamabat Joannes Wittius, ni maturè obviam eatur, aliquando sibi à Sveco intentari posse, quod nunc Daniæ inferatur. Per fœdus quoq; ipsos teneri ad auxilia Dania præstanda summum in mora periculum esse. Nec Belgium commerciis Maris Baltici carere posse, quæ quotannis fortem octoginta millòinum occupent, ac solum vecturæ pretium navium, quæ eò commeant, quotannis quaterdecies centenis uncialium millibus taxari. Ita promtè decernebantur auxilia, pecuniæ, milites, naves, instrumentum bellicū. De tentanda prius amica compositione nullum verbum. Ac primò placebat, sex peditum millia subsidio mittenda. Sed cùm Beuningius ostenderet tenuem annonæ copiam Hafniæ esse, duo millia sufficere visa, quæ comitantibus triginta navibus bellicis eò sint deducenda. Quæ omnia eo fidentius ab Hollandis suscipiebantur, quòd nec Gallicus nec Anglicus Legatus quicquam in favorem Sveciæ loqueretur, excusans juxta ac querens, Principibus suis à Rege super hoc bello destinatisq; nihil significatum, sic ut nulla officia ipsi, causæq, communi præstare queant, quòd aliàs sibi in proclivi foret, simul paci istorum opera conciliatæ, ac per sponsionem eorundem firmatæ contumeliam illatam. Quin nec satis invidiam erga incrementa Sveciæ premebant. Nec obscurè fremebat Downingius: Regi magis propria commoda, quàm publicum Protestantium bonum cordi esse, ac in proclivi eidē fuisse cum Brandenburgico & Belgis transigere, ac Cromvelli officium repudiatum, quod magnum momentum componendo bello Polonico adferre potuerit. Idem tamen Belgis sciscitantibus, quid de hoc bello Cromvellus judicaret, respondebat: ipsum in neutram partem statuere quid posse, antequam Regis rationes intellexerit. Ex eo etiam, quòd Thuanus raro admodum Appelbomium inviseret, judicabatur, à Gallo Regis actionem in Dania improbari. Sanè Gallos & Anglos valde mordebat, quòd Rex ipsos hocce destinato celasset, non obscurè jactantes, Regem non prius amicorum suorum meminisse, quàm eorum ope indiguerit. Nunc & se facile ferre posse, ut is paulisper prematur, saltem hactenus, ut necessū eidem sit cum Dania transigere, ne eam planè in ditionem redigere detur. Et acceperat quidem à Mazarino mandata Thuanus, ut Sveciæ commodis invigilaret, sed quia hic ista mandata supprimebat, dicis causa duntaxat ea missa videbantur. Qui & aliàs blanditiis suis Belgas insolentiores reddiderat, & Anglum animosius pro Svecia sentientem non parum refrigeraverat. Cæterum Belgæ, cùm Danici Ministri 1658.

1658. contenderent, ut irruptione in Bremensem ditionem facta Rex distraheretur, idquidem abnuebant, ne Cæsareis occasio daretur ibi nidulandi. Simul decernebant sese intra limites auxiliarium mansuros, nulla suo nomine hostilitate exercita. Vicissim & Rex post captum Cronenburgum detentas hactenus mercatorias naves dimisit, ne hostilia à se cæpisse viderentur, etsi multi suaderent, eas tamdiu detinendas, quoad Belgæ declararent, num auxilia Danis mittere velint, an minus. Nam priore casu rectè in prædam eas cedere posse, quæ quatuor amplius millionibus taxabantur. Sed Regi ista præda tanti non videbatur, ut jam aliàs sat inflammatos in furorem dare vellet. Quin contra illis demulcendis Appelbomio injungebat, ut iisdem plenam immunitatem à vectigali Oresundico offerret, si Daniæ defensione supersedeant, insuper dimidiam immunitatem in provinciis recens adquisitis de illis mercibus, quæ apud ipsos natæ aut confectæ huc advehantur, nec minus de illis mercibus, quas ex iisdem provinciis ad se aut alios, modò non in Svecicos portus exportent. Sed hac conditione cumprimis in Norvegia ipsos gavisuros. Ac siquid amplius desiderent, super eo tractari posse. Tum & picis liquidæ commercium liberum permittendum, postquam tempus societati indultum elapsum fuerit. Si Borussiam Rex retineat, Belgas eadem ibi conditione cum civibus Svecicis gavisuros. Si Rex Daniam subigat, æs alienum exsoluturum, quod Dani ipsis debeant. Si ista non sufficiant, dimidiam immunitatem à vectigalibus daturus erat in omnibus Sveciæ portubus de iis mercibus, quæ ex ipsorum portubus huc advehantur, & vice versa, non autem de illis, quæ hinc inde inter portus Svecicos vehantur. In redhostimentum harum conditionum nil amplius postulabat Rex, quàm ut veterem amicitiam fideliter colerent, pactum Elbingense ratihaberent, Sveciæ hostibus nulla ratione assisterent, nec ipsi cum hisce luctanti sese ingererent. Nolebat tamen Rex ista omnia iisdem offerri, ni in antecessum cautum foret, hoc pretio se Daniam posse adquirere. Nam aliàs ipsis occasio præbebatur in futurum plura postulandi, & in præsens quantum poterant, Regi nocituri erant. Sed ad ista quidem omnia Belgæ aures obturaverant, speciosa quidem & lucrosa, sed è libidine Regis pensura, si is destinatis suis potitus sit. 1658.

Belgica classis in Daniam tendit.

§. 103. Ita Belgis fixum sedebat Daniæ succurrere, eminente civitatis Amstelodamensis studio, quæ armandæ classi, instruendisque auxiliis tres florenorum milliones levissimis usuris mutuò dabat. Copiis terrestribus præficiebatur Pichlerus tribunus, classi Jacobus Wassenarius Opdami dominus, cui succenturiati erant Witto Wittenius, & Petrus Floris. His injunctum erat, si Cronenburgum & Hafnia jam expugnata sit iter inhibere, ac in tutum aliquem portum se conferre, quoad nova mandata accepissent. Constabat ea validis ac probè instructis navibus bellicis triginta quinque, sic ut par octoginta intra annos in Belgio conspecta non esset. Sequebatur ingens numerus navigiorum, quæ militem & annonam vehebant. Unde sibi haut persuaserant, Svecicam classem prælium tentare ausuram. Nam hac victa provincias Regis tot hostium invasionibus patere. Sed Belgis licet vapulantibus sat opum esse novæ classi parandæ, & ubi omnia malè succedant, opera Galliæ & Angliæ semper facultatem fore æquis cum Svecia conditionibus transigendi. Ea porrò classis, cùm diu adversis ventis in portu Flevensi detenta fuisset, demum Oceanum ingressa est. *7 Oct.*

Pichler. Wassenaer Opdam Witte Wittens.

Prælium navale cum Belgis. 21. Oct.

§. 104. Eadem classis cùm intra unum milliare à faucibus freti adpulisset, retro brevia à Lappis dicta per sex dies in anchoris stabat, secundum ventum expectans. Rex interim & ipse classem suam contraxerat, non minus validam ac navium numero Belgis prævalentem, virisque probè instructam, & quia in angusto mari confligendum erat, eludendis Belgarum artibus suas naves hostilibus navibus copulari jusserat, ut pugna velut stataria, & terrestri similis surgeret, in qua veterani peditis insignis esse usus posset. Cùm in conspectu Belgica classis staret, ac Svecicæ in proclivi esset secundo vento marisq; fluxu in eam devehi, multi suadebant, ut Belgæ adverso sibi vento ultro impugnatum irentur. Nam haut statim bellum Belgis inferri, si ipsorum auxilia ad obsessam à Rege ur-

S.R.ᵗᵉ M.ᵗⁱˢ Regniq; Sueciæ Senator Marsch. gener. Gubernator in Pomerania, Præses Regij Collegij militaris, nec non suprem. legifer Uplandiæ, ut et Academiæ Gripswaldensis Cancellarius,

CAROLUS GUSTAVUS WRANGELL,

Comes in Silfnitzburgh, liber Baro in Lindesberg, et Ludenhoff, Dominus in Skogkloster, Bremförde, Wrangelsburgh, Spyker, Ekebyhoff, et Greifenberg, &c.

PVGNA NAVALIS
in ipsis faucibus Freti ORESUND SVECOS
inter et Belgas Fœderatos Commissa d 29 Octob.
Prima Acies
Tertia Acies
Acies secunda sive principalior
Quarta Acies

1658.

geurbem tendentia repellantur, cùm eodem jure, quo iidem salva cum Svecis amicitia Danis suppetias latum veniant, hæ à Svecis intercipiantur. Posse ita repente ad ipsos tendi, ut rudentes anchorarum abscindere necessum ipsis sit, spatio ad illas fundo extrahendas non suppetente. Ac si vel æquali pugna decertetur, retro istis vela facienda, & portum quærendum esse, quem nisi in Norvegia aut Hollandia invenire non detur. Ita in cassum cadere auxilia illa, & ingruente interim hieme Hafniam ad extrema redigendam, civium quoque animis desperatione collapsuris. Contra si Belgicæ classi integrum sit secundo vento fretum ingredi, etiam summa ope connixos Svecos prohibere non posse, quò minus maxima pars ejusdem Hafniam penetret. Ac fuerat id consilium reverà salutare, quod se non secutum Regem post serò pœnituit. Sed prævalebant, qui tutiora in speciem ingererent. Sine dubio Belgas, antequam fretum & obstantem Svecicam classem perrumpere audeant, tractatus ac compositionem oblaturos. E castellis freto utrinque imminentibus ingens istis damnum posse dari. Tum, si Belgæ usu rei nauticæ prævaleant, sub istis castellis ac in vicino Landscoronæ portu receptum Svecicis navibus fore. Ea cùm sententia sederet, expectatum à Svecis, quoad Belgæ ultro primum impetum darent. Ita die vicesima nona Octobris Belgæ secundum & validum à tergo ventum nacti levatis anchoris decoro ordine fretum petebant. Eorum classis in tria agmina digesta erat. Primum erat Wittonis Wittenii, undecim navibus constans. Mediam velut aciem ducebat Opdamus supremus classis præfectus tredecim navibus stipatus. Postremo agmini, quod undecim naves componebant, Petrus Floris præerat. Svecica contra classis quadraginta duabus navibus constabat, in quatuor agmina divisa, quorum primum ductabat Henricus Gerdsonius, natione Zelandus, sed qui diuturnam sub Svecis militiam deserere nolebat, etiam quando in populares ipsius pugnandum foret. Primario agmine succinctus incedebat Carolus Gustavus Wrangelius Sveciæ Archithalassus. Proximo post hunc imperio gaudebat Claudius Bielkenstierna, in subsidiis Huenam versus cum octo navibus Gustavus Wrangelius consistebat. Inter octavam & nonam horam Belgica classis medium inter duo castella spatium ingressa est, nulla pro amicorum more facta salutatione, de qua exhibenda cùm displosis citra globos machinis moneretur, ac haut eo minus silentio in Svecicam classem rectà tenderet, ex utroque castello in eam fulminatum est nullo damnō, nisi quòd globus Helsingburgico castello evibratus in Petri Floris navem incidens tres viros prostravit. Usque adeo falsa fuit deprehensa opinio, quasi ope istorum castellorum classis hostilis aditu Maris Baltici arceri queat. Nam latitudo ejus, quæ in novem ulnarum millia patet, major est, quàm ut certi ictus in naves cumprimis instabiles possint dirigi. Cæterum uti classis Belgica commodissimo destinatis suis vento ferebatur: ita idem Svecicæ classi adversus hanc non parum turbabat, ut naves non adeo accuratè designatum ordinem servare, nec sibi invicem subvenire possent. Nec minus tamen magno animo Belgarum naves à Svecis exceptæ. Ac Wrangelius quidem suum agmen prægressus cum Opdamo pugnam conseruit, sed cùm reliquæ, quibus obliquato cursu sequendum erat, non maturè subvenissent, septem navibus Belgicis circumdatus, cùm acerrime ex utroque latere fulminasset, tandem clavo fracto pugna excedere, & sub Cronenburgo anchoras jacere navis reparandæ causa coactus est, quod negotium tamdiu occupatum ipsum tenuit, ut in pugnam reverti non posset. Et quo minus, quod cupiebat, in aliam navem transcendere posset, validior ventus inhibebat. Bielkenstierna dehinc cum Wittenio copulatus post asperrimam pugnam, accedente & altera nave Svecica Belgicam expugnavit, cæso ipso Wittenio & plerisque vectoribus. Etsi & Bielkenstiernæ navis ita læderetur, ut & ipsa reparatione opus haberet, nec in pugnam reverti posset. Nec minus Gerdsonii navis ita concussa est, ut & ipsa è medio se subducere necessum haberet. Is casus Svecorum classi non parum nocuit, tribus primariis navibus post unius horæ pugnam extra prælium subductis. Nec eo secius reliquæ ita strenuè rem gesserunt, ut ipsi

29. Oct.

Gerdson.

1658.

1658. ipsi Belgæ fassi sint, se nunquam tam fervido certamine interfuisse. Et quia Belgæ videbant Svecos statariam pugnam affectare, navibus invicem copulatis, horum impetu declinato, quantum poterant, cursum Hafniam versus intendebant, insistentibus sub Huenam usque insulam Svecis, ac longius secuturis, ni novem Danicæ naves Hafnia egressæ, Belgis ut subvenirent, laborassent. Eo prælio cum primis Opdami navis male habita fuit, cui utrinq; duæ Svecicæ naves, Phosphori & Pelicani vocabulo adhæserant, sed in subsidium veniente altera Belgica, utraq; Svecica demum submersa fuit. Opdamo jam sex pedum aqua carinam compleverat, ut infimum portarum ordinem claudere necessum esset. Quem & intercipere in proclivi fuisset, si Gustavo Wrangelio à suis licet monito, invadere eundem animus fuisset. Cujus viri ignavia Opdamo tunc salutem dedit. Præter duas hasce naves Sveci nullam desiderarunt, pleræq; tamen tam acri prælio valde laceratæ. E Belgica classe præter Wittenii navem sexaginta machinarum, quatuor aliæ submersæ aut exustæ. Præter Wittenium quoq; ac Petrum Floris quinque navarchæ, ac octingenti amplius epibatæ cæsi. Subsidiis Belgicis intra Urbē delatis Carolus Gustavus militem suum accessibus subductum longius ab Urbe ad vicum Walbyam per triduum in acie constituit, si forte Danis manum conserere placeret. Sed cùm nemo prodiret, in vico Bronsbya duobus passuum millibus ab Urbe castris munitis, ac ad oppidi fere instar extructis consedit, omni aditu ad Urbem è Selandia intercluso. Post pugnam Svecica classis intra portum Landscoronensem se receperat damnis acceptis reparandis, quam cùm iterum ad pugnam evocare frustra tentassent, Belgæ Danis juncti, eandem ibi perpetuò includere conabantur, aliquot vetustis navibus saburra oppletis in ostio portus demersis. Sed iste conatus in irritum cecidit, navigiis submergendis per Svecos ad latus pertractis, sic ut ea suggestuum deinceps vicem præberent, portui tegendo. Ea in actione Carolus Gustavus haut exiguo in periculo versatus est, dum densam per nebulam explorandi causa sub hostilem classem progressus, ea repente per solem discussa intra tubi majoris jactum ab hostibus conspectus est, in quem retro vertentem ingens globorum grando circum effusa citra noxam fuit, nisi quòd insultantes æquori globi subinde aquarum vim adspersere.

Walby.

Bronsby.

§. 105. Nec minore studio Daniæ auxilium laturus ingruebat Elector Brandenburgicus, suis Cæsareisque Copiis succinctus, cui spes fuerat ope classis Belgicæ Svecos per insulas Daniæ sparsos opprimere, facili dehinc negotio post deletum exercitum eosdem provinciis Germanicis expulsurus. Sed eos conatus nihil moratus Rex haut eo segnius Daniæ incumbere statuit, quantivis faciens Sveciam ex eo latere in tutum reposuisse. Tum & ne facilis in insulas exscensio foret, Nyburgum, Foburgum, & alia idonea loca munitionibus, quantum posset, firmari jussit. Adversus Fæderatos in Holsatia Palatinum Sultzbacensem & Georgium Fridericum Waldeciæ comitem cum sex equitum, duobus peditum millibus reliquerat, queis injunctum, quoad possent, ad Eidoram flumen subsistere, aut si major vis ingrueret, demum Friderixuddam tenere, quæ magno studio novis operibus muniebatur, ingenti vi annonæ è vicina regione eodem comportata. Tum & legiones in Alsiam & Arroam insulam adSunderburgi defensionem dispositæ. Cæterum gratum erat Regi, hostes in Holsatiam vertere, ubi spes erat, copias, è pluribus nationibus compositas, soluta disciplina, à Svecis relicta, brevi consumturas, mox cum fame acriter luctaturas, nullo alio operæ pretio facto. Et quia Brandenburgicus Pomeraniam illæsam prætererat, Rex Wirtzio Stetini Gubernatori injungebat, ne & ipse quid hostile in Electoris ditiones exerceret, quoad ab hoc initium hostilitati esset factum. Sed & increpabatur Conradus Mardefeldius Wismariæ præfectus, quòd catervis eo oppido emissis aliquot captivos è fœderatorum copiis intercepisset, quos statim iterum dimitti jubebat, ne auxiliis è Rhenano fœdere debitis se privaret, si prior fœderatos lacessisse argueretur. Ipse porrò Elector cui summum in fœderatas copias imperium collatum fuerat, valido cum equitatu in Holsatiam præibat, quem reliqui lentis itineribus sequebantur, viginti quatuor bellatorum millia explentes. Isti cùm Fridericum Holsatiæ Ducem non

Fæderati Daniæ succurrunt.

Alsea. Arroa.

Stationes Suecoru.
A. Urbs Nidrosia B. Templ. Cathedrale C. Aula Regus D Temp. B. Virginis E Temp nosocomij F. Fortalitio murata. G. Suggest Suecorū in mole vulgo Blokhus H. Sugg. in Bracterra 3. torment. I Sugg 6. torment. K. Sugg 3 tormen. L. Sugg 2 torm M. Sugg 1 Torm N Sugg 5 torm O Sugg. 4. torm. P Eruptio Suecor quæ fiebat d 17. octob copiis tam equestrib. quam pedestrib ubi 4 Centur. Danor fusis 50 captivi et 8 torment bellica in urbem aducebantur Q Sugg 2. torm. R Sugg. 2. torment.
Berca
Tyholt
Landet
Backe
Brattøfen
Wahlkafen
Lagha
Danska Iagter
De
Urbis N
DRO
In Norvegia, a Da
11. Decemb. dedition

Stationes Danorum.
1. Rupes Stenbierg dicta. 70. ulnis vr=
bem altitudine superans in qua Danor.
Castra erant fixa. 2 Danor. accessus
obsidional. et suggest. 8. torment. et
vnius balistæ seu Mortary 3. sugges.
Danor 6. torm. 4. sugg. Danor. 7. tor.
in rupe quæ 7. ulnis vrbe erat altior. 5.
Opera et sugg. Dan. 6 tor. et vnius mor
tary in monte 15 cubitis vrbe altiori. 6.
Danor. opera et sugg. 8. tor. et unius mor
tary in rupe 20. acbitis vrbem altitudine
excedente. 7. Danor. sugg. et accessus
5 torm. et unius mortary 22 cubitis ur
be altiores. 8. sugg. Dan. 12. torment.
munitus in loco. 7. cubit. urbe editiori
9. Rupes quinquaginta cubitis urbem
altitudine excedens
Nieder Siegtio
atio
osiæ vulgo,
HEEM
28. Septem. obsessæ et
ta An. 1658.

N 91

1658. non parum premerent, innoxia affinitatis invidia laborantem, Rex huic per Sultzbacensem suadebat, quantum posset, hostibus se opponeret, omissis consiliis mediis, quorum in præsens usus non sit. Nec esse quòd Cæsarei vocabuli respectu moveatur, cùm Cæsar id bellum absque consensu Ordinum susceperit. Sed & eo in Gottorpiensem Domum odio flagrare Danos, ut illi ab hisce non nisi infestissima sint expectanda, quantamcunque modestiam circa hos demulcendos adhibuerit. Nec eo magis ditiones suas à Cæsareis & Brandenburgicis servaturum, si amicum se, aut neutrarum partium ferat, quàm si omni vi prohibere instituat, ne totam provinciam impunè devorare queant, cùm utique hostili exercitui quacunque via quærendum sit, unde vivat, ni fame perire malit. Tum metuendum esse, ne si ipse neutri se partium addicere se velit, Tœnninga cautionis obtentu exuatur, ditione ipsius militum hospitiis assignata. Ac ipsam anni tempestatem compescendis atque atterendis hostibus non parum opportunam. Spem quoq; esse tractatus Polonicos successuros, ubi ipse haut alia lege cum Cæsareis transacturus sit, quàm comprehenso socero. Ac si fortuna destinatis suis in Daniam faveat, ipsum Dani ibi ditiones interveniente pacis renovatione cum Cæsareis possessurum id quod affectare nullo colore possit, si nunc quietus desidere velit. Ac quam maximè se optare solido beneficio eam sibi Domum devincire. Nec dubitare si modò tractatus Polonici suscipiantur, illos jam pro conclusis habendos; cùm circa cedendam Borussiam ipse nihil difficultatis sit facturus, Daniæ Regno illam jacturam pensaturo. Enimverò quanquam istud Regis studium Duci non posset non esse gratissimum, tamen cùm Sultzbacensis à bello ipsum abhorrere videret senio & armorum insolentia, hanc ipsi viam belli molestias declinandi proponebat, ut Dux totam Holsatiam sua protectione amplecteretur, Ordinesque provinciales ad eam probandam disponeret. Quo facto omnes Svecicas copias Holsatia educendas. Sed eam propositionē Holsatiæ Ordines adspernabantur, obtentu fidei Regi Friderico datæ, ac Belgarum fiducia, qui ultro Glucstadium pecuniam, militem & paratum bellicum miserant. Sed nec singuli Nobiles, quos Sultzbacensis tentabat, huic consilio aures præbebant. Et mox ingruentibus Fœderatis hic deserta Holsatia Friderix uddā Dux deserto Gottorpio Tœnningam se recipiebat.

Tœnningen.

Fœderatorum gesta per Holsatiam.

§. 106. Cæterum Hafnia sex bellicæ naves multis cum minoribus vela Holsatiam versus fecerant, transportandis in Danicas insulas Fœderatis. Quæ tamen nullum nisi circa occupandam Alsiam operæ pretium fecerunt, in quam se ex Holsatia Aschebergius & Knaustius tribuni receperant. In ea insula sitam arcem Sunderburgum cùm Fœderati aliquot per dies è continenti machinis verberassent, primò ducentos pedites, duas equitum alas in insulam transmisere: mox tria peditum millia, quingenti equites sequuntur. Unde relictis operibus ad littus tumultuario excitatis, Aschebergius Sunderburgum, Knaustius Norburgum sese recepit, Aschebergius deditionem imperantibus ferociter respondebat, ac per unum & alterum diem ingruentes strenuè propulsabat. Sed cùm undecim Svecorum naves bellicæ adparerent, quas ad persequendas Danicas Hafnia progressas Rex miserat, iste convasatis quæ poterat cum viris & armis easdem conscendit, in prædam hosti relictis bis mille equis. Sed Knaustius, qui cum sexcentis equitibus Norburgi agebat, quod dimidio milliari à mari distat, nulla effugii, aut defensionis facultate cum suis ad unum in potestatem hostium incidit. In animo quoque fuerat Belgis fœderatos in Selandiam trajicere, ni gelu ingruens & fluctantia glaciei fragminibus æquora prohibuissent. Ita à fœderatis parum in Holsatia effectum, quòd Rex eorum adventu copias suas in munita loca & insulas subduxerat, & aperta agrorum ultro vastaverat. Polonorum plerique domum revertebant, longo itinere haut parum attriti. Porrò Cæsar & avocatoriis edictis Regem urgere instituebat, queis is color dicebatur, quòd Rex Holsatiam velut imperii feudum invasisset. Quibus promovendis ab Electore Saxoniæ literæ ad Regimen Pomeraniæ dabantur: cui Rex quale congruebat responsum reddi curabat.

Knaust.

Nidrosia & Bornholmia rebellant.

§. 107. Sed & statim atque de renovato in Dania bello auditum fuerat. Nidrosiensis districtus incolæ frenum mordere cæperunt. Alienaverat ejus gen-

1658. gentis animos præter comunem averſationem extranei imperii inſolitus militum delectus, recentis regiminis triſte documentum, conſcripta ex agreſtibus peditum legione, quæ in Boruſſiam transportaretur, nunquam patriam reviſura, ſimul diſpoſiti per hoſpitia equites ferocem nationem non parum irritaverant. Magis adhuc iſtos aſperaverant inſueta vectigalia à Svecicis publicanis ſummo cum rigore exacta circa aſellos cumprimis, qui præcipuum ejus loci comercium abſolvunt, circa quos iſti etiam minutias magna cum acerbitate conſectabantur, cum ſi moderato vectigali ſaltem ab initio contenti eſſe voluiſſent, in promtu videretur aliorum Norvegiæ locorum commercia eò avertere. Cum itaq; rebellibus ex aliis Norvegiæ locis miles ſubſidio mitteretur, & Svecos in oppido obſeſſos tum vis hoſtium, tum inopia pulveris premeret, Rex Ericum Drakenbergium ſubtribunum laborantibus ſuppetias ferre jubebat, manu è Jemtia adducta. Sed quia omnes anguſtiæ inter hanc provinciam & Nidroſiam ab agreſtibus obſeſſæ erant, Drakenbergius perrumpere impotens, vel non ſatis auſus re infecta viam relegerat. Ac ſenatus ipſi ſcripſerat, ne militem periculo exponeret. Nam capta Hafnia Nidroſiam quoque, utut nunc omittatur, facile recuperari poſſe. Sed copiis illis profligatis Sveciam ea parte hoſtium incurſioni patere. Rex tamen eo facto valde indignabatur, quod iſte inter retro vertiſſet, nulla re tentata. Nam agreſtes metuere bellatoris haut eſſe, quos invadere, ac viam ſibi vi aperire debuiſſet. Nam ſua magnopere intereſſe, & eos, qui Nidroſiæ obſidebantur, & ipſam provinciam ſervari, ubi inter alia quotannis bis mille quingenta pondo nautica cupri conficiebantur. Et quia ipſi injunctum fuerat Nidroſiam penetrare, mandata exequi debuiſſe, non interpretari, quantacunque militum jactura ea expeditio conſtitiſſet. Ita provinciæ præſes Claudius Sternſchildius cum nulla auxilii ſpes adpareret, facta deditione iſto oppido, totoque diſtrictu cedere cogitur, cum ſuis Herrendaliam usque deductis. Juſſerat equidem Rex poſtea Sternſchildium iter relegere, ac tentare, num Nidroſiam recuperare poſſit, ſed ab hoc de conditione ejus regionis edoctus, ea juſſa revocavit, ſatis habens, aditus Jemtiæ & Herrendaliæ adverſus Norvegorum incurſiones defendi. Nec minus Bornholmenſibus rebellio ſua ſucceſſit, qui conſpiratione facta Joannem Princenſchildium præfectum Hammershuſa arce inſubjectum oppidum ad convivium evocant, inde repente coacti ipſum & quotquot ibi Svecorum reperiebant, trucidant. Arx præfecto deſtituto aliquandiu vim hoſtium ſuſtinuit, ſed ſubvenientibus aliquot Hafnia navibus demum arbitrio rebellium ſeſe dedere coacta fuit. 1658.

Draken-berg. *Sternſchild* *Printzenſchild.*

Conſultatio ſuper bello Belgis indicendo.

§. 108. Cæterum poſtquam Belgæ jam reverà hoſtes ſeſe in Regem exhiberent, utut vocabulum abnuerent, ab ipſo in conſultationẽ deducebatur, quid facto adverſus iſtos opus ſit, bellumne indicendũ, an verò opera danda ſit, ut cum iſtis in gratiã redeatur? quibus bellum tota vi cum iisdem gerere placebat, differebant, multis modis ipſos meruiſſe, ut armis petantur, velut qui Danos, Polonos, Auſtriacos in Regem incitarint, pactum Elbingæ ſolenniter concluſum eluſerint, claſſe hoſtilem in modum ipſum invaſerint, ejusdem deſtinatis ubiq; ſe obiecerint, hoſtes auxilio ſublevarint. Iſtorum Rempublicam comuni Proteſtantium cauſæ inſigni præſidio fuiſſe, quamdiu veterem agendi viam inſtiterit, culta illorum amicitia, quorum auxilio & favore ad iſtud faſtigium enixa fuerit. Sed poſtquam Monaſterii deſtitutis amicis ſuam ſibi pacem ſeorſim fecerint, & Hiſpanorum ſeſe artibus præbuerint, abjectoque boni publici ſtudio ſoli avaritiæ lucroq; proprio ſe mancipaverint, eosdem plurimum nocumenti comuni Proteſtantium cauſæ intuliſſe. Sanè Angliæ præſenti bello Hiſpanico plus damni dediſſe, quàm ipſos Hiſpanos: unde & ſpem eſſe, eam vires ſuas ſociaturam adverſus iſtos vindictæ ſumendæ ſubigente inſuper invidia ob commerciorum velut dominatum. Nec dubium eſſe, quin Svecia & Anglia junctis viribus Belgas ſurſum deorſum ſint verſuræ velut propriæ ditionis bonis haut ſubſiſtentes, ſed qui ad cornicis Æſopicæ inſtar nudi & deſpecti ſint deſtituendi, ſi alii ſua ab iſtis ſibi erepta repetitum eant. Eſſe præterea Regi claſſem non ſpernendam, quæ Curlandicis quibusdam navibus & aliquot ex Anglia petitis augeri queat, ac nupero prælio captum

1658. ptum specimen, Belgas mari haut quidquam invictos esse. Quod si insuper terrestri exercitu invadantur, plurimum negotii facessi ipsis posse, modicis eorundem copiis terrestribus, ad quas supplendas ægre descendant, quod ibi haut ita privatis lucri occasio sit, sicuti ubi classes instruantur. Posse insuper commercia ipsorum valde turbari occlusis fretis Danicis, eoque ipso interceptis commerciis Maris Baltici, quæ quantopere ipsis cordi sint, indicio esse, quæ impediendis Regis destinatis in Borussia & Dania machinati sunt. Inde quippe panem peti, & quæ navibus instruendis faciunt. Tum & magnam partem mercium, quæ ex India advehuntur, in regionibus Mari Baltico adsitis consumi. Quin patente licet Oresunda inanem eorum navigationem in Mare Balticum esse, si Svecicis provinciis, & Gedano excludantur, sed & per excursiones maritimas è Marstrandia & Gothenburgo in Oceano è portu Caroli & Wismaria in Mari Baltico valde infestari posse. Gallis quoque & Lusitanis prædonibus strenuam operam navaturis, presertim cum ipsorum naves fere inermes iter ingrediantur. Unde eorundem cives facile frænum morsuros ob sumtus in classes faciendos & cessantibus commerciis. Sed & eosdem Sveciæ implacabiles esse, quamdiu hæc incrementa sua per navigationis & commerciorum culturam quærit. Nam istos statim atque vidissent pace Brœmsebroënsi fundamentum positum securitati Svecicorum commerciorum & immunitati in Oresunda, maxima in Sveciam invidia cæpisse æstuare, quæ prout gliscere visa sint, se semper intenderit, postquam per nostrorum naves portus Svecici istis fere infructuosi fuerint facti. Unde quæ Sveciæ adcrescunt, ab istis inter damna sua reputari, quod credant, quicquid est ubique commerciorum sibi mancipio datum, velut sortem divinitus assignatam, cum tantum terræ non possideant, quod ipsis alendis sufficiat. Et quia tantæ ipsorum rationes in Mari Baltico vertantur, eo ipso fas sibi credere manibus pedibusq; obniti, ne Svecia reliquis ad id portubus potiatur. Igitur frustra super pace cum illis cogitationem suscipi, præsertim Curlandia jam sub Regis ditionem redacta, ni Svecia renuntiare velit omni spei & conatui ad amplius aliquid in ora Maris Baltici adquirendum, quæ unica via Sveciæ incrementis superesse videtur. Teneri porrò Belgas Daniæ assistere non solum ex conventione, & quia decet eos non deserere, quos in bellum pertraxere, sed & quia judicant, Sveciam fretis Danicis potiri non posse citra Hollandiæ ruinam, id quod ne fiat, extrema tentaturos esse. In eorum autem gratiam per Daniam adquisita è manibus amittere indignum esse. Deniq; tantopere ipsos de Oresunda sollicitos esse, & pace Roschildensi conclusa valde indignatos facilitati Danorum, quod Svecia dimidiam ejus freti partem nacta esset, ut palam jactarint, se Danis classem auxilio fuisse missuros, modò Hafniæ obsidium ad Mare usq; apertum sustineri potuerit. Quid indignationis eosdem concepturos, si videant, non dimidiam freti partem, sed totam Daniam affectari. 1658.

Rationes contra bellum Belgicum.

§. 109. Enimverò qui pacem cum istis utcunq; servandam, bellumq; saltem condictum declinandum suadebant, gravioribus rationibus nitebantur. Constare quidem de meritis Sveciæ erga Belgarum Rempublicam bello Germanico exhibitis, citra quæ vix se videatur jugo Hispanico potuisse subducere, nec minus notum, quid malorum iidem Sveciæ ab initio belli Polonici intulerint. Istas tamen non privatorum actiones esse, quæ vulgaris justitiæ regulis metiendæ sint, sed Rerumpublicarum, apud quas utilitas publica & rationes, status omnibus aliis respectibus præponderant, cujus obtentu isti actiones suas velut legitimas venditent, jactantes, Regis destinata ad ipsorum ruinam tendere, eoq, necessitatē sibi incumbere istis occurrendi, suæq; conservationi invigilandi. Præterea potentem eam Rempublicam viris, opibus, ac difficillimum molestissimumq; Regi cum hac bellum fore, cum Belgæ majorē Sveciæ nocendi facultatem habeant, quàm quivis alter hostium. Igitur si fortuna ipsis adversus Sveciam faveat, non defore, quę justitiam causæ istorum adstruant. Inde & unam Rempublicam ab altera tolerare & dissimulare, bono publico exigente, quæ privatus à privato salva existimatione inulta devorare nequeat Deinde etsi ea Resp: ab egregiis majorum suorum consiliis multum discesse-

1658. rit, tamen eandem planè subverti haut quidquam comuni Protestantium causæ, aliisq; rationibus congruere. Equidem Hispanos, postquam eam liberam Rempublicam agnoscere coacti sunt, omnibus modis eidem blandiendo adrepere: id tamen non proficisci candido ex affectu, sed ut aliquando ipsam sub jugum iterum redigant. Id quod cùm multi prudentes ac patriæ amantes in Belgio viri intelligant, hos haut planè à rationibus Protestantium se disjungere, ac Hispanorum amicitiam in speciem & ad tempus colere, ut facile aliqua rerum conversione ad priora odia rediri queant. Porrò factionem Loevesteiniensem, quæ nunc ad clavum Reip: sedeat, à tempore pacis Monasteriensis ob solas privatas rationes ejusmodi consilia cepisse, ut sese adversus Arausionensem tueretur, eoque consilia prioribus planè adversa secutam, immutata regiminis forma, ac nulla Principis autoritate. Enimverò juvenem Arausionensem multorum adhuc studiis potentiq; familia fulciri, opibus insuper pollere indies gliscentibus, proventu expensas multum exsuperante, ubi bona educatione ac generoso animo sublevetur, ætate matura haut difficulter majorum suorum dignitatem vindicaturum. Quo casu formam regiminis ad veteres leges revocandam, pari præmio cum Barnefeldio mactatis iis, qui nunc paribus consiliis insistunt, veteresque amicos iterum in pretio fore. Sed præter ea, quæ in futurum prominent, magni sanè momenti, præsens quoq; periculum præcavendum, ne in Scyllam incidatur, dum Charibdis declinatur. Fieri quippe posse, ut Belgæ ad desperationem adacti cum Anglia coalescant, qua de conjunctione & olim agitatum, & quam ne nunc quidem Anglia deposuisse videatur, quo & fine Cromvellus expeditionem Flandricam præcipuè susceperit. Ast duarum istarum Rerumpublicarum combinatione potentiam surrecturam, adversus quam nemo mari sit hiscere ausurus, & quæ omnia commercia ad se solam pertractura sit. Sed & Svecicorum commerciorum interesse, eam rempublicam servari. Nam Belgarum indefessa industria fieri, ut merces Sveciæ, quarum longè jam uberior quàm olim proventus, diversis locis distrahantur. Quas ob rationes, & quia Respublica ista æquilibrio inter vicinos tenendo admodum opportuna est, operam dandam, ut eadem idoneis modis Sveciæ iterum concilietur. Cumprimis autem dispiciendum, quæ opes præstò sint bellum gesturo cum natione viris, navibus & pecuniis instructissima. Inter extrema auxilia primo loco Angliam reputandam, cui & facultas est auxilium ferendi, & quam graves rationes, ut id velit, subigere possunt. Ast si actiones Angliæ cum verbis hucusq; adhibitis conferantur, adparere, nil solidi ipsos ulla in re præstitisse, nisi quòd extrema quędam amicitiæ species fortè malevolos quosdam coercuerit, quò minus infesta sua destinata adversus Sveciam exprομerent. Quia etiam Belgæ tanto fervore Danicum negotium susceperunt, valde probabile videri in antecessum ipsis cautum fuisse, Anglos eidem sese haut ingesturos. Præterquam quòd valde dubium sit, num volente Anglia Rex Daniam sit subjugaturus, ob dominium Oresundæ, & quòd inde occasio ipsi nascitura sit, vires maritimas insigniter augendi. Nec ampliora de auxiliis Galliæ sperari posse. Quod si fere domesticas vires cum hostium potentia comparare placeat, id primò considerandum, Belgas in præsens cum omnibus pacem colere, præterquam cum Svecis ac Lusitanis, ac horum Legatum Hagæ lautas ipsis conditiones pacis offerre, quibus acceptatis non solùm integrum istis fore, omnes vires adversus Sveciam vertere, sed & pecuniam à Lusitanis solvendam in hoc bellum impendere. Eosdem suo damno edoctos post bellum Anglicum septuaginta duas ingenti forma naves bellicas extruxisse, quibus accedant veteres Reip: naves, & quæ navigationibus in Indiam & mare Mediterraneum adhibentur. Tantis succinctos viribus eo acrius in hoc bellum incubituros, quo damnosior ejus diuturnitas ipsorum in Mari Baltico commerciis existat. Abundare quoque ipsos nautis, quibus stipendia accuratè solvantur, quorum copia nunc major sit, quiescente in Mare Balticum navigatione. Hisce proximo vere accessuras grandes Danorum naves, quæ Belgicis junctæ formidandam classem confecturæ sint. Hinc à Rege opponi posse classem non spernendam, sed circa quam ingentes

1658. gentes difficultates occurrant. Magnam peritorum nautarum penuriam, nupero prælio multis cæsis, multis morbo confectis. Recens in Svecia conscribendos rerum maritimarum imperitos, ac Belgis nullo modo comparandos. Nec conducendi navales socios in Svecia facultatem esse, cùm jam mercatoriæ naves apud Regem stipendia mereant. In Anglia nautas conducere sumtuosum, qui & largis stipendiis ac lauto victui adsueti, ac valde molli disciplina habendi sint. Sed si vel maximè naves virique suppetant, ingentes classi alendæ impensas requiri, quibus Sveciæ opes hautquidquam sufficiant, ac indigenam militem nautamque haut diutius toleraturum laboriosam militiam stipendiis vacuam. Contra hoc bello reditus Regis imminui, cives ad paupertatem redigi quiescentibus commerciis, fidem fere consumtam, nec è Danicis provinciis classi annonam amplius parari posse. Ac si Dani angustias apud Hafniam occludere queant, intercepta communicatione maximum Sveciæ incommodum adferri. Quod si autem junctis Belgarum Danorumque viribus par classis opponi nequeat, istos Regem infestare posse non in Dania solùm, sed & in ipsa Svecia occupata Gothlandia, aut aliquo Sveciæ portu, ac intercepta cum provinciis transmarinis communicatione. Interclusa quoque Maris Baltici commercia Belgas quidem graviter premere, sed non levius ipsam Sveciam. Igitur dispiciendum, quanti sint ea incommoda invicem comparata, & uter istis tolerandis magis idoneus sit. Quin dubium adhuc esse, num Sveci Belgarum navigationem in Mari Baltico prohibere queant. Nam excursores maritimos per naves istorum præsidiarias compesci posse, cumprimis ubi iidem mari prævaleant, & per istos homines privatis quibusdam lucri quid provenire posse nullo in publicum emolumento. Quin Belgas à Gallis stipulatos dici, ne ex eo Regno per excursores maritimos infestentur. Commercia porrò, quæ Belgæ hoc bello per portus Svecicos exercuerunt, exigui fuisse momenti. Rigæ quondam sexcentas fere naves Belgicas adpulisse, nunc vix sexaginta. Eodem modo Revaliæ & Narvæ rem se habere. Commercia Sveciæ & Finnoniæ per indigenarum naves exerceri. Unde parum detrimenti Belgis illatum iri, si secuto bello ipsorum commercia antea sat tenuia ad portus Svecicos occludantur. Quin eosdem ab aliquot retro annis magno studio colonias in Novo Belgio excolere cæpisse, cui & nuper Novam Sveciam adjunxerint, unde occluso fortè Mari Baltico sat commodè petere queant merces, isthinc aliàs advehi solitas, picem liquidam & duram, malos, cannabim, linum & similia. Et longitudinem viæ inde pensari, quòd toto anno ibi velificatio exerceri queat, nullo vectigali, aut cujuspiam Principis respectu onerata. Frumenti, quantum propriis usibus sufficit, è Germania peti posse. Ac si bellum extrahatur, eas commoditates ab istis melius excolendas, ut demum mercibus Maris Baltici planè carere queant. Poloniam insuper & Lithuaniam bello valde exhaustam, ut parum mercium Indicarum consumat, nec eo respectu Belgis multum detrimenti sit expectandum. Enimverò quæ Sveciæ ex hoc bello proventura sint incommoda longè graviora esse, & huic planè intoleranda. Nam præter ipsius belli mala Sveciæ commercia per id penitus subverti. Ingentes sumtus, qui excolendis Sveciæ fodinis & fabricis requirantur, magnam partem ex Hollandia peti, Hollandica pecunia cessante illas quoque pessumituras. Paucissimos in Svecia suas fodinas fabricasq; propriis pecuniis exercere posse. Nec eum pecuniæ defectum per Anglos aut Hamburgenses supplendum. Nam apud hos merces Svecicas tanta copia non consumi, nec inter Sveciam & Angliam fidei rationes ita esse stabilitas. Nec ita locupletibus civibus Sveciam abundare, qui pecunias metallis & fabricis excolendis credere possint, præsertim cùm consumtio merciũ nunc langueat, Rege ac Nobilitate bello extra patriam occupatis. Quo & ipso opes publicas ac privatas extra Sveciam derivatas, mercibus exportatis haut quidquam sufficientibus ad hunc defectum, simul merces importandas, exæquandum. Unde non solùm vectigalia Regis iminui, sed & populi paupertatẽ gliscere, ferri pretio quartam fere partem imminuto. Nec spem esse successu temporis fidem in Anglia stabiliri posse. Nam plerosque mercatores, & fabricarum magistros Belgas esse, aut ex his prosapiam duce-

1658. ducere, qui peculiari inclinatione in cognatam nationem ferantur. Præterquam quòd nulla natio pari candore, ac promtitudine sit in commerciis, quàm Belgica, quæ pecunias suas modicis usuris commodare aliis gaudeat. Contra Anglos exiguum lucrum adspernari, nec ad commercium aliquod citra insigne emolumentum permoveri posse. Unde & parum ab istis curari Mare Balticum, ac Indiis maximè inhiari, ubi lucrum sortem exæquet. Contra maximam partem mercium Maris Baltici in Belgium pertrahi, non solùm, ut inde in alias regiones distribuantur, sed & quia nullibi terrarum eædem tanta copia consumi soleant. Quod si verò quis credat, earum commercium ad Anglos transferri, Belgasque cogi posse, ut easdem ab Anglia majore pretio petant, metuendum esse, ut id absque magno Sveciæ detrimento fieri queat, cùm ea sit indoles mercium Svecicarum, ut haud expediat, eas ad pretium vulgato majus assurgere. Statim enim atque hoc fiat, æmulos Sveciæ suas quoque fabricas instruere posse maximo cum hujus damno. Nam si pondo nauticum ferri Svecici sex uncialibus vendatur, fodinas ac fabricas Sveciæ idoneo cum lucro exerceri posse, nec alibi pari pretio id venale extare. Sed ubi ad septem aut octo unciales idem adscenderit, fabricas in Leodiensi Bergensique provincia ac Biscaia eo ferri pretio cum lucro excoli posse. Quibus semel florentibus multum temporis requiri, nec minus dispendii faciendum, antequam remisso Svecici ferri pretio istæ iterum destrui queant. Quin eo casu Belgas in Svecorum odium eas merces alibi petituros, ut Svecicæ inemtæ jaceant. Quid quòd & onerato Maris Baltici commercio navigatio ad Fanum Archangeli gliscat, cùm tamen Sveciæ intersit, commercia Moscica, quantum possint, in Mare Balticum pertrahi. Denique bello hoc maritimo extracto nuper excoli cæptam navigationem in Svecia pessum ituram, cùm nulla navis præter Belgii litora fretum Gallicum transire ausura sit, armatis quoque navibus bello consumendis: quo ipso alii absterrendi sint, ne pecunias suas navibus ædificandis impendant. Quia insuper hoc bellum cum Danico conjunctum est, fines Sveciæ versus Norvegiam & tractum montanum in ancipiti poni, salis, vini & aliarum mercium, quibus Svecia carere nequeat, pretia intendi, ægrescentibus inde civium animis. Non posse quoque non ingemiscere, qui munia Regni obeunt, complures per annos stipendio non accepto, tum mercatores & opifices, queis nulla rem gerendi facultas inter insolita onera fuit: quos è pace Danica levamenti quid sperantes, nunc novos in fluctus rapi se cernentes desperatio subitura sit. Denique utut hoc in bello adversus Belgas omnia ex voto succedant, nihil tamen præmii expectandum, nihil terrarum, nihil pecuniæ, ac opes sanguinemque inani vindictæ profundi.

Consilium de pace cum Belgis servanda.

§. 110. Enimverò uti in aprico erat quàm noxium Sveciæ bellum cum Belgis esset, ita in eo insuperabilis fere difficultas adparebat, qua ratione cum illis ejusmodi amicitia conciliari posset, quæ Regis destinata circa Daniam non everteret, postquam ista tantopere Belgarum rationibus repugnare viderentur. Aliquam tamen spem præbebat, quòd commercium Maris Baltici magnam partem Amstelodamum duntaxat tangeret, unde tentandum, num amicorum opera id negotium contra eam urbem pervinci possit. Videbatur quoque prælium in Oresunda aliquantum istorum ferociam refrigerasse, cùm antea Svecis id animi fore haut crederent, ut manus cum ipsis conserere essent ausuri. Sanè mandata Opdamo data simpliciter classem Svecicam investigari ac destrui jusserant, non addita exceptione, *si possit.* Respublicas quoque multis membris constantes rebus adversis haut ea firmitate incedere, uti quæ ab uno reguntur, nec privatis membrorum rationibus in diversa distrahuntur. Sed & molestias, quas ex hoc bello & destructione commerciorum Maris Baltici percipiant, ad leniora eos consilia posse impellere, præsertim si provinciæ mediterraneæ exercitus terrestris irruptione terreantur. Posse etiam ad rem facere, quòd spe illa exciderint, Regem irruptione Fœderatorum in Holsatiam opprimendum, qui modicum operæ pretium fecerint, propriis viribus non parum attritis. Denique & transactionem cum Brandenburgico aucupandam, quæ cum Regis destinatis conspirare queat: cujus reconciliatio ad pacan-

1658. pacandos Belgas magnum pondus fit habitura. Tum & tentandum, quid promiſſis apud iſtos effici queat, oblata à vectigali Oreſundico immunitate, dataque cautione, vectigalia per Norvegiam ſupra præſentem modum haut infenſum iri. Ac ne iſta aliquando retractatum iri metuendum ſit, Galliam & Angliam fidem ſuam interpoſituras. Quo fine legatum in Hollandiam mittendum eſſe.

Belgarum circum ſervandam Daniam conſilium.

§. 3. Enimverò aliò planè tendebant Belgarum conſilia, qui nulla ratione ad Daniam deſtituendam permoveri poterant, certiſſimum ſibi exitium inde ominati, ſi Septentrio ſub unius imperium redigeretur. Igitur ne Gallia & Anglia ipſorum ſeſe deſtinatis objicerent, cum utraque agere inſtituunt, ut junctis conſiliis operam ſecum navent ad bellum Danicum, vicinis tam moleſtum & damnoſum, componendum, utque à Svecis poſt abruptam pacem Daniæ extorta reparentur, & utriusque Regni potentia in æquilibrio retineatur, quò alterum ad alterius vim propulſandam par ſit. Aſt Galli Anglique uti Carolum Guſtavum conatu Daniam ſubjugandi depelli in ſinu gaudebant, ita Belgas longius progredi ad deſtruendam aut ultra modum debilitandam Sveciam nolebant. Unde cum Belgæ ſuper quatuor peditum millibus adhuc in Daniam mittendis acriter laborarent, non ſolum Appelbomius quantum poterat, intercedebat, teſtatus id à Rege pro aperta hoſtilitate habitum iri, ſed Gallicus atque Anglicus Legatus acriter renitebantur. Ac Thuanus quidem Joanni Wittio denuntiabat, etſi poſtrema Caroli Guſtavi expeditio in Daniam inſcio Galliæ Rege ſit ſuſcepta, nolle tamen hunc, ut is ideo obruatur. Etſi non obſcurè inſinuaret, non invita Gallia fieri, ſi idem paulisper caſtigetur. Eoque poſtulabat, ne Ordines Fœderati ulterius ſe Sveciæ hoſtibus innecterent, ſed ſatis haberent auxilium miſiſſe, quod ex fœdere Danis debuerint. Aliàs Galliæ neceſſitatem imponi Turennio injungendi, ut quacunque ratione Sveco ſubveniat. Ad quæ Wittius: Belgas nil facere, niſi ad quod è fœdere cum Dania teneantur, ac nil magis in votis habere, quàm honeſtam inter Svecos Danosque pacem, quæ commercia ipſorum tantopere tangat. Cæterum etſi Appelbomius mollem iſtum agendi modum à Thuano adhibitum improbaret, acrius terrendos Belgas diſſerens, & exercitu in Flandria minandum, ſi æqui aliquid ab iſtis obtinere velint, blanditiis eorundem pervicaciam & inſolentiam gliſcere: Thuanus tamen judicabat, cum ea natione cautè & amicè agendum, ne penitus ſe partibus Hiſpanicis immergat. Nec idem diſſimulabat, Galliæ juxta ac Angliæ gratum fore, ſi Rex Roſchildenſi pace adquieſcat, quod Anglia metuat, ne is abſolutum imperium Maris Baltici nanciſcatur, circa quod Galliæ utique rationes cum Belgis conſpirent. Scilicet nolebant Galli potentiam Regis eousque firmari, ut non amplius ipſorum auxilio indigeret, nec ad Galliæ ſe rationes attemperare neceſſum haberet. Cæterum Thuanus iſte non obſcurè expeditionem Regis in Selandiam improbabat, negans à ſe rationes ejus facti comprehendi poſſe, cum compendioſiore via & minore periculo plena executio tractatuum obtineri potuerit, ſcriptis ad Danum ſeriis literis, queis diſertè exprimeretur, quid ad extremum circa executionem & ſecuritatem Rex poſtularet, ſimul denunciatione Gallis Anglisque velut fideijuſſoribus facta, Dania excedi non poſſe, niſi pactis examuſſim impletis. Quod ſi Danus iſta abnuiſſet, tunc demum plauſibilius fieri potuiſſe, quod nunc factum eſt, ac Galliæ Angliæque non defuturam fuiſſe facultatem, Dano ad æquam ſatisfactionem compellendo. Nunc Danum queri, Regem ſemper poſtulata ſua intendiſſe, nunquam definito, ubi demum ſubſiſtere velit. Unde metuiſſe, ne ad extremum toto Regno exueretur, cum nullus prætenſionum finis fieret, quæ eo magis auctæ ſint, quo plura ipſe impleret. Downingius tamen, qui Sveciæ rebus æquior videbatur, paulo acrius Wittio ſignificabat: Cromvellum quidem antea conſtituiſſe, claſſem contra Hiſpanos mittere, ſed quia perſpexerit, Belgas id agere, ut Svecum planè ſubruant, conſilio mutato decreviſſe claſſem in Oreſundam ſubſidio Regi vertere, quem opprimi nullo modo ferre poſſit ac debeat, præſertim cum hic declararit ſibi haut animum eſſe, totam Daniam ſubjugare, ac Belgæ jactent, ſe Regem paci Roſchildenſi haut

1658. haut relicturos, sed omnibus bello partis provinciis depulsuros. Sic ergo inter Gallos Anglosque conspirabatur super stabilienda pace Roschildensi, ac ne Svecia domina Maris Baltici fretorumque Danicorum fieret. De cætero Downingius Appelbomio confirmabat: si Cromvello maturè de Regis in Selandiam destinatis constitisset, eundem impediturum fuisse, ne Brandenburgicus aut Belgæ isti se negotio ingererent, ac volente ipso Regem Oresundæ dominium sibi potuisse vindicare. Nunc ita improvisò eam rem susceptam, ut eidem nulla sit facultas relicta ullum officium Regi exhibendi, cùm tota jam Europa hac in Selandiam expeditione offensam se profiteatur. Et Gallos Anglosque suscepta pacis Roschildensis præstatione incertos consilii destitutos, hac se inconsultis abrupta. Interim à Sveciæ hostibus Belgas in suas partes pertractos, id quod rationes Angliæ & Galliæ non parum perturbet. Addebat: Cromvellum Regi libenter subsidia laturum, ni metuat, Regem etiam post tot acceptas injurias cum Belgis, lautissimis oblatis conditionibus, propediem transacturum, se destituto, si interim isti se negotio immisceat. Nec citra fœdus ac certum fundamentum in eam causam descendere audere, quòd ipsi non constet, qui Regis circa Belgas animus sit. Quæ uti fere in speciem jactari adparebat, ita seriò id agere Thuanus & Downingius videbantur, ne nova auxilia in Daniam mitterentur, oblatis in eam rem sat acribus libellis, ne Ordines Fœderati id negotium difficilius reddant, sed cum Gallia & Anglia ad utramque nationem pacandam studium conferant, nec aliorum rationes

30. Nov. isti negotio immisceant. Downingius quoque alio libello postulabat, ne Belgæ suis navibus fœderatos in Danicas insulas transportent ne hostium multitudine Sveci ad incitas redigantur. Ad priores libellos Fœderati Ordines laxioribus verbis declarabant, se junctim cum Gallia & Anglia instaurandæ inter Borealia Regna paci operam navaturos. Ac sanè iste Gallorum & Anglorum consensus Belgas haut parum perturbabat, eoque uti antea, Opdami de prælio navali relatione istis communicata, fatebantur, nullum acrius unquam à suis commissum, ne postremo quidem bello Anglico; ita testabantur, hanc actionem non ad Svecum opprimendum, sed ad Daniam ab oppressione liberandam unicè spectare. Quo in proposito adhuc persistant, nec aliud quærere, quàm ut uterque Regum suum retineat, nec Dania pessum eat, aut dominium Maris Baltici in unius manus perveniat. De cætero nil sibi hostilitatis cum Rege Sveciæ intercedere, sed quæ pro Dania moliantur, è fœdere mutuæ defensionis, ac per modum meri auxilii fieri, ac optare se, ut Svecus pactis anno 1645. initis contentus esse velit, in eas leges pace cum Danis instaurata. Ad quæ Downingius: si ipsi à Roschildensi pace justa sanè & legitima rem ad pacta Broëmsebroënsia reducere instituant, defensionis utique, quam profiteantur, limites ipsos migrare, dum Regem Sveciæ justè partis exuere conentur: qui & nunquam in has leges descensurus sit. Unde non posse ipsos vel de lato digito Sveciæ detrahendo actionem movere, ut non simul hostes se declarent. Cæterum uterque Legatus in eo consentiebat, ut pax Roschildensis subsisteret, excepto articulo de exclusione classis exteræ è Mari Baltico, velut invidioso nimium, & Galliam Angliamque offensuro. Nec esse, cur isti articulo tantopere insistat Rex, cùm proximo prælio documentum captum sit, validæ classi Oresundam semper patere. Simul ostendebat, posse Belgis haut difficulter persuaderi, ut in has conditiones consentiant, quo ipso eosdem cum Svecia & bonis partibus in gratiam rédituros. Aliàs metum esse, ne obfirmato animo planè Austriacis se innectant, non sine gravi Galliæ & Angliæ præjudicio. Eoque optabant, ne Rex arcum nimis intendat, neu pacem Roschildensem repudiet, quòd eo casu Galliæ & Angliæ prætextum non sit ipsi adsistendi, cui tunc ingruentem hostium multitudinem sustinere eo difficilius sit futurum, quo majus momentum Belgæ parti adversæ sint adlituri. Ea Gallorum Anglorumque inclinatione animadversa Belgæ id jam agere cæperunt, ut cum hisce sibi convenire posset super pace inter Borealia Regna ad normam pacti Roschildensis instauranda, inhibita quater mille peditum in Daniam missione. Tum iisdem instigantibus Gallus Anglusq; rogabant, ne Appelbomius, quod à Rege jussus erat, Haga discederet, quòd Belgæ

1658. gæ hoſtilitatem cum Svecia agnoſcere nolint, quem & aliàs æs alienum detinebat. Mox cùm de claſſe Anglica Oreſundam verſus profecta Belgæ audirent, non levem ſuſpicionem ſilentio fatebantur, ac Opdamo, ut cautè ageret, mandabant, Reuteri quoque itinere inhibito, militibusque qui in naves jam conſcenderant, in terram revocatis. Downingius tamen Wittio teſtabatur, Angliam & Galliam Regi perſuaſuram, ut paci Roſchildenſi ſtet: aut ſi abnuat, Anglicam claſſem rem in ipſum geſturam. Ac Angliam hoc auxilio miſſo fidei, juſtitiæ & generoſitatis documentum pro amicis ſuis edituram, velut quæ nec poſſit nec velit pati, ut vel Dania ſubjugetur, vel Svecia opprimatur. Belgæ contra Pichlerum militi in Daniam miſſo præfectum increpabant, quòd ſacramentum Regi Friderico dicere abnuiſſet: cùm ipſi ſuo nomine bellum Sveciæ facere nollent. Decernebatur quoque de legatione ad Regem mittenda, eamque ob cauſam Thuanus ac Downingius rogabantur operam ſuam interponere, ut ea admittatur, ſecus atque Brandenburgicæ Legationi contigerat: Id quod hi facturos ſe recipiebant, miſſo Akakia, qui Regi id vehementer ſuadebat, quod hoc modo hoſtium conſilia valde confundenda ſint, qui pleraſque rationes ſuas Belgarum ſocietati ſuperſtruxerint. Sed nec Beuningium aliquem miſſum iri, ſed viros moderatos. Ac egregium factum fore, Belgas hac ratione deliniiſſe, quorum Legati hac conditione admitti queant, ut ipſi interea nihil moveant in fraudem Sveciæ, ſed amicorum ſe more gerant, re in præſenti ſtatu relicta. Atque id ſalva exiſtimatione à Rege fieri poſſe. Haut tamen ſuadebat Downingius inducias interim fieri, uti Thuanus contendebat, ſed omni vi bellum perſequendum, ac cumprimis claſſem Belgicam Hafniæ conſtringendam, nec dubium habendum, quin Belgæ proximo vere aliam claſſem in Daniam miſſuri ſint.

Regis de negotiatione Hagenſi judicium.

§. 112. Enimverò Regi, quæ Hagæ agitabantur, haut quidquam arridebant, & quod ſuper inſtaurando pacto Roſchildenſi jactaretur, disjuncto articulo de claſſibus externis Mari Baltico excludendis. Ac valde diſplicebat eidem, quòd Appelbomius Thuano & Downingio iſta proponentibus non contradixiſſet, ſed potius eorum intentionem confirmaſſet, Regis commodis & ſecuritati adverſantem. Nam eam pacem tali modo adornatam haut quidquam præſtare ſecuritatem, quam ipſe quærat. Ac Gallos Anglosque id non agere, ut firmam ipſi pacem cum Dania curent, ſed ut eo bello utcunque compoſitò cum Auſtriacis ſe committant, ac talibus negotiis immergant, quæ iſtorum Regnorum rationibus quadrent. Nam ſemper tergo ſuo infeſtam incubituram Daniam, ſi remotioribus ipſe locis diſtrictus fuerit. Unde & cùm Gallus pacem & connubium cum Hiſpania meditaretur, ac Sveciæ cauſam frigidè admodum ageret, Rex haut conſultum ducebat, Cæſarem nimium exacerbare, quò ſibi viam ad reconciliationem ſervaret. Sed nec eidem probabatur, quòd Appelbomius Haga non diſceſſiſſet, cùm Belgæ limites defenſivi fœderis longè exceſſerint, ac hoſtes ſe planè exhibuerint. Præſertim cùm Angli ex eo ſuſpicionem concipere potuerint, qui nunc tandem aliquando ad ſuſcipiendam Sveciæ cauſam bona fide accincturi ſe videbantur. Igitur imperabat ipſi Rex, ut omni tractatione ſuper hoc negotio cum Belgis, aut Legatis Gallicis Anglicisque abſtineret, ſi vel maximè Gallia ad præſtandum ejusmodi tractatum ſe offerat, cùm adpareat, quàm parum eidem evictio pacis Germanicæ curæ fuerit. Nec circa Daniam mediis conſiliis locum eſſe. Quin id potius ageret, ut Anglos cum Belgis committeret, oſtentata circa commercia prærogativa, qua nunc in Oreſunda potiri queant, ſi ſeriò vires ſecum jungere placeat. 1658.

Cum Cromvello acta.

§. 113. Aſt in Angliam cùm primi, qui veniebant, nuntii ferrent, Cronenburgum & Hafniam à Rege occupatam, non modicè Anglorum plerique conſternabantur, ac aliqui è ſecreto conſilio clamabant, id ferendum non eſſe, ac Daniæ quocunque modo ſuccurrendum, Neoporto quoq; atrociter tumultuante. Ipſe Cromvellus, qui tunc è morbo ſibi fatali decumbebat, ægrè ferebat, quòd Rex Terlonum non autem Medovium in Selandiam ſecum abduxiſſet, atque huic paulo aſperius reſpondiſſet, cùm officia ſua circa controverſiam cum Brandenburgico obtuliſſet, *ne immiſceatis*

vos

1658. *vos meis bellis, ficuti nec ego vestris me immisceo.* Sed & illud mordebat, quòd Rex eidem Cromvelli officium circa bellum Polonicum offerenti reposuisset: se Legatis suis in mandatis dedisse, ut fœdus cum ipso adversus Austriacos, eorumque socios concludant, unde ejusdem officium admitti à se non posse, quippe per quod vis agitati fœderis enervetur. Id quod Cromvellum usque adeo protelaverat, ut deinceps aliquid officii pro Rege à se interponi posse negaret, nisi disertè rogaretur. Ac ni hoc obstitisset, in proclivi fuisse sibi, Belgas minis aut persuasionibus ab auxiliis in Daniam submittendis avertere, inprimis si Rex Medovium secum abduxisset, ac sibi vel levissimam significationem de suis destinatis dedisset. Nam si conatus iste succederet, id gratissimum sibi fuisse futurum, cùm non dubitet, talia à Rege citra gravissimas rationes haut suscipi. Sed eo conatu fallente se statim ipsi succurrere potuisse, id quod nunc ista expostulatione ademtum erat. Eoque sibi magno cum dolore adspiciendum fuisse, à Belgis classem armari, nec Downingium Hagæ isti se paratui opponere potuisse, quòd Rex jactasset, ne Cromvellus ipsius se bellis immisceat. Eoque sibi non constare, quæ Regis sit intentio, & num hanc expeditionem directè susceperit irritandis Belgis, ac ut occasio nascatur bellum cum his gerendi. Medovium porrò, cùm Regi valedixisset, Wismariam se contulisse, ubi ne minima quidem communicatione de Regis destinatis fruatur: cùm tamen multis respectibus id causæ Regiæ profuturum fuerit, si is æquè ac Terlonus comes assumtus fuisset. Enimverò crediderat Rex, intra octiduum id negotium à se conficiendum, ut amicis suis eodem nuntio de consilio suo, ejusdemque exsecutione significare posset. Mox cùm Svecici Legati Cromvellum auxilia adversus Belgas poscerent, hic respondebat; se nôsse prius velle, quibus de causis bellum renovatum sit, quòd ipse pacem præstandam receperit. Sed si utique Belgæ se ingerant, suam classem haut longè adfuturam.

Post mortem Olivarii acta. 3. Sept.

§. 114. Paulo post Olivarium Cromvellum, qui hactenus Protectoris sub vocabulo summam rerum per Angliam invaserat, mors rebus humanis exemit, cùm vi decreti proximo Parlamento facti, ut, quem vellet, successorem sibi eligeret, Richardum primogenitum filium Protectorem trium Regnorum declarasset, quem & statim privatum consilium nemine repugnante agnovit, ac publicè proclamari jussit. Huic inter extrema pater Sveciæ rationes commendaverat, ac idem insigne in hanc studium præ se ferebat, utut Belgæ atrocia de Rege jactarent, istumque sibi adversus hunc adjungere laborarent, saltem ne Sveciæ causam susciperet. Sed Anglos non modica cura tenebat, ne Belgæ Rege penitus oppresso Oresundam in suam potestatem redigerent. Haut eo secius ista mors, &, quæ novo Imperio incidere solent, impedimenta Svecicum negotium non parum sufflaminabant. Fuit etiam Ablegatis Svecicis certamen aliquod in exsequiis Olivarii super incedendi Ordine, quòd initio Angli istos inter Residentes collocare vellent, proximo post omnes Nobiles titulatos loco. Id quod cùm Sveci adspernarentur, tum ob alias rationes, tum quòd Rex Medovio plebeja stirpe orto ante Principes locum dedisset, demum hisce juxta Legatos sedem assignabant, interjecto tamen custode sigilli, quod & ipsum cùm Sveci abnuerent, custos sigilli protestationem interponebat, id deinceps sibi præjudicio haut fore. Ea de re alii Legati, cumprimis Gallicus querebantur, quòd Svecis tam sublimis locus assignatus sit, cùm Legatorum charactere non fulgerent. Quibus Sveci reponebant, non esse, quòd isti Anglis leges præscribere velint. Cùm autem Danus, Venetus & Florentinus non nisi Residentum dignatione, qui in alio conclavi cum Anglicis Nobilibus agebant, intellexissent, Svecos eum locum obtinuisse, parem cum his honorem sibi deposcebant. Sed cùm istis occineretur, Ablegatis Plenipotentiariis Excellentiæ titulum tribui solere, qui in ipsos non cadat, interposita protestatione domum discedebant. Cæterum Rex cùm in Selandiam descendisset, Joannem Leyonbergium ad Cromvellum miserat, de causis belli renovati ipsum edocturum, tum ut de submittendis navibus saltem viginti instaret, cum Svecica classe jungendis. Pro quo auxilio Rex Anglicæ nationi in Svecicis portubus illas conditiones offerebat, queis Sveciæ naves inermes ibi fruuntur,

Leyonberg.

tur,

1658. tur, cum eadem quoque conventurus super certa quantitate cannabis, picis ac lignorum ad fabricandas naves necessariorum, moderato pretio quotannis è Svecia petenda: quin & jus stapulæ indulturus, salvis Regni Seciæ legibus. Ea tamen auxilia promte mittenda, nam lentum & in longum prominens promissum sua tempora non ferre. Ac jam locum fore perspiciendi, quid solidi tantæ amicitiæ jactationi subsit. Adjungebatur, quàm periculosum id Angliæ futurum sit, si Austriaci ad Oceanum pedem figant, id quod tunc minari videbantur. Sed antequam iste in Angliam adpulisset, Olivarius fato functus jam erat. A Richardo tamen idem audiebatur, sed velut privatus, quòd ad hunc literas fiduciarias non haberet. Qui ab isto proposita benevolè accepit, ac statim circa instruendam classem laborari jussit. Etsi Angli disertè exprimere nollent, quo fine eadem armaretur, nisi quòd asseverarent, id contra Regem Sveciæ haut fieri. Cæterum Ministris Svecicis in Anglia valde sudandum erat, ut invidiam instaurati belli mitigarent, quam Belgæ omni studio incendebant, velut Carolus Gustavus dominatum Maris Baltici affectaret, quo pacto ipsum navigantibus pro lubitu leges & onera impositurum. Querebatur etiam Neuportus, quòd Georgio Ascuæo, aliisque navarchis licentia concessa foret militiæ se Svecorum addicendi, velut id fœderi inter Angliam & Belgium repugnaret. Sed cui responsum, non constare sibi, hostilitatem Belgis cum Sveciæ intercedere. Porrò Angli etsi testarentur, se cum Rege fœdus offensivum contra Austriacos, sed defensivum contra universum orbem inituros, circa petitas tamen naves id inter alia difficultatis movebant, quo titulo Regi auxilia submissuri, ac rem in Danos gesturi sint? cùm sibi fœdus defensivum cum hisce sit, interposita quoque sua sponsione pro pace Roschildensi, simul eo casu cum Belgis in arma statim erumpendum, id quod ægrè Parlamento adprobaturi sint, velut infamiam sibi & periculum pariturum. Nam locati titulo eas mittere è dignitate non esse. Tum & dubitabant, num fortè Regis destinata justo longius tenderent, ipsique eam causam conscientiæ suæ adprobare possent. Quos scrupulos Sveci istis eximere conabantur, ac pollicebatur Richardus, se ad petitum Regis de navibus propediem responsurum. Nam perspicere se, manum negotio utique admovendam, sed necessum esse, ut rem cum consilio suo prius probè expendat. Præsertim cùm circa id tempus motus in exercitu Anglicano surgerent, hoc postulante, ut in se caput aliquod summo & absoluto cum Imperio constituatur, penes quod sit pro lubitu munera militaria conferre. Quæ res Belgis valde optata accidebat. Nam durantibus istis motibus haut videbatur Protectori expedire classem dimittere, cùm aliàs decretum esset, statim atque Belgica classis vela fecisset, Anglicanam è vestigio secuturam. 1658.

Ascue.

Nova Regis in Angliam missio Duval.

§. 115. Ast Rex morte Olivarii cognita Gustavum Duvallium in Angliam misit, alloquio super obitu patris, & gratulatione apud Richardum defunctum. Is privato inde congressu unà cum Fletwodo & Frisendorfio demonstrare jubebatur statum rerum præsentium, & uti Austriaci, Brandenburgicus & Belgæ Regi ingruant, petito, ut is naves submistret, Belgasque à Rege avertat, ac fœdus contra Austriacos absolvat. Tum quàm utilis novis ipsius rebus Sveciæ amicitia sit, & classem negotio extraneo occupari, ac inprimis quantopere Belgæ statui ipsius sint infesti, eoque & ipse extraneorum amicorum opus habeat. Neque enim statum ipsius domi forisque media consilia admittere, ac maturè mascula constantia obviam iis eundum, qui nocere posse videantur. Eo fine quoque Rex ad Mazarinum scripferat, ut nutanti adhuc Richardo sua prudentia adsistat, simul communem causam consilio & ope sublevet, ne dum singuli ferendo oneri impares sunt, universi demum opprimantur. Rex porrò suis rebus quàm maximè expedire judicabat, ut ocyus norit, quid expectandum sibi sit. Nam incerta spe trahi valde sibi damnosum esse. Ac Belgas omnibus se Regis hostibus illigare, qui fere etiam Angliæ adversentur. Superiore quoq; anno Olivarium

tium

1658. rium promissis suis non parum damni dedisse, quorum vana expectatione ipse classem suam tamdiu ad littus Germaniæ detinuerit. Richardus contra

15. Octob. per Medovium Regi declarabat, se vestigia Parentis pressurum circa colendam cum ipso amicitiam, quæ nec sterilis sit futura, si Belgæ bello Danico se ingerant. Haut obscurè tamen idem insinuabat, Richardum novis suis rebus haut temerè offensurum illos, qui adhuc amicitiæ speciem præ se ferant, minis aut hostilibus intempestivè expromtis, antequam necessitas exigat, ac magis optare, ut bellum Danicum amica compositione finiri queat.

Regis circa negotiationem Anglicanam judicium.

§. 116. Enimverò quia Rex perspiciebat, quòd à Belgis invaderetur, culpam penes Anglos esse, qui tamdiu inani spe ac promissis ipsi illuserant, igitur Legatos suos jubebat tractationem de fœdere suspendere. Simul

22. Octob.

de statu Richardi judicabat, si semper è sententia consilii sui dependeat, nec proprium judicium sequatur, parum rebus ipsius fidendum esse. Ac brevi cum ipso actum iri, si media aut timida consilia sequatur. Nec meliora ipsi ominatus fuerat Neoportus, qui sub initium anni relatione ad Fœderatos Ordines facta memoraverat: non esse, quòd ipsi à Cromvello sibi metuant, debili & militibus parum concorde. Equidem tolerare adhuc ipsius Imperium cives velut ætate provecti, & cui valetudo parum vitæ promittat. Sed Imperium penes ipsius filios haut mansurum, quos adolescentulos rerum imperitos increpabat.

Jungens ende pengels.

Rex tamen Frisendorfio secreta mandata mittebat, ut Richardo Ducatum Bremensem & Verdensem offerret, si auxilia sibi ad subigendam Daniam & Norvegiam præstare vellet, ut tamen traditio ejus provinciæ non prius fieret, quàm capta Hafnia. Circa hoc negotium tamen cautè procederet, prout judicet ipsi idem ad palatum esse, aut eidem facultatem fore promissis repræsentandis. Cæterum promto sibi responso opus esse, qualecunque id sit. Sed uterque Legatus palam pecuniam & naves subsidio petere jubebatur, oblata immunitate à Vectigali Oresundico & Islandia insula, opportuno Angliæ positu: nec Regem inconsultis Anglis cum Belgis transacturum, ac ad eosdem in ordinem redigendos operam sociaturum. Quod si Angli nolint adversus Brandenburgicum rem gerere, adquiescebat Rex, ut conciliandæ cum hoc amicitiæ operam navent. Inprimis demonstrarent, hostilia à Belgis patrata, & quem in statum tandem Svecia redigi queat, per quem Rex deinceps inutilis reddatur communi causæ substendæ. Ac sanè nisi spes ab Anglis præbita obstitisset, longè alia ratione Regem res suas dispositurum fuisse. Equidem Medovium de interpositione mentionem injecisse: sed Regi parum fiduciæ in tractatibus cum Dano collocari posse, qui nunquam conventa servarit, nec Sveciam solida securitate frui permiserit. Quod si ab Angliâ destituatur, Belgis viam sterni ad ejusmodi conditiones obtinendas, quæ in futurum Angliæ prægraves esse queant. Sed si hæc in præsens manum negotio admovere velit, gravissimam plagam inopinantibus Belgis librari posse. Quod si Angli moras nectere instituant, id pro negatione auxilii haberent, ac tractatu de fœdere supersederent, id tantùm postulantes, ut Angli navibus suis merces necessarias in Sveciam vehant, & ibi provenientes exportent. Et quia Rex satis perspiciebat ex illis, quæ Hagæ agebantur, neque Galliam neque Angliam solidi quid auxilii collaturam, quin potius id moliri, ut ipsum ad lubricam pacem compellant, ac sequestres obtrudant inimicos, & hostium adversùs Sveciam incentores, Legatos jubebat planam declarationem Anglos poscere, auxilia sibi adversus Belgas ferre velint, an minus. Officio ipsorum sibi haut consuli. Si auxilia abnuant, haut vitio sibi datum iri, si deinceps post-habita causa publica propriæ conservationi quovis modo invigilet. Quarum rerum omnium prima causa à Gallis promanet. Porrò è præsenti rerum facie judicabat Rex, peculiari cum Danis pace non plus sibi securitatis parari, quàm antea habuerat, ac si longius à finibus suis adversus Austriacos rem gerere instituat, Danos Belgasque iterum ipsius tergum infestaturos. Igitur stabat sententia cum omnibus hostibus pacem affectare, nec in Gratiam 1658.

Gallo-

1658. Gallorum cum Austriacis nullo fructu luctari.

Angli classem in Daniam mittere constituunt. 12. Nov.

§. 117. Ast in Anglia cum intestinæ turbæ inter Richardum & milites utcunque compositæ essent, post secretissimam consultationem decernebatur properè classem viginti selectissimis navibus constantem in Daniam mittendam, cui duplex nautarum numerus imponebatur. Legatis Svecicis significatum, cum necessitas temporisque angustia urgeat, ac corycæi tam multi immineant, haut consultum videri longos tractatus moliri, sed omnia ad ipsum Regem remitti; laxioribus tamen verbis testabantur, eam missionem in commodum Regis cedere. Ac jussus fuerat Medovius interpositionem suam statim offerre, sed ea lege, ut Danus protinus inducias ineat, & absque fœderatis suis tractet. Cæterum quo fine classis ea proficisceretur à Legatis Svecicis tunc investigari non potuit. Plerique conjectabant, eam paci promovendæ ire. Thurlovius per jusjurandum sibi fas esse negabat, ea de re pandere, de cætero amplè studium nationis suæ extollens, ac tractatus de fœdere dilatos duntaxat ob defectum pecuniæ ac domesticas difficultates. Id tamen non obscurè innuebat, classem illam prohibituram, ne Belgæ aliquid sibi prærogativæ comparent. Ut tamen Legati Svecici Anglorum destinata conjectando assequi possent, Thurlovius differebat: Downingio injunctum esse Belgis proponere, ut Danico se bello planè abstineant, nullis amplius auxiliis eò missis: utque Brandenburgicum iterum ad has partes adducant, Catholicorum fœdere planè abstractum; denique separatam pacem inter Sveciam & Daniam procurent nullo fœderato incluso. Aliàs sibi decernenda, quæ ad salutem Religionis Evangelicæ, ac veram suæ Reipublicæ suarumque partium utilitatem necessaria judicaverint. Ad quæ Sveci reponebant: satius fore ab Anglis operam conferri ad subjugandam Daniam, recepta à vectigali Oresundico immunitate. Ast Hagæ Downingius jactabat: Richardo decretum, validam classem in Oresundam mittere, quòd non amplius ferre possit, Belgas ita omni se vi Svecis opponere. Debuisse eam aliàs classi Hispanicæ argento onustæ insidiari, sed id negotium sepositum, postquam viderint, non solùm per Germaniam & Daniam Svecis parta in periculo versari, sed ipsum quoque Sveciæ Regnum nutare. Negligi quoque à se progressus in Flandria, ac subiri periculum ignoti maris, hibernæque tempestatis, ac quod à Danica Belgicaque classe immineat. Idem Appelbomio confirmabat, classem Anglicam vela fecisse, ut cum Svecica se conjungat. Sed Ordinibus Fœderatis denuntiabat: eam profectam conciliandæ æquæ paci Sveciam inter & Daniam, & ad prævertendam Sveciæ oppressionem: ac Gallos juxta Anglosque pacem Roschildensem præstituros. Contra Medovius Helsingoræ Cojeto confirmabat, si Rex Daniam subvertere valuisset, Cromvellum id non fuisse impediturum. Cæterum ea classe Godsono Duce jam Scagenas versus processerat, sed id promontorium superare haut potuerat per adversos ventos, quibus aliquot naves malos amiserant, & quia acri frigore jam glacies sinu Codano fluitabat. Ac præmiserat Godsonus celocem Regi de adventu suo significantem, per quam Rex ipsi suadebat, ut propter anni tempestatem, rebus gerendis ineptam, in Angliam reverteret. Ita ista classis retro dare vela coacta in portum non procul Jarmutha se recepit. Et quanquam mandata à Richardo venirent, ut, quantum possit, ad persequendum iter niteretur, ne momento quidem temporis neglecto, hiems tamen maturè ingruens obstabat, quò minus hoc anno iterum proficisci valeret. Cum Godsono etiam redibat Georgius Ascuæus cum sexcentis sociis navalibus in Anglia conscriptis. Porrò Medovius Regi confirmabat, eam classem imperio ipsius subdendam fuisse, ac bellum utique inter Anglos ac Belgas oriturum, quòd Belgæ jam quinquaginta naves Bellicas, Angli septuaginta arment. Nec tamen Regi de Anglorum mente liquidò judicare dabatur, quòd fœdus nondum conclusum esset. Appelbomio tamen imperabatur, offerenda Belgis haut præcipitet, ne Anglis suspicionem injiciat, si fortè seriò jam

1658. 7. Oct. Godson. Scagen.

1658. jam rem agere velint. Contra Frisendorfio injungebat, ut Bremensem provinciam promtè Anglis offerat, ac si ea hisce ad palatum sit, diu ne cauponetur. Sanè perspiciebat Rex, non posse tali se pace à Danis potiri, ut, nisi his planè imperio suo subjectis, cum alio quopiam in bellum descendere daretur, salva à tergo securitate. Unde fœdus, quantum posset, absolveret, & Anglos edoceret, quid commodorum inde capere queant ad Belgas compescendos, ut his deinceps ab Anglia pendere necessum sit. Sed si ipsi hanc occasionem negligant, Belgas eandem occupaturos. Enimverò in Anglia omnia ad Parlamentum rejiciebantur, quod proximo mense Januario sessiones auspicaturum erat, id si ex voto successisset, Richardus magnificis promissis Svecos onerabat.

Scopus classis Anglicanæ.

§. 118. Post tamen è mandatis Godsono, & Medovio datis intellectum fuit, quis ejus classis verus scopus fuerit. Hic quippe Richardi nomine utrique Regi officium suum offerre jubebatur paci inter ipsos conciliandæ, ac ut durante tractatu hostiles actus cessent, tum ne quid eo tractatu concludatur Reipublicæ Anglicanæ damno cedens. In ea negotiatione omnia diligenter cum Gallico, &, si quis adsit, Belgico ministro communicet. Sed si interpositio non acceptetur, aut res non eo sint loco, ut tractatus proponi queat, aut si tractatu acceptato induciæ non admittantur, aut tractatus effectu cariturus videatur, Regi Sveciæ significet, classem paratam esse æquis conditionibus ipsi adsistere defensionis duntaxat gratia. Quem in finem formula quædam fœderis mittebatur. Sed si res Sveciæ tam commodo loco sint, ut parum auxilii ab ea classe ipsi accedere queat, eam in Angliam remitteret, nullo negotio suscepto. Tractatu instituto, si pro natione Anglicana immunitatem è vectigali Oresundico stipuletur, vicissim Regi Sveciæ idonea ratione caveret, alias nationes eo privilegio in fraudem ipsius haut abusuras. Denique cautionem à Rege Sveciæ exigat, conventa servatum iri, quo fine postea à Medovio Stada, & Landscrona, id Albi, hoc freto adsitum oppidum poscebatur, ut tantisper in manus Anglorum traderetur. Quæ omnia longè discrepabant ab iis, quæ Angli hactenus jactaverant. 1658.

Per Borussiam gesta.

§. 119. Dum tota belli moles in Daniam devolvitur, in Borussia langvidè res gerebatur, nec aliud fere ibi ab hoste actum, quàm ut is præsidia Svecica in angustias redigeret, his contra quantum dabatur reluctantibus. Et jam quoque Brandenburgici, qui hactenus ambigui egerant, in hostilia eruperunt. Unde jussu Adolfi Joannis Ducis Wurtzburgius supremus vigilum præfectus excursione facta Mariæwerderam oppidum diripit, ac vicina loca tributis subjicit. *14. Sept.* Brandenburgici contra castellum infra Elbingam ad Lacum Dullem situm ex improviso opprimunt, captis novendecim, qui id insidebant, è quo majorem & minorem insulam infestam habere poterant. *28. Sept.* Id quod tamen mox Sveci nullo suorum amisso recuperarunt, viginti sex Brandenburgicis captis, reliqui conscensis cymbis effugerunt. *30. Sept.* Post initio Novembris Poloni in Majorem, Brandenburgici in minorem insulam irrumpebant, quo ipso res Svecorum in Borussia haut parum premebantur, intercepta quoque communicatione inter Elbingam & Mariæburgum. Et deserebantur à Svecis aliquot castella in Minore insula magno cum hostium commodo, Svecorum detrimento, quo nomine Dux Laurentium Lindanum arguebat, velut rumore propinquantium hostium territus nulla necessitate præsidium inde evocasset. Post aliquot tamen dies Poloni Majore insula iterum excedebant. Unde Dux castella apud Dirschaviam & Lissaviam iterum præsidiis occupat, simul Duderstadium tribunum trans Nogatum flumen mittit, qui multos Brandenburgicos per Majorem insulam palantes concidebat, oppresso quoque castello, quod centum viginti militibus insidebatur, sic ut ea excursione ducenti quinquaginta cæderentur, septuaginta caperentur. *Duderstad.* Et utraque quidem insula iterum ab hostibus purgabatur, sed quæ tamen Svecis exiguo usui erat, colonis fere dilapsis. Aderat inde caterva Brandenburgicorum sub ipsam Elbingam, sed à Wurtzburgio ita excipiebatur, *16. Nov.*

Notarum Explicatio
A. Curia
B. Templum Beatæ Virginis
Templum S. Iohannis
Templum S. Laurentii
Templum S. Iacobi
Cœnobium Franciscanorum
Curia Civitatis novæ
Porta Lignaria
Porta Culmensis
K. Porta Thorun. Vet.
L. Porta S. Catharinæ
M. Sedes tormentorum Obsidionalium Regis Poloniæ Ejusq: Sociorum
N. Mortaria Bellica Seu Machinæ Fulminalis pipobolos et lapides sine intermission evomentes.
O. Suecorum propugnacula et munimenta.
Castra
Electoris
Brandenburgici
Regis Poloniæ
Castra Mare schalli
Regni
Lubomirski
V I S T
Dibotze
Pottgurse
Castra
Pogno
Russiæ
W. Swidde

Schenographica Urbis Thorunensis. in
Prussia, ex hibens ejusdem obsidionem primam paulo remotius factam a Rege Poloniæ
Exercitû anno 1658, mense Iulio, postea vero propius admotam die 14 Septembr
Regio Polonorum Exercitû, Sed quamplurimis etiam
opus auxiliaribus. Quam obsidionem Suecones Divini Numinis auxilio, ductu & auspicus
Illustrissimi et Excellentissimi Comitis ac Senatoris BENEDICTI OXENSTIERNA
Urbemq fortiter defensam tenuerunt ad diem 30 Decembr
quia die per institutam pactionem militarem pro obsessis
Notarum Explicatio
P. Polonorum et Sociorum Obsi: alia munimenta
Obliquo ductu instituta ad fossores militesq tegendos.
Pons navalis pro libero inter Exercitus accessu et recessu.
R. Gravis oppugnatio aliquot mille militum Polonorum
sub Belli Ducum Grundsinski et Saphiæ die 16. et 17. Novembris instituta, quam obsessi forti repulerunt.
Castra
Generalis
Czernetzki
L A
F L U V I
U S
Castra Cæsarea sub Gener: de Souches.
Castra
Gen: Saphia
Litepski cum Littuanis.

1658. tur, ut magna pars concideretur, octaginta captivi in urbem pertraherentur. Et quia Gosievius à Moscis vapulaverat, Poloni relicta Borussia in Lithuaniam abibant, Brandenburgicis quoque in sua recedentibus, quorum frequentibus transfugiis Svecorum legiones supplebantur. Quo hostium discessu Svecis laxiores esse res cœperunt. Ast Thorunium lento obsidio pressum demum in Polonorum manus incidebat. Ejus civitatis curam Rex Poloniæ excedens Benedicto Oxenstiernæ unà cum gubernatione Culmensis Palatinatus commiserat, sub quo Bulovius supremus excubiarum præfectus militare Imperium in præsidiarios exercebat. Isti insuper injunctum erat super tractatuum præliminaribus aliisque ad pacem spectantibus agere. Vix Polonia Rex excesserat, cum Polonicus Austriacusque exercitus Thorunio laxius primò inde arctius obsidium circumposuit, quod cum per sesqui annum continuaretur, nullo interim subsidio urbi immisso, præsidiarius miles belli malis & morbis imminutus ad extremum vix sufficiebat urbis spatiosæ, ac plerisque locis tenuiter munitæ stationibus utcunque obeundis non minus atque oppidani animis ægrescens. Et quanquam Oxenstiernæ secreta à Rege mandata erant, ut, si vires tenendæ urbis deficerent, reliquias militum ac cives egregio in Sveciam affectu servare studeret, nec rem ad extrema deduci pateretur: Simul milites præfecti imminentem necessitatem ingererent, ac hostis ferocia nullis alicunde auxiliis adparentibus gliſceret: is tamen semper testabatur, sibi à Rege injunctum, super deditione nullum verbum facere, quòd vel unus militum superstes foret, ne tanta turba huic urbi assidens Regi tunc Hafniam prementi ingrueret. Inter extrema ista honestæ deditioni viam fata pandebant. Joannes Casimirus Rex post imperatam sæpius urbi deditionem demum per litteras minabatur, sese postera die assultu undique facto perrupturum, nec ullius vitæ parciturum, ni obsessi properè ipsius clementiam occuparent. Sed tubicini, qui eas literas attulerat, ita responsum, ut minas Polonorum parum curari intelligeret. Idem tubicen Oxenstiernæ à Legato Gallico, qui nuper à Carolo Gustavo è Dania venerat, nuntiabat, multa esse, quæ super pace jussu Regis cum ipso loqui velit, ac locum congressui ab eodem optari. Cui vicissim Oxenstierna significabat: haut decorum sibi extra obsessam urbem, cujus suprema cura sibi à Rege credita sit, colloquii causa progredi. Sed si Legato placeat fidum hominem in urbem mittere, eum se auditurum, si nil aliud proponat, quàm quæ promovendæ paci faciant, super qua sibi ampla à Rege mandata sint. Id responsum Reginæ Poloniæ, quæ privatas ob rationes bello finem quamprimum imponi optabat, ansam præbebat Regi suadendi, ut nomine Legati Gallici quispiam in urbem iret. Rediit ergo idem tubicen cum apertis literis à Lumbrano, queis significabat, secretarium à se in urbem venturum exponendis, quæ Rex Carolus Gustavus sibi commiserit, ut Oxenstiernæ significaret. Eas literas tubicen extremæ stationi tradere jussus est, ne intromissus suspicionem excitaret, velut super dedenda urbe ageretur. Lumbrano sequenti die responsum, admissurum se, qui ab ipso venturus sit, ea lege, ne quid aliud, quàm quod ad pacem faciat loquatur. Venit postera die secretarius cum tubicine, qui in tentorium Drakii tribuni propugnaculo impositum deducitur, tapetibus ornatum, circumfusa militum manu, ac famulorum militaribus vestibus indutorum augendo numero. Dum Oxenstierna expectatur, prandium missis adpositum sat lautum, cibis magno pretio in famelica urbe conquisitis, unde opinio nascebatur, obsessis adhuc affatim annonæ suppetere, simul circumfusa turba numerosi præsidii opinionem pariebat. Cùm inde Oxenstierna velut obiter ad idem tentorium accessisset, missus exponebat, uti Rex Sveciæ Lumbrano è Dania discedenti permiserit Polono declarare, se ostendendo sincero in pacem studio decrevisse Thorunium huic reddere, quamprimum super præliminaribus pacis convenerit. Unde Legatum judicare, circa id negotium maturato opus esse prævertendæ sanguinis effusioni, quòd obsessores assultui tota vi dando parati sint.

Thorunium à Polonis recuperatur.

1658. sint. Oxenstierna etsi monentibus quibusdam oppidanis missum non Lumbrani, sed Regis Poloniæ Secretarium Trebuceum agnosceret, tamen in dissimulationem compositus respondit: gratum sibi è Legato Regis sui placitum circa Thorunium intellexisse. Cæterum etsi ipse norit, Regem honestæ paci cum Polonia ineundæ pronum, certò tamen sibi persuaderi, declarationi Regiæ à Legato allatæ causam dedisse, quòd iste crediderit, præsidium eò redactum, ut valido assultui sustinendo non amplius par sit. Enimverò se ipsi velut amici ac fœderati Regis ministro fidenter asseverare posse, suppetere adhuc vires obsidio in longum sustinendo, cùm urbi de omnibus necessariis adhuc probè prospectum sit. Sed quia voluntati Regis utique mos sit gerendus, sibi haut fas esse jussa ejus interpretari, præsertim absenti. Unde judicio Legati committere, an non è re videatur certum hominem Mariæburgum ire è Duce Adolfo Joanne sciscitaturum, num paria jussa, quæ Legatus memoret, ad ipsum pervenerint, cùm aliàs sibi injunctum fuerit urbem ad extremum tenere, ac obsessi nil magis optent, quàm ut Polonis libido subeat assultum tentandi. Ac si Legatus judicet eam missionem paci promovendæ inservire, diplomate tuti itineris opus fore ad Ducem mittendis. Polonus cùm præter spem de lauto adhuc præsidii statu audisset, veritus, ne urbs absque ingenti militum jactura, aut per longam moram expugnari non posset, diploma tuti itineris in urbem mittebat, cui Legatus Gallicus suas literas addiderat, à se Regem permotum annuendis octo dierum induciis, quoad Mariæburgum mittendi revertissent, si ipsi ita placeat. Mariæburgum missi cum gemina iis, quæ Legatus retulerat, nuntiassent, eo minus scrupuli Oxenstiernæ circa dedendam urbem restabat, quòd id ipsum status ejusdem ad extremum redactus imperaret. Haut eo minus cùm statim post istorum reditum Polonus exquireret, dedere urbem, an tueri placeat, Oxenstierna respondebat, ad isthoc mentem se suam declaraturum, ubi à Lumbrano missus venerit. Eo responso Poloni offensi machinis fulminare, globos ignivomos affatim jacere. Postera luce 1658. Lumbrani Secretarius in urbem admissus deditionem suadebat. Cui Oxenstierna etsi nulla necessitas urgeat, quia tamen Regi suo placeat, in signum instaurandæ amicitiæ tradita urbe Polonis viam in Borussiam pandere, sibi haut fas esse, placito istius reluctari. Ita Polono in promtu esse urbis possessione potiri, ubi conditiones annuerit, in quas hancce dedere sibi mandatum, quas exponere paratus sit, ubi Polonus paris dignationis ministros, qui secum agant, delegaverit. Ita quatuor è primariis senatoribus à Polono designati cum Oxenstierna in horto suburbii intra globi jactum congressi sunt, præsidio quinquagenorum militum utrinque addito. Cùm Pratzmovius Cancellarius sermonem ordiri aggrederetur, Oxenstierna prævertens proponebat: Quia Polonici delegati venerint noscendis legibus, quibus Rex suus tanti momenti urbem tradere velit, sibi in antecessum declarandum, nulla necessitate istum ad hoc compelli, sed unicam hanc ob causam ad talia descendere, ut falsi convincat eos, qui cavillantur, pacem eidem cordi non esse, & per hucusque factas testationes orbem illudi. Igitur ei opinioni dispellendæ sibi injunctum Thorunium tradere his legibus, ut salvi conductus, ad quos hucusque Legatorum congressus adhæsit, expediantur omisso titulo & insignibus Sveciæ. Ut locus & tempus congressui designetur. Ut induciæ ad certum tempus ineantur flectendis ad amicitiam animis, intra quod de pace agi queat. Ut navigatio Vistulæ permittatur instaurandis commerciis. Ut denique Thoruniensis civitas omnibus Privilegiis ac immunitatibus, quibus antea gaudebat, simul magistratus, cives ac omnes incolæ plena amnestia fruantur. Super his ubi convenerit, statim à se delegandos, qui cum Polonicis Ducibus super deducendo præsidio agant. Ad ista Polonicus Cancellarius fremere: ad tam dura & superba nil se respondere posse, nec talia ad Regem referre audere, ac ni modestiora proponantur, sibi re infecta in castra redeundum, nec viam defore urbi in ordinem redigendæ. Cùm Oxenstierna negaret integrum sibi à dictis discedere, Poloni surgere

1658. surgere, ac penes se culpam non fore sanguinis inde effundendi testari. Nec minus Oxenstiernæ demonstrare: tanti momenti locum haut ita facile cedi posse, quin quasdam vicissim conditiones pacisci par sit, præsertim cùm obsessos nulla adhuc necessitas urgeat, nec quid à se desideratum, quod non rationi congruum, ac promovendæ paci idoneum sit. Poloni contra: Duriora ne à victis quidem exigi posse. Queis dictis Cancellarius & Tessinius Thesaurarius discessum parabant. Sed Lubomirscius, qui exercitui imperabat, cùm è tam feroci propositione Urbem adhuc probè se habere conjectasset, cui expugnandæ multo labore ac tempore opus futurum sit, censebat, etsi dura sint Oxenstiernæ postulata, tutius tamen esse hunc congressum non abrumpi citra expressum Regis mandatum. Simul paratum se fore heic actis ad Regem referendis. In quod reliqui consentiebant, etsi judicarent, istum hoc facto singularem gratiam à Rege captare. Ita idem adsumto Morstenio ad Regem pervectus cùm revertisset, memorabat: parum abfuisse, quin ex hoc negotio gravem Regis indignationem incurrerit, quod hic ægrè tulerit ab ipsis tam duras conditiones auditas, ac ad se relatas. Sed quia id prævidérit, Reginæ opem implorasse, quæ & effecerit, ut Rex quantumvis ægrè annuerit, delegatis integrum fore cum Oxenstierna super propositis agere. Ita instaurato colloquio Poloni reponebant; Regem Joannem Casimirum salvâ existimatione titulo Regni hæreditarii ac jure ipsi competentis se exuere posse, non magis quàm ejusdem insignibus, ad quæ tuenda etiam privati extrema connitantur, nec Oxenstiernam, si ipsorum loco positus sit, Regi eam indignitatem subeundam suasurum. Oxenstierna contra: Sigismundum corona Sveciæ jure excidisse, unde filio nil decedere, si eo titulo desistat. Quo fundamento everso insignia ultro corruere. Considerarent ipsi, num salva conscientia suadere possint, ut bellum, quo hæc regna per LX. annos inter se collisa sunt, longius alatur ob rem, circa quam Sveci nunquam remittere quid possint. Sed nec locum heic esse super eo disputandi, quod ad tractatus pacis spectet: ac sequestres jam per triennium incassum circa idem fategisse. Post longam disceptationem ita convenit, ut Joannes Casimirus suum sibi jus reservaret, quod ipso in tractatu deducturus sit: Sed nunc amore pacis hac sola vice titulo & insignibus Sveciæ abstenturum. Amota palmaria difficultate facile in salvos conductus consensum. Tempus & locus tractatuum sequestribus definiendus committebatur, ut tamen dies congressus quantum posset acceleretur. Post aliquam tergiversationem quoque in semestres inducias consensum, quo spatio commercia utrinque libera fore, ac super pace actum iri. Thoruniensi civitati etsi gravissimè offensi essent Poloni, demum tamen omnia annuebant, quæ Oxenstierna in ejus favorem stipulabatur. His confectis Oxenstierna duos tribunos constituit, super eductione præsidii ex urbe acturos. Obsidibus inter tractandum à Polonis datis. Pridie Kalendas Januarii Urbe excessere, tenues præsidii reliquiæ CXC. pedites CX. equites: quorum paucitate conspecta Polonicus exercitus Oxenstiernæ indignari, ac fremere, pactum deditionis haut servandum. Sed Rex antervertendo huic flagitio Oxenstiernam jubebat, properè se in castra sequi, ne idem, quod quondam Warsaviæ accideret. Is postquam apud Regem pransus esset, hujus rhedâ per duo milliaria Graudentum versus deductus est, valido addito præsidio. Isthac Urbis tam diuturna defensione, ac tam honesta deditione, postquam jam cum extremis luctari cæpisset, ingens operæpretium factum est. Nam quadraginta millium exercitus, qui Thorunio assidebat, per sesquiannum detentus fuit, quò minus Regi contra Daniam bellum gerenti ingruere posset, cui aliàs difficile fuerat, futurum, tot simul irruentibus hostibus resistere. Per eas quoque inducias & commerciorum libertatem insignis pecuniæ summa pacta fuit sublevandis præsidiis in Borussia cum egestate confligantibus. Simul occasio nascebatur è Brandenburgica provincia annonam congerendi in añum amplius suf- 1658.

1658. suffecturam, citra quod Borussia subigente inopia derelinquenda erat. Nec parum hoc ipso promovebatur pax post Olivæ conclusa, quæ & Danicam pacem acceleravit, quiete tam necessaria Sveciæ conciliata. Salva quoque perstabat fides Regis apud omnes, qui ei se se dediderant, queis iste vetera sua privilegia salva stipulatus fuerat. Denique & armis Svecicis gloriosum erat tantilla manu urbem adversus duos validos exercitus tanto temporis spatio defendisse. Sanè eo gratius ista Regi acciderant, quòd absque peculiari ipsius mandato per singularem Oxenstiernæ dexteritatem res ita administrata foret.

Pacis negotium in Polonia langvet. 27. Sept.

§. 120. Sed & pacis negotium in Polonia langvebat Carolo Gustavo alibi districto. Etsi Lumbranus scripserat, Polonos ad suscipiendos tractatus proclives esse, suspectis Austriacorum actionibus, queis & Lubomirscius succensebat, cujus prædia apud Cracoviam ab istis malè habita fuerant. Sed nec ita arctè Polonos Austriacis ac Danis illigatos esse, ut non his exclusis cum Svecis transigere queant. Unde Rex, cui ea pax valde cordi erat, statim Magno Gardio & Slippenbachio imperabat, ut præstò sint, obeundæ legationi, simul diplomata expediri curat, quæ Poloni haut pro Danis, sed in speciem duntaxat pro Moscis postulaverant. Polonorum autem diplomata Lumbranus Svecis interposita propria protestatione tradere volebat, ne eadem istis fraudi forent, si tractatus successu carerent. De qua re Rex Legatis suis injungebat, ut si Lumbranus eam protestationem scripto tradere vellet, eam acceptare abnuerent, sed si verbis eam faceret, vel contrariam protestationem reponerent, vel istam surda aure transmitterent. *1. Dec.* Cùm porrò Lumbranus Regis declarationem super tractatibus Joanni Casimiro attulisset, hic quoque eosdem à se desiderari ostendebat, sed non aliter quàm simul cum suis fœderatis. Expediendis præliminaribus Polono placebat Braunsberga, Svecis Frauenburgum. Initium nuncupabatur dies vigesimo Martii sequentis anni. Inter capita præliminaria Polonus adhuc declarationem super ablatorum restitutione exigebat. Quod enim Carolus Gustavus ostenderat, Borussiam se redditurum accepta satisfactione fortasse pecuniaria, id Polonus hactenus acceptabat, ut tamen de satisfactione mentionem fieri nollet. Circa titulos Polonus eandem formam promittebat, quæ anno tricesimo quinto adhibita fuerat. Cui & probabatur, quòd Rex citra exceptionem Gallos ac Belgas sequestres admitteret. *11. Dec.* Cæterum quia facies rerum haut parum mutata erat, Rex Legatis suis nova mandata mittebat in hanc sententiam: satisfactionis loco postularent totam Livoniam, adjunctis illis partibus, quæ Polonicæ ditionis hactenus manserint, unà cum Curlandia & Semigallia: præsertim cùm ipsi Poloni in comitiis Warsaviensibus anno 1655. agnoverint inducias à se violatas, eoque Lessinio & Narussevicio in Sveciam missis mandarint totam Livoniam cedere, additis, si ista non sufficiat tribus millionibus. Curlando alia via posse satisfieri, dato vel Samogitia vel præsulatu Mindensi, cui Rex ducenta uncialium millia sit adjecturus. Tum ut Poloni promittant, se partes Livoniæ à Moscis occupatas suis sumtibus recuperaturos, Svecisque traditúros, Palatinatu Mariæburgensi tantisper hypothecæ loco relicto, quoad omnia conventa impleta sint. Borussiæ cessionem ea lege futuram, si Poloni promittant, se neque Austriacum quempiam, nec Moscum Regem sibi assumturos, quo in futurum eo firmior amicitia cum ipsis coli possit. Cupiebat quoque Rex in partem vectigalis Pillaviæ & Memelæ admitti reparandis injuriis à Brandenburgico illatis. Expectativam in Borussiam Ducalem idem remittebat. Consentiebat etiam, ut controversiæ cum Austriacis componerentur, ut tamen hi promitterent, se causam civitatis Bremensis & Capituli non suscepturos, de investitura scrupulum non moturos, vectigal ad Warnemundam in dubium non vocaturos, Recessum Limitaneum cum Brandenburgico confirmaturos, ac Evangelicis per provincias hæreditarias libertatem conscientiæ

1658. tiæ relicturos. Quod si Poloni à pace abhorreant, clanculum Austriacis Borussiam offerrent, prius tamen explorato, quod emolumentum Regem eo nomine sit mansurum. Nam tanti erat Regi reconciliationem cum Austriacis redemisse, à quibus omnia ipsi adversa promanabant, ut isthoc onere levatus eo acrius negotium Danicum urgere posset. Ad extremum tamen Rex etiam desistere decreverat de petenda parte vectigalis in Borussia, ac pecuniaria à Polonis satisfactione, ac ne Poloni teneantur partes Livoniæ à Moscis occupatas recuperare, sed satis haberent, jus suum ad eas in Regem transferre. Ita omnia indulgere Polonis cupiebat Rex, eo acrius premendæ Daniæ. Etsi vicissim sat artium esset hostibus huic consilio eludendo, extractis cum Polono tractatibus.

Dux Curlandiæ capitur. §. 121. Quid Duglassio circa Curlandiæ Ducem mandatum fuerit, supra expositum est. Id executioni dare eo difficilius erat, quòd non solum petitum haut satis foret ad eam rem vi tentandam, sed & quia Dux per nescio quem secretorum proditorem de istius destinatis per literas monitus fuerat. Unde Duglassius ad eam suspicionem Duci adimendam Lithuanos prius Wolmaria & Ronneburgo exturbare instituerat. Post idem Duci scribebat, ut copiis Svecicis in Lithuaniam transituris annonam suppeditet, cujus itineris obtentu occasionem istum opprimendi aucupari decreverat. Adhibebantur tamen ab ipso in consilium Helmfeldius & Fridericus Lewius, queis videbatur non prius aliquid tentandum, quàm pedites à Rege promissi adessent. Nam in præsens eorum non ultra septingenti præstò erant, præsidio Rigæ detracti, haut par numerus arci & oppido Mitaviæ oppugnando. Ac si incautius res susciperetur, sine dubio Dux Polonorum Moscorumque auxilia imploraturus erat, quorum tota colluvies Duglassium inundatura metuebatur. Igitur placuit ad suspicionem Duci adimendam amicitiam simulare, ac ditioni ipsius quantum dabatur parcere, ut occasio inveniretur, eundem in securitatem datum opprimendi. Interim idem necessum habebat, annonam copiis Svecicis & Rigensi præsidio sustentando tributa conferre. Ita Duglassius sub finem Augusti mensis per Curlandiam iter versus Lithuaniam intendit, ut ex hostico viveret, non amplius quàm tribus equitum peditumque millibus instructus, haut tamen longius progressurus, quàm unde se, ubi videretur, commodè recipere posset. Tum ne copias ipsius numerare Dux posset, divisis agminibus & obliquis itineribus incedebat, ac ad fines Lithuaniæ apud Janitsciam & Zageram subsistens latè eam provinciam catervis persultabat. *Janizki. Zagra.* Quarum una tamen ducentorum quinquaginta capitum sub tribuno Columbo per incuriam in hostes delapsa non modicè vapulaverat, amisso subtribuno Yxculio & viginti amplius occisis. *14. Sept.* Heic cùm intelligeret Duglassius, Ducem provincialibus suis edixisse, ut Mitaviæ præstò essent, & ipse retro Mitaviam vertit, velut exploraturus, quid iste Curlandorum concursus sibi velint, ac castris sub oppido positis per Haraldum Igelstræmium & Christianum Crusium super sustentatione exercitus, & præsidii Rigensis cum Duce agebat. *16. Sept. Igelstræm. Kruse.* Cùm interim Helmfeldio ac Nicolao Bothio summo vigilum præfecto occasio foret munimenta arcis & oppidi eminus inspiciendi. *Both.* Inde habito consilio placuit destinata in præsens differre, quoad plures pedites advenissent. Nam in Anglia conscriptus miles ad octoginta capita decreverat, ac cæteri stationibus obeundis haut sufficiebant: ac interim pro lubitu provincia frui licebat. Ne autem Duci suboleret, quo fine Duglassius accessisset, per Igelstræmium & Crusium ipsum urgebat, ut plura subsidia annueret. Ita conventio inita, ab ulteriore confirmatione Regis vim habitura, qua vicissim Duglassius Duci de non offendendo cavebat. Ea reservatione Regiæ ratificationis Duglassius integrum sibi esse judicabat, Duci manus injicere, arcesque ejusdem invadere, quandocunque occasio arrideret, non expectata Regis adprobatione, aut rejectione. Uno dehinc milliari à Mitavia ad flumen consedit Duglassius, expectaturus illa, quæ Dux Svecicis copiis promiserat. Ista sponsione Dux præter certum modum annonæ & pecuniæ promiserat, se medii status

 leges

1658. leges strictè observaturum, nulli se negotio cum Mosco, Polono, Brandenburgico alioque Regis hoste ingesturum, nec palam aut obliquè hostile quid in hunc tentaturum: simul transitum Regiis copiis concessurum, pontibus quoque structis accelerando itineri. Duglassius contra neutralitatis ipsi beneficium promittebat ad ulteriorem Regis ratificationem ac Ducem interim subditosque ac ditionem ab omnibus hostilibus tum & ab hospitiis pro lubitu sumtis, rapinis, direptionibus, tributis & exactionibus immunem fore. Inde ob tumefacta pluviis flumina copias pontonibus trajicere incipit, plura navigia Ducem poscens ægrotis avehendis, reverà ut istis militem arci admoveret. Cujus situm etsi ab aliis jam didicerat, tamen majoris certitudinis causa Igelstræmium & Spensium alio sub prætexto immittebat speculaturos, num eadem adhuc arcis conditio persisteret. Qui cùm facilem adscensum referrent, omnia destinatis exsequendis parantur. Jacobus Yxculius tribunus cum caterva equitum noctu ad portam oppidi subsistere jubetur, ut si tumultum in arce audiat, strepitum excitaret velut numerosi agminis assultaturi, in oppidum tamen ne penetraret. Quæ jussa tamen neglecta fuerunt, equitibus in oppidum irrumpentibus, multasque domos diripientibus, quo nomine & iste tribunus postea causam dixit. Tenebris obortis Nicolaus Bothius pedites latioribus navigiis imponebat, equites versus arcem procedebant, ac excubitores intercipiebant, qui in altera fluminis ripa apud cauponam dispositi ad insolitum motum clamorem tollere incipiebant. Navigia secundo flumine absque strepitu labentia pedites in terram sub arce exponebant, qui promtè in vallum enixi arcem intrabant, antequam ullus excubitorum animadverteret, præter duos, qui hoc responso placabantur, ægrotos esse, qui præter arcem vehantur. Principi ejusque familiæ statim miles præsidio adpositus. Erant qui Ducis liberos exspoliare aggrederentur, sed quos Duglassius superveniens statim abegit. In infima tamen contignatione aliquot conclavia & illud ubi argentea suppellex asservabatur, direpta, quæ licentia

Spens.

29. Sept.

Yxcul.

tamen supervenientibus præfectis mox repressa. Ea actione Svecorum nemo cadebat, sed è Ducis familia optio, & saltandi magister, qui in Svecos cum armis ruebant, prostrati sunt. Obliti fuerant Sveci tabulario Ducis custodes adponere: unde ab hujus ministris magna vis literarum combusta est. Jussu inde Ducis Bauscha & Doblena Svecis tradebantur. Capta sic Mitavia Duglassius copias per Curlandiam distribuebat, easque numeris augere conabatur, exiguo cum successu. Nam provinciales Svecis infestissimi amici nil ultro præstabant, quos vi in officio continere, simul hostes provinciæ infusos arcere, ac Nobiles, qui magno numero ad Polonos transibant, compescere per paucitatem peditum haut licebat. Dux quoque non statim cum familia Rigam abduci poterat, nullo ibi proviso, & quia ipsius uxor partui vicina erat. Multo minus facultas erat, Memelam versus progredi ad hostem distrahendum, prout Rex jusserat. Igitur Duglassius consultum ducebat Duci velut connivendo regimen provinciæ relinquere, quo hic ad præfectos suos jussa ederet circa ea, quæ ad exercitus sustentationem facerent, ipse administrationem provinciæ suscipere non ausus, ac ne hostis protinus irrumpens juxta Svecos considens Curlandiam planè exederet. Mox cùm Poloni paulatim ei provinciæ ingruerent, Duglassius equitatum intra Mitaviam contrahebat, quam amplis munitionibus Dux amplexus fuerat. Post tamen cùm Duglassius à Ducis consiliariis parum amici experiretur, horumque jussis apud provinciales circa convehendam annonam parum ponderis esset, regimen provinciæ ipse suscipere constituit, Duce Rigam abducto, cujus familiares jurejurando adigebantur, se nihil in fraudem Svecorum suscepturos, nisi à Duce suo disjungi velint. Enimverò Duglassium spes sua vehementer fefellerat, velut Duce capto & Mitavia occupata Curlandia ultro se Regi submissura foret. Nam & bis mille Brandenburgici milites per Samogitiam ingruebant, ac pars Lithuanici exercitus provinciæ fines intrabat, ad quam plerique Curlandorum transibant, qui tamen Doblenam

Urbs et Arx
MITOVIA
Sedes Celsis: Curlandiæ Ducis
ab Exell: Dn. Campi Mareschallo
Comite Duglasio occupata A. 1659.
Scala perticar.
Porta Doblensis.
Porta parva.
DOBBLEENA
Arx Cellciß: Curlandiæ
Ducis a Suecis occupata An.
1659.
Scala 20 pertic Rhinland.
Porta.
Domus.
Gubernatoris.
Puteus.
Officina ferraria.
Pomarium.
La P. f.

Porta aquatica.
Arx.
Pons.
minor seu Platone
Bolderaua
Bolderavia. Flu.
900
Dom: annonæ militaris.
Templum.
Principis.
Bartsch. R.

N°93.

1658. lenam oppugnare aggressi assultu quoque incassum tentato quadringentos 13. Dec. amplius suorum amisere. Sed cum rumor spargeretur, Duglassio plures copias è Livonia accessisse, obsidio soluto Lithuani à Curlandis separabantur. Iis copiis firmatus Duglassius Curlandos in ordinem redigere, ac Lithuanos provincia expellere instituebat. Igitur Schrunden. Schrundam nemine resistente in potestatem redigit, eique ut & Hasenpot Hasenpotæ arci præsidium imponit. Goldingen. Goldingam ducenti milites insidebant, qui imperatam deditionem sine mora subiere. Plura loca ob paucitatem peditum præsidiis teneri non poterant. Inde ad fines Lithuaniæ apud Schrundam Duglassius considebat, supplendis legionibus operam navaturus. Ista omnia cum ad Regem referrentur, hic vehementer indignabatur, quod cum ipse Duglassio injunxisset nullo respectu habito Curlandiæ Ducem ejusque subditos hostium loco habere, eamque provinciam in potestatem redigere, is tractatu sese implicuisset, eidem præjudicio & ignominæ cedente, nulla autoritate, nullis mandatis, non considerato quid orbis judicaturus sit, tractatu cum Duce super neutralitate suscepto, quem paulo ante hostis loco habuerat. Quia igitur Rex nullo modo ferre volebat à Ducibus suis se non autore tractatuum quid suscipi, deinceps tale quid tentare vetabat, ac ante acta irrita declarabat. Nec minus acriter in eundem invehebatur ob copias tantopere imminutas, cum alias ea provincia comparando valido exercitui ansam rectè eadem utenti præbere potuisset, quo Borussiam Ducalem infestare licebat.

Cum Mosco induciæ concluduntur. §. 122. Pacis cum Mosco Rex ita cupidus erat, ut licet tractatibus inter hunc & Polonos Vilnæ incassum abruptis bellum inter istos instaurandum videretur, ideo negotiationem cum eodem differendam haut censeret. Pacem tamen non alia lege volebat, quàm ut omnia in priorem statum reponerentur, ne latum quidem pedem terra penes Moscos relicta. Huc si descendere isti nolint, inducias in annum unum & alterum ineundas vel hac lege, ut Mosci tantisper loca per Livoniam occupata retineant, si aliter illæ obtineri non possint. Porrò progressum tractatuum urgere jubebantur Legati, quoad illa successus spes esset. Sed si Mosci videantur à 1658. pace abhorrere, præstare ut circa præliminaria occasio rem extrahendi arripiatur, quàm ut circa principale negotium tractatus vado adhæreant. Nam in præsens Regi sufficiebat Moscicum negotium utcunque componi, quoad bellum Danicum patratum foret: tunc quippe sat occasionis futurum erat Moscos ad ablata restituenda compellendi. Cæterum adhuc incertum erat, num tractatus Moscis cordi essent, quòd hi nuper trans Narvense fluentum septingentos pedites, trecentos equites in Estoniam trajecissent, incertum quo fine. Nassokinus quoque Cakenhusæ præfectus aliquot loca ad Regem spectantia tributis subjecerat, suosque limites dilatare studuerat, incassum monentibus nostris, ne id fieret. Quos tamen vi expellere non audebat Duglassius, ne ansam abrumpendis induciis citra jussum Regis daret. Et quanquam post solutos tractatus Vilnenses aliquoties inter Polonos & Moscos pugnatum fuerat, haut eo minus tamen Moscorum Legati accedere morabantur, sine dubio aucupantes, quò sese res in Dania daturæ essent. Ac tota Moscovia rumor erat, Czarem non alia lege cum Svecis pacem initurum, quàm recuperata Ingria & Carelia, qua spe plebs lactabatur, ne ob mala bello exhausta in seditionem abiret. Porrò cum Svecos tædium morarum caperet, Moscos per literas ad maturandum iter stimulabant. Ad quas Mosci ita ambiguè respondebant, ut, quid vellent, intelligi non posset. Tandem Naugar- 14. Aug. diam delati postulabant aliquos mitti ad locum tractatuum inspiciendum, quòd locus antea conventus ad Plusamundam displiceret. Unde & à Svecis demum admissum Wallialar locus medio inter Narvam & Waschnarvam spatio, cum Mosci ipsos ad unum & alterum incommodum aut intutum locum pertrahere conati fuissent. Ac inprimis multa tricabatur Nassokinus, qui & ægrè tulerat, Legatos Svecicos Moscovia dimissos, eosque iterum retrahere conatus fuerat. Ea disceptatio de loco complures septimanas absumserat, quò dein accedebat alia lis super juramento securitatis, à subdelegatis utrinque præstando, antequam tractatus susciperetur, quod absurdè admodum à Moscis conceptum

1658. 29. Oct.

erat. Cùm jam omnia confecta crederentur, Mosci novis postulatis omnia turbare, non solùm præter conventa mille milites ad locum tractatuum adducturi, sed & aliquot cohortibus per hospitia in Estoniam distributis. Sub delegati quoque Svecici asperè increpabantur, & cùm Legati eo nomine per literas quererentur, ne responsum quidem redditum. Quæ à Brandenburgico ablegato profecta credebantur, qui circa id tempus in Moscoviam pervenerat. Nec minus impudenter Mosci postulabant, ut ipsi milite suo viam inter Narvam & Walliasar insiderent, nec in casum abrupti tractatus disertis verbis promittere volebant, Legatos Narvam aut Revaliam tuto dimittendos. Ægrè quoque ferebant Ducis Curlandiæ captivitatem, velut quem Czaar in protectionem receperit. Tandem tamen aliam faciem induere Mosci, ac humanius loqui cæpere, simul Instrumentum securitatis subscriptum, & utrinque jurejurando firmatum fuit. Ita Legati Svecici Gustavus Bielkius, Benedictus Hornius, Joannes Silberstierna & Philippus Crusenstierna Narva Walliasar se contulere, ubi extempore lignea ædificia utrinque extructa erant. Sequenti die primus congressus habitus, ubi quòd Mosci Silberstiernam post Crusenstiernam posuissent, errori Scribæ imputatum. Mosci contra procuratoria acceptare abnuebant, ob recens insertum titulo Regis Scaniæ vocabulum, etsi Sveci dicerent, se non utique postulare, ut hic titulus Regi ab ipsis tribuatur, modò eum à se adhibitum admittant. Tandem tamen permutatio procuratoriorum seposito eo scrupulo fiebat. Inde à Moscis prima propositio in hunc sensum formabatur. Quia Sveciæ Rex actionibus suis Czaris destinata in Poloniam impedierit, satisfactionis loco hunc postulare ad Moscicum Imperium quondam spectantes provincias Careliam & Ingriam unà cum locis in Livonia occupatis, ac hominibus, qui ex iis profugerint; insuper Urbes Rigam, Revaliam & Narvam cum subjectis ditionibus. Altero congressu Mosci scrupulum movebant, quòd in Svecico procuratorio Moscicorum Legatorum nomina non essent expressa, quod demum admittebant, ut tamen novum adferatur, cui nomina ipsorum inserta sint. Inde super minore titulo Regis disceptatio surgebat. Quia enim Mosci ob vocabulum Scaniæ circa majorem titulum difficultatem moverant, placuerat minorem duntaxat titulum adhiberi. Quem Sveci ita concipiebant: *Carolus Gustavus Svecorum, Gothorum & Vandalorum Rex, Dux Estoniæ & Careliæ, Dominus Ingriæ & Wismariæ.* Id quod Moscis ad palatum non erat, eoque contendebant, nullo planè titulo usque ad conclusionem tractatuum utendum. Ea disceptatio totum eum congressum absumsit nullo exitu. Nec minus sequenti eadem disputatio fervebat, donec Mosci huc descenderent, ut utrinque totus titulus adhiberetur, parati Scaniæ quoque vocabulum Regi tribuere. Inde à Svecis propositio in hunc sensum fiebat, ut omnia in statum tractatuum Stolboviensium reponantur, & omnia à Moscis occupata reddantur unà cum parte Livoniæ, quæ ante hoc bellum ad Polonos spectaverit, quòd Mosci æterna pace omni prætensioni in Livoniam cessissent. His absolutis se quoque de satisfactione sibi debita verba facturos. Ea propositò Moscis scripto tradebatur. Utrinque addita multa asseveratio de studio pacis. Quarto congressu multa incassum disputabantur, penes utrum causa hujus belli foret. Quinto congressu Mosci non nihil videbantur remittere, ut nempe uterque Principum Gubernatorem Rigæ habeat, quòd pleræque merces è locis ad Czarem spectantibus eò vehantur. Revaliam & Narvam Rex Sveciæ retineat, sed Ingria & Ivanogroda Czari tradatur. Multa insuper querebantur de pace Stolboviensi, ad quam vi compulsi sint, duris admodum legibus constantem, quam subvertere optabant. Post longa litigia iidem demum dicebant, nil jam amplius superesse, quàm ut sermo fiat de induciis trium septimanarum post abruptos tractatus, ac repente surgebant. Injiciebant tamen mentionem de longioribus induciis, quas Sveci acceptabant, & crastina die se de iis locuturos. Ita de induciis agi cæptum, quæ Moscis placebant, ea lege, *uti possidetis*, ac Svecos promtam declarationem poscebant, quòd sibi difficile sit exercitum in propria ditione alere. Inde utrinque capita induciarum scripto concepta sunt, ubi magna contentio super

Marginal dates: 10. Nov. — 16. Nov. — 17. Nov. — 19. Nov. — 1658. — 20. Nov. — 24. Nov. — 1. Dec.

1658. ſuper Waſchnarva ſurgebat, quam Sveci ſibi reſtitui volebant, velut in Eſtonia ſitam, & cui nullus diſtrictus ſubſit : ſed Moſcis acriter inſtantibus cedendum fuit. Nec minor ſuper duratione induciarum diſceptatio, quas Moſci in viginti annos, Sveci non niſi in unum & alterum volebant. Tandem in triennium conventum, & utriusque Principis arbitrio reſervatum, ſi intra triennium hoc æterna pax concludi nequeat, quousque induciæ prorogandæ forent. Toto hoc tractatu Moſci exercitum ſuum, quadraginta millium apud Augdoam conſiſtentem oſtentabant. Ita tunc Moſci per inducias in Livonia retinebant Cakenhuſam, Dorpatum, Adzelam & Mariæburgum cum ſubjectis diſtrictibus, ac in Eſtoniâ Waſchnarvam, cui non niſi pauculæ caſæ piſcatoriæ ſuberant, & ſi quæ alia Kalendis Maji poſſediſſent. Addebantur quædam exigui momenti ad controverſias in futurum declinandas. Induciæ in tres annos concluſæ à viceſima die Decembris An. 1658, ad eundem diem An. 1661, quæ à Legatis utrinque jurejurando firmabantur. 1658.

SAMUELIS LIBERI BARONIS
DE PUFENDORF

RERUM
A
CAROLO GUSTAVO
GESTARUM
LIBER SEXTUS.

EPITOME.

FAcies rerum ſub initium anni. 2. Rex à bello cum Auſtriacis abhorret. 3. Eidem Daniæ inhærere placet. 4. Rex Hafniam aſſultare conſtituit. 5. Oppugnatio Hafniæ ſuſcipitur. 6. Langelandia occupatur. 7. Mari geſta. 8. Rex Falſtriam & Lalandiam ſubigit. Mœna inſula occupatur. Naſcovia capitur. 9. Fœderati Fioniam fruſtra oppugnant. Iidem Friderixudda potiuntur. 10. Fœderati Fennoam capiunt. Fionia fruſtra oppugnatur. Coxus bene rem gerit. 11. Anglorum & Belgarum æmulatio circa bellum Danicum. 12. Cum Richardo Cromvello acta. 13. Anglicus Legatus pacem aut fœdus Regi proponit. 14. Claſſis Anglica in Oreſundam venit. 15. Montacutii mandata. 16. Angliæ intentio. 17. Anglorum propoſitio Regi haut placet. 18. Regis judicium de Anglorum propoſitione. 19. Ulterior cum Anglis tractatio. 20. Cum Anglis ſuper fœdere agitur. 21. Regis de Anglorum poſtulatis ſententia. 22. Angli à ſe acta defendunt. 23. In Anglia conſilia cum ſtatu mutantur. 24. Hagæ ſuper componendo bello Danico agitur. 25. Hagenſe compactum primum. 26. Id compactum multis diſplicet. 27. Belgæ idem exſequi inſtituunt. 28. Belgarum Legati ad Regem accedunt. 29. Regis circa reconciliationem cum Belgis intentio. 30. Tractatus cum Belgis ſuſcipitur. 31. Regis circa hos tractatus conſiderationes 32. Belgica claſſis inducias parum curat. 33. Belgici Legati vacillant. 34. Legati Anglici in Daniam veniunt. 35. Nova pacta Hagæ ineuntur. 36. Alterum compactum Hagenſe. Tertium compactum. 37. Ea pacta ab Autoribus ſuis defenduntur. 38. Ea pacta Carolus Guſtavus valde improbat. 39. Regis in futurum deſtinata. 40. Angli abſurdum agendi modum ineunt. 41. Colliſio Regis cum Legatis Anglicis. 42. Rex de Anglis queritur. 43. Rex arbitros recuſare pergit. 44. Belgæ ſuper ſua reconciliatione agere incipiunt. 45. Danus ægre ad tractatus accedit. 46. Tractandi cum Danis initium fit. 47. Capita pacti

1659.

1659. Roſchildenſis excutiuntur. 48. Belgæ rem in Svecos gerunt. 49. Anglica claſſis diſcedit. 50. Circa pacem incaſſum ſatagitur. 51. Danorum inanes conatus. 52. Proditores deprehenduntur. 53. Sequeſtres Regem in Falſtria adeunt. 54. Fionia ab hoſte invaditur. 55. Regis circa ſervandam Fioniam cura. 56. Clades Svecorum in Fionia. 57. Regis circa conditiones pacis ſententia. 58. Rex in eventum cum Belgis tranſigit. 59. Regis mandata circa pacem Danicam. 60. Tractatus re aſſumitur. 61. Ad Hafniam geſta. 62. Cojetus in Belgium Legatus mittitur. Ejus mandata. 63. Cojeti cum B lgis negotiatio. 64. Cum Gallis acta. 65. Biærnclovii in Galliam Legatio. 66. Ejus expeditio. 67. Cæſarei in Pomeraniam irrumpunt. 68. Rex apud Ordines Imperii fruſtra queritur. 69. Reconciliatio cum Brandenburgico tentatur. 70. Svecorum in Curlandia progreſſus. 71. Res Svecorum in Curlandia in deterius eunt. 72. Per Boruſſiam geſta. 73. Res Boruſſiæ in anguſtum rediguntur. Hauptum deditur. 74. Tractatus Polonici extrahuntur. 75. Cavillationes circa diplomata. 76. Legatorum Svecicorum mandata. 77. Præliminaria pacis Polonicæ. 78. Tractatus Olivenſis initia. 79. Cum Moſcis acta.

Exper-

EXpertus hactenus fuerat Carolus Guſtavus pleraque bello proſpera, ſed & nonnulla adverſa, viribus quoque ipſo temporis tractu, continuoque labore exhauſtis; quibus eousque reparandis, ut tot hoſtibus ſimul ingruentibus ſufficerent, opes Sveciæ haut ſufficiebant. Nec ab amicis ſolidi quid auxilii expectare dabatur, qui uti ipſum hoſtibus planè ſuccumbere nolebant; ita rationibus ſuis haut congruere ducebant, eundem in tantum evaleſcere, ut propria deinceps vi nemini obnoxius ſubſiſtere valeret. Quanquam autem inſigne levamentum haberetur Moſcum utcunque cervicibus amoviſſe: in ejus tamen vicem in apertum jam bellum eruperat Cæſar cum Brandenburgico Electore, & Belgis Fœderatis, ut quantacunque virtute contraniteretur, non poſſet non demum ipſo numero obrui. Equidem redacto in poteſtatem Curlandiæ Duce, munitisque ibi arcibus aliquod operæ pretium factum: minores tamen ſperato erant Duglasſii ſucceſſus, per quem Rex ſperaverat Polonos ſe, ac Brandenburgicum diſtracturum, ac ita laſſaturum, ut tandem ad pacem Sveciæ haut infructuoſam deſcenderent. Igitur rebus ſuis nullum ſalutarius remedium inveniebat, quàm adverſus imminentem tempeſtatem atrociſſimam portum quærere, ac quos obtinere liceret bellorum fructus matura pace in tutum ſubducere. Quibus ne conſpiratione hoſtium exueretur, ea præcipuè cura erat, ut non cum omnibus uno loco tractatuque, ſed cum ſingulis ſeorſim tranſigeret.

Facies rerum ſub initium anni.

1659.

§. 2. Quanquam autem amicorum Sveciæ potiſſimi Galli Anglique Danico quidem bello Regem expedire cuperent, quò ea moleſtia ſolutus tanto promtius cum Auſtriacis committi poſſet: tamen hic deprehenſa iſtorum invidia cum Cæſare quoque tranſigere, adeoque cum omnibus hoſtibus pacem conſtituere cupiebat. Nec placebat Germaniam turbis involvere, aut incaſſum cum Auſtriacis digladiari, Gallis deinceps ejus belli fructum intercepturis. Ac majus operæ pretium videbatur rebus domi ordinandis vacare, quas priorum temporum iniquitas, aut ſolutius regimen non parum convulſerat, ac per quietem domeſticas vires reficere atque augere; haut defutura deinceps occaſione virtutem expromendi, ac autoritatem decusque nominis Svecici Europæ inter populos tuendi. Equidem Magnus Gardius literis Wismaria datis Regi vehementer ſvadebat, ut conſilium de ſubjuganda Dania omitteret, difficillimum effectu, & ægrè valiturum, ſi vel maximè ſuccedat: ac Auſtriacos potius invaderet, quo ipſius arma jam ultro videantur invitari, & quo vadentem plurimorum adplauſus ſit proſecuturus. Cui Rex paulo commotior reſpondebat: ſe valde mirari, unde iſta nunc ipſi in mentem venerint, cùm ſatis norit, quid eodem præſente in Senatu, & quibus è rationibus ad ſecuritatem & ſalutem patriæ ſpectantibus decretum ſit. Non obſcurum ſibi eſſe, quantæ molis ſit bellum Germanicum, in quod ipſe pertrahere Sveciam velit. Optandum fuiſſe, eam animi conſtantiam tunc exhibitam, quando magna conſiliorum pars

Rex à bello cum Auſtriacis abhorret.

1659. in Svecia penes ipſum erat, cùm ejusdem res tantopere Auſtriacis prævalerent, nec opus haberent, ut tantùm non cum trepidatione in pacem rueretur. Tunc par fuiſſe in muliebria conſilia haut conſentire, & ut emolumenta Sveciæ tam felicibus armis parta modico pretio abdicarentur, ſed in uſus patriæ prudenter diſpenſarentur. Tunc non fuiſſe ſubruendam eorum autoritatem, qui ſolidiorem fructum è tantis armorum ſucceſſibus petendum ſvadebant. Sed nunc eas rationes ceſſare, ac res eousque mutatas, ut qui in præſens bellum Auſtriacum ingerat, nil aliud agat, quàm patriam inexplicabilibus moleſtiis involvere cupiat. Præterquam quòd iſtud jam fundamento & prætexto careat, prioribus controverſiis per pacem Weſtphalicam ſopitis. Nam nunc bello in Auſtriacos ſuſcepto univerſos Imperii Ordines offenſum iri, nec eorum quemquam fore, qui partes noſtras auxilio & favore fulturus ſit. Interim Danum à tergo imminere, ac calamitates noſtras captare, ad quem ſemper oculi reflectendi ſint; quippe quem hoſti facillimum ſit impellere, ut Sveciam alibi diſtractam domi turbet. Ne igitur Gallicis Miniſtris aures præbeat, quibus propoſitum ſit qualemcunque pacem in Dania properare, ut ipſum cum Auſtriacis committant, id quod uti Galliæ rationibus quadret, ita in præſens cum Sveciæ exitio eſſe conjunctum.

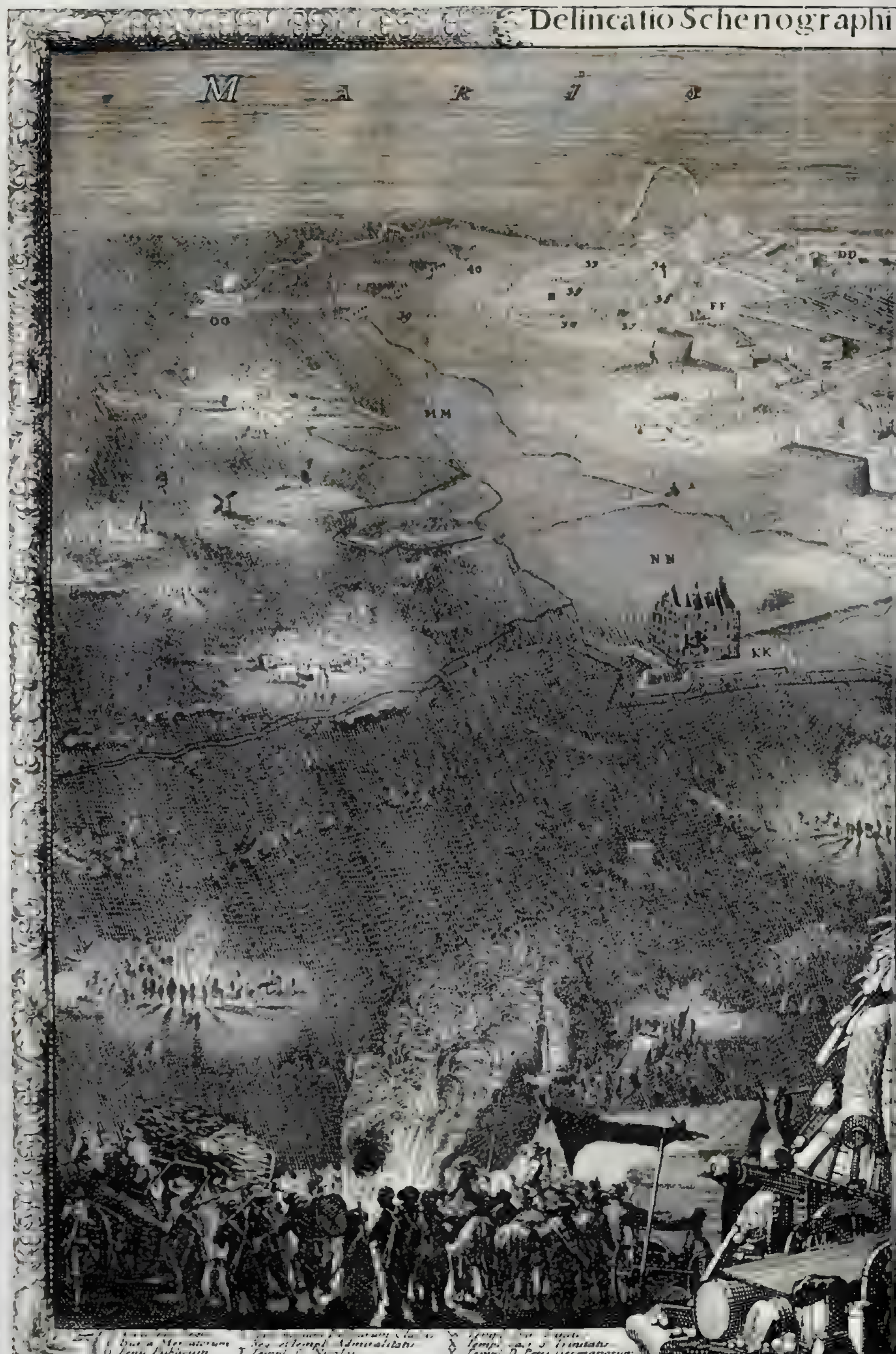
Idem Daniæ inhærere inſtituit.

§. 3. Quanquam autem Rex perſpiceret, nullis conditionibus amicos permoveri poſſe, ut ad ſubjugandam Daniam operam conferrent, nec Dani ſocios unquam conceſſuros, ut ipſe ſolus cum hoc luctetur; ſimul adpareret, conſpirantes inter ſe Gallos, Anglos, atque Belgas pacem ipſi jejunis conditionibus obtruſum ire: haut tamen ideo victas dare manus, ac deſtinata protinus abjicere placuit, ſed omnem prius lapidem movere, num quid amplius Daniæ, quam pace Roſchildenſi parta, extorqueri poſſet. Sed in eo ſumma negotii videbatur verti, ut aliquod operæ pretium fieret, antequam Belgæ majora auxilia in Daniam expediiſſent. Hos enim perſpiciebat Rex eousque in cauſam deſcendiſſe, ut pedem retrahere non poſſent, ni omnes Sveciæ hoſtes in ſe avertere vellent. De his autem ultionem ſumere non licebat, niſi arcto fœdere cum Gallo, Anglis, & Luſitanis inito; ſed quod difficultatibus non carebat, multis in Gallia & Luſitania id averſantibus ob diverſa ſacra, Anglis quoque per turbas inteſtinas, & bellum Flandricum diſtractis, præter ſolitum iſti nationi lentorem. Ac ſane ex magno adparatu, qui in Hollandia fiebat, patebat, Belgas primo vere valida cum claſſe & auxiliaribus copiis in Dania adfuturos. Simul Angli non obſcurè ſignificaverant, ſibi haut placere, ut Hafnia dominum mutet. Unde amicos æquè ac hoſtes metuens dum tempus faveret, fortunam tentare decrevit, modico damno ubi eventus deſtitueret. Sed ubi conatus ſuccederet, haut arduum fore judicabat oblatis lautis conditionibus cum uno & altero hoſtium decidere: cùm multa jam confecta tolerari ſoleant, quæ re adhuc integra ferre nolueramus.

Rex Hafniam aſſultare conſtituit.

§. 4. Eum igitur in finem placuit per hiemem aſſultu Hafniam, in qua ſumma rerum vertebatur, tentare. Quia tamen ea res ardua erat, & anceps, ſæpius eandem cum primariis Ducibus in conſultationem Rex deduxit; ubi variæ in utramque partem rationes adferebantur. Qui conatum iſtum diſſvadebant, diſſerebant; primo in Selandiam adventu tentandum fuiſſe aſſultum, milite ex opimis hoſpitiis recente & alacri, cum munitiones urbis adhuc ſemiperfectæ jacerent, nec militum idoneus numerus intus eſſet, civium animis inopino terrore conſternatis. Sed nunc cives per moram & periculorum adſvetudinem animos collegiſſe, ac multitudine ſua, ſimul ob præteritos ſucceſſus criſtas erexiſſe: munitiones jam abſolutas; vallum excelſum; ac præter domeſticum militem accedere Belgarum veteranas cohortes, ac navales ſocios, claſſem ſuam jam in vallo defenſuros. Primo in Selandiam adventu Regem ceſſiſſe rationibus illorum, qui demonſtrabant, eſſe facinus plenum difficultatis & aleæ, manus conſertum ire intra vallum ſuum cum viris deſperatis, quibus ſola in armis ſpes ſit. Quos nunc eo magis, ad ſuſtinenda extrema omnia obfirmatos adpareat, quòd tanta conſtantia atq; cura omnia defenſioni prepararint. Nec fieri poſſe,

ut

Delincatio Schenographi
M A R E
NN
KK
MM
OO
FF
DD
Tempi Admiralitatis
Tempi S. Nicolai
Tempi Beatæ Virginis.
Tempi S. Trinitatis
Tempi D. Petri Germanorum;
Tempi Rotundum.

Reg: Metropolis Danor: et munitæ Urbis HAFNIÆ, quam Ser: Sueonum Rex CAROLUS GUSTAVUS.
magno apparatu bellico fortiter oppugnavit die 11 febriarij Anno 1659.
B A L T I C I
P A R U S
A M A G E R I N S U L A
S I N U S
K Ö G E R
A Primaria.
et Generalis oppugnatio ductu et auspicijs ipsius Regis instituta.
B. Excub: Praf: Gen: Fersen cui demandatum erat inruere in Propugnac: C. ut et Porticum vulgo
dictum Långången. D. cum sequentibus cohortibus. 1. 200 pedites delegati globos pyrotechnicos Securas,
bipennes aliaq; instrumenta bellica ferentes. 2. Centum nautæ qui partim pontes portatiles ad Superandum
aquarum hiatum perforata et effossa glacie ab hostibus confectum, partim etiam Scalas ad vallum transcendendum,
aliumq: apparatum militarem gerebant. 3. Cohors ferseny. 4. Delvigy cohors. 5. lib: Baroni Petri Sparri Cohors; 6. Cohors lavvitz.
7. Cohors Smålandica Ductore Kaggio.
Excub: Praf Gen: Ioh: Essen, qui iussus erat in potestatem suam redigere Propugnaculum F. et domum pro cerevisia coquienda extructam
Sequentes Cohortes comitabantur. 8. Centum milites delegati cum globis pyrotechnicis et Securibus. 9. Centum nautæ, pontes et Scalas ferentes.
Cohors Comit: Palatini Sultzbachensis. 11. Poloni milites Tribun. Hejerick. 12. Cohors Excub: Praf: Gen: Esseni sub ductu Pro: trib: Lindebergij. 13. Cohors
Duglasij Ductore Cyntersbergio.
Copiæ Pedestres, vulgo Reserve, ad primariam et Generalem oppugnationem constitutæ Sub imperio supremi Prafecti Rei: Tormentariæ
Erici Stenbock, quæ sequentes continebant Cohortes. 14. Pretorianos pedites Sub ductu Pro: trib. Bartoldi Mortaigne. 15. Upplandes Com: Nic
Westrogothos Ioh: Hård. 17. Ostrogothos Dan: Prissij. 18. Smålandos Kaggij. 19. Hellsingos Baro: Caroli Sparri. 20. Excub. Praf: Smidt. 21. Baro Bidal, qui
viribus naves infestabant bellicas unamque earum nomine Hoyendahl, et Pontonem ingentem varijs tormentis instructum incendio deleverunt.
Copiæ Equestres sub ductu Com. Palatini Sultzbachensis 22. Pretor. Equites sub Pro: trib. Buchwalt. 23. Westrogotica legio. 24. Ostrogotica legio sub Com
Leyonhufvud. 25. Finnonica legio sub Trib: Galle. 26. Legio Landtgravy Hassiæ 27. Uplandica legio Sub Trib: Erico Planting. 28. Princip: Anhaltini legio
sub Protribuno Lybekero.
Equites in insidiis constituti sub ductu Com: Caroli Leijonhufvud 29. 30. fabiani Berends legio. finnonica 31. 32. Equites delegati ex varijs
Legionibus
Oppugnatio sub ductu Gen: Gustavi Banerij ad occupandam Portam urbis Orientalem et Propugnaculum dict: Kattan
Praf: Gen. Wawissor, cum sequentibus Copijs pedestribus. 33. 200 milit. delegati, ad primum assultum faciendum, globos pyrotechnicos ferentes et secures
Centum Nautæ cum pontibus et Scalis. 35. 450 Equites ex varijs turmis delegati 36. Turma Com Palatini. 37 tribuni Aschenbergy Turma
38. Trib. Gorgas Dimacha, qui omnes et Singuli pedestri irruptione urbem oppugnabant.
Subsidiariæ Copiæ Equestres. 39. Legio Generalis Baneri. 40. Leg. Trib. Bornmanni.
Oppugnatio, simulata, ad confundendos obsessos, sub ductu Gen: Com: Claudi Tott, cui mandatum erat impugnare
Suburbium Christianshamn in insula Amager. 41. Ducenti milites delegati et magna nautarum manus cum quibusdam
alijs Copijs. Subsidiariæ Copiæ Equestres. 42. Legio Trib: Ofwerbak. 43. Leg. Trib. Prengely.
L. Quarta Oppugnatio simulata sub ductu Trib. Frölich cum parte delegata equitum peditumq; ex varijs co:
hortibus ad exitandos et turbandos obsesos.
M. Quinta Oppugnatio æque simulata, sub ductu Protribunorum Lensmanni et Fitinghowij cum
magno Officialium famulorum et Servorum numero.
N. Sexta Oppugnatio, pariter simulata et imaginaria sub Tribuno Roth,
cum Tartarorum Caterva.
Ericus Dahlbergh Cast: mat: Prim: ad vivum
delineavit.
W. Swidde Sculp.
Holmiæ A. 1689
N: 54

1659. ut non extremis viribus nitantur Rex, Nobiles, Sacerdotes, populus arma tenentes, ac numero prævalentes, cùm de corona, dignitate, laribus, familia, libertate, opibus, & quæ omnes caritates complectitur patriâ agatur. Igitur satius esse bellum extrahere, præsertim cùm Rex non adeo copiarum numero valeat; ac facilius mora & miseriis obsidii, quàm violentia multitudinem vinci posse. Nam generosos animorum motus, qui adversus subitam vim valeant, per diuturnitatem, & continuam malorum seriem fere languere. Sed prævalebant, qui diversa ingerebant. Ingenti jactura Regi constitisse, quòd tunc non sui potius animi motus, quam tepida aliorum consilia, circumspectionis colore adornata, secutus sit. In memoriam revocandam Friderixuddæ oppugnationem, ubi & qui intus erant numero præpollebant. Ac pauca admodum tropæa erecturos fuisse Svecos, si semper ita anxiè hostes numerare instituissent. Gloriam difficultate operis quàm maximè exsplendescere; nec fortunæ tam sæpe propitiæ diffidendum; quæ in præmium hujus actionis ostentet monarchiam Septentrionis, & imperium Maris Baltici; quæ non extremo conatu affectasse ob tantillæ jacturæ metum summæ ignaviæ crimen habeat.

Oppugnatio Hafniæ suscipitur. §. 5. Ea cùm sententia sederet, omnia, quæ assultui dando requiruntur, magna cum diligentia in castris parantur. Tum singulis noctibus sub urbem tumultus excitatur, fatigandis obsessis, simul iisdem in securitatem dandis, num fortè per socordiam occasio inveniri possit urbem subitò opprimendi. Quod cùm non succederet, Danis per vigiles noctes in vallo agentibus, vi assultum utique tentare Rex constituit. Eos conatus ut anteverteret Medovius, è castris Svecicis nobilem cum literis in urbem mittit, ad separatam pacem Danum exclusis sociis invitans, uti ex Anglia jussus erat, ac promtam compositionem suadens, antequam summa rerum periculo foret exposita, nullo post ad erigendas Daniæ res remedio. Et qui missus erat non obscurè insinuabat, omnia in castris Svecorum assultui undiquaque dando parata esse. Quanquam & illud jam antea Danis proditione Cornificii Uhlfeldii innotuerat, qui amicitia cum Voyetta tribuno contracta ex hoc totam conatus seriem didicerat, ac per quendam Malmogiensem flagitii conscium Hafniam perscribi curaverat. Ast Fridericus Rex istis haut territus respondebat: Se salva existimatione non posse ad tractatus descendere citra inclusionem fœderatorum; nec ejusmodi separatæ paci sat securitatis subesse. Igitur jam destinata vi executurus Carolus Gustavus cum copiis assultui destinatis sub urbem extra teli tamen jactum successit. Ubi Bidalius in navigium lato alveo, quod inter urbem & suburbium à Christiano dictum jacebat, sex machinis instructum immittitur, idque igne injecto corrumpit. Sequente nocte copiæ iterum urbi circumfusæ velut assultum daturæ obsessos suspensos tenuere, nulla re suscepta. Sed tertia nocte, cùm miles corpora bene curare jussus esset, seriò demum assultus suscipitur. Plerique alba indusia vestibus superinduerant, ut per candentem nive humum eo minus è vallo dignosci possent; ac ut ab hoste se mutuò discernerent, fasciculos straminis pileis ac brachiis alligaverant. Dispositione phalangum facta, postquam incensis aliquot picealis doliis signum datum esset, Rex primò quinquaginta pedites exterius munimentum occupare jubet, quod dimidio propugnaculo ad portam occidentalem objacet. Quo facto Gengelius cum ducentis peditibus ad dextram dicti munimenti parvum propugnaculum inter vallum, & viam tectam situm invadebat. Delwigius cum sua legione in dimidium propugnaculum tendebat, quem à dextris Fabianus Fersenius cum suis fulciebat. Anglicana & Sulzbacensis legio Duce Wavasorio propugnaculum proximè stabulum Regium assultabant. Voyetta & Aschebergius cum trecentis equitibus, qui ad pedes descenderant, domum cerevisiis coquendis impetebant. Istis quippe locis opera minus perfecta erant, quòd mari alluerentur, quò nunc glacies accessum struxerat. Reliqui quà statio cuique assignata erat ruebant. Quamdiu itaque eminus ingruerent Sveci majoribus machinis ex omni parte valli in eos fulminabatur, in propius sub-

1659. la Voyetta. Bidal. 10. Febr. 11. Febr. Gengel. Delwig. Fersen. Wavasor.

1659. subeuntes omne genus telorum perdendis hominibus inventum effundebatur. Nec eo minus Fersenius & Delwigius ad assignatum sibi locum mira constantia penetrabant, ac sub pedem valli delati palis evulsis scalas admovebant, è quibus quatuor jam in summum vallum enixos Dani ipso in vestigio trucidabant. Sed qui ad dextram his tendebant, dum gradum propius admovent, plerosque superiorum graduum ductores amisere, cæso Gengelio & Voyetta sauciato Aschebergio, Hestrigio, Weissensteinio, & aliis: unde gregarii ducibus orbati pedem retulere. Quo animadverso Rex Ericum Stenbockium, summum rei tormentariæ præfectum, cum legione Smalandorum his subsidio misit: sed qui perspecta istorum confusione, ac trepidatione ob amissos duces ad eos se contulit, qui vallum prope Regium stabulum invadere parabant. Ibi dum aggerem transit fragmine ferri pectori infixo ad necem sauciatus est, cadente quoque Smalandorum subtribuno, sic ut eorum casu cæteri non parum consternarentur. Inde Rex Carolum, & Petrum Sparrios fratres cum alia legione Smalandica, & Sudermannica, Fersianæ legioni succurrere jussit, quæ adhuc obnixè locum suum tuebatur. Sed quia cæteros, qui ab altera parte ingruere debebant, conatus suus destituerat, istorum latera ictibus è vallo patebant. Unde cùm Rex perspiceret, eorum virtutem frustra iniquitate loci consumi, nec spem successus superesse, signum receptui dedit, postquam isti per sesquihoram locum suum inter telorum grandines tenuissent; etsi receptus non minus difficilis esset. Nec acris minus pugna ad navem inter urbem, & Christiani Portum sitam, surgebat, circa quam Dani glaciem fregerant, cùm Sveci cymbis ac pontibus attractis aquam superarent, ac jam nonnulli in navem penetrarent: sed quos Dani acriter connixi iterum expellebant, Smidio præfecto vigilum cum duodecim aliis securibus cæso; multos quoque aqua absorbebat; reliquis, queis ferrum pepercerat, celer receptus saluti fuit. Maxima noctis parte absumta cùm reliquis in partibus oppugnatio jam cessaret, alia manus Duce Wavasorio è Wartoa ingruens magna cum confidentia versus oppositum vallum tendebat, ac præterito ad lævam propugnaculo pontibus, quos secum habebant, fossam glacie fracta transire instituebat: sed quia plerique justo breviores reperiebantur, assultantes hoc inopinato casu confusi retro pedem ferebant; qui fossam superaverant cædebantur, cùm reliqui sequi non possent. Periit ibi quoque Wilhelmus Wavasorius summus vigilum præfectus Lensmannus & Vitinghofius subtribuni, qui castellum invadere jussi fuerant, nescio qua de causa ad propugnaculum à molendino dictum prope plateam orientalem ruebant, quam stationem miles auxiliaris Belga tenebat; qui & ipsi cum multis gregariis cæsi sunt. Ad portam Borealem, & Christiani portum aliqua manus ingruebat, non tam ut assultum tentaret, quàm distrahendis & confundendis obsessis; qui & ipsi à machinis haut illæsi discesserunt. Ea in defensione urbis magnum operæ pretium fecere navales socii Belgici, machinas tractare promtissimi, qui trecentas amplius machinas per vallum dispositas tanta alacritate displodebant, ut continuus circa urbem ignis adpareret. Orta luce cæsorum circa urbem quingenti sexaginta quatuor numerabantur, præter eos, qui aquis hausti fuerant, & quos commilitones sui asportaverant, longè minor numerus, quàm pro atrocitate displosionum: sauciati nongenti. Sed præcipuum damnum fuit in multitudine egregiorum ducum, quos inter Ericus Stenbockius, Wavasorius, Voyetta, Gengelius, Dromondus, Lensmannus, Vitinghofius, Smidius, & inferiorum graduum præfecti ad centum.

Hestrig. Weissenstein. Steinbock. Sparre. Smidt. Warton. Lensmann. Vitinghoff.

§. 6. Post infelicem Hafniæ oppugnationem anni tempus Regi aliquandiu quietem ab actionibus bellicis imperabat. Sed mox allubescente mitiore tempestate insulas Dano reliquas in ditionem redigendas suscepit. Ac primò quidem Langelandiam tentaverat Josias Waldeccæ Comes, hospitio sibi assignatam, sed à qua non sine damno rejectus fuerat, ipse quoque brachio sauciatus. Ast mox Wrangelius eam expeditionem meliore successu suscepit. Imposuerat iste navibus Neuburgi in Fionia sexcentos pedites, tres equitum legiones, quibus cum vela Langelandiam versus faciebat. Inde cum parte copiarum Henricus Hornius mittitur

Langelandia occupatur. 19. Marti.

1659. tur ad invadendam à latere occidentali insulam. Ipse cum reliquis ab oriente eandem aggressurus anchoris à litore tubi longioris spatio jactis Wolfium subtribunum, & Lindenbergium vigilum præfectum cum duobus navigiis lato fundo terram versus præmittit, machinis è navibus bellicis eadem protegens: sed quæ vado adhærentia littus attingere non valebant. Et quia Sveciæ naves languido vento accesserant, Danis interim spatium fuerat è tota insula copias huc contrahendi; qui & hærentia vado navigia aggressi, id, quo Lindenbergius cum quinquaginta peditibus vehebatur, expugnabant, captis qui cædi superfuerant. Sed Wolfius vado explicitus cum suis salvus ad classem remeabat. Ita repulsus Wrangelius eo loco in anchoris stetit. Sed post mediam noctem cùm Luna occubuisset, per tenebras partem navigiorum aliò mittit ad commodiorem exscensioni locum investigandum, dum reliqua classis in statione subsistens cymbis emissis Danos per totam noctem inquietos eo loco distinet, velut ibi utique in terram exscensura. Interim qui à classe discesserant, tertio abhinc milliari orta luce littus attigerant nullo resistente, & aliò aversis Danorum animis ac raptim excitata lorica Danos ferò jam adcurrentes in fugam propulerant. Quo intellecto Danici equites latebras magis quàm pugnam circumspiciebant. Eodem quoque tempore Hornius in diversa parte terram tenuerat. Ita insula in Svecorum ditionem concessit, trecentis qui ibi erant militibus in captivitatem redactis; mille amplius provinciales, qui arma gesserant, argento emuncti sunt. Captivi omnes recuperati, excepto Lindenbergio, quem cymbæ impositum Dani Nascoviam Lalandiæ transportaverant. Ea actione apud Svecos occubuere triginta sex, fauciati centum decem. Wrangelius post expugnatam Langelandiam cursum Alsiam versus direxit, ubi exscensione facta Norburgum impetu expugnavit; sed Sunderburgum ter impetu facto incassum assultavit. Inde ea insula iterum deserta, oram Holsatiæ quæ prætervehebatur populatus cum captivis & præda in Fioniam revertit.

Wolf. Lindenberg. *Nascov.* *Norburg.* *Sunderburg.*

Mari gesta

§. 7. Ast Dani purgato jam à glacie mari nec ipsi in urbe otiosi desidere cupiebant; eoque Nicolaum Heldium cum sedecim navibus emisere observandis Svecorum conatibus. Is inter Lalandiam & Langelandiam in sex Svecicas naves incidit, quæ initio quidem acrem pugnam capessebant; sed cùm numero obruerentur, fuga salutem quæsitum ivere, una à Danis capta, quæ quinquaginta machinis instructa erat; altera seipsam in brevia dirigente. Sed mox cùm Svecica classis Bielkenstierna duce Baltem ingrederetur, Heldius in sinum Flensburgensem se recipiebat, ubi à Svecis aliquot per dies obsessus est. Eo nuntio Hafniam allato, quæ ibi supererant naves Danicæ & Belgicæ viginti sex sub Henrico Bielkio, & Opdamo itidem in Baltem tendebant suis apud Flensburgum periculo eripiendis. Hi Falstriam prætergressi non procul Femera septendecim naves Svecicas in conspectu habuere, quæ omisso Flensburgi Heldio per Baltem certamen cum longè majore numero declinatum ibant: sed vento reflante ad pugnam descendendum fuit. Ubi Danis Belgisque explorata videbatur victoria, nisi eam nimia circumspectione è manibus amisissent. Dum enim favente sibi vento ita uti instituunt, ut Svecos velut indagine cinctos circumvenirent, vento in ipsa pugna repente converso contigerat, ut Bielkius cum prætoria navi in Svecorum manus delaberetur, ni Opdamus subvenisset, cujus tamen navis valde lacerata fuit. Ita eminus quidem machinis aliquandiu acerrimè pugnatum; sed vento nimiùm se intendente, ut Sveci per eum machinis commodè uti non possent, hi Wismariam, Dani, Belgæque Flensburgum abiere. Ea pugna Sveci paucos desideravere, cujus initio Bielkenstierna globo majore in tergo sauciatus fuit.

1659. Held. 30. Mart. *Bielke Opdam.* *30. April.*

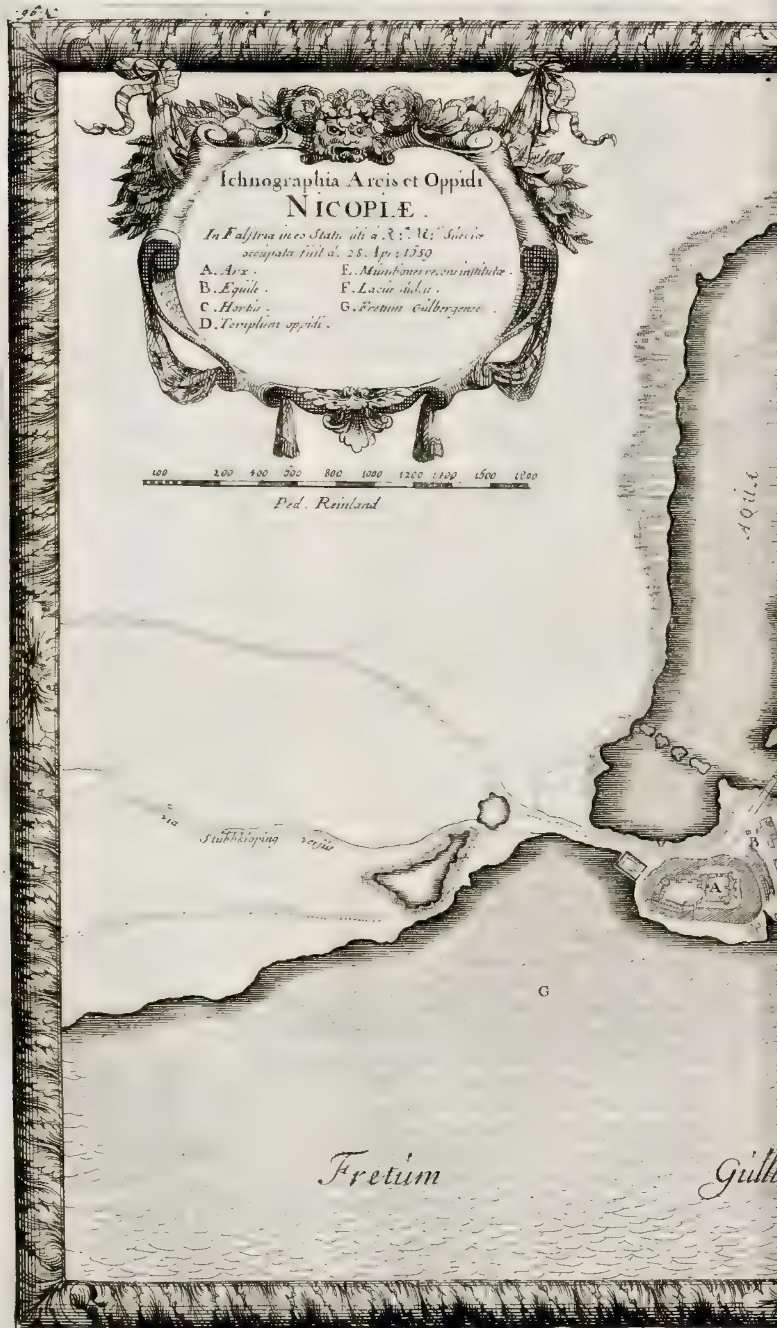
§. 8. Interim cùm ob adventum classis Anglicæ Belgis circumspectè foret agendum, Rex jam occasionem oblatam judicabat fertilissimas Daniæ insulas Falstriam & Lalandiam in ditionem redigendi, quas præterita hieme incassum tentaverat, ob instabile gelu glacie haut ad justam firmitatem durata. Sed nunc contractam apud Wordingburgum Selandiæ oppidum validam equitum peditumque manum modicis navigiis imposuit, quatuor bellicis navibus prosequentibus, ac ingruente vespera ad litus Falstriæ sub castello à pro-

Rex Falstriam & Lalandiam occupat. *25. Apr.* *Wordingburg.*

1659. provincialibus excitato anchoras jecit, velut ibi in terram exſcenſurus. Sequenti die aliquot cymbas emiſit Rex litori explorando, quarum una Lindenovium Danicæ claſſis præfectum è Lalandia in Falſtriam tendentem intercepit unà cum literis, quibus Conditio ejus Inſulæ Hafniam nuntiabatur. Captivis ad Regem adductis atque examinatis hic è navibus caſtellum machinis verberari jubebat; ſed cùm parum ibi profici cerneret ob diſtantiam, & quia vadoſo circum mari difficilis erat exſcenſio, relictis ibi duabus bellicis navibus, & quæ equites vehebant, cum reliquis Gulbergam vela faciebat, ubi profundiùs mare litoribus affunditur. Heic propius ad terram ſubeuntes naves machinis ac tubis provinciales, qui magno numero litus tegebant, ad illud deſerendum compellebant, ut Svecis locus fieret in terram deſcendendi. Primus in terra pedem figebat Sverinus ſubtribunus cum decem peditibus, qui retro ſepem non procul à litore ſtationem capeſſebant, ac ingruentes quinquaginta equites majoribus tubis tamdiu repellebat, quoad pluribus ſubinde in litus enixis iſti fugæ ſe darent, ac provinciales abjectis armis ad lares quiſque ſuos dilaberentur. Trecenti pedites arbitrio ſe victorum ſubmiſere. Equitibus plerisque in Lalandiam transmittendi ſpatium fuit, quòd Svecici equites ita promtè in terram exponi non poſſent. Rex Falſtriâ nullo ſuorum cæſo aut ſauciato potitus, naves bellicas ad Lalandiæ litus Gulbergæ oppoſitum quantum poſſent appropinquare juſſit, ubi aliquot caſtella à Danis in litore excitata fuerant. Ea machinis è navibus ita acriter verberabantur, ut quinque licet provincialium millia litus inſidentia prohibere non poſſent, quo minus centum pedites Sveci in terram egreſſi caſtellum ab iſtis deſertum obtinerent. In quod interiore parte verſus terram munimentis deſtitutum cùm valida ſe Danorum equitum caterva incitaret, à Svecis acriter repulſa eſt. Nec minus Kœrberus tribunus, qui cum duabus turmis ſemel iterumque impetum dabat, accedentibus ſubinde pluribus è claſſe rejectus eſt ipſe ſaucius, ſuorum non paucis deſideratis. Ita & hanc inſulam Rex in poteſtatem redegit, non niſi unico milite gregario, & nauta vulnerato, nullo cæſo; in qua, uti & Falſtria ingens frumenti vis reperta eſt, inſigni levamento claſſi exercituique Svecico. Quod tamen in ea inſula erat militum Naſcoviam ſe contulit oppidum munitiſſimum, cui de rebus neceſſariis in longum tempus erat proſpectum. Poſt occupatam Inſulam Lalandiam, cùm Rex Cronenburgum reverteret, ubi Regina agebat, ac obſcura nocte per fornicem portæ in arcem proveheretur, ubi centum quinquaginta centenarii pulveris pyrei poſiti erant, accidebat, ut aliquot pediſſequi per ignorantiam ardentes faces dolis pulvere impletis illiderent, ſic ut ardentia fruſtula & ſcintillæ in iſtorum operculis jacentes manerent, quæ tamen ab accurrentibus mox extinctæ ſunt antequam ignem conciperent. Poſt quoque magno in periculo in Oreſunda erat. Cùm enim cymba vectus quasdam ſuarum navium bellicarum inſpicere vellet, ſat turbida tempeſtate, navis cui Æthiopis vocabulum plenis velis denſam per nebulam cymbam verſus rapiebatur, ut nulla facultas eſſet ejus impetum declinandi, ſed ejusdem impulſu cymba ſubverteretur, compluribus ductoribus ſubmerſis. Ipſe Rex tamen puppim amplexus ſe tamdiu tenebat, quoad projectis funibus in navem pertraheretur, pileo tamen plumis ornato amiſſo. Circa idem tempus Palatinus Sulzbacenſis Moenam Inſulam tentabat, quam centum equites, quingenti armati agreſtes tuebantur. Is initio acriter repellebatur, quòd vadoſum ob mare terræ adpropinquare non poſſet, ſic ut conatum ſuum aliquandiu omittere cogeretur. Interea uti cohors peditum Hafnia inſulanis ſubſidio venit: ita Sveci Nicopiæ in Falſtria, navigia parabant lato alveo, quorum ſingula quinquagenos equos inferius capiebant; ſuperiora craſſis aſſeribus circumſepta peditibus valli inſtar præſtabant. Ex hiſce navigiis equitibus facilis exſcenſio præſtabatur, dum pedites in ſuperiore tabulato tubis hoſtem litore arcent. Iſta navigia primò verſus eum locum diriguntur, ubi aliàs communis in terram appulſus eſt; unde omnes ſeſe inſulani eodem conferebant prohibendæ exſcenſioni. Sed mox in diverſam partem remis promota ita properè militem in terram exponebant, ut pauci, qui ibi pro-

pugna-

Lindenou. *Gulberg.* *Sverin.* *28. April.* *Kœrber.* 1659. *Moriam.* *Moena Inſula occupatur.* *Moen.* *Nicoping.*

Ichnographia Arcis et Oppidi
NICOPLÆ.
In Falstria in eo Statu uti à R: M: Sueciæ occupata fuit a. 28. Apr: 1659
A. Arx.
B. Equile.
C. Hortis.
D. Templum oppidi.
E. Munitiones recens institutæ.
F. Lacus dulcis.
G. Fretum Gulbergense.
100 200 400 600 800 1000 1200 1400 1600 1800
Ped. Reinland
Stubbkiöping versus
G
A
B
Fretum

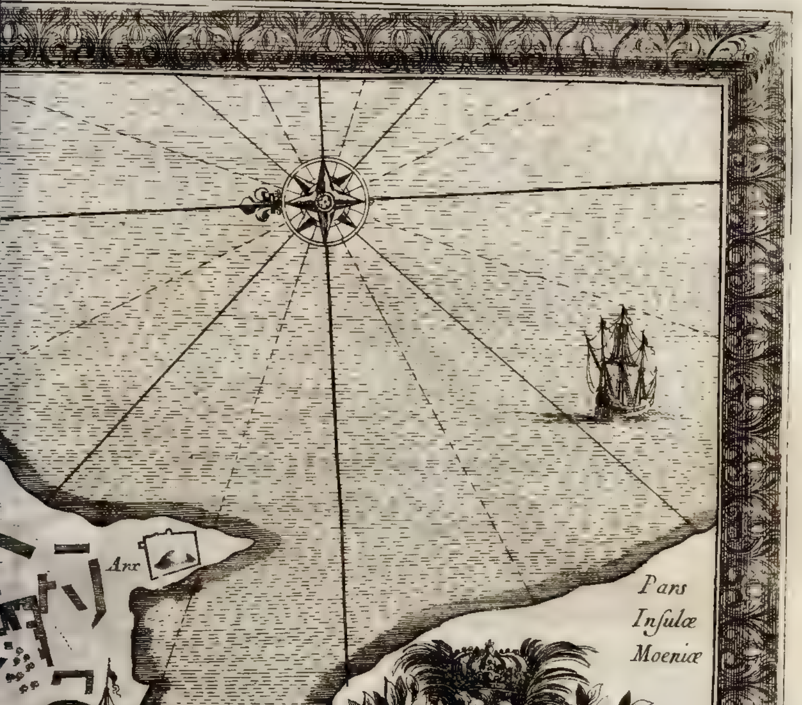

DULCIS.
via versus Sonnerhärad.
E
E
E
E
D
C
G
Sundh.

Graishaga
Ryda
Yllingsee
Syllested
Aringe
Kuttejöo
Hoff Syllested
Welshaga
Emm
LAALAN
Oore
Skollinge
Goreby
Baaaweile
Torpa
Stubb
Suinholsbrygge
Utterslof
Öster Agnada
Agnada
Cœnobium Hallstedt
Saaby Hoff
INSULÆ
OPPIDUM NAKSCHOW
Ichnographia
NAKSCOVIÆ
muniti LAALANDIÆ Oppidi, ut et stationum ac operum quibus primum à Regni Archithalasso, Illustriß. Dn. Com. Wrangelio obsessa et oppugnata, tandem ab Illustriß. Dn. Campi Marescallo Com. Steenbockio ad deditionem coacta fuit d. 15 Iulij A° 1659.
Dispositio Legionum
A. Dn. Gen. Bannerij Legio Equestr. B. Gen. Vig. praef. Ferreni leg. pedest. C Leg. Sudermañica pedest. D trib. Backers et Weevorts leg. pedest. E. Dn. Com. Solmensis leg. equest. F. trib. Hald leg. equest. G. trib. Prengels leg. equest. H. trib. Du Vael leg. equest. I trib. Sehr legio equestris. K. trib. Gorgas leg. equest. L Utraq. turmæ prætoriæ sub protribuno Mortaigno et protribuno Buchwaldio. M leg. palatina equest. N. duo munimenta ad defensionem portus à Suecis extructa. O. Reductus Danorum à Suecis expugnatus. P accessus Suecorum. Q Suggestus pro 10 tormentis. R. Suggest. pro 6 tormẽtis. S. Suggest. pro 2 tormentis. T Sugg. pro 4 tormẽtis. W. Cuniculi in ipso fossæ margine. W. fovea pro duobus mortarius. X navigia Hollandica quæ obsessis auxilia advehebãt à Suecis repulsa. Y Celox Dn. Archithalassi inter duo munimenta in ipsis portus faucibus posita ad impediendum hostium transitũ.
Pertica Rhinland

Lezöö
Suderball
Westenskog
Brodébola
D I Æ
Rogerup
Fredsholm
Sagenssöö
Gross Wagelosa Waldt
Kleine Wagelosa Waldt
STEENSØ.
Bogenholm
Treelholm
Artollerie
Hallenääs
Statio Primaria
Engelholm
A R S.
BALTUS MAIOR

INSVLÆ
MÖE
NIÆ
PARS
Fretum inter
Möeniam et
Seelandiam.

Arx
Pars
Insulæ
Moeniæ
Ichnographia
STÆKÆ
In Insula Moenia
quæ post Insulam auspicio Regis
Sueciæ à Celsissimo Principe
et Comite Palatino Sulsbacensi
Occupatam, se se unà cum Da:
norum copijs militaribus,
quæ eò confugerant vic:
toris arbitrio permi:
sit. mense, ...
An°. 1659.

FRETI BALTHICI
Reigstrup
Acies Danorum et Confœderatorum
Ala sinistra
Ala dextra
Acies Suecorum
Barnegard
Neoburgum
Inleby
Winning
Via Swenburg

rum circa
RGUM.
uum vtriusq: partis, ante
Nouemb. 1659.
rcitus Confœderatorum.
2. Legio prætoria Reginæ.
nsky. 4. Mathei. 5. Caraffa.
ei. 9. von der Natt. 13. Gulden
usen. 14. Horleff. 15. Egg
Allewa. 19. Metern. 20 Greus
24. Eberstein. 25. Kan.
Cruse. 28. Trampe.
MAIORIS PARS
Promont· Canuti
Danorum et Batauorum Classis
Castra
Slibshauen
Munimentum
Ellensburg

N. 98.

1659. pugnabant, Dani prohibere id non possent. Inde Sveci jam in ordines digesti assultantes Danos post acrem pugnam in fugam conjiciunt septuaginta cæsis. Ita & Mœna Sveci potiti sunt: Restabat adhuc Nascovia, cui oppugnandæ Wrangelius se accinxerat. Is primo exiguam insulam in sinu maris, quo oppidum alluitur, cepit una cum duobus castellis eidem impositis; quo ipso accessus mari intercludebatur, sic ut, quæ Danica & Belgica classis auxilia inferre conabatur, introire non possent. Inde præsidiariis deditionem imperat, promissa minis miscens, sed quam isti adspernati sunt. Igitur obsidentium artes adhibere instituit, operibus versus oppidum promotis; quæ antequam perfici possent, is à Rege ad defensionem Fioniæ avocatur. In ejus locum submissus Gustavus Otto Stenbockius omni vi obsessos urgebat, ut demum desperato auxilio, ac tuendo oppido non amplius pares, deficiente insuper pulvere, deditionem facere cogerentur.

Nascovia capitur.

26 Jul. §. 9. Ast haut quidquam pari modo conatus Fœderatorum in Fioniam successere. Hi superiore anno Holsatiæ infusi sub ipsam Friderixuddam successerant, quorum conditioni explorandæ missus fuerat Streithorstius subtribunus cum ducentis quinquaginta equitibus, sed qui improviso Anhaltini Principis legioni impactus non paucos suorum amisit, ipseque ab hoste captus est. Haut tamen ejus oppidi oppugnationem Fœderati ausi sunt suscipere, valido præsidio insessi, ruente in hiemem anno. Unde copiæ istorum per hiberna dispositæ ad ver usque quievere. Interea qui præsidium Friderixuddæ agitabant Sveci, plurima mala perpessi sunt à contagiosis morbis pestilentiæ similibus, queis causam dederant cæsorum in expugnatione superioris anni Danorum corpora, quæ levi humo malignè tecta tetrum odorem per æstatem efflabant, tabo per ipsas plateas manante. Unde insalubrem locum deserere constituit Wranglius Rege consentiente, qui & aliàs, quippe septem capacissimis propugnaculis constans, numeroso præsidio indigebat, cùm Rex pedite non abundaret; ac dejectis oppidi munitionibus, combustisque tectis miles in Fioniam traducitur, præsidio duntaxat relicto intra castellum mari adsitum. Id tunc oppugnabant Fœderati, acrique vi admota eo jam jam potituri erant. Sed miles, cùm resisti à se violentiæ hostium non amplius posset, noctis silentio cum plerisque machinis & annona in Fioniam trajecit, nemine suorum desiderato. Relinquebantur ferreæ aliquot machinæ, sed clavis confixæ, & cuniculi sub propugnacula acti pulvere implentur, per adpositos funiculos post intervallum incendendo. Cum itaque illucescente die hostis Svecos castello excessisse conspiceret, raptimq; id irrupisset, subito emicans cuniculis flamma haut paucos castelli ruinis oppressit.

Fœderati Fioniam frustra oppugnant.

Streithorst.

19. Maji.

Fœderati Friderixudda potiuntur.

§. 10. Ita continenti depulsos Svecos in proxima Fionia oppugnare Fœderati instituunt. Ei fini opportuna fuit visa exigua insula Fænnoa, quæ freto à Fionia separatur non longius patente, quam qua majoribus tubis globi adigi possunt. Ad eam insulam primum impetum datum Sveci magna cum hostium strage repulerunt. Sed sequenti die hostes tanta vi incubuere, ut quicquid Weierus, qui ibi curabat, reniteretur, demum locum in litore caperent. Ubi à peditibus quidem Svecicis strenue pugnatum est, qui post consumtum displodendi spatium tuborum scopos in hostium ingruentium capita librabant. Sed minore constantia resistebant equites, à quibus si par virtus adhibita foret, hostis eo loco potitus non fuisset, ad Fioniam occupandam valde opportuno. Eo conflictu apud Svecos occubuit Poberus tribunus, ac duo turmarum præfecti, centumque circiter gregarii. Relictæ etiam hosti in prædam sex minores machinæ. Hostis quingentos suorum desideraverat; qui jam eam insulam milite & paratu bellico implebat, inde propinquam Fioniam invasurus. Omnibus jam paratis cymbæ milite implentur, quarum exscensioni quædam naves Belgicæ displosionibus machinarum favebant. Ac jam quatuor locis impetus dabatur; sed Svecis acriter resistentibus Fioniæ litus attingere haut licebat, quia isti omnes accessus loricis fossisque per transversum ductis muniverant, magna machinarum copia locis idoneis disposita. Sed & militum affatim erat, submissis quoque à Rege è Selandia auxiliis. Ita cum in cassum

Fœderati Fænnoam capiunt.

Fænnoa.

31. Maji.

1. Jun.

Weier.

Pober.

1659. vires consumerent Fœderati, recessere, trecentis amplius suorum desideratis ipso in receptu, præter eos qui in oppugnatione cæsi, aut æquore submersi sunt non modico numero. Sveci ducentorum circiter jactura defuncti sunt, quod ipsi loricis tecti in apertum hostem depugnarent. Ea clade haut quidquam territi Fœderati alia via rem tentare instituunt, quod apud Fænnoam locus exscensioni haut ita commodus reperiebatur, uti primo intuitu adparuerat. Igitur apud Mittelfartum, ubi minor Balte angustissimo spatio coërcetur, rem tentant, præsertim cum crederent omnes Svecorum machinas in Fænnoam conversas esse. Sex naves bellicæ, sexaginta minora navigia præter pontones & cymbas magno numero milite implentur. In adverso Jutiæ litore totus exercitus in aciem dispositus consistens è litore majoribus machinis fulminabat; tum & naves per quatuor horas continuis displosionibus perstrepebant: ac speraverant hostes, sese utique locum in ædibus ad litus extructis capturos. Ac jam cymbæ ad jactum lapidis terræ successerant, sed quas ita acriter repellebat Wrangelius, ut istæ magna cum clade retrocedere cogerentur; præsertim cum ventus repente mutans, & fluxus maris Friderixuddam versus eas abstraheret. Conspiciebantur fluitantes toto freto scaphæ sanguine conspersæ, paratu bellico, armisque plenæ; nec paucas machinarum globi demerserant. Prætoria quoque hostium navis ita lacerata fuit, ut non sine submersionis periculo ad Jutiæ litus sese recipere cogeretur, foraminibus obturandis. Wrangelius contra hostium navigia, quæ sub Friderixuddam se receperant, aggressus, quinque igne delet, & aliquot hostium milites intercipit. Nec ideo tamen Fœderatis libido invadendi Fioniam decessit, quam tribus diversis locis impugnare decreverant. Quo fine sex naves bellicas emittebant, quæ toto litore Jutico quicquid navigiorum possent conquirerent. Sed Rex, eo hostium consilio cognito, Owenum Coxum navarchum Anglicum cum octo navibus bellicis Mittelfartum versus mittit navigiis hostium destruendis. Is quinque naves hostium bellicas apud Ebeltotam deprehendit, quas inexpectati hostis conspectus tanto terrore afflavit, ut statim rudentes anchorarum secarent. Sed cum nec spatium effugio pateret, nec animus ad resistendum suppeteret, plerique præfectorum & nautarum cymbis conscensis in terram evasere. Primarius earum navium præfectus defensionem aliquandiu molitus, mox graviter sauciatus se ipsum hosti dedidit; cujus navis cum vado, cui impactum fuerat, dimoveri non posset, machinis & armamentis detractis incensa fuit. Cæsorum eo conflictu non magnus numerus, sed major captivorum militum, quos inter sexcenti Brandenburgici, quadringenti Cæsarei. Coxus post captas naves bellicas triginta minores, quæ in isto portu hærebant, ignibus injectis delet. Inde Arhusam tendit, ubi tres mercatorias naves, & viginti minoris formæ navigia combussit, ipsique oppido ignem immisit, mille Polonis, qui ibi hospitabantur, magna cum trepidatione inde sese ejicientibus. His rebus gestis Coxus naves hosti ereptas in Oresundam deducebat aplustribus è puppi demissis captivitatem fatentes; quem Rex eo nomine insignibus præmiis mactabat, uti adversus flagitia inexorabilis, ita egregiorum factorum largus æstimator. Hoc modo Fœderati navigiis exuti deposita Fioniæ occupandæ spe Fænnoam deseruere, ac reliqua sibi navigia ipsi delevere, impetita Pomerania, Regem, Daniæ visceribus incumbentem, abstracturi. Scripserat Montecuculus Viennam; facile se Fionia fuisse potiturum, ni navarchæ Belgici, qui exscensionem promovere debebant, perfide egissent, dum nudo pulvere nullis globis inditis machinas displodunt. Quod cum Sveci animadverterent, eò audacius restitisse. Sveci desertam ab hoste Fænnoam iterum milite insedere, tum in continentem trajicientes castellum à Polonis destructum reparatum ivere. Sed cum validam catervam, quæ postremum hostium agmen claudebat, ingruere intelligerent, deserta continente insulam recesserunt.

28. Jun. Mittelfart

Fionia frustra oppugnatur.

Coxus bene rem gerit. Owe Cox.

Ebeltot.

Arhusen.

§. 11. Cæterum quò minus Fœderati tunc in Fioniam, aliasque Daniæ insulas penetrare possent, in causa erat, quòd Belgarum classis ad eum finem operam navare abnueret, Anglorum metu. Gliscebat inter eas nationes

Anglorum & Belgarum æmulatio circa bellum Danicum.

1659.

Accurata delineatio oppugnatæ
a fœderatis, Cæsareis, Polonicis, Danicis, et
Brandeburgicis copijs sub-ductu Seren: Electoris
Brandeburgici Fioniæ, mense Iunio Anno 1659 et
a Suecis Strenuè defensæ cùm
clade repulsis hostibus.
Dahlbergh delin.
INS
VLA
FYO
NIA
MEDEL FAIR
Oppidum Med
A
K
H
F
Sophia odde
Sirgsodde
SONDT
SINVS
L
CODANVS PARS.
I
Fridrichs odde
IVT
LAN
PARS
D

DVCATVS HOLSATIÆ PARS
Fanskou pen insula
Baltus minor
Fænoö insula
Statio Confœderatorum
Fænoe Kalf
Howgawl
Koldinger fiord.
Sinus Koldingensis
Eyholm
A. Oppidum Midelfartum ubi Suecorum primaria stativa
B. Fœderatorum stativa
C. Heic congregebantur fœderatorum navigia ad faciendam
D. Insula Fænoa à fœderatis occupata
E. Fenschowa, Comitis Waldeccæ stativa
F. Primaria oppugnatio Fioniæ
G. Statio fœderatorum exercitus, dum Fænnoa oppugnatur.
H. Statio fœderatorum exercitus, dum Fionia oppugnatur.
I. Huc Subducebant se navigia Fœderatorum post oppugnationem.
K. Suecorum castella et suggestus.
L. Fœderatorum naviga discedunt.
M. Fridrxudda à fœderatis præsidio insessa
N. 99.

 tiones haut levis æmulatio, quòd neutrius rationibus congrueret, ab alterutra Borealium Regnorum res pro lubitu temperari. Unde validas utrinque classes armabant obtentu auxilii amicis ferendi, reverà ut utraque emolumenta sua observaret, & ne alterutra hac occasione sibi soli commercia Maris Baltici, ac liberum Oresundæ transitum compararet, exclusa altera. Ac præterito quidem autumno ingens Belgarum classis Anglorum animos adverterat, ut ipsi quoque, quid sibi rationum circa Mare Balticum versaretur, cogitarent: nec persuadere sibi poterant, Belgas heic in Angliæ emolumentum quid facturos, aut eosdem gratis tantos sumtus prodigere velle citra propositum refusionis à Dano petendæ. Et quanquam Angli Hafniam liberari cuperent, non tamen cautum ipsis erat, Belgarum auxilia haut longius progressura; nec ferre poterant Sveciam tot hostium junctis viribus opprimi; præsertim cùm Belgæ ita circa expedienda pro Danis auxilia satagerent, ut nullam de reducenda pace mentionem facerent. Angli contra non directè auxilium Sveciæ, sed pacem spectabant. Nam in eo rationes Anglicæ & Belgii conspirabant, ne Svecus Dania potiretur. Sed Angliæ peculiariter intererat ita pacem fieri, ut nec Svecia à Belgis opprimeretur, aut ad iniquam pacem ex horum libidine compelleretur: utque adeo Svecia conservaretur non solùm ob æquilibrium Austriacæ Domus, quod communes Galliæ & Angliæ rationes requirebant; sed & ut per illam juncta Danorum & Belgarum potentia maritima libraretur; in quo peculiaris Angliæ utilitas vertebatur. Cujus & intererat iis conditionibus Sveciam bello eripi, ut & facultas foret, & obligatio Angliæ pro tot impensis ex æquo satisfaciendi, & utriusque rationes in tuto collocandi. Videbatur tamen hoc in negotio Belgarum conditio longè potior, quàm Anglorum. Nam si Belgæ, dum Dano suppetias ferunt, Svecos oppressissent, paulo minus quàm sub tutela habituri erant Daniam, per militem terrestrem, classem, ac grande æs alienum ipsis obnoxiam, sic ut pro lubitu sua, aliorumque commercia per Oresundam moderari possent. Contra si Angli Sveco ad subiugandam Daniam adsisterent, quæ inde captabant emolumenta sibi ipsi præstare non poterant, sed à tam potentis Monarchæ placito, ac nuda fide expectandum erat, ut pari cum Svecis jure in Oresunda fruerentur, ac ipsorum inimici Mari Baltico excluderentur. Unde & mirum non erat, Belgas longè majore studio Daniæ, quàm Anglos Sveciæ causam amplexos fuisse. Haut abs re fuerit heic adduxisse, quibus rationibus tunc inter Anglos disceptatum fuerit, num magis ex usu Angliæ sit in præsens promtè submisso auxilio res Svecorum firmare, an verò unicè id agere, ut pax quamprimum inter Boreales Reges constituatur, omnibus in pristinum statum repositis? In posteriorem sententiam inclinabant, qui cum Belgis conspirabant, queis & communem pacem reduci in votis erat. Utrumque Regem Angliæ amicum ac fœderatum esse, simul Protestantium sacris addictum, quos in concordiam reduci communis causæ interfit. Omnibus vicinis curandum, ut istorum vires probè librentur, ne unus potentia valentior alterum opprimat, cæteris quoque deinceps prægravis futurus. Denique satius esse dominium Oresundæ penes duos, quàm unum esse. Sed priorem sententiam illi propugnabant, quibus curæ erat Protestantium causam promovere, apud exteros quoque libertatem sacrorum puriorum servare, simul incrementa suæ rationis curare. Scilicet Svecos à tot potentibus hostibus, qui iidem & Angliæ hostes sint, impetitos, terra marique succubituros videri, ni propero auxilio fulciantur; quos conservasse potius sit, quàm Danos in pristinam conditionem reposuisse. Desiderium communis pacis, quod jactatur, unicè inventum subvertendis Svecorum rebus; quòd iidem, qui eam pacem urgere videntur, quicquid est hostium in Svecos incitent, ac ejusmodi pacis leges ferant, queis istius Regni potentia planè enervetur. Sanè rem ad tractatus deducendam, sed Svecos prius in eum statum reponendos, ut ne quasvis ab hostibus obtrusas conditiones admittere cogantur. Svecum pro invasore haberi haut posse, quem Danus ultro illatis armis Poloniam deserere subegerit propriis ditionibus tuendis. Eo periculo liberatum non potuisse contra Domum Au-

1659. ſtriacam procedere, niſi à Dano ſibi cautum foret, qui hoſtibus Sveciæ ſociatus nil niſi occaſionem captarit iſtum denuo invadendi. Sic ut præſens actio non aliud ſit quàm prioris belli continuatio, quæ ſuſcipienda fuerit, ne potentiſſimo cum hoſte luctantem à tergo Danus diſtringeret. Svecos unicum cauſæ Proteſtantium in Germania fulcrum eſſe adverſus Auſtriacos capitales iſtius hoſtes: qui cum ſociis horum nunc commiſſi ſi deſtituantur, eò redigendi ſint, ut iſti cauſæ nunquam auxilii quid adferre deinceps queant. Nam reliquos ſacrorum conſortes vel ſe haut moturos, vel ipſos ad communem cauſam ſubruendam manum admoturos, uti nunc à Dano inſtigantibus Belgis fiat. Porrò ut juſtum inter Angliam & Belgas æquilibrium conſtituatur, tantundem illi pro Svecia, quàm hiſce pro Dania agendum. Aſt ſi Anglia iners deſideat alieni certaminis ſpectatrix, æmulos commodis potituros, queis fortè nunquam iterum exuendi ſint. Sveciam nunquam infeſti quid Angliæ intuliſſe, ſed potius cum reliqua fere Europa in hanc conſpiraret reſtituendis in ſolium Stuartis, iſtam ſolam ita egiſſe, ut ingentem gratiam inierit. Eandem nunc toti orbi impugnatam deſerere, malignum beneficii redhoſtimentum fore. Angliæ Sveciæque rationes probè invicem conſpirare, earum ſitu haut ita propinquo, ut æmulationem excitare queat, nec ita remoto, quin urgente neceſſitate auxilium invicem ferre in proclivi ſit. Unde in præſens non eſſe in Europa, qui cum Anglia firmiorem amicitiam jungere poſſit, quàm Sveciam. Reliquorum omnium rationes cum Anglia combinari haut poſſe, planè repugnantes aut diverſas; ac eorum quoſdam potentiores, quàm ut tutò cum iſtis ſocietas iniri poſſit, vel debiliores, quàm ut firmamenti quid ab iisdem ſperandum ſit. Daniam contra, ex quo tempore defenſionem cauſæ Proteſtantium imprudenti non minus, quàm infelici conſilio ſuſcepit, mancipium Auſtriacorum deſtinatorum fuiſſe, Proteſtantium rebus ſemper adverſam. Hiſpanicum Legatum in iſta aula continuò egiſſe ſuggerendis conſiliis Auſtriacis, & cùm à Luſitano Legatus omnes Proteſtantes Principes adiret, à Dano non admiſſum, qui & huic ubique quantum poſſet, ſeſe oppoſuerit. Quid hic ſemper molitus ſit impediendis Svecorum deſtinatis circa libertatem Proteſtantibus firmandam ſatagentium, orbi notorium eſſe; utut Svecus Germaniæ ingruens præcipua cauſa fuerit, quæ Cæſarem compelleret, ut ereptas Dano provincias redderet. Ita Danum haut conſiderandum velut Proteſtantem, ſed velut Auſtriacis rationibus planè mancipatum. Sed & Dano circa Oreſundam diſponendi liberam facultatem non eſſe, quippe quæ ab anno quadrageſimo quarto magis in Belgarum quàm iſtius poſſeſſione fuerit, usque adeo ut Danis integrum non eſſet ejusmodi contractum cum aliis nationibus, uti cum Belgis, inire. Id cùm factum ſit florente Daniæ Regno; quid deinceps futurum, eodem ad tam malignam conditionem redacto? Aſt ubi à Belgis prolapſæ iſtius res reſtituantur, quid aliud hos quàm plenam Oreſundæ poſſeſſionem retenturos, ſumtibus ſuis recuperandis, in quos præcipuam partem Anglorum commercia collatura ſint, ab iſtis pro libidine taxanda. Quantum enim apud Danos Belgarum voluntas valeat, proximo bello Belgico adparuiſſe, cùm iſti Anglorum navibus proditorio planè modo manus injicerent; aut cùm nuper Belgarum claſſi Gedanum accedere permitterent, Mari Baltico pro lubitu inſultaturæ. Denique nec id inſuper habendum, ne Auſtriaci poſt latum Danis auxilium demum poſſeſſionem portuum ad Mare Balticum, tantopere ipſis expetitum, invadant; cui deſtinato ſoli Sveci hucusque obſtiterunt. Eodem ubi Auſtriaci potiti fuerint, quo loco Anglorum aliorumque eo mari commercia futura ſint, nemini obſcurum eſſe. Quæ in contrarium adferantur rationes nullius ponderis haberi. Fœdus inter Angliam & Danos proximo bello malitioſè ab his violatum, cùm obtentu pacti Belgarum commodis adverſus Anglicanam nationem ſtuderent, & durante bello hujus claſſem detinerent. Ab iisdem quoque Bradſchavium publico nomine miſſum contumelioſè admodum habitum. Aſt inter Svecos & Anglos amicitiam nunquam violatam, qui & proximo horum cum Belgis bello utilem iisdem operam navarint, & olim ad reſtitu-

1659. reſtituendum Electorem Palatinum paratos ſe oſtenderint, ni oblatam eorum operam Hiſpanicæ artes eluſiſſent. Proteſtantium indolem non vocabulo ſed opere metiendam. Quid ad iſtorum cauſam Dani contulerint, jam ſupra dictum. Svecos eandem in Germania ſuſtinuiſſe nemini ignotum eſſe; ac ni Dani Belgæque iſtos haut ſubegiſſent Poloniam deſerere, Eccleſias in hoc Regno ad tam miſeram conditionem redigendas haut fuiſſe. Circa ſervandum æquilibrium quoque fruſtra jactari; cùm non jam quæſtio ſit, num Sveciæ potentia prægravis futura ſit, ſed num utcunque iſta in integro ſervari queat. Ubi Svecia omni auxilio deſtituta peſſum iverit, incaſſum ſuper æquilibrio actum iri. Sed nec Sveciæ vires nimiùm nunc gliſcere poſſe, quæ non contra Daniam, ſed contra Auſtriacam Domum directæ ſunt, adverſus quam iſti per octoginta jam annos negotium fuit. Aſt ſi Dani, Brandenburgicus & Belgæ Sveciam oppreſſerint, eoſdem ad Angliam ſubruendam incubituros, iſtis repellendis tunc imparem futuram. Inanem denique curam eſſe ne Oreſunda in unius manum perveniat. Nam eam ab aliquot jam ſeculis, poſtquam Scania Sveciæ avulſa fuit, penes ſolos Danos fuiſſe. Et quamdiu Sveci eadem in emolumentum Proteſtantium utantur, nullum inde periculum eſſe, quòd id fretum in unius ditione ſit. Ac utut Sveci ab hiſce conſiliis diſcedant, non gravius tamen periculum eſſe, freti imperio deinceps penes ſolos Svecos exiſtente, quàm cùm idem penes ſolos Danos antea foret. Eò in præſens rem redactam, ut neque Sveci atque Belgæ, qui in Danorùm jus ſucceſſiſſe videntur, dimidio freto contenti ſint futuri, ac Svecum omnia potius periculo expoſiturum, quàm id amittere velit, quod tanto labore occuparit. Cùm autem in Anglorum manu poſitum ſit, ſtabilem ejus freti poſſeſſionem his aut iſtis addicere, haut in arduo fuerit diſpicere, utri Anglia potius favere debeat. Sanè Svecis freto amotis horum juxta ac Proteſtantium res ingentem plagam accipere, ſimul Angliæ emolumenta, quæ in futurum ex eodem freto ſperari poterant, planè intercaptum iri.

§. 12. Enimverò ita lubricè & obſcurè cum Rege agebant Angli, ut quid ab his iſti expectandum eſſet, non conſtaret. Sanè cùm ſub finem ſuperioris anni claſſis Oreſundam verſus miſſa in Angliam revertiſſet, quod ſuo impulſu Cromvellum feciſſe Galli ferebant, Richardus Legatos Svecicos de ejuſdem deſtinatis diſtinctius edocere nolebat; ſed tantùm pollicebatur, eam claſſem denuo eodem ituram, quam primùm mare navigationi commodum fuerit. Idem quoque apud iſtos inficiabatur, cùm Gallis ſibi quid conveniſſe ſuper reducenda pace Roſchildenſi, id quod tamen Thuanus Hagæ profeſſus erat. Ac reverà tunc inter Galliam & Angliam conventio ſuper reſtabilienda æquis legibus pace inter Borealia Regna, inita erat; cui ea peculiaris cautela adjecta, ut ſi occaſione auxilii ab Anglia Sveco ſubmiſſi ad iſthanc pacem promovendam bellum ab aliquo extraneo Principe aut ſtatu oriri contingat, Gallia ſimul cum Anglia eum Principem aut ſtatum communem hoſtem declaret. Sed nec tractatio ſuper fœdere adverſus Auſtriacos ſuccedebat, quod Rex non alia conditione inire volebat, quàm ut idem quoque adverſus ejuſdem Domus futuros & præſentes adhærentes, ipſamque peculiariter Daniam ſaltem obliquè dirigeretur. Aſt Angli nunquam adduci poterant, ut ullo modo præſens bellum Danicum includere, aut Regi publico nomine & velut vi iſtius fœderis ullum contra Danos auxilium promittere vellent, niſi hi omnes æquas Conditiones ſeparatæ compoſitionis repudiarent. Ad quam tamen Regem Daniæ perſuaſionibus urgere nolint, ſed rem in ipſius arbitrium collaturi ſint; ac ſi is utique Auſtriacis adhærere pertendat, tunc demum eundem iſto fœdere comprehenſum iri. Qua lege Svecicis Legatis fœdus concludere non licebat, quòd eo ipſo Rex cum Auſtriacis committeretur, nulla cautione accepta ſuper auxilio adverſus Danum ferendo. Demum decernebant Angli, tractationem ſuper fœdere in Dania ſuſcipiendam, non heic Londini, ne vicinis ipſorum ſuſpicio injiciatur. Sed quia Legati Svecici inſtabant, ut fœdus utique Londini adornaretur, ac ſe non minus quàm Medovium, ſecreti capaces eſſe; ſimul Montacutius, qui præfectus

1659. *Cum Richardo Cromvello acta.*

Montag.

1659. fectus classi in Daniam mittendæ designatus erat, optabat id negotium ante discessum suum perfici, cum aliàs vix norit, quid in Dania agendum sibi foret; congressus cum Commissariis Anglicis instituebatur. Ubi Sveci proponebant emolumenta, quæ nationem Anglicanam mansura sint; tum de tradendo castello ad Leam, & Stada in cautionis vicem: quæ Anglis haut sanè displicere videbantur. Sed quia in Parlamento ingentes turbæ surgebant, nec Richardus consiliorum suorum potens erat, id negotium vado adhærebat. Ac rogabant Angli, ne nimium urgerentur, rebus suis domi tam lubricis. Inprimis svadebant, ne Rex planè pacem cum Dano recusset, quòd aliàs ea res vulgus suum valde offensura sit. Nec minus decernebatur, classem ductu Montacutii quamprimum versus Oresundam vela facturam. Etsi Lambertus palam in Parlamento disserebat; satius esse Oresundam in illius manu permanere, cui debilissimæ ad eam defendendam vires forent. Richardus porrò inaugurali oratione Parlamento causam Caroli Gustavi diligentissimè commendaverat. De quo contra Dani Belgæque pessima quæque disseminabant, sparsis quoque libellis famosis; quibus à Legatis Svecicis responsa quidem reponebantur, sed quæ non omnibus satisfaciebant, quòd ipsi causas renovati belli haut penitius nossent, nullo adhuc Manifesto publicato. Post de oppugnatione Hafniæ Neoportus atrocissima vulgabat, septem Svecorum millia ibi occubuisse fingens. Qui tamen idem mox diversum asseverabat, Hafniam assultu expugnatam, quò Anglorum consilia turbaret. Idem quoque de Belgica classe variè differebat, quò Angli vel classem suam penitus domi retinerent, vel ejus profectionem protraherent, ut Belgica classis istam anteverteret. Inter quæ ingens in Parlamento gliscebat discordia, dum quidam liberam Rempublicam nullo eminente capite exposcunt, uti erant sectarii, & reliquiæ longi Parlamenti, quibus & succinebant Regiis partibus addicti, ut inter eas turbas Carolo viam ad solium munirent; major tamen pars pro Richardo sentiebat. Sed & in missionem classis superior Domus aliquandiu consentire abnuebat; inferior autem Domus

24. Febr.

Lambert.

Nieuport.

nonnisi ea conditione, ut sibi jus belli & pacis reservaret. His difficultatibus utcunque compositis milites turbare incipiebant, exhibito scripto, quo haut obscurè caput sibi deposcebant nemini obnoxium, ac ut non mercenariorum loco, sed pars reipublicæ haberentur. Haut eo minus tamen classis proficiscebatur quadraginta navibus bellicis totius Angliæ præstantissimis constans, cui non quidem miles, sed duplex nautarum numerus impositus erat; de cujus adventu Richardus Regi remisso Gustavo Duvalio significabat. 1659.

Duval.

§. 13. Inter hæc Medovius Regi confirmabat, ipsum præsentibus temporibus à Protectore haut quidquam deserendum, sed adversus omnes hostes firmiter fulciendum: ac studio hujus in ipsum testando classem aperto mari protinus heic adfuturam. Simul innuebat, Protectori placere, tractatus Londini hactenus agitatos huc devolvi, ad quos adornandos & concludendos idoneis se mandatis instructum esse. Jussum tamen se prius de pace inter Sveciam & Daniam proponere hoc modo, ut Richardi nomine è Dano sciscitetur, num placeat cum Sveco pacem inire separatam à cæteris fœderatis, Cæsare, Brandenburgico, & Polono. Id si Danus recusset, injunctum sibi cum Commissariis Svecicis super capitibus fœderis ac defensionis congredi. Quo nomine postulabat, ut sibi aut suorum cuipiam Hafniam proficisci liceat commisso negotio proponendo. Prius tamen nosse cupiebat, quid Regi super instauranda cum Dano pace videatur. Ad quæ Rex collaudato Richardi studio demonstrabat, quid insidiarum sibi tum semper antea, tum nuper sub pacis vocabulo structum sit; unde necessitatem sibi allatam arma iterum huc vertendi, quæ alibi occupari satius fuerat. Cæterum pace non tam sibi, quàm Dano opus esse; nec sibi decorum priore loco de pace verba facere, velut qui non justa solum causa nitatur, sed & res suas ita dispositas habeat, ut confidat, per arma sua plenius sibi adversus Danum, quàm per pacem subdolam, cautum esse. Danum quoque ad eam conditionem redactum, ut pacem ab eo ultro ambiri par sit, si feria ejusdem cura teneatur. Sed quia idem hactenus id egerit,

Anglicus Legatus pacem aut fœdus Regi proponit.

9. Ja[n].

1659. egerit, ut plures Sveciæ hoſtes immittat, ac indies per arctiora ſeſe vincula hiſce illiget, ſatius videri à Protectore citra ambages ad tractationem fœderis accedi, quod utrique in præſens tutiſſimum ſit. Sed nec ejusmodi pacem cum Dano ſalva ſecuritate Sveciæ iniri poſſe, præſertim cùm iſte aliis Sveciæ hoſtibus ita ſit innexus, ut ab iis ſe disjungere nequeat; ac ejusdem fœderati Sveciæ magis, quàm ipſe formidandi ſint. Ita facile autoritatem Protectoris labis quid contrahere poſſe, incaſſum ſuſcepta interpoſitione. Sed Medovius hiſce haut motus, mandataque ſua obtendens literas tuti itineris petebat ad aliquem ſuorum Hafniam mittendum, qui Dano ſuadeat, ut intra paucos dies cum Svecia pacem ineat, excluſis omnibus fœderatis. Quia enim Danus Angliæ amicus & fœderatus ſit, Protectorem haut decere cum Rege conſpirare ad eundem ſubvertendum, antequam officia ſua circa promovendam pacem obtulerit. Quod ſi Danus tractationem abnuat, aut fœderatos ſuos utique includere pertendat, ſe juſſum fœdus cum Rege perficere. Rex etſi dubitare poſſet, num talibus internuntiis in obſeſſam urbem introire permittendum foret, in gratiam tamen Protectoris eam miſſionem indulgebat. Sed Danus ejusmodi tractatum ſeparatum adſpernatus declarabat; ſe ſalva exiſtimatione citra fœderatos tractare non poſſe, multis in proximam Selandiæ invaſionem invectus. Id reſponſum cùm Medovius jactaret ſe non poſſe non recuſatæ pacis loco accipere, ad alteram mandatorum partem exſequendam converſus ſuper tractatu de fœdere movere cœpit. Ei negotio Rex Scheringium Roſenhanium, Chriſtiernum Bondium, & Petrum Julium Cojetum deſignabat; quibus congreſſu habito Medovius formulam fœderis exhibebat: Sed quia ea formula in futurum prominebat, ac laxam admodum ſpem auxilii faciebat, quo tamen Rex præſenti opus habebat ad deſtinata ſua perſequenda, ſimul nonnulla continebat, in quæ Rex ſtatim conſentire non poſſet; alia formula viciſſim à Svecis Medovio exhibetur, deductis poſtulatorum rationibus. Ad talia fœdere ſancienda cùm hic facultatis nihil proferre poſſet, ad Richardum ſe relaturum recipiebat, miſſa in Angliam Gothoburgo nave; pollicitus, ſe omni ſtudio connixurum, ut optata declaratio quamprimum adferatur. Propoſuerat idem de inſtauranda cum Brandenburgico & Belgis amicitia, ut Proteſtantes inter ſe uniti Auſtriacis partibus abſtrahantur; quo fine Protectoris officium offerebat. Id quod Rex in iſtius placitum rejiciebat. Ex his Anglorum actionibus Rex opinionem conceperat, hos non ſolùm valida ſibi auxilia ſubmiſſuros, cùm præſertim Belgæ iterum ingentes armorum paratus in favorem Daniæ facerent; ſed & his legibus ſecum fœdus inituros, ut utraque pars ſolido fundamento inniti poſſet. Etſi Legatos ſuos accuratè inquirere jubebat, feriò iſta Angli velint, an furti quid ſubſit. 1659.

Claſſis Anglica in Oreſundam venit. 6. April.

§. 14. Enimverò antequam declaratio ad transmiſſam fœderis formulam ex Anglia adferretur, Montacutius cum Anglicana claſſe in Oreſunda aderat. Ejus profectionem Angli magno ſtudio feſtinaverant, quò Belgas præverterent; quòd penes illum negotii Danici moderamen futurum videretur, qui prior fretum occupaſſet. Ea feſtinatio Belgas non modica ſuſpicione perſtringebat: etſi Downingius Ordinibus Fœderatis verbo caveret, ei claſſi haut injunctum ullum hoſtilitatis actum adverſus ipſorum navigationem exercere, ſed tantùm circa procurandam inter Regna Borealia pacem ſatagere. Quibus dictis etſi Belgæ ægrè fidem adhiberent; tamen cùm id corrigi non poſſet, non aliter ſe quoque credere videri volebant, ac ſegnius circa armandam ſuam claſſem agebant; jactantes, illa non adeo opus eſſe, Daniæ ſecuritati jam per claſſem Anglicam cautum ſit. Hæc cùm Caſtellum Cronenburgum prætervehe retur, prævia cum Rege conventione apluſtria haut movebat, ſed ea de ſummo malo volitantia geſtabat. Sed ſummus claſſis præfectus viginti & unâ, proximus ab hoc novendecim, tertio gradu præfectus ſeptendecim machinis, ſed reliquæ naves una duntaxat machina caſtellum ſalutabant, quibus ſingulis Sveci ex eodem binis diſploſionibus reſpondebant. Transmiſſo freto ea claſſis inter Helſingoram & Huenam inſulam anchoras jecit.

Helſingör. Hueln.

§. 15. Non

1659. *Montacutii mandata 18. Mart.*

§. 15. Non abs re fuerit heic adducere, quæ mandata tunc Montacutio data fuerint, saltem ut intelligatur, quantopere Anglorum verba ab animi sensu discrepaverint. Eorum initio memorabatur, bello in regionibus Mari Baltico adsitis, ac inprimis inter Sveciam & Daniam exorto navigationem nationis Anglicæ, & vicinorum valde turbatam, ac commercia magnæ partis Europæ destructa. Unde necessarium visum operam navare ei bello componendo, simul amovendis malis & molestiis inde promanantibus. Cui fini antea Philippo Medovio injunctum, utrique Regi amicam interpositionem offerre, diligentiamque adhibere ad pacem inter istos procurandam. Dein conventionem inter Anglos & Galliæ Regem initam, qui tanti interesse ditionum suarum judicaverint, ut sociatis consiliis efficacissima remedia adhibere decreverint isti bello sedando. Eoque placuisse junctim officium suum istis Regibus offerre paci conciliandæ operaturum, quæ deinceps ipsorum sponsione firmanda sit; daturi quoque operam, ut lites inter Sveciæ, ac Poloniæ Reges, atque Electorem Brandenburgicum componantur. Ei scopo obtinendo placuisse quoque omni opera Fœderatos Belgas permovere, ut & ipsi ad tam salutare negotium studia sua conferant. Unde ad utriusque ministros tam Hagæ, quàm apud Boreales Reges mandata missa ad ea destinata persequenda & promovenda, quò pax ibi stabiliatur, qualem communis securitas, & peculiares Reipublicæ Anglicanæ rationes exigant. Et quoniam, quæ proxima hieme ad eas oras destinata sit classis ob sævitiam tempestatis eò penetrare haut valuerit, ipsum denuo cum classe mitti, ut quantum possit in Oresundam naviget. Huc delato ante omnia è Medovio cognoscendum, quis ibi rerum status, & quis effectus oblati officii fuerit, ac num spes sit tractatus pacis secuturos. Inde utrique Regi significandum, jussu Protectoris, velut communis utrique amici, classem à se huc adductam cum desiderio pacem inter ipsos procurandi; quo fine ipse paratus sit quantum in se conferre ad removendas difficultates, quæ paci & securæ compositioni inter ipsos obstent; quòd judicet tam ipsorum Regum, quàm vicinorum & sociorum interesse præsens bellum quamprimum finiri. Ubi tractatio ante ipsius adventum cæperit, quantum possit connitatur, quò eadem brevi in pacem desinat. Sed si tractatio nondum cæperit, aut in ea tales emergant controversiæ, quæ compositionis spem non relinquant, à Medovio proponendum esse pactum Roschildense, velut fundamentum pacis nunc inter eos Reges ineundæ cum tali alteratione, quæ occasione belli renovati necessaria deprehensa fuerit; Regibusque persuadendum, ut in id consentiant velut promtissimam viam sedando tam infelici bello. Tum utrique Regi significandum, sibi velut præfecto classis injunctum illi se parti opponere, quæ æquam pacem isti fundamento superstructam recusaverit, quam commendare Protector velut ejusdem Sequester & sponsor officii sui duxerit. Quod si Reges ad tractatum permoveri possint, inducias esse proponendas, queis disertè cavendum sit, ne quid copiarum fœderatarum in Fioniam aut Selandiam, aliasve insulas in præsens à Sveco insessas trajiciatur, neu quid militum aut navium subsidio Hafniam adducatur, nec quid ab alterutro Regum in alterum per vires cujuscunque socii tentetur. Quo fine Montacutio operam dandam ut terminus induciarum observetur, vi opposita illi, qui easdem transgredi ausus fuerit. Et quia Danus eo potissimum nomine circa separatum cum Sveco tractatum difficultatem moverit, quòd fœderatis suis illigatus sit, huic jam per Medovium significatum; statim atque hic tractatus conclusus sit, imo & eo adhuc durante, à Protectore omnem operam dandam circa reconciliandum Svecum cum Polono, & Brandenburgico Electore; nec dubitari, quin aliquod heic operæ pretium sit faciendum. Nam id planè necessarium ab ipso judicari, primo loco ambos eos Reges conciliare, citra quod cum reliquis pax nullo modo videatur posse fieri, ac spem esse Belgas quoque in hoc consensuros. Igitur prima occasione Montacutio cum Sveciæ Rege super præsenti bello colloquendum, ipsiq; significandum, à Protectore id concipi valde periculosum tam Sveciæ Regi, quàm ejusdem fœderatis ob tot Principum terra mariq; in ipsum conspirationem, cui propul-

1659. tur & quicunq; eidem auxilio veniat, ei expectandum esse, ut se ipsum bello cum Belgis, omnibusque Daniæ fœderatis implicet: id quod ut fiat neque Parlamento placere, nec nationis Anglicanæ conditionem in præsens ferre. Eoque id consilium Regi à fido amico & fœderato suggeri, ut ultro ad æquam cum Dano pacem descendat ad normam pacti Roschildensis, cujus præstationem Protector, si Rex petat, in se sit suscepturus. Id consilium si displiceat, Protectorem à se impetrare non posse, ut ipsi auxilium mittat, quòd ingens nimis præjudicium nationi Anglicanæ inde sit secuturum. Ac si Belgæ eadem Dano ingerant, non dubium esse, quin negotium brevi ad optatum exitum sit deducendum. Ast si Danus pacem dictis legibus recuset, ei denuntiandum; etsi Protector hactenus nullam hujus belli partem attigerit, nunc tamen rationes Angliæ eodem ita implicitas reperiri, ut ipse obstrictum se sentiat ad omnia remedia divinitus concessa adhibenda, quò finis ei imponatur: & postquam quantum in se fuit amicam viam per Ministros suos nullo successu tentarit, necessitatem sibi impositam auxilia Sveco ferendi velut amico & fœderato, qui cùm paci ad legem pacti Roschildensis acceptandæ pronum se declaraverit, publicum bonum & rationes Angliæ non ferre, eundem planè opprimi tot hostium in ipsum conspiratione. Eo casu, & post omnem operam circa pacem incassum consumtam, ac ubi Svecus super auxilio cum ipso convenerit, eidem cum classe Montacutius adsistere jubebatur per modum defensionis; ac ita quidem, ut vel solus, vel junctim cum Svecica classe impediat, ne quæ fœderatorum copiæ in Fioniam, aut Selandiam, aut alium locum à Svecis possessum transportentur; ac si quis id tentaverit, omnibus viribus eum impediat. Si quoque classis Svecica à quocunque separatim aut conjunctim cum Anglica classe invadatur, omnibus viribus eandem defendat. Impediat quoque, ne quid subsidii aut levamenti intra Hafniam invehatur, ni Danus in tractatum forma supra expressa consentiat; ac id tentantes vi impugnet. Nec minus tot naves, quot necessum judicet sub Svecica insignia jungat ad invadendum & persequendum hostem pacis maturandæ causa. Et quia Protectori sit propositum id negotium sociato cum Belgis consilio & opera expedire, simul præverten- 1659. dæ ulteriori collisioni inter Svecum & Belgas, Legatum Anglicum Hagæ Ordinibus Fœderatis proponere jussum, ut iidem sociato cum Anglia & Gallia studio ad pacem Roschildensem instaurandam incumbant; ac ne eam ob causam Dano ullum deinceps auxilium mittant, quoad eventus junctæ pro pace operæ adpareat, nec ut in eas oras classem mittant ad rem pro alterutra parte gerendam, id quod & ipse facere decreverit: quin potius ne ipsorum classis in Oresundam aut Mare Balticum naviget, sed in aliquo idoneo loco in vicinia conclusionem hujus pacis expectet. Qua in re speret Belgas sibi gratificaturos. Unde ipse adversus classem Belgicam, ubicunque ei occurrerit, amicè se gerat, eique denuntiet, se venisse ad pacem inter Sveciæ & Daniæ Regna curandam, nec in partes descensurum, aut alterutri auxilium laturum, si ullo modo pax confici queat, quæ ad normam pacti Roschildensis bellantibus proposita sit cum temperamento, quod præsens tempus requirere videatur, ac spem esse, ipsos pari proposito ac desiderio venire; utque ideo se ipsi ad pacem dicto modo conciliandam socient ea via, quæ maximè idonea ad id efficiendum videatur, & per quam omnis æmulatio & suspicio inter Angliam & Belgas evitetur, quamdiu id negotium sub incude est. Utque adeo Belgicæ classis præfectus neutri parti quocunq; modo adsistat, nec cum classe sua Hafniam, aut in Oresundam, aut Mare Balticum se conferat, multo minus in hostilia adversus Svecos erumpat; sed ut extra Oresundam aut Balten maneat, quousque perspici possit, num juncta opera pax inter Reges concludi queat, aut quoad super alia idonea ratione id negotium expediendi conventum sit. Quam in rem & ipse Montacutius Belgico præfecto fidem det. Sed si hic ista adspernetur, ac cum classe sua per Oresundam aut Balten penetrare conetur ad sublevandam Hafniam, Svecicamque classem oppugnandam; aut si Danica classis cum Belgicis navibus, quæ jam ibi sunt, recens venienti classi Belgicæ conjungere se co-

1659. se conetur, ipse quovis horum casuum per modum auxilii Svecis junctus omnibus viribus ad istud impediendum connitatur. Quod si autem ante ipsius adventum nova classis Belgica Hafniam accesserit, Danisque se junxerit; tunc quoque Belgicæ classis præfecto significet, quo fine venerit, petatque ut circa hoc negotium promovendum operam secum societ. Id si repudietur, aut mora nectatur præter eam, quam indoles negotii requirit, auxilia Svecis ferat. Nec minus si dum hoc negotium cum Belgis disceptatur, aut tractatus cum Svecis super auxiliis adornatur, aliquis conatus adhibeatur transportandis fœderatorum copiis, & impugnando Sveco, vi sese opponat vel solus vel junctim cum Svecis, quicunque demum tale quid tentaverit. Sed quia varii casus emergere queant, in quibus ob locorum intervalla in negotio multis mutationibus subjecto peculiaria mandata in antecessum dari nequeant; circa eos ad duo summa capita respiciat, ut nempe commoda pax inter eos Reges constituatur; aut, si per mandata obligatum se sentiat ad auxilia Svecis ferenda, prius quàm rem gerere incipiat, à Rege Sveciæ adprobari & ratum haberi curet tractatum, cujus formula ipsi tradita sit: etsi, infecto licet hoc tractatu, transportationem copiarum fœderatarum prohibere ne omitteret. Ast si Svecus pacem recuset, operam dandam, ut res apud Danum & Belgas ita disponatur, quò tractatus inter hos initus observetur, & quicquid emolumentorum Belgæ circa commercia sibi stipulati sint, id Anglicæ quoque nationi concedatur sub eadem cautione: denuntiato, si secus fiat, Angliæ alia via commodis suis prospiciendum. Quæ circa salutationem inter Anglicam & Svecicam classem, ac modum conjungendi classes observanda sint, Montacutius faceret, quæ è dignitate Reipublicæ judicaverit. Si obviam ipsi veniat navis bellica cujuscunque extranei status in Mari Britannico, curam habeat, ut honor Anglicæ nationis conservetur, obstringendo illam ad submittenda aplustria, summumque velum, ac recusantem vi compellat. Ubi necessitas classis aut anni tempus requirat, fas fore ipsi cum classe domum reverti etiam citra nova mandata. Si fato ipsum fungi contingat, proximus ab ipso præfectus isthæc mandata exequatur. 1659.

Angliæ intentio. §. 16. Ex his igitur mandatis satis adparebat, Anglos tunc sua interesse judicasse, ut Daniæ ruina averteretur, ac Imperium Oresundæ penes Danum maneret velut Principem infirmiorem, qui haut temerè ausurus sit vicinis onus imponere, aut quem talia aggressum compescere in proclivi sit. Unde & seriò satagebant circa restabiliendam pacem Roschildensem, & ut Daniam æquè à violentia Svecorum, quàm machinationibus Belgarum præservarent, quò Rex Daniæ liber ac nemini obnoxius Princeps maneret. Sed si hoc fieri non posset, satius videbatur in Sveciæ fœdus transire, ac in partem prædæ venire, quàm ut Belgæ Oresundam, Daniamq; sibi raperent. Cæterum Montacutius cùm prior in Daniam pervenisset, Reuteri conjunctionem cum *Ruyter.* Opdamo impedire decrevit; (quorum hic Hafniæ hibernaverat,) metuens, ne junctæ ipsorum vires in Oresunda prævalerent. Unde cùm Scagenas promontorium superesset, navem ibi speculatoriam relinquebat, cujus præfectus Reutero adventanti literas redderet, quibus postulabat, ne quid auxilii alterutri partium præstet, neu cum classe Hafniam, aut in Oresundam & Balten pergat, quoad perspectum sit, quid juncta ipsorum opera circa pacem proficiatur, aut quoad de alia ratione negotium hoc componendi inter ipsos conventum sit. Id si Reutero probetur, se quoque neutri parti auxilia laturum. Porrò adventus tam validæ classis initiò non minus terroris Danis, quàm lætitiæ Svecis adferebat, quòd hi spem concepissent, eam à fidissimis amicorum auxilio sibi missam; Dani contra metuerent, ne Angli nunc offensæ proximo cum Belgis bello acceptæ, vindictam exsequerentur. Unde & Fridericus Rex de ista solicitus protinus ad Belgas scribebat, ut pari modo promissum sibi auxilium properent, postquam hostis tanta virium accessione redditus sit formidabilior. Enimverò brevi spatio Svecorum gaudium, ac Danorum trepidatio circum-

1659. circumſcribebatur. Nam Montacutius miſſo nepote, & Vice-præfecto claſſis ad ſalutandum Carolum Guſtavum, verbis, & mox literis confirmabat, ſe cum claſſe veniſſe promovendæ paci inter Boreales Reges, ad quam omni ſtudio ſit incubiturus, neutri interim auxilii aut offenſæ quid præbiturus. In eandem ſententiam Medovius ad Danum literas dabat, Protectoris oblatum ſæpius officium repetens, ſimul irreparabile damnum è belli continuatione oriturum demonſtrans, ac pacem Roſchildenſem præſenti ſtatui quàm maximè quadrare, ac tutiſſimum futuræ paci fundamentum ſubſterni. Cui Fridericus Rex poſt aliquot dierum moram reſpondebat; oblatum officium ſibi gratiſſimum, pacisque dulce nomen ſibi cumprimis acceptum: cæterum ſibi haut fas eſſe tractatus ſuſcipere citra Cæſarem, Poloniæ Regem, & Brandenburgicum Electorem, quibus fœdere ſe nuper obſtrinxerit, ſine conſenſu ipſorum cum Svecis pacem non inire. Ac reverà is à pacti Roſchildenſis legibus abhorrebat, ſpe concepta, tam potentibus ſociis ſuccinctum lautioribus cum Sveco conditionibus ſe deciſurum.

11. April.

20. April.

Anglorum propoſitio Regi haut placet.

§. 17. Enimverò iſta ab Anglis propoſita eo magis Carolo Guſtavo diſplicebant, quo ampliorem ſibi de iſtis ſpem in ſui favorem conceperat. Nam perſuaſerat ſibi cum hac claſſe cupitam declarationem ad transmiſſam nuper fœderis formulam allatum iri, de qua nunc altum ſilentium erat. Cùm tamen Medovius, quando inter tractationem de Angliæ præmiis agebatur, ſubinde jactaſſet; uti hanc operam collatura ſit Sveciæ ad duo Regna ſubigenda; ita viciſſim par eſſe Sveciam in Anglos idoneam liberalitatem exprומere. Sed nunc idem de conventione Gallorum & Anglorum memorabat ſuper Roſchildenſi pace inſtauranda. Id quod Rex maximè ſibi fraudi cedere judicabat, quòd nunc iterum ſecuritas ſua chartæ & atramento ſuperſtruenda foret, amiſſa, quam manibus tenebat, ſolida cautione. Quia tamen augurabatur eam propoſitionem fortaſſe à Dano repudiatum iri, quòd ab hac pace Auſtriaci eſſent excludendi, ſpes erat obliqua iſthac ratione per Dani tergiverſationem deſtinata ſua promotum iri. Interim indignum ſe judicabat, terrore ac minis compelli ad commoda ſua gratis è manibus amittenda. Cæterum Montacutio & Medovio Protectoris mandata exponentibus Rex multis demonſtrabat; mirum ſibi videri ab Anglia, in qua has inter moleſtias plurimum fiduciæ collocarit, eoque reſpectu à Belgis oblata repudiarit, talia jam à ſe poſtulari, ac ſe inconſulto & invito de pace Roſchildenſi Dano certam ſpem factam, ac quod abſurdiſſimum ſit, Protectorem ſibi amicum cum apertis Sveciæ hoſtibus Belgis conveniſſe, quousque auxilia ſibi ferenda, aut quibus conditionibus acquieſcendum ſit: quaſi penes ipſum ſit leges ſibi præſcribere, quas transgredi nefas ſit. Ea propoſitione Dano facta non ſolùm hoſtes Sveciæ obfirmari, ſed & ſe in lubricam & intutam conditionem devolvi, quam bello hoc continuato prævertere inſtituerit. Haut perſuaderi ſibi poſſe, ex odio Anglorum in ſe talia promanare, cui cauſam ipſe non dederit, ſed potius ex inſcitia rerum externarum; per quam ſibi fortè perſuaſerint, pace Roſchildenſi præclarè ſibi conſuli, aut tantopere deſideratam ſecuritatem inveniri. Contra rem ipſam demonſtrare, ſolidiore ſibi cautione opus eſſe, ſi exitium ſuum declinare velit. Nam faciem rerum, ex quo tempore pax Roſchildenſis concluſa ſit, valde mutatam. Tunc enim ſpem fuiſſe Danos candore & moderatione ipſius victos pari ſinceritate amicitiam culturos, præſertim poſtquam Roſchildiæ de fœdere cum Svecia adverſus omnes ipſius hoſtes ineundo jactaſſent. Tum & ſuas in Boruſſia res tam benè ſe habuiſſe, ut vel per pacem ipſe tota ea provincia potiri potuerit, vel bellum commodè ibi perſequi, quo ipſi occaſio naſcitura erat melioribus conditionibus cum Moſco decidendi. In Germania quoque ſi pax Roſchildenſis promtè impleta fuiſſet, egregiis emolumentis campum patuiſſe per interregnum, cùm adhuc ambigua Auſtriacis ſpes diadematis Cæſarei foret, multis in partes ipſius tranſituris, ni affectatæ Danorum tergiverſationes tam ſpecioſam occaſionem amit-

Xxx 2 tere

1659. tere subegissent. Unde nunc sibi utique prospiciendum, ne qua Dano facultas maneat per se aut alios mala Sveciæ machinari. In Polonia quoque faciem rerum planè mutatam, Borussiam evastatam, Thorunium & alia loca periisse, aversos à pace Polonorum animos. Cum Mosco triennales inducias fuisse ineundas, magno Sveciæ damno, dum loca per Livoniam occupata ipsi relinquenda fuerint. Cæsarea dignatione potitum Sveciæ hostem, non præstita cautione de non lædendo. Quo ipso eidem occasionem datam fœdus Rhenanum turbandi, quod per longiores ipsius in Dania moras non potuerit in justam firmitatem evalescere. Brandenburgicum quoque tempus nactum res suas confirmandi, ac per Belgas aliosque destinata ipsius impediendi. Itaque valde imprudens fore pro re nata pace Roschildensi adquiescere. Nam si Dani tunc ea stare non potuerunt, quando Svecicus exercitus ipsorum cervicibus incumbebat: quid nunc sibi ab iisdem expectandum, si commoda sua gratis amittat, ac ea apud istos opinio invalescat, velut præter fas Selandia à se invasa fuerit? Quod & Angli innuere videantur, dum ita presse pacem Roschildensem urgent. Id equidem certum esse, Daniam per aliquot annos propriis viribus Sveciæ nocere haut valituram, si huic cum nemine alio controversia sit. Sed quia cum aliis vicinis apertum sibi bellum, aut infidæ induciæ sint, semper metuendum esse, ne Sveciæ per diversa loca distractæ, aut cladis quid perpessæ Danus opportuno sibi tempore insultet, letalemque plagam inferat. Præterea haut quidquam justa se mole adversus alios hostes rem posse gerere, nisi solida cautione apud Danos obtenta; quòd alias vires sibi sint dividendæ, & magna pars militiæ domi ad defensionem patriæ relinquenda. Igitur necessarium sibi esse in Dania potius hostibus occurrere, quàm acceptata pace Roschildensi variis se periculis exponere, quoad cum aliis quoque hostibus honestæ pacis via ineatur. Huc accedere, quòd nunc Daniam relinquenti necessum sit bellum in Germania ordiri, ubi nulla planè spes boni successus allubescat, viribus totius Imperii in ipsum ruituris, quòd Gallia & Anglia non nisi modicorum subsidiorum spem adhuc illiquidam faciant. Tum & exercitum ipsius eo casu ultro pessum iturum, cujus magna pars Germanis constans edictis avocatoriis territa haut temerè se in Germaniam secutura sit. Quàm parum porrò guarantiæ sit confidendum, experiendo se didicisse, cùm Belgæ Bræmsebroënsis, Galli Westphalicæ pacis sponsores extiterint. Ast si Angli prius honestam sibi cum Austriacis pacem procurare queant, tunc demum tempus fore de Roschildensi pacto verba facere. Ista tamen à se dici, non quasi omnem cum Dano compositionem aversetur, sed quòd honestam pacem quærat, & quæ solidam Sveciæ quietem præstet. Nam Roschildenses conditiones etiam à Belgis sibi oblatas.

Thorn.

§. 18. Cæterum judicabat Rex mandata Montacutii non tam à Protectore, quàm à Parlamento profecta, cui is reluctari non potuerit, quod sinistris opinionibus super destinatis ipsius per Gallos & Belgas imbutum fuerat. Eoque Protectorem satis habuisse classem mari immittere, ac auxilia Belgarum & conatus Fœderatorum in Danicas insulas penetrandi impedire. Unde spes Regi erat, istum, ubi res suas domi confirmasset, propediem solidiora consilia capturum. Ac fatebatur Medovius, Gallos Belgasque Regis negotium apud Protectorem subvertisse, ipsiusque egregiam voluntatem divertisse, ac effecisse, ut de instauranda pace Roschildensi cogitationem susceperit. Enimverò alia Regi mens sedebat, cui imprudens videbatur, dimissis quæ manu tenebat commodis, priori se periculo à Dania exponere, ac ad Galliæ libidinem infinito se bello immergere; quæ tam parum candidè secum egerat, causa Svecica Francofurti destituta, ac nunc conventione cum Anglis in sui fraudem inita. Unde satius ipsi videbatur, cum omnibus hostibus suis in universum pacem inire, quàm Danico bello utcunque composito cum cæteris incassum luctari. Cæterum Montacutius, audita Regis declaratione, fatebatur, se antehac circa hoc negotium haut plenè edoctum fuisse, ac credidisse, Sveciam restituta pace

Regis judicium de Anglorum propositione.

1659. pace Roschildensi ingenti beneficio obstringi. Sed à mandatis suis discedere sibi fas non esse: ejusdem tamen declarationem in Angliam missurum. Id quoque scrupulum Regi injecerat, quòd in literis fiduciariis Montacutio datis Protector vocabulum *Fœderati* omisisset, quo antea semper usus fuerat. Porrò ut eadem Protectori demonstrarent, Rex Legatis suis in Anglia injungebat, simul ut investigarent, unde ista consiliorum in Anglia mutatio orta sit; ac operam darent, ne Montacutio saltem aliquid injungatur, quod speciem coactionis habeat, aut commodis, honori, & securitati ipsius repugnet, si quidem ut plura reipsa ab Anglis præstentur, effici nequeat. Cæterum Protectori denuntient, se cum infestissimis hostibus conciliari, ac omnia alibi parta dimittere malle, quàm in has leges cum Dano pacem inire, ac Sveciæ tam opportuna loca in Dania occupata relinquere, etsi totus in ipsum orbis ruat, quoad Sveciam in tuto collocarit pace cum vicinis parta. Nam omissa Dania diuturno se bello cum aliis hostibus involvere, nil aliud esse, quàm Dano ansam suppeditare data occasione Sveciam planè subvertendi. Nam Dano nullum esse hostem præter Sveciam: sibi autem multos hostes ac vicinos esse, ita ut probabile sit Sveciam sæpius bello impetendam, quàm Daniam; ac cladem ab illa accipi posse, quam semper in commodum suum vertere Dano in proclivi sit. In guarantia Angliæ parum fiduciæ collocari posse ob vacillantem domi statum; ac ut voluntas sibi succurrendi non desit, vires eandem deficere posse. Denique ejusmodi pace, qua necessitas sibi imponatur parta jam commoda abdicandi, non solùm facultatem sibi adimi hostibus resistendi, sed & amicis deinceps suis inutilem fore, ni pax cum aliis quoque hostibus simul paretur.

19. April.

Ulterior cum Anglis tractatio.

§. 19. Ast Anglici Commissarii, etsi quod ad Regis rationes reponerent nihil habebant; tamen cùm mandatis suis sibi inhærendum ferrent, subinde apud Regem de acceptanda sua propositione instabant. Unde Rex, ne planè à pace abhorrere videretur, Scheringium Rosenhanium, Christiernum Bondium, & Petrum Julium Cojetum mandato instruit cum Montacutio, & Medovio tractatum suscipiendi. Qui hisce exponebant: à Rege non quidem simpliciter rejici pacem Roschildensem, sed ampliorem duntaxat securitatem, quam illa præstet, ab ipso affecturi; (etsi qualem securitatem innuerent, haut exprimebant.) Ad quam obtinendam necessarium sit, ut Anglia ad certum auxilium adversus quosvis futuræ pacis turbatores Sveciæ ferendum se obliget: ac si Danus pacem adspernetur, ut Angli curent, qua ratione Belgæ Regi reconcilientur; aut si & hi utique in bellum ruant, Anglia horum vim à Rege averruncet. Quam ad rem idoneam sibi tractandi facultatem adferri curarent. Cum itaque Montacutius destinata & responsa Regis in longum prominere videret, judicabat ea de caussa hunc ad tergiversandum permoveri, quod Anglica classis eo loco anchoras jecisset, ut salva existimatione pati non posset, Belgas ante ora sua Hafniam penetrare; eoque si res sibi cum hisce ad manus pervenerit, gratis id officium, quod ab Anglis expectabat, ipsi exhibendum, nullo vicissim commodo in Angliam redundante. Unde Montacutius, ne ad tam duram conditionem redigeretur, liquidum responsum Regem poscebat. Quod cum non reciperet, ac simul perspiceret, Regem iter in Lalandiam parare, quod ob distantiam loci remoram negotiationi injecturum erat; eidem denuntiabat; se metuere, ut declaratione ipsius sat mature potiri queat; eoque nunc necessitatem sibi incumbere alia mandata commissa exequendi. Unde sublatis anchoris ex Oresunda in sinum Codanum vela faciebat, statione iterum apud Collam promontorium capta. Cum classis Cronenburgum præternavigaret, Rex Nicolaum Brahæum, & Gustavum Possium mittebat, ut ipsum salutarent, ac destinatis ejusdem sibi incognitis felices successus præcarentur. Sed duabus horis interjectis Rex aliam cymbam ad istum mittebat scripta cum declaratione; se à pace Roschildensi non abhorrere, nec eam rejicere, sed lubenti animo acceptare, ita tamen, ut per eam melius sibi quam antea caveatur, ac ut ii, qui circa pacem in his oris promovendam satagunt, ostendere velint, qua in re securitas sibi tam necessaria collocanda sit. Tum se paratum

Koll. *Brahe.* *Posse.* 1659.

1659. seorsim cum Anglis, aut junctim cum Danis tractare. Regem ut huc descenderet inter alia quoque movebat pax inter Gallos & Hispanos succedens, quo casu Medovius ostenderat, Anglos classe domi opus habituros. Ea declaratio Montacutio gratissima erat, qui & ad eam exprimendam abitum simulasse videri volebat. Etsi & alia ratio mutatæ stationis subesset, quod priore loco fluxus maris valde esset violentus & variabilis, simul spatium nimis angustum, si cum Belgis depugnandum foret. Sed apud Collam mare patens, & uniformis maris fluxus vento respondens. Cæterum disserebat Montacutius; se quidem nondum jussum discedere; sed metuendum esse, ne in eum finem brevi mandata accipiat, ni Rex, quæ offerantur, protinus arripuerit: ad quod impediendum declarationem Regis in Angliam missurus sit. Quam quidem sat idoneum judicabat, sed vereri, ne sub addita exceptione de securitate aliquid lateat, puta Norvegia, aut Selandia, de qua mussitari audiverit. In quod Angliam nunquam consensuram asseverabat. In omnibus aliis bona se fide Regi suppetias laturum, ac si Belgica classis, quæ jam expectetur, Hafniam tendere, aut militem insulis immittere, aut hostilia Regi intentare instituat, se vi opposita id prohibiturum. Id quod tamen non metuat, quod Belgæ nil nisi pacem Roschildensem prætendant, quam Rex nunc acceptarit; ac super securitate tractationem suscipi posse. Addebat Medovius non fuisse Protectoris mentem Regem citra exceptionem paci Roschildensi adstringere, sed plura ipsi emolumenta optare; ac præ se ferebat desiderium cum Rege fœdus concludendi, ut classis statim ad rem gerendam accedere posset. Et mox cum de felici Regis in Falstriam, & Lalandiam exscensione audiret, paulum confusus videbatur, velut Regi deinceps classe Anglicana parum opus sit futurum.

Cum Anglis super fœdere tractatur.

§. 20. Declaratione Regis accepta Angli Hafniæ acriter instabant, ut & Daniæ Rex pacem Roschildensem amplecti velit, exclusis suis fœderatis. Id quod Danus initio abrupte rejiciebat. Sed post cum Carolus Gustavus Falstriam & Lalandiam occupasset, ostendebat: Cæsarem & Polonum sibi haut tantopere curæ esse, modò reconciliatio simul cum Brandenburgico, & Belgis fieri queat. Eo responso offensæ nonnihil Angli concipere videbantur; ac Medovius vicissim Svecicis Commissariis declarabat, se iterum super fœdere acturum, quousque Angliæ auxilia porrigere se debeant, & quas conditiones à Svecis stipulari possit. Unde formulam fœderis paulum à priore mutatam Regi offerebat; cujus exordio memorabat, uti novum & infelix bellum inter Sveciam & Daniam exarserit, quo Rex Sveciæ Cronenburgum, ac imperium Oresundæ occuparit, obsidio Hafniæ circumposito, eo tamen studio, ut honestam tutamque pacem cum Rege Daniæ iniret; ac uti obtentu auxilii Daniæ ferendi validus se exercitus Cæsaris & Poloni Jutiæ infuderit, Fioniæ jam & Selandiæ imminens: id quod si succedat, certam ruinam rei Protestantium his in oris, ac periculum ejusdem tota Europa subvertendæ producturum videatur, destructis quoque commerciis Maris Baltici, & oppresso Rege Daniæ, cujus defensio obtentui sumatur. Quibus malis avertendis cum Rex auxilia Protectoris Angliæ desideraverit, in has leges conventum: ut hic certum navium numerum in Oresundam auxilio Regi mittere teneatur, quæ rite instruendæ & supplendæ sint, ut in hoc mari ad finem mensis Septembris subsistere queant. Ea classis Sveco adsistat per modum defensionis, ita ut impedire studeat, ne quæ extraneæ naves sub quibuscunque insignibus, aut quocunque præfecto cum Danica classe se conjungant, simul impediat, ne quæ fœderatorum copiæ Hafniam, aut in alias Daniæ insulas deportentur, neu quæ pecuniæ, annona, miles, aut adparatus bellicus subsidio Hafniam inferatur; denique ut Svecicam classem defendat, si à Danis, aut horum auxiliaribus in mari invadatur, aut in portu obsideatur. Pro sumtibus in hanc expeditionem faciendis ac in pensationem periculorum, quæ hanc ob causam Anglia subitura sit, natio Anglicana sibi immunitatem ab omni vectigali & onere Regi Sveciæ solvendo in transitu Oresundæ aut Baltes pro mercibus aut navibus stipulabatur, ac ut naves Anglicanæ ea freta transituræ post editam certificationem

1659. nem apud ministros Svecicos in hisce fretis apud ministrum Anglicum id vectigalis quod à Protectore constitutum sit, solvant. Ut Angli in omnibus portubus Svecicis, qui nunc sunt, aut deinceps adquirentur, non plus oneris, quam Sveciæ naves solvent, ac circa reliqua omnia civibus Svecicis æquales habeantur. Ut Rex Sveciæ Oresundam & Balten utramque occludat & navigatione atque commerciis ibi prohibeat omnes, qui hostes utrique aut alterutri fœderatorum futuri sint. Ut omnes portus aditusque Sveciæ citra ullum onus navibus Anglicis pateant, quæ & ibi de necessariis prospicere sibi queant, pari cum Svecicis navibus jure. Operam adhibeant fœderati, ut Elector Brandenburgicus, & alii Principes ac status à conjunctione cum Domo Austriaca abstrahantur, ac ipsis adversus eandem uniantur. Ut classis Anglica operam det ad dictum finem, quamdiu tempestas hujus anni salva ejusdem incolumitate id permiserit.

Regis de Anglorum postulatis sententia.

§. 21. Enimverò in hac formula id cumprimis Regi displicebat, quòd Angli per omnia Sveciæ civibus in portubus Svecicis exæquari vellent, cùm tamen naves, quæ ibi immunitate aliqua gaudent, ea forma extructæ sint, ut belli tempore militaria munia obire queant. Unde ea privilegia non tam hominibus quàm navibus indulta utique separanda erant; sic ut Anglorum postulato concesso Svecia paulatim mari exarmaretur. Sed ut circa reliqua Angli Svecis æquales haberentur, id facile Rex concessurus erat. Id autem postulare, ut Mare Balticum omnibus Angliæ hostibus occluderetur, nil aliud erat, quàm Sveciam perpetuis litibus cum universa Europa involvere, præterquam quòd Angli non sufficerent omnibus ejus Maris commerciis exercendis, ac si sufficerent; enormis hisce prærogativa præ Svecis, & aliis ejus Maris accolis dabatur. Sed & periculo non vacabat, sine modo & discrimine omnes Sveciæ portus Anglicis classibus aperire. Cùm igitur Rex eas conditiones tantilli temporis opera longè superiores, simul Sveciæ civibus & commerciis intolerandas judicaret, aliam formulam rationi magis attemperatam concipi, ac Medovio exhiberi jubebat. Sed hic formulæ à se propositæ obnixè inhærebat, à qua discedere per mandata sua nefas sibi sit; ut tamen de temperamento aliquo mentionem injiceret. Ubi id Regem cumprimis solicitum habebat, ne Anglica classis jactis ante Hafniam anchoris aliquas ibi conditiones sibi stipularetur in fraudem Sveciæ, quòd verosimile videretur refusionem sumtuum in eam classem factorum ab alterutro Regum exactum iri. Cæterum formula sua Rex Anglis in cautionis vicem portum ad Mare Balticum obtulerat, ab Anglis restituendum, ubi Glucstadium expugnatum fuerit, quod deinceps jure perpetuò penes istos futurum sit, unà cum Crempa, & cognomine districtu, ac territorio Wilsterensi. Pro pecunia mutuò danda Rex in hypothecam ipsis ostentabat Islandiam unà cum vectigali Bergensi, cessa quoque Regni Norvegiæ actione in Orcades Insulas. Antequam autem ea loca hostibus eriperentur, Rex statim facta hujus tractatus ratificatione, Stadam cum castello ad Svingam Anglis cautionis loco daturus erat, salvo tamen supremo suo in id opidum jure. Quæ conditiones Medovio non adeo displicere videbantur, ut spes esset demum inter ipsos conventurum. Etsi idem non obscurè insinuaret, magis sibi arridere, à Rege Anglis cautionis loco tradi Cronenburgum, & Huenam Insulam. Id quod Regi haut ad palatum erat, ne vicinus nimium Anglis fieret, à quibus successu temporis plus molestiæ, quàm à Danis dari posset. Interim cùm nec ab Anglis latas conditiones admittere Rex posset, ac Montacutius integrum sibi negaret, rem gerere nisi tractatu perfecto & ratihabito; nil aliud Regi supererat, quàm ut Medovio aliam formulam traderet additis rationibus, quare istius conditiones acceptare non posset, petens ut eam quamprimum in Angliam mittat, ibiq; Protectori demonstret, quàm iniquum sit, ejusmodi leges sibi obtrudere velle. Ac tentabat Rex, an non id fœdus per suos Legatos in Anglia perfici posset, quòd animadverteret, ob inscitiam rerum Borealium tam stricta mandata Medovio fuisse data. Quo fine istis procuratorium & mandata transmittebat. Sed

1659. 7. Maji.

& scru-

1659. & scrupulum Regi movebat, quòd Medovius procuratorium initio tractatuum exhibere nollet, uti moris est, sed ad conclusionem eorundem id reservare vellet. Tum & incongruum erat, usum classis mense Septembri circumscribere: cum contingere posset, ut eo spatio bellum Danicum non cessaret, nec Belgæ hostilia omitterent. Et quia Medovius testabatur, sibi haut integrum esse vel apicem in sua formula mutare, magis videbatur occasio rixæ quæsita; quam tractatus, qui addendo & demendo solet perfici. Sed & præfatio à Medovio addita Regi parum arridebat. Jubebantur tamen Legati, si res in Anglia perfici non posset, id saltem operam dare, ut eadem melius percepta ac elaborata ad Medovium remittatur, isque ampliore agendi potestate instruatur. Sed & simul secreta formula ad Frisendorfium mittebatur, eo argumento; si Protector Regi adsistere velit, ut Danum ad cedendam Norvegiam compellere possit, se Anglis Ducatum Bremensem cessurum salvis subditorum juribus, tum operam daturum, ut Islandia & Groenlandia sub Angliæ Imperium veniant; simul Coronam Danicam in Domum Gottorpiensem translaturum. Ast si Danus toto Regno expulsus fuerit, ejusmodi partitionem instituendam, ut Rex Sveciæ præter Norvegiam retineret Selandiam & Fioniam cum omnibus insulis; Cromvello contra cederet tota Jutia, salvo jure & ditionibus Ducis Gottorpiensis, una cum Ducatu Bremensi & Verdensi; tum & Anglicæ merces in Oresunda immunitate gauderent.

Anglia à se acta defendunt. §. 22. Enimvero cum Legati Svecici Anglis exprobrarent, quod cum Rex tantam spem de classe ipsorum conceperit, ea jam nihil aliud ipsi, quàm pacem intutam obtrusum eat, eamque in rem cum Gallis & Belgis conspiratum sit; Thurlovius isti accusationi retundendæ differebat: Cum Gallia conventionem fuisse initam in favorem Sveciæ, & compescendis Belgis, si in transversum abire vellent: tum ut Galli vinculo constringerentur, qui alias parum æquo in Sveciam animo fuerint: Acsibi utique à tergo securitatem debuisse constare, si in Dania suscipere quid vellent, ut Belgis bellum indicant, à se nec postulari nec præstari posse bello jam Hispanico implicitis; nec satis cautum, sibi à Gallia, & propriis civibus, deficiente insuper pecunia, ac Parlamento, à quo pecunia suppeditanda sit, cupiente bella imminui, non augeri. Sed hoc consilio suscepto Regem tempus lucratum, fœderatorum consilia turbata. Quod pacem Roschildensem pro fundamento posuerint, à se pio & innocenti consilio factum; cum perspicerent, quam periculoso statu Regis res fuerint, quantum insolentiæ Belgis è suis ac fœderatorum viribus accesserit, ut jam de reddenda pace Bræmsebroënsi creparent, ac cum à se istud abrupte rejiceretur, saltem Nidrosiam & Bornholmiam, quæ propria virtute in pristinum statum se vindicarint, excipere vellent. Sed cum iidem viderent, quanto fervore classis in Anglia armaretur, eos simpliciter pace Roschildensi adquievisse, ac ut tractatus Danici separatim susciperentur. Eo tamen se descendere noluisse, quod Belgæ præcipue quæsiverint, ut si una vel altera bellantium pars pacem præter rationem adspernetur, sequestres non tenerentur parti ad pacem promtæ adversus refractariam adsistere, sed potius ubi hi in partes discedant, ipsi haut ideo inter se hostilitatem contraxisse intelligantur. Haut fuisse levis momenti negotium, Belgas ab enormibus suis destinatis abduxisse, atque impediisse, ne Regi majore vi incumbere possent: cum Angli facile tolerare queant, ut Rex adversarium suum ad incitas redigat. Saltem nullum damnum à se Regi fuisse datum, nec quidquam sua sententia detractum. In hac præliminari conventione haut decuisse se procuratores Regis agere, aut amplius quid pertendere, quam quod tractatus antea conclusi, quorum sponsores ipsi sint, suggerant. Reliqua ad peculiares tractatus remitti; & quia Rex semper æquam & honestam pacem jactarit, cuilibet liberum fore eam ad rationes suas attemperare. Satis quoque se missa tam sumtuosa classe significare, quod omnia, quæ Rex cum ratione postulare ac obtinere queat, promovere potius, quam impedire velint; nec se quid æmulationis adversus fortunam Regis, sed potius adversus potentiam hostium ipsius con-

1659. concepisse. Sed simul merito sibi juxta ductum sanæ rationis, ac scita civilis prudentiæ fuisse procedendum, ne dum alium ad insignem magnitudinem provehere instituunt, proprium statum in præcipitio collocent; ac initio satis habendum, adversam partem à destinatis Regem plane evertendi discessisse, ac aures ad æquam pacem arbitrio Angliæ perficiendam, quam Sveciæ addictissimam norant, convertisse. Inde commotior addebat, Protectorem potius solennem gratiarum actionem pro missa classe expectasse, quæ suo judicio ingens operæ pretium fecerit. Nam revera partem adversam non Roschildensem aut Bræmsebroënsem pacem, sed Regis eversionem animo agitasse, ac ut non Selandia & Fionia sola ipsum expelleret, sed tota Germania insuper eliminaret, armis in ipsa Sveciæ penetralia promotis: ac ni ad Angliam oculi reflectendi fuissent, jam rem confectam manibus se tenere credidisse. Ac jactare Belgas apud plebem Anglicanam, se mirari Angliam rationes sui status non melius intelligere, ac pro alienis incrementis, damno demum ipsi cessuris, eousque descendere voluisse. Angliam missa proximo autumno classe in causa fuisse, ut quatuor peditum millia in Daniam transportata non sint, nec Belgica classis citius eodem navigarit. Ac si non plus gratiæ inituri sint, quam ejusmodi diffidentiam, ac sinistram actionum suarum interpretationem, multum sibi frigoris circa earum continuationem accessurum; præsertim cum ob pacem jam inter Gallos & Hispanos conclusam domi inventuri sint, quod agant. Ac fortasse aliam consiliorum viam sibi ineundam, quæ magis inclinationi Parlamenti & populi quadret, & ad quam æque facile ac promte quam Rex pertingere possint. Equidem Anglos semper testatos, Regi se præsto futuros, ejusque destinata promoturos, sed hac cum exceptione, quantum sine periculo rerum suarum facere possint; & quod non solum eventum haut præstare, sed nec in antecessum designare valeant, quid facturi sint, si statum ipsorum domi turbis involvi contingat. Ac si Rex plura ab ipsis expectarit, ingens sibi ipsi damnum intulisse. Medovio non alia fuisse mandata, quam in eventum tractatum persequi, si utique junctim res gerenda foret, & quidem iis conditionibus, quæ tam saluti publicæ, quam utriusque partis rationibus proficuæ invenirentur. Sed quod ipsi à se mandatum sit cum Rege super subjuganda Dania & Norvegia tractationem suscipere, & quidem ut is talia Angliæ nomine proponat, non sperare se, tantam absurditatem de se à Rege creditum iri, aut se tantam culpam apud præsens & futura secula suscepturos. Quis enim tali quid aggressos non summopere improbaturus sit? Et quid laboris ac periculi ipsos non mansurum, à turbis & factionibus undique circumdatos? Ac si Medovius tale quid fecerit, præter mandata fecisse, ac fortasse talia ut solet obiter jecisse, ut arcana Regis sensa expiscaretur. Sed nec Regem sua postulata & vicissim oblata justa proportione trutinasse. Nam Anglis tota vi fuisse connitendum, ut Regem Septentrionis Monarcham efficerent: Regem contra nihil memoratu dignum obtulisse, ac ne id quidem, ut Belgas Mari Baltico excludere vellet eo obtentu, quod maximam commerciorum suorum partem hoc ipso amissurus sit. Unicum idque maximi momenti fuisse, immunitatem à vectigali Oresundico. Sed esse eam rem meri arbitrii, & quæ citra idoneam cautionem data occasione retractari, aut obliqua ratione eludi queat, aucto Gothoburgi aut Holmiæ vectigali. Et quia Rex plura annuere nolit, dubitare se, qua ratione in communi causa procedendum sit, ut utriq; parti satis fiat: nec ita simplices se habendos, ut aliis inservire ipsi velint emolumentorum suorum immemores. Cum Legati Svecici interrogarent, num classis reverti jussa sit, Thurlovius negabat, nec tamen distincte explicabat, quid mandatorum uno vel altero casu illa haberet, obtentu silentii à se præstandi, ac id optime ibi adpariturum. De cætero destinata sibi solida ac sincera, ac in Regis commodum directa. Nec sibi unquam in animo fuisse Regi aliquid persvadendo obtrudere, multo minus eundem cogere sed tantum adversariorum consilia turbare, ac Regis commoda quocunq; modo promovere. Protectorem ejusque partes Regi utiq; favere; sed an Rex rebus sic stantibus Anglicano statu deinceps tuto inniti queat, neminem posse pro- 1659.

 mittere.

1659. mittere. Saltem metuendum esse, ne inter tot turbas consilia parum alacriter effectui dentur, cùm non satis constet, penes quem deinceps summa rerum futura sit.

In Anglia consilia cum statu mutantur. §. 23. Ac sanè turbæ istæ in Anglia eò mox erumpebant, ut hactenus super fœdere agitata in cassum caderent, ac Belgarum adversus Regem intentio prævaleret, statu ibi planè immutato. Cujus rei causa fuerat, quòd dudum militares aliiq; potentes viri jactarent, statum à Protectore institutum illegitimum esse, ac per violentiam natum juxta atque gestum, cui subvertendo factiones & clandestina consilia miscebantur. Gliscebant ista per dissidia ex diversitate opinionum circa sacra orta, quæ infinito numero pullulaverant; quæ circa reliqua discordes in hoc uno conveniebant, quòd præsentem statum aversarentur. Sed singulæ factiones occasionem aucupabantur emergendi, aut res saltem turbandi, ut aliquando ad istum evertendum, & majorem libertatem adquirendam insurgere possent. Ea opinionum diversitate cumprimis præcipui exercitus Duces agitabantur, qui velut potentia succincti majore pondere consilia sua promovebant. His displicebat Olivarii Cromvelli Regia potestas; neque hic extremis annis ea dexteritate uti initio Imperium gerere visus est, dum malevolis nimiam licentiam indulget firmandæ pravæ intentioni adversus præsens regimen. Sed nec primogenito Richardo educationem adhibuerat tanto fastigio dignam, nec maturè rebus tractandis eundem adhibuerat: nec splendido muneri apud exercitum præfecerat autoritati juxta ac benevolentiæ apud milites parandæ. Unde matura jam factione Richardum primò exercitus ad dissolvendum Parlamentum compellebat, constituto in se summo cum Imperio Carolo Fletwodo. Inde longum, quod vocabant, Parlamentum ab Olivario anno 1654. dissolutum instaurabat, ac Richardo Imperium abrogabat; qui mox è tanto fastigio ad obscuritatem revolutus est, vix libertate adversus creditores salva. Id Parlamentum igitur, regimen Monarchicum, & Domum superiorem aversatum, dum circa res suas ordinandas satagit, pro Regis causa nihil moveri poterat. Idem & Montacutium offendebat erepta quam in exercitu tenebat legione, quem & suspectabat velut statui populari infensum. Medovius tamen Regi confirmaverat; quicquid Richardo accideret, statum Angliæ favore in Svecos inclinaturum; multumque confidentiæ inter istas turbas ostentarat. Addebat tamen, si classis Anglica domum revocetur, id non fieri propter internos Angliæ motus, sed ob pacem inter Gallos & Hispanos recens initam. Nam quia Legatus in Anglia Gallicus eam pacem magno studio dissimulaverit, non posse non suspicionem Anglis oriri, Gallos cum Hispanis conspirare ad ipsos Flandria expellendos. Unde & Rex ea mutatione audita Legatis suis injungebat, ut qualicunque regiminis facie emergente cum eo agerent, penes quem summa rerum foret; quòd fœdus, de quo agitetur, totam nationem, ejusque commodum spectet. Ac eodem modo tractarent, uti Witelocius quondam fecerat, qui in Sveciam nomine Parlamenti venerat, & tamen post fœderis à se conclusi confirmationem à Cromvello adferebat. Tum testarentur, à Rege pacem Roschildensem non repudiari, sed plus duntaxat cautionis affectari, quam inter alia etiam peculiaris Angliæ sponsio præstare possit. Ast in Anglia Deputati à Parlamento cum Legatis Svecicis congressi initiò quidem ferebant, inter Angliam, Galliam, & Belgas Hagæ convenisse, ut pax Roschildensis ex asse restituatur. Enimverò præbuerat ista mutatio Belgis occasionem in Anglia pacem istam impugnandi, quòd Parlamentum negotiis domesticis districtum tædio rerum Borealium caperetur. Unde & idem Regi scribebat, non videri se obligatos ad præstanda ea, quæ cum Cromvello convenerint. Quia tamen classis jam in Dania versabatur, existimatio non ferebat, ita abruptè negotium ab isto susceptum destituere; eoque retinebatur utcunque pax Roschildensis, sed admutilata, adjecta quoque clausula improba de vi compellendo illo, qui placitum ipsorum acceptare nollet. Igitur à Belgis immutati, quibus plurima apud id Parlamentum autoritas, sequenti congressu iidem Deputati Svecis Legatis osten-

Marginalia: *6. Maji.* (left, at "Inde longum"); 1659. (right, top); *Witloc.* (right, at "Witelocius"); *30. Maji.* (right, at "Ast in Anglia").

1659. *Drontheim.* 1659.

oftendebant: optari à fe, ut Rex Dano Nidrofiam, & Bornholmiam cedat. Nam fua tempora non ferre, ut in oris Borealibus bello fe implicent. Et quicquid Sveci reponerent, fuæ fententiæ inhærebant, idque præfenti Regis ftatui expedire afferebant. Demum erumpebant: non effe fibi rationem, quare pro Svecia in Belgas bellum fumant. Nam femper à Svecis jactatum, Regem quadraginta naves fuas Anglicæ claffi adjuncturum. Sed nunc inde nuntiari, nunquam plures quàm fedecim naves Svecicas fimul confpectas, easque fat malignè inftructas. Reverà tamen lubricus domi ftatus ipfos mafcula contra Belgas confilia capeffere haut permittebat. Ac Neoportus ita rem in Anglia propofuerat; quia Danus pacem acceptare tergiverfetur, Belgas auxilia fua ipfi fubtracturos, revocata domum claffe, aut etiam rem in eundem gefturos, modò Svecus vel modicum temperamentum admittere velit, ut Danus ullo modo nomen & dignationem regiam tueri poffit; nec ipfi arguantur, fub vocabulo auxilii hunc peffumdediffe; tum ne propria commoda evertant, fi Svecum abfolutum Maris Baltici dominum conftituant, gladiumque in manus eidem dent ad ipfos caftigandos. Id autem temperamentum abfolvebatur remiffione Huenæ, atque actionis Guineenfis unà cum Bornholmia & Nidrofia. Quod ut Rex admittere velit, Angli optabant, quefti fe fumtibus in alendam claffem faciendis diutius haut fufficere.

Hagæ fuper componendo bello Danico agitur.

§. 24. Enimverò Hagæ potiffimum circa componendum bellum Danicum, mutilandamque pacem Rofchildenfem fatagebatur. Cùm enim Londini conventio fuper pace Danica inter Gallos & Anglos cuderetur, ac Neoportus ad eam fimul adornandam invitaretur, Belgæ iftam negotiationem Hagam pertrahere nitebantur, diffidentia in Anglos, velut Sveciæ proniores, ac ne hi forte fibi quid prærogativæ circa commercia Maris Baltici à Svecis ftipularentur. Porrò inter tres hofce ftatus, Galliam, Angliam, & Belgas eo facilius circa id negotium convenire poterat, quòd in eo omnium confpirabat fententia, ne Svecus Dania potiretur. Unde & fruftra circa feparatam Belgarum cum Rege reconciliationem fatagebatur, ac ut hi Danum deftituerent; quòd iisdem perfvafum effet, nullo fibi tractatu fatis caveri poffe, commercia fua in Mari Baltico non aliquando turbatum iri, folo Sveco Orefundæ imperante. Qui tamen ideo hoftes Sveciæ haut quidquam videri volebant. Unde & ipfis difplicebat, quòd Opdamus circa permutationem captivorum cum Svecis egiffet; cùm id negotium Danis relinquere debuiffet, ne hoc ipfo hoftem fe Svecorum profiteretur. Iidemque cum Auftriaci & Hifpani fœdus ipforum expeterent, id abnuebant fpe reparandæ cum Svecia amicitiæ. Id cumprimis eos folicitos habebat, ne Legatis fuis à Rege non admiffis contumeliam acciperent. Unde placebat non Legatorum, fed Deputatorum dignatione mittere, quòd his quàm illis rejectis minor ignominia foret. Sed confirmabat Mazarinus; ne dubitarent fuos quocunque vocabulo mittere, etiam antequam à Rege fuper eorum admiffione declaratum fit. Nam Gallos & Anglos in fe recepturos, iftos admiffum iri. Angli autem uti à Sveco Daniam fubjugari nolebant, ita nec placebat eandem à Belgis opprimi; quo fine & claffem in Orefundam mittere properaverant. Ac differebat Downingius; Sveco nunc utique animum ad pacem adplicandum tot hoftibus cincto, & nuper quoque in oppugnatione Hafniæ accepta clade. Sed nec Thuanus palam jactare verebatur; totam Europam ferre non poffe, ut Svecus Daniam fuo Imperio complectatur. Mazarinus quoque Legato Belgico Borello difertè confirmarat: Galliæ mentem haut effe Sveco circa opprimendam Daniam favere; fed pacem Rofchildenfem optimum & pulcerrimum effe, quod Svecus expectare poffit; reliqua Daniæ reftituenda. Tum & Orefundam cum vectigali utique penes Danum relinquendam, nulla difpofitione circa eandem Sveco relicta. Ac fi Svecus eas leges admittere tergiverfetur, à Gallia ipfum planè deferendum; & tunc res ejusdem conclamatas effe. Ifta tamen cùm à Miniftro Svecico juffu Regis Mazarino exprobrarentur, hic excufaverat: Principes amicis non plus poffe indulgere, quàm propriæ rationes concedant; fæpe quoq; minutas offenfas inter amicos accidere falva re-

 rum

1659. cum fuma ; quæ & mox iterum evanescant, facta declaratione, & ubi citra affectus & præjudicio res confiderata fuerit. Interim à se Carolum Gustavum confiderari non solum ut Principem summa virtute, sed & ut optimum & præcipuum Galliæ fœderatum. Belgas porro propera classis Anglicanæ in Oresundam missio non parum turbabat, qui & suam jam classem fere paratam habebant una cum modicis navigiis, queis boves vehi solent, ut fœderatorum equitatum in Danicas Insulas transportarent. Unde Protectori per Neoportum confirmabant, sibi haut animum esse Svecum plane opprimere, aut prærogativæ quid in Mari Baltico quærere : sed & nullum fœdus eo fine cum Cæsare, Polono, & Brandenburgico inivisse. Cæterum vehementer optare, turbas Septentrionis amica via componi posse; cui fini parati sint cum Gallia & Anglia conjunctam operam navare. *18. Mart.* Inde & Thuanus ac Downingius de compacto libellos Ordinibus Fœderatis offerebant, quibus significabant, à superioribus sibi injunctum cum ipsis remedia dispicere bello Boreali idonea compositione sopiendo : quo fine Commissarios sibi adjungi petebant. Ei instituto Danici Ministri, quantum possent obnitebantur, ne Belgæ separatos heic tractatus admitterent, neu cum Gallia & Anglia se insciis & inconsultis quid susciperent. Id autem Galli Anglique in hoc negotio respiciebant, ut Belgas ab adversa parte abstraherent, ac hos simul, Danumque Sveco conciliarent, quo is honesta quoque cum Polono pace mox potitus soli contra Austriacos bello vacare posset. Et quia Rex testatus fuerat, securitatem sibi potissimum cordi esse, ne à Dania iterum data occasione, dum alibi distringitur, à tergo invadatur, isti conventione inter se inita pacis guarantiam suscepturi erant. Id quod & Belgis probabatur testantibus, si Svecus his legibus pacem amplectatur, Danus autem abnuat, & ad fœderatos suos provocet, se auxilia sua huic subtracturos, & ad rationem audiendam eundem compulsuros. Iidem congressu cum Thuano, & Downingio asseverarant, nil se odii & inimicitiarum in Svecum fovere, sed quæ fecerint, ob rationes sui status fecisse: ac si Svecus paribus molestiis implicitus hæsisset, se non minore studio, quam nunc Dano, ipsi subventuros fuisse. Quod si in executione suorum mandatorum ultra justos limites processum sit, id in ejusmodi negotiis sæpe evitari vix posse. Sed nunc è re sua esse cum Svecia fidam pacem & amicitiam colere, qua semel stabilita Regem reipsa experturum, quid emolumenti ex hac capturus sit. Haut eo magis tamen iisdem à Dania disjungi placebat, cui utique auxilia sint laturi, ad quæ tam per fœdus, quam per rationes suæ Reipublicæ obligentur, cujus tantopere intersit Daniam servari. Simul Opdamo injungebatur cum classe Anglica amicitiam colere : id quod Angli è sua quoque parte promiserint. Porro ab initio provincia Hollandia rem ad Bræmsebroënsem pacem revocari voluerat, quod alias Dania propriis viribus consistere non posset. Cui cumprimis acriter resistebat Downingius, minitans, ni eo postulato desistatur, Anglicam classem Svecis junctam primo Opdamum oppressuram, inde Reutero cum nova classe venienti, obviam ituram. Ita Belgæ compulsi sunt, ut & ipsi in pacem Roschildensem consentirent. Testabantur porro Thuanus & Downingius, se hoc tractatu haut quidquam invitum Regem ad acceptandam pacem Roschildensem coacturos, sed svasionibus duntaxat promoturos. Porro fervente licet hoc tractatu Belgæ haut eo minus verebantur, ne forte Angli soli pacem in Dania conficerent ; eoque Friderico Regi, ne ad pacem properaret, de auxiliis suis per literas confirmabant.

Hagense compactum primum. 11. Maji.

§. 25. Sic igitur Galli, Angli, & Belgæ novo exemplo inter se compactum inibant super constituenda inter Boreales Reges pace, hisce insciis atque inconsultis. Ejus exordio memorabatur, Galliam & Angliam non potuisse non cum dolore adspicere bellũ inter Sveciam & Daniam recruduisse, obtentu difficultatum circa executionem pacis Roschildensis ortarum ; eoque credidisse honore & officio suo velut sequestres teneri ad dispicienda remedia bello isti quamprimum sopiendo. Cui fini nihil commodius visum, quàm juncto consilio officium suum offerre, atque amotis obstaculis Belgas quoque adducere ad sociandam

1659. dam secum in hoc negotio operam; quo finis imponatur calamitatibus, quibus vicinorum & cognatorum Regum populi opprimuntur; ac commercia Maris Baltici tanto cum Europæ damno interrupta instaurentur, simul caveatur, ne isto bello alii quoque Principes involvantur. Inde decretum, ut tres status omnem operam impendant ad procurandam communi consilio honestam & tutam pacem inter Sveciæ & Daniæ Reges, fundamento pacti Roschildensis superstructam, è quo tamen articulus tertius de excludendis Mari Baltico extraneis classibus sit expungendus, ne exinde ulli trium statuum præjudicii quid ceretur; ac, si præter id alteruter Regum aliam mutationem ob renovatum hoc bellum exigat, ea per tres status amica via adaptetur. Tum ne classis Anglica alterutrius Regem classi se jungat, unive adsistat, ac alterum offendat intra spatium trium septimanarum, quarum initium sit à notificatione præfecto ejus classis de hoc negotio facta. Id quod & Belgica classis in Daniam mittenda observet, quæ Opdamo haut jungatur, nec quocunque prætexto alterutri Regum adsistat aut noceat: nec Opdami classis intra id spatium copiarum transportationi in Danicas insulas contra Svecum faveat, nec classem Svecicam impugnet; nec ut nova classis Hafniam, aut in Oresundam & Balten tendat intra idem tempus, dum Ministri trium statuum super reducenda pace occupantur. Ut præterea tres status omne auxilium illi Regi subtrahant, qui pacem æquis legibus repudiaverit, idque tamdiu continuent, quoad is animum paci adplicet. Quod si autem tribus statibus inter se convenire nequeat super æquitate prætensionum à Regibus factarum, ac iidem obstrictos se sentiant ad auxilia bellantibus præbenda; per ea contraria auxilia pacem inter hosce status haut abruptam habendam. (Etsi hunc articulum Thuanus secretum haberi maluerat, ne is palam expressus Reges spe auxilii à sociis submittendi obfirmaret.) Placebat quoque tres status futuræ pacis evictionem in se recipere. In propriam porrò utilitatem tres status invicem stipulabantur, ut eorum naves in fretis Danicis à novis oneribus, & augmento vectigalium sint liberæ, ac, si unius status subditi meliore ibi conditione fruantur, eadem & reliqui status gaudeant, sic ut trium statuum subditis eadem ibi sit conditio, eadem privilegia. Ut insuper Gallia & Anglia operam navet circa tollendas offensas inter Sveciæ Regem & Belgas Fœderatos obortas, utque tractatus Elbingensis cum Elucidationibus Thorunii concessis ratificetur, cui & Brandenburgicus Elector, ac Gedanenses includantur, si velint, intra mensem à facta significatione. Denique ut hi status laborent circa componendum bellum Polonicum, ac ut Rex Sveciæ cum Electore Brandenburgico amica via reconcilietur, ne tamen ideo negotiatio circa Reges pacandos differatur. Ratificatio intra tres septimanas à die signaturæ fieret, ut tamen executioni mora interim ne interponatur. 1659.

Id compactum multis displicet

§. 26. Istud pactum omnibus fere, præterquam autoribus suis, summopere displicebat. Sanè Danicus minister prolixo id scripto oppugnabat, inter alia jactans; Danos potius pugnando occubituros, quàm pacem, qualis præscribatur, cum abdicatione suorum fœderatorum inituros. In eundem sensum Daniæ Rex ad Ordines Fœderatos scribebat. Ipse Opdamus insolenter jactarat; decies se mori malle, quàm in eum tractatum consentire. Apud eosdem Brandenburgici Ministri latè deducebant, uti Elector instantibus ipsis arma in Svecos arripuerit ad communem pacem promovendam; eoque incongruum videri sui rationem nunc non haberi. Inprimis Carolo Gustavo indignum videbatur, Belgas, qui hostili modo ipsum invaserant, nunc conspecta Anglicæ classis in Oresundam profectione, malignitatem suam coloribus incrustatum ire; velut nunquam sibi animus fuerit Sveciam bello petere; sed se non potuisse defugere, quo minus fœderibus cum Dania satisfaciant, milite navibusque laboranti Hafniæ submissis. Quibus iste vicissim exprobrabat, quàm iniquo in Sveciam animo à pacis Bræmsebroënsis tempore fuerint, per singulos annos editis documentis, quanta invidia erga Sveciæ successus flagrarent, ac quantopere cordi ipsis sit Borealia Regna sua ex libidine librare, ac gliscentem Sveciæ potentiam premere. Eosdem anno 1649. cum Danis conventionem super

1659. vectigali Oresundico in fraudem Svecicorum commerciorum inivisse. Svecicam societatem in Africa & America supplantasse: Bremensem urbem irritasse, & cùm postremæ essent turbæ componendæ, misso Beuningio in Omnibus Sveciæ se prætensioni opposuisse. Cùm post anno 1655. tractatus super fœdere cum Dano prope ad finem perductus esset, machinante Beuningio eundem incassum abruptum. Legatos in Borussiam venisse specie renovandi fœderis, cui adhuc quindecim anni supererant; reverà ut actiones ipsius specularentur, hostibusque pertinaciam adderent; tum ut modum præscriberent, quousque vectigal propriis in portubus exigere debeat; inimicamque Sveciæ civitatem Gedanensem in protectionem suam reciperent. Classem bellicam ab iisdem in Mare Balticum missam specie defendendorum commerciorum, reverà ut Gedanum milite firmarent, qui non solùm urbem contra Svecica arma tueretur, sed & in Svecos excursiones faceret. Eosdem, qui verbis defensionem commerciorum præ se ferebant, Gedanensibus permisisse piraticam exercere, abreptis in conspectu ejus classis ministris ac rebus Svecicis. Condonasse tamen se ista, ac renovata amicitia fœdus conclusisse, indultis quæ petebantur omnibus, sicut Legatis publicè ob negotium bene confectum gratiæ sint actæ. Ejus fœderis à se ex convento ratificationem transmissam; à Belgis rem in hunc usque diem variis elusionibus extractam. Interea ipsos non cessasse missitationibus ad Moscos, Polonos, Austriacos, Brandenburgicum, Danos, hostes Sveciæ excitare. Cumprimis Danum consiliis suis opportunum invenisse, quem auxilio suo terra marique sublevatam, pecuniaque instructum Sveciæ immiserint; ac cùm Danis libera naves militesque conducendi facultas apud istos esset, Svecicos militum conquisitores in Belgio impeditos, ac in custodiam conjectos fuisse. Flagrante in Dania bello per Beuningium obstitisse, ne Danus adversante licet fortuna aures paci præberet, quoad huic invitis Belgis pax Roschildensis extorqueretur. Mox per eosdem effectum, ut pacis executio hæreret circa capita, è quibus præcipuè Sveciæ securitas dependebat; utque fœdus à Danis avidè concupitum, ac jam conceptum evanesceret; Imo ut fœdus Sveciæ tam noxium cum ipsis renovaretur. Post pacem quoque Roschildensem pecunias Dano credidisse conducendo militi, submissa & valida peditum manu, ut is receptis viribus iterum à tergo Svecis ingrueret posset, ubi cum alio hoste manus conseruerint. Cùm ipse securitatis suæ causa arma iterum in Selandiam vertisset, Daniæ causam pari fervore atque propriam suscepisse. Ipsorum Ministrum Mairium, qui jure gentium fretus Svecorum adventum tutò expectare poterat, maluisse cum Danis Cronenburgo includi, unde odiosa & contumeliosa dicta in Svecos evomuerit. Cùm ipse primo in Selandiam accessu causas ejus facti ipsis exposuisset, ac de amicitia sua confirmasset, dimissis quoque omnibus in Oresunda interceptis navibus, ne responso quidem se dignatos, abruptis omnibus amicitiæ commerciis, ac Opdamo cum valida classe misso injunxisse, ut sine mora Svecicam classem invaderet, ubicunque reperiri posset, ac eam in potestatem redigere, aut destruere niteretur, pari modo habitis, si qui isthoc impedire conentur. Eundem hinc jussum Austriacas & Brandenburgicas copias in Danicas insulas trajicere. Ea mandata Opdamum exsequi summo studio connixum; naves Svecorum excubitorias intercipere conatum; neglecta amica salutatione, ac sine denuntiatione Svecicam classem aggressum, post prælium conjunctione cum Danis facta naves Svecicas portui Landscronensi in perpetuum includere obstructo ostio instituisse. Omnes quoque Svecicas naves, quas in mari comprehendere potuerit, intercepisse, merces publicasse; quam in rem peculiaria mandata habuerit; suis quoque navibus fœderatorum transitum in Alsiam promovisse, utque Svecicæ ibi copiæ conciderentur effecisse. Pro quibus omnibus Opdamo gratias publicè actas. In Norvegiam quoque præfectos militares missos, ut cum copiis ejus Regni in Svecos rem gererent: denuo insignem pecuniæ vim creditam delectibus Danorum promovendis; navibus Svecicis in Hollandia manus injectas. Czarem præterea misso Legato in bello adversus Sveciam obfirmatum, data fide, se ex hac parte 1659. *la Maire.*

Sveciæ

1659. Sveciæ pro viribus nocere velle. Denique jam maximè circa armandam ſub Reutero novam claſſem ſudari. Quæ omnia cùm manifeſtam, eamque acerbiſſimam hoſtilitatem ſpirent, impudens dictu, iſtos intra limites auxiliarium Daniæ ſubſtitiſſe, ac nunc conciliatores ſe pacis obtrudere, Regibusque bellantibus ſua ex libidine leges præſcribere conari.

Belgæ compactum Hagenſe exſequi inſtituunt. §. 27. Enimverò Belgæ iſtarum accuſationum ſecuri protinus ad effectui dandam conventionem Hagenſem ſe accingunt, utut Thuanus & Downingius in præſens eam ſubſcribere abnuerent, cauſati pleniora ſe mandata à ſuperioribus ſuis expectare. Ac primò quidem miſſo nuntio Regi Daniæ confirmant, claſſem ſuam citra reſpectum Anglicæ claſſis cum quadraginta cohortibus, in auxilium ipſi deſignatis, quanta licet feſtinatione venturam, nec ſe quid omiſſuros avertendæ oppreſſioni, ſub qua nunc Dania gemat. Tum expediendæ quamprimum claſſi mercatoriæ naves vetantur mare ingredi, antequam iſta nautis ſat inſtructa foret, auctis quoque ad eos alliciendos præter morem ſtipendiis. *11. Maji.* Ea claſſis mox recepto milite terreſtri Duce Michaele Reutero Daniam verſus vela faciebat. Cui injunctum nulla hoſtilitate adverſus quemcunque uti, niſi laceſſatur; nec Oreſundam ingredi, aut Opdamum jungi ante elapſas tres ſeptimanas, de quibus Hagenſi pacto conventum ſit. Reuterus in ſinum Codanum delatus anchoris *Leſſæ. Anholt.* Leſſoam inter & Aholtam inſulas jactis conſiſtebat, quoad Legati Belgarum ad utrumque Regem miſſi Cronenburgum & Hafniam pergerent, qui diverſis navibus impoſiti claſſem ſequebantur. Ad Regem Sveciæ deſtinati erant *Slingeland. Hugbert.* Godofredus Slingelandus, & Petrus Hubertus, qui ſtudio in Svecos inclinabant, eoque his gratioſiores credebantur. Hi cum Hagæ Appelbomio valedicerent, differebant: Carolum Guſtavum multa cum gloria pace commoda potiri poſſe, quod nunc ad eam acceptandam tantùm non rogetur. Eundem deinceps in commerciis, ac multis aliis rebus præſtabili Belgarum opera uti poſſe. Nam hos jam experiendo didiciſſe, quantum damni è diſſidio cum Svecia ceperint, eoque pace iterum parta majore cura circa conſervandam Regis amicitiam laboraturos. Eum optimè ſibi conſulturum, ſi hujus Reipublicæ inclinationem haut fruſtra conſumi patiatur; præſertim cùm res Angliæ tam lubrico talo ſtent, ac longè tutius ipſum Belgis inniti poſſe. Hac compoſitione Sveciam in tuto collocari, ut ab aliis parum ipſi metuendum ſit. Quæ heic Hagæ acta ſint, præliminaria eſſe, queis ad rem ipſam acceſſus præparetur, nec Regi Sveciæ præjudicio cedere. Ac ſi congrediantur, omnia pro placito ipſius conventura. Quæ blandè magis, quàm ex vero dicebantur, quòd diſertè ipſis injunctum eſſet, ut omnibus modis Dano faverent; ſimul magnopere cuperent Regem Nidroſia exuere, quòd metuerent, ne Rex remiſſiore ibi vectigali inſtituto Bergas ſubrueret, viamque ſibi ad ſubigendam totam Norvegiam muniret. Thuanus quoque Regi, ut pacem acceptaret, ſvadebat ob multas mutationes, quæ imminere videantur, ipſum majoribus difficultatibus implicituras; quales erant pax inter Gallos & Hiſpanos, ac turbæ inteſtinæ in Anglia, & quòd incertum ſit, num Anglica claſſis Regi auxilia latum venerit. Ac ut Rex pacem honeſtè amplecti poſſit, per ſe effectum pacto Hagenſi, cùm alias ejusdem res valde in anguſtum redigendæ fuiſſent, ſi Reuterus Opdamo junctus Fœderatos in Selandiam & Fioniam unà cum quater mille peditibus Belgicis expoſuiſſet. 1659.

Belgarum Legati ad Regem accedunt. Sypeſtein. §. 28. Porrò Slingelandus, qui primus in Oreſundam venerat, anchoris ibi jactis per Janum Sypeſteinium Regi Cronenburgo tunc agenti de adventu ſuo ſignificat, ſcriptis literis ſenſu valde modeſto: A Rege Galliæ, & Protectore Angliæ Belgas Fœderatos invitatos fuiſſe ad operam ſimul navandam bello Boreali componendo. Hos conſiderato, quanto cum incommodo Europæ, ac inprimis Borealium ditionum id bellum geratur, quod & diutius extractum totam Europam inter ſe commiſſurum ſit, ſimul ob memoriam veteris amicitiæ ac fœderum huic ſe negotio promtos declaraſſe, eoque fine Legatos huc miſiſſe, tum ut ſi quæ fortè inter ambos populos exortæ ſint controverſiæ tollantur, ac fœdus Elbingæ quondam conclu-

1659. conclusum cum Elucidationibus perficiatur. Quo fine accessum ad Regem petebat mandatis suis exsequendis. 25. Maji. Rex loco responsi ad eas literas scriptam illi declarationem tradi jubebat; qua deducebat, se non dedisse Belgis ullam offensæ causam, sed furore quorundam incentorum factum, ut quicquid ipse pro conservanda eorum amicitia niteretur, incassum caderet. Tum quæ circa Elbingensem tractatum, & post contigerint cum exposita forent, addebatur: ex his facile rationem subduci posse, quatenus Legatus à talibus missus ad compositionem belli Danici admitti queat, & quantum fidei ejusdem negotiationi adhibendum sit ante reconciliationem cum ipso factam. Non tamen se recusare, quo minus vetus amicitia cum Belgis instauretur, dummodo ea honesta & tuta, & quæ cum æqua satisfactione ob tantas injurias & damna conjuncta sit, proponatur. In quem finem licere isti accedere, ac receptum iri, prout dignitas ejusdem requirat. Simul salvus conductus eidem mittebatur. Slingelandus disceptatione super objectis ad superiores rejecta, ad Regem solito Legatis honore deductus ibique receptus fuit. Eo modo & tertio post die Petrus Hubertus excipitur. *Vogelsang. van Haren.* Venere post Vogelsangius, ac Wilhelmus Harenus, qui peculiariter ad Regem Daniæ destinati erant; qui & ipsi in terram egressi, cum Collegis Regem adiere, apud quem exposuere; Ordines fœderatos ingenti dolore affici ob infelix bellum Boreales inter nationes ortum; tum nec esse ipsis, nec fuisse animum hostile quid Sveciæ intentandi; cæterum non potuisse deserere socios inter extrema constitutos, ad quod fœdere cum ipsis inito tenebantur. Unde se legatos missos renovandæ amicitiæ cum Regno veteri ipsis necessitudine juncto, simul removendis offensis & exacerbationibus, queis nunc vicini Reges collidantur. Addiderat Slingelandus de vetere amicitia & fœderibus renovandis, ac inprimis ut pactum Elbingense, & designatæ elucidationes firmentur. His Rex ipse humanissimis verbis sensu laxiore respondit: non minus se pacis cupidum, quam Belgas. Sed circa pactum Elbingense reponebat: faciem rerum culpa Belgarum valde mutatam, velut qui loco promissæ amicitiæ & conjunctionis hostilia induerint. Nec tamen exacerbationem animorum eousque processisse, ut reconciliari invicem nequeant. Quo fine Commissarios sese iis adjuncturum. 1659.

Regis circa reconciliationem cum Belgis intentio. §. 29. Regi porrò cum Belgis eam viam insistere placebat, ut priusquam eos ad componendum bellum Danicum admitteret, ad instaurandam secum amicitiam permoveret. Quo fine par erat istos à Sveciæ hostibus se disjungere, ac inprimis hostilibus abstinere, saltem quoad tractatus durarent, simul damna reparare, quæ per violatam fidem dederant, præstitis insuper, quæ è fœderibus anno 1640. & 1645. initis debuerint, ac restitutis navibus Svecicis, ac nova Suecia. Sane injuriæ Belgarum, & damna, quæ tam Regi, quam communi Protestantium causæ intulerant, æstimationem fere superabant, quod aliqui è veteratis Regis ob bellum Danicum per Belgas excitatum plane pessum iverant, alii in hostium partes transierant, quorum illud circa Ragozium, hoc circa Brandenburgicum contigerat. Tum amissa loca recens parta, evastatæ veteres provinciæ. Pro quibus erat Belgas æquam satisfactionem præstare. Quâ etiam iidem tantam solicitudinem circa Brandenburgicum Electorem, ac Gedanensem civitatem ostendebant. Rex in conciliationem cum hisce quoque consentiebat hac lege, ut sibi durante bello cum Polonis ante Gedanum, Pillaviam, & Memelam liceat vectigal capere ad eum modum, qui Rigæ observetur. Id quippe jure belli concessum, ac superiore bello usurpatum, in quod & Elector pacto Libaviensi consenserit, ejusdem partem sibi stipulatus. Neque vero alia ratione sibi ab Electore satisfieri, aut aliud subsidium parari posse adversus tot suos, & communes Protestantibus hostes. Neque Belgis aliquid decedere, quod vectigal moderatum, & omnibus æquale exigendum sit. Quod si autem Dano loca, quæ jam Rex occupaverat, restituenda sint, in pensationem sibi deposcebat totam Norvegiam, & Cronenburgum cum subjecto districtu, si vel maxime vectigal Oresundicum plane tollendum sit, excepto, quod pro alendis ignibus nocturnis solvitur. Tum ut naves Danorum bellicæ ad certum numerum redigantur; quod classe Danorum valida Sveciæ semper periculum immineat, quæ cum

1659. cum Belgis conjuncta non Sveciæ solum, sed & Angliæ prægravis esse queat. Simul ne Dano militem conducere, aut copias ultra certum numerum augere liceat. Nam absurdum Regi videbatur rem è manibus amittere, nisi securitati in futurum sit prospectum.

Tractatio cum Belgis suscipitur. *Soop.* §. 30. Super his igitur rebus ut cum Belgicis Legatis disceptarent, à Rege Scheringius Rosenhanius, Gustavus Sopius, Cojetus, & Edvardus Ehrensteinius Commissarii destinabantur. Horum cum istis congressu Belgæ procuratorium producebant, sed quod cum neque ad præsentis negotii tractationem adaptatum esset, ac apertis mendis scateret, quas nec ipsi abnuere poterant, à Svecis rejectum fuit. Edidere inde aliud Belgæ ampliore forma,& paulo commodius, sed & ipsum multis partibus vitiosum, præsertim quod per istud illotis quasi manibus cœptam in Borussia negotiationem persequi vellent, velut facies rerum per ipsorum injurias nil mutationis passa esset; cum tamen solidum negotio fundamentum substraturis à justa reconciliatione, & controversiarum abolitione initium faciendum esset. Quod cum istis demonstraretur, vario colore id excusatum ibant, velut quod Sveciam directe bello non invaserint, nec antiquis fœderibus amplius obstricti fuerint: ac gloriosius fore apud posteritatem utriusque gentis, si nulla mentio simultatum & controversiarum fiat; cum tamen id ipsum Hagensi compacto, & prima Slingelandi epistola expressum esset. Deinde ipsi quidem *decreti* erant *Deputati*, sed non legitimi constituti Plenipotentiarii: id quod in omnibus procuratoriis accurate solet exprimi. In ipso etiam vinculo collatæ autoritatis positum erat; *quicquid in illa qualitate tractaverint*; id quod etiam cavillandi materiam præbere poterat, ac jam in Borussia notatum fuerat; cum isti vocabulo *tractandi* etiam facultas *concludendi* adjungenda fuerit. Eas mendas cum Belgæ non agnoscerent, & tamen Rex tam salutare negotium ideo hærere nollet, ab hoc id temperamentum proponebatur, ut id procuratorium cum Svecicis Commissariis tantisper permutaretur, ac reciproca formula procuratorii conciperetur, quæ ab utraque parte adhiberi possit. Id quod Belgis probabatur, modo hæc verba inferentur, *fœdera antiqua renovent, aut nova pangant.* Quo facto literas tuti itineris pro se & collegis suis, qui Hafniæ erant, petiere, ut cum Daniæ quoque Rege agere possent. Ast cum ad rem ipsam accedendum esset, ac Sveci ostenderent, cum agendi ordinem rationi congruere, ut post acceptas tot injurias ac damna primo de justa reconciliatione tractetur, inde ad antiqua & nova fœdera procedatur; Belgæ nil aliud quam renovationem amicitiæ, & belli Danici compositionem ingeminabant, sic ut aliquot congressibus parum proficeretur. Cæterum facile observabant Belgæ,negotiationem hanc haut quidquam intra tres septimanas absolvendam; sed nec Suecos nudis sermonibus hospitiis suis, ac provinciis bello occupatis dimoveri se passuros, præsertim cum Rex novas munitiones circa Cronenburgum, Coagium, Corsæram, aliaque idonea Daniæ loca urgeret, castris quoque ad Hafniam firmatis simul militiæ adscriptos in Dania agres alio transferret, ut hanc viris exhauriret. Unde si scopo suo potiri vellent, fortiora sibi remedia adhibenda esse facile perspiciebant. Contra qui Hafniam destinati erant Belgarum Legati, Regi Daniæ enixe svadebant, ut pactum Hagense amplectatur, velut rebus ipsius præsentibus quam maxime congruum. Sed Fridericus, postquam maximas ipsis gratias pro exhibitis antea officiis egisset, protestabatur, se omnia sua malle aleæ exponere, quam pacem pacto Roschildensi superstruere, exclusis præsertim fœderatis & amicis suis: sed non aliam se pacem velle, quam quæ universos complectatur. Igitur auxilia potius sua præstare pergerent; quod præsentissimum sit remedium optatæ paci producendæ, cui tractandæ Lubecam proponebat. Ista Dani recusatio non parum Belgicorum Legatorum rationes turbavit, velut qui certo sibi persvaserant, Svecum pacem recusaturum, Danum contra eandem cupide amplexurum. Unde futurum sit, ut Svecus auxilio Anglicæ classis exuatur; sibi contra integrum sit Dano, quantum velint opitulari. Sed nunc cum res in contrarium vertisset, inopes fere consilii hærebant. Ac instabat Belgis Me- 1659.

1659.

dovius, utvi pacti Hagensis Dano velut recusanti auxilia subtraherent. Quod cum inficiari non possent, eo nomine ad Opdamum, tunc cum classe in Balte majore agentem scribebant; cui cum antea Medovius de trium hebdomadum induciis significasset, iste eas non sine ferocia rejecerat: negans sibi de iis constare, nec mandata se eo nomine habere; vel quod res ita se haberet, vel quod ab alieno ministro quid sibi præscribi nollet. Ac videbatur mox Danus in angustias redigendus, ni mutatio regiminis in Anglia intervenisset. Unde cum Medovius à novo Parlamento facultatem agendi non haberet, nec novi ex Anglia Legati adessent, Belgæ spatium nanciscebantur à primo se pacto Hagensi exsolvendi, novumque in favorem Daniæ cudendi.

Regis circa hos tractatus considerationes.

§. 31. Cæterum Rex, postquam Belgæ tantopere confirmationem pacti Elbingensis urgebant, haud magnopere ab isto abhorrebat, modò inclusio Brandenburgici, ac Gedanensis civitatis ita temperaretur, ne ex ea præjudicium aliquod sibi creari posset. Contra verebatur, ne fortè Angli ob hanc negotiationem suspicione perstricti fœdus abrumperent, de quo tunc agitabatur. Cùm igitur Rex semper ad nationem Anglicam respiceret, cui nihil displiciturum suscipere volebat: ac circa reconciliationem cum Belgis nihil profici posset, nisi completo tractatu Elbingensi, à qua Belgici Legati amicitiam inter Sveciam & Belgas pendere declarabant; ista cum Medovio communicare statuit. Cui demonstrabat, eum tractatum cum Belgis non tam suæ inclinationi adversari, quàm quòd ea, quæ Anglicani fœderis formula designata sint, per istum impediri queant. Simul sciscitatur, quid de eodem ipse sentiat, ne quid fiat aut concludatur Angliæ displiciturum, aut suspicionem injecturum. Ad quæ Medovius; sibi hoc negotium sat difficile videri, quòd Danus tractatus pacis respuat, ac ipse de fide & integritate Belgicorum Legatorum in hoc negotio valde dubitet. Cæterum suo è judicio nil posse dicere, sed unicè mandatis suis inhærere; queis injunctum sibi sit operam dare, ut omnis offensa inter Regem & Belgas aboleatur ad fundamentum pacti Elbingensis, quod ipse Sveciæ haut inutile judicet, si inclusio Daniæ, Brandenburgici, & Gedani rectè explicetur. Qua Medovii sententia intellectu Rex Legatis Belgicis significabat: sibi placere pactum Elbingense utrinque rati haberi, modò Belgæ à suis se hostibus separent, id quod ipsum pactum Elbingense jubeat, & reliqua præstanda præstent. Quo facto Belgici Legati ad utrumque Regem missi medio inter Hafniam & Helsingoram itinere congrediebantur.

Belgica classis inducias parum curat.

§. 32. Ast Opdamus insuper habitis pacto Hagensi sancitis induciis, hostilia in Svecos exercere haut omittebat, ignorantiam ejusdem pacti simulans, ac Daniæ Regis Imperio se subesse excusans. Mox idem ab Anglo, & Belgicis Legatis denuntiatum variis cavillationibus eludere: ac Svecicas naves qua poterat impugnare; anchorisque inter Nyburgum & Corsæram jactis transitum & commercia Regis cum Fionia intercludere, tum Danicis navibus in sua classe receptum dare, ut inde in Svecicas excurrere possent; Fœderatas denique copias in Fænnoam transportare non sine damno copiarum Svecicarum, & periculo amittendæ Fioniæ. Reuterus quoque qui hactenus juxta pactum Hagense inter Lessoam, & Anholtam substiterat, levatis anchoris jussu Opdami Samsoam accedebat, ut eo commodius ipsi jungi posset, ubi induciæ expirassent. Istæ induciæ ut in alias tres septimanas prorogarentur, Angli Neoportum Legatum Belgicum Londini urgebant, quòd Legati sui nondum profecti essent, ac ne quid interim fieret, in fraudem pacis tantopere desideratæ. Qui & mandatis licet destitutus in eas consensit. Ea res se inconsultis facta etsi ordinibus Fœderatis valde displicebat; ne tamen quid paci inserviens respuere viderentur, prorogationem adprobabant, eamque ut observarent, præfectis classicum injungebant hac duntaxat exceptione,

Samsoe.

1659.

1659. ne, ut post elapsas priores tres septimanas vires suas jungerent, ac militem Hafniæ in terram exponerent. Interea dum Anglica classis nova mandata expectat, occasio incidebat, qua illa Regi insigne officium repræsentaret. Miserat Rex Gustavum Wrangelium cum viginti octo navibus in Minorem Balten ad sublevandam Fioniam, quæ tunc acriter à Fœderatis impugnabatur; qui in itinere duas naves in litus compulerat, quod Belgæ induciis adversum arguebant. Igitur huic intercipiendo Opdamus & Reuterus nuper juncti tendebant. Eo cognito Montacutius & ipse in Balten navigabat, ubi Danicam & Belgicas classes nonaginta navibus constantes inveniebat Svecicam classem persequentes, quam jam in conspectu habebant. Sed qui visa Anglica classe omisso destinato in Majore Balte ante Anglos apud Romsoam Insulam anchoras jaciebant, cum Angli sub Callenburgo starent. Interim Svecicus præfectus præsenti periculo ereptus in conspectu utriusque classis Haseloam, inde in Oresundam vela fecit; quem ob rem sinistrè administratam Rex in custodiam dedit. Cæterum adventu Anglorum Belgæ pugnæ se parabant. Quo intellecto Montacutius literis missis confirmabat, se amicum esse, ac nil aliud sibi, quàm pacem & amicitiam, propositum. Inde utrinque omnia amicitiæ signa fuere exhibita, & cum induciæ jam expirarent, ipsi classium præfecti in alias tres septimanas easdem prorogabant. Cum inde utraque classis aliquot per dies in Mari Baltico hæsisset, Montacutius in Oresundam reversus inter Huenam & Hafniam anchoras jecit, quò Belgas isto freto excluderet, ac literarum commercia cum utroque Rege commodè exercere posset, ubi Legati ex Anglia venissent. Sed Opdamus alia via Hafniam redibat. Ast Dani intra vallum suum languentes eas induciarum prorogationes velut sibi exitiosas execrabantur, quòd se tota belli mole oppressis Fœderati spectatores tantùm agerent. Unde Fridericus Rex iteratis literis Belgas urgebat, ne Daniam planè perire, neu tantis sumtibus armatas classes otiosas paterentur; in quarum conspectu Sveci Nascoviam expugnarint, simul munimentis loca Selandiæ & Fioniæ exscensioni apta firment: quin nec ipsorum Belgarum naves in Balte assultare dubitent; ut nulla spes sit eosdem per inducias & tractatus ad rationem admittendam compelli posse. Igitur ducibus suis injungerent Imperio ipsius obtemperare, quoad Dania præsenti periculo erepta, & hostis ad æquam pacem amplectendam compulsus sit. Eadem quoque Petrus Carisius repetitis ter libellis ingerebat. Quibus tamen permoveri Belgæ non poterant, ut à facta cum Gallis & Anglis conventione discederent. Nam Thuanus pleno consensu illis denuntiarat; si à tractatu tantis cum difficultatibus initio discedant, Regem Galliæ, abdicato sequestris munere ex pacto cum Anglia omnibus viribus Sveco adstiturum. Sed major metus erat ab Anglis velut vicinis, & queis classis jam ibi in promtu erat, non tam quod istam tantopere formidarent, quippe quam duplo navium numero superabant, quàm ne bello implicarentur, cujus finis prospici non posset. Mox tamen metus à Gallis & Anglis evanescebat; quòd utrique ratificationes pacti Hagensis exhiberent, & Anglici Legati propediem in Oresunda expectarentur. 1659.

Belgici Legati vacillant.

§. 33. Sed & observatum fuit, à Belgarum Legatis, postquam Hafniæ fuerant, negotium pacis non eo fervore tractari, qualem ab initio præ se tulerant. Cum enim inde reversi denuo cum Svecicis Commissariis congrederentur, non solùm reciprocam procuratorii formulam rejiciebant, priori insistentes, sed & varia in disceptationem vocabant. Inprimis scopum hujus tractationis agnoscere nolebant abolitionem simultatum & reconciliationem, ne injuriam à se Svecis factam fateri viderentur; quo fundamento posito ad instaurandam amicitiam & fœdera procedendum erat. Unde non obscurum habebatur, ipsos in hoc negotio parùm candidè processuros. Ast Rex, qui tractatum nullo modo impedire, aut extrahere volebat, illis significabat, se non solùm Medovio jam declarasse de pace complectendi; sed & decrevisse fœdus Elbingense ratificare, elucidationes recensere illustrando, & ad præsentia tempora accommodando. Neque

1659. enim confusè agendum, aut præposterè procedendum, sed eo ordine, quem ratio præscribit, facto à reconciliatione initio ad reliqua progrediendo. Enimverò ista Regis declaratio permovere ipsos non poterat, ut in tractatu pergerent. Unde judicabat Rex, animum istis non esse bona fide secum agere, aut eosdem non præsumsisse, se tam facilem fore admittendæ reconciliationi, & ratificando pacto Elbingensi; nec sperasse Danum circa amplectendam pacem tergiversaturum. Eoque cum in eum fortè casum mandata ipsos deficiant, tempus studio extrahere iis domo petendis. Sed & quæ illis ostentabantur insignia emolumenta, si Daniam deserere vellent, frustra erant. Quia porrò Danus declaraverat, se non peculiarem, sed communem pacem desiderare; Rex vicissim ostendebat, sibi & hanc cordi esse, modò idonea ratio iniri queat ejusmodi tractatui protinus incipiendo, & brevi absolvendo, quò tot populi bellorum calamitatibus ocyus eripiantur, & ne multa negotia diversæ indolis implicita tractationem reddant inextricabilem. Simul demonstrabat, inane prætextum, quod Dani suæ tergiversationi obtendant, velut bello in Borussia superstite commercia haut eo minus turbanda sint. Nam & Christianum IV. Gustavo Adolfo in Borussia belligeranti favisse, & Fridericum ipsum sibi bellum Polonicum auspicanti gratulatum fuisse.

Legati Anglici in Daniam veniunt. §. 34. Inter hæc Parlamentum quoque Anglicanum componendo bello tres in Daniam Legatos miserat, *Algernon Sidnei.* Algernonum Sidnejum tribunum, *Honiwood.* Robertum Honiwodum, (quorum illi frater in Belgio erat tribunus legionis, huic filius turmæ præfectus,) & *Bonn.* Thomam Bonnum; quibus adjungebatur Edwardus Montacutius, non quod istum probarent, sed quia classi præfectum præterire non poterant. Etsi, cum reliquis navarchis munera sua confirmarent, huic præfecturam classis renovare omiserant. Philippus Medovius, qui hactenus Sequestris partes obierat, excludebatur, velut qui effectu in prius Angliæ regimen præsens aversaretur. Cupiebant qui- *Bradschau.* dam Bradschavium his adjungere, sed qui velut Danis iniquus expungebatur. Witelocius, qui simul designatus Legatus fuerat, id officii recusabat, quod circa munus custodis sigilli Parlamentum ipsum præteriisset, ac mandata ejus Legationis eidem haut satis placerent. Sidnejus Legatis Svecicis in Anglia, cum iis valediceret, confirmarat; nihil exceptionis in pace Roschildensi faciendum, nisi quod æquitati ac rationi, communique, & Sveciæ utilitati congruat. Iisdem à Parlamento facultas collata erat, ut vel pro re nata, ubi id è Republica sit, in bellum descendant, vel classem domum remittant. Ad quos etiam Parlamentum omnia rejiciebat, cum Legati Svecici significarent, mandata sibi ad tractandum transmissa esse. Cæterum Parlamento isti magis cordi erat propria conservatio, quam bonum publicum; ac sibi persvaserat, Anglicani nominis gloriam tanto splendore jam per orbem ferri, ut pluribus speciminibus opus non sit; ac satius esse parta decora tueri, quam novis susceptis bellis eadem aleæ iterum exponere. Ac ex tota hujus negotii serie patebat, Anglis nunquam cordi fuisse bona fide in hanc causam descendere, aut enixo studio eandem amplecti, sed sub specie amicitiæ & conciliationis partes lenta tabe atterere, quo eo minus deinceps sibi formidabiles forent. Ac uti non optabant Carolum Gustavum plane opprimi, ita multo minus potentiam ejus gliscere volebant, cujus inusitatæ expeditiones plus ipsis suspicionis injecerant, quam potentia vicinorum, quos consiliorum divisione sese facile libraturos sperabant. Unde & eadem cum Belgis persvasione laborabant, nil Angliæ nocentius, quam Oresundam penes illum manere, qui plerosque portus Maris Baltici jam obtineat, ac reliquos affectare, ac facile in ditionem redigere posse videatur. Sed & tunc Angli omnibus modis Belgis blandiebantur, ne Stuartos sublevarent, quorum factio movere se cœperat. Tum & pecuniæ inopia laborabant, magno insuper ære alieno obruti, quod Cromvellus contraxerat. Eoque Belgarum plane libidini in negotio Boreali se attemperabant, pacem insuper inter Gallos & Hispanos suspectantes. Isti porro Legati splen- *23. Jan.* dido cum comitatu Helsingoræ adpulerunt, cum Rex Nascoviam nuper captam profectus esset. Cujus reditum dum expectant, ne tempus incassum

1659. sum consumerent, cum Gallo & Belgicis Legatis quotidie congrediebantur, sic ut tota negotiatio communi consensu gerenda videretur. Quæ legatorum inter se familiaritas Svecis haut parum displicebat, frementibus; hautcongruere, ut Legati ad extraneū Principem missi, antequam eum allocuti sint, cum ministris aliorum statuum, ipsi haut amicorum, in ejusdem aula aut castris congrediantur. Mox reversum Regem Fridericiburgi adiere, ac prima admissione per verborum blandimenta utrinque consumta, post ad secretum colloquium vocati mandata sua exposuere super pacto Hagensi, cui tres status inhærere decreverint, circa quod Angli Regis commoda singulari studio & industria observarint. Addebantur hortatus de pace amplectenda. Regem, qui ampliora ab amicis, queis multum confisus fuerat, expectaverat, sermo tam jejunus non parum offendebat; ac animadvertebat, statum suarum rerum istis hominibus longe miserabiliorem fuisse repræsentatum, quam revera esset, ab invidis aut ignaris. Igitur ipse modestis verbis prætertita ac præsentia extollebat, & quantum in ipso instar foret, ut non desperet, quin destinata sua ad optatum exitum sit perducturus. Esse tamen se paci cum singulis ac universis paratum, modo eadem tuta potiri liceat. Inde compendio repetebatur series rerum à Gustavi Adolfi tempore, quod Legati istarum valde ignari viderentur. Cæterum se semper paci pronum fuisse, sed nunquam à Dano liquidam declarationem elici potuisse, ubi, & quomodo tractatus suscipere velit. Ac non immerito se vereri, ne obtentu communium tractatuum res magis intricetur. Addiderant Legati de induciis ineundis. Quibus Rex ostendebat; ejusmodi breves inducias sibi haut solitas, quæ & non parum incommodi habeant. Ac si utique ipsorum heic intercessioni gratificandum sit, eam legem istis dicendam, ut res utrinque in præsenti statu maneant, ac ne Hafniam quid importetur, inprimis ligna, carbones fossiles, ac paratus bellicus. Ac ante omnia à Dano declarandum, an & quomodo tractare velit; tum ut idem peculiares Legatos mittat adornandis induciarum conditionibus. Inde & Dano junctis à Sequestribus pax proponitur, sed quam ille adspernabatur, nisi ablata omnia restituantur, ac fœderati sui eidem includantur. Vicissim Carolus Gustavus animadversa Dani duritie negabat Selandia se excessurum, nisi munita Daniæ loca, & inprimis Cronenburgum in cautionem sibi relinquatur, pacem à Danis in futurum observatum iri.

Nova pacta Hagæ ineuntur.

§. 35. Dum in cassum in Dania litigatur, alia pacta Hagæ cuduntur, magis in fraudem Sveciæ, quàm prius, tendentia. Nam Belgis post mutatum in Anglia regimen subibat prius compactum evertere per Neoportum, cui cum multis Parlamenti membris secreta commercia intercedebant. Ac isti statim quidem, cùm à Dano pacem ad normam pacti Hagensis respui intelligerent, jam vacillare incipiebant; sed acriter renitentibus Thuano ac Downingio decernebant, priori se pacto firmiter inhæsuros; ac Dano denuntiabant, ni pacto obtemperaret, se auxilia ipsi subtracturos. Nec eo minus Neoportus Londini omnem lapidem movebat, ut Danus plura recuperaret, quàm pax Roschildensis exprimebat, quò Dania librandis Sveciæ viribus par foret. Sed & vidua Arausionensis secretas per artes, & comparata factione, cui & Amstelodamenses innexi erant, ad idem pactum subvertendum connitebatur. Adversus quæ Thuanus quidem acrem libellum Ordinibus fœderatis offerebat, minatus, si tale quid tentetur, Galliam apertè Svecorum partes amplexuram. Sed Belgæ insuper habitis minis, quæ ultra verba haut processuræ videbantur, conatus suos urgere, ac prius pactum negligere, quòd Anglica classis otium ageret, ac Danus & Brandenburgicus ita acriter isti contradiceret, simul internus Angliæ status fluctuaret. Ac inprimis Amstelodamenses clamabant, classem octoginta navium, & sex millia peditum, queis alendis in singulos dies sexaginta florenorum millia impendantur, otiosa jacere, ac militem æstivo tempore intra naves arctatum facile morbis corripi posse. Unde Neoportus Parlamentum inducere jubebatur, ut Svecus Dano Nidrosiam, Bornholmiam, Huenam, ac prætensionem Guinlensem cedere, ac de cætero pacem Roschildensem, excepto articulo tertio,

1659. amplecti compelleretur. Qui & illud efficiebat, ut Downingio mandata mitterentur, quo super propositis à Neoporto cum Ordinibus Fœderatis ageret. Sed & Thuanus labascebat, differens, à Rege pacem utique amplectendam, etsi modicæ cujuspiam rei jactura facienda sit. Neque Angliæ eundem confidere posse, quòd præsens ibi regimen diversam à priore consiliorum viam insistat, ac usque adeo Belgis se opponere horreat, ut potius omnibus modis iisdem adrepere studeat. Unde & Legatos in Daniam missos, qui Belgis obnoxii sint. Ac modò Belgis Rex reconciliari possit, reliquorum hostium consilia facile confundenda, nam in Hollandia pecuniam ipsos, & penum invenire. Cæterum non Galli minus, quàm Angli & Belgæ Svecum utique Cronenburgo dimovere cupiebant, ac ut hic securitatem suam unicè sponsioni trium statuum superstrueret.

Alterum compactum Hagense. 14. Julii.

§. 36. Sic igitur aliud compactum Hagæ inter tres status inibatur, quo conventum, ut si alteruter vel uterque Regum postulet, unum vel alterum caput pacis Roschildensis ob loca ex eo tempore occupata, & damna accepta multari, trium statuum ministri in Dania agentes se interponant, & per quatuordecim dies operam dent, ut eos ad normam prioris pacti concilient. Id si dicto spatio fieri nequeat, ac partes huc descendere nolint, dicti ministri, & classes efficiant, ut pax juxta pactum Roschildense, omisso aut aliter explicato articulo tertio, constituatur, & omnia ab ejusdem conclusione hinc inde occupata loca restituantur illi, ad quem vi ejusdem pacti spectabant, excepta Nidrosia, quæ penes Danum mansura sit. Tum ut actio Guineensis aboleatur, ac Elbingensis pacti ratificatio unà cum Elucidationibus obtineatur. Elapsis illis quatuordecim diebus classes ei adsistere desinerent, qui in dictas leges consentire abnuerit, & contra easdem acceptanti omne auxilium præstarent, quoad recusans ad easdem amplectendas compellatur. Id compactum à Downingio duntaxat, & Vrgbergio nomine Ordinum Fœderatorum subscriptum erat in ædibus Thuani, qui ipse tamen idem subsignare abnuebat, mandati defectum excusans; etsi pollicitus id se aulæ Gallicæ commendaturum. Paucos post dies inter solos Anglos & Belgas aliud compactum cudebatur prioribus asperius, & arctius stringens, quo conventum, ut si quatuordecim dies priori pacto definiti nondum cœpissent, hoc pacto reddito, eorum initium intra quatuor viginti horas ab eodem reddito fieret. Ac ut dissentiens Rex junctis Angliæ & Belgarum viribus citra moram & intermissionem ad acceptandam pacem compellatur. Quod pactum solus Downingius, & Belgarum nomine Holckius subscripserat. Sed & Belgæ insuper de Hafnia valde soliciti ducibus suis secreta mandata mittebant, ut ejus servandæ curam habeant, utcunque res cadat, ac omnia tentent, ac periculo exponant potius, quàm ut eam perire, aut dominum mutare permittant. Hoc secretum etsi Angli nossent, id tamen dissimulabant, quòd non minus quàm Belgæ nollent tam nobilem urbem, Septentrionis æquilibrium, in manus adspirantis Sveci incidere.

Vrgbergen

1659. Tertium compactum. 4. Aug.

Holck.

Ea pacta ab autoribus suis defenduntur.

§. 37. Isthæc porrò pacta à variis variè arguebantur, aut defendebantur. Downingius apud Appelbomium ista iniquitate temporum excusabat. Nam Anglos suo statui diffisos omnem occasionem declinare Belgis offendendis, qui jam octoginta navium classem in Dania habeant, qua negotium Angliæ facessere, ac Stuartis insigne officium præstare queant. Unde & vitandæ collisioni decrevisse classem suam à Dania domum revocare. Thuanus à Gallis acta tali colore Appelbomio adprobare conabatur. Quia Gallia maritimis viribus non sit instructa, cum Protectore ipsi agendum fuisse de classe in Oresundam mittenda, qui initio id hoc obtentu abnuerit, quod alterum sibi bellum Dano motum non probetur, ac classe sua adversus Hispanos opus sibi sit; ac instante Gallo postularit, ut is in classem armandam sumtus suppeditet. Quod cum Galliæ Rex recusaret ob ingentes expensas in bellum Hispanicum faciendas, Protectorem demum decrevisse classem suam Sveciæ auxilio mittere, ut tamen Gallia promittat, si Anglia ea occasione bello implicetur, omnibus viribus ipsi adsistere; etsi alias Anglia omni modo bellum cum Belgis declinare studuerit. Ut igitur Regi commoda pax obtineretur, ac Belgæ iterum bonis

1659. bonis partibus adjungerentur, pactum mense Majo fuisse initum, quod hostes Sveciæ non parum turbaverit, eoque hos omnes nervos intendisse, ut illud aboleretur. Viduam Arausionensem ideo Principis Anhaltini nuptias cum filia sua Groningæ celebrasse, ut Frisiam & Groningam in suas partes pertraheret. Ac jam ingentem factionem coaluisse omnia subvertere cupidam, plebis favore subnixam. *De Witt.* Joannem Wittium Amstelodami à fece vulgi lapidibus fuisse petitum, quòd isti pacto conflando operam contulisset, atque obstitisset, ne Dano subveniretur. Contra Anglos classem suam revocare voluisse obtentu sumtuum, qui in singulos menses ad ducenta coronatorum millia assurgant, ac ob propriam securitatem, & quia hiems ingruat. Istis machinationibus disjiciendis se & Downingium acres libellos Ordinibus exhibuisse, ac bellum à Gallia & Anglia minatos, communicato tractatu, qui circa initium hujus anni inter ipsos initus sit. Inde iterum super eo negotio actum, ubi Belgas primo die de Nidrosia injecisse, ut Dano juxta ac vulgo suo satisfacerent, quòd clamitet, nihil in Daniæ favorem actum. Unde Angliam demum declinandis extremis in id consensisse, ut tamen pactum ab initio non subscriberet. Ex quo adversam partem iterum ansam cavillandi arripuisse, ac vulgo persvasisse, id tantùm agi, ut Belgis illudatur, ac Daniæ exitium promoveatur. Demum & Downingium à suis jussum subscripsisse. Sed se subscribere nolle, nisi intelligat, id Regi Sveciæ placere; quem tamen speret pace arrepta præventurum, ne ad abrupta consilia Belgæ impellantur. Quibus & aliàs turbæ in Anglia spiritus addant velut res Daniæ ex sua libidine temperaturis, saltem ut Sveciæ Nidrosiam decerpere possint, quam non minus atq; Angli eidem invideant. Et Anglos quidem inter alia hac ratione moveri, quòd illa Sveciæ opposita sit, eoque facile inde exercitus in favorem Stuartorum in Scotiam trajici possit. Porrò ad ista consilia Belgas impelli, quòd metuant, ne æstas elabatur, antequam pax fiat, ac posse fortasse Svecos iterum favore hiemis gaudere. Sed & aliquando damnis ipsos ex hoc bello provenientibus defungi velle ob interquiescentem magnam commerciorum partem, & impensas in tantam classem faciendas. Nam cùm quotannis Amstelodami octoginta milliones in commercio versentur, ultra dodrantem commerciis Maris Baltici occupari, qui nunc sine fructu jaceat; ac classem in Daniam missam viginti millionibus in annum constare, cùm bellum Hispanicum ultra septendecim milliones non absumserit. Contra Daniæ Rex inter tanta licet Belgarum studia nolebat militem recens à Belgio missum intra Hafniæ mœnia admittere, ne penes hospites summa ibi rerum foret. Qui & valde indignabatur ob inducias à Belgis factas, per quas Svecus occasionem nactus sit reliquas Daniæ insulas subjugandi, & idonea loca munimentis firmandi. 1659.

§. 38. Enimverò Carolo Gustavo id Anglorum ac Belgarum institutum intolerandum, ac planè barbarum videbatur, quòd isti leges utrique Regum præscribere auderent non sine insolentibus & asperis sententiis; qui in eas non consenserit, junctis ipsorum armis compellendum. *Ea pacta Carolus Gustavus valde improbat.* Nam primum compactum utcunque ferri potuisse, quod conceptum esset non tam ut alterutrum Regem ad certi quid obstringeret, quàm ut Legatis instructionis loco inserviret. Nunc ab istis arbitrorum ac judicum partes invadi citra compromissum, non posse non in imminutionem fastigii Regii redundare. Inprimis inopinum sibi accidere, Anglos post tot promissa hostibus se Sveciæ jungere, ac tam noxium ipsi tractatum concludere, adeoque tam malignam sibi gratiam referre pro tantis emolumentis ei nationi oblatis. Atque id eo indignius esse, quòd ipse utique Roschildensem pacem acceptarit, etsi non velut è primo Hagensi pacto obstrictus, sed velut è consilio Angliæ sibi amicæ: cùm Danus contra abruptè id pactum rejecerit. Nunc in fraudem acceptantis, ac favorem recusantis diversa à prioribus pacta fieri, non sine importunitate sibi obtrudenda. Sed & alii ab Anglis valde præter prudentiæ regulas actum censebant. Ipsos enim hoc procedendi modo offendisse Sveciam, quæ ingens iisdem momentum adferre valeat librandis Daniæ ac Belgii viribus; unde eam obstringi ipsis potius par fuisse.

Sed

1659. Sed & hoc facto eosdem existimationis non levem jacturam fecisse. Nam decuisse ipsos pacem Roschildensem sartam tectam servare, cujus sponsores erant. Nunc tantam classem armare, ac complures per menses in mari alere non sine omnium vicinorum horrore, nullo fructu, ac non obtento scopo, valde inglorium esse. Sed & insuper tantos sumtus incassum periisse. Nam Regem Sveciæ, cum satis judicare posset, Anglos tantos sumtus non facturos, nisi spe pensationis ab ipso præstandæ, haut modica nationi Anglicanæ emolumenta proposuisse circa merces instruendis navibus necessarias. Nunc Anglos seipsos ab omni prærogativa exclusisse, dum Svecum ad firmandum Elbingense pactum compellere instituunt, quo inter alia is tenetur Belgis eadem privilegia, quæ cuivis alteri nationi, concedere; quin & Belgis contra ipsos Anglos auxilia ferre. Sed etsi Anglia priori consilio institisset, penes ipsam gloria pacis suo ex arbitrio confectæ mansura erat. Nam Belgis quantum vis invitis pace Roschildensi fuisse standum, quòd bello Lusitanico & Svecico districti Angliæ insuper & Galliæ arma in se provocare non possent. Nunc Anglos ad secundas partes redactos, cùm nil habeant, quod prætendant, nisi ut à Belgis pacto Elbingensi includantur, velut accessorii loco. Denique eosdem æmulis suis Belgis præter hujus pacti commoda etiam Nidrosiam procurasse, è qua Belgæ plus fructuum, quàm Danus, capiant, quòd ejus reditus mercatoribus Amstelodamensibus oppignerati sint; ac Belgis ibi occasio præbeatur conducendi socios navales optimæ notæ, quorum tria millia proximo bello in classe sua habuerint. Ita Belgas scopo suo potitos, Anglos contra ipsum negotium, sumtus, existimationem perdidisse, dum proprias adversus rationes agunt.

Regis in futurum destinata. §. 39. Cæterum Rex cùm secum expenderet, quantopere ista compacta non indigna solùm fastigio suo, sed & rebus suis noxia forent, quòd per ista in eundem statum intutum revolveretur, quo sese bello renovato eripere conatus erat, expunctis præcipuè primariis quibusdam capitibus pacti Roschildensis; apud se statuebat primò quidem amicam Galliæ & Angliæ interpositionem haut rejicere. Sed Belgas nullo modo admittere placebat utpote hostes, & hostilia indies adversus ipsum exercentes; nisi postquam vetus amicitia Svecicam inter & Belgicam nationem fuerit instaurata. Tum nec leges sibi ab istis præscribi volebat; sed ut pax Danica solita tractatuum via per utriusque partis Commissarios odornaretur. Sed nec ad tractatus cum Dano descendere animus erat, ni cum omnibus simul hostibus pax obtineri posset, aut ni peculiari pace, quam sequestres proponebant, idonea cautio præstaretur; quæ non solo atramento & charta, sed reipsa constet, Daniaque adeo in talem statum redigatur, quò ipsi nocere amplius non posset. Nisi alterutrum horum obtineretur, quæ jam manibus tenebat loca rebus suis valde commoda, dimittere non placebat. Nec verò obscurum erat, quàm parum ipsius rebus peculiari cum Dania pace consuleretur, si consideraretur, uti Danus ipsum ingenti cum damno rebus Polonicis abstraxerit, ac omni ulteriore progressu fere excluserit, quàm multi hostes in Dani gratiam ipsum invaserint: quantum damni inde acceperit in Livonia, Borussia, Holsatia, Jutia: quantum virorum & pecuniæ in Dania perierit. Sed & quæ jam insidebat loca alendæ classi, atque arcendo prævalenti hosti cumprimis idonea esse. Cùm contra haut adpareat, in quem locum exercitus sit educendus post factam in Dania pacem. Nam mari eundem in Borussiam abducere sumtuosum juxta ac periculosum, incommoda in terram exscensione ob defectum portus. Tum totam Borussiam evastatam, ut præsidiis ibi alendis non amplius sufficiat. In Poloniam penetrare anceps copiis nostris valde imminutis: & quia Sveciæ nunquam de Danorum fide securæ licet esse, munita oppida & fines valido milite insidendos reliquis copiis inde hosti parum formidandis. Sed nec in Germaniam adversus Austriacos & Brandenburgicum tendere licebat. Nam talia conantem non solùm omnes Ordines violatorem ipsum pacis exclamaturi erant, immemores quid injuriarum ipsi ab istis in Germania, & alibi illatum sit; sed quorumcunque

1659. que terras exercitus Svecicus tetigisset, hostilia sumturi erant. Unde in unius hostis locum plures nasciturì erant. Nec incognita Regi erat Germanici belli moles, cui utique succubiturus erat, nondum matura occasione, nullis ibi fœderatis, nec à Protestantibus ulla auxilii spe. Præterquam quòd non esset ipsi exercitus sat validus invadendo isti hosti post pacem in Dania constitutam, nec alibi ejusmodi loca arcendo hosti idonea. Et quia è causa belli Danici complura Pomeraniæ loca amissa fuerant, rationis erat, tamdiu Daniæ velut pignori incumbere, quoad ista recuperata forent. Hæc igitur omnia cùm secum trutinaret Rex, & tamen pax utique quærenda foret, ne ad extremum bello extracto tot ac tam potentibus hostibus succumberet, summam suarum rerum in eo verti judicabat, ut vel communi paci quicquid erat hostium amoliretur; vel si peculiaris tractatus obtrudatur, uti is non ex aliena libidine, sed suo è judicio, & prout rebus Sveciæ tutum sit procederet. Eoque sic cum Dania tractatus susciperetur, ut ea, quæ insideat loca, haut quidquam prius defereret, quàm cum illis transegerit, qui in Dani gratiam hostilia induerant: aut ut Dania ita admutiletur, ut deinceps ad noxam inferendam virium nihil eidem supersit.

Angli absurdum agendi modum ineunt.

§. 40. Ast Legati Anglici suo ex ingenio rem gerere pertendebant, postulantes, ut utriusque Regis Commissarii inter se haut congressi postulata sua in ipsorum manus consignarent, negotio ab ipsis eo promtius expediendo. Id quod Rex abnuebat, ei tractandi modo inhæsurus, qui apud omnes gentes, ac cumprimis inter Sveciam & Daniam semper usu receptus fuit. Contra Danus apud Sequestres declaraverat, se acceptare compactum, & conditiones in causa tertii sibi præscriptas, non desiderio pacis, sed quia norat, à Carolo Gustavo insolentem hunc agendi modum pro sua generositate repudiatum iri; quo ipsi culpa recusatæ pacis impingi posset, Belgisque color nasceretur rem in Svecos gerendi. Qui & Belgas sine exceptione sequestres deposcebat, ac causam suam usque adeo fidei mediatorum committebat, ut quando capita pacis per hos designata forent, eadem statim per utriusque Regis Commissarios solenni modo firmata promulgari vellet. Unde nec Svecicis Commissariis salvos conductus, nec suis procuratoria dare volebat. Dehinc Angli Hafnia reversi congressu cum Svecicis Commissariis habito de Dani studio in pacem peculiarem multis confirmabant. Quæ uti Sveci suo loco relinquebant; ita, ut eo nomine scripta à Dano declaratio ederetur postulabant. Nam Sveciæ Regem sæpius publice de sua in pacem inclinatione testatum, nec decorum esse, ut is amplius se prostituat, antequam liquidum à Dano responsum sit exhibitum. Ac ipsos cùm Hafniam abirent promisisse, scriptam se à Dano declarationem allaturos, ubi & quomodo tractatus sit suscipiendus. Ast Angli, cum ejusmodi declarationem proferre non possent, id proponere cœperunt, ut tractatus ipse, ejusque conditiones sibi & Gallo, Belgicisque Legatis committeretur, haut adhibitis Danicis Commissariis. His altero congressu Sveci vicissim demonstrare: hoc modo istos sibi arbitrium pacis arrogare à partibus haut delatum, id quod indignum sit atque insolens. Quin & hunc agendi modum longe plus temporis exigere, quod ipsis rerum nostratium imperitis informatio ab una & altera parte petenda, eoque hinc inde proficiscendo multum temporis consumendum sit. Sed si solito more procedatur per utriusque Regis Commissarios, unam difficultatem post aliam posse componi. Tum & nosse oportere, qui cum tractetur; id quod ita necessarium sit, ut nullus tractatus succedere queat, antequam partes autoritatem agendi rite demonstraverint. Eoque præmitti debere utriusque partis salvos conductus, procuratoria, designationem loci, temporis, personarum, & similia: ac si quid in materia tractatuum difficile occurrat, sequestrium operam adhiberi solere. Ast Angli insuper habitis rationibus velut pro Imperio velle jubere se ferebant, conspiratione cum Belgis inita, qui & ipsi eadem via incedebant, utut Rex illos sequestres non agnosceret, nisi prævia reconciliatione idoneos se isti officio reddidissent. Ita Angli Fridericiburgo, ubi Rex nunc morabatur, Helsingoram regressi, inde literis ad Regem

6. August. 1659.

1659. 8. Aug.

gem datis quærebant; num ipſe leges pacis Roſchildenſis acceptare velit, quam in rem dudum ſe ſcriptam Dani declarationem habere; quæ unica ſit ratio, bellum intra quatuordecim dies componendi. Quibus Rex reſpondebat: Eſſe quidem gratum ſibi Legatorum ſtudium, ac ſe dudum animum paci pronum declaraſſe, etſi nullo à Danis idoneo reſponſo accepto. Id vero non congruere mori tum apud alias gentes, tum inter Borealia Regna recepto, ut omiſſa ſolenni tractatuum forma, quæ tam neceſſaria ſit, ut citra eam nihil, quod vim obligandi habeat, effici queat, id agatur, ut conditiones in anteceſſum explorentur, quæ propria ipſius tractationis materia eſſe ſoleat. Sed hoc modo, quem ipſi inſiſtant, alterius ſenſa elici nullo fructu, & negotium intricatius reddi. Igitur ſatius eſſe morem communem, & ipſis Anglis uſitatum ſequi, ut pars adverſa ſalvos conductus ac procuratoria expediat, locusque ac tempus tractatibus deſignetur, ut conſtet qui cum, & de quibus rebus agatur. De pacis Roſchildenſis rationibus etſi ad ipſum tractatum pertineat diſquirere; ſe tamen antea ſatis declaraſſe, ſibi quæſitam in ea ſecuritatem haut fuiſſe obtentam. Nam ſi Dani à ſe impetrare non potuerint, ut eam ſervarent, cum exercitus Svecicus Daniæ viſceribus incumberet; quid futurum, ſi ipſe alio bello longinquo diſtrahatur? Rem nunc in eum ſtatum redactam, ut juſti & ſolidi tractatus rationes, non deſultorios gradus requirere videatur. Ubi autem in rem præſentem fuerit perventum, ſe juxta ſanum pacis Roſchildenſis ſenſum circa reliqua moderationem ſuam ita ipſis adprobaturum, quantum per hoſtes à Dano in ſe cumulatos, & communes Proteſtantium rationes licuerit. Igitur operam darent Legati pro munere Sequeſtrium in ſe ſuſcepto, ut quæ tractatibus præmitti moris eſt, quamprimum expediantur.

Colliſio Regis cum Legatis Anglicis.

§. 41. Enimverò haut ceſſabant Angli præfractè arbitrium pacis ſibi arrogare, cui Danus ſe ſubjeciſſe dicebatur. Id quod non tam ab ipſorum inſolentia profectum credebatur, quàm à Belgarum aſtutia, qui iſtos ſtatim atque in Daniam adpuliſſent, in ſuam ſententiam pertraxerant, abſurdum quoque iſtum agendi modum commenti, ut culpam recuſatæ pacis Carolo Guſtavo impingere, Danoque, qui dicis cauſa iſtam acceptaverat, favorem conciliare poſſent, Anglis quoque in iſtum immiſſis. Unde quanquam Rex Anglis ſæpius demonſtraſſet, hunc procedendi modum faſtigio ſuo indecorum, ac ſibi divinitus id collatum, quòd alterius arbitria ultro obtruſa adſpernetur; ſed ſi amicorum more, quales ſe ſemper verbis tulerint, & communi gentium jure officium ſuum obire velint, ipſorum operam fore acceptiſſimam: haut eo ſecius tamen iſti Regem adibant, conditiones pacis cum Dano ineundæ ſcripto tradituri. Par ſcriptum antea ab iſtis Regi Daniæ oblatum fuerat, qui & id acceptaverat, ſpatio ad deliberandum petito, ac reſponſo promiſſo. Unde eodem die cum reliquis Legatis in caſtra Regis acceſſerant, comitante Stenone Bielkio, quem hactenus Hafniæ detentum contendente Terlono Danus dimiſerat, à Rege Commiſſarium paci tractandæ deſignatum. Pro quo tamen Rex eodem petente Terlono tres Senatores Danis reſtituebat, Owenum Geddium Archithalaſſum, Chriſtophorum Urnium Regni Cancellarium, & Georgium Brahæum. Cæterum cùm Anglici & Belgici Legati exterius conclave ingreſſi eſſent, Regi conceptum à ſe pacis formulam oblaturi, Terlonus quidem offenſam Regis prævidens aliò interim faceſſebat, ne quam inviſi negotii partem attingeret. Sed Sidneius ac collegæ, cùm poſt brevem moram Rex ad eos proceſſiſſet, formulam futuræ pacis convolutam in manus ipſi tradere inſtituebant. Regi interroganti quid chartarum id eſſet? Sidneius reſpondebat; id deſideria trium ſtatuum continere. Cui Rex adducto in ſeveritatem vultu; ſi projectum id ſit, ſe nolle iſtud recipere. Tum Anglis dicebat; miror, cùm vos amicos, mihi profiteamini, auſos fuiſſe leges mihi præſcribere. Equidem Sequeſtres vos non recuſo, quamdiu intra limites amicitiæ verſamini: ſed arbitros ferre nolo. Inde ad Belgas converſus; vos verò, inquit, cùm hoſtes mei ſitis, nullo modo Sequeſtres admitto. Ac fas mihi fuiſſet eodem modo vobiſcum agere, ſicut Rex Daniæ cum Stenone Bielkio egit. Tum ad utroſque converſus dicebat; vos projecta formatis veſtris claſſibus freti;

1659. 16. Aug. Bielke. Terlon. Owe Gedde. Urne. Brahe.

1659. freti; sed ego eadem gladio rescindo; eo ipso gladium manu pulsans. Quo dicto à Legatis subitò aversus ad alios ibi adstantes accessit. Belgæ Regem secuti dicebant: se ipsi haut inimicos esse, ac optimos amicorum se demonstraturos. Rex austero vultu ipsos intuens respondebat: mei Legati indignè habiti sunt, & vos pro lubitu itis, reditis. Slingelandus reponebat: non opus est, ut quid metuamus à generoso Principe. Rex abruptè: vos verò sensus generositatis abs tali hoste parum tangit. Inde aversus cum aliis sermones miscebat; ac Legati non amplius Regem irritare ausi post exhibita honoris signa conclavi excedebant. Censuerunt Belgæ, Legatos suos justo asperius fuisse exceptos; ac Wittius atrocia jactabat, ac velut classicum canens Svecos invadendos, omnesque eorum naves destruendas clamitabat. Moderatiores tamen sat causarum agnoscebant, quæ Regis bilem excusarent. Ac inprimis Sidneium arguebant, actu ac sermone rigidum, ac negotium compositionis tractare nescium. Fingebantur eo tempore à Danis plura, quò Anglos in Regem irritarent, velut quòd distulerit: se Regem & victorem haut inglorium nec posse nec velle pati, ut sibi insultetur à duabus Rebus publicis, quarum una Principem suum abdicasset, altera trucidasset. Ac mirari se parricidas hosce ad ipsum accedere audere, ac manus ipsi offerre Regio sanguine adhuc fumantes. Quæ dicta quanquam à genio & prudentia Regis planè abhorrerent; haut eo secius id figmentum Joachimus Gerstorfius Rosenwingius in Angliam perscribebat, ut Parlamentum in Regem concitaret; qui & idem Downingio scripserat, ut hujus quoque animum à Rege averteret. SanèDani ista collisione magnopere exultabant, velut jam Belgæ totis viribus in communem hostem ruituri sint propris injuriis ulciscendis. Simul ista protinus per cursores in omnes partes nuntiabant non sine assumentis & interpretamentis, quæ affectus suggerebat. Etsi Belgæ nil aliud quàm questibus eam rem apud Anglos Gallicosque ministros distulere.

Gerstorf. Rosenwing

Rex de Anglis queritur.

§. 42. Ast Legati Svecici in Anglia jussu Regis super compactis posterioribus Hagæ factis graviter querebantur; quæ agitari hactenus Angli infìciati fuerant. Ubi hi demum erumpebant: si aliter egissent, orbem fuisse judicaturum, se Regi operam navaturos ad totam Daniam subigendam: id quod cum à sententia animi sui planè abeat, rationesque suæ idem haut ferant; eam suspicionem utique amovendam fuisse. Cùm inde Sveci quærerent; si uterque Rex id compactum repudiaret, quid facturi sint? quid directè responderent non habebant. Sed nec ad literas Regis responsum extundi poterat, quod jejunis excusationibus declinabant. Etsi reverà internæ turbæ externarum rerum cogitationes in se averterant. Ac postquam jam Henricus Vanius res in Parlamento fere pro lubitu temperaret, Belgica ibi consilia prævalebant. Mox cùm Sveci apud Parlamenti Deputatos de absurdo Legatorum Anglicorum agendi modo quererentur, hi longè graviores querelas movebant: si Rex pro tantis sumtibus, periculis, ac laboribus non majore ipsos gratia prosequatur, nec eo honore dignetur, ut in tam arduo & desperato negotio consilia eorundem levare, ac ipsos, seque istis molestiis aliquando eximere velit, infelicitatem se suam agnoscere, quòd sperato fructu meritorum suorum excidant. Sanè Regem Danicis insulis & Nascovia potiturum haut fuisse, nisi Anglica classe favente. Cæterum res suas domesticas adhuc valde ancipites esse, quæ non permittant, ut Rex Anglicana classe diutius frui queat: nec Regem, qua sit prudentia, ea classe confisum fortunas suas aleæ expositurum, si compagem consiliorum per Europam penitius inspiciat. Nunquam sibi in mentem venisse Regem ad quid invitum compellere, aut in eundem arbitrium sibi arrogare: sed id insinuasse, si Rex consilium ipsorum candido ex animo profectum admittere nolit, aut nequeat, eam causam à se deponendam esse. Ad quæ Sveci: istam explicationem colorem aliquem habere, etsi is ægra vocabulo *compellendi*, & aliis ipsorum actionibus quadret. Regem ipsorum affectu nimiũ confisum, ac eum ubiq; laudibus tulisse: sed quàm sincerus is fuerit, è fine adpariturum, qui opus coronet. Ac si tot ab Anglia promissa non alium effectum sortiantur, totum orbem judicaturum, Regem non modò plura meruisse, quã perceperit, sed & tanto asperiora ista habenda, quo minus expectari potuerint. Post longã disceptationem Angli demũ fate-

Vane. 1659.

1659. fatebantur; apud Belgas se extrema omnia tentasse, sed plus proficere non potuisse, ni statim ad manus cum his venire voluerint. Sveci contra: rationi repugnare, Angliam à Belgis in eas angustias redactam, ut eidem aliquid stipulari necessum fuerit, quod in ipsius potestate non sit, ac honestati, amicitiæque repugnet. Ac si maximè tanta necessitas incubuisset, Regi id ante incessum denuntiandum, ac tractatus cum Belgis abrumpendos fuisse. Sed nimirum Anglos libenter in Belgarum proposita consensisse. Demum cùm ad Svecorum rationes nil amplius respondere possent, genuinam rei causam fatebantur: rationes status sui non tulisse, ut aliter quàm factum sit procederent, si, quod necessum sit, Danus Rex manere, nec Svecus absoluto Imperio Maris Baltici potiri debeat, omnibus, qui ab isto mari dependent, deinceps nimium formidabilis. Ad quæ Sveci: si ab initio ista dicta fuissent, multis verbis parci potuisse; nam incassum ratiocinia consumi, ubi talia principia fixa sedeant. Sed hoc modo utique ipsos limites sequestrium, ne dum amicorum & fœderatorum, migrasse: ac jam propria confessione constare, falso hactenus culpam ab ipsis in Belgas conjectam, ac iisdem solis talia in acceptis ferenda esse. Nam quamdiu Angli seriò à se rem geri ostenderint, Belgas non modò de plena pace Roschildensi, sed & satisfactione insuper Regi danda differuisse. Ad extremum Sveci rogabant, ut Angli alia consilia capessere velint. Sed hi parum spei ostendebant, causati, se jam rem in antecessum secum exegisse. Ac mox à Parlamento decretum fiebat; pactis Hagensibus utique standum esse. Quo facto Sveci protestationem concipiebant Parlamento exhibendam, sed quam certa causa dein supprimere subigebat, quæ infra memorabitur.

Rex arbitros recusare pergit. §. 43. Cæterum inhærebat sententiæ suæ Rex, ac per Rosenhanium denuo sequestribus declarabat, se honestam ac tutam pacem seriò cupere, ac gratum fore, si ipsi hanc in rem officia exhibeant ut sequestres, sed non ut arbitri, quòd inauditum sit, Respublicas sibi ultro in Reges arbitria arrogare. Sed nec alio se modo tractatum admissurum, quàm ut utrinque huic obeundo Commissarii destinentur, ac negotio promovendo Galli & Angli sequestrium monia exerceant. Sed Belgas à se admitti non posse, quos hostium loco habeat; à quibus hostilia hactenus professis haut miretur aliquid quæri, quod Sveciæ fraudi sit. Ast Anglos hisce se associare, ac juncto consilio rem planè vitiosam nulla prævia communicatione sibi obtrudere, quod victores victis hostibus solent, id maximè sibi mirandum videri. Porrò ut Rex seriò rem à se agi demonstraret, Commissarios tractatibus obeundis nuncupabat Scheringium Rosenhanium, & Stenonem Bielkium, simul salvos conductus pro Danicis Commissariis confici jubebat; idemque ut à Danis fieret postulabat, quò quamprimum tractandi initium fieri posset. Ast sequestres etsi non parum indignarentur, ita asperè suo judicio à Rege se exceptos, non ideo tamen de optato exitu suæ negotiationis desperabant. Etsi Sidneius jam antea in Belgas pronus, & nunc magis Regi offensus, habita cum collegis consultatione contenderat; Regem Sveciæ pro recusante declarandum, viresque cum Belgis conjungendas, ipsi ad pacem à se designatam compellendo, prout Hagensi pacto conventum sit. Contra Montacutius & Bonus ostendebant, se nondum intellexisse, Svecum pacem recusasse, sed potius eundem semper publicis declarationibus tractatui se paratum tulisse, expedito etiam salvo conductu pro adversæ partis Legatis. Nec à se improbari posse, eundem solito inter gentes more tractare, nec aliquid, fraudi cessurum sibi, obtrudi velle. Ac potius Danus tergiversatione sua hactenus impediisse, ne quid circa negotium pacis promoveri potuerit. Nec ideo Sidneius machinari omittebat, ut Anglica classis Belgicæ juncta Svecis immitteretur.

Belgæ super reconciliatione sua agere incipiunt. §. 44. Ast Belgæ cùm perspicerent, Regi fixum sedere, ipsos sequestres non admittere, nisi instaurata prius cum ipsis antiqua amicitia, formulam reconciliationis concipiebant, quæ omnibus offensis ac dissidiis finem impositura sit, eamque Rosenhanio per Terlonum mittebant, additis ad eundem literis; sibi decretum in castra venire, perficiendo tractatui Elbingensi cum Elucidationibus; ac inde operam navaturos paci inter Reges restituendæ. Cum

1659. Cùm enim à Rege velut partibus addicti, ac sequestrium muneri obeundo haut idonei habeantur, nec eidem placeat Elucidationes probare ante compositam inter se & Ordines Fœderatos controversiam, ac veterem amicitiam instauratam; sibi placuisse instrumentum reconciliationis mittere, à se subscribendum, quamprimum pax inter Reges conclusa sit. Sequenti die certum hominem in castra præmittebant, qui sciscitaretur, num accessus ipsorum gratus sit futurus, ac num pro dignitate sint excipiendi? Cui cùm pro voto responsum esset, Slingelandus & Hubertus castra ingressi statim ad Regem introducti sunt. Apud quem primò dolorem super obitu Friderici Ducis Holsatiæ soceri testabantur; inde super pacti Elbingensis illustrationibus, pace cum Dano, ac abolendis inter ipsum & Belgas offensis proponebant. Quibus à Rege responsum: nil magis cordi sibi esse, quàm veterem Svecos inter & Belgas amicitiam colere, quo fine & Cojetum in Belgium sit missurus, ut apud ipsos Ordines Fœderatos de sincero suo studio testetur. Sed nec à pace abhorrere, modò ea honesta & tuta obtineri queat. Cæterum hanc videri optimè processuram, si eadem per utriusque partis Commissarios more inter Borealia Regna recepto tractetur. Eo colloquio absoluto isti Hafniam redibant comitante Terlono, cui diploma salvi conductus pro Commissariis Danicis, quod petierant, tradebatur.

Danus ægrè ad tractatus accedit.

§. 45. Circa diploma porrò istud difficultas surgebat super titulo utriusque Regis, quòd Sveci Dano titulum Regis Gothorum tribuere abnuerent, velut qui nil amplius in Regno Gothiæ possideat: Dani vicissim Sveco Scaniæ titulum negarent, quòd pacem Roschildensem agnoscere nollent, cujus vi Scania in istum collata erat. Demum tale temperamentum à Belgis propositum utrinque admittebatur, ut Carolus Gustavus Rex Sveciæ, Fridericus Rex Daniæ vocaretur nullo alio additamento. Diplomate à Svecis exhibito hi vicissim à Danis pari forma diploma requirebant; quod hi novarum obtentu difficultatum promere differebant. Unde Angli & Belgæ Fridericum scripto urgebant; cùm tractatus absque desiderato diplomate suscipi nequeat, ut id protinus annuat; aliàs culpam pacis dilatæ penes ipsum fore. Ita & Fridericus diploma pro Svecicis Commissariis in Sequestrium manus tradidit, cui declarationem adjunxerat se Commissarios missurum perficiendæ cum Sveco paci, modò hic mentem suam exponere velit super præsenti declaratione contentis. Sed quia huic scripto complura inserta erant non solùm Regem Sveciæ offensura, sed & ipsis Sequestribus displicentia; Fridericus denuo verbis & scriptis per hosce rogabatur, ut omissa ea declaratione, ejusque exceptionibus Commissarios ad conventum locum mittere velit, autoritate instructos ad conclusionem hujus negotii necessaria. Aliàs, quod abominentur, sibi non aliter persvaderi posse, quàm pacem eidem cordi non esse, quòd remedia eidem producendæ necessaria rejiciat. Ita pressum se videns Fridericus demum declarationem commodiorem exhibebat, qua in omnia, quæ desiderabantur, consentiebat, quantum cum pactis Hagensibus conveniant. Quam eadem die unà cum diplomate in castra Svecica Terlonus afferebat; in qua etsi nonnihil desiderarent Sveci, eadem tamen demum acceptabatur. *24. Aug.* 1659.

Tractandi cum Danis initium fit, 25. Aug.

§. 46. Sic igitur inter Svecos, Danosque tractandi initium fuit factum in tentoriis medio spatio inter urbem & castra positis, quæ quinquaginta passus à se invicem distabant. Prodibant è castris Scheringius Rosenhanius, & Steno Bielkius, ex urbe Olaus Pasbiergius, & Magnus Hœckius, quinquagenis utrinque equitibus comitantibus, illi se primò salutabant medio inter duo tentoria spatio, adstantibus Sequestribus. Sermonem ordiebatur Pasbiergius; Respondebat Rosenhanius sua uterque vernacula. Utrinque de studio pacis testatio: simul procuratoria mutuò tradebantur. Inde utrique in suum tentorium regressi sunt, Svecos comitantibus Terlono & duobus Anglis, & Danos duobus Anglis, & Belgis. Sveci circa procuratorium Danicum monuerant: id chartæ inscriptum, non pergamenæ, & forma minore complicatum. Quod Pasbiergius cavillatione eludebat; pergamenam calce præparari, cujus acrimonia literæ demum erodantur. Congressus inde in tentorio Svecorum fie-

Oluf Pasbierg. Hœck.

 bat,

1659. bat, quo Dani accesserant: ubi cùm super loco tractatuum proponeretur, Sveci Roschildiam malebant; quam Dani velut de contagio suspectam repudiabant, præsentem locum sat commodum ferentes propinquo utroque Rege. Circa modum tractandi Sveci optimam censebant, ipsos inter se expedire, quæ possint; ubi convenire nequeant, sequestrium operam adhibendam. Tum Roschildense pactum fundamenti loco habendum, & quæ ibi desiderentur, communi consensu adaptanda. Sed Dani reponebant; se compendiosorem viam nosse; simul Svecis scriptum tradebant quinque capitibus constans hoc sensu: Cùm Daniæ Rex ex improviso à Sveciæ Rege oppressus sit eo tempore, cùm is quam maximè effectu pacis Roschildensis fruiturum se speraret; inde par esse, ut à Sveco protinus restituantur omnia loca, quæ hic vi istius pacis reddere tenebatur: ut æqua satisfactio præstetur pro damnis sanè quàm ingentibus, quæ Dania hac postrema invasione perpessa sit. Ut omnium locorum, quæ restituenda sunt, evacuatio nunc statim repræsentetur: ut omnes captivi Dani, & qui extra Daniam educti sint, libertati restituantur: ut denique Daniæ fœderati huic tractatui includantur. Contra Sveci locum tractatui commodiorem postulabant, ac ut inter partes super modo tractandi conveniatur, antequam negotium ipsum suscipiatur. Tum & circa sequestres addebant; se nolle amicam ipsorum interpositionem circa majores difficultates recusare. Sed si isthoc agant, ut materias digerere, & decidere præsumant tanquam ex vi Hagensis conventionis aut alio prætexto, id à se admitti non posse, velut rem sine exemplo, & quæ dignitatem Regum graviter lædat.

Capita pacti Roschildensis excutiuntur. 27. Aug.

§. 47. Biduo post congressus in tentorio Danorum habebatur, ubi Commissarii utrinq; prælecta pacis Roschildensis capita discutere incipiebant. Heic circa secundum articulum movebant Sveci, Danos eo non stetisse, dum hostium Sveciæ ministros ex aula sua non amoverint, fœderibus non renuntiarint, quin statim post conclusam pacem se fœderibus cum Austriacis, Polonis, Brandenburgico illigarint, Czare quoq; in Sveciam instigato. Id quod Dani factum negabant, nisi post renovatum bellum. Sed Sveci diversum ostendebant, ac inprimis fœdus ab Alefeldio Viennæ conclusum. Demum placebat eum articulum manere, modò, quod Dani urgebant, fœdera tantùm offensiva intelligerentur. Articulum tertium Dani repugnare ferebant fœderi Regis sui cum Belgis, quo hisce permissum sit Mare Balticum cum classe intrare. Ac si classis ad Oresundam accedat, non protinus eam hostili animo venire. Sed Sveci quærebant; quo alio fine classes bellicæ veniant? Nam prætextum conducendi naves onerarias inane esse. Tandem Dani id caput ad sequestres rejecerunt. Ad quartum articulum placebat formulas quondam Hafniæ conceptas excutere, & juxta illas eundem distinctius exprimere. Articulo quinto recitato Dani omnes provincias ibi expressas repetebant. Quod Sveci nunquam futurum ferebant. Ita congressus iste finitus est, die in vesperam inclinante. Venere dehinc in tentorium Svecorum sequestres, è quibus Sidneius chartam ipsis tradebat ab omnibus præter Terlonum subscriptam, petens, ut quia ad modum epistolæ ad Regem formata sit, nec quid eidem præjudicio cedens contineat, eam acceptarent, velut negotio promovendo cumprimis idoneam. Sveci post multam tergiversationem demum hortante Terlono eam obsignatam acceptabant velut epistolam ad Regem, ut tamen, quod ejus argumentum esset, non quærerent. Monebat tamen Rosenhanius; insolitum esse à sequestribus ultro talia offerri, nisi à partibus requirantur, nec exemplum in ullo tractatu extare, ac signum esse studii in alterutram partem propendentis. Simul ostendebat, haut par esse Belgas huic se negotio nimium ingerere, quòd Rex declaraverit, se eos sequestres admittere haut posse citra antegressam reconciliationem. Cæterum traditi à sequestribus scripti, cùm post resignaretur, id argumentum reperiebatur; ut pax Roschildensis confirmetur, post eam utrinque occupata restituantur, excepta Nidrosia, quæ penes Danum mansura sit: Articulus tertius expungatur: Nova vectigalia & onera in Oresunda nec Danus nec Svecus instituat: In utroque Regno trium statuum cives æquali modo habeantur; qui & conventione Elbingensi, ejusque Elucidationibus fruantur circa taxationem

1659. Alefeld.

1659. taxationem vectigalium : hac pace comprehendatur Brandenburgicus, ubi eam intra mensem à notificatione acceptarit ; ac si quæ ipsi controversiæ cum Rege intercedant, trium statuum ministri componendis iisdem operam dent: his & circa sopiendum bellum Polonicum curæ sit : Quæ cum Duce Holsatiæ convenerunt, serventur : Tres status hujus pacis sponsores sint. Id scriptum à Commissariis ad se transmissum Rex ægerrimè ferebat. Nam formulas pacis non nisi à Danis oblatas acceptari jusserat: sed si Sequestres scripti quid offerrent, obiter tantùm inspici voluerat, ac si videretur, Danis ostendi: qui ubi id acceptent, Svecos de suo jure nihil condonasse, nec scriptum adprobasse; ubi id rejecerint, culpa in Danos devolvebatur, simul Sequestrium iniquitas ostendebatur.

Belgæ rem in Svecos gerunt.

§. 48. Inter hæc elapso induciarum tempore, etsi Rex pacem nunquam repudiasset, sed tantummodò eam sibi velut pro Imperio & ex vi compacti Hagensis obtrudi noluisset: haut eo secius Legati Belgici Opdamo scribebant: cùm Rex Sveciæ liquidam super pace declarationem edere abnuerit, Danus verò desiderio trium statuum satisfecerit, ut ipse Svecos bello petat, ubicunque eos deprehenderit, Hafniamque quantum possit annona sublevet, Reuterique adventum acceleret. Simul apud Gallum instabant, ne Sveciæ auxilia ferat, ac apud Anglos, ut per edicta suæ nationis homines terra marique Svecis militantes avocent, omnibusque Svecicis navibus in portubus suis manum injiciant. Cæterum postremo Hagensi pacto placuerat quidem, ut Legati utriusque Reipublicæ inter se definirent, quot navium numerus ipsis ad negotium Daniæ sufficere videatur, ac ut reliquæ tanquam superfluæ ac sumtuosæ domum remittantur. Enimverò Belgicis Legatis secretò injunctum fuerat, haut supra viginti naves domum dimittere, & quidem non nisi cum hac præcautione, ut in Dania remanentes utique pactis Hagensibus exequendis sufficiant ; tum ut post Anglicas demum abeant, & remanentes Belgicæ Anglicarum remanentium numerum viresque excedant. Angli igitur horum mandatorum ignari Belgas urgebant, ut pressè navium numerum definirent, queis per hyemem in Dania commorandum foret, Sed cùm Belgas classis suæ divisionem aversari adpareret, Montacutius declarabat; quia Belgici Legati juxta Hagensem conventionem definire nolint, quot ipsorum naves æquali numero Anglicarum navium jungi, & quot naves post eam conventionem domum reverti debeant ; sibi decretum esse totam classem in Angliam reducere, non quidem quòd à pacto discedere animus sit, aut quòd nova destinata agitet, sed quia necessaria tantæ classi alendæ deficiant. Ab hoc consilio Belgæ Anglos abducere in speciem laborabant, ostenso, ubi annonæ copia parari possit ; ac utriusque Reipublicæ interesse vires ipsarum heic jungi ; tum subtracta classe Anglica non posse non autoritatem utriusque Reipublicæ imminui, ac officio suo minus deinceps ponderis apud Reges fore, tractatione insuper in longum extrahenda. Inde variæ propositiones fiebant circa numerum navium in Dania relinquendarum ; saltem ut quindecim naves Anglicæ heic remanerent, quoad nova mandata ab Ordinibus Fœderatis allata sint : interim à se nihil suscipiendum, nisi communicato cum Anglicis Legatis consilio. Et cùm Angli exciperent, ejusmodi virium disparitatem neque tutam sibi, neque decoram, Belgæ scriptam illis cautionem offerebant, ac unum insuper ipsorum velut obsidem integritatis suæ in classe Anglica permansurum, qui cum Montacutio consilia communicet, ac pro re nata circa summam rerum cum ipso consultet. Ac fatebatur Sidneius sibi non esse mandata ad classem dimittendam, sed potius jussos se Hagense pactum observare. Sed Montacutius, adstipulante Honiwodo & Bonnio, cùm ad sententiam suam declarandam urgeretur, ambiguo responso Belgas eludebat, abruptoque colloquio postera die relicta Hafniensi ora Oresundam versus vela faciebat. Cronenburgi Rex sibi valedicentem humanissimè excipiebat, ipsumque ac præcipuos præfectos insignibus donis mactabat. 1659. *5. Sept.*

Anglica classis discedit.

§. 49. Ita Anglica classis, in quam sexcenta millia librarum Sterlinensium expensa fuisse dicebantur, in patriam revertit, cujus subitus discessus parti-

1659. partium animos vario affectu agitabat. Sveci tristabantur, Oresundam, portusque suos, ac totum mare prævalentium Belgarum libidini nunc exposita. Dani jactabant, ideo Montacutium abiisse, quòd nollet rem in Svecos gerere, jam apertè pacem recusantes, in quorum favorem omnes induciarum prorogationes Belgis sint extortæ. Belgæ quoque in speciem ipsum discessum improbabant, velut pactis adversum, ac eo tempore susceptum, quo virtutis specimina edenda erant, reverà tamen in sinu gaudebant imperiosam classem abiisse, ac sibi deinceps liberum fore nullo impediente, aut moderante rem gerere. Ast Sidneium absentia suarum virium haut parum turbabat, non ignarum, quàm exigui ponderis inermes sermones deinceps futuri sint adversus Belgas tanta classe succinctos. Enimverò Carolus Gustavus reverà gaudebat totam classem Anglicam discedere, quòd pars remanens Sidneio moderante adversus Svecos foret adhibenda, qui omni studio id agebat, ut Anglicam classem Svecis immitteret. Cui consilio prævertendo, & ne per paucorum invidiam natio Anglicana in Svecos hostilia sumeret, Montacutius cum classe in Angliam properabat, testatus se affectum in Regem conservaturum, cujus generositatem ac æquitatem penitius inspexerit. Ac reverà iste uti discessu suo Regi gratum officium præstabat; ita & antea haut spernendum operæ pretium fecerat Gustavo Wrangelio è faucibus Belgarum erepto, & hinc inde horum destinatis disturbatis. Rex Legatis suis in Anglia injungebat, ut Parlamento gratias agerent, quòd classem suam tamdiu in ipsius favorem in Dania reliquissent. In quem sensum & literas ad Parlamentum dabat. Quibus allatis Legati protestationem, quam conceperunt, Parlamento exhibere omittebant, ne idem ad nocendum Sveciæ irritarent. Jusserat quoque Rex, ut iidem Montacutium Parlamento commendarent; quod ne facerent ipse Montacutius rogabat, ne magis ipsi ea commendatione nocerent, quòd antea jam isti invisus esset. Ac noluerat Parlamentum cum tota classe istum discedere, sed ut quindecim naves in Oresunda relinquerent, ad quas annona instruendas jam navigia missa erant. Quin & idem cùm viginti milliaria ab Anglis abesset, mandata acceperat, ut cum quindecim navibus in Oresunda maneret. Ac indignabantur, istum suo abitu Belgis potiores partes confecisse, ac nunc Legatorum suorum sesquipedalia dicta absque pondere fore. Ac jam in Parlamento decernebatur quindecim naves in Oresundam remittendas, quæ Belgis junctæ rem gererent; id quod tamen effectu caruit. Porrò Montacutium Neoportus variè arguebat, inprimis quòd adversus conventa è Dania discessisset. Cui à Parlamento responsum; Belgarum ministros & præfectos multa adversus id pactum patrasse; ac cùm Montacutius cum illis convenire voluisset super numero navium in freto relinquendarum, Legatos Belgicos defectum mandati excusasse. Interim inopiam annonæ classi suæ discessum imperasse. De cætero stare sibi sententiam pactum exsequi, non facta mentione, utrum classem eò mittere velint, an minus. Reverà tamen Montacutius abitu suo rationes Parlamenti planè confuderat, sic ut quid circa Danicum negotium deinceps facerent, non constaret; quo nomine & Sidneius apud Parlamentum istum accusaverat. Cæterum Legati Svecici haut consultum judicabant Parlamento blanditiis adrepere, sed frontem potius adducere; quò intelligeret, Svecicæ salutem ab ipsius supercilio non pendere. Ac reverà ejusdem amicitia colenda erat magis ne noceret, quàm quòd insigne subsidium causæ communi ab illo expectandum foret; cùm crederet inani autoritatis ostentatione rem à se confectum iri. In Anglia sparsum fuerat, à Rege gladium in Sidneium strictum hisce cum verbis: se ab ipsis Regicidis nunquam boni quid expectasse; ac ut cum classe sua facesserent, quòd tutoribus sibi opus non sit. Sed Montacutius ista mendacia esse testabatur. Porrò Legati Svecici loco asperæ protestationis modestam deductionem Parlamento exhibebant de belli Danici successu, & quomodo circa id Angli se gesserint, refutatis in contrarium rationibus. Sed omnis opera ludebatur, prævalentibus Belgarum consiliis, nec id scriptum Parlamento prælegebatur. Mox Lamberto, inde Monckio insurgente summa per Angliam confusio, ut de exter- *Monck,* 1659.

nis

1659. nis rebus curam suscipere haut vacaret.

Circa pacem incassum satagitur. *27. Aug.* §. 50. Ast in Dania altero post Anglicæ classis discessum die congressu inter Commissarios Regios habito, Dani jactabant; cœptum tractandi modum lentum nimis esse, ac breviorem institui postulabant. Fridericum Regem edidisse declarationem ad formulam pacis per Sequestres conceptam. Eam Sveci quoque acceptatam lustrarent. Alias se haut longius in tractatu progressuros. Eam declarationem dicis tantùm causa à Danis factam constabat, ut qualiscunque color Belgis præberetur arma in Svecum stringendi, quem norant nihil suo fastigio indignum admissurum. Sanè Danus per ministros suos acriter in Anglia & Belgio instabat, ne paci Roschildensi, & pactis Hagensibus insistatur. Ac ipsi Sequestres fatebantur, si vel maximè Carolus Gustavus purè pactum Hagense acceptasset, Danum tamen eodem haut adquieturum fuisse. Unde ad ea Sveci: Non esse Sequestrium formulas concipere, insciis partibus. Prostituisse dignitatem suam Daniæ Regem, si ad ejusmodi declarationem faciendam compelli se passus sit. Dani necessitatem excusabant, ac singulas belli horas aliquot uncialium millibus sibi constare. Sibi injunctum fuisse eam declarationem in Sequestrium manus tradere, ab his Regi Sveciæ exhibendam. Accessere mox in tentorium Angli, & Belgæ, dictam Dani declarationem Svecis traditur. Sed cùm Sveci eum agendi modum incongruum adspernarentur, metu repulsæ eandem proferre verebantur. Argumentum tamen scripti sermone exponebant: Regem Daniæ declarasse, sibi decretum pactis Hagensibus planè se attemperare, ac Sequestrium arbitrium in hac causa agnoscere. Reponebant Sveci: Sequestrium operam Regi fore gratissimam, modò interponatur, ubi requisita sit, & tanquam ab amicis non tanquam ab arbitris, tractatione negotiorum Commissariis utriusque Regis relicta. Nunc inauditum esse, pacta inter alios inscio Rege inita ipsi obtrudi, ac Respublicas Regibus leges præscribere, aut à se Sequestribus dissentientes Principes invitos ad placita ipsorum acceptanda compelli. Sed si communi, ac inter Arctoa Regna recepto more tractare velint, non dubitare, quin via ad pacem tantopere desideratam plana ac facilis sit futura. Ita tunc discessum. Belgæ Hafniam reversi mandata ad Reuterum iterabant, ut omni vi rem adversus Svecos gerat, ubicunque occasio sit. Id quod & sequenti die Gallo & Anglis denuntiabant, jactantes; id paci moram haut allaturum, quæ cùm alia via obtineri nequeat, ex conventione trium statuum ita quæri debuerit. Interim ipsi operam junctis secum consiliis continuarent. Se tamen gravissimas ob rationes apud tentoria comparere non amplius posse, quoad constet, à Sveco Ordinum Fœderatorum officium, seque pro dignitate acceptatum iri. Ad quæ isti agnoscebant, Belgas nil adversus conventa fecisse, ac se nihil tanquam sequestres ipsis inconsultis facturos. Revertere biduò post Terlonus & Sidneius in castra, ut cognoscerent, num à Rege quid responsi ad postulata Danorum, aut formulam Sequestrium venisset. Ac valde instabant Angli, ut vel in aurem Rex ipsis declaret, quid circa formulam suam eidem videatur, quò Belgarum hostiles conatus antevertere possint; qui multa minabundi jactarint; pari ardore se ad Hafniam, quàm Amstelodamum servandum connixuros. Sed Sveci absque ambagibus ostendebant; operam ipsos ludere, si huic viæ amplius insistant. Nam Danorum postulata ita laxè concepta, ut frustra sit ad ea respondere; ac Regem omnia potiùs, ipsamque vitam periculo expositurum, quàm Sequestrium dictatis se submissurum. Reverà tamen pacem cupere, modò ea pro Imperio sibi non obtrudatur. Porrò quia hieme jam ingruente tentoria tractationi non amplius apta sint, proponebant, ut negotiatio Roschildiam, Helsingoram, aut Fridericiburgum transferatur. Complures inde dies elabebantur, Danis apud tentoria non comparentibus. Unde Sveci tædio morarum capti minabantur; si Danis pax cordi non sit, se ante ostium ipsorum diutius jacere, ac pacem mendicare nolle. Igitur Sequestres apud Regem Daniæ instabant, ut tractatus continuare, & aliquem è tribus locis per Svecos propositis, qui maximè conveniens videatur, eli- *11. Sept.*

 gere

1659. gere velit. Sed is utrumque recusabat, quoad Rex Sveciæ declararit, prout ipse fecerit, quòd pacem eà quam Sequestres exhibuissent forma acceptarit; tum ad quinque articulos à se propositos responsum dederit. Ea declaratione non contenti Sequestres demum Regem Daniæ utut acriter renitentem, eò compulerunt, ut Joachimum Gerstorfium reliquis Commissariis adjungeret, ea tamen conditione, ut Belgica classis ac terrestris miles interim bellum adversus Svecos persequeretur, quousque pax ad optatum finem perducta foret. Ita tractatus instaurabantur, sed locus non mutabatur abnuentibus Danis, ac Belgis, qui tam longè à mari & sua classe disjungi nolebant. Tentoria tamen amovebantur, ac domus ex asseribus struebantur arcendis injuriis aëris. Congrediebantur inde Commissarii aliquoties nullo fructu, Danis languidè valde negotium tractantibus, ac complures interdum dies interponentibus, cùm Sveci semper in castris parati essent. Scilicet quòd Dani sperarent, ingens se operæ pretium armis adversus Svecos facturos. Ac inprimis amor pacis Danis decesserat post Montacutii abitum, cui Belgæ parum fidebant, ac semper oculos ad ipsum reflectere necessum habuerant. Sed nunc facultatem nacti erant destinata sua adversus Svecos exsequendi; quam occasionem dum Dani captant, tractatus hucusque variis artibus extraxerant.

Danorum inanes conatus.

§. 51. Inter inanes istas disceptationes Reuterus totam æstatem in Majore Balte non sine molestia exegerat. Sed post abitum classis Anglicæ is mox Hafniam adpellebat: inde versus Oresundam tendebat, obsesso Landscronæ portu. Sub Cronenburgo duæ naves bellicæ jacebant, quas idem perdere cupiebat: sed quia naves incendiariæ frustra fuerunt, haut operæ pretium visum cum periculo istas oppugnare. Multi credidere, in proclivi eidem fuisse classem Svecicam intra portum destruere, ni Belgis magis propositum fuisset Svecos ad æquilibrium deducere, quàm opprimere. Quanquam nec accessus adeo facilis futurus erat per machinas castelli, & quæ passim ad littus excitatis suggestibus dispositæ erant. Ne tamen tanta classis nihil ageret, Killegræus, qui pedita-

Killegray.

tui navibus imposito imperabat, cum 1659. mille ducentis peditibus, undecim navibus bellicis, ac septem incendiariis ad intercipiendum Coagium mittitur. *Kaga.* Retulerant exploratores Friderico Regi, in oppido non ultra ducentos milites hærere, ac opera versus mare aperta esse. Sed Sveci hoc conatu intellecto raptim oppidum armatis impleverant; ac eodem advolans Carolus Gustavus omnia parari curaverat his hospitibus excipiendis. Killegræus horum ignarus jam ad sesqui milliare ab oppido per tenebras accesserat. Sed ingruente malacia diem expectare coactus hostem jam instructum eminus conspiciebat. Ita certissimum exitium declinans, quod ipsi imminebat, si in terram pergeret, retro ad classem se recepit. Eodem tempore Dani Ydstadii in Scania validam peditum manum in terram exposuerant, motum aliquem provincialium captantes; *Ydstadt.* quò & Killegræus cum Belgis ire jussus est. Sed cùm Rex contractis copiis in Danos tenderet, isti relicta Scania irriti Hafniam reverterunt, Belgicum ibi militem, qui post tot menses in navibus exactos languebat, in terram exposituri. Sed cives Hafnienses tam numerosa auxilia suspectantes, ac ne morbos isti, famemque secum importarent, ingressum in urbem negabant, sat validos se huic defendendæ ferentes. Quæ repulsa non parum Belgarum affectum erga Danos refrigerabat, qui nefas esse judicabant ab iis quid sibi negari, qui ipsis omnia debebant.

§. 52. Sed & quæ per proditores Svecis struebant Dani, incassum cadebant. *Proditores deprehenduntur.* Conspiraverant inter se quidam Helsingoræ cives circa Cronenburgum repente opprimendum ope agrestium, quorum centuriæ aliquot novis ibi extruendis operibus contractæ erant. Hi ductore Stenwinckelio architecto ex compacto in arcem irrupturi erant, quando qui ligna præsidiariis subvehebant, unum & alterum currum sub ipsa porta evertissent. Ea conatus designatio Regi Friderico significabatur; qui multis laudibus & promissis ad rem strenuè suscipiendam eos animabat. Literas hinc inde portabat quidam exigua in cymba piscantis specie, qui

1659. qui cùm inobservatus Hafniam penetrasset, noctu Helsingoram reversurus, dum naves Svecicas præterit, visus est scapham in se euntem conspicere. Unde territus literas lapidi alligatas in mare projecit non procul à litore. Sed rupto vinculo, quo lapis alligatus erat, epistola ad litus adpulsa fluctuabat; quam eques è castris Helsingoram tendens conspectum sustulit, ac Regi tradidit. Ita scena proditionis detecta fuit; ac unus & alter facinoris architectus pœnas capite dedit, alii pecunia multati sunt, quidam aufugere. Inter quos & studiosus quidam fuerat, qui Regem veneno tollendum in se susceperat. Sed & circa Malmogiam Danis prodendam jamdudum conspiratio agitata, ac ob multitudinem consciorum demum propalata fuit. Ac jam superiore hieme bis copiæ Hafnia solverant, quæ apud portum à calce dictum, quadrantem milliaris ab oppido distantem, exscensionem facturæ erant; sed prima vice ventus adversus surgens iter inhibuit; altera vice navigia arenis Saltholmensibus adhæserunt. Cæterum inquisitione facta cùm jam sententia in noxios pronuntianda esset, forte fortuna inventæ sunt literæ, ad illustrandum id negotium multum facientes. Primarius conspirationis autor apud eum portum domicilium habebatt, qui literas Hafnia acceptas, & exempla earum, quas ipse eodem miserat, cistellæ inclusas in loco, ubi calx eruitur, frutice occultaverat, lapide super imposito. Eam cistellam vulpecula effossam in apertum protraxerat, in qua autographæ literæ Friderici Regis, Joachimi Gerstorfii, & Cornificii Trollii inventæ sunt; ex quibus inter alios Cornificius Ulfeldius conspirationis particeps deprehensus fuit. Is patria quondam profugus in Svecia receptum invenerat, honoribusque & insignibus beneficiis mactatus erat, bonis quoque pace Roschildensi in Dania recuperatis. Nec eo minus bello recrudescente mobilitate animi, an quia de rebus Svecicis desperaverat, flagitio gratiam sibi Danorum recuperare studebat. Sed ubi proditionem detectam sensit, subitò sibi per apoplexiam loquelæ usum ademtum simulavit, ac complures per menses lecto affixus exegit. Ejus viri fortunam post sequenti anno affinis ipsius Hannibal

Malmoe. *Lymhamb.* *Saltholm.* *13. Sept.* *Trolle.*

Seestedius memorabili dolo planè evertit, cœco dudum in istum odio flagrans. Ne igitur iste apud Svecos veterem gratiam repararet, reditibusque suis in Dania liberè frueretur, Seestedius Friderico Regi suggessit, ut sibi Holmiam proficiscenti in mandatis daretur causam Ulfeldii apud Senatum Sveciæ commendare. Id quippe non posse non ipsum suspectum reddere, si pro illo is intercedat, in cujus gratiam idem proditionem suscepisse arguebatur. Sveci dolum istum haut sentientes, & quia post mortem Regis, bellique finem non omnia ad unguem resecanda ducebant, Ulfeldium absolvebant, velut haut satis convictum, nec defensum, morbo loquelæ usum adimente. Ast Seestedius, cùm astutia sua contrarium effectum sortita esset ad Comitem Petrum Brahæum accedebat, ab eoque contendebat, ut Sententia Senatus haut divulgetur, sed sibi tradatur, quò eadem Ulfeldio exhibita suam gratiam facere possit. Mox sententia accepta Terlono, ac Sidneio persuasit, Ulfeldium à Senatu damnatum rogavitque, ut idem per literas Ulfeldio properè significent, quò is saluti suæ per fugam consulere possit. Quorum literis acceptis Ulfeldius territus elusis custodibus Malmogia Hafniam malo suo fato evasit. Ita per fugam istam velut ex conscientia flagitii susceptam aditum sibi ad Svecos perclusit, & citra præviam reconciliationem in Daniam accedens, apud Fridericum Regem, quem atrocissimè offenderat, haut indebitam ultionem invenit. Cæterum Reuterus, cùm in Oresunda nullum operæ pretium fecisset, à Friderico Rege cum copiis Belgicis, ac multis navigiis minoribus in Holsatiam mittebatur consensu Legatorum Belgicorum; ut ibi Fœderatorum copias in Fioniam transportaret. Sed Opdamus, postquam plurimas naves annona onustas Hafniam deduxisset, à Friderico magnificè donatus Oresundam cum viginti navibus transiit, machinis versus utramque arcem hostili modo displosis. In Hollandiam reverso ab Ordinibus Fœderatis, etsi quibusdam contradicentibus, publicè gratiæ sunt actæ, quòd negotium commissum bene & prudenter administrasset.

§. 53. Inter hæc Rex Nicopiam Falstriæ abierat, ut Pomeraniæ eo propinquior esset, in quam Fœderato- 1659.

Sequestres Regem in Falstria adeunt.

1659. rum exercitus ſe infuderat. Eodem acceſſere Gallus, & Angli, negotium pacis quantum poſſent promoturi. Etſi Angli, antequam eo irent, ferociter admodum differerent: ſi paci penes Svecos mora ſit, ſe mox effecturos ut claſſis cum milite veniat, & acrius ſe Svecis incubituros, quam Belgæ faciant. Tum ſi ſemel res in bellum cum ipſis eruperit, Svecis haut ita in promtu fore pace quando velint potiri, ac ſimul ſumtus belli ab iisdem ſolvendos. Quo caſu Anglia fœdus cum Belgis & Danis initura ſit, ac fortaſſe cum aliis horum ſociis. Ac redditis Regi à Parlamento literis mox percepturos, quid animi eidem ſit, ac inde conſilia capturos. Earum literarum, quæ ante Montacutii ex Oreſundam diſceſſum ſcriptæ fuerant, argumentum erat; ut Rex Hagenſi pacto ſe attemperet, ac Nidroſia cedat; additis minis, ni id faciat, claſſem ſe domum revocaturos. Porro cum iſtis Belgæ proficiſci recuſabant, quod à Rege hoſtium loco haberentur. Dati tamen ad Regem literis ſtudium pacis teſtabantur. Cum Nicopiæ negotiatio ſuſcipienda eſſet, ſtatim adparebat, absque Belgis nihil concludi poſſe; eoque placuit per literas ipſos eodem invitandos. Addebatur à Rege ſalvus conductus, ac equitum caterva, quæ comitaretur, cum miniſtris Regiis, qui in itinere iisdem adparerent. Nicopiam delatis loca & lautia præbita ſunt, tractatioque ſuſcepta non ſine expectatione, quod ubique magna in pacem propenſio adpareret. Sed cum circa modum tractandi Rex ſuæ ſententiæ, Sequeſtres antiquæ viæ inſiſterent, nihil

25.Oct. concluſum fuit. Cupiebant Sveci, antequam ad negotium pacis accederetur, prævia quædam poſtulata à Sequeſtribus annui: ut tres ſtatus primo junctim, inde & ſingulatim caverent, conventa à Danis impletum atque ſervatum iri. Tum operam darent, ut bellum à Cæſare & Brandenburgico in favorem Dani provinciis Svecicis illatum quamprimum componatur, omniaque ab iſtis ablata ſibi reſtituantur, præſtita cautione, Regem non amplius abs quovis contra pacem Weſtphalicam lædendum: aut ſi iſti erepta reſtituere abnuant, tres ſtatus per vim eosdem compellant, guarantia ſua pro iis provinciis in futurum interpoſita. His ita promiſſis Regem in gratiam trium ſtatuum ad pacem cum Dano ineundam deſcenſurum, pacto Roſchildenſi rite intellecto ſuperſtruendam. Alias præſentem Regis ſtatum non ferre, ut is ob præſens bellum non paucis in Germania locis exutus per tractatus inſuper partis in Dania commodis privetur; aut ut in Germanicum bellum præcipitet, nullo ſocio, nec idonea belli ſede. Cæterum pronum eſſe Regem non ſolum reparandæ cum Belgis amicitiæ, ſed & paci cum Cæſare & Brandenburgico ineundæ citra ſatisfactionem. Ad iſta Sequeſtres guarantiam annuebant; circa reliqua ſe facturos quantum poſſint. Roſchildenſem pacem in his mutandam; ut Dano liberũ ſit fœdera defenſiva cum quibusvis inire; ut ob damna hoc bello accepta eidem Nidroſia concedatur: ut ex convento copiæ Sveciæ Dania educantur: in aliis articulis ea pax ſubſiſtat. Addebant, ne Rex Sveciæ ullum onus in Oreſunda unquam imponat, ut trium ſtatuum cives in portubus Sveciæ pari jure gaudeant: fœdus Elbingenſe cum Elucidationibus à Rege ratum habeatur, cujus beneficio etiam Galli, Anglique fruantur, eidemque Brandenburgicus, & Gedanenſes ſi velint includantur. Pace Danica Dux Gottorpienſis, & Hanſeatici comprehendantur, ac Bornholmenſibus per amneſtiam caveatur. Demum & tres ſtatus operam pollicebantur bello Polonico, & controverſiis cum Brandenburgico componendis. Id ſcriptum trium ſtatuum Legati Svecicis Commiſſariis tradebant. Sed quia Belgæ vocabulum Mediatorum ſibi tribuerant Sveci primo id acceptare abnuebant; quod inauditum ſit, alteri invito Sequeſtrem ſe obtrudere. Demum id admittebant, poſtquam Sidneius inſpectantibus Belgis id vocabulum expunxiſſet. Cæterum cum Rex animadverteret, à Sequeſtribus id agi, ut ipſe poſito in Dania bello Auſtriacis immittatur, iſtis late demonſtrabat; talem pacem conſtituendam, qua ipſe non in deteriorem conditionem reponatur, quam nunc ſit. Non ſibi cum ſola Dania rem eſſe, nec ſola pace Dania moleſtiis ſe belli extricari, ſed potius ſi Dano provincias ac munitiones ſuas reddat, Gladium in manus tradi ipſi lædendo. Eundem multis ſe fœderatis innexuiſſe, qui ejus inſtinctu Sveciam invaſerint. Unde

FRETUM BAL
INSULÆ
FYONIÆ
PARS
SINUS
NEOBURGUM
Fioniæ oppidum unà cum delineatione
Terrarum vicinarum usque ad Fretum Balticum et Promontorium Canuti An. 1659.
100 200 300 400 500 600 700.
Scala 700 perticarum Danicarum quarum singula continet sex ulnas Sialandicas sive pedes duodecim bis mille vero perticæ conficiunt unum milliare seu 1200. ulnas.
Arx
Fretum

CUM MAJUS
Promon torum Canuti
Slthaven portus
NEO
BURGICUS
Hellensbug
RGUM.
Insula
Corsoor
Sproo
Balticum
Majus
Promontorium

N.102

1659. Unde sibi non consuli, ni & alii hostes cervicibus suis amoveantur per pacem, aut peculiari sequestrium guarantia, qua sese obstringant ad recuperanda loca, occasione Danici belli sibi erepta. Non igitur ex dictato pacti Hagensis, sed ex rationibus sui status pacem sibi faciendam. Quod autem Daniæ inhærere statuerit, id non fieri ex cupidine insigne quid lucrandi, sed ex inevitabili necessitate se conservandi. Nam Daniam relinquere solis hujus verbis confisum stolidum esse, ac se nimio suo dispendio didicisse, quantopere isti fidem servare cordi sit. Nec eandem diutius pacem culturam, quam occasio adparuerit Sveciæ noxam inferendi. Unde necessum sibi esse Daniam ita constringere, ne deinceps facultas sit pravam voluntatem expromendi. His deductis Angli non obscure significabant, sibi modicam valde rerum Svecicarum notitiam fuisse, nisi quam Dani & Belgæ per affectus detortam suggesserint. Unde paulo mitiores redditi rationes Regis deinceps magis quam antea ad aures admittere visi sunt: ac inprimis, Regi consultum non esse Dania excedere, nisi recuperatis in Pomerania locis. Cæterum quia declaratio sequestrium ad Regis postulata reipsa pactum Hagense exprimebat, quod Rex sibi obtrudi nolebat, nihil amplius tunc effectum fuit: ac eo minus cedere tunc decorum erat, ne metu hostium frangi videretur. Reliquum ibi tempus venationibus & conviviis consumebatur, Rege non minus humanitatis privatim, quam constantiæ publice ostendente. Ac commodum ad mensam cum Legatis accumbenti nuntius de hostili classe haut procul conspecta afferebatur; quem tamen Rex dissimulabat convivio per lætitiam in multam noctem extracto. Sed idem summo mane insulam circumiens omnia disponebat, si forte hostes ibi in terram exscendere velint. Sed cum per crebros nuntios, ignesque in summitatibus collium excitatis moneretur, hostes Majorem Balten ingressos, Rex relicta Falstria Corsæram raptim petiit: sequestres Hafniam reverterunt.

Fionia ab hoste invaditur.

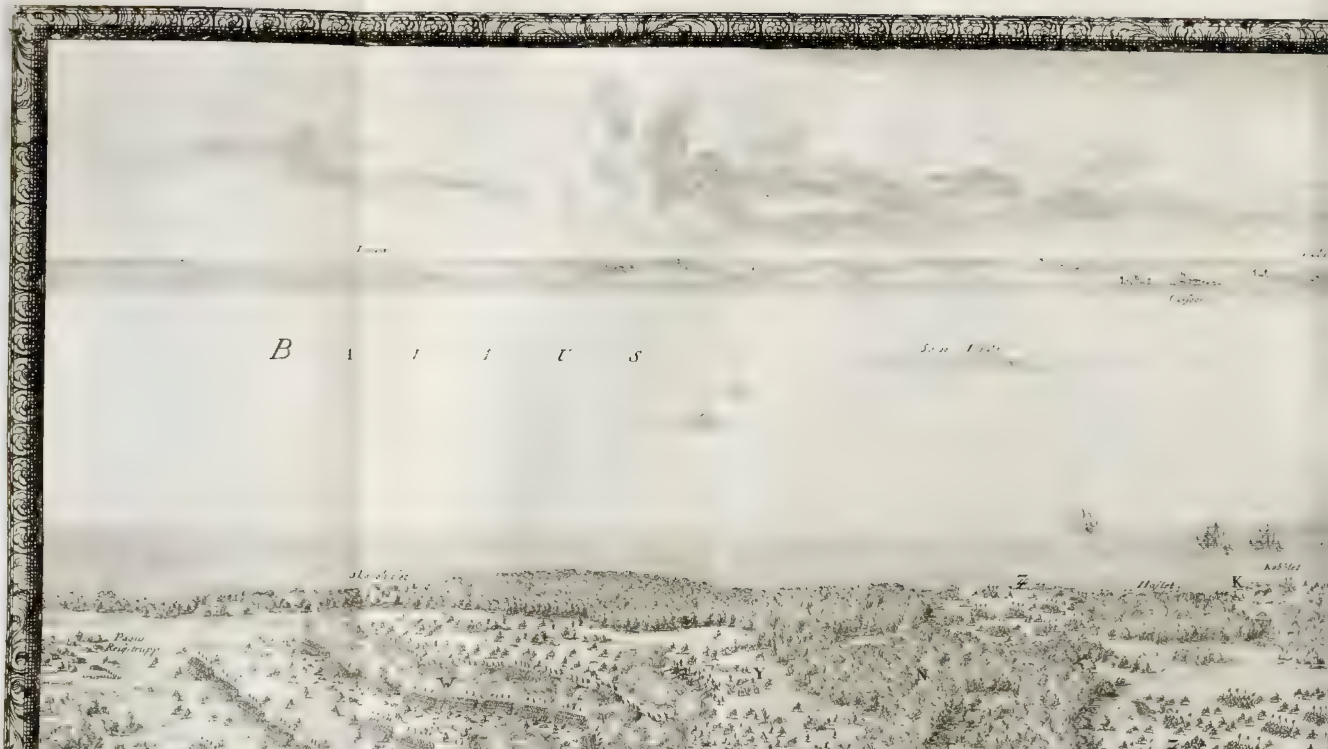
§. 54. Ast hosti summa rerum tunc in eo verti videbatur, ut Svecis Fioniam eriperet, quam Palatinus Sultzbacensis curabat, Wrangelio ad Pomeraniam tuendam transgresso. Isti Rex mandata miserat, ut si conspiciat ab hoste Langelandiam peti, omnibus ibi flamma corruptis militem in Fioniam avocaret. Sed ista omissa hosti Fioniam summa vi invadere animus erat. Imposuerat navibus Joannes Schackius Chilonii octodecim equitum centurias, sex centos pedites, Danicum militem; ac duo millia quingentos auxiliares Germanicos. Cæsarei, Poloni, & Brandenburgici terrestri itinere sub Ebersteinio Mittelfartum versus tendebant, navibus quibusdam eo missis trajectui promovendo. Ast classis itinere celerius confecto Langelandiam prætergressa in conspectum Niburgi venerat, anchoris in ostio portus jactis, ubi de consilii sententia decretum exscensionem tentare. Ei destinato exequendo Joannes Alfeldius cum duobus militum millibus missus est. Sed quia pleræque cymbæ, quibus miles impositus erat, per tenebras à recto cursu aberraverant, aut vento adverso dispersæ fuerant, orta luce infecta re ad classem reverterunt. Sequenti die classis levatis anchoris juxta litus secundo vento vela faciebat Cartemundam usque, ubi conspecto loci situ commodius videbatur in terram exscendere. Igitur statim cymbæ militibus impletæ litus versus dimittuntur. Primum locum tenebant Dani, sed qui longius à litore brevibus adhærentes progredi ulterius non poterant. Unde Belgæ pectore tenus in aquam insilientes ad terram tendebant, cum interim è navibus machinæ oppidum pontemque, ac circumjectum litus infestum haberent. Ingruentibus pauci Svecici equites in aquam usque obviam tendebant, sed qui multitudine hostium facile repellebantur. Et quia submissi à Palatino pedites, citra quos exscensio prohiberi non poterat, ita celeriter Cartemundæ adesse non poterant, Sveci noctu oppidum deseruerunt; Danisque in proclivi fuit pedem ibi figere. Equorum inde in terram expositio complures horas absumebat. Schackius, cum de Ebersteinii adventu nihil audiret, aliquot per dies Cartemundæ hærebat, ubi miles refectus foret Othoniam abiturus, etsi Sveci angustias viarum, quà transeundum erat, obsedissent. 1659.

Schak. Kiel. *Eberstein.* *Niburg.* *Cartemunde.* *Odensee.*

1659. *Regis circa servandam Fioniam cura.*

§. 55. Ast Regem non tam pro conservanda ea insula, quàm milite veterano, & selectissimo ingens cura tenebat. Jusserat is initio quicquid annonæ in Fionia reperiretur, Niburgum convehi, ibique idoneo præsidio relicto reliquum militem in Selandiam reduci. Ac spes erat ibi sustineri posse, quoad Rex impressione è Wismaria in Holsatiam facta hostem inde abstraheret; præsertim cum classis ultra mensem mare tenere non posset. Sed ea mandata frustra erant, quòd navigiorum copia in Fionia non esset, ac hostilis classis aditum in Selandiam obsedisset. Quæ & causa erat, quare ipse eodem se non conferret, quod aliàs summopere cupiebat, ne fortè in trajectu interciperetur. Missus tamen eodem Gustavus Otto Stenbockius ad rem ibi cum Sulzbacensi administrandam, cui quatuor equitum millia, pedites mille circiter erant. Interea & Eberfteinius fretum apud Mittelfartum transmiserat. Stipabant istum quatuor equestres legiones Cæsareæ, totidem Brandenburgicæ, sexcenti Poloni, totidem Danici dimachæ, ac mille equites Danici; qui omnes per triduum tredecim cymbis traducebantur, equis natantibus fræno tractis, nemine obsistente. Nam Sveci qui in castellis & loricis ad litus excitatis agebant, conspecto hoste stationes suas deseruerant, paratu bellico non modico, & triginta machinis relictis; utut quæ promovendo trajectui destinatæ fuerant naves bellicæ ob adversum ventum haut adessent. Eberfteinius tam facilem trajectum miratus, ac insidias Svecorum metuens ita circumspectè iter faciebat, ut vix intra septem dies totidem milliaria Othoniam emetiretur. Ubi Schackium & Killegræum invenit, qui triduo ante accesserant, ipsiusq; adventum expectabant. Sultzbacensis audito fœderatorum apud Mittelfartum transitu primò decreverat toto cum equitatu istos ante conjunctionem invadere; id quod & Regi probabatur. Sed mox sententiam mutabat, quòd equites continuo labore fatigati essent; ac ne fortè in medio ab hoste hinc inde ingruente interciperetur, retro Niburgum vertebat, Rege summopere indignante, quod cum copiarum exitio conjunctum sit loco includi, cui ab annona & pabulo haut prospectum, id quod gravius erat, quàm ancipiti prælio confligere; ac quo plus temporis hosti concessum erat, eo magis isti confirmare se licuerat. Copias autem eodem trajicere, quæ hosti pares esse possent, consultum haut ducebat Rex, quòd annona ibi in promtu non esset, ac hostica classis toto freto vagaretur. Unde Rex aliud remedium tentabat ad copias suas conservandas, missis ad Commissarios suos mandatis, ut occasionem arriperent congressum sequestrium petendi è formula guarantiæ, quam nuper exhibuerint. Et quia iidem postremò in Falstria congressu paulo humaniores se exhibuerint, ostenso quoque studio circa servandas Germanicas provincias, ipsis proponerent, quàm periculoso in statu istæ versarentur, operibus jam ad fossas Stetini, ac Demmini promotis, sic ut utrinque oppido periculum immineat, ni maturè subveniatur. Igitur quia Rex antea Sulzbacensi injunxerit copias Fionia deducere ad subsidium Germanicis provinciis ferendum, per Gallum & Anglos è Belgis sciscitarentur, an non his placeat Fioniam recipere, Svecicis inde copiis in Germaniam deductis, ad sistendos Fœderatorum progressus. Ubi tamen dissimularent periculum, in quo Niburgum versetur, viresque Svecicas ibi extollerent, quibus Rex omnibus modis subventurus sit. Quod si Belgæ soli eam insulam sequestro accipere nolint, consentiebat Rex, ut tres Mediatores heic concurrerent, quin ut ea Dano restitueretur, modo copiæ suæ servarentur. Quod si Belgæ causentur, Dani in hoc negotio præcipuas esse partes, cujus auspiciis expeditio in Fioniam suscepta sit, ac sibi nihil præter pacem quæri, de Regis quoque studio in pacem testarentur; sed cavendum ipsis esse, ne Danus hucusque sat refractarius sociorum auxilio ad pacem recusandam obfirmetur. Nunc pacem optimè promoveri, si copiæ Svecicæ in Germaniam transportentur, ac Dano naves & pedites Belgarum subtrahantur. De cætero Regi placere pacem Roschildensem genuino suo sensu instaurari, modo circa tertium articulum caveatur, ne Danus hostium Sveciæ navibus & militibus receptum in suis portubus & fretis præbeat, ac circa omnia fœdera ita se gerat, ut constituenda inter ipsos amicitia ne lædatur: tum ut in

1659. *17. Nov.* *Demmin.*

M A I O R.
Accurata delineatio Regionis circa Nieburgum Fioniæ cum prælio ibi commisso inter
Danorum et fœderatorum Exercitum ab una et Copias
parte die 14. Novemb: 1659
A . Oppidum Nieburgum .
B Arx lacu circumfusa .
C . Portus Nieburgensis .
D . Pons navalis et aditus ad Insulam retro oppidum sitam .
E . Munitiones imperfectæ versus vivarium .
F . Montes ante Nieburgum veteribus operibus circumdati a Suecico milite insessi .
G Palides ad oppidum Nieburgum .
H . Cœmiterium et Capella ante oppidum incensa .
I . Peninsula in paludem excurrens .
K Castellum Suecorum in angustiis Kobbelet dictis inter paludem iam dictam et Batten situm, aditum ad Castra muniens .
L . Castra Suecorum retro oppidum et paludem in Insula .
M . Parvum Castellum cum magno suggestu ad finem portus
N . Sylva ante Nieburgum, quam Sueci adventu fœderatorum transierint et post eam Constiterunt, dextrum quidem Cornu inter O et N, Sinistrum inter O et P.
Q Fossa ante Sinistrum Cornu quia initio ad suum Commodum Sueci utebantur, post eam transire Cogebantur: Nota. apud P. in Sylva manus peditum disposita erat, prohibitura ne Sueci ab hoste juxta rivum in valle R circumveniretur, accessu ad oppidum intercluso .
STV . Hoc modo ab S . iuxta collem T. per loca elatiora V . versus vicum Reigestrup initio fœderati constiterant.
W . Pugna committitur .
X . Fœderatorum plerumq, machinæ præter eas quæ in colle T. steterant .
YZ . Suecorum machinæ .
Ƶ . Suecorum equitatus post duarum horarum pugnam, peditatu et machinis plerisq, relictis oppidum et Castra versus cedens .
AA . Danicæ et Belgicæ naves, pridie adverso vento impeditæ die 15 mane accedentes, levioribus navibus portui immissis .
BB . Oppidum machinis verberatum cum iam pactum deditionis absolutum est .
W Swidde Sculp
Holmiæ A

N. 103

1659. ut in Oresunda omnibus liber transitus concedatur abolito Danorum vectigali, ac pro Nidrosia & Bornholmia Aggershusanus districtus in Norvegia Sveciæ attribuatur.

Clades Svecorum in Fionia. 14. Nov. §. 56. Enimverò serum erat id consilium, cùm jam clades in Fionia accepta esset. Nam Fœderati Othoniæ juncti novem bellatorum millia explentes, Svecis duplo fere numerosiores prælium tentare constituerant, ubicunque Sveci copiam sui facerent. Igitur Niburgum versus progressi hosce sesquimilliare abhinc in acie consistentes invenerunt, queis nulla quàm in armis salus supererat. Dextrum Svecorum cornu novem equitum alæ componebant, cui ipse Sulzbacensis præerat. E novem istis alis quatuor posteriorem aciem constituebant, Boettiger. Boettigero summo excubiarum præfecto curante. Id cornu centum dimachæ à dextris claudebant: frons tribus machinis firmabatur. Sinistrum cornu pari robore constans eodem modo dispositum erat, quòd Henricus Waldeck Hornius, & Josias Waldeccæ Comes regebant. Mediam aciem quatuor phalangibus constantem, quæ quatuordecim centurias non excedebant, Stenbockius administrabat, quinque machinis comitantibus. Tergum ipsorum sylva tutum præstabat: frontem fossa alicubi quà humilior campus erat aquis impleta, tegebat, sed quæ hinc inde interrupta alis transitum dabat, si cum hoste manus conferendæ essent. Contra Fœderatorum copiæ in duo corpora divisa erant sub Ebersteinio & Schackio. Istius dextro cornu Quast. præerat Quastius summus vigiliarum præfectus, quod è legionibus Brandenburgicis paucis Polonis, & cohorte dimacharum Danicorum componebatur. Von der Natte. Matthai. In secunda acie Comes Nattius, & Matthæus tribuni cum legionibus suis consistebant. Duæ tenues peditum Danicorum phalanges mediam aciem conficiebant, cujus frons quatuordecim machinis firmabatur. Sinistra ala constabat Cæsareis Polonis, turma ex Ebersteinii legione, & paucis dimachis, quibus quinq; peditum Belgicorum cohortes accedebant. Reliquę Cannenberg. legionis Ebersteinianæ turmæ, & Cannenbergii legio in subsidiis consistebat. Schackiæ copiæ ita dispositæ erant. Dextrum ipsius cornu regebat Joannes Alefeldius summus vicarius, sinistrum Trampius summus excubiarum præ- 1659. Tramp. fectus. Mediam aciem explebant auxilia Belgica in tres legiones digesta sub Killegræo, Allow, & Meterano Allowa van Meteren. tribunis. Ebersteinii copiæ sinistram manum tenebant, quòd dextro Svecorum cornu opponi vellent; unde Schackius suas copias ad dextram isti admovebat, sic ut universæ fœderatorum copiæ unam frontem facerent, sed inæqualem, Ebersteinianis in pugnam festinantibus. Præmiserat Ebersteinius antequam prælium inciperet, quadringentos equites ad Svecorum Ordinem & motum observandum; sed quos Sveci acriter exceptos in mediam hostium aciem rejiciebant. Dehinc Ebersteiniani ad fossam Svecicæ aciei prætensam suggressi à Svecis magna cum strage repellebantur, cæsis aut sauciatis omnibus legionis Ebersteinianæ præfectis. Nec Schackio melior successus, cujus universus equitatus solutis Ordinibus in fugam conjiciebatur, sic ut nisi fossa Svecos impediisset hosti fuso incumbere, ac prohibere, ne is apud Belgicos pedites instaurare Ordines posset, sine dubio ejus diei victoria penes Svecos futura fuerit. Ast Killegræus conspecta equitatus fuga Ordinibus probè clausis gradum ad fossam promovebat, ac continuò displosis inter procedendum tubis Svecos pedites ad relinquendam fossam, ac ut retro in campum pedem referrent cogebat. Ubi cùm hi iterum reparatis Ordinibus frontem hosti obverterent, numero obruti, ad unum fere cæsi sunt à Polonis & Danicis equitibus, qui in prælium reversi erant. Alefeldius interim & ipse collectis iterum ac dispositis copiis fossam superans sinistrum Svecorum cornu invadebat, quod post asperrimam pugnam multitudine exsuperante demum fundebatur, hostibus ad vallum usque oppidi insistentibus. Sultzbacensis amisso pedite, ac fuga sinistri cornu conspecta, cùm nulla victoriæ spes superesset, servatis Ordinibus ad oppidum se recepit. Nocte ingruente Fœderati propius oppidum suggressi, ac summo mane in aciem dispositi, machinis collocatis assultum ex omni parte minabantur, Reutero quoque è navibus acerrimè in oppidum fulminante. Cùm itaque imperfecta opera adversus tantam vim à solis equitibus defendi non possent, mittitur ad

1659. tur ad duces hostium tubicen, qui deditionem æquis conditionibus offerret, simul Reuterus monetur, ut è navibus jaculari desistat. Sed cum omnem conditionum mentionem insolens victor adspernaretur, citra exceptionem deditio facienda fuit. Excedebat oppido Henricus Hornius cum tribus equitum millibus, quos unà cum captivis, & signis, quæ in prælio Danis erepta fuerant, ducibus hostibus tradebat, qui gregarios suis legionibus admiscebant, præfectis in captivitatem redactis, quibus quadraginta signa equestria, viginti octo pedestria accessere, cum insigni præda. Inter captivos erat Henricus Hornius, ac duo summi vigiliarum præfecti Waldeccius, & Weierus. Joannes Adolfus Vinariensis Dux, & Cunradus Christophorus Kœnigsmarckius pridie in prælio capti fuerant. Decem insuper tribuni, præter inferiorum Ordinum præfectos captivitatis sortem subiere. Cæsorum apud Svecos duo fere millia erant, quos inter Bœttigerus, & alii quidam præfecti inferiorum Ordinum. Dani tribunum Bothium amiserant, cum subtribuno, uno vigilum, & tribus turmarum præfectis. Occubuerat quoque Passafinius, qui Polonis præerat, & è Belgis centurio Hemmema. Gregariorum, qui apud Danos ceciderant, numerus quingentos non excedebat. Soli hostium manus evaserunt Sulzbacensis, & Stenbockius, qui cum neque Niburgum defendi posse cernerent, nec ulla auxilii spes esset, anceps periculum, quàm certum exitium subire maluerunt, ac cymbis exiguis impositi per mediam Belgarum classem nocturnis tenebris tecti Corsæram evaserunt, Regique cladis suæ nuntium attulerunt. Dani hoc successu inflati bellum in Selandiam transferre cupiebant, quod Svecos hac clade territos ibi crederent. Sed Reuterus hiemem mox ingruentem & periculum à glacie, simul defectum annonæ causatus eos transportare abnuebat, utut isti demonstrarent, paucarum id horarum opus esse. Reverà quod Belgis propositum foret Svecos ad pacem compellere, non planè opprimere; nec dum animis exciderat, quid exactionem Dani rebus suis quondam florentibus in Oresunda exercuissent. Simul periculosa incrementa Domus Austriacæ in Germania horrebant. Igitur Ebersteinius cum suis in Holsatiam revertebat; Schackius, & Belgicus miles in Fionia subsistebant. Reuterus ingentem onerariarum navium classem Hafniam deducebat. Cæterum ea clades non modicam quidem Caroli Gustavi rebus plagam inferebat, ut tamen is ideo animis haut concideret, quin alacriter res suas instauratum iret. Ac ut Selandiam eo melius tueri posset, copias antea destinatas in Pomeraniam transmittere omittebat; tum subtribunum Butlerum jubebat equites è Langelandia cum ephippiis & armis in Lalandiam cymbis trajicere, equis ibi relictis. Simul per reliquas insulas omnia ita disponebantur, ut si quid ulterius tentare hosti subiret, facile resisti posset. Ac nominatim Croneburgum pluribus munitionibus per Ericum Dahlbergium firmabatur. Coagium Stahlius, Corsæram Wyckius, operibus complecti jubebatur. Id quod & circa Nicopiam Falstriæ, & Rutcopiam Langelandiæ factum.

Both. *Passafinski.* *Hemmema.* *Butler.*

§. 57. Ast sequestres audito quid in Fionia gestum esset, Helsingoram se conferebant, sperantes Regem post tantam cladem conditionibus à se latis facilius obtemperaturum. Contra Rex ne infortunio debilitatus videretur, non minus constantiæ quàm antea ostendebat. Unde Commissariis suis injungebat, ne per eam cladem commoveri se patiantur, aut in negotiatione trepidationis quid præ se ferant. Nam metuendo res non reparari; nec hoc anni tempore ab hoste multum effici posse; præsertim cum jussu suo ita omnia sint disposita, ut si progressus suos iste prosequi instituat, facile repelli queat. Ne tamen negligant aut protrahant, si quid pro pace effici queat. Ac si declinari nullo modo queat, quin Hagensi compacto stetur, prius à sequestribus scripto sibi caveri curent, conventa servatum iri, nec novas deinceps conditiones obtrudendas, uti antea, cum post acceptatam pacem Roschildensem Angli, Belgæq; Nidrosiam decerperent. Tum ut Danus ad eadem amplectanda obstringatur, saltem per Gallos & Anglos, si fortè Belgæ in ejusmodi cautionem consentire abnuant; quod probabile sit, Danum, qui nunquam bona fide pacem voluit, nunc successu in Fionia inflatum

Regis circa conditiones pacis sententia. 19. Nov.

Pars
Selandiæ
Scania
FRETVM BALTICUM
Moles planiformis
Delineatio Arcis
quum Serenifs. Rex Sueciæ
A Carolus B Gustavus .
E Princeps Carolus

Fretum Oresundt
Insulæ pars
Cronenburgensis
Ducatus
Vrbs Helsingburgum
alias
ORESUND
Civitatis Helsingoræ pars diruta in Com modum munimentorum Arcis.
NENBURGENSIS
ribus munimentis cingere fecit A 1659
gnaculorum.
C Hedwiga D Eleonora
F Munitio interior.

N. 112.

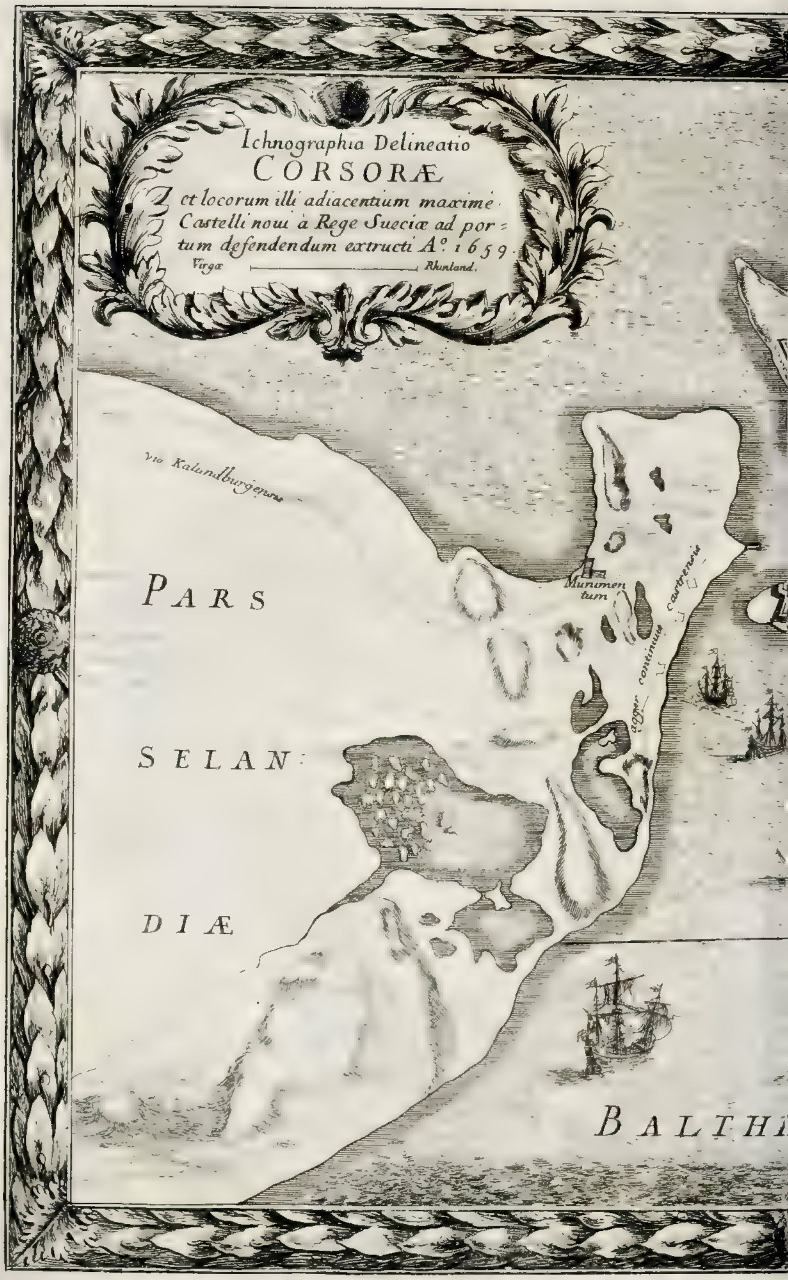

Delineatio OppidiKÖEG ante quam novis operibus munire tur Anno. 1659.
A. Templum . C. Porta Haffniense
B. Forum . D. Porta nova.
SI NUS
KOEGEN: SIS
Portus
Via qua itur Haffniæ
C
A
B
D
via
Wardinburgense

Delineatio Geometrica Oppidi.
KÖEG.
eo statu, quo post factam Pacem, Seren.
Rege Daniæ restituebatur A. 1660.
5 10 20 30 40 50 60 70 80
Reinl. Ruthen.
SI: NUS
KOEGEN: SIS
Portus

N. 100.

Ichnographia Delineatio
CORSORÆ
et locorum illi adiacentium maximè
Castelli noui à Rege Sueciæ ad por=
tum defendendum extructi A°. 1659.
Virgæ
Rhinland.
via Kalundburgensis
Munimentum
agger continuus Carsorensis
PARS
SELAN:
DIÆ
BALTHI

PARS SELANDIÆ
Castellum Nouum
Via Anderschowiensis
Castellum
CORSORA
PARS
MARIS

N. 101.

Paludes.
L A N G E L
P
Forum
Templum
FRETUM BALT

INSU LÆ
NDI E
Ichnographia
RUTCOPIÆ
Langelandiæ Oppidi
post occupatam Insulam à
S: R. M: Sveciæ muniri con:
tinuatæ
Anno 1659.
A. Pons ubi naves appellunt
B. Agger tormentis instructus
vulgo Blockhaus.
10. 20. 30.
Scala 30. Virg: Rinl:
R S.
CUM MINUS

1659. ſtatum duriorem adhuc fore; cui & ideo certum tempus trium aut quatuor ſeptimanarum præfigi expediat, intra quod is pacem amplecti teneatur. Cum iniquum ſit, ſe ſemper compelli ad id, quod Sequeſtribus placuerit, Dano integra omnia ſervari. Utque ſi Danus dicto tempore pacem admittere tergiverſetur, ipſe quoque non amplius Hagenſi pacto ſtringatur, ſed ab iſto refuſionem damnorum in Germania datorum, aut quæ adhuc metuenda ſint, exigere ſibi liceat, integra pace Roſchildenſi, aut pro Nidroſia æquipollente præſtito. Deinde & id obſervarent Commiſſarii, ne Belgis circa Elucidationes Thorunii factas gratificentur, antequam norint, quid circa Danicos tractatus, & æquivalens pro Nidroſia futurum ſit. Nam ſi circa hoc Belgæ ſibi faveant, ipſe viciſſim Thorunienſem Elucidationem illis indulturus erat. Aliàs Belgis opponendum; non poſſe ab his aliud quid Elucidationum poſtulari, quàm quod in ipſo Elbingenſi fœdere fundetur, quòd utrique parti facultatem ſuper vectigalibus in ſua ditione diſponendi reſervet. Præſertim cùm, quæ Thorunii placuerant, nudo verbo, non ſcripto, promiſſa ſint non ſine conditione, & onere; ut eadem nunc concedi non poſſint citra conditionem dicti æquivalentis. Quin iſta ipſa à Belgis tunc poſtulata ſint, ut prætextum foret Daniæ auxilia ferre cupientibus; ſic ut ubi cætera convenerint, eam ſolam ob cauſam bellum continuaturi non ſint. Utique autem rem ita diſponerent, ut Svecorum commercia ſalva ſint, quòd aliàs noſtrates, utut immunitate in Oreſunda gaudentes, pari cum Belgis emolumento navigare nequeant. Cupiebat quoque Rex guarantiam ante omnia expediri, ut conſtaret, quid auxilii à Sequeſtribus ſibi expectandum ſit, ſi à Dano pacem abrumpi contingat. Simul ut caveretur, munitiones in Dania à ſe excitatas ſolo iterum æquandas, & cumprimis Cronenburgum tam veteribus quàm recentibus munitionibus exuendum, quòd illis deinceps opus futurum non ſit, immunitate vectigalium in Oreſunda pro omnibus nationibus ſtabilita.

Rex in eventum cum Belgis tranſigit.

§. 58. Enimverò ſatis animadvertebat Rex, ad ſummam pacis nil poſſe profici, niſi Belgarum deſideriis circa Elbingenſe pactum ſatisfieret. Igitur is demum temporibus cedendum ratus in Elucidationes, quas iſti poſtulabant, ea lege conſentire ſtatuit, ut niſi pace Danica perfecta non valerent, ne quid fortè ſui juris gratis condonaret. Quo ipſo & iidem habiles reddebantur muneri Sequeſtrium obeundo, ac calumnia deſtruebatur, velut Rex conſilia de opprimendis commerciis agitaret. Igitur Belgis per Commiſſarios ſuos inſinuat; cùm ipſi Anglique confirment, nulla ipſis mandata eſſe præter ea, quæ pacto Hagenſi præeſſe definiuntur, eoque à ſe cupita expedire nequeant; ſibi placere lucrando tempori, & ut interea aliquod operæ pretium fiat, reconciliationem cum ipſis adornare, quò pari deinceps autoritate cum Gallis & Anglis paci conficiendæ operari queant, quam Rex pacto Roſchildenſi ſuperſtructam, & cum dignitate ac ſecuritate ſua conjunctam cupiat. Iſthæc propoſitio à Belgis pronis auribus acceptabatur, velut quæ facultatem ipſis præbitura erat Danum deinceps ad pacem acceptandam preſſius urgendi. Ac mox *Inſtrumentum redintegrationis* conficiebatur, quo omnes offenſæ, controverſiæque, & hoſtiles actiones abolebantur, ac vetus, ſincera, fida, ac perpetuò duratura amicitia inter Regem Regnumque Sveciæ, & Belgarum Rempublicam inſtaurabatur, cum hac tamen exceptione, ut hæc transactio vim obligandi tunc demum ſortiatur, quando pax cum Danis perfecta fuerit. *29. Nov.* Interea temporis Legati Belgici operam darent non ſolùm conciliandæ paci Danicæ, ſed & componendis, quæ adhuc Regi adverſus Belgas reſtent, gravaminibus, idque negotium apud Ordines Fœderatos quàm diligentiſſimè commendarent. Nam oſtenderant iſti, mandata ſua non ulterius porrigi, quàm quæ ſuper pacto Elbingenſi & Elucidationibus conventione Hagenſi continentur, eoque in ſua poteſtate non eſſe ſuper iſtis gravaminibus cum Rege agere. Quæ tamen Rex tantopere non urgebat, cui potius id captabatur, ut promto conſenſu in deſideratas à Belgis Elucidationes demonſtraret, ſibi bellum ac turbas pace haut potiores eſſe, quod ad invidiam ipſi faciendam malevoli ſparſerint. Eodem quoque inſtrumento pactum Elbingenſe, & Thorunii conceſſæ Elucidationes confirmatæ fuerunt, niſi quod §. *Verum enimverò*, quo Belgæ ſuis

1659. suis armatis navibus parem circa vectigalia immunitatem cum Svecicis armatis navibus prætendebant, planè expungeretur. Restabant adhuc gravamina de Carlovio, ac erepta Nova Svecia, damnisque ibi datis; tum de subsidiis ex pacto Elbingensi debitis ab eo tempore, quo Moscus in Livoniam irruperat, deque abrogando tributo, quod navibus Mare Balticum frequentantibus, mercibusque inde petitis in fraudem Sveciæ apud Belgas impositum fuerat. Sed quia Rex ob isthæc transactionem cum Belgis differre nolebat, Cojeto eadem Hagæ expedienda mandabat. Quod si Belgæ Regi favere vellent, ut pro Nidrosia & Bornholmia Aggershusanum districtum, unà cum Regiuncula Wurdena post mortem Comitis Oldenburgici reciperet, Rex prætensionem ob subsidia, & Novam Sveciam pro millione uncialium cassurus erat, data insuper fide, vectigal in merces ligneas ex ea Norvegiæ parte peti solitas haut intensum iri. Nam ideo à se Aggershusanam ditionem desiderari Sveciæ tegendæ tam opportunam, quod Danus, qui nunc invitus ad pacem descendat, haut omissurus sit, primam quamque occasionem arripere, Sveciam infestandi. Ast si Belgæ rem extrahere, ac hostilia exercere pergant, Rex quoque pacto Elbingensi & Elucidationibus teneri nolebat; eoq; ut quæ Belgis mens super hisce esset, quamprimum nosse cupiebat. Ista porro Regis cum Belgis transactione Angli non parum suspicionis concipiebant, qui & alias in negotiatione eum rigorem adhibebant, ut nulla admissa ratione compactum Hagense citra exceptionem Regi obtrudere conarentur. De qua Sidneii importunitate Fletwodus apud Parlamentum queri jubebatur; addito, Regem nullis persuasionibus ac minis permoveri posse, ut ita crude pactum Hagense amplectatur. Nam postulabant Angli, ut Rex in antecessum Nidrosia cederet, ac solis ipsorum verbis acquiesceret, se pro virili causam Regis circa Bornholmiam promoturos; cum tamen Rex circa longè plura, quàm eam insulam, ut sibi satisfieret, postularet.

Teilgeld.

Aggershus / Wurden.

Regis mandata circa pacem Danicam.

§. 59. Ast Rex, rebus in Selandia ordinatis, cui Palatinum Sultzbacensem præfecerat, in Scaniam transmisit, inde Gothoburgum profecturus, quò Ordinum Regni conventum edixerat. Et quia Nidrosiam haut gratis amittere placebat, obtinendæ compensationi multum judicabat profuturum, si ditionis Aggershusanæ possessionem armis adprehendere daretur. Unde sub anni finem Haraldum Stakium per Warmiam in Norvegiam irrumpere, Laurentium Kaygium Haldæ obsidium circumponere jussit; quorum conatibus immitis anni tempestas, quo minus operæ pretium facere possent, obstitit; & quia Kaygius vim Haldæ loco parum idoneo admovere instituerat. Commissariis autem Rosenhanio, & Bielkio id mandatorum dabatur: Quia Dani negotium pacis in longum extracturi videantur, ipsi articulos pacis cum Sequestribus adornarent juxta formulam jussu suo conceptam, & eorum, quæ à se postularentur, æquitatem demonstrarent. Ac si sequestribus facultas non sit isthæc annuendi, hos ad eandem à Superioribus impetrandam hortarentur, ac ut deinceps Danos ad ista amplectenda permoverent. Sed si hoc modo res confici nequeat, ad Cojetum eandem remitterent, quod utique Belgæ primas partes in hac fabula agere videantur. Articulum, ne qua classis externa absque consensu Regum Mare Balticum introeat, utique retinendum contenderent, quod citra contradictionem utrique Regi ejus Maris custodia competat; unde consequens sit, neminem ipsis invitis cum armata classe eo penetrare posse. Nam amico modo venienti armata classe opus non esse, quia commercia sint libera, quibus ut caveatur, Regibus curæ sit futurum. Sed id improbum esse postulare, ut omnino admittantur classes, quæ animo hostili, ac in fraudem alterutrius Regum accedant. Nec tamen Rex repugnabat, quo minus exterorum navibus bellicis in portubus Sveciæ & Daniæ receptus indulgeretur, qualem fœdera cum utroque Regum inita permitterent. Satisfactionis loco postularent prædia Danicorum Nobilium in Scania, ex commisso ad Regem devoluta ob recusatum homagium, aut eorum loco millionem uncialium. Tum Aggershusanam præfecturam, & diæcesin, cum Agdesida, ibique sitis præfecturis, Lister, Mandal, & Nedernæs: tum exiguum districtum in Ducatu Bremensi Wurde-

1659. 24. Dec.

Stacke. Wermeland. Kayge. Hald.

Agdesides.

1659. Wurdenæ vocabulo. Viciſſim Rex ceſſurus erat Nidroſiam, Bornholmiam, actionem in Delmenhorſtam, & Ditmarſiam, cum ſubſidiis è pacto Elbingenſi debitis; ad extremum & prætenſionem Guineenſem, præſertim cum Danis difficile ſit futurum caſtellum *Capo Corſo* reſtituere ab Æthiopibus jam occupatum. Cupiebat quoque Rex vectigal Oldenburgicum in Viſurgi poſt mortem Comitis abrogari, cui fini Belgæ operam facile ſint collaturi. Aut ſi id obtineri non poſſet, ſufficiebat caveri, id vectigal ſubditis Sveciæ fraudi non fore. Wurdenam, ſi aliter haberi non poſſet, Rex pecunia redemturus erat. Inter bina equitum peditumque millia è Roſchildenſi pacto debita illos potiſſimum ſibi addici Rex volebat, qui in Fionia aut alibi capti Danicam militiam ſuſceperant. In Dania conſcripti pedites poſtliminio redirent, quotquot ſuperſtites eſſent; de mortuis & deſertoribus rationem haut reddendam. Titulo Regis Gothiæ Danus ea conditione uteretur, ſi Sveco viciſſim uti liceat titulo Regis Norvegiæ. Integrum quoque Regi ſit, Cronenburgi, & alibi in Dania extracta munimenta ſolo æquare. Ducis Holſatiæ cauſa non proponeretur, niſi reliquis omnibus tranſactis, ne, ſi pax non ſuccedat, anſa inde arripiatur, hoſtili ipſum modo habendi. Ut Brandenburgicus, & Poloni Danicæ paci includerentur, quod Belgæ poſtulabant, Rex non plane recuſabat, modo Legatos huc mitterent ſuper controverſiis ſuis tranſacturos. Alias enim iniquum fore, cum ipſi hactenus variis artibus tractatus eluſerint, his integrum eſſe, pacem amplecti velint, nec ne; ſe contra ad pacem cum iſtis ineundam obſtricto. Nam Belgis, ſi juſte agere velint, non ſolum hoſtium curam eſſe agendam, ſed & Regis querelas æqua lance expendendas.

Delmenhorſt. Ditmarſen

Tractatus reaſſumitur

§. 60. Tranſactione facta Belgæ Hafniam abibant, polliciti, ſe Danum permoturos ad inſtaurandos tractatus. Interea Terlonus & Angli Regem urgere pergebant ad pactum Hagenſe purè acceptandum. Sed cùm Rex indignum judicaret ſe obſtringi, ac Dano facultatem relinqui pactum id pro lubitu repudiandi, nil amplius declarabat, quàm ſe paratum ſuper fundamento pacti Roſchildenſis tractatus ſuſcipere, modò à Dano, qui hactenus pacem nunquam ſeriò cupere viſus ſit, par propenſio oſtendatur. Tum ut ab eodem certum tempus, locusq; tractatibus reaſſumendis deſignetur. Cùm plures per dies Belgæ incaſſum Hafniæ conſumſiſſent, inſtante Terlono iidem Helſingoram redibant, haut allata Danorum ſuper præliminaribus declaratione. Unde à Svecicis Commiſſariis formula pacis adornabatur, quam cum ſequeſtribus excuſſuri erant, ac tentaturi, quousque hac via ad pacem proficere poſſent. Ea formula Rex Bornholmiam repetebat, ac ſatisfactionis loco pro reſtituendis inſulis, ac cedenda Nidroſia Aggershuſanam præfecturam & diæceſin, cum ſubjectis feudis *Liſter*, *Mandal*, & *Nedernæs*, tum decem naves Bellicas, ac Wurdenam in Bremenſi agro cis Viſurgim ſitam poſtulabat: remiſſurus tamen Wurdenam, Bornholmiam, & Guineenſem actionem, ſi Dani circa ceſſionem Aggershuſæ ſe faciles præberent. Ea formula exhibita Sidneius, Belgæque vehementer indignari, ac fremere, proprio in Sveciam odio, an ſuggeſtione hoſtium, ut tractatus re infecta abrumperent, aut Svecis terrorem incuterent eo melius pervincendis, quæ in fraudem Sveciæ, ac Daniæ favorem meditati erant. Ac eò moroſitatis exceſſerat Sidneius, ut ne quidem informationis quid admittere vellet, & ea quæ circa Oreſundam poſita erant, velut nova damnaret, ignarus de iisdem jamdudum inter Reges conveniſſe. Ac jam aliam formulam huic oppoſitam concinnabat, ni Slingelandus obſtitiſſet. Tum quæ à Svecis adferebantur rationes rejiciebat, unà cum Belgis magis alienum ſe indies à commodis Regis oſtendens. Nec duris & aculeatis dictis abſtinebatur, qualia vix à Danis expectari poterant. Circa ſecundum articulum ſequeſtres nullo modo ferre volebant, claſſibus exterorum bellicis tranſitum Oreſundæ prohiberi; aut ſaltem nationi Anglicæ ac Belgicæ licentiam pro lubitu transeundi ſtipulari volebant. Equidem agnoſcere ſe Maris Baltici dominium ad Reges Sveciæ ac Daniæ ſpectare ob ſitum ditionum, nec à ſe in idem jus aliquod prætendi. Nolle tamen acceſſum ſibi interdici, ſi eodem uti placeat.

4. Dec. *1659.* *20. Dec.* *26 27. Decemb.*

1659. Nec aliud id esse, quàm fœdus contra Angliam & Belgium inire, quod adversum sit amicitiæ, quam ambo Reges hac pace cum ipsis stabilire instituant. Nec posse id consistere cum guarantia, quam tres status jam adornatum eant. Nam orto bello in Mari Baltico, quomodo guarantiæ satisfacere queant, si eo mari ipsis interdictum sit? Aut si & Polonicam pacem præstandam recipiant, quomodo violata à Polono pace Sveciæ adsistere possint? Ac verendum esse, ne Oresundam transgressos Danus velut violatores fœderis bello petat. Ad quæ Sveci: si ut amici veniant, cum armata classe venire non posse; unde absurde ipsos stipulari sibi velle, ne aditu arceantur. Conducendis mercatoriis classibus supervacuum, eoque suspectum esse armatas classes adjungere, cum commercia sint libera. Ac si Angli Belgæque sibi solis exceptionem quærant, non obscure ostendere, se gratis Sveciam aut Daniam invadere velle, si libido subeat. Sed per has rationes nihil proficiebatur, quo minus isti sententiæ suæ insisterent. Unde censebant Svecicum sequestres haut omissuri sint aliquid huic articulo infarcire præjudicio Sveciæ tendens, satius fore eundem omitti. Iidem quoq; cessionem Nidrosiæ exprimi cupiebant, simul apud cessionem Scaniæ & Hollandiæ excipi insulas Lessoam, Anholtam, & Saltholmiam, ne forte in futurum Sveci in eas actionem forment. Circa satisfactionem è Norvegia petendam Sidneius ne latum quidem pollicem terræ, Hubertus nec granum arenæ Regi sperandum fremebat; & si vel maxime Danus consentire velit, Respublicas id non permissuras; ac se Regem Daniæ ut pupillum considerare, cui ipsi tutores sint futuri. Nec se heic temperamentum aliquod proponere posse, aut velle. Addebat Vogelsangus; si vel decem Legatos Rex in Belgium mittat, circa hoc negotium nec hilum effici posse, nec Wittium aut Amstelodamensem Consulem sine Capitis periculo de eodem in consessu Ordinum mutire ausurum; inprimis cum vectigalia earum Norvegiæ partium à Belgis conducta sint. Exprobrabat quoque, tradita Svecis Nidrosia statim vectigalia ita intensa fuisse, ut eorum magnitudine protelatæ naves Belgiæ magnam partem inanes discesserint. Id quod Ordines Fœderati tantopere detestati sint, ut isthæc consilia, quæ nunc expromantur, capessere necessum habuerint. Nec cavillari dubitabat Sidnejus: antequam Rex Bahusio potitus sit, id inserviisse tegendæ Westrogothiæ. Hoc potitum Aggerhusiam petere tegendo Bahusio. Hanc quoque si nactus sit, opus fore Stavangriæ tuenda Aggershusiæ, Stavangriæ tegendæ Bergas, Bergis tegendis Nidrosiam desideratum iri. Ac referebat Terlonus, Anglos & Belgas fœdus inter se agitare, quo convenire velint, hac pace non succedente proximo se vere cum classibus venturos, & in Oresundam aliquid tentaturos, divisis inter se & retentis, quæ hoc modo occuparint. Ab iisdem etiam Guineensis prætensio rejiciebatur, quod Danus vi magis quam jure compulsus sit in eam consentire, ut exercitum Svecicum amoliretur. In locis quoque restituendis machinas relinqui volebant. Nec in cessionem tituli Gothiæ consentiebant, quòd Anglus dudum expulsus Franciæ titulum retineat. Adversus quæ omnia quicquid rationum opponerent Sveci, frustra erant, nec à sequestribus ullum temperamentum proponebatur. Sidneius quoque assumtam Svecicam formulam notis suis ad marginem adpositis maculatam Svecis remittebat; quo facto velut insolenti Rex vehementer indignabatur. Isthac ergo sequestrium ferocia territi Svecici Commissarii hisce scriptam declarationem super cedenda Nidrosia, ac redhibendo Danicæ cessionis Instrumento tradebant; cum tamen sequestres ne minimum quidem caput postulatorum Regis adprobassent, multo minus ad ista procuranda se obligassent. Id Commissariorum factum Regi vehementer displicebat; qui in restitutionem Instrumenti cessionis consentire vetuerat; quod nunc sua declaratione Regem obstrinxerint, cum vicissim nihil eorum obtentum foret, quæ hic ob securitatem suam postulaverat. Igitur Rex opposita declaratione Comissariorum suorum declarationem retractabat, velut contra mandata sua factam. Tum injungebat ejusmodi præcipitatis declarationibus supersedere, antequam de certo agendi modo cum sequestribus convenerint: simul ne in capitibus conceptis temperamentum admit-

Bahus. Stavanger. 1659.

1659. admitterent, sed omnia ad se referrent. Nam uti sibi totius negotii executio incumbat; ita & curæ fore, quo idem non superfunctorie, sed solide perficiatur, prout sua dignitas, & Sveciæ securitas postulet. Inprimis pactum de guarantia absolverent, antequam longius progrediantur. Si Sequestres huc descendere, aut alias decenti Ordine in negotio procedere nolint, sibi fas fore iniquitatem ipsorum spernere. Nec scabiosa eorundem dicta, ac minas tolerarent, sed prout dignitas Regis requirat, ea retunderent: ac citra ambages in os illis dicerent: se ab ipsis ne latum terræ pedem mendicare velle: nec eo magis jure suo cessurum, quoad obtinuerit, quæ ad status sui securitatem, ac æquam satisfactionem postularit; ac spem sibi esse, quosvis se repulsurum, qui intra isthæc, quæ nunc insideat, loca ipsum invadere aggrediantur. Quod si aculeatis dictis non abstineant, nulla circuitione usi istis denuntiarent; eam rem à Rege ejus indolis haberi, qua ad obeunda deinceps sequestrium munia inhabiles reddantur; ac declarationem ipsos poscerent, amici an hostes esse velint. Ac si in bellum eruptum fuerit, se Deo & tempori rem expediendam committere. Quo casu se Commissarios avocaturum. Quod si ergo Sequestribus pax cordi sit, ob talia id negotium ab ipsis haut depositum iri. Sed si maligni quid animo agitent, consultius esse inter opportuna Daniæ loca consistere, & quam fata viam inventura sint ex hisce difficultatibus emergendi expectare. Sic igitur circa finem anni pacis Danicæ tractatus lubrico valde adhuc talo stabant.

Ad Hafniam gesta. §. 61. Inter ista ad Hafniam vix quidquam memoratu dignum armis gestum, præsertim mensibus autumnalibus, quod obstantes aquæ obsessorum excursiones prohiberent. Sed ingruente hieme, cum angustæ circum aquæ glacie obductæ forent, complures Svecicis è castris in urbem transfugiebant, frigus & dura belli munia pertæsi. Ac Fridericus Rex per vicina castris loca schedulas disseminaverat, quibus equiti cum equo & armis ad se venienti decem unciales, pediti quinq; pronuntiabat commodis cum hospitiis. Quibus allecti centum circiter in urbem transfugiebant, Germani fere natione. Unde legiones Germanicæ castris amovebantur, Svecis & Finnis ibidem dispositis. Novembri mense Danicorum equitum manus urbe egressa Svecicam stationem opprimebat, sexaginta cæsis captisque. Sequenti mense viginti præsidentes cymbæ impositi noctu Hafnia egressi ad milliare ab urbe in terram exscendentes per diem in sylvam se occultabant. Inde noctu Fridericiburgum tendentes viginti octo equos Regis è stabulo subducebant, quibus conscensis frustra insequentibus Svecis in urbem iterum penetrabant. Alius quoque Optio è fugitivis noctu urbe egressus præter Stationes Svecorum inobservatus Roschildiam pervenit, ibique oppressis vigilibus viginti amplius equos Hafniam reducebat. Quæ belli furta uti ad summam rerum nihil faciebant; ita à Danis, uti solet à vincere non svetis, immodico cum gaudio acceptabantur, inane oblectamentum plebis intra moenia tamdiu languentis. Contra Aschebergius duas peditum cohortes, quæ à Femera Hafniam tendebant, tempestate ad Mœnam Insulam expulsas intercepit. *Femern.* 1659.

Cojetus in Belgium Legatus mittitur. §. 62. Cæterum quia Belgæ quam maximè Regis sese destinatis opponebant, extremum adhuc conatum is adhibere constituit, si qua istos suis partibus adjungere posset. Quo fine in Belgium Legatus mittebatur Petrus Julius Cojetus cum mandatis ad Ordines Fœderatos, ad singulas provincias, ac inprimis ad civitatem Amstelodamensem. *Cojet. 27. Aug.* Spes aliqua istum operæ prætium facturum inde nascebatur, quod Belgæ jam experiendo didicerant, Regem non ita facile subverti posse. Et eo magis cum hisce reconciliatio quærenda videbatur, quod ab Anglis præter inania promissa nihil obtineretur, imo qui & per posteriora pacta Hagensia ostenderant, se non minus invidiæ in Sveciam alere, quam ipsos Belgas, domestico insuper statu istorum ita lubrico, ut nil fiduciæ iisdem superstrui posset. *Ejus mandata.* Igitur Cojetus omnia remedia adhibere jubebatur Belgis ad amicitiam Regis iterum pertrahendis. Ne tamen ipsius negotiatio nimis mature dispalescens Anglis suspicionem excitaret, antequam perspiceretur, quid apud istos effici posset; prætextum capturus erat à per-

1659. à perficiendo pacto Elbingensi, ejusque Elucidationibus adjunctis querelis, quòd Dani auxilio Belgarum inflati æquas conditiones admittere nolint; & inprimis quòd nupera cum Anglis conventione Regi culpam injustè moti belli impingere, ac postulare ab ipso haut veriti sint, ut gratis commoda sibi loca dimittat, ac admutilata pace Roschildensi contentus sit, non habita ratione damnorum hoc bello Danico acceptorum, & quod status ipsius majori quam antea periculo exponatur; denique quod non sine importunitate jactent, Regem à se compellendum ad ejusmodi Conditiones, quas libido ipsis dictitet. Atque ista quidem palam præ se ferret: clam autem, idque dextre operam det, ut Joannem Wittium, & alios magnæ autoritatis viros in Regis partes pertrahere possit. Apud hos demonstraret, quam invitus ac nullo suo merito Rex in bellum Danicum pertractus sit, circa egregium in Polonia opus absolvendum occupatus; ac quantopere Regi doleat, inter ipsum & Belgas, quorum amicitiam is tantopere æstimarit, ejusmodi simultates ortas. Quantum insuper damni communis Protestantium causa, quantum contra emolumenti Austriaci inde perceperint, jam pedem ad Mare Balticum, & ipsum forte Oceanum firmaturi, queis, ubi res suas confirmare licuerit, nemo Protestantium deinceps frontem obvertere valiturus sit. Accedere damna, quæ Belgarum commercia ex hoc bello patiantur, nullo emolumento vel è Svecia, vel è Dania ipsis redituro, quæ extrema ruina bello extracto involvatur. Ast Regi reconciliatis commercia & liberam navigationem restitui etiam bello adversus Danos persistente. Esse præterea utriusque rationis salutem invicem innexam, nec ullam nationem magis altera indigere, quàm Svecos Belgasque invicem. Adderet, hoc lubrico Angliæ statu facile Regi Scotiæ occasionem nasci posse in Regnum revertendi. Quo casu Dania, ubi vires recollegerit, in Angliam inclinatura sit ob cognatum sanguinem, & rationes status, & quia ista immenso ære alieno Belgis obstringatur, quod eidem dissolvere nunquam animus aut facultas sit; eoque imminuta cum Belgis amicitia plus præsidii apud Anglos quàm hosce quæsituram. Quod si & idem ope Hispanorum in Regnum revertat, his magis, quam Belgis obstrictum fore. Sed & non minus à Gallia post pacem cum Hispanis, quam ab hisce periculi Belgis imminere, sic ut fidis amicis utique opus habituri videantur, è quibus nemini magis quam Sveciæ confidere possint, quæ tanto plus favoris ac præsidii præstare ipsis queat, quo magis eadem viribus gliscat. Regem porrò circa omnia, quæ penes ipsum sint, & cum ratione ab eodem expectari queant, ipsis gratificaturum, si vicissim positis hostilibus amicos se gerere velint. Quod si objiciant, uti semper hucusque fecerunt, sibi ob fœdera cum Danis in bellum fuisse descendendum, ac se id fecisse non odio gentis Sveciæ, sed ut Daniam à ruina præservarent: ad ista reponeret; fœdera, quæ Belgis cum Dania intercedant, ita interpretanda esse, ut nullo modo antiquiora cum Svecis fœdera vulnerent aut abrumpant, quæ Rex à sua parte semper sanctè observarit. Aliàs valde in lubrico fore fidem publicam, si prout temporaria invitare videatur utilitas, prioribus fœderibus neglectis ad alia pro lubitu transire non nefas sit. Quid quod & Belgæ jam fœderi suo cum Dania satisfecerint, cùm Danus ipsorum auxilio abusus pertinaciam suam obfirmarit, ac per fœdera cum Austriacis facultatem sibi ademerit pacem ineundi, plurium deinceps superfluorum sumtuum necessitatem Belgis impositurus. Istum aliquoties proposita pace jactasse, malle se omnia sursum deorsum verti, quàm disjunctam à fœderatis suis pacem inire. Ac reverà Daniæ, quicquid verbis testetur, nunquam animum fore cum Svecia sinceram pacem colendi, utut ea in præsens ipsi obtrudatur; sed eam prima occasione abruptum iri, velut ad quam necessitate compulsa sit. Ita Sveciæ semper in metu versandum, intercepta pro bono publico cura, ni Dania ita temperetur, ut nocere amplius non possit, si maximè velit. Unde manifesto adparere, necessum Regi esse soli Daniæ incumbere, quicquid alibi eidem damni inferatur, quoad cum aliis quoque hostibus ipsi convenerit, Daniæ instinctu Sveciam aggressis. Ac malè de se suoq; Regno eundem meriturum, si, quæ tanta fortium virorum ac sumtuum jactura adquisivit, loca, bello ducendo

1659. cendo aptissima, per tractatus è manibus amittat, ac translata alio sede belli maximis difficultatib' se induat: Incapax dein futurus ad communi causæ, & amicis inserviendum. Belgas quoq; ex hoc bello parum lucri cepisse, nec multum spei esse deinceps operæ pretium ipsos facturos; quin ingens periculum incurrere posse, ni mature vela retro dent, quamdiu id honeste & salva fide fieri potest; præsertim cum id negotium longius jam extractum sit, quam ipsi forte ab initio crediderint. Post explicatas justi honestique rationes utile cumprimis urgeret, quod instar omnium apud Belgas habetur, demonstrato, quam proclive ipsis sit in præsens citra sumtus stipulari conditiones duraturas, maximoque usui ac firmamento suæ Reipublicæ redundaturas. Animis Belgarum ita præparatis ostenderet, à Rege nil aliud desiderari, quam ut vetus amicitia, ac fœdera renoventur, Belgæque positis hostilibus à Dania, omnibusque Regis hostibus in præsens ac futurum se removeant: ac si non statim citra aliorum reprehensionem, quæ fœdera cum Svecia dictant, palam præstari queant, saltem oblique Regi faveant tractatu super maritimis rebus aut commerciis inito, ac interim Regis destinata ne impediant, aut ejusdem hostes ullo modo sublevent. Emolumenta, quæ Cojetus Belgis dextre insinuare jubebatur, ista erant: ut naves ipsorum in Oresunda & utraque Balte immunitate vectigalium gaudeant, sic ut transituris nil aliud necessum sit, quam post fidem civitatis Belgicæ factam, & signum honoris castellis exhibitum, quæ pro alendis nocturnis ignibus, ac in singulos malos usu recepta sunt exsolvere. Ut quoque naves Belgicæ pari conditione, qua inermes naves Svecicæ, (queis dimidia immunitas competere dicitur,) fruantur in provinciis nuper adquisitis Pomerania, Livonia, & Bremensi ditione circa merces, quas è sua regione important: non autem, si quas ex uno Sveciæ portu in alium Sveciæ ditionis vehant. Quod si & Rex Borussiam retineat, pari conditioni Belgas ibi cum Svecicis civibus fruituros, ut tamen taxatio vectigalis, quæ Rigæ recepta est, ibi introducatur, quo in omnibus portubus Regis æqualitas sit. In Norvegia quoque jus navium inermium, & plura concedenda, de quibus in posterum sit conveniendum. Ista si non sufficiant, ad extremum conditionem navium inermium in omnibus Sveciæ portubus offerret, etsi Rex terrarum quid ipsis, quam hoc privilegium, concedere mallet. Picis quoque commercium post annos monopolii elapsos fore liberum. Si Rex Dania potiatur, nomine pecuniæ Danis creditæ Belgis ad duos summum uncialium milliones obstrictum iri; pro quibus oppigneraturus sit Wensysselam, ac certos portus Islandiæ & Norvegiæ, aut vectigal Bergense, ut inde sortem cum usuris recipere queant. Si Rex Hafnia potiatur, in Belgarum gratiam portum ibi obstruendum, urbemque omni commercio exuendam, quo penes ipsos Niburgo, aut tota Fionia potitos tota commerciorum per Oresundam & Balten dispositio sit, si nullus alicujus momenti portus in vicinia existat. Enimverò quia Belgæ à se in Svecos patratorum conscientia parum in his fiduciæ collocare possint, ac ista duntaxat ostentari ipsis in præsens deliniendis, post subactam Daniam retractanda, cautionis loco Rex concessurus illis erat Comitatum Oldenburgicum post Comitis fata, & Glucstadium cum districtu, qui præsidio alendo sufficiat; & quia Rex eorum locorum possessionem nondum nactus sit, tantisper castellum ad Leam, & Stadam, ac si hæc non sufficiant, Niburgum Fioniæ tradendum. Si nec istis Belgæ contenti sint, optionem concedi, num totam Fioniam accipere velint, relicta Regi Lea, Stadaque, & Oldenburgica ditione, ac Glucstadio munimentis exuto; an verò unà cum Fionia Oldenburgum & Glucstadium retinere, Leamque & Stadam tantisper insidere, quoad istorum locorum possessionem nacti sint. Wittio quoque peculiariter insignia prædia in Jutia destinabantur. Vicissim Belgæ Regi auxilium mari ferant, eundemque circa reliquam Daniam cum Rege Friderico, aut Gottorpiense Duce pro lubitu transigere patiantur. Addebatur de abolendo tributo in merces & Mari Baltico importatas, titulo maris à piratis purgan-

Marginalia: 1659. — Wensyssel. — Lehe.

1659. gandi exigi solito: tum de Nova Svecia cum omni causa restituenda; ac ut Belgæ actionem societatis Guineensis pecunia redimant. Istas porro conditiones ubi Belgæ acceptarint, sine dubio ut easdem tueantur, iisdem curæ fore. Cui fini necessum futurum, ut arctius Sveciæ innectantur, inprimis contra Angliam, quæ ista Belgarum incrementa ægris oculis adspectura sit. Ad quod Cojetus omnibus modis eos impelleret, si idem cordi ipsis esse animadvertat. Ad placandam Brandenburgicam in Belgio factionem Cojetus testaretur, se quoque transactioni cum Electore promtum esse modica admodum satisfactione. Istas porrò conditiones non alio fine Rex Belgis concessurus erat, quàm ut his permittentibus ipsi liberum foret Daniam subvertere, aut ita circumcidere, ut ab ea Sveciæ nil deinceps periculi metuendum foret. Sed si Cojetus huc pertingere nequeat, ac Belgis utique cordi sit Daniæ regnum servare, Cojetus ad aliquas conditiones obtinendas connitatur, quò futura pax Sveciæ desideratam securitatem præstet. Quales sint, ut pax Roschildensis in genuino suo sensu plenè executioni detur; ut Danus Regi satisfaciat pro damnis, quibus in Germania, Borussia, & alibi causam dedit, antequam Regi necessum sit copias suas è Dania educere. Nimirum ut iste Regi totam Norvegiam cedat, quò Scandinaviæ peninsula in unum corpus redigatur: ne Dano deinceps jus sit vectigal in Oresunda exigendi: ut Cronenburgum cum subjecta præfectura Sveciæ tradatur, citra quod huic à Dania cautum non sit: ut tota classis Danica Regi cedatur: ut societati Guineensi satisfiat. Tum ista minutiora, ut Danus titulo Gothiæ abstineat; quòd in Gothorum Regno nil amplius possideat; ut tres Coronas ex insignibus Daniæ amoveat, quas contradicente Svecia illegitimè usurpet; ut Regi Sveciæ integrum sit titulum Norvegiæ capessere: ut Danus milites Teutonicos, equites cumprimis, ne conducat, saltem non ultra quindecim centurias: ne novas munitiones struat, & tantum quæ ante bellum structæ sint, sartas tectas conservet, reliquas solo æquet: ut duo peditum millia priori pace promissa nunc repræsententur; ut prædia Scanica Nobilium Danorum, qui Sveciæ homagium 1659. præstare abnuerunt, commissa sint: ut prætensiones Roschildensi pace cessæ integræ persistant: ut Oldenburgicus Comitatus Bremensi provinciæ adjungatur: ut Danus pecuniam præbeat deducendis copiis Svecicis: ut Duci Gottorpiensi promissa reipsa præstentur, abolito quoque communi & alternante Holsatiæ regimine, cujus obtentu Danus semper Ducem supplantare conatus sit, ac satisfactionis invicem tradito Rendesburgo. Etsi super his posterioribus conditionibus Cojeto cum Belgis tractandum non erant, sed duntaxat data occasione rationes demonstrandæ, quæ Regem ad ista postulanda moveant.

Cojeti cum Belgis negotiatio.

§. 63. Enimverò Cojeti negotiationem retardabat, quòd navis bellica, quam Belgæ transvectioni ipsius commodaverant, noctu arenis Anhol- *25. Sept.* tinis non sine præsenti naufragii periculo impingeretur; quibus postquam per triduum insedisset, ipse à prætereunte nave oneraria cum quibusdam è comitatu ereptus fuit. Sed navem Belgicam ventus in Boream versus post arenis detrusam cum reliquis vectoribus salvam in Oresundam reduxit; quæ reparata eum dehinc in Belgium pervexit. Amstelodamum *25. Oct.* delatus Cojetus Consulis Simonis *van Horne* secretum colloquium affectabat. Sec hic æmulationem collegarum excusabat; ac his licet consentientibus Ordines Fœderatos offendendos, si negotium suum prius heic, quàm apud ipsos proposuisset. Idem ne ab Ordinibus Fœderatis audiretur, Danici & Brandenburgici Ministri omnem lapidem movebant, cum invidia refricantes, quòd nuper eorundem Legati à Rege asperius excepti forent. Sed Belgæ, etsi omnibus modis Caroli Gustavi destinatis se opponere decrevissent, haut tamen consultum ducebant apertos se Sveciæ hostes profiteri, fructu suæ rupturæ in Fœderatos redundaturo; cùm ipsis sola commerciorum libertas quæreretur, cui melius cavebatur Oresunda inter Sveciam & Daniam divisa, quàm si Dania pristino statui restitueretur, cujus veteres vexationes nondum memoria exciderant. Sed & nullo modo congruebat illius Legatum non admittere, apud quem Sequestris munus obire pertenderent. Unde is solito

honore

1659. 15. Nov. honore receptus in consessu Ordinum in hunc sensum verba fecit. Utriusque nationis rectores probè perspexisse, quàm fructuosa mutua earum amicitia sit, quando initio arctiora invicem fœdera pepigerint; quæ eo durabiliora sperarint, quòd nulla injuria aut libido eas nationes antea inter se commisisset. Eam amicitiam novis subinde vinculis adstrictam sub Gustavo Adolfo, & Christina; à Carolo Gustavo sanctè servatam, qui & ita cupientibus Belgis novo se fœdere voluerit illigare, etsi priorum vis fœderum in complures adhuc annos porrigeretur. Id fœdus Elbingæ conclusum proficuis huic Reipublicæ conditionibus, ac à Rege ratificationem huc missam. Sed factum esse artibus certorum hominum, qui consilia sua non salute patriæ, sed propria libidine metiuntur, & quibus major ex turbido, quàm compositis rebus spes affulgeat, ut ratificationis loco Elucidatio quorundam capitum peteretur. Quod etsi absurdum foret pacto nondum ratihabito, præsertim cùm Legatis Belgicis gratiæ publicæ essent actæ ob negotium ad normam mandati confectum: tamen in hoc quoque Regem consensisse, etsi cum insigni suorum civium detrimento conjunctum. Nec eo magis quæ tam liberaliter oblata sint, fuisse acceptata instinctu Danorum, sic ut isto prætexto nil aliud quàm pacti elusionem quæsitam adpareat. Ac sanè quæ Regi à Belgis illata sint, nil amicis ac fœderatis dignum præ se ferre. Classe Gedanum missa bellum Polonicum difficilius redditum. Danum Sveciæ aggressorem omni modo sublevatum, adversus quem ipsi auxilia ferre Sveciæ debuerint, si qua fœderum religio superesset. Quæ tamen Rex paucorum quorundam artibus, quàm publico consilio suscepta credere maluerit. Post pacem in Dania factam, cùm Dani veteres artes Sveciæ insidiandi non omitterent, arma in Selandia iterum fuisse vertenda. Ejus expeditionis causas à Rege huic Reipublicæ fuisse expositas, & amica omnia oblata, dimissis etiam centum amplius navibus, quas in potestate habebat. Sed loco responsi classem venisse, quæ nulla denuntiatione facta hostilia intulerit. Venisse post istorum Legatos, amicè eosdem exceptos; quibuscum ubi tractari cœptum, mox adparuisse istos sinistrè admodum de causæ justitia, Regisque intentione fuisse edoctos, nec iis mandatis instructos, ut pax ita facile obtineri posset. Nec eo magis animum Regis aversum, quin huc ipsum mittendum decreverit, accuratius declarandæ suæ menti, ac ne quid prætermitteret, quod ad tollendas simultates momenti quid adferre queat. Quo fine Commissarios sibi adjungi petebat. Ideo autem Cojetus laxiore sensu propositionem conceperat, ut occasio foret Belgarum animum prius explorandi, quàm primarium negotium exprometret. Enimverò Belgæ, etsi jam belli & sumtuosarum classium instruendarum tædium eos cepisset, successus fœderatorum in Fionia & Pomerania captabant. Quin Gallos Anglosque instigabant, ut omne auxilium Regi subtraherent, suosque cives ipsi militantes avocarent; ac sub id ipsum tempus edicta promulgabant, queis omnibus Belgis injungebatur sub pœna publicationis bonorum Svecicam militiam deserere. Et qui Cojetum in consessum Ordinum, ac inde domum reduxerant, apud ipsum rogati prandere abnuebant, ac de exscensione Fœderatorum in Fioniam velut insultantes referebant. Sed & Beuningius nonnulla verba ex ejusdem propositione notaverat, queis se perstrictum querebatur, quæ occasio arripiebatur tempus extrahendi speculando armorum in Fionia successui; facto decreto, esse è dignitate Reipublicæ responsum ad ipsius propositionem concipi, quo objecta diluantur, ac culpa offensarum in Regem retorqueatur. Ac mox nuntiata Svecorum in Fionia clade minor Regis respectus, præsertim cùm Gallia & Anglia nil serii pro ipso studii ostenderent; cujus cupitis quoque Dani ac Brandenburgici omni se vi opponebant. Unde qui Regis partibus favebant, judicabant; hunc rebus suis optimè consulturum, si quovis modo Belgas cæterosque hostes à se

1659. amoliatur. Nam deinceps temporibus mutatis non defore occasionem vindictæ sumendæ. Aliàs enim metuendum esse, ne pertinacius obluctando demum hostium multitudini succumbat. Ac id ipsum, quod Rex cum Belgarum Legatis transegerit, indicium haberi virium planè exhaustarum. Ast Joannes Wittius, cùm Cojetus de Aggershusana provincia & prædiis Nobilium Scanicis loco Nidrosiæ concedendis moveret, differebat: Belgas seriò pacem Regnorum Borealium optare, nec Regi istas conditiones invidere: nec Legatos in mandatis habere eo in negotio Regi contradicere, modò Daniæ Rex amica via ad istud permoveri possit; de quo ipse valde dubitet, quòd ab eodem Legati huc potissimum missi sint, ut bellum continuetur petituri, quoad Scania recuperata sit, quam ipsi animam Daniæ vocitent, idque in proclivi jactent, Sveciæ viribus jam tanto oneri sustinendo haud paribus. Danum autem ad istam pensationem compellere, aut tamdiu auxilia eidem subtrahere, quoad in id consenserit, non modò Belgis haut decorum, velut qui Dano caverint, se ultra pacta Hagensia ab ipso nil exacturos, sed & ob Angliæ offensam periculosum. Unde tutissimum sibi videri, si Rex circa Nidrosiam, ejusve æquipollens haut tantopere laboret, cùm ea cessio aliis provinciis pensetur, quas Rex tribus statibus evictionem præstituris tuto possessurus sit. Cæterum uti Belgarum animi ab iis, quæ Cojeto in mandatis data erant, planè abhorrebant; ita nec plus proficiebant Otto Kragius, & Goschius Bucwaldus, quos Daniæ Rex disturbandæ Cojeti negotiationi miserat. Postulabant isti inter alia, ne amplius pacis Roschildensis, aut pactorum Hagensium habeatur ratio, sed ut Sveci tamdiu bello premantur, quoad Scaniam reddiderint. Tum ut pax futura omnes complectatur; utque Belgicus miles auxiliaris ad sex capitum millia suppleatur, simul Regi suo viginti quatuor uncialium millia menstrua præstentur, ac triginta naves bellicæ ex ipsius Imperio rem gesturæ. Pignoris loco offerebatur Nidrosia, Malmogia, & Landscrona, ubi captæ sint, aut Glucstadium. Sed his sese opponebant Angli, qui nolebant Belgas ad Albim aut Oresundam nidulari. Ac Danos sibi ipsis contradicere, qui jam ostia Maris Baltici sibi solis restitui pertendant, cùm antea hac præcipuè ratione Belgas in Sveciam incitaverint, ne hæc sola ejus Maris dominio potiatur. Cæterùm ad Cojeti propositionem longam post moram scriptum responsum tradebatur in hunc sensum: posse quidem intempestivum videri veterum offensarum memoriam refricare, dum quàm maximè circa instaurandam amicitiam satagitur, quia tamen iste hactenus à Belgis acta interpretratus sit, velut fœdera à Svecis sanctè servata, à se neglecta sint, culpaque adeo offensarum penes se hæreat, è dignitate Reipublicæ visum quædam reponere, haut è legibus fœderum à Svecia in ipsos patrata. Memorabatur inde Christinam Reginam bello Anglicano non solùm auxilia negasse ex fœdere debita, sed & machinarum, quas in Svecia fundi curarint, exportationem prohibuisse, quibusdam mercatoribus frivolas ob prætensiones in custodiam datis. Carolum Gustavum primo Ordinum conventu, dum amicos & Fœderatos Sveciæ recenset, Belgas silentio præteriisse. Gustavum Sparrium ab eodem recens Imperium sortito missum super renovandis ut solet fœderibus nihil in mandatis habuisse. Quin cùm Belgæ ultro super iisdem renovandis instarent, istum negasse iis se amplius teneri obtentu fœderis, quod huic Reipublicæ cum Dano intercedat. Porrò à classe Svecica in Mari Baltico à suis civibus insolita vectigalia exacta: ipsorum Legatos aliquot per dies invitos Lauenburgi detentos: Electorem Brandenburgicum ad intendenda sua per Borussiam vectigalia instigatum: circa Daniæ Regem à societate sua avellendum operam impensam. Pacti Elbingensis à se elucidationem non elusionem quæsitam: qua nondum expedita, cùm ipsi Sveci profiterentur priorum fœderum vim expirasse, rationis fuisse circa propria commoda satagere, ac classem militemque Gedanum mittere tuendæ civitati amicæ & fœderatæ, tum commerciis suis

Grage. Gosche Bucwald.

1659. suis ibi in tuto collocandis. Nec sibi incognitum, quanta cum industria & Christina, & ipse Carolus Gustavus laboraverit circa ipsos auxilio Daniæ Mari Baltico excludendos. Quo cum Danus induci nollet, mirum non fuisse ipsos Regi amico & socio adsistere de summa rerum periclitanti, id quod & toti Orbi probetur. Ad extremum tamen profitebantur, si pax inter Borealia Regna sit facta, se nihil omissuros eorum, quæ instaurandæ amicitiæ Sveciam inter, suamque Rempublicam faciant. Cæterum etsi ab Ordinibus Fœderatis octo Commissarii designati essent, quicum Cojeto congrederentur, nunquam tamen tractatus quid cum ipso suscipere volebant, sed omnia ad Legatos suos in Dania rejiciebant. Et mox interveniens mors Regis omnia ejusdem destinata seponere subigebat.

Cum Gallis acta. §. 64. Inter has difficultates etsi Galli Regem solum nullo levamento luctari permitterent; haut eo minus à se præstita officia magni imputabant. Et jactabant Mazarinus, Anglicam classem sub finem superioris anni Regis Galliæ instinctu versus Oresundam missam, quod antequam suscíperent Angli, lautis ab ipso conditionibus permovendos, multumque argenti in idoneos homines fuisse erogandum. Ista autem à Gallia & Anglia non alio fine fieri, quam ne Svecus tot ac tam validis hostibus succumbat. Ac spem esse id se obtenturos, ut pax Roschildensis examussim effectui detur, quam & credat Regem lubenter amplexurum. Statim quoque atque Legatus Gallicus Londini intellexerit, classem versus Oresundam vela fecisse, apud Legatum Belgicum proposuisse, ut Belgæ una cum Gallis & Anglis conciliandis Regibus Arctois operam navent, addito, Brandenburgicum quoque cupere in gratiam cum Rege redire, si Galli & Angli cavere velint, isthunc aliquando ab ipso ultionem haut sumturum. Nec minus spem esse, Polonos pacem æquis legibus admissuros; quam & ipsam ut Rex amplectatur Gallos suadere. Ita Sveco unum duntaxat Cæsarem hostem superfuturum. Haut eo minus tamen Galli Caroli Gustavi, Anglorumque amicitiam suspectam habebant, ne forte in arctius fœdus evalesceret ad dividendam inter ipsos Daniam, Belgis dehinc in easdem partes pertrahendis. Quo casu tres istos status inter se unitos Catholicis prævalituros. Interim testabantur, se omnem operam daturos, ut pax Germanica sarta tectaque præstetur.

Biærnclovii in Galliam Legatio 9 Aug Biærnclo. §. 65. Cæterum postquam nec in Anglis fiduciæ quid collocare liceret, ac Belgæ pro lubitu Regi insultare pergerent, visum fuit Regi Biærnclovium Francofurto, ubi hactenus hæserat, in Galliam ablegare, quò hanc propius rationibus suis adjungeret. Is jussus est demonstrare præsentem Germaniæ statum, & quam parum Austriacis leges pacis Westphalicæ cordi sint; & quas machinationes iidem agitarint non solum à tempore belli Polonici & Danici, sed & statim post pacem Monasterii conclusam; & uti hucusque tectas per artes & extra Imperium Regem infestarint, sed nunc eundem ipsa in Germania aggrediantur. Ubi ad præsentia tempora perventum fuerit, ostenderet, noxium fore Regi, ac valde periculosum, ac deinceps parum ab ipso expectari in bonum publicum posse, si Dania cogatur excedere facta peculiari pace, antequam cum reliquis hostibus, qui in Daniæ gratiam arma strinxerunt, transigendi facultas oblata sit. Nam neque vires suas ipsum dividere, nec solum adversus alios alibi rem gerere posse. Tum è Mazarino percontetur, quid Gallia inter tantam Austriacorum insolentiam, ac turbidum Imperii Romani statum susceptura sit; simul idoneis rationibus, quas guarantia pacis, proprium Galliæ emolumentum, totiusque Europæ salus suggerere possit, Galliam excitet ad vindicandam Germaniæ pacem, cui constituendæ antehac ipsa tam multum contulerit. Quia etiam post pacem cum Hispano sine dubio multæ copiæ à Gallo exautorandæ sint, tentaret, ut aliquot millia ejusmodi militum Regi concedantur, eoque fine à Gallo pecuniæ suppeditentur. Si animadvertat Gallo rem cordi esse, ad normam prioris fœderis fœdus concludat. Aut si eidem fœdus non statim placeat, curet, ut saltem subsidium pecuniarum præbeatur. Ut quoque Gallus provideat, ne Rex hoc tempore in Bremensi provincia inva-

1659. invadatur, id quod isti per fœdus Rhenanum in proclivi sit. Tentaret insuper, ut Gallus Cojeti negotiationi in Belgio faveat, operamque det, ut Belgæ à Danis disjungantur. Sed si Belgæ nulla ratione huc induci queant, curaret, ut excursoribus maritimis nomine Sveciæ rem gerentibus in portubus Galliæ receptus præbeatur. Quod si Galli aliqua commoda & privilegia sibi in Dania stipulari velint, ea ipsis sponderet, prout ratio & bonum publicum dictat. Porro quanquam Gallus pollicitus sit, se utique pacem Westphalicam tuiturum, ac Cæsarem impressione per Alsatiam & Sveciam facta distracturum: tamen quia ea promissa in longam prominebant, Biærnclovius præter tria peditum millia præsentem pecuniam potius urgere jubebatur novis delectibus instituendis. Denique ut Gallo instigante Neoburgicus Brandenburgico immittatur.

Ejusdem expedito. §. 66. Biærnclovius in aulam delatus Regem Svecicis rebus sat faventem inveniebat. Unde & statim mandata Hagam ad Thuanum, & in Poloniam ad Lumbranum in favorem Sveciæ mittebantur; simul Ordinibus Imperii denuntiabatur, Galliam Sveciæ evictionem pacis Westphalicæ utique præstituram. Sed & Galli atque Hispani super pace Regnorum Borealium inter se convenerant. Quo fine *Colbert Croissy.* Colbertus Croissius Viennam mittebatur, ut Cæsarem ad pacem hortaretur, aut nolenti bellum à Gallia minaretur, asseverans Gallum XL. M. militum Svecis auxilio missurum. Ea legatio ad Legatum Hispanicum in au-*de Fuentes.* la Cæsarea Fontanum directa erat, quod Leopoldus Pegnerandæ instinctu Gallo de parta dignitate Cæsarea non significasset, eoq; nec Gallus quicquam cum isto communicare, aut Cæsareo titulo eundem honorare vellet. Iste Colbertus insigne tunc operæ pretium fecisse creditur, ut post mortem Caroli Gustavi Svecia pace potiretur. Unde & Lionnæus post acceptam istius relationem Biærnclovio dixerat, se *Six paix.* ipsi jam *Sex paces* tradere: tot enim hostes erant, quibuscum tunc Svecia luctabatur, Cæsar, Brandenburgicus, Polonus, Moscus, Danus, Belgæ. Sed & æquum videbatur Gallo, ut Rex pro Nidrosia æquivalens reciperet. Ast Hagæ Thuanus rem langvidius quam par erat, gerebat, ac blanditiarum nimis adversus Belgas adhibendo superbiam eorundem alebat; cui & hi persvaserant, postulatum id de æquivalente non à Rege, sed à Cojeto tantum provenisse. Circa auxilia militum petebat Gallus aliquid patientiæ adhiberi, quoad adpareret, quid Cæsar facturus sit. Nam octo millia militum jam præsto esse, si Bremensis provincia, aut Wismaria invadatur. Ac conveniens esse, non prius in arma erumpere, quam officia amica in cassum consumta sint. Sane etiam post pacem cum Hispanis Gallus arma in promtu tenebat, ut Cæsari ac Brandenburgico vim opponere posset, si spreta pace Svecos Germania ejicere pertenderent. Sed Cæsari quidem Hispani facile, ut pacem amplecteretur, persuaserant, qui post tam recentem cum Gallia pacem occasione belli Germanici in novos fluctus retrahi nolebant. Nec Brandenburgicus audiebatur, qui spe Pomeraniæ potiundæ paci reluctabatur. Mox cum de morte Caroli Gustavi nuntiatum esset, Rex Galliæ omnibus suis Ministris injungebat, ut Sveciæ causam enixius quam antea agerent, tam egregio Rege viduatæ; ac se erga Filium demonstraturum, quantopere Patri amicus fuerit. Simul Ordines Sveciæ confirmabat, ut non minus nunc, quam post mortem Gustavi Adolfi, masculā consilia capesserent. Thuano quoque Rex minabatur, se ipsum Legatione amoturum, si ita molliter agere pergeret, uti Cojetus ipsum arguerat. Unde cum iste jam fortius loqueretur, Belgæ de restituenda pace Brœmsebroënsi, quam Dani cupiebant, conticescebant. Post mortem quoque Regis Cæsarei Viennæ circa pacem vacillare videbantur. Sed cum præter Colbertum etiam Moguntinus & Coloniensis Electores pacem ingererent, prior mens redibat, ac denuo Cæsar declarabat: ea se lege pacem velle, ut Svecia terras & jura sua in Germania retineat. Qua declaratione obtenta Colbertus Gedanum proficiscebatur tractatibus Polonicis promovendis. Post & cum inter tractandum Belgæ quasdam Svecicas naves intercepissent, Galliæ Rex asperis admodum literis id facinus increpabat, non fine minis testatus, à se Sveciam haut deserendam. Ac Thua-

1659. Thuanus Hagæ publicè non minus ferociter, quàm jussus erat, loquebatur: amicis tamen dicebat, Biærnclovium importunis solicitationibus tales ad ipsum literas in aula extorquere, ac ista sibi in speciem facienda. Reverà tamen Regem & Mazarinum Sveciæ haut favere, nec ejus incrementa optare. Quibus super sermonibus cùm Biærnclovius quereretur, Thuanus acribus literis castigabatur. Qui tamen haut eo secius alias à Mazarino literas amicis ostendebat, queis scriptum erat, ne curaret, quòd ob frigus in causa Svecica adhibitum sit increpitus. Nam Svecos nunquam satiari posse. Quæ etsi ab ingenio Cardinalis non abhorrerent, haut tamen constabat genuinæ istæ literæ, an suppositiæ essent.

Cæsarei in Pomeraniam irrumpunt. §. 67. Ast Cæsar, postquam Fioniam incassum tentasset, nec de auxilio Belgicæ classis sat certus esset, aliam viam instituit Sveco Daniæ visceribus abstrahendo, irruptione in Pomeraniam facta. Judicans simul eam Insulam haut prius expugnari posse, quàm viribus defensorum distractis. Ac ne color pacem Westphalicam jam apertè abrumpenti deesset, jactabatur: Regimen Glucstadiense defensionem Cæsaream adversus hostilia Svecorum implorasse; cùm tamen idem oblatam neutralitatem repudiasset. Ad Moguntinum & alios Imperii Ordines scribebatur: Regem impediisse, quo minus pax in Polonia succederet; ac irruptionem in Pomeraniam à se suscipi, non ut aliquem ibi locum sibi vindicet, sed unicè ut Regem ad amplectendam pacem permoveat. Quas literas sibi à Palatino Electore communicatas Rex prolixè ac solidè refellebat. Arguebat quoque Cæsar, quòd in Dania agitatum foret de ipso tractatibus Danicis excludendo; cùm tamen Regi pacta Hagensia, quæ ejusmodi pacem struebant, nunquam probata forent. Et quasi tam dilutus color sufficeret, suique conatus publico nomine susciperentur, suas copias Imperii exercitum nuncupabat, ac jam Regem hostem Imperii declarare agitabat, proscriptorum loco tractaturus apud Svecum stipendia facientes, quòd avocatoriis edictis non paruissent. Eo igitur consilio Fœderatorum copiæ Jutia & Holsatia excesserunt, relicto ibi Quastio cum quatuor Cæsareis, totidem Brandenburgicis legionibus, ac Polonorum manu. In transitu Wismariensium prædia, & Cœnobium Novum hostili modo habebantur. Unde & Rex, cùm hactenus Marderfeldio Wismariæ præfecto interdixisset, ne quid ex isto oppido in Fœderatos tentaret, nunc quantum posset, noxæ istis inferre jubebat. Sed & interim à Cæsare novus exercitus in Silesia contractus erat, qui duce Ludovico Ratvico Suchio per ulteriorem Pomeraniam ingruebat, qui primò Wildenbrucam arcem invadebat, non nisi triginta peditibus insessam, qui nullam moram deditioni faciebant. Greifenhaga nullo præsidio firmata, etsi ultro Cæsareos admitteret, hostili tamen modo cum circumjectis vicis direpta, inde militum incuria flammis deleta fuit. *8. Aug.* Adsitum oppido castellum à præfecto vigilum, & centum quinquaginta peditibus insessum initio acriter resistebat. Sed mox propius succedentibus Cæsareis deditionem faciebat. Inde Dammum itum, cui adsitum castellum à vectigali nuncupatum mox subactum, cujus præsidiarii sedecim pedites cum optione discessum sibi Stetinum paciscebantur. Sed ipsum Dammum tribunus Curtierius natione Gallus *Courtierc.* acerrimè defendebat, Cæsareosque *Damm. 14. Aug.* per quatuor amplius horas assultantes magna cum strage repellebat, aliquot istorum centuriis cæsis. Unde Suchius ad blandiora conversus per literas istum ad deditionem adducere conabatur, ostenso inde periculo, hinc honestis conditionibus. Sed obsessi nullo responso dato alacri eruptione sub vesperam multos hostium cædunt, *22. Aug.* subtribuno capto in oppidum pertracto. Inde & alia vice assultantes magna cum cæde rejiciunt. *5. Sept.* Ad extremum tamen cùm propius urgerent Cæsarei, nec ulla amplius resistendi facultas, deditio istis legibus fiebat, ut Sveci Finniquè Anclamum deducerentur; reliquè Germani, Poloni, aut Dani, ducenti nonaginta numero, Cæsareis signis succederent. Interea Cæsareorum manus sub Joanne Richardo Starenbergio summo vigilum *Starenberg* præfecto Caminum, inde & castel- *Divenou.* lum ad Divenoam occuparat, ac Wo- *Wollin.* linum Insulam ingressa tribunum Wolframstorfium cum suis equiti- *Wolframsdorf.* bus in cognomine oppidum compulerat.

1659. Brunn. lerat. Sub adventum hoſtium Wollini præfectus Brunnius ignem ſuburbio injecerat; ſed qui differente vento ipſius oppidi magnam partem cum arce, annonaque ac paratu bellico abſumſerat. Eo incendio ſæviente Cæſarei aliquoties aſſultum tentabant, 27. Sept. ſed non ſine ſtrage repulſi. Ad extremum tamen impetu in oppidum perrupere, cum initio ſtatim pugnæ præfectus cecidiſſet. Qui primum hoſtium fervorem effugerant, omnes captivitatem ſubiere, octingenti pedites, quadringenti equites cum multis præ- Du Souches. fectis. Dammo expugnato Suchius Oderam transgreſſus Stetino obſidi- Wirz. um circumpoſuit, quod Paulus Wirzius nuper è Boruſſica expeditione reverſus cum bis mille quingentis veteranis peditibus inſidebat; qui & cives ut arma corriperent, animaverat. Inter hæc & Fœderatorum ex Holſatia progreſſus exercitus ad Warnemundam primò conſtiterat; quod caſtellum nullo negotio ſubactum. Inde ad aditus Pomeraniæ acceſſum; apud quos etſi Muller. Mullerus cum equitum manu conſiſtebat; tamen quia peditum robur deerat, impedire hic non poterat, quo mi- Tribſes. nus caſtellum ad Tribſeſam arbitrio ſe iſtorum dederet, poſtquā qui inerant triginta pedites per ſeſquihoram reſtitiſſent, paucis duntaxat hoſtium cæſis. Leitz Sporck. Inde Clempenoa, & Loitium à Sporckio occupatum. Et qui Damgardam inſidebant Sveci, relictis machinis Stralſundam abiere. Greifswaldam dehinc converſi Brandenburgici, levi negotio 23. Oct. eam expugnaturos ſe crediderant. Sed noctu aſſultantes Mullerus ſupremus Vicarius, qui oppido præerat, non ſine clade repulerat. Is tamen aſſultus ita oppidanos perterruerat, ut deſerto vallo in ædes ſuas concederent, ac literas ad Electorem ſcriberent, quibus petebant, ut ignes injicere parceret, polliciti, ſe vim iſti haut oppoſituros, ac illum dominum habituros, cui fortuna faveat. Jam duo milliaria Demminum verſus Elector diſceſſerat, cum iſtæ literæ traderentur. Sed quia tabellarius referebat, ad paludem Stralſundam verſus oppidum malignè admodum munitum eſſe, per noctem iter relegit. Aſt Mullerus interim ea parte loricam raptim excitaverat, cognitoque hoſtium inſtituto omnia ad vim excipiendam eo loco paraverat. Unde cum Brandenburgici ſummo mane ingruerent, acri- 1659. ter excepti iterum repelluntur, utroque aſſultu mille amplius amiſſis. Ita Greifswaldam irriti Fœderati deſeruere. Aſt apud Demminum, quod Hen- 15. Oct. Vick. ricus Vickius tribunus tuebatur, omnes obſidentium artes explicuerat Otto Chriſtophorus Sparrius, obſeſſis acriter renitentibus, donec demum magno labore per foſſam excitata porticu in vallum usque penetratum fuit. Unde poſt menſtruum obſidium oppidum honeſtis conditionibus deditum. Interim ad Stetinum acriter res geſta fuit, invitaverat initio Wirtzium & Oppidanos ad ultroneam deditionem Electoris nomine Chriſtianus Albertus Burggravius de Dona. Sed qui literas attulerat tubicen à Wirtzio nullo reſponſo, ab oppidanis abrupto dimiſſus fuit. Inde ad vim converſi obſidentes obſeſſique pro ſe quisque acriter connitebantur; ac crebras cumprimis eruptiones faciebant obſeſſi vario, ut ſolet, ſucceſſu cædentes, cæſique. Propius tamen ſuggreſſi obſeſſores propugnaculum foſſæ antepoſitum occupabant, quo non parum moleſtiæ obſeſſis dabatur difficiliori deinceps eruptione: ac jam per foſſam ad vallum opera promovebantur, in quo cuniculi agi cœperunt, etſi multis obſidentium ſubinde cadentibus. Interea Wrangelius, quem Rex valida cum manu è Fionia in ſubſidium Pomeraniæ miſerat; Stralſun- 21. Oct. da progreſſus primò hoſtes Uſedomo Arendſon. Inſula expellit, Arendſonio per Wolgaſtium in eam transmiſſo, qui caſtellum ibi poſitum, quod ducenti Brandenburgici tuebantur, poſt ſemihoræ pugnam, impetu capit. Inde mille equites, ſexcenti pedites adverſo Odera Stetino immittuntur, nullo impediente, quod obſidentes magno ſuo cum damno ſubvectionem & acceſſum per flumen obſeſſis liberum reliquiſſent. Penetravit quoque in oppidum ipſe Wrangelius, & poſtquam omnia luſtraſſet, obſeſſosq; confirmaſſet, iterum diſceſſit. Cæterum eo ſubſidio 2. Nov. confirmatus Wirzius in Cæſareos ſecurius agentes ac Divo Martino aſſis anſeribus litantes eruptionem facit, eosq; acceſſibus, caſtello & ſuggeſtib' expellit, machinasque clavis configit. Hinc invitante ſucceſſu in ipſa Cæſareorum caſtra penetrat, ac jam partem eorum turbis involvit. Quo min' longius graſſa-

Pagus Newenkirchen
Castra Confoederatorum

Delineatio Oppidi
GRIJPSWALDÆ
In Pommerania, uti ea d. 20 Septemb. ab Electore
Fœderatis oppugnata
.Anno 1659.
a. S. Nicolai
b. S. Mariæ
c. S. Jacobi
Templum.
d. Curia.
e. Cœnobium Fransiscanor
f. Collegium
h Lavianum
porta.
l. Castrorum a Sueciis.
n. Locus insolandis linteis telis
Palude circumdatis.
o. Oppugnatio operis Cornuti
p. Brandeburgica mortara
q. Platea dicta knop strasse
magnam partem incensa
r. Turris ubi pulvis asserva
batur ignitis globis acciter
cerberata
s. Via et lapidibus stratis agger
Stralsundam versus
t. Prata humida et palu
v. Fœderatorum castra
Stagnum

N 104.

Via Stralsund
PEENE
FLVUIVS
PEENE FLV.
Via ad Malchin

DEMMINVM
á fœderatorum Caſareano
rum, et Brandenburgentium Exerci
tibus d. 15. Octob. A. 1659. obseſßum, et
y. Nouemb. deditione captum.
A. Acceſßus Cæſareanor. L. Reductus Suecorum
B. Duo Cæsar. ſuggest ſin der Meienkrebs.
guli 6. torment instructi. M. Tribun. Ioſephi Statio
C. Cæsar foveæ, et Morta: nes ac ſuggestus quoru
D. Accessus Brandeburgen ſinguli 6. Torment erant
ſium et duo ſuggest ſinguli 6. N. Reductus Fœderatorum, et
torment. ut et mortaria. 400. Equites ibidem excubias
E. Propug. in monte monialiū. agentes
F. Fœderatorum Castellum ad O. Castrum dirutum Demin.
Angustias aditus. P. Pagus Vorwerk.
G. Castra Cæsareanorum. Q. Mons patibularis.
H. Brandenburgicor. Caſtra R. Prata et campi Vliginosi
I. Machinæ bellicæ et reli: S. Porta Vaccina.
qua ad rem tormentar. T. Porta fœminarum.
pertinentia. V. Porta Calisiensis.
K. Tormenta fœ: W. Porta Holsatica
derator in veteri Cas X. Porta Mentzeriana
tro Demin. Y. Porta Pyſcatoria.
Z. Porta nona.
Perticæ Rhinlandicæ.
Agri Satiui editiores
Via Loitzium versus
Via Anclambensis
Tolense fl.

N. 105.

Delineatio O
ST
in Pomerania à C
inceptæ d. Sept
Novemb
Prata
Uliginosa
Duntz
Fluvius
Knakenhaver
wiese
Lepkenberg
NOTULARUM EXPLICATIO.
A. Arx Regia.
B. Templum S.^ae Mariæ.
C. Templ. S. Iacobi.
D. Templ. S. Nicolai.
E. Templ. S. Spiritus.
F. Templ. S. Gertrudæ.
G. Templ. S. Petri.
H. Porta vulgo Uxoria.
I. Porta vulgo Molaria.
K. Porta Passaviensis.
L. Porta S. Spiritus.
M. Castellum vulgo stellatum.
N. Cæsareanum Castra.
O. Cæsareanor. accessus, et Suggestus Torment.
P. Castra Brandenburgensium.
Q. Accessus et suggestus tormentar. Brandenburg
R. Forum Equarium.
S. Forum fœnariū et Curia
T. Forū. Piscarium.

...tionis Urbis
...TINI
...anis et Confoederatis
... et derelictæ d.....
...i 1659.
...delinea.
Prata
Paludinosa
Damm
via qua
Paludes
Parnitz Flu.
Pladdrin
Silber wiese
FLUVIUS
Die ober vut
Swinegrund
via Gartzensis
via Passwalchensis

N. 136.

1659. grassarentur obsessi, equus sub Wirzio confossus inhibuit, & quia totis castris exciti Cæsarei ingruebant. Unde Sveci iterum in oppidum repelluntur septuaginta suorum desideratis, cum ipsi hostium trecentos amplius cæcidissent aut captos abstraxissent. 3.Nov. Sequenti die obsessi per fluvium eruptionem faciunt Duce Sverino subtribuno, ac viginti amplius cymbis impositi adverso Odera Curaviam usque procedunt, ubi Brandenburgici penum congesserant. *Curau.* Heic Sveci adsitum castellum viginti peditibus insessum impetu expugnant, simul quindecim dolia pulvere plena abripiunt; annonam partim in fluvium projiciunt, partim cymbis impositam cum alia præda Stetinum revehunt. 4.Nov. Ita Fœderati obsidium per sex hebdomadas extractum irriti solvunt, magna militum jactura ibi facta, cum quos in oppidum projecerant, globi ignivomi parum damni dedissent: dehinc Cammino, Wollino, Dammo, ac Demmino præsidiis firmato in hiberna discedunt.

Rex apud Ordines Imperii frustra queritur.

§. 68. Pacem ita turbatam, provinciasque suas Germanicas bello à Cæsare petitas Rex apud Ordines Imperii acribus querelis differebat, auxilium ex vi guarantiæ eos poscens, nullo effectu; cum nemo Cæsari vim opponere auderet, ac quisque Sveciæ mala ut aliena adspiceret. Sed & in Rhenano Fœdere parum subsidii erat, cujus destinata Monasteriensis Præsul, velut eidem nomen daturus, exploraverat, inde Cæsari prodiderat. E quo & Trevirensis se subduxerat, manifesto documento, quàm parum fœderibus, quæ tot è capitibus componuntur, fidendum sit. Ac confirmaverant Electori Brandenburgico Luneburgici Duces, si ipse Regis ditiones in Saxonia Inferiore & Westphalia sitas non invadat, provinciis quoque ejusdem ibidem positis parcendum. Id quanquam Regi iniquum videretur, se prohiberi, quo minus hostes suos alibi distrahat: tamen in lucro habendum erat saltem eas provincias belli calamitatibus subtrahi, quod nihil suscipere iis oris posset, antequam de auxilio Galliæ constaret. Qua de causa & Rex fœdus cum Neoburgico prius iniri nolebat, quàm hic in Brandenburgicum erupisset, eidemque de auxilio Galliæ cautum esset.

1659. *Reconciliatio cum Brandenburgico tentatur.*

§.69. Cum itaque nil opis aliunde allubesceret, rationis erat super minuendo hostium numero operam sumere. Quo fine cum Georgius Fridericus Waldeccæ Comes Cassellas proficisceretur, Rex mandatis ipsum instruebat, ut ibi super reconciliatione cum Electore Brandenburgico ageret. A qua hunc haut alienum esse Regi relatum erat, postquam Fionia incassum oppugnata fuerat, & qui metuebat, ne si pax in Dania ipso non incluso fieret, ditiones suæ sedem bello ab Austriacis excitato præberent. Ac fortasse de conjunctione cum Cæsare ad diuturnitatem non sat prolixè sibi pollicebatur, velut qui nuper expeditione in Pomeraniam citra ipsius consensum suscepta non parum suspicionis injecerat. Unde & hucusque Elector in ejus invasionis partem non ulterius venerat, quàm ut per suam ditionem copiis Cæsareis transitum daret, negata annona. Sed & Electori amicitia Sveciæ haut adspernenda credebatur ob Polonos, qui vix bona fide digesturi videbantur supremum Borussiæ imperium iniquis suis temporibus in Electorem collatum, cui tuendo vicinorum favore opus sit. Igitur ne quod momentum rebus suis sublevandis negligeret Rex, initium compositionis apud Electorem tentare decrevit, præsertim cum hic pacem cum Polonis, ac Belgis insigniter impedire posset. Eam in rem Waldeccius apud Landgravium Wilhelmum Electoris affinem insinuare jubebatur, quantum damnum rebus Protestantium hac Regis & Electoris collisione inferatur, & ut Austriaci, dum aliquos Protestantium inter se committunt, alios in suas partes pertrahunt, facile adversus omnes invalituri sint. Cæterum Regem pro illatis damnis nil satisfactionis, nec fœdus postulare; sed ut Elector Regis hostibus disjunctus nihil amplius his auxilii præstet, transitum per suas terras, aut merces bellicas iisdem adportari haut concedat; simul Gottorpium restituat, & è pacto Labiaviensi reliquas pecunias solvat, aut si id nolit, Regem in partem vectigalis Pillaviensis admittat. Si Landgravius de restitutione Curlandi mentionem injiciat, Waldeccius reponeret; in hanc consentire Regem non posse. Curlandiam esse Livoniæ partem, quam Sveciæ cedere jam Polonicis

1659. nicis Legatis in mandatis fuerit datum. Saltem dominium directum in Sveciam transferendum, ac Regem aliquas sibi conditiones stipulaturum, quas præstare Duci onerosum sit futurum. Igitur satius fore, si Duci alibi satisfaciat in Samogitia, Lithuania aut Pomerellia; aut ut Elector sibi in Samogitia aut Lithuania satisfieri patiatur, ac Duci Mindam tradat cum dignatione Principis Imperii. Sed si nihil apud Electorem proficeretur, consilium erat collectis in Bremensi provincia copiis in ditiones Electoris Westphalicas impressionem facere. Cæterum quia captivitas Curlandiæ Ducis Regi apud multos, inprimis ejusdem cognatos, invidiam creabat, Waldeccio scriptum super ea causa tradebatur, quod Cassellis, & alibi communicare jubebatur. Ejus summa hæc erat. Regnante Christina Curlandum quidem ut medio esse liceret obtinuisse, sed certis legibus, quæ ipsi exactè fuerint implendæ. Sed Carolum Gustavum sceptro potitum id pactum confimare dubitasse, quòd Vasallo Regni hostilis ejusmodi beneficium haut temerè sit concedendum, inprimis postquam omnes Palatinatus Poloniæ,& Borussiæ Regi se submisissent, Electore quoque in partes transgresso. Et quia res cum Mosco, Dano ac Belgis ad pacem spectabant, rationis fuisse maturè deliberare, antequam circa hoc certi quid statueretur. Unde potius Duci à Regiis fuisse Ministris propositum, ut declararet, Sveciæ partes, an eidem adversas sequi malit. Sed quia tunc Svecico exercitu Lithuaniam ingresso tractatio circa eam provinciam ad Regis obsequium adducendam quàm maximè fervebant, Ducem inde occasionem arripuisse declarationem suam differendi, ostenso insigni studio circa negotium Lithuanicum promovendum, quod tanto cum successu fieri non possit se in partes concedente. Et alias Sveciam multa ac certa indicia habere sui in ipsam studii, cui & inhæsurus sit. Ac si utique Sveciæ ditio sit subeunda, cupere se Lithuanorum exemplum sequi, quo factum suum eo melius Orbi, & Polonis adprobare queat. Ast interim ipsum clam Regis res in Lithuania confudisse, tempusque extraxisse, quoad adpareret, quid mutationis rebus Svecicis Moscus, Cæsar, aliique allaturi essent. Eoque diffidia excitasse inter Janum Radzivilium, Gosievium, ac Nobilitatem Lithuanicam, ac clandestina commercia cum Episcopo Samogitiæ, aliisque aluisse, ut Razivilii actiones ipsis suspectas redderet, tunc circa amplectendam Regis protectionem satagentis. Per eas artes ab eodem turbas in Lithuania fotas, quoad erumpente rebellione non exiguus Svecicorum militum numerus per hospitia dispersorum trucidaretur. Inde cùm de irruptione Mosci in Livoniam constaret, maturè sibi tutelares literas à Czare comparasse, etsi Rigæ longè aliter de animo suo testaretur. Eam irruptionem à Duce promotam, & cum Moscicis Legatis ac Ministris aliquot per noctes secreta colloquia habita, omnesque occasiones compositionis cum Rege corruptas: cum aliorum Legatis, qui ad Czarem tendebant huic in Sveciam incitando, Mitaviæ consultationes habitas, eosdemque ad acceleranda infesta destinata incitatos. Cùm itaque de Moscico bello certus esset, apud Svecicos Ministros jactare cæpisse, oblatum Czaris auxilium à se sperni non potuisse: judicare, Sveciam ipsi defendendo haut sufficere: sed nec Svecos promissis stare. Tum & multa indigna in nomen Svecicum jactata, quod in aula ipsius fabula & ludibrium fuerit. Inde uxorem Regium montem missam, ubi Austriaci, Polonici, ac Danici Legati agebant; inter quos istam acriter in Svecos invectam, morbidas Svecorum copiolas, & sesquicohortem Finnorum marito suo haut prævalituras, qui viam norit istis trans aquas intra rupes suas compellendis. Bradschavium Cromvelli Legatum, pacis conciliandæ causa missum, Duci valde ingratum fuisse, quod ipse ita se gessisset, ut sibi haut expediret Regem eo loco belli onere levari. Unde istius Legati destinata elusa, ac Moscis insinuatum, arctum inter Svecos Anglosque fœdus initum præcipue Moscoviæ oppressionem spectare, quod illi Baltico Mari dominentur, hi Moscorum commercia ad Oceanum septentrionalem impedire queant. Nec minus apud Anglicum Legatum Svecorum consilia 1659.

1659. filia suspecta reddita, ejusdem Secretarium corruptum, ac inter ministros suos adscitum, quo istius destinata eo melius expiscaretur, atque eluderet. Cum eodem Legato etiam disseruisse de stapula mercium Anglicarum Mitavia erigenda in fraudem Rigæ. Interim Legatum vario prætexto detinuisse, itinerique ejus talia obstacula objecisse, ut is de successu desperans in Borussiam, inde Hamburgum abierit. Statim ab istius discessu nuntium Kakenhusa à Nassokino venisse eidem revocando, idque in proclivi fuisse, ni Dux elusisset, cui pax cum Mosco non placebat. Post tractatus Roschildenses cum & Moscus in pacem propenderet, Svecicosque Legatos dimitteret, Ducem atque Electorem Legatos ad Czarem misisse insignibus cum donis, eidem demonstraturos, pacem Danicam haut stabilem fore, ac à fœderibus cum Austriacis eximios fructus sperandos: tum per literas & emissarios pessima quæque de Svecis disseminasse, ut parum abesset, quin Czar Legatos Svecicos in captivitatem retraheret. Sed cum id consilium non succederet, ac res ad tractatus deduceretur, iterum Sequestrem se obtulisse, ut negotium pro lubitu suo versare posset. Talia cum diutius tolerare non valeret Rex, istum in potestatem redigi jussisse. Sed si quid circa modum procedendi peccatum sit, Duglassium rationem redditurum. Ista uti multos eo de negotio penitius edocebant; ita de cætero à Waldeccio 24. Oct. proposita Landgravius amice acceptabat, pollicitus, se eo nomine Legatum ad Electorem missurum. Sed ob mutationes mox incidentes id negotium irritum fuit. Idem Waldeccius & alios apud Principes de præstanda pace Westphalica institerat; sed nihil præter inania, & in longum prominentia pollicita retulerat.

Svecorum in Curlandia progressus. Jan. §.70. Cæterum eo anno res in Curlandia vario Marte gerebatur. Ubi conglobata Curlandorum manus Saccenhusam oppresserat, cæsis viginti quatuor Svecicis militibus, qui ibi agebant. *26. Febr. Spens.* Contra Spensius tribunus Goldingæ præfectus centum equites sub *Warnhof.* Warnhofio turmæ præfecto emittebat, qui *Alzwangen.* Alzwangæ tribus Cosaccorum, duabus dimacharum turmis noctu ingruentibus octoginta horum cædebant, reliquos dissipabant. Iidem in reditu duas dimacharum Brandenburgicorum cohortes *Lindeneck.* Lindeneccæ opprimebant, ac occisis quinquaginta, captivos triginta quatuor cum duobus signis abducebant. *7. Mart. Adercas.* Dehinc Adercasius summus excubiarum præfectus cum valida manu progressus *Korf.* Korfium tribunum & Curlandarum turmas apud *Hasenbot.* Hasenbotum in campo consistente offendebat, quos aggressus primo statim impetu tribus signis exuit, cæteros per oppidum præcipiti fuga egit, plerisque occisis aut captis. Korfii dimachæ circumventi Svecico Sacramento succedebant. Ipse Korfius & *Buck.* Buckius tribuni cum paucis equitibus in arcem refugi eadem adhuc vespera arbitrio se Svecorum dedere coacti sunt. *26 Mart. Armfeld.* Gustavus quoque Armfeldius *Doblen* Doblena egressus assumpta caterva hostem intra *Neustatel.* Neustætelium consistentem opprimebat, dissipabatque ereptis quatuor signis. Porrò Duglassius, ut majori pondere rem gerere posset, nonnullas copias ex Ingria & Estonia evocaverat, mille pedites, duas equitum alas, cupidus in Lithuania pedem figere. Cum his, & quæ in Livonia restabant copiis in Curlandiam tendebat. *29. Mart. Yxul* Ubi Uxculius & Reinoldus *Glasnap.* Glasnapius in nongentos hostes apud Caniam in vico consistentes immittuntur, qui fusos *Salatte.* Salattam usque persequuntur, plerisque cæsis: centum amplius capti cum turmæ præfecto ac tribus centurionibus, octoque signis. Superato dehinc Winda fluvio glacie instrato *15 April. Libav* Libavia occupatur, ubi magna frumenti vis inventa Rigam mittitur. *29. April. Schoda.* Inde Schodam itur, ubi summus excubiarum præfectus *Berg.* Bergius cum sua manu consistebat, non sine contemptu Svecos expectans. Eum Duglassius impetu facto sat languidè resistentem in fugam conjecit, quingentis cæsis, sexaginta amplius captis, cum quatuor equestribus, decem pedestribus signis. Peditum ibi quicquid erat peribat, quod dimidium milliare per plana camporum currendum esset, antequam sylva attingi posset. Schodæ Duglassius aliquandiu consistebat Windam inter & *Wardava.* Wardavam fluvios, à fronte Samogitiam, à tergo Curlandiam habens. Nam Rex in Lithuaniam movere vetuerat, ne quid suspicionis Moscis injiceret, qui tum rem ibi adversus Polonos gerebant;

1659. ac potius post defensam Curlandiam *Memel.* versus Memelam tendere jusserat, quo Duci Adolfo Joanni junctus Borussiam Ducalem infestare posset; nec progressus Mosci in Lithuania curaret, velut qui ad pacem Polonicam promovendam multum conferre possit. Enimverò in Borussiam tendere Duglassio haut dabatur, quòd Curlandiæ finibus immineret *Komorofski.* Komorofius Lithuanorum Dux, qui in tres menses cum Nassokino inducias iniverat. Quo ingruente Duglassius Schoda movens versus *Zeidisch.* Zeidischium tendebat; ubi ex itinere hosti apud Syndiam impingebatur, qui etsi triplo numerosior levem post velitationem trans Wardaviam flumen se recipiebat. Et quia Dux Rigæ detentus è propinquo multa in Svecos machinari pergebat, Rex eum primo Holmiam *Jul.* avehi jusserat; mox mutato consilio arce Ivanogrodæ inclusit, ubi *Helmfeld.* gubernator Simon Helmfeldius antea ipsi notus humanitate sua tædium custodiæ mitigaturus, & facile suspecta commercia interclusurus erat. Inter hæc Duglassius audito *Kruus.* Ericum Krusium cum aliqua manu subsidio ipsi venire, peditibus *Goldingen.* apud Goldingam relictis cum equitibus & quadringentis dimachis obviam isti procedit; quos & ipsos inter *Slucha. Tuchin.* Slucham & Tuchinum novem à Riga milliaribus subsistere jubet, ipse Rigam profectus, unde octingentos Polonos in Curlandia hinc inde captos in Sveciam mittebat.

Res Svecorum in Curlandia in deterius eunt. §. 71. Hucusque Svecorum res in Curlandia sat bene se habuerant, plerisque locis eorum milite insessis, Mitavia, Bauscha, Goldinga, Dublena, *Bausch. Drugdagen. Schrunden.* Nienburgio, Brugdaga, Schrunda, Grubino, Libavia, & arce Windaviæ. Sed dehinc eædem in deterius ruere cœperunt. Spem Duglassio fecerat Nassokinus, se post elapsas inducias junctim cum ipso rem in Polonos gesturum. Sed quæ mox in contrarium vertebat, postquam Sapieha Moscis magna clade affectis tota cum colluvie jam Curlandiæ infunderetur, quam passim populabatur, abactis etiam in Lithuaniam pecoribus. Sed & dum Duglassius Rigæ adventantia auxilia expectat, *13. Aug.* Romorofius Goldingæ obsidium circumposuerat, quem dum inde depellere Duglassius conatur, frustra *1659.* erat, quod munitiones, queis iste se circumdederat, perrumpere non valeret. Igitur ut eundem inde detraheret, Janisciam se in fines Lithua- *Janiskie.* niæ conferre instituit, irruptione ibi facta ad sua defendenda istum revocaturus. Sed in itinere nuntiatur, duos Nobiles Curlandos Bucholzium *Bucholz.* & Netelhorstium coacta agrestium *Netelhorst.* manu Doblenam admotis scalis expugnasse. Unde ipse eodem vertens comperit Bucholzium cum parte captivorum Birsas evasisse. Sed Netel- *Birsen.* horstius Doblenæ deprehensus statim ad deditionem compellebatur. Ita *2. Sept.* plerique Svecorum recuperantur, qui præsidium ibi agitaverant, ac arci munitiones detractæ. Dum hæc vertit Duglassius, emissa ducentorum quinquaginta equorum caterva, quam Hastfertius tribunus ductabat, in bis *Hastfert.* mille Polonos delapsa vapulavit, ut vix centum elaberentur. Culpa cladis erat, quòd præfectus præter mandata tam tardè iter faceret. Sed longè majus incommodum rebus Svecicis afferebant denuo initæ à Polonis cum Mosco induciæ. Ea enim cura soluti Poloni adscitis auxiliis Brandenburgicis Goldingam demum ad *8. Sept.* deditionem compellebant. Duglassio abigendis hostibus haut sufficiente, culpa in præfectum arcis Jacobum Spensium tribunum conferebatur, qui contra mandata ingentem plebis colluviem arce receperat, ac annonam in promtu expositam importare neglexerat. Magnam ibi militum jacturam faciebant Sveci, quòd Poloni violato deditionis pacto præfectos in captivitatem redigerent, gregarios sub sua signa distribuerent, sarcinis direptis. Paria à Duglassio Wolmariæ pa- *Wolmar.* trata Poloni excusabant. Inde Windavia ab hoste recuperata, cujus præsidium meris Danis constabat, qui post depulsos aliquoties assultantes hostes demum abjectis armis pugnam detractabant. Unde Bickertonus sub- *22. Sept.* tribunus loci præfectus deditionem *Bickerton.* facere cogebatur, cujus tamen leges servatæ non sunt, sed præfecti Rigam missi, gregarius miles hostium sacramento adactus. Duglassius interim cum Mitaviæ & Bauschæ annonam intulisset, Anne- *30. Sept.* burgum in Semigalliam castra trans- *Anneburg. Semgallen.* ferebat, hostibus multum infestantibus

1659. tibus ob proditionem agrestium. Et jam Schrunda quoque post quindecim dierum obsidium in hostium potestatem concesserat, quam Ericus Lodius strenuè defenderat, cui & deditionis leges Poloni servavere. Unde metuens Duglassius, ne tota hostium moles ingruens Livonia ipsum excluderet, maturè superato Duna in adversa ripa consedit. Quin nec à periculo immunis erat Livonia, cui jam hostium manus quindecim bellatorum millibus constans minabatur. E Borussia quoque cum Brandenburgicis copiis movens Bogislaus Radzivilius post trium hebdomatum oppugnationem Grubinum deditione ceperat: ut in Curlandia præter Mitaviam, & Bauschâm Svecis nihil restaret: quarum utrique à Polonis obsidium circumpositum. Sed Bauscha uti vim hostium ad finem usq; belli egregiè sustinebat, semel atque iterum assultantibus Polonis magna cum strage rejectis; ita Valentinus Meierus summus vigiliarum præfectus sub finem anni Mitaviensem arcem deditione facta hosti tradebat nulla necessitate, cum annonæ adhuc satis, & trecenti quadraginta pedites integra valetudine superessent. Ob quod flagitium is Rigæ in custodiam datus est. Poloni dehinc semel atque iterum de induciis in Majum usque Mensem ineundis proponebant, quod tractatio in Borussia felicem exitum sponderet. Quas Duglassius deficiente mandato, ac ne Moscis suspicionem incuteret, declinabat.

Lode. *15. Oct.* *Meier.*

§. 72. In Borussia post captum Thorunium Poloni super induciis movebant, à quibus & Dux Adolfus Joannes alienus non erat, saltem ut per eas præsidium Strasburgense servaret. Sed quia Dux Rege inscio tale quid concludere non audebat, negotium extrahebat, quoad à Rege responsum adesset. Qui eas iniri vetabat, quod Poloni id quærerent, ut eo majore vi Duglassio ingruere possent. Ac alias displicebat Regi, à Duce de iisdem agi cœptum, velut qui nullo modo volebat à præfectis bellicis ejusmodi negotia attingi. Et longè satius Regi videbatur arma in Borussia moveri distrahendo Brandenburgico, & ut pars hostium ab ipso è Dania avelleretur. Quo fine Paulus Wirzius cum equitatu, qui in Pomerania consistebat, in Borussiam abire jussus est, in cujus locum Pomeraniæ cura Mullero commendabatur, aliis equitibus eodem missis. Is copiis apud Golnoam contractis Slochoviam versus tendebat, cui Dux superato Vistula ibidem erat occursurus. Avertendo hosti rumor spargebatur, præsidia oppidorum permutanda suscipi. Ita Dux Mariæburgo Montaviam progressus apud Album Montem Vistulam superat; inde Conitium iter dirigit, quo Bulovium ad hospitia paranda præmittit. Sed oppidani non sine ferocia terna vice imperatam deditionem respuebant, multis ignominiosis dictis in Svecos jactatis. Unde ut edito exemplo cæteri stolidam pervicaciam dediscerent, assultu dato post duarum horarum pugnam in oppidum penetrat, viginti suorum desideratis, aut sauciis, quos inter ipse Bulovius, dum hæsitantem militem prævius ducit, brachium globo trajectus est. Primo impetu oppidanorum non pauci cæsi; oppido direpto miles insigni præda potitus est. Inde Slochovia intacta præteritur, ac Hammersteinam ad fines Pomeraniæ tenditur, quo hosti persuasio nasceretur, Ducem in Germaniam abire, ne iste copiis contractis reversuro se objiceret. Conjunctione cum Wirzio apud Fridlandiam facta retro Slochoviam & Conitium itur, unde præsidium educitur. Præmissus dehinc Letmatus tribunus ad reparandum fluminis Woisidowæ pontem, opere perfecto ad caput pontis stationem disponebat. Eam sequenti mane sedecim Polonorum vexilla ad explorandum missa intercipiebant. Sed mox Letmatus in istos irruens captivos recuperabat, cæso Polonorum duce ac triginta aliis, eosque sesquimiliare in Sylvam usque persequebatur. Inde ad Cænobium Bischlavicam, ac longius Svetzam tenditur, ubi in præcursores Svecicos duo Polonorum vexilla impetu facto istos ad primum agmen repellebant. Sed quos ingruens mox Letmatus fundabat, ac plerisq; cæsis præfectos ac duo vexilla capit. Inde exercitus Culmæ admovetur, ubi præsidium, quinque dimacharum vexillis constans, terrore correptum statim arbitrio Ducis se dedit; qui gregarios sua sub signa recepit, præfectos dimisit. Non modica ibi

Per Borussiam gesta. *1659.* *Golnou.* *Slochou.* *27. Jan.* *Montau.* *Conitz.* *Bulou.* *Hammerstein.* *1. Febr.* *Fridland.* *Letmat.* *Woisidowa* *Bischlawik* *Svetz.* *Culm.*

1659. præda parta. Sed quia invalida oppido munimenta, præsidium imponi haut placuit. *Graudentz* Inde Graudento annona illata; inter quod oppidum & Neuburgum Dux iterum Vistulam transgressus validam catervam *Marienwerder.* Mariæwerderam præmisit, cui Brandenburgicus centurio insidebat. Is cum deditio imperaretur, non sine ferocia defensionem visus est meditari. Sed mox adventante Duce deserto oppido in arcem se contulit; qua tamen mox arbitrio Ducis dedita decem manipuli peditum cohortibus Svecicis admiscebantur. Ei arci præsidium immissum servandæ inter Mariæburgum & Graudentum communicationi. Dehinc *Risenburg.* Risenburgum iter intendit Dux, ubi præfectus incensis suburbiis defensionem parabat. Sed cum tanti non videretur isti loco oppugnando tempus, militemque impendere, *Rosenberg.* Rosenbergam, inde *Salfeld.* Salfeldam itur, quæ nulla defensione tentata Ducem admisit. Ei oppido præsidium impositum. *Holland.* Hollandiam, cujus præsidiarii incensis suburbiis defensionem parabant, intactam præteribat Dux, prælio certare cum hoste cupidus, qui apud *Braunsberg.* Braunsbergam consistebat; quò & ipse relictis *Mulhusen.* Mulhusæ sarcinis expedito cum agmine properabat, hostem si posset in suburbio tendentem oppressurus. Sed ea destinata in irritum cadebant, quòd glacies in *Passaric.* Passario fluvio copiis transportandis non amplius sat firma esset; ac Brandenburgici, qui ibi egerant, Regium montem se reciperent. Inde Dux *Lipstad.* Lipstadio capto præsidium imponit. *Morungen* Morungæ cives Duci oppidum citra moram tradebant, milite in arcem refugo, qui & mox, cum vis admoveretur, citra exceptionem se dedebat. Centum viginti equites, quadraginta dimachæ erant, qui turmis Svecicis admiscebantur. *Dirschau.* Dirschavia post invaditur, locus opportunus tegendæ Majori Insulæ, & struendo ponti; quæ per ali- *11. Mart.* quot horas machinis verberata deditionem fecit ea lege, ut qui antea Svecis militassent, ad vetus sacramentum redirent, quorum septuaginta erant, reliqui Mevam deducerentur. His rebus gestis copiæ per Insulam Gedanensem disponuntur; ubi Wirzius catervam Gedanensium urbe egressam opprimebat, præter cæsos quadraginta captis. Huc converso Duce Brandenburgici Lipstadium citra pactum receperunt, quòd straminea tecta ignem conceptum toto oppido diffudissent. 1659. Morungam assultantes acriter repellebantur, etsi post Dux eo oppido, ac Salfelda & Mariæwerdera præsidia ultro deducebat, ne copias imminueret. Ea expeditio Svecicas copias non parum attriverat per frequentes desertiones, & quia præfecti laxa admodum disciplina militem continebant. Per Aprilem mensem copiæ in Minore Insula quietem agebant reficiendæ equorum lassitudini. Sed ineunte Mense Majo Dux Bulovium trans Vistulam mittebat ad occupandam Star- *Stargard.* gardiam, quam & hic adplicita portæ petarda irrupit, nullo suorum desiderato. Cæsi ibi hostium centum triginta, capti sexaginta quinque cum quinque vexillis. Ast quia Dux impedimenta in Minore Insula reliquerat, crediderat hostis, eo Stargardiæ absente aliquid damni Svecis inferri posse. Ita is repente impressionem *13. Mart* facit, ut qui in Minore Insula restabant Sveci, modica cum jactura sub castella se sua recipere cogerentur. Sed quia nil annonæ ibi inveniebat hostis, nullo operæ pretio facto Lichtenfeldam retro abibat. Ac Dux copias in Majorem Insulam traducebat extra subitæ incursionis periculum. Cæterum ista Ducis acta Regi haut satisfaciebant, qui plus debuisse profici judicabat. Sed Dux negabat à se plus potuisse præstari, ac egregia sua destinata ab aliis sufflaminari; eoque offensus missionem petebat. Ei Rex duas pedestres, legiones mari submittebat, quæ exscensione in Nerungam facta, à Duce cum equitatu eodem excurrente in tutum deducebantur. Inter quæ oppidis Borussiæ paulatim fames ingruebat, quibus non plus annonæ erat, quàm quod parcè ad messem usq; sufficeret. Ac Galli tractatus pacis Polonicæ data opera extrahebant, quoad ista loca, ad incitas redacta nulla pensatione in Polonorum ditionem redirent. Ac Poloni jam exercitum contraxerant, qui sub finem mensis Julii in Borussiam descensurus erat, primariæ cuipiam munitioni invadendæ, ac ut messe corrupta reliquis famem faceret. Unde Dux præsidium Stargardia iterum educebat, ne in loco parum munito frustra periret. *22. Jul.* Et quia per continuas pluvias magna segetis pars corrupta

quel
tung
VISTVLA
D A N Z I G E R
N A R U N G
VISTVLA

B V R G E R W Æ R D E R.
VETUS
FLVI.
VERSVS
GEDANVM
Z I G E R
D E R
Geometrica
Delineatio Munitionis.
DANTZIGER HOEFT.
Uti illud á Gedanensibus et eorum Fœderatis d: 2 Octob:
obsidere captum, et 20 Decemb: expugnatum fuit.
Anno 1659.
A. Tribuni Winteri stativa.
B. Præfecti vigilium Sthir stativa.
C. Tomsoine stat.
D. Siberi stativa.
E. Castellum Schmerbloccense.
F. Castellum Marieburgense.
G. Smantberg.
H. Aggeres perupti apud Schmerbloccum.
I.K. Aggeres perrupti apud Kesmarcum.
L. Accessus. M. Suggestus.
O. Vetus Castellum Gedanensium á Rege Gustavo Adolpho destructum.
P. Steenbocki
Q. Regis
R. Principis
propugnaculum.
S. Armamentorium.
T. Dantziger Hoeft.
100 virg Rinland:
W. S. Sulp:

1. Templum Arcis.
2. Porta Zellia.
3. Templum Civit:
4. Curia.
W. Swidde Sculp: Holmiæ
Oppidum
Vistula
V I S T U L A
Arx

tatis et Arcis
DENSIS .
9. Vistula Fl.
10. Suggest Suc
Vistula Fluvius.
Arx
Civitas
Graudenz
Arx
WIX
Aug: 1655.
Arx Krusewitz

N. 31

1659. rupta famem accelerabat, per Belgas quoque intercepto, quod è Pomerania subvehebatur, frumento, Dux desperatis Borussiæ rebus, an alia de causa nobis incognita, cura ejus provincia in Laurentium Lindanum collata, in Pomeraniam trajiciebat, quò & Wirzius opportunè admodum ingruentibus jam Austriacis adpellebat. *Aug.* Eo Ducis discessu Rex vehementer indignabatur, quòd hostis non aliter crediturus esset, quàm ab isto Borussiam conclamatam haberi.

Res Borussiæ in angustium rediguntur. §. 73. Duce digresso res Borussiæ indies in deterius ruebant, quòd hostis unicè id ageret, ut Svecos inopia conficeret, quibus id virium non erat, ut dispulsis qui incumbebant laxiores sibi conditiones quærerent. Nam equitum armis instructorum duodecim centuriæ; inermium sexcenti erant. Majorem insulam septingenti sexaginta pedites insidebant, præter eos, qui per oppidorum præsidia distributi erant. Tum Minor insula planè vastata & incolis viduata; è majori insula vix quadringenta pondera frumenti peti poterant. *Iast.* Inter quæ Brandenburgicorum caterva sub Elbingam excurrens abigendis pecoribus à Schuzio tribuno in paludes compulsa fuit non paucis cæsis, octoginta captivis in oppidum tractis. *27. Aug.* Porrò hoste propius movente Dirschavia à Svecis deserebatur; cui tamen sub discessum ignem injicere obliti fuerant, ne hostibus usui esse posset. Sed Graudentum Poloni Cæsareique quarto assultu irrumpebant, *4. Sept.* trucidatis quicquid occurrebat civium, oppidoque in cineres redacto Præsidiarii in arcem se recipiebant; sed postera die exuto obsequio portas hosti reserabant. Unde præfectus, qui uno comitante in turrim confugerat, captivum se tradere cogebatur. Inde Major Insula ab hoste petebatur, cujus tuenda eo minor facultas erat, quòd flumen ita subsedisset, ut integræ equitum alæ explicatis ordinibus vado transire possent. *16. Sept.* Eam primò Lubomirscius cum decem millibus apud Montaviensem angulum impetebat; sed quem Sveci acriter resistentes cedere cogebant. Ast bis mille Brandenburgici, mille Gedanenses navigiis accedentes apud Tysmartum in Insula locum capiebant. Unde Svecici Equites pars Mariæburgum, reliqui Elbingam se receperunt. Nam qui Hauptum se conferre jussi erant, ingruente celeriter hoste, ac ob profundas luto vias eò penetrare non poterant. Postquam in Majorem Insulam perruptum foret, inter hostes disceptabatur, quis nam potissimum locus impugnandus esset. Ac Poloni quidem Mariæburgum, Brandenburgici Elbingam, Gedanenses Hauptum invadendum contendebant. *Haupt.* Sed pervicere Gedanenses, qui & oppugnationi omnia necessaria promtè suppeditabant. Equidem Lubomirscius castellum ad caput pontis, quo Nogatus fluvius Mariæburgi sternitur, invadere parabat, ponti ibidem evertendo. *Nogat.* Sed post frustra tentatam vim id cœptum omissum est, Polonique subigente annonæ defectu relicta Majore Insula in Pomerelliam concessere. Ast apud Hauptum acerrimè res gerebatur, cujus præfectus Nicolaus Dancwartus Lilliestræmius, supremus vigiliarum præfectus, omni vi munitionem tueri nitebatur. *Dancwart Lilliestræm.* Ubi primò castellum in opposita Haupto ripa situm hostis altero assultu expugnavit, humilibus aquis facilem accessum præbentibus. Inde ipsum Hauptum petitur; ubi nullo impediente hostis in aggere Nerungæ stationem ceperat, quòd deficiente equitatu obsessi eruptionibus istum turbare non possent. Postquam ad tectam viam, qua fossa cingitur, opera promota essent, hostis propugnaculum exterius ibi situm, ter magna cum suorum strage repulsus, quarto demum assultu expugnavit: sed quem Dancwartus iterum magna cum cæde inde expulit. Nec eo segnius obsidium urgebat hostis, ut inter continua pericula plerosq; præfectos amitteret Dancwartus, gregariorum quoq; numeris ita imminutis, ut vix tribus propugnaculis utcunque tuendis sufficerent. Tum decussatim emissi globi, continuique ignes & saxa ita obsessos infestabant, ut quò se verterent non haberent. Et quia tecta ob continuas jaculationes deserenda, aliaq; tuguria in angulis hinc inde excitanda fuerant, multi ob solum parum salubre morbis corripiebantur. Quæ omnia hostibus per crebras transfugas prodebantur, è quibus pleriq; in Dania conscripti fuerant. Et jam quoque domus cerevisiæ coquendæ, ac molendinum jumentarium destructum erat, bellico tamen paratu adhuc

1659. salvo. Sed cum hostis tota vi assultum pararet, qui ex utroque latere in fossam penetraverat, simul frigus ingruens facilem per aquas accessum præbiturum erat, nec sat copiarum stationibus tuendis superabat, Dancwartus demum quarta vice oblatas honestas conditiones post toleratum trimestre obsidium admisit. Ipse cum trecentis peditibus autem quinquaginta ægrotis, ac centum equitibus, magnam partem præfectis, simul sedecim machinis, duobus mortariis in Pomeraniam deductus fuit. Interea temporis Sveci Stumam ultro deseruerant; ac Strasburgum subigente fame à Joanne Pleitnero tribuno deditum fuit ea lege, ut præsidiarii Elbingam deducerentur. Enimverò istos in itinere Rosenbergæ Brandenburgici sistebant, armisque exutos omnes captivos Braunsbergam deducebant, utut Poloni pacto deditionis ipsis securitatem à Cæsareis & Brandenburgicis diserte spopondissent, additis etiam ducentis equitibus, qui comitarentur. Quibus insuper habitis à Bogislao Radzivilio missus tribunus Hillius cum quingentis equitibus, ac dimacharum caterva Svecis manus injicit. Obtentui sumtum, quod summo Electoris Imperio fraudi sit, ipso inscio per ejusdem territorium militem traducere. Eo nomine Lindanus ad Lubomirscium scribebat; qui Brandenburgicorum facto valde offensus obsidibus datis se pro illorum liberatione cauturum ostendit; sed quos Sveci non admodum desiderabant, fide verbo data contenti. Equidem dum pactum Strasburgi conciperetur, monitum fuerat, an non Ministris Electoris transitus præsidii Svecici per ipsius terras significandus esset? Sed Lubomirscius & Cancellarius Patzius id præfractè abnuerant velut superfluum. Eo gravius isti indignati Czarnecium juniorem cum bis mille Polonis raptim miserunt, qui interceptum militem Brandenburgicis iterum eriperet; sed hi festinato itinere jam Braunsbergam evaserant. Unde Poloni irati sedecim vicos cum templis in Electoris ditione direptos inflammarunt. Scribebat inde Poloniæ Rex literas super iisdem utique dimittendis ad Radzivilium, sed qui rem ad Electorem rejiciebat. Ita Svecis in Borussia præter Elbingam & Mariæburgum nihil restabat, jam non leviter cum inopia luctantibus; cui utcunque levandæ Lindanus tria millia inopis plebis media hieme Elbinga expellebat.

Hauptum deditur. 12. Dec.

1. Dec. Pleitner.

Hillë.

von der Linde.

Patz.

§. 74. Inter alia incommoda recrudescens in Dania bellum id quoque produxerat, ut pax Polonica in longum extraheretur, cujus superiore anno propinqua spes affulsisse videbatur. Nicolaus quippe Lumbranus Legatus in Polonia Gallicus superiore anno Wismariam accedens confirmabat, Polonos serio in pacem inclinare, Moscis liquidam declarationem exposcentibus super Czaris filio in Regem assumendo. Nam quod hactenus congressus declinatus, nec diplomata data sint, culpam penes Austriacos esse. Ac constituisse Polonos Livoniam Duna tenus, & actionem in Sveciam cedere. Tantum super Borussia difficultatem superesse, cujus nullam partem Svecis relinquere possint, aut velint. Ea super re cum Slippenbachius, & Gyldenclovius cum Lumbrano congrederentur præparandis velut tractatibus, acceptabatur Joannis Casimiri in Sveciam renuntiatio, modo pure, & citra exceptionem, & quidem peculiari Instrumento fieret. Sed Gallus eam optime primario paci pacto inseri autumabat: tum & Polonos eam Livoniæ partem cessuros, quam hactenus possederint, sed nullo modo Curlandiam. De Borussia Polonos pronuntiasse; si obstruatur Guttur quid de vita futurum? Pro ejus tamen restitutione duas milliones florenorum Polonicorum offerre. Quæ summa Svecis adspernanda videbatur, cum Polonici Legati jam Holmiæ tres uncialium milliones præter totam Livoniam obtulissent. Sed Lumbranus non nisi de tribus florenorum Polonicorum millionibus spem faciebat. Contra Sveci hanc summam augendam contendebant; ac solutionis diem proferri, ac diffindi posse; interim Elbingam & Mariæburgum hypothecæ loco retinendas. In participationem vectigalis Polonos nunquam consensuros censebat, Lumbranus. Cum Sveci caveri sibi cuperent, ne à Polonis Moscus aut Austriacus Rex eligeretur; Lumbranus reponebat, eam rem jam à Polonis disceptari, ac Svecos tantisper partem Borussiæ posse retinere, donec Poloni in eventum Regem designa-

Tractatus Polonici extrahuntur.

Jul. 1658.

1659. signarint. Nam hos statim atque cum Svecis transegerint, viam inventuros amoliendis Austriacis. Ipsos quoque Moscis compescendis sufficere. His actis Lumbranus in Poloniam revertebat, intra bimestre responsum super congressu instituendo allaturus. Enimvero post bellum in Dania renovatum Poloni rem extrahebant, successus Fœderatorum in Dania spectaturi, & quid potissimum Belgæ suscepturi essent. Quos & magnopere Cæsar ac Danus à pace retrahebant.

Cavillationes circa diplomata. §. 75. Interim ne nihil agi videretur, circa diplomata tuti itineris Legatis mutuò danda disceptabatur; è quibus Svecica pro Polonis & sociis dudum perfecta Stetini jacuerant. Heic enim, non in Borussia istorum permutationem fieri Rex volebat. *5. Mart.* Sed à Polonis primum diplomata adferebat Akakia. In iis hæc vitia notabantur, quòd chartæ, non pergamenæ inscripta ac simplici filo serico nigro consuta essent. Sigillum quoque ita compressum erat, ut non adpareret, cujus esset. Eo redhibito per semestre satagebant Terlonus & Lumbranus, quorum ille studio in Svecos sine mandato sui Regis in Poloniam iter paci promovendæ susceperat, donec alia diplomata extunderent; quæ & ipsa tum ob alia vitia, tum ob sigillum planè deformatum à Svecis acceptari non potuerunt. Unde cùm Gallus ad alia exhibenda eos urgeret, Poloni demum annuerunt, additis tamen minis, nisi hæc acceptentur, nulla alia se daturos. Sed nec hæc ita formata erant, ut Svecis probarentur. Nam nec tituli Legatorum Svecicorum rectè expressi, ac dies & mensis, quo data essent, omis- *25. Maji.* sus erat. Quin & inusitatum sigillum Poloni finxerant, in quo eques Lithuanicum insigne clypeo, quo pectus tegit, Regni Sveciæ insignia haut obscurè præferebat. Simul additum erat; eas literas *sigillo Regio* firmatas, cùm in ejusmodi negotiis *sigillum Regni* adhiberi debeat. Ita & tertium diploma insuper habitis Polonorum minis Sveci rejiciebant. Ad extremum ta- *17. Jul.* men quartum, de quo prope jam desperatum erat, ab Akakia adferebatur, quod cùm rectè se haberet, cum Svecico permutatum fuit. Simul spes pacis affulgebat, quam amantes patriæ viri in Polonia optabant ad declinandum ab Austriacis jugum, quod hi jam per arma Poloniæ intentare videbantur, Reginæ cumprimis ac Lubomirscii studio circa pacem eminente. Postquam tantum temporis circa emendanda Polonorum diplomata consumtum esset, jam Cæsarei quoque sua diplomata ultro vitiis adsperserant, ut nova morarum ansa foret. Illis Cæsar Joanni Casimiro titulum Regis Sveciæ, tribuerat, quam ipse Joannes Casimirus adversus Svecos non adhibebat. Omissus etiam erat titulus Scaniæ, subscripserat id Comes Wolckensteinius, qui tamen eo tempore, quo diploma datum fuerat, (nimirum XX. Julii Anno 1658.) Francofurti ad Mœnum in prædiis suis egerat, nondum Vice-Cancellarii munere potitus, quod adhuc à Ferdinando Curtio exercebatur. In Brandenburgico notabatur, quòd in titulo Comitis Benedicti Oxenstiernæ omissum erat *Majestatis Regnique Sveciæ senator*. Desiderabatur quoq; securitas pro tabellariis, cursoribus, literis, & literarum fasciculis. Ponebatur insuper *Navim* pro *Naves*, quod non sit ex dignitate Legatorum una naue vehi, quæ nec omnibus sufficiebat. Nec prospectum erat, securitati navium minorum, quæ commeatum & alia necessaria per Pillaviam advecturæ erant. Quæ omnia emendari postulabantur. Porrò Cæsareum diploma Akakiæ reddebatur, ut in Borussia correctum ab ipso procuraretur. Nam Svecis haut placebat ista ob ludibria negotium differre; eoque Rex postulabat, ut Poloni Svecicis Legatis adversus copias Cæsareas in Borussia agentes caverent, ne exspectatione Cæsarei diplomatis tractatus differretur, quem omni modo accelerari cupiebat. Unde & idem Legatos Stetino Stralsundam se conferre jubebat, ne forte ibi ab hoste includerentur, usque adeo iratus Gardio, cujus cunctatione profectio in Septembris usque initium extracta credebatur, ut jam solum Slippenbachium & Gyldenclovium proficisci imperaret, ni moras iste abrupisset.

Legatorum Svecorum mandata. §. 76. Porrò Regi spem proficuæ pacis inter alia præbebant induciæ cum Mosco, velut quæ Polonis magis ad pacem compulsuræ sint, quàm eloquentia Gallica. Et quia Poloni cum Austriacis convenire non poterant, nec de Cosaccis sat cautum esset, incumbente quoq; cum Moscis bello, necessi-

1659. cessitas utique pacem Svecicam imperare videbatur. Post istas igitur inducias Rex Legatorum suorum mandata ita temperabat. Circa Livoniam Polonicam, in qua Duneburgum, Rosita, Luttar, & Mariæhusa oppida sita sunt, circa satisfactionem postulandam caute procederent, ne quid adversus inducias cum Mosco conclusas fieret: eoque Polonos inducerent ut ipsi eam partem Livoniæ ultro offerrent, quos & ista potius, quam alia daturos verosimile sit; sic ut ea res unice Polonis tribui posset, velut ab his solis profecta. Tum ut à Polonis oblata acceptarent, quatenus Polonorum se jus porrigere possit, reliquis ad tractatus cum Mosco remissis. Ac ne induciæ cum Moscis ulla parte tangantur, sed in præsenti statu subsistant, caverent, ut ea regio legibus induciarum cum Mosco includatur, ne quid in eam hostile Poloni deinceps tentent, nec circa eandem amplius satagant velut alteri cessam. Aut si Poloni jactent, sibi hostem suum utique ibidem infestandum, stipularentur, ut Poloni ea loca, ubi Moscis erepta fuerint, Svecis tradant. Præterea omni ope connitterentur, ut non cum Polonis solum, sed & Cæsare, ac Brandenburgico pax coëat: id quod eo facilius fore sperabatur, quod Rex ab utroque nil aliud postularet, quam ut pax Westphalica confirmaretur, ac sibi frui liceret, quæ isthæc ipsi tribuat, neve isti sese Svecicis bellis immisceant. Eas conditiones si recusent, totum orbem Regis æquitatem, istorum injuriam agniturum. Post & Legati monebantur, ne cessionem Borussiæ præcipitarent quoad circa totam Livoniam transactum foret, sub qua Rex Curlandiam quoque & Semigalliam comprehendi volebat. Præcipue autem Slippenbachius jubebatur ratiocinia sua, quæ semper jactabat, circa retinendam Borussiam oblivioni tradere; cui spes in pace Danica, reconciliatione cum Belgis, & auxiliis Angliæ collocabatur. Nam incumbens tam grave onus necessitatem adferebat pacem cum Polonis amplectendi, si vel maxime Borussia citra satisfactionem dimittenda foret. Et cum actiones belli non semper ex voto succedant, satius esse in tempore nonnullam jacturam facere, quam omnia demum ruinæ exponere. Unde unicum sibi scopum pacem haberet; quam Rex summopere optabat; aut saltem ut nosset, quid sibi expectandum foret, quo consilia sua inde temperare posset. Gyldenclovio soli mandabatur, ut ad extremum, si alia lege Curlandia obtineri nequeat, omnem satisfactionem pecuniariam Polonis remitteret. Ast rebus in Dania ingravescentibus, mandata hinc inde ad præsens tempus accommodabantur. Scilicet ut securitati suæ probe caveri curent, ac aliquot milliaria circa tractatus locum hostilitati eximant, utque tabellarii, ac literæ hinc inde tuto commeent, haut interceptæ & resignatæ. Quia Belgæ jam in hostilia eruperint, eorum Legatos sequestres haut admittant. Sed si contra tendat adversa pars cum Polonis clam transigere studeant, cum Cæsareis citra sequestres tractent. Satisfactionis loco totam Livoniam postulent, cum parte Polonis hactenus possessa, & Curlandia ac Semigallia; quam Poloni comitiis anno 1655. cedere jam decreverint Niemericie, & Mirzinscio testibus; utique Duci in Samogitia, Pomerellia, aut alibi satisfiat. Sed quæ in Germania proponi possent, declinarent velut Brandenburgici provincias tangentia; nisi forte ipsi Brandenburgici ei rei occasionem præbeant. Optionem tamen Duci relinquant, utrum in pensationem terrarum quid, an summam pecuniæ malit, quæ ultra quinquies aut sexies centena uncialium millia adsurgere non possit, cum stati reditus Ducis viginti uncialium millia non excedant. Sed si Poloni Ducem utique restituendum pertendant, Legati id non alia lege admittant, quam ut Dux eam provinciam eadem qua antehac conditione possideat, quod multa per hoc bellum in odium Sveciæ ipsi à Polonis indulta dicantur: ut is deinceps Vasallus Sveciæ sit, ac Polonia juri suo in Curlandiam renuntiet, ut Regi jus præsidii sit in munitis ejus provinciæ locis, ubi opus videatur: ut denique Ordines Curlandiæ pari cum Livonis conditione agant, nec una provincia prærogativæ quid præ altera habeat, velut quæ olim unum corpus composuerint. Si tamen tractatus ad hoc caput adhæsurus videatur, demum consentirent, ut Dux & Nobiles præsentem statum ac privilegia conservent sub dominio duntaxat directo Sveciæ. Piltensis præsulatus penes Regem maneat, restitutis Duci quin-

Margin notes: 1659. — 14. Febr. — Rositen. Lutta. Marienhusen. — 2. Aug. — 29. Oct.

1659. quinquaginta uncialium millibus, pro quibus is huic oppigneratus est. Circa cessionem quoque Livoniæ Regi diserte vectigal Lithuanicum apud Duneburgum reservent. Pertendant quoque, ut Rex in partem vectigalis in Borussia admittatur, apud Regem Poloniæ hac ratione usi, quod illud fisco expediat, Reginæ quoque spe facta, illam dum vivit fruituram, quod Sveciæ è Pillavia & Memela provenire possit, ut tamen id è manibus ministrorum Svecicorum accipiat. Electoris autem consensui obtinendo ostendatur; si in omnibus portubus æqualitas vectigalium instituatur ad taxationem Rigensem, plus ipsi accessurum, quam decessurum, ac commercia per æqualitatem haut impediri; istaque participatione vectigalis Electorem posse sibi Sveciam devincire, quo ad firmandum supremum ipsius in Borussia Imperium continuatur; quod præstandum Rex recepturus sit, si Elector vicissim hunc tractatum præstare velit. Ea participatio vectigalis si succedat, partitio ita fieret, ut in Borussia Regia dimidia pars Polono, altera Sveco cedat: in Electorali Borussia Polono, Sveco, ac Electori, singuli trientes, aut ad extremum Electori dimidium, Sveco & Polono singuli quadrantes. Quod si Elector pacem respuat, Svecus & Polonus inter se vectigal dividerent isto excluso. Tum ut circa vectigal hoc Svecia directionem gerat. Præter hæc expectativam in Borussiam Ducalem prætenderent, velut ad quam Regi è pactis Labiaviensibus jus sit quæsitum, & quia ejusdem beneficio Elector id primum nactus sit; quæ & isti adversus Polonos confirmando inservire queat. Quod si ea in totam provinciam Electoralem obtineri haut possit, minimum stipulentur in id, quod ultra Passarium flumen, & Ortelsburgum versus Lithuaniam situm est, excepto Warmiensi Præsulatu. Antequam autem in hac capita de Curlandia, vectigali, & expectativa consensum fuerit, Legati reliquæ satisfactioni haut renuntient; eoque quando isthæc obtineri nequeant, ut à Polonia datis terris aut pecuniis sibi satisfiat, urgeant. Pecuniariam autem satisfactionem remittant, aut intendant, prout Poloni circa jam dicta capita faciles, aut difficiles se ostenderint. Ubi ante omnia, quæ Ragozius promittere coactus est, abolenda contra Ernesti Bogislai Ducis Crojæ prætensio reservanda sit. His duabus summis inclusis sexcenta uncialium millia postulent. Si pars vectigalis, & expectativa obtineri nequeat, duos milliones, aut duodecies centena millia petant; quæ tamen summa ad extremum plane remittenda sit, excepto Ragozii debito, & Crojani actione, modo Curlandia obtineatur. Vicissim Poloni si non publico instrumento saltem secreto promittant, post Joannis Casimiri fata Austriacum aut Moscum corona Poloniæ haut potiturum. Regi quoque tantisper loca Borussiæ retinere liceat, quoad præstanda præstita sint, ac ut præsidia interim è Borussia alantur. Si Elector pariter transigere velit; id hac lege fieret, ut omnibus fœderibus contra Regem initis renuntiet, omnia loca per Pomeraniam occupata restituat, transitum hostibus Regis per suas ditiones ne concedat; atque his tractatibus Neoburgicus quoq; includatur. Ast si Elector pacem admittere nolit, à Polonis stipularentur, ne adversus præsentem pacem sit, si Rex Electorem in suis provinciis invadat, ac ut Regi innoxius transitus per Borussiam Polonicam, & Warmiam in terras Electoris concedatur; neve Electori à Polonis ulla auxilia ferantur. Tum ut hoc casu Regi tantisper præsidium Elbingæ habere liceat, quoad cum Electore transactum sit, Elbinga deinceps in priorem statum reponenda. Quod si nullo modo Elector pacem admittere velit, Polonis ab Electore hoc bello acta demonstrarent, ac si bilem illis moverint, iidemque ultro ansam præbeant, fœdus adversus istum & Austriacos acceptent, quod directum sit ad Electorem Borussia expellendum, eamque inter ipsos dividendam: ita ut Passarius fluvius, & Ortelburgum fines constituant, ac Poloni versus Vistulam, Rex, versus Lithuaniam sita retineat. Prius tamen quam quid de fœdere concludatur, ad Regem referant. Enimvero post cladem in Fionia Rex quantum posset cum Polonis concludere optabat, quo copias in Borussia servaret, ac adversus Danum adhiberet. Unde Legati non plus postulare jubebantur, quam renuntiationem tituli, patrimonii Gustaviani, & Livoniæ, ac ut urbes Borussiæ priori statui relinquerentur, ac inprimis ne Elector Elbingæ potiatur: tum ut ipse directum dominium Curlandiæ nancisceretur, quod tamen si paci moram facturum sit, & ipsum dimitterent.

1659. 28. Nov.

1659. rent. Nam norat Rex Danum in postulata sua quantumvis æquissima non consensurum: unde ad vi compellendum eundem omnes suas vires contrahere cupiebat.

Præliminaria pacis Polonicæ. 5. Sept. §. 77. Cæterum postquam Legati Svecici è Pomerania ante Weixelmundam adpulissent, statim Gedanum de adventu suo significabant, ac uti securitati suæ rite prospiciatur. *9. Sept.* Inde ante urbem in Nerunga exscenderunt, & cùm Heubodæ pernoctassent, per Hauptum se Berndorfum conferebant. Heic Lumbranus ad ipsos accedebat, Mariæburgum abiturus, quoad Polonici Legati venirent, quibuscum super præliminaribus tractare posset. Quanquam autem Lubomirscius, qui cum exercitu in vicinia consistebat, in mandatis haberet eadem adornare, ac Lumbranus proponeret, posse ipsos propinquo loco cum isto congredi: Svecis tamen haut consultum videbatur nimium pacis studium præ se ferre, Polonis ob successus suos cristas erigentibus. Ita isti Elbingam abiere; quò & mox Lumbranus accedebat, *14. Sept.* qui inter differendum jaciebat; apud Polonos non quidem circa cessionem tituli & Livoniæ, sed utique circa Curlandiam, & satisfactionem pro Borussia multum difficultatis fore. Nec Polonos usq; adeo à separato tractatu abhorrere. Super loco tractatuum Svecis placebat, ut ipsi Frauenburgum aut Tolamitum, Poloni Braunsbergam locum commorationis haberent. Monebatur de securitate circum ea loca per aliquot milliaria, tuta annonæ subvectione, libero tabellariorum cursu; ac ut initium congressus fit ad diem XV. Octobris. His rebus adornandis Lumbranus in aulam Polonicam proficiscebatur; *22. Sept.* de cujus negotiatione per mensem ne verbum quidem audiebatur, donec Akakia Elbingam *16. Oct.* veniens super loco tractatuum scrupulum moveret. Circa quem Sveci Polonis gratificari decreverunt, eludendis Austriacorum & Brandenburgicorum artibus; qui novis subinde motis difficultatibus tractatus extractum ibant, quoad præsidia Svecica fame conficerentur. Id tamen se gratiæ Reginæ potissimum dare ferebant; simul satis se animadvertere, à quibus hic agendi modus promanet; quorum astutiam si Poloni sequi velint, nunquam scrupulos defore. Narrabat Akakia, adventum Legatorum Reginæ valde gratum fuisse, ac inde fiduciam de serio Caroli Gustavi in pacem studio concepisse: tum statim decrevisse, valde licet reluctantibus Austriacis & Brandenburgicis, Thorunium concedere, quo tractatibus propior foret. Contra Austriaci demulcendis Polonis eo tempore præsidium suum Cracovia educebant, simul tamen postulantes, ut eæ copiæ adversus Livoniam adhibeantur; ac ut Poloni satis haberent, oppida Borussiæ eminus circumsedisse, sede belli in Livoniam translata, ubi provincialium animi ægri admodum sint; ac ejus invasionis sensum Sveco fore acerbiorem, velut in proprio. Sed Poloni spe propinquæ pacis ista rejiciebant, ob aliena commoda periculum subire aspernati: id tamen consilium arrepturi, si pax non succedat. Interim Svecorum literæ intercipiebantur, & quæ notis scripta erant enodata vulgabantur. De quo cùm isti graviter quererentur, Fœderati cavillabantur, illis tantùm literis securitatem promissam, quæ per peculiares tabellarios ferrentur; non quæ publicis veredariis traderentur. Postquam Legati Svecici tertium jam mensem in Borussia hæsissent, nullo adhuc tractatuum loco statuto, Poloni demum Olivam cœnobium proponebant. Is locus ideo Svecis haut repudiandus videbatur, quòd neque adversa pars in Frauenburgum, & Braunsbergam, nec ipsi in Strasburgum, Culmam, Graudentum, & Stargardiam, quæ ab hostibus nimia instabilitate proposita fuerant, consentire vellent. Tum ne arguerentur super minutiis tricari, neu adversæ parti ansam tractatus eludendi pręberent. Ac confirmabat Lumbranus, spem boni successus esse, si circa hoc aulæ Poloniæ gratificari velint, quæ Gedani tantisper morari cupiebat. Commodum quoque videbatur, quòd ibi communicatio mari haberi, ac abruptis fortè tractatibus navibus discedi posset. Quia tamen Cœnobium tot hospites non capiebat, placuit Legatos ibi congressus agitare, in vico Sobbotho diversari. Ea Svecorum facilitas Cæsareos non parum turbabat, qui istos nunquam huc descensuros crediderant. Unde amota hac tractatuum remora ad svadendam belli continuationem revolvebantur, ostentantes commodam, quæ nunc affulgeat, occasionem Svecis non solùm Borussiam & Curlandiam, sed & Livoniam eripiendi. Quin & fœderatis in proclivi fore junctis viribus Sveciam decerptis

1659. cerptis aliunde plumis exuere. Contra Regina Ludovica Maria acerrimè pro pace nitebatur, quòd Joannes Casimirus senio debilis foret, ipsaq; multum pecuniæ Polonis credidisset, omnem ætatem in Polonia exigere certa. Porrò ut Legati eo tutius Elbinga Olivam transire possent, induciæ in decem dies inibantur. Simul quia Cæsareum diploma nondum allatum erat, (quod mox tamen justa forma exhibitum,) Joannes Casimirus istis peculiari diplomate adversus quoscunq; cavebat. Quin & concessus iisdem miles tutelaris trecentorum equitum & peditum, quibus centum Heiducci è satellitio Regis Poloniæ addebantur, qui quadrantem milliaris à Sobbotho in finibus Cassubiæ tendebant. Ipsi Legati in rheda Lumbrani Gedanum incogniti transibant; comitatus & supellex apertè transvehebatur.

Tractatus Olivensis initia. §. 78. Ita tandem aliquando Poloni seriò videbantur rem acturi metu machinationum Austriacorum ei Regno inhiantium, quas Poloni haut facilius, quàm promta pace declinare poterant. Urgebat quoque Cosaccorum quorundam tumultus, & incumbens Moscus, qui cùm ne pacem Poloni inirent, Chamus Tartarorum vetabat, irruptionem minatus, idemq; pacem cum Svecis svadebat. Ac post solutum Stetini obsidium aliquid ferociæ Cæsareis & Brandenburgicis videbatur decessisse. Regina quoque clam Svecis significaverat, ne Polonorum sesquipedalia verba, & minaces gestus curarent; nam ipsis cupidinem pacis apud Fœderatos dissimulandam esse, quò hosce idonea ratione amoliri queant. Sed & illud observabatur, Lumbranum sat frigidè eo in negotio se gerere, qui & connivebat, literas Legatorum contra fidem datam intercipi & publicari, cùm penes ipsum foret id prohibere. Ac fassus erat Akakia, Lumbranum Legatorum congressum haut adeo urgere, quòd metuat, ne ob utrinque eminens in pacem studium pax ibi properè nimium coiret. Cujus rei causa erat, quòd Gallus pacem Poloniæ non prius succedere optaret, quàm Danica quoque pax in portu esset. Unde Biærnclovio injungebatur apud Cardinalem testari; Regi pacem utrinque cordi esse; simul ut Lumbranus negotium seriò urgere jubeatur, quòd ipse diutius tot hostibus resistere nequeat, ac Austriacis insigne momentum accessurum sit se succumbente in magnum Galliæ præjudicium. Et quia jam Regis res eo prolapsæ erant, ut Borussiæ subvenire non posset, idem Legatis suis injungebat, ut etiam Curlandiæ prætentione desisterent, modò cessio tituli, & Livoniæ obtineretur. 1659.

Cum Moscis acta. 27. Mart. §. 79. Cum Mosco inducias initas uti Regi summopere gratum erat; ita mox literæ ad Czarem dabantur, queis de exhibenda ratificatione significabatur, ac ut tempus, locusq; congressui commissariorum designetur. Vicissim & Czar misso ablegato congressum desiderabat, quo super æterna pace ageretur. Cujus Rex valde cupidus ei negotio Benedictum Hornium, Gustavum Banerium Caroli F. Joanem Vestringium, & Andream Walviccium destinabat. Ac jubebatur Hornius statim Rigam se conferre, ut per literarum cum Nassokino commercia studium pacis apud Moscos aleret, quoad reliqui Commissarii adessent. Hisce Rex in mandatis dabat, ut si intelligant Moscis pacem cordi esse, queis nuper ingens clades à Tartaris illata erat, citra ambages ad tractatus accederent: quod sua plurimum interſit, ex ea parte sibi cautum esse. Sed ne inani forte spe sibi illudatur, certo temporis spatio tractatum circumscriberent, ac si pax non succedat, inducias Walliasare conclusas firmasse satis haberent. Congressus dehinc inter Hornium & Nassokinum Tomsdorfi medio inter Rigam & Kakenhusam spatio habebatur, ubi hic proponebat super æterna pace stabilienda; cui & iste pronum se testabatur; ac jam eo res procedebat, ut utrinque procuratoria ostenderentur. Sed cum in rem præsentem veniretur, Mosco justum procuratorium non erat, sed literæ duntaxat fiduciariæ à Czare ad Regem. Sed & locus incommodus erat non Duna flumine procul, incursionibus Polonorum obnoxius. Igitur placuit ad diem 30. Octobris inter Dorpatum & Helmetum congressum repeti; interim Mosci idonea procuratoria à Czare obtinerent. Ita dicto die apud Pæhestekyllam ad Embecam flumen conveniebatur; ubi Mosci multa de studio in Svecos, ac hostili in Polonos animo testabantur. Post permutata procuratoria Mosci à Svecis primam propositionem fieri cupiebant; id quod Sveci abnuebant, ac ut Mosci scripto eam facerent expetebant. Ita Mosci postulabant, ut sibi retinere liceret loca per

25. Maji. Vestring. Walwick. 24. Aug. 25 Sept. Tomsdorf. Dorpt. Helmet. 30 Oct. Pæhestekylle Embeke.

1659. ca per Livoniam occupata, tum Ingria & Carelia reddatur, prout quondam ad Moſcicum imperium ſpectarint. Contra Sveci pertendebant, omnia ablata ſibi reſtituenda, ac inſuper à Moſco in Sveciam transferendam eam Careliæ partem, quæ adhuc Moſcoviæ ſubeſt, una cum Cargapola, & Lapponia Ruſſica. *Cargapol.* Inter: diſceptandum dehinc Moſci primum Careliam Svecicam, Sveci contra partem Careliæ Moſcicam remittebant. *1. Nov.* Sveci dehinc extrema ſua poſtulata ſcripto offerebant, quæ erant, omnium ablatorum reſtitutio cum æqua ſatisfactione. Contra Moſci poſtulabant, ut Teſſinenſi pace ſtaretur, quod Stolbovienſis vi extorta ſit. Per Teſſinenſem autem pacem Ingria & Kexholmia ad Moſcos ſpectaverat. *Kexholm.* Ac innuebat Naſſokinus, ſe pro Livoniæ oppidis pecuniæ ſummam daturos, ac fœdus adverſus Polonos ituros; tum in Ingria Ivanogroda & Jama contentos fore. Sveci contra ſuper Kargapola remittebant. Sed ſequenti congreſſu Moſci prius conceſſa retractantes de ſumma pecuniæ pro Livoniæ oppidis ſilebant, ac inſuper Coporiam poſtulabant. *4. Nov.* *Coporie.* Obiter quoque de prorogatione induciarum injiciebant, quod Naſſokinus quantum daretur provincia ſua frui cuperet. Demum Moſcis ulterius inſtantibus declarabant Sveci: ſe ſolam reſtitutionem ablatorum cupere, cæterum omnes injurias oblivioni tradituros. 1659. Sed Moſci prioribus inhærebant, oblata inſuper ingenti pecuniæ ſumma pro Livoniæ oppidis, & fœdere adverſus Polonos. Quanquam autem Moſcis pax utiq; cordi eſſe videretur, quod anno ſuperiore Tartari quadraginta hominum millia è Moſcovia abduxiſſent, ac Poloni ipſorum Legationem cum ignominia remiſiſſent; Naſſokinus tamen injunctum ſibi eſſe ferebat tractatus alio tempore continuare, nec tutum eſſe per Polonorum incurſiones diutius heic loci ſubſiſtere, Duna jam congelato. Igitur novo inſtrumento tractatus Walliaſare factus firmatur: interim limites regerentur, ac utrinq; Legati per literas mutuo ſignificarent, quando juſſu ſuperiorum tractatus ſint reaſſumendi: propoſitiones utrinq; factas ad ſuperiores referendas. Ita utrinq; amice diſceſſum, ut *20. Nov.* id tamen cœptis de pace tractatibus fraudi non foret. Crediderat Naſſokinus Svecos oblata pecuniæ ſumma Livoniæ locis ceſſuros, circa quæ privatæ ipſius rationes verſabantur, quod ipſe Kakenhuſæ Gubernator eſſet, modica de cætero Moſcoviæ autoritate. Quæ & cauſa erat, cur is nullo modo permittere vellet, ut Legati Svecici cum ratificatione induciarum Moſcoviam proficiſcerentur, ne privati ipſius reſpectus, artesque detegerentur.

SAMUELIS LIBERI BARONIS DE PUFENDORF RERUM A CAROLO GUSTAVO GESTARUM LIBER SEPTIMUS.

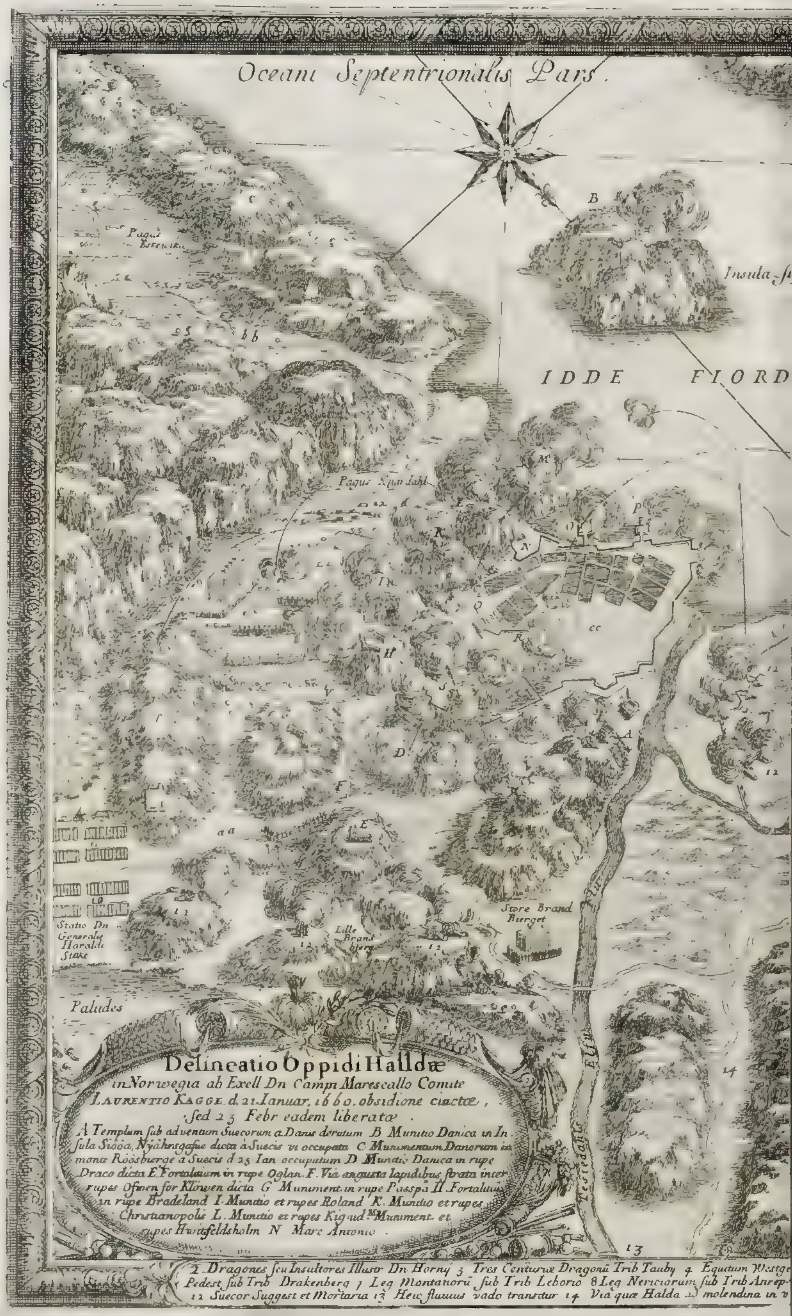
EPITOME.

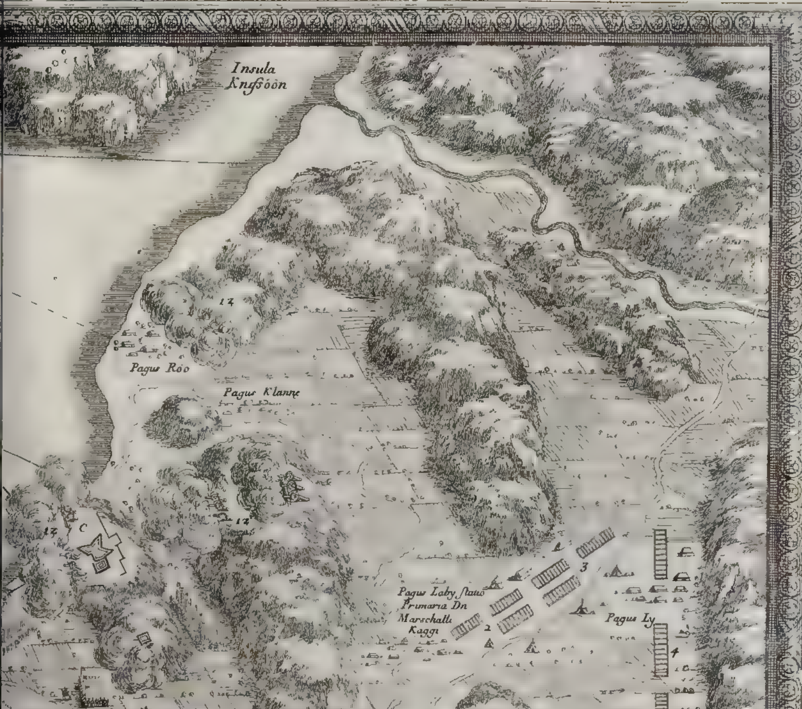
REx Norvegiam invadere inſtituit. 1660. 2. Regis ad Ordines propoſitio. Idem morbo corripitur, ac moritur. 3. Caroli Guſtavi elogium. 4. Tractatus Olivenſis ſuſcipitur. Procuratoria permutantur. 5. Propoſitio fit. 6. Varia tractatus obſtacula. 7. Sveci ad concluſionem properant. 8. Propius ad rem acceditur. 9. De Cauſa Curlandica. 10. De ſacris Livoniæ. 11. De renuntiatione in Sveciam. 12. De amneſtia & aliis. 13. Cum Fœderatis quoque tranſigitur. 14. Pax Olivæ concluditur, promulgatur, & ratificatur. 15. Tractatus Danici difficulter ſuccedunt. 16. Poſt mortem Regis tractatio continuatur. 17. Dani pacem averſantur. 18. Sequeſtres Danum urgent. 19. Svecorum conſultationes ſuper conditionibus pacis. 20. Ad rem demum acceditur. 21. Tractatus incipiunt. 22.

Capita

1660. Capita pacis excutiuntur. 23. Dani & Belgæ tricantur. 24. Sequestrium inter se æmulatio. 25. Belgarum insolens factum. 26. Sequestrium discordia pacem moratur. 27. Sveci & Dani citra Sequestres transigunt. 28. Sequestrium perversa officia. 29. Pax Danica concluditur. 30. Pax cum Mosco concluditur.

Diutur-

Oceani Septentrionalis Pars.
IDDE FIORD
Insula
Pagus Skeperk
Pagus Kpindahl
Store Brand Berget
Lille Brand Berget
Statio Dn Generalis Haraldi Stake
Paludes
Delineatio Oppidi Halldæ
in Norwegia ab Exell Dn Campi Marescallo Comite
LAURENTIO KAGGE. d. 21. Januar, 1660. obsidione ciactæ,
Sed 23 Febr eadem liberatæ.
A Templum sub adventum Suecorum a Danis dirutum B Munitio Danica in Insula Sioöa, Nyåhrsgafue dicta à Suecis vi occupata C Munimentum Danorum in monte Röösberge a Suecis d 25 Ian occupatum D Munitio Danica in rupe Draco dicta E Fortalitium in rupe Oglan. F. Via angusta lapidibus strata inter rupes Ofwen for Klöwen dicta G Muniment in rupe Passpå H Fortalitium in rupe Bradeland I Munitio et rupes Roland K. Munitio et rupes Christianopolis L. Munitio et rupes Kigud M Muniment. et rupes Hwitfeldsholm N Marc Antonio.
2 Dragones seu Insultores Illustr Dn Horny 3 Tres Centuriæ Dragonū Trib Tauby 4 Equitum Westge
Pedest sub Trib Drakenberg 7 Leg Montanorū sub Trib Leborio 8 Leg Nericiorum sub Trib Anrep
12 Suecor Suggest et Mortaria 13 Heic fluuius vado transitur 14 Via qua Halda ad molendina in v

Insula Knsöön
Pagus Röo
Pagus Klanne
Pagus Laby statio Primaria Dn Marschalli Kaggi
Pagus Ly
Pagus Karstad statio Exel. Dn. Gustavi Horni Supr Rei Tormentory præfecti
O. Moles lignea Bien venu dicta.
P. Moles lignea Budden dicta. Q. Muniment Civium
R. Muniment S. Petri. S. Propuguaculum primarium in excelsa
rupe Krasensteen, reliqua Castella omnia supereminens iisdemq.
velut imperans. T. Mons Risunsberg a Danis desertus. V. Muri e
vivis lapidibus inter rupes et Castella W. Villa Öösgard. X. Rupes Store
Brandbierg. Y. Rupes Lille Brandbierg dicta Z. Via qua itur Friderici
stadium Norwegiæ. aa Via Regia quæ ducit in Sueciam. bb. Via qua
euntes in Sueciam hyberno tempore utuntur. CC. Via occulta ex
oppid. in muniment. principale.
10 50 100 150
Virge Renland.
...um tres Turmæ 5 Duæ Turniæ Smalandor. sub Exub Præf. Ioan Drake. 6. Tres Turmæ e Leg. Westgothic.
...tur. aliquod desultor. Smalandicor. 10. Turm. Westmannicor. sub. protrib. Linneberg. 11. Desultor. Trib. Taubi
...rtedahl sita sunt autem ibi molend. 10. et 22. officinæ secandis lignis et asseribus.

N 108

DIuturnitate belli, hoſtiumque numero Regis res eò redactæ erant, ut pace utiq; ipſi opus eſſet, quòd tantæ moli ſuſtinendæ ſolius Sveciæ vires amicorum auxilio haut ſuffultæ non ſufficerent. Ne tamen quid indignum ſua animi magnitudine admitteret, aliena arbitria ſubeundo, cum Polonis quidem æquiſſima conditione tranſigere decrevit, reſtituto Curlando, ac pro redditis Boruſſiæ oppidis haut alia penſatione poſtulata, quàm ut titulo Sveciæ, & prætenſioni in Livoniam renuntiaretur; quo tam levi pretio Poloniæ pacem redemiſſe maximè optandum fuerat. Ne autem ad invidorum libidinem Nidroſiam gratis amittere cogeretur, in Norvegiam ſumma vi impreſſionem parabat, quod tanto facilius ea quam cupiebat parte in penſationem potiturus eſſet, ſi in ejusdem poſſeſſionem ſe ipſe immiſiſſet. Ac ſpes erat poſito bello Polonico, ubi veteranis è Boruſſia legionibus, novisque è Svecia delectibus firmatus foret, intra opportuna ſibi loca ita ſe hoſtes laſſaturum, ut pacem demum, qualem ipſe volebat, concedere neceſſum haberent, unde favente hieme, quæ omnes aquas & paludes pervias reddit, Laurentium Kaggium, & Haraldum Stackium validis cum copiis Norvegiæ immittit, qui & pulſis, quæ objecere ſe auſa fuerant, hoſtium turmis, Haldæ obſidium circumponunt, qua expugnata latè in Norvegiam via pandebatur. Ac iſti jam caſtellum oppido antepoſitum expugnaverant, ac in propinqua ſpe erant quod reſtabat quoque munitionum capiendi, cùm inter inclementiam cœli gliſcentes morbi rem retardarent, & mox per mortem Regis conſiliis mutatis id obſidium ſolutum foret.

Rex Norvegiam invadere inſtituit.

1660. 26. Jan.

§. 2. Cæterum Rex è Dania Gothoburgum delatus apud Ordines Regni eodem convocatos de conditione rerum ſuarum exponebat, quibus ſuſtinendis opus ſit novis delectibus, quo imminuti numeri iterum ſuppleri poſſint; quòd validus exercitus præſentiſſimum ſit remedium honeſtæ ac tutæ paci obtinendæ. Tum ut ab oppidis duplex nautarum numerus præſtetur, & ab omnibus pecuniæ belli neceſſitatibus expediantur. Inde & cum Senatu, & ſelectis Ordinum conſilia ſuſcipiuntur ſuper ordinandis in futurum deſtinatis. Circa hæc dum quàm maximè fatagitur, Regem morbus invaſit, qui initio nil periculi vitæ minitari videbatur, ſic ut ideo is à ſolita ſe rerum cura, ac labore haud removeret. Is morbus extrahebatur per menſem, ſine tamen evidentibus violentæ malignitatis indiciis, ac ut ad extremum non parum remittere videretur, ſic ut jam propinqua ſpes plenæ convaleſcentiæ foret. Enimverò repente novo acceſſu febris acutior ingruere, ac biduo poſt validis augmentis ingraveſcere, non ſine manifeſtis ſignis perniculoſæ malignitatis, quæ eo minus diſpelli poterat, quòd Rex per obeſitatem ad ſudorem permoveri non poſſet, ac lecti pertæſus fere in ſella tempus exigeret. Fuere qui imperitiam medici Kœſteri arguerent, quòd initio indolem morbi haut rectè dijudicaverit,

Regis ad Ordines propoſitio. 4. Jan.

Rex morbo corripitur.

7. Febr.

Kœſter.

1660. ac pro ſimplici febri ſcorbutica eum tractaverit; cùm tamen de malignitate id genus febres tunc in vicinia graſſantes monere debuerint, ut idonea in principio remedia opponeret. Cùm itaque illam ſibi neceſſitatem imminere animadverteret, quæ ſummis æquè ac imis mortalium ſubeunda eſt, Reginam & præcipuos Coronæ miniſtros ad ſe evocavit; quos cùm mœrore correptos ipſius caſu perſpiceret, ſumma verborum humanitate animos illorum erexit, univerſos, ac pleroſque eorum peculiariter allocutus. Inprimis ſvadens, ut Reipublicæ navem maturè in pacis portum ſubducerent, quòd ſe amoto idoneus gubernator pro tanta tempeſtate haut ſuppetat. Sequens nox inter luctam cum violentia morbi conſumta. Poſteram totam diem velut circa certum tempus cum morte conveniſſet, negotiis ſuis diſponendis impendit, ac omnibus jam abſolutis, abdicata rerum humanarum cura, adverſus mortem intrepidus, quam nunquam ſe horruiſſe ferebat, ad Deum & cœleſtia converſus, Chriſtianoque ritu myſteriis magno cum devotionis ſenſu expiatus eſt. Tum medico juſſo, ut aliquot ante horas ſe moneret, quàm expirandum foret, quieti ſe dedit. Poſt monente medico è lecto in ſella ad menſam ſe collocari, teſtamentumque ſibi ſuum prælegi juſſit præſentibus aliquot Senatoribus, ac poſtquam prius interrogaſſet, num quis eſſet, cui quid ſecus videatur, ac nemo reſpondiſſet, id ſua manu ſubſignavit. Tum & alias literas, juſſa atque inſtrumenta ſubſcripſit, inter extrema quoque ille benè meritos miniſtros præmiis mactans. Omnibus ita expeditis velut labore defeſſus quietem poſtulavit; & cùm adſtantes in lectum eundem invitarent, repoſuit; ſe ſtatim atque eum ingreſſus ſit expiraturum; ſed haut eo ſecius periculum eſſe faciendum. Usque adeo intrepidus animus, quem toto vitæ tempore exſeruerat, ne inter extrema quidem deficiebat. Ita lecto impoſitus, poſtquam animam ſuam Creatori ac Liberatori commendaſſet, nullo doloris ſigno edito leni ſuſpirio inter brachia Marſchalli Comitis Gabrielis Oxenſtiernæ

Rex moritur. 12. Febr.

& Nicolai Brahæi Comitis, vitam 1660. clauſit hora circiter ſecunda poſt mediam noctem; cùm toto morbi tempore mens inter graviſſima ſymptomata inconcuſſa perſtitit. Vulgavere quidam non ex inimicis ſolùm, ſed & amicis Regis, morbum iſtum contractum ex animi mœrore ob cladem in Fionia acceptam. Enimverò etſi iſta ſat gravis foret, ut tamen ob eum inani ſe mœrore conficeret, id multum à magnitudine animi ipſius abhorrebat. Sanè reverſi è Fionia Sulzbacenſis Palatinus, & Stenbockius haut quidquam aſperè aut per commoti animi ſigna excepti, & hic quidem ad gubernandam Scaniam remiſſus, iſte Selandiæ præfectus fuit, ut magis eorum virtutem teſtimonio proſecutus, quàm ob calamitatem iratus fuiſſe videretur. Quin & citra commotionem apud adſtantes diſſerebat; neminem fortunæ imperare poſſe, & nihil magis obnoxium caſibus quàm bellum: ac eam cladem ſibi ſatis videri penſatam, quòd ſui milites in duplo majorem hoſtium numerum tam ſtrenuè pugnarint. Sanè jam longè ante iſtam cladem medici è gliſcente enormiter obeſitate vitam ei haut diuturnam ominabantur. Cæterum quia mors Regis in quam maximè periculoſa Sveciæ tempora incidebat, tot hoſtibus undique incumbentibus, ac tenera ſucceſſoris ætate, ne fortè è temporaria quoque adminiſtratione turbarum quid accideret, teſtamento providere præcipua iſti cura fuerat. Igitur educatio, & tutela Filii, ſimul Regni cura cum conſilio Senatus exercenda conferebatur in Reginam Hedvigam Eleonoram, & quinque viros ſuprema in Regno munera gerentes, Drozelum, Archiſtrategum, Archithalaſſum, Cancellarium, & Theſaurarium. Circa quos ita diſponebatur, ut Regina quidem in regimine præſidis vicem obiret, ac duo ſuffragia haberet, quamdiu quidem ad ſecundas nuptias non tranſiret. Proximus ab ea locus aſſignatus fratri Regis Adolfo Joanni, Palatino, in quem Archiſtrategi functio collata. Petrus Brahæus Drozeli, Carolus Guſtavus Wrangelius Archithalaſſi dignitatem jam antea geſſerant. Sed Cancellarii munus tunc Magno Gabrieli Gardio, Theſaurarii

Her-

Sereniſsimus ac Potentiſsimus Princeps ac Dominus, Dominus
CAROLUS,
Suecorum, Gothorum, Vandalorumq;, REX ac Princeps Hereditarius, Magnus Princeps Finlandiæ, Dux Scaniæ, Esthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Uerdæ, Stetini-Pomeraniæ, Caßubiæ, *ac Vandaliæ, Princeps Rugiæ, Dominus Ingriæ ac Vismariæ, nec non Comes Palatinus Rheni, Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ, et Montium Dux etc. etc.*

David Klöcker pinxit. *J. Boulang. Sculp. 1668* *N. 5.*

Illustrissimus et Excellentißimus Dominus Dn.
GUSTAVUS BONNDHE,
Liber Baro in Lahela, Sacræ Regiæ Majestatis Regniq: Sueciæ, Senator et Thesaurarius, &c. &c.

N 10.

1660. Hermanno Flemingio commissum. Addebatur gravis admonitio, ut omni cum fide atque diligentia operam dent, quò tantus pupillus sinceræ religionis scitis atque sensu, simul omnibus virtutibus Rege, ac Christiano dignis imbuatur, tum negotia Regni per minorem Filii ætatem ita tractent, ut suam administrationem Deo, totique orbi, ac præcipuè universis Sveciæ Ordinibus adprobare queant. Post tamen conventu Ordinum Holmiæ habito circa testamentum, id mutatum est, ut Adolfus Joannes Palatinus è tutorum numero ac omni parte regiminis excluderetur, ac Archistrategi munus in Laurentium Raggium conferretur, velut inter supremos duces Svecicos vetustissimum. Quò intra paucos annos defuncto in ejus locum anno 1664. suffectus fuit Carolus Gustavus Wrangelius, cui in Archithalassi munere Gustavus Otto Steenbockius successit. Nec minus Hermannus Flemingius ærarii cura dimotus fuit obtentu adversæ valetudinis, eaque Gustavo Bondio tributa, quem & ipse Rex ob eandem causam isti titulo Præsidis Cameræ succenturiaverat.

Caroli Gustavi elogium. §. 3. Natus erat Carolus Gustavus patre Joanne Casimiro Palatino Bipontino Matre Catharina Caroli IX. Sveciæ Regis filia, Nicopiæ die 8. Novembris anno 1622. dum sacro lavacro initiatur, sacerdos se vidisse retulit lucem capiti infantis ad limbi instar circumfusam, idque & protinus adstantibus, & post constanter asseveravit. Emicabat statim è puero insignis indoles, sic ut pater magis eum venerari quàm amare videretur; qui & solicitè admodum eum educari, informarique curabat velut in certam spem Regni, quam è connubio cum Christina Regina conceperat, benevolentia è puerili conversatione inter ipsos orta. Post domesticam informationem Upsaliam missus est, cùm annum decimum sextum ætatis ageret: ac ne crederetur aliquid opinionum circa sacra, publicis Regni confessionibus repugnans in ædibus paternis hausisse, professoris Theologi Joannis Lenæi contubernio concreditus fuit, qui & circa divina eum instruxit, ac post in ejusdem gratiam ad exteros abituri libello *de Veritate & Excellentia religionis Christianæ* conscripto adversus profanorum hominum corruptelas firmavit; quòd inter peregrinandum sæpe cum talibus conversandū, quibus vel nulla religio, vel erronea sit. Sed & ex ista Upsaliæ comoratione id obtentum fuit, ut Lenæus iste, post Archiepiscopus factus, haut parum momenti adferret ad successionem Christinæ obtinendam, quòd ab isto sacerdotum Ordo, & ab hoc oppidani, ruresresque fere pendeant. Toto eo tempore majorem gravitatem & modestiam ostendit, quàm quæ in ista ætate deprehendi solet. Post biennium amplius Upsaliæ consumtum ad lustrandas regiones exteras missus est, formando melius animo è multorum egregiorum virorum conversatione. Unde per Daniam, ac Germaniæ maritimam oram in Belgium Fœderatum, inde in Galliam se contulit, quam circuitu quem vocant magno facto lustravit. Inde per Helvetios Argentoratum adiit, ut Bernhardo Duci Vinariensi innotesceret. Sed eo circa id tempus defuncto, per Helvetios iter relegens Parisios revertit. Toto peregrinationis tempore cum viris rerum civilium ac belli peritis conversari gavisus est; ac superest Itinerarium ipsius manu lingua latina scriptum, quo plurima istorum nomina exprimuntur. Præter alia Principe viro digna juvenilibus annis didicerat Latinè, quàmquam Regi potest sufficere; sed Gallicâ Linguâ promtè, Germanica non minus quàm Svecicâ vernaculæ in vicem, Italicâ sic satis utebatur. Cum biennium amplius peregrinationi impendisset, consilium Hugonis Grotii secutus, qui super studiis literarum perficiendis sciscitanti responderat; id fastigii homines non diu nimis libris incumbere, sed rebus gerendis dare se oportere; domum revertit. Dehinc florentibus quàm maximè tunc Svecorum armis in Germaniam se contulit, ut bellandi artes summo sub imperatore Leonardo Torstensonio addisceret. Sub quo volonem primò egit; inde cum satius videretur ordinaria militiæ munia obire, turmæ primariæ sub istius legione prætoria equestri, inde legioni Curlandiæ equestri tribunus præfectus fuit. Post quinquennium inter continua virtutis exercitia exactum in Sveciam rediit, spe Christinam sibi connubio jungendi: sed quæ isto destinato eluso summæ rerum 1660.

1660. perGermaniam eundem præfecit; ubi quanquam propera pax belli decoribus parandis materiam subtraheret; id tamen prudentia & constantia sua effecit, ne conventa per astutiam adversæ partis effectu vacua forent, quæ tanta armorum contentione expressa fuerant, utque adeo à cæteris tot annorum labor non frustra insumtus esset. Successor Regni designatus ita circumspectè egit, ut ne præmaturè ostensa regnandi cupidine suspicionem ac periculum incurreret. Regno potitus talem se consilio & armis exhibuit, qualem heic repræsentavimus. Quanquam autem supra modum blandiens fortuna semel atque iterum ad talia affectanda invitaret, quæ propriis tueri viribus haut licebat: tamen cùm totius Europæ invidia in ordinem redigere istum conniteretur, nil se indignum per metum admisit, sed ingruenti necessitati & quantum potuit reluctatus, & quia illa trahebat, cum gravitate secutus est. Princeps Magnanimus, artium bellandi peritissimus, ac reverà fulmen belli. Intrepidi animi inter infinita alia id quoque illustre specimen habitum fuit, quòd cùm Legati Gallici vehementer dissvaderent, ne prælium ad Warsaviam committeret, vires & numerum hostium exaggerantes, is respondebat: se nosse vires hostium, sed haut metuere, paratum tamen esse pacem intra duas horas inire. Sed si hostes nolint, se haut vereri aperto cum ipsis campi æquore concurrere; ac optare ut omnes sui hostes eo campo congregati sint, quò semel cum ipsis ferro cernere possit. Nec minus profunda rerum civilium intelligentia, ac summa prudentia, inter ancipitia quàm maximè promta, sic ut vix discreveris, consilio magis, an armis polluerit. Eximia insuper ac profluens, ac verè Principe digna eloquentia, quàm non minus continua oratione, quàm scripto expromere pollebat. Sanè quæ ab ipso concepta supersunt scripta plurima, densis sententiis, ac solidissimis rationibus conferta, singularem efficaciam spirant. Circa alliciendos hominum animos mira dexteritas, quæ & multos nulla aut ambigua præmii spe vitam pro ipso aleæ exponere subigebat. Autoritatis porro suæ retinentissimus, officiique exactor accuratissimus; ac uti eorum quæ rectè fierent, æstimator æquissimus, ita socordibus atque ignavis apud eum nihil vilius, & qui ferre non posset, eos queis obsequii gloria relicta est, jussa ipsius interpretari. Laboris indefessus, quem nulla voluptas aut delectatio intervertebat; & quanquàm prægravante ad extremum obesitate, haut ideo segnius officia ducis obibat. Quin non defuerunt, qui hoc ipsum reprehenderent, quòd dum omnia, quæ Ministris commodè delegari poterant, cura sua complecti ardet, nimium se defatigaret. Milites amabat, & ab iisdem ad parentis instar amabatur, ut tamen eos, qui pacis artibus pollebant, non minus æstimaret. Liberalis circa profusionem, & qui quantum opes pertingerent, neminem qui egregiè fecerat præmii expertem siniret; & quà donandi facultas deficiebat, humanitas & gratia supplebat. Regni sui amantissimus fuit, quod & in eum statum provehere cupiebat, ut plena isti securitas constaret, idemque propriis viribus subsisteret, alienis rationibus haut obnoxium. Ac post tanta bella pacem sibi quàm maximè optabat, ut luxatas domi res componeret, ac præcipuè, quæ augendis publicis juxta privatisque opibus faciunt. Sed tanto Principe diutius frui Sveciæ fata negarunt, quem in ipso ætatis flore mors abripuit, parum ultra trigesimum octavum ætatis annum progressum. Ut tamen gratum animum in tam egregiè meritum testaretur patria, funus ei ductum fuit tanta magnificentia, quanta antehac nemini Regum contigerat. Quam pompam nummosque funeris solemnibus destinatos, cum cælatoris stylus exquisitè oculis subjecerit, supervacuum fuerit nostrum quoque calamum eodem describendo fatigari. 1660.

Castru
In funere Sereniss. ac
CAROL
Svecorum Gothorum Van
in Templo Arcis
Qui sex bella simul gessit, ex tot ut hostes,
Et prope tot terras sub sua jura dedit.
Cui pontem Oceanus glacie firmavit ut illac

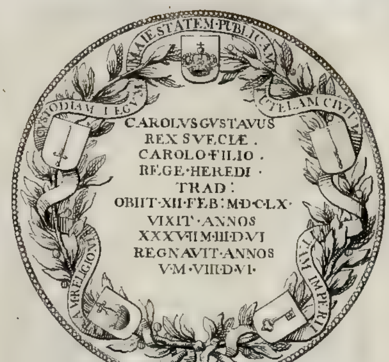
lotoris
ntiß. Principis ac Dn:Dn:
USTAVI,
rumq. Regis Augustißimi
nensis adornatum
Transportaret equos, agmina Castra Duces
CAROLUS Orbis honor jacet hac Heroa dederunt
secula nulla dabunt. secula nulla parent

A. 109.

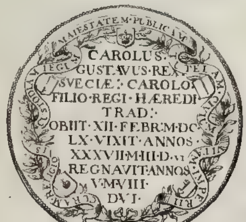
Foldout
Too Large To
Photograph

Foldout
Too Large To
Photograph

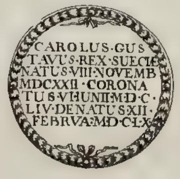

1660. Tractatus Olivensis suscipitur.

§. 4. Post mortem Regis cœpti ab ipso tractatus eo facilius succedebant, quòd & invidia adversus Sveciam tanto Principe orbatam multum imminuisset, ac pupilli Regis tutores etiam cum aliquo dispendio patriam in tutum subducere fas judicarent, in lucro habentes, si Scaniam, Blekingiam, Hallandiam & Bahusium servare daretur. Unde & statim copiæ è Norvegia ab obsidio Haldæ revocantur; & Legati apud tractatus novis mandatis instruuntur, quibus negotiatio haut paulò facilior reddebatur. Et tractatuum quidem Polonicorum hic successus erat. Primo congressu Lumbranus procuratorium Svecicum cum Polonis, Cæsare, & Brandenburgico conjunctim tractandi inspicere cupiebat: & cum in eo nihil quod desideraret inveniret, quærebat, num Sveci procuratoria permutare, an deponere, & num exemplum, an autographum sibi consignare malint? Sveci ostentandæ promtitudini ipsum autographum tradebant, idque permutare, quàm deponere malebant, accepta à Lumbrano syngrapha, ne id adversæ parti porrigat, nisi ab eadem omnibus vicissim procuratoriis exhibitis; aut ubi non acceptetur, ipsis restituendum. Poloni Svecicum procuratorium sine scrupulo acceptabant. Sed salvum conductum pro Cæsareis, & Polonis remittebant; illum quia totus titulus Cæsaris non exprimebatur; hunc quia sigillum totum Regis Sveciæ titulum repræsentabat. Declarabant tamen, se di-

28 Decem. 1659. Procuratoria permutantur.

1660.

1660. ſe diplomatibus præterita æſtate exhibitis contentos fore, quoad emendata adferantur. Vice verſa Lumbranus Svecis tradebat adverſæ partis procuratoria, ſalvum conductum Cæſareum, ac peculiarem Electoris cautionem ſuper tabellariis, ac ſecuritate in loco tractatuum: in quibus minuta, quæ deſiderari poſſent, non curabantur. Sed in Poloniæ Regis procuratorio notabatur, quòd pro *ſubortas* controverſias ſcriptum eſſet *ſubordinatas*: in Reipublicæ procuratorio, quòd verba *bello Polonico-Svecico* eſſent raſa, & titulis Commiſſariorum Polonicorum nota abrupti ſermonis adjicerentur, Ex eo enim colligebatur, ſpatium pro inſcribendis eorum nominibus fuiſſe nimis anguſtum, eoque eorundem nomina poſt ſubſcriptionem procuratorii fuiſſe inſerta, & ſic non omnes Commiſſarios autoritate Comitiali deſignatos. Quæ poſt corrigebantur novo exemplò exhibito. In Cæſareo diplomate Rex & Regnum Poloniæ Regi Regnoque Sveciæ præponebantur. Scriptum quoque erat, Regem Sveciæ per Legatos ſuòs in Boruſſia *negotia ſua tractare velle*; quæ dictio Regia Majeſtate indigna, & incongrua illis, qui velut principales partes ad tractatum pacis convenerant, videbatur. Omiſſa quoque erat cautio pro tabellariis & literis Legatorum. In Electorali diplomate deſiderabatur, quòd tractatus pacis in Pomerellia diceretur inſtituendus, cùm Sobbothum in Caſſubia ſitum ſit: & quòd ſcriberetur, *Legatos, ſe recepturos è Pomerania in Pomerelliam, ſub dato Berlini die 12. Decembris Anno 1659.* cùm conſtaret, Legatos ſub finem Auguſti è Pomerania in Boruſſiam ſolviſſe, ac tres amplius menſes Elbingæ hæſiſſe. Nec facta erat mentio ſecuritatis in loco, quo durantibus tractatibus ſubſiſtere debeant, ſed tantùm de itu & reditu; nec circa ſecuritatem tabellariorum Germania & Livonia expreſſa erat. Ea vitioſa Inſtrumenta Sveci Lumbranò redhibebant; qui emendata ſe curaturum pollicebatur. Cæterum quòd Sveci ſua procuratoria ſtatim ederent, id Polonis valde placebat, Cæſareis ingratiſſimum erat; ac dixerat Liſola: nimiam Svecorum humanitatem ſibi ſuſpectam videri. Nam inter Cæſarem & Moſcum conveniſſe dicebatur, ut iſte Poloniam uſque ad Viſtulam, hic quæ ultra id flumen ſita ſunt haberet: quæ deſtinata Poloni maturata cum Svecos pace eluſuros ſe ſperabant. Quod cùm Cæſareis ſuboleret, ſufflaminandæ paci poſtulabant, ut initium tractatuum in ſex ſeptimanas proferretur, quò Dani interim huc accedere poſſent. Id quod Poloni velut iniquum rejiciebant; ac dicebat Lubomirſcius: eſſe hanc vocem naturæ, ut, ſi Polonia viam inveniat bello ſe extricandi, & alii æquas conditiones admittere nolint, illa pro ſui conſervatione curam agat. Ac ſatis perſpiciebant Poloni, Svecos ob miſeram præſidiorum in Boruſſia conditionem citra ambages ad pacem deſcenſuros. Sed & cupiebant Cæſarei & Brandenburgici ſcripto tractare, quò amplior cavillandi & tempus extrahendi occaſio foret; ſed Svecis potius videbatur unum articulum poſt alterum ſermone expedire, conventis per ſecretarios ſcripto concipiendis, uti Osnabrugæ factum.

Sobotb.

§. 5. Sveci dehinc Cæſareis & Brandenburgicis propoſitionem per Sequeſtrem ſcripto exhibebant; cujus exordio Electorales offenſi eam redhibere cupiebant. Id quod Poloni concedere nolebant; liberum tamen eſſe illis reſpondere. Sed Lumbrano id temperamentum placebat, ut capita poſtulatorum ſine proæmio proponerentur; quod & Svecis probatum; eoque Electoralium reſponſum ſuppreſſit, obtendens, non expedire id à Svecis conſpici. Contra Lumbranus primo Regis, inde Regis & Reipublicæ ſimul, tum Cæſaris & Electoris propoſitionem à charta prælegebat, velut in compendium redactam, eamque chartam Svecis communicabat. Sed cum Sveci obſervarent exoleta recoqui de reſtituenda Svecia, ac bonis avitis, ac abolitione decretorum contra Sigiſmundi progeniem, non ſolum interloquendo proteſtabantur, ſe talia audire nolle, ſed & chartam Sequeſtri per Secretarium Legationis ſolenniter remittebant. Sed reponebat Lumbranus: ſi circa reliqua conveniri queat, Joannem Caſimirum renuntiaturum; & hoc dicis cauſa duntaxat factum, nec ulterius à Polonis urgendum. Sed negabant Sveci, ſalvo Regis ſui honore talia ſe ad aures admittere poſſe. Reverſus inde Lumbranus Svecis referebat: Polonos judicare, Joannem Caſimirum

Propoſitio fit. 21. Jan.

1660.

mirum

1660. mirum non posse, quin id postulatum proponat; cum si renuntiatio facienda sit, utique ejus juris mentio declinari nequeat; eoque petebat, ut Sveci saltem pure negando responderent. Sed Sveci per horam amplius repugnabant; nec per fidem suam jurato datam ac citra capitis periculum in eam se disceptationem descendere posse, aut velle. Contra Lumbranus constanter declarabat; non id agi, ut ea quæstio jam ventiletur; sed quia ipsi renuntiationem tituli & prætensionis postulent, id cui renuntiandum est utique præsupponi debere. Ad quæ Sveci: si hoc admittant, tacite se agnituros ejusmodi quæstionem sibi propositam, cujus ne umbram quidem tolerare velint; ac Polonis nullum jus competere, quod præsupponi debeat. Lumbranus: negare postulatum non esse id agnoscere: nec postulatum involvere jus, ni adversæ partis concessio accedat. Prioribus tractatibus idem petitum, atque rejectum fuisse. Unde ipsos, non facta mentione quomodo id sibi innotuerit, commodè respondere posse; sibi non integrum esse aliquam propositionem recipere, in qua quæstio de Regno contineatur, quòd haut agnoscant Joanni Casimiro ullum jus in Sveciam competere. Sveci igitur, ne negotium in primo limine hæreret, propositum à Lumbrano temperamentum hactenus admittebant, ut separata charta id facere vellent. Idque hoc modo factum: A se recipi non posse ullam propositionem, in qua de Regno quæstio contineatur; se quippe haut agnoscere Joanni Casimiro ullum jus in Sveciam competere, utpote quæ ad Carolum Gustavum jure pertineat, & jure ab eo possideatur. Quod scriptum & Poloni admitterent, Lumbranus se effecturum pollicebatur. Qui & confirmabat intra paucas septimanas negotio finem imponendum, ac Polonos Electoris actiones aucupari, haut gravatim ad separatos tractatus descensuros, ubi is Holsatiæ & Pomeraniæ loca restituere tergiversetur. Ex eo quoque desiderium pacis apud Polonos colligebatur, quod de visitationibus mentionem injicerent, etsi putarent à Svecis initium faciendum. Cui ab his responsum; id jure Polonorum esse, velut qui ipsis adhuc Elbingæ agentibus scripsissent, se ad locum tractatuum accedere, ac ipsos ibidem expectare velle. Cæterum propositio, quam Sveci Cæsareis exhibebant, his capitibus constabat: Cesset hostilitas, redeat amicitia, confirmetur Instrumentum pacis Westphalicæ, & quæ ibi restent exsecutioni dentur. Relinquat Cæsar subditos suos Augustanæ Confessioni addictos sacris suis, & libertati conscientiarum; restituat loca in Pomerania, Holsatia & Slesvicensi Ducatu occupata, caveatque Svecicis provinciis ab invasione in posterum; non impediat jura Regi è pace Westphalica quæsita: gaudeat Rex Sveciæ juribus communibus Ordinum Imperii circa delectus militum, & innoxios transitus: non ingerat se Cæsar controversiæ cum civitate Bremensi, & Capitulo ibidem; non impediat vectigal ad litus Meclenburgicum: ratihabeat tractatum limitaneum cum Electore factum: removeat obstacula, quæ investituræ feudorum hactenus obstiterunt, cujus acceptandæ tempus Regi Sveciæ haut ita angusto limite circumscribendum sit, sed ut hic facere id queat, ubi commodum sibi videatur: satisfaciat Regi pro injuriis, & damnis datis, ac de non amplius turbando in futurum caveat. In exordio propositionis Electori factæ Sveci non sine verborum acerbitate exprobraverant, quomodo se is adversus Regem hactenus gesserit. Ejus capita hæc erant: Renovetur amicitia, & renuntiet Elector fœderibus contra Regem initis: non concedat transitum hostibus Regis per suas provincias in terras Regis: liceat militem conducere in ipsius ditionibus juxta leges Imperii: restituantur loca in Pomerania, Holsatia, & Slesvicensi ditione occupata; satisfaciat Regi de damno & injuriis illatis, caveatque de non amplius offendendo. 1660.

Varia tractatus obstacula. 4. Febr.

§. 6. Jam eò res deducta erat, ut Joannes Casimirus Sveciæ, & Livoniæ renuntiare vellet, cui accedere poterat Livonia Polonica, si in promtu pecunia fuisset ad triginta uncialium millia, quæ Lithuanicis Commissariis donari potuisset, quorum uni Elector viginti millia annui reditus obtulisse dicebatur, si pacem impediret. Hoc quippe extremum tractatus sufflaminandi

1660. nandi remedium Cæſarei & Electorales reſervaverant, Lithuanos corrumpere, ne in Livoniæ ceſſionem conſentirent. Pro oppidis Boruſſiæ, quæ aliàs fames brevi in hoſtium manus traditura erat, ſperabantur ducenta uncialium millia obtineri poſſe. Sed Curlandiam poſtulare pro bello & tractatuum ruptura habebatur. Cæterum duæ cumprimis difficultates urgebant, quòd Belgæ Sequeſtres eandem cum Cæſareis & Electoralibus agendi viam inſiſterent; & quòd Poloni de fœdere Svecico adverſus Moſcum caveri ſibi vellent. Nam aliàs conſultum ſibi haut eſſe propter pacem Svecicam fœderatos ſuos Cæſarem atque Electorem deſerere, eosque unà cum Moſco in ſe irritare. Sed quia Sveci de hoc fœdere in mandatis non habebant, valde circumſpectè agendum erat, ne Polonis protelarent. Igitur reſpondebant; poſt concluſam pacem rationes Sveciæ, Poloniæque nil aliud quàm fœdus producere poſſe, in quod & Rex pronus ſit; ſed ejus conditiones ante pacem exprimi non poſſe, præſertim quia Rex cum omnibus ſuis hoſtibus jam tractet. Contra Cæſar, Elector, & Belgæ Polonis vel commodam cum Moſco pacem, vel conjunctionem armorum ſuorum adverſus hunc offerebant, ſi pacem cum Svecis repudient. Simul novam difficultatem injiciebant, dum pro Dano reſtitutionem Scaniæ, ac cautionis vice ſibi loca per Pomeraniam occupata depoſcunt. Sed & Lumbranus, qui hactenus circa ceſſionem Sveciæ nil difficultatis fore aſſeveraverat, modò circa reliqua Sveci faciles ſe præberent, jam declarabat; Joannem Caſimirum Sveciæ prætenſioni reuntiaturum non niſi cum conditione, & reſervato dum vivit titulo adverſus alios, qui Regis Sveciæ Miniſtri, aut ſubditi non ſint. Addebat, Svecos nimis duros eſſe, ac omnia à Polonis fieri, de ſuo nihil remittere velle. Ac nimis contumelioſum fore, ſi Joannes Caſimirus ita ſimpliciter abdicet, quod anteceſſores ipſius uſurpaverint; ac ſi is importunius urgeatur, tractatus abrupturum. Ita dum omnes Svecis adverſantur, ac ſubinde de tractatibus diſſolvendis minas ſpargunt, ſola Poloniæ Regina conſtantia ac dexteritate ſua negotium ſuſtinebat, quæ & eò rem deduxerat, ut cùm ante Poloni Auſtriacos metuerent, hi jam iſtos adulari neceſſum haberent. Et quia Fantomius quidam inſtigantibus Auſtriacis ex aula Polonica in Galliam mittebatur de Svecis queſturus, Reginæ inſtinctu Akakia eodem profectus eſt iſtius negotiationi deſtruendæ.

8. Febr.

Fantomi.

§. 7. Aſt Svecos ut ad concluſionem feſtinarent, urgebat miſera Elbingæ & Mariæburgi conditio, Polonis haut incognita, quæ pace extracta unà cum præſidiis brevi perituræ erant, Curlandia quoque præter Bauſcham ab hoſtibus recuperata; & quia artibus adverſariorum novæ ſubinde remoræ injiciebantur. Ac jam Brandenburgici Polonis loca à ſe in Pomerania occupata offerebant; Sed Poloni cum Imperio nil ſibi negotii eſſe volebant. Hœnarbus quoque Belgicus Legatus Belgas fœderi paratos oſtentabat, ne heic concluderetur, quoad Danica pax confecta foret; ſed cujus exiguam rationem Poloni habebant, præſertim cùm peculiares inter iſtos & Svecos tractatus in Selandia fervere audirent. Denique & Moſcicus ablegatus Gedani hærens impediendæ paci Svecicæ multa pollicebatur. Extrema porrò declaratio Polonorum hæc erat; Joannem Caſimirum titulo adverſus Sveciam abſtenturum, apud alios quoad vivat eodem uſurum, cùm parum adhuc vitæ ipſi ſuperſit. Contra bona Divæ Brigittæ in Svecia ſita ſibi redderentur, quæ Pontifici oblaturus ſit in uſum templi, quod Romæ iſti Divæ poſitum eſt. Livonia quoque cedendum, ſed ut fines in medio fluminis Dunæ ſint. Super ſatisfactione nil ſibi mandatum, nec ejus quid à ſe præſtari poſſe. Ad quæ Sveci: ſe velle ceſſionem tituli abſque exceptione. Bona Brigittæ nullibi extare. Fines Livoniæ hoc modo conſtitui non poſſe, cùm Rigæ territorium ultra id flumen ad tertium amplius milliare porrigatur: tum & Dunæmundam caſtellum in altera ejus fluminis ripa ſitum. Denique ſe utique aliquid ſatisfactionis ſperare. Ita propinqua ſpes pacis erat, niſi aliorum machinationibus illa eliderетur. Sanè Cancellarius Poloniæ Slippenbachio ſignificabat, ingentem ſibi contentionem cum Auſtriacis

Sveci ad concluſionem properant. *10. Mart.*

1660. Auſtriacis fuiſſe, quibus in os dixerit; Polonos nolle amplius ab iſtis ſeduci, ac pacem jam pro concluſa poſſe haberi, modò Gallia eam non amplius extrahat. Nam quamvis Lumbranus ſubinde teſtaretur, omnem à ſe operam paci promovendæ impendi, re ipſa tamen rem ſat frigidè agere ſentiebatur.

Propius ad rem acceditur

§. 8. Hucusque negotium ita disceptandum fuerat, ut Lumbranus quater per ſingulas ſeptimanas cum Svecis Sobbothi, cum adverſa parte Gedani colloqueretur; ac rem eò jam redegerat, ut formulæ pacis utrinque conciperentur. Sed cùm hoc modo res ægrius expediretur, Svecis unà cum Lumbrano acriter inſtantibus, demum & jubente Joanne Caſimiro Poloni & Electorales ex urbe rus ſe contulerunt, ſic ut Oliva medio ſpatio inter Svecorum & Polonorum hoſpitium eſſet. Sed Cæſarei fere Gedani hærebant, ob adverſam Colobrati valetudinem: ita jam utrique Commiſſarii Olivæ conveniebant, per peculiarem quique portam & aream in conclavia ſua progreſſi. Ubi per Sequeſtrem omnia inter Svecos, Polonos, & Brandenburgicos communicabantur. Sed inter Svecos & Cæſareos Poloni Sequeſtrium vices ſupplebant. Ac ubi unus articulus abſolutus eſſet, à Secretariis Legationum utrinque ſubſcriptus commutabatur, & quoad inſtrumento inſereretur, deponebatur. Venerunt poſt mortem Regis ad Legatos mandata, ut jam Hœnartum Belgicum Legatum ad Sequeſtris munus admitterent. Sed hic de eo exercendo dubitabat, quòd tractatus jam eousque provecti ſint, ut propediem abſolvendi ſperarentur. Ita ſatis viſum acta eidem communicari. Accedebat quoque Legati Hiſpanici Fontani Secretarius Lucianus Vienna operam ſuam conciliandæ paci offerens, de qua Lumbranus proponebat. Sed Sveci excipiebant: cùm ſibi non conſtet de Fontani procuratorio ad obeundum Sequeſtris officium, ac num ipſi facultas ſubſtituendi competat, nec ſibi hanc in rem mandata ſint, ſe neſcire, an & quomodo ipſum ſint recepturi. De cætero Svecis haut ſpatium erat diu cauponandi, quòd jamjam præſidiis fame pereundum foret, ita ut vix panis ſex dierum ſupereſſet, cùm pax concluderetur. Sed nec in Articulis excutiendis ordine procedebatur, ſed prout Svecis aut adverſæ parti viſum fuit. Et elegerant confuſum hunc agendi modum Fœderati, ut impedimenta tractatibus injicere poſſent, quæ tamen dexteritate & patientia Svecorum eludebantur. Primo congreſſus die Svecis mors Regis, quæ quinque ſeptimanas ante contigerat, innoteſcebat; de qua pars adverſa ante octiduum intellexerat. Ea hoſtium animos valde inflaverat, ut jam de abrumpendis aut ſuſpendendis tractatibus jactarent, ni Reginæ ſingularis cura obſtitiſſet. Lumbranus apud Svecos verbis doloris defungebatur, addens tanto enixius ſe pro Svecica cauſa laboraturum, quòd Regi ſuo ſuprema pupilli Regis Sveciæ tutela per teſtamentum commiſſa ſit. Quod quomodo in mentem venire ipſi potuerit, mihi non conſtat, cùm de eo in teſtamento Caroli Guſtavi nihil extet.

13. Mart. *Colobrat.* *3. April.* *2. April.*

De cauſa Curlandica.

§. 9. Iſthoc porrò ordine negotia fuere pertractata, ut cauſa Ducis Curlandiæ primo loco expediretur, non ſolùm Ducis Cancellarius Folckerſamus, ſed & Brandenburgici pervicere. Qui & tractatui impediendo varias difficultates moverant, quæ per aliquot dies magno ardore ventilatæ ſunt, ut metu rupturæ Sveci non ſolùm in Ducis reſtitutionem conſentire, accepta tamen cautione de non ulciſcenda captivitate, ſed & à petenda Livonia Polonica deſiſtere neceſſum haberent, contenti Livoniam hactenus Sveciæ poſſeſſam obtinuiſſe, ſed cùm hic articulus ſcripto concipiendus eſſet, aliquot per dies Svecis graves lites movebantur de particula Livoniæ ultra Dunam ſita, de Inſula Dalena & Ruma, de navigatione fluminis Bulleraæ, de commerciis in Duna flumine, de Polonorum prætenſa exemtione, utque ipſis immunibus adverſo Duna Mitaviam usque navigare liceat, de civitatis Rigenſis jurisdictione in cauſis commerciorum ex contractu delictis, ac ſimilibus; ut Sveci haut aliter judicare poſſent, quàm adverſam partem anſam abrumpendis tractatibus captare. Sanè Poloni inſolenter ſe jactabant. Cæſarei

Dalen. Ruma Bulleraa.

1660. rei omnem lapidem movebant negotio remorando, si non evertendo, idemque conatus Dano, Moscoque Gedani hærentibus erat. Tum Svecis ademtus Rex, nulli amici; Gallus languidè rem agere, tota prope Europa in exitium Sveciæ conjurata. In Curlandia præter Bauscham nil restare. In Borussia nullus à latere exercitus, qui postulatis pondus addere posset. Præsidia Elbingæ & Mariæburgi cum fame luctari. Ac si alicui postulato paulo acrius insistere vellent Sveci, Lumbranus loco declarationis à Polonis referebat, oppida Borussiæ etiam citra tractatus in Polonorum manus perventura; quo facto sacra per totam Borussiam protinus reformanda fuerant, Elbingæ quoque privilegiis abolendis.

De Sacris Livoniæ.

§. 10. De Sacris Livoniæ non minus nunc, quàm olim Slumsdorfi à Polonis & Sequestre urgebatur. Sveci quamquam ægrè huc descenderent, tamen cùm dexteritate gubernatoris & Consistorii ista eludi possent, ac Cæsarei & Electorales inprimis hunc articulum captarent, ad quem negotium allideretur, Sveci non amplius reniti poterant, quo minus consentirent, ut Catholicis subditis & incolis Livoniæ, si qui sint, libertas conscientiæ cum privato religionis exercitio intra privatos parietes sine inquisitione aut animadversione permissa sit, non autem advenis, uti Poloni cupiebant. Accedebat Joannis Casimiri superstitio, per Jesuitas Austriacorum instinctu obfirmata. Cui succinebat Lumbranus, inani pietatis obtentu mirè se jactans; ac ipse subinde rupturam tractatuum minitans, ni Sveci annuere vellent. Qui & proponebat, si liberum religionis exercitium in Livonia relinquatur, Joannem Casimirum planè titulo renuntiaturum. Magis tamen mirum visum, ipsos Electorales insigni cum fervore negotium id de libertate ritus Catholici in Livonia concedenda commendatum ire. Sveci autem vocabulo subditorum & incolarum satis sibi cavisse visi sunt, quòd illi Catholici, qui subditi non sint, nulla quoque religionis libertatate frui debeant; ac per gubernatores prohiberi queat, ne qui Catholici deinde inrepant, negata facultate prædia aut domos emendi. Magna quoque lis erat de exulibus Livoniæ restituendis, quibus repugnabant Sveci, quòd cùm Gustavus Adolfus Rex ipsis reversuris triennium indulsisset, ipsique reverti neglexerint, bona istorum per donationes in proceres Sveciæ collata sint, quæ his eripi iterum non possint.

De renuntiatione in Sveciam.

§. 11. Circa renuntiationem prætensi juris in Sveciam multum temporis consumendum, ac gravissimæ difficultates superandæ fuerunt. Quanquam enim de hac, & Livoniæ cessione in antecessum clam transactum crederetur, tamen cùm in rem præsentem veniendum esset, Joannes Casimirus post Caroli Gustavi cumprimis mortem quidquam concedere pertinaciter abnuebat, donec tandem longo labore expugnatus in renuntiationem consentiret, instrumento pacis inserendam, nullo autem modo peculiari diplomate exprimendam, quod & sequester durum nimis judicabat; ac multa in eam rem exempla extare memorabat. Super ipsa quoque forma renuntiationis aliquot per dies acriter disputatum, Polonis subinde rupturam minantibus, dum eam his verbis exprimendam contendunt, *jure, jure prætenso, prætensione, concessione & translatione juris in Regem Sveciæ.* Demum res eò deducta est, ut Joannes Casimirus omnibus prætensionibus in Regnum Sveciæ, & subjectas illi provincias, & avita bona in illis sita pro se & hæredibus suis plenè renuntiaret: titulum autem & insignia ad dies vitæ ita sibi reservaret, ut illum in Polonia & apud alios Principes usurparet; sed in literis ad Regem Sveciæ & ei subjectos eodem abstineret, adhibito titulo admutilato, uti Stumsdorfi conventum. Post fata Joannis Casimiri Regibus & Reipublicæ Poloniæ cum titulo & insignibus Sveciæ nil amplius fore negotii. Dicebat Lumbranus, nil novi esse, duos Principes ejusdem ditionis titulos gerere. Sic Angliæ Reges titulo Franciæ superbire, Gallis irridentibus. Contendebant Sveci ista separato articulo exprimi; Polonis contra ut hoc modo insereretur pervincentibus, quorum pervicaciam Cæsarei, Electorales, & Belgæ alebant, de existimatione Joannis Casimiri & antecessorum ipsius quàm maximè agi jactantes.

§.12.Cir-

1660. *De Amnestia, & aliis*

§. 12. Circa Amnestiam initio Poloni cavillabantur, subditos Regis & Reipublicæ Poloniæ tutore aut advocato opus haut habere. Evicerunt tamen Sveci, ut non solùm oppidis Borussiæ, sed & Ordinibus Poloniæ, & privatis, qui Svecicas partes hoc bello secuti sint, caveretur, eorumque privilegia sarta tecta servarentur. Circa Borussiæ oppida peculiariter expressum est, ut exercitium religionis Evangelicæ, & Catholicæ, prout antea fuit, maneret. E Lutheranis in Polonia, quorum paucæ familiæ erant, ac Reformatis nemo Svecos requirebat; eousque tamen illis cautum est, ut cujuscunque religionis homines amnestia frui debeant, & ut omnia maneant, sicuti ante bellum fuerunt, sub quibus etiam intelligantur Dissidentes ab Ecclesia Romana, qui Privilegiis in Polonia ultra secutum gavisi sunt. Pro Ragozio & Cosaccis diplomata nullo modo impetrari potuerunt, & quotiescunque de iis mentionem injicerent Sveci, Poloni velut artificium extrahendo tractatui arguebant; non quòd Amnestiæ capaces non essent, aut Ragozius velut Sveciæ Fœderatus non sit includendus, sed quia hic anno 1657. pacem in campo fecerit, Cosacci in Comitiis Warsaviensibus superiore anno cum Republica in gratiam redierint. Ita hi transactionibus suis fuerunt relinquendi. Circa satisfactionem nil obtineri potuit. Nam etsi Lumbranus saltem de ducentis uncialium millibus spem faciebat; morte tamen Regis id mutatum fuit; etsi Sveci postulatum suum ad centum uncialium millia, ac demum ad centum viginti millia florenorum remitterent, saltem mutui titulo deducendis militibus adhibenda; cùm tantilla summa satisfactionis vocabulum non meretur. Nec pro Ragozio remissio debiti quadringenties mille uncialium obtineri potuit, quòd ista summa Quartianis assignata obtenderetur, quorum seditio sit metuenda, si eam condonatam intellexerint. Guarantiam Cæsarei & Brandenburgici ita conceperant, ut certò sibi persuaderent, Svecos eam rejecturos, eoque ansam abrumpendi tractatus præbituros. Sed & in hanc Sveci consenserunt hoc modo, ut injuriæ quæ in posterum unus alteri inferre possit, per Commissarios citra bellum expediantur, & parti lædenti junctis viribus, ubi æquas conditiones respuerit, occurrendum. Id quod æquè in favorem Sveciæ, quàm cæterorum cedere poterat. Etsi satis constabat, id caput potissimum à Brandenburgicis urgeri, ut sibi cum omnibus initos tractatus firmarent. Sed vel ideo Svecis non reluctandum videbatur, ne perpetuum bellum meditari viderentur.

1660. *Cum Fœderatis quoque transigitur.*

§. 13. Absoluta fere pace Polonica cum Cæsare quoque & Brandenburgico Electore transigendum erat. Nam nec ipsi Poloni citra hos cum Svecis concludere volebant, quòd metuerent, ne Cæsar ipsos invaderet, antequam Gallia ad auxilium ferendo præstò esset, ac Sveci bello Danico eluctarentur. Ac ut Polonis scrupulus injiceretur, Lisola per aulam Polonicam sparserat, Colbertum Croissium eo duntaxat fine à Galliæ Rege Viennam missum, ut peculiarem inter Cæsarem & Sveciam pacem conciliaret; sed re infecta ipsi discedendum fuisse. Qui tamen mox vanitatis convincebatur. Svecis autem ut cum istis quoque pacem amplecterentur, gravissimæ causæ erant. Nam id jusserat Carolus Gustavus; requirebat idem præsens Sveciæ status; nec ea res longiorem moram ferebat citra præsens periculum, offendendis quoque Germaniæ Ordinibus; cùm Gallia nondum certi quid auxilii decrevisset, nec cum ullo adhuc hostium plenè transactum esset, Belgarum consiliis præcipuè suspectis, ac exhaustis Sveciæ viribus. Equidem non deerant in diversum rationes. Non esse unde exercitus ali possit, cùm post pacem ex hostico vivere nequeat: & exautorato nunc milite extraneo citra præmium, difficile in posterum fore alios Sacramento Sveco allicere. Grave quoque tantas injurias inultas digerere, cùm nunquam justior bellandi causa fuerit. Quin & Cosaccis & Brandenburgicis invitis licet ad pacem descendendum erat declinandæ invidiæ, quæ istam repudiaturos secutura erat. Cæterum cupiebant Sveci & ista heic expedire, quæ circa pacem Westphalicam ipsis in

1660. in dubium revocata erant. Sed cùm Cæſarei eadem ad pacem Polonicam ſpectare negarent, iſta ad leges Imperii remittenda erant. Cum Brandenburgico nihil aliud obtineri poterat, quàm ut omnia in ſtatum ante bellum reponerentur, ſimul Receſſus Limitaneus firmaretur. Satagebant quidem Brandenburgici nonnulla inſerere, per quæ fœdera Electoris cum Polono Welaviæ & Brombergæ anno 1657. inita probari viderentur, quorum vi iſte Svecorum partibus deſertis hoſtilia adverſus hos induerat. Sed Sveci iſta declinabant, velut quæ ſine contumelia concedi non poterant. Id tamen Electoralibus indulgendum fuit, ut fœdera inter Regem & Electorem inita in perpetuum abolerentur, iisque à Rege renuntiaretur. Autographa tamen Inſtrumenta fœderum, fruſtra contendentibus Electoralibus, haut reſtituta. Ut Elbinga Electori à Svecis de manu in manum traderetur, Electorales acriter contendebant, velut quam fœdere Brombergano ſeu Bidgoſtiano Poloni hypothecæ loco pro quadringentis uncialium millibus addixiſſent; ac niſi ea tradita locis Pomeraniæ & Holſatiæ à ſe occupatis decedere nolebant. Ac Poloni ipſi ceſſionem Elbingæ faciendam palam urgebant: ſed ad extremum id temperamentum proponebant, ut ſi Sveci eam urbem Electori tradere nollent, & ea traditio tamen poſt à Polonis fieret, id Sveci pro ruptura pacis non haberent, quòd ea ceſſio ſit contra urbis privilegia articulo ſecundo pacis firmata; etſi & iſta ceſſio non niſi ſalvis privilegiis urbis fieri debebat. Eam in rem ſeparatus articulus formatus eſt, Electori & Polonis traditus, ſed Inſtrumento haut inſertus. Ea re inter Svecos & Elbingenſium Deputatos agitata illi demum id temperamentum his adprobavere, ut urbs poſt permutatas ratificationes non niſi Regi & Reipublicæ Poloniæ tradatur. Et quia Poloni clam inſinuabant, Electorem nunquam Elbinga potiturum, Sveci ac Poloni Elbingenſibus ſvadebant, ut eam ſummam undecunque corraſam, Electori intra tempus traditionis exſolverent. Id quod hi per Anglicos mercatores obtenturos ſe ſperabant. Contra Poloni cavebant, id ipſis oneri non fore, ſed eam ſummam è Republica refundendam. Denique poſtulabat Rautenſteinius Neoburgici Palatini Ablegatus, Principem quoque ſuum his tractatibus includi. Quod cùm cæteri facile annuerent, Electorales ita acriter contranitebantur, ut negarent ſe ſubſcripturos, ubi ea incluſio fieret. *1660. Rautenſtein.*

§. 14. Ita demum poſt tantas difficultates pax Olivæ concluſa eſt die viceſima tertia Aprilis ſemihora ante mediam noctem; per quam controverſia, quæ duas nationes tot per luſtra cruento bello colliſit, funditus demum ſublata eſt, conditionibus pro iſto Sveciæ ſtatu ſat honeſtis; cujus confectæ gratia magnam partem Ludovicæ Mariæ Reginæ Poloniæ debebatur. Solennis promulgatio pacis pridie Kalendas Majas fiebat, poſtquam ſuper iis, quæ ante ſubſcriptionem adhuc perficienda forent, inter quæ & formulæ ratificationum erant, plene conventum, ac ſubſcriptio ab omnibus facta eſt. Placuerat initio ſubſcriptionem in templo fieri, quo fine jam menſæ pro Svecis, Polonis, & Fœderatis poſitæ erant. Sed quia Cæſarei tanquam pars acceſſoria Polonos velut principalem partem præcedere, & directorium quoddam exercere, poſtulabant, iidemque Lumbranum præſentem ferre nolebant, menſæ ſub veſperam remotæ ſunt, ac ſubſcriptio hoc modo peracta. Initio exemplaria ſubſcribenda in porticu, quæ è Svecico conclavi ad Polonicum ducebat, per Secretarium Lumbrani publicè commutabantur, & clara voce prælegebantur magna hominum turba circumfuſa, quæ Gedano hac excurrerat. Quæ res in feram noctem extracta eſt, ſic ut hora decima demum ſubſcriptio ſuſciperetur. Quia autem ſubſcriptio ab altera parte, præſentibus in eodem conclavi Polonis, Cæſareis, & Brandenburgicis, fieri debebat, ſequeſter autem, quem Cæſarei agnoſcere nolebant, quoties Cæſarei adeſſent, nunquam Polonos & Electorales adibat, id temperamentum inventum eſt, ut peracta recitatione Secretarii in Sequeſtris conclave ſe conferrent, ac exempla ad ſubſcribendum ipſi offerrent. Quo facto Sequeſter Polonicum, Cæſareum, & Brandenburgicum Inſtrumentum, Svecico Secretario, Svecica Inſtrumenta Polonico, Cæſareo, & Brandenbur- *Pax Olivæ concluditur. 23. April. & promulgatur. 30. April.*

1660. denburgico Secretario tradebat, qui hæc Svecis subscribenda offerebat, dum Svecicus Secretarius eadem Polonis & Fœderatis subscribenda offert. Eo peracto Poloni Cæsareis, tum & Electoralibus peculiaria exempla subscribenda obtulerunt, quòd utriq; Gallum Sequestrem non agnoscerent, eoq; simul cum Polonis & Gallo subscribere nollent. Unde in autographo Instrumento Cæsareis tradito in epilogo Mediatoris mentio facta non est. Quòd autem Electorales peculiare Instrumentum tradere debuerint, utut jam cum Polonis prius subscripsissent, causa erat, quòd in exemplo Polonis tradito tituli mutilati, in aliis autem tituli integri ponerentur. Hoc modo facta subscriptione & sigillatione quilibet Secretariorum suis superioribus commutata instrumenta tradidit; inde cùm Sequester gratulatione hinc inde defunctus esset, singuli ad hospitia se sua contulerunt. Autographa tunc chartæ inscribebantur, post cum pergamenæ inscriptis permutanda, quòd hæc longiorem ad describendum moram postularent, ac Poloni discessum valde festinarent, Lubomirscio jam, & Pratzmovio Cancellario, ac Thesaurario Reyo digressis. *Pratzmowski. Rey.* Solennes visitationes triduo ante subscriptionem factæ sunt; ac Poloni eum honorem Svecis Sobbothi ante meridiem exhibebant, quem Sveci istis post meridiem Strizæ reddebant. *28 April. Stritz.* Electorales Svecos Calendis Maji salutabant: *1. Maji.* id officium hisce Sveci post meridiem Flemingshofii reponebant. *Flemingshof.* Cæsarei per Secretarium eo honore apud Svecos defuncti eodem modo receperunt. Perfecta jam pace Brandenburgici, demum qui è præsidio Strasburgensi supererant dimiserunt. *Et ratificatur.* Haut eo minus tamen conclusam jam pacem evertere nitebantur Cæsarei & Electorales Polonis auxilia sua offerentes, quò Sveciâ exarmatâ ipsi armati manere, ac destinata sua exsequi possent. Sed Poloni abnuebant, tandem aliquando suspectis se fœderatis extricare cupidi. In concludendâ pace Polonis fœdus Svecicum præ oculis fuerat: id quod HOverbequius *HOverbeck.* Brandenburgicus Minister destruere studebat, intestinis turbis scatere Sveciam post mortem Regis fingens. Post frustra consumtas Fœderatorum machinationes ratificatio inter Svecos & Polonos Gedani hinc tradita. *1660. 6 Aug.* Unde & Fœderatis necessitas adferebatur triduo post suas ratificationes permutandi. *8. Aug.*

§. 15. Difficilius adhuc succedebant tractatus cum Danis, *Tractatus Danici difficulter succedunt.* ubi postquam sub initium anni Sequestres Helsingora Hafniam se contulissent, multis diebus quid agerent nil audiebatur. Ac referebat Terlonus, apud Danos indies minus inclinationis in pacem sentiri, quòd sperent, bello extracto lautioribus se conditionibus potituros, ac Legatos suos ingens operæ pretium Hagæ facturos. Idem dehinc cum Anglis Hafnia Helsingoram revertebat, apud Svecicos Commissarios instans, ut Rex satisfactionem, quam prætendat, remittat; aliàs omnem à se operam circa pacem ludi. Nam Danos jam ferociter loqui ac præsenti rerum facie ita se usuros, ut de Scania, aliisque recuperandis spes sit. Sequestres re expensa haut potuisse aliud temperamentum invenire, quicquid apud Danos eam in rem connixi sint, quàm ut concluserint, se Regi pacem Roschildensem obtenturos, demta Nidrosia. Extra hoc nil remedii superesse. Sveci ad hæc: Regi utique causam esse, quare Danos satisfactionem poscat. Ac injunxerat Rex Commissariis suis, ut ante omnia guarantiam adornarent, inde super certo agendi modo convenirent, nec ulterius progrederentur, antequam Danus declararit, an & quo modo in tractatus consentire velit. Tum ut capita projecti ordine excuterent, nec inverso ordine à satisfactione inciperent. Neu Sequestres formulas conciperent; quòd Danorum sit formulam aliam Svecis reponere, Sequestrium autem oppositas inter se formulas conciliare. Cæterum eo minoris Sveci à Sequestribus proposita faciebant, quòd nossent, nil novorum mandatorum ipsos domo accepisse. Nec plus iidem Hafniæ proficiebant, ubi declarationem ad formulam Svecicam exigentibus Gerstorfii valetudo obtendebatur. Nec de Aggershusio Danus audire volebat, Bornholmenses quoque dimittere abnuens ob fidem istis datam, quam salva conscientia & existimatione retractare nequeat. Cæterum meditabantur Dani responsum ad formulam Svecicam, cui totidem verbis inserturi

 erant

1660. erant formulam à Sequestribus Hafniæ conceptam, additis paucis quibusdam postulatis, inprimis de satisfactione ob damna hoc bello accepta: circa quam Sequestrium se arbitrio submittebant, quò eos sibi conciliarent, simul pacis desiderium ostentarent. Et quia norant, à Sveco formulam istam nunquam admissum iri, eo ipso judicabant, promtum suum consensum fraudi sibi non fore, ac simul culpam pacis irritæ Svecis impactum iri. Unde Commissarii suadebant, à Rege par artificium adhibendum, quo ipso Dani non parum perturbandi sint, ac vel necessariò illis servanda, quæ per astutiam promiserint: vel si recusent, eodem laqueo, quem aliis tendebant, capiendos. 21. Febr. Inter hæc Commissariis de morte Regis nuntiatum est; qui novo è regimine sciscitantur, quid circa Nidrosiam fieri debeat, cui tam pertinaciter Sequestres insistant; præsertim cùm Belgici Legati mandata acceperint; ut conclusionem pacis urgeant, ac si ad extrema sit procedendum in Scaniam, aut Selandiam aliquid tentent.

Post mortem Regis tractatio continuatur. 27. Febr. 28. Febr.

§. 16. Venere dehinc Sequestres Helsingoram, doloris imitamentis defungentes, simul testati studium erga Sveciam hoc casu haut quidquam imminutum iri. Inde Terlonus & Honiwodus Svecis formulam declarationis exhibebant, quam majoris cautionis gratia super ipsorum circa pacem sententia postulabant. Eodem die nova procuratoria Svecicis Commissariis, simul nova securitatis diplomata pro Sequestribus & Danis afferebantur. Addebatur: etsi Sveciæ res utique pacem desiderent; ne tamen degeneris quid timoris ob mortem Regis ostendant, neu arcum nimium intendant; eoque Nidrosiam remittant, ac tertium articulum pacti Roschildensis silentio prætereant; tum reciproco artificio adversus Danum usi hujus formulam à Sequestribus mutuo sumtam acceptarent, perque eandem istum stringerent. Sic igitur Sveci, postquam probante Slingelandio nonnulla in Sequestrium formula emendassent, 29. Febr. in hunc sensum declarationem addebant: Acceptari à se pacem Roschildensem in gratiam Sequestrium, ac desiderio promtæ pacis, remissa Nidrosia, ac si quæ ob præsentia tempora cum consensu utriusque Regis mutanda videantur. 1660. Tum ut salva persistant, quæ sequestribus cum utroq; Rege convenerunt; ne à Sveciæ Rege novi quid oneris navibus in Oresunda, aut Baltico Mari imponatur, neu Daniæ Rex à civibus trium statuum præter receptum vectigal novi quid oneris exigat. Cæterum se fretos justitia & integritate sequestrium rem ipsorum dexteritati committere. Loca, quæ ad Danum vi tractatus futuri spectabunt, à se post pacem ratihibitam restituenda eo tempore, de quo in tractatibus conveniendum sit. Polonum insuper & Brandenburgicum tractatui includendum, si velint, & quæ cum utroque intercedant controversias ex æquo componendas. Præter hoc Belgæ proponebant, si à Svecis sibi caveatur, naves suas neque ab excursoribus maritimis, neque à navibus ipsorum bellicis læsum iri, se classem suam à portu Landcronensi revocaturos, ac nil amplius hostile in Svecicam classem tentaturos, cui deinceps integrum sit futurum, quo placeat vela facere. Quod Svecis valde probabatur, nisi quòd hoc unum scrupulum moveret, ne Belgis deinceps nulla cura circa componendam pacem futura sit, si navibus ipsorum in Mari Baltico securitas parta fuerit. Enimverò cùm Sveci vicissim sequestres declarationem poscerent; se præstituros; ut reliqui articuli pacis Roschildensis Sveciæ salvi sint, nec nova postulata cudantur; eam abnuebant, causati, partem Collegarum suorum abesse, ac si ad hoc se obstringant, deinceps se non velut sequestres, sed ex contractu acturos. Ad extremum tamen Terlonus qualem Sveci desiderabant declarationem exhibebat.

Dani pacem adversantur.

§. 17. Sequestres Svecorum declaratione accepta Hafniam reversi Friderico Regi eam communicant, postulantes, ut ipsi vicissim placeat exponere, quæ super pace mens sit. Id postulatum silente Rege mox scripto repetebatur, addito, vel minimam moram ipsius rebus magno præjudicio fore. Cùm ne sic quidem Danus responso istos dignaretur, Belgæ, instantibus Gallo Anglisque, statuebant naves suas istius auxiliis subtrahere. Simul apud Svecos proclives se ostendebant induciis, quales nuper proposuerant, concludendis; ac ut conventio

1660. tio Elbingensis jam nunc effectum suum sortiatur, qui aliàs in tempus conclusæ cum Dano pacis suspensus erat. Nec obscurè jactabant, ni Danus rationem audire velit, se arma in ipsum versuros. Nec repugnaturos se, quo minus Sveciæ naves mare percurrant, ne militum quid ex Holsatia Hafniam advehi possit. Simul Michaeli Reutero ante Landscronensem portum consistenti mandata mittunt, ut deinceps hostilibus adversus Svecos abstineat, eorumque naves hinc inde pro lubitu ire permittat. Id cum Rex Fridericus animadverteret, repente cum aliquot navibus incendiariis Landscronam se conferebat, præsentia sua Belgis animum additurus, ut naves Svecicas ei portui inclusas destruerent, aut saltem ne inde discederent, quò spatium ipsi fieret consilia sua formandi. Ea de re Reuterus, qui jam discessum Landscrona moliebatur, Legatis Belgicis significabat, qui quid agendum foret, dubii hærebant. Nam parum decorum, ac dignum amicis videbatur, Regem destituere, qui jactabat, inde se non recessurum, priusquam destinata effectui dedisset. Sed si jussa sua retractarent, fides ab ipsis data prostituebatur. Inter istas hæsitationes incidebat, Svecorum cautionem de non turbanda Belgarum navigatione nondum sibi traditam. Eo prætexto Reuterum jubebant Landscrona haut movere, nisi novis mandatis acceptis. Sed postera die, cum desideratum Instrumentum Helsingora allatum esset, ac Fridericus irritus Hafniam revertisset, Reuterus denuo Landscrona facessere jubetur. Conventionis porrò inter Svecos & Belgas tunc initæ is sensus erat; ne qua vis aut injuria deinceps navibus bellicis aut onerariis alterius inferatur; & si ullam fieri contingat, antequam ducibus de hac conventione significari potuerit, ut damnum statim reparetur. Sveci cum hoc Instrumento alias literas miserant, quibus laudato Belgarum studio petebant, ut pactum Elbingense quamprimum ratificetur, ac ut interim eam vim habeat, ac si jam ratihabitum esset. Sed Belgis in præsens satis videbatur induciis adquiescere; quo fine Wilhelmo Killegræo mandata in Fioniam mittebant, ut militem suum intra eam insulam contineret, ac ne quid in Svecos susciperet, nisi lacessitus. Svecos porrò, ut in has inducias consentirent, non una causa movebat. Nam exscensione in Selandiam facta copiæ contrahendæ erant, queis ob angustiam annonæ ac pabuli pereundum erat. Sed nunc nulla invasio metuebatur, quòd citra Belgas Dani nihil suscipere valerent. Simul inter Danos & Belgas diffidentia excitabatur, illis horum astutiam, his illorum ingratum animum arguentibus. Sed & in perpetuum inducias Sveci, quam ad certum duntaxat tempus concludere malebant; quòd temporariæ induciæ Belgis suspicionem excitare possent, velut tempus à se duntaxat extrahatur, & aliquid in Danos agitetur, remoram paci daturum. Sed induciis ad finem belli duraturis planè Belgarum auxilium Dano subtrahi videbatur. Cæterum dum Belgæ super classe sua à portu Landscronensi revocanda hæsitant, Angli non parum turbabantur, quòd istorum classis juxta priora jussa reversa non esset; eoque acres literas ad Belgas scribebant; quibus postquam de studio suo in pacem, Danique pertinacia ne responso quidem ipsos dignantis memorassent, petebant, ut sicuti antea bellum terra Marique Regi Sveciæ fecissent, cùm hic pacem abnuere visus esset, nunc quoque justitiæ promissorumque memores Dano auxilia sua subtraherent, & antea & nunc aperte pacem aversanti, ac variis illusionibus tempus extrahenti tanto cum Reipublicæ præjudicio: contra nil amplius hostile Svecis intentarent, nunc serium pacis desiderium professis. Ni id faciant, sibi nomine Reipublicæ Anglicanæ declarandum Belgas conventa violasse, ac Parlamento integrum fore ejus injuriæ reparationem exigere.

7. Mart.

§. 18. Enimverò cùm jam classis Belgica Landscronam deseruisset, sequestres his offensis sepositis junctim Fridericum Regem urgebant, ut Svecorum exemplo super pace admittenda declarationem edat. Sed hic responsum differebat, reditum cursoris in Belgium missi expectans, quòd speraret Ordines Fœderatos per Legatos ipsius permotum iri ad lautiores pacis conditiones Daniæ curandas. Interim à Legatis Belgicis quærebat, quidnā refusionis

Sequestres Danum urgent.

1660. sionis isti pro expensis in hoc bellum expectent? id enim nosse sua interesse, quod istæ quantæcunq; à Svecis repetendæ sint, velut autoribus belli, antequam pax sit conclusa. Ea questione uti negotium ducere studebat: ita per Legatos suos Hagæ graviter querebatur, Belgicos in Dania Legatos recepta Svecorum declaratione raptim classem suam à Landscrona se inconsulto revocasse. Unde Svecos libertatem excurrendi nactos multas jam Danicas naves abripuisse, & quotidie ante portum Hafniæ in conspectu classis Belgicæ rapinas nullo impediente exercere. Tum revocatis in memoriam fœderibus, & promissis de Dania in pristinum statum reponenda petebat, ut fatalibus sibi induciis desistant, queis proximo anno suas Insulas prodiderint, & nunc occasionem corruperint classem Svecicam per naves incendiarias in portu destruendi: utque Reuterum jubeant serio rem in Svecos gerere, quoad hi ad ejusmodi pacem compellantur, per quam Dania plus securitatis, simul reparationem acceptorum damnorum nanciscatur. Neque effectu caruerunt istæ querelæ, quod Svecica declaratio, cum pacti Hagensis mentionem non faceret, à Belgis sat ampla judicaretur: & quia dubitabant, num effectus ita cito, uti desiderabant, sit secuturus. Unde Ordines literis ad Legatos datis testabantur, displicere sibi classem Landscrona avocatam, ac rapinas à Svecis tanta cum licentia exerceri. Addebatur, si pax conclusa jam non sit, ac Svecos in mora esse, adpareat, non solum horum excursiones impediant, sed & omnes vires terra mariq; ad eos quantum possint complectendos impendant. Porro cursore Danico Haga reverso Fridericus Rex Sequestres in aulam evocabat, ubi loco expectatæ declarationis quærebat, quid Sveci in pacto Roschildensi mutari desiderent? Ad quod Belgæ reponebant: id sequestribus curæ non esse, qui unice nosse cupiant, num is declarationem pro pace editurus sit. Post multas hinc inde disceptationes Fridericus, ne plane pacem repudiare videretur, demum pollicebatur, postera se die declarationem Svecicæ similem exhibiturum. Quod & factum est. Inter has tergiversationes Sveci instinctu Terloni Belgas ad jungenda secum arma urgebant ex vi pacti Elbingensis, quod à die exhibitæ declarationis pro pace validum esse debeat. Sed negabant Belgæ id hoc prætexto fieri posse, sed potius vi pacti Hagensis, quod & nunc urgeri superfluum sit propinqua compositionis spe. Simul querebantur, à Cojeto pactum Elbingense, ejusque illustrationes denuo disputationi subjici, tanto labore heic absolutas. Sed Dani declaratio hisce disceptationibus pausam imponebat; ac jam majore successus spe negotium pacis apud tentoria iterum suscipiebatur. Cæterum Belgicam classem Landscrona digressam octo naves Svecorum bellicæ sequebantur, quæ salutato Reutero non procul ab ipso anchoras jaciebant, portum Hafniensem clausuræ; à quibus multæ onerariæ naves securius accedentes intercipiebantur. Sed mox Belgæ Reutero injungebant, ne ante ora suæ classis hostile quid exerceri patiatur. Quod & ab isto accurate observatum; ac cum Sveci tres naves bellicas Dracoram misissent, Reuterus totidem eodem mittebat istarum actionibus speculandis. Unde Sveci Belgas suspectantes obtentu annonæ deficientis Landscronam repetebant, in ostio potius anchoris jactis in omnem eventum parati. Sed tres naves, quæ ad Dracoram jacebant, Mare Balticum ingressæ in navigium incidebant ex Holsatia veniens, quod Schackium, & Joannem Alfeldium Danicos Duces vehebat, jussu Regis Hafniam ituros. Qui captivi Malmogiam deducti Stenbockio custodiendi tradebantur. Sed qui cum illis è Fionia venerat, Walterus Vanius centurio Belgicus statim libertati restitutus, ac Hafniam dimissus est, velut jam pace inter Svecos & Belgas perfecta. 1660.

18. Mart.

Vane.

Svecorum consultationes super conditionibus pacis.

§. 19. Cum itaque jam tractatus successuri viderentur, Svecici Commissarii inter se consultabant, an non satius sit articulum de solo æquandis recens extructis in Dania munitionibus è formula excludere; quod Sveciæ quoque intersit Daniam ab aliis haut opprimi: id quod fieri possit, si ea munimentis exuatur, præsertim cum nunc ab exteris omnes ejusdem accessus sint explorati. Eorum conservationem sumtuosam Daniæ oneri fore. Aliquando eadem fomenta dissensionum inter Regem ac Nobiles, ac inter hos & oppidanos præbere posse.

1660. posse. Eadem quoque Danis velut qualecunque solatium imputari posse pro malis per Svecos illatis. Ac si Dani utique velint, integrum ipsis fore eadem Svecis digressis instaurare. Circa Gvarantiam censebant, præstare eam verbis laxioribus concipi, ne fortè Sequestres sibi quoque vicissim aliquid stipulentur, eoque Sveciam suis litibus implicent. Et jam antea Galliam per rationes status sui obligari ad conservationem Sveciæ quærendam; quod & Belgis necessum sit, si Elbingensi pacto frui velint. In Anglia autem aliàs parum fiduciæ reponendum. Sed & haut consultum esse Anglis ac Belgis occasionem porrigi negotiis se maris Baltici ingerendi. Cœperant quoque Dani de arctiore cum Svecia fœdere jacere, velut Daniæ conservatio amicitia & conjunctione cum Svecia nitatur. Sed metus erat, ne id astute ab istis inventum esset, diffidentiæ inter Belgas ac Svecos serendæ. Unde & Tutores Regii istud planè adspernabantur, memoria tractatuum nuperorum à Durellio, ac post pacem Roschildensem Hafniæ frustra susceptorum. Deinde quia Dani Bornholmiam restituere, ac Gvineense debitum agnoscere nolebant, dubitabatur, utrum satius foret pro illa Insula & actione prædia Nobilium in Scania accipere, quæ ab ipsis Danis tribus uncialium millionibus taxabantur? an verò quinque minutas Norvegiæ præfecturas ad Glomam usque flumen postulare? Sanè eas præfecturas Carolum Gustavum vehementer desiderasse, velut ad securitatem Sveciæ multum facturas, limite Sveciæ ac Norvegiæ deinceps in medio ejus fluminis futuro. Ac ista occasione elapsa nullam spem esse ea parte fines Sveciæ proferendi, quam nunc Terlonus ostentarit. Sed quò minus istis præfecturis Norvegicis insisteretur, rationes erant, quòd Fridericus Norvegiam velut patrimonium suum tanti æstimaret, ut de Dania, quàm illa, quid amittere mallet. Sæpius quoque Anglos, Belgasque testatos, se non toleraturos vel latum pedem Norvegiæ amplius decerpi. Ac eas partes ob Haldam, & Fridericistadium, ac vectigalia maximi à Danis æstimari, cujus & portus Belgis hypothecæ titulo obnoxii sint. Danos quoque rationem de securitate in sui favorem allegare posse, quòd limitem suum ea parte amissuri sint. Ac Sveciam tot per secula vetere limite tutam stetisse; quem nunc Bahusium & Marstrandia firmet. Igitur satius videbatur permutationem Bornholmiæ & debiti Gvineensis cum prædiis Nobilium in Scania quærere. Carolum Gustavum tanti æstimasse possessionem eorum prædiorum ad securitatem Sveciæ, ut millionem uncialium dare mallet, quàm eadem Danis reddere. Et cùm præcipui Nobilium Danorum prætoria sua in Scania habeant, non posse non eosdem, si ibi habitent, machinari, ut aliquando Scania ad Daniam redeat. Nam etsi Regibus Sveciæ fidem jurent; statuta tamen & indolem regiminis in Svecia ab istorum libertate admodum discrepare, ut non possint ita cum Svecis combinari, quin antiquum Regem sint desideraturi. Id quoque pro certo habendum, Danos perpetuò servaturos studium eas provincias recuperandi, quicquid in contrarium promittant; cui fini præcipuè inserviat proceres suæ nationis ibi sedere velut corycæos omnibus occasionibus aucupandis Sveciam invadendi; quibus in proclivi sit oppidanos, Sacerdotes, & agrestes in suas partes pertrahere, ac ad comitia venientibus Secreta Regni expiscari. Sed nec perpetuam illam duarum nationum repugnantiam, quæ in naturam transiisse videatur, unquam permissuram, ut sincera Svecicam inter & Danicam Nobilitatem amicitia exsurgat. Quin verendum esse, ne uti Dani semper illecebris suis Svecos deceperunt, ita & nunc his conjuncti suam conditionem in Dania extollant, ut facile apud aliquos fastidium rerum Svecicarum excitare queant, motuum in Svecia materiam. Posse quoque fieri, ut aliquis Sveciæ Rex offensa in Nobilitatem Svecicam, vel pruritu novitatis, aut connubio cum Regina Danica favore Nobilitatis Danicæ captus hanc ad præcipuas Regni dignitates evehat velut sibi subditam, ac pari cum indigenis jure gaudentem. Præterea si Dani prædiis suis iterum potiantur, Svecis inde migrandum esse: ita ab-

 oleri

1660. oleri Caroli Gustavi donationes, quæ cùm in Borussia & Curlandia irritæ fuerint, multis querendi causam nasciturum, se sanguinem ac laborem suum inani charta vendidisse. Sanè Regem inter dura hæc belli tempora & ærarii inopiam non potuisse ministris suis salario aut beneficiis satisfacere; unde istam viam remunerandi fuisse arripiendum; quæ cùm citra prodigalitatem & cum ratione fuerit exercita, par esse Regis voluntatem valere. Aliàs Regno ingens onus incubiturum, cui necessum sit futurum alia ratione bene meritis satisfacere, ni animis ægros protelare velit, suo exemplo multos aversuros, quo minus deinceps sanguinem & vitam pro Svecia periculo gratis exponant. Quod si Dani Nobiles huic permutationi reluctentur opponi illis posse; æquum esse, ut & ipsi pro rata parte luant bellum, cui causam dederint. Ac si refusione pro illis potiantur, ipsos lubentius migraturos, quàm sub inviso Svecorum Imperio ætatem acturos. Eosdem & Gubernatoribus multum molestiæ daturos, eorumque destinatis se oppositurus, præsertim si plebem à se pendentem habeant. Nec juramentum fidelitatis ab ipsis exigi posse, quam diu in Senatu Daniæ, & eminentibus ejus Regni muneribus sedeant, multo minus interdici illis posse, ne in prædia sua accedant. Inauditum quoque apud alios status esse vicini Principis Consiliarios, & præcipuos Nobiles in alterius Principis provincia domicilium habere, tali cumprimis, quæ olim ad alterum Regnum spectarit, & non aliud spiret, quàm ut iterum ad idem revertat. Quamdiu isti in Scania habitent, ipsis & provincialibus spem relinqui ad pristinum dominium redeundi. Sed si omnes prædiis exuti fuerint, hanc quoque spem expiraturam, ac tanto securius eam provinciam Sveciæ deinceps possidendam.

Ad rem demum acceditur. §. 20. Cæterum quia Belgæ frigidè admodum rem agebant, dum domo mandata expectant, Sveci de isto lentore vehementer querebantur, Danum ita indulgenter haberi, cùm secum tam rigidè actum sit. Sed jam confirmabant isti, mandata se accepisse, quibus nil præter pacem urgere jubeantur. Unde Dani perspiciebant, sibi jam demum silentium esse abrumpendum. Nec tamen declarationem suam scripto, sed per Commissarios edere volebant. Cui postulato Sveci acriter contradicebant; indignum esse Danis plus indulgeri quam sibi. Ita demum Danus scripto declarabat, se citra moram ad tractatus accessurum, ac si quid in pacto Roschildensi mutandum sit, id sequestrium dexteritati à se committi. Ac jam Commissarios designaverat Olaum Pasbiergium, Axelium Uropum, & Petrum Rezium. *Urop. Rez.* Cæterum scripserat Mazarinus Terlono: Galliæ Regem non potuisse, quin per ministros suos publicè urgeret, Sveco pro Nidrosia æquivalens dari. Consultum tamen sibi videri his temporibus, quibus tot hostes in Sveciam conspirent, consilia exigi non ad id quod deceat, sed quod fieri possit; ac exigua jactura alibi egregia emolumenta conciliari, ne dum pervicaciter iniquitati temporum contra itur, longè majus periculum incurratur, quàm quanti Nidrosia sit. Sed & circa hanc Angli se Belgis opponebant, ne fortè eandem pro factis sumtibus sibi retinere instituerent. Ac Sidneius citra ambages jactabat: rationes Angliæ non ferre, ut Belgæ Nidrosiæ pedem figant. Nam nunc una duntaxat classe sibi adversus istos opus esse: Belgis Nidrosiæ nidulantibus altera quoque in Scotia opus fore, quæ istorum actiones in Norvegia observet, ne inde sibi in Scotia, aut Anglia Boreali noxa inferatur.

Tractatus incipiunt. 24. Mart. 25. Mart. §. 21. Sic igitur Svecici Commissarii Helsingora in castra revertunt; quò & sequenti die Sequestres ex urbe veniebant, novum securitatis diploma pro Danis exposcentes. Quibus tantisper à Sulzbacensi cavebatur, quoad justum diploma ex aula adferretur. Proponebat inde Terlonus de induciis, quas necessarias judicabat ad prævertenda omnia, quæ tractatus turbare possent. Tum per eas Duci Gottorpiensi spatium parari ad respirandum, qui nunc tota vi urgeatur. Sed Sveci reponebant: Danis hoc ipso insigne emolumentum nasci, dum per inducias libero commercio ac subvectione frui queant, dum

1660. dum intereà militi Sveco per otium cum inopia luctandum sit. Ac mox Tutores Regis eas iniri vetabant, cùm Danis per eas nil aliud quæratur, quàm tempus extrahere, ac fraudes struere; ac æquè promtè pacem quàm inducias confici posse. Ac modò Belgæ auxilia subtrahant, se Danis compescendis abundè sufficere. Duci Gottorpiensi suam calamitatem forti animo sustinendam. Circa modum tractandi Sveci censebant, satius esse, si prius ipsi cum Sequestribus rem expediant, & post, ubi sola articulorum adornatio restet, cum Danis congrediantur, ac una vice omnia expediant. Hanc enim esse brevissimam viam rem conficiendi. Ac si per se cum Danis agant, facile exacerbationem animorum oriri posse, tractatibus impedimento futuram. Et aliàs utique ad Sequestres eundum, si quid controversiæ inter Commissarios oriatur, quod componi nequeat. Sed Sequestres malebant partium Legatos congressos tentare, quousque progredi queant; ubi ipsis aqua hæreat, officia sua se interposituros. Fremebat etiam Vogelsangus, Belgas tolerare non posse, ut Svecicæ naves quæ ante portum Hafniensem jacebant, navigia annonam urbi subvehentia intercipiant. Sed quem acriter non Sveci minus, quàm Sidneius retundebant. Cur enim non liceat hostilia exercere adversus hostem, nullis induciis factis? Ita tunc congressui finis impositus.

Capita pacis excutiuntur. 27. Mart.

§. 22. Accessum inde fuit ad capita pacis Roschildensis excutienda; cujus articulo secundo, quo unus in alterum fœdus inire vetatur, inter Svecos & Danos dissensio orta est, his contendentibus, offensiva duntaxat fœdera prohiberi, non defensiva. Nam defensionem esse juris naturalis, & fas esse ab altero injuriam propulsare. Contra Sveci eam subtilitatem adspernati nullo discrimine volebant, ne Dani quid in fraudem Sveciæ concludant. Nam si Dani sincerè rem agant, non esse quare heic querantur, cùm Svecia ad idem se obstringat. Neque iisdem licentiam adimi fœdera ineundi, quando placeat, modò nil contineant Sveciæ infestum. Nam ut socii defendantur, & aliquid ad sui tutelam sine alterius præjudicio concludatur, usque adeo à se non improbari, ut jam ipsi fœdus guaranticum cum tribus statibus agitent. Cæterum id à se 1660. observari, Danos integrum sibi esse cupere, ut statim atque Sveci cum quopiam bello collidantur, isti his ingruere queant eo duntaxat prætexto, quòd ipsi hostium Sveciæ fœderati sint; idque sibi hujus virtute articuli, qui defensiva fœdera permittat, fas esse: nec hostile quid sibi cum Svecia intercedere, sed facere non posse, quin sociis suis assistant. Prorsus uti Belgæ post infestissima quæque patrata hostes Sveciæ audire noluerint. Sicuti & antea cum Dani fœdus cum Austriacis iniissent, Gerstorfius Bildio scripserat: Daniæ Regem fœdus conclusisse cum Austriacis nomine defensivum, reipsa offensivum. Cæterum Svecos pacem infucatam cupere, ac ni hæc distinctio elidatur, Danos statim post factam pacem Sveciæ iterum arma inferre posse, si huic in bellum adversus Austriacos descendere placeat, obtentu sumto, fœdus sibi defensivum cum Austriacis intercedere. Sed Dani id caput ad decisionem sequestrium rejiciebant; qui pronuntiabant, se idem cum Svecis sentire, nec hos iniquum postulare.

Dani & Belgæ tricantur. 28. 29. Mart.

§. 23. Duobus sequentibus congressibus nil profici potuit ob inconstantiam Danorum, qui initio eum tractandi modum probarant, ut capita pacti Roschildensis ordine percurrerentur, & concinnarentur. Sed postera die ferebant, Regi suo expeditius videri ad pacem accelerandam, si Sveci una vice totum projectum edant, quod cum senatu suo perlustrare, suumque responsum ad id depromere queat. Quod etsi Svecis negotio extrahendo repertum videretur, quia tamen Sequestres idem postulabant, projectum exhibeant; quòd hi cum Danico conferre, & ex utroque unum concinnare conabantur. Heic Belgæ postulabant, ut Danus pensandis damnis Bornholmiam recipiat, abolito quoque debito Guineensi. Id quod tam Sveci, quàm Gallus & Angli repudiabant. Instabant quoque Sequestres, ut Ulefeldius amnestia includeretur. A quo Legati Sveci haut alieni erant, ut dextrè virum istum amolirentur, si viderentur ob Sequestrium intercessionem ipsi admissa condonasse. Etsi Tutores Regii eundem amnestia comprehendi nollent, velut subditum Svecicum in gratiam

1660. tamen Sequestrium pœnam mitigaturi erant viro quantumvis malè merito, cùm ipse Svecorum ope bona sua recuperasset. Inter hæc cùm Belgæ subinde fremerent, ante ora suæ classis navigia Hafniam tendentia per Svecos abripi, hi naves suas obtentu penum reparandi Landscronam subducebant. Id quod Belgæ velut è diffidentia ortum interpretabantur; cùm tamen animus sibi sit candidè cum Svecis agere, ut si maximè sinistrorum quid mandatorum domo accepissent, id in antecessum denuntiaturi fuerint. Iidem porrò cessionem Bornholmiæ, & debiti Guineensis urgere haut desistebant, adspernantibus licet velut rem novam reliquis sequestribus, & Thuano Hagæ acriter contranitente. Et cùm aliquandiu eam in sui gratiam fieri postulassent, demum in minas erumpebant: se classi suæ Imperaturos, ut rem in Svecos gerat. Sveci ut isthoc sibi scripto consignatum tradatur postulabant, quò toti orbi ipsorum importunitatem, & iniquitatem demonstrare queant. Sed huc descendere Belgæ abnuebant. Enimverò iste procedendi modus Anglis & præcipuè Sidneio, tum & Terlono vehementer displicebat, quo nomine & asperè in Belgas invehebantur. Id quod Svecis partim utile erat, ne Belgæ pro libidine grassari possent, partim damno cedebat, quòd negotium hoc modo extraheretur. Sed nec Dani in permutationem prædiorum Scanicorum pro Bornholmia & Guineensi debito consentire volebant. Denique & Angli in conclusione pacis pensationem sumtuum à sua Republica in hoc bellum factorum exigebant. Quod postulatum initio Svecos valde terrebat. Sed Angli declarabant, nil aliud se cupere, quàm ut à Svecis ea verba paci inserantur: quia Anglia Sveciæ à tot hostibus circumventæ, quos ipsa nunquam offenderit, auxilia miserit, hanc nunquam memoriam benefactorum amissuram; quæ recognitio nobilissimum genus pensationis sit, quam generosæ animæ desiderent: nec Sveciam unquam neglecturam Angliæ paria amicitiæ specimina exhibere, si hæc istis opus habeat, & quantum ipsa possit. Aliud redhostimentum Angliam haut desiderare à Regno tot bellis exhausto. In quem sensum Sveci Anglis separatum scriptum offerebant. 1660.

Sequestrium inter se æmulatio.

§. 24. Inter hæc lentè admodum negotium pacis cedebat ob sequestrium inter se æmulationem, & quia ab his nova subinde postulata proferebantur, quæ Regna paciscentia non tangebant. Ex quo genere erat æqualitas, quam tres status pro suis civibus in Svecia inter se stipulati fuerant; quam Belgæ huic tractatui inseri volebant. Tum ut expressis verbis articulus tertius pacis Roschildensis aboleretur. Sed & nova difficultas surgebat, Svecos non parum perturbans. Quia enim pacto Elbingensi Sveci Belgæque mutuum invicem auxilium promiserant, Angli scrupulum inde movebant; num si ipsi cum Belgis in bellum incidant, Sveci ex eo fœdere Belgis ad auxilium adversus ipsos ferendum teneantur? Unde à Svecis declarationem exigebant, Instrumento pacis inserendam; paciscentium mentem nunquam fuisse pacto Elbingensi se obstringere adversus ullum è Sequestribus, si inter hos bellum nascatur. Sveci quid heic faciendum dubitabant, ne vel publica declaratione Belgas protelarent, qui pactum Elbingense eum in casum porrigi volebant; vel negatione Anglos offenderent, aut tractatum remorarentur. Privatim tamen Sidneio testabantur; id pactum haut quidquam à Rege directum fuisse adversus Gallos & Anglos velut amicos, & tunc bene meritos; qui & eodem comprehensi sint. Quin id pactum præcipuè conservationem commerciorum spectare. Cæterum Sveci spinosam istam materiam summo studio declinare studebant; & si Angli ulterius urgerent, eam remissuri Hagam erant, ne ad eum scopulum pax Danica adhæresceret. Aut si id non succederet, Sidneio ejusmodi cautionem in secreto daturi erant: quòd Sveciæ utique interesset litibus illis haut involvi, quæ inter eas nationes germinare videbantur. Belgæ quoque à Danis satisfieri sibi pro sumtibus in bellum erogatis jam postulabant: id quod Sidneius hoc modo eludere volebat, ut pari modo Svecos satisfactionem nomine Reipublicæ Anglicanæ pro factis impensis posceret, quam postea publicè inter tractandum remissurus erat, ut Belgis eadem necessitas

18. Nov. 1659.

1660. cessitas foret. Sane jusserant Tutores Regii, ne quid satisfactionis à Danis Belgæ sibi stipularentur. Tum ut Legati demonstrarent, Nidrosiæ cessionem haut eo fine factam, ut Danis satisfactio detur, quæ nulla iis debeatur, velut qui causam bello continuando dederint: sed id factum amore pacis, & in gratiam sequestrium, qui sua nonnihil interesse putaverint, ac ut partem incumbentis Sveciæ oneris amolirentur. Ac frustra Danos esse, quòd postulata satisfactione culpam belli renovati Svecis impingere instituant; cùm sibi abundè causarum sit Danos refusionem damnorum poscendi, quæ sanè ingentia per Borussiam & Pomeraniam perpessi sint. Sed & indies inter Sequestres gliscebat æmulatio, quòd Belgæ valida classe succincti omnia pro libidine tempore cuperent, exigua Galli & Anglorum autoritate velut inermium. Unde cùm Belgæ formulam pacis à se concinnatam Gallo Anglisque offerrent, hi eo facto valde offensi, quò talia præverterent, conventionem formabant, ne quid in præsenti negotiatione agatur, ac validum sit, nisi unanimi Sequestrium consensu perfectum; utique causa Guineensis ad arbitrium suorum superiorum rejiciatur. Eam conventionem Belgæ ad subscribendam oblatam repudiabant velut superfluam, cùm conventione Hagensi satis obligentur; nec se in id arbitrium consentire posse, Daniæ oneri futurum.

Belgarum insolens factum.

§. 25. Enimverò Sequestrium dissensiones, quæ hactenus intra modestiam verborum steterant, jam inopino Belgarum facto in exprobrationes hostibus solitas erumpebant. Ordines fœderati Svecorum declaratione haut contenti, cum post Reuteri à Landscrona discessum apud Svecos desiderium pacis exolevisse crederent, per iterata Mandata Legatis suis in Dania injunxerant, ut si Sveci pacem nondum acceptassent, omni mora seposita ex Hagensi conventione vi illos compellerent. Quæ mandata hi strictè se executuros jactabant. Porrò Svecica classis Landscronensem inter portum secura agebat, sed quam Reuterus ante Hafniensem portum consistens jussus erat observare, ac omnem vim opponere, si quid tentaret. Sveci igitur, utut aliquoties moniti ne Belgis fiderent, freti conventione cum hisce inita super cessatione hostilitatis; ac navigandi libertate, cujus instrumenta solenniter permutata fuerant, portu Landscronensi prodibant. Novem bellicæ naves erant, una mercatoria, & exigua celox, supellectilem Regiam Holmiam vecturæ; quæ sub Huena anchoris jactis biduum jacebant secundum ventum expectantes. Legati Belgici hoc animadverso Cornelium Evertsonium in Oresundam cum septem navibus mittebant, si eò cursum verterent, obstiturum. Sed si in Balticum Mare tenderent, Reuterus se iisdem objecturus erat. Sveci secundum nacti ventum levatis anchoris præter Hafniam vela faciebant: sed cùm ad brevia apud Saltholmiam pervenissent, Reuterus literas ad præfectum classis Svecicæ mittit à Legatis conceptas, queis postulat, ut isto in loco anchoras jaciant; si longius progredi conentur, se ipsis obstiturum; ne quid fortè ab istis tentetur Svecicorum Legatorum declarationi, ac præsentibus tractatibus fraudi cedens. Sveci inopina re perculsi, cùm aliquandiu quid facto opus esset dubitassent, Reutero per globum machina emissum denuo monente, demissis velis post mutuam salutationem anchoras jaciebant; cùm pugnam adversus validiores sumere loco iniquo temerarium esset. Evertsonius, qui ex Oresunda Svecos vela facientes insecutus erat, stationem inter hos & Landscronam capiebat, ne in istum portum regredi possent. Ac postera die Reuterus propius movens Svecos velut indagine cingebat. Eo conspecto è rotunda Hafniæ turri Hubertus & Harenus Belgarum Legati statim ad Reuterum pervecti mandatis eum instruebant; simul Svecico præfecto denuntiant, isthoc à se paci promovendæ factum, ac nullo modo id noxæ ipsi fore. Causa porrò ejus detentionis fuerat, quòd Belgæ metuerent, ne istæ naves post pacem in Borussia conclusam copias inde in Daniam adveherent, elusa pace Danica, simul pacto Elbingensi & Elucidationibus retractatis. Cui suspicioni ansam præbuerant, quæ à Sidneio circa id pactum nuper mota erant Svecorum, uti Belgæ credebant, instinctu. Id porrò factum non Svecos minus, quàm Gallum Anglosque offendebat, qui & in os ipsis perfidiam exprobrabant;

1660. *Evertson.* *Saltholm.* *25. April.*

1660. bant; quòd tam solenniter cessationem ab omnibus hostilibus promisissent, addito, si fortè à superioribus contraria mandata acceperint, se id Svecis quatuordecim dies ante significaturos. Nunc Svecos fide ipsorum confisos tam flagitiosè oppressos eo ipso tempore, quo in loco tractatuum cum his agebant, & ex asse sibi satisfactum profiterentur, sic ut de pace non amplius dubitandum esset. Ea super injuria Sveci ad reliquos Sequestres querelam deferebant: quæ literæ Terlono reddebantur eo ipso tempore, quo Belgæ apud ipsum convivabantur: qui bile inflammatus in asperum jurgium erupit, perfidiæque ac degeneris flagitii convitio istos adspersit. Belgæ quod in facinoris sui excusationem proferrent, nihil habebant, quàm permittendum fuisse suæ classi, ut rem adversus Svecos gerat, pacem abnuentes; cùm tamen pridie à congressu horum Hafniam reversi eorundem in pacem promtitudinem laudassent, fassi, se ab iis nihil amplius desiderare posse. Nec minus Sidneius in perfidiam ipsorum declamabat, jam antea acriter pro Svecis adversus Belgas certare svetus: ac isthoc facto Galliæ Angliæque non modicam contumeliam illatam, quam inultam passuræ haut sint, paulo minus quàm bello Belgis indicto. Simul cursores ad superiores suos mittebant. Ast Belgæ hoc facto non contenti aliam iniquitatem addebant, dum insciis & inconsultis Gallo, Anglisque Svecis formulam pacis mittunt, velut penes eos solos foret leges ferre, quas repudiantes bello sint invasuri, nequidquam Gallis Anglisque indignantibus. Ea formula inter alia volebant, articulum tertium pacis Roschildensis abrogari, ac sibi juxta, Gallisque & Anglis integrum fore cum navibus bellicis Oresundam transire. Tum ne Sveciæ Rex quocunque prætexto ullum onus in Oresunda transeuntibus imponat.

Sequestrium discordia pacem moratur. 27. April. §. 26. Venerunt inde Terlonus & Angli ad Svecos testati, nil commercii sibi aut colloquii cum Belgis fore, antequam hi tam fœdum flagitium repararint. Simul proponebant, ut ipsi cum Danis tractarent solis Gallis & Anglis Sequestribus, exclusis Belgis, qui hoc facto Sequestrium officio abeundo ineptos se reddiderint. Ac Danum optare quamprimum cum Svecia transigere, utque tractatus Belgarum arbitrio subducatur, quorum morositati perferendæ, contumeliisque devorandis dudum pertæsum sit. Sveci uti gaudebant Danos tandem aliquando pacem bona fide velle; ita quid hoc casu expediret dubitabant. Nam si Belgas excluderent, metuendum esse, ne in bellum res erumpat adversus jam armatos, & viribus maritimis prævalentes. Ast si officio eorum uti pergerent, nil salutare ab ipsis expectandum erat, qui & aliàs in hoc negotio suum commodum, non Regnorum quæsierant. Sed nec ferri insolentiam illorum posse, qui non Sequestrium more agant, sed pro Imperio leges præscriptum eant, ac rationibus insuper habitis horrida jussa Ordinum Fœderatorum crepent. Iidem tamen ad querelam super de- *26. April.* tentis navibus responderant: non quæri per eam damnum ut injuriam Sveciæ, sed promotionem pacis, & ne quid interveniat, quod hanc turbare possit. Post aliquot dies denuo literas ad Svecos dabant, queis petebant, ut Sveci cum ipsis iterum *4. Maji.* congredi velint paci perficiendæ; exprobrantes, quod cum Gallo & Anglis soli concursent, nec obscurè hostilia minati. Quibus Sveci respondebant de suo in pacem studio, & quàm perversè hactenus à Belgis actum sit magna cum pacis remora, quam nunc actu planè perfido, ac fœdo hostili modo sustulerint. Ea tamen lege se istos ad tractationem admissuros, si naves detentas relaxent, ac tam atrocem injuriam reparent. Eo responso irritati Belgæ jam naves detentas oppugnare, & bellum Sveciæ facere constituerant, ni Dani dissuasissent, ne bello recrudescente miseriæ suæ in longum adhuc producerentur. Interim gliscente inter Sequestres exacerbatione, cùm Gallus Anglique Belgarum congressus abnuerent, velut qui fidem violassent, negotium pacis vado adhærebat, Svecis inter sacrum & saxum stantibus. Nam si soli Gallo Anglisque adhærerent, repudiatis Belgis, naves detentæ perierant, ac Belgica classis in promtu erat ipsis invadendis irreparabili Sveciæ damno, pace Olivensi non-

1660. nondum executioni data. Et quanquam Gallus & Angli amplè auxilia pollicerentur, iis tamen innitendum non erat, quòd fine mandatis privato è ftudio loquerentur; ac valde dubium erat, num Mazarinum libido bellum cum Belgis fufcipiendi fubire poffet, à quibus Gallia hactenus tot ac tam craffas injurias inultas deglutierat. Ac parum fpei de folido auxilio vacillans Angliæ ftatus relinquebat; quæ & fi vel maximè feriò rem agere vellet, fortè ferum auxilium allatura fit, poftquam Belgæ præfentes & parati magnam Sveciæ cladem intuliffent. Sed Belgarum officio admiffo reliqui duo offenfi à Svecis disjuncturi fe erant, qui foli Sveciæ amici ejus commodis ftudebant. Quos ubi femel fe fubduxiffent, haut facile dabatur iterum allicere. Belgis interim plus facultatis nactis in Sveciam virus fuum evomendi, quid nupera reconciliatione parum mitigatum reperiebatur. Equidem Hannibal Seeftedius, qui inter iftas turbas heic fe negotio ingerere cœperat, id temperamentum proponebat, ut Sveci Danique congreffi inter fe folos rem transfigerent, fed & id ipfum altioris indaginis videbatur. Nam dubium valde erat, num Dani eousque à Belgis fe disjuncturi effent, quibus tam arctè innectebantur. Nec minus hac occafione Dani ufuri erant ad quasdam conditiones fibi proficuas ftipulandas.

Sveci & Dani citra Sequeftres tranfigunt.

§. 27. Cùm tamen neque difcordia inter Sequeftres ceffaret, ac Belgæ infenfa fpirare pergerent, quorum importunitatem jam Dani juxta ac Sveci deteftabantur, Hannibale Seeftedio parario brevior via initur negotium componendi. Nam & Svecis pax neceffaria erat, & Dani bello extracto de corio fuo lufum iri perfpiciebant. Igitur mutuo concedendo promtum negotio finem imponere inftituunt; ac uti Danus pro Bornholmiâ Svecis Nobilium prædia in Scania annuebat, quibus ipfe aliunde fit fatisfacturus: ita viciffim Sveci debitum Guineenfe remittebant. *7. Maji.* Quo nomine per literas hifce gratias agebat Fridericus Rex, grato fe id animo agniturum teftatus; ac alia officia ab ipfis expectare, *15. Maji.* favore Regio excipienda. Inde & fecreti articuli adornabantur; ut Cornificio Ulfeldio bona fuâ in Dania reftituantur, isque cum conjuge fua tutò in Dania habitare poffit, ut tamen prius litem, quæ in Svecia ipfi intentata fit, ad finem perducat: ut Ebboni Ulfeldio in Dania fatisfiat: ut tapetia in Svecorum contumeliam facta aliis coloribus inducantur: ut *jus feciale* & *Manifeftum Danicum* fupprimantur, nec in pofterum unquam recudantur: ut libelli famofi in Dania fcripti, editique aboleantur; qualis erat, *fpeculum fidei Danicæ, perfidiæque Svecicæ*; ac *Differtatio Politico-Hiftorica de detentione Legati Svecici Hafniæ*, & fimiles, autore Gundæo Rofencrantzio in lucem protrufi; utque iftorum fcriptorum autoribus nunquam pofthac ullo congreffu, ubi communia Regnorum negotia tractantur, adeffe, multo minus præfentia pacta fubfcribere, aut obfignare integrum fit. *Gunde Rofencrantz.* 1660.

Sequeftrium perverfa officia.

§. 28. Sic igitur paucos inter dies tractatus inter folos Svecos ac Danos abfolvebantur, poftquam utrinque ferium pacis defiderium fubiiffet; cùm per Sequeftres negotium moleftis tricis involutum vix unquam ad exitum deducendum videretur. Sanè Angli pacem ita cito procedere nolebant, quòd Belgarum claffe alibi diftricta fibi ab his nil periculi immineret. Sed & Sequeftres planè præter morem negotium pro fua libidine temperabant, nunquam Svecis aut Danis communicato quid agitarent. Svecicam formulam fibi traditam nunquam curaverant, nec horum rationes expendere dignati erant: Alias formulas ultro concipere aufi erant fubinde in deterius vergentes, quas Svecis obtrudere conabantur, utut fuper illis inter fe parum concordes effent. E Svecica formula fedecim articulos, eosque præcipuos expunxerant, ad vectigal Orefundicum fpectantes, fontem omnium cum Dania litium: quas radicitus tolli nolebant. Contra multa de propriis commodis infercire cupiebant, quæ Sveciam non tangebant. Tali modo res extrahebatur, vix ulla honefti exitus fpe. *15. Maji.* Ne tamen Sveci Sequeftres planè abdicaffe viderentur, congreffum iterum cum iis inftituebant. Sed cùm hi tempus inanibus fermonibus tererent, ac Sveci, ut aliquod operæ pretium fieret, urgerent, afpe-

1660. asperis verbis iisdem occurrebant: ni pati velint ipsos negotium persequi, uti cœpissent, se discessuros, aut formulam oblaturos, intra quatuor horas ab istis subscribendam. Eo majore studio Sveci ad pacem tendebant, ut tandem aliquando imperiosos Sequestres amolirentur. Nec ideo tamen Sidneius negotium turbare desinebat, quò Belgis ægrè faceret, missa ad Svecos formula tractatus cum Anglia, multis indignitatibus referta, quæ nisi admitteretur, pacem Danicam à se subscribi posse negabat, quæ in fraudem Angliæ redundatura sit, ni prius super genuino sensu pacti Elbingensis conveniatur, quod pariter cum pace Danica erat ratificandum. Sveci contra defectum mandati excusabant, demonstrato simul, id pactum Angliæ fraudi non esse, velut quæ isti includatur. Sed quia Anglo nihil propositum, quàm pacem morari, quicquid rationum ingereretur, surdâ aure transmittebatur. Etsi non Sequestres solùm, sed & Cæsar pacem Danicam turbare nitebatur, qui etiam post pacem Olivæ conclusam Dano septem militum millia offerebat, suis sumtibus alenda, quamdiu Dania iis indigeat. Sed & Legati Danici Hagæ apud Carolum II. Magnæ Britanniæ Regem tunc in Regnum revertentem instabant, ut Anglicis Legatis mandata in Daniæ favorem darentur. Sed qui reponebat; se nil circa hoc negotium statuere posse, quoad è consilio status in Anglia intellexerit, quibus rationibus decreta ipsorum nitantur. Inter hæc igitur pacis obstacula Svecis decretum erat, si Dani cessim eant, Insulas Danicas funditus evastare, Nascovia, & Cronenburgo ad extremum defensis.

Pax Danica concluditur. §. 29. Sed jam demum pax ista tamdiu extracta coalescebat; ad quam amplectendam Danos præter alia etiam movebat, quòd ipsis destitutis pax Olivæ confecta esset. Nec minus Anglici Legati eam perfici cupiebant, quòd revertente in Regnum Rege Carolo II. sua mandata essent expiratura, ipsique adeo re infecta inglorii redituri. Nec minus Svecos movebat ejus Regis reditus, ne fortè ob propinquam cognationem in Danum inclinaret. Quæ ratio & apud Belgas valebat. Contra Dani, belli malis exhausti, quòd spes ab Angliæ Rege in longum promineret, rebus domi nondum constitutis, certam pacem incertis bellorum eventibus præferebant. Omnibus itaque jam absolutis circa restitutionem oppidorum disceptabatur, quibus præsidia demum post ratificationem factam deducere Sveci volebant: Dani contra initium evacuandi oppida post subscriptionem fieri cupiebant. Id quanquam Svecis anceps videbatur; tamen quia Dux Gottorpiensis Tænningæ in angustum redactus erat, mora interposita ad iniquas conditiones adigendus, consensere Sveci, ut aliquot post subscriptionem dies, castris ad Hafniam sublatis, & reddita Nicopia Falstriæ, Tænningæ obsidium solveretur, Danicis copiis è tractu ad Eidorum, & Husum, abductis. His conventis Belgæ promtos se permutandæ ratificationi Elbingensis pacti ferebant, oblata Svecicarum navium relaxatione. Sveci ratificationi se paratos ferebant, amicitiæque in futurum colendæ, si Belgæ ejus specimen prius exhiberent, redditis navibus. Quod & reliquis Sequestribus communicabant, eosque ad simultates deponendas hortabantur, ut aliquando negotio finis imponeretur. Ita demum die vicesima septima Maji instrumenta prius collata hora quinta post meridiem à Sequestribus, inde à partibus subscribebantur. Postera die Belgæ Svecicas naves liberas dimittebant, quas vela facientes displosis tota classe machinis salutabant. Mox & instrumentum Gvarantiæ cum tribus statibus conficiebatur. Simul Sveci declarabant, se à trium statuum subditis nullum vectigal in Oresunda exacturos, velut qui nunquam id onus probarint, nisi quòd in partem venire velint ejus pecuniæ, quæ pro alendis nocturnis ignibus pendi svevit. Circa causam Holsaticam ante biennium Hafniæ inita firmabantur. Pace facta Regi Friderico mors Caroli Gustavi solenniter denuntiabatur; simul secreto articulo abolebantur nummi à Danis in contumeliam Svecorum cusi. Quatriduo post pacem conclusam Palatinus Sulzbacensis copias Svecicas, (tria bellatorum millia erant,) castris ante Hafniam eductas in aciem disponebat, turba certatim ex urbe ad id spectaculum confluente; unde post festivam displosionem Roschildiam movebat, libertate urbi per biennium fere obsessæ reddita.

1660. *Tænningen.* *Eider.* *Husum.* *27. Maji.* *28. Maji.* *2. Jul.*

§. 30. Pau-

Typus S
Tabulæ pacis inter r
in tentoriys æquali spa
Hasniam fixus signa
Die 27.
Dahlbergh
Urbs Malmogia
Urbs Haffnia
Tabernacula Dnn. Plenip. Da
Dnn
Nomine Ch
1 Dn Hugo de Terlon Eques
Nomine
2 Dn Algernon Sidney 3
Nomine Dnn.
4 Gothfrid Slingeland 5
Legati Sued
8 Dn Baro Schering Rosenhane
9 Dn Baro Stenő Bielke

tatum quibus
ueciæ et Daniæ postquam
er Castra Suedica et vrbem
ent, sub dio extradebantur
1660.
Falsterbo
Castrorum Suecicor pars
Tentoria Dnn. Plenip. Sued.
Legati Danici

Agri elatiores
Ager
Sativus-
elatior.
Stagnum
Statio Regis.
Orthographia

Castra Suedica ad
HAFFNIAM,
Figi cæpta d 29. Octobr An 1658. et soluta d 27. May An 1660
quibus Haffnia Metropolis Daniæ et Regum sedes vno Anno sex mensibus et 27 diebus obsessa fuit
Accuratissime delineata per E I Dahlbergh L General Castror. Met.
Notarum Explicatio.
1. Ser Regis Sueciæ Statio primaria. 2. Nova Domus
3 Statio Excell Dn Campi Mareschalli Com Steenbocky 4 Celsiss Principis Palatini Sultzbacensis Statio 5. Excell Dn Com Erici Steenbocky supremi Rei tormentar Præfecti Statio. 6. Excell Dn Gen. Gustavi Banery Statio 7 Ex Dn Com Caroli Leuenhaup Statio 8. Excell Dn Gen Comitis Claudy Totte Statio
9. Templum Pagi Bronshoy
Agri elatiores
Scala 80. pertic. Rhinl.
10 20 30 40 50 60 70 80
Landgr. Homburg
CASTRORUM

1660. *Pax cum Moscis concluditur. Cardis. 30. Mart.* §. 30. Paucis quoque de pace cum Mosco conclusa agendum, cui pertractandæ locus Cardis vocabulo in finibus Estoniæ & Dorpatensis districtus placuit. Primo congressu Mosci jam de morte Regis inaudierant, etsi Sveci id adhuc inficiarentur. Mosci loca Livoniæ à se occupata retinere, Sveci eadem restitui volebant. Sed cùm mors Regis diutius dissimulari non posset, Sveci eam Moscis solenniter denuntiabant; his postea solandi officio defungentibus. *31. Mart.* Congressu inde habito Sveci ferocius solito se jactabant, ne ob mortem Regis animis concidisse viderentur. *5. April.* Ac cùm orta disceptatione Mosci demum scripto peterent declarari, sibi utique decretum partes Livoniæ recuperare, Sveci sine mora eam declarationem Moscis tradebant; quam hi se Czari missuros significabant. Interim placebat Legatos utrinque in eodem loco morari, ne repentino discessu tractatus abrupti viderentur. *6. Maji.* Post complures dies in diversa discedebant Legati, Moscis denuo pecuniam pro oppidis Livoniæ offerentibus. Abibat inde in Sveciam princeps Legationis Sveciæ Benedictus Hornius, mense demum Decembri Revaliam reversus. Nec multo post Moscici Legati Dorpatum accessere, non leve desiderium pacis præ se ferentes. *23. Mart. 1661.* Primo congressu mutuæ querelæ jactabantur de iis, quæ adversus inducias acta arguebantur. Ac inprimis Mosci Magnum Gardium graviter accusabant, quòd tractatu Olivensi Czarem Magni Ducis vocabulo nuncupasset; quod horrendi instar criminis sit. Ad id Sveci reponebant; eum tractatum cum tertio agitatum: convenisse autem inter Svecos & Moscos, quales sibi invicem titulos tribuere debeant, non autem quibus utendum sit, ubi cum tertio agatur. Tum lingua Latina cum Polonis actum, quæ non aliud vocabulum, quàm Magni Ducis suppeditet. Ac si nova Latinitas fingatur, cæteros inanem ambitionem risuros. Mosci contra omnes autores Latinos stultos pronuntiabant, quòd tanto Principi splendidius nomen tribuere haut possent. Sveci contra querebantur, Regi suo à Czare titulum Ducis Livoniæ denegari. Post multam disceptationem Sveci declarabant, se haut longius tractando progressuros, ni Mosci testentur, priora pacta fore sartè tecta, & loca Livoniæ restituenda. Circa reliqua facile transigendum. Mosci contra novum plane tractatum formare maluerant, retentis, quæ à prioribus sibi arriderent. De cætero loca Livoniæ reddituri, si Ingriam recipiant. Quod à Svecis rejectum. *1660. 13. April.* Sequentibus congressibus cùm Sveci ante omnia restitutionem Livoniæ postularent, citra quam haut longius sint progressuri, Mosci quidem verbis laxioribus insinuabant; si Sveci caveant, se novi nil petituros, circa cessionem Livoniæ quod æquum sit se facturos. Huic ambiguo responso cùm Mosci inhærerent, Sveci discessum minabantur. quòd Mosci negato ad æquissimum postulatum responso animum paci aversum satis indicent. Igitur demum post longam tergiversationem Mosci gradatim hinc & inde aliquot Nobilium prædia cedere incipiebant, adjecta è munitis oppidis Adzela. *Adzel.* Sed Sveci hac cum declaratione discedebant, se ad alium conventum haut accessuros, ni Mosci in plenam restitutionem consenserint. Sed Mosci eo haut acquiescentes utique tentare volebant, quousque progredi possent. *5. April.* Igitur Sveci, ut Moscis scrupulum injicerent, sequenti congressu non restitutionem solum partium Livoniæ, sed & æquam satisfactionem pro injuria & damno dato, velut cautionem de non amplius turbando, simul ut omnia gravamina tollantur, postulabant. Mosci contra nullo modo in restitutionem consentire volebant, ni caveretur, Svecos hac sola contentos fore, nulla amplius satisfactione exacta. Cùm Mosci obnixè hisce inhærerent, Sveci iisdem ad restitutionem compellendis, post deducta Moscici belli damna in satisfactionem postulabant Careliam Moscicam, Kargapolam, & Lapponiam Moscicam, cum millione uncialium. Mosci contra refusionem damni seponi volebant, quoad super restitutione Livoniæ transactum foret; cujus nonnulla loca minoris momenti primùm, inde cùm Sveci de Carelia remisissent, Dorpatum offerebant; contra Kakenhusam, Mariæburgum, Neuhusam *Neuhaus.* & Waschnarvam retenturi; ac dejerabant, se nil amplius in mandatis habere. Sveci contra talimodo pacem sperari posse negabant; ac intutum juxta atque inglorium suo Re-

 gi, ab

1660. gi, ab iſtis quatuor loca limitanea retineri. Ad iſta extrema cum per ventum eſſet, Moſci interrogabant, num Sveci temperamenti quid proponere ſcirent, quod ad præſentis negotii compoſitionem faciat. Sveci non aliud conſilium ſe noſſe ferebant, quam ut amico modo diſcedatur, ac ſe valedictioni diem velle dicere. Eo reſponſo Moſci non parum turbabantur, præſertim cum quædam copiæ è Svecia in Livoniam miſſæ eſſent ad terrorem Moſcis incutiendum. Cum igitur Moſci perſpicerent, Svecos diſceſſum agitare, id duntaxat dilationis petebant, ut curſorem Moſcoviam mittere poſſent ad nova mandata petenda. Id quod Sveci poſt longam tergiverſationem permittebant hac cum exceptione, ni alia interim mandata ſibi adferantur, ac ut intra menſem reſponſum adſit. *10. April. 9. Maji.* Eo ſpatio elapſo Legatorum congreſſus repetebantur. Ubi Moſci primò fingebant, mandatum ſibi quatuor iſtis locis haut cedere. Sed inſtantibus Svecis Kakenhuſa primum & *Waſchnarva.* Waſchnarva, poſtridie Mariæburgo, demum & Neuhuſa cedebant. Obtenta Livoniæ reſtitutione Sveci ſatisfactionis loco millionem uncialium affectabant, non ſine minis jactantes, tot hoſtibus ſe pares fuiſſe, ac nullum ſibi amplius ſupereſſe. Moſci contra progreſſus ſuos in Lithuania à Svecis inhibitos acriter querebantur. Poſt tridui altercationem, cum Moſcis nihil extundi poſſet, Sveci dicebant, ſe eam prætenſionem ſibi reſervare; interim perſpecturos, quam æquos ſe Moſci circa reliqua capita exhibituri ſint. Nam ſcrupulum iſtis injecerant, quod Poloni cum Moſcis pacem decreviſſent, Smolenſcio hiſce relicto. *Smolenſco.* Ita ad alia capita accedebatur, ut tamen res iterum parum à ruptura abeſſe videretur, quod Moſci loca Livoniæ utique retinere vellent, usque ad elapſum triennium induciarum Walliaſari concluſarum; & ut de transfugis non amplius inquireretur; ſed ut cuilibet dominum quem velit ſibi adſciſcere integrum foret. Circa quam rem diſceptatio ita incaleſcebat, ut irritatis animis à congreſſu diſcederetur. Poſt tamen acriter connixi Sveci obtinuerunt, ut pax Stolbovienſis per omnia firmaretur, & loca Livoniæ intra duos menſes à ſubſcriptione reſtituerentur, *Stolbova.* ſolo Mariæburgo à Moſcis retento, quoad ratificatio permutaretur. Animadverſum fuit, Moſcos circa reliqua capita ſat faciles ſe præbuiſſe, quo ſatisfactionem declinarent. Ita & iſta pax concluſa fuit. *21. Jun.* 1660.

TRACTA-

TRACTATUS
PRÆCIPUI
Quorum in his Commentariis fit mentio.

FŒDUS ANGLICUM.

SErenissimi ac Celsissimi OLIVARII, Protectoris Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ suarumque ditionum Commissarii Nos Nathaniel Fiennes, unus è Custodibus Magni Sigilli Angliæ, & à Secretioribus Consiliis Celsitudinis suæ, Bulstrodus Witbock miles, unus è Commissariis Thesaurarii dicti Serenissimi Protectoris & Constabularius Castri de Windsor, & Gualterus Strickland, armiger, & à dictis Secretioribus Consiliis Celsitudinis suæ: Notum testatumque facimus universis & singulis, quorum interest, aut quovis modo interesse poterit, quòd cum in Tractatu inter dictum Serenissimum ac Celsissimum Protectorem Rempublicamque Angliæ & Serenissimam Potentissimamque Principem ac Dominam, Dominam Christinam Dei gratia Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Reginam &c.&c. ac Regnum Sveciæ XI. Aprilis An. 1654. inito negotia quædam tam mutuæ amicitiæ stabilimentum, quàm commoditates commerciorum & navigationis concernentia, in tempus commodius dilata essent, cumque dicto Serenissimo Celsissimoque Protectori visum esset, Nos sufficienti potestate ad transigenda eadem & reliqua, quæ sequuntur negotia muniri, & Serenissimo Potentissimoque Principi ac Domino, Domino Carolo Gustavo Dei gratia &c. &c. Prænobilem Virum, Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Christiernum Bonde, liberum Baronem de Laghila, Dominum in Ymsioholm, Bordesio & Springstadh, dicti Serenissimi Regis Regnique Sveciæ Senatorem, Commerciorum Collegii Consiliarium, & Legatum suum Extraordinarium, ad hunc actum sufficienti potestate & mandatis munitum, in Angliam transmittere, ideo cum Serenissimæ Regiæ Majestatis dicto Legato extraordinario congressi, postquam Consilia nostra mutuò contuleramus, & super sequentia negotia sedulò deliberaveramus, ita convenimus, quemadmodum infra Scriptorum Articulorum claris & perspicuis verbis exprimitur, videlicet.

I.

Fœderatorum alterutri licitum erit intra Regna, Regiones atque urbes alterius ad pulsum tympanorum militum omne genus & nautarum conscribere, Naves etiam tam bellicas & præsidiarias quàm onerarias conducere, sequentibus tamen servatis conditionibus.

1. Uter fœderatorum habere delectum cupiet, is notificabit intentionem suam confœderato suo, cum specificatione locorum, in quibus commodissimè institui conductiones tales existimat, quod si alterius fœderati conditio non permiserit, ut illo in loco delectus habeatur, tum requisitus alter alium locum assignabit, prout suis rationibus convenientius & utrique parti quàm minimè incommodum.

2. In numero militum naviumve conducendarum rerum ac temporum ratio habebitur illius confœderatorum, in cujus Regnis ac ditionibus delectus illi habendi sunt, ne si majores copiæ, quàm par est, postulentur, alter in propriis occasionibus defectum sentiat vel destituatur.

3. Milites in ea regione, ubi conscribuntur, arma non accipiant, ne in navibus quidem, nisi intra viginti leucas ab eo loco, ubi in terram exponendi sunt.

4. Tribuni, Centurionesve multos milites conscribant, qui jam in alterius Regis vel status stipendio sunt constituti, neque à signis quemquam ad se alliciant.

 5. Mili-

5. Milites, nautæ, naves in alterutrius Confœderatorum Regnis ac Regionibus conscripti, conductæve, ut supra dictum est, contra amicos sociosve alterius non adhibeantur, in quantum conservationi fœderum inter se invicem atque socios percussorum & nunc vigentium, contrarium sit.

II.

Cum in articulo undecimo fœderis inter Angliam & Sveciam nuper icti Upsaliæ 1654. convenerit, & designarentur, quæ bona & merces contrabanda sive vetita in posterum dicenda essent, tenore supradicti articuli nunc sancitum est, uti hæc sola, quæ infra recensentur, pro vetitis habeantur, quo minus hostibus alterutrius suppeditari possint, nempe Bombardæ cum suis igniariis, & aliis ad eas pertinentibus, ignes missiles, pulvis tormentarius, fomites, alias Lunthen/ globi, cuspides, enses, lanceæ, hastæ, bipennes, tormenta, tubi catapultarii, vulgo mortaria, indutiles Sclopi vulgo pedardæ, glandes igniariæ, furcæ sclopetariæ, Bandeliers, Salpetræ, sclopeti, globuli seu pilæ quæ sclopetis jaculantur, cassides, galeæ, thoraces loricati, vulgo Curasses, & similia armaturæ genera, milites, equi, omnia ad instruendos equos necessaria, sclopothecæ, balthei, & quæcunque alia bellica instrumenta, uti etiam naves bellicæ & præsidiariæ. Pecuniæ quoque hostibus suppeditandæ pro vetitis habeantur, quas, ut & merces supradictas ad hostes alterius devehere non licebit sine periculo, si ab altero Confœderatorum deprehendantur, quod prædæ cedant absque spe restitutionis. Neque fœderatorum alteruter sinat, uti suorum cujusquam opera hostis aut perduellis alterius utatur, navesque vendantur, commodentur, ullove modo usui sint alterius hostibus aut perduellibus ad ejus incommodum aut detrimentum.

III.

Alterutri Confœderatorum ejusque populo subditisve cum alterius hostibus commercium habere iisve merces quascunque, de quibus supra exceptum non est, advehere licebit, idque sine ullo impedimento, nisi iis in portubus locisve, quæ ab altero obsidiantur, quod si acciderit, vel obsessoribus bona sua divendere, vel in alium quemvis portum non obsessum libere se conferre permissum erit.

IV.

Quoniam Articulo XI. Tractatus inter Sveciam & Angliam Upsaliæ 11. Aprilis Anno 1654. conclusi convenerit, quod etiam articulis prioribus cautum prohibitumque sit, ne quisquam Confœderatorum opem suppetiasque alterius inimicis hostibusque subministret, hoc tamen non ita intelligi debere, quasi uni Confœderatorum, cui bellum cum hoste alterius non fuerit, commercium cum dicto ipsius hoste non liceat exercere. Verum hoc solum, modo cautum erat, donec amplius hac de re conveniret, ne illa bona mercesve, quas contrabanda vulgo vocamus, alterius hostibus advehere licitum esset sine periculo, si ab altero Confœderatorum deprehenderentur, quod prædæ cederent absque spe restitutionis. Similiter Artic. XII. ejusdem Tractatus ad omnes suspiciones evitandas, ne navigationes commerciave unius Confœderati tam mari quam terra, durante bello alterius Confœderatorum ipsi fraudi essent, neve inimicorum hostiumve bona sub amicorum nomine occultata veherentur, conclusum statutumque erat, ut omnes naves, vehicula, merces, homines que ad alterutrum Confœderatorum pertinentes in itinere transituque muniti esse deberent salvi conductus, vulgo vocatis Passeportus & certificationum literis, à supremo ejus provinciæ urbisque unde exiverant, Præfecto aut Magistratu signatis, utque Passeportus & certificationum eæ formulæ observari deberent, de quibus mutuo utrinque fœderati convenirent, & ubi merces, bona, navigia, homines alterutrius confœderatorum ejusque subditorum ac incolarum in aperto mari, fretis, portubus, stationibus, terris ac locis, quibuscunque obvia aut obvii forent navibus bellicis publicis & privatis, vel hominibus subditis ac incolis alterius fœderati, vel quocunque modo in

do in unum cum ipsis locum convenirent, exhibitis duntaxat salvi conductus & certificationum literis, nihil ulterius ab iis exigeretur, in bona, navigia aut homines nequaquam inquireretur, multo minus injuria, damno aut molestia ulla afficerentur, sed persequendo itineri aut instituto suo, prout superius significatum est, liberrime dimitterentur, & Articul. XIII. dictum Tractatum vel fœdus nihil derogaturum præeminentiæ, juri ac dominio cujuscunque alterius Confœderatorum in suis maribus, fretis, atque aquis quibuscunque, sed quod habeant retineantque sibi eadem pari amplitudine, qua eousque gavisi erant, & quæ illis jure competit. Nunc itaque ut ejusmodi certificationum ac Passeportuum apta formula formari & observari possit, quæ sensui Articulorum prædictorum respondeat, utrinque conclusum statutumque est, ut ad fraudes quascunque & mercium hostilium occultationes, omnesque disputationum & querelarum occasiones evitandas in omnibus certificationum ac Passeportuum literis tales, ut infra scriptæ sunt, formulæ, de verbo ad verbum observari, & à supremo illius provinciæ & civitatis magistratu, unde veniunt, subscribi signarique debeant, tum ut vera nomina navium, vehiculorum, mercium & navarchorum specificari, dies quoque & tempora fideliter & absque ulla fraude una cum aliis ejusmodi descriptionibus, quæ in sequenti salvi conductus & certificationis formula expressæ sunt, notari debeant. Quare si ullus, qui sub fide illius juramenti, quo Regi, statui & civitati suæ obstrictus est, asseveraverit, vera se pertulisse, sufficientibus rationibus convincatur, fraudem aliquam suo consensu sub illa ejus assertione celatam fuisse, is severe, & sicut transgressor ejusdem juramenti puniatur.

Nos N.N. Gubernator aut supremus magistratus provinciæ vel civitatis N. (apposito titulo aut officio respective Gubernamenti istius loci) notum testatumque facimus, quod die -- mensis --- anni --- personaliter se nobis stiterint in civitate aut oppido N. ditionis (Serenissimi Dn. Protectoris, vel Serenissimæ Regiæ Majest. Sveciæ, quemadmodum casus fuerit) N. N. N. cives & habitantes in N. ac subditi Serenifs. Domini Protectoris, vel Serenis. R. M. Sveciæ atque sub fide illius juramenti, quo Serenifs. Dno. Protectori & civitati nostræ vel Serenifs. ac Potentifs. Regi Sveciæ ac Dn. nostro Clementissimo & civitati nostræ attinentur & obstricti sunt, nobis declaraverint, quod navis aut navigium N. dictum N. lastarum aut tonnarum capax, pertineat ad portum, civitatem aut oppidum N. ditionis N. quodque dicta navis ejus aut subditorum Serenifs. Dni. Protectoris, Serenifs. R. Majestatis Sveciæ justo titulo propria sit, jam vero de portu N. iter vel itinera directe destinasse ad N. sequentibus onusta mercibus, videlicet (hic specificentur bona cum quantitate & qualitate eorum, exempli gratia, tot circiter plaustra vel involucra (tot circiter) dolia &c. (quemadmodum quantitas & conditio mercium fuerit) iidemque asseveraverint sub juramento prædicto tantum N. ex dictis bonis mercibusve ad subditos Serenissimi Domini Protectoris Angliæ, Serenis. R. Majestatis Sveciæ vel tantum N. ad N. N. (cujuscunque nationis possessores fuerint, exprimatur) pertinere. Quodque N. N. N. sub fide juramenti dicti affirmaverint dicta bona superius specificata, & non alia esse imposita aut imponenda in prænominatam navem pro dicto itinere, & quod nulla pars eorum bonorum ad alium quenquam pertineat, quam hosce supradictos, neque in illa sub quocunque fictitio nomine alia bona colorata aut relata sint, sed vere ac realiter prænominatas merces in usum dictorum proprietariorum impositas esse, & non aliorum: Quodque dictæ navis navarchus nominatus N.N. civis sit civitatis N. Idcirco cum post accuratam examinationem nobis supradictis (Gubernatori aut supremo Magistratui civitatis supradictæ) sufficienter constet, dictam navim aut navigium bonaque imposita libera esse, & vere ac realiter pertinere ad subditos Serenissim. Domini Protectoris, Serenis. R. Majestatis Sveciæ vel aliarum nationum incolas supradictos: Ab omnibus proinde ac singulis terrarum mariumque Potestatibus, Regibus, Principibus, Rebuspubl. ac liberis civitatibus,

tibus, nec non bellorum Ducibus, Thalasſiarchis, Generalibus, Officialibus, portuumque præfectis, aliisque omnibus, quibus cuſtodia aliqua portus aut navis commiſſa eſt, quibuscunque navem hanc navigando obviam venire, quorumque in claſſes forte incidere & tranſire, aut in portubus morari contigerit, humillime & officioſe requirimus, ut ratione fœderum & amicitiæ, quæ reſpective unicuique aut ſuperioribus cujuscunque eſt, ac cum Sereniſſimo Dno. Protectore, Domino noſtro Clementiſſimo vel Sereniſſimo Rege Sveciæ Domino noſtro Clementiſſimo intercedit, dictum navarchum cum navi N. & perſonis rebus ac mercimoniis ad eandem ſpectantibus non modo ſine impedimento & moleſtiis iter ſuum libere perſequi permittantur, ſed etiam ſi ex dicto portu alio quovis tendere commodum duxerit, ei tanquam Sereniſſimi Domini Protectoris, Serenisſim. R. Majeſtatis Sveciæ ſubdito cum navi ſua omnia humanitatis officia exhibeant, eadem viciſſim à Sereniſſimo Protectore noſtro, Sereniſſimo Rege noſtro, omnibusque ejus miniſtris & ſubditis in pari vel alio caſu expectaturi. In cujus rei fidem præſentes manu noſtra ſubſcriptas civitatis noſtræ ſigillo muniri curavimus. Dabantur in curia noſtra Anno &c.

V.

Neuter horum fœderatorum naves, navigia, bona, merces alterius, ejusve populi ſubditorumve mari aliove in loco ab hoſtibus ſeu rebellibus captas abduci ſuos in portus ditionemve permittat, imo iſtiusmodi ne quid fiat, palam prohibeat. Quod ſi quæ naves, navigia, bona mercesve alterutrius populive aut ſubditorum ejus in alto, aliove loco captæ, in alterius portus regionesve ullo ab hoſte ſeu rebelle fœderatorum eorumve alterutrius aſportantur, divendi eas, ullamve earum partem in illo portu aliave ſua ditione non ſinat. Ut etiam Magiſter navis aut navigii hunc in modum capti, ut & nautici, cæterique vectores ſimul atque advenerint, protinùs liberentur, curet, una cum omnibus captivis alterius Regni vel Reipubl. ſubditis, quotquot ſimul adducentur, neve prædictam navem navigiumve eo in portu commorari permittat, quin imo eam navem cum bonis, mercibus atque onere confeſtim exire portu jubeat. Proviſo tamen, ne hoc articulo fœderibus ab altero Confœderatorum cum aliis nationibus antea initis præjudicium aliquod afferatur, ubi vero illa non obſtant, ſupradictus articulus plenum vigorem obtinebit.

VI.

Fœderatorum alterutrius bellicis & præſidiariis navibus portus, ſtationes fluminave alterius intrare, quo ejusmodi naves accedere conſueverunt, ibique in anchoris ſtare, manere, rurſusque abire, ſine ulla injuria aut moleſtia liberum erit, his tamen ſervatis conditionibus.

1. Ut quinque vel ſex navium numerum claſſis non excedat, quam absque indicio prius facto in portus fœderati deducere integrum ſit.

2. Ut absque ulla interlabente mora claſſis & navium Præfectus exhibeat ſalvi conductus ſui literas arcis, munimenti, urbis aut provinciæ Præfecto vel Magiſtratui, ubicunque appulerit, cauſas adventus ſui notas faciat, ſimulque aperiat, in quem finem & quanto tempore in illo portu aut ſtatione manere conſtitutum habeat.

3. Ut naves ejusmodi non juſto propius ad ipſa caſtella vel munimenta appellant aut ſubſiſtant.

4. Ut non ultra quadraginta ſimul vel turmatim, & numero ad ſuſpicionem aliquam compoſito, nautæ ſociique navales & milites in terram deſcendant.

5. Ut nemini, ne hoſtibus quidem ſuis ibidem damnum inferant, mercatoriis imprimis navibus quibuscunque exitum vel ingreſſum non prohibeant, aut difficilem faciant.

6. Ut inde tanquam ex ſtatione ſua non egrediantur redeantque infeſtandæ cujuscunque gentis navigationi.

7. Ut omni modo vivant gerantque ſe modeſte, pacate & conformes locorum ſingulorum legibus aut conſuetudinibus, & mutuæ imprimis Confœderatorum amicitiæ. Ubi hæc prædicta ſecundum convenientem verborum ſenſum rite obſervata

fuerint,

fuerint, permissum sit navibus bellicis alterutrius confœderati legere oras & subsistere in portubus fœderati alterius & evitandis tempestatibus hostibusve, vel conducendis congregandisque navibus mercatoriis, aliisque justis de causis. Si vero alteruter Confœderatorum utile aut necessarium sibi duxerit, majori navium numero alterius fœderati portus ingredi, & commoditatibus illius frui, significabit id confœderato suo duobus ante mensibus, atque tum de modo & ratione admittendi easdem conveniat.

VII.

Cum ex supradicto fœdere Upsaliæ inito cautum sit, ut quæ damna confœderatorum alteruter ejusve populus subditive ab altero ejusve populo subditisve acceperint belli tempore inter hanc Remp. & Fœderati Belgii Ordines coorti, pro iis satisfactio detur, constitutum nunc est, ut Commissarii tres utrinque deligantur ac deputentur, qui de iis controversiis omnibus cognoscant & decidant: Qui Commissarii primo die Januarii sequentis Londini conventum habebunt, tresque supradicti Commissarii eum in modum utrinque delecti ac deputati omnibus de rebus, quæ utrinque exhibitæ aut propositæ erunt, & dicto tempore acciderunt, deliberandi potestatem habebunt, tam de navibus bonisve restituendis, quæ adhuc retinentur, quam de satisfactione ob accepta damna ex retentione alterutrius navium, quæ jam liberatæ aut liberandæ erunt, aut si quo alio modo fieri conveniat, deque iis ex æquo & bono summatim judicabunt, sine ulla provocatione aut formulis juris, cum id agat pars utraque & id maxime velit, ut quod par & æqum est, in supradictis controversiis, nulla interposita mora transfigatur, & ablatorum restitutio, damnorumque sumtuum ac expensarum satisfactio plene & realiter ex tenore prædicti articuli XIII. Tractatus Upsaliæ initi fiat & præstetur. Quod si autem in causis quibusdam vel fundamentis probationum restitutiones vel satisfactiones concernentium inter dictos Comissarios convenire non poterit, tum differentiæ illæ ulteriori Confœderatorum conventioni relinquantur. Atque ut hoc minore cum temporis jactura fiat, dabunt iidem operam, ut intra sex menses post conventum primo habitum, totam harum quæstionum cognitionem absolvere possint. Ipsa vero damnorum restitutio satisfactioque à Rege vel statu ipso, cujus subditi ad satisfactionem persolvendam adjudicati erunt, intra mensis spatium post sententiam latam plenarie & sine mora fiet & repræsentabitur.

VIII.

In commerciis omnibus, quæ in Borussia & Polonia, vel alibi in dominiis prædicti Serenissimi Regis Sveciæ hactenus à dicti Serenissimi Domini Protectoris dictæque Reip. subditis exerceri solita fuerunt, prærogativis omnibus, quas præ aliis nationibus antea habuerunt, posthac etiam gaudebunt, & si privilegia plura aliquando cupiant desideriis ipsorum omni possibili modo satisfiat. Quod si prædictus Serenissimus Rex Sveciæ cuivis præterea exteræ nationi aut populo sibi non subjecto privilegia majora supradictis ampliora in Polonia Borussiaque concesserit, nationumve ullam aut populum ibidem ejusmodi privilegiis instruxerit, iidem, postquam id à Serenifs. R. Majestate desideraverint, fruuntur. Quemadmodum etiam si edicta aliqua, quæ Anglis & Scotis in Polonia Borussiaque habitantibus vel commercia exercentibus oneri esse poterint, post annum 1650. proclamata sunt, eadem nullum posthac obtinebunt vigorem, in quantum id prohiberi in potestate Serenissimi Regis Sveciæ fuerit, sed subditi prædicti Domini Protectoris ab omnibus istis in posterum totaliter liberi sunto.

IX.

Quod ad commercium in America habendum, id quidem lege diserte cautum est, ne cujusvis præterea Reip. subditis sine peculiari licentia commerium illic promiscue habendi potestas fiat, si quis autem subditorum Serenissimi Regis Sveciæ, ejusdem literis commendatitiis munitus,

tus, hanc sibi licentiam privatim ad eas quaslibet colonias petiverit, Dominus Protector, quoad rerum ac Reip. status pro tempore permiserit, haut invitus hac in parte Serenissimi R. Majestatis Sveciæ desiderio satisfaciat.

X.

Subditis Serenissimi Regis Sveciæ liberum erit, per maria atque litora, quæ in ditione hujus Reip. sunt, piscari, atque haleces aliosque pisces, capere, dummodo mille navium numerum piscantes non excedant, neque inter piscandum ullum iis impedimentum aut molestia afferatur, neque à navibus præsidiariis hujus Reip. neque ab iis, quibus Diplomate permissum est, res suas privatim suo Marte repetere, nec à piscantibus in boreali plaga Britanniæ piscationis nomine onera aliqua exigantur, quoque opus est commeatum ab eorum locorum incolis justo pretio comparare sibi licebit.

XI.

Item conventum, conclusum & concordatum est, quod præsens Tractatus atque omnia & singula in eo contenta & conclusa à dicti Serenissimi ac Celsissimi Protectoris Commissariis & Serenissimi Regis Sveciæ Legato supradicto per Patentes dicti Protectoris & Regis literas sigillo magno munitas, debita & authentica forma intra quatuor menses --- proxime insequentes (aut citius, si fieri poterit) confirmabuntur, mutuaque instrumenta intra prædictum tempus hinc inde extradentur.

Sequitur tenor Commissionis ex parte Serenissimi Domini Protectoris.

OLIVARIUS, Protector Reip. Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ &c. Omnibus & singulis, ad quos præsentes literæ spectaverint, salutem. Sciatis, quòd cum in Tractatu inter Nos & Serenissimam, Potentissimamque Principem Christinam &c. &c. Upsaliæ inito negotia quædam tam mutuæ amicitiæ stabilimentum, quàm commoditates commerciorum & navigationis concernentia in tempus commodius dilata essent, cumque Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus Carolus Gustavus &c. &c. ad Nos miserit & legaverit Prænobilem Virum Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Christiernum Bonde &c. sufficienti potestate instructum ad transigenda eadem aliaque negotia, Nos de probitate, fide, prudentia & circumspectione dilectorum Nobis Nathanielis Fiennes &c. Bulstrodi Witbock &c. & Gualteri Strickland &c. plenario persuasi, ipsos ex assensu consilii nostri fecimus, constituimus & assignavimus atque his præsentibus facimus, constituimus ac assignamus veros & indubitatos nostros Commissarios, Procuratores & Deputatos, dantes & concedentes iis vel eorum duobus plenariam authoritatem, facultatem & potestatem generale & speciale mandatum cum præfato Domino Legato extraordinario Serenissimi Regis prædicti tractandi, concludendi & determinandi de & super omnibus præmissis, sub illis modis, capitulis, forma, promissionibus, cautionibus & securitatibus, quas ad firmam conventorum observationem putaverint requirendas. Et quicquid prædicti nostri Commissarii cum prædicto Domino Legato convenerint, concluserint, Nos bona fide promittimus (Nos & Successores Nostros his præsentibus obligando) id omne observare, prestare, omnique meliori modo firmum ratumque habere, quasi ipsi interessemus. In cujus rei testimonium has literas nostras præsentes propria manu subsignavimus, iisque magnum sigillum nostrum Angliæ apponi fecimus. Dabantur è Palatio nostro Westmonasterii decimo quinto die Julii st. v. An. 1656.

Olivier P.

Sequitur tenor Commissionis Serenifs. Regiæ Majestatis Sveciæ.

Nos CAROLUS GUSTAVUS &c. &c. notum testatumque facimus, quòd cum id sibi proprium habeat integerrima amicita, ut augeri indies cumularique amet, atque ère communi nostra Regnique nostri, deinde Serenissimi ac Celsissimi Olivarii, Domini Protectoris Reip. Angliæ, Scotiæ ac Hiberniæ, suarumque ditionum, nostri boni amici ejusdemque Reip. sit, ut de

arctiori

arctiori adhuc fœdere ineundo invicem cogitemus, hoc præsertim tempore, ubi multos in perniciem nostram conspirare liquido constat, proinde in mandatis dedimus, ut & hisce in optima forma mandamus & committimus Legato nostro extraordinario, Illustri & Generoso, nobis sincere fideli Domino Christierno Bonde &c. Viro spectatæ prudentiæ, solertiæ ac probitatis, ut cum iis, qui à parte Domini Protectoris dictæque Reip. sufficienti potestate eum in finem deputati de arctiori inter Nos fœdere, iisque quæ huc pertinent, tractet, statuat ac concludat. Quicquid igitur antememoratus noster Legatus extraordinarius cum Plenipotentiariis Domini Protectoris ejusdemque Reip. egerit, concluserit, statueritque, id nos omni, vigore harum, ratum gratumque sumus habituri, præstabimusque reipsa. In quorum fidem roburque præsentes manu nostra subscriptas sigillo nostro majori firmari jussimus. Dabantur in Regia nostra Stockholmensi die 15. Junii An. 1655.

Carolus Gustavus.

Cantherſteen.

In quorum omnium & singulorum præmissorum fidem & testimonium Nos Serenissimi ac Celsissimi Protectoris Reip. Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ &c. Commissarii vi & vigore suprascriptæ Commissionis seu Procurationis nostrę præsentem Tractatum undecim articulis comprehensum manibus & sigillis nostris subscripsimus & subsignavimus. Actum Westmonasterii 17. die Julii Anno 1656.

Conventio de Articulo secundo in fœdere inter Sveciam & Angliam Act. Westmonasterii die decimo septimo Julii 1656.

Cum in Articulo secundo fœderis inter Angliam & Sveciam Westmonasterii Anno 1656. initi scriptum sit convenisse, ratumque haberi ac Commisariis Serenissimi Protectoris & Domino Legato Extraordinario Serenissimi Svecorum Regis, uti bona, merces, resque aliæ in eo articulo nominatæ pro vetitis in posterum publiceque interdictis tantum haberentur, cumque Serenissimus Dominus Protector per Commissarios suos proposuerit, & cum supradicto Legato Extraordinario egerit, & quoad hoc bellum Anglis contra Hispanos esset, sub pœna postmodum dicenda sanciretur, ne quid earum rerum merciumve quæ infra recensentur, ex Serenissimi Svecorum Regis ditione in ulla loca ditionis Hispanicæ comportetur, & quo hoc facilius concedatur, proposuerit etiam de omnibus illis mercibus, quæ ex ditione Svecica provenerint, à mercatoribus Anglis pacto pretio coëmendis colloquium instituatur, & huic postulato supradictus Legatus ut assentire possit, negaverit se datis à Serenissimo Rege suo instructum hactenus mandatis esse, remque totam Serenissimo Regi suo, prout ipsi visum erit, in integro reliquerit, hoc scripto declaratur, illum articulum secundum hac lege duntaxat firmum ac ratum fore, si Serenissimus Rex Sveciæ assenserit ratumque habuerit, quoad hoc bellum Reip. Angliæ cum Hispanis erit, ne ipse, neve quis ex populo ejus picem aridam liquidamve, cannabim, rudentes, carbasum, malosve ulla in loca ditionis Hispanicæ advehat, imo contra supradictus Rex diserte hoc interdicat; quod si quid earum mercium contra hanc pactionem eo advectum erit, id omne in prædam deprehendentibus Anglis cessurum & fisco addictum iri. Quare expresse reservatum est, quod si in id supradictus Rex non consenserit, tum totus dictus secundus articulus merces contrabandas concernens (sicuti etiam articulus tertius, qui ex eo pendet) nullum protinus vigorem obtinebit, & quæstio de mercibus contrabandis nominandis in eo statu manebit, qualis fuerat, antequam hoc tempore Londini aliquid de eadem tractaretur, reliquis articulis in pleno vigore semper manentibus. Et ulterius utrinque conventum & concordatum

tum eſt, virtute poteſtatum ſibi utrinque datarum, quod licet præſens Articulus Tractatui prædicto non inſeratur, eandem tamen vim & vigorem obtinebit cum prædicto Tractatu. Actum Weſtmonaſterii die decimo ſeptimo Julii Anno Milleſimo Sexcenteſimo Quinquageſimo Sexto.

Nathaniel Fiennes
(L.S.)

Bulſtrode Witbock
(L.S.)

Gualter Strickland
(L.S.)

TRA-

TRACTATUS ELBINGENSIS.

SErenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini CAROLI GUSTAVI, Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regis, Magni Principis Finlandiæ, Ducis Scaniæ, Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Casſubiæ & Vandaliæ, Principis Rugiæ, Domini Ingriæ & Wismariæ: Nec non Comitis Palatini, Rheni, Bavariæ, Juliaci, Cliviæ & Montium Ducis &c. Regis ac Domini noſtri Clementiſſimi, Regnique Sveciæ Senator, Cancellarius, Gubernator Generalis Borusſiæ, Præſes Collegii Commerciorum & Judex Provincialis Norlandiæ Occidentalis, Lapmarchiæ, Jemptilandiæ, Herredaliæque Ericus Oxenſtierna, Comes Moreæ Auſtralis, Liber Baro in Kimitho, Dominus in Tidöö, Vibii & Juleſtad; Sacræ Regiæ Majeſtatis Admiralis locum-tenens & Conſiliarius Admiralitatis, Steno Bielke, Liber Baro in Korpo, Dominus in Geddeholm, Græſöö & Tænga; & Sacræ Regiæ Majeſtatis Bellicus & Aulicus Conſiliarius, Guſtavus Baner, Liber Baro in Gamble Carlebii, Dominus in Orebii, Krækerum & Verpel; nec non Celſorum & Præpotentium Dominorum, D. Ordinum Generalium, Fœderati Belgii, ad Sacram Regiam Majeſtatem Sveciæ Legati Extraordinarii, Gothofredus Vær Slingeland, Conſiliarius & Aſſeſſor urbis Dordracenæ, Primarius, ad conventum Ordinum Hollandiæ & Weſtfriſiæ Deputatus Ordinarius; Fridericus à Dorp Masdami Dominus, Conſiliarius Ordinarius in Curia, Hollandiæ, Zelandiæ, & Weſtfriſiæ; Petrus de Hulybert, Conſiliarius Urbis Medioburgi Zelandorum; Johannes Isbrants, Hoveling in Ruijgevardt, reſpectivè Deputati ad Concilium DD. Ordinum Generalium Fœderati Belgii, nomine Provinciarum Hollandiæ, Zelandiæ ac Urbis Groningæ & Omlandiæ. Notum teſtatumque facimus omnibus & ſingulis, quorum intereſt, aut quomodolibet intereſſe poteſt, quòd ſicut à multis retro annis inter Sacræ Regiæ Majeſtatis Anteceſſores Reges Regnumque Sveciæ & Celſitudinem DD. Ordinum Generalium fœderati Belgii, intimior amicitia & correſpondentia integerrimè culta fuit, eaque Fœderibus aliquot ſuperſtructis eum in modum corroborata, ut ad firmitudinem ſuam nihil niſi continuationem & renovationem ſubinde requiſiverit, ita Sacra Regia Majeſtas Sveciæ & Celſitudo DD. Ordinum Generalium Fœderati Belgii, nunc viciſſim ob oculos ſibi poſuerunt Fœdus, quo ab Anno Milleſimo, Sexcenteſimo Quadrageſimo ſe invicem obſtrinxerunt, & illud quo Anno Milleſimo, Sexcenteſimo, Quadrageſimo quinto ad reciprocam conſervationem ſe mutuò ſtrictioribus conditionibus devinxerunt, ſimulque ad idem Fœderis prędicti inſtitutum tanquam ad normam revocantes præſentium temporum circumſtantias, Nobis ſupranominatis Commiſſariis & Legatis utrinque conſtitutis injunxerunt, & in mandatis dederunt, ut inſpectis ſæpe indigitati Fœderis tabulis earundem obſervantiam ſtabiliremus, atque inſuper ſi quid præſens utriusque ſtatus requireret, id communi bono ac uſui adaptaremus. Hoc itaque propoſito congreſſi poſt commutata utrinque procuratoria, favente Deo, de commiſſis nobis negotiis ſequenti ratione convenimus.

 Initio

Initio quidem, quemadmodum Fœdus Millesimi Sexcentesimi quadragesimi anni die prima Septembris Stockholmiæ conclusum, ut & ejusdem confirmationem Anno millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto die decima quinta Augusti Suderacræ factam, atque extensas & adstrictas ibidem pro conservatione mutua leges pervidimus, ita omnes in utroque Fœderis instrumento comprehensas conditiones hisce renovamus, redintegramus & in pleno vigore suo firmamus, non aliter ac si singuli articuli hic verbotenus inserti essent, firmiter promittentes â Sacra Regia Majestate Regnoque Sveciæ & Celsitudine D.D. Ordinum Generalium Fœderati Belgii sæpius prætactum fœdus in omnibus suis articulis & clausulis inviolabiliter observandum & religiosè adimplendum fore: Imo ad scopi ipsius, qui Articul. I. prædicti fœderis indigitatur clariorem intellectum declaramus, eundem directum esse, & in posterum fore contra turbatores omnes & quoscunque, qui adversus perspicuum ipsius Fœderis sensum quidquam agere susceperint. Præterea examinantes sæpedicti Fœderis intentionem, deprehendimus illam non aliò collimasse, nisi ut simul cum defensione respectivè Regnorum & Provinciarum utriusque Confœderati, & conservatione Dominiorum, Jurium, libertatum, immunitatum, pactorum & receptarum consuetudinum, libertas Commerciorum & navigationis in Mari Baltico & Septentrionali ad angustias Canalis Anglo-Gallici exclusivè afferatur. Ideoque considerantes, quantum intersit utrinque, ut hoc institutum in turbato hocce Europæ statu integrum & illibatum servetur, eò cogitationes & consilia nostra direximus, ut non tantum respectu aliorum prædictam navigationis & Commerciorum libertatem tueremur, sed & invicem certas statueremus Regulas, quibus omnia impedimenta adversus supradicti Fœderis leges inter Fœderatos eorum respectivè Regna, Provincias, ditiones & subditos amoverentur, imo si quid huic contrarium post tempus initorum fœderum irrepserit, id vicissim ad priorem observantiam revocaremus. In hunc itaque finem convenimus, quòd neque occasione præsentium bellorum atque motuum in Polonia, Borussia & Regionibus vicinis, neque aliis de causis, quæ in posterum exoriri poterunt, alteruter Fœderatorum sui Fœderati aut ejus subditorum libertatem navigationis & Commerciorum in Mari Baltico & Septentrionali, atque in fluminibus, prædictis maribus influentibus, ullo modo directè vel indirectè adversus clarum Fœderis annorum Millesimi Sexcentesimi, quadragesimi & millesimi, sexcentesimi, quadragesimi quinti contextum impediet vel gravabit, aut à subditis suis impediri vel gravari permittet, vel aliquam ipsis remoram inijciet, aut à suis inijci curabit. Quin potius cum Nobiscum reputamus, qua ratione inter utriusque Fœderati proprias ditiones ac subditos commerciorum usus quàm optimè provehi possit, & ipso experimento egregiè comprobatum est, vectigalium moderationem non parum eò conducere, eamque tempore conclusorum antehac Fœderum atque annis quibusdam id tempus immediatè subsequentibus in utriusque Fœderati ditionibus commodè satis huic instituto adaptatam fuisse, promisimus, atque hoc ipso promittimus & spondemus, quòd uterque Fœderatorum, salvis Regalibus & Juribus suis circa Vectigalium constitutionem & dispositionem, ad parem circiter modum & taxam, atque tum temporis constituta vectigalia fuerunt, eadem dehinc in suis respectivè Regnis, Provinciis ac ditionibus, quas nunc possidet, vel imposterum possessurus est, accommodabit adeo ut quàm moderatissima vectigalia, telonia & onera Commerciis & navigationi utrinque imponantur. Huic etiam adjicimus, & per expressum cavemus, quod neuter Fœderatorum aut ejus subditi in sui Fœderati ditionibus circa vectigalium solutionem aliter haberi aut magis aggravari debeant, quàm conjunctissima quæque Gens peregrina, quæ potissima fruitur ibidem aut imposterum fruitur à vectigalibus immunitate. Quod si verò contingat certas ob causas & urgente necessitate nova, majora gravioraque vectigalia in alterius Fœderati Dominiis imponenda esse, tum

tum eo casu majus graviusque à Fœderato aut ejus subditis non exigetur, quàm ipsi proprii incolæ aut subditi pendunt: Sub qua tamen æqualitate nullatenus intelligi debent peculiarium societatum & subditarum personarum specialia privilegia. Ut verò omnibus liquidò constare possit, quòd hoc tractatu tum Sacra Regia Majestas Sveciæ, tum Celsitudo Dominorum Ordinum Generalium Fœderati Belgii nihil aliud sibi proposuerint, quàm observantiam priorum Fœderum & conservationem suorum utrinque Dominiorum & jurium, ut & libertatis Commerciorum & Navigationis, atque ut palam pateat id utrinque agi & intendi, quò cum omnibus suis respectivè bonis vicinis, amicis & Confœderatis firma stabilisque pax colatur, & pacta conventa Fœderaque cum iis ritè constanterque conserventur, convenit, atque conclusum est quemadmodum hisce convenit atque concluditur, quòd Reges Galliæ & Daniæ, item Protector Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ, tum etiam Elector Brandenburgicus huic præsenti Tractatui includantur, cum omnibus eorum respectivè Regnis, Provinciis atque Dominiis, & in comprehensas ibidem conditiones recipiantur, si includi & comprehendi velint ac desiderent, atque quòd omnibus iis conditionibus & commodis, de quibus præsenti instrumento inter Confœderatos convenit, gaudeant, Civitas quoque Gedanensis comprehendatur & includatur, quemadmodum hisce comprehenditur & includitur, cum omnibus suis juribus, privilegiis, immunitatibus, libertatibus & legitimè receptis consuetudinibus, salva atque integra fide, quam prædicta Civitas Regi Poloniæ debet, ita ut cesset inter Sacram Regiam Majestatem Sveciæ & Civitatem Gedanensem omnis hostilitas. Proinde neque altissimè præmemorati Reges Galliæ & Daniæ, Protector Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ, Electorque Brandeburgicus, neque præfata Civitas Gedanensis ullo modo ab alterutro Fœderatorum impedientur in Navigatione, atque libero Commerciorum usu in prædictis Maribus & fluminibus, ut nec in Regnis, Provinciis, ditionibus, Urbibus, Dominiis, Juribus atque libertatibus suis directè vel indirectè ullum iis incommodum vel injuria, nunc vel imposterum, ab alterutro Fœderatorum creabitur, sed econtra vera, firma, amicitia & bona correspondentia mutuò & reciprocè cum iis coletur. Ut verò hæc, quæ supra scripta sunt, tanto firmiora maneant, ac religiosius observentur, quemadmodum à die conclusi hujus tractatus illa religiosè observanda fore suscepimus & promisimus ad Sacræ Regiæ Majestatis & Celsitudinis D.D. Ordinum Generalium Fœderati Belgii ulteriorem ratificationem & ratihabitionem, quæ intra quatuor ad summum menses abhinc invicem reddenda & commutanda erit, duo hujus Tractatus instrumenta ejusdem tenoris confici curavimus, quibus subscripsimus propriis manibus, eaque sigillorum nostrorum impressione roboravimus. Actum & conclusum Elbingæ, die prima & undecima Septembris, Anni Millesimi, Sexcentesimi, Quinquagesimi Sexti, signatum & sigillatum erat ut sequitur.

Ericus Oxenstierna,
(L.S.)

Sten Bielke,
(L.S.)

Gustavus Baner,
(L.S.)

G. van Slingeland,
(L.S.)

Frederick van Dorp,
(L.S.)

Pr. de Huybert,
(L.S.)

J. Isbrandts.
(L.S.)

ELUCIDATIONES TRACTATUS ELBINGENSIS.

Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini Dn. Caroli Gustavi Dei gratia Svecorum, Gothorum, Wandalorumque Regis, Magni Principis Finlandiæ, Ducis Scaniæ, Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Wandaliæ, Principis Rugiæ, Domini Ingriæ & Wismariæ. Nec non Comitis Palatini Rheni, Bavariæ, Juliaci, Cliviæ & Montium Ducis &c. Regis ac Domini nostri Clementissimi, Regnique Sveciæ Senatores ad hanc tractationem specialiter Deputati Scheringius Rosenhan Consiliarius Cancellariæ, summus Præfectus arcis Holmensis & Judex Provincialis Sudermanniæ, liber Baro in Ikalaborg, Dominus in Torpa, Tysta, Engelholm & Hagen, Steno Bielke, Ammiralis, & Consiliarius Ammiralitatis, Liber Baro in Korpo, Dominus in Geddeholm, Græsoë & Tanga; Nec non Celsorum ac Præpotentium D.D. Ord. Gen. Fœderati Belgii, ad Sacram Regiam Majestatem Sveciæ Deputati Extraordinarii & Plenipotentiarii Godefredus à Slingeland Consiliarius ac Assessor Urbis Dordracenæ Primarius, Petrus Vogelsang, Consiliarius & Syndicus Urbis Amstelodami, Petrus de Huybert à Secretis DominorumOrdinum Seelandiæ, & Wilhelmus ab Haren, Grietmannus & Toparcha de Bilt, ad consessum D. D. Ordinum Generalium Deputati, nomine Provinciarum Hollandiæ, Seelandiæ, Frisiæque. Notum testatumque facimus omnibus & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit. Quandoquidem novissimo Tractatu inter Sacræ Regiæ Sveciæ Majestatis ad eum actum constitutos Commissarios & D. D. Ordinum Generalium Fœderati Belgii Legatos nomine & jussu Dominorum utrinque nostrorum Elbingæ in Prussia die 1. (11.) Sept. 1656. concluso, statutum est, quod uterque Fœderatorum vectigalia aliaque onera in suis respective Regnis, Provinciis ac ditionibus, quas nunc possidet, aut in posterum possessurus est, ad pacem circiter modum atque taxam accommodabit, prout ea tempore conclusorum ante fœderum, atque annis aliquot, id tempus immediatè subsequentibus constituta fuerunt, atque si contingat certas ob causas ac urgente necessitate nova majora gravioraque vectigalia in alterutrius Fœderati ditionibus imponenda esse, quòd tum eo casu majus graviusque à Fœderato aut ejus subditis non exigetur, quàm ipsi proprii incolæ aut subditi pendunt, atque cùm futuris temporibus super vero ac genuino sensu prædictorum verborum varia dubia exoriri ac controversiæ moveri possint. Primò videlicet, an dicto casu existente stipulata ac promissa æqualitas inter Confœderatos eorumque subditos ac proprios subjectos intelligenda sit de omnimoda æqualitate respectu totius vectigalis sine distinctione, idque tam ratione onerum, quæ ante conclusionem præfatorum Tractatuum constituta, quàm eorum, quæ postmodum specialibus de causis & urgente necessitate introducta fuerunt, vel posthac intro-

Introducentur, an ea potius applicanda veniat dictis novis oneribus ac vectigalium augmentis: Deinde si dicta æqualitas de novis solummodò oneribus ac vectigalium augmentis intelligenda sit, à quo præcisè tempore ejus ratio inchoanda.

Quocirca ad præcavendas omnes ejusmodi controversias, omnemque occasionem Litis imposterum præcidendam ad elucidationem uberioremque explicationem prædicti Tractatus Elbingensis nomine Dominorum utrinque nostrorum ac vigore potestatis ab iisdem acceptæ sequenti ratione convenimus. Ac primò quidem declaramus, quòd sæpe dicta æqualitas de novis solummodò vectigalibus & teloneorum augmentis post Annum 1640. introductis intelligi, iisdemque duntaxat applicari debeat.

Quandoquidem autem in Svecia jam ante Annum 1640. & aliquot proximè insequentibus annis varia inæqualitas tam ratione mercium cum discrimine, subditorum Sveciæ an peregrinorum essent, quàm ratione navium, quibus vehebantur cum discrimine inter Svecicas & Peregrinas naves in solvendis vectigalibus ac oneribus usu recepta fuit, sed tandem per certam circa vectigalia constitutionem die 8. Decemb. 1645. in Svecia itidem promulgatam, gravibus de causis omnis vectigalium, impositionum, & aliorum onerum inæqualitas ante dictum annum 1640. & postea aliquo tempore observata ratione mercium cum discrimine, subditorum Sveciæ an exterorum essent, sublata fuit, & altera illa inæqualitas in solvendis vectigalibus inter bona & mercimonia ratione navium, quibus vehebantur, cum discrimine inter Svecicas ac Peregrinas sola hucusque usu retenta & observata fuit; idcirco incolæ ac subditi uniti Belgii Provinciarum imposterum dictæ inæqualitati ratione mercium, cum discrimine, subditorum Sveciæ an exterorum sint, nullo modo neque directè neque indirectè, neque in accessu neque in reditu, subjecti erunt, sed inæqualitati isti quoad naves solummodò subjecti manebunt.

Quantum ergo attinet ad bona & mercimonia, quæ in Sveciam invehuntur, eorum ratione dicta Inæqualitas, quoad naves observabitur, secundum dispositionem secundi articuli memoratæ constitutionis de Anno 1645. ac proinde de omnibus bonis ac mercimoniis, videlicet halecibus, sale, aromatibus, pannis cujuscunque conditionis, ac generatim omnibus & singulis mercibus, sive sponte provenientibus, sive manu factis, quæ in Regnum Sveciæ invehentur, navibus onerariis Belgicis, pro quolibet Centum Thalerorum valore integer Ducatus vectigalis nomine plus exigi poterit, quàm de iisdem bonis ac mercimoniis, eodem Centum Thalerorum valore constantibus exigitur, quæ navibus Svecicis annatis invehuntur, atque dimidius Ducatus supra id, quod de iisdem bonis ac mercimoniis eodem centum Thalerorum valore constantibus solvitur, quæ navibus Svecicis onerariis invehuntur, pro navibus autem annatis habebuntur illæ, quæ juxta articulum tertium supramemoratæ Constitutionis de Anno 1645. cum aliis ibidem expressis requisitis tum imprimis quatuordecim tormentis, aut ultra instructæ sunt, aut eo modo ædificatæ atque extructæ, ut ad minimum quatuordecim tormenta ad sui defensionem ferre possint.

Ut autem superior Articulus decenter & ad votum utriusque Fœderati observetur. Quicunque ulla bona aut mercimonia in Sveciam invecturi sunt, justum eorum valorem ac pretium declarare tenebuntur & si quandoque minus justo declaratum, Sacræ Regiæ Majestatis Officiales judicabunt, liberum ipsis erit dicta bona & mercimonia apprehendere, & in usus Sacræ Regiæ Majestatis convertere, modo veram quintam pretio quod declaratum fuerit superaddant, & Mercatoribus parata pecunia satisfaciant, antequam eorum bona sibi sumant.

Verùm quod attinet ad bona & merces, quæ è Regno Sveciæ evehuntur, de iis, quæ navibus onerariis Belgicis transportabuntur, tanto majus vectigal solvendum erit, quàm de iis, quæ navibus Svecicis evehuntur, quantum Anno 1640. observatum fuit, secundùm differentiam certa vectigalium tabula in Svecia die

cia die 4. Martii præfati Anni 1640. erecta, statutam atque introductam, quæ Vectigalium tabula jussu Sacræ Regiæ Majestatis Sveciæ tertia Columna secundùm constitutiones atque consuetudines postea promulgatas atque receptas, ampliata & à Commissariis Regiis Legationi Fœderati Belgii exhibita est, nunc verò utriusque partis consensu tanquam norma ac Regula ad designandam inæqualitatem & præcavendas omnes controversias huic conventioni verbotenus inseritur modo sequenti.

Ac in reliquis oneribus, quæ post annum 1640. vectigalis aut quocunque alio nomine immutata, aggravata, vel de novo constituta sunt, vel etiam imposterum specialibus ex causis vel urgente necessitate constituentur, supra id, quod §. Quantum ergo attinet ad bona ac mercimonia, quæ in Sveciam invehuntur &c. & superius inserta tabula exprimitur, incolæ & subditi unitarum Belgii provinciarum magis ac gravius non onerabuntur vel gravabuntur, quàm ipsi proprii incolæ & subditi Sveciæ, sed eo respectu omnimoda æqualitas inter eos observabitur, sine discrimine sive eorum bona & mercimonia Svecicis sive Belgicis navibus in Regnum Sveciæ invehantur vel inde evehantur: Atque omnis inæqualitas inter eos solummodò remanebit, in proportione Arithmetica secundùm differentiam vectigalium ac onerum, quæ supra §. Quantum ergo attinet, ad bona & mercimonia, quæ in Sveciam invehuntur &c. Et in tabula mercium evehendarum determinata est, adeoque nulla majora aut graviora onera, quàm quæ superius expressa sunt, ab incolis ac subditis Belgii exigentur, quàm à subditis Sveciæ sive in accessu, sive in reditu, sive directè sive indirectè per differentiam solutionis vectigalium Licentiarum, Impositionum ac aliorum onerum in mercibus certa monetæ specie vel quocunque alio modo.

Eadem omnino æqualitas, quoad dicta, nova, immutata vel aggravata onera post annum 1640. introducta vel posthac fortè introducenda observabitur in cœteris Regionibus ac Provinciis Sacræ Regiæ Majestatis Sveciæ subjectis aut imposterum forte subjiciendis. Adeoque vectigalium tabulæ in præfatis regionibus ac provinciis sæpius memorato anno 1640. publica authoritate receptæ, tam in accessu quàm in reditu, pro regula & norma erunt, eodem modo, quo de tabula Svecica superius cautum atque statutum est.

Sępememorata ęqualitate utriusque Fœderati incolæ & subditi gaudebunt, non solùm quoad personas, sed etiam quoad bona, merces ac naves suas. Quapropter omnia onera, quæ post annum 1640. navibus mercibusque imposita remanebunt, quæve posthac specialibus ex causis & urgente necessitate iisdem de novo, aut per modum augmenti imponentur, æqualiter exigentur à navibus mercibusque subditorum Sveciæ ac Incolarum Belgii absque ullo discrimine, sive naves in ditionibus Sacræ Regiæ Majestatis Sveciæ, Fœderati Belgii vel alibi extructæ sint, sive etiam merces navibus subditorum Sveciæ vel Fœderati Belgii, vel etiam navibus in ditionibus Regni Sveciæ vel Fœderati Belgii extructis impositæ fuerint.

Ad explicationem quoque Clausulæ præfatæ, stipulationi æqualitatis subjectæ, per quam in sæpius allegato Tractatu cautum est, quòd sub ista æqualitate nullatenus intelligenda sint peculiarium societatum, ac subditarum personarum specialia privilegia, declaramus, quòd dicta clausula solummodò apposita sit ad conservationem jurium dictis societatibus, ac subditis per concessa privilegia competentium, non verò ut earum societatum membra prætextu aut vigore istius Clausulæ reservatoriæ aliqua præ subditis ac incolis alterius fœderati immunitate in solvendis vectigalibus vel quibuscunque aliis oneribus fruantur, quæ post annum 1640. imposita remanebunt, vel urgente necessitate de novo vel per modum augmenti, imposterum imponentur, neque eorum respectu à subditis alterius Fœderati majora aut graviora onera quàm ab iis exigentur.

Ultimò ad præcavendas omnes sinistras consequentias, quæ respectu urbis Gedanensis eliciuntur aut impo-

imposterum elici possent, in prava interpretatione Art. III. de vera ac firma amicitia & bona correspondentia mutuò ac reciprocè cum omnibus sæpe memorato Elbingensi Tractatu comprehensis colenda.

Declaramus, mentem contrahentium in concipiendo isto articulo non fuisse neque nunc esse, ut dicta amicitia Civitati Gedanensi aliàs vel ulterius applicetur, nisi in quantum ea Conversationes ac Commerciorum usum inter utriusque partis respectivè subditos & incolas concernit, non autem ut exinde præfata civitas ad aliquid aliud præstandum obligetur, multo minus ut fidei, quam Regi Poloniæ debet, derogetur; eo tamen sensu (quemadmodum sæpius memorato Elbingensi Tractatu cautum est) inter Sacram Regiam Majestatem Sveciæ & Civitatem Gedanensem cesset omnis hostilitas. Cùm autem de voluntate civitatis Gedanensis circa negotium hoc inclusionis constare debeat, promittunt Legati uniti Belgii, sese contenta hujus articuli explicatorii Senatui dictæ Civitatis primo quoque tempore perscripturos, quò quantocyus inclusionem acceptare possint, quam acceptationem, ut ejus fructum percipere queat, significare tenebitur, & quidem intra spatium Mensis proximè insequentis eum diem, quò id ipsi in legitima ac debita forma notificatum communicatumque fuerit: Intra quod temporis spatium & Elector Brandenburgicus mentem suam super inclusione declarare obstrictus erit, ut ejus commodis ac beneficiis gaudere ac frui possit. Idque prævia tractatione & reconciliatione cum Sacræ Regiæ Majestate Sveciæ facta.

Convenit quoque, quòd Reges Galliæ, Daniæque atque Angliæ Respublica eorumque respectivè subditi prærogativis omnibus per fœdus Elbingense atque hæc fœderis istius interpretamenta concessis communiter & ex æquo fruentur cum uniti Belgii subditis, post declarationem factam, quòd includi velint.

De cœtero reliqua contenta sæpè dicti tractatus utrinque sincerè & bona fide interpretanda & ante omnia præcisè præstanda & adimplenda fore, promittimus, & omnia hacce conventione comprehensa exactè observanda spondèmus, sub approbatione & ratificatione Dominorum utrinque nostrorum intra quatuor septimanas à tempore receptionis invicem commutanda. In cujus rei fidem ac Certificationem duo hujus Tractatus exemplaria confici curabimus, ac subscriptione & sigillorum nostrorum impressione munivimus. Actum Helsingoræ 29. Nov. (19. Decemb.) Anni 1659.

Schering Rosenhan,
(L.S.)

Sten Bielke,
(L.S.)

Gr. van Slingelandt,
(L.S.)

P. Vogelsang,
(L.S.)

Pr. de Huybert,
(L.S.)

W. Harrn.
(L.S.)

ARTICULI TOSTRUPIENSES.

I.

Sit & maneat in posterum inter Regem & Regnum utrumque, nec non eorum subditos & incolas invicem Pax sincera & perpetua, & ita quidem, ut posthac omnes utrinque cessent dissensiones & discordiæ, contra vero ab utraque parte reducatur amicitia firma & secura, beneficioque Generalis Amnistiæ penitus oblivione sepeliatur, quicquid vel ante bellum vel ipso flagrante mali sive damni invicem inflictum fuit.

II.

Utraque Pars omnibus fœderibus in præjudicium ac detrimentum alterutrius initis renuntiet.

III.

Nec una pars contra alteram fœdera ineat, aut alterius hostibus opem ferat & succurrat, quibuscunque demum id modis fiat.

IV.

Utraque Pars, quantum fieri potest, impediat, ne hostilis aliqua classis bellica per fretum Oresundicum aut Balthicum in ipsum Mare Balthicum penetret & irrumpat.

V.

Maneat itidem pactis Bromsebroënsibus pristinus vigor, in quantum per præsentes tractatus non immutantur.

VI.

Quicunque Reges, Respublicæ, Potestates & Principes hac pace comprehendi cupiunt, ab utroque Regum id requirere possunt.

VII.

Omnes naves Svedicæ ad subditos Svedicos spectantes, iisque propriæ à vectigalium pensione, visitationum onere & certificationum exhibitione liberæ ac immunes Oresundam vel fretum Balthicum transeant, dummodo in locis publicis, ubi Sacræ Regiæ Majestatis Daniæ teloniorum cura est, legitimas suas atque justas Commeatus sive salvi passus Nautici literas, vulgo Siöpaß/ monstrent & exhibeant. Aliarum vero mercium Svedicarum, navibus ad peregrinos pertinentibus impositarum, eadem ratio deinceps sit, ut antea, & ita quidem ut secundum tenorem Pactorum Bromsebroënsium legitimas certificationes suas exhibere teneantur, quarum ope & virtute ab omni telonio aliisque oneribus se liberas & eximias præstare poterunt.

VIII.

Sacræ Regiæ Majestati Sveciæ loco satisfactionis tam processione terrarum occupatarum, quam pro damno

damno per hoc bellum dato Rex Regnumque Daniæ cedat Hallandiam, Blekingiam, Scaniam & Bornholmiam una cum ſubjacentibus & appertinentibus inſulis, nec non caſtellum Bahuſienſe in Norvegia una cum adjacenti diſtrictu & præfectura, cum omnibus ac ſingulis Regalibus, juribus & appertinentiis, nullis exceptis, non ſecus ac Regnum Daniæ eadem hucusque poſſedit & obtinuit.

IX.

Regiæ item Majeſtati Regnoque Sveciæ Rex Regnumque Daniæ cedat diſtrictum ſeu præfecturam Nidroſienſem, communiter Thrundheimenſem appellatam cum omnibus & ſingulis appertinentiis, quæ jure meritove vel hodie eo pertinent, vel olim eo pertinuerunt, tam terra, quam mari, ut incorporentur Regno Sveciæ in perpetuam proprietatem.

X.

Ex adverſo S. R. Majeſtas Sveciæ, quascunque Regis Regnique Daniæ terras, ditiones ac fortalitia durante hoc bello ſive in Dania ſive Norvegia vel etiam Slesvicenſi Ducatu, Holſatia & Comitatu Pinnebergenſi occupata reſtituat. Pariter Sacra Regia Majeſtas Sveciæ pro ſe & Succeſſoribus ſuis renunciet omnibus juribus & prætenſionibus, quas in Comitatum Delmenhorſt & Ditmarſiam ratione Ducatus Bremenſis habet vel habere poteſt.

XI.

Omnes utrinque captivi, cujuscunque demum conditionis aut fortunæ ſint, absque ullo lytro liberi dimittantur.

XII.

Sacræ Regiæ Majeſtatis Sveciæ exercitus quam celerrime id fieri posſit, & minimum intra ſecundam diem menſis Maij ditionibus & terris Sacræ Regiæ Majeſtatis Daniæ excedat, interea eidem ſuſtentatione necesſaria proſpiciatur, ita tamen, ut ſtricta inter milites diſciplina vigeat & exerceatur.

XIII.

Conſenſum etiam eſt, ut omnes Ordines, tam Nobiles, quam ignobiles, Eccleſiaſtici & ſeculares Provinciarum & Præfecturarum, vigore hujus Tractatus in Dania & Norvegia ceſſarum iisdem legibus, privilegiis & immunitatibus, ut antea fruantur, in quantum Conſtitutionibus Regni Sveciæ non repugnant. Alias Sacræ Regiæ Majeſtatis Sveciæ nomine promittitur, illorum privilegia, quibus hactenus gaviſi ſunt, auctum potius quam imminutum iri. Bona item & posſeſſiones quæ vel hæreditatis, emtionis, oppignerationis titulo, vel aliis quibuscunque demum jure licitis modis, illis competunt, ipſimet & eorum hæredes ac ſucceſſores ſecuri retinebunt.

XIV.

Sacræ Regiæ Majeſtati Sveciæ omnes terræ & loca, quæ durante hoc bello occupata, ac Sveciæ Regno adempta ſunt, ubicunque demum locorum ſita, reſtituantur, ut & tres naves Svedicæ circa belli initia in freto Oreſundico detentæ, una cum mercibus, quibus juxta tenorem Certificationum onuſtæ fuerant, vel earundem juſto pretio ſimiliter reddantur.

XV.

Cedatur etiam S. Regiæ Majeſtati Sveciæ omnis jurisdictio Eccleſiaſtica & ſecularis, quam Sacra Regia Majeſtas Daniæ in quædam bona Terrarum Rugiæ obtinuit.

XVI.

Omnia Fortalitia & Munimenta tam hoc bello expugnata & capta, quam mediantibus Tractatibus cesſa, absque tormentis & apparatu militari tradantur. Illarum vero regionum & provinciarum agricolæ, ubi fortalitia iſta ſita ſunt, tenebuntur prædicta tormenta & commeatum ad littus devehere, ubi com-

modis-

modisſime navibus imponi posſunt.

XVII.

Duci Holſatiæ à Rege Daniæ ſecundum æquitatem fiat ſatisfactio, de qua cum ipſo tractatibus & decernetur.

XVIII.

Itidem hiſce promittitur Comiti ab Uhlefeld reſtitutio omnium ſuorum bonorum tam mobilium quam immobilium cum omnibus reditibus ex eo tempore, quo in manus Commisſariorum pervenerunt, in hanc usque diem perceptis. Et integrum præterea erit ipſi, ejusque Comitisſæ, Socrui, liberis, amicis & famulis libere in Dania ac tuto habitare atque degere, ubicunque commodum ipſis viſum fuerit. Feudis vero illis nempe Hirſcholm, Munckelin, ut & S. Joannis Monaſterio in Norvegia Comiti Uhlefeldio ejusque filio olim conceſſis juxta tenorem inveſtiturarum libere fruantur, eademque retineant.

XIX.

Publicatum manifeſtum antiquetur, & aboleatur, nec unquam poſthac divulgetur, recudatur, aut venale habeatur.

XX.

Regiæ item Majeſtatis Sveciæ Sèreniſſimus Rex Daniæ bis mille equites & bis mille pedites tradat & exhibeat.

Ut autem ſupraſcripta omnia, quæ ab utriusque partis plenipotentiariis Commisſariis promiſſa ſunt, fideliter ſerventur, una nobiscum Domini Mediatores Sacræ Regiæ Majeſtatis Galliæ & S. Celſitud. Domini Protectoris Angliæ in teſtimonium iſthoc ſubſcripſerunt, & impreſſione ſuorum Sigillorum confirmarunt. Toſtrupii die 18. menſis Febr. An. 1658.

Le Chevalier de Terlon
(L.S.)

Philippe Meadowe
(L.S.)

Joachim Gerſtrup
(L.S.)

Chriſten Skiel.
(L.S.)

TRA-

TRACTATUS ROSCHILDENSIS.

SErenisſimi ac Potentiſſimi Principis ac Domini, Domini Caroli Guſtavi, Dei gratia Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regis, Magni Principis Finlandiæ, Ducis Eſthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Casſubiæ, Wandaliæque, Principis Rugiæ, Domini Ingriæ & Wiſmariæ, nec non Comitis Palatini ad Rhenum, Bavariæ, Juliaci, Cliviæ & Montium Ducis &c. Regis & Domini noſtri Clementiſſimi Nos Plenipotentiarii Commiſſarii Cornificius Comes ab Uhlefeld, Dominus in Graslitz & Herrmannitus, Eques auratus, altiſſime memoratæ Sacræ R. Majeſt. Conſiliarius ſecretior: Steno Bielke, Liber Baro in Corpo, Dominus in Geddeholm, Groënſoën & Tanga, itidem S. Reg. Majeſt. Regnorumque Sveciæ Senator, Admiralis & Collegii Admiralitatis Conſiliarius: Notum hiſce volumus, quod poſtquam aliquo abhinc tempore diſſenſiones, ſimultates atque controverſiæ ſuccreverint & certæ ſint inter ſæpe dictam Sac. Reg. Majeſtatem Regnumque Sveciæ ab una, & Sereniſſimum ac Potentiſſimum Principem & Dominum, Dominum Fridericum Tertium Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gothorumque Regem, Ducem Slesvici, Holſatiæ, Stormariæ & Dithmarſiæ, Comitem in Oldenburg & Delmenhorſt, Regnumque Daniæ ab altera parte, quæ eousque tandem eruperunt, ut flagrantem iſthanc belli flammam inter S. S. R. R. M. M. & glorioſiſſima hæc Regna non ſine ingenti utriusque Regni & eorum ſubditorum damno, decremento, ruina atque deſolatione produxerint, & excitarint: Primum quidem Serenisſimus ac Potentiſſimus Princeps & Dominus, Dominus Ludovicus XIV. Galliarum ac Navarræ Rex Chriſtianisſimus, poſtmodum vero Sereniſſimus Dominus Protector Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ pro ſingulari ſuo amore & affectu, quo belligerantes hoſce Reges & eorum Regna complectuntur, conſultum putarint omnia poſſibilia indagare media, quorum interventu accenſa illa & latisſime circum ſerpens belli flamma in Regnis his ſeptentrionalibus ſupprimi & extingui, in ejus vero locum pax, tranquillitas, amicitia & bona confidentia ſtabiliri & ad præcavendum omnibus futuris malis reſtaurari poſſit. In quem finem tam S. Reg. M. Franciæ quam Sereniſſimi Angliæ Protectoris Celſitudo Extraordinarios ſuos Legatos ad utrasque S. S. R. R. M. M. Sveciæ & Daniæ miſerunt cum mandatis ampliſſimis, ut totius Chriſtianæ Religionis ſtatum & pericula, quæ ob geſta iſthæc, bella eidem imminere poſſent, utrique Regnum ob oculos ponerent, & ad compoſitionem, conſiliaque pacifica eo magis illos allicerent ac permoverent, ut & præterea ſuorum Dominorum ac Principalium Mediationem & interpoſitionem ad ſalutare hocce pacis opus ſerio promovendum offerrent. Quapropter etiam S. R. M. Rex & Dominus noſter Clementisſimus tam S. M. Galliarum Regis, & S. Celſitud.

Domini Protectoris Angliæ persuasionibus & consiliis, quam proprio instinctu & desiderio ad suffocandum & delendum belli istud incendium, & firmandam conservandamque pacem ac tranquillitatem intra Regnorum suorum fines, ut & fidam amicitiam & bonam correspondentiam cum omnibus vicinis ac finitimis, præsertim vero cum Dania & Norvegia, quippe quæ non amplissimorum modo finium sese invicem attingentium ratione, verum etiam in multis aliis plurimum mutui commercii obtinent, suorum confœderatorum amicabilius consiliis patentes aures præbuit. Et cum tandem Sac. Reg. Majest. Daniæ itidem propensionem suam per S. Celsitud. Domini Protectoris in aula sua degentem Ablegatum extraordinarium ad pacem jucundam declaraverit, exhinc factum est, ut coitio quædam & congressus primum Rudcopiæ in Langelandia inter utriusque Regni Commissarios & Plenipotentiarios definiretur & constitueretur. Verum postquam interea temporis S. R. M. Rex & Dominus noster Clementissimus armorum suorum successu insistens, eorundemque felicitate frui cupiens, una cum universo exercitu per Langelandiam in Lalandiam & Falstriam pedem inferret, Commisfarii Danici comitante eosdem S. Celsitudin. Domini Protectoris Ablegato Sac. Reg. Majest. non procul Wordingburgo huc in Sialandia obviam eundi ansam arripuerunt. Unde Sac. Reg. Majest. ut desiderium suum, quo in pacem & concordiam fertur, approbaret, occasionem istam præterire noluit, quin potius Nos suos Commissarios suo ac Regnorum suorum nomine constituit, debitaque & sufficienti plenipotentia munivit. Quo facto Nos supra nominati cum altissime memoratæ Sac. Reg. Majest. ac Regni Daniæ Senatoribus & Plenipotentiariis, Commisfariis, Nobilibus, Illustribus & Generosissimis, Domino Joachimo Gerstorfio in Tundbyholm, Equite aurato, Magno Regni Magistro & Præfecto Regio in insula Bornholm, & Christiano Skiel in Tusinge, itidem Præfecto Regio in Tryggewalde convenimus, & post Plenipotentiarum, Procuratoriorumque nostrorum tabulas mutuo perlustratas, easque legitimas & sufficientes repertas, & rite invicem permutatas in nomine Sanctissimæ Trinitatis congressi sumus, horumque Tractatuum initium fecimus. Et quanquam Commissarii Danici ut Regis & Domini sui mentem & ulteriorem declarationem super proposita à Nobis puncta edocerentur, Hafniam abierint, nihilominus Tractatus ideo non abrumpebantur, præsertim quod promitterent, se in loco aliquo commodo nos quamprimum denuo conventuros. Id quod etiam ita contigit, dum primum in Prætorio ad Torrlanda-Magla Sac. Reg. Majest. Dominum nostrum clementissimum allocuturi, deinde in pago Tostrup ad ibidem continuandum inchoatum pacis negotium comparuere. Ubi Nos una cum Christianissimi Galliarum ac Navarræ Regis Consiliario & ad Sacræ Regiæ Majestatis Sveciæ Legato Ordinario Illustrissimo Domino Hugone Terlonio, Equite S. Joannis Hierosol. ut & S. Celsitud. Domini Protectoris & Extraordinario ad Sacræ Regiæ Majestatis Daniæ Ablegato Illustrissimo Domino Philippo Medovio adhibita accuratissima diligentia pensitavimus atque examinavimus omnes controversias ac lites, quæ Regna hæcce invicem exercuerunt, omnesque modos atque vias ad easdem componendas, bonam vero sinceram & fidam amicitiam iterum producendam & stabiliendam inivimus. Quo in negotio supra laudati Domini Mediatores nomine suorum Principalium omnem sedulitatem, prudentiam, dexteritatem, laborem atque industriam sine ullo tædio & remissione tamdiu impenderunt, donec tandem inter Nos nomine S. S. M. M. Regum ac Dominorum nostrorum Clementissimorum, eorumque Successorum ac Regnorum Sveciæ ac Daniæ in certa quædam puncta sive capita consensum ac conventum fuerit, quæ nunc heic Roschildiæ, adsistente divina gratia mutuo beneplacito ab utriusque partis Commissariis melius elaborata, in solenniorem quandam formulam redacta, & ad præcavendum omnibus in posterum litibus, erroribus ac controversiis ulterius

terius diducta sunt, modo ac tenore sequenti.

I.

Primum sit inter utrumque Regem & eorum Successores, Regna, ditiones, Consiliarios, Ministros, subditos & incolas Sveciæ, Daniæ ac Norvegiæ firma, perpetua & nunquam revocanda pax, ita quidem, ut omnes in posterum suspiciones, sinistræ voluntates, diffidia, discordiæ, inimicitiæ & bella sopita & sublata sint, tum & quæ ab utraque parte tam antea, quam durante hoc bello acta fuerint, beneficio generalis & ad quosvis pertinentis amnestiæ sepeliantur, nec unquam in memoriam revocentur aut repetantur. E contrario vero perpetua amicitia, mutua animorum benevolentia, concordia ac fida vicinitas restauretur & conservetur, ita ut alter alterius commodum verbis & factis non secus ac proprium promoveat ac defendat, & quicquid alterutrius personæ, Regimini, Regnis, ditionibus ac subditis in damnum ac præjudicium cedere possit, avertere studeat, & quantum in se positum impediat.

II.

Et ut hæc eo melius fieri possint, mutuaque confidentia inter utrosque Reges & eorum Regna Sveciæ ac Daniæ foveatur ac conservetur, ab utraque parte tollantur & rejiciantur omnes confœderationes cum aliis potestatibus, Regibus, Principibus, Statibus ac Rebuspublicis quibuscunque, in alterutrius partes detrimentum aut noxam initæ & sancitæ, sicut etiam in posterum una pars contra aliam nulla fœdera feriat, nec alterutrius hostibus ullo modo aut sub quovis prætextu succurrat & auxilium mittat.

III.

Ad eundem finem inter nos constituimus, & mutuo promisimus, nos nunquam concessuros, ut peregrina quædam classis inimica, cujuscunque etiam illa fuerit, per fretum Oresundicum aut Balthicum in mare Balthicum transeat, sed ab utraque parte pro omnibus viribus id impedituros & aversuros esse.

IV.

Conventum quoque ac conclusum est, ut omnes naves Sacræ Regiæ Majestatis Sveciæ, ejusdem subditis & incolis tam ipsius Sveciæ quam subjacentium Provinciarum, Regionum ac urbium, sine omni exceptione propriæ sive sint armatæ, sive non armatæ, sive parvæ, sive magnæ cum mercibus cujuscunque generis, quas vectant, sine discrimine, non solum in Oresunda & freto Balthico ab omnibus vectigalibus, inquisitionibus, detentionibus aliisque molestiis ac oneribus, quocunque demum nomine venire queant, liberæ ac immunes, sed & nullatenus obstrictæ esse debeant, ut secum habeant vel monstrent certificationes quasdam de mercibus impositis, si tantummodo in Reg. Majest. Daniæ telonio Helsingora & Neoburgi legitimas suas salvi passus nautici literas exhibeant & ostendant. Verum cum bonis istis atque mercibus, quæ quidem ad Sac. Reg. Majest. ejusdemque Successorum subditos & incolas tam in Svecia ipsa quam in omnibus aliis Sveciæ subjacentibus provinciis, regionibus ac urbibus spectant atque pertinent, sed peregrinis navibus impositæ sunt, eadem in posterum ratio, quantum certificationes concernit, juxta tenorem pactorum Bromsebroënsium obtineat & observetur, in eum quidem sensum, ut si tantummodo legitimas suas certificationes ostenderint, tunc sine impedimento, detentione, interdicto aut vectigalium exactione, quocunque demum modo per Oresundam aut fretum Balthicum ultro citroque libere transire possint. Ast bona Svedica peregrinis navibus imposita, quæ legitimas certificationes suas ostendere nequeunt, vectigali in freto Oresundico ac Balthico obnoxia sint & subjecta.

V.

Quandoquidem Sac. Reg. Majest. Sveciæ in hocce bello occupaverit, & armorum suorum virtute adquæsiverit varias Sac. Reg. Majest. Daniæ ac Nor-

ac Norwegiæ Provinciæ, regiones atque insulas, & in iis sitas munitiones atque urbes jure belli nunc possideat, Sac. Reg. Majest. Daniæ consensit & constituit pro se, suis Successoribus, Daniæ & Norwegiæ Regibus ac Regnis tam in satisfactionem & compensationem pro occupatarum Provinciarum restitutione, quam in reluitionem damni Sac. Reg. Majest. Regnoque Sveciæ per hoc bellum dati, & sumtuum impensorum, ut & ad declinandas ulteriores difficultates, ut Sac. Reg. Majest. ejusdem Successoribus, Sveciæ Regibus ac Regnis cedantur Provinciæ Hallandia, (quæ olim Regno Sveciæ in assecurationem data fuit) Scania, Blekingia, Bornholmia unà cum omnibus ad dictas provincias, regiones atque præfecturas pertinentibus urbibus, arcibus, castellis ac munimentis, insulis, scopulis, superioritatibus, Præeminentiis, regalibus, jurisdictionibus tam Ecclesiasticis quam secularibus, censu, proventibus, vectigalibus, reditibus ac juribus tam terra, quam mari, sicut olim Reges Daniæ ac Norwegiæ easdem possederunt, ut in posterum penes Sac. Reg. Majest. ejusdem Successores ac Regna Sveciæ in perpetua possessione, proprietate ac dominio sine controversia permaneant.

VI.

Similiter ceditur Sacræ Reg. Majestati ac Regno Sveciæ à Sacra Regia Majestate Daniæ arx & præfectura Bahus, ut & Domus & præfectura Trundheimensis seu Nidrosiensis unà cum omnibus subjacentibus urbibus, oppidis, arcibus ac munimentis, ut & bonis Ecclesiasticis & secularibus, præfecturis & appertinentiis, quæ sub iis de jure comprehenduntur & olim eo pertinuerunt tam terra quam mari, ut Regno Sveciæ in perpetuam possessionem ac proprietatem inferantur. Quemadmodum tam de his, quam reliquis cessis, & præcedente articulo nominatim recensitis ditionibus ac provinciis peculiariter confectæ cessionis literæ S. Reg. Majest. Regnique Daniæ Senatorum subscriptionibus ac sigillis confirmatæ fusius demonstrant.

VII.

Ceditur itidem S. Reg. Majest. ejusdem Successoribus ac Regnis Sveciæ à Sacra Regia Majestate ejusdem Successoribus & Regno Daniæ omnis illa jurisdictio tam Ecclesiastica quam secularis, in quantum eandem habuit super bona quædam in Principatu Rugiæ sita.

VIII.

Omnes præterea Nobiles, qui in cessis provinciis, terris ac præfecturis bona possident, & ibi habitant, obnoxii erunt, & tenebuntur Sac. Reg. Majest. ejusque Successoribus ac Regnis Sveciæ, homagium suum ac fidelitatis juramentum præstare, seque ad debitam obedientiam, fidelitatem & servitia obstringere, quemadmodum olim Regibus Daniæ obligati fuerunt. Eundem in modum omnes reliqui in prædictis provinciis habitantes tam Ecclesiastici quam seculares, cives & agricolæ ab hac die Sac. Reg. Majest. ejusque Successoribus ac Regnis Sveciæ tantum, ac in perpetuum erunt obligati, & omnes Præpositi ac Sacerdotes sequentur illum Episcopum, Superintendentem & Consistorium, cui vel quibus Regia sua Majestas id committet & injunget.

IX.

E contrario à Sacra Regia Majestate Regnisque Sveciæ promissum fuit, quod omnes status sive Nobiles sive ignobiles, sive Ecclesiastici sive seculares, sive cives, sive agricolæ istarum Daniæ & Norwegiæ provinciarum & præfecturarum, quæ mediantibus his tractatibus fuerunt cessæ, bona sua ac proprietates, quæ vel hæreditatis, emtionis, permutationis aut oppignerationis titulo ante bellum eis competunt, vel à Regno seu privatis invicem jure acceperunt, retinere debeant, & ita quidem, ut in posterum quoque plena facultas ipsos maneat bona illa seu proprietates possidendi, utendi, fruendi, retinendi, ut & alienandi, vendendi aut permutandi, sicut olim obtinuerunt. Similiter retinebunt consueta sua jura, leges, antiqua

qua privilegia & immunitates fine omni impeditione & turbatione, in quantum tamen illa non contrariantur vel pugnant cum legibus Fundamentalibus Regnorum Sveciæ, cum quibus ſcilicet ceſſæ hæ provinciæ ac præfecturæ in perpetuum posthac adunientur & conſociabuntur. Ut etiam appareat Sacram Regiam Majeſtatem Sveciæ ex ſingulari gratia & indulgentia malle eorum conditionem meliorem reddere, quam diminuere, promiſſum fuit, ut omnes tam Nobiles, quam Ignobiles, qui Sacræ Regiæ Majeſtatis ac Regnorum Sveciæ, jurisdictioni ſeſe omnino ſubjecerint frui poſſint eadem admiſſione & acceſſu ad honores & beneficia, ac ſi in ipſa Svecia nati forent.

X.

Conſenſum quoque invicem eſt, quod quando fortalitia & terræ Sac. Reg. Majeſt. Sveciæ Commiſſariis cedentur, tunc ſimul omnia, quæ in promtu erunt documenta & inſtructiones de provinciarum iisque ſubjacentium bonorum conditionibus, reditibus ac proventibus, ut & finibus, limitibus ac terminis, quæque juſtitiæ adminiſtrationem concernunt ſcripta, libri redituum & alia, quæ ejusmodi notitiam progignere poſſunt, tradenda erunt. (*in Hafnienſe additur*, quoad adhuc reperiuntur, nec jam ante extradita ſunt) Quo facto duo vel tres Plenipotentiarii ab utraque parte conſtituentur, qui omnes fines, terminos atque limites interceſſas, iisque vicinas & adjacentes provincias & præfecturas revidere, ſeparare, dirigere & ordinare poterunt, (*in Hafnienſi additur*, ubi nondum reviſi, ſeparati, directi & ordinati ſunt) quo eo melius omnes controverſiæ ac lites declinentur, & quilibet in pace & quiete iis frui poſſit, quæ jure ipſi competunt.

XI.

Similiter S. R. M. Sveciæ omnes iſtæ provinciæ & loca, quæ durante bello occupata, Regnoque Sveciæ erepta ſunt, ubicunque demum illa ſita fuerint, ut & tres naves Svedicæ, ſub initium belli in freto Oreſundico detentæ, una cum impoſitis mercibus vel juſto earundem pretio juxta tenorem Certificationum reſtituantur. Conventum quoque ab utraque parte eſt, quod omnes illæ prædæ, quæ per conceſſas Commiſſiones quidem capi potuerunt, ſed ante pacificationem Toſtrupienſem in portus deductæ non ſunt, veris Dominis ac proprietariis reſtituendæ ſint. Alia vero bona ac mobilia poſt illud tempus unius vel alterius partis ſubditis tam terra quam mari ablata, nec ante ſæpe dictam pacificationem à S. S. R. R. M. M. Sveciæ vel Daniæ dono aliis data, itidem reſtituentur & reddentur.

XII.

Contra S. R. Majeſt. ejusque ſucceſſores ac Regna Sveciæ cedunt S. R. M. Regnoque Daniæ omnia illa jura & prætenſiones, quas S. R. M. jure belli habere poteſt in omnia Fortalitia, munitiones, inſulas, provincias, urbes atque territoria, quæ in hoc bello virtute ſuorum armorum occupavit, nominatim in provincias Sialandiam, Lalandiam, Falſtriam & Langelandiam una cum munimento Nagſeow, item Fioniam, Jutiam, Ducatum Slesvicenſem, Holſatiam, Stormariam & Dithmarſiam cum fortalitio Friderici-Odda, munimento Hal, Arce & Comitatu Pinnenbergenſi, ſicut & in inſulas Alſen & Arrhöe cum arcibus Ducatibus Sunderburg & Norburg, ut & in omnes tam in his duobus Regnis Daniæ & Norwegiæ, quam in prædictis Ducatibus & illis ſubjacentibus provinciis & inſulis urbes occupatas, munimenta, fortalitia, præfecturas, Arces Nobilium & territoria, quomodocunque nominari poſſunt, & in hac transactione per expreſſum excepta non ſunt, illaque loca omnia, poſtquam ſecundum tenorem hujus tractatus iterum reſtituta ac tradita ſunt, cum ſuis apertinentiis ac juribus S. R. Majeſtatem ejusque ſucceſſores ac Regnum Daniæ ſine omni impeditione ſequentur.

XIII.

Eodem modo cedit S. R. Majeſtas pro ſe, ſuis ſucceſſoribus ac Regnis Sveciæ omnia ſua jura & prætenſiones quas S. R. Majeſt. ratione Ducatus Bremenſis (*in Hafnienſi additur* aut quocunque alio titulo unquam habuit, aut habere poterit) aut habet aut habere poteſt in Comitatum Delmenhorſt & Dithmarſiam, transfert-

 que

que illa sua jura in S.R.Majest.Daniæ, ejus Successores &Duces è domo Holsatica Regiæ & Gottorpiensis lineæ, ita ut S.R.M. Sveciæ & ejus successores nunquam ulterius in eas regiones prætendere (*in Hafniense additur*, sive de jure sive de facto) vel velint vel debeant. Quod si etiam S.R.M. Sveciæ ratione dictiDucatus Bremensis prætensionem quandam obtineret in bona quædam Nobilium in Holsatia, ceditur eadem simul vigore hujus tractatus, & promittitur, quod documenta, quæ in promtu sunt, & huc pertinent, S.R.Majestati Daniæ & Domui Holsaticæ, Regiæ & Gottorpiensis lineæ tradentur.

XIV.

Sicut autem munimenta utriusque partis, tam quæ hoc bello occupata sunt, quam quæ per hanc pacificationem ceduntur, sine tormentis, apparatu & commeatu bellico tradentur, ita convenit invicem, ut agricolæ earum præfecturarum, in quibus illa munimenta sita sunt, teneantur, tormenta, apparatum bellicum & commeatum ad litus devehere, unde commodissime in naves imponi & deferri possint.

XV.

Conclusum quoque & promissum est, quod in iis fortalitiis, quæ ab una vel altera parte cedentur, certum aliquod spatium determinandum sit, ubi ille, qui locum munitum cedit, suum commeatum & apparatum bellicum tamdiu conservet ac custodiat, donec tempore commodo eundem alio transferre poterit.

XVI.

Ut autem in eductione militis, tradendisque invicem provinciis, urbibus & munimentis eo melior ordo utrinque observetur, inter utramque partem hac de re ita convenit, ut quamprimum 2000. equites (quos S. R. Majest. Sveciæ hoc ipso S.R.M. Daniæ promisit) traditi fuerint; exercitus Svedicus statim Sialandia excedat. Postea Helsingburgum die 27. Landscrona 28. Feb. Malmogia die 1. Martij tradentur. Die 4. ejusdem mensis Commissariis Svedicis Christianstadium, eodemque die Commissariis Danicis Naxkovia tradetur, quo tempore exercitus Svedicus è Lalandia, Falstria & Langelandia, educetur. Die 15. Martii Christianopolis & reliqua Blekingia una cum Bornholmia, siquidem fieri poterit, & cœli tempestas id permiserit, sicut & 18. Martii Bahusium tradentur, die 1. Maji tradetur Nidrosia sive Trundheim, præterea Jemptelandia & Bremervörda, ut & cætera loca, quæ Rex Daniæ hoc bello occupaverit, ubicunque etiam sita fuerint, Svedicis Commissariis restituentur. Contra S. R. M. Sveciæ universus exercitus eodem die è Fionia, Jutia, Slesvicensi Ducatu, Holsatia, Stormaria & Dithmarsia, subjectisque insulis, munimentis, fortalitiis, Nobilium arcibus ac domiciliis, quocunque ea nomine venire possint, proficisci incipiet. Munimentum vero Friderici Odda, Pinneburgum, Fortalitium Hall cum omnibus aliis locis, ubicunque demum sita sint, quæ durante hocce bello in S.R. Majest. Sveciæ potestatem venerunt, eodem die 1. scilicet Maji Regis Daniæ Commissariis tradentur. Eodem etiam tempore insula Alsen una cum Sunderburgo & Norburgo legitimis suis Dominis restituetur. Quod si præterea loca quædam in prædictis Regnis, Provinciis, Ducatibus ac insulis ab alterutra parte occupata fuerint, ea similiter ac si expresse hic nominata essent, iis, ad quos antea pertinuerant, restituentur.

XVII.

Et ut in permutationibus Fortalitiorum, ut & eductione militum ex urbibus & provinciis prædicto termino incolis nulla vis aut injuria inferatur, aderunt ab utraque parte Commissarii, qui hujus rei curam sedulam agant, ne videlicet subditis aliquid violenter eripiatur, vel aliud quid illicitum injungatur. Et quoniam exercitui Svedico, quamdiu in his terris commorabitur, de necessaria sustentatione prospiciendum est, ita quoq; hac in re bonus ordo & disciplina observabitur, & hoc quidem modo, ut post diem conclusæ pacis à subditis nihil amplius & de novo vel pro redimendis ædium incendiis vel sub aliorum belli onerum prætextu, quocunque demum nomine venire possint, petatur & exigatur, nisi quod ad debitam exercitus sustentationem, juxta constitutionem à Commissariis utrius-

triusque partis hac in re faciendam, quamdiu in Regno hoc permanebit, opus erit.

XVIII.

Quod supra dictum est, de restitutionibus & cessionibus terrarum in definito termino, intelligendum erit secundum leges Patriæ, & ita quidem, ut qui præfecturas jam habeant & possideant, reditibus fruantur usque ad diem proximam Philippi Jacobi, integrumque eis sit, debita sua, dicta die Philippi Jacobi Anno 1657. usque ad annum 1658. exigere, hoc tamen respectu, ut si quæ statim solvi nequeant, tantum temporis indulgeatur, quo successive & in certis terminis, ut dicunt, solutio possit fieri.

XIX.

Omnes utrinque captivi cujuscunque fortunæ ac conditionis sint, sine ullo lytro statim liberi dimittantur, quod autem ipsorum sustentationem attinet, pro eo secundum æquitatem satisfacient.

XX.

Liberum quoque erit omnibus subditis & incolis cessarum regionum ac provinciarum in alias civitates atque loca, ut ibi habitent concedere, dummodo id fiat secundum statuta provinciarum & privilegia urbium, de quibus migrare volunt. Quod bona vero securitatis gratia hoc belli tempore urbibus illata attinet, eadem legitimi Domini sine ulla contradictione & impeditione repetere poterunt.

XXI.

Priores tractationes & pacta, videlicet Stetinensia, Sioeredensia & Bromsebroënsia, quæ inter inclyta hæcce Regna olim inita, valorem & vigorem suum integrum in omnibus articulis obtinebunt, & non secus ac ante belli hujus initium rata erunt, & quasi huic tractatui ad verbum inserta essent, nisi in quantum hic expresse immutata sunt.

XXII.

Sacra Regia Majestas Daniæ tenebitur secundum æquitatem satisfacere S. Principi Friderico Slesvici, Holsatiæ Gottorpiensi Duci. Qua de re utriusque partis tam Reg. Majest. Daniæ quam suæ Celsitudinis Commissarii tractabunt. Ita tamen, ut tractatus isti intra 2. diem Maij finem sortiantur.

XXIII.

Si quid præterea in hoc bello acciderit, quod tam inter Sac. Reg. Majestat. Regnumque Daniæ, & S. Cels. Ducis Holsatiæ Gottorpiensis uno vel altero modo simultates & diffidentiam producere & creare possit, vel à Sacra Regia Majestatis Daniæ & Ser. S. Celsitud. inter se, vel ab eorum ministris famulis ac subditis invicem aliter, quam in bonam partem, acceptum fuerit, illud omne ab hac die in illius præjudicium aut molestiam nunquam in memoriam revocabitur, sed virtute hujus transactionis ab utraque parte componetur, oblivioni tradetur, & in totum delebitur.

XXIV.

Promittitur etiam vigore hujus tractatus, quod Dn. Cornificio Comiti ab Uhlefeld intra secundam Aprilis currentis hujus anni omnia sua bona tam in Dania, quam in Norwegia, mobilia & immobilia restituentur, ut & pro omnibus illatis damnis sufficiens satisfactio & compensatio intra proxime futuram S. Joannis festivitatem dabitur, ipsique ut & ejus Comitissæ, Socrui, liberis, amicis ac famulis integrum erit manere ac habitare libere & secure in Dania, ubicunque ipsi aut eis placuerit. Præfecturis illis vero nempe Hirsholm, Munkelin, & Monasterio S. Joannis in Norwegia, quas Comes Uhlefeld ac ejus filius olim habuerunt, secundum tenorem investiturarum fruentur, easdemque retinebunt, & ipsius itidem conjugi debitus titulus plenarie restituetur.

XXV.

Quicunque Reges sive Resp. Potestates ac Principes pace hac comprehendi cupiunt, apud utrosque Reges id requirere debent.

XXVI.

Consensum quoque est, ut jus Feciale una cum manifesto Danico omnino abrogandum & nunquam in posterum divulgandum aut recudendum sit.

XXVII.

Quo autem hæc omnia tam in verbis quam in factis, quemadmodum præscripta sunt, ab utraque parte firmiter, fideliter ac sincere nunc & futuris temporibus observanda & implenda sint, promissum invicem est, quod nostra hæcce amicabiliter inita pacta & compositiones ab utriusque Regni Regibus Carolo Gustavo Rege Sveciæ & Friderico III. Rege Daniæ manuum subscriptione & sigillorum impressione confirmabuntur, & pro majori securitate ab utriusque Regni Senatoribus subscribentur, & sigillis eorum munientur.

XXVIII.

Conclusum quoque & promissum fuit, quod ab utraque parte unus Regni Senator cum Secretario circa secundam diem Aprilis Helsingoræ convenient, & hujus hactenus ratificationem utriusque partis subscriptione & sigillorum impressione roboratam & firmatam modo jam prædicto secum afferent, invicemque permutabunt, ubi simul Danici literas cessionis super Hallandiam, Blekingiam, Scaniam, Bornholmiam, Bahusiensem item & Trundheimensem præfecturas secum habebunt, & eodem tempore Commissariis Svedicis in conclusæ pacis robur, firmitudinem, & observantiam tradent & exhibebunt.

In majorem fidem & confirmationem hæc, ut jam præscripta sunt, in omnibus suis articulis, acta, pacta, decreta & conclusa esse, & à parte Sac. Reg. Majest. Domini nostri Clementissimi & Regni Sveciæ fideliter & firme servatum iri, eorumque praeterea ratificationes prædicto die allatum & constituto loco traditum iri, ideo manuum nostrarum subscriptionibus hæc confirmavimus, & sigillis nostris obsignavimus, simul petentes à Sacra Regia Majestatis Galliæ Legato Ordinario, & S. Celsitud. Protectoris Angliæ extraordinario Ablegato, tanquam pacificationis hujus mediatoribus, ut in majorem confirmationem ac certiorem testificationem hæc nobiscum subscribere, & sigillis suis obsignare velint. Actum Roschildiæ die 26. Febr. Anno 1658.

Le Chevalier de Terlon (L.S.)	Philippe Meadowe. (L.S.)
Corfitz dzref, af Wlfeld (L.S.)	Steno Bielke. (L.S.)

ARTI-

ARTICULI SECRETIORES.

QUandoquidem divina favente clementia, & interveniente amicabili tractatione coortæ olim dissensiones & controversię nunc sedatæ, compositæ, penitusque sublatæ & extinctæ sint, præter tenuia quædam puncta sive capita, quæ ob certas causas instrumento pacis non inserta sunt, nos infra scripti consultum duximus, ut puncta ista peculiari quodam recessu comprehenderentur, deque iisdem inter Nos conveniretur modo & tenore, ut sequitur.

I.

Promissum & conclusum est, Generali Majori Ebboni Uhlefeldio in actionibus & prætensionibus suis, quas uno vel alio modo in Dania habere potest, & urgere solet, secundùm leges, jura & æquitatem, debitam & plenariam satisfactionem procurandam.

II.

Et ut omnia, quæ errores quosdam post se trahere, vel animos ab hac vel illa parte exulcerare & distrahere possint, penitus eradicentur, & è medio tollantur, in majorem pacis confirmationem & augmentum conventum invicem est, ut peristromata illa seu Tapetia, quæ in ignominiam & dedecus Regni Svedici contexta heic in Dania asservantur & custodiuntur, aliis coloribus superillinantur.

Et quamvis puncta hæc in instrumento pacis non allegata sint & expressa, promisimus nihilominus & recepimus, quòd eundem valorem & vigorem obtinebunt, ac si prædicto instrumento pacis unà cum aliis ratihabitis & confirmatis punctis de verbo ad verbum inserta forent. In quorum majorem fidem & certitudinem Nos hoc ipsum manibus Nostris subscripsimus, sigillisque nostris communivimus. Actum Roschildiæ die 27. Febr. An. 1658.

Joachim Gerstorf (L.S.)

Christen Skiel (L.S.)

TRACTATUS HAFNIENSIS.

SErenisſimi ac Potentiſſimi Principis ac Domini, Domini Caroli XI. DEI Gratia Svecorum, Gothorum Vandalorumque Regis &c. &c. Nos Commiſſarii Plenipotentiarii Scheringius Roſenhan, Liber Baro in Ikalaborg, Dominus in Torpa, Tyſta, Engelholm & Hagen, ſumme memoratæ Sacræ Regiæ Majeſtatis Regnique Sveciæ Senator, Conſiliarius Cancellariæ, & ſummus præfectus arcis Holmienſis, & Judex Provincialis Sudermanniæ: Steno Bielke, Liber Baro in Korpo, Dominus in Geddeholm, Grænſoë & Tanga, itidem altiſſime memoratæ Sac. Reg. Majeſt. Regnique Sveciæ Senator, Admiralis & Collegii Admiralitatis, Cancellariæque Conſiliarius, notum teſtatumque facimus, quod, quandoquidem poſt nuper Roſchildiæ 26. Febr. 1658. inter inclyta duo hæcce Septentrionalia Regna concluſam, confirmatam & ratihabitam pacem variæ controverſiæ & ſimultates inter Sereniſſimum & Potentisſimum Principem ac Dominum, Dominum Carolum Guſtavum quondam Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ, Ducem Scaniæ, Eſthoniæ, Careliæ &c. beatæ & glorioſiſſimæ nunc memoriæ, Regnumque Sveciæ ab una & Sereniſſimum ac Potentiſſimum Principem ac Dominum, Dominum Fridericum III. DEI Gratia Daniæ, Norwegiæ, Vandalorum, Gothorumque Regem &c. ab altera parte, denuò ſubortæ ſunt, quæ diſſidia non ita pridem ſopita rurſum excitarunt, ac eousque propagarunt, & dilatarunt, ut inde non ſolum inter ſumme memoratam Sac. Reg. Majeſt. Sveciæ glorioſisſimæ memoriæ, & ſumme itidem memoratam Sac. Reg. Majeſt. Daniæ apertum bellum inceptum, verum etiam ſub Sereniſſimo ejus Filio, nunc Regni Gubernacula tenente, in hunc usque diem continuatum ſit, eaque de cauſa Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dominus Ludovicus XIV. Galliarum ac Navarræ Rex, tum vero Serenisſima Reſpublica Angliæ, ac Celſ. & Præpotentes Dom. Ord. Belgii, ex ſingulari affectu conſultum duxerunt, omni poſſibili modo id agere, ut bellum hoc tam late ſerpens ſopiretur, inque ejus locum exoptata pax, ſecuritas ac fida amicitia rurſum reduceretur. In eum finem aliquo abhinc tempore, proxime ſcilicet elapſo anno ad utrasque Regias Majeſtates Sveciæ, Daniæque ablegantes plena poteſtate munitos ſuos reſpective Legatos, Commiſſarios, Deputatos, Plenipotentiarios, primum quidem ſumme memorata Serenis. R. M. Franciæ ſuum Conſiliarium & ad Sacram Regiam Majeſtatem Sveciæ Legatum Ordinarium, Excellentiſſimum Dominum Hugonem Terlonium, Equitem S. Joannis Hieroſol. & deinceps Sereniſſima Angliæ Reſp. ſuos ad S. S. R. R. M. M. Sveciæ & Daniæ Commiſſarios & Plenipotentiarios, Excellentiſſimos Dominos, Dominum Algernonum Sidney, unum è Parlamento & è Conſilio ſtatus, autoritate Parlamenti; & Dominum Robertum Honniwod, Equitem & ex Conſilio ſtatus prædicto: Tum Celſi ac Præpotentes Dom. Dom. Ordines Generales Provinciarum Fœderati

Belgii

Belgii ſuos itidem Deputatos, Plenipotentiarios, Excellentiſſimos Dominos, Dn. Godefredum à Slingeland, Conſiliarium & Aſſeſſorem Urbis Dordracenæ Primarium, Dominum Petrum Vogelſang Conſiliarium ac Syndicum Urbis Amſterdamenſis, Dom. Petrum de Huybert à Secretis D. D. Ordinum Zeelandiæ, nec non Dominum Wilhelmum ab Haren, agri Bilthani in Friſiis Grietmannum & Toparcham, ad conſeſſum D. D. Ordinum General. nomine Provinciarum Hollandiæ, Zeelandiæ, Friſiæque Deputatos, Commendatos ut utrique S. S. Regiæ Majeſtati ad oculos ponerent, præſentium rerum conditionem & quantum diſcrimen quæque calamitas ſubſecutura hoc belli incendium eſſet, ni idoneis ac decentibus mediis mature ſedaretur. Tum &, ut compoſitionem pacificaque conſilia permoverent, & quo tanto magis ſalutare hoc pacis negotium promoveretur, ſuorum Dominorum & Principalium interpoſitionem & mediationem offerrent. Quapropter poſtquam ſumme memorata S. R. M. Sveciæ glorioſiſſimæ memoriæ Rex quondam noſter Clementiſſimus, inductus alte memoratorum Fœderatorum ſuorum ſedulis & amicis perſuaſionibus, tum proprio quo ferebatur motu ac deſiderio deponendi hujus belli, & obtinendæ ſecuræ duraturæque pacis, nec non firmandæ fidæ amicitiæ & bonæ correſpondentiæ cum Sacra Regia Majeſtatis Daniæ vicino & amico ſuo in poſterum colendæ, tam ſalutari & Chriſtiano conſilio & oblatæ mediationi aures pronas & aſſenſum præbuit: & Sacra Regia Majeſtatis Daniæ Rex, ad id ſe induci ſivit, cum alte memoratorum fœderatorum ſuorum ſedulis & amicis perſuaſionibus, tum proprio quo ferebatur motu ac deſiderio deponendi hujus belli, & obtinendæ ſecuræ duraturæque pacis, nec non firmandæ firmæ amicitiæ & bonæ correſpondentiæ cum Sac. Reg. Majeſtatis Sveciæ vicino ſuo, in poſterum colendæ, & alte memorata moderna, Sereniſ. Majeſt. Sveciæ, Dominus noſter Clementiſſimus, divi Parentis veſtigiis inſiſtens, ejusque proni in pacem animi exemplo, nihil magis expetiit, aut cordi ſibi eſſe ſivit, quam ut omnes, quæ inter duo ſeptentrionalia hæc Regna enatæ ſunt controverſiæ, interveniente ſæpe memoratorum S. R. Majeſtatis Fœderatorum induſtria & cooperatione funditus omnino tollantur, ac firma tuta ac perpetua pax viciſſim ſanciatur: idcirco factum eſt, ut congreſſus inter utriusque Regni Commiſſarios & Plenipotentiarios conſtitueretur, & nos ſupra ſcripti cum ſumma memoratæ S. R. Majeſtatis Regnique Daniæ Commiſſariis, Plenipotentiariis, Illuſtribus Dominis, Domino Olao Paſbergio in Janit, Equite, Axelio Uruppio in Belteberg, Equite, & Petro Rezio in Tijgeſtrup, ſupremo Theſaurario, Præfectis Regiis in Weſterwick, Dalum & Mœna conveniremus, ubi poſt Procuratoriorum Plenipotentiarumque noſtrarum tabulas mutuo perluſtratas, easque legitimas repertas, & rite invicem permutatas, pacificationis hoc negotium aggreſſi ſumus, proponentes Nobis Inſtrumentum Pacis Roſchildianæ per omnes ſuos articulos percurrendum, eo quidem fine ac intentione, ut iſti tractatui, tanquam fundamento ſive baſi novam hancce pacificationem ſuperſtrueremus & experiremur, quomodo omnia & ſingula ita peragerentur, ut rite ſibi invicem reſpondere, & ad præſentium temporum conditionem adaptari & conformari poſſent. Quo in negotio etiam ſupra nominati Dn. Mediatores ſummam ſuam diligentiam, magnam induſtriam, prudentiam & indefeſſam curam ac laborem tamdiu & ſine tædio adhibuerunt, ut rem eo perduxerint, ut jam prædictum Pacis Roſchildianæ Inſtrumentum diligenter pervolverimus, quicquid in illo præſenti tempori convenire, & ex æquo reſpondere deprehenſum fuit, invariatum retinuerimus, probaverimus, confirmaverimus, quicquid vero mutatione aliqua indigere viſum erat, neceſſariis explicationibus, limitationibus, additionibus & reſtrictionibus adhibitis, præſenti tempori, negotiorumque conſtitutioni ita adaptaverimus, ut tandem divina favente gratia nomine S. S. R. R. Majeſtatum, Eorumque Succeſſorum ac Regnorum Sveciæ ac Daniæ mutuo beneplacito conventum ſit in hæc pacta & articulos qui ſequuntur.

I. Uti

I. II.

Uti I. & II. in Roschildensi.

III.

Uti IV. in Roschildensi.

IV.

Quemadmodum per pacta Roschildensia anno 1658. die 26. Febr. conclusa à Sacra Regia Majestate Regnoque Daniæ Sacr. Reg. Majestati Sveciæ cessa est arx & præfectura Bahusiensis, ut & Scania, Blekingia & Hallandia Provincia cum omnibus eo appertinentibus urbibus & Castellis, Insulis, scopulis, cumque Huena insula postmodum quoque cessa cum omnibus aliis superioritatibus, præeminentiis, regalibus, jurisdictionibus tam Ecclesiasticis quam secularibus, bonis & appertinentiis, censu, proventibus, vectigalibus, reditibus ac juribus, tam mari, quam terra, quocunque nomine veniant, sicut Daniæ, Norwegiæque Reges antehac eadem possederunt, Regno Sveciæ imposterum incorporanda in perpetuam & nunquam turbandam possessionem, quemadmodum peculiares Cessionales datæ Hafniæ 24. Febr. Anno 1658. à Sac. Reg. Majest. & Senatoribus Regni Daniæ subscriptæ & signatæ ij amplius declarant; Ita hisce plane confirmatur & omni modo corroboratur earum Provinciarum, regionum, præfecturarumque cessio, ut dictæ Provinciæ, Regiones ac præfecturæ cum omnibus eo pertinentibus Urbibus, arcibus & castellis, insulis, scopulis, superioritatibus, præeminentiis, jurisdictionibus & omnibus juribus, quemadmodum supra memoratum est, in Sacræ Regiæ Majestatis ejus successorum, Regnique Sveciæ sempiterna & imperturbata possessione nunc & perpetuo maneant.

V.

Et siquidem ex re visum, ut, quod conventionem de insula Bornholmia attinet, separato recessui inseratur, idcirco conclusum est, ut iste actus sive recessus ejusdem sit vigoris & roboris, ac si verbotenus hic comprehensus esset, & ab utrisque Sac. Sac. Reg. Reg. Majestat. Majestatibus ratificetur, atque juxta reliqua pacta & conventa inviolabiliter observetur.

VI.

Quandoquidem etiam ignium nocturnorum, qui inter Schagam & Falsterbo non sine ingenti navigantium commodo instituti sunt, quidam in Sacr. Reg. Majest. Sveciæ ditionibus, sumtibus & impensis Sac. Reg. Majest. Sveciæ, quidam vero in ditionibus S. R. Majestat. Daniæ ejus impensis ali debent, istorumque ignium nomine vectigal quoddam à singulis navibus præter navigantibus Sacr. Reg. Majestati Daniæ solvitur. Conventum est, quod in refusionem sumtuum, qui alendis dictis ignibus impenduntur, & ad compensandas ex æquo impensas Sac. R. Majest. Daniæ obstricta erit annuatim expendere summam trium millium quingentorum imperialium, cujus summæ dimidium singulis semestribus S. R. Majest. Sveciæ Ministro Elsingoræ vel Elsingburgi adnumerabitur, ita tamen, ut S. R. Majestat. Regnumque Sveciæ nec inde, nec quocunque prætextu ullum jus, vectigal, aut tributum aliquod in Oresundico freto imperandi aut exigendi prætendat.

VII.

Conventum quoque est, ut quotiescunque Svedicarum bellicarum navium, una pluresve majores sive minores, Fretum Oresundicum transeunt, è regione arcis Croneburgensis tesseram Svecicam tormentorum displosione edant, ac vicissim Danica tessera ab arce edita similiter honorentur, sed & navium Danicarum Bellicarum una vel plures per Fretum transeuntes itidem ante Helsingburgi arcem tesseram Danicam tormentorum explosione edent, & similiter ipsæ tessera Svedica ab arce vicissim honorabuntur. Sin vero acciderit, ut naves Svecicæ Daniæque vel in mari aut in portubus sibi occurrant, vel invicem se ibi offendant, quo demum numero ab una alterave parte fuerint, nullæ ex eis tenebuntur velum velave supremi mali

mali demittere, verum consueta tantum tessera juxta usum, qui ante hæc obtinuit, mutuo se amicabiliter salutabunt.

VIII.

Quandocunque continget, alterutrum Regum copias militares navesque armatas ex Oceano in mare Balticum, vel inde in Oceanum transferre & mittere, atque numerus earum juste suspicionem quandam creare possit, conventum atque concordatum est, quod siquidem copiæ militares, quæ simul transportantur excedant mille ducentos, naves vero bellicæ superent numerum quinarium, tribus ad minimum hebdomadibus utrinque id prævia notificatione, & quidem à Sacra Regia Majestate Sveciæ Helsingoræ aut Neoburgi, à Sacra Regia Majestate Daniæ vero Helsingburgi tantum facienda, absque ulla alia notificatione, quando sive copiæ sive naves bellicæ per Fretum Balticum transeunt, significandum sit priusquam adveniunt.

IX.

Uti VII. in Roschildensi.

X.

Pari modo conventum est, ut quicquid residuum est ex summa, pendenda propter onus salis, quo tres Svecicæ in Freto Oresundico sub initium prioris belli detentæ, naves oneratæ fuerunt, secundum liquidationem Hafniæ postea factam, exsolvatur, eaque de causa ita transactum, ut Regia Majestas Daniæ intra anni & diei spatium, prædictam restantiam per certos & qui solvendo sunt mercatores Hamburgi ei adnumeret, quem Sacra Regia Majestas Sveciæ ad eam summam accipiendam ordinaverit.

XI.

Uti VIII. in Roschildensi.

XII.

E contrario à Sacra Regia Majestate Regnisque Sveciæ promissum fuit, quod omnes status sive Nobiles sive Ignobiles, sive Ecclesiastici sive seculares, sive cives sive agricolæ istarum Daniæ Norvegiæque provinciarum ac præfecturarum, quæ mediantibus hisce Tractatibus fuerant cessæ, bona sua ac proprietates, quæ vel hæreditatis, emptionis, permutationis aut oppignerationis titulo ante bellum eis competunt, vel à Regno seu privatis invicem jure acceperunt, retinere debeant, & ita quidem, ut in posterum quoque plena facultas ipsis maneat bona illa seu proprietates possidendi, utendi, fruendi, retinendi, ut & alienandi, reddendi, permutandi, sicut olim obtinuerunt; similiter retinebunt, consueta sua jura, leges, & super bonis ipsorum ac prædiis dominicis antehac obtenta jura, privilegia & immunitates, cujusmodi sunt Bircæ, Vitæ ac Manus, ut & Patronatus secundum provinciæ leges ac constitutiones & jura sine omni impedimento & turbatione, in quantum tamen illa non contrariantur vel pugnant cum legibus fundamentalibus Regnorum Sveciæ, cum quibus scilicet cessæ hæ provinciæ ac præfecturæ in perpetuum posthac adunientur & consociabuntur. Quicquid in provinciis concessis, lege, judicio aut jure decisum, aliisque legitimis modis diremtum, & ad finalem litis processum perductum est, illud omne posthac penitus & modis omnibus immutatum & immotum permanebit. Ut etiam appareat, Sacram Regiam Majestatem Sveciæ ex singulari gratia & indulgentia malle eorum conditionem meliorem reddere, quam diminuere, promissum fuit, ut omnes Nobiles, qui Sacræ Regiæ Majestatis ac Regnorum Sveciæ jurisdictioni sese omnino subjecerint, quoad personas illorum utantur omnibus illis prærogativis & privilegiis, quibus Regiæ Majestatis Regnique Sveciæ subditi & Nobiles fruuntur, ut videlicet in Equestrem Curiam Nobilium Sveciæ recipiantur admittanturque & æquali cum iis ferendi voti jure gaudeant, secundum primam ordinandæ equestris Curiæ constitutionem, idque ita quidem, ut quotquot Nobilium probare possint, se aut majores suos Senatorio munere

in Regno Daniæ functos fuisse, ea prærogativa honorandos se sciant, ut in secundam classem Equestris Sveciæ Ordinis admittantur. Cœteri vero juxta Equestris Curiæ ordinantiam recipiantur, atque ita plane hoc ipso in Nobiles Svecos cooptabuntur, usuri pari cum cœteris Nobilibus Svecis accessu & admissione ad beneficia & honores, quamprimum se capaces ejus rei declaraverint. Similiter promisit S. R. M. Sveciæ, non minus curaturam sese cœterorum Ordinum in cessis hisce provinciis, terris ac præfecturis commoda & conditiones ad conservanda eorum antiqua privilegia & libertates sine impeditione aut turbatione ulla, ita ut & illi, si in fidelitate & debita devotione erga S. R. M. Sveciæ perseverant, spem certam conditionis illorum meliorandæ habere debeant, & similiter pari cum indigenis Svecis jure ad beneficia & functiones adspirare.

XIII.

Ut omnes sive in Scania sive in Dania aut Norwegia incolæ, qui bona & proprietates in Scania, Hallandia, Blekingia & præfectura Bahusiensi cœterisque cessis provinciis aut urbibus habent, Nobiles aut Ignobiles, Ecclesiastici vel seculares, cives vel agricolæ nullo penitus excepto, libere rursum bonis ac prædiis suis fruantur eaque retineant cum omnibus, quæ ibidem reperiuntur & ad ipsos pertinent, mobilibus vel immobilibus, utque eorum possessiones proxime venturo die S. Joannis adeant & recipiant cum cunctis antehac obtentis privilegiis ac juribus in bona, prædia ac proprietates eum ad modum, sicuti super iis in pactis Roschildensibus transactum & conclusum est, eaque à S.R.M. Sveciæ postea aucta & meliorata sunt, sine ulla vindicta aut damno inferendo ob id, quod ab uno alterove, cujuscunque sortis aut conditionis fuerit, durante hoc ultimo bello factum & perpetratum est, ea tamen conditione, ut utrinque quidem circumspecti atque moderati Commissarii constituantur, qui inter utramque partem amicabiliter transigant, & æquam liquidationem faciant, in plenam utriusque partis satisfactionem, ut ab initio statim exoptatæ hujus pacis cunctis diffidiis obviam eatur.

XIV.

Uti X. in Roschildensi.

XV.

Contra S.R.M. ejusque Successores & Regnum Sveciæ S. R. M. ejusque Successoribus & Regno Daniæ cedunt omnia illa jura ac prætensiones, quas S. R. M. habere potest in omnia fortalitia, munitiones, insulas, provincias, urbes & territoria, quæ in hoc bello virtute suorum armorum occupavit, nominatim in Selandiam, Lalandiam, Falstriam & Mœnam cum omnibus inibi sitis arcibus & munimentis, Nyscopia, Nascovia, Fortalitio Cooster, Corsoer, Coëga & Cronenburgo, itemque aliis in hisce Daniæ Norvegiæque Regnis occupatis urbibus, castellis, munimentis, præfecturis, Nobilium arcibus & territoriis, quomodocunque nominari possint, quæque in hac transactione per expressum excepta non sunt, nec S.R.M. horum aut priorum pactorum vi cessa. Et postquam secundum tenorem hujus tractatus reddita & restituta fuerint, cum omnibus suis appertinentiis & juribus S. R. M. ejus Successores & Regnum Daniæ sine omni impeditione sequentur.

XVI.

Et quo possit mutua inter hæc duo Regna fiducia & amicitia eo melius stabiliri, S.R.M. Regnumque Sveciæ nullam vult refusionem impensarum in munimenta, fortalitia & opera à S. R.M. Sveciæ in Dania excitata & extructa; verum ea cuncta S. R. M. Regnoque Daniæ tempore evacuationis nullatenus destructa, inque eo statu, quo nunc sunt, integra tradenda curabit.

XVII.

Similiter ad instantiam D D. Mediatorum & amore pacis ceditur S. Reg. Majestati Regnoque & Coronæ Daniæ Domus & præfectura Truntheimensis seu Nidrosiensis una cum omnibus subjacentibus urbibus, oppidis, arcibus ac munimentis, ut & bonis Ecclesiasticis ac se-

ac ſecularibus, præfecturis & appertinentiis, Fœdere Roſchildenſi Sacr. Reg. Majeſtati Sveciæ conceſſis, ut Regno Norwegiæ rurſum in perpetuam poſſeſſionem ac proprietatem coaleſcat, nulla à Sacra Regia Majeſt. ſibi ſuisque ſucceſſoribus & Regno Sveciæ in poſterum reſervata prætenſione, in quem finem literæ ceſſionis S. R. Majeſtati Daniæ deſuper juxta articulum VI. pactorum Roſchildenſium factæ reddentur & caſſabuntur.

XVIII.

Uti XIII. in Roſchildenſi.

XIX.

Atque ut renovata hæc amicitia eo firmiori fundamento inniti queat, S. R. Majeſt. Regnumque Sveciæ deſerere atque remittere vult, quemadmodum hisce deſerit ac remittit jus, quod Regia Majeſtas ejusque ſubditi propter negotium Guineenſe in quatuor tonnas auri prætendit, ita ut abhinc nihil ob eam ſummam ulterius petatur & exigatur, verum Sac. Reg. Majeſtas Regnumque Daniæ ab omni ſolutione ſine ulla vel minima prætenſione, immune penitus maneat.

XX.

Sicut autem munimenta utriusque partis, tam quæ hoc bello occupata ſunt, quam quæ per hanc pacificationem cedentur, ſine tormentis, apparatu & commeatu bellico tradentur arce Cronenburgenſi excepta, ubi juxta unitam conventionem ea tormenta retinenda, quæ à Svecis illuc non advecta, quæve præter hæc nec Svecica inſignia habent, nec aliis inſcriptionibus ad Svecos pertinentibus notata reperiuntur; Ita invicem convenit, ut agricolæ earum præfecturarum, in quibus illa munimenta ſita ſunt, teneantur tormenta, apparatum bellicum & commeatum ad litus devehere, unde commodiſſimæ in naves imponi ac deferri posſint.

XXI.

Concluſum quoque & promisſum eſt, quod in iis fortalitiis, quæ ab una vel altera parte cedentur, certum aliquod ſpatium determinandum ſit, uti ille, qui locum munitum cedit, ſuum apparatum bellicum & commeatum, qui nunc ibi reperitur, tamdiu conſervet ac cuſtodiat, donec tempore commodo eundem alio transferre poterit.

XXII.

Omnes utrinque captivi, cujuscunque fortunæ & conditionis ſint, ſine ullo lytro ſtatim liberi dimittantur. Quod autem ipſorum ſuſtentationem attinet, pro ea ſecundum æquitatem ſatisfacient. Omnes itidem S. R. Majeſtatis Daniæ ſubditi, quos Rex & Corona Sveciæ ex provinciis & regionibus Danicis in alia quæcunque loca transferri curavit, liberam atque nullomodo impeditam habeant poteſtatem revertendi poſtliminio in patriam, & in libertatem priſtinam remeandi. Captis, qui ſacramento militari ſe addixerunt, & ſub vexillis Svecicis merentur, detur facultas redeundi, quibus id volupe eſt, uti & ab altera parte iis, qui merentur ſub ſignis Danicis, dummodo id fiat intra ſpatium trium menſium poſt ratificatam pacem.

XXIII.

Conventum quoque eſt, quod loca ab alterutro Regum intercepta aut expugnata poſt initam Roſchildiæ pacem, vigore horum pactorum reſtitui, illique parti denuo accedere debent, cujus aut fuerunt, aut ex autoritate fœderis Roſchildiani debuerant eſſe, eruntque hæc omnia confecta & conſummata, omnesque Reg. Majeſtatis Sveciæ copiæ equeſtres & pedeſtres ex omnibus Reg. Majeſtatis Daniæ Regnis, Ducatibus, provinciis & terris eductæ intra quatuordecim dies ad minimum à die permutatæ ratificationis, quæ intra menſis ſpatium poſt concluſam pacem fieri debet. In hunc quidem modum, ut quamprimum pax ſubſcripta, eodemque die publicata fuerit, obſidio ad Hafniam ſolvatur, ita ut caſtra intra quatuor ſubſequentes dies evacuentur, & intra quatuor rurſum proxime ſequentes dies Nycopia, Falſtria & Moöna cedatur. Et

econtra

econtra eodem tempore Tonninga obſidione liberetur, totumque Eyderſtadium & Huſum evacuetur. Octiduo poſt iterum Naſcovia cedetur, Danisque tradetur, & ſub idem tempus ſimul ac naves paratæ ac præſto fuerint, eductionis copiarum initium fiat. Octiduo rurſus poſt hæc Koega cedetur, militesque inde deducentur. Quamprimum ratificationes intra menſis ſpatium poſt ſignatam pacem permutatæ, navesque ad transportandum militem paratæ & ad manus fuerint, quatuor diebus inſequentibus Corſoera tradetur, & militibus navigiis impoſitis avehendi copias initium fiet, atque tunc temporis una Celſisſimi Ducis Holſatiæ terræ ab omnibus Regiæ Majeſtatis Daniæ militibus liberatæ erunt. Statim poſtea, quæ adhuc reſtant copiæ ſive pedeſtres ſive equeſtres, naves portubus opportunis conſcendent, ſimiliterque ex Cronenburgo avehentur, ita ut munimentum decimo quinto die poſt permutatas ratificationes, ſive quando ſex ſeptimanæ poſt pacis concluſionem elapſæ ſunt, totaliter cedatur.

XXIV.

Et ut in permutationibus fortalitiorum & eductione militum ex urbibus & provinciis prædicto termino incolis nulla vis aut injuria inferatur, ſed ordine cuncta fiant, aderunt ab utraque parte Commisſarii, qui ubicunque locorum in urbibus & Trajectibus ſedulam curam agant, ne ſubditis aliquid vi & direptione auferatur, vel aliud quid illicitum injungatur, ſub debita pœna transgreſſori infligenda. Et quemadmodum exercitui Svecico, quamdiu in his terris commorabitur, de neceſſaria ſuſtentatione proſpiciendum: ita quoque hac in re bonus ordo & diſciplina ſervabitur, & hoc quidem modo, ut poſt diem concluſæ pacis à ſubditis nihil amplius pro redimendis ædibus, vel ſub aliorum belli onerum prætextu, quocunque demum nomine fiat, petatur & exigatur, niſi quod ad debitam exercitus ſuſtentationem juxta conſtitutionem à Commiſſariis utriusque partis faciendam, quamdiu in hoc Regno permanebit, opus erit. Et ut eo citius ac melius evacuatio perficiatur, Sac. Regia Majeſtas Daniæ jam illico & in tempore ubicunque trajectus opportuni ſunt, in qualibet provincia imperari jubebit, ut omnes idoneæ naves, pontones ac navigia cum apparatu, nautis & hominibus neceſſariis colligantur, inque promtu ſint, quemadmodum S. R. M. Sveciæ ſimiliter in prope ſitis, & ad ſuam S. R. M. pertinentibus locis neceſſaria navigia procuranda jubere vult, quo militum eductio, locorumque evacuatio omni modo maturetur, nec niſi vento impediatur. Cunctaque navigia, una cum nautis & hominibus ad ea pertinentibus, ut & alia quæ à parte Daniæ ad prædictam evacuationem faciendam procurabuntur, poſt finitam & præfectam trajectionem ſine omni detentione atque moleſtia libere ſtatim dimittentur.

XXV.

Uti XX. in Roſchildenſi.

XXVI.

Priores transactiones & pacta, videlicet Stetinenſia, Siæredenſia, Bromſebroenſia & Roſchildenſia, tertio articulo excepto, qui hic plane excluſus eſt, inter inclyta hæcce regna olim inita valorem & vigorem ſuum integrum in omnibus articulis obtinebunt, & non ſecus, ac ante belli hujus initium, rata erunt, & quaſi huic tractatui ad verbum inſerta eſſent, niſi in quantum hic expreſſe immutata ſunt.

XXVII.

Cum Articulo XXII. Pactorum Roſchildenſium cautum ſit, quod S. R. M. Daniæ tenebitur ſecundum æquitatem ſatisfacere Celſiſſimo Principi Sleſvici, Holſatiæ Gottorpienſi Duci, poſtea quoque ea de re utriusque partis tam R. Majeſtatis Daniæ quam S. Celſitudinis Commiſſarii inter ſe tractarunt, atq; Hafniæ 22. Maji A. 1658. tandem transegerunt, atque concluſerunt, conventum hiſce eſt, ut ea omnia pacta & transacta accurate obſerventur, & undecunque fideliter & ex amuſſi adimpleantur.

XXVIII. Si

XXVIII.

Si quid præterea in hocce vel superiore bello acciderit, quod tum inter S. R. M. Regnumque Daniæ & S. Celf. Ducem Holfatiæ Gottorpienfem uno vel altero modo fimultates & diffidentiam producere & creare poffit, vel tam à S. R. Majeft. Daniæ & Sua Celfit. inter fe, quam eorum miniftris,famulis & fubditis invicem aliter quam in bonam partem acceptum fuerit, illud omne ab hac die cum intuitu mutuæ confanguinitatis, & imprimis S. R. Majeftatis Reginæ Sveciæ, tum ut inter utramque Regiam fcilicet Ducalemque Holfaticam Gottorpienfem Domum folida & perpetua amicitia permaneat, in ullius præjudicium nunquam in memoriam revocabitur, fed virtute hujus transactionis ab utraque parte componetur, oblivioni tradetur, & in totum delebitur. Vult etiam S. R. Majeftas Daniæ non folum, cum in Dania evacuatio fit, fuum exercitum atque copias fuas ex S. Cels. Regionibus, munimentis & urbibus educere, fed etiam omnem operam dare, ut Sacræ Regiæ Majeftatis confœderati S. Celf. munimenta, urbes & terras fimiliter fine mora ac tergiverfatione evacuent.

XXIX.

Quicunque Reges five Respublicæ, Poteftates & Principes pace hac comprehendi cupiunt, apud utrosque Reges id requirere debebunt. Per expreffum vero hifce includuntur, Imperator Romanus, Rex Poloniæ & Elector Brandenburgicus, una cum Regnis, Electoratu, Ducatibus & Provinciis eorum. Ita ut Sacra Regia Majeftas Regnumque Sveciæ nullam quærat prætenfionem, fub quocunque prætextu adverfus alte memoratum Imperatorem, Regemque Poloniæ ac Electorem Brandenburgicum propter auxilium ab ipfis hujus belli tempore contra Regnum Sveciæ ejusque confœderatos præftitum.

XXX.

Includitur quoque huic pacificationi Dominus Antonius Guntherus Comes in Oldenburg & Delmenhorft, Dynafta in Jeveren & Kniphaufen, ejusque fucceffores Feudales & Allodiales, una cum Comitatibus, Dynaftiis, terris, bonis ac juribus appertinentibus, uti & Dominus Joannes Princeps Anhaltinus lineæ Zerveftanæ, ratione ditionis Zeverenfis, & Dominus Comes Antonius ab Oldenborgh, Nobilis Dominus in Varel & Kniphaufen cum fuis Dynaftiis, Dominiis, bonis ac juribus.

XXXI.

Conventum præterea eft, omnes Hanfatico fœdere comprehenfas civitates, nullis exceptis includi, ut gaudeant & fruantur liberis & non impeditis Commerciis terra marique in utroque Regno. Et fi quid in hoc bello evenit, quod unam alteramve partem offenderit, fublatum id ipfum fit, & perpetua oblivione fopitum.

XXXII.

Et quandoquidem circa tempus Pacificationis Rofchildenfis fecreti quidam articuli conclufi, qui hic reiterati non funt, illi omnes eundem vigorem obtinebunt, ac fi verbotenus tractatui huic inferti effent. Adhæc, quæcunque fcripta durante hoc bello ab uno alterove in alterius nationis præjudicium atque fcandalum tendentia edita effe poffunt, hifce penitus tollentur, caffabuntur ac prohibebuntur, inque nullo ex hifce Regnis abhinc divulgabuntur aut recudentur.

XXXIII.

Uti in Rofchildenfi XXVII. nifi quòd pro Carolo Guftav o ponitur Carolo Rege Sveciæ.

XXXIV.

Conclufum quoque & promiffum fuit, quod ab utraque parte unus Regni Senator cum Secretario circa diem 24. Junii proxime futurum Helfingoræ convenient, & hujus tractatus Ratificationem utriusque partis fubfcriptione & figillorum impreffione roboratam & firmatam modo confueto fecum adferent, invicemque permutabunt. Ubi fimul Svecici

cici literas Cessionis super præfecturam Drundheimensem secum habebunt, & eodem tempore Commissariis Danicis in conclusæ pacis robur, firmitudinem & observantiam extradent ac exhibebunt.

In majorem fidem & confirmationem hæc ut jam præscripta sunt, in omnibus suis articulis acta, pacta, decreta & conclusa esse, & à parte S. Regiæ Majestatis Domini nostri Clementissimi & Regnorum Sveciæ fideliter & firmiter servatum, eorumque præterea ratificationes prædicto die allatum & constituto loco traditum iri, ideo manuum nostrarum subscriptionibus hæc confirmavimus. Et quoniam ad majorem eorum omnium securitatem & conservationem S. R. Majestatis Christianissimi Galliarum Regis, ut & Serenissimæ Reipub. Angliæ & Celsorum ac Præpotentium D. D. Fœderati Belgii respective extraordinarii Legati, Commissarii & Deputati Plenipotentiarii, nomine suorum Dominorum Principalium similiter promiserunt, & cautione reciproca, sive garantia tam generali omnium trium statuum simul, quam speciali singulorum statuum seorsim obstrinxerunt. Quemadmodum hisce etiam in forma omnium optima, amplissima securissimaque sese invicem mutua obligatione obstringunt, ut actorum transactorum sponsores, fidejussores vindicesque sint, idque effectum dent, ut hæc pacta conventa sedulo ac penitus per omnes suos numeros impleantur, & rite in perpetuum observentur, tum quod procurare velint, ut ratificationes suorum Dominorum Principalium desuper extradantur: Ideo ab illis, tanquam non solum pacis mediatoribus, sed etiam pactorum conventorum sponsoribus, fidejussoribus, vindicibus, petivimus, ut in majorem omnium confirmationem & certificationem hæc nobiscum subscribere & sigillis suis obsignare velint. Actum in Castris ad Hafniam die 27. Maji Anno 1660.

Hugues de Terlon (L.S.)	Alo Sidney (L.S.)
Gr. van Slingeland (L.S.)	Schering Rosenhan (L.S.)
Robert Honywood (L.S.)	Peter Vogelsang (L.S.)
Steno Bielke (L.S.)	Peter de Huybert (L.S.)
	W. Haren (L.S.)

INSTRU-

INSTRUMENTUM PACIS OLIVENSIS.

In Nomine Sacrosanctæ & individuæ Trinitatis.

NOtum sit universis & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse potest, postquam à multis annis bella, dissidiaque inter Serenissimos Reges Regnaque Sveciæ & Poloniæ orta, & interdum induciis præcipue vero sexennalibus A. 1629. deinde viginti sexennalibus A. 1635. sopita & composita fuerint, ac denique inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Carolum Gustavum Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, magnum Principem Finlandiæ &c. &c. &c. & Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Joannem Casimirum Regem Poloniæ, magnum Ducem Lithuaniæ &c. &c. &c. deventum sit ad bellum, quod non solum dictos Reges, Regnaque eorum per plures annos exercuit, sed & Poloniæ fœderatos ac belli socios, videlicet Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Leopoldum electum Romanorum Imperatorem semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Slavoniæ Regem, Archiducem Austriæ &c. &c. &c. Serenissimo Regi & Regno Poloniæ ad ejusdem requisitionem auxilia ferentem, nec non Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandeburgicum Sac. Rom. Imperii Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, in Prussia &c. &c. &c. Ducem involvit, unde multa Christiani sanguinis effusio cum plurimarum provinciarum desolatione secuta est. Tandem divina bonitate factum, ut utrinque de pace universali, inter Regem Regnumq; Sveciæ ab una, & Regem remque publ. Polonicam & ejus confœderatos ac belli socios ab altera parte, suscepta sit cogitatio, opera & studio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini Ludovici XIV. Galliarum & Navarræ Regis Christianissimi, qui huic paci conciliandæ Mediationem obtulit, & in ipso negotio pacis per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Antonium de Lumbres, Dominum de Herbingen, Loos & la Coye, Comitem Consistorianum, Regiique Ordinis Equitem Legatum suum, eandem mediationem Serenissimis Regibus Sveciæ & Poloniæ, nec non Serenissimo Electore Brandenburgico acceptantibus, præstitit. In eum ergo finem ex mutua partium conventione constitutus est dies quintus Januarii Anno 1660. congressui Plenipotentiariorum Olivæ instituendo. Comparentes igitur statuto tempore ac loco omnium paciscentium legitime constituti Legati Plenipotentiarii, à parte quidem Serenissimi Regis Regnique Sveciæ Illustrissimi ac Excellentissimi Domini, Dominus Magnus Gabriel de la Gardie, Comes in Lecköö & Arensburg, Liber Baro in Eckholmen, Dominus in Habsal, Magnushof & Hoyendorp, Regiæ Suæ Majestatis Regnique Sveciæ Senator & Thesaurarius Generalis Gubernator Livoniæ & Locumtenens per Esthoniam, Livoniam & Ingriam, mili-

militiæ Generalis, Judex provincialis Weſtergothiæ & Daliæ, nec non Academiæ Upſalienſis Cancellarius: Dominus Benedictus Oxenſtierna, Comes in Korgholm & Waſa, Liber Baro in Moerby & Lindholm, Dominus in Coporie & Roſersberg, Suæ R. Majeſtatis Regnique Sveciæ Senator & Cancellariæ Conſiliarius: Dominus Chriſtophorus Carolus Slippenbach, Comes in Sahovede, Liber Baro in Liuſala, Dominus in Salinge, Suæ Reg. Majeſtatis Regnique Sveciæ Senator & Conſilii bellici Præſes: Et Dominus Andreas Gyldenklaw, Dominus & hæres in Schonela, Ekebii, Heylinge & Hulterſtadt Regiæ Suæ Majeſtatis Conſiliarius Status, & per Pomeraniam Regiam Regiminis & Conſilii Status, ut & ſupremæ Curiæ Juſtitiæ Præſes. A parte vero Sereniſſimi Regis Reipubl. Poloniæ Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Domini ex ordine Senatorio quidem Dominus Joannes Comes à Lezno, Palatinus Poſnanienſis Reginalis Majeſtatis ſupremus Aulæ præfectus ac Mareſchallus, Generalis Majoris Poloniæ, Mariæburgenſis, Corſunenſis Gubernator: Dominus Georgius Lubomirski, Comes in Wiesniez & Jaroslaw, Supremus Regni & Campi-Mareſchallus, Generalis Cracovienſis, Scepuſienſ. Chmielicenſ. Percaslaviens. Caſimirienſ. Olſtinenſis Gubernator: Dominus Nicolaus in Prasmou, Prasmowski, ſupremus Regni Cancellarius, nominatus Epiſcopus Luceorienſis & Breſtenſis, Abbatiæ Sieciechovienſis Adminiſtrator perpetuus, Præpoſitus ſancti Michaelis Eccleſiæ Collegiatæ in arce Cracovienſi: Dominus Chriſtophorus Pac, ſupremus Magni Ducatus Lithuaniæ Cancellarius, Viſcovienſis, Oſtrinenſis, Koſienicens. Pleſezelens. & Nemanocens. Gubernator: Ex ordine vero Equeſtri Dominus Joannes Andreas de Raciborsko Mornſtin, Referendarius Regni, Rowalenſis & Zavichoſtenſis Gubernator: Dominus Uladislaus Naglovice Rey Theſaurarius Curiæ Regni, Reginalis Majeſtatis Cancellarius, Neocorcinenſ. Libusſienſ. Kamionacens. Gubernator: Dominus Joannes in Gnin Gninskij Pomeraniæ Succamerarius, Gneſnenſis Gubernator. Et à parte Fœderatorum Poloniæ, videlicet Sereniſſimi Imperatoris Romanorum, Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Domini, Dominus Franciſcus Carolus Libſteinsky S. R. Imperii Comes à Colowrat, Dominus in Reichenaw, S. Cæſ. Regiæque Hungariæ & Bohemiæ Majeſtatis Conſiliarius, Camerarius, Judicii majoris Provincialis Aſſeſſor, Regius Locumtenens & Appellationum in arce Pragenſi Præſes: Dominus Franciſcus Liber Baro de Liſola, à Thiſe & Marienfeld, Conſiliarius, Cameralis Aulicus. Et Sereniſſimi Electoris Brandenburgici, Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Domini, Dominus Joannes ab Hoverbecke in Eickmedien, Baronoven, Geyerswalde & Dornkow Dominus & hæres, Suæ Serenitatis Conſiliarius Status intimus, Electoratusque Dapifer hæreditarius, Hohenſteinenſis Præfectus: Dominus Laurentius Chriſtophorus à Somniz in Grumsdorf, Drenov & Gerbero Dominus & hæres, Suæ Ser. Conſiliarius Status intimus & Orientalis Pomeraniæ Cancellarius, ejusdemque Ducatus Camerarius hæreditarius, Lauenburgenſis & Butovienſis præfectus: Dominus Albertus ab Oſtaw in Nerviken & Kegelſet Dominus & hæres, Suæ Serenitatis in ſupremo Ducalis Pruſſiæ Appellationum Judicio Conſiliarius. Poſt invocatum divini numinis auxilium, mutuasque Plenipotentiarum tabulas rite commutatas, Tractatus Pacis auſpicato inchoatus eſt. Et licet in ejus fere decurſu præmemoratus Sereniſſimus Rex Sveciæ diſponente ita divina providentia mortali hac vita deceſſerit, Tractatus tamen hic renovatis à Sereniſſimo & Potentiſſimo Principe ac Domino, Domino Carolo Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege & Principe hæreditario, Magno Principe Finlandiæ &c. &c. &c. Plenipotentiarum tabulis feliciter continuatus eſt, ac tandem ad divini Numinis gloriam & Chriſtianæ Reipub. ſalutem partes omnes in mutuas pacis & amicitiæ leges conſenſerunt & convenerunt, tenore ſequenti.

I.

Sit pax univerſalis & perpetua, & vera ſinceraque amicitia inter Sereniſſimum ac Potentiſſimum Principem

pem ac Dominum, Dominum Carolum Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ &c. &c. &c. Ejusque Majestatis Successores & posteros Reges Svecorum Regnumque Sveciæ atque subjectas illis intra vel extra Imperium, ditiones ac provincias ab una: atque Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Joannem Casimirum Regem Poloniæ, magnum Ducem Lithuaniæ &c. &c. &c. Ejusque Regiæ Majestatis Successores ac Posteros, Reges Poloniæ, magnos Duces Lithuaniæ, Regnumque Poloniæ & magnum Ducatum Lithuaniæ atque subjectas illis ditiones ac provincias, ut & ejusdem Majestatis & Regni Poloniæ Confœderatos, inprimis Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Leopoldum electum Romanorum Imperatorem semper augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ Regem, Archiducem Austriæ &c. &c. &c. Ejusque Majestatis hæredes ac Successores, provincias ac ditiones intra vel extra Imperium Romanum sitas, & Serenissimum Principem ac Dominum Dominum Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandenburgicum S. R. Imperii Principem Electorem & Archicamerarium, Magdeburgi, Prussiæ &c. &c. &c. Ducem, ejusque Serenitatis hæredes & successores, provincias ac ditiones intra vel extra imperium Romanum sitas, ab altera parte: Ita ut altera pars alteri posthac nihil hostilitatis aut inimicitiæ clam aut palam, directe vel indirecte inferat, vel per suos aut per alios inferri faciat, nec alterius hostibus auxilia quocunque nomine præstet, nec cum alterius hostibus fœdera huic paci contraria ineat, nec quidquam in alterius status & securitatis diminutionem per se, aut per alios moliatur aut tentetur, vel tentari faciat, sed utraque pars alterius utilitatem honorem ac commodum promoveat, & fidam invicem vicinitatem, pacem & amicitiam serio colat & servet. Pacta vero & fœdera omnia, quæ partes paciscentes inter se vel cum aliis Principibus ac statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua puncta, clausulas & articulos integra & in pleno robore suo permaneant: Ita tamen, ut per ea præsens Transactio Pacis nullum præjudicium patiatur.

II.

§. 1. Sit utrinque perpetua oblivio & amnestia eorum omnium, quæ quocunque loco modoque à quacunque paciscentium parte hactenus hostiliter facta sunt, ita ut nec eorum nec ullius alteriusve rei causa vel prætextu ulla pars alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiæ, specie juris aut via facti inferat, aut per suos aliosve inferri faciat.

§. 2. Hac generali amnestia gaudeant omnes & singuli, cujuscunque status, conditionis & religionis fuerint, ut & omnes communitates, quæ ab utrinque parte hostiles secutæ sunt, aut in hostilem possessionem devenerunt. Nec ullis hoc bellum præjudicio & noxæ sit, in suis juribus, privilegiis ac consuetudinibus generalibus & specialibus, tam in Ecclesiasticis quam in civilibus profanisque, quibus ante hoc bellum gavisi sunt, sed iis in totum fruantur secundum leges Regni. Nec ullis communitatibus aut privatis actio ratione adhæsionis hosti intentabitur, ita ut nemini liceat alicui negotium facessere ratione illius adhæsionis hostilis, aut eam exprobrare.

§. 3. Civitatibus Prussiæ Regalis, quæ in possessione Sacræ Regiæ Majestatis Regnique Sveciæ hoc bello fuerunt, manebunt itidem omnia jura, libertates ac privilegia, quibus sive in Ecclesiasticis sive in profanis potitæ sunt ante hoc bellum (salvo libero, uti ante hoc bellum viguit, in prædictis civitatibus Catholicæ & Evangelicæ Religionis exercitio) earumque territoria, magistratus, communitates, cives, incolas & subditos Sacra Regia Majestas Poloniæ eadem qua olim clementia & gratia regia in posterum prosequetur, fovebit & tuebitur. Dabitur iisdem quoque facultas, ædificia publica & privata per injuriam belli destructa reficere & reædificare, pro his vero, quæ necessitate defensionis destructa sunt, minime tenebuntur. Quoad ea vero, quæ militiæ Sve-

cicæ tributi loco ab utriusque insulæ subditis exsolvere necesse fuit, à nemine molestia inferetur, sicut & propter decimas aliosve census quibus subditi insulani satisfacere tempore belli minime potuerunt, non turbabuntur.

4. §. Cunctæ actiones & inquisitiones adversus illos, qui partibus hostilibus hoc bello adhæserunt, vel easdem secuti esse insimulantur, quibuscunque in locis Poloniæ, magni Ducatus Lithuaniæ, Prussiæ regalis, Curlandiæque habitent, cujuscunque status & conditionis aut religionis sint, sive privati vixerint, sive officio publico functi aut servitio Suæ Majestatis Sveciæ in sago vel toga adstricti fuerint, institutæ necdum finitæ & ad executionem deductæ, abrogentur, omnique executione careant in perpetuum, & imposterum contra eos nulla unquam quæstio vel actio ex hac causa instituetur.

§. 5. Quæ durante hoc ultimo bello, jure fisci, ex occasione & prætextu adhæsionis aut protectionis alterius partis, cuiquam sive Nobili sive plebejo, cujuscunque status, conditionis ac religionis adempta, vel fisco illata, vel aliis collata sunt bona, sive Regia ac Reip. sive etiam privatorum sunt, mobilia quidem si tradita sunt, modernis possessoribus relinquantur. Si vero ejusmodi jura caduca hactenus in executionem deducta non sunt, antiquis possessoribus relinquantur, nec ulla actio dehinc adversus communitates aut privatos ratione ejusmodi bonorum intentetur. Bona vero immobilia hæreditaria, advitalitia & jure hypothecæ possessa, Fisco adplicata, tum quorum donationes & largitiones factæ sunt, sive jam ante tradita, sive nondum tradita sunt, maneant penes antiquos dominos cessantibus de cœtero omnibus actionibus, ratione redituum sive ex publicis sive ex privatis bonis perceptorum.

III.

Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus Joannes Casimirus Rex Poloniæ pro se ac hæredibus posterisque suis, amore pacis vigore hujus Instrumenti pacis solenniter ex nunc & in posterum renunciat omnibus prætensionibus in Regnum Sveciæ & Magnum Principatum Finlandiæ, & alias ipsis subjectas provincias, regiones, ditiones, civitates, castra & munimenta, sive hæc omnia nuper, sive ab antiquo acquisita sint, nec non in bona avita in Regno Sveciæ dictisque provinciis sita, in Regnum Sveciæ dictasque provincias & bona, præsentibus vel futuris temporibus nihil quidquam prætensurus. Quoad titulos & insignia ita conventum est, quod Serenissimus Rex Poloniæ, prout hactenus, ita in posterum ad dies vitæ suæ utetur integris titulis & sigillis, insignibusque Regni Sveciæ in Polonia, & ad omnes Principes, status & privatos extra Sveciam sine ullo tamen plenariæ supradictæ Renunciationis præjudicio. Dictis vero titulis & insignibus non utetur ad Serenissimos Reges, Regnumque Sveciæ in literis aliisve Diplomatibus aut scriptis, sed observabitur ab utrinque receptus hactenus modus abbreviandorum titulorum cum Etcæterationibus, ita ut post verba Magnus Dux Lithuaniæ tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi moderni Regis Poloniæ, & vicissim post verba, Magnus Princeps Finlandiæ, tres Etcæterationes in titulo Serenissimi Regis Sveciæ adjiciantur. Insignibus tamen Regni Sveciæ in sigillis Regis & Reipub. Poloniæ, dum in Sveciam scribitur, penitus omissis, post obitum vero moderni Serenissimi Regis Poloniæ Successores ejus & Resp. Polona in Titulos & insignia Sveciæ nihil unquam prætendent, sed utrinque Reges & Regna suis quisque titulis & insignibus tantum plenarie gaudebunt & utentur.

IV.

§. 1. Serenissimus Rex & Status Ordinesque Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, à modo & in perpetuum cedunt vi hujus pacificationis Serenissimo Regi Sveciæ ejusque Successoribus Regibus Regnoque Sveciæ, omnemque illam Livoniam trans Dunam, quam Svecia hactenus per tempus induciarum tenuit & possedit, ut & partes cis Dunanas omnes & Insulam Runen in mari sitam,

tam, quas per idem tempus induciarum Svecia tenuit & possedit, nec non quicquid juris Reg. & Reip. Poloniæ in Esthoniam & Osiliam hactenus ullo modo competere poterat. Atque hæc quidem omnia & singula cum omnibus suis pertinentiis terrestribus & maritimis, urbibus, arcibus, propugnaculis, bonis & proventibus, nec non juribus, jurisdictionibus, Regalibus & superioritatibus, tam in Ecclesiasticis quam Politicis, nullis penitus exceptis, in plenum dominium & proprietatem Regum Regnique Sveciæ transferunt, Ordinesque & subditos in illa Livonia, ejusque recensitis partibus omni erga Regem & rempubl. Polonam obedientiæ vinculo & fidelitatis sacramento exsolvunt, nihil unquam in eos, dictamque Livoniam ejusque pertinentias posthac prætensuri. Cis Dunam autem Serenissimi Reges Regnumque Sveciæ non ulterius quam hactenus fines suæ possessionis in Curlandia aut Semigallia promoveant, aut servitutes à subditis Illustrissimi Curlandiæ Ducis exigant, aut ullum jus ligandi, aliudve quodvis in Curlandia aut Semigallia prætendant. Commissarii vero ad declarandos & determinandos ab utraque parte fines ab utrinque deputabuntur & Commissio hæc intra quatuor septimanas à subscripto tractatu inchoetur & intra duas expediatur.

§. 2. Quod religionem Catholicam ejusque exercitium in Livonia Svedicæ possessionis attinet, omnes incolæ Livoniæ subditique illi religioni addicti omni securitate gaudeant, ac conscientia libera, religione, devotioneque sua domi, sine inquisitione vel animadversione privatim utantur.

§. 3. Tituli provinciales tam spirituales quam seculares, Senatorii & Equestris Ordinis in Livonia Svedica penes possessores modernos maneant, durante ipsorum vita, sine ullis proventibus aliisve prætensionibus. Nec ullum exinde præjudicium juri S. Regiæ Majestatis Regnique Sveciæ in Livoniam Svedicam, neque prætensio quæpiam Regno Poloniæ, Magno Ducatui Lithuaniæ interea temporis & in futurum inde enascetur.

§. 4. Judicia omnia Decretaque ad cujusvis instantiam, modo non in invitos aut absentes lata, nec non Contractus & Transactiones in locis, dum illa hoc bello Svecia tenuit, institutæ judicialiter sive extrajudicialiter, si modo statui publico qui ante hoc bellum fuit, & pacificationi præsenti non contrariantur, firma maneant, æque ac si nulla regiminis & Magistratuum mutatio intervenisset, salvis appellationibus & Revisionibus in iis, in quibus hæc juris remedia hactenus haut fuerunt adhibita, & quæ in rem judicatam non transierunt. Sententiæ quoque & decreta, si quæ Rigæ in incolas & subjectos Magni Ducatus Lithuaniæ, tum & Curlandiæ Semigalliæque invitos vel inauditos & ex adverso si similia per Magistratus Magni Ducatus Lithuaniæ & Curlandiæ in Livoniæ Svedicæ subditos circa tempus belli lata fuerint, nullum valorem & robur obtinebunt in perpetuum.

V.

§. 1. Pars Livoniæ eaque Australis, quæ ante hæc & per hæc bella & temporibus induciarum sub ditione fuit Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuaniæ, nempe Duneburgum, Rositen, Lützen, Marienhusen, itemque omnia loca, quæ per Commissarios ad id utrinque deputandos Polonicæ possessionis per tempus induciarum fuisse invenientur, cum omnibus suis pertinentiis, territoriis, urbibus, pagis, fructibus & proventibus, teloneisque, juribus, directoque & utili dominio remaneant in possesfione Serenisfimorum Regum & Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, nec Serenisfimi Reges Regnumque Sveciæ in istam partem Livoniæ, ut ab altera diversam, neque in Ducatum Curlandiæ Semigalliæque & Districtum Piltensem vel respectu Livoniæ septentrionalis, vel quovis alio prætextu nullum unquam jus prætendent aut prætendere poterunt. Cum vero Magnus Dux Moschoviæ non modo dictam Livoniam Polonicam, sed etiam partem Sveciæ occupatas armis nunc teneat, ideo conventum est, ut si Resp. Polona aliquid ex Livonia Svecica quocunque tempore à Moschis, armis, tractatibus aut aliter receperit, tenea-

neatur totum id Sveciæ ultro & gratuito non imputatis belli expensis restituere: Eodem modo & vicissim, si regnum Sveciæ aliquid ex Livonia Polonica quocunque tempore à Moschis, armis, tractatibus, aut aliter receperit, teneatur totum id Poloniæ & Magno Ducatui Lithuaniæ ultro & gratuito, non imputatis belli expensis restituere.

§. 2. Titulis & insignibus Livoniæ tum Sacra Regia Majestas Sveciæ ejusque Successores Reges Sveciæ ratione septentrionalis Livoniæ, tum Sac. R. Majest. Poloniæ ejusque successores Reges Poloniæ, magnique Ducatus Lithuaniæ ratione Australis Livoniæ sub titulo Ducatus promiscue utentur.

§. 3. Si quas posthac controversias de limitibus aut de rebus aliis inter Regnum Sveciæ eique subjectas provincias, inprimisque Livoniam Svecicam ab una, & Regnum Poloniæ, magnum Ducatum Lithuaniæ, Livoniam Polonicam Curlandiamque & Semigalliam ab altera parte incidere & suboriri contigerit, ea per Deputatos utrinque Commissarios ad fines Livoniæ amicabili ratione complaneatur. Si quæ vero lites minores exortæ fuerint inter subditos & incolas utriusque partis, nec transigi de iis amicabiliter inter litigantes possit, quælibet pars ad suum competens forum remittatur & justitia indilate administretur.

§. 4. Subditi hoc ultimo bello fugitivi magni Ducatus Lithuaniæ, Samogitiæ, Curlandiæ, Livoniæ Polonicæ, quicunque in Livonia Svecica reperti fuerint, suis dominis sine ullo processu juris reddentur una cum suis mobilibus quæ inveniri poterunt, nec fugitivus sub novo domino acquisivit. Quod etiam vice versa observabitur, si qui subditi fugitivi Livoniæ Svedicæ in magno Ducatu Lithuaniæ, Curlandia & Livonia Polonica reperti fuerint. Si qui etiam abducti sunt, & adhuc supersunt, reddantur & illi sine processu judiciario suis quique dominis.

§. 5. Quo favorem commerciis & navigationi S. R. M. Poloniæ contestetur, signa nautica in Domesnes & Luserort extructa consistere permittit. De ratione vero conservationis & manutentionis eorundem convenietur, à Svecis cum fundi dominis: Nullo inde jure aut prætensione Regni Sveciæ in fundos dictos aut territorium Piltense enascituro.

VI.

Illustrissimus in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Dux cum Serenissima Conjuge proleque sua Ducali ac tota familia & aula absque ulla protractione intra sex septimanarum spatium à die quinto Aprilis stili novi Rigam sistetur. Inde vero intra dies quatuordecim decenti ac suæ dignitati accommodato convenientique modo, ubi modernus Tractatus subscriptus fuerit, ad fines Semigalliæ deducetur, omniaque sua suorumque mobilia non distracta, ubicunque intercepta, vel Rigæ deposita, Literatoria similiter sive publica sive privatorum Documenta bona fide extradentur & Mitaviam reportabuntur. Ante liberationem autem suam ac restitutionem plenariam peculiari reversalium diplomate caveat de non offendendo aut vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sveciæ in futurum, salva fidelitate & obligatione.

VII.

§. 1. Serenissimus Rex Regnumque Sveciæ restituet Serenissimo Regi Reique publ. Poloniæ Mariæburgum Elbingamque cum suis fortalitiis, reliquaque in Prussia loca, quæ Svedicis Præsidiis tenentur, ac Mariæburgum quidem una cum arce ac fortalitiis suis, ut & Stuma, intra octiduum à subscriptione moderni Tractatus, & deposita in manus Excellentissimi Domini Mediatoris, Serenissimi Regis Poloniæ provisionali horum pactorum ratificatione evacuabitur, & præsidium Svedicum inde Elbingam deducetur. Elbinga autem cum suis fortalitiis, ubi tractatus modernus plenaria Serenissimi Regis Poloniæ ratificatione confirmatur, & per Reip. Comitiali autoritate delegatos pro futuro conventu ratificatus fuerit, quatriduo post ipsam ratificationum commutationem sine contradictione evacuabitur, & in manus Serenissimi Poloniæ Regis ejusque Commissariorum tradetur.

detur. Bauscum etiam, uti & reliqua, si quæ sint in Svecorum potestate loca in Curlandia, præsidiis Svedicis evacuabuntur intra octiduum, postquam notitia ad Generalem exercituum in Livonia vel in absentia ejus ad ejus locum tenentem pervenerit, de subscripto tractatu, quæ notitia per tubicines utriusque partis conjunctim Rigam deferetur.

§. 2. Deductio militiæ Svedicæ, una cum bellicis tormentis majoribus & minoribus juxta factam hic conventionem, nec non cum impedimentis, fiet Elbinga diversis vicibus, intra tamen definitum tempus permutationis ratificationum & evacuationis Elbingæ, dato eidem libero & innoxio transitu, per Habum ad portum Pillaviensem, & inde ad naves proprias, quas milites conscensuri, ad ditiones Svedicas ituri sunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem navibus Elbinganis, & si illæ non sufficiant, tum navibus adjacentium sine aliquo pretio. Communicabit etiam præfectus militiæ Svedicæ & conveniet cum præfecto militiæ Electoralis, aut ejus locum tenente, de modo transitus per dictum portum Pillaviensem, & fiat de cœtero ejusmodi deductio sine damno & noxa subditorum in Prussia tam Polonicorum quam Electoralium. Quod si per periculum belli maritimo itineri militia sese committere tuto nequeat, liber illi & innoxius transitus per terram, quam brevissimo itinere, in ditiones juris Svedici proximas sine damno incolarum Reip. Poloniæ & Serenissimo Electori Brandenburgico subjectorum, deducentibus Commissariis Serenissimorum Regis Poloniæ & Electoris Brandenburgici concedi debet: Justitia vero per præfectos indilate bona fide administretur damna & injuriam passis.

§. 3. Si cui, aut quibus in civitatibus Prussiæ evacuandis, earumque territoriis non placuerit manere, sed mutato domicilio alio se conferre, iis liberum sit in spatio trium abhinc annorum sua divendere, sine ullo impedimento aut onere sub quocunque prætextu imponendo, salvis antiquis Civitatum juribus & privilegiis.

VIII.

Quicquid in Polonia & Magno Ducatu Lithuaniæ, Provinciisque annexis, in iisque Curlandia, per hoc bellum Serenissimo Regi Regnoque Sveciæ eorumque Ducibus ac Legatis vel à privatis, vel à Communitatibus, Exercitibus & provinciis per necessitatem belli vel aliter datum est, quocunque titulo diplomatum, obligationum & literarum, instrumentorum & actorum publicorum, ea omnia autographa, quæ supersunt, Serenissimo Regi & Reip. Polonæ, Ducique Curlandiæ circa ratificationum commutationem bona fide extradentur. Quod si naufragio absorpta sint, vel alio modo perierint, omnia ejusmodi scripta actaque privata & publica ex nunc cassantur, annihilantur, nihilque exinde Reges Regnumque Sveciæ in provincias, exercitus, districtus vel privatos in Polonia Magnoque Ducatu Lithuaniæ & provinciis illis annexis vel subjectis, in specie etiam Curlandia & districtu Piltensi, juris prætendere velle aut posse omni meliore modo declaratur.

IX.

Restituentur quoque à parte Svecorum omnia Archiva, acta publica, Castrensia, juridica, Ecclesiastica, nec non Bibliotheca Regia, quæ ex Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuaniæ avecta, & quorum copia haberi potest, idque intra tempus commutationis ratificationum, vel ad summum intra tres menses à facta commutatione.

X.

Obligationes atque recognitiones si quæ sunt ab Illustrissimo Curlandiæ & Semigalliæ Duce aut incolis Curlandiæ & Semigalliæ, Districtusque Piltensis extortæ per Svecos, aut viceversa à Svecis per Polonos, in totum cassantur, nullumque habere pondus declarantur.

XI.

Debita inter utriusque partis

 subditos

ſubditos & incolas, tum etiam à Ducibus & officiariis belli, ubicunque contracta utrinque bona fide ſolventur. Si quæ vero hoc bello ultimo obligationes & recognitiones extortæ ab utrinque ſint, in totum caſſantur, nullumque pondus habere declarantur.

XII.

Depoſita aliaque bona mobilia, ubicunque reperiuntur, & fiſco nondum adjudicata, bona fide propriis dominis reſtituantur. Nemo autem tenebitur ad eorum refuſionem, quæ fiſco adjudicata & extradita ſunt, præſtandam.

XIII.

Tormenta bellica majora minoraque in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ Pruſſia, Curlandia, cœterisque annexis provinciis à Svecis capta, ſive ſint Reip. ſive privatorum, ſive civitatum, quæcunque in locis evacuandis reperientur, exacte relinquentur. Quæ vero ex Svecia invecta ſunt in Poloniam, Lithuaniam, Pruſſiam, Curlandiam, liberum erit Sveciæ ſine ulla prætenſione ſecum auferre. Transactioni quoque deditionis Thoruniæ, quod adhuc reſtat, hac in re ſatisfiet.

XIV.

§. 1. Quicunque hoc bello ab utrinque inter Svecos, Polonos & Lithuanos in quocunque loco capti ſunt, cujuscunque conditionis & ſtatus, liberi & ſine ullo ſoluto pretio, niſi aliter ante hunc Tractatum ab ipſis conventum fuerit, dimittentur, priſtinæque libertati reſtituentur, ſolutis tamen impenſis Officiariorum in victum eorum factis, & debitis in captivitate ab eis contractis. Cœterum captivis quoque adnumerandi, & ab utraque parte reſtituendi ſunt, qui inviti militiæ alterius partis nomina dederunt. Omnes vero ſupradicti, qui quidem in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ, Pruſſia Regali, utraque Livonia aut Curlandia detinentur, intra tres ſeptimanas à ſubſcripto moderno tractatu, illi autem, qui extra Poloniam, Lithuaniam, Livonias & Curlandiam detinentur, intra tres menſes libertati reſtituantur. Quod autem de lytri conventi ſolutione hic ſupra dictum eſt, tantum locum habebit, in majoribus Officiariis, utpote Generalibus, Tribunis, Tribunorum Locumtenentibus & Capitaneis.

§. 2. Sacra Regia Majeſtas & Regnum Poloniæ, Magnusque Ducatus Lithuaniæ id paci huic perpetuæ dandum cenſuerunt, ut autoritatem & officia ſua interponant apud Chamum, Hordasque Tartarorum, quo ſine lytro captivi in Tartaria Svedici intra ſex abhinc menſes inde dimittantur. Dimiſſi vero per Regnum Poloniæ, Magnumque Ducatum Lithuaniæ, annexasque iis provincias libere ac tuto tranſeant, & benigne hrbiti ad provincias & ditiones jurisdictionis Sveciæ promoveantur.

XV.

§. 1. Commercia priſtina ſint libera & non impedita inter utrumque Regnum Sveciæ & Poloniæ, Magnumque Ducatum Lithuaniæ, ſubjectasque illis provincias, ſubditos & incolas tam terra quam mari, & in veteri uſu atque exercitio, quo fuerunt tempore induciarum, conſerventur. Inprimis ſit liberum commerciorum exercitium, liberaque defluitatio mercium per fluvium Dunam & Bulderaviam ſubditis & incolis Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ & Polonicæ Livoniæ, Curlandiæque & Semigalliæ cum ſubditis incolisque Livoniæ Svedicæ. Et viceverſa ſubditis incolisque Regni Sveciæ & Livoniæ Svedicæ ſit liber commerciorum uſus per eadem flumina cum ſubditis incolisque Poloniæ, Lithuaniæ, Livoniæ, Polonicæ & Curlandiæ, Semigalliæque. Teloneorum vero & vectigalium in flumine Duna & Bulderavia ut & maritimorum ac terreſtrium in Livonia eadem ratio, & in iisdem tantum locis ab utraque parte in poſterum ſit, uti & ubi tempore induciarum & ante hoc bellum ultimum fuit.

§. 2. Majoris quoque Poloniæ incolæ, cujuscunque conditionis ſint, ſive terra ſive aqua commercia ſua exer-

exercentes, nullis novis teloneis & Gabellis Stetini onerabuntur.

§. 3. Civitas quoque Gedanensis & aliæ Prussiæ civitates in Regno Sveciæ & subjectis provinciis aliis gaudeant ea libertate commerciorum & vectigalium, qua gavisæ sunt ante hoc novissimum bellum.

XVI.

Dominus Comes Königsmarckius Campi-Mareschallus Sveciæ absque ulla protractione intra sex septimanarum spatium à die quinto Aprilis styli novi Dantiscum modo decenti sistetur, inde verò intra dies quatuordecim, ubi modernus tractatus subscriptus fuerit, liberabitur. Ante restitutionem autem plenariam peculiari reversalium diplomate caveat de non offendendo & vindicando aliquid contra SacramRegiam Majestatem Regnumque Poloniæ, & specialiter civitatem Gedanensem, salva tamen debita Regibus Regnoque Sveciæ obedientia & fide.

XVII.

Serenissimus Rex & Resp. Poloniæ Illustrissimæ Principis Annæ Mariæ, defuncti Illustrissimi Ducis Janussi Radzivilii, Palatini Vilnensis, supremi exercituum Magni Ducatus Lithuaniæ Ducis, filiæ unicæ in adeundis secundum legitimas consuetudines Regni & Magni Ducatus Lithuaniæ hæreditatibus & bonis paternis ac maternis, vigore generalis amnestiæ, præsenti conventione omnibus cautæ, ut ei satisfiat, condignam rationem habituri sunt.

XVIII.

De mortuorum belli Ducum atque officialium aliorum corpora, quæ sive in Polonia sive in Prussia adhuc inhumata, & nonnullis in locis asservata sunt, tradentur, & non denegabuntur iis, quibus cura mandabitur ea inde deducendi. Quorum autem cadavera tum in priori, tum hoc ultimo bello humata sunt in Elbingensi, Mariæburgensi, & in aliis in Prussia & Polonia templis intacta jaceant, ac sepulchra eorum ab omni violatione & inquietudine sint immunia.

XIX.

De Domini Ducis Crojani desiderio ratione debitorum apud Remp. Polonam ita conventum est, ut prædictus Dominus Dux jus suum Originalium obligationum productione doceat in proxime futuris Comitiis Regni generalibus, ibidemque debita ratio ejus habeatur, salvo quoque jure Illustrissimi Ducis Curlandiæ, si quod eidem ad præfatas summas pecuniarias competierit.

XX.

Quoad Dominorum Comitum à Dona postulatum & debitum apud Remp. Poloniæ, in quantum illud liquidari poterit, justa eorum ratio in futuris comitiis Regni habebitur.

XXI.

Habebitur quoque æqua ratio à Svecia Domini Baronis Sigismundi à Guldenstern, quoad bona in Regno Sveciæ vel illi subjectis provinciis prætensa.

XXII.

§. 1. Eadem similiter amicitia, amnestia & præteritorum omnium perpetua oblivio, sub iisdem clausulis & vinculis in hocce instrumento contentis vigeat, & in perpetuum stabilita sit inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Leopoldum, Electum Romanorum Imperatorem semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ Regem, Archiducem Austriæ &c. &c. &c. Præcipuum Poloniæ Fœderatum, bellique socium, nec non ejus Hæredes, ac Successores, Regna & subjectas provincias tam in, quam extra Imperium Romanum, eorumque subditos & incolas, ac Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Carolum, Svecorum, Gothorum, Vandalorumq; Regem, Magnum Principem Finlandiæ &c. &c. &c. ejusque hæredes ac successores, Re-

ges

ges Regnumque Sveciæ, & subjectas provincias tum in Imperio Germanico, tum extra illud sitas, eorumque subditos & incolas, ita ut quicquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, sive in Polonia, sive extra illam, seu ratione auxilii Serenissimo Regi ac Reip. Poloniæ præstiti, sive quavis alia de causa mutuæ offensionis atque inimicitiarum aut prætensionum oriri potuit, perpetuæ oblivioni tradatur, neutrique parti quocunque prætextu licitum sit, alterius Regna, status, aut provincias clam aut palam, directe vel indirecte armis impetere, & ullum in ipsas hostilitatis genus exercere, sed alter alterius commoda sectetur, & omnia inter utramque partem, earumque status ac subditos ad pristinum prorsus statum, unionem & fidam correspondentiam restituta & redintegrata sint. Et nemini ex utriusque partis subditis, aut imperii statibus ac Vasallis noxæ sit, aut præjudicio, quod alterius partes hoc bello, sago vel toga fuerit sectatus, sed quicunque ex sola causa hujus belli de fortunis aut statu suo decidisset, is in pristinum statum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores & bona immobilia, nec non etiam quoad bona mobilia, si fisco nondum adjudicata & extradita sint, indilate & sine contradictione restituatur, iisque plenarie gaudeat ac fruatur.

§. 2. Ut autem firmioribus fundamentis hæc pax & amicitia stabiliri queat, S. C. Majestas loca omnia, quæ in Pomerania & Megapoli occupata præsidiis suis insidentur, Serenissimo Regi ac Regno Sveciæ, ea vero, quæ in Holsatia & Ducatu Slesvicensi Duci Holsatiæ Gottorpiensi (qui prævia tamen cautione de non vindicando juxta formulam, de qua hic convenit hac pace consensu partium inclusus censebitur) restituet plenarie, cum tormentis bellicis ipsorum propriis, re armamentaria, cœteroque adparatu bellico, nec non mobilibus cujuscunque generis, item actis Cancellariæ, Archivis & literariis documentis, prout ea omnia tempore occupationis vel deditionis inibi reperta sunt, & adhuc non distracta extant. Quæ evacuatio fiet, locorum scilicet Pomeraniæ & Megapoleos, exceptis Wollino, Dam, & Grieffenhagen, intra duas septimanas, à die permutationis ratihabitionis computandas, quo tempore Elbinga quoque Poloniæ restituetur. Wollinum vero Dam & Grieffenhagen, nec non loca Holsatiæ & Ducatus Slesvicensis intra alias duas sequentes hebdomadas, à die supra memoratæ permutationis evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis, præsidiariis militibus, & è provinciis ad Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sveciæ, Duces Megapolitanos & Ducem Holsatiæ Slesvicensis spectantibus, copiis omnibus, ea ratione & modo, de quo inter Generales utriusque partis, vel eorum locum tenentes intra tempus ratihabitionibus commutandis præfinitum, conventum fuerit.

§. 3. Cæterum quicquid circa res Imperii controversiæ intercesserit, juxta Imperii & pacis Germanicæ leges absque strepitu armorum componetur, aut decidetur, & stabitur ab utraque parte per omnia dispositione pactorum Osnabrugensium & Constitutionibus Imperii.

XXIII.

Similiter tam à parte Serenissimi Imperatoris, quam Serenissimi Regis Sveciæ, captivi hujus belli cujuscunque sint conditionis ac status, libere & sine ullo soluto pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum tractatum ab ipsis conventum fuerit, intra spatium trium hebdomadarum à die ratificationis dimittentur, & liberttati pristinæ, solutis ab Officiariis impensis in victum eorum factis, & debitis in captivitate ab eis contractis restituentur, & captivis quoque annumerandi, & ab utraque parte restituendi sunt, qui inviti ad danda alterius partis militiæ sua nomina adacti fuerunt. Quod autem de lytri conventi solutione hic supradictum est, tantum locum habebit in majoribus Officiariis, utpote Generalibus, Tribunis, Tribunorum Locumtenentibus & Capitaneis.

XXIV.

§. 1. Sit itidem pax perpetua veraque ac sincera amicitia inter Serenissimum

nissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Carolum, Svecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ &c. &c. &c. Ejus hæredes, successores & posteros Reges Regnumque Sveciæ, ejusdemque tam in Imperio quam extra illud sitas provincias, status ac ditiones, & Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandenburgicum S. Rom. Imperii Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ Ducem &c. &c. &c. Poloniæ Fœderatum bellique socium ejusdemque hæredes ac Successores, provinciasque status ac ditiones in & extra Imperium Romanum sitas, ita ut alter alterius honorem, commodum & utilitatem sincere serioque in perpetuum promoveat.

§. 2. Pacta vero & fœdera omnia, quæ partes paciscentes inter se, vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua puncta, clausulas & articulos integra & in pleno robore suo permaneant, ita tamen, ut per ea præsens transactio pacis nullum præjudicium patiatur.

§. 3. Sit etiam utrinque amnestia & præteritorum omnium perpetua oblivio, ita, ut quicquid hactenus, quocunque loco & quavis de causa, sive in Imperio Romano, sive extra illud, ab alterutra partium vel sub earum Imperio potestateque existentibus, absque ullo personarum rerumque respectu gestum vel admissum fuerit, nullo prætextu, via juris vel facti, directe vel per indirectum à neutra parte unquam vindicari possit. Et nec horum, nec ullius alterius rei causa vel prætextu alter alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiæ, vel etiam quoad ministros, Officiarios, aliosque incolas & subditos, statum, bona vel securitatem per se vel per alios clam vel palam inferat vel inferri faciat.

§. 4. Nemini quoque ex utriusque partis subditis, aut Vasallis, cujuscunque conditionis & dignitatis fuerit, noxæ sit aut præjudicio, quod alterius partes hoc bello, sago vel toga fuerit sectatus, sed quicunque ex sola causa hujus belli de suis possessionibus decidisset, is in pristinum statum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad mobilia bona, si hæc bona mobilia fisco nondum adjudicata & extradita, aut alias distracta sint, indilate & sine ulla contradictione restituatur, eisque plenarie gaudeat ac fruatur. Atque proinde & Campi-Mareschallo Comiti à Königsmarck, ut & Campi-Mareschalli Comitis Wittenbergii hæredibus bona immobilia, quæ in ditionibus Suæ Serenitatis Electoralis ubicunque locorum ante hoc bellum possederunt, in eo statu, quo nunc sunt, restituentur, vigore hujus pacificationis, atque eo jure tenenda, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt & possederunt.

XXV.

Et ne occasione anteactorum lis & diffidium aliquod oriri possit, Sac. Reg. Majest. Sveciæ pro se, hæredibus ac successoribus suis Regibus Regnoque Sveciæ, virtute hujus instrumenti Pacis quam fieri potest validissime in perpetuum & inevocabiliter renuntiat pactis, quæ die 7. Jan. Anno 1656. Regiomonte, item die 15. Junji prædicti anni Mariæburgi, tumque 10. Nov. eodem anno 1656. Labiaviæ inter Serenissimum Sveciæ Regem gloriosæ memoriæ nuper defunctum & Suam Serenitatem Electoralem confecta sunt, ut & aliis omnibus conventionibus, quæ illis adjectæ, aut separatim quocunque modo, durante hoc ultimo bello Polonico, ejusque respectu initæ sunt. Atque ea omnia & singula in omnibus & singulis clausulis, conditionibus & articulis suis irrita & nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem & effectum hoc ipso & virtute hujus pacti penitus & in æternum detrahit, ita, ut contra Suam Serenitatem Electoralem Brandenburgicam, ejusque hæredes, agnatos, successores, provincias, ubicunque locorum sitas, & in specie in Ducatum Prussiæ, atque ejusdem ordines & incolas, aut contra Sacram Regiam Majestat. ejusdem successores, Reges, Regnumque Poloniæ ex nominatis & indigitatis supra pactis & conventionibus abolitis nunc & in posterum sive successionis in Prussia,

 sive

five unionis, aut quocunque alio prætextu vel caufa nomine Regis, Regnum, hæredum ac fucceſſorum Regni Sveciæ nihil unquam allegari, prætendi aut poſtulari poſſit aut debeat. Quare præmemoratorum pactorum & conventionum Originalia cum retradi non potuerint, hoc ipſo pro retraditis, ſciſſis & in cineres redactis habentur, atque in æternum habebuntur.

Quemadmodum & Sereniſſimus Elector Brandenburgicus in Pruſſia Dux quam fieri poteſt validiſſime in perpetuum & inevocabiliter vigore hujus inſtrumenti pacis pro ſe, hæredibus ac ſucceſſoribus ſuis profitetur, nihil ſe vel hæredes ac poſteros ſuos prædictis ex conventionibus contra Suam Regiam Majeſtatem Regnumque Sveciæ prætenſuros, ſed Sua Serenitas Electoralis pro ſe hæredibusque ac ſucceſſoribus ſuis hoc ipſo & virtute hujus pacti ſupra memoratis pactis omnibus jam abolitis renunciat, & eadem omnia pro retraditis, ſciſſis & in cineres redactis nunc & in æternum declarat, & irrita ac nulla pronunciat, omnemque ipſis vim, vigorem & effectum penitus & in æternum detrahit.

XXVI.

Sereniſſimus Elector Brandenburgicus loca omnia quo in Pomerania hocce bello occupata præſidiis ſuis inſidentur, Sac. Reg. Majeſtati & Regno Sveciæ cedit: Ea vero quæ in Holſatia & Ducatu Slesvicenſi Celſiſſimo Principi & Duci Holſatiæ Gottorpienſi (qui prævia tamen cautione de non vindicando juxta formulam, de qua hic convenit, hac pace conſenſu partium incluſus cenſebitur) reſtituet plenarie; cum tormentis bellicis ipſorum propriis, re armamentaria, cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus, cujuscunque generis, item actis Cancellariæ, Archivis & literariis Documentis, prout ea omnia tempore occupationis vel deditionis inibi reperta & adhuc non diſtracta extant. Quæ evacuatio fiet, locorum ſcilicet Pomeraniæ, exceptis Wollino, Dam & Grieffenhagen, intra duas ſeptimanas à die permutationis ratihabitionum computandos, quo tempore Elbinga quoque reſtituetur, Wollinum vero, Dam & Grieffenhagen, nec non loca Holſatiæ & Ducatus Slesvicenſis intra alias demum duas ſequentes hebdomadas à die ſupramemoratæ reſtitutionis evacuabuntur, deductis eodem tempore ex dictis locis, præſidiariis militibus & provinciis ad Sereniſſimum Regem Sveciæ & Ducem Holſatiæ & Slesvici Regentem ſpectantibus, copiis omnibus, ea ratione & modo, de quo inter partis utriusque Generales vel eorum locumtenentes intra tempus ratihabitionibus commutandis præfinitum, conventum fuerit. Ita tamen ne in præmemoratis reſtituendis & evacuandis locis vel communitatibus, quæ præſidia Electoralia habuerunt, aut quovis modo hoc bello in Suæ Serenitatis Electoralis fide & poteſtate fuerunt, vel cuiquam privato, quod partes Suæ Serenitatis ſecutus fuerit ulla ratione noxę fraudique ſit, vel alia in re quoad priſtina jura, privilegia, bona, feuda & libertates illi competentes absque exceptione vel reſervatione præjudicet.

XXVII.

Captivi hujus belli cujuscunque conditionis ac ſtatus, liberi & ſine ſoluto ullo pretio ſeu lytro, niſi aliter ante ſubſcriptum Tractatum ab ipſis conventum fuerit, intra ſpatium trium hebdomadarum à die ratificationis dimittentur, priſtinæque libertati reſtituentur, ſolutis tamen ab Officiariis impenſis in victum eorum factis, & debitis in captivitate ab eis contractis. Cæterum captivis quoque annumerandi, & ab utraque parte reſtituendi ſunt, qui inviti militiæ alterius partis nomina dederunt.

XXVIII.

Debita inter utriusque partis ſubditos & incolas, tum etiam à Ducibus & Officiariis belli ubicunque contracta utrinque bona fide ſolventur; ſi quæ vero hoc ultimo bello obligationes & recognitiones extortæ ab utrinque ſint, in totum caſſantur, nullumque pondus habere declarantur.

XXIX.

XXIX.

Inter Sac. Reg. Majestatis Sveciæ & Suæ Serenitatis Electoralis Brandenburgicæ, Regni, provinciarum, statuum, ditionum tam in Imperio Romano, quam extra illud sitarum subditos & incolas pristina restituantur commercia, atque in posterum in pleno vigore conserventur.

XXX.

Si quæ bona à Suæ Serenitatis Electoralis subditis vel ejusdem ditionum incolis in Sac. Reg. Majestatis Sveciæ Regno, provinciis, ditionibus aut locis occupatis & hactenus possessis, ante vel sub tempus hujusce belli deposita, vel alio quocunque modo ea delata sunt, ea sine ulla mora vel effugiis Dominis suis restituantur, nisi jam fisco adjudicata atque extradita fuerint.

XXXI.

Cum vero ad stabilitatem hujus pacis plurimum intersit, ut universaliter componatur, & inter omnes belli hujus socios securitati commerciorum plene prospiciatur, ideo licet controversiæ, quæ Serenissimo Regi Regnoque Sveciæ cum Serenissimo Rege Daniæ intercedunt, hic commode decidi non potuerint, & in ipsa Dania cum spe successus tractentur, nihilominus conventum est, ut Serenissimus Daniæ & Norvegiæ Rex, ejusque Regna & ditiones in hoc Tractatu conclusa in Dania pace comprehendantur, ita ut ea omnia quæ inter altememoratos Sveciæ & Daniæ Reges conclusa & constituta fuerint, ad hanc pacem pariter, ac si in hoc instrumento specifice inserta forent, pertinere censeantur, salvo per omnia ipso tractatu in Dania inter utrosque Reges & Regna concluso vel concludendo.

XXXII.

§. 1. Cessent omnes hostilitatis actus inter partes paciscentes omnes tum principales, tum fœderatas, earumque exercitus, à die conclusæ & subscriptæ hujus pacis computando, in Prussia tam Regali quam Ducali exactis quatuor, in Pomerania & Megapoli duodecim, in Curlandia & Livonia quatuordecim, & in Holsatia & Slesvicensi Ducatu exactis viginti diebus. Eodem quoque die in singulis præmemoratis locis negotiationes quævis pristino usui restituantur, & literarum commercia libera sint.

§. 2. Generales præsidii Elbingensis in Prussia, ac tam Cæsarei quam Electorales in Pomerania, post acceptam hujus armorum cessationis intimationem exactam curam adhibebunt, ut usque ad finalem pacis executionem militis sustentatio non amplius exigatur more hostili, nec ultra justam & necessariam alimentationem provinciæ ipsorum armis infessæ aggraventur. In quem finem Commissarii à partibus deputabuntur, qui curam sedulam habeant, ne exorbitantiæ contra hanc conventionem fiant.

XXXIII.

Denique omnium belligerantium in Imperio partium copiæ & exercitus post restitutionem locorum ab omnibus partibus paciscentibus dimittantur & exautorentur, eo tantum numero in suos cujusque proprios status traducto, quem quæque pars pro sua securitate judicaverit necessarium.

XXXIV.

Pacta hæc ratihabeantur à Serenissimo Rege Sveciæ ab una, nec non à Serenissimo Rege & Republ. Polona, ejusque fœderatis ab altera parte, qua de re ad modum sequentem convenit.

1. Instrumentum hujus pacis manibus ac sigillis Dominorum Commissariorum utriusque partis, tum & Excellentissimi Domini Legati Mediatoris subscribatur & invicem tradatur & commutetur.

2. Serenissimus Rex Poloniæ eadem pacta illico à subscriptione & signatione Dnn. Commissariorum Polonicorum diplomate ratificationis in forma conventa confirmet, atque ex nunc assecurationem suam interponat, subsecuturam intra spatium ad summum trium mensium computandorum

dorum à ſubſcriptione hujus inſtrumenti pacis plenariam ejusdem R. M. ratificationem cum integra inſertione inſtrumenti pacis concluſæ, ad formalem inter utriusque partis Commiſſarios conventam.

3. Sereniſſimus Rex Sveciæ ſolenni inſtrumento hæc pacta nomine ſuo & Regni Sveciæ per ſubſcriptionem Sereniſſimæ Reginæ Matris Suæ, & Dnn. Regni Sveciæ Adminiſtratorum in forma conventa rata habeat.

4. Domini Delegati à Rep. Polona lege comitiali Anno 1659. deputati, nomine Reip. hæc pacta ſubſcriptione & ſigillatione ſua approbent in futura convocatione intra tres menſes celebranda.

5. Diplomata ratificationis tam Sac. Reg. Majeſtatis Poloniæ, quam Deputatorum Comitiali lege Delegatorum in proximis Comitiis, Conſtitutionibus & volumini legum Polonicarum inſerantur.

6. Inſtrumenta hæc ſolennia ratificationis tum utriusque Sereniſſimi Regis, tum dictorum Reip. delegatorum ab ambarum partium Commiſſariis intra ſpatium ad ſummum trium menſium à ſubſcriptione hujus inſtrumenti pacis computandorum, ad limites territoriales inter Elbingam & Mariæburgum utrinque per Excellentiſſimum Dominum Mediatorem à partibus paciſcentibus recipiantur, & ab eodem eo ipſo tempore inter partes commutentur.

7. Ut S. C. Majeſtas & Sereniſſimus Elector Brandenburgicus ratihabitiones ſuas itidem tempore & loco eodem tradi faciant.

8. Denique ut dicta Sereniſſimorum Regum & Reip. Polonæ ac ejus Fœderatorum inſtrumenta ratificationum ad conventum & præſcriptam formulam, quoad titulaturam & ſigillationem aliaque requiſita, nulla voce aut ſyllaba immutata, conferantur & reciproce commutentur.

XXXV.

§. 1. Quo firmior ſtabilior & ſecurior pax hæc coaleſcat, & ab omni parte intemerata duret, promittunt ſupramemoratæ partes paciſcentes omnes tam principales quam fœderatæ, ſe hanc transactionem & pacem, omnesque ejus articulos, capita & clauſulas ſancte & inviolabiliter ſervare velle & debere, & ne in poſterum violari queat, ſe invicem ad generalem guarantiam & evictionem mutuam ac defenſionem reciprocam omni ex parte obſtringunt, hiſce quam fieri poteſt firmiſſime ſpondentes, ut ſi contingat, unam partem ab altera, vel plures à pluribus terra vel mari bello contra hanc pacificationem impeti, aggreſſor ipſo facto pro infractore hujus pacis ab omnibus habeatur, ejusdemque beneficio excidat, & tum altera reliquæque paciſcentium partes parti læſæ ad ſummum intra duos menſes à requiſitione partis læſæ, eidem communibus armis aſſiſtere, & bellum tamdiu contra aggreſſorem proſequi, donec pax communi omnium partium conſenſu reſtituta fuerit, invicem teneantur.

§. 2. Si vero contingat unam partem ab altera, vel plures à pluribus gravi aliqua injuria citra tamen vim armorum vexari, non licebit ideo læſo ad arma ſubito recurrere, ſed ante amicabilis componendarum hujusmodi controverſiarum ratio ineunda erit, videlicet ut læſus accepta injuria, ſi immediate cum lædente convenire nequeat, alios paciſcentes moneat, & Commiſſio generalis omnium paciſcentium nomine inſtituatur ad læſi confinia intra ſpatium quatuor menſium, in quo inter Deputatos utrinque Commiſſarios negotium diſcutiatur, & ſi poſſibile erit, intra quatuor ad ſummum alios menſes terminetur.

§. 3. Si vero lædentem, refractarium ad æqua, quæ proponentur, media deprehenderint, tum læſo licebit, facta tamen prius legitima belli denuntiatione, jus ſuum armis proſequi, & bellum, ut ſupra ſtatutum eſt, lædenti inferre.

§. 4. Quod ſi vero turbationes vi contrariisque artibus retundantur; ſolummodo tuendorum limitum cauſa, actus ejusmodi pro violatione pacis non reputabuntur, ipſa autem ſuper limitibus controverſia extra vim armorum terminetur.

XXXVI.

Cum autem pro majori ſecuritate hujus pacificationis tam Sereniſſimus & Potentiſſimus Rex Sveciæ, quam

quam Sereniſſimus & Potentiſſimus Rex & Resp. Poloniæ & Sereniſſimus Elector Brandenburgicus poſtularint, ut Sereniſſimus & Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dominus Ludovicus XIV. Galliarum & Navarræ Rex Chriſtianisſimus, cujus ope ac ſtudio inter præmemoratos Serenisſimos Reges & Serenisſimum Electorem Brandenburgicum pax promota, & mediatione ad optatum finem perducta eſt, executionis & obſervationis illius inter eosdem fidejuſſor exiſteret, Sacra Majeſtas Chriſtianisſima poſtulationibus ac votis illorum annuens, eodemque animo pacis hujus perpetuitatem exoptans, quo eam procuravit, pro ſe ac Succeſſoribus ſuis Regibus Galliæ ſpondet ac promittit, idque per Illuſtrisſimum & Excellentisſimum Dominum Antonium de Lumbres Legatum ſuum plenariis mandatis ad hanc Guarantiam cavendam inſtructum, ſe executionem horum pactorum, eorumque obſervationem ac perpetuitatem intra eosdem ſupra nominatos Principes omni meliori quo fieri poteſt modo, etiam armis, ubi amicabilia media non proceſſerint, aſſerturam. Et ſi quis eorum ſub hac fidejusſione comprehenſorum, illam violarit, arma viresque ſuas parti læſæ ad ejus requiſitionem juncturum. Quod ut firmius omnibus conſtet, promittit dictus Dn. Legatus Gallicus, ſe ratificationem Regis ſui ſuper hanc guarantiam eodem tempore, quo ratihabitiones pacis commutabuntur, extraditurum. Integrum quoque erit paciſcentibus omnibus eandem Chriſtianisſimi Regis guarantiam & fidejusſionem ſuſcipere, & alios quoque in tempore ratihabitionis ad idem officii genus invitare & denominare principes ac poteſtates.

XXXVII.

Si qui Regum, Principum, nec non Rerump. ac Statuum amicorum hiſce pactis à quacunque parte paciſcentium includi voluerint, ſit ipſis ejus facultas, modo ſe ad iſta intra ſex abhinc menſes declaraverint, & id conſenſu omnium partium fiat.

XXXVIII.

In quorum omnium & ſingulorum fidem, majusque robur omnium partium Legati & Commiſſarii cum Illuſtrisſimo & Excellentisſimo Domino Mediatore præſens pacis inſtrumentum manibus ſigillisque propriis muniverunt ac firmarunt. Datum Olivæ die tertia Maji Anno Milleſimo, Sexcenteſimo, Sexageſimo.

INDEX

Præcipuarum rerum hac Hiſtoria contentarum.

A.

B.

C.

Caro-

D.

E.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

INDEX

INDEX

Perſonarum, quarum in hac Hiſtoria mentio fit.

D.

E.

F.

G.

Gravius

Rumo-

Informatio pro Bibliopegis &c.

N. 1. Reginæ Christinæ abdicatio lib. I. §. 5. pag. 7.
2. Regis Caroli Gustavi Coronatio. lib. I. §. 5. pag. 7.
3. Reginæ Hedwigis Eleonoræ coronatio lib. I. §. 7. p. 9.
4. Urbs Brema cum situatione adjacente I. 15. pag. 14.
5. Tabula Geographica Poloniæ ubi & Itinera Regis designantur II. 14. pag. 63.
6. Wittenbergii Prælium circa oppidum Ousztie II. 15. pag. 64.
7. Ichnographia Posnaniæ II. 16. pag. 65.
8. Tabula geographica exhibens districtum inter Weichselmundam & Promontorium Reesehoeft, positusque classis Svecicæ II. 18. pag. 66.
9. Situs oppidi Cola & admissio Polonici Legati II. 21. pag. 68.
10. Arx Lovizium ejusque expugnatio II. 24. pag. 71.
11. Expugnatio Urbis Warsaviæ II. 24. pag. 71.
12. Conflictus ad Czarnovam II. 26. p. 72.
13. Conflictus cum Quartianis II. 28. p. 73.
14. Deditio Arcis Wischnizensis II. §. 28. pag. 73.
15. Expugnatio Tinschini II. §. 28. pag. 73.
16. Cracoviæ Expugnatio II. §. 29. pag. 74.
17. Koniespolscius & Potozky Juramentum fidelitatis præstant II. §. 30. pag. 75.
18. Ichnographia Arcis Chrziftoporæ lib. II. 50. pag. 90.
19. Arx Pinschow IV. §. 11. pag. 254.
20. Conflictus Steenboky prope Nowodwor II. §. 37. pag. 80.
21. Castri Swez delineatio II. 38. pag. 81.
22. Delineatio Urbis & Arcis Dunburgi II. §. 39. pag. 81.
23. Expugnatio oppidi Neumark & Gollup II. §. 61. pag. 99.
24. Regis introitus in Thorunium II. §. 61. pap. 99.
25. Delineatio Geometrica Urbis Elbingensis II. 62. pag. 99.
26. Delineatio & situs Montower-Spize cum Fluvio Nogat II. 63. pag. 100.
27. Mevæ & Strasburgi expugnatio II. 63. pag. 100.
28. Regiomontis novæ Munitiones II. §. 64. pag. 101.
29. Rex Sveciæ missum ab Imperatore Turcico Legatum audit II. 95. pag. 137.
30. Delineatio Geometrica Arcis & Urbis Marienburgensis III. §. 4. pag. 135.
31. Graudenzii delineatio & expugnatio VI. §. 73. pag. 589.
32. Stibeloa & Castra ad Hauptum III. §. 4. pag. 136.
33. Pugna prope Pagum Golumbo lib. III. 5. pag. 137.
34. Gesta ad Sendomiriam III. 11. pag. 143. 2. Tab. Æn.
35. Conflictus inter Svecos & Lithuanos, ubi Rex flumen Sanum transiit III. 12. pag. 144. 2. Tab. Æn.
36. Prælium ad Gnesnam III. 16. pag. 147.
37. Ichnographia Castelli Pillaviæ III. §. 19. pag. 151.
38. Delineatio Castri Ducis Adolphi Joannis in regione ubi Bugus & Vistula confluunt III. 18. pag. 151.
39. Ichnographia Urbis Dantisci, vicinique districtus ad Mare Balthicum III. 21. pag. 154.
40. Prælii ad Warsaviam dies primus III. 25. pag. 158. Tab. Æn. 2.
41. Prælii ad Warsaviam dies secundus III. 26. pag. 159. Tab. Æn. 2.
42. Pærlii ad Warsaviam dies tertius III. 27. pag. 161. Tab. Æn. 2.
43. Expugnatio Arcis Yltze III. 28. pag. 162.
44. Prælium ad oppidum Philppowa III. 31. pag. 165.
45. Obsidio Rigæ à Magno Moscoviæ Czare III. 52. pag. 183.
46. Delineatio Arcis Krusowetz. Vid. Tab. sub. Num. 31.
47. Urbs Brieftzie in Cujavia & Castrum Pinschow III. 12. pag. 255.
48. Urbs Piotricovia cum Arce Janowicz IV. 11. pag. 254.
49. Exceptio Principis Rakozy prope Schmielovam IV. 12. pag. 255.
50. Ragozii & Regis salutatio IV. 12. pag. 255.
51. Prospectus oppidi Savichoft lib. IV. 12. pag. 355.
52. Expugnatio Arcis & Urbis Breftzie IV. 16. pag. 259. Tab. Æn. 2.
53. Prospectus oppidi Sacrozin IV. 1 8. pag. 262.
54. Urbs Warsovia IV. 18. pag. 262.
55. Situs oppidi & Arcis Poltowsko & Bromberg IV. 20. pag. 265.
56. Delineatio Arcis Flatou & Draheim IV. 10. pag. 265.
57. Regnum Daniæ IV. 72. pag. 332.
58. Delineatio Arcis Bremerfoerde & expugnatio fortalitii Behlem IV. 71. pag. 332.
59. Delineatio oppidi Mœllen & Exercitus Svedici IV. 72. pag. 333.
60. Castellum ad Pagum Lehe IV. 71. pag. 332.
61. Conflictus prope Dirschaviam IV. §. 36. pag. 286.
62. Delineatio Castelli ad Butzfliet & Kruck Schantz IV. 73. pag. 333.
63. Tabula Geographica Jutiæ Septentrionalis, ut & oppidorum Coldingæ Medelfarth & Frederichsusdde &c. IV. 73. pag. 333.
63. Ichnographia oppidi Itzehoe IV. 71. pag. 331.

64. De-

Effigies.

FINIS.